STATE LIBRARY OF PENNSYLVANIA
3 0144 00376362 0

SR
CLASS 878.4 BOOK L76

VOLUME 24

PENNSYLVANIA
STATE LIBRARY

Digitized by the Internet Archive
in 2019 with funding from
This project is made possible by a grant from the Institute of Museum and Library Services as administered by the Pennsylvania Department of Education through the Office of Commonwealth Libraries

https://archive.org/details/vol24tliviipatav00livy

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

LIBRI QUI SUPERSUNT.

VOL. XXIV.

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

LIBRI QUI SUPERSUNT,

EX EDITIONE G. A. RUPERTI

CUM SUPPLEMENTIS

NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

INDICE LOCUPLETISSIMO

ET

GLOSSARIO LIVIANO

ACCURATE RECENSITI.

VOLUMEN VIGESIMUM QUARTUM.

LONDINI:
CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.
1828.

LIBER XXXIX.

Cap. I. § 1 *Dum hæc (si modo hoc anno acta sunt) Romæ aguntur*] Omnia hæc verba, *si modo hoc anno acta sunt*, desiderantur in Pall. codd. et vet. ed. *Gebh.* Desiderantur etiam in Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. utroque, Gaertn. Hearnii L. 1. et editis ante Aldum, qui auspiciis cod. Mog. addidit. Insuper *Cum hæc, &c. Romæ aguntur* Voss. Lov. 1. 2. 6. Harl. et Gaertn. Vide ad I. 40. § 7. *Dum hæc Romæ geruntur* Lov. 5. et edd. vett. pro quo iterum Aldus, eumdem ducem secutus, *aguntur* substitnit. Vide ad XXII. 28. § 1. Mox *regebant bellum*, trajectis literis, Voss. Lovel. 1. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Vide ad XXVIII. 40. § 2.

§ 2 *Ad continendam inter magnorum intervalla bellorum Romanis militarem disciplinam*] Libri omnes exhibent *natus ad cont. per int. bellorum Rom. militarem dis.* Gebh. Barber. Nand. Mediceus: *ad cont. per int. magnorum bellorum Rom. militarem disc. erat.* Pet. Voss. et editi olim *ad continendam per intervalla bellorum:* prorsus eodem modo scilicet, nisi quod omiserunt vocem *magnorum.* Quam non puto commode abesse, ideoque mediam lectionem sequendam. *J. F. Gron. Ad cont. per intervallum militarem disc.* Hearnii L. 1. *ad cont. per intervalla bellorum Rom. militarem disc.* omnes codd. nostri: *per intervalla* etiam Victor. Crevierii, qui id admittendum putavit, ne male sibi mutuo concurrant voces *inter, &c. intervalla.* Quod nunc vulgo exstat, Aldus ex cod. Mog. recepit: optimi itaque cod. auctoritas efficit, ut eam lectionem facile feram. *Inter intervalla* est in intervallis, interea dum sunt intervalla. Infra c. 28. ‘ Civitates Macedonum, quæ a me inter inducias defecerant.’ XLII. 52. ‘ Inter adparatum belli fato obpressus.’ Similiter ‘ inter fluctuantem aciem ’ exponit Gronovius, interea, dum fluctuat acies, ad VI. 24. § 10. quo ejusdem locutionis exempla adtuli. Solent autem *inter* et *per* in Mss. mutari: vide ad XXXV. 11. § 10. Neque me a lectione hac probanda revocat, quod Crevierium permoverat, ut priorem scriptnram præferret, repetitio nempe *inter magnorum intervalla.* Ita enim XXX. 33. ‘ Per interpretes inter inmixtos alienigenis.’ XXXIV. 5. ‘ Intercursu matronarum inter acies.’ Livium etiam plures voces ab eadem litera incipientes junxisse, vidimus ad XXXI. 22. § 3. Vide etiam ad XXVI. 46. § 6. Paullo ante *Unus hostis velut natus* Lov. 2. Harl. et Mead. 1.

§ 4 *Exercitatior hostis magna clade eos castigavit*] *Exercitator hostis* Harl. quod forte eodem modo dictum videri posset, quo ‘ populus liberator,’ et similia plura, de quibus vide Jensium Lect. Lucian. I. 8. ‘ plebs transfuga ’ apud Liv. II. 1. ‘ animus liberator ’ I. 56. ‘ exercitus victor ’ VII. 24. ‘ potio indigena ’ apud Flor. II. 8. ‘ exercitus tyro ’ apud Front. I. 3. § 2. ubi vide viros doctos, et Broukb. ad Tibull. I. 11. 46. Sed reliqui codd. vulgatum servantes eam lectionem præferendam docent.

§ 5 *Omnia erant, quæ militem excitarent: loca montana et aspera*] *Exercitarent* Voss. Lov. 2. Harl. et Gaertn. quod adscribendum videtur erranti librario, cujus animo adbuc obhære-

17396

bat vox præcedens *exercitatio*. Solent autem et alibi voces ‘ excitare’ et ‘ ex’citare,’ sive ‘ exercitare,’ in Mss. confundi, ut VII. 12. § 2. et apud viros doctos ad Front. III. in indice capitum. Similiter ‘ excitus’ et ‘ ex’citus,’ vel ‘ exercitus ;’ vide ad l. X. c. 33. § 1. Deinde *loca montuosa* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn. ‘ Montuosus’ et ‘ asper’ sæpe apud Cæsar. junguntur, ut Bell. Civ. I. 66. et alibi : at ‘ montosus’ et ‘ asper’ dixit Oros. I. 2. utrumque autem in usu fuisse, ex illis quæ viri docti ad ea loca notarunt, patet. Ab his dissensit Germanus ad Virg. Æn. VII. 744. qui *montuosus* ut vocem barbaram explodit. Vide etiam Voss. de Vitiis Serm. I. 13. Contra, semper *montuosus* scribendum, existimat Dausq. in Orthogr. part. II. in voce ‘ Monstruosus.’ Sed pari modo in Mss. reperitur ‘ portentosus’ et ‘ portentuosus ;’ vide ad Livii Epit. l. XVIII. ‘ monstrosus’ et ‘ monstruosus ;’ vide viros doctos ad Suet. Tib. c. 43. ‘ tumultosus’ et ‘ tumultuosus,’ ad Suet. Calig. c. 45. Ceterum *montuosus* vel *montosus* me alibi apud Livium legere non memini ; at sæpius *montanus*.

Quæ et ipsis capere labor est] Placet omnino, quod nobilissimo Schelio, *quæ et ipsa capere labor erat :* nempe etiamsi nemo obstaret, ac depelleret. *J. F. Gron. Quæ ipsis capere labor erat* Hearnii N. *quæ et ipsis capere labor erat* ejusdem L. 1. *erat* præferunt etiam Lov. 1 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. 2. Gaertn. et edd. ante ultimam Gruteri, quæ *est* substituit ; quare priorem lectionem revocavi. Recte etiam Schelius ad Polyb. Diss. 11. *quæ et ipsa*, probante Gronov. Quod enim Donjatius existimat, Livium dixisse *ipsis* pro ‘ se ipsis,’ vel ‘ per se ipsa,’ paucos, ut puto, adsentientes inveniet. Crevier. malebat *quæ et ipsa capere labor esset*, quia mox subjunctivo modo sequitur ‘ qui sineret, quæ adstringeret.’

Itinera ardua, angusta, infesta insidiis] Ms. *et itinera ardua.* Modius. Corrupti hoc loco libri nostri, *et infra ardua, acccpta, infcsta ab insidiis.* Gebh. *Itinera ardua, angusta* est ex Mog. Andreas et eum secuti pro tertia voce *accepta*. Nec aliter, quos vidimus, scripti, aut *septa*, aut *ac septa*. Unde conjiciebam *obsepta :* quemadmodum Nostro XXV. 39. ‘ Alii obseptis itineribus super vallum saliunt.’ Plauto Casin. v. 2. 41. ‘ saltus obseptus.’ Cicero pro Muræna c. 23. ‘ Hæc omnia tibi accusandi viam muniebant, adipiscendi obsepiebant.’ Nec illud tamen rejecerim. *J. F. Gron.* Ut nunc editur, Moguntini ex cod. suo receperunt, nisi quod dederint *et itinera :* copulam autem Froben. 1535. primus omisit, et inde reliqui. Priores typis descripti legerunt *et infra ardua, accepta, infesta ab insidiis.* Neque aliter scripti nostri, nisi quod *ac septa*, pro *accepta*, sit in Lov. 2. *atque septa* in Lov. 6. *septa* in Gaertn. et pro varia lectione in margine Voss. *et infra*, pro *itinera*, non insolens scribarum mendum esse, et simile etiam obcurrisse XXV. 9. § 16. Gronovius in pr. ed. nott. monuit : *accepta* etiam erat in Oxonn. Hearnii, pro quo Gronov. *obsepta* scribendum conjecit. ‘ Obsepire’ autem verbum est Livio frequens. II. 6. ‘ Dolo viam obseptam vidit.’ IV. 25. ‘ Obseptum plebi sit ad honorem iter.’ IX. 34. ‘ Plebi ad curules magistratus iter obsepsit.’ c. 43. ‘ Omnia itinera obsepserant hostes.’ XXI. 38. ‘ Itinera, quæ ad Peninum ferunt, obsepta gentibus semigermanis fuisse.’ XXII. 50. ‘ Hostium agmina obsepiunt iter.’ XXXIX. 51. ‘ Ut id quoque obcursu militum obseptum sensit.’ Præterea ‘ iufesta ab insidiis’ etiam Hearnii L. 1. quod et ipsum Gronov. pr. ed. nott. probavit. Licet autem Schel. ad Polyb. diss. 11. conjecturam Gronovii *obsepta, infcsta ab insidiis* probet;

ea tamen lectio, quæ nunc vulgo exstat, non videtur contemnenda esse, quum auctoritate cod. Moguntini nitatur. ‘ Infestus ’ autem, sive ‘ insidiis,’ sive ‘ ab insidiis ’ legas, hic est infestatus. Supra I. 47. ‘ Infestior Tullii senectus, infestius cœpit regnum esse.’ VI. 5. ‘ Criminabantur, multo eum infestiorem agrum ab nobilitate esse, quam a Volscis fuerit:’ ubi quædam vide. VII. 25. ‘ Mare infestum classibus Græcorum erat.’ X. 21. ‘ In stationem se prope perpetuam infestæ regionis rebantur.’ Silius XII. 399. ‘ Infestam bello quateret quum Cyzicus Argon :’ ubi vide quæ notantur. Justin. XIII. 1. ‘ Infestas regiones reddebant.’ Vide Nic. Heinsium ad Ovid. Met. IV. 619.

§ 6 *Laboriosa simul periculosaque: inops regio, quæ si parsimonia adstringeret milites, prædæ haud mullum*] Exhibent Pall. *laboriosa simul periculosaque insidiis regio. Quæ si parsimoniam adstringeret militis: prædæ haud multum præberet.* Gebh. *Laboriosa simul periculosaque insidiis regio* Voss. 4. 5. et Mead. ambo: neque aliter Lov. 1. 6. et Gaertn. cum edd. nisi quod vocabulum *regio* ab iis exsulet. *Laboriosa simulque periculosa insidiis regio* Lov. 2. et Harl. Id quod nunc editur, Moguntini recte auctoritate codicis sui receperunt. Inportune enim hic iterum insidiarum mentio fieret, quum modo dixerit, ‘ itinera ’ per hanc regionem ‘ infesta insidiis ’ esse. Contra vero, optime *inopiam* regionis memorari, ex iis quæ sequuntur, patet. Deinde *quæ si parsimonia adstringeret militiis,* vel *milites,* Voss. Lov. 1. 5. Gaertn. et edd. antiqq. *et si parsimonia adstringeret milites* Lov. 6. *quæ parsimoniam adstringeret militis* Lov. 2. *quæ si parsimoniam adstringeret militis* Lov. 4. Harl. et Mead. ambo: *quæ nisi parsimonia adstringeret milites* edd. prioribus proximæ. Vulgatum recte Moguntini, præeuntibus membranis suis, probarunt. Regio ‘ adstringit parsimoniam militis,’ quæ caussa est, ut milites, jam antea parce vivere soliti, adhuc parcius vivant: at ‘ adstringit milites parsimonia,’ quæ efficit, ut parce vivere debeant. Cic. Phil. IV. 4. ‘ Quem si consulem illa provincia putaret, neque eum reciperet, magno scelere se adstringeret.’ Denique *haud prædæ multum* Voss. Lov. 1. 5. 6. Gaertn. et edd. vett. Sed ordinem vocum Mog. ex fide Msti sui mutarunt. Paullo ante voces *qui nullum usquam tempus* desunt in Hearnii L. 1.

§ 7 *Non jumentorum longus ordo agmen extendebat*] Libri omnes *agmen expediebat.* Gebh. Ita et omnes nostri; unde conjici posset legendum *inpediebat.* Sed præferendum est *extendebat,* quod Moguntini ex Msto suo admiserunt. Id autem optime convenit *τῷ longus ordo.*

§ 8 *Nec tamen in discrimen summæ rerum*] Sic Moguntini ex membranis suis vulgarunt: quum priores haberent *numquam tamen;* quod servant omnes scripti nostri et Hearnii L. 1. Præterea *in discrimine summæ rerum* Voss. Gaertn. Hearnii L. 1. et, teste eodem Hearnio, ed. Aleriensis princeps.

CAP. II. § 1 *C. Flaminius consul, cum Friniatibus Liguribus*] Vet. ed. *Frimalibus.* Gebh. Consulis prænomen *C.* adjecit Frob. 1535. quo non modo destituuntur edd. vett. sed et Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii L. 1. Tum *consul confirmatis Liguribus* corrupte Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn. eorum autem primus haud melius *consul confirmatis Liguribus* marginiadscriptum præfert: *consul cum Frimalibus Liguribus* Lov. 5. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. *cum Frisinatibus* edd. proximæ: *cum Friniatibus* Frob. dedit 1535. quod in reliquis scriptis superfuisse videtur, quia ex illis nihil in excerptis adfertur. Cluver. Ital. Ant. I. 8. p. 58. et c. 10. p. 76. ex hoc loco producit *Bri-*

niatibus. Existimat autem, eos a metropoli ‘ Brinia ’ vel ‘ Brinio ’ dictos esse, eamque hodie ad amnem Boacten conspici, et vulgari vocabulo *Brignolo*, vel *Brignalo* vocari. Hi ‘ Briniates’ memorantur XLI. 19. ex quo vicissim loco Cluver. ibid. *Friniates* laudat, quum tamen ibidem constanter *Briniates* edatur, hic *Briniatibus* in nullo cod. supersit. Ea mente Cluver. p. 60. ‘ Friniates ’ in septentrionali, ‘ Briniates ’ in meridiali latere Apennini conlocavit ; quum, vulgata lectione utrobique servata, ‘ Friniates cis Apenninum,’ adeoque in latere meridiali, ‘ Briniates trans Apenninum,’ adeoque in septentrionali latere ejus montis, sitos fuisse, ex Livii narratione colligendum foret. Vide Sigon. hoc cap. ad § 9.

§ 2 *Et quia non sincera fide tradebant*] Pall. et vet. ed. *Ea quia non sincera fide.* Gebh. Similiter Gronov. edidit, consentientibus omnibus scriptis nostris, et editis ante Froben. qui demum a. 1535. *et quia* vulgavit. Tum *sincera fide non tradebant* Voss. Lov. 1. 5. 6. et edd. principes.

In montem Auginum confugerunt] Ms. *profugerunt.* Alii notarunt etiam legi *aufugerunt.* Modius. Loco τοῦ *confugerunt* exhibent Pall. *profugerunt.* Gebh. *Anginum* Lov. 2. Harl. et Mead. 1. *Argiuum* Gaertn. Tum *fugerunt* Lov. 2. *profugerunt* præter cod. Mog. legunt etiam Lovel. 2. 4. Harl. et Mead. ambo. Id pro *aufugerunt* positum, monuerunt editores Moguntini : unde Modius arripuit, alios notasse, etiam *aufugerunt* legi, quod tamen in nullo vel manu vel typis descripto libro obvium fuit.

§ 3 *Per invia et rupes diruptas*] Pall. *deruptas.* Gebhard. *Diruptas* Lov. 2. Gaertn. Hearnii L. 1. et, ut idem Hearnius testatur, Romana princeps. Reliqui nostri cum ceteris edd. prioribus *deruptas*, pro quo Aldus illam, Gronovius hanc lectionem revocarunt. Vide ad l. XXXVII. c. 39. § 11. Paullo ante *Ceterum effusi* Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Similiter Frob. 1535. eumque secuti ediderunt usque ad Gronov. qui iterum *Ceteri* dedit. Tum *pars maxima inermis* Voss. et Gaertn. Sed vide ad VI. 24. § 11. et XXXVI. 7. § 18.

Ita trans Apenninum abierunt] Pall. *adierunt.* Vet. ed. *redierunt.* Gebh. *Abierunt* Aldus recte ex cod. Mog. adscivit. Antea edebatur *redierunt*, consentiente Lov. 5. Id tamen ferri non posse, ex ipso Livio constat. Priora enim prœlia cum Friniatibus cis Apenninum ‘ in agro eorum ’ facta dicit. Non ergo Apenninum transgressi *redierunt*, sed *abierunt* trans Apenninum : *adierunt*, proxime scripturam Moguntini, Vossian. Lov. 1. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *abierunt* in solo Lov. 4. fuisse videtur, ex quo nihil notatum in excerptis video. *Ita trans Apenninum legiones ductæ* Lov. 2. et Hearnii L. 1. cum ed. Rom. principe, mediis omnibus perperam omissis ob vocum *trans Apenninum* repetitionem. Vide ad IX. 11. § 11.

Qui castris se tenuerant, circumsessi et expugnati sunt] *Et* vacat ex vet. lib. *Sigon.* Pall. et vet. ed. *circumsessi expugnati sunt.* Gebh. Recte notat Sigonius, copulativam, quam e Mog. addiderunt, supervacuam esse. Et sic sæpe loquitur Livius. Ut hoc lib. c. 7. ‘ Multi omnium ordinum donati militaribus donis currum secuti sunt.’ XXV. 6. ‘ Caudinæ legiones, quæ sine armis redierant Romam, armatæ remissæ in Samnium.’ XXXV. 11. ‘ Nam et castra consulis oppugnata ægre sunt defensa.’ Adde quæ ad X. 35. *J. F. Gron.* Copulam nesciunt etiam omnes mei. Quamvis autem Livium ita, ut Gronovius voluit, sæpius loqui confitear ; auctoritas tamen cod. Moguntini efficit, ne libenter ab eo dissentiam. Eligat lector quid malit.

§ 4 *Mox in deditionem concesserunt*] Prima vocula deest in Voss. Lov. 2. et Gaertn. *in deditionem mox* legit Lov.

6. *in ditionem* Gaertn. De locutione ‘concedere in ditionem’ vide ad lib. XXXVIII. c. 16. § 9. Invitis tamen reliquis hic nihil muto. Supra XXVIII. 7. ‘Viso statim hoste prope in voluntariam deditionem concessissent.’ l. XLII. cap. 53. ‘Victa tamen præsenti metu in deditionem concesserunt.’ Mox vocabula *et omnia* desunt in Lov. 2. et Harl. Lectioni autem *arma conquisita ademta* patrocinium parari posset ex illis quæ Gronov. § præc. defendendæ codicum scripturæ, ‘circumsessi expugnati sunt,’ adtulit. Sed præferendum est vulgatum, pro quo stant reliqui omnes.

§ 5 *Translatum deinde ad Apuanos Ligures bellum*] ‘Apua’ oppidum est ad fontes Macræ fluvii, ut quidam dicunt ex fragmento Catonis de Originibus; quibus quantum credere debeamus, judicent alii. Certe Sempronius consul posterioribus annis c. 32. Apuanos Ligures vicisse dicitur, ubi etiam ad Macram habitatio eorum refertur. ‘Frisinates’ autem Ligures, deinde montes ‘Anginum,’ ‘Ballistam,’ atque ‘Suismontium’ non temere reperias apud authores: quod ideo admonemus, ut vetustiora eo diligentius inspiciantur exemplaria. *Glar.* Apuani a Flaminio perdomiti anno proximo iterum defecerunt, et Q. Marcium consulem loco iniquo circumvenerunt, hoc lib. c. 20. Anno sequenti igitur in eos profectus M. Sempronius res feliciter gessit, c. 32. At annis proximis iterum rebellantes varie victi sunt, ut Livius passim lib. XL. refert. Eorum sedem ad Macram memorat etiam Liv. XL. 41. De Apuanis vide Cluver. Ital. Ant. I. 10. p. 74. Vox *bellum* deest in Harl. *bellum est* legunt Lov. 4. et Mead. 2.

Ut coli non possent] *Posset* vet. lib. *Sigonius.* Ita et tantum non omnes nostri: *possent* ex ed. Frobenii 1535. ad reliquas propagatum est: et ita unus meorum Lov. 1. *possent* autem, nempe ager Pisanus Bononiensisque.

§ 6 *Ne in otio militem haberet*] Eamdem rationem alii quoque belli duces sequuti, quod militem desidia corrumpi putabant, in otio multa ac magna opera manu militum exstruxerunt. Vide Lips. de Milit. Rom. v. 13. et quæ post eum ad Tacit. Ann. I. 35. adnotata sunt. *Duk.*

Viam a Bononia perduxit Arretium] Loquitur de consulibus C. Flaminio, M. Æmilio; quorum illum viam a Bononia Arretium, hunc a Placentia Ariminum ait perduxisse. Aliter Strabo l. v. Flaminium a Roma per Etruriam Ariminum, Lepidum ab Arimino Bononiam, atque inde Aquileiam. Verba ejus hæc sunt: (p. 217.) Ἄλλη δ' ἐστὶν Αἰμιλία διαδεχομένη Φλαμινίαν· συνυπάτευσαν γὰρ ἀλλήλοις Μάρκος Λέπιδος καὶ Γάϊος Φλαμίνιος· καθελόντες δὲ Λιγύας, ὁ μὲν τὴν Φλαμινίαν ἔστρωσεν ἐκ Ῥώμης διὰ Τυῤῥηνῶν καὶ τῆς Ὀμβρικῆς μέχρι τῶν περὶ Ἀρίμινον τόπων· ὁ δὲ τὴν ἐξῆς μέχρι Βονωνίας κἀκεῖθεν εἰς Ἀκυληΐαν. *Sigon.* Alios auctores secutus est Strabo, a Sigonio hic laudatus, qui celebris viæ Flaminiæ auctorem existimat C. Flaminium consulem, M. Æmilii Lepidi collegam, cujus res gestas Livius hoc loco enarrat; alios vero Livius; qui, ut ex Epit. l. XX. constat, celebrem Flaminiam stratam credidit a C. Flaminio censore, qui in secundo consulatu cum Hannibale ad Trasimenum pugnans periit. Quæ igitur hoc loco a Bononia Arretium perducta dicitur, a celebri Flaminia diversa fuit. Vide Duker. ad Epit. Liv. lib. XX. Pighius in Ann. ad a. IↃXXXIII. pag. 136. putat censorem Flaminium viam Roma perduxisse Ariminum; ejus filium consulem viam aliam stravisse a Bononia Arimininm, ut Flaminiæ committeret vetustæ, a patre censore munitæ. Verum Livius hic non *Ariminum*, sed *Arretium* a consule perductam dicit. Sententiam etiam postea mutavit Pighius in Annal. ad a. IↃLXVI. pag. 297.

§ 7 *Montes duos Ballistam Suismontiumque tenentibus*] Thuanæus clare *duo*. Jac. Gron. Vide ad XXXV. 21. § 5. Nostri omnes constanter *duos* servant. Dein *valis tamen suismontium* Lov. 1. *valis tamen suismontumque* Lov. 4. *vallis tamen suis montiumque* Mead. 2. *Vallis tũ suis montium* Gaertn. *vallis tamen suis montium* Voss. et Lov. 6. a m. pr. *Valistam suismontium* a m. sec. *suis montiumque*, priori voce omissa, Harl. *Ballistam Suismontumque* Mead. 1. *Balistam Suismontiumque* Lov. 5. et ed. Camp. Horum montium prior, sed unica litera *l* scriptus, cum posteriori memoratur infra XL. 40. cum alio monte XLI. 18. et ita etiam hic edidi. De utroque monte vide Cluver. Ital. Ant. I. 10. p. 77. Post hæc autem verba denuo incipit Lov. 3. in quo hic lacunam esse dixi ad XXXVIII. 54. § 3. Mox *devicit*, pro *deussit*, Lov. 1. *devixit* Lovel. 4. et Mead. 1. Tum *populatusque* Lov. 2. et Harl. Id verbum Livium usurpasse, videbimus ad Epit. Liv. lib. XLVI. librarios autem 'populari' et 'depopulari' in Mss. confudisse, dictum est ad XXXVII. 27. § 9. At, reliquis codd. nihil mutantibus, vulgatum præfero.

§ 8 *Fatigavit: postremo coactos in aciem descendere*] *Fatigavit: postremo fatigatos in aciem coactos descendere* Lov. 6. quod erranti librario est tribuendum. Mox *in quo et ædem* Voss. Lov. sex, Mead. 2. Gaertn. Hearnii L. 1. omnesque edd. usque ad Gruterum, cujus ultima τὸ *et* omisit, quod revocavi.

§ 9 *In his et Frisinates Ligures erant, quos non adierat C. Flaminius*] Vet. lib. *Friniates* habent, non *Frisinates*. Legi tamen non potest *Friniates*, quod ii et cis Apenninum fuerint, et a Flaminio subacti sint, ut paulo ante ait Livius. Quare puto legendum esse *Briniates*. Sunt enim transmontani, teste Livio XLI. 19. ubi de Liguribus populis verba facit ita: 'Cis Apenninum Garuli, Lapicini, et Hercates, trans Apenninum Briniates fuerant.' Sunt autem hæc Ligurum populorum nomina apud Livium: Apuani, Briniates, Celelates, Cerdiciates, Epanterii, Friniates, Garuli, Hercates, Ilnates, Ingauni, Intemelii, Lapicini, Statellates. Item Montani, Alpini, Transmontani, Cis Apenninum, Trans Apenninum. De Apuanis et Montanis ita Cato in Fragmentis, quæ dicuntur esse Originum: 'Ad Macræ fontes est Apua oppidum, Apuanos Ligures vocant, Montanos vero omnes Ligures, qui a Macra in Nicæam effunduntur. Apuani ab Arno ad Macram.' Et C. Sempronius ita: 'Pars Apennini a Nicæa ad fontes Macræ Ligures Montanos alit, a fontibus vero Macræ ad fontes Tiberis Apenninum colunt Ligures Apuani.' Et paullo post: 'Ab Nicæa ad Macram tenent Ligures Montani, a Macra ad Arnum et portum Ligurinum Ligures Apuani, quos sequuntur Ligures Etrusci Populonii, a quo ad Tiberim sunt Etrusci Ligures Tyrrheni.' Et Livius XL. 41. 'Adortus a Pisis Apuanos Ligures, qui eorum circa Macram incolebant, in deditionem accepit.' Item cap. 41. 'Montanorum Ligurum vineæ cæsæ.' De Ingaunis et Epanteriis lib. XXVIII. extremo, (c. 46.) sic ait Livius: 'Inde ad oram Ligurum Alpinorum classem admovit. Ingauni (Ligurum ea gens est) bellum ea tempestate gerebant cum Epanteriis montanis.' De Ilvatibus XXXII. 31. de Ingaunis et Intemeliis XL. 41. de Celelatibus et Cerdiciatibus XXXII. 29. de Statellatibus XLII. 7. Postremo Sempronius, omnem oram maritimam usque ad Tiberim Liguriam dictam esse, tradit. *Sigon.* Ms. habet disertim *Erisinates*. Modius. Pal. 1. præfert *Frisitates:* alter *Frusitates*. Vet. ed. *Frinsintates*. Gebh. *Frisanates Ligures* Hearnii L. 1. *Frisinates Ligures* Mead. 1. cum multis edd. an-

tiqq. *Frisinates et Ligures* Lovel. 3. *Frisineates et Ligures* Gaertn. *Frisintates Ligures* Lovel. 5. *Frisintates et Ligures* Lov. 1. et edd. Rom. a. 1472. ac Parm. *Frusintates Ligures* Mead. 2. *Frisitates Ligures* Lov. 4. *Frisintates et Ligures* Voss. et Lov. 6. *Frinates Ligures* Harl. *Friniates Ligures* Lov. 2. *Briniates Ligures*, ut Sigonius conjecit, Heinsius apud Elzevirium, Gronovius, aliique recentiores ediderunt. Contra Cluver. qui supra § 1. *Briniatibus* legebat, hic *Friniates* servat Ital. Ant. I. 10. p. 77. eorumque antiquam sedem fuisse censet locum vulgo dictum *Val di Prino*, ad id inductus et nominis similitudine, et vallis situ. Donjatius hic *Friniates* malebat, eumque populum in utroque Apennini latere situm putabat: quorum cis Apenninum habitantes C. Flaminius in agro suo devicit, et trans Apenninum aufugientes ad deditionem adegit; M. Æmilius trans Apenninum incolentes, quos non adierat C. Flaminius, subegit. Neque aliter fere Crevier. Clericus etiam *Friniates* hic edidit; quos secutus sum.

Et de montibus in campos multitudinem deduxit] Verba hæc deerant in Harl. *reduxit* male præfert Vossian. Vide ad VI. 26. § 8. Paullo ante *omnes Æmilius subjecit* Lov. 3. Vide ad Epit. Liv. l. CXVIII.

§ 10 *In agrum Gallicum exercitum duxit*] *Exercitum in agrum Gallicum* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Tum *deduxit* Lov. 1. 2. 3. 4. Harleian. et uterque Mead. Verum id verbum ex præcedenti periodo menti scribarum obhæsit.

Viam ab Placentia, &c. Ariminum perduxit] Pighius in Ann. ad an. IↃXXXIII. p. 136. de hac re agens, legisse videtur *a Bononia Aquileiam*. At recte postea sententiam mutavit ad an. IↃLXVI. p. 297. *a Placentia* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. et Gaertn. Mox § seq. *in Liguribus* Lov. 3.

CAP. III. § 1 *In Gallia M. Furius prætor*] *In Galliam Furius* Lovel. 1. 2. 3. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. Camp. Rom. an. 1472. ac Parm. Verum prænominis *Marci* nota *M.* perperam adcrevit vocis præcedentis fini: cujus erroris alia exempla vide ad IX. 43. § 25. et XXIII. 21. § 6. Eamdem interdum etiam vocis seq. initio male adhæsisse, vidimus ad XXXVIII. 35. § 2. Edd. prius memoratis proximæ legunt *in Gallia Furius*. Sed recte prænomen addidit Froben. 1535. Mox *spem belli* Lov. 2. 3. Harl. et Mead. 1. de quo errore vide ad III. 9. § 13.

§ 2 *Inde Cenomani conquesti Romæ*] *Id Cenomani*, non *Inde*. Gelen. Ms. *Inde et Cenomani questi*. Modius. Pal. 1. *In Cennomanni conquesti*. Alter *Cenomanni conquesti*. Gebh. *Inde Cenomani* Voss. Lovel. 1. 2. 3. 5. 6. Harl. Mead. 1. et Gaertn. *In Cenomani* Lov. 4. et Mead. 2. Sed Gelenius *Id Cenomani* recte restituit, eumque secutus est Froben. 1535. *Id conquesti*, ut 'conqueri injurias' XXXV. 12. § 4. ubi vide. Potes et *questi* cum cod. Mog. Vide ad XXIX. 19. § 5.

§ 3 *Tenuerunt caussam*] *Obtinuerunt* Lovel. 2. Harl. et Mead. 1. Supra VIII. 21. 'Itaque et in senatu caussam obtinuere.' Quum tamen alii omnes codd. in vulgatum consentiant, potius est, ut alteram lectionem ex glossatoris expositione natam credamus. Certe 'tenere caussam' dixit Ovid. Her. XVII. 244. 'Judice te, caussam non tenuere duæ.' Met. XIII. 190. 'Difficilem tenui sub iniquo judice caussam.' Horat. Epist. I. 16. 43. 'Quo res sponsore, et quo caussæ teste tenentur.' Suet. Domit. c. 9. 'Permittit accusatori, qui caussam non teneret, exsilium pœna esset.' Quinctil. Inst. IX. 2. p. 787. 'Quum personæ potentes obstant, sine quarum reprehensione teneri caussa non possit.' Sæpe autem *tenere* pro obtinere poni, vidimus ad XXIII. 20. § 10. Solent etiam eadem

verba a librariis confundi. Exempla habuimus ad Epit. Liv. lib. XXIII. ad Livii XXIII. 20. § 10. XXXVI. 19. § 5. et alibi.

Arma reddita Cenomanis, decedere e provincia prætor jussus] Membranæ *arma reddere Cenomanis, provincia decedere prætor jussus.* Recte: rectius, inquam, quam vulgo legitur. *Modius.* Exhibent libri omnes *decedere provincia prætor jussus.* Lectionem vero, dilaudatam Modio, in nullo reperi nostrorum. *Gebhard.* *Jussus* a consule, opinor; cui, ut de ea re cognosceret statueretque, senatus permiserat. Sic L. Lentulus consul Cn. Bæbium prætorem, qui magnam cladem a Gallis Insubribus acceperat, provincia decedere, atque abire Romam jussit, XXXII. 7. *Duker.* Ut hoc loco 'decedere e provincia,' ita 'decedere ex Italia' XXVI. 2. § 4. ubi alia vide: 'ex provincia Hispania decedens' XLV. 4. Verum quum Moguntino codici, *decedere provincia* legenti, consentiant omnes scripti nostri, et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. Gronovium secutus, qui præpositionem an. 1665. ex contextu delevit, eamdem itidem omittendam duxi. Vide ad XXVIII. 28. § 7. Dein licet solus hic præferat cod. Mog. *arma reddere,* placet tamen ea lectio præ vulgata; quam propterea similiter recepi.

§ 4 *Commigrasse, et ibi censos esse*] Τὸ *ibi* non comparet in libris nostris. *Gebh.* Eamdem vocnlam omiserunt omnes scripti nostri, Hearnii L. 1. et edd. principes; quam Aldus recte ex auctoritate cod. Mog. addidit. *Commigrasse cesosque,* reliquis omissis, Lovel. 3. in eodem etiam paullo ante deest vox *magnam.*

§ 5 *C. Claudio, M. Livio censoribus*] *M. Fulvio* Lov. 5. et edd. vett. Ejus loco Moguntini in cod. suo invenerant *M. Julio;* ex quo, literis transpositis, *M. Liuio* recte dedit Aldus; quod etiam in reliquis scriptis nostris superest. Memorantur hi censores XXIX. 37. Copulam *et* inter utriusque nomina inserit Lovel. 3. Paullo ante *prætori* deest in Lovel. 2. et Harl.

Probassent socii, ut redire eo cogeret, ubi censi essent] Τὸ *ut* non comparet in libris nostris. *Gebh.* Deest eadem vocula in Lov. 2. 4. Harleian. Mead. utroque, et Gaertn. quam librarii non necessariam esse, et tuto omitti posse, ideo forte putarunt, quod paullo ante præcesserat. Tum *redire eos cogeret* Voss. Lovel. 1. et 6. a m. pr. Deinde *census esset* Lov. 2. et Harl.

§ 6 *Multitudine alienigenarum urbem onerante*] *Urbem ornante* Lov. 2. 3. 4. 5. Mead. 2. et Gaertn. Sed vide ad l. XXXII. c. 11. § 2. *Urbem orante* Harleian. et Mead. 1. *urbem ornatam* Voss. *urbem ornamenta* Lov. 1. *urbe onerata* Lov. 6.

CAP. IV. § 1 *Priusquam consules redirent Romam, M. Fulvius proconsul ex Ætolia rediit*] Pall. *Marcus Fulvius, pr. consules, Romam rediit, isque ad ædem Apollinis.* Gebh. Similiter omnes nostri, nisi quod *consul* sit in Lov. 3. et 6. ac *redit* in Voss. Lov. 1. 5. et edd. vett. Quum deinde Moguntini monuissent, se in cod. suo reperisse *Pr. consules redirent Romam, M. Fulvius proconsul ex Ætolia redit, isque ad ædem,* eam lectionem Aldus recepit; ita tamen, ut *rediit* dederit, pro *redit.* Vide ad XXXVI. 35. § 2. Operarum deinde errore Modiana exhibuit *iisque,* pro *isque;* cujus loco ultima Gruteri subposuit *itaque:* quam lectionem omnes recentiores servarunt, invitis licet omnibus scriptis et excusis prioribus. Priorem itaque lectionem *isque* revocavi.

§ 2 *Et Diis inmortalibus honorem haberi jubere*] Mog. *juberent, et sibi triumphum decernerent.* Videtur scribendum *ut æquum censerent, ob remp. bene ac fel. gestam Diis imm. honorem haberi, et sibi tr. decernerent.* J. F. Gron. *Bene et feliciter gestam Diis inmortalibus* Lov. 3. *bene et feliciter*

gestam, et Diis inmortalibus Lovel. 6. Unica litera mutata, ex vestigiis cod. Mog. lego, *ut æquum censerent, ob remp. bene ac fel. gestam ut Diis inm. hon. haberi juberent, et sibi tr. decernerent.* Repetitionem illam τοῦ *ut* Livio familiarem esse, vidimus ad I. 17. § 11. Paullo ante *petit a Patribus* codd. Mog. Lovel. 2. 3. 4. et Mead. ambo. Vide ad XXXVII. 45. § 2.

§ 3 *M. Amburius tribunus plebis*] *M. Aburius trib. pleb.* non *Amburius.* Gelen. Pall. *M. Burius.* Gebhard. *M. Arabuntius* Hearnii L. 1. *M. Amburius* Voss. Lov. 1. 3. 5. Harleian. et Gaertn. *M. Burius* Lov. 6. *M. Burrius* Mead. 2. *M. Aburius*, ut Gelenius emendat, Lov. 2. et 4. proxime ad veram lectionem *Maburius* Mead. 1. ubi prænomen et nomen cohæserunt; quod sæpe scribarum errore factum esse, vidimus ad XXXVIII. 35. § 2. In ed. Gronov. 1665. operarum errore vulgatum est *M. Abutius* et hic, et cap. seq. § 12. Eum errorem, præter Crevierium, reliqui recentiores, etiam Clericus, servarunt. Sed M. Aburius præturam consequitur XLI. 14. Mox Æmilii consulis prænomen *M.* deest in omnibus scriptis, et edd. ante Aldum; qui ex cod. Mog. inseruit.

§ 4 *Eum contradicere velle*] Pal. 1. *tum contradicerent vellent:* alter *tum contradixerunt velle.* Gebh. *Cum contradicere vellet* Lov. 1. *eum traducere velle* Gaertn. Mox *uti ea disceptatio* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harleian. et Mead. ambo.

Fulvium temporis jacturam facere] Verba sunt adhuc Amburii tribuni plebis. At illud *M. Fulvius* ἐλλειπτικῶς positum videtur: intelligit enim vel 'contradicebat,' vel simile. Nisi quis locum corruptum putet, cujus gratia et nos locum notavimus. *Glar.* Pall. *Fulvius.* Vet. ed. *Fulvius temporis jacturam se facere.* Gebh. Perinde est, ac si diceret, unius temporis, aut nullius rei nisi temporis. *J. F. Gronov.* Hanc lectionem Moguntini ex cod. suo adsciverunt; eamque recte Gronovius exposuit. Antea edebatur *Fulvius temporis jacturam se facere:* quod superest in Lov. 5. Nec reliqui scripti inde abeunt, nisi quod omittant τὸ *se.* Mox *consule præsente* cod. Mog.

§ 5 *M. Fulvius: Si aut simultas*] Malim *Tum Fulvius: Si aut simultas.* Sic XLV. 37. 'Tum Servilius: Quantus imperator,' &c. *Sigon.* Nomen *M. Fulvius* abest ab utroque Pall. *Gebh.* Muretus *Tum Fulvius.* J. F. Gron. Utrumque nomen abest etiam a Lov. 2. 3. 4. Harl. utroque Mead. et Gaertner. solum prænomen ab Hearnii L. 1. Scholion autem Sigonii ad h. locum prodiit demum in ed. Ald. 1592. post ejus mortem. Eine igitur, an Mureto, priori emendatio hujus loci in mentem venerit, incertum est.

Quam is eas inimicitias inpotenti ac prope regia ira exerceret] Pal. 1. *inimicitias impotenti ac prope ira exerceret regia.* Gebh. *Quamvis eas inimicitias* Voss. Lov. 1. et Harl. *quavis eas inimicitias* Gaertn. *quantas inimicitias* Lov. 3. et 6. Tum *impotentia ac prope regia ira* Voss. et Lov. 1. ac 3.

§ 6 *Et meritum debitumque triumphum morari*] Libri omnes *debitum meritumque.* Gebhard. Non aliter etiam omnes nostri, et editi ante Moguntinos; qui voces, præeuntibus membranis suis, trajecerunt. Mox § seq. *cum præda et captivis* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harleian. uterque Mead. et Gaertn.

§ 8 *Quum sint notissimæ sibi cum consule inimicitiæ*] Adscitum e Moguntino. Videndum tamen an possit tolerari, quod erat prius, et in nostris omnibus scriptis exstabat, *nobilissimæ.* 'Nobilissimum par gladiatorum,' et 'nobilissimos tres fundos' legere apud Ciceronem est. Noster XXVII. 35. 'Inimicitiæ ante nobiles inter eos erant, et acerbiores eas in-

dignioresque Livio sua calamitas fecerat.' XL. 45. 'Inter hos viros nobiles inimicitiæ erant, sæpe multis et in senatu et ad populum atrocibus celebratæ certaminibus.' Plautus Pseudolo IV. 2. 9. 'Peregrina facies hominis atque ignobilis.' *J. F. Gron. Notissimæ*, ut cod. Mog. unus meorum Lov. 2. Adsentior tamen Gronovio, codicem Mog. hic malam manum passum, et lectionem, quam præfert, ex interpretis glossa receptam esse. Persuadere enim mihi nequeo, alios omnes librarios, quibus et reliqui mei concinunt, pro voce obvia, et quidem usitatissima significatione usurpata, vocem licet obviam, attamen minus recepto eorum tempore significatu, admisisse. Solet autem 'nobilis' optimo ævo poni pro 'notus.' Supra I. 24. 'Nec ferme res antiqua alia est nobilior.' IX. 1. 'Nobilis clade Romana Caudina pax.' XXII. 43. 'Ad nobilitandas clade Romana Cannas.' c. 50. 'Pugna Cannensis, Allieusi cladi nobilitate par.' XLV. 5. 'Nobilis fama erat apud omnes Græciæ civitates Eumenis regis prope perpetrata cædes.' Vide quæ notavit Dan. Heins. ad Silii II. 612. Vulgatam hujus loci scripturam etiam defendit Gebhard. ad XXVII. 35. § 7. Præterea *cum M. consule inimicitiæ* cod. Mog.

Quid ab eo quemquam æqui exspectare] Lege addendo, *quid ab eo quemquam posse æqui exspectare.* Gelenius. Vox a Gelenio contextui addita in nullo meorum codicum superest. Tum *exspectare æqui* legunt Lov. 5. et edd. vett. Aldus dederat *æqui exspectare.* Et ita voces transponunt ceteri codd. quos contuli.

Per infrequentiam furtim senatusconsultum factum ad ærarium detulerit] *Per infrequentiam* factum senatusconsultum dicitur, cum infrequens esset in curia ordo, neque justus esset senatorum numerus. Nam, ut senatusconsultum fieret, saltem esse in curia centum senatores oportebat, ut ex eodem hoc Livii libro, c. 18. intelligimus, qui ita scribit: 'Prætor senatum consuleret, si ei permissum esset, cum in senatu centum, non minus, essent.' *Turneb.* Advers. XXX. 25. Legerem *per infrequentiam Patrum factum furtim senatusconsultum.* T. Faber. Sic XXXVIII. 44. 'Neque his contentus consul fuit, sed postea per infrequentiam adjecit senatusconsultum, Ambraciam non videri vi captam esse.' Hoc 'senatusconsultum surreptum' appellat Curio apud Cic. ad Att. IV. *J. F. Gron.* Ut senatusconsultum legitime fieret, non semper idem senatorum numerus requisitus fuisse videtur, sed differebat καθ' ἕκαστον εἶδος αὐτῶν, certe tempore Augusti. Vide Dion. Cass. LV. p. 550. Casum hic memorat Turneb. ex Livio, quo minimum requirebantur centum senatores. Si quis senatusconsulto legibus solveretur, non minus ducenti senatores adesse debebant secundum legem a C. Cornelio latam. Vide Ascon. ad Cic. orat. pro C. Cornel. p. 135. quum antea inolevisset, ut per pauculos admodum senatores fieret. Vide Ascon. in Argum. ejusd. orat. Tempore Augusti quum quadringenti præsentes esse deberent, ab eo statutum est, ut rata forent, licet pauciores adfuissent, quia videbat, senatores raro frequentes convenire. Vide Dion. Cass. LIV. p. 545. De interpunctione hujus loci vide Brisson. de Form. II. 265. Mox *aggere et cuneis* Lov. 6. a m. pr. *aggere et cuniculis* a m. sec. Sed vide ad V. 7. § 3. et VIII. 16. § 8.

§ 10 *Quum jam transcendisset muros miles, usque ad noctem*] *Quum jamjam transcendisset muros miles ad noctem* Lov. 1. *transcendissent muros milites* Mead. 1. Tum *usque ad noctem anceps* Lov. 2. Mox *ubi tria millia hostium sint cæsa* Voss. *ubi plus IIII. millia hostium* Lov. 4. *sunt cæsa* Lov. 3. et 6. *cæsa sunt* Gaertn.

§ 12 *Captarum civitatum ornamentis urbem exornari*] *Captarum civitatium* Lov. 4. et ed. Mediol. 1480. Vide ad XXXIII. 20. § 11. Tum *urbem ornari* edd. vett. pro quo Aldus *exornari* ex cod. Mog. adscivit. Consentiunt nostri, nisi quod *exornare* sit in Harl.

In Ambraciam unam captam non valuerit belli jus] Pall. *in Ambracia una capta.* Gebhard. Ita et Lov. 2. 4. ac Mead. ambo. Tum *jus belli* Lov. 2.

§ 13 *Et Patres conscriptos orare*] Lege *se et Patres conscriptos orare.* Gelen. Pronomen, quod Gelenius recte addidisse videtur, abest ab omnibus nostris; sequens *et* insuper a Lov. 3. *a P. C. orare* legit Gaertn.

Et a tribunis petere] Voss. *et ab tribuno.* Unus enim erat M. Abutius. Sed et Andreas secutique ad Ascensium *a tribuno.* Magontiaci natum, quod vulgatur. *J. F. Gron. A tribuno* Lov. 2. et 5. *ab tribuno* omnes reliqui mei, Hearnii L. 1. et Crevierii Victor. qui eam lectionem etiam in contextum recepit. Mox *superbissimi inimici ludibrio esse sinant* Lov. 3. *esse sinat* Voss.

CAP. V. § 2 *Alienarum vero simultatum tribunum plebis cognitorem fieri*] Quod est, mandatas et delegatas esse tribuno alienas simultates, ut tamquam procurator eas exerceat et persequatur: quo in loco 'cognitor' etiam absentis est, non præsentis: quod tamen primæ classis auctores contendunt. *Turneb.* Advers. XXX. 25. Omnino videndi sunt Gronov. de Pecun. Vet. IV. 3. et Schulting. ad Jul. Pauli Recept. Sent. I. 2. ad ejus inscriptionem, quæ est 'de Cognitoribus.' Si autem perpetua fuit differentia inter 'cognitorem' et 'procuratorem,' Livio tamen, qui historicum agit, non jus docet, quod vicina illa vocabula commutarit, vitio verti non potest. Præterea *simultatium* Lovel. 4. et ed. Rom. 1472. Vide ad XXXIX. 44. § 9. Mox *turpe et indignum collegii ejus potestati et sacratis legibus esse* Lov. 4. et Mead. 2. *turpe et indignum, collegii ejus potestatem ex sacratis legibus esse* Voss. Lov. 1. 2. 3. 6. Harl. Mead. 1. et Gaertn.

§ 3 *Nec alienis momentis animi circumagi, adstipularique irato consuli tribunum plebis*] Lego *alieni momentis animi,* non *alienis.* Gelen. Adhibentur hæc verba a Prisciano VIII. 762. ex quo patet fuisse scriptum olim *tribunum plebei:* etsi corrupte illic editur *tribuno inde plebei.* J. F. Gron. *Alienis,* ut ante Gelenium legebatur, omnes nostri, et Hearnii L. 1. ac N. Verum *alieni,* hunc locum laudans, legit Priscian. qui itidem suo tempore in codd. quibus usus est, *stipulari* invenisse videtur. Præstat tamen vulgatum, quod omnes codd. firmant: *plebei* vero etiam fuit in Voss. Lov. 2. 6. Harl. et Gaertn. Vide ad II. 33. § 2. et XXIX. 20. § 4. Ceterum Priscianus hunc locum laudavit ex Livii 'XXXIII. ab Urbe cond.' quod fraudi fuit Vossio Art. Gramm. v. 6. p. 281. Existimavit enim locum hunc, qui in Prisciano ejus Msto desiderabatur, etiam in Livio non legi. Paullo ante *judicio homines odisse aut diligere, res probare aut improbare,* bis copula omissa, Lov. 3.

§ 4 *Tribunatum sibi a populo Romano mandatum pro auxilio*] Vetus lectio *a pop. Rom. mand. oblivisci, et mand. pro auxilio, &c.* Gelen. Voces fugitivæ, quas Gelenius retraxit, desunt etiam in omnibus nostris, et Hearnii L. 1. Error natus est ex repetitione τοῦ *mandatum.* Vide ad IX. 11. § 11. Verbum 'oblivisci' jam adsciverunt editores Moguntini; duas reliquas *et mandatum* ex mente Gelenii Frobenius 1535. Plane, ut Gelenius emendat, se in cod. suo reperisse, Moguntini monuerunt. Elegans est 'mandatum,' et 'mandatum pro auxilio.' Similis est locus XXXV. 46. 'Liberandæ Græciæ caussa in Europam trajecisse, et re liberandæ, non verbis et

simulatione.'

§ 5 *Ne hoc quidem cernere eum, fore, ut memoriæ ac posteritati mandetur, ejusdem collegii*] Verba initialia recte eo modo Aldus auspicio cod. Mog. emendavit. Ante edebatur, prima vocula *Ne* omissa, *Hoc quidem cernere æquum.* Neque aliter Voss. Lov. 1. 5. 6. et Gaertn. Τὸ *Ne* deest etiam in reliquis nostris; ex quibus *hoc quidem cerneret æquum* legunt Lov. 2. et Harl. *hæc quidem cernere eum* Lov. 3. *hoc quidem cernere eum* Lovel. 4. et Mead. 2. *hoc quidem cerneret eum* Mead. 1. *Ne hæc quidem cernere æquum* ex L. 1. Hearnius laudat. Sequentia verba idem Aldus ejusdem cod. Mog. fide restituit. Antea vulgo circumferebatur *memoriæ mandaretur;* quod præter Hearnii Oxonn. etiam in nostris Mss. superest: nisi quod quidam legant *mandetur.* Dein *ejus collegii alterum ex duobus tribunis* Voss. et Lovel. 1. ac 6. *alterum ex tribunis* Lov. 3. omissis duabus vocibus *ejusdem collegii;* quæ tamen emphasin habent, et notant indicari alterum ex duobus tribunis, qui eodem anno tribunatum gesserunt. Vide ad IV. 17. § 9. Deinde mox *remisisse populo Romano* Lov. 3. Vide ad XXXVIII. 58. § 6.

§ 6 *Tribunus, quum templo excessisset*] *Tribunus plebis, cum templo exisset* Harl. *exisset* etiam Lov. 2. et Mead. 1. Vide ad XXXVI. 21. § 2. Mox *referente senatui R. Supplicio P. R. triumphus* prodigiose corruptus Lov. 1. *referente senatui Romano Sulpicio prætore triumphus* Voss. *referente senatu et Sulpicio prætore* Lov. 6. Vox *prætore* non adparet in Gaertn.

§ 7 *In eam rem sibi centum pondo auri a civitatibus conlatum*] Libri nostri omnes *centum decem pondo auri.* Gebh. Pronomen *sibi* deest in omnibus nostris, Hearnii L. 1. et edd. vett. Id primus Aldus, præeunte cod. Mog. adjecit: cujus ejusdem Moguntini auctoritate vicissim delevit vocem *decem,* quam Gronovius iterum addidit. Sed præstare videtur, ut per omnia codici Mog. adhæreamus. Ceteroquin enim, qua auctoritate, optimis membranis invitis, τὸ *decem* addi, etiam pronomen *sibi* deleri posset. Illud *decem* deest etiam in contextu Lov. 3. et in Hearnii L. 1. Tum *auri a civitatibus conlati* Lov. 2.

§ 8 *Quam in triumpho latam in ærario positurus esset, id aurum secerni juberent*] Ms. *quam in triumpho delatam.* At mox § 14. rursum, 'aureæ coronæ centum duodecim pondo ante currum delatæ sunt:' ubi item in edd. est *latæ sunt.* Sed pusilla hæc. *Modius. In ærarium secerni juberet* omnes scripti et edd. antiqq. Quæ nunc exstat, lectio auctorem habet Mstum Mog. ex quo *id aurum* Aldus, *juberent* ipsi Moguntini admiserunt. Paullo ante *ut ea pecunia* Voss. Sed vocula *ea* præcedentem præpositionem *ex* elisit. Vide ad XLIV. 27. § 7.

§ 9 *Omne id aurum in ludos consumi necessarium esset*] Vetus lectio *necessum esset,* non *necessarium.* Gelenius. *Necessarium esset,* ut ante Gelenium et ed. Froben. 1535. vulgabatur, omnes nostri; *necesse esset* se in cod. suo invenisse, Moguntini testantur. Probo tamen *necessum esset,* quod vel ex eodem cod. diligentius inspecto, vel alio Msto profert Gelenius: cujus ut minus cogniti loco alii *necesse,* alii *necessarium* scripserunt. Eadem tamen voce Livius utitur l. XXXIV. c. 5. 'Necessum est paucis respondere:' ubi vulgo ante Gronov. similiter *necesse* edebatur. Et ita in senatusconsulto de Bacchanalibus: SEI. QVES. ESENT. QVEI. SIBEI. DEICERENT. NECESVS. ESE. BACANAL. ubi tamen NECESVS per errorem sculptoris pro NECESVM, sive *necessum,* datum esse, inter Bynkersh. et Matth. Ægyptium convenit. Præterea *id omne aurum* Voss. Lov. 1. 3. 5. 6. et Gaertn. Mox *quod tanta inpensa,* pro *quanta inpensa,* Voss. et Lov. 1.

§ 10 *Fulvio, quantum vellet, inpenderet, permisit*] Vocem *vellet* omittunt Voss. Lov. sex, Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. Camp. Rom. a. 1472. et Parm. Eamdem in cod. suo deesse, notarunt Moguntini. Horum omnium fide eam delevi.

Dum ne summam octoginta millium excederet] Quidam monuerunt *octoginta* legendum, non *octingenta;* et recte. Sed quare hoc ita, cum nihil adjiceret, dicere non potuere. At ego *H-S* intelligo, aut *nummûm*. Nam, *æris* si intelligamus, videtur nimis parva summa pro ea, quam Fulvius paratus erat in eam rem expendere. Quanquam XL. 52. M. Æmylio Lepido censori et pontifici maximo in ludos non amplius decretum, quam viginti millia æris: quæ summa quadruplo minor est octoginta milibus æris. Quare cum nemine ea de re pugnavero, quicquid adjiciatur. *Glar.* Recte censet Glareanus *octoginta millia æris* nimis exiguam fuisse summam pro apparatu horum ludorum, qui infra c. 22. refertur: nam ea, computatis, ut illa ætate, sedecim assibus in denarios, tantum sunt quinque millia denarium, sive quingenti coronati. Sed obstat supplemento illius cum locus Livii XL. 52. tum quod fortassis non est exemplum summarum eo tempore ad rationes sestertiorum putatarum. Nusquam enim, quod sciam, dicit Livius V. G. decem, viginti, centum millia *sestertium,* sed ubique tot millia *æris.* Itaque non dubito adsentiri iis, qui hic supplebant *æris.* Verum, etiamsi cum Glareano *sestertium* intelligamus, tamen locus non caret scrupulo. Nam quum *octoginta millia H-S* tantum viginti millia denarium, sive duo millia coronatorum, efficiant, ne hæc quidem summa videtur suffecisse faciendis ludis, quos per decem dies prope sui sæculi copia et varietate celebratos fuisse auctor est Livius c. 22. Ex Glareani annotatione intelligo, hic antea lectum fuisse *octingenta millia,* quod etiam unus liber Hearnii habet. Hoc ille quidem post alios rejicit: sed mihi consideranti magnitudinem sumtuum, qui ætate Livii in ludos, ad quorum magnificentiam hi prope accesserunt, effundebantur, non valde improbandum videtur. Si ita legamus, et suppleamus *æris,* decuplo major quidem exibit summa, puta, quinquaginta millium denarium, sive quinque millium coronatorum; sed tamen hæc quoque non modo non nimis ampla, verum etiam admodum tenuis ad tam apparatos ac magnificos ludos videri poterit. Ob eamdem caussam mihi suspectum est, quod XL. 52. vulgatur, M. Æmilio ad ludos dedicationis templorum Junonis Reginæ et Dianæ ‘ viginti millia æris,’ id est, mille ducentos quinquaginta denarios, centum viginti quinque coronatos, decreta fuisse. Etsi enim hi ludi tantum scenici, et singulos dies facti fuerunt, tamen longe minor est hæc summa, quam ut ea omnem apparatum et instrumentum theatri ac scenæ comparari potuisse credam. Si neutro loco Livii vitium in numeris est, non video, quid pro recepta scriptura dici possit, nisi eos, quibus minus de publico decretum fuerat, quam ut ex eo pro sua dignitate vel ambitione ludos facere possent, quod per restrictam parcimoniam senatus deerat, de suo supplevisse. *Dukerus.* In vulgatam scripturam uno ore consentiunt omnes scripti nostri, et edd. principes. *Octingenta millium* exstat tantum in edd. Ascens. 1510. Colon. 1525. et Paris. 1529. Verum, ut monet Ascens. in observationibus, quæ adduntur editioni ejus an. 1513. ita dicendum foret *octingentorum millium,* quod et ipsum inveni in ed. Cervic. et Ascens. 1530. Præterea *summa* Mead. ambo; quasi librarii voluerint *dum ne summa octoginta millia excederet.*

§ 11 *Consulem Æmilium, literis Abu-*

rii tribuni plebis acceptis] *Consulem M. Æmilium* Mog. cod. et Lovel. 3. quod recepi. In reliquis Mss. *M.* litera, qua consulis prænomen indicabatur, excidit ob ultimam vocis præcedentis. Alia exempla vide ad XXXV. 8. § 1. XXXVI. 21. § 6. XXXVIII. 43. § 9. pariter excidit etiam ob literam primam vocis seq. XL. 34. § 1. Tum *literis a Burio trib. pl. acceptis* Lov. 6. *literis Amburi* Gaertn. *literis Amburii* Lovel. 5. *literis Mamburii* Mead. 1. *literis Maburii* Lov. 2. *literis M. Amburii* Harl. An legendum *literis M. Aburii?* præsertim quum modo *M. Æmilium* receperim. Gronovius hic etiam a. 1665. male *Abutii* edidit. Vide ad cap. præc. § 3. Paullo ante *mense Januarii* Vossian. Sed vide ad IV. 37. § 3.

§ 12 *Prætulit triumphi diem*] ' Præferre triumphi diem ' dicit, pro diem triumphi anteferre, præcipere et maturare ante diem constitutum et destinatum triumpho. *Turneb.* Advers. XXX. 25. Lege *retulit.* Festus: ' Referri diem prodictam, id est, anteferri.' *H. Vales.*

§ 13 *Triumphavit ante diem decimum Kalendas Januarias*] *Triumphavit ad decimum* codd. nostri, et edd. veteres. Sigonius recte edidit *triumphavit A. D. decimum,* eamque formulam aliquoties in scholiis Livianis vindicavit, et exposuit. Vide ad VI. 1. § 11. et locis ibid. laudatis: et ita cap. seq. § 3.

§ 14 *Aureæ coronæ centum duodecim pondo ante currum latæ*] Ita Aldus ex cod. Mog. refinxit. Antea edebatur *Aureæ coronæ centum duæ decem pondo,* consentiente uno Lov. 5. *Aurea corona centum decem pondo die ante currum* Lovel. 1. *Aureæ coronæ centum decem pondo duæ ante currum* omnes nostri reliqui. Jam vero, quomodo hæc verba intelligenda sint, non convenit inter doctos. Doujatius locum ita accepit, ante currum Fulvii triumphalem latas esse centum coronas, quarum quælibet libras duodecim pendebat, Romanis scilicet ponderibus: verum ita non *duodecim pondo* Livius dixisset, sed partitive *duodenas pondo,* vel *duodenum pondo,* vel *duodena pondo.* Similiter etiam judicat Crevierius, qui propterea locum corruptum, sive numerales notas male redditas censet, easque hoc modo efferendas esse: *Aureæ coronæ centum, duodena pondo.* Haud levis tamen difficultas premit hanc sententiam: quod scilicet verisimile esse nequeat, Fulvium in triumpho tulisse mille ducentas libras auri in solis coronis; reliquum autem omne aurum, præter nummos signatos, tantum pependisse ducentas quadraginta tres libras. Glareanus ad c. 7. § 1. notas *CXII.* numerum librarum, non coronarum, esse existimat. Secundum ejus igitur sententiam Livius non exprimit, quot numero coronæ aureæ ante Fulvii currum latæ sint, at eas omnes pependisse dicit centum duodecim libras. Et ejus quidem opinio præferenda videtur. Vide ad d. l. et quæ notat ad c. 29. § 6. Similiter XLII. 6. ' Donum præterea adferre, vasa aurea quingentum pondo:' ubi similiter vasa aurea, incertum quot, pendebant quingentas libras.

Argenti pondo millia octoginta tria: auri pondo ducenta quadraginta tria] Vocem *millia* perperam omittunt Vossian. Lovel. 1. 2. 3. 6. Mead. 1. Gaertner. et Hearnii N. Numerum librarum argenti male ita exprimit Pighius in Annal. ad an. IↃLXVI. p. 301. *argenti pondo ∞ LXXXII.* Deinde *auri pondo CCXLIIII.* Voss. *auri pondo CCLIIII.* Hearnii L. 1. *auri pondo CCLXIIII.* Lov. 3. Mox *talenta Attica* Lov. 6. *tetragina Attica* Voss. Lov. 1. et Gaertn. *tetracina Attica* Lov. 3. 4. 5. et Harl. *terracina Attica* Lov. 2. et Mead. ambo. Sed *tetradrachmum Atticum* legendum, monuit Gronov. ad c. 7. § 1. Insuper *centum decem octo* Lov. 2. *centum octo,*

omissa voce *decem*, Lov. 4. *CXX. et octo* Hearnii L. 1. Præterea vocem *millia* in numero tetradrachmum Atticum ignorant Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. 2. Gaertn. et Hearnii L. 1. ac N.

§ 15 *Philippei nummi duodecim millia quadringenti viginti duo*] *Philippi nummi* Lov. 1. 3. 4. 6. et Mead. ambo. *Philippi minimum* Harl. *Philippei numnum* Voss. *Philippi nummum* Gaertn. *Philippum nummum* Lov. 2. Ex qua lectione suspicio nasci posset, legendum esse *Philippeum nummum*. Cur tamen *Philippei nummi*, quod et Moguntini in cod. suo invenerunt, servari possit, Gronov. docet ad c. 7. § 1. Dein *quadringenti viginti duo*, duabus præcedentibus vocibus neglectis, Lov. 6. *decem quadringenti viginti duo* Voss. Lov. 1. Gaertn. et Hearnii N. in quo ultimo tamen lacuna post vocem *decem* relicta erat: *decem millia quadringenti viginti duo* Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Hearnii L. 1. et edd. antiqq. *duodecim millia trecenta viginti duo* cod. Mog. ex cujus vestigiis Aldus vulgatum finxit.

Signa ænea ducenta octoginta quinque: signa marmorea ducenta triginta] *Signa errea dixit ducenta octoginta quinque* Voss. *signa ænea duxit ducenta octoginta quinque* Lov. 5. 6. Gaertn. et edd. antiqq. at, *duxit* ferri non posse, sequentia casu primo prolata ostendunt: *signa ænea DCC. octoginta quinque* Lovel. 3. 4. Harl. et Mead. uterque: *signa ænea septingenta octoginta quinque* Lov. 2. Ea lectio consideratione digna est; ex numeri enim quingenarii nota *D.* τὸ *duxit* natum videtur. Quo minus tamen eam probem, id me retinet, quod vulgatæ lectionis Frobenius a. 1535. auctor exstiterit: qui forte ita edidit jussu Gelenii, codicis Mog. scripturam secuti. Deinde *signa marmorea ducenta XX.* Vossian. Lovel. 1. 6. et Gaertn. Mox vocabulum *hostium* exsulat ab Lov. 2. et Harl.

§ 16 *Duces, aut Ætoli et Cephallenes, aut regii, &c. ad septem et viginti*] *Duces Ætoli* Lov. 1. *duces autem Ætoli* Mead. 1. *duces aut Ætoli, aut Cephallenes, aut regii* Harl. Lov. 2. 3. 4. et Mead. 2. Tum *ad viginti septem* cod. Mog. Paullo ante *ad hoc catapulti* Voss. Lov. 1. 3. 4. 6. Mead. ambo, cod. Mog. et ed. Aleriens. princeps apud Hearnium; quod recepi. Vide ad XXI. 52. § 10. Vox *tormenta* deest in Harl.

§ 17 *Donis militaribus donavit*] Gellius v. 6. 'M. Cato objecit,' inquit, 'M. Fulvio Nobiliori, quod milites per ambitionem coronis, levissimis de causis, donasset. Coronis autem donaverat, quia vallum cinxerant, aut quia puteum strenue foderant.' *Sigon.*

Ex præda vicenos quinos denarios divisit] *Quinos vicenos* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 5. Harl. Mead. ambo, et edd. vett. *quos vicenos* Lov. 6. et Gaertn. *viginti quinque* cod. Mogunt. ex cujus lectionis vestigiis Aldus *vicenos quinos* edidit: *ex præda quinque denarios* Hearnii L. 1.

CAP. VI. § 1 *Quibus quia M. Æmilius*] Prima dictio non adparet in scriptis nostris, Hearnii L. 1. et editis usque ad Moguntinos, qui eam ex cod. suo addiderunt. Excidisse videtur *quib*, sive *quibus*, ob similitudinem sequentis *quia*. Mox *poterat* Gaertn.

§ 2 *Ab eo creati consules Sp. Postumius*] Ms. *ab eo decreti consules*. Modius. Postumii prænomen *Sp.* exsulat a Vossian. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. utroque, Gaertn. et edd. antiqq. quod partim a litera ultima vocis præced. partim a prima sequentis haustum est. Similis erroris alia exempla vide I. 54. § 2. III. 58. § 2. IV. 5. § 5. V. 15. § 10. c. 37. § 5. c. 49. § 1. VI. 14. § 13. VII. 30. § 6. VIII. 11. § 9. IX. 34. § 11. c. 40. § 14. XXXVII. 17. § 10. XXXIX. 8. § 1. XL. 57. § 8. Epit. Liv. l. LXXXIX. viros doctos ad Phædr. I. 23. 3. et Jac. Gronov.

ad Cic. ad Fam. IV. 12. Contra perperam alibi voces adduntur ob similitudinem vocis partim præced. partim seq. Vide ad v. 50. § 5. IX. 6. § 9. et sæpius. Prænomen hic addidit primus Aldus, præeuntem cod. Mog. secutus. *P. Albinus* legit Lovel. 3. *consules Albinus* Hearnii L. 1.

T. Mœnius] Palat. 1. *T. Emnius.* Gebh. *T. Mevius* Harl. *T. Manlius* cod. Mog. sed nihil mutandum. Si enim genuina Livii lectio foret *T. Manlius*, id nomen notissimum librarii haud facile in minus notum *T. Mœnius* mutassent. Præterea nullus circa hæc tempora 'T. Manlius' memoratur, nisi 'T. Manlius Torquatus,' qui pontifex creatur apud Liv. XLIII. 11. et quem vigesimo primo anno postea consulem fuisse, Fasti Capitol. aliique docent: tot vero annos inter præturam et consulatum ejus intercessisse, verisimile non est. Contra *T. Mœnius* sexennio postea tribunus militum memoratur XL. 35. Id autem non infra dignitatem prætorii esse, ut tribunus militum creetur, docet L. Terentius Massiliota, tribunus militum ibidem memoratus; is autem prætor antea fuerat, ut constat ex XXXVIII. 42. Denique *T. Mœnius* tamquam prætor obcurrit capp. 18. et 23. ubi tamen Moguntini ex cod. suo nihil monent. Mox voces *Licinius Lucullus, C.* neglegentia scribarum omittuntur in Harleian. et Mead. 1. *Lucullus* in Lov. 1. et 3.

§ 3 *Magistratibus jam creatis, ante diem tertium Nonas Martias*] *Creatis jam ad tertium*, vel *tertias, vel III°.*, vel *tres* codd. nostri, et edd. antiqq. *jam creatis* dedit Frob. 1535. *A. D. tertium Nonas* Sigonius. Vide ad cap. præc. § 13.

§ 4 *Ne, Q. Terentio Culleone prætore, caussam lege Petillia diceret*] Rogatio Petillia etiam adversus eum lata fuerat, XXXVIII. 54. sed caussam ea dicere cogi non poterat, fortassis et quod in hunc quoque annum, etsi id Livius tantum de priore anno memorat XXXVIII. 35. imperio prorogato, proconsul cum imperio erat, et quod, decreto a senatu triumpho, nondum urbem ingressus pro absente reipublicæ causa habebatur. Quum autem ex judicio L. Scipionis facile intelligeret, quid sibi ab infensis judicibus sperandum esset, triumphum in id tempus distulit, quo Terentius post paucos dies magistratu abiturus, nec satis temporis ad perficiendum apud eum judicium futurum erat. Non dissimili arte elusa est rogatio Marcia XLII. 22. *Duk. Ne Terentio Culleone prætore* Lovel. 1. *ne Terentio Culleoni prætore* Vossian. *ne Terentio Culleoni prætori* Lov. 6.

Incendio alieni judicii] Vide ad XXII. 35. Cicero ad Att. v. 20. 'Incendio Plætoriano quod Sejus adustus est, minus moleste fero.' *Duk.*

L. Scipio damnatus erat] *L. Scipio condam nactus erat* Mead. 1. *L. Scipio condenatus erat* Harl. Volnerunt *condemnatus erat*, ut præfert Lov. 2. Sed reliqui codd. stant pro vulgato.

§ 5 *Eo infensioribus in se, quam in illum, judicibus*] Pal. 1. *eo impensioribus in se.* Gebh. Librarius ita peccavit ob similitudinem literam *F* et *P*. Alia exempla vide ad XXVIII. 9. § 1. XXXIX. 28. § 12. et apud N. Heinsium ad Claud. Consul. Olybr. et Prob. vs. 11. Dein *judiciis* Harl. eodem errore, quo *principiis*, pro *principibus*, et similia plura sæpius data sunt. Vide ad XXI. 60. § 7. Mox *quo* Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Mead. ambo, et edd. vett. ante Ascens. an. 1513. Solent hæ voces confundi; vide ad XXXVI. 33. § 3. Id eo facilius hic fieri potuit, quod ultima litera *d* intercepta sit a prima vocis seq. Vide ad XXIII. 8. § 9.

Successor ipse omni genere licentiæ conruperat] Membranæ *omni genere licentiæ corrupisse fama attulerat:* quod si placet, mutes etiam in præcedentibus syntaxin, necesse est: quam-

quam quid fama attulerat, cum Romæ in militibus Manlii instrumenta luxuriæ, argumenta corruptæ disciplinæ militaris, in re præsenti vulgo conspicerentur, et oculis omnium notarentur? Omnino igitur veterem lectionem, dico eam, quæ hactenus in edd. obtinet, retinendam censeo. *Modius.* Codicis Mog. lectionem damnare non audeo. Certe sequentia, 'Neque ea sola infamiæ erant, quæ in provincia procul ab oculis facta narrabantur,' docere videntur Livium adhuc agere de caussa invidiæ, qua Manlius flagrare inceperat, antequam in urbem redisset; et tum demum subuectere, cur ea adventu ipsius aucta fuerit. Legendum itaque videtur *successorem se omni genere licentiæ corrupisse fama adtulerat.* 'Fama adfert,' ut 'fama fert;' de quo vide ad II. 7. § 6. 'fama adfertur;' de quo dictum ad IV. 56. § 4. 'fama perfertur' V. 28. 'exploratores attulerunt,' vide ad VIII. 17. § 7. 'nuncii adfernut' VIII. 17. § 7.

§ 6 *Sed etiam magis, quæ in militibus ejus quotidie conspiciebantur*] Ms. *sed ea etiam magis, quæ in mil. ejus quot. adspiciebantur.* Modius. Pall. *sed ea etiam magis.* Vet. ed. *sed etiam magis ea.* Gebh. *Sed etiam magis* primus edidit Frob. 1535. quum antea ederetur *sed etiam magis ea*, consentiente uno Lov. 5. *sed ea etiam, quæ* legunt Voss. et Lov. 6. *sed ea etiam magis, quæ* Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et cod. Mog. quorum auctoritate voculam a Frobenio ejectam, quæ etiam, nisi aliud vellent Mss. abesse poterat, loco restitui. Mox *prospiciebantur* Voss. et Gaertn. *adspiciebantur* cod. Mog. ex quo etiam Aldus adscivit vocem *quotidie*, quæ in Lov. 5. et edd. vett. deerat, sed in reliquis scriptis exstat. Paullo ante *Neque ea sola infamia erant* Mead. 1. Male. Vide ad XXIV. 45. § 1. Tum *procul ab oculis facta erant* Lov. 2.

§ 7 *Inde primum lectos æratos*] Vetus lectio *ii primum lectos æratos*, non *inde primum.* Gelen. Vide ut acceperit 'lectum,' cum ait *lectos æratos.* Nam 'vestis stragulæ' etiam mentio lib. XXXIV. in oratione Catonis, c. 7. *Glar.* Monet Glareanus, ut videamus, quemadmodum *lectos æratos* Livius acceperit, putatque intellexisse Livium lectos, in quibus dormirent; cum accipiendum sit de iis, in quibus accumberent. Antiquos enim 'tribus' stratis 'lectis' epulari solitos, unde 'triclinia' dicta sunt, scribit Servius. Unde Virgil. Æn. II. 2. 'Inde toro pater Æneas sic orsus ab alto.' Et Heliogabalum tradit Lamprid. ejus vit. c. 20. 'solido argento lectos triclinares' habuisse. Id autem ita esse, docet Plinius, qui XXXIV. 3. hunc locum tractans ait, 'Triclinia ærata abacosque et monopodia Cn. Manlium Asia devicta primum invexisse triumpho suo.' Et Macrob. II. 9. ex Indice Metelli, 'Triclinia lectis eburneis strata fuerunt.' ['Injuria afficit Glareanum, qui ita dicit, considerandum, quomodo acceperit Livius *lectos*, num *æratos* adjecerit, innuens pro 'tricliniis' intelligi. Deinde an non et *Triclinia* lecti sunt?'] *Sigon.* Cic. Verr. IV. 26. 'Lectos æratos et caudelabra ænea:' ubi vide Manut. Plinius Hist. N. XXXVII. 1. 'Cn. Manlii' (victoria) 'ad cælatum argentum et vestes Attalicas, et triclinia ærata' (inclinavit). *Duk. Inde primum* Voss. Lov. 2. 5. 6. Harl. Mead. 1. et Gaertn. *in primum* Lov. 1. 4. et Mead. 2. *hi primum* Lov. 3. Dein *lectos auratos* Lov. 1. Vide ad XXXVIII. 35. § 5. *Lectos ornatos* Lov. 3.

Vestem stragulam pretiosam, plagulas, et alia textilia] 'Plagulæ' vela sunt et textilia, quibus lecticæ et lecti intendebantur, aut involvebantur: ut apud Tranquill. in Tito c. 10. 'Lectica dimotis plagulis.' Nonius 'plagas' interpretatur grandia lintea, et toral, et lecticariam sindonem,

unde per diminutionem 'plagulæ,' inquit, dicuntur. *Turnebus*, Advers. I. 25. L. Valla Lib. Eleg. VI. c. 46. Ulpianum corripit in l. 45. D. de Verb. Sign. et l. 5. § inter verberationem, D. de Injur. affirmantem authoritate Labeonis, 'instratum' omne vestimentum esse, quod injicitur, et ita 'stragulum' vestem esse, quæ injiciatur. Quod pariter confirmat in l. 12. § 28. D. de Instruct. vel Instr. Leg. Advertas, ait Valla, vestimentum non esse instratum, neque stragulam vestem pro hominis vestimento, sed pro lecti operimento tantum apud authores inveniri. Ulpianum et Labeonem Alex. ab Alexandro Genial. III. 19. tutatus est: et primum authoritate Tranquilli in Nerone cap. 50. 'Funeratus est,' inquit, 'Nero impensa ducentum millium stragulis albis auro intextis, quibus usus Kalendis Januariis fuerat.' Addit authoritatem Pompeii Festi scribentis, 'Vestis generaliter dicitur, ut stragula, ut pallium, tunica, vel penula.' Paulus quoque jurisconsultus in l. 24. D. de Aur. et Arg. Leg. et ipse tradit, ex pellibus vestes confici, quum et tunicam et stragulam pelliceam nonnulli habeant. Postremo adducit et hunc Livii locum pro sua corroboranda opinione. Addimus et nos Ciceronis authoritatem in Verr. IV. 26. scribentis, 'Per triennium isti plena domo telarum stragulam vestem conficit: nihil nisi conchylio tinctum:' et iterum Verr. II. 72. 'Dico te maximum pondus auri, argenti, eboris, purpuræ, plurimam vestem Melitensem, plurimam stragulam, multam Deliacam supellectilem,' &c. D. Hieronymus 'stragulam' muliebrem vestem appellat Proverb. c. 31. 'Stragulam vestem fecit sibi, byssus et purpura indumentum ejus.' Non desunt, his non obstantibus, qui 'stragulam' seu 'stragulum' opertorium lecti a 'strato' aut 'sterrendo' dici putent, ex Plinio XIII. 12. ubi de papyro agens ait, 'Et e libro vela, tegetesque, nec non et vestem, et stragulum, ac funes.' Martial. Epigr. XIV. 147. 'Stragula purpureis lucent villosa tapetis.' Et paulo post epigr. 148. 'Nudo stragula ne thoro paterent.' Tibull. Eleg. I. 2. 'Nam neque tunc plumæ nec stragula picta soporem.' Et Martial. II. 14. 'Zoilus ægrotat: faciunt hanc stragula febrem.' Qui a 'strato' 'stragulam' deducunt, citant Virgil. Æn. IV. 82. de Didone scribentem, 'stratisque relictis Incubat.' Et Papinium Silv. I. 2. 59. 'Fessa jacet stratis.' Et secundo ejusdem, Silv. I. 62. 'Quis matutinos abrumpet murmure somnos Impositus stratis?' Varro 'stragulam' a 'sternendo' dictam ait de L. Lat. IV. 30. 'Quicquid insternebant, a sternendo stragulum appellabant.' Budæus in posi. Annot. hoc in loco *vestem stragulam* interpretatur 'tapetes,' quos et Græci ipsi τάπητα vocant, tegmen, inquam, seu stratum mire pictum variis coloribus, quo equi, mensæ, et pavimenta sternuntur, vulgo quoque 'tapeti' dicti; sicuti et Latinis. Virgil. Æn. IX. 325. 'qui forte tapetibus altis Exstructus totum perflabat pectore somnum.' et VII. 277. 'Instratos ostro alipedes pictisque tapetis.' Et Statius Theb. I. 518. 'altosque inferre tapetes.' Plautus Pseud. I. 2. 14. 'Neque Alexandrina belluata consutaque tapetia.' Ego sane in hac opinionum varietate existimo, 'straguli' nomine absolute prolato venire non modo stragula lectorum, sed ea tapetia, aliaque hujusmodi telarum seu pannorum genera, animalium herbarumque variis figuris et coloribus contexta, ob id 'belluata' dicta a Plauto, et 'picta' a Tibullo. Si vero cum additione *vestis stragulam* protulerimus, dubio procul intelligendum indumentum seu vestimentum, ejusdem tamen generis; unde Ascon. in Verr. II. 14. scriptum

reliquit, 'stragulam vestem' esse 'pictam:' et aurum quoque et aliquando intextum habentem existimandum, quum addat Livius verbum illud *pretiosam*. Nostram sententiam confirmare possumus ex sacris paginis. Nam Regum IV. 8. 'stragulum' absolute prolatum operimentum lecti significat: loco vero Proverb. supra citato cum additione 'vestem stragulam' indumentum exprimit, quod et loco isto fecit Livius. At non minor occurrit difficultas in explicatione alterius vocis 'Plagulæ.' Nonius, 'Plagæ,' inquit, 'grande tegumen linteum, quam lecticariam syndonem dicimus.' Varro de Vita Populi Rom. 'Clamydes, plagæ, vela, vasa aurea:' et rursus, 'Eburneis lectis et plagis sigillat.' Sueton. in Tito c. 10. scribit, 'Lecticæ dimotis plagulis.' Ex quibus colligere possumus, 'plagas' seu diminutivum 'plagulas' textilia fuisse, quibus lecti vel lecticæ circumtegebantur, quam interpretationem recipit et Turnebus Adv. I. 25. Budæus loco dicto plagam, stragulum, et tapetia confundit. Ulpian. l. 23. D. de Aur. et Arg. Leg. 'plagulam' inter muliebres vestes recenset: sed quam bene et eleganter, dijudicet lector: mihi quidem audiendus non videtur. *M. Donat.* 'Plagulas' Turnebus Adv. I. 25. interpretatur vela, quibus lecti et lecticæ intendebantur, aut involvebantur; Torrent. ad Suet. Tit. c. 10. vela, quibus fenestræ lecticarum claudebantur. Quod de 'velis lecticarum' dicunt, facile probari posset, si satis constaret, lecticas jam tum in usu apud Romanos fuisse. Sed hoc plane incertum est. Lipsius Elect. I. 19. scribit, se non callide scire de initio lecticarum apud Romanos; sed conjicit, eas post bellum Punicum Asia devicta primum in usum venisse. Verum, si id de eo tempore, quo Galli devicti sunt, intelligendum voluit, non valde verosimilem puto esse illius conjecturam; quia mihi non apparet ratio, cur Livius, cetera instrumenta luxuriæ peregrinæ ab exercitu Asiatico Manlii in urbem invecta enumerans, lecticas præterire voluerit. Probabilior est interpretatio de 'velis lectorum.' Nam quum jam olim in Asia mos fuisset parietes velis pretiosis obtendendi, et iisdem lectos circumdandi, ut multis ostendit Brisson. de Regn. Pers. l. II. § 144. seqq. illa quoque luxuria peregrina tum ab exercitu Asiatico Romam venire potuit. Itaque 'plagulas' hic malo accipere tapetas et aulæa, quæ parietibus et lectis obducebantur, quam vela lecticarum. Varro apud Nonium voce 'Culcita,' et Afranius voce 'Plaga,' 'plagulas' pro veste stragula videntur dixisse: sed ea significatio hic locum habere non potest, quia 'vestem stragulam' a 'plagulis' distinguit Livius. *Duk.*

Monopodia et abacos Romam advexerunt] *Monopodia* mensæ sunt, quæ uno pede sustinentur: quæ ea tempestate pulcherrimæ lautissimæque censebantur. *Turneb.* Advers. I. 25. *Adduxerunt* Lov. 3. 5. Gaertn. et edd. antiqq. pro quo Aldus *advexerunt* ex cod. Mog. adscivit. Nec aliter reliqui nostri, nisi quod *advexerant* sit in Harl. Vide ad XXVII. 38. § 12.

§ 8 *Tum psaltriæ sambucistriæque*] Ψάλτρια Græcis, sicuti et Latinis, fidicina dicitur, hoc est, quæ instrumento musico ex fidibus constante pulsat, seu cantat. Hanc vocem a verbo *psallo*, ψάλλω etiam Græcis, quod est canto ore vel instrumento musico, deductam quidam existimant; alii vero a 'psalterio,' musico instrumento, ita ut 'psaltriæ' essent, quæ psalterio canerent, vel pulsarent; cujus instrumenti musici sæpe in sacris paginis fit mentio. Fuit autem 'psalterium' musicum instrumentum, ut D. Hieronymus tradit, in modum quadrati clypei cum decem chordis: ita scriptum est in Psalmo XXXII. 'In psalterio decem chordarum psal-

lite illi:' et Psalmo XCI. 'In psalterio decachordo cum cantico in cytbara.' Idem doctor in expositione psalmorum ait, 'Psalterium proprie est genus organi musici, melius sonans quam cythara, similitudinem habet cytharæ, sed non est cythara. Inter psalterium et cytharam hoc interest, quod cythara deorsum percutitur, psalterium vero sursum.' Et alio in loco, 'Cythara deorsum habet cavamen, et sex chordas habet; psalterium sursum habet cavamen.' D. Augustin. scribit, 'Psalterium est organum, quod quidem manibus portatur percutientis, et chordas distinctas habet; sed illum locum, unde sonum accipiunt chordæ, illud concavum lignum, quod pendet, et tactum resonat, quia accipit aërem, psalterium in superiore parte habet, cythara vero hoc genus ligni cavum et resonans in inferiore parte habet.' Psalterium, D. Ambrosius, in conviviis inseri solitum ad libidines excitandas, testatum reliquit, quod et Plutarch. in Symp. lib. III. confirmat. Illud profecto minime admiratione caret, quod Paulus Sentent. lib. v. tit. 4. tradit, psalterium scilicet esse canticum, in alterius infamiam compositum, quod obiter sit dictum. Itaque 'psaltrites' ego interpretor, quæ psallerent, et canerent. Cic. in Catil. c. 2. § 10. 'Pueri lepidi et delicati cantare et psallere didicerunt.' Gellius l. XIX. c. 9. 'Quos habere tum adolescentes sciebat scitissimos utriusque sexus, qui canerent voce, et qui psallerent.' Nam, ut docet Nonius, melos bipartitum erat, cum assa voce, et organico. Assa voce sine instrumento aliquo musico voce tantum canere dicebantur: organico vero, quum et instrumento musico aliquo canebant. Sic interpretanda puto Terentii verba illa in Adelph. III. 4. 24. 'Isthæc enim penes vos psaltria est?' Et Cic. pro Sext. c. 54. 'Qui in cœtum mulierum pro psaltria adducitur:' et in Tuscul. III. 19. 'Psaltriam adducamus.' Sic 'psallocytharistæ' apud Sueton. in Domit. c. 4. hoc est, quæ canebant, simulque cytharam pulsabant. 'Sambucistrias' existimo fuisse, quæ sambucam, vel sambycem, ut alii dicunt, musicum instrumentum, pulsarent. Erat autem sambuca, quam Galli, Hispani, et Itali eadem voce Arpam appellant; quod inter recentiores docuit Turneb. Advers. XX. 1. id tamen nulla ratione nec auctoritate comprobans. Athenæus 'Lirophœnicam' nominat, ac fuisse Ibici, poëtæ Rhegini, inventum tradit. Nos vere arpam sambucam fuisse non dubitamus ex Porphyrii dictis in Ptolemæi Harmoniaca, ubi scribit, Sambuca triangulum instrumentum est, quod ex inæqualibus longitudine, sicut et crassitudine, nervis efficitur. Apud Plautum in Sticho II. 2. 56. 'Fidicinas, tibicinas, sambucas advexit secum forma eximia.' Non *sambucas*, sed *sambucinas* legendum, contendunt nonnulli. Ego potius, si quid immutandum est, reponerem *sambucistrias*, authoritate Livii hoc in loco: quamvis non ignorem, et apud Polybium mulierem sambuca pulsantem 'Sambucam' appellatam. *M. Donatus.* Vide Spanhem. ad Callim. H. in Delum vs. 253. *Duk. Tunc*, pro *tum*, Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Mead. 2. Gaertn. Hearnii L. 1. omnesque edd. ante ultimam Gruteri, quæ *tum* substituit. Priscam lectionem sine caussa loco motam revocavi. Copula etiam *que* deerat in Lov. 6.

Et convivalia ludionum oblectamenta addita epulis] Membranæ, *et alia convivalia ludorum oblectamenta addita epulis.* Probo illud *alia.* Modius. Vet. ed. *et convivalia ludiorum obl. addita epulis.* Pall. *et convivialia ludorum obl.* Gebh. Non *et alia convivalia*, ut Modius existimat, sed *et convivalia alia ludorum obl.* præferunt membranæ Mog. *et convivia alia ludorum oblectamenta*

Voss. Lov. 1. et Gaertn. *et conviviis alia ludorum oblectamenta* Lov. 6. *ludorum* etiam Lov. 3. 4. Harl. et Mead. ambo: *ludiorum* Lov. 5. et ed. Camp. Livium *δμοιοτέλευτα* haud satis diligenter evitasse, vidimus ad v. 46. § 3. et XXVI. 46. § 6. illud tamen *convivalia alia*, ut præferunt membranæ Mog. ingratius auribus accidit, quam ut Livio excidere potuerit. At insuper librarium, ut ita interpolaret, vel certe Modium, ut *alia convivalia* probaret, illud permovisse videtur, quod ipsas psaltrias et sambucistrias convivalia oblectamenta antiquis fuisse noverit. Verum ' psaltriæ et oblectamenta convivalia' dictum est eodem modo, quo ' Virginius et tribuni' III. 25. § 4. ubi plura alia videri possunt. *Convivialia*, ut Gebh. in Pall. invenit, servat unus meorum Lov. 4. Id quidem eodem modo formatum foret a ' convivium,' quo ' conjugialis' a ' conjugium' apud Heins. ad Ovid. Met. v. 3. *Convivialis* tamen alibi, neque apud Livium, neque apud alios scriptores, notavi, et reliqui etiam codd. *convivalia* tuentur. Tum *ludionum* præferendum, quod servat Lov. 2. Supra VII. 2. ' Ludiones ex Etruria adciti, ad tibicinis modos saltantes, haud indecoros motus more Tusco dabant.' Et post eod. cap. ' Hister Tusco verbo ludio vocatur.' Mox *epulæ quoque ipsæ cum cura* Lovel. 3. Vide ad XXVII. 24. § 8. At reliqui stant pro vulgato.

§ 9 *Epulæ quoque ipse et, &c. coquus, &c.*] Hoc sic Athenæus lib. VI. extremo: Νῦν δ' ὡς ὁ Θεόπομπος ἱστορεῖ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Φιλιππικῶν, οὐδείς ἐστι καὶ τῶν μετρίως εὐπορουμένων, ὅστις οὐ πολυτελῆ τράπεζαν παρατίθεται, μαγείρους δὲ καὶ θεραπείαν ἄλλην πολλὴν κέκτηνται. *Sigon.*

Ars haberi cœpta] Gaius l. 18. § 1. D. de Ædil. Edict. ' Venditor, qui optimum cocum esse dixerit, optimum in eo artificio præstare debet:' ubi vide Budæum. De discrimine ' artificii' et ' ministerii' Cujac. Observ. IX. 17. *Duk.*

CAP. VII. § 1 *In triumpho tulit Cn. Manlius coronas aureas CCXII.*] Quidam codd. *X.* habent, pro *XII.* Cæterum hic numerus librarum est, non coronarum, sicut superius in M. Fulvii triumpho cap. 5. ' aureæ coronæ CXII. pondo.' *Glar.* Vox *pondo* deest in Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambobus, Gaertn. et Hearnii L. 1. Præterea *coronas auri CC. decem duas* Voss. et Gaertn. *CC. decem duas* etiam Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. 1. et Hearnii L. 1. *CC. decem pondo duas* Lov. 5. et edd. antiqq. *ducentas duodecim pondo* in Msto suo legi, Moguntini testantur; pro quo Aldus *CC. duodecim pondo* edidit. Et quidem *CCXII.* ad numerum non coronarum, sed librarum auri refert Glarean. Contra, ducentas coronas aureas, et quamque earum duodecim librarum fuisse, existimat Doujat. et hinc *coronas aureas ducentas, duodena pondo* emendandum conjicit Crevier. Mihi tamen Glareani sententia præferenda videtur. Vide ad c. 5. § 14.

Argenti pondo CCXX. millia centum tria] Omissum est auri pondus. Lectio erit integra hoc modo: *argenti pondo CCXX. millia: auri pondo MMCIII.* Gelen. *Argenti CCXX. millia centum tres* Voss. Lov. 1. 2. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii N. Nec aliter Lov. 3. et 4. nisi quod hic notas *CCXX.* ille voces *centum tres* ignorent: *argenti pondo XX. millia centum tres* Lovel. 6. *argenti pondo XX. millia C. M.* Hearnii L. 1. *argenti pondo CCXX. millia centum tria* Lov. 5. et edd. vett. Emendationem Gelenii recepit Frob. 1535. et reliqui servarunt usque ad Gruterum; cujus ed. postrema centenarii numeri nota auctior dedit *auri pondo MMCCIII.* Idem recentiores probarunt. Sed Gelenii lectionem revocavi.

Tetradrachma Attica centum viginti septem millia] Scribe *tetradrachmum*

Atticum: (ut superius in triumpho M. Fulvii cap. 5. ‘Tetradrachmum Atticum centum octodecim millia’) *Cistophorum ducenta quinquaginta:* (intellige ‘millia’) *Philippeorum aureorum nummorum sedecim millia trecentos viginti.* Lib. XXXVII. c. 59. ‘Tetradrachmum Atticorum ducenta viginti quatuor millia: cistophoros trecenta triginta unum millia et septuaginta: nummorum aureorum Philippeorum centum quadraginta millia:’ non *nummos aureos Philippeos,* ut editur. Miraris utique, quod hic *cistophoros* legam (cum in vet. sit *cistophori*) non *cistophorûm,* ut suasu Budæi habent recentiores: quod hoc quoque XXXIX. 5. retineam: *Philippei nummi duodecim millia quadringenti viginti duo:* non velim eodem modo rescribi *Philippeorum aureorum nummorum.* Edam rationem. Videor mihi observasse ex Livio, quoties numerus sive signati argenti, sive alterius rei millia plura non excedit, tum rem numeratam semper efferri patrio casu: quum vero super millia numerus alius inferior adjicitur, tum non perpetuo rem numeratam eo casu pronunciari, quem exigebat τὸ *millia,* sed interdum eo, quem recipit adjectus posterior numerus. Ut III. 5. ‘Audet tamen Antias Valerius concipere summas: Romanos cecidisse in Hernico agro quinque millia et trecentos:’ ubi diximus, perperam Rhenanum *quinquies mille* rescribere. Hic si Livius attendisset τὸ *millia,* debuisset utique ponere *Romanorum.* Sed retulit eam vocem ad *trecentos,* perinde ac si dixisset, ‘cecidisse in Hernico agro quinque millia ac trecentos Romanos.’ Sic XXXIII. 27. ‘Signati denarios triginta quatuor millia et quingentos quinquaginta.’ Scaliger in libro de Re Numm. ‘Neque proba est locutio, neque summa digna triumpho florentissimis rebus Romanis. Legendum *Denarium trecenta quatuor millia.*’ In posteriori facile adsentior; non in priore: nam, ut dixi, retulit τὸ *denarios* ad minorem numerum, et perinde est, quasi scripsisset, ‘signati trecenta quatuor millia et quingentos quinquaginta denarios.’ Iterum XXXVII. 58. ‘Tetradrachma Attica triginta quatuor millia septingenta: cistophori centum triginta unum millia trecenti.’ Non mutabis *tetradrachmûm Atticûm:* nam illud respondet τῷ *septingenta.* At male in omnibus *trecenta:* refertur enim ad ‘cistophori:’ male in recentioribus *cistophorûm;* refertur enim ea vox non ad ‘millia,’ sed ad ‘trecenti.’ Quamquam ante Curionem ubique video fuisse *cistophori trecenta triginta duo millia.* Qui numerus si verior, utique *cistophorûm,* non *cistophori,* legendum. Ut eodem libro, c. 46. ‘Signati tetradrachmum Atticum centum tredecim millia; cistophorum ducenta quadraginta octo.’ Etenim et hic intelligitur τὸ *millia* ex membro præcedenti, perinde ut in loco, ad quem scribimus. Plinius XXXIII. 10. ‘Tamen relinquere servorum quatuor millia centum sedecim, juga boum tria millia sexcenta.’ Legendum est *jugûm,* generaudi casu, inquit Hotomannus. Frustra, ut ex dictis liquet. *J. F. Gron. Tetradrachma Attica,* quod est ad caput notæ Gronovianæ, in nullo cod. neque scripto, neque cuso, obcurrit; sed omnes utraque vocabula patrio casu efferunt, prius tamen eorum varie corruptum: nam *tetraginum* habent Voss. et Lov. 1. ac 6. *tetragium* Hearnii L. 1. *tetracanum* Gaertn. *tetracinum* Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Mead. ambo, et edd. antiqq. Verum nota Gronovii in prima ed. relata erat ad c. 5. § 14. ubi perperam typis descripti præferebant *tetradrachma Attica.* Eadem autem nota, nescio quo casu, vel quam ob caussam, in seqq. edd. rejecta est ad hunc locum: verum sic prima verba convenire nequeunt. Præterea variant etiam codd. in numero tetradrachmum. Nam *centum septem millia viginti* legunt Lov. 1. 2. 4. 5. 6.

Harl. Gaertn. et edd. antiqq. *ducenti septem millia XX.* Lov. 3. *CC. VII. XX. millia* Hearnii L. 1. Vulgati, quod in Voss. et Mead. utroque existitisse videtur, auctor fuit Froben. 1535. post quem similiter recentiores omnes ediderunt. Nihilominus Pighius *CXXVII. ∞ XX.* memorat in Annal. Rom. ad a. IↃLXVI. p. 302. Crevierius *CCXXVII. millia.* Mox *cistofori*, omisso numero, Lov. 3. et Hearnii L. 1. *cistrophori CCL.* Voss. *cistophori CCL.* Harl. Mead. 2. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. et Gaertn. *cistophori CCL. millia* Mead. 1. Sed recte Gronov. legendum monuit *cistophorûm CCL.* subintellecta voce *millia*, quæ modo præcessit. Eo autem casu illam sæpe subintelligi, vidimus ad XXXI. 34. § 7.

Philippeorum aureorum nummorum sedecim millia trecentos viginti] *Philippi* Lov. 3. *Philippiorum* Gaertn. *Philippicorum* Lov. 6. *Philipporum* Lov. 1. 2. 4. Harl. et Mead. ambo: quorum Lov. 1. 4. et Mead. 2. simul cum Hearnii N. vocem *millia* non agnoscunt. *Philipi aureorum nummorum CCC. millia XVI.* Hearnii L. 1. ex cujus vestigiis legi posset *Phil. aur. numm. supra trecentos millia sedecim.* Verum reliquorum consensus in servanda vulgata lectione posteriorum verborum ostendit, unius illius rationem non habendam esse. Ceterum recte Gronov. ad verba præcedd. notavit, quoties numerus inferior supra millia adjicitur, non perpetuo rem numeratam eo casu pronunciari, quem exigebat τὸ *millia*, sed interdum eo, quem recipit adjectus posterior numerus. Si enim id semper ac perpetuo factum fuisset, hic etiam emendare debuisset *Philippeos aureos nummos.* At contra innumera in Livio obcurrunt exempla, in quibus, licet numerus minor adjiciatur millenario, tamen res numerata eo casu effertur, quem exigit vox *millia.* Vide quædam III. 15. X. 19. XXIII. 16. XXXVII. 40. XL. 43. lib. XLI. capp. 11. et 13. Adde Periz. ad Sanctii Minerv. IV. 8. 710. Mox *travecta* omnes codd. præter Lov. 3. qui *tracta* præfert: *vecta* ed. Camp. *travecta* Rom. 1472. ac Parm. Vide ad XXIV. 21. § 7.

§ 2 *Duplex centurioni*] Et haud dubie 'triplex equiti,' ut c. 5. et sæpe alibi. Hoc fortassis scribarum negligentia excidit. Vide ad lib. XXXIII. capp. 23. et 37. et Gronov. ad XXXIV. 46. *Duker.* Vide Duker. ad X. 46. § 15.

Et stipendium duplex in pedites dedit, triplex in equites] Non credo hæc integra esse, propterea quod hic nulla mentio centurionum est; quos liberalitatis indulgentis et ambitiosi ducis expertes fuisse, nequaquam verosimile est. Nec est, quod putemus, eos, quia et ipsi pedibus merebant, nomine peditum contineri. Nam Livius fere ubique, quum de donativo agit, vel generali nomine 'militum' pedites, centuriones, et equites complectitur, X. 46. XXVIII. 9. XXX. 45. XXXI. 20. XL. 34. vel separatim 'milites,' 'centuriones,' et 'equites' memorat, XXXIII. 23. XXXVI. 40. XXXVII. 59. XXXIX. 5. XL. 43. lib. XLI. capp. 7. et 13. et XLV. 43. vel denique 'pedites,' 'centuriones,' et 'equites' dicit, XXXIII. 37. XXXIV. 52. XLV. 40. Sed quid eos accepisse dicemus, si peditum nomine non comprehenduntur? Hoc æque impeditum est. Simplex stipendium peditum, auctore Polybio, erant duo in diem oboli, centurionum quatuor, equitum sex. Duplex ergo in pedites quatuor, in centuriones octo, in equites duodecim, et triplex in hos duodeviginti oboli. Centurionibus haud dubie minus, quam equitibus, dedit Manlius: sed utrum in eos tantum duplex dederit, ut in pedites, id est octo obolos, an triplex, ut in equites, id est duodecim, non facile dictu est. Si illud, Livius scripsisse potuit, *stipendium duplex in pedites et centuriones dedit*: si hoc, *triplex in centuriones et*

equites. De duplici stipendio militibus dato sunt etiam loca Livii XXIII. 20. XXIX. 3. XXX. 16. XL. 43. et XXXVII. 59. ubi de L. Scipionis triumpho de Antiocho hæc scripta sunt: Militibus 'stipendium militare et frumentum duplex post triumphum datum: prœlio in Asia facto duplex dederat.' Quod ibi de frumento duplici dicit Livius, ita intelligendum puto: quum mos esset, militi in menses certam mensuram frumenti, pediti nimirum quatuor, centurioni octo, equiti duodecim modios, admetiri, eam a Scipione duplicatam, et pediti pro quatuor modiis frumenti meustrui octo, et pro rata centurioni sedecim, equiti viginti quatuor modios datos fuisse. Stipendii duplicis ac triplicis computandi ratio non tam expedita est; quia non, ut frumentum, sic etiam stipendium menstruum dabatur; cujus solvendi dies qui fuerit, viris antiquitatis Romanæ peritissimis nondum satis exploratum est: de quo vide quæ disserit Schelius cap. 6. ad Polyb. Sed cur idem c. 7. scribat dubium esse, de solo frumento, an etiam de stipendio accipi debeant, quæ de Scipione post prœlium in Asia factum narrat Livius, non intelligo. Apertum est, Livium ibi de præmiis militum loqui. Jam vero, si miles a Scipione nihil aliud, quam simplex et ordinarium stipendium accepit, nec quidquam præmii in eo erat, quum acciperet, quod debebatur, ex jure suo postulare poterat, nec ulla ratio, cur Livius tamquam singulare aliquid referre voluerit, simplex stipendium militi datum fuisse. *Duk.* Etiam mihi hic locus haud integer videtur. Observandum autem est primo, in dividenda pecunia equitum, at in multiplicando stipendio centurionum, mentionem neglectam esse. Deinde, stipendium sæpius equitibus, quam peditibus, multiplicari; quum tamen in omnibus illis locis, quæ Duk. ea de re ex Livio laudavit, distincta equitum et peditum mentio non obcurrat; et neque ex iisdem, neque aliunde constet, alia proportione stipendium peditibus, alia equitibus auctum fuisse. Immo contrarium colligendum videtur ex loco Livii XL. 43. 'Militibus de præda quinquagenos denarios dedit, duplex centurionibus, triplex equiti; tantumdem sociis Latini nominis: et stipendium omnibus duplex:' sive *omnibus* intelligas in genere de legionariis militibus et socialibus; sive per partes de militibus, centurionibus, et equitibus inter cives in legionibus; ac militibus, centurionibus, et equitibus sociorum nominis Latini. Vide igitur an pancarum vocum trajectione, uninsque mutatione loco subcurri possit, legendo *militibus quadragenos binos denarios divisit, duplex centurioni, triplex in equites: et stipendium duplex in milites dedit*. Displicere non debet mutatio constructionis 'divisit militibus, centurioni, in equites' post illa quæ notavi ad XXXVIII. 39. § 10. Solent autem voces 'pedites' et 'milites' a librariis commutari. Vide ad XXXVI. 17. § 2.

§ 3 *Multi omnium ordinum, donati*] *Multi omnium ordinum homines donati* cod. Mog. cujus patrocinium hic non suscipio. Non enim hic intelliguntur 'omnium ordinum homines,' sed omnium ordinum milites, sive gregarii, sive duces: sive etiam cives, sive socii. Mox *carmina a militibus ea* sine copula *que* Vossian. Deinde *ambitiosumque dici*, omisso medio pronomine *ea*, Harleian. et Mead. 1.

§ 5 *Stipendium, conlatum a populo in publicum, quod ejus solutum antea non esset*] De quo stipendio loquatur, non est certum. Nam qui secundo Punico bello in publicum dederant pecuniam, iis tertia ac ultima pensio soluta fuit XXXIII. 42. Deinde 'vicenos quinos et semisses in millia æris' datos intelligo asses, ut exceptis semis-

sibus sit usura semiquincunciaria, quam nunc vulgus Jurisperitorum ex semisse vocat, cum usura ex semisse in mille essent sexaginta. Sed hæc alterius sunt negotii. *Glar.* Vix dubitari potest, quin de tributo a populo in stipendium militum collato loquatur: nam ex tributo erat stipendium. Vide Schel. ad Polyb. cap. 8. Liv. XXIII. 48. 'Si multiplici gravarentur stipendio, alia perituros peste:' hoc ibidem paullo ante 'tributum' dixerat. In certis, quæ hic narrat Livius, nihil video. Nec Glareanus, qui solus ex interpretibus Livii, quos vidi, hunc locum attigit, ad ea intelligenda quidquam juvat. *Duk.* Codd. nostri nihil mutant, nisi quod *translatum* præferat Lov. 1. et *ejus* desit in Harl. cujus loco *is* exhibet Gaertn. *eis* ed. Bas. a. 1539. Quæ lectio licet sine dubio operarum errori adscribenda sit; nihilominus omnes editores recentiores, excepto Sigonio, eam servarunt usque ad Gronov. qui recte emendavit *quod ejus.* Vide ad XXXI. 3. § 2. Ut pateat quænam difficultates hunc locum premant, adscribam ea quæ ad hæc verba Crevierius notavit. Ita ergo inquit: 'Quid significet hoc loco Livius, haud facile est statuere. Prima difficultas occurrit in voce *stipendium*, quæ nec pro militari stipendio accipi potest, de quo hic nullo modo agitur; neque pro tributo a civibus collato, (quamvis interdum hoc sensu sumatur, ut l. II. c. 9.) quandoquidem quæstores urbani mox dicuntur cum cura et fide solvisse pecuniam, nempe privatis ex ærario; si autem de tributo sermo esset, non privatis aliquid solvendum ex ærario fuisset, sed privati immunes faciendi a solvendo eo, quod ærario deberent. Superest ergo ut hic sermo esse existimetur de pecunia, a privatis collata ad juvandam ærarii inopiam. Sed nec nomen 'stipendii' sic unquam acceptum esse novimus, et præterea post finitum bellum Punicum secundum nullo tali auxilio respublica eguisse memoratur; quæ autem pecuniæ per illud bellum a privatis collatæ erant, earum ultimam pensionem solutam esse, narravit Livius XXXIII. 42. Secundo quod dicuntur quæstores 'vicenos quinos et semisses in millia æris' solvisse, horum quidem verborum sic nude positorum sensus non obscurus est. Intelliguntur facile in singula assium millia viceni et quini asses cum semisse soluti esse a quæstoribus. Sed quænam sunt illa assium millia? quo nomine solvuntur viceni et quini asses cum semisse? An usurarum nomine? ut pro singulis assium millibus, quæ a civibus collata forent, præter sortem etiam viceni et quini asses cum semisse usuris numerarentur. Ita interpretatur Glareanus: nos rem omnem in medio relinquimus.' Hæc Crevierius. Ego quoque hic me Davum fateor. Videant igitur alii. Forsitan autem locus mutilus est. Hotomannus etiam locum corruptum credidit, et in lib. de Re Numm. p. 79. pro *vicenos quinos* conjecit scribendum *sexcenos vicenos quinos*, quum fuisset scriptum per notam *VIcenos.*

Cum fide et cura solverunt] Ms. verso ordine verborum *cum cura et fide solverunt*, quod etiam malim. *Modius.* Infra c. 23. 'Sp. Postumius, quæstionibus cum summa fide et cura perfectis, comitia habuit.'

§ 6 *Et ex duabus Hispaniis cum literis C. Attinii et C. Manlii*] Superiore libro c. 35. consulibus M. Valerio Messala, C. Livio Salinatore, an. vero IↃLXVI. leguntur horum prætorum nomina C. Catinius et L. Manlius. Hic Manlius ad finem hujus libri c. 55. triumvir creatur cum Nasica et Flaminio ad coloniam Aquileiam deducendam. *Glar. C. Atinii* vet. lib. ut supra. *Sigon. C. Achinii* Voss. et Gaertn. *Cn. Acinii* Harl. *C. Accinii* Lov. 3. *Cnei Atinii* Lov. 2. *C. Ati-*

ni Mead. ambo. *C. Athini* Lov. 6. a m. pr. *C. Cathini* a m. sec. *C. Catinii* edidit Frob. a. 1535. pro quo recte Sigon. *C. Atinii* revocavit. Vide ad XXXVIII. 35. § 2. Dein *Cn. Manlii* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. Camp. Rom. a. 1472. et Parm. *C. Manlii* his proximæ edd. *M. Manlii* Lov. 6. Sed recte *L. Manlii* emendavit Frob. a. 1535. Præterea *et ex duabus Hispaniis* Lov. 5. et edd. ante eamdem Froben. quæ τὸ *et*, in nullo præterea Msto obvium, delevit. Mox § seq. τὸ *est* omittitur in Voss. et Gaertn.

§ 8 *Ludis Romanis eo anno, quos P. Cornelius Cethegus, A. Postumius Albinus faciebant*] *Ludos Romanos eo anno, quo* Lov. 1. et Harl. *quo* legunt etiam Voss. Lov. 2. 3. 4. 6. Mead. ambo, et Gaertn. Sed nihil mutandum. Vide ad II. 36. § 1. Præterea *Cethegus et Postumius* Voss. et Gaertn. *L. Postumius* Harl. *Lucius Postumius* Lov. 2. At recte reliqui *A. Postumius*. Nam is prætor fit c. 23. L. Postumius vero eam dignitatem demum adipiscitur XL. 35. Tot autem anni ordinario inter ædilitatem et præturam effluere eo tempore nnn solebant.

Malus in circo instabilis in signum Pollentiæ procidit] Cujus rei ille malus fuerit, explicatum vellem. Tum Pollentia qualis fuerit Dea. Festus Potentiam interpretatur, quæ merito Romæ, si uspiam alibi, templum habere debuit. *Glar.* Utrumque scrupum [a Glareano motum] demere tentamus. In circo positas fuisse Deorum statuas, nec non et principum virorum, docet Alex. ab Alex. Genial. v. 8. et Livius ipse clare docet per initia lib. XL. signa multa in circo maximo cum columnis, quibus superstabant, posita fuisse tradens, ac tempestate dejecta ; addimus nos et forte signa provinciarum vel urbium principum Pop. Rom. subditarum : quod et nostris temporibus in summis festivitatibus fieri solitum a principibus viris, non semel oculata fide percepimus ; quemadmodum Florentiæ in nuptiis serenissimi Ferdinandi Medices, magni ducis Etruriæ, et Œnoponte in mirabili apparatu nuptiarum serenissimi Archiducis Ferdinandi Austriaci. 'Signum' itaque 'Pollentiæ' interpretari potest, urbem scilicet Pollentiæ repræsentans, non illius quidem existentis in Baleari majori, de qua Plinius III. 5. sed de alia in Piceno sita, cujus meminit Ptolemæus III. 1. et Cic. de Arusp. Resp. et rursus Plinius XXXV. 12. tradens, in ea fieri vasa testacea nobilia solitum, nec non lanam præstantem velleris cani ex eodem VIII. 48. Cui tamen videtur contrariari Silius VIII. 599. scribens, 'fuscique ferax Pollentia villi.' Concilianus tamen, statuentes, Plinium non de simplice canicie intellexisse et absoluta, quæ candida tota est, sed de procedente in hominis capite, in qua non pili omnes candescunt, sed et pars nigrescit, unde colorem subnigrum seu fuscum præ se ferunt. Sed ad rem nostram reversi dicamus, quum Pollentia nondum esset Romanorum colonia, quod ex ipsomet Livio patet, inferius scribente, Pollentiam anno IↃLXVI. coloniam deductam, haud verisimile videri illius signum in circo positum. Reliquum itaque est, ut statuamus, Livium intelligendum de signo Deæ, 'Pollentiæ' dictæ ; cujus rei haud dubiam faciunt fidem subseqq. verba illa : 'Et religione moti Patres diem unum adjiciendum ludorum celebritati censuerunt ; et signa duo pro uno reponenda, et novum auratum faciendum.' Nec mirum, Romanos Deam Pollentiam coluisse, ac illius signum in circo posuisse. Nam, ut docet Festus, 'Pollentia' et 'Potentia' idem significant. Ita Plautus in Rud. dixit III. 2. 4. 'Ne impiorum potior sit pollentia :' et in Casin. IV. 4. 3. 'Ut viro tuo semper sis superstes, atque

ut potior pollentia, ut vincas virum, victrixque sies.' Ad hæc quum antiquorum seu gentilium Dei supra triginta millia fuerint, tradente D. Augustino Civit. Dei IV. 23. et VII. 2. et Pindarus ante ipsum triginta millia quoque esse dixit; unde Max. Tyrius, qui illum citat Ser. I. innumerabiles fuisse scripsit, cui, inquam, mirum videri poterit Romanos 'Potentiam' seu 'Pollentiam' Deam coluisse?' 'Malum' autem, a quo dejectum Pollentiæ signum tradit Livius, unum ex illis fuisse arbitramur, quibus, funibus alligatis, vela tensa suffulciuntur ad aëris injurias arcendas, ut commodius spectatores ludos spectare possint; quod antiquitus non semel factum scriptumque observamus, et nostris temporibus plerumque fieri nemo ignorat. A malo itaque, minus firmiter solo hærente, signum Pollentiæ dejectum, quod Livius scribit, quomodo sit intelligendum, palam satisfactum putamus. *M. Donat.* Dempsterus, qui ad Rosin. V. 4. Glareanum in hujus loci explicatione caligare scribit, ipse in eo Lynceus non fuit. Adfert locum Varron. e lib. IV. de Ling. Lat. 36. 'Circus maximus dictus, quod circum spectaculis ædificatus;' et de hac 'ædium adjectione,' sive circi maximi ornamento, capiendum censet hunc locum Livii. Nescio quam dicat 'adjectionem ædium,' sed eum de locis, e quibus in circo spectabat populus, accepisse verba Varronis inde intelligi potest, quod eo alludere dicit Claudianum de Cons. Honor. VI. 613. 'Circi Connexum gradibus vulgus.' Verum Varro nec ædes, nec gradus circi memorat, sed 'spectacula,' id est loca e quibus spectarent, 'circum ædificata' dicit, quod ad primos circenses referendum est: nam ea Livius quoque I. 35. de origine circensium agens, 'spectacula' vocat, et 'foros' appellatos scribit, id est tabulas ligneas, duodenos pedes ab terra altas, et furcis sustentatas. Hæc spectacula deinde quidem alia ratione in circo structa et stabilia facta, nec tamen *ædes* appellata sunt, nec necesse fuit ea, quod Dempsterus videtur existimasse, malis sustineri; quibus si fuissent sustentata, Livius non solum malum, verum etiam una cum eo ipsa spectacula, et qui ex iis spectabant, procidisse dixisset. Itaque et male in Varrone accipit vocem 'spectacula,' et male Livium et Claudianum cum eo componit. Nec Glareano satisfacit, cujus rei, id est, ut puto, cui usui malus ille fuerit, explicatum volenti: quod satis commode hic videtur explicuisse Donatus, cui adde Lips. de Amphith. c. 17. Non minus caligat in illis quæ deinde de Pollentia scribit. Eam Glareanus Deam esse putabat; sed qualis esset, ignorabat: ille non Deam, sed urbem Piceni hoc nomine significari dicit, et imagines provinciarum urbiumque in circo fuisse, sine ullo testimonio antiquitatis affirmat. Nec recte auctorem hujus sententiæ citat M. Donatum: nam is in Dilucidationibus ad Livium eam, quum primum illi in mentem venisset, deinde merito improbat. Notavit Dempsterum hoc nomine etiam Argolus ad Panvinium de Ludis Circens. I. 17. et pro *Pollentiæ* in Livio *Pelloniæ* legendum conjecit, quam pellendorum hostium potentem Deam a Romanis cultam fuisse tradunt Arnob. IV. et August. de C. Dei IV. 21. Hujus nomen apud nullum vetustum scriptorem, *Pollentiæ* in solo hoc loco Livii legi puto. Sed sive hoc, sive illud scripsit Livius, certum est, esse nomen Deæ, cujus signum inter alias Deorum Dearumque imagines, quibus circus ornabatur, positum fuerit. *Duk. Malu in circo in stabulis* Voss. a m. pr. *milius in circo in statuis* a m. sec. *Maulius,* pro *malus,* Gaertner. *in stabulis* etiam Lov. 3. Tum *in signum Collentiæ pro-*

cedit Lov. 1. *procedit* etiam Vossian. Lov. 4. et Mead. 2.

§ 9 *Et novum auratum faciendum*] Fortassis rectius pro voce *novum* legeretur *malum:* vel, si verba spectant ad Pollentiæ signa reponenda, scribere ea oportet multitudinis numero *nova aurata faciunda.* Pighius in Annal. ad a. IↃLXVI. p. 298. *Unum auratum* Lov. 2. Nihil mutandum. Censuerunt Patres; primo, duo signa pro uno reponenda esse, alterum nempe quod dejectum erat, alterum novum: deinde, novum illud auratum faciendum esse. Paullo ante vox *celebritati* exsulat a Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambobus, et Gaertn. Ejus loco *cã*, id est *caussa*, legit Lov. 3.

M. Furio Lusco] 'Furiorum' cognomen est 'Fusus,' ut est in Capitol. tabulis, non 'Luscus,' aut 'Fuscus,' ut est in vulgatis et Mss. libris. *Sigon.* Sigonii conjectura inde adstrui posset, quod librarii alibi simili modo turbare soliti sunt. Observat enim Pighius in Annal. ad a. IↃC. p. 431. 'T. Annium Luscum' perperam in Fastis Cuspin. 'Fusium' adpellari. Verum obstat ejus emendationi, quod 'Fusus' quidem cognomen sit Furiorum, at patriciorum; M. Furius autem hic memoratus fuerit plebeius, ut ædilitas ejus plebeia docet. Insuper 'Fusorum' cognomen jam per duo secula in gente Furiorum fuit inauditum, ut forte ea Furiorum familia fuerit emortua. Nihil itaque mutandum puto, licet alibi 'Lusci' cognomen in gente Furia non reperiam. Vide ad XL. 35. § 1. et XLII. 21. § 4.

CAP. VIII. § 1 *Ad intestinæ conjurationis vindictam avertit*] Pal. 1. *advertit.* Gebh. Omnes nostri *avertit.* Et recte. Vide ad VI. 23. § 8. et XXXV. 31. § 1. Paullo ante Postumii prænomen *Sp.* deerat in Lov. 2. quod haustum est partim ab ultima præced. partim a prima seq. vocis litera. Vide ad cap. 6. § 2. Deinde voces *Philippum consules* desunt in Gaertn.

§ 2 *C. Aurelius Scaurus*] *Marcum* vocat Ms. non *Caium.* Modius. Supra tamen c. 6. idem cod. Mog. *C. Aurelius* legebat; neque vel hic, vel illo loco, aliter codd. nostri.

L. Quinctius Crispinus Hispaniam citeriorem, C. Calpurnius Piso Hispaniam ulteriorem] Dele τὸ *Hispaniam* (posteriore loco) ex perpetuo more Livii. *J. F. Gronovius.* Vide etiam ad XXXIV. 55. § 5. Tria priora vocabula scribarum neglegentia omittuntur in Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Mead. utroque, et Hearnii L. 1. In reliquis ordo verborum fluctuat. *Hisp. cit. C. Calp. Piso, L. Quint. Crisp. Hisp. ult.* legunt Voss. et Gaertn. *Calp. Piso Hisp. citeriorem, Q. Crispinus Hisp. ult.* Harl. *Hisp. cit. C. Calp. Piso, Hisp. ult. Q. Crispinus* Lov. 5. et edd. antiqq. ante Aldum, qui vulgatam lectionem auspiciis cod. Mog. restituit. Et recte. Crispinum enim Hispaniam citeriorem, Pisonem ulteriorem obtinuisse, colligitur ex XXXIX. 21.

§ 3 *Gens invexit; sed sacrificulus et vates*] Sic mihi primus Curio: scripti et quidquid est editorum prius sine particula *sed.* Et certe abesse debet ex more eleganter loquentium, de quo jam aliquid dictum ad XXVIII. 39. et XXXVI. 19. Noster I. 25. de Horatiis et Curiatiis, 'nec his, nec illis periculum suum, publicum imperium servitiumque obversatur animo.' Integrum foret *sed publicum.* J. F. Gron. Τὸ *sed* in nullo adparet meorum, neque in Hearnii L. 1. et N. Eam voculam primus non Curio addidit, sed Frob. 1535. quam recte Gronov. iterum expunxit. Supra III. 71. 'Se in eo agro militasse non juvenem, vicesima jam stipendia agentem.' XXXIX. 23. 'Bellum non unde plerique opinantur, nec ab ipso Perseo caussas cepit: inchoata initia a Philippo sunt.' Ovid. Her. XIII. 132. 'Non subiti casus, numinis ista mora

est.' Vide ad VI. 32. § 8. 'Sacrificulus et vates,' ut XXV. 1. 'Sacrificuli ac vates ceperant hominum mentes.'

§ 4 *Animos errore imbueret*] Vet. lib. *horrore*, id est, metu religionis. Sequitur autem, *sed occultorum antistes sacrorum.* l. X. c. 38. 'Qui perfundere religione animum posset.' *Sigonius. Errore* Voss. Lovel. sex, Mead. 2. et Gaertn. sed *horrore* est in Harleian. Mead. 1. et Hearnii Oxonn. Passim hæ voces a librariis commutantur. Exempla vide IV. 17. § 4. apud Gronov. Diatr. Stat. c. 47. Nic. Heins. ad Val. Flacc. VI. 277. et Burm. ad Nason. Met. XIV. 98. Lucan. V. 154. et Virg. Æn. II. 301. Pariter 'aberrant' et 'abborrent;' vide ad XXXVIII. 56. § 6. Priscam lectionem, quam in cod. Victor. invenit, loco, ex quo Sigonius ejecerat, Crevier. restituit.

Occultorum antistes sacrorum. Initia erant] Ms. *sed occultorum et nocturnorum antistes sacrorum:* optime: neque enim alias umquam, quam noctu, hæc sacra sacrilega peragebantur. *Modius.* Justin. II. 6. 'In cujus honorem noctes initiorum sacratæ.' Livius Bacchanalia 'Initia' vocavit, quod essent sacra nocturna, et Initia Cereris itidem noctu fuerint celebrata. Vide Meurs. Eleus. c. 9.

§ 5 *Deinde vulgari cœpta per viros*] Ms. *vulgari cœpta sunt per viros.* Modius. Illud *sunt*, quod cod. Mog. addit, in nullo meorum superest; neque tamen rejicere audeo, quamvis modo præcesserit 'tradita sunt;' vide ad XXXVII. 42. § 1. Præterea *dein vulgari* Lov. 1. 4. 5. et edd. ante Frob. 1535. Vide ad III. 3. § 6. Mox *quo plurimum illicerentur* Harl. *quo plurimum animi illicerentur* Lovel. 1. 2. 3. Gaertn. et Hearnii L. 1.

§ 6 *Quum vinum animos, et nox*] Vide an 'exstinguere animos' sit sanitatem mentis corrumpere. Alioqui legi posset, *quum vinum, clamores, nox.* Nam mox, 'Occulebat vim, quod præ ululatibus.' Et infra c. 15. 'Crepitibus etiam ululatibusque nocturnis, qui personant tota urbe.' *J. F. Gron. Animos* pro sanitate animi dici, et *clamores* sententiæ satis convenire vix credo. Nam quæ mox addit Livius, 'corruptelæ primum omnis generis fieri cœptæ,' indicio sunt eum de primis initiis hujus sacri loqui, in quibus nondum quidquam per vim factum videtur. Nec 'clamores' per se pudorem exstinguunt, quum etiam eorum esse possint, qui violari illum non patiuntur. Suspicor aliquid excidisse, et Livium idem dixisse, quod Ovid. Art. Am. I. 237. 'Vina parant animos, faciuntque caloribus aptos.' et Remed. Am. 805. 'Vina parant animos Veneri.' Nam vinum et Venerem excitat, et audaciam facit, nocte inprimis, tentandi, quæ sobrii nec luce, nec nocte auderent. Notum est illud ejusdem poëtæ Am. I. 6. 59. 'Nox et amor vinumque nihil moderabile suadent.' 'Corruptelæ' maxime sunt omnis generis libidines venereæ, quæ 'stupra promiscua ingenuorum fœminarumque' mox dicit Livius. Cicero Tusc. IV. 35. 'Stupra dico, et corruptelas, et adulteria, incesta denique.' Vide Herald. Advers. I. 11. Has corruptelas deinde sequebantur plura genera noxarum, quæ enumerat Livius. *Duk. Vinum, amor, et nox* legit Clericus, laudato non tantum loco Ovid. Am. I. 6. 59. sed et altero Plauti in Aulul. IV. 10. 15. 20.

Ætatis teneræ majoribus] *Ætates teneræ* Harl. Lov. 2. et Mead. 1. quod capiendum videri posset pro illis, qui erant tenera ætate; quo sensu 'militaris ætas' sunt homines militari ætate XXVIII. 19. 'ætas omnis obvii currere' XXVII. 51. Et ita V. 27. 'Arma habemus non adversus eam ætatem, cui etiam captis urbibus parcitur, sed adversus armatos.' Cic. de Senect. c. 14. 'Conviviis delector, nec cum æqualibus solum, sed cum vestra etiam ætate, atque vobiscum.'

ad Att. XVI. 7. 'Abesse hanc ætatem longe a sepulcro negant oportere.' At nihil cum reliquis Mss. mutandum censeo. In omnibus enim exemplis laudatis 'ætas' eo sensu numero singulari adhibetur; unde etiam hic dicendum foret *ætas tenera majori*. Deinde *ætatis teneræ* est homines ætatis teneræ, illi qui sunt teneræ ætatis. Vide Gronov. ad Senec. Præfat. Controv. II. Mox *quum ad id quisque* Moguntini ex cod. suo ediderunt. Antea excusi præferunt *quod ad id*, consentientibus Voss. Lov. 1. 5. 6. et Gaertn. *quod ad id* Lov. 2. 3. 4. Harl. et Mead. 2.

§ 7 *Sed falsi testes, falsa signa testimoniaque et judicia*] *Indicia* lego, ut sit, falsi indices. 'Index autem est, qui facinoris, cujus ipse est conscius, latebras indicat, impunitate proposita.' Pædian. ad Cic. Divin. in Cæcil. c. 11. 'Hæc autem indicia falsis aliorum testimoniis confirmabantur.' *Sigon.* Pall. uterque *sed et falsi testes.* Gebh. *Sed et falsi testes* etiam Lovel. 2. 4. 6. Dein recte *indicia* Sigonius restituit, cujus emendationem plures codicum nostrorum confirmant. Alterum enim *judicia* tantum superest in Lov. 4. 5. 6. Harl. Mead. utroque, Gaertn. et inter versus in Lovel. 3. Solent autem passim hæ voces confundi. Vide ad VII. 39. § 5. At insuper aliud adhuc vitium latet. Nempe 'falsi testes' et 'falsa testimonia' unum idemque sunt, et hinc alterutrum eorum Liviani coloris haberi nequit, ut recte observat Matth. Röver in notis ad Fragm. veteris JCti, de Juris speciebus, et Manumiss. p. 14. conjiciens legendum esse *testamentaque*, ac docens vocem hanc cum altera etiam alibi commutari. Conjecturam autem firmat ex adposito ipso Livii loco c. 18. 'Qui falsis testimoniis, signis adulterinis, subjectione testamentorum, fraudibus aliis contaminati.'

§ 8 *Venena indidem intestinæque cædes*] *Inde*, pro *indidem*, Lov. 1. *ididem* Lov. 2. *in idem* Lovel. 3. qui *indiem* præfert inter versus: *itidem* Lov. 6. At tota vox deest in Hearnii L. 1. qua expuncta, distinguendum foret *et indicia. Ex eadem officina exibant venena intestinæque cædes.* Sed nihil muto. Omnes enim reliqui Mss. vocem servant; eaque Livio familiaris est. Exempla obcurrunt XXIII. 46. XXV. 15. libb. XXVII. capp. 12. 25. XXVIII. 1. XXXIX. 12. et alibi. Mox *a sepultura* Lov. 1. et 3. *ad sepulturas* Lov. 6.

Pleraque per vim audebantur: occulebat vim, &c.] Iterum Ms. *pleraque per vim audebant.* Modius. Illa verba *occulebat vim, &c.* usque 'Hujus mali labes' desiderantur in Pall. et vet. ed. *Gebh. Audebantur* Frob. 1535. restituit, consentientibus Lov. 3. 4. 5. et Mead. 2. cum edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. idque voluisse videtur Gaertn. in quo est *audiebantur.* Prioribus editionibus proximæ dederant *audebant*, quod obvium etiam fuit in Lov. 1. 2. 6. Harl. Mead. 1. et Hearnii L. 1. *audiebant* in Voss. Ultima verba hujus cap. *occulebat vim, &c. exaudiri poterat* desunt in omnibus nostris, Hearnii L. 1. et edd. principibus, quæ Aldus addidit ex membranis Moguntinis. In illis forte *cymbalorum crepitu* legendum. Vide ad c. 15. § 9.

CAP. IX. § 1 *Hujus mali tabes*] *Labes* est in vetustis exemplaribus, non *tabes.* Gelen. Libri omnes *tabes.* Gebh. Scio, quid apud Virgilium: sed lego *tabes*, propter τὸ *contagione.* T. Faber. *Labes* in cod. suo esse, Moguntini notarunt; contra *tabes* in omnibus nostris, et Hearnii L. 1. ac N. pro priori lectione facit locus Livii II. 44. 'Id unum venenum, eam labem civitatibus opulentis repertam:' pro altera locus ejusdem II. 23. 'Id cumulatum usuris, primo se agro paterno avitoque exuisse, deinde fortunis aliis: postremo veluti tabem per-

venisse ad corpus.' Eam lectionem, quæ Fabro placuit, probavit etiam Gronov. ad XXXIII. 38. § 3. ut autem ' mali tabes,' ita ' tabes fœnoris ' VII. 38. ' Se in urbe insidentem tabem crescentis in dies fœnoris pati.' Ego tamen Mog. cod. lectionem *labes* spernere non audeo. Certe ' mali labes ' dixit etiam Justin. XVII. 1. ' Hæc illi prima mali labes, hoc initium inpendentis ruinæ fuit: ' et ' labes criminis ' Livius XL. 8. ' Aut confícti, aut admissi criminis labem apud meos inventurus.' Præterea, si Livius hic voce *tabes* metaphorice uti maluisset, videtur potius dicturus fuisse *Hoc malum velut tabes contagione*, non *Hujus mali tabes velut contagione*. Infra XLII. 5. ' Contagione velut tabes in Perrhæbiam quoque id pervaserat malum.' Solent autem ' labes ' et ' tabes ' ob literarum *l* et *t* similitudinem in scriptura Longobardica commutari. Vide exempla XXI. 36. § 6. XXX. 34. § 10. et quæ notavi ad Silii VIII. 21. Mox *velut in contagionem* Lov. 1. 3. 6. et Voss. *velut in contagione* Gaertner. An dare voluerunt *veluti contagione?* Dein *magnitudo urbis* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo. Tum *patentiorque* Lov. 4. et 6. *potentiorque* Vossian. Lov. 1. 3. et Gaertn. Tandem vocula *ea*, quam Aldus ex cod. Mog. adscivit, deest in omnibus reliquis scriptis.

Tandem judicium hoc maxime modo] *Iudicium* verius: de ' indicio ' enim agitur, et non ' judicio.' *Sabell.* Ita et omnes mei legunt præter Gaertn. *indicium* etiam præferunt priscæ edd. alterum tantum superest in Mediol. 1480. et Tarvis. utraque. Vide ad cap. præc. § 7.

§ 2 *P. Ebutius*] *P. Æbutius*, ut supra. *Sigon.* Vide ad II. 19. § 1.

Sub tutela Duroniæ matris] Ex hoc loco quidam putant ostendi, pupillos jam antiquitus etiam in tutela matrum, quæ ad secundas nuptias transierant, fuisse. Adversus eos disputat Huberus Digress. Part. I. lib. III. c. 11. *Duk.*

T. Sempronii Rutili educatus fuerat. Et mater dedita viro est] Nostri libri *Rutilii educatus fuerat. Mater dedita viro erat.* Gebh. Prænomen *T.* deest in Lov. 1. et Gaertn. Tum *Rutilii* legunt Lov. 3. 5. Gaertn. et edd. ante Froben. 1535. Vide ad XXXVII. 57. § 12. Hiuc *eductus fuerat* Lov. 1. Voss. et Mead. 1. in postremi tamen margine *educatus* adscriptum erat. Vide ad XXI. 43. § 15. Vocula autem *et*, quæ ab omnibus nostris, Hearnii L. 1. et edd. antiqq. exsulat, ab Aldo ex membranis Mog. adscita est: *erat* etiam deest in Lov. 2.

§ 3 *Via una corruptelæ Bacchanalia erant*] Ita habent plerique codd. ut *corruptelæ* singularis esset numeri. Alii pro nominativo *Bacchanalia* genitivum substituerunt, ut *corruptelæ* pluralis sit numeri, hoc sensu, *Corruptelæ Bacchanalium erant una via* ad corrumpendum pupillum. Sed utrumque intelligitur. *Glar.* Nostri libri habent *via una corruptelæ Bacchanalia erant.* Gebh. *Via una corruptelæ Bacchanalium erant* in primo invenio Frobenio. Priores omnes cum scriptis *via una corruptelæ Bacchanalia erant.* Una via ad barathrum, unica ratio corrumpendi et conscientia flagitii obnoxium sibi faciendi pupillum erant Bacchanalia. Plaut. Asin. v. 5. 17. ' Corruptelæ et liberis lustris studet.' Trucul. III. 2. 3. ' Nisi si clanculum collapsus est hic in corruptelam suam.' Cicero Parad. VI. ' Reus corruptelam judicii moliens.' Pro Dejotaro cap. 11. ' Corruptela servi ista auctoritate approbata.' *J. F. Gron. Bacchanalium* inveni in Gaertn. Eamdem autem lectionem ante Frob. præfert Aldus: quæ haud temere contemnenda est. Non enim vitricus pupillum privignum corrumpere proprie, sed tollere vel aliquo vinculo obnoxium sibi reddere conabatur. ' Una ' autem ' via ' vel tollendi, vel

obnoxium sibi vinculo aliquo reddendi ‘ erant corruptelæ Bacchanalium.’ Supra c. 8. ‘ Corruptelæ primum omnis generis fieri cœptæ:’ et cap. 10. ‘ Scire corruptelarum omnis generis eam officinam esse.’

§ 4 *Mater adolescentulum adpellat, Se pro ægroto vovisse*] Nostri libri habent, *Mater adolescentem appellat, Se pro ægro eo vovisse.* Gebh. Curioni et Gryphio primis adoptatum video. Scripti et priores, *se pro ægro eo vovisse.* Quid secuti sunt? An ‘ ægrum’ animi malebant, quam corporis? ut Cicero ‘ ægrotationem’ et ‘ ægritudinem’ distinguit. At non ea religio veterum in primitivo. Noster XXV. 8. ‘ Quo minus mirum esset, uno eodemque loco stativa eum tamdiu habere, ægrum simulabant.’ XLI. 5. ‘ Ægri quoque milites, qui in castris relicti fuerant.’ *J. F. Gron. Adolescentem* scripti nostri, Hearnii L. 1. et edd. antiqq. pro quo Frob. 1535. *adolescentulum* ex cod. Mog. probavit. Deinde *pro ægroto vovisse* ante Curionem et Gryphium exciderunt Frob. 1535. Basil. 1539. et Vascos. sed contra fidem Mstorum. Nam *pro ægro vovisse* Gaertn. *pro eo ægro vovisse* Lov. 1. 3. 6. et Voss. *pro ægro eo vovisse* Hearnii L. 1. N. et reliqui nostri, nisi quod *voluisse* sit in Lov. 2. Vide ad Silii VII. 619. ‘ Æger’ de corpore tum apud omnes alios, tum etiam apud Nostrum, sæpe obcurrit. Supra V. 5. ‘ Si quis ægro cibi gratia præsentis longinquum morbum efficiat.’ IX. 29. ‘ Decius graviter æger Romæ restiterat.’ c. 46. ‘ Ad collegam ægrum visendi caussa Flavius quum venisset.’ XXXVII. 24. ‘ Nec insequi Rhodii, ex magna parte ægris remigibus, potuerunt.’ XL. 1. ‘ Quia diu æger prætor esset, luxuria et otio solutam disciplinam militarem esse.’ c. 2. ‘ Quum plus annum æger fuisset, mortuum esse.’ XLV. 28. ‘ Donis, quæ remediorum salutarium ægri mercedem sacraverant Deo.’ Servius ad Virg. Ecl. I. 13. ‘ Et animo et corpore æger dicitur, &c. sed ægrotus corpore tantum:’ et ad Æn. I. 208. ‘ Æger est et tristis et male valens: ægrotus autem sive ægrotans tantum male valens.’ Verum neque id per omnia probari potest. Nam et ‘ ægrotus’ de animo apud Terent. et alios usurpatur.

Bacchis eum se initiaturam] De hac locutione dubito, quid sibi velit, *Bacchis eum se initiaturam:* et rursus toties post ‘ Bacchis initiari velle:’ de qua judicet lector. *Glar.* Quia primo id sacrarium fœminarum fuit, nec vir quisquam eo admitti solitus fuit, propterea quasi Baccharum sacrum esset, ‘ Bacchis initiari’ dixerunt, qui se sacro illi committerent. *Sigon.* Mox *benignitate Deum* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harleian. Mead. ambo, et Gaertn.

Pure lautum in sacrarium deducturum] Quid est *pure lautum?* Verbum istud certum se sacro purificantium, quod Festus l. XIV. voce ‘ Pure lautum’ explicat pura lotum aqua. *Turneb.* Advers. XXX. cap. 25. Tibull. I. 3. 25. ‘ Quidve, pie dum sacra colis, pureque lavari Te memini, et puro secubuisse toro.’ Vide Brisson. de Form. I. p. 5.

§ 5 *Hispala Fecenia, non digna quæstu*] Pall. et vet. ed. *Hispala Fecenia nomine digna questu.* Gebh. *Non indigna* Aurelius ad Taciti Ann. II. 253. *J. F. Gron. Fetinia* Vossian. *Fecina* Harl. *Fecinia* Lovel. 1. 2. et Gaertn. *Fescennia Hispalla* semel iterumque vocatur Pighio in Ann. Rom. ad an. IDLXVII. p. 304. nescio tamen, qua auctoritate. Præterea *nomine*, pro *non*, omnes scripti nostri, (uno excepto Lov. 4. in quo vox tota omittitur) Hearnii L. 1. et edd. antiqq. ut sit *Hispala Fecenia nomine, digna quæstu.* Aldus ex cod. Mog. emendavit *Fecenia non digna:* quod adversus Aurelii conjecturam recte Doujatius et Clericus tuentur.

Cui ancillula adsueverat] Et nostris et Mog. *assuerat*. J. F. Gron. Similiter Voss. Lov. 3. 6. et Crevierii Victor. qui id recte in contextu expressit. Vide ad IV. 45. § 4. et viros doctos ad Suet. Ner. c. 26.

Etiam postquam manumissa erat, &c. Quin eo processerat] Pall. et vet. ed. *libera huic uni ad. an. applicuit; adeo non damnosa fama rei Q. ut digne præb. suis* (Vet. ed. *adeo non damnosa famæ reique, ut maligne præb. suis*) *ipsa eum magna ex parte opibus suis sustentaret. Jamque eo processerat.* Gebhard. In Mss. meis, et edd. antiqq. similes ferme lectiones inveni, ac Gebhardo in Pall. et vet. ed. obviæ fuerunt, nisi quod in paucis apicibus differant. Quæ nunc exstat, ei subposita est ab Aldo ex fide Moguntini cod. nisi quod dederit *adolescentis rei.* Frobenius demum a. 1525. *adolescentis aut rei.*

§ 7 *Tutore a tribunis et prætore petito*] Ex lege Atilia. Vide Ulpiani Fragm. tit. XI. § 18. Justinian. princ. Instit. de Atilian. Tut. et ibi interpretes. Ejus legis latæ tempus incertum esse, recte judicat Schultingius ad Ulpian. l. d. Illud ex hoc loco intelligitur, eam jam ante a. IDLXVII. latam fuisse. *Duk. Ab tribunis et prætore* Voss. et Lov. 2. ac 4. *ab tribunis et a prætore* Gaertn. Paullo ante *ut patroni morte* Voss. et Lov. 1. ac 6. Tum *quia nullius manu* Vossian. *quia nullius in manu* Gaertn.

CAP. X. § 1 *Hæc amoris pignora quum essent*] Locutio hæc inlustrari potest ex illis quæ notavit Burm. ad Nason. Her. XV. 103. Mox *secrete alter ab altero haberent* Harl. *secretum alter ab altero haberet* Lovel. 3. et Gaertn.

Si per aliquot noctes secubuisset] *Succubuisset* Mead. 1. *non cubuisset* Harl. *secum accubuisset* Voss. *secum non cubuisset* Lov. 1. et 6. Sed 'secubare' proprium in hac re verbum, quod eo sensu usurpatur aliquoties apud Ovid. Am. I. 10.

§ 2 *Satius esse, quam id faceret; et in caput eorum detestari minas*] *Sanctius esse* perperam Vossian. et Lov. 1. Vide ad XXXIV. 33. § 7. Tum *quam id facere* Lovel. 6. Harl. et Mead. 1. Insuper *detestari ruinas* Lov. 6. Paullo ante *religionis caussa, &c. Bacchis initiare velle* Harl.

§ 3 *Admiratus quum verba, tum perturbationem tantam*] *Tum verba, tum perturbationem* scripti nostri, et edd. vett. pro quo Aldus, præeunte cod. Mog. *quum verba, tum.* Dein vox *tantam* exsulat a Lov. 2. et Harl. cujus loco *cautam* legit Mead. 1.

§ 4 *Pudicitiam, famam, spem, vitamque tuam perditum ire*] *Pudicitiam, formam, famam,* Lovel. 2. et Harl. quæ lectio nata videtur ex conjunctione duplicis lectionis *pudicitiam, formam,* et *pudicitium, famam,* quarum altera in contextu, altera in margine erat inventa. Solent autem 'fama' et 'forma' in Mss. confundi. Vide viros doctos ad Flori II. 2. § 8. Burm. ad Nason. Her. IV. 27. et quæ notavi ad Silii V. 363. Paullo ante τὸ *enim* deest in Leid. 6. et Harl.

§ 5 *Ergo magis mirabundo quærentique*] Libri omnes *Eo magis.* Gebh. In ed. Modii Francofurtana operarum errore editum est *Ego magis;* quod aperte mendosum animadvertens Gruterus, inconsultis codd. substituit *Ergo magis.* Sed recte in postrema ed. priscam lectionem *Eo magis* Livio reddidit. Deinde *quærenti* sine copula Lov. 3. sed illa hausta est a vocula proxima.

Si, coacta caritate ejus, silenda enunciasset] *Si coactata caritate ejus* Lov. 4. *si cæcata caritate ejus* Harl. et Mead. 1. neque aliter Lov. 2. nisi quod insuper præferat *ei*, pro *ejus.* Præterea *nunciasset* codd. nostri, et priscæ edd. usque ad Aldum, qui recte *enunciasset* fide Msti Mog. adscivit. Vide ad IX. 16. § 7. Mox *ad sacrarium intras-*

se Lov. 3. *id eum sacrarium intrasse* edd. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et quædam aliæ usque ad Ascens. qui an. 1513. *id tum sacrarium intrasse* edidit. Sed voculam *tum* in cod. suo non reperiri Moguntini monuerunt; quo præeunte eam etiam expunxit Frob. 1535. in nullo quoque apud me cod. obcurrit.

§ 6 *Et jam biennio constare neminem initiatum ibi majorem annis viginti*] *Et etiam biennio* Voss. et Gaertn. *etiam biennio* codd. Mog. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. et Mead. ambo. Sæpissime ita librarios peccasse, vidimus ad I. 47. § 9. Adde Cortium ad Plinii Ep. IV. 17. § 6. Præterea *consultare*, pro *constare*, Lov. sex, Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. usque ad Aldum, qui *constare* ex cod. Mog. emendavit. Tum *initiatum nisi majorem* Lovel. 6. Tandem *majorem viginti annis* Lov. 2. et Harl.

§ 7 *Ut quisque introductus sit, velut victimam tradi*] *Ut qui introductus* Voss. Lovel. 1. 4. 6. et Mead. 2. *Ut quis introductus* Lovel. 2. 3. 5. Harl. Mead. 1. Hearnii L. 1. et edd. vett. *Ut quisque introductus* Moguntini ex cod. suo restituerunt; nec multum distat Gaertn. qui legit *Ut quicquid introductus*. Dein *introductus sit velut victima* Lov. 1. 3. et 6. Mox *eos inducere* Voss. Lovel. 1. 5. 6. Gaertn. et edd. ante Aldum, qui *deducere* ex cod. Mog. probarunt.

Ne vox quiritantis, quum per vim stuprum inferatur, exaudiri possit] Vet. lib. *cui per vim.* Sigon. Libri omnes *cum per vim stuprum inferretur.* Gebh. *Quæritantis,* vel *queritantis* Voss. Lov. sex, Harl. Mead. 2. Gaertn. et edd. vett. quomodo etiam variant codd. XL. 9. § 7. Recte Ascens. 1513. *quiritantis* substituit. Supra c. 8. 'Oculebat vim, quod præ ululatibus, tympanorumque et cymbalorum strepitu nulla vox quiritantium inter stupra et cædes exaudiri poterat.' Dein *cui per vim* Lovel. 2. et Harl. Præterea *inferetur* Lov. 6. Harl. et Mead. 1. *inferretur* Voss. Lovel. 1. 2. 3. 4. 5. Mead. 2. Gaertn. Hearnii L. 1. et vett. edd. pro quo Moguntini ex cod. suo receperunt *inferatur;* qui ex eodem insuper dederunt *possit,* quum antea vulgaretur *posset* consentientibus Lov. sex, Harl. Mead. utroque, et Hearnii L. 1. Paullo ante *et cymbalorum vel tympanorum* Lov. 2. Vox autem *pulsu* deest in Lov. 3.

§ 8 *Orare deinde atque obsecrare*] Libri omnes *Orare inde atque obsecrare.* Gebh. Similiter Voss. Lov. 1. 3. 4. 6. Harleian. Mead. ambo, et Gaertn. Vide ad XXXVI. 24. § 10. Mox *quocumque modo discuteret* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. uterque, et Gaertn. Tum *nefanda* Voss. Vide ad XXIII. 9. § 5. Insuper τὸ *eum* § seq. non adparet in Lov. 6.

CAP. XI. § 1 *Nec initiari sibi in animo esse*] Libri omnes *nec initiari se in animo esse.* Gebh. Similiter Voss. Lov. sex, Harl. Mead. ambo, et vett. edd. *nec initiari in animo se esse* Gaertn. Quod nunc vulgo exstat, Aldus ex Mog. cod. admisit. Paullo ante *negavit se eorum quidquam* Lovel. 6.

§ 2 *Illius excetræ delinimentis et venenis imbutum*] Non *excetræ*, sed *echidnæ* legendum, putarunt quidam quodnam serpentis genus excetra sit se ignorare affirmantes: ἔχιδναν vero viperam fœminam esse, cujus mas ἔχις dicatur. Quibus non obstantibus, *excetræ* lectionem retineo: nam 'excetra' Hydra Lernæa est appellata, scribente Plauto in Pers. I. 1. 3. 'Nam cum Leone, et cum excetra, cum cervo et cum apro Ætolico, Cum avibus Stymphalicis, cum Antæo deluctari mavelim, Quam cum amore.' Quæ ad Herculeos labores alludens dixit Plautus. Venenatum anguem certe excetram fuisse dictam, ex D. Hieronymo colligere possumus, qui

'Hiberam excetram' obtrectatorem virulentum vocavit, quomodo et Duronia, P. Æbutii mater, Hispalam, filii amasiam, 'excetram' hoc in loco appellavit. *M. Donat.* Broukh. ad Tibull. I. 6. 7. *delinimentis* hic pro philtris et veneficiis amatoriis poni dicit, ut ab Afranio apud Nonium voc. 'Senium:' 'Si possent homines delinimentis capi, Omnes haberent nunc amatores anus. Ætas, et corpus tenerum, et morigeratio, Hæc sunt venena formosarum mulierum. Mala ætas nulla delinimenta invenit.' Videtur inspexisse Turnebum, qui quum Advers. XVII. 21. scripsisset, antiquos *delinimenta* vocasse, quæ Græci θέλγητρα dicunt, et *delinire* θέλγειν, eoque nomine etiam venire veneficia, venena, pocula amatoria, utramque significationem probat verbis Afranii; quarum posterior est in versu primo, prior in ultimo. Sed nec Turnebus hoc loco Livii 'delinimenta' pro philtris et veneficiis amatoriis poni dicit, nec quidquam est, cur vox illa hic ita accipi debeat. 'Delinimenta' in universum sunt omnia blandimenta, omnia quæ animos leniunt, ac demulcent. Livius IV. 51. 'Aptissimum tempus erat, vindicatis seditionibus, delinimentum animis Volani agri divisionem objici.' XL. 11. 'Imbuti illinc et infecti Romanis delinimentis redeunt.' Quod Turnebus Advers. XXX. 24. parum recte veneficiis et incantamentis interpretari arbitror: Romani enim iis non sunt usi ad capiendos animos eorum, qui a Philippo Romam mittebantur. Justin. l. XXI. c. 1. 'Quibuscumque delinimentis potest, animos omnium sollicitat.' Tacit. Ann. II. 33. 'Delinimentis curarum et periculorum carendum esse.' Sed sæpe ita dicuntur omnes blanditiæ atque illecebræ, quibus animi ad amorem incitantur et alliciuntur, ut apud Afranium, ætas, forma, corpus tenerum, et morigeratio mulierum. Syphax apud Livium XXX. 13. de Sophonisba, 'Illam furiam pestemque omnibus delinimentis' ('blanditias' dixit XXIX. 23.) 'animum suum avertisse atque alienasse.' Et eadem significatione 'delinire.' Cic. pro Cluent. c. 5. 'Animum adolescentis, nondum consilio ac ratione firmatum, pellexit iis omnibus rebus, quibus illa ætas capi ac deliniri potest.' Nec aliam hic in Livio quærendam puto. Facilius adsentirer Broukhusio, si 'venena' pro philtris poni dixisset. Sed ne hoc quidem necesse est: nam 'venena' etiam per metaphoram dici possunt quum omnia, quæ, itidem ut pocula amatoria, ad amorem conciliandum valent, ut in Afranio, φάρμακα dicta Plutarcho a Broukhusio laudato, tum amor ipse. Vide Cerdam, et alios ad Virg. Æn. I. 688. *Duk. Illius exteræ*, vel *extere* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. vett. pro quo recte Frob. 1531. *excetræ* reposuit. Proprie enim, ut M. Donatus docuit, ita vocatur Hydra Lernæa, et hinc per convitium de quovis malo et noxio usurpatur. Plaut. Casin. III. 5. 18. 'Nam nisi ex te scio, quidquid hoc sit, cito; jam tibi istuc Cerebrum dispercutiam, excetra tu.' Præterea *delenimentis* Lov. 1. 4. et Mead. 2. quod est a 'delenire,' id est mitigare; de quo vide ad V. 31. § 1. Eodem loco docui, librarios passim commutasse 'delenimentum' et 'delinimentum,' ac 'delenitus' et 'delinitus.' Alia exempla vide IV. 13. § 3. VII. 38. § 5. XXX. 13. § 12. XL. 11. § 3. Ita Davis. apud Cic. Tusc. V. 27. in priori ed. dedit *delinitum*, in altera *delenitum*. Similiter Bünem. *deleniat* edidit apud Lactant. VI. 20. 13. *deleniunt* VII. 27. § 1. et *deleniti* in Epit. ejus cap. 63. in fine, ubi priores dedere *deliniat*, *deliniunt*, et *delinii*. At *deliniti* servavit I. 1. 8. Certe 'delinimentum' et 'delinitus' decli-

nari non posse videntur, nisi a 'delinire,' ac 'linire.' Id autem verbum hoc tempore nondum usu receptum erat, ut docuit Burm. ad Quinctil. Decl. XIII. 5. quem etiam vide ad Ovid. Met. XI. 163. Ceterum, quod in Broukh. carpsit Dukerus, itidem carpi potest in eo, quod sub nomine Gron. Lection. Plaut. p. 19. editur.

Nec vitrici, nec parentis] Ita demum vulgavit Gruter. in ultima ed. quod posteriores servarunt, quum constanter non tantum priores typis, sed et omnes manu descripti codd. præferant *nec parentis, nec vitrici*. Id igitur Livio reddidi. Mox *et jurgantes* Lov. 5. et edd. vett. Sed particulam *et* omisit Frob. 1535. quæ etiam a reliquis codd. exsulat.

§ 3 *Caussamque ei, cur esset a matre ejectus, narravit*] Libri nostri omnes *caussamque, cur ejectus esset, narravit*. Gebh. Similiter omnes nostri codd. et edd. antiqq. pro quo Aldus id, quod nunc exstat, ex cod. Mog. adscivit. Modo quidem dixit jurgantes 'matrem et vitricum' eum domo exegisse; at soli matri hoc itidem adscribit infra hoc cap. 'Qui spoliatus fortunis, a quibus minime oporteret, apud se tunc esset, ejectus a matre.' Mox *deinde auct.* sine præpositione Lov. 3.

§ 4 *Post diem tertium ad se jussum redire dimisit*] *Redire ad se jussum* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. et Mead. ambo: τὸ *redire* deest in Gaertn. quemadmodum etiam mox τὸ *est* in Mead. 2. Deinde *quam*, pro *ecquam*, Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. et Mead. 1.

§ 5 *Quum eam nosse probam*] Hanc lectionem primum inveni in ultima Gruteri ed. Antea legebatur *quum ea, nosse probam*: quod exstat in Lov. 5. Ex reliquis codd. nihil notatum video, quos propterea *eam* præferre credo. Utrumque ferri potest. Mox τὸ *esse* non adparet in Gaertn.

§ 6 *Velut forte intervenisset*] Male *evenisset* Voss. Lov. 1. 3. 6. et Gaertn.

§ 7 *Miserari casum adolescentis*] *Misereri* Voss. Lov. 3. et Gaertn. Deinde *caussam* quædam ex edd. vett. pro quo Aldus ex cod. Mog. *casum* revocavit, probantibus omnibus scriptis nostris. Vide ad XXXVII. 17. § 7. Dein *oportet*, pro *oporteret*, Voss. Vide ad XL. 14. § 10. Tum *adolescens probus* Voss. et Gaertn. Insuper *initiare nollet* Harl.

CAP. XII. § 1 *Satis de Æbutio exploratum ratus consul*] Pall. *Satis exploratum de Ebutio*. Statim quoque *Ebutia dimissa*. Gebh. *Satis exploratum de Æbutio* Lovel. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *Satis exploratum Æbutio* Lov. 3. Dein *Æbutia dimissa* omnes iidem codd. cum Voss.

Ut Hispalam, identidem ex Aventino libertinam] Legendum *indidem ex Aventino*. Gelen. Pro *itidem*, quidam reposuerunt *identidem*, quod mihi displicet. Veteres saue codd. *indidem* habent. Et significatio magis hic congruit, et verbum ipsum apud hunc auctorem frequens est. *Glar. Indidem ex Aventino* Voss. Lov. 1. 6. Harl. et Gaertn. *intidem ex Aventino* Lov. 2. *ibidem ex Aventino* Lov. 3. *in idem ex Aventino* Lov. 5. *identidem* demum inveni in edd. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et seqq. *itidem* in nulla. Sed recte *indidem* Gelenius; quod in Lov. 4. Mead. ambobus, et primis edd. fuisse videtur. In optimis rationibus adstruxit Glareanus. Vide ad XXXIX. 8. § 8.

Eam, quoque esse, quæ percunctari vellet] Uterque Pall. assentiente vet. ed. *eam quoque esse, quam percontari vellet*. Gebh. *Caussam quoque esse, qua percunctari vellet* Lov. 3. Sed codd. Gebhardi consentiunt Lovel. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. vett. pro quo Frob. 1531. *quæ percunctari* reposuit.

§ 2 *Turbamque consularem et consulem ipsum*] Pal. 1. *turbamque consulemque ipsum*. Gebh. *Turbamque et con-*

sulem ipsum Lov. 3. *turbamque consulemque ipsum* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. nterque, Gaertn. et editi ante Aldum ; qui, quod nunc exstat, ex cod. Mog. recepit.

§ 3 *In interiorem partem ædium abductam*] Libri omnes continent nostri *adductam*, non *abductam*. Gebh. Similiter Voss. Lovel. 1. 4. 5. 6. Harl. et edd. antiqq. *tum adductam* Lovel. 3. *abductam* recte Aldus ex cod. Mog. recepit. Coucinunt ei Lov. 2. Mead. ambo, et Gaertn. Ita XXXIX. 25. § 8. 'In Macedoniam abduxisse:' c. 49. § 12. 'Abducto eo in curiam:' ubi vide Gronov. XLI. 14. § 1. 'Exercitum Romam abductum:' ubi vide eumdem. XLIII. 19. § 1. 'Multitudinem omnem Stuberam abducit.' XLV. 35. § 1. 'Romam primum reges captivi abducti.' c. 39. § 1. 'De Perseo capto, in urbem cum liberis abducto, non triumphabitur?' Alia vide ad XXVII. 29. § 1. (ubi etiam verba hæc a librariis passim commutata fuisse docui) et XXX. 14. § 4. Adde Cortium ad Sall. Catil. c. 12. Præterea *interiorem partem*, omissa præpositione, Voss. Verum ea elisa est a prima syllaba vocis seq. Vide ad X. 41. § 14. XXXVIII. 5. § 4. et quæ notavi ad VIII. 33. § 6. Tum *partem domus* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn. quæ lectio interpretis glossæ tribuenda est. Mox *inducere posset in animum* Lov. 1.

§ 4 *Expromeret sibi, quæ in ludo simili Bacchanalibus in sacro nocturno solerent fieri*] Vetusti codd. habent *in luco Similæ*. Opinor Semelen, detorta nonnihil voce, *Similam* tum vulgo indocto dictam, quemadmodum Græci nonnumquam in Romanis vocibus *i* præsertim breve per ε reddunt, Δομέτιον pro *Domitio*, Βεργίλιον pro *Virgilio* dicentes. *Gelen.* Sic *in luco Similæ* Gelenius ex Mss. nec aliter nos deprehendimus: nam ante illum *in ludo simili*. Opinatur autem, Semelen, detorta nonnihil voce, *Similam* tum vulgo indocto dictam. *Stimulam* vocat Scholiast. Juven. ad Satyr. II. 3. 'Nam sacra Bacchanalia ex senatusconsulto condemnata sunt, cum probatum esset senatui, honestissimas feminas ad Stimulæ Deæ lucum fœde adulterari.' Et mentio est 'Stimulæ' Deæ apud Augustin. de Civ. Dei IV. 11. 'de stimulis, quibus ad nimium actum homo impellitur:' et eodem lib. cap. 16. 'qua ad agendum ultra modum stimularet.' Quod forte non male ad fanaticorum tumultum ac turbinem accommodes. Tamen optime sacra Bacchi peraguntur in *Semeles* luco. Et, si quidem hæc fuit, ita potius scripsisse Livium crediderim, non vulgi indocti, si qua fuit, pronunciationem expressisse. Sic 'Semonis Sanci,' sic 'Juventatis' apud Nostrum corrupta ab indoctis olim fuere vocabula. *J. F. Gron. Exprimeret* Lovel. 3. de quo errore vide ad XXXIV. 61. § 8. *et promeret* Harl. Neque illud probandum. 'Expromere' sæpius utitur Livius. Ita lib. XXII. cap. 22. 'Ab iis ad Scipionem perductus, quid adferret, expromit.' XXVII. 51. 'Expromere, quæ acta essent, jussit.' l. XXXIII. c. 35. 'Si quid, quod in rem suam esset, expromeret.' XXXIV. 61. 'Nisi expromeret, cum legatis Romam mitti.' XXXVI. 34. 'Quin expromis, inquit, quid rei sit.' lib. XXXVII. c. 52. 'Cogendum quæ vellet, quæque sentiret, expromere.' XXXIX. 12. 'Sed et cetera eadem fide expromeret.' c. 13. 'Originem sacrorum expromit.' c. 48. 'Cujus belli et caussas et ordinem si expromere velim.' XLII. 24. 'Expromeret, super qua re Romam venisset.' XLV. 37. 'Vitia vitæ tot horis expromi non possent.' Similes plures errores vide ad XXXI. 26. § 11. Deinde *in ludo* demum inveni in edd. Parm. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et quibusdam aliis; ex codd. autem ita præferunt Lovel. 3. Harl. Mead. 1. et Gaertn. Reliqui cum edd. Camp. et Rom. an. 1472. recte *in luco*. Hinc *simili* Lov.

5. 6. Harl. et Mead. ambo, cum edd. vett. *simul* Lovel. 3. *Simula* Lovel. 2. *Simile*, vel *Similæ* reliqui codd. *Semeles*, vel *Stimulæ* verum esse existimat Gronov. Si prius, mallem tamen *Semelæ*. Nam ita et Ovid. Fast. VI. 503. 'Lucus erat; dubium Semelæ Stimulæne vocetur; Mænadas Ausonias incoluisse ferunt:' ad quem locum vide viros doctos. Doujat. et Crevier. ad hunc locum *Stimulæ* malunt. Sed Matth. Ægyptius ad SC. de Bacchan. pag. 91. rejecta Doujatii conjectura, scribendum putat *Semelæ*, ejusque lucum illustrat ex lapide apud Gruter. p. DCCXLIII. 8. et ex P. Vict. et Sext. Rufo in regione Circi Maximi: de ipsa hac Semela videndum monet Macrob. Sat. I. 12.

§ 5 *Tantus pavor tremorque omnium membrorum*] Pall. utrique *tantus pallor*. Gebh. *Tantus palor* Voss. Lov. 2. et Harleian. *tantus pallor* Lov. 1. 4. 6. Mead. ambo, et Gaertn. quod errori librariorum tribuendum; quamvis Cicero etiam 'pallorem' et 'tremorem' jungat Tusc. IV. 8. 'Ex quo fit, ut pudorem rubor, terrorem pallor et tremor et dentium crepitus consequatur.' 'Pallor' enim non excit, ne quis diu hiscere possit, sed 'pavor;' quem Cic. eod. loco describit 'metum mentem loco moventem.' Ut hic 'pavor tremorque,' ita 'pavor terrorque,' cujus effectum tremorem esse Cic. loco laud. agnoscit, junguntur apud Livium VI. 22. 'Passim eos pavor terrorque distulerant.' Paullo ante *Hæc ubi audivit* Voss. Lov. 2. 3. 6. Harl. Gaertn. et edd. Rom. 1472. Parm. Mediol. a. 1480. Tarvis. utraque, et ceteræ usque ad Aldum, qui, auctore cod. Mog. dedit *Hoc ubi audivit*. Firmant autem hanc lectionem reliqui codd. et ed. Camp.

§ 6 *Ex quo manumissa sit*] *Manu emissa sit* Voss. Lov. 1. 3. et Gaertn. Tarentium et Plautum ita locutos esse, lexicographi observarunt; nullus autem idem genus loquendi Livio in usu fuisse docuit; qui tamen 'manu mittere' duabus vocibus dixit XLII. 9. 'Civitatis mutandæ caussa manu non mittere.'

§ 7 *Jam id ipsum consul laudare, quod initiatam se non inficiaretur*] Libri omnes *cum initiatam se non inficiaretur*. Gebh. Nævus Moguntini codicis, quem adspernari decebat editores, et retinere aliorum scriptorum et impressorum *laudare, cum initiatam se non inficiaretur*. Usus particulæ elegans. Plautus Capiv. V. 1. 1. 'Jovi Diisque gratias ago merito magnas, Quom te reducem tuo patri reddiderunt, Quomque ex miseriis plurimis me exemerunt.' Menæchm. V. 9. 87. 'Cum tu liber es, Messenio, gaudeo.' Trucul. II. 3. 65. 'Cum tu recte provenisti, cumque es aucta liberis, Gratulor, cum mihi tibique magnum dedisti decus.' Et sæpissime apud eundem. Q. Cicero Fam. VI. 16. 'Gratissimum fecisti, quum eum indignum ea fortuna amicum nobis, quam servum, esse maluisti.' *J. F. Gron. Quum*, quod etiam est in codd. nostris, cujusque loco *quod* Aldus ex cod. Mog. recepit, ferri posse non diffiteor; at simul contendo, ferri etiam posse *quod*. Nam ut hic *id ipsum quod*, ita *id quod* apud Cic. ad Att. II. 24. 'In eo tum quidem Vettius est reprehensus, quod dixerat adolescentium consilium:' et ad Q. Fr. I. 2. § 2. 'Is dolor est, quod, quum ii te innocentia non vincunt, vincunt tamen artificio benevolentiæ colligendæ.' Ceterum *jam id consul* Voss. et Gaertn.

§ 8 *Non eandem, dicere, si coarguatur ab alio, ac per se fatenti, veniam aut gratiam fore*] Utrique Pall. *non eadem dicere, si coarguatur ab alio, ac fatenti*: vet. ed. *non eandem dicere, si coarguatur ab alio, ut fatenti*. Gebhard. Mss. Gebhardi concinunt Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. et Mead. ambo: *non eadem dicere ab alio ac fatenti* Lovel. 3. *non eandem dicere, si coarguereur ab alio,*

ac fatenti Gaertn. *non eandem dicere, si coargueretur ab alio, ut fatenti* Lov. 5. et edd. Camp. Rom. an. 1472. ac Parm. Sed proximæ dederunt *ac fatenti.* Adparet itaque τὰ *per se* ab omnibus scriptis nostris et edd. vetustis abesse, quæ primi Moguntini addiderunt; utrum vero ex cod. suo, monere neglexerunt. Interim tamen voculæ illæ non sunt sine emphasi. Nam qui ab alio coarguitur, fatetur etiam, verum coactus, non *per se,* id est sponte, nullo cogente. Supra II. 42. 'Dulcedo agrariæ legis ipsa per se subibat animos.' VI. 18. 'Per se accensos incitabat plebis animos.' XXXV. 26. 'Navis per se ipsa omnibus compagibus aquam acciperet.' XXXVIII. 26. 'Per se turbatis si legionum signa ostenderet.' XXXIX. 51. 'Ipse Prusias per se necandi, aut tradendi ejus' [Hannibalis] 'in potestatem consilium cepit.' Ovid. Met. I. I. vs. 102. 'Per se dabat omnia tellus.'

Eum sibi omnia exposuisse, qui ab illa audisset] Pall. uterque, *Tum tibi omnia exposui. Nam qui ab illa audisset alia mulier, &c.* Vet. ed. *Cum nequaquam dicturam tibi omnia exposui. Nam affore, qui ab illa audisset alia.* Gebh. Veteri ed. Gebhardi, sive editioni Campani, consentit Lov. 5. at ejusdem Gebhardi Palatinis reliqui Mss. nostri, et, una illa excepta, edd. principes; nisi quod codd. in nonnullis apicibus, sed minoris momenti, differant. *Cum tibi esse omnia exposui, nam qui ab illa audisset alia* edidit Ascens. 1513. ex qua lectione in Explanat. Vocabulor. Livian. hunc sensum exsculpit: *ac* (supple foret) *fatenti, cum,* (i. postquam) *exposui tibi omnia. Nam* (supple dicebat) *esse qui ab illa audisset alia* (sc. quam adhuc dixerat) *ab illa* (sc. Hispala.) Subjungit autem, 'Verba sunt ex industria obscura, sicut obscure minantibus esse solent.' Verum, lectionem ejus vitiosam potius dicendam esse, nemo non sponte sentit. Quanto melior, quæ nunc vulgo exstat, lectio a Moguntinis ex fide cod. sui in contextum recepta!

CAP. XIII. § 1 *Æbutium indicem arcani rata esse*] Vox *indicem* neglegentia librarii omittitur in Lovel. 6. Alius aliquid deesse postea animadvertens a m. sec. ita supplevit *Æbutium arcani proditorem rata esse.* Simili neglegentia τὸ *arcani* deest in Lov. 3. et Harl. Mox vocula *et* non adparet in Lov. 1.

§ 2 *In rem non seriam modo, sed capitalem etiam, verti vellet*] Libri omnes *sed capitale etiam.* Gebh. *Non seriam, sed* Harl. Voculas *modo, tantum, solum* in his locutionibus interdum omitti, vidimus ad XXVIII. 11. § 14. At hic τὸ *modo* reliqui codd. defendunt. Dein *sed capitale etiam* Lov. 4. unde nasci posset conjectura legendum esse *sed capital etiam.* Vide ad XXIV. 37. § 9. Verum et hic reliqui codd. stant pro recepta lectione. Et ita 'res capitalis' est III. 13. 'Cui rei capitalis dies dicta est:' ubi quædam vide. XLV. 16. 'Ad res capitales quærendas ex senatusconsulto retentus.' Paullo ante *cum amatoribus sermonem* Lovel. 1. *cum amatore fidem* Harl.

Se terrendi ejus caussa, non quod sciret quidquam, ea locutam esse] Vet. ed. *quicquam, locutam esse.* Gebhard. Et hæc Moguntini macula est. Reposuimus e scriptis, *non quo sciret quicquam.* Non ignota ratio Latine doctis. Cicero ad Atticum XVI. 15. 'Sed me non sane hoc tempore movet respublica, non quo aut sit mihi quicquam carius, aut esse debeat; sed desperatis etiam Hippocrates vetat adhibere medicinam.' A. Gellius IX. 12. 'Itaque Sallustius in historia prima metum Pompeii dixit, non quo Pompeius metueret, (quod est usitatius) sed quod metueretur:' sic Mss. nam et hic editur *non quod.* J. F. Gron. Verum est, editores Mogun-

tinos notasse, se *non quod sciret* in cod. suo invenisse : at similiter præferunt omnes usque ad Gronov. edd. quascumque vidi, et insuper Lov. 1. 5. 6. Harl. Mead. 1. in marg. Gaertn. et Hearnii L. 1. Præfero tamen cum Gronov. *non quo,* ut exhibent Voss. Lov. 2. 3. 4. Mead. ambo, et Hearnii N. Ita XXVIII. 27. 'Non quo verba umquam potius, quam res, exercuerim ; sed quia,' &c. Solent autem *quo* et *quod* confundi in Mss. Vide ad XXXVI. 33. § 3. Præterea *sed terrendi* Voss. Lov. 3. Harl. et Gaertn. Insuper *eam locutam esse* Voss. Lov. 1. 3. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. sed pronomen *ea* deest in Hearnii L. 1. et priscis excusis, quod Aldus ex cod. Mog. addidit. Et ea quidem occasione, quod pronomen exsularet ab editis, Moguntini monuerunt, se in cod. suo invenisse, *non quod sciret quidquam, ea locutam.* Hæc igitur monitio magis ad τὸ *ea*, quam τὸ *quod*, pertinuit, quia in prioribus editur etiam *quod.*

§ 3 *Hic Postumius accensus ira*] *Hinc Postumius* Vossian. et Lovel. 3. *Huic Postumius* iis proxime Gaertn. Nihil muto. *Hic* enim est 'tum,' 'tunc :' quo sensu particulam illam aliquoties Servius apud Virg. interpretatus est. Vide etiam viros doctos ad Phædri I. 14. 5. Solent autem *hic* et *hīc*, vel *hinc*, confundi ; vide ad XXVI. 13. § 13. Mox τὸ *eam* omittit Harl. *se* Lov. 6. dein *modo*, transpositis syllabis, perperam Mead. 1. Ejusdem erroris exempla vide ad I. 1. § 8. III. 19. § 3. VI. 35. § 5. cap. 36. § 8. XXX. 12. § 15. Adde Bentl. ad Horat. Ep. I. 4. 11. et Burm. ad Ovid. Art. Am. II. 361. et Albin. Eleg. ad Liv. vs. 50.

Simul illam adhortari, simul iram generi lenire] Ms. *simul etiam adhortari.* Malo vulgatam lectionem. *Modius.* Tres priores voces omittuntur in Harl. quod adscribendum est negligentiæ scribæ, cui ansam dedit repetitio τοῦ *simul.* Vide ad IX. 11. § 11. De voce *simul* geminata vide ad III. 50. § 12. Quum vero cod. Mog. legat *simul etiam adhortari*, forte legendum erit *simul eam adhortari.* Quin et ipsa Moguntini lectio probari potest *simul etiam adhortari*, nempe paventem, quæ vox præcessit. Verum abstineo.

§ 4 *Incusata perfidia Æbutii, qui optime de eo ipso meritæ talem*] Maluimus et hic fidem archetyporum sequi, in quibus scriptum est, *qui optimi in eo ipso meriti.* Gelen. Pall. uterque *incusata perfidiam Ebutii, qui optime in eo ipso meritæ talem g.r.* Et posteriora sic quoque concepta habet vet. ed. *Gebh. Incusata perfidiam Æbutii est* Voss. et Lov. 6. *incusata perfidiam* etiam Lovel. 1. 3. 4. et edd. Rom. 1472. Parm. Mediol. 1480. et Tarvis. utraque. Dein *optime de eo ipso meritæ*, quod Gelenius rejecit, primum adparuit in ed. Ascens. 1513. Priores habent *optime in eo ipso meritæ*, quod superest in Lovel. 2. 3. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambobus, et Gaertner. Sed Gelenio favent Voss. et Lov. 1.

§ 5 *Quorum occulta enunciaret*] Membranæ *quorum initia enunciaret.* Nec aliter sacra illa occulta et nocturna vocabantur ; sed solenne hoc illis nomen erat : tangit de initiis Cereris, nullo magis, quam silentio, solennibus ab Alcibiade enunciatis, Trogi abbreviator Justinus initio lib. v. *Modius.* Pall. et vet. ed. *quorum occulta initia nunciaret.* Gebhard. Τὰ *initia*, quod servant omnes Mss. et edd. vetustæ, ac Moguntini ex cod. suo memorant, Froben. demum an. 1535. sed sine dubio operarum lapsu, omisit ; quem nihilominus reliqui editores secuti sunt usque ad Gronovium, qui vocem neglectam revocavit. Præterea *nunciaret* Lov. 1. 2. 3. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii L. 1. cum edd. antiqq. pro quo recte Aldus ex cod. Mog. *enunciaret* adscivit : *inuntiaret* Voss. *initiaret* Lov.

6. Moguntina lectio verissima est. De verbo ‘ enunciare ’ vide ad IX. 16. § 7. Mox τὸ *suis* deest in Voss.

§ 6 *Ut se extra Italiam aliquo amandarent*] Libri omnes nostri *aliquo ablegarent*. Gebhard. Similiter omnes codd. nostri, Hearnii L. 1. et edd. priscæ. Id autem verbum Livio amatum esse, constat ex illis quæ notavi ad VII. 13. § 8. et Hadriano Card. de Serm. Lat. p. 56. Eamdem lectionem etiam Gronov. pr. ed. nott. defendit. Ejus loco *amandare* Froben. 1535. ex cod. Mog. adoptavit. Id autem verbum ejusdem est potestatis, atque alterum; eoque Cicero aliquoties usus est. Auctore vero Servio ad Virg. Æn. III. 50. ‘ amandare est sub specie legationis aliquem relegare.’ Utra igitur lectio præferenda sit, dubius hæreo. Pro prisca lectione illud facit, quod ‘ ablegare ’ sæpissime apud Livium occurrat, ‘ amandare ’ autem, nisi hoc loco, non notarim: pro altera vero *amandarent* partim auctoritas integerrimi cod. partim illud, quod mox cap. seq. in princ. utatur Liv. verbo ‘ ablegaret:’ unde suspicio oriri potest, hoc loco in margine primo notatum esse, quod nunc ‘ amandare ’ dicitur, paullo post ‘ ablegare ’ dictum esse; dein vero lectionem illam alterius locum invasisse. Et hæc suspicio inde nounihil confirmari videtur, quod hoc loco, pro *amandarent*, in Voss. et Lov. 1. occurrat *ablegaret*, qua forma id verbum cap. seq. adhibetur. Paullo ante *hoc se Sulpicium, hoc se consulem* Harl.

§ 8 *Sacrarium id feminarum fuisse, nec quemquam virum eo*] *Sacrum id feminarum* Lov. 3. Tum *nec quemquam eo virum* Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Mead. ambo. Paullo ante § præc. copula *et* deest in Lov. 2. Harl. et Mead. 1.

Tres in anno statutos dies habuisse] In archetypis est *statos dies*, non *statutos*. Gelen. *Dies tres in anno statutos* Lovel. 2. *Tres in anno dies statutos* Lov. 1. 4. 5. 6. Vossian. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. vett. pro quo *statutos dies* vulgavit Ascensius. Gelenii emendationem recepit Frob. a. 1535. eamque firmare videntur Lovel. 3. qui *statas*, et corrupta lectio Hearniani L. 1. qui *sanctos* exhibent. Solent passim voces ‘ status ’ et ‘ statutus ’ in Mss. confundi. Vide ad III. 15. § 4. c. 52. § 2. v. 46. § 2. c. 52. § 2. IX. 5. § 6. XXI. 58. § 4. XXIII. 35. § 3. XXIV. 27. § 1. ubi vide Gebhard. XXVII. 23. § 7. XXVIII. 6. § 10. XXXIII. 35. § 8. XXXIV. 41. § 1. XL. 4. § 9. Adde viros doct. ad Valer. Max. I. 1. 11. Harduin. ad Plin. H. N. VII. 5. Cort. ad Plin. Ep. V. 14. § 6. et Burm. ad Suet. Claud. c. 1. Vide etiam quæ notantur ad X. 37. § 2. De voce ‘ status ’ vide Nic. Heins. ad Ovid. Fast. I. 310. Quid differant autem ‘ status ’ et ‘ statutus,’ vide Burm. ad Valer. Flacc. II. 488. Mox *Baccheis initiarentur* Voss. et Gaertn. Male. Supra c. 9. ‘ Bacchis eum se initiaturam:’ et c. 10. ‘ Bacchis initiari velle.’

§ 9 *Pacullam Miniam Campanam sacerdotem*] Ms. *Pacullam Anniam Campanam sacerdotem*. Modius. Pall. uterque *Pacullam Aniniam Easoponam*. Vet. ed. *Pacullam Miniam Esoponam*. Gebhard. Insigniter variant codd. scripti. Primum nomen vel *Patulam*, vel *Paculam*, vel *Pacullam* legitur: secundum *Aniam* scribunt Vossian. et Lovel. 1. *Aminiam* Lov. 2. *Animiam* Harleian. Mead. 1. et Naud. *Animam* Barber. *Aninium* Lov. 3. 4. Mead. 2. et Petav. *Mimam* Gaertner. *Miniam* Lovel. 5. Hearnii L. 1. et edd. vett. primum et secundum nomen junctim *Pecculaminam* legit Lov. 6. Tertium codd. scribunt *Sopanam, eam Sopanam, Easopanam, Esopanam, Asopanam, ac Sopanam*. Gronovius hinc censet Obs. IV. 4. p. 48. legendum *Pacuviam Ninniam;* librarios vero dubium reliquisse utrum *Campanam*, an *Soranam* malint. Licet autem antiqui lapides

'Minios' memorent, hic tamen *Ninniam* probat, quia apud Liv. XXIII. 8. ubi vulgo editus *Minios Celeres, Stenium Pacullumque,* omnes boni libri constanter servant *Ninnios* et *Pacuviumque:* quum itaque utrobique gentis unius, et quidem Campanæ, homines nuncupati videantur, et membranæ belli Punici sint longe certioris et probatioris fidei, earum auctoritatem utroque loco valere justius ducit. Hæc conjectura licet haud plane displiceat, ex integerrimo tamen cod. Mog. *Anniam* recepi, quia eodem plerorumque reliquorum vestigia ducebant.

Deum monitu inmutasse] *Imitasse* Mead. 1. Vide ad IV. 4. § 11. *mutasse* Harl. *invitasse* Lov. 1. et Voss. a m. pr. in quo *inmutasse* emendat manus altera: quod reliqui tuentur. Vide ad VII. 22. § 6. Mox *viros eam primum* Harl. Dein *filios suos* Vossian. Lovel. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. 1. et Gaertn.

Minium et Herennium Cerrinios] Et hic nomina in Mss. variant. Plerique servant *Minium;* sed *Nimium* præfert Mead. 1. in contextu. *Animium* in margine; quæ lectio itidem obvia fuit in Lovel. 2. et Harl. *Aninium* in Gaertn. Secundum nomen deest in Lovel. 1. cujus loco *Heririnium* legit Voss. *Herrinium* Gaertn. *Heranium* Mead. 1. in margine. *Erenium* Lovel. 5. Tertium nomen omittunt Lov. 2. et Harl. pro quo exhibent *Tet'imos* Lov. 1. *Cerimonias* Lov. 3. et Mead. 1. in margine. *Cerrimos* Gaertner. *Crerrinios* Lov. 6. *Cerinios* Lov. 5. et edd. antiquiores. Ex Mog. cod. nihil notatur. Si tamen supra lectio ejus *Anniam* vera est; hic etiam legendum videtur *Annium:* sin, cum Gronov. scriberem *Ninnium.* Videtur enim id nomen ex nomine materno nactus esse. Præterea Fabrett. in Inscript. p. 427. exhibet annulum signatorium indubiæ vetustatis, in quo leguntur hæc verba, ERENN. CERIN. quem ad hunc Herennium Cerrinium refert. Verum Emm. Martinus Ep. VII. 1. testatur se annulum eumdem possidere, et in ea non *Cerinium,* sed *Cerianum,* legi; et hinc conjecturam Fabretti, errore descriptoris nisam, refelli. Mox *pro diurno* Voss. Lov. 1. 3. 6. et Gaertn. Dein vocem *dies* omittunt Vossian. Lov. 1. et Gaertn. quasi recte ex præcedenti repeti possit.

§ 10 *Ex quo in promiscuo sacra sint*] Libri omnes *Ex quo inde promiscua sacra sint.* Perperam: 'in promiscuo esse' dicitur, ut 'in tuto esse.' *Gebhard.* Similiter nostri codd. nisi quod Lov. 3. præferat insuper *sacra promiscua sint.* Hearnii L. 1. *promiscua sint sacra.* Quod nunc vulgo editur, Aldus auspicio cod. Mog. recepit. Supra VII. 17. 'Dictaturam jam in promiscuo esse.' XXXIV. 44. 'Antea in promiscuo spectabant.' c. 54. 'In promiscuo spectatum esse.' XL. 51. 'Habuere et in promiscuo præterea pecuniam.' Mox *accesserint* Lov. 1. et 5.

Nihil ibi facinoris, nihil flagitii prætermissum] *Nihil facinoris vel flagitii* Lov. 3. et Hearnii L. 1. Male. Vide ad II. 55. § 3. et XXIX. 3. § 14. *Nihil ibi facinoris, nihil ibi flagitii* Lov. 2. 5. Harl. et edd. vett. Sed *ibi* secundo loco Aldus omisit, præeunte cod. Mog. cui concinunt reliqui nostri. Mox *virorum inter se* editi ante Aldum: sed *inter sese,* ut substituit, scripti nostri. Tum *feminarum stupra esse* Lov. 4. τὸ *esse* exsulat a Lov. 2.

§ 11 *Hanc summam inter eos religionem esse*] Vet. lib. *religionis.* Sigon. Itidem præfert Harl. Sed *hanc inter eos summam religionem esse* Lov. 6.

§ 12 *Viros, velut mente capta, cum jactatione fanatica corporis*] Budæus ad l. 1. D. de Ædil. Edict. descripsit *captos.* Utrumque rectum est. Liv. VI. 36. 'Capti et stupentes animi.' VIII. 18. 'Captisque magis mentibus, quam conscleratis, similis visa' (res). Sed hic nihil variæ lectionis

adnotatum est. *Duk.* Codd. etiam nihil mutant, nisi quod *τὸ corporis* exsulet ab Harl. et Lov. 2.

Crinibus passis cum ardentibus facibus decurrere ad Tiberim] *Crinibus pansis* Voss. et Mead. 2. *crinibus spansis* Harl. et Mead. 1. *crinibus sparsis* Lov. 2. 3. 6. quod recepi. Supra enim ad I. 13. § 1. præeunte Burmanno, docui 'passos crines' Ingentibus et supplicibus, 'sparsos' vaticinantibus ac divino furore correptis, vel bacchantibus potissimum tribui. Tum *et ardentibus facibus* Lov. 3.

Quia vivum sulphur cum calce insit] *Vivum sulphur* est, Plinio auctore lib. XXXV. cap. 15. quod ignem non est expertum, *ἄπυρον* Græcis vocatum. Nam reliqua genera coctione parantur: hoc glebosum solidumque effoditur, avidissimeque flammam corripit. *Turneb.* Advers. I. 25.

§ 13 *In abditos specus abripiant*] *Arripiant* Voss. Lov. 1. 3. et Gaertn. Mox *pati noluerunt* Voss. Lov. 2. et Gaertn.

§ 14 *Captari ætates et erroris*] Libri omnes *captare ætates.* Gebh. Pariter omnes nostri, cum edd. vett. pro quo Moguntini ex membranis suis *captari* emendarunt. Paullo ante *prope* exsulat a Lov. 1. Tum *institum esse* legit Mead. 1. Vide ad X. 37. § 2.

Cap. XIV. § 2 *Super ædes datum est, scalis ferentibus in publicum*] Cujac. Observ. XIII. 26. et Casaub. ad Suet. Aug. c. 95. citant *supra ædes.* Si hoc neque scripti, neque editi ulli habent, vel ipsorum, vel operarum typographicarum error est. *Dukerus.* Omnes scripti et editi *super ædes.* Tum *scalis in publicum ferentibus* Lov. 3. Paullo ante *socrum rogat* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo. Præterea *Hispala migraret* Lov. 3. qui etiam § præc. *genubus* legit.

§ 3 *Migrare ad consulis clientem jussus*] Lud. Dorleans ad Tacit. Ann. III. 362. legendum conjicit *ad consulis clientelam,* idque exponit 'ad consulis custodiam.' Verum ubi tandem 'clientela' pro custodia, aut 'cliens' pro custode poni reperit? Id si verum foret, potius *ad consulem clientem* cum Lovel. 3. legendum esset. Sed jussus est Æbutius migrare *ad consulis clientem,* partim ut ibi ab insidiis Bacchanali initiatorum tutus lateret, partim ut index in potestate foret: ob quas caussas etiam consulis socrus partem ædium Hispalæ vacuam fecit. Mox *Itaque cum indices* Lov. 5. et edd. vett. Vide ad XXI. 53. § 7. *Ita* Frob. a. 1535. substituit, probantibus eam lectionem omnibus ceteris codd. *Ita quum ambo indices in potestatem essent* Lov. 3. Vide ad II. 14. § 4. Præterea *refert* Harl. Male. Vide ad XXI. 6. § 5.

Omnibus ordine expositis] Male jamdudum hic interpungi, *τὰ ab se* ostendunt. Scribe, *rem ad senatum defert, omnibus ordine expositis, quæ delata pr., quæ d. ab se inq. forent. Pat. pav. ing. cepit.* J. F. Gron. Gronovii interpunctionem admisi. Olim ita distinguebatur, *defert. Omnibus ordine, &c. forent, Patres pavor, &c.*

Quæ deinde ab se inquisita forent] Pall. uterque, et vet. ed. *ab se investigata forent:* quod reor recipiendum. *Gebh.* Non aliter legunt omnes nostri, Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum, qui *inquisita* ex cod. Mog. probavit. Illud autem *investigata* Gronov. in pr. ed. nott. probasse videtur; sed notam recte in altera ed. omisit: est enim potius natum vel ex glossa, vel ex § seq. ubi idem verbum iterum adhibetur.

§ 4 *Quum publico nomine, quid eæ conjurationes*] Melius legitur, *ne quid eæ conjurationes.* Gelen. Solum *τὸ ne* desideratur in vet. ed. At Pall. *publico nomine quid esse conj. cœtusque noct. fraudis occ. aut per. imp.* Gebh. *Tum publico nomine* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertner. Vide ad VI. 23. § 3. Præterea vocula *ne,* recte a Gelenio

addita, abest ab omnibus nostris. Sed eam hausit præcedentis dictionis syllaba finalis. Vide Burm. ad Suet. Cæs. c. 24. Deinde *eæ conventiones* Lov. 4. Tum *periculum* Voss. Lovel. 1. 3. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. De verbo 'inportare' eo sensu, quo Livius hic adhibet, vide Burm. ac Gudium ad Phædr. I. 28. 6.

Tum privata quisque suorum vice] Melius legitur *tum privatim suorum quisque vicem.* Gelen. Bene Gelenius *vicem*, pro *vice*, ut et nos l. I. capp. 9. et 25. restituimus. Sed vide positne ad hæc verba intelligi 'metuere,' aut quid tale? Secus scribendum *quemque:* nam ita cohæret: 'Patres pavor cepit, cum publico nomine, tum privatim suorum quemque vicem.' *J. F. Gron. Tum privata suorum quisque vice* Voss. Lovel. 1. 5. 6. *tum privatim suorum quisque vice* Lovel. 2. et Gaertn. Reliqui emendationem Gelenii firmant. Ceterum idem, quod Gronovio visum est, etiam Crevierio in mentem venit, vel supplendum esse 'metuere cœpit,' vel legendum esse *quemque.* Contra Cortius ad Sallust. Catil. c. 30. § 6. docens ex nominibus per syllepsin verba adsumi, ejus probandi caussa hunc locum laudavit, in quo ex præcedenti *pavor* intelligendum ad has voces putat 'pavere,' vel 'metuere.'

Ne quis adfinis ei noxæ esset] Pall. et vet. ed. *ne quis affinis noxiæ esset.* Gebb. *Adfinis eorum esset* Voss. et Lov. 1. ac 6. *adfinis noxæ esset* Lov. 2. 3. *adfinis noxiæ esset* Lov. 4. 5. 6. Harl. Mead. uterque, Gaertn. Hearnii L. 1. et editi ante Aldum, qui, præeunte cod. Mog. *ei noxæ* adscivit. Vide ad II. 54. § 10. Idem etiam Aldus ejusdem Msti Mog. auspicio § seq. vocem *ullo,* quæ ab omnibus scriptis, et edd. prioribus exsulabat, in contextum adoptavit.

§ 6 *Extra ordinem consulibus*] Sic quoque c. 16. De Italorum conjurationibus adversus populum Romanum, defectionibusque ad hostes, et aliis criminibus, quæstiones ex senatusconsulto, nulla facta mentione rogationis tribuniciæ, decretas fuisse, multis locis prodit Livius. Vide IX. 26. X. 1. XXVIII. 10. XXIX. 36. XXX. 36. XXXI. 12. XXXII. 26. lib. XL. capp. 37. 43. Quibus omnibus confirmatur, quod scribit Polyb. VI. 11. 'Delicta in Italia admissa, quæ publica animadversione digna essent, v. g. proditiones, conjurationes, veneficia, cædes dolo malo factas, ad cognitionem senatus pertinuisse.' Ante quæstiones perpetuas factas earum de criminibus civium decernendarum non una ratio fuit. Nam, interdum a populo, interdum a senatu decretas fuisse, exempla ostendunt. Summum in ea re fuisse jus populi, non dubium est. Apud Livium XXVI. 33. M. Atilius in senatu dicit, 'per senatum agi de civibus Romanis injussu populi non posse:' ideoque a tribunis plebis ex senatusconsulto ad plebem latum fuisse, ut senatui sententiæ de civibus dicendæ jus fieret. Quemadmodum igitur senatui de civibus statuendi jus non erat, ita de capite civis quæstiones decerni, nisi a populo, non poterant; a quo propterea 'quæstores constitutos, qui rebus capitalibus præessent, eosque quæstores parricidii appellatos fuisse,' auctor est Pomponius in l. 2. § 23. D. de Orig. Jur. Et hoc sine dubio est, quod eodem libro c. 14. dicit Polybius: 'senatui non esse jus gravissimas et maximas quæstiones exercendi, et in crimina capitalia adversus rempublicam animadvertendi, nisi senatusconsultum confirmasset populus.' Ejus rei autem hanc rationem fuisse, ex Livio intelligi potest, ut tribuni plebis ex senatusconsulto ad plebem de quæstionibus criminum ferrent, et plebs vel ipsa, quos vellet, quæstioni præficeret, vel senatus arbitrium, quem is quærere vellet, faceret. Ita quum,

M. Postumio ab exercitu lapidibus obruto, tribuni militum consulari potestate per senatum quæstionem de cæde collegæ decernerent, tribuni plebis intercesserunt, ac deinde ipsi 'ex senatusconsulto' de quæstione Postumianæ cædis ad plebem tulerunt, et ut ea præficeret quæstioni, quem vellet; a qua consulibus id negotium mandatum est. Liv. lib. IV. capp. 50. 51. Et rogatione Petillia quæstio de pecunia ab Antiocho capta, et in ærarium non relata, decreta, et senatui permissum est, quem prætorum, qui tunc essent, eam rem quærere vellet. XXXVIII. 54. Quam rogationem etsi 'ex senatusconsulto' latam fuisse non addit Livius, tamen non improbabile est. Nam eodem modo, quum M. Popillius senatusconsulto de reddenda Liguribus Statiellis libertate, non pareret, tribuni plebis 'ex auctoritate senatus' rogationem tulerunt, ut quæreretur de eo, cujus dolo malo Ligures in servitutem venissent, et in libertatem restituti non essent, et ut senatus juratus decerneret, qui eam rem quæreret animadverteretque. XLII. 21. Idem de hoc loco non obscure colligitur: nam quum senatus 'consulibus quæstionem de Bacchanalibus sacrisque nocturnis,' qua noxa multi cives contacti erant, 'extra ordinem mandasse' dicitur, eo ipso significatur, aliam fuisse ordinariam illius rei rationem: quæ cujusmodi fuerit, si non ea fuit, quam ex Livio ostendi, non facile dici posse puto. Quod autem senatus sibi in hac re jus populi sumsisse videtur, fortassis tribunis plebis concedentibus, et de summo jure populi in tam præsenti discrimine remittentibus, factum fuit; vel quia res, ut dicunt consules, 'ad summam rempublicam spectabat,' et metuebatur, 'ne quid eæ conjurationes cœtusque nocturni frandis occultæ aut periculi importarent;' illo extremæ necessitatis senatusconsulto, 'viderent consules, ne quid respublica detrimenti caperet,' ut in conjuratione M. Manlii apud Livium VI. 19. Quod quæstiones etiam a senatu decretas dixi, itidem certis Livii testimoniis comprobatur. 'De pecunia non relata in publicum,' jam olim senatui jus fuisse quærere, constat ex lib. XXXVIII. c. 54. Nam ibi Mummii tribuni plebis, rogationi Petilliæ intercedentes, dicunt, 'senatum quærere de pecunia non relata in publicum' ('peculatum' vocat Livius ibid. c. 55.) 'ita ut antea semper factum fuisset, æquum esse.' 'Veneficii,' quod in urbe propiusve urbem decem millibus passuum commissum esset, quæstionem ex senatusconsulto C. Claudio prætori peregrino decretam scribit XL. 37. et P. Mucio prætori urbano ibid. c. 44. De pecunia a prætoribus Hispaniæ capta, id est, de repetundis, Canuleium prætorem ex senatusconsulto jussum quærere XLIII. 2. ac denique A. Manlium Torquatum prætorem, cui Sardinia provincia obvenerat, 'ad res capitales quærendas ex senatusconsulto' retentum XLV. 16. Quod de peculatu senatus, non populus, quæri jubebat, hanc rationem habere potuit; quod, auctore Polybio VI. 2. ærarium in potestate senatus erat, et omnis cura illius ad senatum pertinebat; cujus jus quum primo defendissent Mummii, dein auctoritate Catonis, inimicissimi Scipionibus, deterriti, ne rogationi Petilliæ, quæ adversus L. Scipionem ferebatur, adversarentur, prodiderunt et imminui passi sunt. Veneficium autem non ex eo genere criminum erat, quæ directo adversus rempublicam commissa existimabantur, ut ea, de quibus populus quæstiones decernebat. Ob quam causam quum in prima quæstione de veneficiis VIII. 18. neque rogationis tribuniciæ, neque senatusconsulti mentio fiat, eam neque a populo, neque a senatu decretam,

sed matronas veneficas ab ædilibus apud populum accusatas credo, ut matronas probrosas x. 1. et xxv. 2. pecuarios xxxiii. 42. et fœneratores xxxv. 41. Quo jure autem senatus prætores de repetundis et de rebus capitalibus, quo nomine multa crimina, etiam directo adversus rempublicam admissa, comprehendi possunt, quærere jusserit, non invenio. Nam quod quis putet dici posse, de his rebus itidem, ut de illis, de quibus supra ex Livio dixi, ante ad populum latum, ab eoque senatui arbitrium, quem de iis quærere vellet, relictum fuisse, admodum infirmum est, quum nihil in Livio legatur, e quo id colligi possit. *Duk.*

Consulibus mandat, &c. curare, et alios indices præmiis invitare jubet] Pal. 1. *et alios illicere præmiis invitare jubent.* Alter, *et in alios inlicere præmiis invitari jubent.* Vet. ed. *et alios illicere ac præmiis invitari jubent.* Gebhard. Primum vetus lectio *mandavit* et *jubent.* Magunt. *mandant* et *jubet.* Scribe igitur *mundant* et *jubent.* Quæ mutarunt, quia præcessit 'senatus:' at id collectivum est, et multos complectitur senatores: itaque persæpe Livius, quum illo vocabulo incepisset, in pluralia desinit, ut superius annotatum. Lib. xxiv. c. 22. 'Senatus iude haberi cœptus est: quod sicut regnante Hierone manserat publicum consilium, ita post mortem ejus nulla de re neque convocati, neque consulti fuerant.' Sic emendandum hoc libro cap. 47. 'Obsidem enim se animum ejus habere, etsi patri corpus reddiderint.' Intelligitur enim τὸ 'Patres:' et ideo mox 'missuros.' At quia superius, 'ut maxime vellet senatus,' putaverunt necesse esse, ut fieret 'reddiderit.' Lib. xxvi. c. 21. 'Exercitus Romanus iratus, partim quod cum imperatore non devectus ex provincia esset, partim quod in oppidis hibernare vetiti erant, segni fungebantur militia.' Deinde *alios indices* debemus Moguntino. Sed nostri scripti, ut antea impressum erat, *curare, et alios illicere, ac præmiis invilare.* Quod mihi sincerius. Ex *inlicere* fecerunt *indices*, quibus grave fuit ad vocem *alios* ex præcedentibus *indices* intelligere. Lib. xxii. c. 33. 'Legati et ad Philippum regem, et alii in Ligures missi.' Cæsar B. Gall. v. 45. 'Statim nuncium in Bellovacos ad M. Crassum quæstorem mittit,' &c. Et superius eodem libro c. 11. 'Itaque ex legionibus fabros deligit, et ex continenti alios arcessi jubet.' Suet. Aug. c. 49. 'Classem Miseni, et alteram Ravennæ.' Tiber. c. 37. 'Cohortem ab urbe, et aliam a Cottii regno.' *J. F. Gronov.* Vox *consulibus* male exsulat ab omnibus scriptis nostris, Hearnii L. 1. N. et vett. edd. Eam Aldus, auspice cod. Mog. Livio restituit. Tum *mandant* et *jubent* omnes iidem libri. Pro quo quum Moguntini *mandavit* et *jubent* edidissent, et se in cod. suo *mandant* et *jubet* invenisse monuissent, Aldus *mandat* et *jubet* edi curavit. Sed ejus loco recte Gronov. *mandant* et *jubent* vindicavit. Vocem *senatus*, ut conlectivum, cum verbo plurali construi, vidimus ad iv. 58. § 4. Et quidem nomini conlectivo in primo membro verbum singulare, in altero plurale jungi, dictum est ad xxxvi. 39. § 9. Deinde *et alios illicere*, (*ilicere* legit Harl. *inlicere* Mead. ambo) *præmiis invitari* omnes nostri, præter Lov. 5. qui cum edd. antiqq. legit *et alios illicere ac præmiis invitari.* Qui *et alios illicere ac præmiis invitare* legunt, et, ut Crevier. fecit, in contextum etiam admittunt, diversorum codd. lectiones jungunt; nam *illicere* ex fide multorum, τὸ *ac* ex uno vel nullo cod. *invitare* auctoritate Mog. receperunt. Videant igitur qua levitate recusent testimonium Ms. quod mox recipere ac probare cogantur; et insuper dicant, quid differant 'illicere' et 'præ-

miis invitare.' Mihi cod. Mog. lectio præferenda videtur; neque offendor repetitione vocis *indices*, quia paullo ante 'indicibus' præcessit. Livium enim a repetitione vocum quas modo usurpavit, non abhorruisse, vidimus ad I. 3. § 9. Vide etiam quæ notantur ad Epit. Liv. l. CXV.

§ 7 *Sacerdotes eorum sacrorum*] Ultima vox perperam deest in Harl. Infra hoc cap. 'Imperarunt, ut sacerdotes ejus sacri omnes conquirerent:' et c. 17. 'Eos maximos sacerdotes conditoresque ejus sacri esse.'

Edici præterea in urbe Roma, et per totam Italiam edicta mitti] Libri omnes *edici præterea et in urbe Roma.* Gebh. Eadem lectio obvia fuit in Voss. Lov. 4. 6. Harl. et Mead. utroque: *in urbe Romana* Lov. 2. Vide ad Epit. Liv. l. XLIX. *et in urbe Romana* Lov. 5. et edd. ante Frob. qui anno 1535. vulgati auctor exstitit. Deinde *et per totam Italiam emittit* Mead. 1. *et per totam Italiam emitti* Voss. Lov. sex, Harl. Mead. 2. et edd. antiqq. *et per totam Italiam mitti* Gaertn. quod Gronov. priori ed. notarum in scriptis et prioribus editis esse testatur, nec, quin ab auctore sit, dubitabat, provocans ad illa quæ notavit VIII. 22. Sed rectius omnia illa iteratis curis omisit, tacite probans receptam lectionem, quam Aldus ex cod. Mog. adscivit.

§ 8 *Caussa sacrorum velit, neu quid talis rei*] *Sacrorum caussa* Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Tum *ne quis talis rei* Voss. et Lov. 1. ac 6. *ne quid talis rei* Lov. 3.

Ante omnia, ut quæstio de his habeatur, qui coissent conjurassentve] Libri omnes *ante omnia, dum quæstio de his habeatur, qui coissent conjurassentque.* Gebh. *Tum quæstio de his habeatur* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *dum quæstio de his habebatur* Lov. 3. *dum quæstio de his haberetur* Lov. 5. et edd. vett. ante Aldum, vulgati auctorem, quum Moguntini se in cod. suo invenisse notassent *ut quæstio de iis habeatur.* Præterea *conjurassent* Lov. 1. *conjurassentque* Voss. Lovel. 2. 3. 4. 5. 6. Mead. ambo, Harl. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. vett. *coierint conjuraverintve* cod. Mog. quod Aldus in contextum recepit, et reliqui servarunt usque ad Gron. qui *qui coissent conjurassentve* edidit, priori lectione revocata, nisi quod *ve* pro *que* ex cod. Mog. servarit. Ego contra in reliquis etiam iisdem membranis adhæreo. Ceterum recte Crevierius monuit, hæc verba esse senatusconsulti, non edicti; et hinc diverso formarum typographicarum charactere, quod fecit, edenda esse. Nec offendere debere orationis struendæ mutationem, quod reliqua senatusconsulti capita per infinitivum, hoc per particulam *ut*, efferuntur; id enim Livio frequens esse, adductis locis ex XXXV. 5. et X. 43. Verum de hac re mox videbimus ad § 9.

§ 9 *Libero conclavi ad quæstionem servarent*] *Conservarent* Lov. 1. 3. 5. 6. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. vett. pro quo *servarent* dedit Frob. 1535. cum eo autem faciunt reliqui codd. nostri. Paullo ante vox *curulibus* deest in Lov. 2. *ut* in Lov. 3. quæ elisa est ab ultimis literis vocis præced. Vide ad XXXVII. 24. § 13.

Ædiles plebis videre, ne qua sacra in operto fierent] Forte *ædiles plebis viderent.* J. F. Gron. Vide ad XXV. 1. *Duker. Videre* omnes nostri: neque Gronovium, cur mallet *viderent*, aliam caussam habuisse puto, quam quod modo præcessit 'imperarunt, ut conquirerent.' Verum solet Livius hac ratione constructionem variare, ut post 'jubere,' 'imperare,' 'decernere,' 'censere,' 'placere,' ac similia verba subjungat in primo membro verbum infinitum, in altero verbum infinitum resolvat per *ut*, vel *quod*, et contra. Hujus moris pluscula exempla notabo. Ita II. 34. 'Audeo di-

cere, hoc malo domitos ipsos potius cultores agrorum fore, quam ut armati per secessionem prohibeant.' III. 32. 'Placet creari decemviros sine provocatione, et ne quis eo anno alius magistratus esset.' v. 25. 'Enimvero, illud se tacere, suam conscientiam non pati, quod ex ea tantum præda, quæ rerum moventium sit, decuma designetur; urbis atque agri capti mentionem nullam fieri:' ubi vide Duker. XXI. 49. 'Missi legati tribunique, qui suos ad curam custodiæ intenderent; ante omnia Lilybæum teneri.' XXXI. 44. 'Plebsque scivit, ut Philippi statuæ, &c. tollerentur, &c. Loca quoque, &c. detestabilia esse.' XXXIII. 31. 'Decretum est, Corinthus redderetur, Chalcidem ac Demetriadem retineri.' XXXV. 6. 'Nunciarent, senatum, &c. potius, quam Q. Minucius a bello integro avocaretur, interregnum iniri passurum.' XXXVI. 40. 'Multo majus esse, quod tantum numerum Gallorum ceciderit; plus partem dimidiam ex quinquaginta millibus hominum cæsam.' XXXVIII. 36. 'Comparare inter se aut sortiri jussi, et novos exercitus scribere, et ut sociis Latini nominis quina dena millia peditum imperarent.' XL. 30. 'M. Fulvium, &c. ad castra hostium speculatum misit, quam proxime ad vallum succedere jussum, ut viseret, quanta essent, pugna abstineret, reciperetque sese:' ubi vide. XLI. 15. 'Manere cum eodem imperii jure in Hispania jussi, et ut in supplementum his tria millia, &c. mitterentur.' XLII. 31. 'Ad classem ire placuit, utque ibi recognosceret socios navales.' c. 39. 'Vel cum tribus venire jubebant, vel, si tantum agmen traduceret, obsides daret.' c. 66. 'Primum omnium fuerat, ut, contentus fortuito successu, &c. non tereret tempus, &c. secundum, &c. dum liceret intacto, abire.' Pariter Cic. ad Fam. XIII. 29. 'Hoc mihi velim credas; si quid fecerim hoc ipso in bello minus ex Cæsaris voluntate, id feci aliorum consilio, &c. quod fuerim moderatior, id me fecisse maxime auctoritate Capitonis.' Sallust. Jugurth. c. 25. 'Fuere, qui exercitum in Africam mittendum censerent, &c. de Jugurtha interim uti consuleretur.' Vide ad IV. 41. § 7. Ejusdem ferme generis sunt II. 11. 'Navibus undique adcitis, et ad custodiam, &c. et ut prædatum milites trans flumen trajiceret.' XXVII. 33. 'Cura Patres populumque incessit consules primo quoque tempore creandi, et ut eos potissimum crearent:' ubi vide Duker. XXXV. 33. 'Quo arcesseretur Antiochus ad liberandam Græciam, disceptatumque:' ubi vide Gronov. XXXVIII. 40. 'Postquam primos superasse angustias viderunt, postremos nondum adpropinquantes.' Vide Cortium ad Sallust. Hist. in orat. Lepid. I. 23. Simile quid in nominibus eorumque diversa constructione obtinere, vidimus ad XXXVIII. 39. § 10. Præterea *ædilibus plebis* Lov. 3. quomodo forte datum est, quod 'ædilibus curulibus' præcessit. Sed vide ad § seq. Dein *in aperto* Voss. et Lov. 1. *nisi in aperto* Lov. 6. errore scribarum, qui passim commutarunt 'apertus' et 'opertus.' Supra XXIII. 10. § 7. N. Heins ad Claud. de Rapt. Proserp. I. 172. Bronkh. ad Propert. IV. 8. 78. Barth. ad Statii Theb. VIII. 110. et Bentl. ad Hor. Sat. I. 2. 86. Similiter 'aperire' et 'operire;' vide ad I. 56. § 8. 'adapertus' et 'adopertus;' vide ad V. 21. § 8.

§ 10 *Utque ab incendiis caveretur*] Omnes *utique ab incendio caveretur.* Gebh. *Undique ab incendiis* Lov. 3. *utique ab incendiis* Lov. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. vett. Sed Aldus *utque* ex cod. Mog. dedit. Dein *caverent* Lov. 2. Harl. et Mead. 1. Paullo ante *servarent, ne qui* Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. et Mead. uterque. Tum *fierent cœtus* Lov. 3. et 6. Τὸ

fierent non adparet in Voss.

Adjutores triumviris quinqueviri, uti cis Tiberim suæ quisque regionis ædificiis præessent] Non exstat verbum, ad quod referatur vox illa 'adjutores;' neque enim a superiore 'mandatum est,' regi potest. Suspicor igitur legendum ita: *adjutores triumviris quinqueviri dati, uti cis Tiberim.* Creavit autem errorem librario vox *uti*, quæ sequutura erat, post *dati*, atque earum alteram ob similitudinem, ut fit, prætermisit. Sic XL. 38. 'Postulantibus tamen iis, quinqueviri ab senatu dati.' *Sigon.* Τὸ *dati* ab Sigonio infarctum in nullo codicum comparet. *Gebh.* Sic [*quinqueviri dati, uti cis Tiberim*] Sigonius, quum in scriptis editisque omnibus desideraretur τὸ *dati*, nec esset verbum quo referretur vox *adjutores*. Minore licentia τὸ *uti* mutabimus in *dati:* ut scripserit Livius, *adjutores triumviris quinqueviri dati cis Tiberim suæ quisque regionis ædificiis præessent.* Nam quod videtur deesse *ut*, commode repetimus intellectum ex præcedente 'ut vigilias.' *J. F. Gronov. Quinqueviros* hos raro a veteribus memorari, indicio est, quod viri docti ad Pompon. l. 2. § 31. D. de Orig. Jur. solum hunc locum proferre potuerunt, in quo eorum mentio facta sit. Pomponius de iis loquitur, tamquam de magistratibus ordinariis; nec ex Livio apparet, tum subito creatos fuisse. Sed hoc interest, quod Livius significat, curam eorum tantum ad regiones *cis Tiberim* pertinuisse, Pomponius 'cis et ultra Tiberim.' 'Quinqueviri,' a. IↃXLI. muris turribusque reficiendis creati XXV. 7. extraordinarii sive curatores sive magistratus fuerunt. *Duker.* Supra XXXIII. 43. 'P. Manlius in Hispaniam citeriorem adjutor consuli datur.' Verum, neque addito *dati*, neque *uti* in *dati* mutato opus esse, recte existimat Doujatius: ita tamen delenda est minor interpunctio post vocem *quinqueviri.* Referendum autem est ad præcedens 'mandatum est;' quod fieri non posse Sigonius existimabat. Verum in Liviana lectione versato displicere non poterit, quum præcesserit, 'mandatum triumviris, ut disponerent,' nunc subjungi 'mandatum, ut quinqueviri præessent.' Nam eodem modo paullo ante hoc capite, postquam dixisset Livius, 'ædilibus curulibus imperarunt, ut conquirerent,' infert, 'Imperarunt, ædiles plebis videre.' Deinde 'adjutores triumviris' similiter dictum est, atque 'amicus populo Romano,' 'collega consulibus,' et plura alia, de quibus vide ad c. 47. § 11. Ceterum *isti*, pro *uti*, Lov. 2. *ut hi*, vel *ut hii* Voss. Lov. 1. 3. 6. Gaertn. et Victor. apud Crevierium, cui illud *uti* sic positum suspectum est; pro eo vero legendum putat *uls et cis Tiberim*, atque illud *uls* inlustrat ex Varr. Ling. Lat. IV. p. 22. 'Quum ideo sacra et uls et cis Tiberim non mediocri ritu fiant.' Adde Fest. voce 'Citimus:' 'Citimus extremus. Uls enim facit ultra, ultimus: cis, citra, citimus:' et voce 'Uls:' 'Uls Cato pro ultra posuit.' Similiter etiam Matth. Ægyptius ad SC. de Bacchan. p. 114. 'Uti cis et ultis,' vel 'uls, Tiberim' ex Pompon. l. 2. § 31. D. de Orig. Jur. Deinde quum 'triumviri' et 'quinqueviri' hic memorentur, et 'suæ quisque regionis ædificiis' præesse jubentur, vel Livii locum mendosum putat, vel ex eo patere, hac tempestate aut quinque, aut octo urbis regiones fuisse. Ut tamen alterutrum statuamus, nulla nos subigit necessitas. Vel enim Livius iudicat, hos octo non simul universæ urbis curam nocturnam accepisse, sed unicuique suam adsignatam esse partem, non habito tamen respectu ad 'regiones' ita proprie dictas, in quas urbs erat divisa. Eo enim sensu 'regio' pro qualibet parte urbis usurpari, vidimus ad XXV. 9. § 9. et c. 25. § 8.

Vel forte, quum urbem eo tempore in quatuor regiones divisas fuisse verisimile sit, unicuique regioni curandæ duo ex quinqueviris ac trinmviris præfecti sunt; quemadmodum contra cuilibet ex septem cohortibus vigilum sub Augusto, qui urbem in quatuordecim regiones divisit, duæ regiones adtributæ sunt.

Cap. xv. § 1 *Consules in Rostra escenderunt*] Ita Gronovius edidit, quum omnes antiquiores vulgarint *ascenderunt*, quod tantum in uno Lov. 5. qui ubique editis adsentitur, inveni: *consederunt* est in Lov. 6. *conscenderunt* in Lov. 2. 3. Harl. et Mead. 1. *descenderunt* in Voss. et Lov. 1. quomodo sæpe alibi librarii pro *escenderunt* scribere soliti fuere: *escenderunt* autem superfuisse videtur in Mead. 2. Lov. 4. et Gaertn. ex quibus nihil in excerptis notatum video, licet conlati sint cum ed. eam lectionem præferente. De hoc verbo vide ad II. 28. § 6. et XXIX. 11. § 5. Paullo ante *divisis*, pro *dimissis*, perperam Gaertn. Vide ad XXXVII. 45. § 19.

Quum sollemne carmen precationis, quod præfari, priusquam populum adloquantur, magistratus soleut, peregisset consul, ita cœpit] Pall. *quod fari, priusquam, &c.* qui et τὸ *solent* omittunt. *Gebh. Q. s. c. precationesque fari, p. p. alloquantur* (*alloquerentur* Vossian.) *magistratus* (*magistratibus* Lov. 1. ea vox deest in Gaertner.) *peregisset* (*peregissent* Gaertner.) *consul ita cœpit* Vossian. Lovel. 1. et Gaertn. *q. s. c. precationis, quod fari solent, p. p. alloquantur magistratus, peregissent, consul tum cœpit* Lov. 3. *q. s. c. precationesque, quas fari solent, p. p. alloquantur magistratus peregisseut, consul ita cœpit* Lov. 6. *solent* deest in Lov. 2. 4. Harl. et Mead. utroque: *fari* autem, pro *præfari*, exhibent etiam Lov. 4. 5. Mead. uterque, Hearnii L. 1. et edd. vett. usque ad Moguntinos, qui *præfari* ex cod. suo admiserunt. Et recte. Supra v. 41. 'M. Fabio pontifice maximo præfante carmen.' Et ita 'præfatio' XLV. 5. 'Quum omnis præfatio sacrorum eos, quibus non sunt puræ manus, sacris arceat.' Suet. Claud. c. 25. 'Cum regibus fœdus in foro icit, porca cæsa, ac vetere fecialium præfatione adhibita.' Plin. H. Nat. VII. 26. 'Triumphi vero, quem duxit ante diem tertium Kalendas Octobres, M. Messala, M. Pisone consulibus, præfatio hæc fuit.'

§ 2 *Nulli umquam concioni, Quirites, tam non solum apta*] Membranæ, omisso τῷ *tam*, legunt, *Nulli umquam concioni, Quirites, non solum apta.* Egregie. *Modius.* Libri omnes, *Nulli umquam contioni quidem tam non solum apta:* ubi tamen Modius elegantius censet abesse τὸ *tam.* Gebh. *Quidem* etiam Voss. Lov. 1. 3. 5. 6. Mead. 2. Hearnii L. 1. et vett. edd. *equidem* Lov. 2. 4. Harl. Mead. 1. et Gaertn. Recte Aldus ejus loco *Quirites* ex cod. Moguntini mente adscivit: eodem vero Msto præeunte etiam vocnlam *tam* delevi.

Quos colere, venerari, precarique majores vestri instituissent] *Precari, venerarique* Lov. 6. *venerari, precari*, omissa particula copulante, Voss. Lov. 2. et Harl. quod satis stilum Livii sapit; qui sæpius plura verba sine conjunctione proferre solet. Infra cap. 17. 'Ne quis reciperet, celaret, ope ulla juvaret fugientes.' Vide ad II. 54. § 4. VIII. 33. § 19. IX. 22. § 6. X. 21. § 3. XXII. 60. § 10. XXVII. 43. § 8. XXVIII. 28. § 9. aliisque locis. Tum *vestri* deest in Gaertn. *nostri* legunt Voss. Lov. 2. 3. 5. 6. Harl. Mead. 1. et edd. vett. pro quo *vestri*, jubente cod. Mog. dedit Aldus, consentientibus reliquis scriptis. Vide ad XXXIV. 2. § 2. Mox § seq. *ad omne scelus, ad omnem libidinem*, omissa iterum conjunctione, Lov. 6.

§ 4 *Nec quid taceam, nec quatenus proloquar*] *Ne* pro *nec* priori loco Voss. posteriori Harl. præferunt: *non quid*

taceam Lov. 6. *nec qui taceam* Lov. 4. Mead. 2. et Gaertn. Tum *præloquar* Voss. *loquar* Lov. 3. Sed 'proloqui' IV. 2. 'Audeat Canuleius in senatu proloqui, se delectum haberi prohibiturum.' XXIII. 5. 'Molibus ex humanorum corporum strue faciendis, et (quod proloqui etiam piget) vesci humanis corporibus docendo.'

Locum neglegentiæ dem: si omnia ... obfundam vobis] *Locum negligentiæ; deinde si omnia* Voss. et Lov. 2. ac 6. *locum negligentiæ, dein si omnia* Lov. 3. Mead. 1. et Gaertn. Tum *effundam* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. 6. Harl. Mead. 1. et edd. vett. usque ad Moguntinos, qui *offundam* dedere; quod etiam superest in Lov. 4. et Mead. 2. Proxime accedit Gaertn. *offendam* perperam præferens. De verbo 'obfundere' vide ad XXXIII. 7. § 8. Tò *vobis* exsulat a Voss.

§ 6 *Non fama modo accepisse vos, sed crepitibus etiam ululatibusque*] *Non fama solum* cod. Mog. *non fama modo vos accepisse* Gaertn. Tum *crepitibus, etiam ululatibus* Harl. *crepitibus et ululatibus* Lov. 2. *crepitibus ululatibusque* Gaertn. Si quid mutandum, mallem *strepitibus etiam ululatibusque*. Vide hoc cap. ad § 9. Paullo ante *tota pridem Italia* Lov. 2. et Harl. Supra III. 62. 'Et ipsi, jam pridem avidi certaminis, procedunt.' Deinde *per urbem multis locis* Lov. 3. et Hearnii L. 1.

Ceterum, quæ ea res sit] Libri omnes *quæ hæc res sit*. Gebh. Vulgatum Aldus auctoritate cod. Mog. admisit, quum antea ederetur *quæ hæc res sit*; quomodo legunt omnes nostri, nisi quod *quæ hæc sit* invenerim in Harl. *quæ heresis* in Lov. 1. Mox § seq. *credere esse* omnes Mss. nostri, et edd. vett. usque ad Frob. qui a. 1535. *esse credere* substituit.

§ 8 *Quod ad multitudinem eorum adtinet, si dixero, multa millia hominum esse, illico necesse est, exterreamini*] Pall. et vet. ed. *Quod mult. eorum, si dixero, multa mil. hom. esse, nec. est exterreri animos, nisi adj., qui quales sint.* Gebh. *Quos multitudinem eorum si dixero* Voss. et Lov. 1. ac 6. a m. pr. *Quod multit. eorum, si dixero* Lov. 2. 3. 4. 5. 6. a m. sec. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et typis excusi usque ad Moguntinos; qui, quod nunc vulgo exstat, ex cod. suo substituerunt: iidem etiam in eo membranas suas secuti sunt, quod vocem *illico*, ab omnibus Mss. nostris, Hearnii L. 1. et edd. prioribus exsulantem, contextui insernerint, et emendarint *exterreamini*, pro *exterreri animos*, ut præferebant iidem scripti et editi; nisi quod *exterrui animos* sit in Voss. *extrui animos* in Lov. 1. et 6. Mox *qui quales sunt* Voss. *qui quales sint* Lov. 1. 2. 3. a m. pr. Lov. 4. 6. a m. pr. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *qui et quales sint* Lov. 5. et edd. vett. pro quo Aldus ex cod. iterum Moguntino vulgatum adscivit.

§ 9 *Stuprati et constupratores, fanatici vigiles*] *Stuprati, constupratores, fanatici* Mead. 2. Male. Non enim hi ut tres, sed ut duæ species diversæ proponuntur; alteri stuprati, alteri stupratores; de utrisque autem prædicatur, quod sint fanatici vigiles. Insuper Crevierius scribendum conjicit *fanatici, vigiliis, vino, &c. Vigiles* servant omnes codd. Paullo ante *magna pars est mulierum* Lov. 4. et Mead. 2. Tum *mali hujusmodi* Lov. 2. *mali hujuscemodi* Harl.

Vino, strepitibus, clamoribusque nocturnis adtoniti] Pall. et vet. ed. *vino, strepitibusque nocturnis*. Gebh. *Strepitibusque nocturnis*, una voce omissa, scripti nostri, et edd. ante Aldum, vulgati, auspice codice Moguntino, auctorem. Insuper *crepitibusque nocturnis* Hearnii L. 1. sollemni scribarum errore. Vide ad XXXVIII. 17. § 4. ubi dictum etiam, 'crepitum' usurpari de sonitu, quem edunt conlisa metalla, et hinc etiam arma: 'strepitus' vero dicitur de confuso

multorum murmure. Supra VIII. 33. ‘ Silentio nequidquam per præconem tentato, quum præ strepitu ac tumultu nec ipsius dictatoris vox audiretur.’ XXII. 14. ‘ Strepunt aures clamoribus plorantium sociorum.’ XLIV. 4. ‘ Clamorem et strepitum pugnantium audiret.’ Hanc ob caussam forte supra c. 8. legendum dixi, *Præ ululatibus, tympanorumque et cymbalorum crepitu.* Certe, ‘ crepare ’ de cymbalis dici, docuit ὁ μακαρίτης Adolph. Lampe de Cymbalis Vett. II. 6. Similiter etiam conjeci supra hoc cap. *strepitibus etiam ululatibusque nocturnis.* Cum adversantibus tamen de neutra emendatione contendam. Mox § seq. *ingens* deest in Lov. 1.

§ 11 *Majores vestri, ne vos quidem, nisi quum aut, vexillo in arce posito, comitiorum caussa exercitus eductus esset, aut plebi concilium tribuni edixissent, aut aliquis ex magistratibus ad concionem vocasset*] His verbis centuriata comitia describit, et tributa, et concionem. Hæc omnia aliorum auctoritate scriptorum comprobabo. Gell. XV. 27. ‘ Centuriata comitia intra pomerium fieri nefas, quia exercitum extra urbem imperari oporteat, intra urbem imperari jus non sit: propterea centuriata in campo haberi, exercitumque imperari præsidii causa solitum, quoniam populus esset in suffragiis ferendis occupatus.’ De vexillo in arce Janiculi posito, et Janiculo ipso, dum centuriata haberentur comitia, custodito scribit Dio XLVII. 42. in consulatu Ciceronis ita: Πολλῶν τὸ ἀρχαῖον πολεμίων τῇ πόλει προσοικούντων, φοβούμενοι μήποτε ἐκκλησιαζόντων σφῶν κατὰ τοὺς λόχους ἐπιθώνται τινὲς τῇ πόλει τὸ Ἰανίκουλον καταλαβόντες, ἐνόμισαν μὴ πάντας ἅμα ψηφίσασθαι, ἀλλά τινας ἀεὶ ἐνόπλους τὸ χωρίον ἐκεῖνο ἐκ διαδοχῆς φυλάττειν· καὶ αὐτὸ, ἕως μὲν ἡ ἐκκλησία ἦν, ἐφρούρουν· ὁπότε δὲ διαλυθήσεσθαι ἔμελλε, τότε σημεῖον καρῤῥεῖτο, καὶ οἱ φύλακες ἀπηλλάσσοντο· οὐ γὰρ ἐξῆν, μὴ φρουρουμένου τοῦ χωρίου ἐκείνου, οὐδὲν ἔτι χρηματισθῆναι· τοῦτο δὲ ἐν μόναις ταῖς κατὰ τοὺς λόχους ἀθροιζομέναις ἐκκλησίαις ἐγίνετο, ὅτι τε ἔξω τοῦ τείχους, καὶ ὅτι πάντες οἱ τὰ ὅπλα ἔχοντες ἀνάγκην εἶχον ἐς αὐτὰς συνιέναι. De tributis comitiis, quod verius plebis concilium dicitur, sic Gellius eodem loco: ‘ Qui non universum populum, sed partem aliquam adesse jubet, non comitia, sed concilium edicere debet. Tribuni autem neque advocant patricios, neque ad eos referre de re ulla possunt.’ De concione XIII. 15. ‘ Aliud est cum populo agere, aliud concionem habere. Nam cum populo agere est rogare quid populum, quod suffragio suo aut jubeat, aut vetet. Concionem habere est verba facere ad populum sine ulla rogatione.’ Et Festus III. voce ‘ Concio:’ ‘ Concio conventus, qui a magistratu vel sacerdote aliquo per præconem convocatur.’ *Sigon.* De exercitu comitiorum centuriatorum causa imperato egit Gruchius de Comit. Rom. I. 3. p. 561. 4. p. 590. et Refutat. ad Poster. Disput. Sigonii c. 53. accuratissime Gronov. Observ. I. 1. *Duk. Majores nostri ne nos quidem* Lov. 3. 5. 6. Harl. et edd. ante Aldum, qui ex cod. Mog. *vestri* et *vos* recepit. Vide ad XXXIV. 2. § 2. Tum *exercitus auditus* Lov. 1. *exercitus editus* Lov. 3. *exercitus edictus* Voss. Lov. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. usque ad Gruterum, cujus postrema recte *eductus* adoptavit. Sæpissime scribæ perperam hæc verba commutarunt. Vide ad II. 55. § 1. III. 20. § 2. c. 41. § 7. IV. 49. § 9. c. 57. § 9. VI. 12. § 7. VII. 39. § 2. et sæpe alibi. Similiter ‘ dicere ’ et ‘ ducere ;’ vide ad XXXVIII. 43. § 1.

Aut aliquis ex magistratibus ad concionem vocasset, forte temere coire voluerunt] Libri nostri multitudinis numero, *aut aliqui ex mog. ad contionem vocassent, coire noluerunt.* Gebh. *Ali-*

qui, &c. vocassent etiam scripti nostri, et editi antiqui; pro quo *aliquis, &c. vocasset* Aldus, cod. Mog. secutus, emendavit. Dein *forte temere* desunt in Mead. 2. sed junctas has voces Livio aliisque in deliciis fuisse, patet ex illis quæ notantur ad x. 43. § 12. Præterea *noluerunt* Gronov. a. 1665. edidit, quod superest in multis codd. et edd. vett. Ejus loco Aldus ex cod. Mog. dedit *voluerunt*, quod usque ad Gronov. obtinuit. Neque aliter est in Lov. 4. 6. Harl. Mead. 1. Gaertn. et Crevierii Victor. Lectio, quam Gronov. reduxit, videtur eo colore excusari posse, Livium duplicem negationem 'ne vos quidem uoluerunt' pro simplici adhibuisse. Alteram cod. Mog. auctoritate nisam præfero. Voces 'nolo' et 'uolo' ob similitudinem literarum *n* et *u* in scriptura Longobardica sæpissime confunduntur. Vide ad III. 15. § 6. c. 40. § 4. IV. 17. § 5. c. 24. § 8. c. 49. § 16. XXI. 50. § 10. XXXVII. 27. § 3. ad Epit. Liv. l. LXX. Gronov. Obs. I. 15. p. 126. et Bentl. ad Hor. IV. 4. 26. Eamdem ob caussam commutantur 'notus' et 'notus;' vide ad V. 13. § 7. 'index' et 'iudex;' vide ad V. 26. § 6. 'nonus' et 'nouus;' vide ad VI. 36. § 6. 'canens' et 'cauens;' vide ad IX. 9. § 11. 'nox' et 'uox;' vide ad IX. 44. § 6. 'angere' et 'augere;' vide ad X. 14. § 9. 'nos' et 'uos;' vide ad XXXIV. 2. § 12. 'enectus' et 'euectus;' vide ad XXXV. 11. § 11. et similia multa. Mox vocula *et* deest in Lov. 3. in quo nec adparet τὸ *censebant*. Præterea *esse debere* Lov. 2. Harl. et Mead. 1. sed *debere* omittitur in Voss.

§ 12 *Nocturnos cœtus, deinde promiscuos mulierum ac virorum esse*] *Nocturnos, deinde prom. mul. ac vir. conventus esse* Voss. Sed *cœtus* in hac re proprium est vocabulum. III. 48. 'Nocte tota cœtus in urbe factos esse.' Supra c. 14. 'Ne quid eæ conjurationes cœtusque nocturni fraudis inportarent.' Et iterum, 'Servarentque, ne qui cœtus nocturni fierent.' Ex ejus interpretatione nata est vox 'conventus:' ex qua eadem caussa *convenire* pro *coire* in quibusdam codd. datum erat III. 40. § 7.

§ 13 *Non misereat vos eorum solum, sed etiam pudeat*] *Non misereatur* Lov. 3. in quo post id verbum multa folia deerant, usque ad c. 49. § 7. verba 'non pro vano.' Deinde *sed pudeat*, omissa media voce, Lov. 2. et Harl. Vide ad II. 6. § 1. Mox τὸ *Quirites* deest in Lov. 2. 4. 6. et utroque Mead. quemadmodum sequens *iis* in Voss. et Lov. 1. Præterea § seq. *conjugum liberorumque* legit Lov. 6.

CAP. XVI. § 1 *Ipsorum id magna ex parte dedecus erat*] *Ipsorum magna ex parte dedecus erit* Lov. 1. *erit* etiam Voss. et Hearnii L. 1. *dedecus erat, a facinoribus manus, mentem a fraudibus non abstinuisse* Harl. *mentem et fraudibus abstinuissent* Voss.

§ 2 *Quidquid his annis libidinibus, quidquid fraude, quidquid scelere peccatum est*] Sex priora vocabula desunt in codd. nostris, Hearnii L. 1. et edd. antiqq. quæ Aldus ex membranis fidissimis Mog. addidit. Ter repetita vox *quidquid* librariis fraudi fuit. Vide ad IX. 11. § 11. Tum *scelere patratum est* Lov. 2. Supra XXIII. 8. 'Si forte abesse, dum facinus patratur, malles.' Sallust. Catil. cap. 18. 'Eo die pessimum facinus patratum foret:' ubi vide Cortium. An tamen unum testem audire satis tutum erit? Paullo ante voces *nec ad plures* ob τοῦ *nec* repetitionem a dormitante librario omissæ sunt in Lov. 1. *nec ad præsens* earum loco datum est in Mead. 1.

§ 3 *Necdum omnia, in quæ conjuraverunt*] *Nec omnia* omnes nostri, Hearnii L. 1. et priscæ ed. *Necdum* Frob. a. 1535. dedit. Infra XLIII. 1. 'Coloniam suam novam et infirmam, necdum satis munitam inter infestas nationes esse.' Vide ad XXIX. 11. § 1.

Tum *conjurarunt* Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. et Mead. ambo. Sed vide ad VIII. 18. § 13. Mox *et adhuc privatis noxiis* Lov. 1. Sed illud *et* natum est ex ultimis literis præced. vocis *habĕt*. Vide ad c. 18. § 8. *Et adhuc privatis noxis* Lov. 6. Vide ad II. 54. § 10. *Adhuc privatis noxis* Lov. 2. *a privatis noxiis* Harl. et Mead. 1. Præterea *ad po. Romanum opprimendum* cod. Mog. sollemni scribarum errore. Vide ad XXXVIII. 58. § 6.

Crescit et serpit quotidie] Cicero in Verr. III. 76. 'Ita serpit illud insitum in natura malum consuetudine peccandi libera, finem ut audaciæ statuere sibi ipse non possit.' At Naudæanus *conserpit*. J. F. Gronov. *Conserpit* etiam Lov. 2. Male. XXXIV. 22. 'Ne serpat latius contagio ejus mali.' XL. 19. 'Id persecare novum prætorem, ne serperet iterum latius, Patres jussernnt.'

Quam capere id privata fortuna possit] Vetus lectio *quam ut capere*. Gelen. Lectio, quæ ante Gelenium obtinuit, superest in omnibus nostris et Hearnii L. 1. Mox *ad summam reipublicæ* quidam codd. et omnes edd. ante Gronov. qui *ad summam rempublicam* legendum monuit ad XXXVIII. 50. § 9. Error itaque inde ortus erit, quod per compendium scriptum fuerit *R. P.* id autem quo casu efferendum foret, librarius nescierit. Alia ejus erroris exempla vide ad X. 37. § 16.

§ 4 *Nisi præcavetis, Quirites*] *Præcaveritis* Vossian. Lovel. 1. 2. 6. Harl. Gaertn. et edd. Parm. Mediol. a. 1480. Tarvis. utraque, et postea reliquæ usque ad Aldum, qui *præcavetis* dedit ex cod. Mog. Cum eo faciunt ex nostris Lov. 4. 5. Mead. ambo, et edd. Camp. ac Rom. a. 1472.

Dilapsi domos et in rura vestra eritis, illi coierint] *Dilapsi domus* Voss. Lov. 6. et Gaertn. Vide ad III. 29. § 5. Tum *et rura* Voss. et Gaertn. Sed vide Perizon. ad Sanctii IV. 6. num. 4. Præterea *illi coëgerint* Voss. et Lov. 1. *illico hi erint* Lov. 6. *illico coierint* Lov. 5. et edd. vett. pro quo Aldus *illi coierint* vulgavit; neque aliter reliqui nostri, nisi quod *illa coierint* sit in Harl. Mox *simul* deest in Voss.

§ 5 *Unusquisque vestrum debet, ut bona mens suis omnibus*] *Unusquisque nostrum* Lov. 4. Harl. et cod. Mog. Vide ad XXXIV. 2. § 2. *Unusquisque vestrumque* Voss. unde suspicio nasci posset, legendum esse *unusquisque vestrum, Quirites, debet;* quia librarii sæpe vocem *Quirites* in *que* mutarunt. Verum vox illa modo præcessit. Ad alterum igitur scribarum errorem refero, quo sæpe illud *que* perperam addidere. Vide ad l. XLI. c. 23. § 6. Deinde *bona mens vestris omnibus* male Voss. His enim verbis indicat Livius, unicuique civium optandum esse, ne sui insaniverint, ut locum exponit Gronov. ad Senec. Controv. IV. 25. Vide etiam Duker. ad Flori II. 6. § 20.

Si quem libido, si furor in illum gurgitem] Posterius *si* deest in Vossian. Lov. 1. 2. 4. Harl. Mead. utroque, et Gaertn. Male. Supra VII. 13. 'Si ubi loco cessum, si terga data hosti, si signa fœde amissa objici nobis possent.' XXVII. 9. 'Si ulla pietas, si memoria antiquæ patriæ esset.' Alia exempla vide ad III. 17. § 3. Mox *judicem esse* Voss. Lov. 1. Harl. Mead. 1. et Gaertn. *indicem esse* Lov. 2. τὸ *esse* omisit Frob. 1535. quod ed. Paris. a. 1573. revocavit, omnesque nostri tuentur.

§ 6 *Ne quis etiam errore labatur vestrum quoque, non sum securus*] *Quod*, pro *quoque*, legunt Lov. 2. Harl. et Mead. 1. *quidem* Voss. Lov. 2. 4. 5. 6. Mead. 2. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. vett. pro quo Frob. a. 1535. *quoque* recepit. Verum, ea lectione admissa, interpunctio, quæ nunc obtinet, servari nequit. Illam igitur mutavi.

§ 7 *Ubi Deorum numen prætenditur, celerius subit animum timor*] Lege *præ-*

tenditur sceleribus. Gelen. A Gelenio rejecta lectio superest in Voss. Lov. 2. 4. 5. 6. Harleian. Mead. utroque, Gaertn. et Hearnii L. 1. at recte *prætenditur sceleribus* legunt Lov. 1. et Voss. in margine. Supra III. 45. ‘ Legem declarare, quam Virginii amici postulationi suæ prætendant.’ cap. 47. ‘ Quem decreto sermonem prætenderit.’ XXXIV. 3. ‘ Quid honestum dictu saltem seditioni prætenditur.’ XXXIX. 28. ‘ Decem legatorum decretum calumniæ inpudentissimæ prætendit.’ Cic. in Vatin. c. 6. ‘ Hominis doctissimi nomen tuis inmanibus et barbaris moribus prætendere.’ Mox *aliquid mixtum* edd. princ. pro quo Frob. a. 1535. *immixtum* dedit, adstipulantibus scriptis nostris. Primam itaque syllabam secunda hauserat.

§ 8 *Quoties hoc patrum avorumque ætate negotium est magistratibus datum, ut sacra*] Hac de re scribit IV. 30. et XXV. 1. *Sigon.* Pall. *magistratibus negotium est datum, uti sacra.* Gebh. Similiter Lovel. 4. et Mead. ambo: *magistratibus negotium datum est, uti sacra* Lov. 2. et Harl. *uti sacra* etiam in Voss. Lov. 6. et Gaertn.

Foro, circo, urbe prohiberent, vaticinos libros] Vide Torrent. ad Suet. Aug. c. 40. et ad Horat. Sat. I. 6. 113. De libris vaticinis conquirendis dixit Livius lib. XXV. capp. 1. 7. et 12. Adde Suet. Aug. c. 31. et Tacit. Ann. VI. 12. *Duk. Foro, circulo, urbe* Gaertn. *foro circa urbem* pejus Harl. et Mead. 1. Deinde *et acimos libros* Lov. 5. et ed. Camp. *et arcimos libros* Lov. 1. *et acinios libros* Lov. 4. *echativos libros* Lov. 2. *echatimos libros* Lov. 6. *heccatinos libros* Gaertn. *ethatinios libros* Voss. *etacinios libros* Harleian. Mead. ambo, et reliquæ edd. priscæ, quarum nonnullæ in margine conjiciunt legendum *elhnicos libros*; quod perperam Ascens. recepit in contextum, et recte Frob. a. 1531. in *vaticinos libros* mutavit. Eam enim veram lectionem esse, docent loca a Dukero ad h. loc. laudata.

§ 11 *Ut vindicarentur et obprimerentur, voluerunt*] *Ut judicarentur* Harl. Vide ad c. 47. § 2. Voces *et opprimerentur* desunt in Harl. et Lovel. 2. Paullo ante *libidineque* Lov. 2.

§ 12 *Quæstionem extra ordinem de ea re mihi collegæque meo mandavit*] *Extra ordinem quæstionem* Lov. 4. et Mead. 2. Tum *mihi de ea re* Harl. sed voces *de ea re* desunt in Lovel. 2. Insuper *demandavit* Lovel. 2. Harl. et Mead. 1. At reliqui recte *mandavit*. Nam dixit c. 14. ‘ Quæstionem deinde de Bacchanalibus sacrisque nocturnis extra ordinem consulibus mandant.’ Mox *nos quæ ipsi nobis* dederunt edd. Mediol. a. 1480. Tarvis. utraque, et aliæ, pro quo Ascens. a. 1513. vulgavit *nos ipsi, quæ nobis*. Sed recte Froben. a. 1535. *nos, quæ ipsis nobis*: id enim probant omnes codd. nostri, et edd. principes. Vide ad II. 43. § 4.

§ 13 *Quo quisque loco positus erit*] Lege *quo quisque loco positus erit*, non *quo quis loco*. Gelen. Ita etiam Moguntini se in membranis suis invenisse testati sunt; neque aliter præferunt codd. nostri. Pariter *quæ* pro *quæque* male librarios dedisse, vidimus ad V. 41. § 5. Adde ad XLII. 5. § 10. et XLIV. 8. § 3. *quis* pro *quisque*; vide ad XXVII. 35. § 5. Mox *periculi ac tumultus* Harl.

CAP. XVII. § 1 *Indicique præmium proposuerunt*] *Posuerunt* Vossian. Ita XXIX. 6. ‘ Oppidani urbem habebant, victoribus præmium in medio positam.’ XLI. 23. ‘ In Romanos odii regnum posuerat præmium.’ Silius IV. 269. ‘ Jam nunc tibi præmia pono.’ XVI. 458. ‘ positisque accendit pectora donis.’ Virg. Æn. V. 292. ‘ Invitat pretiis animos, et præmia ponit:’ et vs. 485. ‘ Invitat, qui forte velit, et præmia ponit.’ Terent. Hecyr. IV. 2. 8. ‘ Ut apud me præmium esse positum pietati scias.’ Sall. Ca-

til. c. 20. 'Fortuna ea omnia victoribus præmium posuit.' Apul. Metam. I. 'Hæc tibi merces posita est:' vide Burm. ad Phædr. I. 14. § 9. Nec aliter Græci utuntur verbo τιθέναι· unde θέμα in Gloss. Labb. redditur *Præmium*. Ita enim, non *Proœmium*, legendum esse, docuit Kuhn. ad Polluc. III. § 153. Hic tamen unum testem audiendum, ejusque fide receptam scripturam mutandam esse, non judico. Nam et 'proponere' proprium in hac re verbum esse, vidimus ad Livii XXI. 45. § 7.

Nomenve de absentibus detulisset, qui nominatus profugisset] Lege *nomenve absentis detulisset*, non *de absentibus*. Gelen. Pal. 1. *a præsentibus detul.* Vet. ed. *nomenque de absentibus detul.* Statim Pall. *diem se certam finituros.* Gebh. Vera est lectio a Gelenio restituta, quæ etiam in quibusdam meorum codd. superest. Sed *nomenve absentibus detulisset* præferunt Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn. eodem genere erroris, de quo actum est ad XXII. 8. § 7. in eo autem quum sensus deesset, alii fecerunt *de absentibus*, quod superest in Lov. 5. et omnibus edd. antiqq. alii pro *absentibus* sive *apsentibus* minima mutatione fecerunt *a p̃sentibus*, id est *a præsentibus*, ut legunt Pal. Gebhardi, et ex meis Harl. ac Mead. ambo: *nomenve* constanter omnes scripti. Mox *diem certam finituros* Lov. 5. et edd. vett. Aldus addita voce ex cod.Mog. emendavit *diem certam se finituros;* neque aliter codd. nostri reliqui, nisi quod voce trajecta legant *diem se certam*. Ceterum Crevier. aliter locum distinguendum, ac legendum putavit *detulisset. Qui nominatus.* Idem etiam Dukero visum fuit; quorum judicium secutus sum.

§ 2 *Si quis eorum, qui tum extra terram Italiam essent*] *Extra Italiam* Lov. 1. 2. 6. et Harl. Male. Vide ad XXV. 7. § 4. Dein *esse* Mead. 1. *esset* Voss. Lov. 1. 5. Harl. Mead. 2. Gaertn. et edd. vett. pro quo recte Frob. 1535. dedit *essent*, quod firmant reliqui codd. Mox *ei laxiorem se diem* Lov. 5. et edd. principes: *ei se laxiorem diem* proximæ. Sed pronomen Frob. 1535. omisit; quod et in reliquis scriptis deest. Præterea *latiorem* Lov. 2. et Harl. Solent 'latus' et 'laxus' a librariis commutari; vide ad X. 5. § 6. Gronov. ad XXIV. 2. § 9. et Bentl. ad Hor. Art. Poët. 209. Tandem *daturum diem* Harl. *daturos diem* Lov. 2. 4. et Mead. ambo. Mox *velit* Lov. 6.

§ 4 *Terror magnus urbe tota fuit*] *Magnus terror tota urbe fuit* Lov. 2. et Harl. *mognus terror* etiam Lov. 4. et Mead. ambo: *tota urbe* autem Gaertn. Mox *nec mœnibus tantum se urbis* Harl.

§ 5 *Multorum delata quidem nomina; ex iis viri*] Incorruptior lectio *multorum delata nomina; quidam ex iis viri.* Gelen. *Multorum quidem nomina delata* Lov. 1. *multorum delata quidem nomina* Voss. Lov. 5. 6. et Gaertn. *multorum nomina delata quidem; ex iis* Lov. 4. et Mead. 2. Quamvis autem Gelen. mutandum monnerit *multorum delata nomina; quidam ex iis,* Frob. tamen, qui ed. 1535. ex ejus mente interpolavit, edidit *multorum nomina delata; quidam ex iis.* Et ita præferunt Lov. 2. Harl. et Mead. 1. Solent voces 'quidem' et 'quidam' passim confundi. Vide ad I. 50. § 3. c. 51. § 7. c. 57. § 5. II. 20. § 3. III. 7. § 2. VII. 8. § 6. c. 14. § 6. c. 17. § 3. VIII. 21. § 5. c. 39. § 11. IX. 6. § 9. c. 26. § 15. c. 44. § 13. X. 38. § 11. et multis aliis locis. Paullo ante *circa portam* Lov. 1. 6. et Voss. Deinde *a triumviris compressi* Lov. 4. et Mead. 2. Vide ad XXX. 10. § 5.

§ 6 *Conjurasse supra septem millia virorum*] *Conspirasse* Lov. 5. et edd. vett. cujus loco Aldus ex cod. Mog. *Conjurasse* emendavit. Cum eo faciunt reliqui codd. nostri. Infra cap. seq. 'Precationes fecerant, in quibus nefanda conjuratio in omne facinus ac libidinem continebatur.' Verba autem 'conjurare' et 'conspirare'

commutantur etiam VIII. 3. § 3. Præterea *supra decem millia* legit Lov. 1. Mox *capita autem conjurationis dicebantur, et satis constabat esse* Lov. 6.

M. et L. Catinios de plebe Romana] Vet. lib. *M. et Catinium.* Hinc ego *M. et C. Atinios*, ut supra. ‘ Plebeius homo ’ dicitur, qui e gente plebeia est, id est, non patricia : *de plebe* autem is, qui non est e senatorio ordine. *Sigon.* Pall. *M. Cacinios de plebe Romana.* Gebhard. Placet Sigonii conjectura : nam non modo primæ edd. *M. Catinium ;* sed et Voss. *M. Catinios ;* hoc est, *M. et C. Atinios.* J. F. Gron. Si hoc est discrimen inter homines *plebeios*, et *de plebe*, sequitur primo, omnes ‘ plebeios,’ id est non patricios, etiam ‘ de plebe ’ fuisse, quo tempore nondum alii, quam patricii, senatores erant : deinde, postquam ex plebe quoque senatores legi cœperunt, omnes senatores, qui non erant patricii, homines ‘ plebeios ’ quidem, sed non ‘ de plebe ’ fuisse. Illud facile admitti, hoc multis locis Livii refelli potest. Nam postquam plebs in senatum et ad honores admissa fuit, omnes non modo senatores, verum etiam magistratus non patriciæ gentis, ‘ ex ’ et ‘ de plebe ’ esse dicti sunt. C. Licinius Calvus vetus senator primus ‘ ex plebe ’ tribunus militum cons. pot. Liv. v. 12. VI. 37. C. Licinius magister equitum ‘ de plebe.’ VI. 39. Q. Publilius Philo prætor primus ‘ de plebe.’ VIII. 15. L. Sextius ‘ de plebe ’ primus consul. VI. 42. C. Marcius Rutilus dictator et censor primus ‘ de plebe.’ VII. 17. et X. 8. Hi omnes ergo et ‘ plebeii ’ et ‘ de plebe,’ et senatorii ordinis fuerunt. Sed interdum aliter dicuntur ‘ plebis ’ et ‘ de plebe homines,’ nempe, tenues et infimi civium ex eo genere, quæ plebs urbana dicebatur, in qua erant opifices, artifices, apparitores magistratuum, aliique humiles et obscuri cives. Liv. II. 55. ‘ Quatuor et viginti lictores apparere consulibus, et eos ipsos plebis homines.’ III. 14. ‘ Alloqui plebis homines.’ VIII. 33. ‘ Nec a se quemquam, ne plebis quidem hominem, non centurionem, non militem, violatum.’ lib. v. cap. 32. ‘ M. Cædicius de plebe quum nunciasset tribunis militum, se vocem audivisse Gallos adventare, id propter auctoris humilitatem spretum est.’ Ibid. c. 39. ‘ De plebe multitudo : ’ et cap. 40. ‘ L. Albinius de plebe Romana homo.’ Ovid. Am. I. 7. 29. ‘ An, si pulsassem minimum de plebe Quiritem, Plecterer?’ Suet. Aug. c. 51. ‘ Junium Novatum et Cassium Patavinum e plebe homines.’ Et Claud. c. 13. ‘ E plebe homo deprehensus est.’ *Duk. M. Catinium* Lov. 2. 5. 6. Harl. Mead. ambo, et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. *M. Catanium* tempore proximæ. *M. Catinios* Lov. 1. *M. Cacinios* Lov. 4. *tres Catinios* Gaertn. *M. et L. Catinios* cod. Mog. quod Aldus recepit, et Sigonius, probantibus Gronovio ac Crevierio, in *M. et C. Atinios* mutavit, prænomen nomini gentili perperam cohæsisse judicans. Vide ad XXXVIII. 35. § 2. Cogita, num propter cod. Mog. auctoritatem legendum sit *M. et L. et C. Atinios.*

A. Faliscum, L. Opiternium, et Minium Cerrinium] Incorrupta lectio non est *A. Faliscum*, sed *Faliscum L. Opiternium.* Gelen. Pall. *ut Faliscum L. Opitemium :* alter tamen *L. Opiternium.* Gebh. Tolle distinctionem (minorem post *Faliscum*,) quæ doctum virum (Casp. Barthium) in magnum errorem conjecit. Legendum puto, inquit, *Sex. Faliscum*, ne ei suum prænomen nebuloni desit, ad Theb. Statii IV. 397. At ‘ Faliscus ’ hic non est nebulonis nomen, sed patriæ ejus. Sunt Atinii Romæ, Opiternius Faleriis, Cerrinius Capuæ oriundi. *J. F. Gron. Ve Faliscum* Lov. 1. *ut Faliscum* Lov. 4. In eodem, in quo Barthius, errore fuerunt quidam librarii, credentes *Faliscum* non patri-

um, sed proprium hominis nomen esse. Hinc *M. Faliscum* datum in Voss. et Gaertn. *A. Faliscum* in Lov. 5. et Mead. 2. Ex Gelenio quidem colligi nequit, eum copulam *et*, pro *A.* prænomine, in cod. suo invenisse, id tamen credibile est, partim quia Frob. 1535. ex mente ejus edidit *et Faliscum L. Opiternium*, partim quia ita præferunt ex nostris Lov. 2. 6. Harl. et Mead. 1. Minorem distinctionem post *Faliscum*, quæ Barthio fraudi fuit, primus addidit Modius in ed. Francof. 1588. Præterea Gronov. Obs. IV. 4. p. 48. testatur, se in cod. Pet. invenisse *Nirroium Cerrinium*, idque proxime accedere ad *Ninnium;* quomodo scribendum existimat. Vide ad c. 13. § 9. Nostri nihil mutant, nisi quod *Mimium Cerrinium* legat Lov. 2. *Minium Cerinium* Lov. 6. et Gaertn.

§ 7 *Datam operam esse, ut primo quoque tempore comprehenderentur*] Ita habent vetustiores codd. quidam, in aliis tamen asterisco notata. Quidam emendarunt *Data opera est.* Quod si ex vetusto cod. fecerunt, perplacet. Sin, qua nunc pleriqne omnia audent, propria temeritate, male eis precandum. Ingentem enim fenestram aperiunt ad audacter corrumpendos authores, cum alioqui diligentius inspecta fuissent vetera exemplaria. *Glar. Datam operam esse, ut* Voss. Lov. 1. 5. 6. Gaertn. Hearnii L. 1. et priscæ edd. pro quo Frob. 1531. *Data opera est, ut* emendavit. Illa quidem lectio in nullo mihi codice obvenit, ei tamen proxima *Data opera, ut* in Lov. 2. 4. Harl. et Mead. utroque. Paullo ante *eos maxime sacerdotes* Vossian. et Lov. 2.

Adducti ad consules, fassique de se, nullam moram judicio] *Ad consulem* Lov. 1. 2. 4. Harleian. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. postrema Grnteri priores; nisi qnod qnædam earum per compendium dederint *ad cos.* quod ipsum errori caussam dedisse videtur. Vide ad X. 10. § 2. Deinde *indicio* Lov. 1. 4. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et cod. Mog. Passim eas voces commutari vidimus ad VII. 39. § 5. utraque lectione juncta *in judicio* præfert Voss. Vide ad III. 44. § 4. Pari modo quidam codd. II. 52. § 8. exhibent *profuit in judicium;* quorum librarii indicare voluerunt, se partim *profuit indicium*, partim, quæ vera est scriptura, *profuit judicium* in codd. suis invenisse.

CAP. XVIII. § 1 *Multæ sationes et res peribant*] Ridiculum erratum. Lege *multis actiones et res peribant.* Gelen. *Multæ santiones*, vel *sanctiones* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. 1. et Gaertn. *multæ sationes*, nt ante Gelenium edebatnr, Lov. 5. et Mead. 2. Paullo ante *tanta fuga ex urbe fuit* Gaertn.

Per senatum res in diem trigesimum differre] Nisi scripsit, ut plerumque loqui solent, *proferre.* J. F. Gronov. Cic. tamen 'dilatum vadimonium' dixit pro Quinct. c. 5. Insuper *res* exsulat ab Harl. et Mead. 2. Male, ut monet Gronov. ad II. 18. § 2. Eorum tamen codd. posterior in margine exhibet *rem per senatum:* at *per senatum rem* Lov. 5. et edd. vett. pro qno Frob. 1535. vulgavit *per senatum res*, concinentibus ceteris meis.

§ 2 *Quia Romæ non respondebant*] Pall. *possidebant.* Vet. ed. *qua Romæ non possidebant.* Gebh. *Qua Romæ non possidebant* Lov. 5. et ed. Camp. *quia Romæ non possidebant* reliqui Mss. et edd. ante Aldum, qui *respondebant* fide codicis Mog. vindicavit. Mox *circa proficisci, ibi quærere* Lov. 5. et ed. Camp. *ibi quærere* etiam ceteræ edd. ante Aldum. Sed copulativa *que* intercepta erat a prima syllaba vocis seq. Vide ad XLI. 2. § 11.

§ 3 *Et ex carmine sacro, præeunte verba sacerdote*] *Et examine sacro* Voss. Male. 'Carmen' est formula sollemnibus verbis concepta. X. 41. 'Dira exsecratio, ac furiale carmen, detestandæ familiæ stirpique compositum.'

XXXI. 17. 'Se facinus perpetraturos, præeuntibus exsecrabile carmen sacerdotibus, jurejurando adacti.' Lib. XXXIX. c. 15. 'Quum sollemne carmen præfationis, quod præfari, priusquam populum adloquantur, magistratus solent, peregisset consul.' Vide etiam ad I. 26. § 6. Tria ultima verba nulli Mstorum meorum, nec vett. edd. nec etiam Hearnii L. 1. agnoscunt. Aldus ex cod. Mog. insernit. De locutione 'præire verba' vide ad VIII. 9. § 4.

Nec earum rerum ullam rem in quas] Pall. *nec earum rerum ullam, in quas*, omisso illo *rem*. Gebh. Scripti omnes τὸ *rem* ignorant, ut superius indicatum. *J. F. Gron.* Vide Gronov. ad II. 18. § 2. ubi τὸ *rem* in tribus tantum membranaceis deesse testatur. Sane deest quidem in quibusdam etiam meorum; sed vocem illam servant Voss. Lov. 1. 5. 6. Gaertn. et Hearnii L. 1. Servat etiam cod. Mog. sed errore librarii exhibens *nec earum rerum ulla res*. Considerandum igitur an prisca lectio servanda sit. Vide ad Liv. Epit. lib. CXV. Mox *in se aut in alios* Vossian. Lov. 1. 4. et Gaertn. quod Livianum esse, docuimus ad VI. 28. § 6.

§ 4 *Qui stupris aut cædibus violati erant*] Vide ut id verbi *violati* accipiat, quasi dicas inquinati, et qui alios violarint: nisi quis corruptum putet locum. Sed sunt talia etiam apud Sallustium. *Glarean.* *Violati stupris* erant, quæ vel ipsi passi erant, vel aliis intulerant. Ita Lucretia a Tarquinio stuprata marito fatetur I. 58. 'Corpus est tantum violatum, animus insons.' At 'cædibus violati' erant, qui alterum interfecerant. Supra l. XXV. c. 18. 'Ne hospitali cæde dextram violet.' Mox *qui falsis testimoniis, qui signis adulterinis* Lov. 6.

§ 6 *Mulieres damnatas cognatis, aut in quorum manu*] Quæ ad hunc locum notarat Modius, delevi; quia legi possunt apud Lipsium ad Taciti Ann. II. 50. Ceterum *in quorum manibus* Voss. et Gaertn. Mox *ipsi privato animadverterent in eas* Lovel. 6. Sed præpositionem ĩ, vel *in*, hausit præced. vocis litera finalis. Vide ad lib. XXXVII. cap. 41. § 8. Supra IX. 8. 'Consules, in privato abditi, nihil pro magistratu agere.'

§ 7 *Extra quam sicubi vetusta ara*] Quidam emendarunt hunc locum, pro *sicubi* ponentes *si qua ibi*: quod mihi quidem placeret, si *ubi*, non *ibi*, reposuissent: quanquam cum nemine ea de re contendero. *Glar.* Mogunt ini sunt, qui *si qua ibi* ex cod. suo receperunt: cum quo faciunt Voss. Lov. 1. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *si qua*, vel *si quæ ubi* Lov. 2. 5. et edd. vett. *sicubi* primus Ascens. 1513. Sed *ibi* est in Bacchanalibus. *Extra* est 'præter,' *extra quam* 'præterquam.' Supra XXVI. 34. 'Ipsos liberosque eorum et conjuges vendendas, extra filias, quæ enupsissent.' XXXVIII. 38. 'Neve navigato circa Calycadnum, aut Sarpedonem promontoria; extra quam, si qua navis pecuniam, stipendium, aut legatos, aut obsides portabit.' Vide Briss. de Form. v. 404.

§ 8 *Senatusconsulto cautum est*] Senatusconsultum illud hodie adhuc superest, quod ex tabula ænea descriptum edidit Gronov. post præfat. Cicer. et deinde Fabrett. in Inscript. p. 427. Quum vero alterum ab altero in nonnullis literarum apicibus differret, denuo edidit, et, lectionum varietatibus diligenter adnotatis, quorumdam verborum explicationem addidit Hearnius ad finem Livii tom. VI. p. 237. Idem senatusconsultum ex Fabretto descripsit Scipio Maffæus in Histor. Art. Diplom. p. 125. et aliquot conjecturis inlustravit. Postea Corn. van Bynkersh. Curiæ supremæ Hollandorum ac Zelandorum præses dignissimus, ejusque æternum decus, illud dissertationi de Relig. Peregr. quæ exstat inter opuscula,

inseruit, et p. 259. notis inlustravit. Ultimo loco idem hoc monumentum, denuo ad ipsam tabulam diligentissime exactum, notis exposuit Matth. Ægyptius Neapoli a. 1729.

Ne qua Bacchanalia Romæ, neve in Italia essent] *Roma, ne in Italia* Voss. *Romæ, ne in Italia* Lovel. 1. *Romæ, vel in Italia* Hearnii L. 1. *Romæ, neu in Italia* Lov. 4. 5. Harl. Mead. ambo, et edd. vett. *Romæ, neve in Italia* substituit Aldus, neque aliter Lov. 2. 6. et Gaertn.

Necessarium duceret, nec sine religione] *Et nec sine religione* omnes codd. nostri, Hearnii L. 1. et edd. ante Ascens. qui primus a. 1513. voculam *et* omisit: quæ etiam errore scribarum ex ultimis literis vocis præced. repetita est. Alia exempla vide ad II. 5. § 8. c. 12. § 2. c. 15. § 2. III. 11. § 8. IV. 7. § 7. c. 59. § 11. V. 50. § 5. VI. 18. § 3. VII. 4. § 5. c. 37. § 11. IX. 16. § 5. c. 19. § 6. c. 22. § 6. c. 23. § 6. c. 32. § 2. c. 37. § 5. et sæpissime alibi. Adde Cort. ad Plinii Ep. V. 19. § 2. Additur etiam hæc vocula post vocem, quæ desinit literis *ẽt*, sive *ent*. Vide ad II. 30. § 13. Similiter intercipitur etiam *τὸ et* a voce præcedente, quæ finitur literis *ẽt*, vel *ent*. Vide ad XXXV. 41. § 7.

Se id dimittere posse] Lege *se id omittere posse*. Gelenius. *Se dimittere* omnes nostri, Hearnii L. 1. et edd. vett. pro quo Aldus ex Mog. cod. *se id dimittere* vulgavit.

Apud prætorem urbanum profiteretur] Ita Aldus ex cod. Mog. Antea edebatur *apud prætorem ut profiteretur*, quod servant Lov. 2. 4. 5. Mead. 2. et Gaertn. *aput prætorem ubi profiteretur* Hearnii L. 1. cujus scriba *uti profiteretur* dare voluisse videtur: *aut prætorem ut profiteretur* Mead. 1. unde credi posset forte legendum esse *ad prætorem*. Sæpe enim *aut* et *ad* commutantur. Vide ad VI. 3. § 6. XXXIX. 34. § 4. et Nic. Heins. ad Nas. Fast. III. 238. *Ad* autem usurpari pro 'apud,' Livio est familiarissimum. Vide ad VII. 7. § 4. *Apud prætorem profiteretur* Voss. Lov. 1. et Harl. similiter etiam dare voluit scriba Lov. 6. nisi quod *populum R.* pro *prætorem* dederit, de quo errore vide ad XXXI. 10. § 4. At vox *urbanum* omitti nequit. Expresse enim in senatusconsulto cautum fuit, VTEI. AD. PR. VRBANVM. ROMAM. VENIRET.

§ 9 *Senatum consuleret, si ei permissum esset*] *Ei* intelligo, qui tale sacrum sollemne et necessarium duceret, nec sine religione et piaeulo se id omittere posse. Id ideo moneo, quod videam, Zamosc. de Senat. Rom. II. 9. verba hæc ita accepisse, quasi foret, 'si prætori permissum esset senatum consulere.'

Quum in senatu centum non minus essent] Dudum ostenderunt viri docti ex Festo voce 'Numera,' ex Livio XXXVIII. 44. XXXIX. 4. et aliis scriptoribus antiquis, non potuisse fieri senatusconsultum, nisi certus adfuisset senatorum numerus. Sed, quo numero eos adesse oportuerit ad faciendum SCtum, non satis constat. Legi possunt, quæ de ea re tradiderunt Manutius de Senatu Rom. c. 10. et ad Cicer. Epist. Famil. I. 9. et Sigon. sub nomine Zamoscii de Senat. Rom. II. 5. et de Ant. Jur. Civ. Rom. II. 2. cujus sententia probabilis est. Quod Turneb. Advers. XXX. 25. scribit, auctore Livio, ut SCtum fieret, saltem centum senatores in curia esse debuisse, benigne interpretandum est, eum de hac ætate dictum voluisse. Nam nemo dubitare potest, eum scivisse, deinde majorem numerum requisitum fuisse. *Duk. Non minus esset* Harl. et Mead. 1. In ipso senatusconsulto aliquoties hæc formula obcurrit, DVM. NE. MINVS. SENATORIBVS. C. ADESENT. Hinc etiam hoc loco *dum in senatu* legendum conjicit Ægypt. pag. 133. An insuper legendum *ne minus?* de quo

vide ad XXXVIII. 24. § 5.

Dum ne plures, quam quinque, sacrificio adessent] Lege *dum ne plus quinque*, elegantius quam *plures quam quinque*. Gelen. Libri nostri *dum ne plus, quam qui sacrificio essent*. Gebh. Similiter Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Mead. ambo, Gaertn. et edd. principes: *dum ne plus quam sacrificio essent* Harl. *dum ne plus quam qui sacrificio interessent* Vossian. *essent*, pro *interessent*, etiam Hearnii L. 1. *dum ne plus quam quinque qui sacrificio essent* Mediolani datum est 1505. *dum ne plures sacrificio adessent* ab Ascensio 1513. Quum autem interim Moguntini in cod. suo invenissent *dum ne plus quinque sacrificio interessent*, ipsi in contextum receperunt *dum ne plures, quam quinque, sacrificio adessent;* Aldus *dum ne plures, quam quinque sacrificio interessent;* Frob. 1535. ex mente Gelenii lectionem cod. Moguntini. In ipso SCto verba ita concipiuntur: CENSVERE HOMINES. PLOVS. V. OINVORSEI. VIREI. ATQVE. MVLIERES. SACRA. NE QVISQVAM. FECISE. VELET. NEVE. INTER. IBEI. VIREI. PLOVS. DVOBVS MVLIERIBVS. PLOVS. TRIBVS. ARFVISE. VELENT. Unde patet, recte Gelenium eo Msto Mog. emendasse *ne plus quinque*. De ea locutione vide ad XLI. 12. § 8. ex ARFVISE, quod antique dictum est pro *adfuisse*, colligendum videtur, rectius Ascens. *adessent*, quam *interessent*, ut nunc ex cod. Mog. legitur, dedisse.

Neu qua pecunia communis, neu quis magister sacrorum, aut sacerdos esset] *Magister* videtur velut princeps, et sacri ipsius pontifex, aliisque sacerdotibus major. Apud Capitol. quoque in Antonini vita c. 4. de Saliorum sacerdotio, 'Fuit in eo sacerdotio et præsul, et vates, et magister.' Et in inscriptione antiqua apud Gruter. CCCXVIII. 2. legitur, 'Salius Albanus, idem magister Saliorum.' *Turneb.* Advers. I. 25. *Ne quæ pecunia communis, ne quis* Lovel. 1. et 6. *ne qua pecunia communis, ne quis* Voss. *ne qua pecunia communis, neu quis* Gaertn. *neu quæ pecunia* Lov. 2. 5. Harl. Mead. ambo, et edd. vett. Primus Aldus *neu qua pecunia* substituit, quod probat Lov. 4. Expositio vocis *magister*, quam Turneb. dedit, inde confirmari posset, quod *magister* hic ante 'sacerdotem' memoretur, nisi alius ordo observaretur in SCto his verbis: SACERDOS. NEQVIS. VIR. ESET. MAGISTER NEQVE. VIR. NEQVE. MVLIER. QVISQVAM. ESET. Similiter in collegio Saliorum 'magister' memoratur apud Val. Max. I. 1. 9. non autem is, sed 'præsul,' primus ejus collegii sacerdos erat, teste Aur. Vict. in Vir. Inl. c. 3. 'Salios Martis sacerdotes, quorum primus præsul vocatur, instituit.' Et hinc in eodem collegio post 'præsulem' et 'vatem' tertio demum loco memoratur 'magister' apud Capitol. loco a Turneb. laudato. Similiter 'magister fratrum Arvalium' memoratur in lapide apud Philipp. a Torre in Monum. Vet. Antii p. 390. et 'promagister' apud Gruter. CXX. 1. et Fabrett. in Inscr. p. 442. Ejusdem collegii 'flamen' et 'proflamen' apud Philipp. a Torre p. 390. Notandum est, in senatusconsulto prohiberi, ne quis vir sacerdos vel magister, item ne qua mulier 'magistra' foret: de mulieribus magistris vide Phil. a Torre d. l. p. 309.

CAP. XIX. § 1 *Aliud deinde huic conjunctum, referente Q. Marcio consule*] Tò *deinde* exsulat a Gaertner. Tum Q. *Apatio consule* Voss. Lovel. 1. 4. Mead. ambo, et Gaertn. Nec aliter Harleian. nisi quod insuper vocem *consule* omittat. Mox *rediisset* Gaertn.

§ 2 *Ut in intentiore eum custodia adservarent*] Placeret magis, ut est in vet. cod. sine partieula *in*, *ut intentiore*. Ursinus. Sine præpositione *in* Pall. nterque, et vet. ed. *ut intentiore eum custodia asservarent*, ut censuit quoque F. Ursinus. *Gebhard.* Parum

abest, quin adsentiar libris apud Hearnium, a quibus abest *in:* non quod putem ‘ adservare aliquem in custodia ’ minus recte dici, quam ‘ adservare in carcere ;’ sed quod adjectum *intentiore* ad eos pertinet, quibus custodia committebatur; non ad custodiam, in qua eum adservari volebant. Itaque quemadmodum non bene dici credo ‘ adservare aliquem in intento carcere,’ ita non melius ‘ in intenta custodia.’ v. 17. ‘ Inde intentiores utrimque custodiæ esse :’ id est, ut VIII. 8. loquitur, ‘ custodiæ intentioris curæ erant.’ *Duk.* Virorum doctorum sententiam, præpositionem *in* delendam esse, firmant Mss. nostri, Hearnii L. 1. et edd. vett. quibus etiam consentit Crevierius. Primus eam addidit Frob. 1535. qua vero auctoritate, non constat. Si tamen jubente Gelenio id fecit, isque cod. Mogunt. secutus fuit, dicendum erit, eum hic malam manum passum, et τὸ *in* ex prima syllaba vocis seq. perperam repetitum esse. Vide ad IV. 6. § 11. Similiter ‘ servare ’ et ‘ adservare custodia ’ XXIV. 45. ‘ Eum libera custodia haud procul a castris placere in aliqua fida civitate servari.’ Cic. in Verr. v. 30. ‘ Populi Romani hostis privatis custodiis adservabitur ?’ III. 24. ‘ Biduum Leontinis in foro custodiis Apronii retentum atque servatum.’ Præterea *interiore eum custodia* Voss. et Lovel. 6. quod ex librariorum interpolatione natum puto. Supra XXIII. 19. ‘ Deinde intentiore custodia cautum, ne quid falleret :’ ubi etiam codd. plures *interiore,* quod et quædam præferunt edd. Alteram lectionem ibi adstruxeram; sed, quæ notaram, nescio quo casu, eo loco interciderunt, cum aliis igitur ultimo tomo inserui. *Interiore cum custodia* Gaertner. *intentiore cum custodia* Harl. Mead. 1. et edd. Rom. 1472. Parm. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et nonnullæ aliæ. Sed et hoc errantibus librariis tribuendum. Vide ad IV. 19. § 2. Mox *mortis conscendæ* Lov. 4. Harl. et Mead. ambo. Sed ‘ consciscere ’ in hac re est usitatissimum. Vide ad IX. 26. § 7.

§ 4 *Ut singulis his centena millia æris*] Sic a Moguntino. Andreas dederat *ut in singulis centena.* Scribe, *uti singula his centena millia æris quæstores urbani ex ærario darent.* Sic enim loquebantur. Tacitus Ann. I. 18. ‘ Ut singulos denarios mererent.’ Et in testamento Augusti (ibid. c. 8.) ‘ Prætoriarum cohortium militibus singula nummum millia.’ Ut et Sueton. in eodem. Idem Tiberio c. 48. ‘ Singula millia denariorum prætorianis, quod Sejano se non accommodassent.’ Tale et Lucilii, ‘ et primum his abdomina thynni Priva dabo.’ *J. F. Gron.* In hac emendatione, fateor, scrupuli aliquid mihi est, et dubito an sic locuti fuerint Romani. Probe novi, dixisse eos, ‘ singula millia nummum dare militibus,’ ‘ singula millia æris,’ et quæ sunt similia : sed ‘ singula bina,’ ‘ singula dena millia,’ ‘ singula centena millia,’ nusquam legi, et vellem virum cl. simile attulisse exemplum, quo duo numeralia distributiva eodem casu ponuntur, et ambo referuntur ad ‘ nummos,’ vel ‘ æs,’ vel aliud quid, quod distributum dicitur. Nullum enim ex allegatis Taciti et Suetonii exemplis est simile huic Livii. Quando autem adjectivum numeri distributivi additur substantivo, solet τὸ *singuli* ad personas referri. Cicero ad Attic. ‘ Sane commode Pompeius distribuit binos singulis patribus familiarum.’ Quare vulgatam lectionem ego potius servaverim. *L. Bos.* ‘ Æris gravis ’ putat Perizon. de Ære Gravi § 24. *Duk. Ut in singulis centena* Voss. Lov. 1. 4. 5. 6. Harleian. Mead. uterque, Gaertn. Hearnii Oxonn. et edd. vett. *ut singulis centena* edd. Mediol. 1505. et mox Ascens. 1513. *uti singulis centena* Lov. 2. et ed. Mog. Gronovii emendationem probavit Crevierius; malim ta-

men cum Bossio Msti Moguntini lectionem *ut singulis his centena millia* tueri.

Utique consul cum tribunis plebis ageret, ut ad plebem] Pall. *utique consuli cum tribunis placere, uti ad plebem.* Gebh. *Utique ad plebem*, ceteris omnibus omissis, Voss. Pro *consul* per compendium scriptum fuerat *cos.* Hinc librarii indocti, nescientes quo modo id efferendum foret, fecerunt *consul'*, *consuli*, *consules*, et *consulibus.* Deinde *cum tribunis placere* Lov. 2. 4. 6. Harleian. Mead. ambo, et Gaertn. *cum tribunis placeret* Lov. 1. 5. et edd. principes. Hinc *utique ad plebem* Lov. 1. 2. et Gaertn. *uti ad plebem* Lov. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. vett. *cum tribunis ageret, ut ad plebem* dederunt Moguntini, qui insuper monuerunt, *cum tribunis plebis ageret* in cod. suo se invenisse.

Ut P. Æbutio emerita stipendia essent] De vacatione militiæ, et a quibus ea daretur, vide Sigon. de Ant. Jur. Civ. Rom. I. 15. et Lips. de Milit. Rom. I. 4. e Livio XXIII. 20. Cic. de Nat. Deor. II. 2. et Philipp. v. 19. *Duk. Merita stipendia* Lovel. 1. 6. et Gaertn. scribarum errore.

Neve censor ei equum publicum adsignaret] Libri omnes *neve censores equum publicum adsignarent.* Gebhard. Causam, cur a censoribus adsignaretur equus publicus, ostendit Lips. de Milit. Rom. I. 5. Equum publicum habere honori quidem, sed simul oneri fuisse, observarunt Casaub. ad Suet. Aug. c. 38. Gronovius de Pec. Vet. III. 2. et Grævius in Prolegom. tom. 1. Thes. Antiq. Rom. *Duk. Neve censores equum publicum adsignarent* Vossian. Lov. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. vett. neque aliter Lov. 1. nisi quod insuper omittat vocem *publicum. Neve censor Licinius equum publicum assignaret* cod. Mog. Verum nullus eo tempore Licinius censuram gessit. Froben. igitur, qui a. 1535. ejus lectionem admisit, pro *Licinius* tamen *ei* emendavit.

Utique Feceniæ Hispalæ datio, deminutio, gentis enuptio, tutoris optio item esset, quasi ei vir testamento dedisset. Utique ei ingenuo nubere liceret] Suspicor conditionem libertorum Romæ non semper eandem fuisse: nec temeraria levique conjectura impelli videor, ut id credam, cum ex Livio intelligam, nihil eis olim licuisse de suis fortunis dare, nihil diminuere: quod quidem eis postea licuisse, jurisconsultorum auctoritate non injuria quis adfirmaverit. Nam etsi ante, vivo patrono, libertina illum adolescentem Æbutium sua munificentia sustentabat, clam tamen patrono et ignaro, contraque jus libertinæ conditionis ista faciebat: hoc certe constat, mortuo patrono jus ei fuisse testandi, tutore a prætore et tribuno petito, in cujus manu esset, et quo auctore testamentum faceret. Decretum igitur dicit Livius fuisse senatusconsulto, ut ei jus esset dandi et diminuendi, hoc est, de suo peculio largiendi et diminuendarum fortunarum; quod non fuisse videtur concessum libertinis, vivo patrono. Itaque, quamquam ejus patronus fato concesserat, vel quia senatus id ignorabat, vel quia mulierem omni jure conditionis libertinæ liberatam defunctamque beneficio suo volebant, dationem et diminutionem ei tribuit. Addit Livius, datam etiam ei 'gentis enuptionem,' quod interpretor, non ut ei jus esset extra libertinum ordinem nubendi: sed ut aliis, quam libertis sui patroni, aut gentis, ex qua patronus ejus erat; id est, quam libertis gentis illius hominis, cujus erat liberta, nubere jus esset. 'Ennbere' autem est extra ordinem, aut genus, aut gentem nubere. Livius X. 23. 'Virginiam Auli filiam patriciam, plebeio nuptam L. Volumnio consuli, matronæ, quod e Patribus enupsisset, sacris arcuerant.' Datum eidem mu-

lieri senatusconsulto, ut sibi tutorem optaret, quem vellet, utque ei ingenuo nubere liceret. *Turneb.* Advers. XXX. 25. Quia Turnebus, hunc locum discutiens, nonnulla perperam exponit, alia omittit, quæ necessario erant perpendenda, alia vero diminute explicat, iccirco nos majorem lucem, quoad melius licuerit, Livii dictis interim afferre conabimur. 'Dare' a quo *datio* derivatur, apud jurisconsultos proprie accipitur, quum dominii translationem significat. § 14. Instit. de Action. leg. 75. § fin. D. de Verb. Oblig. Ita 'dare in solutum' frequens apud eosdem. Sic et 'dare' dicitur, qui permutat. l. 76. D. de Verb. Signif. Senatus itaque, qui Hispalam ob Bacchanalium scelus detectum præmio afficere voluit, inter cætera ei concessit, ut sua bona in alium transferre posset pro libito; quod antea facere ei non licebat, nec uti mulieri, nec uti libertinæ. Nam Romanis moribus priscis mulier sui juris non erat, sed sub perpetua tutela vel patris, vel mariti, aut proximorum, aut tutoris dati a judice; quod Cic. in Orat. pro Muræn. et in Topic. et Boëtius in Comment. docuere. Nec etiam uti libertina: nam ex lege XII. tabularum semper erat in tutela patronorum, vel liberorum eorum, vel eorum omnium, ad quos successio bonorum libertorum ab intestato spectare poterat: § 1. de Success. Libert. nam antiquitus ex jure civili erat successionis jus in bonis liberti patronis tantum ex lege XII. tabularum, si is decessisset sine legitimo hærede. Jure prætorio pars dimidia deinde delata bonorum liberti patrono; subinde lege Papia cum filiis liberti patronus in virilem partem vocatus, si sestertium centum millium esset patrimonium. Postea Justinianus, decedentibus sine liberis ab intestato libertis, patronis ex lege XII. tabularum delatam successionem reservavit, succeditque liberto non tantum patronus, sed etiam conjuncti vel proximi patrono usque ad quintum gradum; quod ex dicto tit. de Success. Libert. dignoscitur. Nec solum permissa Hispalæ 'datio,' sed et 'diminutio.' Pro *diminutione* autem nequaquam intelligendum de capitis diminutione, de qua passim JCti: quæ triplex erat, quia quælibet ejus species in pœnam, non in præmium, dabatur. Quod si per 'diminutionem' cum Turnebo interpretemur, quod scilicet posset de peculio fortunarum suarum disponere, erit verbositatis vitium in Livio. Nam si poterat per dationem totum peculium in alium transferre, nonne et tanto magis et ejusdem partem distrahere? Quamobrem quum per 'diminutum' apud jurisperitos intelligi quandoque videam, quod usucaptum est, l. 21. D. de Hæredit. Petit. ita et per 'datam diminutionem' intelligerem jus usucapionis, Nam sicuti servus non poterat suo nomine usucapere, quia ab alio ipse possideretur, l. 118. D. de Regul. Jur. ita et libertinus, quamvis libertatem adeptus, (quum tamen, ut diximus, in perpetua esset tutela patroni, et ad eum bona illius, seu eorum pars spectare posset,) ideo videbatur quasi precario possidere, ob idque haud vere usucapere posse. Permissa tertio Hispalæ 'gentis enuptio,' quod Turnebus interpretatus est, concessum jus, ut posset nubere aliis, quam libertis sui patroni. At, quæso, quo in loco legit unquam, aut apud quem authorem observavit, libertos ea lege obstrictos, ut non possent nubere extra gentem libertorum patroni, cujus essent liberti? Scio quidem inter capita legis Juliæ de maritandis ordinibus fuisse, ut, si liberta ab invito patrono diverteret, alii nubere eo invito non posset: l. 6. § 3. D. de Jur. Patron. at hoc aliud esse, quis non videt? nec ob id concludendum, libertam ea lege arctatam, ut extra patroni libertos matri-

monio jungi non posset. Itaque magis mihi alia expositio probatur, nempe, Hispalæ datum jus, ut posset nubere extra libertinum ordinem, hoc est, patriciorum genti. Nempe lege Julia, quam Augustus tulit, vel antiquatam emendavit, ex Pauli JCti sententia cautum fuerat, ne libertina senatoris filium nec libertinus senatoris filiam ducerent. Nam senatores ut plurimum ex patricia gente, libertini vero semper plebeii, ex Cic. in IV. in Catil. Hinc Liv. per initia lib. IV. describit magnum certamen Patrum cum plebe de connubio Patrum et plebis, refragantibus Patribus, qui sic contaminari sanguinem suum, confundi jura gentium rebantur. Itaque interpretor ' enuptionem gentis ' permissum Hispalæ, id est, ei concessum, ut posset, quamvis libertini generis, nubere extra gentem libertinam et plebeiam, hoc est, nobili patricio, gentili scilicet; nam ' enubere ' est extra nubere, ex eodem Livio, paulo infra X. 23. scribente, ' Virginiam Auli filiam patriciam, plebeio nuptam L. Volumnio consuli, matronæ, quod e Patribus enupsisset, saeris arcuerant.' Ita quoque ' gens ' proprie de patriciis. Sic Livius lib. 1. ' Dicti Patres majorum et minorum gentium, qui a Romulo et Tarquinio Prisco e patriciorum numero lecti in senatu fuere.' Sic XXXVIII. 58. ' Scipionem e Cornelia gente ' dixit: et l. IV. c. 3. ' gentem Claudiam.' Cic. de Orat. l. I. c. 39. ' Claudiorum gentem :' in orat. pro Flacc. c. 1. ' Valeriam gentem :' in orat. pro Sextio ' Æliorum gentem.' Suet. in Vespas. c. 1. ' gentem Flaviam.' Et apud Livium P. Decius adversus patricios verba faciens (X. 8.) ait, ' Semper ista audita sunt eadem, vos solos gentem habere.' Hinc ' gentilitas ' nobilium jus, et ' gentiles ' agnati in nobili familia eadem, ex Cic. in Orat. I. 39. et in Topic. c. 6. Et vulgo nobiles *gentil' huomini* appellantur, quasi gentis homines. Nec huic nostræ explicationi obstat, quod paulo post addit Livius, datum scilicet eidem, ut ingenuo nubere liceret; nam id ad plebeios etiam ingenuos referendum, ut scilicet Hispalæ, quamvis serva nata et ancillula esset, etiamsi postea manumissa, et quæ ob id non poterat ingenuo nubere, permissum ut id facere liceret. Subdit Livius, eidem datam ' tutoris optionem, quasi ei vir testamento dedisset;' quorum verborum interpretationem Turnebus omisit, ego sic exponenda censeo, datum scilicet Hispalæ jus, quamvis libertina esset, testandi, et sibi assumendi tutorem, cum antea testamentum condere non potuisset, nisi post mortem patroni, quia in nullius manu erat, tutore a tribunis et prætore petito; quod clare paulo antea scribit Livius, ubi de Æbutio hærede instituto ab Hispala verba facit. ' Virum ' enim ' bonum ' apud juristas dictum ' judicem ' notat glossa in c. potuit in vers. celeri, ad fin. de loca. l. 137. § 2. D. de Verb. Obligat. et nomen ' viri ' sæpe est dignitatis: refertur enim ad virtutem, vimque animi et corporis. l. 1. C. de Dignitat. ita ut per ' virum ' intellexerit Livius judicem, vel magistratum aliquem, puta tribunum, præsidem, vel prætorem, qui tutorem dare posset valide testamento condendo: sic enim expono verba illa, ' quasi vir ei testamento dedisset :' hoc est, quasi judex, seu prætor tribunusve testamento ei dedisset, id est, tutorem ei dedisset, ut testamento valide hæredem sibi instituere posset. Quorum certe explicatio etsi genuina mihi videtur, addo tamen et aliam conjecturalem. ' Viri ' appellatione maritum nuncupari, manifestum est; hunc vero ab uxore et ' dominum ' vocatum, colligimus non solum ex ethnicorum monumentis, sed et ex sacris paginis. Sara Abraham virum suum ' domi-

num ' vocat Genes. c. XVIII. Ita et Bersabea Davidem III. Regum c. I. idem et Judicum c. 19. observamus: quod pariter confirmant D. Petrus I. Ep. Canon. c. III. et D. Chrysostomus in Epist. ad Corinth. Homil. I. 2. et Clemens libr. Recognit. IX. cap. ult. et Jacobus de Voragine, ubi de Diva Natalia, D. Adrianum maritum suum ' dominum ' appellante. Apud JCtos ' dominum ' aliquando accipi pro marito observamus. Ita Imper. Diocletianus l. 8. C. de Inoffic. Donat. ibi ' consentiente domino,' ' dominum ' accipit pro marito, ut notat Salyc. Ita et in l. 57. uti notat Baldus, D. de Donat. inter vir. et ux. l. 88. § 2. D. d. Legat. sec. l. 41. § 4. D. de Legat. tert. Et Virg. Æneid. IV. 213. ' connubia nostra Repulit, ac dominum Ænean in regna recepit.' Ovidius Ep. Her. XX. 149. ' Elige de vacuis, quam non sibi vindicet alter. Si nescis, dominum res habet ista suum.' Et Lucretia Fast. II. 745. de marito loquens ait, ' Mittenda est domino (nunc nunc properate puellæ) Quam primum nostra facta lacerna manu.' Apud Plutarch. in libello de Claris Mulieribus [de Virtut. Mulier. pag. 252.] Timoleontis uxor captiva Aristotimi cum aliis mulieribus, suum et illarum maritos ' dominos ' appellat. Idem Plutarch. in libro cui titulus ' In Principe requiri doctrinam ' [ad Principem indoctum p. 780.] Persarum regem uxores sane ' dominum ' appellant. Itaque sicuti mulieres viros suos olim dominos appellavere, ita et e converso dominos libertorum vocari posse ' viros,' non inconvenit; sicque hoc loco Livium ' virum ' accipere pro domino et patrono; ita ut sit sensus, permissum Hispalæ optionem tutoris, ac si dominus testamento id dedisset, et libertæ non habenti facultatem, scilicet sibi eligendi tutorem. Nam liberti, mortuo patrono, tenebantur petere tutorem filiis illius l. 2. § 1. D. et l. 2. C. Qui petant tutor. *M. Donatus.* Ex vet. lib. legendum *tutoris optio ita esset, quasi ei vir testamento dedisset.* Ursin. Vet. ed. *tutoris optio ita esset:* quod etiam prodidit Ursinus. *Gebh.* Veros sensus horum verborum pete a Turnebo. Cui quia se opposuit Gutherius de Jur. Pontif. l. II. c. 7. tempus est, ut illius rationes examinemus. Caussatur ' dationem ' et ' diminutionem ' verba esse generalia, quæ sine adjectione alicujus speciei non intelligantur: sic ' dationem dotis ' dici, et ' dationem legum,' et ' dationem in adoptionem;' sic ' deminutionem capitis,' ' corporis,' ' legatorum,' ' patrimoniorum.' Immo verba generalia significant generaliter; sed ex subjecta materia, quid angustius velint, haud difficulter colligitur: neque alia indigent temperatione, quam ut in re certa et minus late patenti adhibeantur. Notum est ' dare ' in genere jurisconsultis esse per traditionem dominium transferre. l. 75. π. ult. D. de V. O. Non possumus autem transferre dominium, nisi quod ipsi habemus; nisi earum rerum, quæ sunt nostræ. Cui ergo permittitur in genere ' datio,' ei conceditur, ut eorum quæ sunt ejus, nemine vi juris aut potestatis aut patronatus intercedente, dominum facere alium traditione liceat: præsertim si constet, ejus antea conditionem statumve illum fuisse, ut hanc facultatem liberam satis non habuerit. Quare neque de alia re, quam de bonis sive peculio Hispalæ, exaudiri potest illa ' datio,' neque ' diminutio ' cujus sit, jam ignorari necesse est. Tradendo enim alteri minuimus nostra: atque ea vox illustrandæ et dilatandæ prioris caussa additur. At inprimis huic interpretationi obstare putat Gutherius, quod ' tutoris optio ' eidem Hispalæ detur: si enim potestas alienandi permissa est, cur postea tutoris optio data, et auctoritas imaginaria adjecta? Atqui numquam fuit proposi-

tum senatui, Hispalam eximere numero mulierum, aut talia ei jura dare, qualia viris tantum civibus, neque omnibus, nedum sequiori sexui, conveniebant. Cato apud Nostrum XXXIV. 2. 'majores,' ait, 'nullam, ne privatam quidem, rem agere fœminas sine auctore voluisse:' idcirco illis, quæ in manu parentum aut virorum non essent, tutoris auctoritas necessaria erat in his rebus, 'si lege aut judicio agerent, si se obligarent, si civile negotium gererent.' Ulpianus tit. II. Instit. Non igitur propterea negandum est, dationem diminutionem suorum bonorum datam esse mulieri, quia tutor ad dandum diminuendum adhibendus est. Neque enim intelligitur ei facultas alia permissa, quam quæ legibus Romanis ingenuæ fœminæ, quæ nullius in manu erat, competebat. Itaque totum hoc opponitur libertinæ conditioni, quibus, superstite patrono, id concessum omnibus non fuisse, minus autem mulieri, recte sentit Turnebus. Nam et post edictum prætoris, quo jus patronorum in liberos temperamentum accepit, patrono remansit actio operarum et alimentorum et societatis bonorum nomine, si id in pœnam ingrati animi pepigisset patronus: (satis autem credibile est, quemque, ut maxime potuit, in futurum sibi cavisse:) et morientium sine liberis ab intestato patronus hæres erat, contraque testamentum, quo liberi hæredes instituti non essent, bonorum possessionem a prætore accipiebat. Neque obest, quod mortuo patrono nec in manu illius erat Hispala, et, tutore ab tribunis ac prætore petito, jam testamentum fecerat. Nam hoc casu non abolebatur macula libertinæ conditionis: eoque cautum est hoc senatusconsulto, ut, quod ante jus erat acquisitum Hispalæ per mortem patroni, cum maneret libertini ordinis, id jam ei competeret jure privilegii, quo ingenuis æquabatur, tamquam mulieri, quæ mortuo viro in nullius potestate esset. Nunc et Gutherii somnium cognoscamus. Ille vocem 'gentis' aptat 'dationi,' 'diminutioni,' et 'dationem gentis' interpretatur 'gentilitatem,' quasi esset ab ingenuis oriunda: concedi ingenuitatem illi, ut desineret esse libertina. Quia vero sic 'deminutio gentis' intelligi non potest, transit inde ad aliud; nempe ut non modo ingenuitatem, sed novo more patriciam gentem Hispalæ dederit populus Romanus: dederit etiam, ut eam gentem minuere, hoc est, plebeio in adoptionem se dare posset. Quin et hoc exemplo refutat Cujacium, negantem fœminas sui juris legibus Romanis adrogari potuisse, quod nulla cum fœminis fuerit comitiorum communio. Hispalæ exemplum, inquit, hanc opinionem evertit, cui repugnat textus Ulpiani tit. de Adoption. 'nam fœminæ quidem non adrogant,' (emendavit Cujacius *non adrogantur*,) 'quia liberos in potestate non habent.' Ratio legis perspicua, quæ minus apta esset, si legeretur cum Cujacio *non adrogantur*. Sic ille et pluribus in hanc mentem. Principio advertendum, Latini sermonis consuetudinem non ferre, ut dicamus, 'gentis dationem esse alicui,' hoc significatu, gentem datam esse alicui: non secus ac 'factionem testamenti esse alicui,' non potest explicari, factum ei testamentum esse. Sed ut hoc est, potestatem alicui esse testamenti faciundi, ita illud Latine foret, potestatem alicui dandæ gentis esse. Quæ potestas aut facultas non dabatur singulari lege, sed erat omnium civium Romanorum, immo liberorum hominum: neque admodum bene hæc phrasis de muliere enunciatur. Absurdum est dictu, libertæ decreto senatus 'dari gentem' etiam Latino sensu: nam eo ipso, quod manumissa erat, habebat gentem patroni: sed 'gentem dare' esse dare inge-

nuitatem, esse deinde in patricios referre, multo minus potest probari. Absurdum est etiam, cum dicitur 'datio gentis' voce posteriore significari ingenuitatem, cum intelligitur eadem ad sequens 'deminutio,' gentem patriciam denotari. Inauditum prorsus est, fœminas in Patres relatas, aut decreto senatus gentem patriciam accepisse. Quæ vero est illa gens patricia? Feceniane, an Hispala? an in Claudiam, Fabiam, Corneliam, aut in similem transiit? Adoptione in Liviam, mox Juliam familiam transiit uxor Augusti: arrogari, ut vere veramque ob rationem Cujacius, non poterant fœminæ. Adde Gellium v. 19. Itaque recte emendat π. 4. tit. de Adoption. apud Ulpianum: 'Per prætorem vel præsidem provinciæ adoptari tam masculi, quam fœminæ possunt. Per populum vero Romanum fœminæ quidem non arrogantur: pupilli antea quidem non poterant arrogari; nunc autem possunt ex constitutionibus Divi Antonini.' Totum hoc capitulum conceptum est de illis qui adoptantur; non de illis qui adoptant. Locum autem omnino non habere, quod est vulgo *arrogant*, perspicuum est ex π. 8. ejusdem tituli: 'Fœminæ vero neutro modo possunt adoptare, quoniam nec naturales liberos in potestate habent.' Sic fuit jure antiquo, nec inficiante Justiniano. Quum hoc tam mox docturus esset Ulpianus, quam bene monuisset ante paucos versus de arrogatione. Nam si audias 'per populum Romanum fœminæ non arrogant,' intelliges utique posse igitur adoptare. Ergo illudit sibi Gutherius verba Ulpiani sic recitando, 'fœminæ quidem non arrogant, quia liberos in potestate non babent:' indeque argumentando: ratio hæc minus esset apta, si legeretur cum Cujacio *non arrogantur*. Non est enim ea ratio istorum, de quibus dubitatur, verborum Ulpiani, neque hic in Ulpiani contextu inseritur, sed inferius, ubi neutro modo posse adoptare fœminas semel dicit. Illud quoque considerandum, minime conveniens esse, ut libertæ, quæ corpore quæstum fecerat, gens patricia, alteri indici Æbutio, certe libere nato et civi, tantum decernatur, ut ei emerita stipendia sint, neque invitus militet, neve censor ei equum publicum assignet. Frustra inducitur verbo 'enuptionis,' quia est apud Livium 'enubere e Patribus.' Quid enim opus hanc potestatem dare, quum post legem Canuleiam de connubio Patrum et plebis cuivis patriciarum virginum liceret voluntate parentum, aut quorum in potestate erant, plebeio nubere? quem nodum facit ipse sibi, nec tamen solvit Gutherius. Ita quidque solvi, ait, ut est colligatum, ex regula juris: patriciam factam lege Curiata Hispalam; eadem lege e patriciis exire permitti illi debuisse. Ergo quæ gentes post acceptam Canuleiam legem in Patres sunt lectæ, ex iis fœminam, nisi nova lectione, enubere non quivisse putandum est: lectione enim facti erant patricii omnes illius gentis: ergo et lectione enubendum habuit virgo, quia ita quid solvitur, ut est colligatum. Ridicula sunt hæc et plena joci. Cui novus ordo datur, ei utique commune jus omnium ejus ordinis simul acquiritur. Sed et privilegia stricte ait interpretanda: nempe ne extendantur ultra concessum favorem: interim quemlibet favori pro se introducto posse renunciare, nota regula est. M. Annæus in Excerptis Controv. i. 8. 'Quidquid honoris nomine datur, in utramque partem licet: alioquin desinit præmium esse, cui necessitas injungitur.' Gens libertorum non erat alia, quam patroni, a quo nomen accipiebant, et ejusdem gentis novam familiam humiliorem ordiebantur. Sic 'Tullius Tiro,' sic 'Pompeia Macrina,' descendens a Theophane liberto Magni Pompeii: sic plures alii. In his mi-

rum non est, moribus introductum fuisse, ut ex auctoritate patroni ejusdem gentis liberti ducerent uxores, libertæ nuberent, æque ab eodem patrono illi manumissas, hæ manumissis. M. Porcius Cato clientem habuit scribam Salonium, cujus filia ducta Catonem Salonium genuit. Quum illum appellaret, rogaretque an filiam elocasset, respondit Salonius ὡς οὐδὲ μέλλει, μὴ πρότερον ἐκείνῳ κοινωσάμενος. Pergente Catone, nosse illi se generum idoneum, modo ne displiceret ætas, ultro rogavit alter, ταῦτα φροντίζειν αὐτὸν, καὶ διδόναι τὴν κόρην, ᾧ προαιρεῖται, πελάτιν οὖσαν αὐτοῦ καὶ δεομένην τῆς ἐκείνου κηδεμονίας, ut est apud Plutarch. in Cat. Maj. p. 350. Qui ne de liberis quidem, quos in potestate habebant, inscio patrono consulerent, illi de se maritandis illum auctorem spernere essent ausi? Nec leve argumentum ejus rei præbet Tacitus Ann. VI. 18. Ubi quum Pompeiam Macrinam et maritum ejus Argolicum, socerum Laconem, patrem item fratresque appellasset, subjungit, 'Datum erat crimini, quod Theophanem proavum eorum Cn. Magnus inter intimos habuisset.' Communis omnium proavus Theophanes, quia ex eadem gente personæ junctæ connubiis. Recte ergo Turnebus gentis enuptionem concessam hoc significare sentit, ut aliis, quam libertis sui patroni, aut libertis gentis illius, cujus erat liberta, ei nubere liceret. Et ea propter additur insuper, 'utique ei ingenuo nubere liceret:' quod scilicet illis verbis non erat satis expressum. In cæteris ibidem nihilo felicior Gutherius. Ut quum in oratione D. Marci, qua cavetur, 'ut, si senatoris filia libertino nupsisset, nec nuptiæ essent.' l. 16. de Ritu Nupt. lego audaciter, inquit, *enupsisset*. Vero audacter: nam 'enubere alicui' non facile usquam inveniet: sed 'enubere ex gente, ex ordine suo.' Lib. XXVI. 34. etiam 'enupsisse' dicuntur, quæ nubendo e domo paterna in alienam domum transierunt: ut e contrario 'innubere.' Ut cum legem curiatam de Hispalæ patriciatu latam fingit: nam quia Livius refert, consules cum tribunis plebis egisse, ut ad plebem ferrent; credibilius utique est, tributis comitiis de præmiis utriusque indicis actum, et plebiscitum ex auctoritate senatus factum. Superat omnem admirationem, quod libertos patriciorum, quia accepto nomine gentiles patriciorum dicebantur, patricios tradit factos, et ut numerarentur inter patricios pulchri isti liberti, lege curiata opus fuisse, quæ vere gentem daret. Hæc piget refutare: et tamen radiant in eo scripto, quo ab inferis quasi revocatam dignitatem morientis critices judicat vir magni nominis ad hunc ipsum auctorem. *J. F. Gron.* Omnia Gutherii argumenta absurditatum plena esse, judicat etiam Grævius Thes. Antiq. Rom. tom. IV. Sed Gronovium in iis, quæ hic de Theophane et matrimoniis clientum, non sine consensu patronorum contrahendis, scribit, aliquid humani passum contendit Fabrett. Inscr. c. 6. p. 478. Quod de tutoris optione dicit Livius, explicant JCti apud Ottonem in dissert. de Perpet. Femin. Tut. § 16. Adde Schulting. ad Ulpiani tit. XI. § 18. et Heinecc. ad L. Jul. et Pap. Popp. II. 11. Quod ad ultima verba adtinet, si non licuit mulieribus libertinis nubere ingenuis, consequens est, neque ingenuis licuisse ducere uxores libertinas. Utrum autem hoc moribus, an legibus non licuerit, non satis exploratum est. Non scio a quoquam legem indicatam, quæ id prohibuerit. Nec JCtis doctissimis, quorum accurata diligentia et eximia eruditione capita legis Juliæ et Papiæ Poppææ illustrata sunt, de ea, quantum ex scriptis eorum animadvertere potui, quidquam innotuisse video. Sunt viri juris et antiquitatis Romanæ peritissimi, qui

putent, omnes ordines civium Romanorum ultro et veluti ex compacto a libertinarum nuptiis abstinuisse. Sed me, ut legibus prohibitas fuisse credam, cum alia, tum hæc duo præcipue movent. Primum certum est, civibus Romanis non licuisse uxores habere peregrinas, nisi cum quibus lege connubium erat, et, si quis aliam duxisset, eas justas nuptias non fuisse. Jam si civibus lege interdicebatur quarumcumque aliarum, etiam ingenuarum, ac domi nobilium, peregrinarum nuptiis, quod sanguinem civilem cum peregrino misceri non volebant Romani, utique probabile est, eos non minore cura populum Romanum incorruptum ab omni colluvione servilis sanguinis servare voluisse, et lege cavisse, ne ingenuis libertinas uxores ducere liceret. Deinde Dio his nuptiis ante Augustum pœnam positam fuisse, et, quæ ea fuerit, non obscure significat. Nam lib. LIV. pag. 531. scribit, Augustum omnibus, qui vellent, (' omnibus ingenuis' interpretatur Celsus l. 23. D. de Ritu Nupt.) exceptis senatoribus, ' permisisse ' libertinas uxores duoere, et ' liberos eorum legitimos esse ' jussisse : et LVI. p. 577. omnibus, qui libertinarum amore aut consuetudine tenerentur, earum matrimonia ' concessisse,' ut id ' lege ' facere possent. Hinc non absurde existimari potest, ante legem Augusti neque ingenuo lege licuisse nuptias cum libertina contrahere, neque liberos ex conjunctione eorum natos legitimos fuisse. Frustra enim diceret Augustus, hæc sua demum lege concessa fuisse, nisi et illæ ante legibus non permissæ, id est, prohibitæ, et hi non legitimi fuissent. Hæc pœna autem, quantumvis turpes communi omnium ordinum existimatione habitæ fuerint hæ nuptiæ, iis tacito consensu civium constitui non potuit. *Dukerus.* ' Per hæc,' inquit Doujatius, ' eximebatur Hispala mulier libertina jure patronatus, ita ut ei in posterum concederetur libertas alienandi res suas, et patrimonium diminuendi, auctore tutore, quem sibi ipsa elegisset.' Atqui jamdiu solutam fuisse jure patronatus, et Atilianum tutorem a tribunis et prætore accepisse Feceniam, docet Livius c. 9. ' Ut post mortem patroni, quia in nullius manu erat, tutore a tribunis et prætore petito, quum testamentum faceret,' &c. Per mortem igitur patroni, fortasse sine liberis, exemta fuerat jure patronatus, nactaque liberam bonorum administrationem, testamentique factionem. Quare id tantum consecuta est beneficio senatus, ut ei liceret habere tutorem, quem vellet, tutela muliebri, non pupillari, et nubere non modo extra familiam patroni, verum etiam ingenuo. Anno igitur DLXVIII. haud licebat ingenuo libertinam ducere, præsertim quæ corpore quæstum fecisset. Licuit postea, exceptis senatoribus liberisque eorum, per legem Juliam et Papiam Poppæam, quæ lata est a. DCCLXII. M. Papio Mulo, Q. Poppæo Secundo consulibus, testibus Dione LVI. p. 578. et Caio JCto l. 23. D. de Ritu Nupt. cujus verba sunt, ' Lege Papia cavetur, omnibus ingenuis, præter senatores eorumque liberos, libertinam uxorem habere licere :' non tamen lenam neque a lenone manumissam, vel quæ artem ludicram fecisset, vel judicio publico damnatam, aut in adulterio deprehensam. Ulpian. in Fragm. tit. XIII. ' Ceteri autem ingenui prohibentur ducere lenam, a lenone lenave manumissam, et in adulterio deprehensam, et judicio publico damnatam, et quæ artem ludicram fecerit.' Vide Jac. Gothofr. ad L. Juliam de Maritandis Ordinibus pag. 27. et 314. igitur nec eam, quæ corpore quæstum fecisset, si severitatem ejus temporis, quo senatusconsultum factum est, inspiciamus. Datum est igitur Feceniæ, propter egregia in rempublicam merita, ut ei ingenuo nubere liceret; utique eam uxorem

ducere ingenuo fraudi ignominiæve non esset. 'Nubere' autem sic accipiendum est, ut justa uxor per in manus conventionem jure Quiritium viro ingenuo fieret Fecenia; nam quo minus uxoris loco domi haberi posset, nullis legibus, ut puto, prohibebatur. *M. Ægyptius* ad SCtum de Bacchan. pag. 136. Illis quæ viri docti inlustrando huic loco contulerunt, nihil est, quod addam, nisi Burm. ad Vell. Paterc. II. 18. § 3. Fabretto adsentiri in eo, quod ipsum in Gronovio carpsisse monuit ad hunc loc. Dukerus. *Deminutio* legunt Lovel. 2. 4. 5. Harleian. Mead. 2. et edd. Camp. ac Rom. 1472. Vide ad II. 1. § 7. XXI. 17. § 8. Similiter Flor. præfert lib. XXVIII. c. 13. § 10. Adde Burm. ad Ovid. Trist. I. 5. 44. *Diminutio* Lov. 6. Tum *genti se nūtio* Lovel. 2. *genti se nuptio*, literis inperite in voces distributis, Lov. 4. Harl. et Mead. ambo. *gentis sui nuctio* Mead. 1. in margine: *genti sui nuptio* Voss. et Lov. 1. *genti suæ nuptio* Gaertn. *gentis suæ innuptio* Lov. 6. Deinde *optio ita esset* Voss. Lov. 1. 5. 6. Lov. 2. in marg. et edd. ante Frob. qui, probantibus reliquis scriptis, *item* pro *ita* an. 1535. substituit. Solent autem hæ voces confundi. Exempla obcurrunt ad III. 22. § 7. et XXXVI. 4. § 10. Plaut. Pœn. I. 2. 31. 'Soror cogita, amabo, item nos perhiberi, Quasi salsa muriatica esse autumantur:' in Rud. III. 4. 27. 'Quasi murteta juncis, item ego vos virgis circumvinciam.' Insuper *ne quid ei* Voss. Lov. 1. 5. 6. et edd. ante Aldum. Vide ad l. XXXIV. c. 35. § 9. Sequentia *qui eam duxisset, &c. ne quid ei* desunt in Harl. ob vocum *ne*, vel *neu, quid ei* iterationem. Vide ad IX. 11. § 11.

§ 6 *Uti ita fieret. Ea omnia lata ad plebem*] Ita Frob. 1535. edidit: *ut ea fierent. Omnia lata* Lovel. 5. et edd. principes usque ad Aldum. Quum enim Mog. monuissent, se in cod. suo reperisse, *ut ita fierent, ea omnia lata*, Aldus partem hujus lectionis probans excudi curavit, *ut ea fierent. Ea omnia luta;* quomodo etiam legunt Voss. Lov. 6. Gaertn. et Hearnii L. 1. *uti ea fierent. Ea omnia lata* est in Lov. 2. *uti fierent ea. Omnia lata* in Harl. et utroque Mead. *ut ita fierent ea. Omnia lata* in Lov. 4. Paullo ante *Utique consules, prætores, qui* Vossian. et Lov. 1. sed copulam *que* intercepit vox seq. *qui*. Vide ad Livii Epit. l. CI.

§ 7 *Et de ceterorum indicum inpunitate præmiisque consulibus permissum est*] Vet. ed. habet *et de cæt. indicium imp. præmiisque permissum est consuli.* Pall. omissa copula *et*, legunt *præmiisque consuli permissum est.* Gebh. Particula connectens *et* deest quoque in Lovel. 1. 2. 4. Harl. et Hearnii L. 1. Dein *permissum est consuli* Lov. 5. et priscæ edd. *consuli permissum est* Voss. Lovel. 1. 4. 6. Harl. Mead. uterque, Gaertn. et Hearnii L. 1. quod etiam Aldus ejusque traductores receperunt: *permissum est consulibus* cod. Mog. Hinc Frob. 1535. ordine tantum mutato, dedit *consulibus permissum est;* quod et in Lov. 2. superfuisse videtur; ex quo in excerptis nihil notatur.

CAP. XX. § 1 *Et jam Q. Marcius*] Prima vox deest in Lov. 2. *Etiam Q. Marcius* legunt Lov. 1. 6. et Gaertn. Vide ad I. 47. § 9. *Ita Q. Marcius* cod. Mog. Mox *τὰ et quinque millibus Lutini uominis peditum, ducentis equitibus* desunt in Lov. 5. et edd. vetustis ob vocis *equitibus*, quæ modo præcessit, repetitionem. Vide ad IX. 11. § 11. Primus ea adscivit Aldus fide cod. Mog. cui consentiunt reliqui nostri.

§ 3 *Et equites mille trecentos*] Pall. *et equites octingentos:* nec dissentit vet. ed. *Gebh.* Similiter præferunt omnes nostri, Hearnii L. 1. N. et edd. ante Aldum, qui vulgatum ex auctoritate cod. Mog. recepit. Notas numerales ↀ vel *CIↃ* et *IↃ* perperam

librarii confuderunt. Vide ad XL. 36. § 10. Puto vero recte Aldum lectionem cod. Mog. adoptasse: nam viginti millibus peditum eadem fere proportione observata mille trecenti equites adduntur, qua mox tribus millibus peditum ducenti equites. Ceterum paullo ante *decem millia*, pro *viginti millia*, præferunt Harl. et Lov. 2. qui ambo etiam *sociis et Latini nominis* legunt: *sociis et nominis Latini* Mead. 1. ut forte scribendum sit *sociis nominis Latini*. Sed utraque locutio, *socii et Latinum nomen* ac *socii Latini nominis*, in usu est. Vide ad XXI. 55. § 4. Ad verba seqq. *et tria millia peditum Romanorum, ducentos equites* supplendum esse *scripserunt*, quum de Romanis agatur, non *imperarunt*, recte monuit Crevier.

§ 4 *Præter legiones*] Nempe duas illas ex senatusconsulto scriptas, quas urbanas fuisse pnto. *Duk.*

T. Mœnium delectui habendo præfecerunt] *C. Menium* Voss. At cap. 6. recte ei 'Titi' prænomen uno ore omnes codd. tribuunt. *T. Meuius* Lov. 2. et Harl. Similitudo literarum *n* et *u* in scriptura Longobardica erroris ejus caussa fuit. Vide ad V. 13. § 7. VI. 39. § 6. et h. l. c. 15. § 11. Tum *delectu habendo* Harl. quod defeudi posset ex illis quæ notantur ad XXIV. 19. § 6. Verum omnes codd. stant pro vulgato, nisi quod *dilectui* legant Vossian. Lovel. 4. Mead. 1. et Gaertn. Vide ad XXXVII. 51. § 7.

§ 5 *Perfectis quæstionibus, Q. Marcius in Ligures Apuanos*] Lege addendo *Perfectis quæstionibus, prior Q. Marcius*. Gelenius. Cur dicit *prior*, quum Postnmium deinde in eam venisse non memoret, et cap. 23. qnæstionibus per Italiam habendis retentum in provinciam non potuisse proficisci significet? *Duk.* Vocem *prior*, quam cum edd. vett. omittit etiam Lov. 5. et Gelenius ex cod. Mog. interposuit, servant quoqne reliqui nostri. Insuper male *Aprianos* Harl. litera *u* in *ri* mutata. Vide ad XXII. 1. § 10.

§ 6 *In abdito saltus (quæ latebræ receptaculaque semper illis fuerant) persequitur*] Ita operarum errore datnm est in ed. Gronov. an. 1665. quod non tantum servarnnt posteriores Gronoviorum, et Doujatii, sed etiam Amstelædamensis Clerici. Errorem recte deprebenderunt Hearnius et Crevierius. Dein *qua latebræ* Lovel. 4. et Mead. 2. quod exponi posset, 'qua parte.' Vide ad I. 38. § 6. et alibi. *Qui latebræ* Lovel. 2. ut referatur ad præcedens *saltus*. At reliqui servant *quæ latebræ*. Et solet more Livii relativum potius convenire nomini sequenti. Vide ad XXXII. 30. § 6. Tum *illis semper fuerant* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, et priscæ edd. ante Aldum, qui ordinem mutavit. Hinc *sequitur* Lov. 2. 4. Harl. et ambo Mead.

§ 7 *Undecim vexilla socium ac Latini nominis in potestatem hostium venerunt*] Vet. lib. *socium Latini nominis*. Utraqne forma dicendi usitata. *Sigonius. Quadraginta vexilla* cod. Mog. qui numerus fidem superat. Forte error ortus est ex confnsis notis numeralibus *XI.* et *XL.* Vide ad XL. 52. § 4. Tum copulam *ac* servat solus Lov. 5. Reliqui Sigonianis eam delentibus concinunt. Vide ad § 3. Hinc *in potestate hostium venerunt* Voss. Lov. 6. et Gaertn. Sed vide ad IX. 25. § 3. Paullo ante *amissa* deest in Hearnii L. 1. pro quo *amisit* legunt edd. Mediol. a. 1480. Tarvis. utraque, et sequentes usque ad Aldum, qui *amissa* dedit ex cod. Mog. probantibus Mss. nostris.

§ 8 *Nec prius sequendi Ligures finem, quam fugæ Romani, fecerunt*] *Nec* abest a vet. lib. optimo sensu; id est, ante desiisse insequi Ligures, quam Romanos fugere: ut c. 30. 'Nec institere perculsis hostes.' Neque enim verisimile est, Romanos, qui plerique arma abjecerant, prœlium instaurasse, nec Ligures compressa fuga Ro-

manorum esse regressos. Verum tantam fuisse Romanorum fugam significat, ut ante Ligures defatigati sint in sequendo, quam Romani in fugiendo. *Sigonius.* Voculam *nec* ignorant etiam omnes nostri, et edd. vett. quam Aldus, præeunte Mog. cod. adscivit. Tum vox *finem* exsulat ab Harl. *Romani* a Lov. 4. et Mead. utroque.

§ 9 *Ne, quantum diminutæ copiæ forent*] Pall. *deminutæ*. Gebh. Similiter Lov. 4. Vide ad cap. præc. § 5. Mox *divisit* Lov. 1. Vide ad XXXVII. 45. § 19. Ita autem legere malebat Dukerus, et locum hoc modo capiebat: Postquam ex hostium agro evasit, et in loca pacata venit, in iis exercitum divisit. Si vero *dimisit* retinendum, id ita accipiebat: 'Postquam in loca pacata venit, passim per ea, vel in ea, dimisit exercitum.'

§ 10 *Non tamen obliterare famam*] Pal. 1. *a littore*. Alter vero *ablitterare*. Gebh. *Abliterare* etiam Lov. 4. Sed vide ad III. 71. § 6.

CAP. XXI. § 1 *Sub hunc nuncium ex Ligustinis vulgatum*] *Ex Liguris*, forte pro *Liguribus*, Voss. At reliqui nihil mutant. Vide ad XXXII. 31. § 4. Deinde *volatum* Lov. 4. et Mead. 2. Forte librarii scribere voluerunt more antiquo *volgatum*, vel ita scriptum adsequi non potuerunt. Vide ad c. 53. § 2. Mox *tristitiam adferentes venerunt* cod. Mog.

§ 2 *C. Atinius, qui biennio*] *C. Carinius* Voss. *C. Catinus* Lov. 6. *Gneus Catinius* Lov. 2. *C. Catinius* Lov. 1. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. omnesque typis descripti usque ad Sigonium, qui *C. Atinius* recte vulgari curavit. Vide ad XXXVIII. 35. § 2. et mox hoc cap. § 6.

Cum Lusitanis in agro Hastensi signis conlatis pugnavit] Ita plerique habent codd. sed hoc alii emendarunt. *Astam* etiam absque adspiratione Ptolemæus II. 4. in Bætica ponit, ut et alii, quo Lusitani facile pervenire poterant. At in Lusitanis nemo ponit neque Astam, neque Hastam. *Glar.* Non dicit etiam Livius *in Lusitania*, sed *cum Lusitanis* signis conlatis Atinium pugnasse. *Hastensi*, quod præferunt antiqq. edd. in uno tantum Lovel. 5. obvium fuit; quum tamen plures mox § 3. *Hastam* præferant. *Extensi* est in Lov. 2. *Assensi* in Harl. *Astensi* in reliquis nostris; sed *Oscensi* præfert cod. Mog. Duas urbes, quibus *Oscæ* nomen erat, in Hispania memorat Ptolemæus, alteram in Tarraconensi II. 6. quæ hic intelligi nequit; alteram in Bætica, et quidem ἐν τῇ ἐνδοτέρῳ παρὰ τὴν Λουσιτανίαν II. 4. unde etiam constat, eam haud longe ab Asta remotam fuisse. 'Oscensis ager' igitur æque atque 'Astensis' hic intelligi potest: facile enim Atinius ex agro Oscensi copias ad vicinam urbem Astam admovere potuit. Similiter Plinius populos 'Oscenses' memorat in Hispania Citeriori III. 3. at urbem 'Oscam' in Bætica III. 1. Ab alterutrius nomine 'argentum Oscense' dictum videtur, de quo vide ad XXXIV. 10. § 4. Id ad Oscam Hispaniæ Tarraconensis retulerunt ibid. M. Donatus, et Marca in Marca Hisp. II. 28. Ceterum utrum *Astensi*, an *Oscensi* legendum sit, id dubitationem augere potest, quod alibi apud Livium neque 'Asta,' vel 'ager Astensis,' neque 'Osca,' vel 'ager Oscensis' memorentur.

Ceteri fusi, fugati, castrisque exuti] Libri omnes *ceteri fusi, et fugati, castrisque exuti*. Gebh. *Fusi, et fugati, castris exuti* Gaertn. *fusi, et fugati, castrisque exuti* Voss. Lov. 1. 4. 5. 6. Harleian. Mead. ambo, et editi ante Frob. qui a. 1535. τὸ *et* ejecit. Si ex cod. Mog. fecisse constaret, de veritate lectionis non dubitarem. Nunc dissimulare nequeo, non displicere lectionem Lov. 2. *fusi, fugatique, et castris exuti*. Vide ad II. 31. § 1. Paullo ante *millia hominum* Hearnii L. 1. qui contra *hostium*, pro *hominum*, præfert infra § 9. Vide ad

XXIV. 40. § 14.

§ 3 *Ad oppidum deinde Astam obpugnandum*] *Hastam* Lovel. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, et primæ edd. Sed adspirationem a capite hujus vocis abjiciunt scriptores. Vide ad § præc. Vox *oppugnandum* exsulat ab Harl. Mox *per dies paucos* Lov. 1. et Gaertn.

§ 4 *Maturare eum proficisci*] *Maturare* constanter omnes codd. et edd. principes; pro quo Veneti 1498. et hinc Mogntini, dederunt *maturate eum proficisci:* quod obtinuit usque ad Frob. qui a. 1535. veterem scripturam revocavit; quam probavit et inlustrat Gronov. hoc lib. ad c. 45. § 5. Paullo ante *de morte prætoris* Voss. Lov. 1. 4. 6. Gaertn. et Hearnii L. 1.

§ 6 *Eodem tempore, quo C. Atinius, in provincia erat*] Lege *in provinciam ierat*, pro *in provincia erat*. Gelen. In 'C. Atinii' nomine hic fere similiter errarunt codd. ac supra notatum est ad § 2. nisi quod *C. Acinius* dederint Lov. 5. et edd. vett. *C. Catinius* ed. Mog. *C. Atinius* iterum Sigonius. Tum *in provincia erat* servant omnes scripti, et typis vulgati usque ad Frob. qui anno 1535. veræ Gelenii emendationi locum in contextu dedit. Solent τὰ *erat* et *ierat* in Mss. confundi. Vide ad II. 6. § 6. c. 27. § 3. III. 29. § 8. c. 33. § 5. v. 43. § 3. VIII. 32. § 13. XXI. 46. § 6. c. 50. § 7. XXXI. 19. § 5. ad Epit. Liv. l. XXIX. et l. XLIX. aliisque locis.

Cum Celtiberis acie conflixit] Hic locus ostendit, Celtiberos in citeriore Hispania esse, qui tamen sunt trans Iberum: nisi quis dicat, eos Iberum transgressos in Romanorum citeriorem provinciam. Atqui de citerioris, ulteriorisque Hispaniæ veris terminis vix certum est definire. Annixus est hoc Plinius III. 1. sed obscure admodum. Imo paulo post c. 3. fatetur, veterem citerioris formam mutatam. Primum equidem, meo judicio, amnis Iberus fuit limen utriusque provinciæ: at posterioribus deinde annis multum adjectum fuit citeriori. *Glar.*

§ 7 *Castra inde nocte proxima moverunt*] *Castra ibi* Lov. 5. et edd. principes: *castra inde* emendavit Aldus, adstipulantibus aliis nostris. Mox voces *spolia legendi ex* perperam deerant in Lov. 1.

§ 8 *Celtiberi ad Calagurrim oppidum*] Ms. *ad Calagurium oppidum*. Modius. *Calagranum* Hearnii L. 1. *Calagurram* Lov. 5. et edd. principes. *Calagurtim* Harl. *Galligurim* Lov. 6. *Carragurim* Lov. 2. et Gaertn. *Caligurym* Lovel. 1. *Calagurium* Mogntini ex cod. suo. *Calagurim* ed. Frob. 1531. *Calagurrim* idem Frob. quadriennio post, probantibus Voss. Lovel. 4. et Mead. utroque. Sed una litera canina *Calagurim* probat Cellar. Orb. Ant. II. 1. p. 72. Nititur autem auctoritate Græcorum et unius inscriptionis. Sed, in scriptis et editis Latinis variari, et in optimis nunc fere duplicem *rr* adhiberi, auctor est Dukerus ad Flori III. 22. § 9. Paullo ante *majore coacto exercitu* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, et edd. ante Aldum, qui *coacto majore exercitu* dedit: qua auctoritate tamen nescio. Codd. nostros secutus sum.

§ 9 *Millia hominum cæsa, plus duo capta: et castris Romanus potitus*] *Millia hostium* Lovel. 2. et Hearnii L. 1. Vide ad § 2. Tum *sunt cæsa* Harl. Reliqui τὸ *sunt*, quod modo præcessit, repellunt. Deinde *potitur* Voss. Lovel. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Paullo ante *firmiores eos fecerit* Voss. Lovel. 1. 2. 4. 6. Mead. ambo, et Gaertn. *firmiores eos non fecerit* Harl.

§ 10 *Novi prætores ambos exercitus in hiberna deduxerunt*] Pall. nterque *Novi prætores ambo in hiberna ex. deduxerunt*. Vet. quoque ed. præfert *ambo*. Gebh. *Ambos* primum vidi in Sigonii ed. Veneta 1572. priores omnes cum scriptis nostris *ambo*, quod

Gronovius recte restituit. Vide ad XXXV. 21. § 5. Præterea *in hiberna exercitus deduxerunt* Lov. 1. 2. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

CAP. XXII. § 1 *Ludi Taurilia per biduum facti religionis caussa*] Ludos Taurios, Festus Pompeius tradit lib. XVIII. voce 'Taurii,' olim institutos, et Diis inferis consecratos, quod, regnante Tarquinio Superbo, magna in mulieres gravidas incidisset pestilentia, ob diuturnam taurinæ carnis esitationem. An vero *Taurilia* et *Taurii ludi* iidem essent, non sat scio, quamvis minime diversa fuisse existimem. Aliam tamen appellationis caussam assignari posse, non abnuerim, quam Festus scriptam reliquit. Denominationem autem puto desumptam a tauris, quibus in hujusmodi ludi genere uterentur. Sicuti 'Taurinam' Romæ 'portam,' Esquilinam etiam dictam legimus, a bovis capite, quod supra erat insculptum, et 'Taurobolium' sacrificium taurorum, et 'Suovetaurilia' sacrificium ex ove, sue, et tauro paratum. Quod autem in ludis Romani taurorum pugnam frequenter spectandam præberent, veluti et hodiernis temporibus fieri videmus in alma urbe Venetiis, Florentiæ, et alibi, deprehendimus ex Plutarcho in lib. de Fortuna Alex. Conjugal. Præcept. p. 144. et Seneca de Ira III. 30. ubi pugnantes tauros in ludis phœniceo colore et rubicundo irritari efferarique scribunt. Et Plinius VIII. 45. de tauris verba faciens, ait, 'Thessalorum gentis inventum est, equo juxta quadrupedante, cornu intorta cervice taurum necare: primus id spectaculum dedit Romæ Cæsar dictator.' Varro lib. I. aut, aliorum computatione, IV. 37. 'In Tauriis ludis,' inquit, 'consuetum, metas circumcurrere,' quod nec a tauris alienum, scribente Plinio eodem in loco hæc de tauris verba: 'bigarumque etiam cursu citato, velut aurigas, insistere.' Quod autem dicit Livius, hos ludos 'religionis causa' factos, explicandum, Diis præsertim inferis dicatos, ex Festo superius adnotavi. Præterea scribit Athenæus l. II. p. 38. tauro Bacchum assimulari. Lycophron Jovem 'taurum' vocavit. In Periegesi Dionys. Afer vs. 610. Dianam 'Tauropolon,' et Ταύρια Græcis, Latinis 'Diana Taurica' vocata. Et Diodorus II. 91. Martis et Dianæ sacrificia 'Tauropolia' nuncupata. Unde jure Plinius loco jam citato scripsit de tauris: 'Hinc victimæ optimæ et lautissima Deorum placatio.' Ταύρειος quoque Græcis Neptunus dictus, et Ταύρια Neptuni festum. In ludis itaque religionis causa factis, id est in Deorum honorem, 'tauriis' vel 'tauriliis' appellatis, tauris usos fuisse Romanos, ob idque ita appellasse, non solum ex dictis patere puto, sed et antiquorum numismatum fide probare possumus. Sebastianus Erizus, Cæsaris Augusti argenteum nummum, in cujus adversa parte insculpta est pugnantis tauri effigies, enarrans, inquit, eum cusum ob memoriam ludorum Tauriorum ab Augusto creberrime factorum. Ego argenteos nummos antiquos binos vidi, similes undiquaque. In parte una impressum habet caput Minervæ galeatæ, et galeæ cono cristam adjectam, vel plumeam, vel ex cauda equina, vel ex alia re consimili, quales sæpe describuntur ab Homero in Iliade: in altera taurus integer impressus erat, eo statu et situ, ut videatur colluctari, atque aliquem cornu petere velle. Habet enim caput oblique demissum, et cornua ad feriendum accommodata et composita; pedes autem inflexos et incurvatos, quasi eis terram fodere, et pulverem spargere conetur, juxta illud Virgilianum Æn. IX. 629. 'Jam cornu petat, et pedibus qui spargat arenam.' In ora infima inscriptum est ΘΟΥΡΙΩΝ. Hos nummos eadem de causa cusos, affirmare possumus. Nam Græci dicunt

θορεῖν, quod Latini impetum facere, seu impetu insilire. Et Θούριος dictus est Mars, quod est bellicosus seu pugnax: θουρὸς *potens, audax*, θοῦρος *impetuosus*. Quamvis et aliter tum Augusti prius nummisma et posteriores hi nummi dici possint cusi a Thuriis populis Italiæ, quorum meminere Æmilius Probus, et Plutarchus in Alcibiade, Thucydides lib. v. et Diodorus Sic. lib. XIII. et Stephanus de Urbib. in hæc verba: Θούριοι πόλις Ἰταλίας, ἡ πρότερον Σύβαρις· id est, *Thurii urbs Italiæ, quæ prius Sibaris dicebatur*. M. Donatus. *Ludi Taurilia* primum editum inveni ab Ascens. 1513. quum primi editores dedissent *Taurii*, Veneti 1498. et quidam alii *Tauri*. Eadem varietas in Mss. obvia fuit, ita tamen ut nullus eorum *Taurilia* præferat. Certe *ludi Taurii* legunt Lov. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii L. 1. ac N. *ludi Tauri* Lov. 1. 6. et Voss. Quamvis autem contendi possit, *ludi Taurilia* eadem forma dici, qua 'ludi Consualia' I. 9. § 6. et 'ludi Cerealia' XXX. 39. § 8. quibus locis locutio illa pluribus illustrata est; ea tamen lectio hic ferri nequit, partim ob dissensum omnium quos excussi codicum; partim quod nulli veterum, qui horum ludorum meminerunt, eos *Taurilia* adpellarint. Contra 'Taurios ludos' vocat Fest. ea voce 'Taureos ludos' Serv. ad Virg. Æn. II. 140. 'Tauricos ludos' Varr. de Ling. Lat. IV. 37. ubi in margine ed. Scaligeri est *ludeis Taureis;* Turneb. vero se *ludis Tauriis* in Msto invenisse testatur Advers. XXII. 16. Si quis vero ex similitudine vocis *suovetaurilia* hos ludos *Taurilia* dici potuisse contendat, eos tamen ita vocatos esse, nondum constare respondebo. Codd. igitur aliosque scriptores secutus *ludi Taurii* Livio reddidi. Paullo ante *in Hispania* Hearnii L. 1. et edd. vett. pro quo Mogunt. auspicio cod. sni emendarunt *ex Hispania*, quod firmant omnes nostri.

Adparatos deinde ludos, &c. fecit] Vet. lib. habent *Decem apparatos deinde ludos*. Ex quo suspicor scripsisse Livium, *Per dies decem apparatos:* ut sit 'per dies decem fecit ludos.' Nam de Taurilibus dixerat 'per biduum.' Sic autem de ludis ejusmodi loquitur ubique, ut paulo post: 'L. Scipio ludos eo tempore, quos bello Antiochi vovisse sese dicebat, ex collata ad id pecunia ab regibus civitatibusque, per dies decem fecit.' Et XLII. 20. 'Ludos per dies decem Jovi optimo maximo primo quoque die faciendos.' Et XL. 45. 'Ludi votivi Q. Fulvii consulis per dies decem magno apparatu facti.' *Sigon. Decem adparatos deinde ludos* ex nostris legunt Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Mead. uterque, Gaertn. Hearnii L. 1. N. et edd. vett. usque ad Froben. qui a. 1535. vocem *decem* abjecit, consentiente ex Mss. nostris Lov. 6. Contra duabus ex conjectura vocibus additis *per dies decem apparatos deinde ludos* scribendum existimat Sigonius. Durum videri posset, vocem *deinde* in quintam sedem rejici, cui nonnihil medebimur, si cum Lov. 2. legemus *deinde adparatos ludos*. Ita enim ordine quarta periodi erit, ut III. 3. 'In Æquis nihil deinde memorabile actum.' Si tamen Frobenium lectionem cod. Mog. expressisse constaret, ei adhærere mallem. Ceterum voces a Sigonio additas, ut a Livii verbis distinguerentur, uncis inclusi.

§ 2 *Multi artifices ex Græcia venerant honoris ejus caussa. Athletarum quoque certamen*] *Artifices* sæpe simpliciter dicuntur, qui in scenam prodeunt artis ludicræ faciendæ caussa. v. l. VII. 2. infra hoc cap. et XLI. 20. tum Phædr. v. 5. 'artifices scenici' Ciceroni pro Arch. c. 5. Suet. Cæs. cap. 84. 'artifices saltationis' idem in Tito cap. 7. Horum ferax erat Græcia. Vide Freinsh. Ind. Curt. voc. 'Artifices.' Liv. XLI. 20. de spectaculis Antiochi, 'copia Græ-

corum artificum.' *Duker. Ex Græcia venerunt* cod. Mog. quod recepi. Tum *honoris ejus gratia* Gaertn. quod est ex interpretis glossa. Vide ad lib. XXXVI. c. 10. § 13. Præterea *Athletarumque certamen* Lov. 6. Sed vide ad v. 27. § 1. Mox *prope unius seculi copia* male Harl.

§ 3 *In Piceno per triduum lapidibus pluerat*] *Lapides* Harl. Utroque modo Livium aliosque locutos esse, vidimus ad III. 10. § 8. Hic tamen nihil mutandum, tum quod reliqui codd. receptam lectionem firment, tum quod Jul. Obseq. qui sua plurimam partem ex Livio hausit, prodigia hujus anni referens similiter dixerit cap. 56. 'Sacrum novemdiale factum, quod in Piceno lapidibus pluit.' Insuper *pluverat* Voss. Lov. 4. et ed. Camp. Vide ad I. 31. § 1.

Adussisse complurium levi adflatu vestimenta maxime dicebantur] *Adussisse quam plurimum* Harl. quod vitiosum esse, subsequens *levi adflatu* ostendit. Forte tamen dare voluit librarius *quamplurium*, quod est in Lov. 2. Vide ad IV. 31. § 2. Sed nihil mutandum. Jul. Obseq. cap. 56. 'Ignesque cœlestes, multifariam orti, levi adflatu complurium vestimenta adusserunt.'

§ 4 *Addita et unum diem supplicatio est*] *Addita in unum diem* Hearnii L. 1. omnibus meis recte dissentientibus. Supra l. x. c. 41. 'Unum diem Æsculapio supplicatio habita est.' XXVII. 23. XXIX. 14. 'Diem unum supplicatio fuit.' XL. 19. 'Per totam Italiam triduum supplicatio et feriæ essent.' c. 45. 'Ut supplicatio diem unum esset.' XLI. 9. 'Diem unum circa omnia pulvinaria supplicatio fuit.' cap. 13. 'In Crustumino diem unum in ipso loco supplicatio fuit.' cap. 21. 'Biduum ferias ac supplicationem se habiturum.' c. 28. 'Exitu prope anni diem unum supplicatio fuit.' XLII. 20. 'Supplicatio unum diem feriæque habitæ.'

Ædes Opis in Capitolio de cœlo tacta erat] Jul. Obseq. de Prod. cap. 56. 'Ædes Jovis in Capitolio fulmine icta est:' ubi Scheff. ex Livio *Ædes Opis* legendum conjecit. At *ædis Opis* legunt Lov. 1. 2. 4. 6. et Mead. 2. Vide ad IV. 25. § 3.

§ 5 *Abominantes, arceri Romano agro, &c. jusserunt*] Jul. Obseq. cap. 56. 'In Umbria semimas duodecim ferme annorum natus, aruspicumque jussu necatus.' An ejus auctoritate etiam apud Livium legendum *abominantes aruspices arceri Romano agro?* Nisi enim ita legas, quinam *jusserunt?*

§ 6 *Eodem anno Galli Transalpini, transgressi in Venetiam*] *In Venetiam* dicit, quod authores *in Venetos* frequentius dicunt: nisi quis locum corruptum putet, quod ego tamen non existimo. *Glar.* Ambigit de hac voce Glareanus, quæ tamen est apud Patercul. II. 76. Florum de Bello Cimbrico III. 3. Eustathium in Dionysium, et Liv. XLI. 27. ['Glareanus dicit, frequentius dici *in Venetos*, quam *in Venetiam;* idque verum est: non negat, alterum non dici.'] *Sigon.* Admonet Glareanus, non defuisse, qui mendum in textu esse dixerint, legendumque *in Venetos*, quum hæc locutio frequentior authoribus sit: ego tamen *Venetiam* legendum non dubito. Nam, sicuti 'Venetiæ' urbs appellatur, ita 'Venetia' provincia seu regio, cujus populi seu incolæ 'Veneti' nuncupati. Scribit Livius idem per initia lib. I. Antenorem 'cum multitudine Henetum, qui, seditione ex Paphlagonia pulsi, et sedes et ducem, rege Pylæmene ad Trojam amisso, quærebant, venisse in intimum maris Adriatici sinum, Euganeisque, qui inter mare Alpesque incolebant, pulsis, Venetos Trojanosque eas tenuisse terras, et in quem primum egressi sunt locum, Troja vocatur, pagoque inde Troja nomen est; gens universa Veneti ap-

pellati.' Hoc pariter tradit Cornelius Nepos, si Plinio credimus id affirmanti VI. 2. qui II. 72. inquit, 'In parte Italiæ, quæ Venetia appellatur, eisdem horis umbra gnomoni par sit.' Clarius vero III. 18. Venetiam decimam Italiæ regionem describit. Et Livius ipse XLI. 27. 'Ex iis M. Æmilio senatus negotium dedit, ut Patavinorum in Venetia seditionem comprimeret.' Hanc regionem 'Venetorum angulum' vocavit Livius l. v. c. 33. Quod vero hoc in loco scribit idem author, Gallos, scilicet Transalpinos, sine populatione aut bello in Venetiam transgressos, in eam me trahit sententiam, ut existimem horum partem quoque postea, vel patrii soli amore motam, vel snæ gentis authoritate revocatam, cum de ea re Romani per legatos conquesti essent, in Galliæ maritimam oram reversos, quæ Britanniæ opponitur, Venetorum etiam nomen retinuisse. Horum non semel meminit Cæsar in Comm. de B. Gall. libb. II. et III. inquiens, eorundem civitatis amplissimam authoritatem esse omnis oræ maritimæ regionum earum, quod naves habent Veneti plurimas, quibus in Britanniam navigare consueverunt, et scientia atque usu nauticarum rerum cæteros antecedunt, et in magno impetu maris atque aperto, paucis portubus interjectis, quos tenent ipsi omnes fere, qui eodem mari uti consueverunt, habent vectigales. De iis quoque meminit Livius in Epit. lib. CIV. scribens, 'C. Cæsar gentem oceano junctam Venetos navali prœlio vicit.' Ita Plinius non damnandus, quod Venetos populos IV. 18. in Gallia reposuerit: illud tamen non recipiendum ex ipso, quod ibidem in Lugdunensi Gallia locarit, cum id Cæsaris scriptis minime conveniat. Nisi lata appellatione Galliam Lugdunensem acceperimus pro Gallia Celtica, cujus Ptolemæus fuse II. 8. verba facit, et cujus pars occidentalis mari oceano alluitur. *M. Donatus. Eodem quoque anno* Lov. 5. et edd. primæ usque ad Frob. qui a. 1535. primus omisit. Mox *Aquilegia* Vossian. Lov. 1. 6. Harl. et Gaertn. Tum *est Aquileia* Lovel. 5. et editi ante Aldum.

§ 7 *Nec, quid in Italia facerent, se scire*] Pall. *sese scire.* Gebh. Similiter Voss. Lov. 1. 4. 6. Harl. Gaertn. et Mead. ambo. Insuper *in Italia quid facerent* Lov. 1. 6. et Gaertn.

§ 8 *Ludos eo tempore, quos bello Antiochi vovisse sese dicebat*] *Eo tempore ludos* Lov. 5. et edd. ante Aldum; qui ordinem vocabulorum vulgo receptum induxit, concinentibus reliquis meis. Tum *vovisse se dicebat* Voss. *vovisse sese dicebatur* Mead. 1. An voluit librarius *vovisse dicebatur?* Sed potius nihil muto. Innumeris enim locis librarii terminum finalem verbi passivi, vel notam, qua scribi solebat, perperam addiderunt. Vide ad I. 17. § 6. II. 5. § 7. c. 7. § 2. c. 30. § 13. c. 45. § 8. c. 64. § 11. III. 26. § 4. c. 34. § 4. c. 36. § 8. c. 60. § 2. IV. 3. § 6. c. 61. § 7. V. 35. § 2. c. 40. § 8. c. 41. § 4. c. 49. § 9. VI. 7. § 5. c. 14. § 12. c. 25. § 3. c. 41. § 4. et passim. Alibi eamdem perperam illos omisisse vidimus ad X. 10. § 1. Mox § seq. *ad dirimendam inter Antiochum et Eumenem reges certamina* Harl. Videri posset legendum esse *ad dirimendum certamina.* Vide ad XL. 49. § 1. Potius tamen nihil muto, et existimo literam *m* finalem adscitam esse ex similitudine literarum initialium *in* vocis seq. Vide ad III. 48. § 5.

§ 10 *Congregatosque per Asiam artifices*] Habent Pall. *corrogatosque.* Gebh. *Conrogatosque* Mead. 1. *corrogatosque* Lov. 2. 4. Mead. 2. et Gaertn. Vide ad XXXIII. 48. § 5. Mox *quorum ludorum post bellum votorum diceret mentionem non fccisse* Voss. et Lov. 1. ac 6.

CAP. XXIII. § 2 *Postero die prætores facti P. Cornelius Cethegus*] Hoc

Cethegus nuper est additum. Sed et anno sequenti c. 32. ‘ P. Cornelius Cethegus’ fit prætor. Quare hoc mihi suspectum, ut multa alia hoc loco, maxime quod prætorum sors omissa est hoc anno, et provinciarum ordinatio, præter hujus decados et morem et consuetudinem. *Glar.* Certe *Cethegus* deest quidem a Lov. 5. et edd. antiqq. non tamen ea ex caussa cognomen id Glareano suspectum fieri debuit. Addidit enim Aldus auspiciis cod. Moguntini, cum quo faciunt Lov. 1. 4. 6. Voss. Mead. 2. et Gaertn. Reliqui autem mei Lov. 2. Harl. et Mead. 1. legunt *P. Cornelius Celsus.* Proximi autem anni prætorem hujus fratrem patruelem fuisse, conjicit Pighius in Ann. ad a. IↃLXIX. p. 312. Præterea *prætores creati* Lov. 1. et 6. sed *creati* modo præcessit. Paullo ante *creati consules sunt* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

C. Afranius Stellio] Pall. et vet. ed. *Arranius Stellio.* Gebh. *C. Aranius* Lov. 2. et Harl. *C. Arranius* Voss. Lov. 1. 4. 5. 6. Mead. ambo, Gaertn. et edd. vett. pro quo recte Frob. 1531. *C. Afranius* emendavit. Dein *Stello* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Mead. 1. et Gaertn. *C. Afranius Stellio* triumvir coloniæ deducendæ memoratur c. 55. § 9. ubi quidem etiam variant libri; sed quidam tamen ita præferunt; aliorum vestigia eam lectionem probant. Sequens prætor *A. Atilius Sarranus* vocatur in Voss. *Auli* prænomen ei etiam datur in Lov. 6. et Gaertn. cognomen autem *Sarranus* in Lov. 1. et 6. *Sarra* in Lov. 4. Vide ad XXXIV. 54. § 3.

L. Postumius Tempsanus] *Tumpanus* scribit Pighius in Ann. ad a. IↃLXV. et IↃLXVIII. e Livii XXXIV. 47. credo, ubi ‘ L. Postumius quæstor, cui Tympano’ (non *Tumpano*) ‘ cognomen erat,’ a Boiis occisus dicitur. Sed hoc non satis argumenti est, pro *Tempsanus* hic legendum esse *Tympanus.* Cognomen *Tempsanus* fortassis nusquam alibi legitur; sed potuit id Postumius ob causam aliquam habuisse a Tempsa in Bruttiis, quo a. IↃLIX. coloniam civium Romanorum deductam scribit Livius XXXIV. 45. Sic Valerios cognomen ‘ Antias,’ et Atilios ‘ Calatinus,’ ab ‘ Antio’ et ‘ Calatia’ accepisse, probabile est. Et Augusto infanti cognomen ‘ Thurinus’ a ‘ Thuriis’ inditum fuit. Suet. Aug. c. 8. Illud hic animadvertendum est, quod adnotat Pighius, Livium omnium hujus anni prætorum sortes provinciarum præter morem suum omittere, sed deinde capp. 29. et 41. indicare L. Postumio Tarentum provinciam fuisse. Hoc ille tædio, quod aliquando in laboribus auctori obrepit, tribuit. Vix credo omnes ita judicaturos. *Duker.* Codd. manu et typis descripti nihil mutant, nisi quod perperam *Postumus* sit in Harl. *Tensanus* in Lov. 2.

M. Claudius Marcellus] Pall. et vet. ed. *M. Claudius Marcellinus.* Gebh. Non vereor id [*Marcellinus*] vitiosum appellare, et, recisis literis quæ abundant, censere scribendum *Marcellus.* Idem ipse est, qui consul creatur c. 45. Accedit τὸ *Marcellinus* esse cognomen Lentulorum, non Claudiorum. *Jac. Gronov.* *Marcellus* habet unus liber Hearnii, e quo intelligo, id etiam probasse Sigonium. Propter auctoritatem plurimorum Mss. tamen non temere damnem *Marcellinus.* Quod *Marcellinus* cognomen Lentulorum fuit, ex eo non sequitur, id hujus Claudii quoque non potuisse esse. ‘ Cn. Cornelius Lentulus Marcellinus,’ qui a. IↃCXCVII. patre Claudio Marcello plebeiæ gentis natus, quod ex Cic. Epist. Fam. XV. 10. et Ascon. in Divin. in Verr. c. 4. intelligitur, a Cn. Cornelio Lentulo adoptatus, se Cn. Cornelium Lentulum, non ‘ Claudianum’ a nomine gentis, qua natus erat, ut alii solebant, sed ‘ Marcellinum’ a nomine familiæ patris naturalis appel-

lari voluit, ne, ut putat Manutius ad Cic. Epist. Fam. I. 1. e Claudiis Pulchris aut Neronibus patriciis videretur esse, qui e Claudiis Marcellis plebeiis erat. Fingamus jam hunc M. Claudium, quum patre Claudio Marcello plebeiæ gentis natus esset, a M. Claudio quodam, non dico patricio, quia hoc illa ætate rarum fuisse puto, sed plebeio, verbi gratia Asello, Flamine, aliove quodam Claudiorum plebeiorum, quorum multæ familiæ erant, adoptatum fuisse. Hic sibi non dissimili ratione cognomen Marcellini adsciscere potuit, ut sciretur, qua familia Claudiorum plebeiorum natus per adoptionem in aliam venisset. Non multum tamen huic hariolationi tribuo, nec valde contendo retinendum esse *Marcellinus*. Sed, quod hic pro certo ponitur, hunc 'M. Claudium Marcellum' eumdem esse, qui biennio post a. IↃLXX. consul fuit, id non admodum certum est. Auctor Indicis Fastorum Pighianorum hujus anni consulem putavit esse 'M. Claudium Marcellum,' quem a. IↃLXV. prætorem memorat Livius XXXVIII. 35. Nec video quidquam dici posse, cur is esse non potuerit. Vir doctissimus eo in hanc opinionem venisse videtur, quod sæpe tantum biennium inter præturam et consulatum interjectum erat. Sed, hoc non perpetuum fuisse, vel uno Q. Fabii Labeonis exemplo, quum multa in promtu sint, osteudi potest. Nam hic quum a. IↃLXIV. prætor fuisset, Liv. XXXVII. 47. post sex annos demum cum M. Claudio Marcello consul factus est c. 45. *Duk. Marcellus* Lov. 1. Harl. et Hearnii L. 1. Ita etiam olim edidit Frob. 1535. quod post eum reliqui servarunt usque ad J. F. Gronov. qui a. 1665. priorem lectionem *Marcellinus* revocavit. Et favet Jac. Perizonius, qui hæc ad marginem cod. sui notavit: '*Marcellus* legendum Jac. Gronov. adfirmat, maxime quum sit idem, qui c. 45. consul creetur: quod tamen incertum. Nam et lib. præc. c. 35. M. Clandius Marcellus prætor urbanus fuit, et potuit hic ad distinctionem iilius dictus esse *Marcellinus*.' Hæc ille. Quam sententiam defendenti quemadmodum pertinaciter adversari nolo, ita tamen Gronovio *Marcellus* legenti potius consentio, partim ob codicum trium, emendatio em ejus probantium, fidem; partim quod Frob. 1535. ita vulgarit; quem id auspiciis, ut solet, Gelenii fecisse, Gelenium vero cod. Mog. secutum fuisse, suspicor. Ne tamen temeritatis accuser, in contextu nihil mutavi, licet id Crevierium fecisse videam.

§ 3 *Extremo anni, quia Sp. Postumius consul*] *Postremo anni* Lov. 2. et Harl. *Extremo anno* edd. vett. pro quo Aldus ex cod. Mog. *Extremo anni* restituit. Nec aliter reliqui nostri. Et recte. Supra III. 24. 'Extremum anni jam erat.' XXXV. 11. 'Extremo ejus anni bis in magnum periculum res adducta est.' l. XXXIX. c. 6. 'Extremo anni, &c. Cn. Manlius Vulso de Gallis, qui Asiam incolunt, triumphavit.' Similiter 'extremum autumni,' 'hiemis;' vide ad XXII. 32. § 1. 'extremum æstatis;' vide ad XXVI. 20. § 7. 'extremum spei' XLIII. 16. 'extremum pontis' XLIV. 5. Vide etiam ad XXXVII. 58. § 8. Præterea vox *consul* deest in Voss.

Sipuntem supero, Buxentum infero mari, invenisse] *Sipontum* dixit, non *Sipuntem*, quemadmodum *Buxentum* Latinis dicitur, qui Græcis *Pyxus*. Gelen. *Sipuntem*, pro *Sipuntum*, operarum errore dedit Frob. a. 1531. Id autem oppidum *Sipuntum* et *Sipontum* scriptoribus antiquis dictum esse, docuerunt Cluver. Ital. Ant. IV. 11. p. 1212. et Cellar. Orb. Ant. II. 9. p. 565. Vox *mari* deest in Lov. 5.

§ 4 *Triumviri ad colonos eo scribendos*] *Ad colonos eos scribendos* Lov. 1. Harl. et Mead. 1. litera initiali ulti-

mæ vocis in fine præced. perperam repetita. Vide ad XXVIII. 25. § 2. *Ad colonias eo scribendas* Voss. Lov. 5. et editi ante Aldum, qui vulgatum ex fide Msti Mog. admisit. Similiter legunt reliqui nostri. Mox prætoris urbani prænomen est *L.* in omnibus scriptis nostris, Hearnii L. 1. et edd. antiqq. pro quo *T.* Moguntini ex cod. suo recte dederunt. Certe c. 6. § 2. nihil mutarunt codd.

§ 5 *Bellum, quod inminebat, non unde plerique opinantur, nec ab ipso Perseo caussa cœpit*] Pall. et vet. ed. *caussas cepit*, ut referatur τὸ *cepit* ad *bellum*. Gebh. *Bellum imminebat, ut id plerique opinantur, nec ab ipso Perseo caussa cepit* admodum corrupte Voss. *bellum, quod imminebat, ut id pplique opinantur* Lov. 1. *bellum, quod imminebat, ut plerique opinantur* Lov. 6. *ut*, pro *unde*, in L. 1. Hearnius invenit: *caussas cepit* reliqui omnes codd. constanter; neque aliter editum est usque ad Paris. qui a. 1573. *caussas cœpit* vulgarunt, *caussa cepit* Modius, *caussa cœpit* Gruter. Sed recte Gronov. priscam lectionem *caussas cepit* servandam esse in prima ed. notarum monuit. Terent. Andr. I. 3. 8. 'Si lubitum fuerit, caussam ceperit, quo jure, quave injuria præcipitem me in pistrinum dabit.'

Inchoata initia a Philippo sunt] Vet. lib. *ab ipso Philippo sunt*. Sigon. Similiter Lov. 2. et Harl. At mox sequitur 'et is ipse.' Sed *inchoata a Philippo initia sunt* Gaertn.

Et is ipse, si diutius vixisset] Libri omnes *et ipse si diutius vixisset*. Gebh. Non aliter inveni in Voss. Lov. 1. 4. 5. 6. Harl. Mead. utroque, Gaertn. et priscis edd. *et is ipse* Aldus dedit fide cod. Mog. Eodem nos ducit scriptura, licet vitiosa, cod. Lov. 2. *et si ipse si diutius*.

§ 6 *Una ea res, quum victo leges*] Vet. lib. *Una eum res*. Sigon. Codicibus Sigonii consentiunt nostri, ut et edd. vett. usque ad Froben. qui a. 1531. alteram lectionem male invexit. Præterea *devicto* Harl. Mox vero *maxime augebat* Mead. 1. Vide ad X. 14. § 9. *Maxime agebat* Lov. 1. Vide ad XXIX. 6. § 7. Tum *defecerunt* Lovel. 4. ac tandem *in senatu* Voss.

§ 7 *Tamen quia rem integram*] Lege *cum, quia rem*. Gelen. Quod recte Gelenio displicuit, in uno tantum Lov. 5. inveni: *tum quia rem* Voss. Lov. 1. 6. Harl. Gaertn. et Lov. 2. in contextu. Ex his patet origo erroris. Pro *quum*, sive *cum*, aut *cũ*, primo datum erat *tum*, vel *tũ*. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. Illud autem *tũ* deinde ulterius corruptum est in *tñ*, id est *tamen*. Vide ad XXII. 17. § 5.

§ 8 *Antiocho deinde bello superato ad Thermopylas, regi divisis*] Ordinem sic restituimus: *Antiocho rege deinde bello superato ad Thermopylas, divisis partibus, &c.* Gelen. Ut ante Gelenium edebatur, exhibent Lov. 5. et Mead. ambo. Neque differunt multum reliqui: *superato bello* legunt Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn. Tum *rege, divisis* Lov. 2. in contextu, et Lov. 4. *regni divisis partibus* Voss. Lov. 1. 6. Harl. Gaertn. et Lov. 2. in margine. Mox vocabulum *dies* non adparet in Voss. Lov. 1. 2. 4. Mead. utroque, et Gaertn.

§ 9 *Romanisque oppidum deditum est*] *Romanis oppidum* Harl. Ceterum a Lamiæ mœnibus abscedere jubetur Philippus apud Liv. XXXVI. 25. non vero eodem anno, quo a Philippo obpugnata erat, sed demum anno sequenti, Romanis tradita est lib. XXXVII. capp. 4. et 5.

§ 10 *Permisit, ut Athamaniæ et Amynandro bellum inferret; et urbes*] Libri omnes *permisit, Athamaniæ et Amynandro bellum inferret; urbes, quas Thes. Æt. ad., regno ad.* Gebh. Vocula *ut* non adparet in Lov. 1. 2. 4. 6. Harleian. Mead. utroque, et Gaertn. Eam Livius post verbum 'permitte-

re' partim omittere, partim addere solitus est. Vide ad XXXIII. 45. § 3. Verius tamen videtur, eam hic interceptam esse a literis ultimis vocis præced. Vide ad XXIV. 16. § 17. Deest etiam particula *et* a Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. utroque, et editis ante Aldum. Sed et illam eliserunt literæ finales proximæ dictionis. Vide ad XXXV. 41. § 7. Paullo ante *ad Naupatum* Lov. 2. *ad Upanatum* Lov. 6. *ad Natum* Voss. Lov. 1. 4. et Mead. ambo; sed in margine Mead. 1. *ad Naupactum* adscribitur. Tum *contulerunt* Harl.

§ 11 *Et urbes aliquot ceperat*] Pall. et vet. ed. *et urbes receperat aliquot.* Gebh. Sic [*ceperat*] Frobenius: sed priores et nostri scripti, *et urbes aliquot receperat.* Nec puto jure mutatum. Nam et alibi Livius 'recipere urbem' pro simplici 'capere' usurpat. Lib. XXVIII. c. 17. de Scipione: 'Parvum instar eorum, quæ spe et magnitudine animi concepisset, receptas Hispanias ducebat.' *J. F. Gron.* Livius III. 29. 'Castris hostium receptis.' XXXVI. 10. 'Cypæram, et Metropolim, et iis circumjecta castella recepit.' Sic sæpe etiam alii. Vide Freinsh. Ind. Flori. *Duk.* Τὸ *aliquot* deest in Hearnii N. Eam vocem sequenti postponunt Vossian. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, et edd. vett. Deinde *ceperat* legunt Lov. 6. et Gaertn. In editis autem non Frob. sed Aldus, id primus admisit. Sed reliqui nostri, cum Hearnii L. 1. et N. melius præferunt *receperat.* Recte enim viri docti observarunt Livium 'recipere' pro capere, vel accipere, usurpare solitum fuisse. Supra II. 39. 'Inde Lavinium recepit.' VIII. 19. 'Orantes, ut in fidem reciperentur.' XXIII. 44. 'Abstulit spem Hannibali per proditionem recipiendæ Nolæ.' XXXII. 13. 'Achorras per deditionem receperunt.' XXXVI. 13. 'Præsidiisque per recepta oppida dispositis Philippo se conjungit.' XXXVIII. 39. 'Telmissum eadem expeditione recepit.' c. 42. 'Perfecto Ætolico bello, recepta ab Antiocho Asia, devictis Gallis.' XLII. 63. 'Inde Thebas ductus exercitus: quibus sine certamine receptis, urbem tradidit exsulibus.' XLIV. 7. 'Agassam urbem, tradentibus sese ipsis, recepit.' Auct. Epit. Liv. lib. LXI. 'Allobroges in deditionem recepti:' quomodo ibi legendum videbimus. Eodem modo sæpe Justinum locutum esse, constat ex Indice Freinsh.

§ 12 *Magnetum gentem suæ ditionis fecit*] *Magnas tum gentes* Lov. 2. *magnæ tum gentes* Harl. et Mead. 1. *Magnetum gentes* Voss. Lov. 1. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. ante Frob. qui recte a. 1535. *gentem* dedit. Pariter erraverant multi Mss. XXXIV. 56. § 10.

§ 13 *Partibus, quæ domestico certamine vincerentur, adjungendo se, cepit*] *Parti quæ domestico certamine vinceretur* Lov. 2. *parti quæ domestico certamine vincerentur* Voss. *partimque domestico certamine vincerentur* Harl. et Mead. 1. *partim quæ domestico certamine vincerentur* Lov. 1. 4. 6. Mead. 2. et Gaertn. Tum *adjungendos cepit* Mead. 1. *adjungendas cepit* Mead. 2. *adjungendo sese cepit* cod. Mog.

CAP. XXIV. § 1 *Quibus, quandocumque data fortuna esset*] Libri nostri omnes *quandoque data fortuna esset.* Gebh. Primus apud me sic [*quandocumque*] Curio. Vetustiores *quibus quando data fortuna esset.* Quod ut facile tolerem, ita vereor, ne scriptum olim fuerit *quibus quandoque data fortuna esset.* Vide ad I. 24. *J. F. Gron.* Non primus est Curio, qui *quandocumque* edidit; sed ita ante Curionem invenio apud Frob. 1535. Basil. 1539. Vascos. et Gryph. 1548. *quando* legunt Voss. Lov. 2. 6. Harl. et Gaertn. *quandoque*, ut Gronov. εὐστοχῶς conjeccerat, Lov. 1. 4. 5. Mead. ambo, Hearnii L. 1. N. (nam

qnq; quod præfert L. 1. *quandoque* expouendum est) et edd. principes: cui in contextu locum dedi. Vide ad I. 31. § 4. Utrum *quandocumque*, an *quando*, an denique *quandoque* scribatur, se non videre, quid intersit, fatetur Doujatius. Certe, quod ad sensum, nihil interest: at stilo Livii adsueti, *quandoque* tot Mstorum fide firmatum ei conuenire, facile videbunt.

§ 2 *Portoriisque maritimis auxit*] *Portoriisque maritimisque* Voss. Male. 'Portorium maritimum' dixit, quia portorium non tantum solvebatur in portubus, sed etiam in pontibus et itinere; ad cujus distinctionem id, quod in portubus exactum est, hic 'portorium maritimum' vocavit. Vide Burm. de Vectig. cap. 5. pag. 53. Mox *metalla etiam vetera*, omissa copula, Lov. 6. Vide ad II. 44. § 3. Tum *recoluit, nova*, omissa iterum media copula, Voss. Lov. 4. 6. Harl. Mead. uterque, et Gaertn. Eadem cum voce sequenti *nova* etiam deest in Lov. 1. 'Metalla' autem sunt loca unde metalla effodiuntur. Vide ad XLII. 12. § 9.

§ 3 *Antiquam multitudinem hominum, quæ belli cladibus amissa erat*] Pall. uterque *quæ amissa belli cladibus erat*. Gebh. Similiter Lov. 4. et Mead. 2. Præterea *mult. ant.* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn. Mox *non stirpis tantum sobolem* Gaertn.

Cogendis omnibus procreare atque educare liberos] An hoc est, eum prohibuisse illos exponi? quemadmodum Dionys. Hal. I. 15. de Romulo loquitur, εἰς ἀνάγκην κατέστησε τοὺς οἰκήτορας αὐτῆς (Romæ) πᾶσαν ἄῤῥενα γενεὰν ἐκτρέφειν. *Duker. Cogendis hominibus* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn. Vide ad III. 54. § 6.

§ 4 *Quietusque aliquamdiu a bellis, omni cura in augendas regni opes intentus fuerat*] Omnia hæc, quæ in reliquis codd. supersunt, male defuerunt in Harleiano. Tum *augendas belli opes* Mead. 2. legit; cujus scribæ menti vox, quæ modo præcessit, obversabatur. Mox § seq. vox *iram* deest in Gaertn.

§ 6 *Thessalorum et Perrhæborum querelæ de urbibus suis ab eo possessis*] Vide Polyb. Exc. Legat. num XL. *Querelæ urbibus suis ab eo possessis* Lov. 5. Hearnii L. 1. et edd. vett. Adparet ultimas literas vocis præcedentis *elæ*, vel, ut scribebant, *ele*, elisisse præpositionem *de*. *Querelæ urbibus suis eo possessis* Lov. 1. 4. 6. et Mead. ambo: *querelæ urbibus sub eo possessis* Lov. 2. Mox *Thregiis oppidis* Voss. Lov. 4. et Gaertn. *Threciis oppidis* Lov. 1. Vide ad XXXVII. 33. § 3.

§ 7 *Maxime moverat senatum, quod eum Æni et Maroneæ adfectare possessionem audierant*] Vetus lectio *quod jam Æni et Maroneæ affectari poss. aud.* Gelen. Ms. *Maxime moverat senatum, quod eum Ænei et Maroneæ affectare possessionem audierat*. Modius. Vet. ed. *quod jam Henum et Maroneam affectari possessione audierant*. Pal. 1. *quod jam eum et Maroneam affectari possessione audierant*. Alter, *quod jam Ænum et Maroneam affectari possessionem audierant*. Gebhard. *Jam eum et Maroniæ affectari possessionem audierant*, quatuor præcedentibus vocibus omissis, Voss. *M. m. s. quod jam Enum* (vel *Henum*) *et Maroneam affectari possessionem audierant* Lovel. 5. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum: nec aliter Lov. 4. nisi quod *possessione* legat. *M. m. s. quod Jamẽu et Maronẽ affectari possessionem audierat* Mead. 1. *M. m. s. quod Jamerium et Maronea affectari possessionem audierat* Lov. 2. *M. m. s. quod Enum et Maronea affectari possessionem audierat* Mead. 1. *M. m. s. quod emulati et Maroniæ affectari possessionem audierant* Lovel. 1. et 6. *M. m. s. quod ævi jam et Maroniæ affectari possessionem audierant* Gaertn. *M. m. s. quod Enei et Maroneæ affectari possessionem audierant* Harl. *M.*

m. s. quod eum Æni et Maroniæ affectare possessionem audieret cod. Mog. non quod ex eo profert Modius; unde Aldus formavit, quod ad caput notæ Gelenianæ reperitur. Ex codicis Mog. lectione vitiosa *audieret* nolim emendari *audierat*. Nam 'senatus audierant' Livianum est. Vide ad IV. 58. § 4. Nisi quis forte inter modos, quibus Livius orationem variare solitus est, referre malit, quod voci *senatus* primo respondeat verbum singulare *audierat*, mox plurale *curant*. Vide ad IV. 16. § 8. et XXX. 42. § 16.

§ 8 *Non partis amissæ, non finium jacturam querentes, sed totam Athamaniam sub jus judiciumque regis venisse*] Qua ratione Athamania omnis in jus ditionemque Philippi concesserit, narrat Livius XXXVI. 14. At postea Amynandrum regnum suum Athamaniam recepisse, missisque legatis pacem a Romanis petiisse, similiter retulit lib. XXXVIII. capp. 1. 2. 3. accepta etiam fide venit in castra eorum c. 9. apud quos Athamaniam sibi ereptam queritur Philippus cap. 10. Postea Philippum Athamaniam recepisse non adparet: quomodo ergo hic Athamanes non partis amissæ, non finium jacturam queruntur, sed totam Athamaniam sub jus judiciumque regis venisse? Difficultatem auget, quod additur cap. seq. 'Athamanes libertatem repetebant, et castella Athenæum et Pœtneum.' Unde scilicet fit, ut, qui duo tantum castella, quorum alterum finibus Macedoniæ subjectum fuisse dicitur XXXVIII. 1. sibi deesse queruntur, reliquam omnem regionem receperant, tamen 'libertatem' repetant? Hinc me non expedio. Athamanum legatos tantum urbes occupatas repetiisse, testatur Polyb. Excerpt. Leg. num. XL. Ἅμα δὲ τούτοις Ἀθαμᾶνες, Περῥαιβοὶ, Θετταλοὶ φάσκοντες, κομίζεσθαι δεῖν αὐτοὺς τὰς πόλεις, ἃς παρείλετο Φίλιππος αὐτῶν κατὰ τὸν Ἀντιοχικὸν πόλεμον. Paullo ante *venerunt legati* Lovel. 2. *venerunt legati* Voss. Lovel. 1. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, et editi ante Aldum, qui voces trajecit.

§ 9 *Et Maronitarum exsules erant pulsi, quia libertatis caussam defendissent, ab regio præsidio: ii non Maroneam modo*] *Quia libertatis caussa descendissent ab regio præsidio* Vossian. Lov. 6. et Harl. *descendissent* etiam Mead. 1. errore scribarum, qui hæc verba commutare soliti fuerunt. Vide exempla VIII. 29. § 12. XXI. 32. § 5. et apud Nic. Heins. ad Val. Flacc. 2. 109. Sed aliud latet. *Et Maronitarum exsules qui erant* legunt Lov. 4. et Mead. 2. Hinc legendum conjeci *Et Mar. exsules venerant, pulsi, quia, &c. venerant*, ut modo præcessit 'Athamanes quoque venerunt legati:' et mox sequitur 'Venerant et a Philippo legati.' Hanc conjecturam etiam Crevierio subnatam video. Venit etiam mihi in mentem, legi posse, *Et Mar. exsules (erant pulsi, quia lib. caussam def. ab regio præsidio) ii non Maroneam modo, &c.* In locutione *Maronitarum exsules ii nunciubant* abundat pronomen *ii*, a Livio perspicuitatis caussa additum propter illa quæ sunt interjecta. Vide ad XXV. 27. § 1. 'Caussam libertatis,' id est, libertatem. Phædrus I. 1. 4. 'Jurgii caussam intulit,' quod Gudius exponit, 'jurgium intulit.' Deinde *defendissent ab præsidio* pro adversus præsidium. Sallust. Fragm. lib. I. Hist. in Orat. Lepidi, 'Quid a Pyrrho, Hannibale, Philippoque et Antiocho defensum est aliud, quam libertas et sua cuique sedes?' Valer. Flacc. I. 35. 'Olim Lernæ defensus ab angue Arcas.' Potest et ipsum id, quod in duobus codd. me invenisse dixi, servari hac distinctione admissa: *Et Mar. exsules, qui erant pulsi, quia lib. caussam def. ab præsidio regio. Ii non Maroneam modo, &c.* Ita ad initium horum verborum *Et Maronitarum exsules* intelligendum vel 'venerunt,' quod præcessit; vel 'venerant,' quod

sequitur. Huic conjecturæ firmandæ facere potest, quod similiter Polybius, de Maronitarum exsulibus verba faciens, omittit τὸ ἦκον, quod de reliquis legatis et in præcedentibus et in sequentibus adhibuerat, in Exc. Legat. num. XL. Ἦκον εἰς τὴν Ῥώμην παράτε τοῦ βασιλέως Εὐμένους πρεσβευταὶ, &c. καὶ παρὰ Μαρωνιτῶν οἱ φυγάδες, &c. ἅμα δὲ τούτοις Ἀθαμᾶνες, Περῥαιβοὶ, Θετταλοὶ, &c. ἦκον δὲ καὶ παρὰ τοῦ Φιλίππου πρέσβεις. Præterea *ei non Maroneam* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo. Mox *nunciabant in potestate Philippi esse* Lovel. 2. *in potestate narrabant esse Philippi* membranæ Mog. Sed præfero vulgatum, cujus alterum glossema esse existimo.

§ 10 *Venerant et a Philippo legati ad purganda ea*] *Venerant etiam a Philippo* Gaertn. Tum voces *ad purganda ea* desunt in Lov. 2. Mox *permissu imperatorum Romanorum* legit Harl.

§ 11 *Civitates Thessalorum, Perræborum, et Magnetum, et cum Amynandro Athamanum gentem*] Ita Gronov. a. 1665. edidit, quum antea passim legeretur *civitates Thessalorum, et Perræbiorum.* Recte *Perræbiorum* in *Perræborum* mutavit. Vide ad XXXIII. 32. § 5. Cur tamen simul delevit particulam *et?* quam, præter omnes edd. priores, tuentur Voss. Lov. 1. 2. 5. Gaertn. et Hearnii L. 1. Eamdem itaque restitui.

§ 12 *Occupatum obpugnandis Ætolicis urbibus*] Secunda vox male exsulat ab Hearnii L. 1. Deinde *Ætolorum urbibus* legit Lovel. 6. *Ætolis urbibus* Voss. et Lovel. 1. Mox § seq. *absente re statueret* Lov. 4. Tum *dimisit,* pro *misit,* Gaertn.

§ 14 *Quorum sub adventum ad Thessalica Tempe omnibus iis civitatibus, quibus*] *Sub adventu* Voss. Lovel. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. ante Frob. qui a. 1535. *sub adventum* emendavit. Vide ad II. 55. § 1. Tum *omnibus civitatibus, quibus* Gaertn. *omnibus his, quibus* Lovel. 6. Vocem *quibus* male omittunt Voss. Lov. 1. 4. Harl. et Mead. ambo.

CAP. XXV. § 1 *Philippus . . . . consedissent*] *Et Philippus* Lov. 1. Præterea *consedisset* Voss. Lovel. 4. 6. Mead. ambo, et Gaertn. *conscendisset* Lov. 2. et Harl. Frustra.

§ 2 *Acerbius leniusve egerunt*] *Leviusve* Lov. 1. 6. et Harl. solito scribarum errore. Vide quæ notantur ad l. XXXVI. c. 31. § 8. Locutio 'leniter agere' inlustratur ad III. 50. § 12.

§ 3 *In controversiam autem veniebant Philippo Polystricta, Phaloria et Euronome*] Lege *Philippopolis, Tricca, Phaloria, et Eurymenæ.* Gelen. *Trica, Phaloria, et Eurymenæ* tria Thessaliæ oppida sunt, auctore Stephano. De *Phaloria* autem ita ait: Φαλώρη πόλις Θετταλίας, ταύτην Ῥιανὸς Φαλωρίαν καλεῖ. *Sigonius.* Omnes codd. *Philippo Polistrica,* vel *Polistricta.* Dein *Phoioria* Harl. *Phalaria* Voss. *Phaleria* Gaertn. Præterea *Eutonoñ* Harleian. *Euronoñ* Voss. Lovel. 1. et Mead. 1. *Eurononse* Lov. 2. *Euronomem* Gaertn. *Euronomen* Lovel. 4. 5. 6. et Mead. 1. Sed recte Gelenius locum emendavit. Per *Philippopolim,* priori loco memoratam, Doujatius intelligendam censuit Bessicæ urbem hujus nominis in Thracia ad fluvium Ebrum sub Hæmo monte: quod numquam ei excidere potuisset, si potius ad seriem narrationis Livianæ, quam ad sonum literarum, animum adtendisset. Intellexisset enim ex verbis seqq. talem innui urbem, de qua controverti potuit, utrum Thessalorum juris, an Ætolicum antiquitus oppidum fuerit; quod Philippopoli Thraciæ convenire nequit. Innuitur igitur Thessaliæ urbs Thebæ Phthioticæ. Eam urbem, quam Ætoli possidebant, illis eripuit Philippus XXVIII. 7. expugnatam autem ex suo nomine Philippopolim vocavit. Polyb. v. 100. Γενόμενος δὲ κύριος τῶν Θηβῶν, τοὺς μὲν ὑπάρχοντας οἰκήτορας ἐξηνδραποδίσατο· Μακηδόνας δὲ εἰσοικίσας Φιλίππου τὴν πό-

λιν ἀντὶ Θηβῶν κατωνόμασεν. Eadem urbs Φίλιπποι vocatur apud Steph. Byz. voce Φίλιπποι. Ἐκλήθησαν Φίλιπποι καὶ αἱ Θῆβαι Θεσσαλίας, καὶ Γόμφοι Θεσπρωτίας. Et quidem hæc illa urbs Philippi esse putatur, ad quam quidam veterum prœlium inter Cæsarem et Pompeium commissum fuisse scripserunt; quod tamen plerique ad Pharsalum decertatum tradiderunt. Id ita componere conatur Holsten. ad Steph. Byz. voce Θήβη, Thebas, sive Philippos parum a Pharsalo abfuisse: unde sequitur, prœlium, campis vicinis factum, æque huic atque illi urbi adscribi posse. Pharsalo vicinas fuisse Thebas, indicare videtur Polyb. v. 99. Ἐπίκειται δὲ εὐκαιρῶς [sc. πόλις Θῆβαι] τῇ τε Μαγνησίᾳ καὶ τῇ Θετταλίᾳ· καὶ μάλιστα τῆς μὲν Μαγνησίας τῇ τῶν Δημητριέων χώρᾳ· τῆς δὲ Θετταλίας τῇ τῶν Φαρσαλίων καὶ Φεραίων. Adde, quæ notavit Dukerus ad Flori IV. 2. § 43. Per *Philippopolim* autem hic intelligendas esse Thebas Phthioticas Donjatium docere potuissent, aut debuissent quæ de Thebis infra hoc cap. subjiciuntur, et adprime conveniunt iis quæ de illis narrantem Polyb. audivimus. De 'Tricca' vide ad XXXVI. 13. § 6. De 'Phaloria' vide ad XXXII. 15. § 1. 'Eurymenas,' præterquam apud Stephanum et Livium, non facile obcurrere, canssatus Donjatius, ex Ptolem. III. 13. *Ctemenæ* scribendum conjicit, quod erat Estiæotidis oppidum inter Triccam et Pialam. Verum, ne memorem nunc dissensum Mstorum, quorum vestigia potius voci *Eurymenæ*, quam *Ctemenæ*, favent, *Eurymenarum* præter Livium et Stephanum meminit etiam Scylax Caryand. p. 60. Ἔξω δὲ τοῦ κόλπου Παγασητικοῦ Μελίβοια, Ῥιζοῦς, Εὐρυμέναι. Cum eo loco si conferas verba Plinii H. N. IV. 9. 'Oppida Melibœa, Rhizus, Erymnæ,' cuique verisimile videbitur, hunc ex illo sua hausisse, et *Erymnas* vocasse, quas Scylax Εὐρυμένας, quod alii jam suspicati sunt.

Et cetera circa eas oppida] Ita primus Aldus edidit ex cod. Mog. quum in prioribus excusis vulgatum foret *circa ea oppida*; quod in uno tantum inveni Lov. 5. Reliqui enim omnes Mss. consentiunt Moguntino. Crevierius ex conjectura malebat *et cetera circa oppida*. Sed vide ad XXI. 62. § 1. et XXXVI. 14. § 12. Forte Livius hic *circa eas* dicere maluit, ne tres voces vocali *a* finientes jungerentur.

§ 4 *Nam Philippum ademisse eas constabat*] Adde *Ætolis, nam Phil. Ætolis ad. eas constabat*. Gelen. Emendatio hæc niti videtur vestigiis cod. Mog. quem corrupte præferre *nam Philippum et odisse ac dimisisse ea constabat*, testantur qui eum excusserunt.

§ 5 *Et si voluntate, non vi atque armis coacti*] Præcisa *et* copula, libri nostri omnes *si voluntate, non si vi atque armis coacti*. Gebh. Copulam *et* ignorant etiam omnes scripti nostri, Hearnii L. 1. et edd. vett. quam primus Froben. 1535. addidit. Ea excidisse videtur ob ultimas literas vocis præced. *fuissĕt*. Vide ad XXXVII. 59. § 1. Præterea *si voluntate, non si vi* Lov. 2. 4. 5. Mead. ambo, et edd. ante Aldum, qui *si* posteriori loco omisit. Id iterum recipiendum putavi.

§ 6 *De Perrhæborum Magnetumque oppidis*] *Perrhæbiorum Magnetumque de oppidis* Lov. 5. *et Magnetum* Lov. 2. et Harl. Mox *jura* non adparet in Mead. 2. *jura olim possidendo*, addita media voce, legunt Lov. 5. et edd. ante Frob. 1535. quæ eam omisit, consentientibus ceteris Mss. Tandem *Ætoli per occasiones miscuerant* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn.

§ 8 *In Macedoniam abduxisse*] *Adduxisse* Lov. 5. Harl. Hearnii L. 1. et edd. vett. pro quo jam ed. Ven. 1495. recte *abduxisse* dedit. Vide ad lib. XXVII. c. 29. § 1. Mox *opera eorum*

servilibus uti ministeriis Gaertn.

§ 9 *Thebas Phthias unum maritimum*] *Thebasthias* Lovel. 2. *Thebaspthias* Mead. 1. *Thebasptias* Lovel. 4. *Thebastias* Lov. 1. Mead. 2. *Theastias* Lov. 6. *Cebastias* Vossian. et Gaertn. *Thebas Phitias* Harl. Vide ad XXXII. 33. § 16. Mox *frugiferum et quæstuosum* Lovel. 5. et editi ante Aldum; cui voces transponenti in eum, quo nunc eduntur, ordinem favent reliqui Mss.

Præter Thebas Demetriadem cursum dirigerent] *Præter Thebastiĕ et Triadem* Mead. 1. *præter Thebastem et Triadem* Lov. 2. 4. et Mead. 2. *præter Thebasdem et Triadem* Harl. *præter Thebaidem et Triadem* Lov. 6. Tum *cursum derigerent* Lov. 4. et Voss. Vide ad XXXVII. 27. § 4. Mox *omnem inde avertisse* Lov. 2. *omnem in eo vertisse* Gaertn. *omnem in eo advertisse* Voss. *omnem in eo avertisse* Lov. 1. 6. Harl. et Mead. 1. Sed illud *in* natum esse videtur ex præced. vocis litera finali. Vide ad XXXVII. 11. § 4. Insuper § seq. *sancti sunt* Voss. Lov. 5. 6. et edd. Aldo priores.

§ 13 *Ut equum tenacem non parentem, frenis asperioribus castigandum esse*] Potest esse, ut equum tenacem, qui parere non velit. Sed vide an distinguendum sit, *ut equum tenacem, non parentem frenis asperioribus c. e.* ut *non parentem* referatur ad Philippum, hac sententia, eum, non parentem decretis Romanorum, asperioribus frenis, ut equum tenacem, castigandum esse. Alioqui verba *non parentem* suspecta esse possent, tamquam glossa interpretandæ voci *tenacem*. Duk. Omnia hæc verba, quæ a codd. nostris, Hearnii L. 1. et edd. antiquis absunt, Aldus ex cod. Mog. adjecit. In iis *sternacem*, pro *tenacem*, legendum conjicit Doujatius, cujus conjecturam probat Crevierius, et inlustrat loco Virg. Æn. XII. 364. Addi potest Silius Ital. I. 261. et quæ ibi notavi. Deinde τὰ *non parentem* deleri posse existimat, tamquam quæ sapiunt glossema, additum interpretandæ parum tritæ voci *sternacem*. Verum vulgatum *tenacem* probum esse, docet locus Ovidii Am. III. 4. 13. 'Vidi ego nuper equum, contra sua frena tenacem, Ore reluctanti fulminis ire modo:' ubi commode Burmannus inlustrando Ovidio hunc Livii locum advocavit. Ne etiam τὰ *non parentem* deleri necesse videatur, Dukerus, locum aliter interpungendo, cujus distinctionem recepi, providit. In § præc. *audacia Philippo minuatur* legit Lov. 2. Vide ad VII. 7. § 4. Reliqui omnes *Philippi* tuentur.

§ 14 *Hæc acerbe postremi*] *Hoc acerbe* Lov. 2. 6. et Harl. Tum *postremum* Mead. 1. *postremo* edd. Parm. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et proximæ usque ad Aldum; qui, consentientibus ceteris scriptis, dedit *postremi*. Mox *leviter permulsissent* Harleian. reliquis invitis. Vide ad § 2. Præterea vox *domini* deest in Lov. 2. et paullo post copulativa *et* in Lovel. 1.

§ 16 *Perrhæbi Connocondylum*] Neque hoc oppidum, nec quæ sequuntur, Mallœam, Certinium, Menelaida, Petram, Xinias ac Paracheloida facile reperias. Citinium, oppidum Doridos, nihil ad hunc locum. Xiniarum etiam XXXII. 13. mentio, non item apud alios. *Glar.* Nusquam legisse se hoc oppidum ait Glareanus. Ego *Gonnocondylum* legendum puto, voce juncta ex duobus oppidorum nominibus, quorum meminit Livius XLIV. 6. 'Hic locus, tam suapte natura infestus, per quatuor distantia loca præsidiis regis fuit insessus: unum in primo aditu ad Gonnum erat; alterum Condylon castello inexpugnabili.' De 'Gonnis,' vel 'Gonno,' oppido Perræbiæ, supra etiam meminit Livius. ['Glareanus ait, non facile inveniri hæc nomina: atque id quoque verum est.'] *Sigon.*

Connocondylum, ut ante Sigonium edebatur, tenent Voss. Lov. 1. 4. 5. et Mead. 2. *Conocondylum* Harl. et Mead. 1. *Conocondillum* Gaertn. *Somocordillum* Lov. 6.

Et de Mallœa et Ericinio eadem postulatio erat] *De Malea* Harl. et edd. vett. *de Maldea* Lov. 2. *de Marloca* Lov. 6. *de Malcea* Gaertn. *de Maronea* Mead. 1. *de Mallœa* recte dedit Frob. 1531. Vide ad XXXVI. 13. § 3. Tum *Ethicinio* Lov. 6. *Eritineo* Voss. et Gaertn. *Herycinio* Lov. 5. et edd. Camp. Mediol. 1480. et Ven. 1495. *Hercynio* edd. Rom. a. 1472. Parm. Tarv. utraque, et plures usque ad Ascens. qui a. 1513. *Cercynio* dedit; *Certinio* Moguntini: *Ericinio* Frob. a. 1535. Vide ad XXXVI. 13. § 6.

§ 17 *Castella Athenæum et Pœtneum*] *Pœtneum* castellum Athamaniæ an usquam alibi memoretur, non scio. *Athenæum* castellum et *Theium* oppidum Athamaniæ habet Liv. XXXVIII. 1. *Duker. Athenum* Lov. 1. 5. et ed. Camp. Tum *Peneum* Lov. 2. 4. 6. Harl. et Mead. 1. *Penneum* Lov. 1. et Mead. 2. *Peneneum* Voss. *Paneneum*, vel *Panœneum*, reliquæ edd. ante Frob. qui a. 1535. primus *Pœtneum* vulgari curavit.

CAP. XXVI. § 1 *A querelis orsus, Menelaidem in Dolopia*] *A Thessalis orsus* perperam Lov. 2. et Harl. Tum *in Colopiam* Lov. 2. *in Tolopiam* Lov. 4. et Gaertn. *in Tholopia* Lov. 1. et 6. *in Tholopiam* Mead. 2. *in Ethlopia* Voss. *Nitolopiam* Harl. et Mead. 1. Mox *conquestus est* Lov. 2.

Petram in Pieria] *Petram* oppidum negat uspiam reperiri Glareanus. At Plutarch. in Paullo p. 262. ait διὰ Περῥαιβίας παρὰ τὸ Πύθιον καὶ τὴν Πέτραν. *Sigon. Petram Hiperiam* Lov. 6. *Petram Isperiam* Lov. 2. *Petram Ymperiam* Lov. 1. *Petram Imperiam* Voss. Lovel. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. vett. pro quo Frob. 1531. *Petram in Pieria* dedit. 'Pieria' regio fuit Macedoniæ, memorata etiam l. XLIV. capp. 9. et 20. In ea sita erat 'Petra,' cujus etiam meminit Livius XLIV. 32. et XLV. 41.

§ 2 *Xynias quidem, haud dubie Ætolicum oppidum*] 'Xyniæ' quid sint, se nescire ait Glareanus. At Stephanus ait tamen Ξυνία, Θετταλίας πόλις. Πολύβιος ἐννάτῳ· τὸ ἐθνικὸν Ξυνιεύς. ['Glareanus ait, non facile inveniri hæc nomina, atque id quoque verum est.'] *Sigon.* Pal. 1. *Exynias quidem haud dubie Ætolicum sibi contribuisse oppidum eos.* Gebh. 'Xyniarum' mentio est XXXII. 13. et XXXIII. 3. De hoc oppido verba sunt Is. Vossii ad Catull. p. 233. 'Huic' (Bœbeidi paludi) 'vicinum erat Xynias oppidum, non ignotum poëtis.' Hæc, opinor, habet e Scholiaste Apollonii Rhodii ad Argon. I. 67. Ξυνιὰς, λίμνη τῆς Θεσσαλίας· τινὲς δὲ πόλιν παρακειμένην τῇ Βοιβηΐδι λίμνῃ. Sed vellem non invidisset nobis loca poëtarum, quibus hoc oppidum singulari numero est *Xynias.* Duk. *Hebiinias quidem* Harl. et Mead. 1. *Exynias quidem* Lov. 4. et Mead. 2. Tum *sibi contribuisse eos oppidum* Lov. 4. *sibi contribuisse oppidum eos* Mead. 2. *oppidum sibi contribuisse eos* Voss. Lov. 1. 2. 5. 6. Mead. 1. Gaertn. et edd. Froben. 1535. priores.

Et Paracheloida] Ne *Paracheloida* quidem novit Glareanus, cum *Paracheloitas* statuat Strabo et inter Thessalos, et inter Ætolos. Sic enim IX. 434. Ἐρέτριαν ὁμώνυμον τῇ Εὐβοϊκῇ, Παραχελωΐτας· καὶ τούτους ὁμωνύμους τοῖς Αἰτωλικοῖς· καὶ γὰρ ἐνταῦθά ἐστιν Ἀχελῶος ποταμὸς πλησίον Λαμίας, παρ' ὃν οἰκοῦσιν οἱ Παραχελωΐται. De Thessalica hic loquitur. *Sigon.* Utriusque meminit etiam Steph. Byz. voce Παραχελωΐται. Parachelotitidis Ætolicæ Strabo X. 458. Ceterum *Parecheloyda* Lov. 1. *Pareloida* Lov. 6. *Paraheloida* Gaertner. *per Acheloida* Mead. 1. et Harleian. Mox *super Athamania* idem Harl.

Nullo jure Thessalorum formulæ factum] Id est, inique juris Thessalorum

factum, credo a formulis juris translatione ducta, aut formulis fœderum, societatum, pactionum. *Turneb.* Advers. I. 25. Vide ad XXVI. 24. § 6. et XXXVIII. 9. § 10. *Formulam factam* Voss. Harl. et Gaertn. *formulæ faciat* Lov. 6. *formulæ faciam* Mead. ambo. De usu voculæ *Nam* in initio § sequentis vide ad XXIX. 8. § 9.

§ 4 *Alterum deridiculum esse*] Vet. lib. *alterum ridiculum esse.* Sigonius. Libri omnes *alterum ridiculum.* Gebh. *Ridiculum* etiam unus scriptus, et vetus ed. apud Hearnium. Non est, cur hoc vulgato præferri debeat: *deridiculum* est valde ridiculum, ut in aliis compositis, in quibus præpositione *de* intendi significationem dicunt grammatici. Utuntur eo multi, quorum loca adnotarunt Guyetus et alii ad Ter. Heaut. v. 1. 79. ubi eadem varietas est. Varro de Re Rust. I. 18. 'Sequetur, ut duos villicos et duas villicas habeat, quod est deridiculum.' *Dukc.* *Ridiculum* omnes nostri, Hearnii L. 1. et editi ante Aldum, qui *deridiculum* ex Mog. cod. adoptavit; ex quo eodem adscivit sequens *se*, quod in iisdem omnibus deerat, sed exciderat ob ultimam syllabam præced. *esse.* Vide ad XXXIV. 11. § 7.

Alterum molestum pravos mores: tot annos esse] Antiq. lectio *alterum mores suos respuere.* Gelen. Pall. uterque *alterum mores pueros vos. Tot annos esse.* Vet. ed. *alterum molestum, præteritos tot annos esse.* Gebhard. Barb. et Pet. *alterum mores pueros vos.* Significant transpositionem vocum duarum *alterum mores respuere suos.* J. F. Gron. *Alterum mores pueros vos* Lov. 4. Mead. uterque, et Hearnii N. *alterum molestum pueros vos* Lovel. 1. 2. Harl. et margo Mead. 1. *alterum molestum pueros nos* Voss. Lov. 6. et Gaertn. *alterum molestum præteritos tot annos* Lov. 5. et ed. Camp. *alterum molestum pravos mores tot annos* reliquæ edd. ante Frob. qui a. 1535. emendationem Gelenii recepit.

§ 5 *Per quos numquam cessaverint*] *Cessaverant* Voss. et Lov. 1. *cessaverunt* Lov. 2. et Gaertn. Mox *de se ferre* Voss. *de se referre* Gaertn.

§ 6 *Sed, quid iis acciderit, non adjici*] Pal. 1. *sed, quid acciderit, non adici.* Alter *Semel euntibus ad Q. insidias dici factas, sed, quid his acciderit, non adici.* Vet. ed. *sed, quid iis acciderit, non adduci.* Gebh. *Sed, quid id acciderit* Voss. et Lov. 1. *sed, quid iis accidit* Mead. 2. *sed, quid bis accidit* Lov. 4. Quum per epitomen *accid'it* scriptum esset, additam notam non animadverterunt librarii. Vide ad X. 12. § 4. Antea *euntibus ad Quinctium* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harleian. Mead. ambo, et edd. vett. quem ordinem primus Aldus inmutavit.

Quærentium, quid falso objiciant] Sic omnes libri. Scribendum tamen *quod falso objiciant.* Neque enim *quærentium* est interrogantium, sed undique conquirentium. *J. F. Gron.* Plerique etiam meorum stant pro vulgata lectione; qua ejecta Clericus, ne monito quidem contra fidem datam lectore, Gronovii conjecturam recepit. *Quærentium quid id falso* Lov. 1. *Quærentibus quid falso* Gaertn. *Quærentibusque id quod falso* Lov. 6. *quod* etiam Crevierius in Victor. invenit, ejusque fide locum illi in contextu dedit; ut et ego unius mei. Scribæ duplicem lectionem ita servare voluerunt *Quærentium quid, od,* et hinc variæ lectiones Mstorum ortæ sunt.

§ 7 *Insolenter et inmodice abuti*] Sine copula Pall. *Insolenter, immodice.* Gebh. Similiter Lov. 4. Harleian. et Mead. 2.

Ex diutina siti nimis avide meram haurientes libertatem] Pulchre, ita me Musæ ament. Sed contaminat paullisper Pal. 1. *eram haurientes libertatem:* magis posterior *auream haurientes libertatem.* Gebh. Cicero pro Domo cap. 11. 'Si utile reipublicæ fuit, haurire me unum pro omnibus illam iudignissimam calamitatem.' Nau-

dæanus quidem non inepte *seram;* sed tamen vulgatum non moverim: indicat enim nimiam et non temperatam. Plato de Repubi. VIII. p. 499. ed. Lugd. 1590. *Ὅταν, οἶμαι, δημοκρατουμένη πόλις, ἐλευθερίας διψήσασα, κακῶν οἰνοχόων προστατούντων τύχῃ, καὶ πορρωτέρω τοῦ δέοντος ἀκράτου αὐτῆς μεθυσθῇ.* Plutarch. in Quæst. Græc. pag. 295. de Megarensibus: *Ὀλίγον χρόνον ἐσωφρόνησαν κατὰ τὴν πολιτείαν· εἶτα πολλὴν (κατὰ Πλάτωνα) καὶ ἄκρατον ἐλευθερίαν τῶν δημαγωγῶν οἰνοχοούντων διαφθαρέντες παντάπασι.* Sic Augustin. de Civ. Dei I. 30. ' Eaque ipsa libido dominandi, quæ inter alia vitia generis humani meracior ¦inerat universo populo Romano.' Sic Mss. non *immoderatior*, quod illius est interpretatio. Arnobius II. 47. ' O meraco sapientiæ tincti et saturi potu.' Ennapius in vita Maximi p. 85. *Ὥσπερ οἱ κατὰ τὸν μῦθον τῆς διψάδος δηχθέντες χανδὸν καὶ ἀμυστὶ τῶν μαθημάτων ἔλκειν ἐβούλετο. J. F. Gron. Seram haurientes libertatem* Lov. 2. Harleian. Gaertn. et Hearnii L. 1. *seram anuentes libertatem* Mead. 1. *eram haurientis libertatem* Lov. 4. *erant haurientes libertatem* Voss. *auream haurientes libertatem* Mead. 2. Recte Gronov. vulgatum defendit. Vide etiam Gifan. in Indice Lucret. voce ' Merum lac.'

§ 8 *Ita servorum modo, præter spem repente manumissorum*] Pall. uterque, et vet. ed. *Itaque servorum modo præter spem repente man. lic. vocis et linguæ exp. sese ins. et conv. dom.* Gebh. *Itaque servorum modo* omnes scripti, et edd. quibus usus sum, usque ad Frob. qui a. 1535. *Ita* reposuit. In his commutandis passim lapsos esse librarios, vidimus ad l. XXI. c. 53. § 7. Mallem hic *Itaque.* Insuper *repente* male deest in Harl. Deinde voces *et jactare,* quæ desunt in omnibus scriptis nostris, Hearnii L. 1. et edd. priscis, Aldus ex cod. Mog. adjecit. Ascensius vero, quum videret *experiri sese insectatione, &c.* sensui Philippi adversari, a. 1513. *experiri eos* in contextum recepit, *sese* in marginem rejecto. Mox § seq. *non Thessali modo in se, sed Romani* Lov. 5. et ed. Camp. *in se* etiam Gaertn. et *sed Romani* ed. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad II. 6. § 1.

§ 12 *Scire se cedendum esse*] Priori voce omissa, *si recedendum esse* Harl. et Mead. 1. *se recedendum esse* Lov. 2. *scire cedendum esse* Lovel. 1. 4. 5. 6. Mead. 2. et edd. ante Aldum, qui *τὸ se* interposuit. Paullo ante § præc. *civitatium* ed. Mediol. 1480. Vide ad XXXIII. 20. § 11.

Sed meliori ac fideliori amico, in gratiam levium et inutilium sociorum, injuriam eos esse facturos] Prima vocula male abest ab Harl. et Mead. 1. Excidisse autem videtur ob similitudinem ultimæ syllabæ dictionis præced. *esse.* Vide ad Epit. Liv. l. XLIX. circa finem. Deinde *et fideliori* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. 2. et edd. vett. pro quo Aldus *ac fideliori* substitnit. Tum voces *levium et* desunt in Mead. 2. Insuper *mutabilium sociorum* præferunt Voss. et edd. Rom. a. 1472. Parm. Mediol. a. 1480. Tarv. utraque, easque secutæ usque ad Frob. qui a. 1535. *inutilium* excudit, consentientibus reliquis scriptis, et ed. Camp. Præterea *injurias eos facturos,* omisso *τῷ esse,* Lov. 2. *injuriam eos facturos* Voss. Lov. 1. 4. 6. Harl. et Mead. ambo. Denique observandum est genus loquendi ' in gratiam sociorum injuriam facturos,' quo Livius hic usus est; ne, ' facere aliquid in honorem,' ' in gratiam alterius ' cadentis Latinitatis esse, temere credamus Vavass. de Vi et Us. Quorumd. Verb. in voce ' In honorem.' De locutione ' in honorem alicujus ' vidimus ad VIII. 14. § 10. At ' in gratiam alicujus ' apud Livium etiam sæpius obcurrit. Ita VIII. 22. ' Data visceratio in præteritam judicii gratiam.' XXVIII. 21. ' Professi, se pug-

naturos in gratiam ducis.' c. 39. ' Quorum in gratiam Saguntum deleverat.' XXXV. 1. ' Ad rumores, a privatis temere in gratiam magistratuum conflctos, senatusconsulta facienda esse.' XL. 17. ' Agrum in gratiam soceri Hasdrubalis Karthaginiensibus dono dederat.' XLII. 43. ' Gravate et in magnam gratiam petentis concessit.' Non dubito, quin plura apud alios obcurrant exempla, modo viri docti animum advertant.

§ 13 *Minus diuturnam esse gratiam*] *Minus duraturam* Lov. 6. Deinde *corrupturi sunt* Lov. 1. et 2.

§ 14 *Caussa cognita, pronunciaverunt legati*] *Pronunciarent legati* Lov. 1. *pronunciarant legati* Gaertn. *pronunciarunt legati* Voss. Lov. 4. et Mead. ambo. Reliqui codd. vulgatum servant. Vide igitur quæ dicta sunt ad XXIX. 37. § 1.

Quas ultro citroque inlatas querantur] *Querebantur* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Gaertn. et edd. vett. pro quo recte *querantur* Frob. 1535. dedit. Mox voces *et Macedonas* desunt in Lov. 1.

CAP. XXVII. § 1 *Thessalonicen ad cognoscendum de Thraciæ urbibus proficiscuntur*] *Thessalonicenses* Lov. 1. et 6. *Thessalonicem* Lov. 4. 5. et edd. principes ; nisi quod in quibusdam sit *Thessalonicẽ*. Hinc videri posset legendum *Thessalonicam*, ut præfert Voss. Et ita effertur XL. 4. XLII. 67. et bis XLIV. 10. Passim etiam *Thessalonica* et *Thessalonicæ*. At *Thessalonicen*, ut Ascens. dedit 1513. in reliquis superest Mss. quomodo etiam editum invenio XLV. 30. Similiter *ab Thessalonice* plures codd. præferunt XL. 24. § 3. ubi nunc *ab Thessalonica* vulgo exstat. Tum *Threciæ urbibus* Lov. 4. Vide ad XXXVII. 33. § 3.

§ 2 *Quam ut admoneant, re, non verbo, eos liberos relinquant*] Perperam, ut censeo, Pall. et vet. ed. *quam ut admoneant regem, ut non verbo eos liberos relinquant*. Gebh. Edd. Gronoviorum 1665. et 1679. operarum errore legunt *admoneat;* quod fideliter Doujatius et Clericus servarunt, licet Jac. Gronov. in minori edd. *admoneant* substituisset. Deinde *admoneant regem, ut non verbo* omnes codd. et edd. antiqq. quod tandem Moguntini mutarunt, ex membranis suis amplexi *ut admoneant, re, non verbo.* Id autem recte Gebhard. probavit. Post verbum ' monere' sæpius particula *ut* omitti solet. Supra II. 54. ' Suadent, monent, honoribus et administratione reipublicæ abstineant.' XXI. 49. ' Monetque, Lilybæum firmo teneret præsidio.' Elegans etiam est *re, non verbo.* Ita XXXV. 46. ' Liberandæ Græciæ caussa in Europam trajecisse, et liberandæ re, non verbis et simulatione.' XXXVII. 53. ' Tanto obligatos beneficio, verbo socios, re vera subjectos imperio et obnoxios habituri sint.' XLV. 13. ' Ita locutus est, ut, quæ rebus grata erant, gratiora verbis faceret.' Terent. Andr. v. 1. 5. ' Ut beneficium, verbis initum dudum, nunc re comprobes.' Ovid. Heroid. XIX. 1. ' Quam mihi misisti verbis, Leandre, salutem, Ut possim missam rebus habere, veni.' Justin. IX. 4. ' Quoniam rebus nequeunt ulcisci, verbis usurpant libertatem.' Sallust. Jugurth. c. 48. ' Quippe cui verbis pax nunciabatur, ceterum re bellum acerrimum erat :' ubi vide Cort. Tum *liberos eos* Harl. et quidem *liberos*, licet præcedat ' Ænum et Maroneam.' Vide ad XXXVIII. 29. § 9. Mox *nec suum munus ab ullo intercipi* Gaertn. *nec munus suum ab alio intercipi* Lov. 6.

§ 3 *Minor cura sit civitatum in Thracia*] *Sit minor cura* Lov. 6. Tum *civitatium* ed. Mediol. 1480. hic, et mox § 6. Vide ad XXXIII. 20. § 11. Dei *in Threcia* Lov. 4. Vide ad XXXVII. 33. § 3. Hinc *sub Antiocho quæ fuerunt* Voss. et Lov. 6. *fuerunt* etiam Gaertn.

§ 4 *Vel suis, quod Antiochi bello terra marique laboribusque periculisque omnibus interfuerit*] Olim *quo*. Scribe, *vel suis, qui Antiochi*. J. F. Gron. Conjecturam hanc probat etiam Crevier. *suis, quo* legunt Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. principes usque ad Moguntinos, qui primi dederunt *suis, quod;* se tamen ita in membranis suis invenisse, non monuerunt. Quamvis autem, *quo* et *quod* sæpius a librariis commutari, monuerim ad XXXVI. 33. § 3. hic tamen *qui* præstare existimo, et *quod* vel ex operarum errore ortum videtur, vel ita dedita opera datum esse, quia præcesserat ' quod adversus Philippum.' Dein *laboribus periculisque* tantum non omnes scripti nostri, et typis exarati ante Gronovium, cujus prima ed. *laboribusque periculisque* exhibuit; nescio tamen qua auctoritate, quum ipse Gronovius mutationis rationem numquam reddiderit. Priorem igitur lectionem revocavi. Paullo ante voces *populus Romanus* exsulant ab omnibus scriptis nostris, Hearnii L. 1. et editis Aldo prioribus. Is autem duas has voces, fide cod. Mog. nisus, in contextum recepit.

§ 5 *Maroneam quoque atque Ænum profecto dedisse*] *Dederunt sibi* Voss. et Gaertn. Tum *Maroneamque atque Ænum dedisse* Harl. *profecto* etiam deest in Lov. 2.

§ 6 *Quo aut merito in populum Romanum, aut jure imperii*] *Quo merito*, exclusa media vocula, Mss. mei, Hearnii L. 1. et edd. ante Frob. qui τὸ *aut* 1535. addidit. Deinde *ab finibus* Lov. 5. et edd. principes: *a finibus* dedit Aldus, probantibus reliquis codd.

§ 7 *Non uno loco tantum urbis præsidium regium esse*] Ita Aldus ex membranis Mog. edidit. Antea vulgabatur *non uno tantum loco præsidium esse regium:* et ita omnes nostri, nisi quod corruptius Lov. 5. et Mead. 1. *regnum*, pro *regium*, præferant. Vocem *urbis* itidem Hearne in L. 1. deesse testatur. An vox *urbis* librariis displicuit, quia mox sequitur ' civitatibus?' At, similiter post vocem ' respublica ' τὸ ' civitatem ' inferre Livium, Gronov. observat ad Præf. § 11.

§ 8 *Itaque dominari adsentatores regios*] *Dominari apud senatores* Lov. 1. 6. et Voss. *dominari ad senatores* Mead. 1. *dominari senatores* Lov. 2. et Harl. Sed reliqui recte stant pro vulgato. Liv. XXXI. 25. ' Inter adsentatores regios ante eam diem habitus.' XLV. 10. ' Decreta plena adsentationis regiæ fecisse.' Mox *honores et capere, et captos dare* Lov. 2. Dein § seq. *deterioribus noxios* Voss. Lov. 1. 4. 5. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et primæ, quas vidi, edd. pro quo tamen *obnoxios* jam exhibet ed. Ven. 1495. adstipulantibus reliquis Mss.

§ 10 *Veterem, regiamque Thraciæ Paroreiam. Sub ea nusquam ad mare ferentem deflexisse viam*] Sincera lectio *direxisse finem Philippo veterem viam regiam, quæ ad Thraciæ Paroreiam subeat, nusquam ad mare declinantem. Philippum novam postea deflexisse viam.* Gelen. In nova Frobenii ed. bene habent hæc loca. Cæterum *Parorei* qui sint, non admodum constat. Plinius tamen IV. 10. ubi de Axio: ' Ab hoc ' (inquit) ' amne Pæoniæ gentes Parorei, Heordenses, Almopii,' &c. Quidam codd. Pliniani *Parocei* habebant. Videri etiam potest appellativum nomen *Parorei*, quasi dicas montibus vicini: quod intelligitur quidem, obscurum tamen est. *Glar.* Quid sit ' Paroreia,' sibi non constare, scribit Glareanus. Duas tamen ' Paroreias ' prodit Stephanus, unam Arcadiæ, alteram Macedoniæ. Quæ causa effecit, ut Livius dixerit *Paroreiam Thraciæ*, ut eam ab Arcadica distingueret. [' Glareanus primo fatetur, non satis constare: sed postea adducit Plinium de *Paroreis*.']

Sigon. 'Parorea' Macedoniæ pars est, et tractus vicinus Thraciæ, montibus subjectus: ut XLII. 51. 'Parstrymonia' regio vicina Strymoni amni. *Turneb.* Advers. XXX. 37. Pall. *veterem Regiam, quæ Threcie parore jam sub ea nusquam ad mare ferentem deflexisse viam.* Gebhard. Ab Sigismundo Gelenio correctus e Moguntino locus. Vetus lectio editionum et membranarum a nobis inspectarum, *veterem regiam, quæ Thraciæ Paroreiam sub ea nusquam ad mare ferentem deflexisse viam.* Hic bene *subeat* reposuit Gelenius: bene *Philippum novam postea* immisit, quæ aut omnino, aut aliquo modo necessaria sunt. Sed nec priore loco *τὸ viam* desidero, nec *ferentem* tolli velim, Livio tamen frequens. Lib. XXV. c. 25. 'Tumulus est in extrema parte urbis versus a mari, viæque imminens ferenti in agros.' XXVI. 44. 'Patefacta deinde porta, eos, quos in via ferente ad castra hostium instruxerat, mittit.' XXXVI. 11. 'Via quæ præter Chalcidem fert ad Stratum.' XLI. 1. 'Via quæ Aquileiam fert.' Sinceram proxime ad apices scripturæ veteris accedentem hanc habe: *veterem regiam, quæ Thraciæ Paroriam subeat, nusquam ad mare ferentem: Philippum novam postea deflexisse viam, qua Maronitarum urbem agrosque amplectatur.* Sic finalium quæstionum observandarum caussa faciem locorum converterat, ut loquitur Callistratus l. 3. de Termino moto. *J. F. Gron.* Membranis Gronovii consentiunt nostræ, ut et quas Hearnius consuluit; nisi quod pro *regiam quæ* Mead. 1. habeat *regum quæ;* Lov. 5. et ed. Camp. *reginaque:* et pro *nusquam* Voss. Harl. et Gaertn. *nunquam.* Illud *fert via* Livio frequens esse, facile adsentior. Exemplis, quæ Gronov. hoc loco, et Sigon. ad XXV. 9. § 16. laudavit, adde VII. 6. 'Si qua ad verum via inquirentem ferret.' c. 30. 'Viam hinc ferentem prospectantes.' l. VIII. c. 8. 'Qua via ad Viserim ferebat.' c. 26. 'Via ad Nolam ferente effugiunt.' XXII. 60. 'Viam, non ad gloriam magis, quam ad salutem ferentem, demonstrat.' XXVI. 40. 'Portam ad mare ferentem Numidæ quum occupassent.' XXIX. 30. 'Leni clivo ferente ad hostem per adversum montem erectam aciem ducit.' XXXV. 30. 'Duarum portarum itineribus, quæ Pheras, quæque Barbosthenem ferunt.' Si quis ob hæc et similia, quæ apud Livium obcurrunt, loca pertinaciter contenderet, *ferentem,* cujus loco Gelenius *declinantem* substituit, servandum esse, haud multum adversarer. Interim tamen diffiteri nolo, lectionem Gelenii, si ex cod. Mog. profecta est, potius probandam videri. Vox *viam* excidisse potuit ob similitudinem præced. *veterem,* quod per compendium scribebatur *vet'em.* In sequentibus *quæ ad Thraciæ Paroreiam subeat* præpositio *ad* similiter intercepta fuisse videtur partim a litera ultima prioris, partim a litera prima seq. vocis. Verbum autem 'subire' pro prope accedere sæpe cum ea præpositione construi solet. Liv. XXVI. 42. 'Ut subeunti sæpe ad mœnia urbis recursus pateret.' Lib. XXVIII. cap. 36. 'Ad muros tumultu majore, quam vi, subiere.' XXXIV. 16. 'Instructamque subire ad portam castrorum jussit.' XXXVI. 19. 'Flacco non eadem fortuna ad Tichiunta et Rhoduntlam, nequidquam subire ad ea castella conato, fuerat.' XXXVIII. 51. 'Per mediam concionem ad rostra subiit.' Etiam sine præpositione 'Trasimenus subit montes Crotonienses' dixit XXII. 4. ubi vide. Gronovius in pr. ed. nott. vocibus *novam postea,* quas itidem Gelenius addidit, opus non esse, immo eas ipsos fartores parentes habuisse, putabat: quibus tamen rectius in curis secundis locum reliquit. Paroreia est regio

in ea parte Macedoniæ, quæ trans Axium sita Pæonia vocatur. Liv. l. XLII. c. 51. 'Pæones, et ex Paroreia et Parstrymonia, (sunt autem ea loca subjecta Thraciæ,) et Agrianes, admixtis etiam Thracibus incolis, trium millium ferme et ipsi expleverunt numerum.' Adde Plinium IV. 10. Illa hic vocatur 'Paroreia Thraciæ,' non quod pars sit Thraciæ, ut quidam volunt; sed quod, ut Livius inquit, subjecta sit Thraciæ. Et quidem Livius illud epitheton adjecit, non ut eam distingueret a Paroreia Arcadica; cum ea enim ne confunderetur, quæ tanto terrarum tractu hinc remota erat, metus esse non poterat; sed potius ut doceret aliam quam Epiroticam, indicari. Ejus autem meminit Strabo l. VII. p. 325. ubi docet Arachthum amnem, qui Ambraciam adluit, profluere ἐκ Στύμφης ὄρους καὶ τῆς Παρωρείας· et p. 326. Ἠπειρῶται δ' εἰσὶ καὶ Ἀμφίλοχοι, καὶ οἱ ὑπερκείμενοι καὶ συνάπτοντες τοῖς Ἰλλυρικοῖς ὄρεσι, τραχεῖαν οἰκοῦντες χῶραν, Μολοττοί τε καὶ Ἀθαμάνες, καὶ Αἴθικες, καὶ Τυμφαῖοι, καὶ Ὀρέσται, Παρωραῖοί τε καὶ Ἀτιντάνες, οἱ μὲν πλησιάζοντες τοῖς Μακεδόσι μᾶλλον, οἱ δὲ τῷ Ἰωνικῷ κόλπῳ.

CAP. XXVIII. § 1 *Sed etiam vobiscum, Romani*] Libri omues *sed jam vobiscum.* Gebh. At hæc oratio demonstrat, Philippum cum solis Romanis sibi rem esse opinari; atque adeo omissis Maronitis et Eumene ipsos aggreditur; de illis vero obiter ita loquitur, ut Romanis tamen solis invidiam faciat. Eam sententiam egregie explicat scriptura membranarum, *sed jam vobiscum, Romani,* quam cupide recipio. *Jac. Gron. Sed jam vobiscum* non tantum scripti nostri, Hearnii Oxonn. et Victor. Crevierii, sed et typis inpressi usque ad Modium; cujus editio Francof. prima *sed etiam* dedit. Inde vero recentiores hauserunt. Sed priscam lectionem cum Crevierio revocavi. Doujatius, vel Gronovii emendationem probans, vel divisis vocibus legens *sed et jam vobiscum,* ad rationem emendationis a Gronovio additam non satis diligenter adtendit. Ea enim admissa conjecturam suam stare non posse, eadem vero rejecta illa opus non esse sponte vidisset. In verbis præcedd. *Non cum Maronitanis, inquit, mihi* legunt Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. neque aliter Lov. 5. et edd. principes, quam quod insuper omittant τὸ *inquit.* Moguntini dederunt *Non cum Maronitis mihi;* Aldus vero *inquit* interposuit. Mox *nihil æqui impetrare,* sine τῷ *me,* Harl.

§ 2 *Ad reliquos Macedonas continendos*] *Detinendos* Vossian. et Gaertn. 'Detinere' interdum pro 'continere' poni, docuit Salmas. ad Solin. p. 14. At hic nihil mutandum. 'Continere' est in officio continere. Supra XXX. 20. 'Oppida Bruttii agri magis metu, quam fide, continebantur.' Justin. V. 8. 'Quasi parvus hic ad continendam civitatem exercitus esset.' Vide Burm. ad Phædri Præf. II. 1. Similiter 'continere disciplinam' est operam dare ne degeneret, et in pejus mutetur, supra h. lib. cap. I. 'Is hostis velut natus ad continendam militarem disciplinam erat.' Florus III. 12. 'Hostium inminens metus disciplinam veterem continebat.' In præcedentibus *defecerunt* legunt Lov. 4. et Mead. 2. Præterea *et parva oppida, finibus extremis posita* Lov. 1. 6. et Voss.

§ 3 *Quum diu fatigatus ibi prœliis operibusque essem*] Pall. *operibus prœliisque.* Gebh. Non aliter Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harleian. Mead. ambo, et Gaertn. quorum ultimus insuper præfert *fatigatus in operibus.* Mox etiam § seq. *Perrhæbiæ et Athamanum* Voss. Sed vide ad II. 31. § 1.

§ 5 *Id ego aliter longe judico esse. Eumenes enim, non nisi vicissent*] Pall.

id ego longe aliter judico esse. Eum. enim, non solum nisi vic. Gebh. *Id ego aliter judico esse* Voss. *id longe ego aliter judico esse* Lov. 6. *id ego longe aliter judico esse* Lovel. 1. 2. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Dein *non ni vicissent Romani* Voss. Vide ad XXIII. 1. § 8. *Non solum nisi vicissent Romani* Lov. 4. et Mead. 2. quod librarii esse existimo. Vide ad lib. XXXVIII. c. 22. § 9. *Non nisi Romani vicissent* Harl. Paullo ante *quæ diu Antiochi fuerunt* Lov. 2. Tum *Eumenis æquius esse* Harl. et Gaertn. quod quamvis defendi posset, reliquis tamen codd. vulgatum servantibus adhæreo. Mox § seq. *in discrimen fuerit* Harl.

§ 7 *Exercitum in Græciam trajiceret, præ me tuli*] Pall. habent *prætuli.* Gebh. Eadem lectio superest in Voss. Lovel. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. utroque, et Gaertn. Vide ad XXVII. 34. § 5. Deinde *in Græciam exercitum trajiceret* Lovel. 2. qui etiam paullo ante legit *hostemque me ei fuisse, priusquam.*

§ 9 *Ubi etiam inter cetera pax quoque*] *Sed* post particulas 'non modo,' 'non solum,' 'non tantum,' pro sed etiam, Livio familiarissimum esse, vidimus ad II. 6. § 1. hic tamen cum Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambobus, trajectis voculis, lego ac distinguo: *sed per Thraciam etiam, ubi inter cetera;* nam 'ubi etiam inter cetera pax quoque' a Livio profectum esse, in animum inducere nequeo.

§ 10 *Ne dicam merito, utrum adjicere*] *Ut dicam merito* Harl. *nec dicam merito* Lovel. 1. Insuper *num adjicere* Lovel. 1. et 6. *unde adjicere* Voss.

§ 11 *Eumenes, tamquam ad Antiochum, spoliandum me venit*] Commodius foret *Eumenes ad me, tamquam Antiochum, spol. venit.* J. F. Gron. Minori mutatione legi posset *tamquam ad Antiochum, ad spoliandum me venit.* Quod quum in Lov. 2. invenerim, eidem etiam locum in contextu dedi. Paullo ante *regni mei quas fuisse* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn.

Specimen calumniæ inpudentissimæ prætendit; in quo maxime] Antiquior scriptura *decretum calumniæ imp. prætendit, quo maxime.* Gelen. Pall. *decretum pecuniæ calumniæ.* Vet. ed. *decretum specimen calumniæ.* Tum omnes libri *quo maxime.* Gebh. *Decretum pecunie calumniæ imprudentissimæ* Vossian. Lov. 1. et Gaertn. *decretum pecunie calumniæ impudentissimæ* Lov. 4. 6. Harleian. et Mead. ambo: *decretum peccine calumniæ impudentissimæ* Hearnii L. 1. sed notis voci secundæ subjectis, quibus librarii aliquid perperam scriptum, ac delendum esse indicare solent: *decretum plenum calumniæ impudentissimæ* Lov. 2. Contendi posset, veterum editionum lectionem, quam Gelenius damnavit, et solus Lovel. 5. servat, hoc sensu accipiendam esse, ut Philippus id inpudentissimæ calumniæ specimen vocet, quod Eumenes prætextu decem legatorum decreti Ænum et Maroneam eripiat, sibique vindicet: 'prætendere decretum' autem dici, ut 'prætendere titulum' XXXVII. 54. 'Licet ergo vobis meminisse, quem titulum prætenderitis:' et sæpe alibi. Quum tamen vocem *specimen* in nullo alio cod. quam in uno Lov. 5. qui ex editis descriptus videtur, invenerim, recte eam a Gelenio ejectam puto, et jungo 'decretum prætendit calumniæ,' ut XXXIX. 16. 'Ubi Deorum numen prætenditur sceleribus:' ad quem locum alia vide. *Inprudentissimæ* autem, pro *inpudentissimæ,* natum est ex aberratione scribarum, qui et alibi has voces confuderunt. Exempla vidimus ad XXX. 42. § 14. Adde ad XXXVIII. 47. § 8. Proprium enim calumniatoris potius est *inpudentia,* quam *inprudentia.*

Muxime et refelli et coargui potest] Libri omnes *maxime repelli.* Gebhard. Ita et omnes nostri, Hearnii L. 1. et

edd. ante Aldum, qui *maxime et refelli* ex cod. Mog. recepit. Utraque illa verba junxit Cic. pro Ligar. cap. 5. 'In tanto discrimine et periculo civis refellere, et coarguere nostrum mendacium.' Tuscul. II. 2. 'Nosque ipsos redargui et refelli patiamur.' Etiam alibi ea verba librarii commutarunt. Vide Burm. ad Nason. Met. I. 759. Caussa fuerunt similes literarum *F* et *P* ductus. Vide ad XXXIX. 6. § 5. De particula *et* priori loco omissa vide ad II. 44. § 3. Mox § seq. *enim* deest in Gaertn. *est* in Lov. 1.

§ 13 *Quo in numero me apud vos esse velitis, refert*] Vet. lib. *referte;* quod placet, quia sequitur, *pergite, ut cœpistis facere.* Sigon. Pall. et vet. ed. *quo in numero me esse apud vos velitis, referte.* Gebh. Illud *referte* haud placet: neque Latinum puto: nam præsens præsentes alloquitur. Dico libere: legendum puto *refert.* Quasi diceret: Volo scire, quo me in numero habeatis: id enim scire mea refert. *T. Faber.* Sic [*referte*] legebatur olim, deinde ex Mog. cœptum est legi *refert:* quod Sigonius loco movit, revocato altero. Sed male. Vide ad Senec. de Benefic. l. I. c. 6. *J. F. Gron. Quo numero* Lovel. 6. Dein *me apud vos velitis* Lovel. 1. *me esse apud vos velitis* Vossian. Lov. 1. 4. 5. Harl. et Mead. ambo. Tum *referre* Voss. et Lov. 1. *referte* Lov. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *me esse apud vos velitis, referte* edd. principes: *me esse apud vos refert* mutavit Asc. 1513. *me apud vos esse velletis, refert* Moguntini in cod. suo invenerunt: unde Aldus *me apud vos esse velitis, refert* recepit. Infra c. 36. 'Nec, jure an injuria cæsi sint, argumentari refert.' Ita 'quid refert,' de quo vide ad IV. 49. § 16. Mox § seq. *aliquis est respectus* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. et Mead. ambo.

CAP. XXIX. § 1 *Movit aliquantum oratio regis legatos*] *Aliquantulum* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn. Vide ad VII. 36. § 5. qui iidem codd. cum Lovel. 4. legunt *civitates essent,* omisso medio pronomine.

§ 2 *Ut omnia in integrum manerent*] Antiquior scriptura *in integro manerent.* Gelenius. *In integrum manerent* Lov. 4. Harl. Mead. ambo, et Hearnii L. 1. *in integrum remanerent* Vossian. Lov. 6. et Gaertn. neque aliter Lov. 1. nisi quod in eo etiam desit præpositio *in,* quam prima syllaba vocis seq. elisit. Vide ad XXXIV. 28. § 3. Videtur autem olim juncta duplici lectione *in integrum, ro, manerent* scriptum fuisse: vide ad III. 44. § 4. et hinc tandem factum esse *in integrum remanerent.* Paullo ante *cognitionem placere senatui reservari* Voss. Lov. 1. 4. 6. Mead. 2. et Gaertn. *cognitionem eorum placere s. r.* Lovel. 2. et Mead. 1. *cognitioni eorum placere s. r.* Harl. Illud *eorum* ex verbis præcedd. perperam repetitum est.

§ 3 *Hæ caussæ maxime animum Philippi alienaverunt*] *Hæ res maxime* Vossian. Lov. 1. 6. et Gaertn. Tum *alienarunt* Lovel. 2. et Harleian. *alienãt* Gaertn. Paullo post *nulla Macedonici belli suspicio* Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Mead. ambo: *nulla suspicio belli Macedonici* Lov. 5. et edd. vett. Aldus vocabula ea serie, qua nunc leguntur, edidit. Nec aliter Lov. 6. et Gaertn. nisi quod in posteriori invenerim *nulli belli Macedonici suspicio.*

§ 4 *L. Manlius proconsul*] Hic prætor a. IↃLXV. Hispaniam citeriorem sortitus, XXXVIII. 35. eamdem anno seq. imperio prorogato obtinuerat, lib. XXXIX. capp. 7. 21. Cur eum 'proconsulem,' non 'proprætorem,' vocet, mihi non liquet: sed eos, qui Hispaniis præerant, sæpius 'proconsules' appellari video, quam qui alias provincias babebant. Vide XXXIII. 25. XXXV. 22. XXXVII. 46. XLI. 15. Sed Livius sibi in eorum appellatione non constat. Nam modo eos post prorogationem imperii 'prætores,' modo 'proprætores' vocat: 'præ-

tores' hoc lib. cap. 21. XXXVIII. 42. lib. XL. capp. 30. 31. 34. 'proprætores' infra c. 56. l. XL. capp. 16. 47. modo, quod majoris inconstantiæ est, eumdem 'proconsulem' et 'proprætorem,' 'proprætorem' et 'prætorem,' 'proconsulem' et 'prætorem' dicit. M. Fulvius 'proconsul' XXXV. 22. 'proprætor' XXXVI. 2. P. Sempronius 'proprætor' infra c. 56. XL. 16. 'prætor' XL. 1. M. Titinius 'proconsul' XLI. 15. 'prætor' ibid. c. 26. Non dubito, quin scribæ sæpius errarint in nominibus 'prætor,' 'proprætor,' et 'proconsul.' Vide ad l. XXXIII. 25. et XXXV. 22. *Duk.* Jac. Perizon. *L. Manlius proprætor* ad marginem Livii legendum conjecit. Codd. nihil mutant. Vide ad XL. 39. § 1.

§ 5 *Quod ita comparatum more majorum erat*] *Quo ita comparatum* Gaertn. Vide ad XXXVI. 33. § 3. *Quod ita compertum* Voss. frequenti scribarum errore. Vide ad IV. 13. § 8. VIII. 17. § 2. IX. 26. § 15. 22. c. 34. § 25. cap. 45. § 3. X. 10. § 4. et alibi. Similiter commutantur 'incompertum' et 'incomperatum;' vide ad IV. 23. § 3. 'partus' et 'paratus;' vide ad V. 6. § 1. Mox *captamque provinciam* Voss. Lov. 1. et 6.

Medius tamen honos] Infimus honos, iis habitus, qui republica bene gesta Romam redierant, et nec triumphum, nec ovationem impetrabant, erat, ni fallor, quod, urbem ingressi, prædam ac spolia hostium præferentes populo Romano conspicui erant, ut XXVIII. 38. XXXII. 7. XXXIII. 27. *Duk.*

§ 6 *Tulit coronas aureas quinquaginta duas*] Initio hujus libri, capp. 5. et 7. duorum imperatorum, M. Fulvii et Cn. Manlii, triumphi memorantur: in quibus numerus non est ipsarum coronarum, quot numero eæ fuerint, sed potius pondo, quot in universum eæ coronæ habuerint auri libras, etiamsi in Fulvii triumpho post eum numerum, et post argenti pondo, auri quoque pondo subjiciuntur. In Cn. Manlii triumpho post coronarum pondo, nulla deinde auri pondo numerantur. At hoc in triumpho L. Manlii coronarum est numerus, non pondo, nisi codex erret. Deinde auri ac argenti numerus subjectus est. Hæc a nobis notata sunt, ut lectori suum sit judicium. Neque enim ego eam rem valde urgeo, sed exemplaria vetusta conspicienda sunt. *Glar.* Codd. nostri omnes in hanc lectionem conspirant, uno excepto Gaertn. qui legit *aureas coronas.*

Auri præterea pondo centum viginti duo] Primam vocem non agnoscit Hearnii L. 1. et insuper *pondo CXXXIII.* legit: *pondo centum triginta duo* Lovel. 2. *pondo centum XXXII.* Voss. Lov. 1. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Hearnii N. et edd. omnes ante ultimam Gruteri; cui qui præfuit, totidem literis exhibiturus, quod priores tantum notis numeralibus perscriptum exhibent, perperam *XXX.* reddit *viginti;* quem errorem recentiores omnes adoptarunt. Priscam igitur lectionem restitui. Mox *argenti: et pronunciavit,* tribus mediis vocibus omissis, Lov. 1. *argenti trecenta: et pronunciavit* Lov. 2. 6. et Harl. *argenti XVI. CCC. et pronunciavit* Lov. 4. et Gaertn. omissa voce *millia,* cujus notam librarii non adsecuti sunt. Vide ad c. 42. § 3. *argenti CCC. XVI. pronumptiavit* Hearnii L. 1. *argenti XVI. D. CCC. et pronunciavit* ejusdem N. cujus scriba notas ↀ et IↃ. vel *D* confudit. Vide ad XL. 36. § 10.

§ 7 *Decem millia pondo argenti*] *Quinque millia* Mss. nostri, Hearnii L. 1. et editi ante Aldum, qui cod. Mog. lectionem *decem millia* probavit. Solent passim notæ numeri quinarii *V.* et denarii *X.* a scribis confundi. Sigon. ad II. 44. § 9. Jac. Gronov. ad IX. 34. § 14. Adde quæ notavi ad III. 8. § 10. X. 30. § 2. c. 43. § 9. XXVIII. 41. § 14. XXX. 10. § 20. XXXIV. 10. § 1. XXXVII. 1. § 6. et XLIV. 40. § 7.

Mox *et LXX. Q. Fabium* Hearnii L. 1.

Id quoque se in ærarium inlaturum] Libri omnes *delaturum*. Gebh. Non aliter etiam Voss. Lovel. 1. 2. 4. 5. 6. Mead. 2. Gaertn. Hearnii L. 1. et primæ edd. pro quo Froben. 1535. excudi curavit *illaturum*. 'Deferre in ærarium' obcurrit XXXVII. 57. 'Prædæ aliquantum captæ in Antiochi castris neque in triumpho tulisset, neque in ærarium detulisset.' Videnda sunt quæ ad eum locum notavi, et ad v. 25. § 8. Si tamen Froben. *inlaturum* ex cod. Mog. accepit, ejus rejiciendi caussa non est. Vide ad XXXVIII. 55. § 12.

§ 8 *L. Postumius prætor habebat*] *Habebat prætor* Gaertn. Sed vox *prætor* neglegitur in Harl. Mox § seq. *multi fugerunt*, omissa media voce *inde*, scribendum conjicit Crevierius. Præterea *sumtum est judicium* perperam legit Harl.

CAP. XXX. § 1 *Progressi sunt, communi animo consilioque parati rem gerere*] *Tò sunt* abest ab omnibus libris, qui et continent *parati communi animo consilioque rem gesserunt* Gebhard. E Moguntino est. Scripti et antea editi *in Carpetaniam, ubi hostium castra erant, progressi, communi animo consilioque rem gesserunt*. Quod meis auribus multo magis altero Livianum sonat. Lib. XXII. 22. 'Ibi milite exposito, profectus Scipio fratri conjungitur, ac deinde communi animo consilioque gerebant bellum.' XXXIV. 22. 'Bellum adversus Philippum non magis communi animo consilioque Romani et Græci gesserunt.' XLII. 26. 'Uno animo vivere Macedonum atque Illyriorum regem, communi consilio parare Romanis bellum.' *J. F. Gron.* Lectionem, quæ nunc exstat, Aldus, auspice integerrimo cod. Mog. recepit: quam vero Gebhardus et Gronovius in scriptis et edd. suis se invenisse testati sunt, mihi quoque obvia fuit in omnibus fere meis, et Crevierio in Victor. Unus tamen meorum *progressi sunt, communi animo consilioque rem gerere*. Quod vero Gronovius codicum suorum scripturam magis Livianam sonare pronunciat, id non probat adscriptis exemplis; unde nihil aliud colligitur, quam locutiones 'communi consilio,' vel 'communi animo consilioque rem,' sive 'bellum gerere,' aut 'parare' a Livio usurpari; quæ recepta codicis Mog. lectione non immutantur, et hinc pro hoc æque contra reliquos codd. quam pro illis contra hunc laudari possunt. Omnis diversitas utriusque lectionis in eo consistit, quod ceteri Mss. præferant *progressi rem gesserunt*, membranæ Moguntinæ *progressi sunt, parati rem gerere:* jam vero licet Livius sæpe ita orationem ordinaverit, ut præcedenti participio casus recti verbum finitum subjungat, negari tamen nequit, eumdem sæpe etiam verbo finito participium ejusdem casus ultimo loco adposuisse. Innumera exempla adferri possent, sed paucis, ex duobus tribusve libris petitis, contentus ero. Supra XXXV. 4. 'Sequebantur silenti agmine, locum insidiis quærentes.' c. 5. 'Obstabant duces, hastilibus cædentes terga trepidantium, et redire in ordines cogentes.' Hoc lib. c. 49. 'Philopœmen prætor eorum capitur, ad præoccupandam Coronen profectus, quam hostes petebant, in valle iniqua cum equitibus paucis obpressus.' Eodem cap. 'Quibus dum locum ad evadendas angustias præbet, sustinens impetus hostium.' cap. 51. 'Talem exitum vitæ suæ Hannibal prospexerat animo, et Romanorum inexpiabile odium in se cernens, et fidei regum nihil sane confisus.' XL. 11. 'Romam eunt, Philippum regem se habere credentes.' Sed, quod magis ad hujus loci lectionem, in cod. Mogunt. obviam, illustrandam facit, sæpe Livius verbo finito subjungit participium 'paratus' casu recto, ei-

que adjungit verbum infinitum. Supra XXVI. 18. 'Ut se dolo captum sensit, institit sequi, paratus confligere acie.' et XXXV. 3. 'In aciem exibant, parati de summa rerum decernere.' Quum igitur Livius utroque modo orationem formare consuerit, me præstantissimi Mss. qui tot numero locis Livio laboranti opem tulit, testimonio fidem habere, neminem vitio versurum confido. Paullo ante *ex hibernis copias ductas* Harl. Male. Vide ad XXXVII. 30. § 9.

§ 2 *Haud procul Hippone et Toleto urbibus*] Nemo, quod sciam, in Carpetanis 'Hipponis' meminit. Quidam codd. *Dipponem* habuerunt, unde *Hippone* factum. Ptolemæus Carpetanorum *Liboram* et *Hispinon* numerat. Tu vide quid sequaris. *Glarean.* Vet. ed. *Haud procul Dippone et Toleto;* cui consentit Pal. alter. Prior vero exhibet *Haud procul Toleto et Dipone.* Gebhard. *Tolecto et Dypone* Voss. *Tholecto et Dypone* Lov. 1. *Toleto et Dipone* Lov. 4. et Mead. ambo. *Tolleto et Dipone* Harl. *Tolleto et Diopone* Lov. 6. *Dypone et Toleto* Lov. 2. *Dypone et Toletto* Gaertn. *Dippone et Tolleto,* vel *Toleto* Lov. 5. et edd. vett. *Hippone* primum obcurrit in ed. Mogunt. Ortelius in Thes. Geogr. urbem innui existimat, quæ 'Hippo nova' vocatur Plinio H. Nat. III. 1. Verum quum addat Plinius, oppida ibidem memorata esse 'omnia Bastitaniæ vergentis ad mare,' aliam ibi urbem indicari existimo; quod illa, cujus hic Livius meminit, vicina fuerit Toleto, quæ ad Tagum sita longo satis terrarum tractu a Bastitania ad mare vergente distat. Quænam tamen sit, aliis indagandum relinquo. Ἰσπίνου, quam memorat Ptolem. II. 6. situs convenit; sed ductus literarum admodum sunt diversi. Potest etiam vulgatum servari, licet alibi ejus mentio non obcurrat. Neminem enim contendere velle confido, omnia ἅπαξ λεγόμενα, præsertim in locorum et urbium nominibus, vitiosa ac mutanda esse.

Omnes copiæ in aciem eductæ sunt] *Adductæ sunt* Lov. 6. *deductæ sunt* ed. Ascens. 1513. unde mox Moguntini se *eductæ sunt* in membranis suis invenisse testati sunt; quam lectionem firmant reliqui quorum copia mihi fuit Mss. Vide ad III. 62. § 5. Mox § seq. *in castra pulsi sunt* Harl. Vide ad XXXV. 41. § 7.

§ 4 *Silentio proximæ noctis tacito signo exercitum abduxerunt*] 'Tacitum signum' accipio non vocale, quod tuba, aut classico, aut cornu dari solebat, sed mutum clandestinumque, sine ullo sono strepituque, ne hostis exaudiret. *Turnebus,* Advers. I. 25. Tessera nimirum per castra data. Silius XV. 478. 'Tacitum dat tessera signum, Dimissa in colles pugna silvasque ferantur Dispersi.' Vide Lipsium de Milit. V. 9. Idem est, quum milites dicuntur signo dato jussi fuisse, taciti vasa colligere, ac proficisci, XXI. 47. *Duk.*

§ 5 *Quæ derelicta inter nocturnam trepidationem erant, diripuerunt*] Ita Aldus edidit ex cod. Mog. Priores excusi cum omnibus codd. nostris *quæ relicta.* Alibi Livium verbo 'derelinquere' usum esse, nondum observavi. Ciceronem tamen sæpius id adhibuisse, lexica aliique monuerunt. Et ita in uno cod. Cortii Sallust. in Jug. c. 21. 'Ut regnum aut derelinquendum esset, aut armis retinendum.' Idem obcurrit apud Cæs. Gall. III. 13. 'Ab æstu derelictæ nihil saxa et cautes timerent:' ubi etiam plures Mss. *relictæ* præferunt, sed Oudend. conjecturam Nic. Heinsii, *rejectæ* legentis, comprobat. Tum *diruperunt* Harl. Eadem voces culpa librariorum commutantur etiam V. 20. § 6. et XXXI. 45. § 16. Similiter 'correptus' et 'corruptus;' vide ad III. 37. § 8. 'raptus' et 'ruptus;' vide ad VIII. 39. § 12. Mox *in castra sua* Lov. 1. 2. 4. 6. Voss. Harl. Mead. ambo, et

Gaertn. Præterea *quietis his stativis* cod. Mog. *quieti stativis* Lov. 2. An forte legendum *quieti his stutivis?* Potest tamen in posteriori cod. ultima litera *τοῦ quietis* a prima sequentis elisa esse. Vide ad XXXVII. 29. § 5. Ut hic ‘ quieta stativa,’ ita ‘ quieta æstiva’ XXXVII. 15. ‘ Omnia Asia præbente quieta æstiva acturos.’ Ita ‘ quietas stationes ’ inlustravi ad VII. 26. § 1.

§ 6 *Occisa; quorum se spoliis hostes armarunt*] *Ocisa* Lov. 1. Hinc *9cisa* præfert Lov. 2. *concisa* Harl. Tum *quorum spoliis se hostes* Lov. 2. Mead. ambo, et Harl. quorum ultimus etiam *armaverunt.*

§ 7 *Omne id tempus contrahendis*] *Id omne opus* Lov. 4. et Mead. 2. *omne id temporis* Lovel. 2. et Harl. quod in Naud. Msto inventum probavit Gronov. ad XXXII. 37. § 5. Mox *reficiendis ab terrore* Voss. Lov. 1. 4. 6. Mead. ambo, et Gaertn. *et reficiendis ab terrore* Lovel. 2. et Harl. Vox *adversæ* deest in Lov. 2.

§ 8 *Duodecim millia passuum ab Tago flumine posuerunt castra*] Pall. habent *profecti duodecim millia passuum ab Tago f. p. c.* Gebh. *Profecti duodecim millia ab Tago* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. principes: *profecti duodecim milliaria ab Tago* Lov. 6. *profecti XI. millia ab Tago* Hearnii L. 1. Lectionem, quæ nunc vulgo recepta est, Aldus, præeunte cod. Mogunt. adscivit. Paullo ante *etiam miles* Lov. 1. et Mead. 1. *et miles* Lov. 2. et Harl.

§ 10 *Exercitum traduxerunt*] Libri omnes *exercitus traduxerunt.* Gebhard. Non aliter etiam Lov. 1. 4. 6. Mead. ambo, et Gaertn. Nec male. Supra enim hoc cap. dixerat, ‘ Duo exercitus Romani fusi, atque in castra compulsi sunt.’ Ita variant etiam codd. IX. 3. § 6. ubi itidem ambo consules, ut hic duo prætores, junctis castris communi animo consilioque rem gerebant. Sed nec vulgatum damno. Videntur enim prætores ita copias junxisse, ut ex duobus exercitibus unum effecerint, ac milites iisdem castris continuerint. Et hinc etiam hoc cap. ‘ Exercitum abduxerunt.’ Mox etiam prœlium commissuri unam et continuam aciem instruunt. Supra vero loco laudato ‘ duo exercitus ’ dixit, ad indicandam Romanorum, qui in fugam conjecti erant, multitudinem. In præcedentibus *trans flumen* Lovel. 2. Vide ad XXXVIII. 15. § 7. Tum *vada nudavit* Harl.

Qui tumultum injiccre trepidantibus in ipso transitu amnis potuisset] *Quam tumultum* Voss. *quem tumultum* Harl. Dein vocem *amnis*, quæ non adparet in prioribus excusis, Aldus ex cod. Mog. addidit. Eamdem agnoscunt omnes scripti nostri; at ea transposita *in ipso amnis transitu* legit Gaertn. Mox § seq. *videbunt moveri castra hostemque* Lov. 6.

§ 12 *Id robur totius exercitus erat*] Omnes nostri libri *id robur toto exercitu erat.* Gebh. Et hoc Moguntini. Priores *toto exercitu.* Neque hoc illi ego cedere velim. Lib. XXVI. c. 38. ‘ Longe fortissimi equitum toto Punico exercitu erant.’ l. XXXVII. c. 40. ‘ Hoc et roboris in regiis copiis erat.’ Florus I. 16. ‘ Omnium non modo Italiæ, sed toto orbe terrarum pulcherrima Campaniæ plaga est.’ *J. F. Gron. Toto exercitu* etiam Hearnii L. 1. N. et omnes nostri, nisi quod Voss. mendose *ud robur totu exercitu;* Lovel. 1. et 6. etiam *ad robur* præferant, quorum Lov. 1. insuper ignorat vocem *erat.* Locutionem hanc sæpe per præpositionem *in* efferre solet Livius. XXVII. 14. ‘ Id roboris in omni exercitu erat.’ L. XXVIII. c. 14. ‘ Quod roboris in acie hostium erat.’ XXXIII. 28. ‘ Quod roboris in juventute erat.’ XXXIV. 38. ‘ Quod roboris in exercitu erat.’ XXXVII. 7. ‘ Quod roboris in juventute fuerat.’ Non displicet tamen cod. Mogunt. lectio, quam primus editorum Aldus admi-

sit. Supra XXII. 2. ‘ Id omne veterani erat robur exercitus.’ XXXIII. 4. ‘ Decem et sex millia militum hæc fuere, robur omne virium et regni.’ In præcedentibus *in medio locata* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et editi ante Frobenium, qui a. 1535. *locatæ* substituit.

Campum apertum usque ad hostium castra habebunt, liberum a metu insidiarum] Pariter XXVII. 12. ‘ Aperta erat regio sine ullis ad insidias latebris.’ Ceterum ‘ liberum insidiarum,’ omissis mediis vocibus, Vossian. Ita XXVI. 38. ‘ Nec deductis præsidiis spei liberam vel obnoxiam timori sociorum relinquere fidem.’ Vide ad Silii II. 441. Hic tamen voces duas neglegentia scribæ omissas esse, potius existimo, quia reliqui constanter eas agnoscunt.

CAP. XXXI. § 1 *Cursu ad pugnam tendunt*] Ita Aldus, cod. Moguntinum secutus, edidit. Neque aliter omnes nostri, et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. cujus loco *tenderunt* habent edd. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et reliquæ ante Aldum. Vide ad X. 12. § 4. Paullo ante *se injungere* Lov. 6.

§ 2 *Atrox in principio prœlium fuit, et Hispanis recenti victoria inflatis*] Libri omnes, *Atrox in pr. pugna fuit, et Hispanis rec. vict. ferocibus.* Gebh. Moguntini est. Sed num satis juste uni condonatum est, quod servant omnes alii, *et Hispanis recenti victoria ferocibus?* Lib. XXI. cap. 53. ‘ Quum alterius ingenium fama prius, deinde re cognitum, percitum ac ferox sciret esse, ferociusque factum prospero cum prædatoribus suis certamine crederet.’ XXV. 39. ‘ Calentes adhuc ab recenti pugna, ferocesque victoria.’ Persæpe sic Livius. *J. F. Gron. In principio fuit pugna* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertner. *in principio pugna fuit* Lov. 2. 4. 5. Harleian. Mead. ambo, Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum, qui cod. Mog. lectionem *in principio prœlium fuit* admittendum censuit. Eædem voces etiam a scribis commutantur ad VIII. 8. § 9. Licet vero cod. Mogunt. lectiones haud temere spernendas putem, in reliqua tamen parte horum verborum eum deserendum, et potius cum vulgatis, quibus omnes nostri, et Hearnii L. 1. ac N. consentiunt, *victoria ferocibus,* quam cum eo *victoria inflatis,* legendum censeo. Non damno quidem locutionem *victoria inflatis;* vide ad XXXVII. 12. § 4. sed tamen eruditior est reliquorum codd. lectio *ferocibus,* quam ut ex indoctorum scribarum ingenio profecta esse censeri queat. Vocabulum illud duplici inprimis sensu usurpari solet, vel pro forti, strenuo, bellicoso; vel pro superbo, inflato, fero: unde varie ab interpretibus antiquis in margine codd. exposita est; quas expositiones postea alii pro veris lectionibus in contextum receperunt. Hinc factum, ut commutentur ‘ ferox ’ et ‘ fortis;’ vide ad XXVIII. 42. § 4. ‘ ferox ’ et ‘ bellicosus;’ vide ad XXXVI. 17. § 5. Similiter nunc culpa scribæ codicis Mog. ‘ ferox ’ et ‘ inflatus.’ ‘ Ferox ’ autem eo sensu obcurrit I. 7. ‘ Cacus viribus ferox:’ et apud Cic. ad Fam. IV. 9. ‘ Miserius nihil, quam ipsa victoria; quæ, tametsi ad meliores venit, tamen eos ipsos ferociores inpotentioresque reddit.’ Vide Lambin. ad Horat. Od. I. 15. 13.

§ 3 *Acerrime media acies, duæ fortissimæ legiones, dimicabant*] *Media acie duæ fortissimæ legiones dimicabant* Lov. 2. et 6. Sed recte reliqui vulgatum servant. Nam ‘ media acies, duæ legiones ’ positum est per adpositionem. Supra XXIX. 25. ‘ Lævum ’ cornu ‘ totidem rostratas, onerariis futurum præsidio.’ l. XXXVIII. c. 35. ‘ Jussi novos exercitus, binas legiones, scribere.’ XLII. 59. ‘ In dextrum cornu, Italicos equites, incurrerunt.’ Vide ad XL. 36. § 8. et Gronovium ad

XXII. 41. § 7. Mox *hostes cernerent* Harl. Sed vide ad v. 50. § 2.

Et usque plures confertioresque, medios urguebant] Pall. et vet. ed. *sed plures confertioresque*, eliso illo *usque*. Gebhard. Pariter omnes nostri, nisi quod *sic plures* præferat Lov. 2. *sed plures* etiam edd. ante Aldum, qui, quod nunc exstat, ex cod. Mog. adoptavit. Illud *usque* continuum temporis aut moræ notare, monuit Gronov. Obs. III. 19. Supra x. 2. ' Longius usque a navibus procedunt.'

§ 4 *T. Quintilium Varum, L. Juventium Talvam*] *Thalnam* ex cousulibus Capitolinis. *Sigon.* Pall. *prætor vidit, Quintilium Varum et Juventium Talnam.* Vet. ed. *Calvam* vocat. *Gebh.* Utriusque legati prænomen omittunt Voss. Lov. 2. 3. 4. 6. Harl. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. prioris tantum Lov. 1. Præterea *et Juventium* legunt Lov. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. 2. Gaertn. et eædem edd. *et L. Juventium* edd. illis proximæ. Copulam omisit demum ultima Gruteri, reliquis recentioribus tacite probantibus; quam loco restitui. Tum *Talnam* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn. *Tulanam* Lov. 2. Harleian. et Mead. 1. *Calnam* Hearnii L. 1. *Calvam* Lov. 5. et primæ edd. usque ad Frob. qui an. 1531. *Talvam* dedit. Id reliqui editores retinuerunt usque ad Sigonium, qui *Thalnam* legendum esse etiam monuit ad XXXIV. 42. § 4. Paullo ante *Ubi postquam*, pro *Ibi*, Vossian. Lov. 6. et Gaertn. sollemni aberratione scribarum. Vide ad XXVII. 5. § 2. Sed *ibi* est ' tum.' Vide ad VII. 24. § 3.

Ad singulas legiones adhortandas propere mittit] *Prope mittit* Voss. et Gaertn. errore passim in Mss. obvio. Vide ad II. 23. § 10. c. 40. § 5. IV. 46. § 9. c. 47. § 2. c. 58. § 7. VI. 17. § 8. c. 42. § 10. pluribusque locis. Adde Jac. Gronov. ad Liv. XXX. 11. § 10. viros doctos ad Sueton. Tib. c. 72. Galb. c. 16. et Torren. ad Val. Max. I. 1. 17. Scriptum fuerat *prope*, et librarii lineam per caudam literæ *p* traductam neglexerunt. Eamdem ob caussam commutantur ' superant ' et ' supererant ' I. 25. § 11. ' pactus ' et ' peractus ' v. 50. § 7. ' suopte ' et ' suo per te ' VI. 15. § 12. ' pro spe ' et ' prospere ' VII. 11. § 4. ' ope ' et ' opere ' VIII. 16. § 4. ' suppositus ' et ' superpositus ' XXI. 27. § 5. ' aptus ' et ' apertus ' XXXI. 22. § 8. et similia ubique. *Prospere* hic legit Lov. 1. Vide ad x. 2. § 10.

§ 5 *Si illi loco cedant, neminem ejus exercitus*] *Si in illo loco* Gaertn. Tum *hujus exercitus* omnes nostri, Hearnii L. 1. et editi ante Aldum, qui ex cod. Mog. probavit *ejus exercitus.* Mox *umquam* primum obcurrit in ed. Frob. 1535. pro quo *usquam* præferunt typis descripti antiquiores, omnesque Mss. mei, et Hearnii L. 1. nisi quod *usque* sit in Lov. 1. Solent autem ' usquam ' et ' umquam ' in membranis commutari. Vide ad I. 53. § 7. VI. 25. § 2. VIII. 29. § 4. XXI. 22. § 6. XXII. 58. § 1. c. 61. § 13. XXIII. 18. § 14. XXV. 39. § 2. XXIX. 31. § 2. XL. 33. § 7. et alibi. Mox § seq. *paullum circumvectus* Voss. Mead. 1. et Gaertn. *paullum circumvectis* Lov. 1. 4. et Mead. 2. Vide ad XXXVI. 9. § 8. *Circumvectis* etiam Lov. 6. et Harl.

§ 7 *Et prætor ipse ante alios: nam et primus hostem percussit, et ita se inmiscuit mediis*] Pall. *et prætor ante alios: nam et primus hostem percussit:* quamquam τὸ *et* respuat Pal. 1. qui et præfert *et ita se immiscuit medius.* Gebh. Τὸ *ipse* deest etiam in Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. utroque, et Gaertn. Tum *nam primus,* sine medio *et*, Mead. 2. Præterea *ita se miscuit mediis* Voss. *ita se inmiscuit medius* Lov. 2. Harl. et Mead. 1. Paullo ante *Calpurni equites* Voss. et Lov. 1. *Calpurnii equites* Lov. 6. et Gaertn.

§ 9 *Movit primos centuriones,* ....

conspexerunt] *Movit centuriones*, media voce exsulante, Harleian. *movit primo centuriones* Lov. 1. 2. 6. et Gaertn. Male. Supra XXXIV. 14. 'Equites primos ab utroque cornu in pugnam educit;' ubi vide quæ notantur. Hinc vox *hostium* deest in Voss. Lov. 5. et primis edd. quam Moguntini ex cod. suo addiderunt. Eamdem etiam agnoscunt reliqui scripti. Dein *conspexere* Lov. 1. 4. 5. 6. Harl. Mead. 2. Gaertn. et edd. vett. pro quo Aldus ex fide cod. Mog. *conspexerunt* vulgari curavit, adstipulantibus Voss. Lov. 2. et Mead. 1. Mox *intrare signa* perperam Harl. Vide ad II. 53. § 1.

§ 10 *Fit velut ex superiore*] Præpositio *ex* deest in omnibus scriptis meis editisque vetustis. Aldus eam primus ex auctoritate membranarum Mogunt. adscivit.

Nec sustinere alii super alios inferentes sese possunt] Non potest accipi de Hispanis, quia 'inferre sese' est urgentium: nec bene dicitur de Romanis, quibus nihil erat necesse 'sustinere' se 'posse,' impetum suum maxime efficacem et irrevocabilem esse optantibus. Forte, *nec sustinere alii super alios inferentes sese patiuntur*. Verbum sic eleganter, ut XXIX. 6. 'Ipse postremo veniebat Annibal: nec sustinuissent Romani, nisi Locrensium multitudo, exacerbata superbia atque avaritia Pœnorum, ad Romanos inclinasset.' Cicero Famil. XI. 6. 'Brutus enim Mutinæ vix jam sustinebat.' Cæsar Gall. II. 6. 'Id oppidum ex itinere magno impetu Belgæ oppugnare cœperunt. Ægre eo die sustentatum est.' *J. F. Gron.* Non opus nisi mutatione unius literæ. Scribe *sustineri*. Romani alii super alios vehementi impetu in hostem illati, sustineri non poterant. Sic I. 41. 'Cum impetus multitudinis vix sustineri posset.' XXIX. 34. 'Sustineri ultra nequivere.' l. XXX. c. 11. 'Multitudo Masæsylorum, ingentia agmina Syphace emittente, sustineri vix poterat.' XL. 40. 'Ut, quacumque parte perculere impetu suo, sustineri nequeant.' *Jac. Perizon.* Nihil mutandum deinde censuerunt viri eruditissimi, et 'sustinere' hoc sensu interpretati sunt: Romanos alios super alios inferentes 'se sustinere,' id est, 'impetum sistere,' etsi vellent, non potuisse; quemadmodum undæ torrentes, aliæ super alias instantes, se sustinere nequeunt. Non quæro, an, si hic sensus est, reciprocum *se* hoc loco apte supprimatur? nam *sese*, quod expressum est, sine dubio refertur ad *inferentes*, ut II. 14. 'Adeo concitato impetu se intulerant Etrusci:' et ibid. c. 50. et XXXIII. 36. Hæc videnda puto: primum, an, qui impetu ex superiore loco facto in hostes ruunt, ea spe ac mente, ut illos fundant sternantque, credi possint impetum suum velle sistere, nec efficacem esse? quod Gronovio non sine ratione parum credibile visum est. Deinde, an in describenda violentia torrentium hi dicantur se non sustinere, an obvia vim et impetum illorum sustinere non posse? Mihi non dubium est, quin illud rarius inveniatur, hoc quam plurimis locis, quibus torrentes omnia obvia 'rapere,' 'trahere,' 'sternere,' ac 'ferre' dicuntur, significetur. Virgilius Æn. II. 305. 'aut rapidus montano flumine torrens Sternit agros, sternit sata læta boumque labores, Præcipitesque trahit silvas:' ubi plura in hanc sententiam congessit Cerda. Perizonii conjectura mihi admodum probabilis videtur. Addo hoc Livii XXIV. 16. 'Renovato clamore, velut alii repente facti tanta vi se in hostem intulerunt, ut sustineri ultra non possent.' *Duk. Sternuntque perculsos inferentes sese. Post fugientes*, reliquis omissis, Voss. et Lov. 1. *nec sustineri aliis super alios inferentes sese possunt* Harl. *sustineri*, ut Periz. conjecit, se etiam Hearnius in N. reperisse testatur. Gronovii con-

jectura nimis a vulgato recedit, quam ut placere possit. Id caussatus Clericus scribendum conjecit *alios super alios*, ut Hispani dicantur non potuisse sustinere Romanos, sese alios super alios inferentes: quomodo jam ante Clericum conjecit Donjatius. Neutri tamen animadverterunt, hæc non posse recte de Hispanis intelligi, quia præcedentia referenda sunt ad Romanos, neque aliquid additur, unde constet Livium nunc de aliis, quam de quibus modo locutus erat, verba facere. Eamdem ob caussam probare nequeo conjecturam viri docti, qui me monuit, legendum videri *sternuntque perculsos. Nec sustinere, aliis super alios inferentibus sese, possunt.* Nihil propius videtur, quam ut cum Periz. *sustineri* legamus, cujus conjecturam etiam Crevierius probavit. Supra II. 17. 'Quia Tarquinios esse in exercitu Latinorum auditum est, sustineri ira non potuit:' ubi quædam vide. III. 63. 'Nec deinde Romana vis sustineri potuit.' IV. 39. 'Quum jam nulla parte sustinerentur.' X. 20. 'Prœlium jam profligatum integratum est, nec diutius sustineri potuit.' XXXVII. 26. 'Duos Scipiones imperatores videbat sustineri non posse.'

§ 11 *Fugientes in castra equites persecuti sunt, et permixti turbæ*] Vox *equites* deest in Lov. 1. Dein *ut permixti turbæ, &c. penetrarint* Lov. 6. *penetrarunt* Lov. 2. et Harl. Sed vide ad VIII. 18. § 13. Mox *et coacti sunt Romani* Voss. *coacti sunt Romani,* abjecta copulativa, reliqui scripti mei, Hearnii L. 1. et edd. ante Frob. qui a. 1535. recepit *coactique sunt.*

§ 13 *Quatuor millia hominum effugerunt*] *Quatuor millia equitum* Gaertn. *quatuor millia hostium* Lov. 2. et Harl. Vide ad XXIII. 37. § 11. Vox *hominum* deerat in Lov. 5. et edd. ante Frob. qui a. 1535. vocem fugitivam ope cod. Mog. retraxit; in quo ipsi concinunt reliqui nostri. Mox etiam τὸ *maxime*, quod abest a Lov. 5. et edd. vett. primus contextui addidit Aldus; cujus lectionem probant ceteri, quibus usus sum, Mss.

§ 14 *Supra triginta quinque millia hostium fuerant*] *Supra CCC. V. millia* Gaertn. *supra CCC. millia* Voss. *supra XXX. millia* Lov. 6. *supra triginta millia* Lov. 1. Harl. et Hearnii L. 1. Tum *fuerunt* Lov. 1. Mox *centum triginta duo* scripti nostri, Hearnii L. 1. N. et editi ante Moguntinos, qui primi *centum triginta tria* dederunt, et tamen nihil ex cod. suo monuerunt.

§ 15 *Romani sociique paullo plus sexceuti*] *Socii Romanique* Voss. Lov. 1. et Gaertn. *Socii Romani* Lov. 6. Tum *plus sexcentis* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo. Sed vide ad XLI. 12. § 8. Mox *occiderunt* Voss. Vide ad XXXVI. 36. § 6.

§ 17 *Eorum maxime opera hostes*] Vocem *maxime*, quæ hic iterum deest in Lov. 5. 6. et edd. antiqq. Moguntini ex cod. suo adjecerunt, subfragantibus ceteris membranis meis. Vide ad § 13.

§ 18 *Suos equites catellis ac fibulis donavit*] 'Catellos' quidam exponunt fuisse telorum speciem, more Theutonico fabrefactos, Virgilii authoritate moti Æneid. l. VII. vs. 741. 'Theutonico ritu soliti vibrare cateias.' Quo in loco scribit Pierius, in Romano cod. et quibusdam aliis legi *cutelas*, non *cateias*. Servius ibi Gallicum telum exponit. Sed quamvis hæc expositio rationi videtur consentire, nam teli munus equitibus proportionatum videtur, nihilominus, quum in Liviano textu *catellis* per duplex *l* scriptum legamus, apud Virgilium per simplex, non penitus hanc interpretationem literæ convenire dicere possumus. Alii existimarunt, legendum esse *catillis*, quum *catillus* diminutivum sit *catinæ*. Colum. XII. 57. 'Hanc misturam quum in catillo composueris, oleum super-

infundito:' et Cato de Re Rust. c. 84. suillam jubet poni in mensa cum catillo et ligulis. Hos autem catillos ornamenti genus fuisse dicunt, bullis similes, quibus utebantur prætextati pueri nobiles, quæ bullæ rotundæ erant, et in media parte protuberantes, quales catilli prominentes videntur in rotundum, ita ut id generum ornamenti simile esset ei, quod vulgo 'medaglia' vocatur. Ego sane puto, 'catellum' fuisse ornamenti speciem circulare quidem, quo collum vel brachium circumdarent; quod ex Plauto discere licet, scribente in Curculione v. 3. 13. 'Delicatum te hodie faciam, cum catello ut accubes Ferreo.' Horat. Epist. I. 17. 55. 'Nota refert meretricis acumina, sæpe catellam, Sæpe periscelidem raptam sibi flentis.' Ex quibus patere potest, 'catillum,' seu 'catillam' diminutivum esse 'catenæ,' sicuti et 'catenula.' Huic expositioni favet verbi Græci significatio: nam κατειλεῖν est in orbem globari, et colligi in arctum. Alios autem, ait Livius, equites victores 'fibulis' donatos, quod pariter ornamenti speciem fuisse, non dubitandum; nec tantum a catellis distantem. Namque fibula non solum est, qua cingulum conjungitur ad vestem subligandam, sed et circulus, quo collum circumdare solebant in ornamentum. Colum. lib. VI. cap. ult. de bobus verba faciens, 'Ænea fibula pars auriculæ circumscribitur, ita ut manante sanguine tanquam O literæ ductus appareat.' Jurisconsultus l. 25. § 2. D. de Auro argento leg. inquit, fibulas esse magis ornamentum, quam vestem. Plinius XXXIII. 1. ex Homero scribit, Fabricam Deam fibulas et alia muliebris cultus, sicut inaures, in primordio factitasse. Virg. Æn. VII. 815. 'ut fibula crinem Auro internectat.' Philostratus, imaginem Cupidinis describens, eum effingit cum fibulis aureis. Quod vero fibulæ non solum mulierum et delicatorum essent ornamentum, sed et militare quoque, constat non solum ex hoc Livii loco, sed et alio XXVII. 19. ubi habet, 'Puero annulum aureum, tunicam lato clavo cum Hispano sagulo et aurea fibula, equumque ornatum donat.' Plinius quoque XXXIII. 3. scribit, 'Sed in militia quoque in tantum adolevit hæc luxuria, ut M. Bruti in Philippicis epistolæ reperiantur frementes, fibulas tribunicias ex auro geri.' Trebellius Pollio in Claudio II. 14. tradit, a Valeriano Imp. Zosimo Syriæ procuratori præceptum, ut Claudio inter cetera dona daret fibulas argenteas inauratas duas, et fibulam auream. Flavius Vopisc. in Aurel. c. 46. testatum reliquit, illum concessisse, ut fibulas aureas gregarii milites haberent. Quod si quis hoc in loco fibulas communissima significatione recipiendas contendcrit, non refragabor; ut scilicet fibula esset instrumentum illud, quo extremæ cinguli partes conjunguntur, vel ad vestes connectendas parantur, juxta illud Virgilianum Æn. IV. 139. 'Aurea purpuream subnectit fibula vestem:' et Papinii Statii dictum, VI. 570. 'Emicat, et torto chlamydem diffibulat auro.' Ita de fibulis vestium meminere JCti l. 2. C. Nulli licere in fren. Sic et apud medicos legimus 'fibulis labia vulnerum conjungi,' et hujusmodi operatio ab eisdem 'infibulatio' appellatur. Ita et 'fibulis parietes conjungere' docet Colum. lib. I. et 'tigna conjungere fibulis' demonstrat Cæsar B. Gall. IV. 17. et Cato de Re Rust. c. 152. 'fibulas' appellat clavos, quibus tigna connectuntur, et c. 31. 'fibulas' vocat illud, quo aliquid colligatur; has enim præcipit in stercus aut aquas conjici, ut lentiore et flexibiliore sint vimine, ne in adstringendo rumpantur. Hinc 'fibulam imponere' est coërcere et reprimere, ex Seneca in Moralibus, tradente Lactantio I. 16. de salacissi-

mo Jove verba faciens, cujus oppositum est 'laxare fibulam,' hoc est ansam præbere. Ita Tertull. de Corona Milit. 'Ut etiam voluntariis delictis fibulam laxet.' Natus autem uterque dicendi modus a fibula cinguli, qua vestis astringitur, si fluxior sit, aut remittitur, si fuerit adstrictior. Nisi malimus dicere, derivari a fibula, qua adolescentulorum genitale trajiciebant antiqui conservandæ vocis gratia, cujus operationis rationem describit Corn. Celsus lib. VII. et de qua Martial. VII. 81. 'Menophili penem tam grandem fibula nectit.' Et XIV. 215. 'Dic mihi simpliciter, comœdis et citharœdis, Fibula, quid præstas? Ut carius futuant.' *M. Donat.* Livii locum non de catenulis intelligo, quibus Romani milites ad ornatum nullis utebantur, sed ornamentis militaribus, ad effigiem canini capitis effictis, quibus chlamydum fibulæ innectebantur: qualia etiam in gladiorum capulis, et caligarum fastigiis sub genibus (ut in vetustis monumentis cernimus) apponebantur. *Torrentius* ad Horat. Epist. I. 17. 55. Torques 'catellas' dici, putat Lipsius de Milit. Rom. V. 17. quod ex annulis aut catellis plecterentur. Nonio 'Catellæ diminutivum catenarum' sunt. Glossæ Cyrilli *Catella*, *κατήνα*. De 'fibulis' inter dona militaria nihil habet Lipsius. Sed vide Casanb. ad Vopisc. Aurel. c. 46. Liv. XXVII. 19. XXX. 17. *Duker.* 'Catenas' aureas inter mundum muliebrem memorat Plinius Hist. Nat. XXXIII. 3. 'Aurum habeant feminæ in armillis digitisque totis, collo, auribus, spiris: discurrant catenæ circa latera, et inserta margaritarum pondera e collo dominarum auro pendeant:' ubi Harduinus per 'catenas' intelligit cingula ex auro. An igitur hic quoque per 'catellas' intelligenda sunt cingula seu balthei militares, quæ cum 'fibulis' conjunguntur, quia fibulis adstringi solebant? Vide Rhodium de Acia c. 5. p. 35. Ceterum *castellis* legunt Lovel. 2. et 6. *catelis* Lov. 1. Tum *fistulis*, pro *fibulis*, omnes codd. et edd. priscæ. Primi Moguntini *fibulis* reposuerunt; de lectione vero cod. sui nihil monent. Dein mox *centuriones ex utriusque exercitus* Harl. unde quis suspicari posset, legendum *centuriones utriusque exercitus*. Sed reliqui Mss. stant pro vulgato. Insuper *qui mediam aciem maxime tenuerunt* Vossian. Lovel. 1. 6. et Gaertn.

CAP. XXXII. § 1 *Delectibus aliisque, quæ Romæ agendæ erant, peractis rebus*] Copula *que* deest in Lov. 1. 6. et Mead. 2. pronomen *quæ* in Voss. et Gaertn. Sed altera earum vocum alteram elisit. Prioris erroris exempla vide ad XLI. 2. § 11. posterioris ad XXIX. 6. § 8. Dein *agenda erant* Lov. 2. 5. Harl. Mead. 2. Gaertn. et edd. vett. *agenda*, sequenti voce exsulante, Lovel. 1. Primi Moguntini, quod nunc editur, restituerunt: sed codicis sui nullam mentionem fecerunt. Insuper *paratis rebus* Lov. 2. Vide ad XXXIV. 27. § 1. Mox *deduxerunt* Voss. Lov. 1. 2. 6. et Gaertn.

§ 2 *A Pisis profectus in Apuanos Ligures, vastando agros, urendoque vicos*] *A Sypis*, vel *a Sipis, profectus*, literis perperam transpositis, Voss. et Lov. 1. 4. ac 6. Nec aliter Mead. 2. in contextu, qui tamen *a Pisis* in margine præfert. Tum *vastandoque agros ac urendo* Lovel. 5. et edd. ante Aldum, qui vulgatum restituit; quod firmant reliqui, quibus usus sum, codd. nisi quod *vastandos agros* legat Mead. 2. et *vicosque urendo* Gaertn. In proximis vocibus *τὸ eorum* ignorat Harl.

Usque ad fluvium Macram] Ms. *usque ad fluvium Macras.* Modius. Pal. 1. *usque ad Maveas fluvium.* Vet. ed. *usque ad Meras fluvium.* Pal. alter *usquè ad Macram fluvium.* Gebh. *Menia Cereas*, pro *Macram*, Hearnii L. 1. *usque ad Metras fluvium* Gaertn. *usque*

ad Metas flumiũ Lov. 1. *usque ad Metas fluminum* Lovel. 2. *usque ad Metas fluvium* Voss. *usque ad Meras fluvium* Harl. Lov. 4. 5. Mead. ambo, et edd. vett. *usque ad fluvium Macras* Aldus ex cod. Mog. *usque ad Macras fluvium* Lov. 6. et ed. Saveter. cujus margini adjectum erat *Macram.* Unde tandem Froben. a. 1531. vulgari curavit *usque ad fluvium Macram.* Et recte. Semper enim nomen hujus fluminis numero singulari effertur. Eodem numero etiam obcurrit XL. 41. 'Circa Macram fluvium incolebant.'

§ 3 *Hostes montem, antiquam sedem majorum suorum, ceperunt*] Mirum videtur Cluverio Ital. Ant. I. 10. p. 76. Livium non nominasse montem, nec tempus vel bellum, quibus majores eorum eum occuparint, indicasse; ideoque nomen interiisse suspicatur, aut saltem huc pertinere, quæ supra hoc lib. c. 2. retulit. Mox *prælio quingenti icti sunt* Hearnii L. 1.

§ 4 *In Liguribus Ingaunis*] Strabo 'Albigaunum Ingaunorum' oppidum vocat. Similiter et Ptolemæus, quamquam plerique ejus codd. habent *Albitaunum*, facili permutatione γ in τ. *Glar. Ingauniis* Vossian. et Gaertn. Mox *secundis aliquotiens prœliis* Lov. 1. Tum *oppida eorum oppugnavit* Voss. Vide ad XXI. 57. § 6. Hinc *belli auctores tria millia et quadraginta* idem Voss.

§ 5 *Cui sors comitia habendi obtigerat*] Vocem *obtigerat* in ed. Rom. principe deesse, monet Hearnius: *cui sors contigerat comitia habendi* legunt Lov. 5. et edd. quas mihi videre contigit, usque ad Moguntinos, qui ex cod. suo dederunt id, quod nunc vulgo exstat. Neque aliter præferunt reliqui nostri. Paullo ante *comitiorum adpetebat dies* obfert Gaertn. Utrumque Livio in usu fuit. 'Tempus comitiorum adpetit' dixit XXV. 2. XXVIII. 10. XXIX. 10. 'dies comitiorum adpetit' XXXV. 8. Ratio ergo postulat, ut vulgatum, cui reliqui omnes codd. adhærent, servemus.

§ 6 *Quia P. Claudius, &c. Competitoresque habebat*] Vox *quia* exsulat a Lov. 2. et Harl. quæ tamen necessaria est. Ea enim Livius rationem reddit, cur Ap. Claudius ante collegam, cui sors comitia habendi obvenerat, Romam redierit. Præterea *Competitores habebat*, sine copulativa, codd. nostri, Hearnii L. 1. et edd. vett. quarum prima eam exhibuit Paris. a. 1573. Eamdem igitur iterum ejeci, reducta etiam distinctione antiqua.

Q. Fabium Labeonem, Ser. Sulpicium Galbam] Vocem *Labeonem* ignorant omnes nostri Mss. *Seranum Sulpicium Galbam* Lov. 5. et edd. principes; nisi quod quædam carum *Serranum* habeant. Hinc primo Frob. a. 1531. *Q. Fabium Labeonem, Sulpicium Galbam* reposuit, et quadriennio postea Galbæ prænomen *Ser.* addidit. Id quidem recte, quum, uno excepto, in reliquis supersit Mss. Ex ejus autem non intellecta nota *Ser.* in uno illo et in edd. antiqq. natum est *Seranum* et *Serranum*, quod pejus ed. Frob. prior in vocem *Labeonem* mutavit. Illa igitur quum careant omnes membranæ, eam iterum expunxi; nam et Æmilii cognomen omittitur; et quis 'Q. Fabius' memoretur, ex sequentibus constat; ubi additum cognomen 'Labeo' id hic non necessarium reddit.

§ 7 *Etiam, quia plus quam unum*] *Etiam quod plus* Voss. Lov. 1. 5. 6. Gaertn. et edd. ante Aldum, qui *quia* ex cod. Mog. adscivit. Vide ad XXXVIII. 36. § 4. *Liceat* etiam Lov. 1. Paullo ante vocem *honorem* ignorat Voss.

§ 8 *Et ii repulsi, in spem impetrandi tandem aliquando honoris, dilati*] Non oblitus eorum sum, quæ principio hujus libri notavi, ad c. 2. Scribendum tamen censeo, *et hi repulsis in spem impetrandi tandem aliquando hono-*

ris dilati. J. F. Gronov. *Et hi* vel *et hii repulsi* Lov. 4. 6. et Gaertn. id etiam Crevier. in Victor. invenit, et in contextum recepit: *repulsus* autem simpliciter de eo, qui, quum honorem a populo peteret, eum consequi non potuit, dici, ex Cic. de Harusp. Resp. c. 26. docuit. Præterea *aliquando tandem* Lov. 1. 6. et Voss. *aliquando tamen* Gaertner. Vide ad XXII. 2. § 2. Insuper Doujatius, minima distinctione inter penultimam vocem sublata, arcte jungebat *honoris delati:* quod probavi. Repulsi erant in spem tandem aliquando impetrandi honorem dilatum.

Claudius unus ex omnibus nobilis candidatus erat] Lege *novus*, non *nobilis.* Gelen. *P. Claudius* Voss. et Gaertn. Tum *ex omnibus unus* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Dein *nobilis candidatus* Voss. Lov. 1. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. antiqq. pro quo recte *novus candidatus* dedit Gelenius, ut opponatur illis quos 'veteres candidatos' modo vocarat. Similiter legendum monuit Pighius in Annal. ad ann. IDLXIX. p. 309.

§ 9 *Opinione hominum haud dubie destinabantur*] Voss. *Opinione hominum pro non dubie destinabantur.* An *pro non dubiis?* J. F. Gron. Sic VI. 40. 'Possetisne ferre, Sextium haud pro dubio consulem esse?' Posset etiam conjici *haud dubii.* c. 39. 'Ut haud dubius prætor esset, si consul accipere nomen vellet.' Et I. 42. 'Haud dubius rex, seu Patrum, seu plebis animos periclitaretur.' Vulgatum *haud dubie* tamen defendi potest. X. 22. 'Nemini dubium erat, quin Q. Fabius omnium consensu destinaretur.' *Duk. Pro non dubie* etiam Lov. 1. et Crevierii Victor. unde Gronovio *pro non dubiis* legenti Crevierius adsentitur. Vide ad XXXIV. 43. § 5.

L. Porcius Licinius] *Licinus* ex consul. Cap. *Sigon.* Eam lectionem ipse quidem Sigonius recepit; sed nemo exemplum ejus imitatus est ante Gruterum; cujus ultima ed. eamdem probavit, quia similiter Pighius emendandum monuerat in Annal. ad a. IDLXIX. p. 309. Nihilominus Clericus iterum hic et § 11. *Licinius* vulgari voluit. Præterea *Q. Porcius* male Harl. Intelligitur enim *L. Porcius Licinus*, qui prætor memoratur XXXIV. 54. L. PORCIUS etiam in Fastis Capitol. dicitur.

§ 10 *Cum fratre toto foro volitando, clamantibus adversariis*] Quo illud *volitando* referri debeat, non video. An itaque legendum *votitare*, vel *volitabat?* Deinde *clamitantibus* cod. Mog. quod Aldus admisit, et reliqui editores probarunt usque ad Gruter. cujus postrema ἔκδοσις *clamantibus* substituit. Licet autem id præferant Mss. nostri, et typis descripti ante Aldum, lectionem tamen Moguntinam revocavi. In frequentativo enim emphasis est ad exprimendum ardorem et inpetum, qua omnia acta sunt. Solent autem librarii frequentativa eaque verba, unde deducuntur, confundere. Vide ad V. 40. § 3. et XXI. 1. § 3. Paullo ante vox *consul* deest in Lov. 2.

§ 11 *Meminisse eum debere prius, se consulem*] *Debere, se prius consulem* inperite Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Neque placet Hearnii distinctio *debere, prius se consulem.* Illud *prius* hic ponitur pro 'potius:' quo sensu utraque vocabula junguntur c. 47. 'Nihil prius, nec potius visum est, quam regis ipsius de singulis responsa accipere.' Similiter 'prior potiorque;' vide ad v. 25. § 4. Perperam mox *quam fratrem P. Claudium esse* Voss. *esse* deest in Gaertn.

Sedens pro tribunali, aut arbitrum, aut tacitum spectatorem comitiorum] Consulem, qui comitiis centuriatis præerat, pro tribunali in sella curuli sedisse, ostendit Livius X. 15. et

XXVI. 22. Alterum consulem, si adesset, in eodem tribunali sedere solitum, ex hoc loco intelligitur. Vide Gruch. de Comit. Rom. I. 4. p. 610. tom. I. Thes. Græv. Sed qui comitia habebat, plus quam arbiter aut tacitus spectator eorum erat. *Duk.* Ita ed. Jac. Gronov. 1679. præfert, adstipulantibus Hearnii L. 1. omnibusque Mss. nostris, excepto Lov. 5. qui cum edd. prioribus, etiam Gronoviana 1678. exhibet *comitiorum tacitum spectatorem.*

Ab effuso studio nequiit] *Ne quidem* Voss. et Lov. 1. ac 6. *nequid* Mead. 1. et Gaertn. *nequit* Lovel. 2. 4. 5. Harl. Mead. 2. et edd. ante Froben. a. 1531. Ita sæpius variant scripti. Exempla habuimus X. 19. § 7. XXXII. 30. § 8. et alibi. Vide ad V. 10. § 10. et XXXVI. 20. § 3.

§ 12 *Tribunorum quoque plebei*] Ita Jac. Gronovius, enimque secutus Crevierius ediderunt. Priores legunt *plebis*, concinentibus Voss. Lov. 1. 4. 5. Harl. Mead. ambobus, et Gaertner. Reliqui ambigne *pl.* vel *pleb.* Mox *pro studio ejus expugnabant* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn.

§ 13 *Moderatis studiis, non ut Claudianis*] Lege *non vi Claudiana.* Gelen. Vet. ed. *non ut Claudianis, inter plebeios certatum est.* Pall. quoque pro *inter* habent *inde.* Gebhard. *Non ut Claudianis* Lovel. 5. *non ut Claudina* Vossian. *non ut Claudius ana,* duplici lectioni juncta, Lov. 2. *non ut Claudiana* Lov. 1. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Vocnlæ *vi* et *ut* sæpe commutantur. Vide ad IV. 51. § 6. Paullo ante *locum secundum tenuit* Lov. 6. a manu altera in margine. *locum suum obtinuit* Gaertn.

§ 14 *C. Decimius Flavus*] Ita primus edidit Frob. a. 1531. ante quem vulgabatur usque ad Moguntinos *C. Decimus Flaccus:* ii vero codicem suum secuti dederunt *C. Decimus Flavius.* Variant etiam codd. nostri. *C. Decimus Flaccus* Lov. 5. et 6. *C. Decimius Flaccus* Lov. 4. et Mead. 2. *C. Decimius Flaus* Lov. 1. Harl. et Mead. 1. *C. Decinius Flavus* Voss. *C. Decimus Flavius* Lov. 2. *C. Decius Flavius* Hearnii L. 1. Unus Gaertn. Frobenio consentire videtur; certe in excerptis nihil ex eo adferri video. Vide ad XXVII. 14. § 8. *Decimius* pro *Decius* emendandum, etiam monuit Sigonius ad XLII. 35. § 7.

P. Cornelius Cethegus, Q. Nævius Matho, C. Sempronius Blæsus, A. Terentius Varro] De P. Cornelio Cethego vide ad cap. 23. § 2. Tum *Mato* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Mead. ambo, et Gaertn. Vide ad c. 38. § 3. Dein *C. Sempronius Varro,* reliquis omissis, Voss. Lov. 1. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. vett. Moguntini postea vulgarunt *C. Sempronius Blæsus, C. Terentius Varro;* sed *A. Terentius Varro* in cod. suo scribi monuerunt. *Publius Sempronius Blæsus, L. Terentius Varo* est in Lov. 2. Vide etiam ad c. 38. § 3. et c. 42. § 1. Mox § seq. *fuerant* Voss. et Gaertn. Prior caret etiam voce *consules.*

CAP. XXXIII. § 1 *Principio insequentis anni, quo P. Claudius*] Τοῦ *insequentis* neque vola neque vestigium est in nostris libris. Paullo post in iisdem omnibus habetur *legationem renunciarunt,* pro *renunciassent.* Gebh. Hunc quoque locum et mutaverunt, et adjectis particulis instruxerunt perversi correctores. Omnes ab Andrea ad Ascensium nec *quo* habent, nec *quum* membri proximi, (Moguntiæ sunt addita) sed hoc modo: *anni P. Claudius, L. Porcius consules erant: Q. Cæcilius:* deinde *renuntiaverunt* (quidam *renuntiarunt*) non *renuntiassent.* Atque hæc plane secundum scriptas membranas, nisi quod illæ etiam τὸ *erant* respnunt omnes. Integerrimum puto servatum in Naudæano. *Pr. ins. anni, P. Claudio, L. Porcio consulibus, Q. Cæc., M. Bœb., et Ti. Semp., qui ad disc. inter Phil. et Eum. reges Thes. civ. missi erant, leg.*

ren.: regum quoque eorum civ. leg. in sen. intr. J. F. Gron. Locus hic ita in edd. antiqq. legitur: *Pr. anni P. Claudius, L. Portius consules erant: Q. Cæc., M. Bebius, T. Semp., qui ad disc., &c. missi erant, leg. renunciaverunt: regum qnoque eorum civ. leg. in sen. introduxerunt.* In prima ejus parte plurimum variant Mss. Editis illis unus consentit Lov. 5. *anni P. Claudius, L. Porcius consules* legunt Harl. Mead. ambo, et Lov. 2. ac 4. *anni quo P. Claudius, L. Portius consules* Lov. 1. 6. et Voss. *anni P. Claudius, L. Portius consules sunt* Gaertn. *anni quo P. Claudius, L. Portius consules erant* ed. Moguntina, et omnes recentiores usque ad Gronov. In reliquis verbis nihil variant, nisi quod *renunciaverint* legat Lov. 1. et *eorum* desit in Lov. 1. et 2. Conjecturam suam Gronov. in contextum recepit; qua ejecta ita legendum censui: *Principio insequentis* (hanc vocem, quam codd. nostri, Hearnii, et antiquæ edd. ignorant, recte Moguntini ex cod. suo adsciverunt, nemine postea adversante) *anni P. Claudius, L. Porcius consules, quum* (hanc vocem ex membranis Mog. recepi) *Q. Cæcilius, M. Bæbius, et* (copulativam, quæ exsulabat a Lov. 1. 2. 4. 5. 6. et edd. vett. Aldus interposuit) *Ti. Semp., qui ad disc., &c. missi erant, leg. renunciassent,* (ita ex Msto Mog. lego) *regum quoque eorum civ. leg. in sen. introduxerunt.* Exciderat primo vocula *quum* ob sequentis prænominis literam initialem *Q.* ob quam caussam etiam *qui* intercidisse vidimus ad lib. XXIX. cap. 21. § 2. copulam *que* ad XXIV. 11. § 2. Contra ipsum prænomen *Q.* haustum est a præcedenti *quo;* vide ad VIII. 29. § 9. a præcedenti *quum;* vide ad X. 9. § 10. a præcedenti *quam;* vide ad XXII. 27. § 2. Ejecto autem *quum* sequentia prioribus non cohærebant; hinc *renunciassent* in *renunciaverunt* mutatum. Caussa vero, cur Gronovii conjecturam probare nequeo, illa est, quod secundum eam, Romam reversi legati a senatu missi legatos regum et civitatium in senatum introduxisse dicantur, quod muneris eorum non fuit. Nam ipsi quidem, qui senatores erant, sponte senatum intrare, ac legationem renunciare potuerunt; sed legatos aliorum Romam missos vel consules, vel, iis absentibus, prætor urbanus in senatum introducere debuerunt. Ita consules id faciunt III. 4. XXXII. 8. XXXVIII. 43. XXXIX. 46. aliisque locis; prætor urbanus X. 45. XXXIV. 57. Recepta vero lectione, quam probavi, idem illud nunc consules fecerunt. Verba enim ita cohærent: *P. Claudius, L. Porcius consules regum quoque eorum civ. leg. in sen. introduxerunt, quum Q. Cæcilius* et collegæ *legationem renunciassent.* Firmat conjecturam meam fragmentum Polybii, a Livio Latine hic versum, Exc. Legat. num. XLII. Ὅτι τῶν περὶ τὸν Καικίλιον ἀνακεχωρηκότων ἐκ τῆς Ἑλλάδος, καὶ διασεσαφηκότων τῇ συγκλήτῳ περί τε τῶν κατὰ Μακεδονίαν καὶ τῶν κατὰ Πελοπόννησον, εἰσῆγον εἰς τὴν σύγκλητον τοὺς περὶ τούτων γεγονότας πρεσβευτάς. Verborum constructio docet, εἰσῆγον ad reversos legatos referri non posse: neque tamen nomen adparet, unde hoc verbum pendeat; sed illud omissum esse censeri debet ab imperatore Constantino, vel alio, quum fragmentum hoc ex integro Polybio excerperet. Præcessisse autem videtur vel vox Ὕπατοι, vel ipsa nomina consulum, qui εἰσῆγον.

§ 3 *Redditæne civitates Rhodiis, et Thessalis, et Perrhæbis essent*] Voces *Rhodiis et* in solo inveni Lov. 5. a reliquis omnibus exsulant: quas etiam ex contextu delevi. Supra enim cap. 24. ubi variorum populorum de Philippo querelæ, quarum caussa senatus legatos mittendos censuerat, exponuntur, nulla tamen 'Rhodiorum' mentio fit. Neque corum meminit

Polyb. in Exc. Legat. num XL. vel XLII. Quin etiam legatio hæc tantum 'in Macedoniam et in Græciam,' sive, ut Polyb. inquit, *πρὸς τὸν Φίλιππον* decreta fuisse dicitur. Rhodii autem vel in Græcia, vel in Macedonia, vel in vicinis regionibus nihil possederunt, de quo controversia cum Philippo nasci potuit; sed omnis eorum regio in Asia sita fuit, quo abeundi mandata legati non acceperunt. Crevierius etiam easdem voces, quas in Victor. suo non invenit, delendas esse deprehendit. Paullo ante *novam legationem* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo. Tum *in Græciam et Macedoniam* Lov. 2. 4. 5. Harl. et Mead. 2. Sed præpositio *in* posteriori loco intercepta est a sequentis litera initiali. Vide ad XXXVII. 1. § 2. Solet autem Livius præpositiones easdem repetere. Vide ad VI. 28. § 6.

§ 5 *Unde prior legatio discesserat incertiore statu rerum, quam si non venissent*] *Inde prior legatio* Voss. solito scribarum lapsu. Vide ad Præfat. § 10. I. 38. § 3. IV. 33. § 10. V. 47. § 11. VII. 40. § 8. et passim alibi. Vide etiam ad XXVII. 5. § 2. Tum *in deteriore statu* Voss. et Harl. Præterea *non venisset* Lovel. 5. et edd. principes. Ferre non potuerunt vocem *legatio* tamquam conlectivam adsciscere verbum plurale. Sed vide ad XXXV. 26. § 9. Et quidem priori membro orationis verbum singulare, posteriori plurale; quod et ipsum Livio frequens esse, vidimus ad XXX. 42. § 16. et XXXVI. 39. § 9.

Nam super cetera etiam sine responso dimissi] Perizon. ad marginem Livii observavit, nihil de eo in superioribus dictum esse, sed rem prolixe narrasse Polyb. in Exc. Legat. num. 41. Mox *erat et Achæorum* Lov. 5. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm.

§ 6 *Simul Lacedæmoniis deplorantibus, mœnia diruta*] Hæc minime cohærent cum sequentibus, et malim, *simul Lacedæmonii deplorabant*. J. F. Gron. Ant. Perizonius recte ad Livii marginem monuit, hæc optime cum sequentibus cohærere hoc modo: *querente graviter Q. Cæcilio, simul Lacedæmoniis deplorantibus, &c. Achæi maxime excusabant*. Idem etiam visum est Duker. præsertim si *simul* accipiatur pro 'et,' de quo vide ad IX. 2. § 5. *et simul Lacedæmoniis* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Tum *mœnia dirupta* Lov. 1. 2. et Voss. Vide ad lib. IX. cap. 45. § 11. Mox *ad eamdem diem* Voss.

§ 7 *Cum lileris, aut scriptis mandatis*] Libri omnes *aut scriptis mandatisve*. Gebhard. Similiter præferunt Lov. 5. Harl. Mead. uterque, Gaertn. et excusi antiquiores, pro quo Frob. 1535. *aut scriptis mandatis* dedit, reliquis Mss. meis cum lectionem recte firmantibus. Cæcilius enim *cum mandatis* senatus, sed *non scriptis*, venerat; et hinc concilium Achæorum ipsi negatum est. Id ita exprimit Polyb. Exc. Leg. num. XLII. *Νόμον γὰρ εἶναι παρὰ τοῖς Ἀχαιοῖς, μὴ συγκαλεῖν τοὺς πολλοὺς, ἐὰν μὴ περὶ συμμαχίας ἢ πολέμου δέῃ γένεσθαι διαβούλιον· ἢ παρὰ συγκλήτου τις ἐνέγκῃ γράμματα.* Ubi generali voce *γράμματα* comprehendit *literas* et *scripta mandata*. Sed 'literas' et 'scripta mandata' sive *γράμματα* et *ἐντολὰς ἐγγράπτους* distincte memorat paullo post eodem loco: *Κωλύεσθαι δ' ὑπὸ τῶν νόμων, διὰ τὸ μήτε γράμματα φέρειν αὐτὸν παρὰ συγκλήτου, μήτε τοὺς ἐντολὰς ἐγγράπτους ἐθέλειν δοῦναι τοῖς ἄρχουσιν.* Mox *concilium* deest in Harl. quasi ex præcedenti repetendum. Sed in reliquis omnibus superest.

§ 8 *Ea ne postea excusatio esset*] *Esset excusatio* Lov. 5. et edd. ante Aldum. Tum *legatis Romanis* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo.

CAP. XXXIV. § 1 *Dimissis iis legationibus*] Polyb. Exc. Legat. num. XLIV. *Φίλιππος ὁ βασιλεὺς διαπεμψαμένων πρὸς αὐτὸν ἐκ τῆς Ῥώμης τῶν ἰδίων πρεσβευ-*

τῶν καὶ δηλούντων, ὅτι δεήσει κατ' ἀνάγκην ἀποβαίνειν ἀπὸ τῶν ἐπὶ Θρᾴκης πόλεων.

Infensus omnibus, in Maronitas iram effundit] Vox *omnibus* non adparet in Harleian. Tum *in Maronitanos* legunt Voss. Lovel. 1. 2. 4. 5. ambo Mead. Gaertn. et edd. ante Mognntinam: *in Maronitis* Harl. *Maronitanos* etiam omnes mei mox § 4. Dein *effundit* Froben. 1535. ex cod. Mog. recepit, quum antea ederetur *effudit;* quod servant Voss. Lovel. 1. 2. 4. 5. 6. Gaertn. et Hearnii L. 1. Polybius loco laud. id exprimit, ἐνατηρείσατο τὴν ὀργὴν εἰς τοὺς ταλαιπώρους Μαρωνίτας. Mox § seq. *Cassandrum* Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Gaertn. et ed. Camp. præferunt, et passim hoc cap. scribunt. Similiter etiam edi curavit clariss. Crevierius.

§ 3 *Abnuebat, quidquam eorum ad se, aut quemquam suorum pertinere*] Libri nostri omnes *abnuerat*. Gebh. Similiter omnes nostri Mss. et edd. principes, pro quo Aldus ex cod. Mog. dedit *abnuebat*. Polyb. id exprimit loco laud. ἐβούλετο ἀπολογεῖσθαι, φάσκων μὴ κεκοινωνηκέναι τῆς παρανομίας. Præterea *ad se, ad quemquam suorum* Harl. quod defendi posset exemplo eorum quæ notantur ad XXXVIII. 18. § 12. Reliquis tamen codd. vulgatum tuentibus, unius librarium perperam lapsum esse credere malo. Solent autem et alibi voculæ *aut* et *ad* confundi; vide ad cap. 18. § 8. nisi quis præferendum existimet *ad se, aut ad quemquam*. Vide ad VI. 28. § 6. Paullo ante *apud legatos Romanos* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 4 *Quum alii ad se, alii ad Eumenem*] *Quum ad se alii, alii ad Eumenem* Lov. 2. et Harl. *cum ad se, alii ad Eumenem* Lov. 1. et Mead. 1. Supra III. 37. 'Jam ne tergo quidem abstinebatur: virgis cædi, alii securi subjici:' ubi vide quæ notantur. Sed reliqui stant a vulgato.

Id facile scituros esse, si percunctarentur ipsos Maronitas] Libri nostri omnes, *id facile scitu esse; percunctarentur ipsos Maronitanos*. Gebh. Olim edebatur *id facile scitu esse: percunctarentur*. Neque aliter obferunt Lov. 2. 5. Harl. et Mead. 2. *id facile scitu esse, si percunctarentur* Lovel. 4. et 6. *id facile scitur esse: percunctaretur* Mead. 1. *id facile sciturum, si percunctaretur* Gaertn. *id facile sciturum esse: percunctaretur* Voss. et Lovel. 1. Moguntini monnernnt, se in cod. suo invenisse *id facile scituros esse*. Eam lectionem non modo mox Aldus recepit, sed insuper, addita voce, edidit *id facile scituros esse, si percunctarentur*. Sed illud *si*, quod in plerisque codd. deest, neque Mognntini in membranis suis exstitisse monuerunt, iterum expunxi, et vulgari jussi *id facile scituros esse: percunctarentur ipsos Maronitas*. Supra cap. 27. 'Vocari Maronitas juberent: ab iis certiora omnia de statu civitatium earum scitnros.' Concisum illud loqnendi genus Philippo commotius hæc agenti magis convenire videtur. Polybius paullo diversa verba Philippo tribuit, sed tamen illud *εἰ* servavit in Exc. Legat. nnm. XLIV. Καλεῖν δ' ἐκέλευε κατὰ πρόσωπον, εἴ τις αὐτοῦ κατηγορεῖ.

§ 6 *Rem evidentem pro dubia quærendam*] *Rem eminentem* perhibent libri nostri omnes. *Gebh.* Nec aliter nostri Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, et primæ edd. sed Moguntini *evidentem* recte ex cod. suo reposuerunt: consentiunt autem Voss. et Gaertn. nisi excerpta eorum fallant. Infra XLIV. 41. 'Neque ulla evidentior caussa victoriæ fuit.' Mox *Thonomastum* Lov. 1. *Thonomasticum* Voss. *Onomasirum* Lov. 2. Præterea *acta res disceretur*, pro *diceretur*, Mead. 1. errore librarii etiam alibi obvio. Vide ad I. 28. § 9. XXXVIII. 13. § 1. Pier. ad Virg. Æn. III. 112. et Burm. ad Nason. Fast. III. 326.

§ 7 *Non color, non vultus ei consta-*

ret] Suet. Tib. c. 2. ‘Precata propalam, ut ita demum se sequeretur, si sibi pudicitia constaret.’ Vide ad v. 42. § 3. Mox *utique, si vellent, missurum* Lov. 6. *se, si utique vellent, missurum* Voss. Lov. 1. et Gaertn. *quem utique si vellent, se missurum* cod. Mog.

§ 8 *Ad Onomastum quidem quid eam rem pertinere*] Libri nostri omnes *Ad Onomastum quidem quid ea pertinerent.* Gebh. Ita enim omnes nostri, Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum, qui vulgatum ex cod. Mog. adscivit.

Sed ne in regione quidem propinqua fuisset] Libri nostri omnes *sed ne in regni quidem propinqua fuisset.* Forte *propinquo.* Gebh. *Sed ne in regi quidem propinqua* Voss. *sed ne in regni quidem propinqua* Lovel. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. principes; pro quo recte Moguntini ex Msto suo emendarunt *ne in regione quidem propinqua.* Polyb. Exc. Legat. num. XLIV. Ἀφορμῇ μὲν χρώμενος, τῷ μὴ οἷον ἐν τῇ Μαρωνίᾳ παραγεγονέναι τὸν Ὀνόμαστον, κατὰ τὸν τῆς σφαγῆς καιρόν· ἀλλὰ μὴ δ' ἐπὶ τῶν σύνεγγυς τόπων γεγονέναι.

§ 9 *Eumdem indicem ... quia et ipse sermonem cum eo contulerat*] Vocem *indicem* perperam omittit Clerici editio. Tum *quia etiam ipse* legit Harl. Hinc *cum eo sermonem contulerat* Gaertner. Mox *ministrum consciumque* Lovel. 6. Deinde § seq. *ad mare consequerentur eum* Lov. 2.

CAP. XXXV. § 1 *Et legati a Philippi conloquio ita digressi sunt*] Præpositio deest in Voss. Sed vide ad XXXV. 38. § 11. *A colloquio Philippi* Lov. 2. *a Philippi colloquio inde egressi sunt* Lov. 1.

§ 2 *Et Philippus quidem minime, quin rebellandum esset, dubius, quia tamen inmaturæ*] Particulam *quidem* aliquis contra fidem veterum codicum adjecit. *Gelenius.* Pall. *qui dum quia immaturæ ad id vires.* Gebh. Lectionem a Gelenio rejectam in solo tantum Lovel. 5. offendi: nam particulam ab eo expunctam servant quidem Voss. Lov. 1. et 6. sed eamdem post vocem *dubius* rejiciunt. Præterea *dubius, qui dum quia* legunt Lov. 4. Harl. Mead. uterque, et Gaertn. Insuper *τὸ tamen* deest in Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambobus, Gaertner. Hearnii L. 1. et edd. antiqq. *quid immaturæ ad id vires essent* præfert Lov. 6. *tamen* primi addiderunt Moguntini; utrum vero præeunte cod. suo, monere neglexerunt.

Simul ad purganda crimina] Libri nostri *simul ad depurganda.* Gebhard. Non aliter Lov. 1. 2. 4. 5. Mead. ambo, et edd. Froben. a. 1531. priores. Sed nata hæc lectio est errore scribarum; qui, quum mox sequatur ‘simul ad deprecandam iram,’ omissis quatuor, quæ præcedebant, vocibus, jam dederant *simul ad dep*, quum errorem animadverterent; ne vero codicem lituris deformarent, adjectis reliquis literis dederunt *depurganda.* Sed ‘purgare crimina’ Livio sollemnis est locutio. l. 1. c. 9. ‘Accedebant blanditiæ virorum factum purgantium cupiditate atque amore.’ VIII. 23. ‘Ea, quæ ipsis objicerentur, purgabant.’ XXV. 6. ‘Sine, noxam, cujus arguimur, nos purgare.’ XXX. 42. ‘Purgantium, quæ questi erant de populatione sociorum.’ XXXVI. 35. ‘Purgantibus ea, de quibus arguebantur, responsum datum est.’ l. XXXVIII. c. 48. ‘Quoniam suscepti belli purgatum est crimen.’ XL. 8. ‘Spes animum subibat, purgari suspiciones posse.’ XLII. 26. ‘Quum legatos se esse missos ab rege dicerent ad purganda crimina.’ Et eod. cap. ‘Venerant Rhodii legati ad purganda ea, quæ vulgo jactari de civitate sciebant.’ c. 42. ‘Hæc, quæ aut a vobis objecta, aut purgata a me sunt, talia esse scio.’ XLV. 22. ‘Gratulatum se de victoria purgatumque civitatis crimina dicentes venisse.’ Mox *ad præcavendam iram* Lov. 6. Deinde *statuisset* Lov. 1. 4. 6. Harl. Mead. ambo,

et Gaertn. *cum statuisset* Lov. 2.

§ 3 *Obses specimen regiæ indolis dedisset*] *Speciem* Voss. 1. 5. 6. et edd. vett. pro quo Ascens. 1513. recte *specimen* substituit. Vide ad XXXVIII. 17. § 20. Tum *indolis regiæ* Voss. Lovel. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 4 *Re ipsa ad terrorem*] Voces *re ipsa* desunt in Lov. 2. Harl. et Mead. 1. *retro ad terrorem* præferunt Lov. 1. 4. 5. 6. Mead. 2. Gaertn. et edd. ante Aldum, qui optime lectionem cod. Mog. *re ipsa* adoptavit. Livius enim 'speciem' et 'rem' sæpe obposuit. Ita III. 9. 'Dilata in speciem actione, re ipsa sublata.' XXXV. 31. 'Specie liberam Demetriadem esse; re vera omnia ad nutum Romanorum fieri.' XXXIX. 37. 'Specie æquum est fœdus; re apud Achæos precaria libertas.' Auct. Epit. Liv. lib. XLVIII. 'Exercitum, specie contra Masinissam, sed re vera contra Romanos accitum in finibus haberent.' Pariter Flor. II. 4. 'Specie quidem socios juvandi, re autem sollicitante præda.' III. 13. 'Specie quidem legis tuendæ, re autem dominationem sibi adquirens.' Eodem modo 'species rei' et 'mens qua res fiebat' obponuntur VI. 14. § 2.

Perculsis iis uno prælio] Libri nostri habent *perculsis iis prælio*, non agnito *uno*. Gebh. Illud *uno*, quod non agnoscunt etiam nostri codd. Hearnii L. 1. et edd. vett. Moguntini, præeunte cod. suo, vindicarunt.

Amadoco duce capto] *Admodrico* Voss. *Amadrico* Lov. 1. *Amodrico* Lovel. 6. *Armadocho* Hearnii L. 1. frustra. *Amadocus* nomen inter Thracas frequentissimum fuit. Vide Maussac. ad Harpocr. Lex. voce Ἀμάδοκος, et præsertim, quæ Vales. ad Manssaci notas observavit. Is autem referens, se hoc loco apud Livium *Amodoco* invenisse, et *Amadoco* emendasse, indicat se usum esse ed. Livii Francof. 1578. quæ sola operarum errore ita exhibet. Mox *missis legatis ad adcolas Istri* Lovel. 6. Sed vox *legatis*, quam in nullo alio cod. inveni, est ex glossa. 'Mittere' pro mittere legatos inlustravimus ad XXXVII. 26. § 9.

§ 5 *Adversus quos ut præparata consilia haberent*] Ita Aldus ex cod. Mog. consentientibus scriptis nostris. Antea edebatur *haberet*. Paullo ante *legatorum Romanorum* Voss. Lov. 2. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Vox *Romanorum* deest in Lovel. 1. et 6. Tum *expetebatur*, pro *expectabatur*, Lov. 2. Vide ad X. 7. § 12.

§ 6 *Sociis Romanis Achæos usos: nunc eosdem*] *Socios Romanis Achæos: ausos tunc eosdem* Voss. Lov. 1. 2. et 6. *ausos tunc* etiam præferunt Lov. 4. Harl. et Mead. ambo: *tunc* quoque Gaertn.

§ 7 *Ubi Arcus etiam et Alcibiades, &c. legationem Romam, &c. suscepissent*] Hunc locum Aldus adposito in margine asterisco notavit, ut indicaret, eum sibi mendæ suspectum esse: quid tamen Aldum male habuerit, conjicere nequeo. Præterea *legationem Romanorum* Voss. Lov. 1. 5. 6. Hearnii L. 1. et edd. vett. pro quo Aldus *legationem Romam* recte emendavit. Vide ad IX. 51. § 9. Mox *pulsi patria* Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. et Mead. ambo. Tum *in eam* non agnoscit Lov. 1. *restituti in ea* Voss.

§ 8 *His Clitoræ in Arcadia datum est concilium*] Κλείτωρ est apud Strabonem lib. VIII. ad finem. Nomen fuit Arcadis nepotis, a quo et oppidum nomen accepit, authore Pausania lib. VIII. cap. 4. Et vide si ab accusativo Græco Κλείτωρα factus sit nominativus fœmininus *Clitora*, unde hic genitivus *Clitoræ*, quod sæpe Latini fecisse videntur. Quamquam sunt, qui absque diphthongo in ablativo *Clitore* legendum putant, ut *Carthagine*. Glar. *Dictore*, pro *Clitore*, Lov. 2. et Gaertn. *Ditore* Harl. et Mead. 1. literis *cl* in *d* coalescentibus. Vide ad X. 24. § 2. *Ellitore* Lovel. 4.

Elitore Lov. 6. et Mead. 2. Cui errori similitudo literarum *c* et *e* caussa fuit. Hinc commutantur ‘ eo venit ’ et ‘ cōvenit,’ sive ‘ convenit,’ II. 12. § 6. ‘ cos,’ id est ‘ consul,’ et ‘ eos ’ II. 64. § 7. ‘cum’ et ‘enm’ IV. 19. § 2. ‘ cisalpini ’ et ‘ eis Alpini ’ V. 35. § 3. ‘ id columen ’ et ‘ ideo lumen’ VI. 37. § 10. ‘ clarus ’ et ‘ elatus ’ l. VII. c. 31. § 6. ‘ cūctum ’ et ‘ euētum ’ VIII. 30. § 1. ‘ cuneatior ’ et ‘ cunctatior ’ IX. 40. § 2. et similia passim. Tum *in Arcadiacum est concilium* Voss. et Lov. 1. Sed ultimæ literæ vocis *Arcadia* eliserunt primas sequentis *datum*. Quæ autem in hoc concilio Clitore dato acta fuerunt, descripserat olim Polyb. sed eorum hodie inanis titulus tantum superest in Exc. Leg. num. XLIII. inde tamen constat, *Clitore* potius, quam *Clitoræ*, legendum esse. Similiter enim ibidem παρουσία ἐγένετο πρεσβευτῶν Ῥωμαίων εἰς Κλίτωρα καὶ σύνοδος τῶν Ἀχαιῶν. Alibi etiam hoc oppidum Polybio Κλίτωρ vocatur. Paullo ante *refertur nominatim* Lov. 1. 2. 6. et Voss. *referretur nominatim* Gaertn. *referri nominatim* membranæ Moguntinæ.

Cap. XXXVI. § 1 *Quam nox non ex æquo disceptatio futura esset*] *Nox* vacat. Sic paulo post, (cap. 47.) ‘ Et quam non ex æquo disceptatum apud Cæcilium foret,’ ex vet. lib. Cæterum Arei hujus et Alcibiadis historiam multis verbis apud Pausaniam invenies in Achaicis c. 9. expositam. *Sigon.* Pall. *quod nunquam ex æquo disceptatio futura esset.* Gebh. Andreas et eum secuti *quod nunquam ex æquo.* E Mog. receptum, quod nunc obtinet. Sic Aldus, Juntas, Frobenius, Gryphius, Saveterius. In Curionis exemplar, nescio quo errore, irrepsit *quam nox non ex æquo.* Id corrigit pro vetere et ordinario mendo Sigonius. Similiter corrigit de conjectura c. 54. *orare se pro S. P. Q. R.* At illud *pro* nusquam, nisi apud unum Curionem. Hinc videas, quæ illi cura fuerit exemplarium conferendorum. *J. F. Gron. Unquam ex æquo* Voss. *nunquam ex quo* Lovel. 1. *numquid ex æquo* Lov. 2. *non quod ex æquo* Lov. 6. *nunquam ex æquo* Mead. 1. et Gaertn. *quod non quam ex æquo* Lov. 5. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. *quod nunquam ex æquo* Lov. 4. Mead. 2. Hearnii L. 1. et edd. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et aliæ usque ad Aldum, qui recte *quam non ex æquo* præeunte cod. Mog. edidit. Ceterum ed. Curionis 1549. quam sub oculis habeo, ab lectione Aldina nihil discessit: verum Basil. a. 1554. dederunt *quam mox non ex æquo.*

§ 2 *Sed quod Areum et Alcibiadem, capitis ab se in concilio proximo damnatos, cum legatis se accusaturos videbant*] Conjunctionem *sed* et has duas voces *se accusaturos* non habent vetusta exemplaria. *Gelen.* Pall. sine præpositione *capitis ab se concilio proximo damnatos.* Gebhard. Hoc Priscianus l. VII. p. 738. inter exempla terminationis accusativi in *um* a nominativis in *eus* e lib. XXXIX. Livii citat, et ex eodem, ‘ quod Areum et Alcibiadem nec Lacedæmonii possunt reprehendere.’ Sed hoc nusquam in Livio legitur. Lycortas paullo inferius dicit, ‘ quod quum alii laudent, reprehendere ne Lacedæmonii quidem possint.’ Hæc Prisciano obversata, sed verba Livii ab eo non inspecta fuisse suspicor. Nam nomina ‘ Arei ’ et ‘ Alcibiadis ’ inde aliena sunt. *Duk. Sed quod Areum* Voss. Lovel. 1. 5. 6. et Gaertner. a reliquis recte τὸ *sed* omittitur. Tum *concilio proximo* sine præpositione Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *in concilio proxime* edd. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, aliæque usque ad Aldum, qui *proximo* legit, ut habent Lov. 5. et edd. principes. Tandem *se accusaturos* primum inveni in ed. Ascens. 1513. antiquiores autem cum Lov. 5. legunt *se acturos.* Sed voces illæ absunt a reliquis Mss. nostris.

§ 3 *Cædem primum ad conflictum factam eorum*] Locus corruptissimus. Andreas Romæ *ad confictum.* An fuit *cædem primum contra fidem datam eorum, qui a Philopœmene?* J. F. Gron. Idem Gronov. in pr. ed. nott. τὰ *ad primum conflictum* exposuit ad primum occursum, primo cœtu. Verum neque illa interpretatio, neque conjectura ejus, quam postea hic dedit, placere potest: in eo tamen ipsi consentio, verba esse mendosa. Et quidem existimo, locum memoratum fuisse, in quo cædes exsulum ad caussam dicendam evocatorum facta erat; qui, quia obscurior et librariis incognitus erat, Livium corrumpendi caussa exstitit. Locum hunc 'Compasium' vocat Polyb. in Exc. Leg. num. XXXVII. Μετὰ τὴν ἐν τῷ Κομπασίῳ τῶν ἀνθρώπων ἐπαναίρησιν, δυσαρεστήσαντες τινὲς τῶν ἐν τῇ Λακεδαίμονι τοῖς γεγονόσι, &c. ἐλθόντες εἰς Ῥώμην κατηγορίαν ἐποιήσαντο τῶν διῳκημένων καὶ τοῦ Φιλοποίμενος. Præterea τῶν ἐν τῷ Κομπασίῳ διαφθαρέντων meminit etiam in Exc. Leg. num. XLI. Legendum igitur *cædem primum ad Compasium factam.* In quam conjecturam etiam Crevierium incidisse, gaudeo. Mox *qui ad Philopœmenem* Harl. Tum *ad caussam dicendam cruentati* Lov. 1. 6. et Voss.

§ 4 *Inclitamque per gentes Lycurgi disciplinam sublatam*] *Inductamque* Voss. Lov. 1. 4. 5. 6. Mead. 2. Hearnii L. 1. et edd. principes: *inclinatamque* Lov. 2. *indutamque* Mead. 1. cujus margini recte adscribitur *inclitamque.* Vide ad VI. 42. § 5. *Inclylamque* primus edidit Aldus. Codicum autem vestigia docent, olim scriptum fuisse *inclutamque;* quomodo antiqui pro *inclytus*, vel *inclitus*, scripserunt. Vide Voss. Etym. Ling. Lat. voce 'Clueo,' et Dausq. Orthogr. parte II. voce 'Inclytus.' Inde vero coalescentibus literis *cl* in *d* factum est *indutamque.* Vide ad X. 24. § 2. Tum *per gentem* Harl. Dein *disciplinam Lycurgi* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Paullo ante *ne ulla parte* sine præpositione cod. Mog. Præterea *muros diruptos* Lov. 1. 2. et Voss. Vide ad IX. 45. § 17.

§ 7 *Quam iniquitatem conditionis subimus, quod ab illa spe non decidimus*] Vetus lectio pancioribus verbis tantundem dicit hoc modo: *subimus illa spe, judicis animo te auditurum, &c.* Gelen. Lectionem, quæ Gelenio displicuit, primum inveni in ed. Frob. 1531. Antea edebatur, neglecta negatione, *quod ab illa spe decidimus,* concinente Lov. 5. Reliqui Mss. nostri firmant id, quod Gelenius restituit. Paullo ante *caussa est dicenda* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 8 *Hic antea apud Q. Cæcilium*] *Apud P. Sulpicium* cod. Mogunt. Verum nullus circa hæc tempora P. Sulpicius memoratur, nisi P. Sulpicius Galba, qui in initio belli Macedonici primi consul iterum, eam provinciam obtinuit lib. XXXI. capp. 4. et 6. quique postea, victo rege Philippo, unus decem legatorum exstitit, ex quorum consilio pacis ei concessæ leges conscriptæ sunt, XXXIII. 24. et quidem maximus natu ex decem legatis erat. XXXIV. 59. Verum, quæ questi sunt Lacedæmonii, demum diu post, quam is Romam reversus esset, ab Achæis passi sunt, unde ejus mentio hic fieri non potest. Servandum igitur puto vulgatum, et intelligendum Q. Cæcilium Metellum, qui cum duobus collegis legatus a senatu missus est, ad disceptandum inter Philippum et Eumenem reges Thessalorumque civitates, XXXIX. 24. et seqq. Apud hunc autem Lacedæmonios eo tempore de Achæis questos esse, et hinc ipsum Argis Achæos monuisse, ut commissam culpam emendarent, refert Polyb. Exc. Leg. num. XLI. et Pausan. in Achaic. capp. 8. et 9. Eumdem etiam Romam reducem de Achæorum concilio sibi petenti non dato graviter questum, Lacedæmo-

niosque, quorum legati Romam venerant, simul mala ab Achæis inlata in senatu Romano deplorasse, Livius c. 33. testatur. Vide etiam Paus. ibid. cap. 9.

A te paullo ante relata sint, non tibi, sed illis, me apud te respondere credam] Pall. *quæ a te paullo ante relata sint, non tibi, sed illis, me apud te resp. credebam.* Gebh. *Quæ a te paullo ante,* addito pronomine relativo, etiam Lov. 4. et Mead. 2. *a te ante paullo* Voss. et Lov. 1. Vide ad XXII. 60. § 16. Reliqui tamen in receptam lectionem conspirantes nihil mutandum evincunt. Tum *respondere credebam* omnes codd. mei, Hearnii L. 1. et edd. ante Frob. 1531. quæ *credam* dedit.

§ 9 *Non modo a vobis, Romani, sed ne apud vos quidem*] *Non modo non a vobis* Lov. 5. et omnes typis inpressi usque ad Gronov. qui *non modo a vobis* edidit, posteriori *non* inducto; quod se auctoritate vett. fecisse, monuit ad l. XXV. c. 26. § 10. ubi plura vide. Certe illud *non* in nullo alio, quam in uno illo, cod. nobis obvium fuit. Mox *in nostro fœdere* Gaertner. Vide ad XXXIV. 2. § 2. sed *vestro fœdere* est vobiscum inito. Dein § seq. *sicut ante* Lov. 5. Harl. et ed. Camp.

§ 11 *Procul essetis, quo alio, nisi ad nos socios vestros, quos antea Gythio opem ferentes, &c. confugerent*] *Procul essetis, ad nos socios vestros, &c. confugerunt* Lov. 1. 6. et Voss. Voces autem *quos antea Gythio opem ferentes* desunt in Lov. 4. Sed *Ciphio* vel *Cyphio* Voss. Lov. 1. 5. Gaertn. et priscæ edd. *Cyphio* Mead. 1. *Cipteo* Hearnii L. 1. *Tiphio* Lov. 6. *Cithio* Mead. 2. *Githeo* Harl. *Gytheo* Mead. 1. in margine; quomodo Aldus eumque secuti reliqui dederunt usque ad Gronov. qui a. 1665. admisit *Gythio,* ut præfert cod. Mog. Mox *justum piumque prælium,* pro *bellum,* Harl. Vide ad III. 61. § 2.

§ 12 *Et Dii quoque ipsi comprobaverint*] Pall. expuncto *et, Dii quoque ipsi comprobaverunt.* Statim Pal. 1. *quonam modo ea, quæ belli juris sunt, in disceptationem veniunt.* Gebh. *Et Dii quoque ipsi* primus dedit Frob. 1535. quod omnes servarunt usque ad Gronovium, qui voculam *et* delevit. Eam autem nullus meorum Mstorum agnoscit; sed *comprobaverunt* præferunt Voss. Lov. 2. 4. Harl. et Gaertn. Mox *quonam igitur modo* Lov. 5. et edd. ante Aldum, qui τὸ *igitur* in nullo alio, quam uno hoc, cod. obvium expunxit. Tum *ad disceptationem veniunt* Voss. et Gaertn. reliquis vulgatum tuentibus; quod dictum est ut 'venire in dubium' III. 13. 'venire in desiderium' III. 37. 'venire in religionem' XXII. 33. 'venire in controversiam' XXXIX. 25. Insuper *pars maxima* edidit Crevierius, invitis codd. nostris, omnibusque excusis.

§ 13 *Evocavimus eos ad caussam dicendam, qui ad arma multitudinem exciverant*] *Ad caussam dicendam eos, qui* Lov. 2. 4. et Mead. ambo: *ad caussam eos, qui* Harl. Tum *qui exciverat,* reliquis omissis, Lov. 1. qui etiam mox ignorat voces *qui cædem principum fecerant:* in quibus *principum cædem* legit Harl. Insuper § seq. *est* exsulat a Gaertn. Tunc *nunc, si Diis placet, accusatis nos* Voss. et Gaertn. *nos nunc, si Diis placet, accusatis* Lov. 1. *accusatis* deest in Harl.

§ 15 *Quo in numero hi quoque duo fuerunt*] Mss. *quo ex numero.* Modius. In omnibus nostris vulgatum superest.

Quod domicilio sibi delegerant maritima oppida, se petitos credentes] Omnes ab Andrea ad Mogunt. *domicilium.* Primus Aldus mutavit. Fortasse parum bene: nam *domicilium oppida* κατ' ἐπεξήγησιν docte ac scite dici censeo. Lib. XXVIII. cap. 28. 'Sucronemne vos domicilium habituri eratis?' Ovid. Metam. III. 636. 'Naxon, Liber ait, cursus advertite vestros: Illa mihi domus est: vobis

erit hospita tellus.' Cornelius Nepos in vita Attici c. 3. 'Igitur primum illud munus fortunæ, quod in ea potissimum urbe natus, in qua domicilium orbis terrarum esset imperii, eandem et patriam habuit et domum.' Sic legendum videtur. *J. F. Gron.* Præposita copulativa *et quod* legunt omnes scripti nostri, et edd. veteres. Frobenius demum a. 1535. expunxit τὸ *et*, mutata etiam distinctione dedit *erant: quod.* Sed priorem lectionem reduxi. Præterea *domicilio* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Sed veterem scripturam *domicilium*, quam etiam servat Lov. 5. præferendam esse duxi. Eamdem etiam Clericus recepit, non monito tamen, ut promiserat, lectore. Deinde *se petituros* Lov. 5. et edd. antiqq. Ascensius. 1513. *se petitos* emendavit; quod sibi quoque in cod. suo obvium fuisse, Moguntini testantur, et reliqui codd. nostri firmant. Mox dictio *exsilio* neglegentia, ut videtur, librarii omittitur in Mead. 2. quemadmodum etiam § seq. voces *non Achæi* in Gaertn.

Cap. xxxvii. § 2 *Ab iisdem objici qui possunt*] *Objici quidem possunt* Harl. *objici quid possunt* Voss. *objici possunt*, media voce omissa, Lov. 1. et 4. Male. *qui* est 'quomodo:' ut in duobus exemplis Livii, quæ laudavit Gronov. ad ii. 54. § 8. Cicero sæpius ita loquitur. Similiter Val. Max. iii. 7. 3. 'Qui enim licet hoc loco Nasicam præterire?' ubi multi librarii dederunt *cui*. Vide ibidem Torren. De Ratione Signif. vide Sanct. Mincrv. iv. 4. 605. et Voss. Gram. vi. 6. Paullo ante § præc. *dirupistis*, pro *diruistis*, Lovel. 2. et Harl. Vide ad ix. 45. § 17.

Muri Lacedæmoniis non ab Lycurgo, &c. exstructi sint] *Muri Lacedæmonis* Lov. 5. Mead. uterque, et edd. principes. Utrumque sane ferri potest. Credere tamen malo, *Lacedæmoniis* esse librariorum, qui similiter peccant mox § 6. xxxiv. 26. § 3. Pari modo peccatum in 'veneficis' et 'veneficiis' cap. seq. § 3. Plura alia vide ad xxxii. 6. § 6. Mox *ad solvendam* Gaertn. Hinc *exstructi sunt* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn.

§ 3 *Si exsistat hodie ab inferis Lycurgus, gaudeat ruinis eorum*] *Si exurgat* Voss. *si resurgat* Gaertn. Male. Vide ad xxvi. 32. § 4. Tum *gaudeat minis* Voss. Sed vide ad xxxviii. 43. § 5. In præcedentibus *munimenta* Lov. 1. et *paraverant* Lov. 2. et Harleian. In sequentibus vero *nunc patriam* Harl. Præterea *et arcem antiquam agnoscere* Lov. 6. *et Spartam agnoscere* Lov. 4.

§ 4 *Amoliri et diruere omnia tyrannidis vestigia debuistis*] *Emoliri* Lov. 1. 2. 6. et Hearnii L. 1. *ea moliri* Lov. 5. et edd. vett. quæ lectio ex junctis duabus scripturis *emoliri* et *amoliri* nata est. Vide ad iii. 44. § 4. *Amoliri*, quod primus Aldus recepit, servant reliqui codd. nostri. Præterea *omnia vestigia tyrannis* Voss. *omnia vestigia tyrannidis* Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. et Mead. ambo.

§ 5 *Deformes notæ servitutis erant*] Illic [in vetustis exemplaribus] legitur *deformes veluti cicatrices servitutis erant.* Gelen. Ita quidem emendavit Gelenius; sed illam lectionem, cui illam substituit, *deformes notæ servitutis erant*, retentant omnes libri nostri. *Gebh.* Moguntinæ sunt membranæ, ex quibus hunc locum Gelenius emendavit, ut edita excerpta docent. Alteram lectionem, quam excusi ante eum libri vulgo obferunt, servant omnes nostri. *Deformes notæ servitudinis* Hearnius se in L. 1. invenisse testatur. De voce 'servitudo' vide ad xxiv. 22. § 2.

Per octingentos prope annos, &c.] Doujatius et Crevierius horum annorum initium numerandum existimant a tempore Lycurgi, et a republica Laconica per eum constitu-

ta; unde statuere debuerunt, octingentos prope annos, per quos Lacedæmonii sine muris liberi fuisse, et centum annos, per quos muris velut compedibus circumdatis vincti servisse dicuntur, ultra modum a Livio auctos fuisse. Secundum Donjatium enim a Lycurgo usque ad Machanidæ tyrannidem, quam post ultimi regis Cleomenis exitum invasit, numerati sunt anni sexcenti septuaginta quinque; ab initio vero tyrannidis ad mortem Nabidis Lacedæmon vix ultra duodecim annos tyrannis paruit: quin etiam, si a Cleomenis violento dominatu tyrannicum regnum computetur, tamen quinquaginta anni haud colliguntur. Secundum Crevierium vero a Lycurgo ad Cleomenem Leonidæ filium, qui, teste Livio XXXIV. 26. primus Lacedæmone tyrannus fuit, nondum effluxerunt anni sexcenti octoginta: deinde ab initio regni Cleomenis ad Nabidis mortem tantum interfuerunt anni quadraginta sex. Eorum calculum examinare operæ non est, neque etiam id hoc loco agere ratio instituti operis permittit. Quisque sponte animadvertit, annos septingentos viginti sex, vel adhuc pauciores a Livio nongentos prope annos dici non posse. Videndum igitur an non potius Livius annos computare inceperit a reditu Heraclidarum in Peloponnesum, et occupato per eos regno Laconico. Certe ab eo tempore usque ad muros Lacedæmonis, jussu Achæorum, ut Livius refert XXXVIII. 34. dejectos, paullo plures, quam nongenti, anni effluxisse dicuntur: Livius vero itidem memorat octingentos prope annos, per quos Lacedæmonii sine muris liberi fuerunt, et centum annos, per quos muris cincti servierunt: quo tamen anno priorem periodum finierit, ac posteriorem inceperit, incertum est. Sufficit mihi, computatam utramque annorum summam a priori annorum numero non multum differre. Ceterum *octingentos prope annos*, omissa præpositione, Gaertn. *per octingentos fere annos* Lov. 1. et 6. Dein *compedibus circumdati* Voss. Lov. 1. 4. 5. 6. Mead. 2. et edd. principes: *compedibus pesundati* Hearnii L. 1. *compedibus circumdatis* primus edidit Aldus; cum quo faciunt reliqui codd. Vide ad XXXVIII. 41. § 1.

§ 6 *Nego antiquas Lacedæmoniis leges Achæos ademisse, quas non habebant*] Antiqua et sincera lectio sic habet: *Ego ant. Laced. leges tyrannos ademisse arbitror: nos non suas ademisse, quas non habebant.* Gelen. Omnes libri nostri, *nego ant. Laced. leges nos ademisse, quas non habebant.* Gebh. Lectionem, quæ ante Gelenium vulgo edebatur, ὁ πάνυ Gronov. tum in pr. ed. nott. ad h. loc. tum Obs. IV. 2. p. 28. adversus Gelenium defendit, existimans, id loco corrumpendo ac vulgatæ lectioni mutandæ occasionem dedisse, quod viderent, τὸ *nego*, convenire quidem proximo verbo *ademisse*, non tamen remotioribus *dedisse* et *consuluisse*; neque animadverterent, illud *nego* solvendum esse in *aio non*, et ad posteriores infinitivos tantum ex præcedenti repetendum esse *aio*: de quo latius videbimus ad XLII. 36. § 6. Verum, quæ olim ad hunc locum notarat, curis secundis omittendo tacite indicavit, se Gelenii emendationi subscribere, quam, ut pote ex cod. depromtam, unice veram puto. Prior enim lectio in uno tantum superest Lov. 1. *nego ant. Lacedæmonis leges nos ademisse, quas non* legit Mead. 2. *nego antiquas Lacedæmoniis leges tyrannos ademisse, quas non* reliqui nostri, et Hearnii L. 1. nisi quod *non ego*, pro *nego*, præferat Lov. 2. *antiquas Lacedæmonis* Lovel. 4. et Harl. *antiquis Lacedæmoniis* Gaertn. Hinc errorum a librariis passim commissorum haud inperito facile patet, voces *arbitror, nos non suas ademisse* neglegentia scribarum omissas esse ob repetitionem vocis *ademisse*, de quo

vide ad IX. 11. § 11. Eo autem admisso, *ego* in *nego*, et *tyrannos* in *nos* vel *Achæos* mutarunt, ut commodus sensus existeret. Mox § seq. *ut unum corpus* dederunt Lov. 2. et Harl. Tum *et consilium totius Peloponnesi* Voss. et Lov. 6. Sed male. Vide ad XLIV. 2. § 5.

§ 8 *Tunc, opinor, si aliis ipsi legibus*] Ms. *Tunc, ut opinor, si aliis ipsi legibus viveremus.* Modius. Utrumque ferri potest. Simpliciter *opinor*, ut vulgo editur, inlustravi ad XXXVIII. 48. § 9. *Ut opinor* vero, quemadmodum 'ut arbitror' VII. 30. 'Haud parva, ut arbitror, accessio bonis rebus vestris in amicitiam venimus vestram.' Quamvis autem nullus meorum codd. voculam *ut* agnoscat, meritis tamen cod. Mog. dedi, ut ejus lectionem reciperem, et existimarem particulam illam interceptam esse ab ultimis literis præcedentis *tūc* ob ductuum similitudinem. Præterea pronomen *ipsi* non adparet in Mead. 1.

Et indignari possent] Pall. *et judicari possint.* Vet. ed. *et vindicari possent.* Gebh. *Et indicari* Mead. 1. *et iudicari* Lov. 2. 4. et Mead. 2. *et ūdicari* Voss. Lov. 1. 5. 6. Harleian. Gaertn. et in margine Mead. 1. cum edd. priscis: *et vindicare* ed. Ascens. 1513. Primi Moguntini *et indignari* ex cod. suo recte emendarunt.

§ 9 *Sed servorum verius disceptantium apud dominos*] Libri omnes *sed vere servorum.* Gebhard. Similiter omnes nostri Mss. et edd. ante Aldum, qui vulgati auctor est. Priorem igitur lectionem revocavi. Paullo ante vocem *sociorum*, quæ abest ab omnibus nostris, Hearnii L. 1. et edd. antiqq. Moguntini ex cod. suo addiderunt.

§ 10 *Si non vana illa vox præconis fuit*] *Si non vox illa vana præconii fuit* Lov. 5. et priscæ edd. *præconis* Aldus ex cod. Mog. emendavit, consentientibus reliquis nostris. Præterea, ordine verborum mutato, Frob. 1535. vulgavit ut nunc editur; in quo etiam iidem nostri ipsi concinunt, nisi quod Gaertn. *si non vana vox illa* legat. Mox *τὸ est* deest in Lovel. 2. Tum *observatur, ex æquo* Lovel. 5. et edd. vett. pro quo Aldus auspiciis Msti Mog. substituit *ex æquo observatur*, probantibus reliquis codd. meis. Insuper *cur ergo* Voss. et Lov. 1. a m. pr. errore scribarum etiam alibi obvio. Vide ad XXXVII. 53. § 11. Illud *ego* hic emphasin habet, cui verbis sequentibus *vos* opponitur.

§ 12 *Muros diruimus: vos non muros tantum, sed urbem et agros ademistis*] *Et muros diruimus* Lov. 2. Mead. 1. et Harl. Tum *sed urbem, agros ademistis* Voss. Lov. 1. 4. et Mead. 2. *sed urbem agrosque ademistis* Lovel. 6. *sed urbes agrosque emistis* Lovel. 2. *sed urbes, agros ademistis* Mead. 1. et Harl. An forte legendum *At muros diruimus: vos non muros tantum, sed urbem, sed agros ademistis.* Particulam *At* proponendis exceptionibus inservire, notissimum est. Infra XL. 10. 'At in Macedonia satis præsidii est. Vidisti hesterno die inpetum in me militum.' Cic. de Senect. c. 7. 'At memoria minuitur. Credo, nisi eam exerceas.' Ibidem capp. 11. 18. 19. et sæpe alibi. Vide Markl. ad Statii Præf. lib. I. Silv. *At enim* eidem usui inservire, vidimus ad XXXIV. 31. § 6. De repetitione vero *τοῦ sed* vide ad III. 11. § 2.

§ 13 *Æquum est fœdus apud Achæos, precaria libertas: apud Romanos etiam imperium est*] Lege addendo *re precaria libertas.* Ubi *re* vocula intercederat. *Gelen.* Ita quidam distinguunt post *Achæos.* Ego post *fœdus* distinguendum puto. *Glar.* Lectio, quæ ante Gelenium edd. obsederat, in solo superest Lov. 5. *æquum est fœdus, ire apud Achæos precaria* Voss. et Lov. 6. *æquum est fœdus, re apud Achæos precaria* reliqui scripti nostri, nisi quod *ne*, pro *re*, sit in Gaertn. Legendum itaque et distinguendum ex-

istimo, *æquum est fœdus: re apud Achæos precaria libertas, apud Rom. etiam imperium est.* Ita non opus est, ut cum Clerico legamus *apud Rom. enim,* vel *etenim,* invitis membranis antiquis, quæ omnes *etiam* defendunt, excepto Lov. 6. ubi inveni *apud Romanos et imperium est.*

§ 14 *Sentio, Appi, et, si non oportet, non indignor; sed, oro vos, quantumlibet intersit*] Quid argutiæ habeant hæc verba *Sentio, Appi, et, si non oportet, non indignor,* lector dispiciat. *Glar.* Illorum Livii verborum videtur duplex sensus statui posse. Vel enim is huc redit: Sentio, Appi, precariam libertatem, apud Achæos, imperium apud Romanos esse, et, licet non oporteat ita cum Achæis agi, tamen non indignor. Vel, Sentio, Appi, vera esse quæ inquis; neque id indignor, si non oportet, scilicet indignari; si existimas, non oportere, ut id indigner. Prius si placet, *si* ponitur pro 'etsi,' 'licet;' de quo vide ad XXXIII. 49. § 3. et post *si* eo sensu omittitur *tamen,* quemadmodum eamdem particulam post 'etsi,' 'quamvis,' 'licet' sæpius omitti vidimus ad XXII. 20. § 1. Illud autem *oro vos,* quod etiam obscuritatem parere posset, per se positum est, ac jungenda sunt 'sed quantumlibet intersit.' Eodem modo 'obsecro vos' adhibetur IV. 3. 'Obsecro vos, si non ad fastos admittimur, ne ea quidem scimus, quæ omnes, etiam peregrini, sciunt?' Et ipsum hoc nostrum apud Cic. ad Att. IV. 8. 'Dic, oro te, clarius: vix enim mihi exaudisse videor.' Mox *hostes nostri vestrique* Lovel. 6. Vide ad XL. 10. § 5. Sed unum testem audiendum non censeo. Tum *meliori jure* Harl.

§ 15 *Ut Achæi concilii essent, effecimus*] Velim *Achaici.* J. F. Gron. *Ut Achæi concilium essent* Mead. 2. Paullo ante *ut in æquo sint* Voss. Tum *leges nostras iis dedimus* Voss. Lov. 1. et Gaertn. *leges iis dedimus* Lov. 6. Dein § seq. *in lapide sculptis* Lov. 2.

§ 17 *Plus et veremur et timemus Deos*] Ita Frob. 1535. edidit. Priores præferunt *plus veremur,* ut in plerisque nostris inveni: *plus timemus et veremur Deos* præfert Voss. *plus et veremus Deos* Gaertn.

§ 18 *Dignitatem suam tenere apud Romanos non posse*] *Apud* redundat. *Gelen.* Pall. uterque *tenere Romanos non posse.* Gebh. Gelenio obsecutus Frob. an. 1535. τὸ *apud* omisit, ejusque exemplum proximi imitati sunt. Postea præpositionem revocarunt Paris. 1573. quam recte iterum Gronov. ejecit, in prima notarum ed. testatus se Gelenii emendationem probare. Non adparet etiam in ullo meorum codd. nisi in solo Lov. 5.

§ 19 *Suadere se magnopere Achæis, dixit, ut, dum liceret voluntate sua facere*] *Se suadere* Gaertn. Tum *magno opere* Lov. 1. Vide ad XXVIII. 18. § 4. Verum, unius illius cod. fide vulgatum mutare, temerarium foret. Insuper vocula *ut* exsulat a Voss. et Lov. 6. quam forte interceperunt ultimæ literæ vocis præced. Vide, præter exempla, quæ ad XXIV. 16. § 17. laudantur, etiam ad XXXVIII. 52. § 7. XXXIX. 23. § 10. et alibi. Hinc *cum liceret* Gaertn. Præterea *voluntatem suam facere* perperam Lov. 1. et Harl. *voluntate* et *voluntate sua* est 'sponte.' Vide ad V. 17. § 9. et XXV. 4. § 6. Mox voces *et coacti* non agnoscit Lov. 1.

§ 20 *Sed metu injecto imperata recusandi*] Lege *metum injecit,* non *metu injecto.* Gelen. *Metu iuicto* Gaertn. *metu injecto* omnes reliqui codd. mei, et Hearnii L. 1. Præcedens verbum *est* exsulat a Lov. 6.

Nec Achæos religione obstringerent] *Astringerent* Lov. 1. et 6. Male. Infra XLII. 3. 'Obstringere religione populum Romanum, ruinis templorum tecta ædificantem.' Cic. de Orat. II. 66. 'Ut religione civitatem obstrinxisse videatur Mummius, quod

Asellum ignominia levarit:' in Verr. IV. 51. 'Tanta religione obstricta tota provincia est:' et sæpe. Mox *damnatio tamen Arei* Mead. 2. quomodo passim variant scribæ. Vide ad IX. 12. § 6.

CAP. XXXVIII. § 1 *Quum de provinciis consulum et prætorum actum esset*] *De comitiis consulum* edd. principes, cujus loco Moguntini ex membranis suis recte *de provinciis* emendarunt. Nec aliter scripti nostri. Præterea *tum, &c. actum est* Vossian. *actum est* etiam Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 2 *C. Decimius Flavus*] Pall. *Decimus Flavius*. Vet. ed. *C. Decius Flavius*. Gebh. Prænomen exsulat a Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambobus, et Gaertn. Tum *Decinus Flavius* legunt cod. Mog. Lov. 1. 2. 4. 6. et Gaertn. *Decius Flavius* Voss. Lov. 5. Hearnii L. 1. et edd. vett. *Flavius* etiam Mead. 2. *Flaus* Harl. Moguntini codicis sui lectionem receperunt, pro qua Frob. 1531. *C. Decimius Flavus* emendavit. Vide ad cap. 32. § 14. Mox *P. Cethegus*, media voce neglecta, Harl.

§ 3 *C. Sempronius Blæsus*] *P. Sempronius* Voss. Lov. 1. 2. 5. 6. Harl. Mead. 2. Gaertn. et edd. vett. pro quo Moguntini dederunt *C. Sempronius*. Supra 'P. Sempronius Blæsus' tribunus plebis memoratur XXXVI. 39. At vicissim 'C. Sempronius Blæsus' ædilis plebis XXXIX. 7. prætor c. 32. quorum ultimo loco *P. Sempronius* in uno tantum Msto vocatur. Insuper 'C. Sempronius Blæsus' legatus mittitur ad restituendos in libertatem Abderitas XLIII. 4. Mox *Malo*, pro *Matho*, Voss. Lov. 1. 4. 6. Mead. ambo, et Gaertn. qui *Mato* scribere voluisse videntur, ut est in Lov. 2. et ipsi scripserunt c. 32. § 14. At certe *Matho* Pomponiorum cognomen cum adspiratione in Fast. Capitol. consul. et triumph. scribitur.

Et ut idem de veneficiis quæreret] Sigonius de Judic. II. 30. ex Livii VIII. 18. XL. 37. et Epit. l. XLVIII. scribit ante quæstiones perpetuas institutas sæpe quæsitum fuisse de veneficiis; sed semper de mulieribus, quæ viros suos necarant. De his est in locis illis. Verum non tantum de mulierum, sed in universum de omnium veneficiis, tam in urbe, quam extra eam, sæpe quæstiones decretas fuisse, cum ex hoc loco, tum ex c. 42. et XL. 44. liquet. *Duk. Quæreret de veneficiis* Lov. 2. 4. et Mead. 1. *quæreret de veneficis* Harl. et Mead. 2. Vide ad cap. præc. § 2. Mox *Lutius Terentius* Lov. 2. *C.* vel *G. Terentius* Lovel. 5. Harl. et edd. vett. Suum 'Auli' prænomen reddidit Aldus. Vide ad c. 32. § 14.

P. Sempronius Longus Hispaniam ulteriorem] Suspectum *Hispaniam*. J. F. Gron. Vide ad XXXIV. 55. § 5. Voces *citeriorem, P. Sempronius Longus Hispaniam* desunt in Hearnii L. 1. ex quo ipso tamen patet librarium, qui eas primus omisit, vocem *Hispaniam* in cod. suo reperisse: omissionis enim caussa fuit ejusdem vocis repetitio. Vide ad IX. 11. § 11. *Q. Sempronius* legunt Voss. Lov. 5. Mead. ambo, Gaertn. et edd. princc. Sed Aldus *P. Sempronius* restituit; quod etiam adscriptum est margini Mead. 1. *Hispaniam ulteriorem, Sempronius Longus Hispaniam citeriorem* Lov. 1. *P. Sempronius* constanter vocatur c. 32. § 14. Citeriorem autem Hispaniam non Sempronium, sed Terentium sortitum esse, constat ex c. 42.

§ 4 *L. Juvencius Thalna et T. Quinctilius Varus*] Prioris legati prænomen deest in Voss. qui etiam legit *Juventus*. Gaertn. *Juventius*. Recte. Vide ad XXXIII. 22. § 8. Dein *Talna* omnes codd. cum edd. Camp. Rom. an. 1472. ac Parm. *Calva* edd. proximæ; pro quo Frob. 1531. *Talva*, sed Sigonius *Thalna* recte emendavit. Vide ad XXXIV. 42. § 4. Copulativa deest in Lov. 5. Hinc *Quintivius* Lov. 4.

Quincinius Mead. 1. *Quintius* Mead. 2. et Harl. Tandem *Lirus*, pro *Varus*, Harleian. quæ omnia somniantium librariorum indoctæ aberrationes sunt. Ambo hi legati etiam supra memorantur c. 31.

§ 5 *Postularunt simul, ut pro rebus*] *Postulaverunt* Lov. 2. et Harl. Sed vide ad XXI. 44. § 7. Vocula *ut* deest in Lov. 6. sed elisa est a proximis literis τοῦ *simul* ob ductuum adfinitatem. Mox *honos haberetur* Lov. 1. et 2. Insuper § seq. *de legionibus reportandis* Lov. 6. Vide hoc cap. § 9.

§ 7 *Consuli in Ligures binæ legiones*] *Consulibus* omnes codd. nostri, et edd. vett. Postea Frob. 1535. per compendium scripsit *coss.* quod editores servarunt usque ad Gruterum, qui in ultima editione *consuli* perperam dedit. Crevierius demum ex Msto Victor. et edd. prioribus recte *consulibus* revocavit. Certe supra hoc cap. Livius refert, 'Consulibus Ligures, quia bellum nusquam alibi erat, decretos' esse; et hic dicuntur 'binæ legiones, quas Ap. Claudius et M. Sempronius habuerant, decretæ.' Non autem amborum exercitus uni, sed duobus consulibus decretus est, adeoque *binæ legiones* intelligendum unicuique duæ. Interdum etiam librarii ita peccarunt. Vide XL. 16. § 6. et Epit. Liv. l. VI. Contra plurali extulerunt, ubi singulari debuerant. Vide ad X. 10. § 2. Mox § seq. *Hispaniensibus exercitibus* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 9 *Utraque caussa tribunos plebis, utraque consules habebat*] *Utramque caussam tribuni plebis, utramque consules habebant* Hearnii L. 1. *Utraque caussa tribunum plebis, utraque cos. habuit* Frob. ed. 1535. ejusque exemplo plures eam secutæ, usque ad Paris. 1573. quæ iterum *tribunos* et *consules* revocavit. Præterea *habebant* Lov. 1. 4. Harl. et Mead. ambo. Videtur igitur legendum *Utraque caussa tribunos plebis, utraque consulem habebant.* Etiam Crevierius *consulem* legendum conjecit. Ed. vero Londin. 1722. *habebant* vulgavit. Locutionem 'utraque caussa habebant' inlustravi ad XXIII. 46. § 5.

Ii, se intercessuros senatusconsulto] Lege *hi se intercessuros*, quamvis referatur ad tribunos. Nam non esse insolens, ut in distributione tali hoc relativum etiam de remotiore intelligatur, diximus Obs. III. 16. *J. F. Gron.* *Hi* vel *hii* etiam Lov. 1. 4. 6. Gaertn. Hearnii N. et Crevierii Victor. qui eamdem lectionem probavit, et recepit, ut τὸ *hi* respondeat sequenti *illi*. Recte etiam insuper docuit, per *hos* intelligi tribunos et consulem novis prætoribus faventes: unde patet intempestive huc a Gronovio advocari morem veterum, qui *hi* interdum ad remotius, *illi* ad vicinius retulerunt; quem ceteroquin verum esse, vidimus ad XXIV. 29. § 3.

Si deportandos censerent exercitus] Pall. et vetus ed. *reportandos*. Gebh. Similiter omnes nostri, Hearnii L. 1. et edd. antiqq. pro quo Moguntini, auspice cod. suo, emendarunt *deportandos*. Id autem in hac re proprium et sollemne est verbum. Supra XXVI. 21. 'Questus leniter, quod, confecta provincia, exercitum deportare non licuisset.' XXX. 40. 'Quem, si deportandus exercitus victor ex Africa esset, deportare' juberent. 'Si pacem per P. Scipionem dari, atque ab eodem exercitum deportari jussissent.' XXXI. 8. 'De exercitu, quem P. Scipio ex Africa deportasset.' Bis supra hoc cap. 'Ut prætoribus exercitum deportare liceret.' Et, 'De legionibus deportandis rem integram referri jusserunt.' XLIV. 15. 'Exercitusque de Macedonia deportentur.' XLV. 38. 'Non deportati ex provincia milites ad triumphum sint.' Et, 'Ad quam rem in Italiam deportati.' Non diffiteor tamen, etiam 'reportare' hoc sensu usurpari. Vide

ad VI. 33. § 12. et ad XLII. 34. § 6. Sed sequor præstantissimum cod. Solent autem hæ voces commutari. Vide ad Epit. Liv. l. XXIX. hoc cap. § 6. et viros doctos ad Flor. III. 11. § 11. Et ita pleraque verba cum *de* et *re* composita. Vide ad IX. 10. § 6.

§ 10 *Ut prætores quatuor millia peditum Romanorum scriberent, quadringentos equites*] Ms. *trecentos equites*. Modius. Vox *prætores* deest in Lov. 6. et insuper *Romanorum peditum* legit: *peditum Hispanorum* Hearnii L. 1. Paullo ante *gratia esset, senatusconsultum factum* Lov. 1. et Mead. 1. *gratia esset, senatusconsultum factum est* Lov. 2. *gratia esset S. centum factum* Lov. 4. *gratia est senatusconsultum factum* Lov. 6. et Mead. 2. *gratia et senatusconsultum factum* Voss. Verba proxima *et quinque millia sociorum peditum Latini nominis, quingentos equites* desunt in Voss. Lov. 1. et Hearnii L. 1. ob repetitionem vocis *equites*. Vide ad IX. 11. § 11. *Peditum sociorum* legunt Lov. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Vox *peditum* sola omittitur in Lov. 2. *τὰ quingentos equites* in Lov. 5. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm.

§ 11 *Quum eas legiones quatuor descripsissent*] Itane? ex tantillo numero fient quatuor legiones? Nec id vult Livius, sed hos novos milites distribui per quatuor legiones et earum auxilia, quæ in provincia utraque olim erant: quo facto, quot capita justum legionum et auxiliorum numerum excederent, tot ex veteribus militibus exauctorari eo delectu ac discrimine, quo deinde definit. Scribo igitur, *quum eos in legiones quatuor descripsissent*. J. F. Gron. Locum mendosum esse, Gronovius etiam convincere potuisset ex ipsa locutione ‘ describere legiones,’ quod vulgo dicitur *conscribere*. Quamvis vero omnes nostri in errorem consentiant, attamen Gronovii conjecturam cum Clerico et Crevierio veram puto; verum, ut eam cum Clerico in contextum recipiam, ab animo impetrare non potui. Probata hac emendatione, ‘ describere ’ est distribuere, suum cuique adsignare. Plura vide ad XXXI. 34. § 8. XXXIV. 56. § 6. Duker. ad Flori I. 2. § 2. et Cort. ad Plinii Ep. II. 6. § 2. Eo sensu Sueton. in Tiber. c. 30. refert Tiberium ad senatum retulisse ‘ de legionum auxiliorumque descriptione.’

Quod plus, quam quina millia peditum, treceni equites, in singulis legionibus esset, dimitterent] *Quinque millia pedilum, trecenti equites* Voss. et Lov. 2. *quinque millia* etiam Lov. 4. 5. 6. Harl. Mead. uterque, Gaertn. Hearnii L. 1. 2. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. quas secutæ *quinque* servarunt, et insuper *trecenti* dederunt. Quum deinde Moguntini *quina millia* in cod. suo legi professi essent, Frob. 1535. *quina millia peditum, treceni equites* vulgavit. Contendi posset *quinque millia* et *trecenti* servandum esse, quia additur *in singulis legionibus*. Sed alterum præferendum puto ob cod. Mog. auctoritatem; quo etiam ducunt tot codicum vestigia: servando enim *treceni*, etiam *quina* legendum ostendunt, quia numeri cardinalis et distributivus non recte junguntur. Vide ad XXXII. 28. § 11. Idem etiam suadet mos Livii, qui innumeris locis, licet numerum distributivum adhibeat, tamen ‘ viritim,’ ‘ in singulos,’ ‘ in capita,’ vel similia addere solitus est. Supra v. 24. ‘ Terna jugera et septunces viritim diviserant.’ VIII. 8. ‘ Quinis millibus peditum, equitibus in singulas legiones trecenis.’ XXII. 52. ‘ In capita Romana trecenis nummis quadrigatis.’ c. 58. ‘ Pretium fore in capita equiti quingenos quadrigatos nummos.’ XXXII. 17. ‘ Macedonibus treceni nummi in capita statutum est pretium.’ XXXIV. 45. ‘ Treceni homines in singulas.’ c. 46. ‘ Divisit in singulos ducenos septuagenos æris.’

c. 50. ‘ Quum quingenos denarios pretium in capita statuissent.’ XXXV. 40. ‘ Quina dena jugera agri data in singulos pedites sunt.’ XXXIX. 44. ‘ Sena jugera in singulos data.’ XL. 1. ‘ Uti singulæ quina millia et ducenos pedites, trecenos haberent equites.’ c. 59. ‘ Divisit tamen in singulos milites trecenos æris.’ XLI. 13. ‘ Quinquagena et singula jugera et semisses agri in singulos dati sunt.’ Et, ‘ Militibus in singulos quini deni denarii dati.’ XLII. 4. ‘ Diviserunt dena jugera in singulos.’ c. 31. ‘ Binas legiones singulis consulibus.’ Et postea, ‘ Quina millia et duceni equites darentur in singulas legiones.’ Et, ‘ Sena millia peditum scribi jussa, equites treceni æqualiter in singulas legiones.’ XLIII. 12. ‘ Ut in singulas Romanas legiones ne plus sena millia peditum, treceni equites essent.’ XLV. 34. ‘ Denos principes ex singulis evocavit civitatibus.’ c. 43. ‘ Militibus in singulos quadragenos quinos denarios dedit.’ Interdum etiam Colum. aliique ita loquuntur, quorum testimonia non congero. Ex his patet, non audiendos etiam esse Lov. 5. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. *τὸ singulis* neglegentes. Præterea *essent* legunt Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. ante Aldum, qui *esset* emendavit. Tum *dimitterentur* Mead. 1. Sed vide ad c. 32. § 8.

§ 12 *Eos primum, qui emerita stipendia habebant*] *Eos primo, quod* Mead. 1. *eos primo, qui* Lov. 2. et Harl. Videri posset legendum *eos primos, qui.* Vide ad XXXIV. 14. § 6. Hos autem, et qui sequuntur, haud dubie dimissos censet Perizon. in Animadv. Histor. VI. p. 229. ut veteres prætores comitarentur ad triumphum, qui utrique magno Patrum consensu decretus est c. 42.

CAP. XXXIX. § 1 *C. Decimii prætoris morte*] *C. Decimi* cod. Mog. omnesque mei, præter Lov. 5. qui cum edd. antiqq. *C. Decii* dedit: cui lectioni *C. Decimi* ed. Mog. *C. Decimii* Frob. 1531. substituerunt. Eadem varietas mox in iisdem codd. obcurrit § 7. Vide ad c. 32. § 14.

§ 2 *Cn. Sicinius et L. Pupius*] Pall. et vet. ed. *Sicilnius.* Gebh. *Sitilinus* Voss. *Siluius* Lov. 2. Harl. et Mead. 1. *Sicilinus* Gaertn. et Hearnii L. 1. *Sicilnius* Lov. 1. 4. 5. Mead. 2. et edd. princc. *Sicilius* aliæ. Frob. 1535. *Sicinius* reposuit: quomodo Gelenius ad c. 45. § 2. legendum monuit. ‘ Marci ’ prænomen ei tribuit Lov. 6. Vide ad VII. 12. § 1. Tum *Pupilus* Hearnii L. 1. *Puppius* Lov. 5. omnesque edd. usque ad Jac. Gronov. qui, altera litera *p* extrita, *Pupius* dedit. Vide hoc lib. ad c. 45. § 2.

C. Valerius flamen Dialis] ‘ C. Valerium Flaccum ’ a. IↃXLIV. a P. Licinio pontifice maximo captum fuisse, scribit Livius XXVII. 8. ædilem curulem a. IↃLIV. factum fuisse XXXI. 50. Inter illum annum et hunc quum anni XV. intersint, verosimile est hunc *C. Valerium* alium a superiore esse. *Duk.*

§ 3 *Certamenque ei cum flamine erat*] Addunt Pall. et vet. ed. *cum flamine Diale.* Gebh. Similiter Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Mead. ambo, Hearnii L. 1. et edd. vett. pro quo Ascens. 1513. *cum flamine Diali* legendum conjecit, quod Moguntini receperunt. Et ita est in Gaertn. Sed Frob. 1535. additam vocem expunxit, quæ neque in Lov. 6. neque in Harl. exstitisse videtur. Mox *etiam superare* Lov. 6. *τὸ etiam* deest in Lov. 5. et edd. ante Aldum, qui *superare etiam,* consentientibus omnibus reliquis, vulgari curavit.

Negare, rationem ejus habendam esse] ‘ Rationem habere alicujus,’ in petitione magistratuum, nihil aliud esse opinor, quam eum ad magistratus petitionem admittere, nec comitiis excludere. Qui autem comitia habebat, eorum, quorum ratio habebatur, quibusque petere licebat, nomen ac-

cipiebat, et de eorum nomine tribus vel centurias in suffragium mittebat. Livius mox hoc cap. ‘ L. Porcius consul primo in ea sententia esse, ne nomen ejus acciperet.’ Et iterum, ‘ Haud dubius prætor esset, si consul accipere nomen vellet.’ *Turneb.* Advers. XXVII. 32. Supra IV. 7. ‘ Principes plebis ea comitia malebant, quibus non haberetur ratio sui.’ VIII. 15. ‘ Q. Publilius Philo prætor primum de plebe, adversante Sulpicio consule, qui negabat, rationem ejus se habiturum, est factus:’ ubi vide Sigon.

§ 4 *Quod duos simul unus magistratus*] *Quod simul unus magistratus* Lov. 1. *quod simul duos magistratus* Lov. 6. *quod simul duos unus magistratus* Gaertn. *quod simul duo unus magistratus* Voss. Vide ad XXXV. 21. § 5. Reliqui tamen omnes *duos* tuentur. Mox *neque capere posset, neque gerere* Lov. 2. 6. et Gaertn. atque ita etiam Crevierius edidit; nullam autem mutatæ lectionis caussam subscripsit. Sed vide ad IX. 9. § 14. Dein *quem vellent* Voss. Vide ad X. 13. § 11. Ceteri codd. stant pro vulgato.

§ 6 *Convocatis Patribus, referre se ad eos, dixit*] *Partibus*, literis trajectis, Mead. 1. Vide ad IV. 60. § 3. Adde viros doctos ad Suet. Aug. c. 12. Crevierius, si vulgatum displiceret, conjecit *referre se de eo, quod.* Mox *liberæ*, et deinde *iis* deest in Lov. 6. Tum *lege comitia habere* sine præpositione exhibet Lov. 1.

§ 7 *Patres censuerunt, &c. quo minus comitia*] Omnia hæc perperam desunt in Voss. et Lov. 1. Paullo post in voce ‘ Decimii’ similis obcurrit varietas ac modo notata est § 1. Tum *ex lege* Lov. 2. Insuper *haberent* Lov. 2. Harl. et Mead. 2. Vide ad X. 10. § 1.

§ 8 *Nihil, quod se indignum esset*] *Nihil quidem se, quod indignum esset* Voss. Lov. 1. 2. 6. Harl. et Gaertn. *nihil quidem se indignum esset* Mead. 1. In sequentibus *Medio ad voluntatem responso interpretantibus fecerat spem* Gaertn. *Medio responso ad voluntatem interpretantibus fecerat spem* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, et edd. aute Aldum, qui auctoritate cod. Mog. vocabula in eum ordinem digessit, quem nunc obtinent.

§ 9 *Extorqueri sibi a consule et senatu*] *Et ab senatu* Lovel. 5. et edd. principes. Livium ita sæpe loqui, vidimus ad VI. 28. § 6. Frobenius, ultimo loco expuncta præpositione, a. 1535. *et senatu* dedit, concinentibus reliquis Mss.; quibus invitis nihil mutandum censeo. Mox *invidiam fieri geminati honoris* Lovel. 1. 4. Harl. et Mead. ambo.

§ 10 *Quum et pertinaciam petentis crescere, et favorem populi magis magisque*] Pall. *Consul, quum pert. petentis crescere, fav. pop. magis magisque.* Gebh. Similiter Harl. et Mead. ambo.

§ 11 *Quod tanto studio, &c. prætorem se voluisset facere*] *Quod ante studio* Voss. et Lov. 1. *quod omni studio* Lov. 6. *quod cum tanto studio* Lov. 2. Harleian. et Mead. 1. Supra VIII. 25. ‘Cogitaret populus Romanus potius, cum quanto studio periculoque reditum in amicitiam suam esset.’ Vide ad XXXVIII. 38. § 7. Alii tamen codd. vulgatum tuentur. Pronomen *se* deest in Lov. 2.

§ 12 *Tantum ei favorem accendit*] Ita Moguntini se in cod. suo reperisse professi sunt: quod deinde Frob. 1535. adscivit. Superiores dederunt *tantum ei favoris*, concinentibus Voss. Lov. 1. 5. 6. et Gaertn. Sed reliqui, nisi eorum excerpta nos fallunt, stant cum Moguntino. Paullo ante *esse in animo* Vossian. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. In sequentibus *nomen accipere* Lovel. 5. et ed. Camp.

§ 13 *Tribunis, et inter se ipsos, et cum consule, fuit*] Lego *inter se ipsis.* J. F. Gron. *Inter se ipsos* omnes codd.

Vide ergo ad II. 19. § 5. *Tribunis inter se ipsos et consulem fuit* Lov. 2. et Harleian. *et cum consulibus* Mead. 2. quod et voluisse videtur scriba Lov. 4. qui obvio errore dedit *et cum consulis*. Sed recte *cum consule*, illo nempe, qui comitia consuli subrogando habiturus erat. Mox *habitus est* Voss. et Gaertn. Dein § seq. *prava hominum studia* Lov. 2.

§ 15 *Apollinique ludos faceret*] Hoc prætoris urbani erat. Supra XXV. 12. et XXVII. 23. *Duk.* Vide Noris. ad Cenotaph. Pis. Diss. II. 6. p. 137.

CAP. XL. § 1 *Quo et majore de re, et inter plures potentioresque*] Non nego, abesse posse verbum substantivum; facile tamen propter similitudinem verborum *de re et* excidere, et scriptum esse potuit *quo et majore de re erat, et inter plures*. Sed hæc tantum suspicio est. *Dukerus.* Nonnihil hanc conjecturam adjuvare videtur, quod *majore decreto et inter plures* legant Lovel. 1. 6. et Voss. Præterea *plures potioresque* Lov. 2. Harleian. et Mead. 1. Similiter 'potissimus' et 'potentissimus' librarios commutasse, vidimus ad VIII. 34. § 6.

§ 2 *Cn. Manlius Volsco*] *Vulso* ex tab. Cap. *Sigon. Volsco* in sola exstat ed. Basil. 1554. operarum errore, quum priores legant *Volso*, quod et in scriptis superest. *Vulso* Sigonius. Vide ad XXII. 35. § 1. Perperam *M. Manlius* vocatur in Lov. 6. Vide ad VII. 12. § 1.

L. Furius Purpurio] *Purpureo* ex tab. Cap. *Sigon.* Vide ad XXVII. 2. § 10. Prænomen *L.* quod in scriptis nostris, Hearnii L. 1. et priscis edd. deerat, Moguntini ex cod. suo adjecerunt.

§ 3 *T. et M. Sempronii, Longus et Tuditanus*] *Ti. et M. Sempronii* ex tab. Cap. *Sigon.* Prænomen *Ti.* vel *Tiberius* passim in *T.* sive *Titus* a librariis mutatum est. Vide ad XL. 44. § 12. Et quidem in eodem hoc Ti. Sempronio Longo. Vide ad XXXIV. 42. § 3. Hic tamen *Tiberius* vocatur in Mss. et primis edd. Moguntini demum ex cod. suo perperam *T. et M. Sempronii* substituerunt. Mox *longe* in solo deest Lov. 6.

§ 4 *Fortunam sibi ipse facturus fuisse videretur*] Verbum *fuisse* deest in scriptis et edd. vett. Id primus Aldus ex cod. Mog. addidit. Mox *τὸ ei* non adparet in Mead. 1. Dein *colebat*, pro *callebat*, legunt Lov. 2. 6. et Voss. *calebat* Lov. 1. Vide ad XXXV. 26. § 10.

§ 5 *Provexit. Huic versatile ingenium*] Pall. *versabile.* Gebh. Similiter Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. 1. et Gaertn. Præterea *pervexit* Harl. Similiter variarunt librarii XXXVII. 45. § 2. Vide ad IX. 10. § 7. Mox *natum ad unum* Harl. Præterea § seq. *et id in pace* Lovel. 4. et Mead. 1. *et idem in pace* Vossian. Lov. 1. 2. 5. 6. Harl. Mead. 2. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. ante Frob. qui a. 1535. copulam omisit.

§ 7 *Nec ita tantum, ut cujus lingua eo vivo viguerit*] Hæ particulæ *ita, ut* non leguntur in vetustis exemplaribus. *Gelen.* Libri omnes *nec ista tantum.* Gebhard. *Nec ista tantum, cujus lingua* Voss. Lovel. 1. 4. 5. Harleian. Mead. 1. et edd. principes: in qua lectione quum nihil aliud peccatum sit, quam quod duæ priores literæ vocis *tantum* perperam repetitæ sint in fine præcedentis, id non animadvertentes scribæ Lov. 2. 6. et Gaertn. dederunt *nec ista tantum ejus lingua;* at qui editioni Venetæ 1495. præfuerunt, aliique *nec ista tantum, ut cujus lingua.* Moguntini deinde monuere se in membranis suis invenisse *nec is tantum,* hinc Frob. 1535. excudit *nec is tantum, cujus lingua.* Gronovius postea in prima notarum ed. quum *nec ejus tantum, cujus* in Barber. et Pet. *nec ista tantum ejus* in Naudean. invenisset, cum Gelenio legendum censuit *nec tantum cujus.* At recte curis repetitis nullam hujus conjecturæ men-

tionem fecit. Supra XXXIII. 45. 'Eam rem esse rati, quæ maturata dilatave non tam magni momenti ad summam rem populi Romani esset.' Cic. ad Fam. v. 12. 'Neque enim tu is es, qui, quid sis, nescias.' Nepos Agesil. c. 5. 'Se enim eum esse dixit, qui ad officium peccantes redire cogeret.' Justin. v. 6. 'Sed neque is miles erat, qui nomen Atheniensium tueretur; neque eæ vires, quibus vincere consuerat.' Vide Gronov. ad Senec. de Benef. VII. 24. et Bentl. ad Hor. Sat. I. 9. 55. Dein τὸ *eo* deest in Voss. et Gaertn. Tum *viguit* legunt Vossian. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Quum datum fuisset *vigu'it*, scribæ additam notam perperam omiserunt. Vide hoc cap. § 11. 12. et ad XL. 14. § 10.

Monumentum eloquentiæ nullum exstet] *Monimentum* Lov. 4. et 6. *molimentum* Harl. Tum *ut nullum exstet* Lov. 2. et 6. *multum exstet* Harl. Vox *nullum* deest in Voss. et Gaertn.

Vivit immo vigetque] Quanto melius *vivit immo vivetque*. Omen immortalitatis æternæque famæ. *T. Faber.* Ita certe Cic. de Amic. c. 27. 'Mihi quidem Scipio, quamquam est subito ereptus, vivit tamen, semperque vivet.' Vell. Pat. II. 66. 'Vivit vivetque per omnium seculorum memoriam.' Plinius Ep. II. 1. 'Vivit enim vivetque semper, atque etiam latius in memoria hominum et sermone versabitur.' Eadem forma 'est eritque' Livius dixit V. 27. XXVIII. 28. et XXXI. 29. 'manet et semper manebit' Cic. de Legib. I. 1. 'viget vigebitque' Seneca Consol. ad Marc. 1. At libri scripti nihil hic mutant, nisi quod solus Harl. *vivit, immo viget eloquentia ejus* sine copula legat. Nihil igitur mutandum, præsertim quum Livius ita etiam loquatur XXV. 38. 'Vivunt vigentque fama rerum gestarum:' ubi recte Gronov. vulgatum contra Lipsium, pariter *vivunt viventque* emendantem, tuetur. 'Vivere' et 'vigere' sæpe Cic. junxit. Ita de Nat. Deor. II. 33. 'Arte naturæ vivunt et vigent.' III. 14. 'In omni natura rerum id vivere, id vigere, quod caleat.' de Divin. I. 30. 'Viget autem et vivit animus.' Recte etiam Doujatius vulgatum tuetur; qui *vivit* ad præcedens *vivo eo* referendum monet, *viget* ad superius *viguerit*. Mox *sacratas scriptas* Lov. 4. Harleian. et Mead. ambo. *Socratis scriptis* Voss. *sacratis scriptis* Lov. 1. 6. et Gaertn.

§ 9 *Simultates nimio plures et exercuerunt eum, et ipse exercuit eas*] Indignam Livio σύνθεσιν arbitror. Lego *et eas ipse exercuit.* T. Faber. Pro superfluo elido τὸ *eas.* J. F. Gronov. *Simultates immo plures* Mead. 1. errore ex ductuum similitudine nato. Supra I. 2. 'Nimio plus, quam satis tutum esset adcolis, rem Trojanam crescere ratus.' II. 37. 'Nimio plus, quam velim, nostrorum ingenia sunt mobilia.' Præterea *et exercuerunt, et ipse exercuit eas* Harl.

§ 10 *Invicti cupiditatibus animi et rigidæ innocentiæ*] Libri nostri *invicti a cup. animi, rigidæ innocentiæ.* Gebh. *Invicti a cup.* omnes scripti nostri, et typis excusi usque ad Froben. qui a. 1535. præpositionem omisit, exemplum ejus sequentibus ceteris editoribus, donec Jac. Gronovius eamdem restitueret. Supra XXXIII. 11. 'Donis regiis inminere credebant invicti ab ea cupiditate animi virum.' Flor. II. 14. 'Invictusque a veris regibus ab illo imaginario et scenico rege superatur:' ubi vide interpretes. Copulam deinde *et* omittunt Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harleian. Mead. ambo, et Gaertn. Mox *contemtor gloriæ* ed. Ven. 1498. et Mediol. 1505. quod Ascens. 1513. in margine ostentavit. Vide ad IX. 18. § 19. Sed *gratiæ*, quod in codd. omnibus exstat, unice verum est. Potentiorum enim gratiam Cato contemsit, non vero gloriam suam.

§ 11 *In parsimonia, in patientia labo-*

ris periculique, ferrei prope corporis] Libri nostri *in patientia laboris, periculi, ferrei prope corporis.* Gebh. *Contemtor gratiæ, divitiarum parsimonia* Lov. 1. 2. 6. et Gaertn. *contemtor gratiæ, divitiarum, parsimonie* Voss. Sed præpositio *in* intercepta est ab ultima litera vocis præced. Vide ad x. 13. § 3. *Parsimonia, patientia, et laboris et periculi* Gaertn. Sed elegans et Livio sollemnis est illa repetitio præpositionis *in*, omissa etiam copulativa. Supra II. 49. 'Veiens bellum in privatam curam, in privata arma versum.' III. 19. 'Quum hostes in arce, in Capitolio essent.' XXII. 39. 'Hannibal contra in aliena, in hostili est terra.' IX. 9. 'In hæc sæviant, in hæc ferrum, in hæc iras acuant.' lib. XXIV. c. 8. 'Quum in hoc bello, in hoc hoste numquam ab ullo duce sine ingenti nostra clade erratum sit.' lib. XXVII. cap. 5. 'Omnes in urbes, in agros suos reductos.' Tum *et laboris periculi* Voss. *laboris et periculi* Lov. 2. et 6. *laboris, periculi* Lov. 1. 4. 5. Harl. Mead. ambo, et edd. ante Ascens. qui a. 1513. *laboris periculique* dedit; quod in nullo mihi codd. obvium fuit, et hinc veterem lectionem revocavi. Mox *quidem* deest in Lov. 1. et Voss. Vide ad XLIV. 36. § 9. Hinc *frangeret* iidem Lov. 1. et Voss. cum Lov. 6. *fregit* Lov. 2. Vide ad § 7.

§ 12 *Ipse pro se oraverit, scripseritque*] *Oravit, scripsitque* Harl. *scripsitque* etiam Lov. 1. et 6. Sed præcessit 'dixerit,' et sequitur 'adduxerit.' Vide igitur ad § 7. Paullo ante *Quin sextum* Lovel. 2. 4. 5. Harl. et Mead. ambo.

Scripseritque nonagesimo anno. Sergium Galbam] Cicero in Lælio cap. 3. mentionem faciens dialogi de Senectute, sub persona Lælii ita ait: 'Ut memini Catonem uno anno, antequam mortuus est, mecum et cum Scipione disserere.' Porro ille annus, eodem authore, erat consulibus L. Quintio Flaminio, M. Acilio Balbo, nostra supputatione ab urbe condita IDCIV. quo tempore Cato annum quartum ac octogesimum agebat, ut apud eundem ipse Cato in eodem de Senectute dialogo fatetur paullo post, ubi de Nestore c. 10. Quapropter si posteriore anno mortuus est, ut Lælius affirmat, non excessit quintum ac octogesimum annum, cum hic nonagesimo anno scripsisse memoretur. Sed diversum tradidisse authores apparet. Quod si ullus in his numeris suspectus est, in Lælio videtur emendandus, legendumque aut *sexto*, aut *septimo anno, antequam mortuus est.* Quanquam lectoris judicio hæc committo: nobis ideo annotata, ut occasionem studiosis daremus et emendandi authores, et judicandi diligentius. Nec hoc quoque planum est, quo Catonis anno Livius voluerit Sergium Galbam (qui Servius Sulpicius Galba vere nominabatur) ab ipso Catone in judicium ductum: nisi quis distinguat post *scripseritque*, et *nonagesimo anno* referat ad sequentia. Vide Florum [auctorem Epitomes Livianæ] lib. XLIX. ac confer tempora, videbisque non omnino frivolam hanc nostram dubitationem. *Glar. Servium* lege, quod est prænomen Sulpiciorum Galbarum. Sic Plutarchus in Caton. Maj. pag. 345. Σερβίου Γάλβα κατηγόρησεν ἐννενήκοντα γεγονὼς ἔτη. Cicero tamen ab utroque dissentit, quippe ex cujus verbis eliciatur ex lib. de Senectute, Catonem non amplius, quam LXXXIV. annos vixisse: siquidem natus est anno postquam Q. Fabius Maximus primum consul fuit, mortuus Maulio et Censorino consulibus. Malim ego librarii erratum, quam Livii, siquidem apud eum, qui scripsit de Viris Illustr. cap. 47. est 'Galbam octogenarius accusavit:' ut *octogesimo* hic etiam sit legendum: neque enim vitium est apud Ciceronem, ut censet Glareanus. ['Glareanus satis luculenter ea de re disserit:

hæc cur non potius referuntur, quam livido dente carpuntur?'] *Sigonius.* Dissensum Livii et Ciceronis optime observarunt Glareanus et Sigonius. Cato anno ante natus est, quam consul primum fuit Q. Fabius Maximus. Cic. de Senect. c. 4. Fabius autem primum consul fuit, secundum Fast. Capit. a. IↃXX. ergo Cato natus est a. IↃXIX. Sermonem de Senectute habitum a Catone fingit Cicero T. Flaminino et M'. Acilio consulibus, de Senect. cap. 5. ergo a. IↃCIII. et quidem eo tempore Cato agebat quartum annum et octogesimum. Cic. de Senec. c. 10. Disseruit autem de senectute anno ante, quam mortuus est. Cic. de Amic. c. 3. Hinc colligitur, Ciceronem statuisse, Catonem mortuum esse annos quinque et octoginta natum, a. IↃCIV. eodem autem anno ipsum Ser. Galbam ad populum accusasse, refert in Clar. Orat. c. 20. quod ipsum anno nonagesimo ætatis fecisse, hic Livius adfirmat. Non ideo tamen vel cum Glareano Ciceronem, vel cum Sigonio Livium emendandum arbitror. Non Cic. de Amic. c. 3. quia non ibi tantum Catonem annos quinque et octoginta natum e vita cessisse innuit, sed idem etiam aperte scribit in lib. de Clar. Orat. cap. 20. Non Livium in his verbis, quia primo in illis codd. nihil mutant. Deinde quia Livius jam modo 'annum' vitæ Catonis 'sextum et octogesimum' memoravit; quæ et ipsa verba, in quibus itidem nihil variant scripti, ex sententia Sigonii mutanda forent, ne Livius a Cicerone dissentiret. Tandem, quia non tantum Livii sententia probatur testimonio Plut. a Sigonio laudati, sed etiam Valer. Max. qui VIII. 7. 1. refert Catonem, sextum et octogesimum annum agentem, ab inimicis capitali crimine accusatum, suam caussam egisse; quam distinguit a defensione ejus pro Hispania, in ipso diutissime actæ vitæ fine disertissimi oratoris Galbæ accusationi opposita. Præterea licet hic cum Sigonio *octogesimo*, pro *nonagesimo*, legamus, nondum dissensus inter Cic. et Liv. sublatus erit. Ita enim Livius tradet, Catonem Ser. Galbam octogesimo anno ætatis accusasse; Cicero autem de Clar. Orat. cap. 20. quum annos quinque et octoginta natus esset. Puto igitur re vera eos dissentire, quia diversos annales secuti sunt.

CAP. XLI. § 1 *Hunc, sicut omni vita, ita tum petentem premebat nobilitas: coierant apud prætorem L. Flaccum*] Legendum *consenserantque præter L. Flaccum.* Gelen. L. Valerius Flaccus, Catonis in consulatu collega, hoc anno non fuit prætor, neque videtur alicui subrogatus. Itaque lego *apud competitorem L. Flaccum.* Quidam locum ita emendarunt: *consenserantque præter L. Flaccum.* Glarean. Vet. lib. habent *coierantque*, et *ad dejiciendum honore eum.* Miror autem, Gelenium, pro *coierant*, *consenserant* reposuisse, cum 'coire' in hac re proprium verbum sit, unde 'coitiones' appellatæ. Sic Pædianus in Toga Cand. [in argumento orat.] 'Coierant ambo, ut Ciceronem consulatu dejicerent;' quo de dicendi genere supra etiam diximus. *Coire συμφρονεῖν* vocat Plutarchus in Catone p. 345. Si igitur præter L. Flaccum candidati reliqui coierant, profecto recte Plutarchus, qui competitores septem Catonis fuisse ait ibid. quod Glareanus non vidit, qui *apud competitorem L. Flaccum* legit. *Sigon.* Lectio scripta præfert, *ita tum præsentem premebat nobilitas cogerant a populo præter L. Flaccum*, longe sane diversa a vulgo. Emendo, *ita tum prensantem premebat nobilitas: coierant propalam præter.* Nam 'prensare' et 'coire' propria hujus rei verba. *Lipsius*, Epist. Lect. v. 20. Pro *consenserantque* legendum *coierantque:* quod verbum et proprium hic habet domicilium, et in omnibus melioribus libris veteribus reperitur,

uti Sigonius monuit, ita et elegantissimus Lipsius confirmavit in Epistolicis, hoc amplius addens, quum in scripto suo codice invenerit *ita tum præsentem, &c.* legendum etiam videri *ita tum prensantem:* quod item verbum unicc unicum, et cum maxime proprium hic est. *Modius.* Libri nostri omnes, *ita tum presentem premebat nobilitas: coierant apud prætorem L. Flaccum.* Gebh. Gelenius fecit *consenserantque.* Sed recte Sigonius reduxit *coierantque,* ut plane scripti nostri cum veteribus editis. Petav. quoque *præsentem* ἀντὶ τοῦ *petentem* cum codice Lipsii: unde bene ille *prensantem.* Sed etiam Lipsianus codex, *coëgerat a populo præter L. Flaccum.* Unde conjicit *coierant propalam præter.* In quo puto doctissimum virum falli: nam Barb. *coierant L. Flaccum apud prætorem, qui collega.* Naud. *coëgerant apud prætorem L. Flaccum.* Pet. et veteres editi, *coierant apud prætorem L. Flaccum.* Voss. *Hunc, sicut omni vita, tum præsentem premebat nobilitas, coëgerant: ap. preter. L. Flaccum.* Vides unde orta sint et *a populo,* et *apud:* unde *prætorem.* Integrum est, *tum prensantem premebat nobilitas. Coierant autem præter L. Flaccum.* Nam illud quoque sciendum, τὸ *ita,* quod Aldina et deinceps vulgatæ addunt, neque scriptos, neque quemquam ab Andrea ad Moguntinos habere. Et solent omittere post brevem protasin veteres. Sic XXXIV. 9. 'Quam, sicut minoribus viribus, pari colebant fide.' *J. F. Gron.* Livius non raro *ita* omittere solet post *sicut.* Vide IV. 27. XXIV. 33. XXV. 15. XXIX. 8. et alibi. *Duker.* Voculam *ita* Aldum in scriptis reperisse credo, quia mihi etiam in Lov. 5. obvia fuit. Quum tamen in nullo præterea obcurrerit, repetitam esse credo ex ultimis literis vocis præced. Tum *p̃tem* Lov. 6. et Hearnii L. 1. *p̃sentem* Lov. 1. et 4. *presentem* Mead. ambo: *petentem* Lov. 2. 5. Mead. 1. in margine, et Gaertner. Lipsianum *prensantem* verum puto, cujus glossema est *petentem:* vel quum *prẽsantem* scriptum fuisset, id facillime in *præsentem* mutari potuit. In contextum tamen recipere ausus non sum, ut Gronov. 1665. fecit; sed, donec codicis fide firmetur, *petentem* revocavi. Hinc *cogerant a pplò L. Flaccum* Lov. 1. *venerunt apud prætorem L. Flaccum* Lov. 2. Harl. et Mead. 1. in margine: *coëgerant apud prætorem L. Flaccum* Lov. 2. in margine, *coëgerant Appio prætore L. Flaccum* Lov. 6. *cogerat aput p. lutium Flaccum* Hearnii L. 1. *coierant apud prætorem L. Flaccum* Lov. 4. 5. Mead. ambo, et Gaertn. *coierant* etiam in Oxon. N. esse, Hearnius testatur. Id autem in hac re proprium est verbum. Vide ad III. 35. § 9. Mox *ad dedendum honorem* Voss. et Lov. 1. *ad petendum honorem* Lov. 6. *ad dejiciendum honorem* Harl. Mead. ambo, Lov. 4. et Gaertn. *ad dejiciendum honore,* omisso τῷ *eum,* Lovel. 2. Et ita Frob. 1535. edidit; sed pronomen, quod Lovel. 5. et priores edd. servant, recte Sigon. revocavit. Liv. XXXVIII. 35. 'Quum M. Æmilium Lepidum inimicum, eo quoque anno petentem, dejecisset:' ubi vide.

§ 2 *Sed etiam quod tristem censuram, periculosamque multorum famæ*] Τὸ *etiam* exsulat a Lovel. 2. et Mead. 1. Sæpe *non solum, sed,* pro *non solum, sed etiam* usurpari a Livio, vidimus ad II. 6. § 1. ubi in similibus plurium et integerrimorum Mstorum auctoritate standum dixi; qui quum hic stent a vulgato, id etiam non mutandum censeo. Dein *quia tristem* Lovel. 2. et Harl. Voculas illas passim a librariis confundi, dictum est ad XXXVIII. 36. § 4. Id tamen cur hic fecerint, propriam hanc caussam habuisse videntur, quod oportere putarint, post *quia,* quod hic præcessit, inferri non *quod,* sed *quia.* Id tamen Livius sæpissime neglexit. v. 41. 'Et quia interposita nocte a contentione pugnæ remiserant animos, et quod nec in acie

ancipiti usquam certaverant prœlio.' VI. 15. 'Sive quod et ipse in parte prædæ sis, sive quia vanum indicium est.' VII. 24. 'Et quia iterum fessis subeunda dimicatio erat, et quod consul cesserat parumper ex acie.' XXXIV. 23. 'Insimulavit fraudis Romanos, quod Chalcidem et Demetriadem præsidiis tenerent, postremo quia remanendi in Græcia Nabin caussam facerent.' XLIII. 21. 'Magis quia manere non poterat, quam quod tolerabilis aut via, aut tempestas esset.' XLV. 19. 'Neque eo solum, quia tantas præsentes ejus opes cernat, sed quod haud ambiguum, propediem regnaturum eum, esset.' Similiter Livius post 'non quo,' adhibuit 'sed quia' XXVIII. 27. § 2. Præterea *periculosamque æmulorum famæ* Lov. 6. Mox *ab læso*, omissa copula *et*, Lovel. 5. et edd. vett. Eam addidit Aldus; eamdemque servant reliqui codd. Vide ad II. 44. § 3.

§ 3 *Tum quoque mutabundus petebat*] Etsi omnia sic haberent exemplaria, visum est tamen *minitabundus* reponere, quod Catoni convenit: et de eodem supra *a multis læso et lædendi cupido*. Sabell. Codd. omnes *minitabundus*, nisi quod *mirabundus* sit in Lov. 1. *minabundus* in Lov. 6. Ex editis *immutabundus* habent Rom. a. 1472. et Parm. *imitabundus* Tarvis. utraque. De verbo 'minitari' vide ad II. 12. § 12.

§ 4 *Adversa nobilitate, non M. Porcium modo censorem fecerunt, sed etiam collegam*] *Aversa nobilitate* Lov. 5. et edd. vett. pro quo recte Ascens. an. 1513. emendavit *adversa*. Consentiunt reliqui Mss. Recte. Vide ad XXI. 63. § 3. Voces illas sæpe a scribis confundi, vidimus ad II. 31. § 6. Dein τὸ *fecerunt* perperam omittitur in Lov. 5. Harl. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. Tum *etiam* exsulat a Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Mead. utroque, Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. primis. Aldus deinceps adscivit. Vide ad § 2. Præterea pronomen *ei* deest in Lov. 2. et Harl. prænomen *L.* in Voss. et Gaertn. cognomen *Flaccum* in Mead. 2. Paullo ante *priscos revocare mores* omnes scripti, et typis impressi ante Froben. qui a. 1531. ordinem dictionum immutavit.

§ 5 *Secundum comitia censorum . . . profecti sunt*] *Post comitia censorum* Hearnii L. 1. quod ex interpretis expositione natum existimo. Alibi ita scribæ lapsi sunt. Vide ad VIII. 10. § 9. IX. 29. § 2. et aliis locis. *Secundum* autem pro 'post' sæpe Livius adhibuit. Vide ad XXIV. 10. § 11. Verbum autem *sunt* exsulat a Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. utroque, et edd. vett. Primus id recepit Aldus. Mox *Q. Menium* Voss. Lov. 2. et Gaertn. *Q. Nœvum* Lov. 1. et 6. Deinde *quia ita visum esset, retinuerunt* Gaertn.

§ 6 *Ad duo hominum millia damnavit*] *Ad multa millia hominum* Lov. 1. *ad VII^m. hominum* Lov. 6. *ad duo millia hominum* Lov. 2. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Voces *duo millia* desunt in Voss. et Hearnii N. in utroque tamen relicta est lacuna. Adparet per notas scriptum fuisse *ad ∞ ∞ hominum:* eas autem non adsecuti librarii omiserunt. Vide ad cap. seq. § 3.

Et L. Postumius prætor, cui Tarentum provincia evenerat] Prima vocula deest in Lov. 2. Sed eam videntur intercepisse ultimæ literæ vocis præced. Vide ad IX. 41. § 10. Tum *provincia venerat* Lov. 5. Hearnii L. 1. et edd. priscæ. Moguntini ex cod. suo recte probarunt *provincia evenerat*, quod in reliquis meis superest, nisi quod *provincie*, id est *provinciæ*, *venerat*, male in voces suas distributis literis, olim continua serie scribi solitis, præferat Lov. 1. Vide ad IX. 12. § 1. Ceterum Postumius anno præcedenti prætor creatus est cap. 23. eoque tempore Tarentum provinciam habuit c. 29. Quum autem Li-

vius prætorum hujus anni in provincias profectorum mentioni nunc subjiciat, *et L. Postumius prætor*, qui non prætor hoc anno, sed proprætor erat, quod errori et confusioni causam daturum Livius ignorare non poterat, hinc Perizon. Dissert. de Prætorio I. § 13. locum mendæ suspectum habet, et *proprætor* legendum censet. Codd. tamen nihil mutant, nisi quod ex Lov. 1. notari videam *Postumius p. r.* Sed vide Duker. ad XXIII. 40. § 1.

Reliquias Bacchanalium quæstionis] Ultima vox deest in Gaertn. *reliquas Bacch. quæstiones* legit Harl. neque aliter Voss. nisi quod tamen servet *quæstionis*. Utrumque dicitur vel 'quæstio,' vel 'quæstiones Bacchanalium.' Prius c. 14. 'Quæstionem deinde de Bacchanalibus sacrisque nocturnis extra ordinem consulibus mandant.' c. 16. 'Senatus quæstionem extra ordinem de ea re mihi collegæque meo mandavit.' XL. 19. 'L. Duronio prætori adjecta de Bacchanalibus quæstio est.' Posterius cap. 20. 'Quæstionibus suæ regionis perfectis.' Eodem cap. 'Consules dum ipsi quæstionibus inpediebantur.' Et, 'Perfectis quæstionibus, prior Q. Marcius in Ligures Apuanos est profectus.' Hoc cap. 'Quem quatuor non minus menses quæstiones veneficii tenuerunt.'

Cum omni exsecutus est cura] *Cum cura exsecutus est* Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, et edd. vett. de qua locutione vide ad XXVII. 24. § 8. At *omni exsecutus est cura* Gaertn. *cum omni exsecutus est cura* Aldus edidit, quod et apud me in Voss. et Lov. 6. superfuit. Ita 'cum magna cura' Livius dixit XXXII. 5. 'cum intentiore cura' XXXIX. 2. 'cum singulari cura' XXXIX. 14.

§ 7 *Qui aut citati non adfuerant, aut vades deseruerant*] 'Vadem deserere' reus dicitur, qui sponsori suo in re capitali deest, nec ad caussam dicendam præsto est, ut vadis fidem liberet. *Turneb.* Advers. XXVII. 32. Vide Brisson. de Verb. Sign. in voce 'Deserere vadimonium.' Ceterum *qui citati* Voss. Mead. 1. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Gaertn. et vett. edd. *qui civitati* corrupte Mead. 2. et Harl. Voculam *aut* priori loco Moguntini auspicio membranarum suarum addiderunt.

In carcerem omnes a P. Cornelio conjecti sunt] *In carcere* Voss. Lov. 1. 4. 5. Mead. uterque, et Gaertn. Similiter priscæ edd. præferunt VI. 16. § 4. quidam codd. 'conjicere in custodia' XL. 28. § 7. 'conjicere in vinculis' Mss. apud Sall. in Catil. c. 42. § 3. ubi videndus Cortius. Contra 'includere in carcerem' XXXVIII. 59. § 10. ubi vide. At 'in carcerem conjicere' est XLV. 43. 'Ceteri captivi Romæ in carcerem conjecti.'

CAP. XLII. § 1 *In citeriore A. Terentius in Suessetanis*] *Et in citeriore* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et typis excusi ante Frob. qui a. 1535. *τὸ et* omisit. Deinde *Chayus Terentius* Lovel. 5. et ed. Camp. *C.* vel *G. Terentius* reliquæ edd. pro quo Aldus ex cod. Mog. *A. Terentius* admisit. Vide ad c. 32. § 14. Tum *Suesatanis* Lov. 2. *Suesetanis* Lov. 6. et Gaertn. Doujatius nullos in Hispania 'Suessetanos' fuisse contendit XXV. 36. § 6. et hinc eo loco primum *Sedetanorum* scribendum conjecit; postea tamen, eam conjecturam sponte rejiciens, quia 'Suessetani' et 'Sedetani' tamquam populi diversi memorantur, legendum existimat *Vescitanorum*. Nunc vero hic 'Suessetanos' pro 'Sedetanis' poni putat, et 'Corbionem' esse, quæ ab aliis 'Urbiaca' vocatur. At vide quæ ad d. l. notantur. Paullo ante *quietæ res fuerant* codd. nostri, et edd. antiqq. *fuerunt* substituit Frob. 1535.

Quieta deinde hiberna in citeriore provincia habuit] Vetus scriptura *et*

citerior provincia habuit. Gelen. Recte. Omnes tamen codd. nostri lectionem, quam Gelenius rejecit, pertinaciter tuentur. Sed *in citeriore* præcessit. Mox § seq. *Patrum magno consensu* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn. *magno consensu Patrum* Harl. Supra XXXIII. 37. 'Triumphusque ei magno consensu Patrum est decretus.' Sed reliqui ordinem vocabulorum receptum servant. Præterea *τὰ est decretus* desunt in Voss. *decretus est* legit Gaertn.

§ 3 *Coronas aureas tulit LXXIII. et duodecim pondo argenti*] Scriptura vetus *XII. M. pondo argenti.* Gelen. Paullo ante ad c. 29. testati sumus, hos ac similes locos nobis suspectos esse. Nam nimis nudus hic est triumphus, et Crispini etiam nullo sensu. 'Tantundem,' inquit, 'auri, quantum argenti, in eo triumpho translatum :' at quantum auri, hoc enim vero omissum est : quod et in aliis accidisse, mihi fit verisimile. Quidam pro *LXXIII.* legunt *LXXXIII.* et *XII. M. pondo.* Item *tantundem auri atque argenti*: ut Crispini summa referatur ad Calpurnii, quæ præcedit, summam. *Glarean. Tulit LXXIII.*, vel *septuaginta tres* omnes codd. nostri, et edd. vett. *tulit LXX.* Hearnii N. in cujus L. 1. omnia a vocibus *septuaginta tres* usque ad *tantumdem* deerant : *tulit LXXXIII.* Aldus edidit auctoritate cod. Mog. Deinde *et X.* vel *decem pondo argenti* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. 1. Gaertn. et edd. vett. neque aliter Hearnii N. nisi quod insuper ignoret voculam *et.* Moguntini se *et XII. pondo argenti* in cod. suo reperisse testantur, Aldusque id in contextum recepit; pro quo recte Gelenius *et XII. M. pondo argenti* emendavit, et Frob. an. 1535. edidit : *et decem millia pondo argenti* legit Mead. 1. In codd. plerisque numeri millenarii nota *M.* vel ∞ omissa est, quod, quid ea indicaretur, librarii non intelligerent. Eodem modo sæpe peccarunt. Vide ad XXI. 17. § 2. XXVII. 26. § 6. c. 30. § 2. c. 32. § 9. XXVIII. 3. § 2. XXXIV. 10. § 7. XXXVI. 40. § 12. XXXVIII. 25. § 8. XXXIX. 29. § 6. XL. 30. § 4. c. 32. § 7. et alibi.

§ 4 *Tantumdem auri atque argenti in eo triumpho translatum*] Recte sic legitur : membranis tamen placet *in eo triumpho prælatum.* Verum non semper illis sua constat ratio. *Modius.* Pall. et vet. ed. *tantumdem auri, quantum argenti.* Gebh. *Tantumdem auri X. pondo, quantum argenti* Hearnii L. 1. *tantumdem auri, quantum argenti* codd. nostri, et edd. ante Frob. qui a. 1535. ex cod. Mog. id, quod nunc vulgo editur, probavit. Vide Glarean. ad § præc. Deinde *prælatum*, quod ex cod. Mog. memorat Modius, et rejicit, damnare non audeo. Quum enim 'transferre' in hac re Livio frequens sit, ut videbimus ad XLV. 43. § 4. id in 'præferre' mutaturus non videtur librarius optimi cod. nisi ita scriptum in exemplari, quod secutus est, invenisset. Interdum etiam Livius eodem modo locutus est. Supra IV. 10. 'Consul triumphans in urbem redit, Clœlio duce Volscorum ante currum acto, prælatisque spoliis.' XXXI. 49. 'Neque captivi ulli ante curruu ducti, neque spolia prælata.' Paullo ante *ex iisdem Lusitanis et Celtiberis* Lov. 2. Harl. et Gaertn. quod ex § præc. adsumtum est : *ex iisdem Lusitanis Celtiberis* Lov. 4. 6. et Mead. uterque.

§ 5 *Senatum legerunt: septem moverunt senatu*] 'Senatum legere' dicuntur censores, cum senatorum nomina in senatu legunt : quorum enim nomina non legebant, 'præteriti' dicebantur : quosdam et senatu movebant. *Turnebus*, Adv. XXVII. 32. *Septem moverunt a senatu* Mead. 2. Similiter peccarunt librarii c. 52. § 2. et olim apud Frontin. IV. 1. § 32. ubi vide viros doctos, qui observant 'movere senatu' sollemnem esse scriptoribus locutionem, cui numquam præpositio *a* addi solet. Ob-

currit apud Liv. non tantum verbis seqq. ubi tamen lectioni controversia moveri potest, ut videbimus; sed etiam XXIII. 23. XLII. 10. aliisque locis.

Septem moverunt senatu: ex quibus unum, &c. Flamininum consularem] Plutarchus sic vertit in Caton. pag. 345. Ἐξέβαλε τῆς βουλῆς ἄλλους τε συχνοὺς, καὶ Λεύκιον Κοΐντιον, ὕπατον μὲν ἑπτὰ πρότερον ἐνιαυτοῖς. *Sigon.*

§ 6 *Patrum memoria institutum fertur, ut censores motis senatu adscriberent notas*] Notis indicabatur, cur senatu moti forent. *Turnebus*, Advers. XXVII. 32. *Notas* cum Lipsio de Magistr. Pop. Rom. c. 18. et Turnebo accipio causas, cur senatu moti essent. Has *patrum memoria* senatu motis a censoribus adscribi cœpisse, dicit Livius; quum antea nihil aliud, quam eos in recitando senatu præterire, non adscripta causa, solerent. Exemplum senatoris post Catonis ætatem cum causa subscripta senatu moti est in Asconio ad fragmenta orationis Cicer. in toga candida de C. Antonio, quem censores 'senatu moverunt, causasque subscripserunt, quod socios diripuerit, quod judicium recusarit, quod propter æris alieni magnitudinem prædia manciparit, bonaque sua in potestate non haberet.' Sunt, qui putent hujus moris initium a Catone ortum fuisse. Sed horum sententiam ideo non probare possum, quod mihi parum verosimile videtur, Livium, si Cato in censura ejus rei auctor fuisset, dicturum fuisse *patrum memoria institutum ferri*, quod ducentis annis, aut plus eo, antequam hæc scribebat, institutum fuerat. Non est quidem definitio certi temporis in verbis *patrum memoria;* sed Latini scriptores de tam longi temporis intervallo ita loqui non solent. Suet. Claud. c. 16. 'majorum,' non patrum, 'temporibus' factum dicit, quod ante centum annos factum fuerat. Cicero pro Font. c. 7. 'nostra et patrum memoria' de annis septuaginta: et post Redit. ad Quir. c. 3. 'vestra patrumque memoria,' de annis triginta. Similiter 'apud patres nostros' de Offic. III. 2. de annis paullo plus octoginta, et pro Muren. 36. de annis nondum septuaginta. Itaque caute Lipsius tempus, quo hoc primum institutum est, non definit; sed, haud veteris instituti fuisse, auctoritate Livii scribit. Mihi sententia hujus loci hæc esse videtur: quia tum nondum mos erat senatu motis causas notarum adscribere, et in recitando senatu e sola præteritione nominum eo moti esse intelligebantur, Catonem nihil quidem ex antiquo more mutasse; sed, quod eos graviore animadversione dignos judicarat, flagitia illorum publice nota esse voluisse, eaque acerbis orationibus pro concione palam fecisse. *Duk.* Sententiam eorum, qui morem notas adscribendi nominibus senatu motorum tempore Catonis incepisse existimant, nuper etiam amplexus est Nic. Hier. Gundlingius Gundlingianorum part. XVI. p. 67. et seq. Credit autem originem ejus rei tribuendam esse legi, quæ corrupte *Ovinia tribunicia* vocatur Festo in voce 'Præteriti,' 'qua sanctum est, ut censores ex omni ordine optimum quemque curiatim senatu (an forte legendum *in senatum?*) legerent.' Id autem commode fieri non potuisse, nisi simul censores adnotarint, cur hunc dignum, illum indignum habuerint, qui in ordinem senatorium adciscerentur. A Catone id etiam observatum, verisimile ei videbatur ex verbis Cornel. Nep. quo auctore in vita Caton. c. 2. Cato censor factus 'in complures nobiles animadvertit, et multas res novas in edictum addidit, qua re luxuria reprimeretur.' Immo plane probari verbis Gellii IV. 20. referentis, censorem intempestive lascivientem in ærarios retulisse, 'Caussamque hanc joci scurrilis apud

se dicti subscripsisse.' Censorem enim, cujus nomen Gellius siluit, Catonem fuisse, constare ex Cic. de Orat. II. 64. Quum tamen 'Oviniæ tribuniciæ' mentio alibi non reperiatur, apud Festum pro *Ovinia* legendum putat *Orchia*, vel *Orchia, Fannia*: eas enim leges tribunicias esse, alteram haud diu post alteram latam; et quidem Orchium tempore Catonis vixisse, et in tribunatu plebis, tertio post anno, quam Cato censuram gesserat, legem hanc tulisse, quæ numerum convivarum præscribebat. Vide Macrob. Saturn. II. 13. Verum, quia Cato ante hanc legem latam censuram gessit, arbitratur, inter plura nova, quæ Cato censor egit, eum etiam senatu motorum nominibus notas subscripsisse; moxque insecutam legem Orchiam severitatem hanc Catonis probasse, ac jussisse, ut optimus quisque in senatum legeretur, reliqui cum nota et subscriptione senatu moverentur. Sententiam hanc late ac diligentius ut refellam, instituti ratio non patitur. Caput petam, ac breviter dicam, emendationem, quam in loco Festi proposuit, omni fundamento destitui. Si enim ob unam hanc caussam (aliam Gundlingius non adfert) mendo laborare existimandus est, quod nemo scriptorum veterum, præter Festum, 'Oviniæ tribuniciæ' meminerit, eadem ratione multas leges Romanas, cuicumque libebit, nobis eripiendi potestas dabitur, quibus nullus antea controversiam movere in animum induxit. Accedit, gentem 'Oviniam,' unde 'plebiscitum Ovinium' nomen habet, Romæ haud ignotam fuisse. Certe Varro de Re Rust. II. 1. 10. inter gentes Romanas, quæ a minori pecore adpellationem sortitæ sunt, memorat 'Oviniam.' Eamdem etiam postea sub imperatoribus floruisse, ex Glandorpii Onomast. constat. Credo itaque locum Festi sanum et integrum esse, neque Gundlingii intempestiva conjectura indigere. Quod ad rem ipsam, de qua ibi Festus agit, adtinet; puto, jus senatum legendi post reges exactos pertinuisse ad consules, vel tribunos militum consulari potestate, idque ad censores mox, postquam primum instituti sunt, non fuisse translatum. Censores enim creatos esse Livius refert IV. 8. 'quod in populo per multos annos incenso neque differri census poterat, neque consulibus, quum tot populorum bella inminerent, operæ erat id negotium agere.' Censura vero, 'a parva' hac 'origine orta, deinde tanto incremento aucta est, ut morum disciplinæque Romanæ penes eam regimen, senatus equitumque centuriæ, decoris dedecorisque discrimen sub ditione ejus magistratus essent.' Nam 'Patres, quamquam rem parvam, tamen læti accepere, id, quod evenit, futurum rati, ut mox opes eorum, qui præessent, ipsi honori jus majestatemque adjicerent.' Et hinc a. CCCXIX. secundum par censorum C. Furius et M. Geganius, Mam. Æmilio dictatori irati, quod lege lata constituerat, ne censura, quæ quinquennalis erat, plus quam annua et semestris foret, eum non in legendo senatu præterierunt, id enim juris nondum censuræ competebat, sed tribu moverunt, octuplicatoque censu ærarium fecerunt, apud Liv. IV. 24. quin et jus senatum legendi adhuc penes consules et tribunos consulares fuit, postquam plebeii aditum in curiam nacti sunt. Nam, teste Festo voce 'Præteriti,' 'post exactos reges, consules et tribuni militum consulari potestate conjunctissimos sibi quosque patriciorum, et deinde plebeiorum legebant.' Hoc jure quum consules et tribuni consulares non nisi conjunctissimos legendo abuterentur, 'Ovinia tribunicia,' teste Festo ibid. 'intervenit, qua sanctum est, ut censores ex omni ordine optimum quemque curiatim in

senatum legerent.' Quo anno Ovinia hæc lata fuerit, definire nequeo. Antiquior tamen fuit Ap. Claudii et C. Plautii censura. Nam, teste Livio IX. 46. 'forensis factio Ap. Claudii censura vires nacta' est, 'qui senatum primus libertinorum filiis lectis inquinaverat.' Lata igitur esse debet inter a. CCCXIX. quo C. Furius et M. Geganius censores fuere, et a. CCCCXLI. quo Ap. Claudius et C. Plautius censuram obtinuerunt. Adserta vulgata lectione in loco Festi, aliquid lege Orchia de censoribus cautum, eosve jussos esse senatu motis notas adscribere, ex nullo veterum testimonio constabit. Locus Nepotis nihil ad notas senatu motis additas, sed tantum pertinet ad edictum Catonis, quo luxuriam, quæ suo tempore, post regem Antiochum devictum et bellum a Cn. Manlio Vulsone in Asia gestum, invalescebat, diligentius, quam fecerant priores censores, repressit, et hinc multas res novas edicto suo addere necesse habuit. Similia edicta censorum memorant Plinius Hist. Nat. XIII. 3. XIV. 14. et Sueton. in Clar. Rhetor. c. 1. Speciosius argumentum duxit ex Gellii IV. 20. Verum dicendum est, vel Livium errasse, qui 'patrum memoria institutum' refert, 'ut censores motis senatu adscriberent notas;' vel Gellium, qui, quod postea usu receptum fuisse noverat, etiam tempore Catonis obtinuisse putavit. Certe Dukerus recte ostendit, Livium, inter cujus ætatem et censuram Catonis tot anni intercesserunt, de eo, quod tempore censoris Catonis invaluit, dicere non posse, id *patrum memoria institutum* fuisse. Eadem locutione utitur XXV. 6. 'Patrum memoria, qui capti a Pyrrho ad Heracleam erant, adversus Pyrrhum ipsum pugnantes satisfecerunt.' Inter a. autem CCCCLXXIII. quo Romani a Pyrrho ad Heracleam victi sunt, et a. IↃXLI. quo habitam orationem Livius loc. laud. tradit, tantum elapsi sunt anni LXVIII. Similiter XXXVI. 7. 'Adversus unum populum, patrum certe ætate ne uni quidem Epirotarum regi parem, geretis bellum.' Inter a. autem CCCCLXXII. quo incepit bellum cum rege Pyrrho, et a. IↃLXII. quo Hannibal ea verba dixit, effluxerunt anni nonaginta: verum is jam eo tempore senex erat, utpote qui triginta septem annis antea Romanis bellum Punicum secundum inferre cœperat. Errorem itaque potius a Gellio, quam a Livio, commissum credo, et adsentior viris doctis, qui, ut motis senatu notæ adscriberentur, non tempore Catonis, sed diu postea, institutum fuisse existimant. Id vero jam obtinuisse a. IↃCLXXXIII. quo Gellius et Lentulus censores erant, constat ex loco Asconii a Dukero laudati: at anno sexagesimo vel septuagesimo postea Livius historiam edidisse videtur. Hinc, si circa censuram Gellii et Lentuli adscriptio notæ invaluit, recte Livius dicere potuit id *institutum esse patrum memoria*.

Motis senatu adscriberent notas] *Moti e senatu* Voss. *motis ex senatu* Lov. 6. *motis e senatu* Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. omnesque typis descripti ante Curionem, qui primus præpositionem omisit. 'De senatu movere' dixit Cic. pro Cluent. c. 43. 'emovere senatu' Livius XLV. 15. Ceteroquin 'movere senatu,' 'tribu' Livius dicere solitus est. Mox *quos senatorio*, omissa media particula *aut*, Gaertn.

§ 7 *Gravissima in L. Quinctium oratio est*] Ultima vox abest a Lov. 2. Harl. et Mead. 1. Qua omissa, oratio pendet a præcedenti 'exstant.' At reliqui codd. eam servant.

Retinere Quinctium in senatu] *L. Quinctium* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. vett. Primus Frob. prænomen omisit. Præpositio insuper *in*

deest in Voss. et Lov. 1. Ea vero elisa est ab ultima litera vocis præced. Vide ad x. 13. § 3. Supra III. 39. 'Nec nominis homines tum pertæsos esse ; quippe quod sacris etiam ut sollemne retentum sit.' Mox *T. Quinctius, cum censor esset* Lov. 1. 6. et Voss.

§ 9 *Per lasciviam quum cavillaretur*] Præpositio *per* constanter exsulat ab omnibus scriptis nostris, et edd. antiquioribus ; quam primus addidit Ascens. 1513. Sed *lascivia quum cavillaretur* legunt Lovel. 2. 5. et ed. Camp. Tum *cavillaret* Harl. Vide ad x. 10. § 1.

Sub ipsum spectaculum gladiatorum abductus ab Roma] Vet. lib. *gladiatorium.* Sigonius. *Gladiatorum* in solis erat Lov. 2. 6. et Harl. neque typis descripti ita habuerunt ante edd. Mediol. 1480. et Tarvisinas. Reliqui Mss. cum edd. Camp. Rom. 1472. et Parm. legunt *gladiatorium.* Eadem varietas obcurrit mox § 11. XXVIII. 21. § 1. XXXI. 50. § 4. et apud Val. Max. II. 4. 7. ubi videndi viri docti. Eodem modo pro *dictatorium* scribæ nonnulli dederunt *dictatorum* VI. 39. § 7. Apud Nostrum XLI. 20. etiamnum editur *gladiatorum munus.*

Ut obsequium amatori jactaret] Ex meo cod. scribo *venditaret.* Lipsius, Epist. Quæst. v. 20. Mavult Lipsius, ut in libro suo membranaceo exstare profitetur, *ut obsequium amatori venditaret:* quod ego eo lubentius etiam recipio, quia video in antiqua ed. Moguntina legi *ut obsequium amatori ei vendicaret.* Quæ, tametsi vitiosa scriptura, ad rectam tamen inveniendam non nimis cæco facem allucet. *Modius.* [Vide Lectt. Var.] Pall. *amator ei venditaret:* vet. ed. *amator ei vindicaret.* Gebh. *Amator ei venditaret, vendicaret,* vel *vindicaret* omnes scripti nostri, et edd. principes : *amatori ei vendicaret* Mediol. a. 1480. Tarvis. utraque, et proximæ : *amatori jactaret* Aldus ex cod. Mog. *amatori venditaret* edd. Gruteri, omnesque recentiores. Utraque lectio commodum sensum efficit, et ferri potest. *Jactare,* ut mox cap. seq. 'Ibi jactantem sese scorto inter cetera retulisse, quam acriter quæstiones exercuisset.' Vide Broukhus. ad Propert. II. 19. 15. et Burm. ad Nason. Trist. IV. 3. 53. *Venditare,* ut III. 35. 'Medius inter tribunicios Duilios Iciliosque in foro volitare, per illos se plebi venditare.' XLIV. 25. 'In eo suam operam venditare conciliandæ gratiæ magis cupiit.' Cic. de Arusp. Resp. c. 22. 'Ea turbat, ut modo se venditet illis :' ubi vide Græv. Justin. v. 3. 'Hanc operam civibus venditabat.' Vide ad lib. XXXVIII. c. 42. § 11. Licet vero, si utraque lectio ferri potest, eam, pro qua stant membranæ Moguntinæ, ob codicis illius auctoritatem ac bonitatem, præferre soleam, hic tamen altera probanda, et *jactaret* ex ejus interpretatione natum videtur.

§ 10 *Nobilem Boium cum liberis transfugam venisse*] Citat hæc verba ex Livio Plutarch. Cat. Majore p. 346. Ὁ δὲ Λίβιος αὐτόμολον εἶναι φησὶν Γαλάτην τὸν ἀναιρεθέντα· τὸν δὲ Λεύκιον οὐ δι' ὑπηρέτου κτεῖναι τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' αὐτὸν ἰδίᾳ χειρί· καὶ ταῦτα ἐν τῷ λόγῳ γεγράφθαι Κάτωνος. Idem scribit in Flaminino p. 379. *Sigonius.* Mox vocabulum *præsens* non adparet in Harl.

§ 11 *Jam hunc Gallum morientem adspicere*] Ms. *morientem videre:* quorum alterum alterius glossema est, ut sexcenties alias. *Modius.* Pall. *morientem videre.* Gebhard. *Adspicere* in uno tantum meorum Lovel. 5. inveni. Reliqui omnes codici Mog. concinentes *videre* substituunt. Ut præeuntes codd. sequamur, verius videtur. Ceterum ordine mutato *jam videre hunc Gallum morientem* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn. Paullo ante *gladiatorum spectaculum* Lovel. 1. et Gaertn. Vide ad § 9. *Munera gla-*

diatorum dixit Livius XLI. 28.

§ 12 *Stricto gladio, qui super caput pendebat*] Nescio, cur inter epulas gladium super caput pendentem habuerit; nisi forte gladius fuit insigne imperii provincialis, ut hasta priscis temporibus potestatis regiæ; quam Saulem regem etiam domi secum habuisse, in libris sacris scriptum est. Hastam et gladium insignia fuisse prætorum jus dicentium, illam ad jurisdictionem, hunc ad quæstionem significandam, scribit Sigon. de Judic. I. 7. de ea re quæro testimonia scriptorum veterum: nam inter insignia prætorum in urbe jus dicentium, vel quæstiones exercentium, de his enim ibi agit Sigonius, gladium fuisse, adhuc nusquam inveni. *Duk.*

CAP. XLIII. § 1 *Et fabulæ tantum sine auctore editæ credidisset*] Si Valerius fabulæ credidit, certe Cicero quoque in Catone c. 12. fabulam narrat; quippe qui eandem ejus rei gestæ adfert caussam. Hoc etiam obiter notandum, cum ante septennium L. Flaminius consul, sive proximo deinde anno proconsul, hoc in Gallia facinus commiserit, cur illis censoribus tum non fuit notatus? Titus enim frater biennio post factus est censor, ut non videatur quibusdam locum habere ea apud Ciceronem ratio in Catone, ubi ita inquit: 'Tum hic Tito fratre suo censore, qui proximus fuerat, elapsus est. Mihi vero et Flacco neutiquam probari potuit tam flagitiosa et tam perdita libido,' &c. Sed sciendum, hoc exemplum esse, censores maxime inito jam magistratu novo senatum legere consuesse: ideoque Flaminium non statim, ut magistratu abiit, e senatu pulsum, sed ad hoc usque tempus impune illi fuisse: quare Ciceronis ratio bene procedit. *Glarean.* Hujus tamen historiæ auctor est Cic. in lib. de Senectute c. 12. Quod etiam notavit Plutarchus in Caton. Maj. 346. et Flaminin. 379. *Sigonius. Sine auctoritate* Lov. 1. et 6. Tum *condidisset* Harl. sollemni scribarum aberratione. Vide ad Livii I. 44. § 2. VII. 30. § 19. c. 33. § 6. Nic. Heins. ad Nason. Met. III. 29. et Burm. ad Fast. v. 623. Paullo ante *orationem Catonis* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Ceterum ratio Ciceronis, quam Glareanus recte defendit, magis confirmabitur, si cogitemus, non tantum censores in initio honoris senatum legisse; sed etiam, licet quolibet quinquennio novi censores creati sint, attamen honorem censuræ tantum annuum ac semestrem fuisse. Vide ad X. 47. § 2. quo tempore igitur L. Quinctius ex provincia rediit, non erant in republica censores, qui flagitiosam ac perditam ejus libidinem notare poterant.

Simile tamen et libidine et crudelitate] Prius *et* non comparet in Mss. nostris, et priscis edd. Vide ad II. 44. § 3. Moguntini deinde monuerunt, se in membranis suis invenisse *et libidini et crudelitati;* vulgarunt vero *libidini et crudelitati.* Aldus deinde edidit *et libidine et crudelitate*, quod reliqui servarunt. Mox § seq. *cujus amore deperierat* cod. Mogunt.

§ 3 *Tum illam infra eum adcubantem*] Lipsius, quia liber opt. *in terra eum*, conjicit *intra:* et sic etiam mallet apud Ciceronem legi Fam. IX. 26. et Sueton. in Calig. c. 24. Hæc dum refero, refutare simul me puta. Quibus tamen major species esset, si non in utroque posteriore loco et τὸ *supra* occurreret. Sallust. Hist. l. III. apud Serv. ad Virgil. Æn. I. 698. 'Igitur discubuere, Sertorius inferior in medio, supra L. Fabius Hispaniensis senator ex proscriptis: Antonius in summo, infra scriba Sertorii Versius,' &c. *J. F. Gron. Intra eum* Harl. et Hearnii L. 1. Ex qua lectione natum est errore librariorum *in terra eum* in Lov. 1. quod se quoque in optimo libro vidisse, testatur Lipsius ad

Tacit. Ann. XI. 2. et in *intra eum* mutabat, quemadmodum etiam locum Sallustii ad partes advocans Antiq. Lect. lib. III. laudat *interior*. Voces *intra* et *infra* sæpe in Mss. confundi, vidimus ad XXXIV. 50. § 3. Adde viros doctos ad Nason. Trist. III. 4. 35. Scribæ etiam alibi ex *intra* fecerunt *in t'ra*, sive *in terra*. Vide ad XXV. 7. § 4. Sed recte Gronov. hoc loco, et Burmann. ad Sueton. Calig. c. 24. vulgatum *infra eum* vindicarunt. Horat. Sat. II. 8. 18. ' quis cœnantibus una, Fundani, pulchre fuerit tibi, nosse laboro. Summus ego, et prope me Viscus Thurinus, et infra (Si memini) Varius: cum Servilio Balatrone Vibidius, quos Mæcenas adduxerat umbras: Nomentanus erat super ipsum, Porcius infra.' Quod hic ' infra eum adcubare' dixit, id mox hoc cap. ' in sinu consulis recubare ' vocabit.

Quemquam securi ferientem, et pervelle id videre] Forte *feriri*. Titulus Controv. apud M. Senecam Controv. IV. 25. ' quæ aiebat se numquam decollari hominem vidisse.' In ipsa, ' Feriatur in foro, omnes videant.' *J. F. Gronov.* *Puelle* pro *puelle*, sive *pervelle*, corrupte Harl. et Mead. 1.

Unum ex damnatis, adtrahi jussum] Vetus scriptura *unum ex illis miseris attrahi jussum*. Gelen. Libri nostri omnes *unum ex damnatis attrahi jussum*. Gebh. Sic quidem [*unum ex illis miseris*] Gelenius: sed nostri omnes scripti cum prius editis, *unum ex damnatis attrahi jussum*. Bassus apud Senecam Controv. IV. 25. ' quod desiderante tale spectaculum meretrice, plenum carcerem damnatis habuisti.' Cassius ad Ciceronem Fam. XV. 19. ' Habet damnatos, quos restituat.' Petronius c. 108. ' Mulier damnata, et in toto navigio sola verberanda.' *J. F. Gron.* *Unum ex damnatis* etiam omnes nostri, Hearnii Oxonn. et Crevierii Victor. quod ex interpretatione lectionis a Gelenio ex Msto restituntæ natum puto. Sæpe in carcerem conjecti, vel capitis damnati ' miseri ' vocantur. Manil. V. 620. ' inmitis veniet, pœnæque minister, Carceris et duri custos, quo stante superbe Prostratæ jaceant miserorum in limine matres.' In ipsa illa, quam Gronov. laudavit, controversia apud Senec. ' E carcere in convivium prætoris, cui stupenti misero meretrix adridet.' Et paullo post, ' Submoveri jubet; miserum stare ad præbendas cervices inmotum.' Vide ad XL. 14. § 2.

§ 4 *Facinus, sive eo modo, quo censor objecit, sive, ut Valerius tradit, commissum est, sævum atque atrox*] Libri nostri omnes, *Facinus atrox, sive eo modo, quo censor obicit, sive, ut Valerius tradit, commissum est*. Gebh. Similiter omnes nostri, nisi quod Lov. 5. cum edd. antiqq. *objicit* præferat. Ita autem datum videtur, quia sequitur *tradit*. Sed vide ad III. 46. § 9. et XXIX. 27. § 5. Lectio, quæ nunc exstat, auctoritate cod. Mog. firmatur; cujus auspiciis primus Aldus eam recepit.

Scorti procacis, in sinu consulis recubantis] Recubabat sinu, quia, ut supra dixit, ' infra consulem accumbebat:' quo modo de scorto Cytheride ait ad Papirium Cicero ad Fam. IX. 26. ' Infra Eutrapelum Cytheris accubuit.' Lecto enim accubuisse eodem (ut mos erat in triclinliis) significat. *Sigon.* *In sinum consulis* Lov. 2. et 6. Male. D. Johann. Euang. XIII. 23. Ἦν δὲ ἀνακείμενος εἷς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ. Ad quem locum videndus ὁ μακαρίτης Fr. Ad. Lampé, olim collega mens exoptatissimus.

§ 5 *Sin fateretur, ignominiane sua quemquam doliturum*] Perperam libri nostri *qui fateretur*. Gebh. Similiter peccant omnes scripti nostri, et edd. principes: *sin fateretur* jam emendatum erat in ed. Ven. a. 1495. Tum *quemque doliturum* Voss. Harl. Mead.

1. et edd. vett. *quemquam* primus Ascens. vulgavit a. 1513. quod postea se in cod. suo reperisse, Moguntini testati sunt. Paullo ante vox *Quinctio* abest a scriptis nostris, Hearnii L. 1. et priscis excusis, quam Moguntini, præeunte codice suo, restituerunt. Quid autem sit ' sponsione defendere sese,' vide Hotom. ad Cic. pro Quinct. c. 8.

Quum ipse, vino et Venere amens, sanguine hominis] Pall. uterque *sanguinem hominis*. Gebhard. Similiter Lov. 4. et Mead. 2. Vox *ipse* deest in Lov. 5. Tum *Venere et vino amens* Lov. 6.

CAP. XLIV. § 1 *In equitatu recognoscendo L. Scipioni Asiatico ademtus equus*] Legendum esse ex scriptis *L. Scipioni Asiageni*, defendimus Observat. IV. 25. *J. F. Gron.* Nota. Supra XXIX. 37. ipsi censores consulares equo publico merebant, qui honos sub imperatoribus mansit. ' Donatus equo publico ' in Inscr. Antiqq. obcurrit. At Onufrius in Fastis p. 154. aliter explicat, de his scil. qui ex equestri ordine in senatum lecti erant a censoribus, quod refellitur hoc exemplo Scipionis Asiatici. Sigonius de Jure Civium Rom. l. II. c. 3. p. 79. *equites* dupliciter sumi ait, primo prout senatoribus opponuntur, secundo prout peditibus. Sed fallitur. Illa enim divisio ordinum recentior fuit, teste Plinio. Valerius III. 4. Sed vide Sigonium ibid. pag. 82. *H. Valesius.* De equo publico censorum Livii et Neronis, de quo hic agit Valesius, vide ad XXIX. 37. *Duk.* Lectio quæ olim vulgabatur, *L. Scipioni Asiatico*, vel *Asyatico*, superest in Lovel. 2. 5. Harl. et Mead. utroque. *L. Scipioni geni Asya adempta et jus* legit Voss. sed *gigasia* loco *τοῦ geni Asya* pro varia lectione margini adscribitur. *L. Scipione Geniasya adepta et vis* Lov. 1. *L. Scipioni gimnasia adempta et jus* Lov. 6. *L. Scipioni Asiageni ademptus equus* Lov. 3. 4. et Lov. 2. in margine; nisi quod *ecurius*, pro *equus*, sit in Lov. 4. Voces *Asiageni, &c. accipiendis* desunt in Gaertn. Juvat huc transcribere codicum, quos Gronov. consuluit, varias lectiones ex ejus Observ. loc. laud. ' Scriptæ membranæ Cardinalis Barberini, et Alexandri Petavii clare *L. Scipioni Asiageni.* Sic et unus Flor. vetustior. Item Venetus cœnobii D. Antonii. Alter in eadem bibliotheca *Lucio Scipioni geni asya.* Thuanæus *L. Scipioni regni asia.* Quæ adjungimus, ut appareat, quid librarii proximorum seculorum permiserint sibi, et quibus gradibus longissime tandem a veritate sit recessum.' Ex his rite *ὁ πάνυ* efficit, *L. Scipioni Asiageni* legendum esse, eamque emendationem adstruxit locis Sidon. Apoll. carm. VII. (quod est Panegyr. Aviti) vs. 80. et Diodori Sicul. in Exc. Peiresc. p. 381. Idem cognomen postea Gellio IV. 18. reddere conatus est; et octo codd. fide Eutropio IV. 4. restituit Haverkampius. Idem denique cognomen Scipioni viri docti vindicarunt auctoritate nummorum gentis Corneliæ; qui tamen quomodo intelligendi sint, non convenit. Nonnulli hanc eorum inscriptionem referunt L. SCIP. ASIAG. quod Augustinus in Famil. Rom. et ex eo Ursin. in Famil. Rom. ex nummis, exponunt *L. Scipio Asiagetes.* Gronovius loc. laud. *L. Scipio Asiagenes;* cujus sententiam probavit Spanhem. de Præst. et Usu Numism. diss. 6. p. 526. ed. secundæ, sive diss. 10. p. 61. ed. ult. Alii legunt L. SCIP. ASIAC. quod *L. Scipio Asiacus* exponit Pighius in Ann. ad a. IDLXIV. p. 293. Secundum alios in nummis legitur L. SCIP. ASIA. G. Ita apud Morell. Thes. tom. I. in variis nummis gentis Corneliæ tab. V. Quod Harduin. ad Plinii XXXIII. 11. p. 631. exponit *L. Scipio. Asia gemina.* Cujus errorem refellit Haverk. in Comm. ad Thes. Morell. p. 130. et, testatus in nummis suis sine medio puncto ASIAG. legi,

eorum, qui *Asiagenes* reddendum censuerunt, sententiæ calculum adjecit. Vide etiam Smetii Antiquit. p.184. Gronovii igitur emendationem veram judicans, eam in contextu servavi, quia codicum auctoritate nititur. Quæ si deesset, nihil mutandum censerem: unde et recte supra editum puto XXXVIII. 58. 'Ne cognomine fratri cederet, Asiaticum se adpellari voluit.' Scipionem enim Romæ etiam 'Asiaticum' dictum esse, evincunt Fasti Capit. Consul. ad a. IDLXIII. L. CORNELIVS. P. F. L. N. SCIPIO. QVI. POSTEA. ASIATICVS. APPELLATVS. EST. Mox vocabulum *omnes* deest in Lov. 2.

§ 2 *Quæ pluris, quam quindecim millium æris, essent*] *Æris gravis* putat Perizon. § 20. de Ære Gravi, e Plutarcho, qui mille quingentas drachmas dicit. *Duk. Quæ plus quam quindecim* Lovel. 2. et Harl. quorum posterior voces *essent, in censum, &c. millibus æris* omisit neglegentia scribæ ob repetitionem vocis *æris*. Vide ad IX. 11. § 11. In præcedentibus *vestes muliebres* Lov. 2. Harl. et Mead. 1.

In censum referre viatores jussi] *Jussit* est in veteribus libris: et id sequens etiam membrum desiderat. *Sigon.* Legimus *in censum deferre jaratos.* Et mox, *decies tanto pluris, quam quanti essent.* Quemadmodum multis disputavimus lib. IV. de Pecun. Vet. c. 1. ubi hanc Catonis censuram et illustravimus, et vindicavimus. *J. F. Gron. Deferre* legendum censet Gronov. quia 'deferre in censum' dicebantur cives, bona apud censores profitentes, quum 'referre in censum' dicerentur censores, vel scribæ, qui illis adparebant, ex censorum auctoritate, bona civium in tabulis adnotantes. Codd. in ea voce nihil mutant, excepto solo Gaertn. qui legit *ferre.* Solent autem 'deferre' et 'referre' in Mss. confundi. Vide ad XXI. 6. § 5. *juratos* autem emendat, quia nullum hic 'viatorum' erat officium; sed quisque civium bona profiteri apud censores cogeretur, et quidem 'jurati' se bona fide patrimonium æstimaturos. Huic conjecturæ favent Vossian. Lovel. 1. 4. 6. Gaertn. et Hearnii L. 1. *juratores* legentes: *jussit* denique constanter omnes Mss. nostri, et priscæ edd. *jussi* demum dedit Frob. 1535.

§ 3 *Decem millibus æris, aut eo pluris, venissent, uti ea quoque decuplo tanto pluris, quam quanti essent, æstimarentur*] Non est in veteribus *uti ea quoque decuplo*, sed *decem*, ut subintelligas *millibus.* Gelen. Vet. libri habent *X. millibus æris, aut pluris eo venissent.* Porro autem quod ait Gelenius, subaudiendum esse *millibus*, ut sit, *uti ea quoque decem millibus tanto pluris, quam quanti essent*, non procedit. Est enim intelligendum, et non conjungendum, *decem tanto pluris*, id est, ut ait in hac re exponenda Plutarchus in Caton. p. 346. decuplo pluris, vel decies tanto pluris: ὑποτιμᾶσθαι τὴν ἀξίαν εἰς τὸ δεκαπλάσιον. Sic I. 36. dixit 'alterum tantum.' Et Plautus in Bacch. IV. 9. 3. 'sexcenta tanta:' et in Trinumm. II. 4. 129. 'tribus tantis.' Et Livius XLII. 12. 'Arma vel tribus tantis exercitibus in armamentaria congessisse.' Nisi quis legere malit *decies tanto pluris.* Quomodo dixit in Verr. III. 97. 'quinquies tanto amplius:' ut nota numeri *X.* errorem attulerit. *Sigon.* Ex hoc loco videtur colligi, modum ordinarii tributi ex censu, prout is a censoribus æstimatus erat, fuisse ternos asses in singula millia æris. Nam interdum, cogente necessitate, propter angustias ærarii auctum fuisse ostendit Livius lib. XXIII. capp. 31. 48. et XXVI. 35. *Duk. Aut pluris eo* Voss. Lovel. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. In posterioribus verbis τὸ *quam* deest in Lov. 1. et 6. quorum posterior insuper *quanto*, pro *quanti*, legit: *uti ea quoque X. tanto pluris* constanter edd. principes, quod etiam

Hearne in L. 1. invenit. Primus Ascens. a. 1513. mutavit *uti ea quoque decuplo tanto pluris.* At Frob. a. 1535. *uti ea quoque decem tanto pluris.* Budæus hunc locum laudans de Asse IV. p. 391. enm ita profert: *uti ea quoque decies pluris, quam quanti essent, æstimarentur.* Utrum vero ita ex conjectura legendum censuerit, an vero præeuntem codicem secutus sit, non monuit. Pighius in Ann. ad a. IDLXIX. p. 311. laudat, *uti ea quoque decuplo pluris, quam quanti essent, æstimarentur.* Hotom. deinde de Re Numm. p. 70. legendum contendit, *uti ea quoque decem aut pluris, quanti quanti emti essent, æstimarentur: et ex his rebus omnibus, &c.* Denique Gronov. de Pec. Vet. IV. 1. recte probat posteriorem Sigonii conjecturam *ut ea quoque decies tanto pluris, quam quanti essent, æstimarentur: et his rebus omnibus.* Sensum autem Livii esse docet, Catonem jussisse, ut, quum ornamenta, vestis muliebris, et vehicula antea censibus adscribi non solerent, nunc cives ea, si pluris, quam quindecim millium æris, essent, jurati deferrent, et eo nomine ternos æris in millia in publicum penderent. Qui vero mancipia viginti annis minora post proximum lustrum decem millibus æris, aut eo pluris, emissent, eo nomine ternos decuplicatos, sive tricenos æris in singula millia in publicum darent: recte itaque Livium dixisse, in censibus quoque accipiendis tristem et asperam in omnes ordines censuram fuisse. Ea ergo multa censoria fuit, ut ratione ornamentorum, vestis muliebris, et vehiculorum, unde olim nihil solvebatur, nunc, si pluris, quam quindecim millium æris, essent, conferrentur terni æris in singula millia; servi autem viginti annis minores, qui decem millibus æris, aut eo pluris, emti forent, decies tanto pluris æstimarentur, quam quanti essent, eorumque nomine itidem terni æris in singula millia penderentur: servus igitur decem millibus emtus æstimaretur centum millibus, eoque nomine in publicum darentur trecenti æris.

Et his rebus omnibus terni in millia æris adtribuerentur] *Attribuerentur* hoc loco significat tributi nomine statuerentur. Ergo Cato, deterrere volens homines a luxu, pluris decies delicatam vestem et venusta mancipia, quam quanti vendi possent, æstimavit, et in æris singula millia ternos asses tributi constituit. *Budæus*, de Asse IV. p. 391. Hoc obscurum est. Non ita longe ab initio hujus libri c. 7. viceni quini et semisses in millia æris a quæstoribus soluti referuntur. Quanquam haud scio, sintne hi loci comparandi: nam a me in hoc citantur, ut, si quid lectorem juvare queant, occasionem neglexisse non arguamur. *Glar.* Dubium habet hunc locum Glareanus; quem tamen nihil vitii continere, ex Plutarcho, qui totam hanc Catonis censuram Græce ex Livio vertit, perspicue intelligi potest. [' Glareanus ait, locum obscurum, non vitiosum.'] Sic enim ait in vit. Caton. p. 346. Ἠνάγκαζεν ἐσθῆτος, ὀχήματος, κόσμου γυναικείου, σκευῶν τῶν περὶ δίαιταν, ὧν ἑκάστου τὸ τίμημα δραχμὰς χιλίας καὶ πεντακοσίας ὑπερέβαλεν, ὑποτιμᾶσθαι τὴν ἀξίαν εἰς τὸ δεκαπλάσιον, βουλόμενος ἀπὸ μειζόνων τιμημάτων αὐτοῖς μείζονας καὶ τὰς εἰσφορὰς εἶναι, καὶ προσετίμησε τρεῖς χαλκοὺς πρὸς τοῖς χιλίοις· i. e. *Coëgit vestimenta, vehicula, mundum muliebrem, et familiarem supellectilem, si pluris, quam mille et quingentas drachmas, æstimata essent, decuplo pluris æstimari, quod vellet eos, quorum res pluris æstimatæ essent, majora etiam tributa conferre. Itaque singulis millibus ternos æneos attribuit.* Sic supra locutus est in triumpho Vulsonis XXXIX. 7. ' S. C. factum est, ut ex pecunia, quæ in triumpho translata esset, stipendium collatum a populo in publicum, quod ejus solutum antea non esset, solve-

retur. Vicenos quinos et semisses in millia æris quæstores urbani solverunt.' *Sigon. Et his omnibus rebus* Gaertn. Tum *terna in millia æris attribuerentur* Lov. 4. et Mead. 1. *terna in millia æris attribuerunt* Vossian. et Lov. 1. *trina millia æris attribuerentur* Lov. 2. *trina in millia æris attribuerunt* Lov. 6. *tria millia æris attribuerunt* Gaertn. *tria millia æris attribuerentur* Harl. et Mead. 2. Ceterum Budæus in eo sensum Livii non adsecutus est, quod eum referre crediderit, Catonem statuisse, ut etiam ornamenta, vestis muliebris, et vehicula, quæ pluris, quam quindecim millium æris, essent, decies tanto pluris, quam quanti forent, æstimarentur: quod ex verbis Livii colligi nequit.

§ 4 *Quæ in loca publica inædificata inmolitave privati habebant, intra dies triginta demoliti sunt*] *Inædificata* sunt, quæ aliquo in loco ædificata sunt, sed cum *in loca* dixit, significavit ædificia e privato in publicum procurrentia, et aliquid loci publici occupantia, Plutarcho teste in Caton. Censor. pag. 347. cujus verba sunt, *ἀνατρέπων καὶ καταβάλλων, ὅσα προὔβαινεν εἰς τὸ δημόσιον οἰκοδομήματα*: *immolita* autem sunt, quæ quispiam molitus est. Si quis igitur privatus ante ædes suas in publico podium posuisset, aut mœnianum projecisset, eum id demoliri, et dirnere, tollereque Cato jubebat. *Turneb.* Advers. I. 25. 'Immolitum' est, ut 'inædificatum:' quod aliquo in loco est structum et molitum: quod homines aliquo in loco moliti sunt et exstruxere. *Turnebus*, Adv. XXVII. 32. Ita Turnebus priori loco interpretatur verba Livii e Plutarcho, qui scribit Catonem *ἀνατρέψαι καὶ καταβαλεῖν, ὅσα προὔβαινεν εἰς τὸ δημόσιον οἰκοδομήματα*. Cruserius ibi vertit, *quæ in publicum projecta ædificia erant*. Et Xylander, *ædificia, quæ in publicum prominerent*. Hæc sunt, quæ 'Mæniana' et 'projecta' appellantur: quæ sola an Plutarchus significare voluerit, mihi non satis liquet: nam verba illius etiam de ædificiis in solo structis et in locum publicum excurrentibus accipi possunt. Sed Livius in universum de omnibus, *quæ in loco publico inædificata immolitave erant*, loquitur, sive totum locum publicum, sive partem illius quis ædificando occupasset. Verum in eo potius *in loco publico*, quam *in loca publica*, legendum puto; quod illo modo, non hoc, loqui solent scriptores Latini. Livius XLIII. 16. 'Parietem in sacra via adversus ædes publicas demoliri jusserunt, quod publico inædificatus esset.' Cæs. B. C. II. 16. 'Pæne inædificata in muris a nostris mœnia videbantur.' Cicero de Harusp. Resp. cap. 14. 'Quum de domo tua dixero, in qua tamen ita est inædificatum sacellum.' l. I. D. Ne quid in loc. publ. 'In loco publico prætor prohibet ædificare.' 'Immolitorum' nomine Cujac. Obs. IX. 9. significari dicit, quæcumque circa ædificiorum formam molita sunt, ut cap. 4. Legis Mamiliæ de limitibus: 'ne quis eos limites decumanos obsepito, neve quid in eis immolitum, neve quid ibi positum habeto.' In his 'immolitus' passiva forma dicitur, ut 'molit,' pro molitur, activa in lege apud Frontin. extremo lib. II. de Aquæduct. quod adnotavit Rigaltius in glossis Agrimensoriis. Aquarum publicarum curam ad censores, quum erant, pertinuisse, docet Frontin. eodem libro. *Duk.* Lips. Elect. I. 15. capita quædam legis Mamiliæ primus publici juris fecit; c. 4. autem ejus verba laudata ita legenda conjicit: *neve quid in eis inolitum, neve quid ibi opsitum habeto:* 'inolitum,' ab 'inolescere,' ad arbores; 'obsitum' ad fruges pertinere putat, et prius verbum Livio hoc loco restituens emendabat *inædificata, inolitave*. De verbo 'inædificare' vide ad I. 55. § 4. Dein *infra triginta dies* Lov. 5. et edd. ante Aldum, qui rec-

te, præeunte cod. Mog. *intra dies triginta* emendavit. Firmant eam lectionem reliqui, quibus usus sum, Mss. Sæpe librarios ita variasse, vidimus ad XXXIV. 50. § 3. Idem error eximendus est Frontino de Aquæd. lib. I. non longe post principium p. 222. ed. Keuchen. ‘ Curius intra quintum diem, quam erat duumvir creatus, decessit:’ ubi vulgo legitur *infra quintum diem.* Sed *intra* eodem sensu idem Frontin. Strat. II. 5. 39. ‘ Ipsum eo vulnere adfecit, quo intra paucos dies exanimaretur.’ c. 10. § 1. ‘ Complura suorum corpora intra noctem sepelienda curavit:’ ubi vide Oudend. Paullo ante *demerunt*, pro *ademerunt*, Voss. Verba hæc etiam aliis locis a scribis commutari, vidimus ad V. 13. § 8. Adde ad XXIV. 18. § 6.

§ 5 *Lacus sternendos lapide, tegendasque, qua opus esset, cloacas; in Aventino*] Est in veteribus melius *detergendas cloacas*, quam *tegendas*. Gelen. *Tegendasque* perperam servant Lov. 4. Harl. Mead. 1. et Gaertn. Corruptius, mutata etiam interpunctione, *lacus sternendos lapide tegendosque, qua opus esset; cloacas in Aventino, &c.* Voss. Lov. 2. 6. Mead. 2. et edd. principes: *lacus struendus lapide tegendosque, &c. cloacas in Aventino* Lov. 1. *lacus sternendos lapide contegendosque, &c. cloacas in Aventino* Lovel. 5. Pighius, hunc locum laudans, ita legebat et interpungebat in Ann. ad a. IↃLXIX. p. 311. *lacus sternendos lapide, tegendasque qua opus esset cloacas in Aventino; et in aliis partibus, qua nondum erant, faciendas locaverunt.* Minori mutatione legi posset *tergendasque, qua opus esset, cloacas;* nisi Gelenius se *detergendasque* in vett. membranis reperisse testatus esset. An hi intelligendi sunt censores Flaccus et Cato? quos cloacas neglectas purgandas et reficiendas mille talentis locasse refert Dion. Halic. Ant. III. p. 200. Certe ad Agrippam referri nequit, quem similiter cloacas expurgasse, et per eas in Tiberim subvectum esse, refert Dio Cass. XLIX. 417. Vide etiam Plin. H. N. XXXVI. 15. Se enim in eo narrando secutum esse Dion. Halic. tradit Γάϊον Ἀκύλιον, sive, ut cod. Vatic. legit, Ἀκίλλιον, pro quo legendum videtur Ἀκίλιον, ut indicetur C. Acilius, qui circa hæc tempora vixit. Vossius enim de Histor. Græc. I. 17. per eum intelligendum docet C. Acilium Glabrionem, qui tredecim annis ante censuram Catonis tribunus plebis memoratur XXXII. 29. An autem lacus, de quibus hic Liv. similes fuere illis, de quibus agit Nardin. Rom. Vet. III. 4.? Præterea *in Aventino et aliis partibus* Voss. Sed vide ad VI. 28. § 6. *In Aventino, in aliis partibus* Lovel. 5. et edd. veteres. Moguntini ex membranis suis copulam addiderunt, quam reliqui codd. nostri tuentur. Paullo ante *ex pecunia decreta*, omissis tribus vocibus mediis, omnes Mss. quibus usus sum, Hearnii L. 1. et edd. principes. Moguntini deinde monuerunt se in membranis suis reperisse *ex decreta in eam rem pecunia;* inde Aldus vulgavit *ex pecunia in eam rem decreta.* Sed in ordinem, qui in optimo cod. obtinet, vocabula digessi.

§ 6 *Molem ad Neptunias aquas, ut iter populo esset, et viam per Formianum montem*] Quæ sint illæ ‘ Neptuniæ aquæ,’ certo scire non potui: sed puto locum ad mare Latinum, ut et ‘ Formianus ’ ille ‘ mons.’ At quæ Cato ‘ atria in latomiis ’ emit, ea in urbe, aut prope fuisse existimo. Verba autem de vectigalibus locatis, et a senatu obliteratis (nam hoc sonat verbum ‘ induci ’) indigent etiam attento lectore, utinamque omnia bene habeant. *Glar.* Quæ a Livio ‘ Neptuniæ aquæ ’ fuerint appellatæ, se ignorare fatetur Glareanus. Nos in hoc indagando non parum laboravimus, et, ni animus fallit, veritatem adinvenisse putamus. Dionys. Hal. lib. I. de Neptunia oppido verba fa-

cit, quod in Romanæ Campaniæ ora maritima positum est, et hodie *Nettuno* dicitur, cui nobilissima Colonnensium familia dominatur. Hanc olim 'Neptunias aquas' dictam existimo: eo quod ad mare sit sita. Ita et a Neptuno 'Neptunia' dicta, quæ ad Neptunum seu mare spectant. Neptunus enim non solum est maris Deus, sed et ipsum mare, eo quod terras nubat, hoc est cooperiat. Sic 'Neptunalia' Neptuni sacra, quæ et 'Salatia' a salo. Quod vero ab aquis frequens sit, oppidis nomen indere, exemplo sint castrum in Umbria 'Aqua sparta' dictum, 'Aqua viva' in Apulia, et ibidem 'Aqua Lagna.' *Aqua natæ* hodie. 'Aquino' in Samnio. 'Aqua nigra' in Gallia Transpadana. 'Aquæ Sextiæ' in Narbonensi provincia. 'Aquæ Statiellorum,' hodie *Acqui*, in ducatu Montisferrati, sub serenissimi Vincentii Ducis Mantuæ ditione positæ. 'Aquæ calidæ' et 'Aquæ Quinctianæ' in Hispania, et aliæ 'Aquæ calidæ' in Britannia, oppida scilicet; et alia multa, quæ consulto prætermitto. Hanc nostram interpretationem fovet, quod ibidem 'Formiæ' civitas sit sita, a qua 'Formianus' propinquus mons dictus, ubi et Ciceronis situm nobile rus, 'Formianum' dictum, si Volaterrano credimus, cujus meminit Cic. de Orat. II. sicuti et de Formiana civitate ad Attic. verba facit: de eadem et Mart. x. 30. 'O temperatæ dulce Formiæ littus,' &c. in quibus hujus oræ amœnitatem describit. Addamus quoque ad nostram comprobandam sententiam, eodem in loco et nunc existere antiquum vicum voluptuosissimum, *Mole* dictum a Flacci constructione, ita ut hæc omnia Livii textui quam optime conveniant. Ad hanc autem regionem populum Romanum frequenter convenisse, voluptatis ac animi sublevandi, corporisque recreandi causa, credibile est. Namque, olim Romanorum delicias ea in ora maritima potissimum exstitisse, ubique legimus. Hanc nostram expositionem quisque recipiat, aut improbet pro suæ Minervæ captu. Nobis sat sit, in re obscura lumen aliquod dedisse. *M. Donat.* Credo dici iter ad Neptunias aquas. Sed mole ibi struenda non fiebat iter populo ad eas. Forte *et, ut iter populo esset, viam per Form. montem.* Hoc sensus postulat, et fortassis, quod de sua ætate testatur Cluverius Ital. Ant. III. 7. pag. 1014. et c. 10. p. 1074. nunc quoque ibi pars viæ Romanæ superest. *Duk.* Verisimilis est sententia Cluv. Ital. Ant. III. 7. pag. 1012. ubi ex Vitruv. VIII. 3. docet, prope Tarracinam fontem fuisse, Neptunium vocatum, cujus aquas Livius hic 'Neptunias' appellat. Eamdem adstruit mentione montis Formiani, per quem Flaccus hic viam fecisse dicitur. Eum autem non longe a Tarracina remotum, ac medium inter Fundos et Formias fuisse existimat. Eumdem locum etiam intellexisse videtur M. Donatus, sed male huc advocat testimonium Dionys. Halic. Antiq. I. p. 59. referentis, antiquos 'Italiæ' nomine indicasse oram maritimam a Tarento ad Posidoniam, et urbem, quam Dionys. Ποσειδωνίαν vocat, 'aquas Neptunias' a Livio dici censet. Sed Ποσειδωνία est, quæ Latinis *Pæstum* vocatur, et a 'Neptuniis aquis,' ubi Flaccus molem fecit, longo terrarum intervallo distat. Ita locum Dionysii accipiendum esse, monuit Cluver. Ital. Ant. I. 1. p. 9. Pæstum autem a Græcis Ποσειδωνίαν dici Ital. Ant. IV. 14. p. 1255. Præterea *et etiam via per Formianum* legit Lovel. 2. *et via per Formianum* Lov. 6.

§ 7 *Cato atria duo, Mænium et Titium in latomiis*] Scribendum *lautumiis*, ut diximus ad XXXVII. 3. siquidem eæ intelliguntur. Sed in Vossiano video *in Latinis;* ut possit aliquis suspicari *in Carinis.* J. F. Gron. Sex

priora vocabula desunt in Lov. 1. *Mevium* legunt Lovel. 2. et Harl. Male. Intelligitur enim 'Mænius,' qui, 'quum domum suam venderet Catoni et Flacco censoribus, ut ibi basilicam ædificarent, exceperat jus sibi unius columnæ, super quam tectum projiceret, ex provolantibus tabulatis; unde ipse et posteri ejus spectare munus gladiatorum possent, quod etiam tum in foro dabatur.' Vide Ascon. ad Cic. Divin. in Cæcil. c. 16. Tum *Ticium* Voss. et Lov. 2. *Titum* Lov. 6. *Atticium* Gaertn. Familia sive gens Titia Romæ nota fuit, et in nummis aliisque monumentis memoratur: *in latumiis* Lov. 2. 4. et Mead. 1. *in Latinis* Lov. 1. 6. Gaertn. et Hearnii L. 1. unde tamen *in Carinis* cum Gronovio conjiciendum non videtur. *Latinis* enim natum puto ex compendiaria scriptura *Latūiis*. Præterea basilica Porcia, quæ ex duobus atriis Mænio et Titio, et quatuor tabernis in publicum emtis facta est, fuit in foro Romano, curiæ juncta, teste Ascon. Ped. in Argum. Orat. Cic. pro Milone p. m. 183. et eam ob caussam sibi Mænius, quum domum censoribus venderet, jus unius columnæ exceperat, ut inde munera gladiatoria in foro edi solita spectaret, ut modo dictum est. Vide Nardin. Rom. Veter. v. 4. de lautumiis autem vide Donat. de Urb. Rom. II. 19. et Nardin. Rom. Vet. v. 11. Hæc igitur basilica sita erat in regione urbis octava, quæ forum Romanum vocatur; at Carinas alia parte urbis fuisse, docent Donat. de Urbe Rom. III. 10. et Nardin. Rom. Vet. III. 9. Potius igitur cum eodem Gronov. lego *in lautumiis*, quod servant reliqui codd. Vide ad XXXVII. 3. § 8.

Vectigalia summis pretiis, ultro tributa infimis locaverunt] De integritate hujus lectionis cur dubitet Glareanus ad § 6. nescio: quid enim huic sententiæ deest? cum scieris, aliud esse *vectigalia*, aliud *ultro tributa*. Sic enim XLIII. 12. 'Qui publica vectigalia aut ultro tributa conduxissent.' Plutarchus autem ita in Cat. p. 347. τὰ δὲ τέλη ταῖς πράσεσιν ἐπὶ τὰς ἐσχάτας ἐλαύνων τιμάς. ['Glareanus ait, ea verba indigere attento lectore, et optat, ut omnia sint integra.'] *Sigonius*. Ambigi video, quid ista inter se differant. Eadem enim si essent, iisdem pretiis locata oportuit: sed *vectigalia* omnibus nota confido, 'ultrotributorum' ignoratio sententiæ cognitione officit. Ego 'ultrotributa' esse puto, impensas et attributiones operum publicorum faciendorum, et sartorum tectorum præstandorum, mancipibus et redemptoribus certa mercede locatorum. Ita vectigalia, quibus reditus et fructus populi Romani constabat, quantum potuerunt, censores auxerunt: ultrotributa, quibus impensæ sumptusque et erogationes pecuniæ publicæ ex ærario hauriebantur, quantum potuerunt, pretiis diminuerunt, et ad minimam summam perduxerunt. Huic autem nostræ sententiæ si adstipulator quæritur, præsto Plutarchus erit in Cat. Censore, qui non aliter Livium, quam nos, explicabit. Nam de eadem censura, Livium secutus, ita scribit pag. 347. συστέλλων δὲ τοῖς μισθοῖς τὰς ἐργολαβίας, τὰ δὲ τέλη ταῖς πράσεσιν ἐπὶ τὰς ἐσχάτας ἐλαύνων τιμάς. Itaque istud XLIII. 16. 'Qui publica vectigalia aut ultrotributa conduxissent,' in eandem sententiam accipiendum etiam arbitror. Quocirca eleganter a Seneca de Beneficiis IV. 1. scriptum est, 'Cum virtutem nec lucrum invitet, nec damnum absterreat, adeoque neminem spe ac pollicitatione corrumpat, ut cuncta in se impendere jubeat, ac sæpius in ultrotributis sit.' Significat enim sumptum magnum, impensasque virtutis causa sæpe esse faciendas. *Turnebus*, Advers. I. 25. Aliter, et ita, ut non intelligam, de ultrotributis scribit Turneb. Advers. XXVII. 32. Eadem, quæ hic

Turnebus, 'ultro tributa' esse, dicit Lipsius ad d. l. Senecæ, et causam nominis explicat, quia non capiebantur, ut tributa, sed respublica ipsa ea mancipibus ultro dabat. Adde ibi Gruterum. Inter ea ergo etiam sunt locationes equorum curulium præbendorum, de quibus est in Livio XXIV. 18. et quæ exercitibus in provincias portanda locabantur. l. XXIII. cap. 48. lib. XXXIV. capp. 6. et 9. *Duk.*

§ 8 *Censores, edicto submotis ab hasta, qui, &c. paullum inminutis pretiis*] Quum omnes voces olim perpetua serie conjunctæ essent, inperite postea divisæ sunt, et scriptum est *censore se dicto* in Harl. *censores ex dicto* in Voss. *censore edicto* in Lov. 1. *censoribus edicto submotis* alio errore legit Lov. 5. *censores edicto submoti* Gaertn. Præterea *paululum inminutis pretiis* Lov. 2. 4. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii L. 1. Sed vide ad XXXVI. 9. § 8. Paullo ante *lacrimis victus publicanorum* Voss. Lov. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Neque aliter Lovel. 1. nisi quod insuper *victis* præferat.

§ 9 *Simultatumque plena*] *Simultatiumque* Lov. 4. 5. et edd. Camp. Rom. 1472. Parm. et Mediol. 1480. quod recepi. Vide ad IX. 38. § 12. XXVIII. 18. § 2. et XXXIX. 5. § 2. Mox *cui acerbitate ea adsignabantur* Lov. 1. 6. et Voss.

§ 10 *Pollentia in Picenum*] Vet. lib. *Potentia.* Item Vell. I. 15. ubi de coloniis verba facit. Item Plinius, item Mela *Potentiæ* in Piceno meminerunt. *Sigon. Pollentia* servavit Crevierius, et facti caussam reddidit ad Epit. hujus libri. Verum ea lectio in nullo apud me codice obcurrit. Certe *Potentia* legunt Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. *Potentia* et *Pollentia* agri Piceni oppida fuerunt; illud maritimum, hoc mediterraneum. Vide Cluver. Ital. Antiq. II. 11. p. 730. et 741. Illius igitur nomen restituenti Sigonio adsentior, tum propter codd. et edd. vett. auctoritatem, tum propter locum Vell. quem laudavit. Neque dissentiunt duo reliqui codd. Voss. et Gaertn. nisi quod legant *Potentiam.* Supra X. 1. 'Soram atque Albam coloniæ deductæ.' XXXIV. 45. 'Coloniæ civium Romanorum eo anno deductæ sunt Puteolos, Vultnrnum, Liternum.' Et paullo post, 'Tempsam item et Crotonem civium Romanorum coloniæ deductæ.' Sed et altera lectio 'Potentia' ferri potest. Supra IX. 28. 'Suessa et Pontiæ eodem anno coloniæ deductæ sunt.' Et mox, 'Interamna et Casinum ut deducerentur coloniæ.' Auctor Epit. Liv. l. X. 'Coloniæ deductæ sunt Sora, et Alba, et Carseoli.' Utraque constructio jungitur in vulgatis edd. Vell. Pat. I. 14. 'Post triennium Tarracinam deducta colonia; interpositoque quadriennio Luceria; ac deinde interjecto triennio, Suessa Auruncа; et Saticula, Interamnaque post biennium:' quo loco Dacerius ad Fest. voce 'Saticula' legendum putat *Luceriam*, tum *Suessam Auruncam, et Saticulam, Interamnamque.* Verum, siquid mutandum, cum Raphel. malim *Tarracina.* Hic vero cum tot numero scriptis et edd. *Potentia,* quam cum aliis *Potentiam* malo. Paullo ante *Eo anno,* pro *Eodem,* Voss. Vide ad X. 10. § 6.

Deduxerunt iidem triumviri, Q. Fabius Labeo, et M. et Q. Fulvii, Flaccus et Nobilior] Neque hoc scire possum, cur dicat *iidem triumviri,* cum nusquam antea, quod sciam, horum triumvirorum sit mentio, quanquam alios quidem magistratus gesserint. *Glar.* Triumviri, inquit, qui Pisaurum, iidem etiam Potentiam coloniam deduxerunt. Hoc ut dicerem, Glareanus effecit, qui mendum subesse putat. ['Glareanus nihil dicit de menda; sed dubitat, ut solet.'] *Sigonius.* Libri omnes *iidem tres-*

tresviri. Gebh. *Tresviri* Voss. Lov. 1. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. vett. Primi postea Moguntini *triumviri* vulgarunt; de codice suo tamen nihil monuerunt in ejus excerptis. Similiter præferunt Lov. 2. et Hearnii L. 1. eamdemque lectionem reliqui servarunt usque ad Gronov. qui *tresviri* restituit, et in notis ad XL. 29. § 2. se id auctoritate codd. Barber. et Pet. fecisse monuit. Ceterum quum verum Livii sensum dubitanti Glareano Sigonius ostenderit, quis ferre poterit Donjatium, ad hæc verba, notantem, '*iidem*, scilicet, qui ante hanc coloniam deduxerunt?' At quando hæc colonia, sive Potentiam, sive Pollentiam intelligat, deducta fuisse memoratur? Mox § seq. vox *memorabilis* non adparet in Lov. 1.

CAP. XLV. § 1 *In insequentem annum crearunt consules*] *In sequentem annum* Voss. Lov. 1. 2. 6. et Gaertn. Vide ad IV. 30. § 12. Tum *creavit* Voss. *creaverunt* Lov. 2. et Gaertn. Ant. Perizon. ad marginem Livii legendum conjecit, *In insequentem annum creati consules M. Claudius Marcellus, Q. Fabius Labeo, Idibus Martiis, quo die, &c.* idque magis Livianum putabat. Verum neque codd. neque typis inpressi ejus emendationi favent.

§ 2 *Et Sp. Postumius Albinus, et P. Cornelius Sisenna*] Copula *et* utroque loco omittitur in Lov. 2. Deinde minus frequens gentis Corneliæ cognomen *Sisenna* librario cod. Voss. fraudi fuit, qui ejus loco scripsit *Silentina*. At *Sissenna* Gaertn. et *Sissenæ* infra § 5. *Sisena* Lov. 1. et 2. et infra *Sisenæ*; quomodo interdum in nummis antiquioribus scriptum obcurrit. Vide Hav. ad Morelli Thesaur. tom. I. p. 131. Paullo ante *Prætores creati C. Valerius*, omissa voce *erant*, Harleian. Dein *qui priore anno*, neglecta particula *et*, Lov. 5. et edd. ante Aldum.

L. Pupius, L. Julius, Cn. Sulpicius] Inter prætores ultimo loco non *Cn. Sulpicius* est, sed *Cn. Sicinius*, qui ædilis proximo anno fuerat c. 39. quanquam illic corrupte *Sicilium* vulgatæ edd. habent. *Gelen. L. Puppius* Lov. 5. et edd. omnes usque ad Gronov. qui a. 1665. recte *L. Pupius* edi curavit; quod est in reliquis Mss. Sed postea § 5. *L. Puppio* etiam Lov. 6. et Gaertn. Nomen hoc unica litera *p* scribendum esse, ex nummis constat, quos congessit Morellus in Thes. tom. I. in gente Pupia. Vide etiam ad IV. 54. § 3. XXII. 33. § 8. et XL. 19. § 10. Tum *Cn. Sulpicius*, vel *Cn. Sulpitius* omnes codd. nostri, et Hearnii L. 1. nisi quod *M. Sulpicius* corruptius legat Lov. 6. At mox § 5. (ubi iterum *M. Sulpicio* Lov. 6.) *M. Sicinio* Lov. 1. *Cn. Sicinio* Vossian. Lov. 4. 6. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 3 *Quos P. Claudius et M. Porcius habuerant*] *L. Porcius*. Sic enim ante Livius, et tabulæ Capit. *Sigon.* Vitiosum est posterius prænomen, et M. Porcius fuit censor cum L. Valerio. Hic autem P. Claudius in consulatu collegam habuit L. Porcium Licinum, cujus est frequens mentio. Itaque reposui quod erat verum. *Jac. Gronov. Quos P. Cornelius* Harl. Sequens copula *et* non adparet in Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. utroque, et priscis edd. quam primi addiderunt Moguntini, consentientibus Voss. et Gaertn. *M. Porcius* primi iterum Moguntini vulgarunt; quum priores typis descripti, et codd. omnes recte præferant *L. Porcius*.

§ 4 *Prætores ita sortiri jussi, uti flamini Diali utique altera*] *Sortiri jussi pr. cum flamini Diali* Voss. *sortiri jussi: P. u. flamendiali* Lov. 1. *sortiri jussi provincias C. Valerius flam. Dial'* Lov. 6. Paullo ante *privatæ*, pro *servatæ*, idem cod. a m. pr. *prorogatæ* a m. sec.

§ 5 *Cn. Sicinio Sardiuia evenit*] Vide ad § 2. Præterea *Sardinia venit* Lov. 1. 6. et Voss. Vide ad IX. 12. § 1. *Sardinie venit* Mead. 1. Olim unico contextu scriptum fuerat *Sardiniæve-*

nit ; inperite postea voces divisæ, ac datum est *Sardiniæ venit ;* diphthongo deinde in simplicem vocalem, ut fieri solet, mutata, *Sardinie venit.* Vide ad XL. 19. § 9.

L. Julius proficisci mature est jussus] Pall. *maturare est jussus:* neque dissentit vet. ed. *Gebh.* Unde acceperit Aldus, haud scio. Nam scripti omnes, et editi prius *L. Julius maturare est jussus.* Nec Moguntini differentiam aut ipsi, aut Gelenius, aut Modius notant. Habet tamen Vossianus Aldinum. Lib. XXXVII. cap. 22. ' Profectus quum, quantum accelerare poterat, maturasset, ad portum, quem Megisten vocant, prægressas consequitur.' Sed minus miror, hoc verbum ineptis hominibus hic offendiculo fuisse, quum cogito, multo elegantiorem loquendi rationem a viro docto tantopere explodi apud Sallust. in Jug. c. 36. ' Igitur Albinus, renovato bello, commeatum, stipendia, aliaque, quæ militibus usui forent, maturat in Africam portare.' Quibus ille sic insultat : ' Vox postrema a nemine patienter legi potest ; adeo et visu et odore est deformitatis notheæ.' Quid ita ? An ' portare commeatum,' ' stipendium ' reprehendit ? Recordaretur Plauti in Epid. III. 2. 7. ' Ut importem in coloniam hunc auspicato commeatum.' Sallustius eodem lib. c. 104. ' Cum Octavio Rusone, qui quæstor stipendium in Africam portaverat.' Quod etiam perperam in uno defecto codice mutari existimo. Immo potius displicuit illa compositio, ' maturat portare,' quam tantopere adamavit Livius noster. Lib. XXIX. c. 12. ' Quod nisi omni vi perficere maturasset.' l. XXXIV. c. 46. ' Nuncium ad collegam mittit, ut, si videretur ei, maturaret venire.' XL. 26. ' Si consules maturassent in provinciam ire.' XLIV. 36. ' Instabat tribunis militum, ut maturarent instruere.' Plancus ad Ciceronem ad Fam. X. 21. ' Petierat per literas ipse, ut maturarem venire.' Tacitus Hist. IV. 34. ' Hostem si statim impellere, cursumque rerum sequi maturasset.' Eodemque libro c. 74. ' Ne Tutor quidem maturavit superiorem Germaniæ ripam et ardua Alpium præsidiis claudere.' v. 18. ' Debellatum eo die foret, si Romana classis sequi maturasset.' Pari infelicitate eodem Jugurth. c. 79. ' Igitur Carthagine missi duo fratres, quibus nomen Philænis erat, maturavere iter pergere.' Vox postrema, inquit ille, abundat. Meo judicio haud quaquam. Atque his omnibus pœne inducor, ut et apud Nostrum XXXII. 16. cum Andrea et eum secutis malim, ' jussis ceteris, quantum maxime possent, maturare sequi :' ubi Moguntina suffecit *maturate.* Nec secus hoc l. XXXIX. c. 21. ' Nunciaretque, senatum æquum censere, ne sine imperio provincia esset, maturare eum proficisci.' Quod et nunc fere habent vulgatæ : nam antiquiores *maturate.* Sic XXI 30. ' Postquam ipsi stetit sententia pergere ire.' *J. F. Gron. Proficisci mature est jussus,* præter Voss. servat Gaertn. In his similes codd. incidisse Aldum, qui primus ita edidit, credibile est. Sed recte alterum *maturare est jussus,* quod servant reliqui codd. nostri, et Oxonn. Hearnii, Gronov. restituit.

§ 6 *In agro, qui nunc Aquileiensis est*] *Est Aquileiensis* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, et primæ edd. Altera lectio Aldum auctorem habet. Paullo ante *ignotæ ante viæ* Harl. Tum *ut ante dictum,* omisso τῷ *est,* Voss. Lov. 1. 4. Harl. et Mead. ambo.

§ 7 *Id eos ut prohiberet, quoad ejus sine bello posset*] Notandum etiam hoc locutionis genus. Omnia sane, quæ nos vidimus, ita habent exemplaria. *Glar.* Scripti *quod ejus sine bello posset.* Utique rectius, et de talibus jam supra. *J. F. Gron.* Adde Perizon. ad Sanctii Minerv. III. 6. 1. et IV. 4. 84. *Duker. Quoad ejus* in solis

exstitit nostris Lov. 5. et Gaertner. Reliqui omnes cum Gronovio legunt *quod ejus.* Idem de Oxonn. suis Hearnius, et de Victor. Crevierius testantur; quam lectionem Clericus et Crevierius idem recte in contextum admiserunt. Usus vocis *quod* inlustratur ad XXVI. 32. § 2. *quod ejus* ad XXXI. 3. § 2. *Quod* et *quoad* a librariis commutari, vidimus ad VI. 38. § 13. Verbum *posset* exsulat a Lov. 1. *possit* legit Voss. Mox *alterum* non adparet in Voss. et Lovel. 1.

§ 8 *Comitia auguris creandi habita erant: in demortui Cn. Cornelii Lentuli locum creatus erat Sp. Postumius*] Cum augures cooptari solerent a collegio, Livius tamen augurem comitiis designatum hic scribit. Quod quia novi est exempli et insuitati, prætermittere nolui. *Turnebus*, Advers. XXVII. 32. Vetus alio ordine, aliis verbis, *comitia habita erant in mortui Cn. Corneli in loco auguris sufficienter creatus Sp. Posthumius.* Unde erno hanc lectionem, *comitia habita erant in mortui Cn. Cornelii Lentuli locum auguris sufficiendi. Creatus Sp. Posth.* reliqua in Livio glossæ. *Lipsius*, Epist. Quæst. v. 20. Pall. *in demortui M. Cornelii locum auguris sufficiendi creatus erat Sp. Postumius Albinus:* neque discrepat vet. ed. *Gebh.* In prima reperio Moguntina ed. Ab Andrea ad Ascensium, ut et scripti nostri omnes, *Extremo prioris anni comitia habita erant in demortui Cn. Cornelii locum auguris sufficiendi.* Id ipsum, quod e Ms. conjectura elicit Lipsius, nisi quod habet *mortui.* Hoc deinde melior Lipsianus, quod caret τῷ *erant.* J. F. Gron. Hic locus, quem omnes, quos vidi, non modo interpretes Livii, verum etiam alii, qui de ratione sacerdotum creandorum egerunt, excepto Gruchio, tamquam facilem intellectu præterierunt, non facillimus explicatu est. Certum est, aliquot sæculis, ut alios quosdam sacerdotes a suis collegiis, ita etiam augures a collegio augurum, non interveniente populo, in locum demortuorum suffectos fuisse. Hoc tum ex aliis scriptoribus, tum ex Livio ostendi potest, qui III. 32. XXXIII. 44. XL. 42. et XLIV. 44. augures ab auguribus 'lectos' et 'cooptatos,' nec usquam, nisi hoc loco, augurem comitiis populi creatum fuisse scribit. Primus hoc jus collegiis sacerdotum adimere a. IↃVIII. tentavit C. Licinius tribunus plebis, lege de sacerdotiis lata, qua 'cooptatio collegiorum ad populi beneficium transferebatur.' Sed, legem eam, obnitente C. Lælio prætore, non acceptam fuisse, auctor est Cicero in Lælio cap. 23. Deinde post annos ferme quadraginta Cn. Domitium in tribunatu plebis legem tulisse, qua 'jus sacerdotum subrogandorum a collegiis ad populum transferebatur,' Cicero Agrar. II. 7. Vell. II. 12. et Sueton. in Ner. c. 2. produnt, et verbo tangit Dio lib. XXXVII. c. 46. Domitii tribunatum in a. IↃCL. confert Velleius, in annum præcedentem Ascon. ad Fragm. Orat. II. Cic. pro C. Cornelio. Sed de eo hic non multum laborandum est. Ille est dignus vindice nodus, quomodo a. IↃLXIX. comitia augnris in locum demortui sufficiendi haberi potuerint, quum eo tempore jus illud adhuc penes collegium augurum fuerit, ac demum octoginta post annis illi ademtum, et ad populum translatum sit. Ejus solvendi non aliam rationem invenire potuit Gruchius de Comit. Rom. II. 2. quam ut conjiceret, certa quadam de causa, veluti per contentionem competitorum, aut augurum ipsorum inter se dissensionem, tandem effectum fuisse, ut res populi judicio committeretur, et comitia illa 'extra ordinem et præter morem' haberentur. Hoc nos contentos esse oportebit, donec ab aliis clarior obscuro huic loco lux adfundatur. *Duk.* Lectioni, quam Grono-

vius adoptavit, et hæc ed. nostra servat, suum N. favere, Hearnius testatur: at, quos versavi, diversis modis variant. *In mortui*, pro *in demortui*, præferunt Harl. Mead. 1. et Hearnii L. 1. *inde mortui* Gaertn. Sed vide ad v. 21. § 7. Tum *Marci*, vel *M. Cornelii locum* Lov. 2. 4. 6. Harl. et Mead. ambo: *cum locum Cornelii* Vossian. *cum in locum M. Cornelii* Gaertner. *Cn. Cornelii in loco* Lov. 1. *Cornelii locum*, omisso prænomine, Hearnii L. 1. Tandem *auguris sufficienter creatus Sp. Postumius* Lov. 1. *auguris sufficiendi creatus erat Sp. Postumius* reliqui nostri cum vulgatis ante Gronovium edd. Totum locum ita exhibet ed. Mog. *comitia auguris creandi habita erant: in demortui Cn. Cornelii locum creatus erat Sp. Posthumius Albinus.* Editores vero monuerunt, cod. suum optimum legere *in demortui C. Cornelii Lentuli locum.* Difficultas auguris hoc tempore comitiis populi creati ut tollatur, vel cum Dukero probanda est Gruchii sententia, vel, si ea minus placeat, haud ita magna mutatione legendum videtur, *post comitia habita*, vel *postquam comitia habita erant*, vel *comitiis habitis, in demortui Cn. Cornelii Lentuli auguris locum creatus erat Sp. Postumius Albinus: comitiis habitis*, nempe magistratuum, qui a. IↃLXIX. honoribus functi sunt. Videant acutiores.

CAP. XLVI. § 1 *M. Sempronius Tuditanus pontifex maximus est creatus. C. Servilius Geminus P. Licinii funeris caussa visceratione data ludos fecit, et gladiatores*] Longe aliter habet vetus et incorrupta lectio ad hunc modum: *P. Licinius Crassus pontifex maximus mortuus est: in cujus locum M. Sempronius Tuditanus pontifex est cooptatus. Pontifex maximus est creatus C. Servilius Geminus. P. Licinii funeris causa visceratio data et gladiatores CXX. pugnaverunt.* Nam P. Licinio Crasso C. Servilius Geminus, Gemino M. Æmilius Lepidus pontifex maximus successit, ut satis appareret Livium non oscitanter legentibus. *Gelen.* Hic Servilius in consulatu et decemviratu sacrorum caret cognomine 'Gemini:' et recte. Cur autem ita sit, supra exposui. Quare ex hoc etiam loco 'Geminus' eradendum est. *Sigon.* Lectio, quam Gelenius jure merito rejecit, superest in Lov. 5. et 6. Neque aliter inde differunt ceteri Mss. nostri, nisi quod omittant voces *ludos fecit.* Hearnius testatur Oxon. L. 1. omittere quidem verba *pontifex est cooptatus*, posteriora tamen ita exhibere, *C. Servilius Geminus P. Licinii funeris caussa ludos fecit, et gladiatores, &c.* Gronovius in priori notarum ed. prima verba brevius ita restitui posse existimabat: *M. Sempronius Tuditanus pontifex, pontifex maximus est creatus C. Servilius Geminus.* Sed in repetitis curis recte in Gelenii emendatione, quæ fide optimi Msti Moguntini nititur, acquiescens, priorem conjecturam omisit. Nam C. Servilius Geminus quidem 'pontifex maximus est creatus,' nempe comitiis populi, non tamen M. Sempronius Tuditanus proprie 'pontifex est creatus,' sed potius 'cooptatus' a reliquo pontificum collegio. Voces itaque *pontifex est cooptatus* exciderunt culpa librariorum ob repetitum vocabulum *pontifex.* Vide ad IX. 11. § 11. In sequentibus vero quædam inserta sunt, ut oratio cohæreret. Servilii cognomen 'Geminus' tollendum docuit Sigonius ad XXIX. 38. § 3. XXX. 1. § 1. cap. 39. § 4. et ad XL. 42. § 11. Iisdem locis videri etiam possunt argumenta, quibus Perizon. id servandum esse existimavit. Denique si *visceratio data* Gelenius præeunte cod. Mog. emendavit, nihil habeo, quod adverser. Sin, legi posset, *P. Licinii funeris caussa, visceratione data, et gladiatores*, id est etiam gladiatores.

§ 2 *Et gladiatores CXX. pugnaverunt*] Hic numerus grandior, quam ut

conveniat in id ævum: scribamque *gladiatores LXX.* Lipsius, Saturn. Serm. I. 8. Probabilis est hæc conjectura, licet nullius cod. testimonio probata. Error autem ortus erat ex notis numeralibus *L.* et *C.* ob ductum adfinitatem perperam commutatis. Ejusdem erroris exemplum habuimus ad XXVIII. 8. § 14. Præterea *pugnarunt* Voss. Lov. 1. 4. 6. et Mead. 2. Vide ad l. XXX. c. 18. § 1. Mox § seq. *triclinia strata* Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 4 *Quum undique disserenasset, sublata, defunctosque fato vulgo ferebant, quod inter fatalia vates cecinissent, necesse est*] Et hic nonnihil discrepant a vulgata lectione exemplaria vetera, ubi legitur, *quum undique serenasset, sublata: defunctosque vulgo ferebant, quod inter fatalia vates cecinissent, necesse esse.* Gelen. Vetus ed. *cum undique disserenasset.* Modius. Libri nostri præferunt *disserenasset.* Gebh. *Conserenasset* e Moguntino annotarunt, et credo etiam voluisse Gelenium, etsi in notis ejus legatur tantum *serenasset.* Ante illum editi *disserenasset.* Id quod membranacei servant, et reponendum judico: significat enim dispulsas esse nebulas, et serenum factum. Exemplum hujus verbi habes et in notis Tironis et Senecæ. Nandæanus alludens *deserenasset.* J. F. Gronov. *Eadem paullo post, quam undique*, vel *Eadem paullo posteaquam undique* omnes scripti et typis inpressi ante ed. Moguntinam, in quam ex codice optimo *Eadem paullo post, quum undique* receptum est. Vide ad XXVII. 28. § 5. Dein *deserenasset* Lov. 1. 2. 6. et Harl. *disserenasset* non tantum Hearnii Oxonn. sed et reliqui nostri, nisi quod *disseruasset* præferant Voss. et Mead. 1. *disserenassent* Gaertn. Verbo *disserenare* inpersonaliter, ut hic Livius adhibet, usus etiam est Plinius XVIII. 35. 'Quum in cacuminibus montium nubes consident, hiemabit: si cacumina pura fient, disserenabit.' Tum *sublata* perperam deest in Harleian. Hinc vox *fato*, quam Gelenius fide vett. exemplarium expungit, exsulat etiam ab omnibus nostris codd. præterquam a solo Lov. 5. qui editis antiquis concinit: 'defungi fato' exponit Budæus in Annot. ad l. II. § 12. D. de Act. emti, ut Hearne hic monuit: potius tamen vox videtur addita ab illo, qui Livio familiarem esse nesciebat pronominis demonstrativi ellipsin, de qua vide ad XXIII. 15. § 4. Male *defunctoque vulgo* Lov. 2. Harl. et Mead. 1. *defunctos quia vulgo* Voss. *volgo* pro *vulgo*, more antiquo cod. Mog. Vide ad cap. 53. § 2. Insuper vox *vates* male omittitur in Gaertn. Ad hæc *necesse esse*, ut Gelenius emendat, Vossian. Lovel. 1. 2. 4. 5. 6. Mead. 2. Gaertn. et primæ edd. *necesse est* primus vulgavit Frob. an. 1531. idque exstat in Harl. et Mead. 1. quasi Livius prædictionem vatum ipsi verbis, quibus concepta erat, retulisset. Verum id non majoris auctoritatis esse puto, quam quum Sigonius passim *uti rogas* Livio restituere conatur; de quo vide Gronov. ad XXXI. 8. § 1. Recte igitur Gelenium *necesse esse* revocasse puto. Tum *statui in foro* Gaertn.

§ 5 *Sanguine per biduum pluisset in area Vulcani*] Julius Obseq. de Prodig. c. 59. 'In area Vulcani per biduum, in area Concordiæ totidem diebus sanguinem pluit.' Altera illorum verborum pars ex hoc loco, altera ex hujus libri cap. ult. desumta est. Verum omnes codd. hic *sanguine* tuentur. Et ita infra cap. ult. legendum esse monuit Sigonius, adstipulantibus omnibus scriptis nostris. Vide Scheff. ad d. loc. Obsequentis. De locutione 'pluere sanguine,' vel 'sanguinem,' vide ad III. 10. § 6. *Plivisset* Gaertn. *pluvisset* Lov. 5. et edd. ante Paris. 1573. Vide ad I. 31. § 1. Tum *Volcani* cod. Mog. Vide ad XL. 19. § 2. Post hæc verba addit Lov.

6. *et quod Aponi fontes triduo gellidi faissent.* Quod unde librarius hauserit, me nescire profiteor: certe ejus in reliquis codd. vel in Obseq. nullum vestigium inveni. Paullo ante *Hac religione levata* perperam Lov. 1.

Et per decemviros supplicatio indicta erat ejus prodigii expiandi caussa] Livius XXI. 62. XXXIV. 55. XXXVIII. 44. XL. 19. XLI. 21. et sæpe alibi scribit decemviros propter prodigia a senatu libros Sibyllinos adire jussos, et ex eorum 'responso' ac 'decreto' supplicationes indictas fuisse: quibus verbis significari videtur, eas ab aliis, non ab ipsis, indictas. Hic quidem, ut et XL. 37. et XLV. 16. indictionem supplicationum decemviris ipsis tribuit; sed tamen credo, hoc plerumque a magistratibus pro concione factum fuisse: nam hi quoque eos pro concione edicebant victoriæ causa, XXVII. 51. XXX. 17. et pro felici successu novi belli, XXXI. 8. et XXXVI. 2. A consulibus prodigiorum causa supplicationem indictam fuisse, est XL. 19. *Duk.* Vocula *et* deest in Voss. postea *ejus* in Lov. 6. cujus loco *hujus* legit Gaertn.

§ 6 *Priusquam consules in provincias proficiscerentur*] Vox *consules* deest in Lov. 2. 4. Harl. Mead. 2. et Gaertn. eadem cum duabus sequentibus in Voss. quatuor primæ in Lov. 1. Mox *legationes transmaritimas* Lov. 2. Vide ad XXVI. 15. § 1. Cum sequentibus conferendus est Polyb. in Exc. Legat. num. XLVI.

§ 8 *Pro se quæque civitates*] *Per se* Lov. 5. et edd. veteres. Moguntini ex membranis suis emendarunt *pro se.* Neque aliter legunt reliqui codd. nostri. Mox *singuli etiam privati* Lov. 2. *singuli et privatim* Lov. 6. Tum *gravis enim accolis erat omnibus* Lov. 6. *erat omnibus* etiam Voss. Lov. 1. et Gaertn.

Aut ad spem levandæ injuriæ, aut ad deflendæ solatium] *Aut delevandæ spe injuriæ, aut deflendo solatium* Lov. 1. *aut alleviandæ spem injuriæ* Gaertn. *aut ad levandæ spem injuriæ* Voss. et Lov. 6. *aut ad defendendæ solatium* male cod. Mog.

§ 9 *Ad querendum, simul quod non deducerentur ex Thracia*] *Ad querendum sibi, quod non* Voss. et Lov. 1. Male. Illud *simul, simul* Livio in deliciis fuisse, vidimus ad III. 50. § 12. *ex Threcia* Lov. 4. Vide ad XXXVII. 33. § 3. Tum *simulque in Bithyniam* Lovel. 1.

CAP. XLVII. § 2 *Pleraque oppido quam parva erant*] *Oppida quam parva* inepte Lov. 1. 6. et Voss. Liv. XLII. 28. 'Oppido adolescens sacerdos lectus.' Vide ad XXXVI. 25. § 3.

De hominibus raptis pecoribusque abactis] *De hominibus captis* Voss. et Lov. 6. sollemni scribarum in his vocibus commiscendis peccato. Vide ad VI. 43. § 5. et hoc lib. c. 49. § 1. Tum *pecoribus ablatis* Voss. quod ex alterius interpretatione natum puto. Proprie enim pastores 'agunt' pecus; 'abigunt,' qui eripiunt, furantur. Supra I. 7. 'Herculem in ea loca Geryone interemto boves mira specie abegisse memorant, ac prope Tiberim fluvium, qua præ se armenta agens nando trajecerat,' &c. VII. 14. 'Jumenta forte pascentia extra vallum Gallo abigenti duo milites Romani ademerunt.' Cic. in Pison. c. 34. 'Socios nostros in servitutem abduxerunt, familias abripuerunt, pecus abegerunt:' qui locus huic nostro admodum similis est. Hinc in jure Romano notum est crimen dictum 'abigeatus;' quod qui committunt, 'abigei' vocantur. Vide Brisson. de Verb. Sign. in voce 'Abigere' et 'Abigeus.' Livius hic exprimit Polyb. cujus verba sunt in Ecl. Legat. num. XLVI. Οἱ μὲν περὶ χώρας, οἱ δὲ περὶ σωμάτων, οἱ δὲ περὶ θρεμμάτων ἦκον ἀμφισβητοῦντες. Ea ita vertit Casaub. *Quorum alii agro multatos se querebantur, alii mancipia ademta, aut pecus abactum.* Per σώματα igitur intelligit

servos, quo sensu ea vox sæpe usurpatur; quemadmodum etiam 'homo' non tantum in jure Romano, ut ex Briss. de Verb. Sign. patet, sed et alibi; ut apud Statium Silv. II. 6. 14. 'hominem gemis (heu, mihi subdo Ipse faces) hominem, Urse, tuum, cui dulce volenti Servitium, cui triste nihil: qui sponte, sibique Imperiosus erat.' Nihilominus σώματα apud Polyb. et *homines* apud Liv. magis generali sensu accipere malo. Philippus enim, qui omnibus gravis adcola fuisse dicitur, ab hac quoque vicinorum injuria non abstinuisse videtur, ut etiam liberos atque ingenuos raperet. Et ita Cic. loco laud. utitur duabus vocibus 'socios,' 'familias,' sc. servorum, quarum loco Livius hic unam *hominibus* adhibet.

De rebus per vim aut per gratiam judicatis] *Per vim aut gratiam* Voss. Lov. 1. 2. 6. Harl. et Gaertn. *perinde aut gratiam* Mead. 1. Sed male. Vide ad VI. 28. § 6. Tum *vindicatis* Harl. Sæpe scribæ *uīdicare* et *iudicare* commutarunt; vide ad VI. 20. § 9. VII. 13. § 6. XXXIX. 16. § 11. Epit. Liv. l. LXIII. et viros doctos ad Val. Max. III. 2. ext. 1. Similiter 'nīdex' et 'iudex;' vide ad IX. 1. § 8. *ūdicatis* Gaertn. vide ad Liv. ep. LXIII.

§ 3 *Neque Demetrium docere dilucide, nec se satis liquido discere, &c. posse*] Pall. et vet. ed. *Demetrium dilucide dicere.* Gebh. Similiter omnes nostri, et edd. principes: *dicere* etiam Hearnii L. 1. Sed, recte Aldum ex cod. Mog. adscivisse *docere dilucide*, constat ex sequenti *discere.* Ut enim judex ex litigantibus 'causam discit,' ita hi de causa agentes illum 'docent.' Solent autem 'docere' et 'dicere' in Mss. confundi. Vide ad I. 9. § 13. XXVI. 3. § 5. et hoc cap. ad § 5. Perperam etiam Londinenses nuperi dederunt *quoque Demetrium.* Vide ad III. 26. § 5. Præterea *nec se satis aliunde discere* Lov. 6. in contextu, *satis abunde* in margine: *nec se satis aliquando discere* Voss. et Lov. 1. Male. Ovid. Fast. v. 2. 'Non satis est liquido cognita causa mihi.' Mox *simul et tirocinii perturbatione* Lov. 1. 6. et Voss. *et simul tirocinio et perturbatione* Gaertn.

Ecquem de his rebus commentarium] *Et quem de his rebus* Lov. 1. 4. Harl. et Mead. ambo. Sed vide ad v. 36. § 5. *An et quid de his rebus* Lov. 6. *an quem de his rebus* Lov. 2. *si quem de his rebus* Voss. quod ex glossatoris expositione natum videtur, licet similiter Polyb. in Exc. Legat. num. XLVI. p. 1195. Εἴ τινα περὶ τούτων ὑπομνηματισμὸν ἔχουσι παρὰ τοῦ βασιλέως.

§ 4 *Quum respondisset, accepisse se*] Ita Frob. 1535. edidit; neque aliter præferunt scripti nostri. Antea datum erat *accepisse sese.* Sed pronomen *se* omittit Hearnii L. 1. Verum id excidisse videtur ob ultimam syllabam vocis præced. Vide ad XXXIV. 11. § 7. Omittit etiam Polyb. ibidem: Τοῦ δὲ Δημητρίου φήσαντος ἔχειν. Mox *nihil prius ac potius* Gaertn. Tum *jussum est*, pro *visum est*, Harl. Vide ad IX. 24. § 4. Præterea vox *responsa* male exsulat a Lov. 4. et Mead. 2. *responsum* legit cod. Mogunt.

§ 5 *Erant autem de rebus singulis in breve coactæ caussæ*] *Erant ēi*, id est *enim*, Lov. 6. Tum *de singulis rebus* Voss. Lov. 1. 4. 6. Mead. 2. et Gaertn. Hinc *in brevem* scripti, et edd. vett. pro quo Ascens. 1513. *in breve* substituit, altera lectione in marginem rejecta. Ejus vero emendationem receperunt mox Moguntini, et membranarum suarum auctoritate firmari monuerunt. Librarii ævi sui vitio 'brevem' acceperant pro enchiridio. Vide Salmas. ad Vopisci Aurel. c. 36. et Du Cange Gloss. Med. Latin. ea voc.

Alia fecisse se secundum decreta legatorum doceret] *Fecisse secundum decreta* Lov. 1, 6. et Voss. ut pronomen

elisum sit vel a syllaba finali vocis proximæ, (vide ad § præc.) vel ab initiali sequentis. Vide ad XXIX. 21. § 7. Tum *diceret* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn. Vide ad § 3. ἔφασκεν pariter dixit Polyb. loc. laud.

§ 6 *Interposuerat et querelas*] Ita Frob. vulgari curavit a. 1525. concinentibus omnibus codd. nostris, nisi quod Lov. 5. cum edd. vetustioribus servet *Interposuerat etiam*. Vide ad XXII. 47. § 9. Mox *et quod non ex æquo* Lov. 6. et Gaertn. Vide ad V. 51. § 7. *Et quam non æquo* Lov. 1. Tum *indignoque sibi* Gaertn. Tandem *insultatum ab hominibus* Lov. 1. Vide ad X. 11. § 2.

§ 7 *Has notas irritati ejus animi conlegit*] *Irritati sui animi* Lov. 2. 5. Harl. et edd. vett. Postea Ascens. ad marginem ed. suæ a. 1513. *ejus animi* scribendum conjecit; quod deinde Moguntini in contextum recepernnt, et se in optimo cod. suo reperisse testati sunt. Neque aliter reliqui codd. nostri, nisi quod quidam, trajectis dictionibus, præferant *animi ejus*, Lov. 1. *mutatio animi ejus*. Mox § seq. *neque rectius, neque magis* Lov. 6. Mead. 2. et Gaertn. Sed vide ad IX. 9. § 14. Tum *fieri satis* Lov. 6.

§ 9 *Et credere etiam, Demetrio credendum esse*] *Credendum esset* Voss. Lov. 6. Mead. 1. et Gaertn. Sed ambæ hæ voces exsulant a Lov. 4. et Mead. 2. quas neque agnoscit Polyb. in Eclog. Leg. num. XLVI. p. 1195. Ἀπόκρισιν ἔδωκε, διότι περὶ πάντων καὶ τῶν εἰρημένων ὑπ' αὐτοῦ καὶ τῶν ἀνεγνωσμένων Δημητρίῳ πιστεύει. Paullo ante *pati petita senatum posse* Voss. et Mead. 1. in margine. Scriptum olim fuerat per compendium *pret'ita*, quod deinde in *petita* mutatum est.

§ 10 *Obsidem enim se animum ejus habere, etsi patri corpus reddiderit*] Similis sententia obcurrit apud Dion. Hal. Ant. l. v. p. 286. Σοῦ φείσομαι, Κολλατῖνε, ὃς τὸ μὲν σῶμα παρ' ἡμῖν ἔχεις, τὴν δὲ ψυχὴν παρὰ τοῖς πολεμίοις· et pag. 287. Τὸ μὲν σῶμα παρὰ τοῖς ὑποδεξαμένοις ἔχειν, τὴν δὲ ψυχὴν παρὰ τοῖς προπέμπουσι. Ceterum pronomen *se* non adparet in Gaertn. Tum *corpus patri* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Præterea *reddiderint* legit Gronov. ad c. 14. § 6. et in pr. ed. nott. ad XXXVIII. 29. intelligi enim τὸ *Patres*, et ideo mox addi *missuros*: at, quia præcesserat 'ut maxime vellet senatus,' scribas putasse, necesse esse, ut fieret *reddiderit*. Gronovii emendationi favet Lov. 2. *reddiderunt* legens. 'Senatus' autem, tamquam nomen conlectivum, verbum plurale adsciscere, vidimus ad IV. 58. § 4. Mox voces *in patrem* non inveni in Lov. 6. Tum *posset* legunt Harl. Lov. 5. et edd. ante Aldum, qui *possit* emendavit, concinentibus reliquis meis.

Amicum eum populo Romano esse] Τὸ *eum* omittunt Lov. 6. et Harl. Tum *populi Romani esse* præferunt Lov. 2. 4. 5. 6. Mead. ambo, et edd. vett. *P. R. esse* Frob. 1535. *populo Romano esse* ed. Lugd. 1553. Paris. 1573. et postea recentiores, quod Livio familiare loquendi genus est. Supra XXI. 12. 'Publice Saguntinis amicus atque hospes.' XXVI. 38. 'Dasius Hannibali amicus.' c. 50. 'Amicus populo Romano sis.' XLIV. 19. 'Opem regno regibusque amicis imperio ferret.' Ad hanc formam 'inimicus alicui' XXXV. 49. et XLV. 35. 'hostis populo Romano.' Vide ad XLI. 16. § 9. 'cognatus Postumio' XXV. 3. 'collega consulibus' VII. 1. 'adjutores triumviris,' 'consiliis,' XXXIX. 14. XL. 11. 'dux cohortibus' X. 41. 'præsides urbi' X. 22. 'principes nobilitati;' vide ad X. 8. § 6. 'dominus alicui' III. 10. 'locus seditioni;' vide ad III. 46. § 2. Similiter et alii locuti sunt: 'adjutor alicui' Cic. de Amic. c. 12. 'comes furori' ex Msto probat Gruter. apud eumdem Cic. de Amic. c. 11. 'custos dictis' Suet.

Tib. c. 12. ‘ rector castris ;’ vide Burmann. ad Lucani lib. IV. vs. 4. ‘ imperator Romanis ;’ vide Cort. ad Sall. Jug. c. 7. § 4. Varietas orta est, quod per notas scriptum fuerit *amicum eum P. R. esse*, quæ postea varie a librariis redditæ sunt. Alia exempla vide ad II. 50. § 11. III. 39. § 8. c. 71. § 7. IV. 5. § 2. V. 50. § 4. VII. 31. § 1. 7. VIII. 34. § 2. c. 35. § 12. IX. 9. § 5. c. 11. § 3. c. 15. § 8. c. 45. § 8. X. 7. § 5. XXXII. 8. § 15. aliisque locis.

§ 11 *Tum quoque sine piaculo rerum prætermissarum fiat*] *Ea quæque sine periculo rerum prætermissarum fiant* Lov. 1.

Cap. XLVIII. § 1 *Augendæ amplitudinis ejus caussa*] *Augendi ampliandique ejus caussa* Lov. 6. et Hearnii L. 1. At ita potius dandum fuisset *amplificandique*. Sed nihil mutandum. Mox *extemplo invidiam*, pro *in invidiam*, Lov. 1. et Gaertn. Vide ad XXXIV. 28. § 3.

§ 2 *Multæ et parvæ disceptationes jactabantur*] *Et parvulæ disceptationes* cod. Mog. Mox *maxime continerent*, media voce omissa, Lov. 5. et edd. principes; quam Ascens. 1513. primus addidit, mox Mogntini Msti sui testimonio confirmari testati sunt, et reliqui nostri omnes tuentur.

§ 3 *Inique, an jure occidissent, quos occiderant. Vertebatur*] *Inique, an jure cecidissent, quos ceciderant. Vertebant* Mead. 1. Voces ‘ occidi ’ et ‘ cecidi ’ passim commutari, vidimus ad XXXVI. 36. § 6. Ceterum cum Crevierio veterum edd. distinctionem recepi. Perperam recentiores dederant, *quos occiderant, vertebatur*. Mox *in Achaico consilio* hic, et § seq. Voss. perperam. Vide Gronov. ad XLIV. 2. § 5. Tum *an, ut antea fuerat* Harl. et Mead. ambo, *aut, ut antea fuerat* Lov. 6. *annutante fuerant* Gaertn. Hinc *unius ejus* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn.

§ 4 *Restitui, judiciaque facta tolli placuit*] Pall. *placet*. Gebh. *Judicia facta* Voss. Tum *placere* Lov. 2. Harl. Mead. 1. et Gaertn. *placeret* Lov. 1. et 6. *placet* Lov. 4. 5. et Mead. 2. *placet*, vel *placeret*, vett. edd. ante Aldum, qui *placuit* emendavit.

Scribique id decretum, et consignari a Lacedæmoniis] Pall. *scribique, et id decretum consignari et a Lacedæmoniis et Achæis*. Gebh. Similiter Lov. 4. et Mead. 2. *scribique id decretum, consignari et a Lacedæmoniis et Achæis* Lov. 6. Polyb. id ita exprimit p. 1198. Ἔγραπτον ὑπὲρ τῶν ὁμολογουμένων γίνεσθαι ἐκέλευον, ἐφ' ᾧ πάντες ἐπεβάλλοντο τὰς ἰδίας σφραγίδας.

§ 5 *Et Messene desciverat a concilio Achaico*] Quidam mutarunt *Messenii desciverant*. Sed non erat opus, cum post Philopœmenis mortem Livius de Messeniorum multitudine ita quoque loquatur, c. 50. ‘ Victa namque ’ (inquit) ‘ Messene bello exposcentibus Achæis dedit noxios.’ Ego tam temere non mutarim authorum verba absque vetusto exemplari. *Glar.* Libri nostri omnes *et Messene desciverat a concilio Achaico*. Gebh. Et hoc [*Messenii desciverant*] e Moguntino. Superiores cum illis, quos vidimus, scriptis, *et Messene desciverat a concilio Achaico*. Quis neget restitui debere? et eodem jure mutatum, quo libro præcedenti c. 29. ‘ Quatuor menses obsidionem Same sustinuit.’ Et animadvertit, ut video, Glareanus. *J. F. Gron.* Aldus est, qui *Messenii desciverant* ex cod. Mogunt. admisit: verum eam alterius lectionis glossam esse existimo. Per ‘ Messenen ’ intelliguntur Messenii, incolæ Messenes. Vide quæ notantur ad XXXVIII. 29. § 9. Adde Burm. ad Rutil. Itin. I. 361. Deinde *a consilio Achaico* ed. Gruteri ultima, pro quo recte Gronov. hic, et ad XLIV. 2. § 5. *a concilio* legendum docuit. Paullo ante *ibi quoque ex veteribus* Voss. Lov. 1. 2. 5. 6. Harl. Mead. 1. Gaertner. et edd. vett. Voculam *et* Frob. 1535. addidit,

quam servasse videntur Lovel. 4. et Mead. 2. unde nihil notatur. Vide ad II. 44. § 3.

§ 6 *Et caussam et ordinem si expromere velim*] Hæc lectio promanavit ex ultima Gruteri ed. et a recentioribus omnibus probata est. Omnes priores, cum codd. nostris et Hearnii L. 1. præferunt *et caussas et ordines;* quod Livio reddidi. Præterea *exprimere* Lov. 1. 6. et Voss. Male. Vide ad XXXIV. 61. § 8. De verbo 'expromere' vide ad XXXIX. 12. § 4.

Nisi qua Romanis cohærent rebus] Hanc lectionem, quam iterum demum in ultima Gruteri ed. invenio, recentiores omnes itidem servarunt. Recepi *cohærerent*, ut antiquiores typis excusi cum Mss. Lovel. 2. 4. 5. Harleian. Mead. ambobus, et Gaertn. jubent. Insuper male *nisi quia* Voss. Vide ad XL. 29. § 8. *nisi quo* Lov. 1. Vide ad XXII. 55. § 5. *nisi quæ* Lov. 2.

CAP. XLIX. § 1 *Philopœmenes prætor eorum capitur*] Constant sibi etiam hic membranæ, in quibus est, *Philopœmen prætor eorum.* Modius. Vide Gelen. ad XXXV. 26. § 9. et Modium ad XXXV. 27. § 9. Tum *rapitur* Lov. 1. 6. et Voss. Vide ad VI. 23. § 5.

Ad præoccupandam Coroneam profectus, quam hostes petebant] Strabo VIII. p. 361. et Pausanias IV. 34. ad Pamisum amnem *Coronem* Messeniæ ponunt. 'Coronea' vero Bœotiæ est oppidum ad Heliconem montem, ut idem Strabo IX. p. 411. testatur. Meminere et Plinius et Ptolemæus utriusque oppidi. Cæterum ex Strabone IX. p. 411. colligitur, a 'Coronea' 'Coroneus' [immo *Coronius*] tetrasyllabon dici, a 'Corone' vero 'Coronevs' trisyllabon: tametsi Plinius 'Coronenm sinum' vocat eum, qui ad Coronen Messeniæ est. Ego Livium hoc loco *Coronem* scripsisse puto, non *Coroneam:* nisi quis ejus rei differentiam parum eum curasse putet. *Glar. Colonem* edit Plutarch. in Philopœm. p. 366. Utraque autem in Messeniaco agro est: *τὴν δὲ Μεσσήνην ἀπέστησεν τῶν Ἀχαιῶν τὴν κώμην τὴν καλουμένην Κωλονίδα προσηγγέλθη μέλλων καταλαμβάνειν. Sigon. Coroneam* Lov. 4. 5. Mead. 2. Gaertner. et edd. priscæ. *Coronam* Vossian. Lov. 1. 2. 6. Harl. Mead. 1. et Hearnii L. 1. *Coronen* primus vulgavit Frob. 1535. idque postea secuti editores servarunt; nisi quod ed. Jac. Gronovii major 1679. errore operarum dederit *Coronem*, quod Clericus retinuit, licet Gronoviana minor substituerit *Coronen;* quomodo etiam, vel *Coronam* legendum est. Posset et legi *Coroneam:* promiscue enim *Κορώνεια* et *Κορώνη*, eorumque gentilia, de urbe Bœotiæ et Messeniaca Græci Latinisque scriptoribus usurpari, testatur Berkel. ad Steph. de Urb. voce *Κορώνη*. Et ita Pausan. de hac urbe verba faciens in Messen. c. 34. *Τὸ μὲν δὴ ὄνομα τὸ ἀρχαῖον εἶχεν Ἄπεια· ἐπεὶ δὲ ὑπὸ Θηβαίων κατήχθησαν ἐς Πελοπόννησον, Ἐπιμηλίδην φασὶν ἀποσταλέντα οἰκιστὴν καλέσαι Κορώνειαν· εἶναι γὰρ αὐτὸν ἐκ Κορωνείας τῆς Βοιωτῶν· τοὺς δὲ Μεσσηνίους ἐξαρχῆς τε οὐ κατορθοῦν περὶ τὸ ὄνομα, καὶ μᾶλλον ἔτι ἀνὰ χρόνον ἐκνικῆσαι τὸ ἐκείνων ἁμάρτημα.* Nullus igitur codd. Sigonii conjecturæ favet. Quod vero Plutarch. *Κωλονίδα* pro *Corone* memorarit, inde factum est, quia *Κωλονίδες* (*Κολώνη* vocatur Ptolem. III. 16.) et *Κορώνη* fuerunt oppida vicina. Pausan. ibid. *Τῇ Κορωναίων δὲ πόλει ἔστιν ὕμορος Κωλονίδες.* Ceterum vox *profectus* exsulat non modo ab omnibus scriptis nostris, et Hearnii L. 1. sed etiam ab omnibus edd. ante Lugd. 1553. Vix ea abesse posse videtur; quum tamen nulla auctoritate nitatur, uncis includendam existimavi.

§ 2 *Ipsum potuisse effugere Thracum Cretensiumque*] *Ipsumque potuisse* Harl. Tum *Thracum Cretensium* Vossian. et Mead. 1. utrumque male.

Ab ipso nuper lectos] Ms. *ab ipso nuper electos.* Modius. *Ab ipso nuper*

electos codd. Mog. et Gaertn. Sed et hic vulgatum præfero. 'Legere equites,' ut 'legere exercitum;' vide ad XXIX. 22. § 12. et Burm. ad Suet. Aug. c. 30. Solent 'electus' et 'lectus' a librariis commutari; vide ad h. lib. c. 52. § 2.

§ 3 *Dum locum ad evadendas angustias, &c. præbet, sustinens inpetus hostium*] *Præberet* male Lovel. 1. et 6. Vide ad I. 40. § 1. et quæ Dukerus notavit ad Liv. Epit. l. XXX. Tum *sustinens inpetum* Lovel. 6. Sed vide ad I. 4. § 9. Mox *haud multum affuit* Lov. 1. An voluit librarius *afuit?* Vide ad IV. 12. § 7. et XXVI. 41. § 11.

§ 4 *Tum primum reficiebatur, viribus admodum udtenuatis*] Ita Aldus edidit, auspice cod. Mog. eamque lectionem omnes nostri probant. Priores typis descripti præferebant *tum primo.* Præterea *viribus admodum adtenuatus* Lov. 2. Malc. Supra XXV. 11. 'Magna cæde ita adtennari præsidii vires.' XXXI. 49. 'Bello Hannibalis adtenuatæ vires ejus coloniæ erant.'

§ 5 *Jucentem hostes superfusi obpresserunt*] *Fusi super* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn. Sed verbum illud 'superfundere' etiam alibi adhibet Livius, ut VII. 3. 'Ludos circus Tiberi superfuso irrigatus inpedisset.' XLV. 9. 'Superfundit deinde se in Asiam:' et translate v. 7. 'Superfundenti se lætitiæ vix temperatum est.' Mox *cognitum primum a verecundia* Lov. 1. *cognitumque primum verecundia*, omissa præpositione, Lovel. 4. et Mead. 2. Sed *a verecundia adtollunt* est, adtollunt propter verecundiam. Vide ad XXIV. 30. § 1. et XXVI. 1. § 3.

§ 6 *Pars nuncios Messenem præmittunt*] *Messenen* legendum, ut præferunt quædam edd. et Mss. Et ita nuper Crevierius edi curavit. Vide ad XXXVI. 31. § 7.

Philopœmenem adduci] *Philopœmenem captum adduci* omnes codd. nostri, Hearnii Oxonn. Crevierii Victor. et edd. vett. Non autem primæ vel solæ Gronovianæ edd. mediam vocem omiserunt, ut innuere videtur Crevierius, sed omnes retro usque ad Paris. 1573. quæ quinquagenta, et quod excurrit, annis ante Gronov. ita edidit. Nihil itaque aliud commisit Gronovius, quam quod errorem ab alio commissum non emendarit; quod ipsi cum multis aliis, et sine dubio etiam mecum, immo forte etiam cum Crevierio, commune erit, nec ideo dignus erat, ut solæ ejus edit. memorentur. Ad § seq. iterum incipit Lov. 3. in quo post c. 15. § 13. verba *non miserat* ingens erat lacuna usque ad verba hujus cap. § 7. *non pro vano.*

§ 8 *Itaque clauserut portam turba*] Pall. *clauserant:* vet. ed. *itaque clauserant portam turbæ.* Gebh. Barberin. *clauserant.* Pet. *itaque clauserant turbandum.* Naud. et prisci editi, *itaque clauserant portam turbæ, dum.* Quod verum puto. 'Turbæ' sunt diversi globi hominum concurrentium, manipuli hominum per intervalla, ut fit ejusmodi in motu ac tumultu, conglobatorum. Prima hoc Aldina perperam mutavit. Lib. XXIV. c. 27. 'Et erat confusa concio, non populari modo, sed militari quoque, turbis, magna ex parte etiam perfugis, qui omnia novare cupiebant, permistis.' *J. F. Gron. Clauserant portam turbum,* omisso sequenti *dum,* Lov. 1. *clauserat portam turbam* Hearnii N. *clauserant portam turba* Lov. 3. 4. Harl. Mead. ambo, et Hearnii L. 1. *clauserant portam turbæ* Voss. Lov. 2. 5. 6. Gaertn. et edd. antiqq. Non vero Aldus, ut Gronovius putat, sed Froben. 1535. primus *clauserat portum turba* dedit. Agnosco ultro, lectionem, quam Gronov. recepit, et multi meorum codicum firmant, probari posse; quin et, qui eam invitis Mss. mutant, similes esse illis quos erroris arguit Nonius Marc. voce 'Turbam:' 'Turbam et Turbas diversam volunt habere significationem, ut sit Turba populi con-

ventus, Turbæ turbationes: nos contra lectum invenimus et indiscrete positum, et pro turbis Turbam.' Verum quum non Aldus *clauserat portam turba*, sed Frobenius, primus dederit, eumque optimo cod. Mog. usum esse constet, judicium meum suspendo, et lectorem arbitrari jubeo, utram scripturam probare malit. Pro ea, cujus Frobenius auctor est, facit, quod mox etiam sequatur 'turba conferta iter reliquum clauserat.' Paullo ante *puerique cum feminis* Lov. 2. et 6. Vide ad v. 27. § 1. *Mares quoque cum feminis* Lov. 3. quem non audiendum esse, præcedens 'liberi ac servi' persuadet. Passim autem 'pueri et feminæ' obponuntur 'viris.' Ita XXVIII. 19. 'Non militaris modo ætas aut viri tantum, sed feminæ puerique supra animi corporisque vires adsunt.' c. 23. 'Turbam feminarum puerorumque inbellem inermemque cives sui cæderent.' Alibi etiam feminæ et pueri junguntur. Supra XXXVI. 24. 'Congregatis feminis puerisque, et inbelli alia turba in arcem.'

Dum pro se quisque, &c. vix pro comperta tantam rem haberetur videretur] Sic et editi veteres, non *comperto*, ut Moguntina, et deinceps edd. *J. F. Gron.* Illud *pro comperto*, ut Moguntini ediderunt, servari posse, si codicem suum ducem secuti sunt, non nego. Vide Burm. ad Suet. Cæs. c. 81. Quum tamen ex eo in excerptis nihil ad hunc locum notarint, omnesque nostri *pro comperta* servent, nisi quod unus vel alter perperam *pro comperata* præferant, Gronovio tantisper adsentiar. Præterea *dum, &c. videtur*, vel *quum, &c. videretur* legendum judicat Crevierius. Recte. Vide ad I. 40. § 7. Mutavit itaque sententiam, quam secutus est ad XXXV. 8. § 1. ubi parum interesse putabat, *Dum*, an *Quum hæc in Hispania agerentur* legatur, licet cod. Mogunt. ibi *Quum* servaret; et Gronovio adsentiri non poterat, qui *Dum agerentur* ibi σολοικίζειν monuit; quia, eo judice, utroque modo Latina est oratio. Præterea *oculis suis aspiceret* Lov. 3. quod est ex glossatoris interpretatione.

§ 9 *Turba conferta iter reliquum clauserat*] *Conferta turba* scripti omnes, et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm.

§ 10 *Quum pars maxima exclusa aspectaculo esset*] *Pars maxima clausa* Voss. Lovel. 2. 3. 4. 6. Harl. Gaertn. et Hearnii L. 1. *pars maxime clausa* Lov. 1. et Mead. ambo: *pars clausa maxime* Lovel. 5. et edd. vett. Quod nunc vulgo exstat, recte Moguntini ex cod. suo emendarunt. Mox *propinquum viæ* Voss. Lovel. 2. 3. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, et editi ante Aldum, qui dictiones transposuit.

Et, ut eo in conspectum populi adduceretur] Pall. *et, ut in conspectum populi adduceretur.* Gebh. Voculam *eo*, quæ in nullo exstat cod. nostro, neque in edd. vett. Aldus ex cod. Mog. adscivit. Præterea *conspectu* Lov. 3. *in conspectu* Voss. Lovel. 1. 5. et edd. priscæ, cujus loco Moguntini ex cod. suo adoptarunt *in conspectum*, concinentibus reliquis meis.

§ 11 *Conlata præsenti fortunæ*] Non damno *collata*, quod non incommodam sententiam recipere posse videtur. Si tamen libri auctores fierent, mallem *collatæ*. Duk. Paullo ante vox *tanti* deest in Lov. 3. qui mox legit *in conspectu continuerunt.*

§ 12 *Prætore Dinocrate dicente*] *Dynaciate* Lov. 1. *Democrate* Lov. 3. *Democrite* Gaertn. *Dimocrate* Lov. 6. Reliqui vulgatum servant. Δεινοκράτης ὁ Μεσσήνιος memoratur Polyb. in Exc. Legat. num. XLVII. et in Exc. de Virtut. et Vitiis p. 1434. Præterea *dicente prætore Dinocrate* cod. Mogunt.

Inde adducto eo in curiam, et senatu vocato] Pall. *abducto in curiam,* (alter *curia,*) *et senatu vocato.* Gebh. Τὸ *Inde*, ut et pronomen *eo* neque membranæ habent ullæ, neque priscæ edd. Sed

etiam Barber. Pet. Naud. *abducto*. Ut restituimus etiam XXVII. 29. ‘Exercitum, cui collega præfuerat, M. Marcellum tribunum militum Venusiam abducere jussit.’ Et XXX. 14. ‘Abductum in secretum Masinissam.’ Sic ‘abducere domum.’ Incontaminata scriptura est, *magistratus vellent. Abducto in curiam, et senatu vocato, consultari cœptum*. Scriptor Moguntini, a quo ista sunt profecta, abruptam nimis putavit orationem; qui error mille centonibus interponendis causa fuit, nudumque ablativum participii non explere sensum absque pronomine credidit. At ita Noster III. 53. ‘Ob hæc venientibus gratiæ actæ.’ Sic Mss. non *iis advenientibus*, ut vulgo. Lib. XXXIV. c. 33. ‘Unam spem fuisse, si qua admoventibus exercitum dissensio inter ipsos ac seditio excitari posset.’ XXXVI. 14. ‘Ducere tum porro in sinum Maliacum cœpit. Appropinquante faucibus, super quas siti Thaumaci sunt, deserta urbe, juventus omnis armata silvas et itinera insedit.’ *J. F. Gron.* Voculæ *Inde* et *eo*, quas Aldus, primus editorum, ex cod. Mog. recepit, exsulant etiam ab omnibus nostris, et Crevierii Victor. Illud *Inde* etiam alibi fulciendæ orationi Livianæ a librariis additum est. Vide ad XXI. 25. § 13. et XXVI. 5. § 4. Pronomen etiam demonstrativum sæpius a scriptoribus Latinis, et præsertim Livio, omitti solet. Supra IV. 30. ‘Novos ritus sacrificandi vaticinando inferentibus in domos, quibus quæstui sunt capti superstitione animi:’ ubi vide. lib. XXIX. c. 9. ‘Miles fugiens, sequentibus, quorum erat, obvius forte Sergio et Matieno tribunis militum fuit.’ Ut tamen dubitem, utrum ob has causas ambæ voces delendæ sint, facit integerrimi cod. Mog. auctoritas. Cum adfirmantibus vero pertinaciter contendere nolo. Præterea *adducto* Lovel. 1. 3. 5. 6. et Gaertn. Verum hic cum Gronov. probo *abducto*. Vide ad c. 12. § 3. Dein *in curia, et senatu vocato* Lov. 4. *in curia, senatu vocato* Lov. 1. et Mead. 1. *in curiam senatu vocato* Voss. Lov. 3. 6. Harl. Mead. 2. et Gaertn.

CAP. L. § 2 *Ob magnitudinem pristinæ ejus fortunæ*] Vetus lectio *Obstupuerant ad magnitudinem*. Gelen. Pall. *Obstupebant ad magnitudinem*. Gebh. Vocem *Obstupuerant*, quam Gelenius ex Mss. vindicavit, ignorant Lov. 5. et Hearnii L. 1. jungentes *expediebant ob magnitudinem*. Eam servant reliqui nostri, nisi quod legant *Obstupebant*. Dein *ob magnitudinem*, ut ante Gelenium edebatur, Lov. 1. 5. 6. ceteri omnes *ad magnitudinem*. Virg. Æn. v. 509. ‘Mater ad auditas stupuit, ceu saxea, voces.’ Plin. Hist. Nat. XIV. 21. ‘Vini natura non gelascit, alias ad frigus stupens tantum.’ Justin. XXVI. 1. ‘Ad tam sævam dominationem stupentibus omnibus.’ Tum *ejus pristinæ fortunæ virtutisque* Lov. 2. Harleian. et Mead. 1. *pristinæ ejus virtutis fortunæque* Gaertn. Mox *custodia ejus satis credebatur* Lov. 3.

§ 3 *Admonent deinde quidam, esse thesaurum publicum sub terra, &c.*] Hæc Plutarchus ita vertit in Philopœmene, et quasi interpretatur pag. 367. Οὐ μὴν ἀλλὰ κομίσαντες αὐτὸν εἰς τὸν καλούμενον θησαυρὸν, οἴκημα κατάγειον οὔτε πνεῦμα λαμβάνον, οὔτε φῶς ἔξωθεν, οὔτε θύρας ἔχον, ἀλλὰ μεγάλῳ λίθῳ περιαγομένῳ κατακλειόμενοι ἐνταῦθα κατέθεντο, καὶ τὸν λίθον ἐπιῤῥάξαντες, ἄνδρας ἐνόπλους κύκλῳ περιέστησαν. *Sigonius.* Accepit hoc Livius a Polybio; non, ut viri docti putarunt, Plutarchus a Livio, quod ex eo loco, quem ad lib. XXXVIII. c. 34. protulimus de Philopœmene, conjici potest. Græca Polybii verba Plutarchus in Philopœmene p. 367. profert hæc, licet Polybium non nominet, Οὐ μὴν ἀλλὰ, &c. *Ursin.* Pall. *Admonente deinde quidam*. Gebh. *Esse templum publicum* Lov. 3. *esse thensaurum publicum* Mead. 1. *esse thensarum publicum* Lov.

4. *esse tensarum publicum* Mead. 2. Olim antiquorum quosdam 'thensaurus,' 'formonsus,' et similia scripsisse, quæ rectius alii scripserunt *thesaurus*, *formosus*, observat Pierius ad Maron. Ecl. II. 1. et Æn. I. 359. Similiter in Pandectis Florentinis scriptum esse, docuit Ant. Augustin. Emend. II. 6. Eadem scriptura obcurrit etiam in melioribus Livii codd. VI. 14. § 11. XXIX. 19. § 7. et alibi. Donatus ad Ter. Eun. in Prol. vs. 10. 'Thensaurum Latini veteres secundum Græcos sine *n* litera proferebant.' Ita in numeralibus ordinem indicantibus 'trecentensimus,' 'sexagensimus;' vide ad V. 54. § 5. 'semenstris;' vide ad I. XXI. c. 43. § 15. etiam in adverbiis 'quotiens,' 'deciens,' et similibus; vide ad XLIV. 45. § 10. Mox *dimittitur* Voss. Lov. 1. 5. 6. et priscæ edd. pro quo recte Ascens. 1513. *demittitur*: erat enim 'thesaurus sub terra.' Supra XXXIV. 44. 'Pleminius in inferiorem demissus carcerem est, necatusque.' Ita sæpe peccasse librarios, vidimus ad XXXIV. 50. § 2.

Et saxum ingens, quo operitur, machina superinpositum est] Ita interpungendum. Plutarchus Philopœm. p. 367. ὁ ἴκημα κατάγειον, οὔτε πνεῦμαλαμβάνον, οὔτε φῶς ἔξωθεν, οὔτε θύρας ἔχον, ἀλλὰ μεγάλῳ λίθῳ περιαγομένῳ κατακλειόμενοι. Vide quid possit non posita loco distinctio. Scaliger ad Festi 'Favissas' observat, eleganter a Livio (quum acciperet hæc ab eodem auctore, ex quo hausit postea sua Plutarchus) τὸν περιαγόμενον λίθον verti *saxum, quo operitur machina*, hoc est mola inferior, quam *metam* vocat Paullus JC. l. 18. § 5. ff. de Instructo et Instrum. Leg. Intelligi ergo 'catillum,' ut idem Paullus vocat l. 18. § 5. de Instr. et Instrum. Leg. hoc est, superiorem molam. 'Machinam' enim esse molam, atque adeo neque Plutarchum sine Livio, neque hunc sine illo explicari posse. Nimirum nimia eruditionis gloria transversum egit summum virum. Quis enim non videt, 'machinam' hic esse trochleam, vel tollenonem, aut instrumentum ad levandas moles sive pondera, quæ manibus hominum non facile tractantur? Quid subterraneæ cryptæ commune cum mola aut pistrino? Quis potest imaginari, saxum esse tectum molæ? Plutarcho μέγας λίθος περιαγόμενος est ingens saxum, quod machina sive tormento movetur et circumvertitur. Livius dicit saxum, quo solet ista crypta sive thesaurus operiri, amotum, ut demitti posset eo Philopœmen, repositum esse ad claudendum os sucula vel machina tractoria. Salmasius ad Solinum (p. 1210. p. 851. ed. poster.) falli ait Scaligerum, qui 'machinam' putavit ibi esse molam: ipse vult, subterraneum ita vocari thesaurum, οἴκημα κατάγειον, quod lapide desuper imposito operiebatur. At 'machina' est aliquid ex tabulis aut materiis constructum, non sub terra effossum, aut excisum. Tam parva res tantos viros impedire potuit. *J. F. Gronov.* Antea distinguebatur perperam, *saxum ingens, quo operitur machina, superinpositum est.* Sed *saxum ingens operitur machina superinposita est* Voss. et ita Lovel. 1. et Gaertn. nisi quod *cooperitur* et *superinpositum est* legant: *saxum ingens cooperitur machina superinposita* Lov. 3. et 6. Mox § seq. *credendum custodiam rati* Lov. 1. *custodiam credendam rati* Harl.

§ 5 *Remedia quærenda esse præsentium malorum, censebat*] *Esse quærenda* Voss. et Gaertn. Præterea *censebant* omnes scripti nostri, Hearnii L. 1. et edd. ante Grunterum, cujus postrema ἔκδοσις dedit *censebat*; quod recentiores omnes servarunt. Sed vere Livianum est 'multitudo censebant.' Supra XXIV. 25. 'Hæc natura multitudinis est; aut servit humiliter, aut superbe dominatur; libertatem, quæ media est, nec spernere modice, nec habere sciunt.' XXXV. 33. 'Multitu-

do, avida novandi res, Antiochi tota erat: et ne admittendos quidem in concilium Romanos censebant.' Vide ad VI. 19. § 7. Paullo ante *ejus in civitate meritorum* Voss. Sed ultima litera *τοῦ civitatem* elisa est a prima vocis seq. Vide ad XXXVII. 29. § 5.

§ 6 *Sed defectionis auctores, quorum in manu res erat*] Lege *defectionis authores, quorum in manu respublica erat.* Gelen. Scribere satius est ex membranis voce auctius, quæ respondeat illi *quidem*, quod præcedit: *sed defectionis auctores, quorum in manu resp. erat, &c.* Modius. Vetus ed. exhibet *sed factiones auctores, &c.* Gebh. *Sed factionis auctores* Voss. Lovel. 1. 5. 6. Gaertn. et priscæ edd. pro quo Moguntini ex cod. suo *sed defectionis* receperunt. Frobenius postea a. 1535. auctore Gelenio, *τὸ sed* expunxit, quod etiam deerat in reliquis nostris, et sæpe fulciendæ orationi a librariis insertum est. Vide ad VI. 32. § 8. Ea tamen particula, ut Modio etiam visum est, hic necessaria videtur ob præcedens *quidem;* quare si non illa hic addenda est, legendum certe puto *at defectionis;* ut vocula *at* elisa sit a vocis præced. *censebāt* literis ultimis. Alia exempla habuimus XXXIV. 32. § 13. XXXV. 11. § 6. et alibi. Insuper *res erat*, ut ante Gelenium edebatur, omnes nostri, et Hearnii L. 1. Vide ad VIII. 31. § 2. Mox *τὰ in secreto* perperam exsulant ab Harl.

Utrum maturarent, an differrent, ambigebatur] Pall. uterque *ambigebant.* Gebh. *Ambigebatur* Aldus ex cod. Mog. vulgavit: et, nisi excerpta fallunt, ita etiam erat in Voss. et Lov. 1. Reliqui nostri cum edd. prioribus legunt *ambigebant.* Vide ad XXXVIII. 40. § 1. Præterea *mutarent*, pro *maturarent*, Voss. et Lov. 3. in contextu; in quo pro varia lectione inter versus adscribitur *incitarent.*

§ 7 *Missusque, qui venenum ferret*] *Afferret* vett. edd. usque ad Frob. qui a. 1535. *ferret* reposuit, consentientibus codd. nostris. Supra XXX. 15. 'Hunc nuncium ac simul venenum ferens minister quum ad Sophonisbam venisset.'

Nihil aliud locutum ferunt, quam quæsisse] Gronov. pr. ed. nott. ad Liv. XL. 50. ejecta una voce, legendum contendit *nihil aliud ferunt, quam quæsisse.* Nonnihil conjecturæ ejus favet Harl. qui *nihil aliud, quam quæsisse* præfert. An itaque legendum *venenum ferret. Ferunt, accepto poculo, nihil aliud, quam quæsisse?* Ipsam illam locutionem pluribus Gronov. ibidem inlustravit. Adde quæ notantur ad XXXI. 24. § 3. Verum, unius codicis vestigiis insistere, audacius puto, et hinc nihil potius muto. Præterea *locutum ferī*, id est *fertur*, Lov. 1. Tum *quæsivisse* Lov. 1. et 6. *quæsiisse* Gaertn. Mox *si incolumes*, ut referatur ad Lycortam et equites, Voss. Eam lectionem firmare videtur, quod mox sequitur, 'Postquam dictum est, incolumes esse.' Insuper *et equites* Lov. 3. et Gaertn.

§ 8 *Bene habet, inquit; et, poculo inpavide exhausto*] Vet. lib. *hausto.* Sigon. Libri omnes *hausto.* Gebh. Ita et Lov. 1. 3. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et priscæ edd. Supra XXX. 15. 'Poculum, nullo trepidationis signo dato, inpavide hausit.' XL. 4. 'Haurite poculum, si segnior mors juvat.' Val. Max. III. 2. ext. 6. 'Porrectam veneni potionem non dubitanter hausit.' c. 3. ext. 6. 'Sine ulla cunctatione medicamentum hausit.' Quum tamen Aldus *exhausto* auspiciis cod. Mog. receperit, eamque lectionem etiam in Lov. 2. invenerim, et Vossiani quamvis corrupti vestigia *anosto* eodem ferre videantur, id præferendum duxi. Ita cap. seq. 'Hospitales Deos violatæ ab eo fidei testes invocans, poculum exhausit.' Cic. pro Cluent. c. 11. 'Exhausto illo poculo mortis.' Formulam 'Bene ha-

bet' inlustramus ad l. VI. c. 35. § 8. Paullo ante *dictum est, incolumes evasisse* Harl. Sed illud *evasisse* ex verbis præcedentibus repetitum est: *incolumes esse dictum est* Gaertn.

Nec diuturnum mortis ejus gaudium] Pall. *Non diuturnum mortis ejus gaudium.* Gebh. Si vox *mortis* non exstaret in libris, nemo eam desideraret. *J. F. Gronov. Non diuturnum mortis ejus gaudium* Lov. 1. 3. 4. 6. et Mead. ambo, quod, quum Moguntini se ita etiam in Msto suo invenisse testati sint, recepi. *Non diuturnum ejus mortis gaudium* Lov. 2. et Harleian. Pronomen *ejus* non adparet in Gaertn. Omnes nostri τὸ *mortis* tuentur.

§ 9 *Exposcentibus Achæis noxios dedidit*] Pall. *dedit noxios.* Gebh. Similiter Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, et edd. vett. *dedit* etiam Hearnii L. 1. *noxios dedit* inverso ordine vulgavit Aldus; quod superest in Gaertn. *noxios dedidit* Modius: *dedidit noxios* Lov. 3. Supra XXXVIII. 30. 'Qui ejus rei auctores adfinesque essent, nisi dederentur Achæis, violatum videri fœdus.' Passim 'dare' et 'dedere,' 'dedi' et 'dedidi,' ex neglecta perperam syllabæ iteratione, commutantur. Vide ad V. 27. § 4. VI. 8. § 10. Epit. Liv. l. VII. VII. 27. § 7. IX. 1. § 6. XXII. 6. § 11. c. 60. § 7. XXVI. 13. § 4. XXXV. 40. § 3. XXXVI. 9. § 12. c. 13. § 5. hoc lib. c. 54. § 3. Quin et *dare* pro *dedere* usurpari, viri docti docuerunt; quos vide ad Nepot. Lys. 1. § 2.

Ossuque reddita Philopœmenis sunt: et sepultus ab universo Achaico concilio] *Ossa reddita* Voss. Tum *sunt* deest in Gaertn. Hinc *simul et sepultus* legunt Lov. 5. et priscæ edd. At primam vocem Frob. 1535. omisit, consentientibus reliquis scriptis. Præterea *Achæico* cod. Mog. *sepultus est ab universo Achiatico consilio* Gaertn. *sepultus ab universo Achaico est concilio* reliqui codd. nostri, Hearnii L. 1. et typis descripti ante Gruterum, cujus ultima ed. vocem *est* omisit, quam revocavi. Mox *abstineret* Lov. 1. *abstinerent* Harl. Vide ad XXXVIII. 40. § 1.

§ 10 *Ab scriptoribus rerum Græcis Latinisque*] Vox *rerum* perperam deest in Gaertn. Vide ad VII. 42. § 7. Tum *Latinis Græcisque* Lov. 3. et Gaertn. Mox *huic viro attribuitur* Lov. 6. in quo deinde vox *memoriæ* non adparet.

Decessisse, Philopœmenem, Hannibalem] *Decessisse, s. Philopœmenem* Voss. Lov. 1. 3. Mead. 1. et Gaertn. Addita autem litera indicarunt vocem *scilicet*, quæ rectius ab aliis Mss. abest.

§ 11 *Duobus potentissimarum gentium*] Lege *duarum potentissimarum gentium*, non *duobus.* Gelen. Pall. *duobus potentissimarum.* Gebh. *Duobus* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. 6. Harl. Mead. uterque, et Gaertn. At *duarum* fuisse videtur in Lov. 4. *duabus* in Hearnii L. 1.

CAP. LI. § 1 *T. Quinctius Flamininus*] Ultimam vocem non agnoscunt Lov. 2. et Harl. Plerique reliqui Mss. cum priscis edd. solito errore legunt *Flaminius.* Has voces indoctos librarios confudisse, mirari desino, quum videam, etiam capitale interpretis Delphinici ingenium *Flaminios* et *Flaminios* distinguere non potuisse. Inter caussas enim, cur Romanorum ad Prusiam legatus (is erat, teste Livio, *T. Quinctius Flamininus*) Hannibalis vel deditionem, vel necem petierit, refert, quod privatæ ultionis avidus fuerit in eum, cujus opera victus cæsusque pater *C. Flaminius* ad Trasimenum fuisset. Errorem hunc notavit etiam Crevierius, ejusque originem indicare conatus est. Mox *faciebant* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn.

§ 2 *Fractis ejus opibus*] *Tractis*, pro *fractis*, perperam Vossian. Vide ad XXIII. 35. § 1. *Tacitis* Lov. 1. *factis* Gaertn. *facti* Lov. 5. et ed. Camp.

Tum *suis opibus* Lov. 2. *ejus operibus* Voss. et Lov. 4. Vide ad VIII. 16. § 4.

§ 3 *Quia ipse Prusias*] Pronomen *ipse* deest in Lov. 6. vocula *ut* in omnibus Mss. nostris, Hearnii L. 1. et edd. ante Frob. qui eam recte anno 1535. adjecit. Mox *primo colloquio*, neglecta præpositione *a*, dedit Lov. 3. Dein *ad custodiendam domum Hannibalis* Gaertn. *ad domum custodiendam Hannibalis* reliqui scripti, et vett. edd. donec Frob. 1535. voces eo ordine ederet, quo nunc leguntur.

§ 4 *Romanorum inexpiabile odium in se cernens*] *Inexplicabile odium* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et antiquiores edd. quod Gronovius pr. ed. notarum considerari volebat, an sit omnino rejiculum, et *odium inexplicabile* exponebat, cujus ordo, modus, et terminus haud queat explicari, id est, expediri, iniri, finiri. Ejus tamen patrocinium recte repetitis curis omisit: *inexpiabile* autem non, ut in pr. ed. existimat, Aldus ex Msto Mog. sed Ascensius an. 1513. ante Aldum et excussum codicem Mog. restituit. Post receptam vero hanc lectionem Moguntini ex cod. suo nihil monuerunt; ut is quoque ita exhibuisse videatur: quod idem etiam de Lov. 6. suspicor, unde itidem nihil in excerptis notatur. Supra IV. 35. 'Ex quibus pro certo habeat, Patres bello inexpiabili se persecuturos.' Suet. in Cæs. c. 78. 'Inexpiabilem sibi invidiam hinc maxime movit.' Alia exempla hujus vocis a Livio adhibitæ Gronov. ex II. 17. et lib. XXXIII. capp. 12. ac 47. loco laud. adduxit.

Et fidei regum nihil sane confisus] Ms. plane nove *et fidei regum nihil sane fretus*. Modius. Lectionem cod. Moguntini, a Modio memoratam, alterius glossam esse puto. Livius enim τῷ *fretus* non tertium, sed sextum casum addere solet. Vide ad IV. 37. § 6. ubi Gronov. se eamdem ob causam vulgatum præferre testatus est. *Fidei sane regum nihil confisus*, trajectis vocibus, Lov. 1. 3. et Voss. Mox *etiam* non adparet in Lov. 3.

§ 5 *Septem exitus e domo fecerat, et ex iis quosdam occultos*] Scripti, *septem exitus e domo fecerat: ex iis quosdam occultos, ne custodia sepirentur*. Apud me Curio primus *et ex iis:* nam priores ab Andrea ad Frobenium *fecerat: ex iis quosdam*. Nobis ad gustum prisca lectio. *J. F. Gron.* Voculam *et* omittunt pariter Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. N. et Crevierii Victor. ex quibus etiam Lov. 1. 6. Gaertn. et Hearnii L. 1. leguntur *ex his quosdam*. Copulam vero non primus Curio adposuit, sed Froben. a. 1535. unde factum suspicor auspiciis Gelenii; qui si eam in cod. Mog. reperit, non habeo quod culpem. Exstare etiam videtur in Lov. 1. et 4. unde nihil in excerptis notatur. In reliquis igitur, in quibus deest, elisa esse videtur a voce sequenti. Vide ad XXX. 6. § 7. Infra XLII. 65. 'Octingenti ferme, et omnes Romani, erant.' Voces *septem exitus e domo fecerat* deesse in ed. Rom. principe notat Hearnius; *e domo fecerat* in Oxon. L. 1. *semper exitus* legunt Lov. 1. et 6. a m. pr. in quo *plures* a m. altera emendatur. Paullo ante *adventum sibi velut fatalem* Vossian. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Tum *apparatum fugæ* Lov. 1. 6. et Voss. Mox in sequentibus *custodia sepiretur* Harl. et Mead. 1. ut ad Hannibalem referatur. Sed sequitur paullo post 'Ut id quoque' ostium 'obcursu militum obseptum sensit.'

§ 6 *Nihil inexploratum, quod investigari volunt, efficit*] Iterum membranæ *quod vestigari volunt*, quo usi etiam Cicero et Virgilius; ille de Orat. III. 23. ubi ait, 'Ipsa tractatio et quæstio quotidie ex se gignit aliquid, quod cum desidiosa delectatione vestiges.' Hic Æneid. VII. 131. dicens

'ubi mœnia gentis Vestigemus.' Atque hinc venit 'vestigator,' id est venator. Varro de Ling. Lat. IV. pag. 25. 'Hæc etsi minus aperta, vindemiator, ut vestigator et venator: tamen id est quod vindemiator, vel quod vinum legere dicitur, vel quod de vite id demit; vestigator a vestigiis ferarum, quas indagatur; venator a venatu.' Vide et Colum. IX. 8. ubi ait, 'A vestigatore præparato vase reconditur.' *Modius.* Supra l. XXXI. c. 19. 'Perfugas et fugitivos, quos inquirendo vestigare potuerint, reddidisse.' XXXII. 26. 'Demissi deinde per agros, qui vestigarent.' Plin. H. N. VIII. 18. 'Ubi vacuum cubile reperit fœta, fertur præceps odore vestigans.' X. 13. 'Illi vestigabant agebantque:' et alibi. Nostri tamen omnes a cod. Mog. dissentientes vulgatum tuentur. Præterea *valuit* Lov. 6. *voluit* Lov. 1. *velint* Voss. et Gaertn. Tum *effecit* Lovel. 3. 5. et edd. vett. Earum, quas vidi, prima *volunt* præfert Ven. a. 1498. Mox *inde* deest in Lov. 2.

§ 7 *Postquam est nunciatum*] Libri nostri *postquam est enunciatum.* Gebh. Similiter etiam omnes scripti, et editi vett. nostri, nisi quod *nunciatum* desit in Lovel. 2. et *postquam enunciatum est* Lovel. 3. legat: *postquam est anumptiatum* præfert Hearnii L. 1. *postquam nunciatum* cod. Mog. unde Aldus *postquam est nunciatum* edidit, quod recentiores servarunt. Mox *postico quodam devii maxime* Lov. 1. 6. et Voss. *postico quodam, quod devii maxime* Harl. *postico, quod devii maxime* Lov. 2. 5. Hearnii L. 1. et edd. vett. *devium* dedit Frob. a. 1535. quod firmant Lov. 4. et Mead. ambo; neque aliud voluisse videntur Lov. 5. et Gaertner. quorum tamen librarii aberrantes dederunt *demum.*

§ 8 *Obcursu militum obseptum sensit*] *Militum, qui ibi erant, obseptum sensit* Gaertn. *militum, qui ibi erant, senserit* corruptius Voss. Supra XXII. 50. 'Majoraque hostium agmina obsepiunt iter.' XXXVI. 16. 'Satis omnia permunita et præsidiis obsepta videbantur.' Vide ad l. XXXIX. c. 1. § 5.

Venenum, &c. poposcit, Liberemus, inquit, diuturna cura] Lege *et, liberemus, inquit.* Verba hæc eadem vertit Plutarchus in Flaminino p. 380. *Sigon.* Copulam nullus codicum, quos vidi, agnoscit. Contra vocem *inquit* omittunt Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harleian. Mead. 1. et Hearnii L. 1. ac N. Eam similesque sæpe a librariis de suo interpositas esse, vidimus ad XXIII. 45. § 6. Si vero et hinc ejicienda est, τὸ *et* cum Sigonio reciperem; ut voculam illam eliserint ultimæ literæ vocis præced. Vide ad IX. 41. § 10. Præstare tameu puto, ut nihil mutetur. Præterea *diutina cura* Harleian. Vide ad XXVIII. 24. § 6. Paullo ante *ad tales casus habebat* Lov. 3. et 6.

§ 9 *Quando mortem senis exspectare longum censent*] *Quoniam mortem* Lov. 3. At *quando* pro 'quoniam' Livius usurpare amavit. Vide ad XXXIII. 2. § 9. Id autem scribæ passim in 'quoniam' mutarunt. Vide ad IX. 8. § 5. et ad Epit. Liv. l. LVII. Tum *censet* Lov. 2. 6. Harl. et Mead. 1. Præcesserat 'populum Romanum;' non recte igitur *censent* subjungi stupor librariorum sibi persuaserat. Sed vide ad X. 13. § 11.

§ 10 *Mores quidem P. R. quantum mutaverit, vel hic dies*] Recte vetus *quantum mutaverint.* Dixit enim παθητικῶς, ut Varro, 'Prosodiæ reliquæ non mutant.' *Lipsius,* Epist. Quæst. v. 20. Emendationem Lipsii Gruterus in contextum recepit. Eam probant Lov. 1. 3. 4. Mead. 2. et Gaertn. neque aliter differt Hearnii L. 1. quam quod *mutaverunt* exhibeat. De verbo 'mutare' passive usurpato vide ad III. 10. § 6. Tum vocula *vel* deest in Lov. 1. et 6. Deinde *hæc dies* Lov. 2. et Harl. Vide ad XXVII. 13. § 6. *Populi Romani mores quidem,* trajectis

vocibus, Lov. 3.

§ 11 *Horum patres Pyrrho regi, hosti armato*] Hanc historiam scribit Plutarchus in Pyrrho p. 396. Epistola etiam consulum ad Pyrrhum exstat apud Gellium III. 8. *Sigon.* Libri nostri *Patres eorum Pyrrho regi, hosti armato.* Gebh. *Patres eorum Pyrrho regi* etiam omnes nostri scripti, et editi usque ad Aldum, qui *Horum patres* dedit ex cod. Mog. Deinde vox *armato* deest in Voss. quod neglegentiæ librarii tribuo: videtur enim necessaria esse, partim propter gradationem *Pyrrho regi,* tum *hosti armato,* et tandem *exercitum in Italia habenti;* partim ut obponatur præcedenti *inermi.* Præterea in sequentibus *ut a veneno eximerent* legit Lovel. 1. Tum *auctor Prusiæ esset per scelus occidendi hospitis* Lovel. 6. *auctor esset Prusiæ occidendi hospitis per scelus* Lovel. 3. Insuper § seq. τὸ *fuit* deest in Lov. 6.

CAP. LII. § 1 *Scipionem et Polybius, et Rutilius, &c.*] Vide Pigh. Ann. ad a. IↃLXVIII. *Duk.*

Ego neque his, néque Valerio adsentior] Qua in re Valerio Antiati (nam de hoc haud dubie loquitur) non assentiatur, comminisci non possum. Nam quod de tribuno Nævio subjungit, nihil ad Antiatem, qui duos Petilios P. Scipioni diem dixisse scribit, non M. Nævium, ut ipse Livius superiore libro c. 50. fatetur. Ad rationem autem contra Polybium atque Rutilium objici fortassis poterat, Scipionis exsilium, quod ipse sibi, non patria, fecerat, in caussa esse potuisse, ut L. Valerius princeps senatus crearetur, nulla Scipionis nota. Magis me movet Ciceronis authoritas, apud quem Cato ita de Scipione Africano loquitur de Senect. cap. 6. 'Anno ante me censorem mortuus est, novem annis post meum consulatum, cum consul iterum me consule creatus esset.' Hæc ille. Fuit autem hic annus tertius ante hunc, quo Hannibal mortuus dicitur. Obiter etiam hoc loco notandum, quod paulo post hic ait Livius, tribunos plebis tribus mensibus ante consules iniisse magistratum: quanquam haud scio, an perpetuo observatum. *Glar.* Si Glareanus diligentius adtendisset ad ea quæ Livius narravit XXXVIII. 50. et sequentibus, facile comperisset Valerium Antiatem velle, Scipionem accusatum esse a duobus Q. Petillîis, quo anno consules erant Q. Æmilius Lepidus et C. Flaminius: eam autem dignitatem obtinuerunt secundum fastos Capitolinos a. IↃLXVI. Jam vero huic ipsius sententiæ Livius non adsentitur, eamque refellit oratione P. Africani, quæ inscripta est adversus M. Nævium tribunum plebis: M. Nævium autem tribunatum plebis iniisse docet ante diem quartum Idus Decembres Ap. Claudio, M. Sempronio consulibus, sive a. IↃLXVIII. Hinc patet, quæ Livius de Nævio tribuno subjungit, omnino ad refellendum Antiatem, quod Glareanus negabat, pertinere. Ceterum *neque his, nec Valerio* legunt Lov. 4. Harl. et Mead. 1. Vide ad IX. 9. § 14. Præterea *adsentio* Voss. Lovel. 1. 5. omnesque typis descripti, quos vidi, ante Aldum, qui primus dedit *assentior.* Ea forma hoc verbum adhibet Liv. I. 54. 'Quum de aliis rebus adsentire se veteribus Gabinis diceret.' Similiter Cic. ad Fam. I. 1. 'Advertebantur Pompeii familiares adsentire Volcatio.' De Off. I. 6. 'Ne incognita pro cognitis habeamus, hisque temere adsentiamus.' Utrumque in usu fuisse antiquis, ex Quinctil. Gell. Nonio, et Diomede docet Vossius Gramm. v. 7. et addit, sæpe *adsentio* esse in Mss. ubi *adsentior* est in vulgatis. Id non tantum mihi obvenit hoc loco, verum etiam XXI. 4. § 1. XXII. 43. § 9. XXV. 11. § 14. et XXVI. 49. § 6.

L. Valerio, principem senatus ipsum L. Valerium censorem lectum invenio] 'Princeps senatus' erat, quem primum in recitandis senatorum nomini-

bus legebant: quod dignitatis et amplitudinis maximæ erat. *Turnebus*, Advers. XXVII. 32. *L. Valerio ipsum censorem lectum invenio*, reliquis omissis, Lovel. 4. 6. et Voss. *L. Valerio censorem ipsum lectum invenio* Lov. 1. *L. Valerio censoribus principem senatus ipsum lectum invenio* Gaertn. *L. Valerio principem senatus ipsum lectum invenio* Harl. et Mead. 1. *L. Valerio principem senatus ipsum censorem lectum invenio* Lov. 2. 3. et Mead. 2.

Quum superioribus duobus lustris Africanus] Perspicue legendum est *tribus*: ter enim princeps senatus fuit Africanus. Nam XXXIV. 44. scriptum est, 'Censores Sex. Ælius Pætus et C. Cornelius Cethegus P. Scipionem consulem, quem et priores censores legerant, legerunt.' Et XXXVIII. 28. 'Censores T. Quintius Flamininus et M. Claudius Marcellus senatum perlegerunt: princeps in senatu tertium lectus P. Scipio Africanus.' *Sigon.* Manutius de Senatu Rom. cap. 2. vel similiter ante Sigonium legendum monuit, vel ipsum Livium μνημονικὸν ἁμάρτημα commisisse. Ceterum *superioribus lustris*, media voce omissa, Lovel. 3. *duobus lustris* reliqui omnes servarunt. Mox § seq. *nisi ille senatu moveretur* Lovel. 1. *nisi ille a senatu moveretur* Lovel. 3. *nisi ut ille senatu amoveretur* Lov. 2.

§ 2 *Alius princeps in locum ejus electus non esset*] Hoc quoque Latinius scripti, et quos habeo editos ante Modium, *in locum ejus lectus non esset*. Ut vitiaverant XXI. 42. 'Se quisque eum optabat, quem fortuna in id certamen legeret.' XXVIII. 42. 'Dux tumultuarius quidem ille L. Marcius et militari suffragio ad tempus lectus.' Lib. XXIX. c. 22. 'Ipse legeret, quos in Africam secum trajiceret.' XL. 35. 'Loca pacata ad hibernacula me lecturum:' ita scribe ex Moguntino, non *electurum*. Symmachus Epistol. X. 37. 'Bonorum virorum vena fœcunda est. Melius urbi nostræ in posterum consuletis, si legatis invitos.' Erravit Lectius, jubens legi *si eligatis*. J. F. Gronov. *Electus* Lov. 1. 6. et Voss. Ex libris autem excusis ante Modium ita præferunt edd. Paris. 1573. et Francofurtana quinquennio recentior. Sed recte Gronov. *lectus* adseruit; quod superest in reliquis meis, et Oxonn. Hearnii. Vide quæ notantur ad II. 1. § 10. XXVIII. 42. § 5. et XXXIX. 49. § 2. Infra tamen XL. 51. eodem errore prima ed. Mog. exhibet, *Censores fideli concordia senatum elegerunt. Princeps electus est ipse censor*: ubi recentiores ediderunt *legerunt*; sed insuper ex sententia Gronovii reponendum est *lectus est*. Mox § seq. *oratio infra scripta P. Africani est* Lov. 1. 6. et Voss. τὸ *est* omittitur in Mead. 2.

§ 4 *Nævius hic magistratum non iniit tribunatus plebis*] Antiq. scriptura *Hic Nævius in mag. libris est tribunus plebis*. Gelen. *Hic Nævius magistratum iniit tribunus plebis* Vossian. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Mead. uterque, et Gaertn. *Hic Nævius magistratum iniit tribunatus plebis* Harl. et Lovel. 2. in margine. *Hic Nævius magistratum non iniit tribunatus plebis* Lov. 3. Sed veram lectionem vindicavit Gelenius. Ad *magistratuum libros* provocat, eorumque testimonio utitur etiam Liv. IV. 20. 'Quod magistratuum libri, quos linteos in æde repositos Monetæ Macer Licinius citat idemtidem auctores, nono post demum anno cum T. Quinctio Penno A. Cornelium Cossum consulem habeant.' Mox *et L. Porcio* Voss. Lov. 3. et Gaertn. Vide ad II. 17. § 1.

Iniit tribunatum, Ap. Claudio, M. Sempronio consulibus, ad quartum Idus Decembres] Lege, *A. D. quartam*, id est, *ante diem quartum*. Sic enim et Dionys. Halicarn. VI. p. 410. ubi ait primos tribunos plebis iniisse τετάρτῃ πρὸ τῶν εἰδῶν Δεκεμβρίων. Quibus ex locis intelligi potest, hunc diem ineundo tribunatui fuisse solennem;

quemadmodum ad suam usque ætatem factum esse scribit Dionysius. Plutarchus etiam auctor est in lib. τῶν κεφαλαίων p. 283. tribunos plebis, contra atque alii magistratus, ante anni principium iniisse. Itaque Q. Metellus Nepos, qui Silano et Murena consulibus tribunatum gessit, Ciceronem consulatu abeuntem prid. K. Jan. jam inito magistratu concione prohibuit. Qua de re se ambigere Glareanus ait. [' Libenter hoc et sæpe facit Glareanus: satius enim est, prudenter ambigere, quam temere asseverare.'] *Sigon. Ad quartum* vel *quatuor idus* omnes nostri. Sed verum vidit Sigonius. Vide ad VI. 1. § 11. et XXVII. 23. § 7.

§ 6 *Ita ut vixisse in tribunatu Nævii videretur*] Antiq. scriptura *Ita vixisse in trib. Nævii videtur,* non *ut videretur*. Gelenius. *Ita ut vixisse* demum vidi in Ascens. 1513. uno consentiente Lovel. 6. Reliqui *Ita et vixisse*. Sed *videretur* habent omnes ante Gelenium typis descripti, et cum his Lov. 2. Mead. 1. et Gaertn. *videret* Lov. 1. et 4. Reliqui recte *videtur*. Crediderant librarii scriptum fuisse *vid'etur*, et hinc *videretur* dederunt. Innumeris locis ita erratum est. Quædam exempla vide ad I. 29. § 2. c. 48. § 5. III. 8. § 6. c. 32. § 6. c. 41. § 7. c. 50. § 15. IV. 13. § 4. c. 44. § 11. et passim. Mox *ei* deest in Lov. 3. *autem* in Lov. 6.

§ 7 *Clarissimorum suæ cujusque gentis virorum non magis tempore*] *Clariss. virorum suæ cujusque gentis* Lov. 6. et Gaertn. Deinde *non tempore magis* omnes scripti nostri, et edd. vett. pro quo *non magis tempore* Frob. 1535. edidit. Mox *quam quod, &c. habuerit* Gaertn. Vide ad XL. 14. § 10.

§ 8 *Jam primum omnes non in patrio solo mortui, nec sepulti*] *Nam primum omnes* Voss. et Lov. 5. Sed vide ad IX. 17. § 5. Præterea *non patrio solo* Voss. Lov. 1. 2. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *nec patrio solo* Lov. 3. Mox voces *Hannibal et Philopœmen; exsul* desunt in Lov. 1. tres priores in Lovel. 6. Cui errori vocis *Hannibal* repetitio caussa fuit. At voces *Philopœmen; exsul Hannibal, proditus ab hospite; captus* omittuntur in Hearnii L. 1. ob vocis *Philopœmen* repetitionem. Vide ad IX. 11. § 11. Vocem *exsul* non agnoscunt Lov. 2. 3. et Harl.

§ 9 *Non sibimet ipse solum, sed etiam funeri suo, exsilium indixit*] Vocula *non* deest in Lov. 1. et Mead. 1. *sibimet ipse non solum* legunt Lovel. 2. et Harl. *sibimet ipsi non solum* Lovel. 6. *non sibimet ipsi solum* Voss. Lovel. 3. Gaertn. et Hearnii L. 1. Vide ad II. 19. § 5. *Non solum sibi ipse* Lov. 5. et editi ante Aldum. Tum *indixit exsilium* Gaertn.

CAP. LIII. § 1 *A quibus divertit oratio*] *Oratio devertit* Gaertner. *devertit oratio* Voss. Lov. 1. 4. Harl. et Mead. ambo. Ita apud Cic. ad Fam. XII. 25. codex Vatic. præfert, ' Sed redeamus ad illud, unde devertimus:' sed recte ibi editur *divertimus*, hic vero *divertit*. Utrobique enim ' divertere ' est discedere, in diversa abire. Alteram igitur lectionem errantibus scribis tribuo, qui passim hæc verba commutarunt. Vide ad I. 51. § 8. et XLIV. 43. § 2. Mox *gerunt* Mead. 1. Vide ad X. 10. § 1. Tum *aliter* deest in Lovel. 1. 3. et 6. *aliter eorum* legit Voss. Ceterum cum his conferendus est Polyb. in Exc. Legat. num. L.

§ 2 *Vulgus Macedonum, quos belli, &c. metus terruerat, Demetrium, &c. conspiciebant*] *Vulgi Macedonum* Lov. 3. *Vulgi Macedones* Lovel. 6. *Vulgus Macedones* Voss. et Lov. 1. quibus librariis displicuisse videtur locutio *Vulgus conspiciebant:* quum tamen eodem modo formatæ Livio inprimis placuerint. Vide ad XXXV. 26. § 9. Eadem reddenda est Columellæ, auspicio optimi Sangerm. cod. VII. 9. § 7. ' Profuit et dulces eruisse radiculas

aquatilis silvæ, tamquam scirpi juncique, et degeneris arundinis, quam vulgus cannam vocant:' ubi vulgo *vocat* editur. Præterea *Volgus Macedonum* Mog. Ita Flor. et Leid. 1. qui optimi codd. Liviani in prima operis ejus parte sunt, passim 'volgus' et 'volgare' scripserunt. Vide ad II. 6. § 5. III. 6. § 3. c. 35. § 6. c. 40. § 3. IV. 1. § 3. cap. 27. § 10. c. 30. § 8. V. 14. § 7. VI. 21. § 1. VII. 19. § 2. IX. 2. § 4. Nec aliter cod. Mogunt. in hac parte XXXV. 43. § 9. XXXIX. 46. § 4. XL. 22. § 5. c. 29. § 8. Ex codd. Virgilianis similia notat Nic. Heins. ad Georg. I. 481. Eadem forma 'volnus' scribit cod. Flor. IV. 58. § 13. 'Volturnus' XXII. 46. § 9. 'volturius' optimi XXVII. 11. § 4. 'Volcanus' Mog. cod. XL. 19. § 2. Vide N. Heins. ad Petr. Satyr. c. 77. et Virg. Æn. II. 539. Noris. ad Cenot. Pis. IV. 4. et quæ notantur ad II. 13. § 1. Deinde *tenuerat* Lov. 1. et 6. Vide ad XXIII. 1. § 10.

§ 3 *Etsi minore ætate, quam Perseus, esset*] Si analogia loquendi admittenda est, *minore ætate*, quomodo Latinos locutos esse Crevierius negat, dictum esse videri posset, ut 'magno natu,' quod toties apud Livium obcurrit, ac viri docti inlustrarunt ad Nepot. Paus. c. 5. et 'minore natu,' 'majore ætate,' de quibus agit Gron. ad Senec. Procem. Controv. II. 'virgo forma excellente,' de quo vide ad I. 9. § 11. De eo tamen contendere nolo, quum *minore ætate* neque in Livii Mss. neque in antiquis edd. occurrerit: nam *junior ætate* est in Lov. 2. Harleian. et Mead. 1. *minor ætate* in reliquis nostris, Hearnii Oxonn. Crevierii Victor. et edd. omnibus ante Gruterum; cujus postrema ἔκδοσις *minore natu* dedit: quod usque ad Crevierium omnes probarunt. Is vero recte alteram lectionem reduxit. 'Major ætate,' quod locutioni hic obviæ 'minor natu' convenit, inlustratur ad III. 13. § 2. Solent autem 'minor' et 'junior,' quod perperam quidam codd. præferunt, a librariis confundi. Vide ad VI. 27. § 10.

Hunc tamen justa matre familias] Barber. Naud. Voss. Andreas Romæ, et Mediolani (sed mox Tarvisii mutatum) *matre familiæ*. Et certum est, modo hoc, modo illud maluisse veteres. *J. F. Gron.* Similiter Lov. 1. 3. 4. 5. 6. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii Oxonn. Crevierii Victor. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad XXXIV. 2. § 1. Vox *familiæ* deerat in Harl. Præterea τὸ *tamen* exsulat a Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. 6. Harl. Mead. utroque, Hearnii L. 1. et priscis edd. Primus id addidit Aldus. Verum, quum vix in uno vel altero mihi obvium fuerit, iterum delevi; præsertim quum sæpe post 'quamvis,' 'etsi,' 'licet,' similesque particulas, omitti soleat. Vide ad XXII. 20. § 1. Mox *illum pellice natum* Lov. 1. et 6. quod est ex glossa. Idem error in quibusdam codd. erat XXII. 25. § 18. Locutio inlustratur ad II. 6. § 2. Præterea *illum ex vulgato corpore genitum, nullam certe patris notam habere* male Voss. Tum *similitudinem Philippi* Lov. 4. 5. Harl. Mead. ambo, et edd. ante Aldum.

§ 4 *Ad hoc Romanos Demetrium*] *Et Romanos* Lov. 6. *At Romanos* Lov. 1. 2. 4. Harl. et Mead. ambo. *Ac Romanos* Voss. Lov. 3. 5. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum, qui *Ad hoc Romanos* ex cod. Mog. emendavit. Mox *Perse nullam apud eos gratiam esse.* Hinc conjici posset vel *Persi*, vel *Persæ* scribendum. Vide Gronov. ad XLII. 25. § 2. At reliqui omnes vulgatum tuentur.

§ 5 *Itaque et Persea cura angebat*] *Itaque Perseum* Voss. *itaque et Perseum* Lov. 6. et Gaertn. *itaque et Perseũ* Lov. 1. Tum *cura agebat* Voss. et Lov. 1. Male. Vide ad XXIX. 6. § 7.

Quum omnibus aliis rebus frater superior esset] *Aliis omnibus rebus* Lov. 4. Harl. et Mead. ambo: *quum alius om-*

nibus aliis rebus superior frater esset Lov. 6. *quum alius omnibus aliis rebus superior esset* Voss. et Lov. 1. *quum aliis omnibus rebus superior esset* Gaertn. Male. Polyb. Exc. Leg. num. L. Ὁ δὲ Περσεὺς οὐ μόνον ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους εὐνοίᾳ παρὰ πολὺ τἀδελφοῦ λειπόμενος· ἀλλὰ καὶ περὶ τἄλλα πάντα καθυστερῶν, καὶ τῇ φύσει καὶ τῇ κατασκευῇ, δυσχερῶς ἔφερε.

§ 6 *Et Philippus ipse, vix se sui arbitrii fore*] Redundat *se, vix sui arbitrii fore.* Gelen. Unus tantum meorum Lov. 5. agnoscit *se*, quod a reliquis omnibus abest. At vicissim *foret* Voss. Lov. 2. 3. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *esset* Lovel. 1. et 6. Prima etiam vocula *et* non adparet in Lov. 1. et 3. sed intercepta est ab ultimis literis vocis proximæ. Vide h. lib. ad c. 18. § 8.

Graviorem esse, quam vellet, minorem filium censebat] Τὸ *esse* non adparet in Lov. 6. Tum *filium minorem* legunt Voss. Lov. 1. 3. 6. et Gaertn. Præterea *aiebat* Mog. codex, quod forte est præferendum. Polybius enim non tantum Philippum ita censuisse, sed insuper sensa animi non occultasse, narrat in Exc. Legat. num. L. Οὐ μὴν ὁ μὲν Φίλιππος ἐπεκρύπτετο τὴν ἐπὶ τούτοις δυσαρέστησιν· quod contra mentem Polybii Casaub. ita vertit, *Sed Philippus quidem displicere hæc sibi dissimulat.*

§ 8 *Et ipse juvenis haud dubie inflatior redierat*] Particulam *Et* omittunt Lov. 5. et edd. antiqq. quam Aldus, jubente cod. Mog. adscivit. Adsentiuntur ei reliqui nostri, nisi quod *Ei ipse juvenis* sit in Vossian. et Lov. 1. Vide ad XLI. 15. § 6. *Juvenis et ipse* in Lov. 6. Mox *quæ prorogata*, pro *quæ patri negata*, Harl. Insuper § seq. *tantam invidiam nunc apud patrem conciliabat*, reliquis omissis, Voss. et Lov. 1. Sola vox *etiam* omittitur in Lov. 1. et 3.

§ 10 *Postquam alii legati Romani venerunt*] *Legati alii* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Tum *Romam venerunt* Lov. 3. et 6. Cum his conferendus Polyb. in Exc. Legat. num. XLVIII. Mox *Trecia* Lovel. 1. et 4. Vide ad XXXVII. 33. § 3.

§ 11 *Mœrens quidem et gemens, (eo magis, quod filium frequentiorem prope cum illis*] Interpunctionem, quæ in prioribus edd. vacillabat, ac corrupta erat, ex mente Crevierii emendavi. Voces *et gemens* male omittit Lov. 1. Βαρυνόμενος καὶ στένων dixit Polyb. in Exc. Legat. num. XLVIII. *Mœrens et gemens quidem* legunt Voss. et Gaertn. Tum *cum aliis* cod. Mog. sollemni scribarum errore. Vide ad XXIII. 7. § 3.

Belli caussam præberet: prævertendos etiam animos] Legendum *avertendos.* Gelenius. *Prævertendos* servant omnes nostri, et Hearnii L. 1. Gron. etiam priori ed. notarum eam lectionem, quam et ipse in Barber. Naud. et Pet. invenerat, probavit, et verbo *prævertendos* indicari monuit, ante, quam expediret hæc consilia publicari, vertendos ad alia hominum animos ab suspicione illorum. Id tamen postea in repetitis curis recte omisit. Nam ex Voss. Lov. 1. 3. 4. Harl. Mead. utroque, et Gaertn. *belli caussam prævertendos etiam animos* obferentibus, colligo unicam librariorum neglegentiam lectionis, quam Gelenius rejecit, originem fuisse. Primo enim ob similitudinem inter ultimas syllabas vocis *præberet*, et medias sequentis *avertendos* duas voces in unam contraxerunt, et pro *præberet avertendos* scripserunt *prævertendos:* deinde vero, quum sensus haeret, ut supplerent quod deerat, alii dederunt *bel.caus. ostenderet, prævertendos*, quod inveni in Lov. 2. et 6. alii *belli caussam præberet, prævertendos*, ut exhibent Lov. 5. Hearnii L. 1. et edd. vett. pro quo *avertendos etiam* Frob. 1535. auctoritate Gelenii vulgavit; quum jam antea Moguntini se in cod. suo *etiam avertendos* reperisse monuissent.

§ 12 *Exercitum in Odrysas, et Dentelecos, et Bessos duxit*] Quidam *Dentelochos* emendarunt. Apud Plin. IV. 12. tum *Denseletæ*, tum *Denteletæ* in codd. vetustioribus legas, ut et 'Bessorum' meminit. Ptolemæus vero III. 11. inter Thraciæ præturas *Dantheleticen* et *Bessicen* memorat. Strabo item VII. p. 318. *Danthelotas* vocat et *Bessos*. Itaque hoc et Græcis et Latinis variatum est codicibus: quare, quid sequendum, lector ipse dispiciat. *Philippopolim* vero antea *Trimontium* dictam, et Plinius et Ptolemæus perhibent. Plinius etiam *Poneropolim* olim, Ptolemæus *Hadrianopolim* suo tempore. *Glar.* Strabo l. VII. p. 318. *Danthelitas*, et cæteri Græci vocant Δανθηλήτας. *Sigon.* *Dentelecos* edd. principes usque ad Moguntinos, qui *Dentelochos* dederunt; *Dentheletas* Froben. 1535. *Dantheletas* Sigonius, et postea recentiores. *Dentelectos* præfert Lov. 2. *Dentelecos* Lov. 5. *Denteletos* Lov. 3. *Dentheletes* Lov. 5. *Dentheletos* Voss. Lov. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. quod verum puto, et in contextum recepi, accedente consensu Polyb. in Exc. Legat. num. XLVIII. Διελθὼν δὲ διὰ μέσης τῆς Θρᾴκης ἐνέβαλεν εἰς Ὀδρύσας, Βέσσους, καὶ Δενθηλήτους. Unde etiam patet, verum non esse, quod Sigonius sibi persuasit, ceteros præter Strabonem Græcos hanc gentem Δανθηλήτας vocasse. Nam τὴν Θρᾴκην τὴν Δενθελητῶν, et Sitam regem τῶν Δενθελητῶν memorat Dio Cass. LI. 461. Meminit etiam τῶν Δενθελητῶν LIV. 534. *Denseletæ* vocantur Plinio, Solino, et Marc. Capellæ. Vide Salmas. Exerc. Plin. p. 112. etiam Ciceron. in Pison. c. 34. 'Denseletis, quæ natio semper obediens huic imperio, &c. nefarium bellum et crudele intulisti.' Ejusdem populi meminit etiam Liv. l. XL. c. 22. ubi docti Sigonium monentem non audientes *Dentheletas* servarunt, et ex vestigiis codd. meorum *Denthele-tos* etiam edidi.

§ 13 *Philippopolin urbem, fuga desertam*] *Philippolin* hic, et mox Voss. et Lov. 1. *Philopolin*, vel *Philopolim* hic, et paullo post Lovel. 2. 3. 6. et Harl. Polyb. l. laud. Παραγενόμενος δὲ ἐπὶ τὴν προσαγορευομένην Φιλίππου πόλιν, φυγόντων τῶν ἐνοικούντων εἰς τὰς ἀκρωρείας, ἐξ ἐφόδου κατέσχε τὴν πόλιν.

Campestresque barbaros, depopulatus agros eorum, in deditionem accepit] Polyb. ibid. Μετὰ δὲ ταῦτα πᾶν τὸ πεδίον ἐπιδραμὼν, καὶ τοὺς μὲν ἐκπορθήσας, παρ' ὧν δὲ πίστεις λαβὼν ἐπανῆλθε. *Depopulatis agris* Lov. 2. Harl. et Mead. 1. Verbum 'populari' passive usurpari, vidimus ad XXIV. 8. § 14. Similiter et alia deponentia ad XXXIV. 40. § 2. At reliqui stant pro vulgato. Tum *recepit* Lovel. 5. et priscæ edd. quod 'accepit' exponi potest. Vide ad h. l. c. 22. § 11. Sed codicum auctoritati cedendum puto. Non tantum enim Moguntini se *accepit* in cod. suo invenisse testati sunt, sed eodem modo etiam præferunt reliqui nostri. Insuper *receperat* modo præcessit.

§ 14 *Relicto inde ad Philippopolin præsidio, quod haud, &c.*] Polyb. ibid. Φρουρὰν καταλιπὼν ἐν τῇ Φιλίππου πόλει· ταύτην δὲ συνέβη μετά τινα χρόνον ἐκπεσεῖν ὑπὸ τῶν Ὀδρυσῶν, ἀθετησάντων τὰς πρὸς τὸν βασιλέα πίστεις. Ceterum *a Philippopolin* Lov. 1. 4. et Mead. 1. *ap Philippopolin* Voss. An igitur voluit *apud Philippopolin*. Sed nihil muto. Mox *est pulsum* Voss. et Gaertn. τὸ *est* non adparet in Lov. 3.

Oppidum in Derriopo condere instituit] 'Deuriopus' nomen loci apud Strabonem lib. VII. prope Lymistas (ut ipse vocat) et Pelagones. 'Derriopum' nusquam invenio. Thucydides lib. II. capp. 98. et 100. 'Dobe-rum' Pæoniæ facit oppidum, quod Ptolemæi codd. inversis literis vocant *Deborum* III. 13. 'Stobos' autem Pelagonum oppidum Ptolemæus facit, non ita prope Pæonas. Quanquam ex Livii verbis non plane constat, duasne urbes condere instituerit Phi-

lippus, an unam duntaxat, ut continuata sit lectio, distinctionibus, non colis intercisa: quod videtur verisimile. Et hic lectoris esto judicium. *Glar. Deuriopo* legendum est ex Strabonis VII. p. 326. *πρὸς δὲ τούτοις Λυγκισταί τε καὶ ἡ Δευρίοπος καὶ ἡ Τριπολίτις Πελαγονία.* Et paullo post (p. 327.) ubi de Erigone quoque, ut Livius hic, fluvio loquitur: *ὁ δ' Ἐριγὼν πολλὰ δεξάμενος ῥεύματα ἐκ τῶν Ἰλλυρικῶν ὀρῶν καὶ Λυγκεστῶν, καὶ Βρυγῶν, καὶ Δευριόπων, εἰς τὸν Ἄξιον ἐκδίδωσι.* Item, *ἐπὶ τῷ Ἐριγῶνι πᾶσαι αἱ τῶν Δευριόπων πόλεις ᾤκηντο. Sigon. In Derchiopo* Lov. 2. Harl. et Mead. 1. *inter Chiepo* Lov. 3. *in Detriopo* Vossian. et Gaertn. *in Deriopo* Lov. 6. *in Derioppo* Lovel. 1. *in Derrhiopo*, vel *in Derriopo* Lov. 4. 5. Mead. 2. Hearnii N. et edd. vett. pro quo recte *in Deuriopo* emendavit Sigonius. *Δουρίοπος* vocatur a Steph. Byz. qui tamen laudat testem Strab. lib. VII. ubi *Δευρίοπος* vocatur. Præterea *constituit condere* Voss. Lov. 1. 3. 6. et Gaertn.

§ 15 *Pæoniæ ea regio est prope Erigonum fluvium*] *Pæonica regio est* Lov. 4. et Mead. 2. Tum *prope Engonum* Harl. coalescentibus literis *ri* in *n*. *Erigorium* Lov. 1. contra *n* dissoluta in *ri*. Vide ad III. 30. § 3. *Prope Eugonum* Lov. 2. *Origanum* Vossian. *Ethrigonum* Lov. 6. Sed vide ad lib. XXXI. c. 39. § 6.

In Axium amnem elabitur] Legendum *in Axium amnem editur*, non *elabitur*, attestantibus arcbetypis. *Gelen. In maximum* Lov. 2. Harl. et Mead. 1. *in Ansium* Lov. 3. Dein *conditur amnem* Lov. 3. *editur amnem* ceteri nostri, et edd. vett. *amnem elabitur* demum inveni in ed. Ven. 1495. Ceterum Jac. Perizon. ad marginem Livii, mutata interpunctione, legebat *in Axium amnem editur haud procul Stobis vetere urbe. Novam urbem, &c.* Hinc consequens foret, Erigonum Axio commisceri haud procul Stobis. Si situs locorum permitteret, totum locum ita distinguendum censerem: *oppidum in Deuriopo condere instituit (Pæoniæ ea regio est) prope Erigonum fluvium (qui, ex Illyrico per Pæoniam fluens, in Axium amnem editur) haud procul Stobis vetere urbe. Novam urbem, &c.* Ita Stobi, qui nunc longius ab Axio siti creduntur, propius ei flumini admoveri, et forte ad ripam ejus dextram conlocari deberent. Vide etiam Cellarii Geogr. Antiq. II. 13. p. 664. Ceterum *haud procul Stolis* Voss. et Gaertn. *haud procul Scobis* Lovel. 2. 5. Harl. et edd. antiqq. pro quo Moguntini, reliquis scriptis concinentibus, *Stobis* dederunt. Vide etiam ad XL. 21. § 1.

§ 16 *Novam urbem Perseida, ut is filio majori*] *Perseidam* Vossian. et Gaertn. Deinde *ut iis filio* Lovel. 2. et quædam ex vetustis edd. *ut his filio* edd. Lugd. 1553. Paris. 1573. omnesque recentiores usque ad Gron. cujus prima *ἔκδοσις* præfert *ut hic filio;* in notis tamen ex ed. Ald. *ut is filio* probavit, et in sequentibus edd. in contextum recepit. Neque aliter reliqui codd. nostri, et edd. principes.

CAP. LIV. § 1 *Dum hæc in Macedonia geruntur, consules in provinciam profecti. Marcellus nuncium præmisit*] *Hæc dum in Macedonia geruntur* omnes Mss. et priscæ edd. nisi quod Lov. 1. legat *Hæc dum in Macedoniam geruntur.* Lov. 6. *Hæc dum geruntur.* Froben. a. 1535. substituit *Dum hæc.* Præterea *consules in provinciam profecti nuncium præmiserunt* Lov. 1. Mox *ad L. Porcium consulem* Harl.

§ 3 *Sese dediderunt: duodecim millia*] *Sese dederunt* Lov. 1. et 6. Vide b. lib. ad cap. 50. § 9. et b. cap. § 7. Tum *viginti duo millia* Gaertn. Mox *pleraque arma ex agris reperta habebunt* Voss. *pleraque arma* Lov. 1. *plera arma* Lov. 6.

§ 4 *Ea ægre patientibus iis ademta*] *Eoque ægre patientibus* Voss. et Lovel. 1. ac 6. *eo quod ægre patientibus* Lov. 3. *eaque ægre patientibus* Gaertn. In

verbis seqq. *quoque alia* Voss. et Lov. 1. *quod alia* Lov. 6. Dein *miserunt Romam* Lov. 2. et 6. Insuper § seq. Valerii prætoris prænomen *C.* deest in Voss.

§ 6 *Quod indicium esset, nec agro, nec urbi ulli vim adlaturos venisse*] *Quod modicum esset* Lov. 1. et 6. Tum vocem *ulli* ignorat Lov. 2. *venisse* Lov. 1. 6. et Voss. Mox *bellum se, ni dederentur* Harl. *bellum se iis, ni,* vel *nisi dederentur* Voss. et Lov. 6. *bellum se, cum iis videretur* Lov. 1.

§ 7 *Se, certam, etsi non speciōsam, pacem, quam incertam belli spem, præoptantes*] Legendum *pacem, quam incerta belli, præoptantes.* Gelen. Pronomen *Se* deest in Lovel. 2. et Harl. Hinc *incertam belli pacem* in uno superest Lov. 5. Reliqui, ut Gelenius emendavit, *incerta belli,* id est, bellum incertum. Supra XXX. 2. 'Scripserunt et duas legiones urbanas ad incerta belli:' quod 'incertos belli eventus' vocat VII. 23. Ita 'incerta fortunæ,' 'casuum.' XXX. 15. 'Sub cujus custodia regio more ad incerta fortunæ venenum erat.' c. 30. 'Non temere incerta casuum reputat, quem fortuna numquam decepit.' Similiter 'subita belli,' de quo vide ad VI. 32. § 5. Vide Bernecc. ad Justin. XXXVIII. 1. Præterea *præoccupantes* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn.

Dedidisse se prius in fidem, quam in potestatem] Vide ad XXXVI. 28. *Duk. Dedidisse prius* Harl. et Mead. ambo: ubi pronomen *se* elisum est a syllaba ultima vocis præced. Vide ad XXXIV. 11. § 7. *Dedisse prius in fidem* Lov. 4. *dedisse prius in fidem se* Lov. 2. *dedisse sed prius in fidem* Voss. et Gaertn. *dedisse* etiam Lov. 1. 5. 6. et edd. ante Modium, qui *dedidisse* substituit. Vide ad § 7. 'Dedere in ditionem populi Romani' habemus I. 38. et VII. 31.

§ 8 *Omnia alia, quæ ferrent agerentve, ademta*] 'Ferre et agere' in historicis cum legimus, alterum ad homines qui quid ferunt; alterum ad jumenta quæ portant, referendum est. *Turnebus,* Advers. l. XXVII. cap. 32. Immo 'feruntur' res, 'aguntur' jumenta, interdum et homines captivi. Vide ad XXXIII. 13. § 10. Ceterum *omnia quæ alia ferrent* Lov. 1. 3. 6. et Voss. Hinc *ferrent agerentque* scripti nostri, Hearnii L. 1. et typis descripti ante Froben. qui *agerentve* a. 1535. dedit. Paullo ante *et urbe et agro* Voss. Lovel. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *urbe et agro* Lov. 3. Tum *sese citatos abire,* transpositis syllabis, Lovel. 3. Vide ad XXII. 12. § 7.

§ 9 *Orare se pro S. P. Q. R.*] Lege *orare se senatum populumque Romanum.* Sigon. Illud *pro S. P. Q. R.* nusquam, nisi apud unum Curionem, obcurrere monuit Gronov. ad XXXIX. 36. § 1. Mihi tamen ea lectio obvia fuit in edd. Basil. 1554. et 1555. Contra vero non extat in ed. Curionis, quam sub oculis habeo.

§ 10 *Senatus ita responderi jussit: Neque illos recte fecisse, quum in Italiam venirent*] Neque Moguntinæ curatores recte fecisse arbitror, quod immutavere lectionem veterem scriptorum et Andreanarum, *Neque illos recte gessisse.* Diximus alibi 'gerere' et 'agere' sæpe promiscue poni. Lib. XL. c. 57. 'Sive cæsi ab Romanis forent Bastarnæ, Dardanos tamen sublatos, &c. solatio fore: sive prospere gessissent, Romanis aversis,' &c. *J. F. Gron.* Vocula *ita* deest in Harl. Dein *gessisse* omnes nostri, et Hearnii Oxonn. Sæpe etiam 'gerere' et 'agere' promiscue usurpari, docuerunt J. F. Gronov. Obs. IV. 14. pag. 226. et Jac. Gronov. ad Livii XXIX. 23. § 1. Nihilominus Moguntini lectionem revocavi. Respexit enim Livius ad sollemnem formulam 'recte atque ordine fecisse,' qua senatus factum alicujus sibi placere indicabat. Plura ejus exempla larga manu cumulavit Brisson. de Form. II. 197.

Inde etiam petitum est, quod mox addit, 'Neque senatui placere, deditos spoliari.' Vide ad XLII. 8. § 7. Exemplum vero, quod Gronov. ex Livii XL. 57. laudavit, non convenit; in eo enim legendum videtur 'prospere rem gessissent,' aut certe vox *rem* subintelligenda est, ut ad eum locum dicam. 'Gerere' autem et 'facere,' 'gesta' et 'facta' passim a librariis confunduntur. Vide ad Epit. Liv. libb. III. et XXXIV. Præterea *quum Italiam venirent* Lovel. 1. 3. 4. Harl. et Mead. ambo. Sed præpositio *in* hausta est ab ultima litera præced. *quum*. Vide ad X. 13. § 3. Tum *venerint* Aldus ex cod. Mog. quod secuti recentiores servarunt usque ad Gruter. cujus ultima ed. priscam lectionem *venirent* male revocavit. Mox *ædificare conati sunt* perperam omnes nostri, exceptis Lov. 5. et Mead. 1. qui cum vet. editis retinent *sint*.

§ 11 *Se cum iis legatos ad consules missuros*] *Ad consulem* omnes nostri, Hearnii L. 1. Crevierii Victor. et edd. vett. Quum autem per compendium *ad cos.* edi cœptum esset, prima mali labes a Vascos. initium habuit. Edidit enim *ad coss.* quem proximi imitati sunt, donec Parisiis 1573. *ad consules* ederetur. Verum ex omni superiori narratione hoc cap. et seq. patet unum indicari consulem M. Claudium Marcellum, quum interim alter consul Q. Fabius in provincia sua Ligurибus foret, ut colligitur ex c. 56. Et ita senatui placuerat cap. 45. si Galli oppidum in Italia ædificare armis prohibendi essent, 'ex consulibus alterum adversus Gallos ducere legiones.' Dukerus veram lectionem etiam deprehendit, ut et Crevier. qui eam in contextum recte recepit. Præterea *missurum* Voss. forte quia præcessit 'senatus ita responderi jussit.' Sed vide ad IV. 58. § 4. Mox *unde venerunt* Lovel. 3. et 6. Tum *denuncientque Gallicis populis* Lov. 3. Tandem *sua* deest in Harl.

§ 12 *Alpes prope inexsuperabilem finem in medio esse*] Voss. *inexsuperabiles*. J. F. Gron. Eam lectionem valde sibi placere, ad marginem Livii monuit Ant. Perizon.

Non utique iis melius fore, qui eas primi pervias fecissent] Loquitur de Gallis, qui proxime Alpibus superatis in Italiam descendissent. Sententia autem manca videtur expleri posse una addita particula *quam*: ut sit *non utique iis melius fore, quam qui eas primi pervias fecissent*. Oratio est terroris et minarum plena, qua se Gallos eos qui Alpes, quæ in medio sunt, in posterum transcenderint, non aliter castigaturos esse denunciant, quam aut Senones, aut Annibalem, qui primi eas pervias fecerunt, castigaverint. *Sigon.* Particula *quam* a Sigonio addita deest in Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 5. Harl. Mead. 2. et Gaertn. Eam etiam abesse posse, Gronov. existimavit in addendis ad pr. ed. nott. p. 743. verba hæc ita exponens, ac supplens: 'si qui contra hanc denunciationem transierint, illis fore utique non melius iis, qui eas primi pervias fecissent.' Ipse tamen hanc expositionem in curis secundis omisit, et ita quasi tacite damnavit. Crevierio etiam Sigonii supplementum displicet, qui vulgatum sic interpretatur: 'malum habituros eos, qui primi postea Alpes transissent:' idque inlustrat loco Livii III. 41. 'Non erit melius, nisi de quo consulimus, vocem misisse.' Verum 'melius erit' eo loco aliisque quæ Gronov. ibidem laudavit, ut et XLIV. 36. idem notat, ac præstabit; quo sensu hic capi nequit: sed *non melius fore* accipio pro non meliori fortuna usuros, eamdem infelicem fortunam experturos. Si quis expositionem Gronov. probare malit, non adversabor. Ego tamen Sigonii conjecturam præfero, præsertim si codd. Lov. 6. et Mead. 1. unde in excerptis

meis nihil notatum video, eam adfirmant. Facile autem *qm̄*, id est *quam*, a sequenti *qui* elidi potest. Ita contra, *qui* a præcedenti *quam* interceptum esse, vidimus ad v. 2. § 11.

§ 13 *L. Furius Purpureo, Q. Minucius, P. Manlius Acidinus*] Furii cognomen omittunt codd. nostri, Hearnii L. 1. et edd. vett. Primi Moguntini ex cod. suo adjecerunt *Purpurio;* pro quo deinde Sigonius emendavit *Purpureo.* Vide ad XXVII. 2. § 10. Tum *Q. Minucius* deest male in Harl. Præterea *L. Manlius* omnes scripti nostri, Crevierii Victor. et typis descripti ante Gruter. cujus ultima ed. perperam substitnit *P. Manlius.* Verum, utrum Manlii Acidini 'Publii' prænomine nsi fuerint, valde dubito: ejus certe exemplum apud Livium non invenio. Intelligitur autem L. Manlius Acidinus, qui prætor creatus Hispaniam citeriorem sortitus est XXXVIII. 35. optime in ea provincia res gessit XXXIX. 21. et hinc Romam reversus obtinuit, ut ovans urbem iniret c. 29. postea vero consulatum adeptus est. Vide XL. 43. Is autem hoc tempore prætorius recte post duos collegas memoratur. Erant enim consulares. Prioris consulatum memorat Liv. XXXIII. 24. alterius XXXIV. 45. Verum vidit et recepit Hearnius. Eum secutus est Crevierius, et ulterius adstruxit. Eamdem lectionem etiam præferendam esse vidit Dukerus.

CAP. LV. § 1 *Seniores eorum . . . . castigarunt*] *Senatores eorum* edd. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et reliquæ ante Moguntinos, qui *seniores* ex membranis suis restituerunt. Consentiunt Mss. nostri, et edd. principes. Voces ceteroquin *seniores* et *senatores* a librariis confunduntur. Vide ad XXIV. 24. § 4. et XXX. 21. § 6. Tum *castigaverunt* Lovel. 2. et Harl. invitis reliqnis. Vide ad XXI. 44. § 7.

§ 2 *In alieno solo ædificare oppidum conati sunt, inpunitos dimiserint*] Pall. et vet. ed. *conati sint, impunitos dimisissent.* Gebh. *Alieno in solo oppidum ædificare* Lovel. 2. Tum *conati sint* Lov. 5. Mead. 2. et edd. princ. Ita ex prima Andreæ ed. legebat Crevierius; idque obliquam orationem postulare, Dukerus monuit. Recipere igitur non dubitavi. Tum *dimisissent* Vossiau. Lov. 1. 3. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum, qui *dimiserint* auspiciis cod. Mog. emendavit. Idem forte voluit scriba Lov. 2. qui tamen male *dimiserunt* scripsit. Eodem errore mox § seq. *reddiderunt* est in Voss. Lov. 1. 4. 6. Harl. Mead. utroque, et Gaertn. Postea *audenda agendaque inpellantur* Lov. 3.

§ 4 *Et exceperunt, et prosecuti cum donis legatos sunt*] *Dona exceperunt, et prosecuti* Lov. 3. *ita prosecuti* legit cod. Mog. Male. Mox Claudii consulis prænomen deest in Lov. 3.

§ 5 *Illud agitabant, uti colonia Aquileia deduceretur*] *Illud agitabat* Lov. 1. 3. 6. et Gaertn. forte quia præcessit 'senatui.' Sed vide ad IV. 58. § 4. Tum vocem *Aquileia*, quæ ab omnibus nostris, Hearnii L. 1. et edd. antiqq. exsulat, Moguntini ex cod. suo addiderunt. Ejus loco Sigonius *Aquileiam* edidit, sed Modius *Aquileia* revocavit. Et recte. Quum enim utrumque dici queat, ut vidimus ad h. l. c. 44. § 10. et cod. Mog. qui solus vocem servat, diserte *Aquileia* præferat, eam lectionem mutandi legitima caussa prætendi nequit.

§ 6 *Triumviri creati sunt*] Hoc anno quidem creati sunt, sed coloniam demum deduxerunt anno sequenti; unde in gestis ejus illorum iterum meminit XL. 34. Ceterum *Triumvirique* Lov. 4. et Mead. 2.

Eodem anno Mutina et Parma coloniæ Romanorum civium sunt] *Eo anno* Voss. Vide ad X. 10. § 6. Tum *Mutinam et Parmam* Vossian. et Gaertn. At reliquis vulgatum tuentibus nihil

muto. Vide ad § præc. Hinc *civium Romanorum* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo. Tandem vocula *sunt* non comparet in Lov. 3.

§ 7 *In agro, qui proxime Boiorum*] *In agrum* Vossian. Lov. 1. 2. 3. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. vett. Quæ lectio si placet, distinguendum erit: *bina millia hominum in agrum, qui proxime Boiorum, ante Tuscorum fuerat, (octona jugera Parmæ, quina Mutinæ) deduxerunt triumviri.* Frob. a. 1535. recepit *in agro;* idque fuisse videtur in Lov. 6. unde nihil notatur. Mox *et quina Mutinæ acceperunt* Voss. *et quina acceperunt Mutinæ* Gaertn. *quina acceperunt Mutinæ* Lovel. 1. 3. 6. Mox § seq. Æmilii prænomen *M.* male exsulat a Lov. 2. et Harl.

§ 9 *Et Saturnia colonia civium Romanorum in agrum Caletranum*] Ptolemæus III. 1. (si codd. non errant) 'Saturnianam' coloniam vocat, ut puto, in Thuscia, ubi et Plinius III. 10. 'Saturninos' populos ponit, 'agrumque Caletranum.' Sed nihil mutem. *Glarean.* Vide Cluver. Ital. Ant. II. 3. p. 515.

C. Afranius Stellio] Coalescentibus prænomine et nomine gentilitio, *Carfanius* Lov. 4. Harleian. Mead. 1. et Gaertn. *Cafanius* Vossian. *Calphanius* Mead. 2. Vox *Afranius* deest in Lov. 3. Tum *Stello*, vel *Stelo*, omnes scripti, et edd. principes. Sed recte editur *C. Afranius Stellio.* Vide ad lib. XXXIX. c. 23. § 2. Mox Sempronii cognomen 'Gracchus' deest in scriptis, et edd. vett. quod Moguntini ex cod. suo vindicarunt.

Jugera in singulos data decem] Ultima vox deest in Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. utroque, et edd. antiqq. *jugera trina in singulos data* Lov. 3. *jugera in singulos data trina* Hearnii L. 1. qui numerus pro ratione horum temporum minor est, quam ut convenire possit. *In singulos jugera data decem* Moguntini in cod. suo invenerunt; qui tamen ediderunt, quod nunc exstat.

CAP. LVI. § 1 *Eodem anno A. Terentius proprætor*] Quidam etiam libri *procos.* habebant, sed non placet. Quidam libri etiam *C.* non *A.* habebant et hic, et in superioribus; sed neque hoc placet: nam sequentis anni prætor id prænominis habet. *Glar.* Libri omnes *proconsul.* Gebh. *Proprætor* Aldus edidit; nescio, utrum ex Msto, quia nullus codicum meorum lectionem illam firmat; an vero ex conjectura, quia meminerat, eum anno præcedenti prætorem creatum Hispaniam citeriorem sortitum esse capp. 32. et 38. hoc autem anno Hispanias extra sortem prioris anni prætoribus cum suis exercitibus servatas esse c. 45. Verum vox *proprætor* deest in Lov. 1. et 6. ejus loco *proconsul* legunt novem scripti reliqui, quorum penes me excerpta sunt, Hearnii L. 1. et excusi Aldo priores. Et sane, qui hoc tempore cum imperio Hispaniam obtinebant, sæpius 'proconsules' vocatos esse, licet prætores forent, vel ex prætura imperium ipsis prorogatum foret, videbimus ad XL. 39. § 1. Et ita collega Terentii Sempronius antè Aldum itidem 'proconsul' dicebatur § seq. Scriptorum itaque lectionem revocavi, licet adversari videatur, quod Terentius 'proprætor' vocetur XL. 2. Mox copulam *et* post *Ausetano* nesciunt Voss. Lov. 1. 3. 5. 6. Hearnii L. 1. et olim inpressi, quam primus addidit Aldus; eadem in reliquis scriptis exstitit. Præterea *communia erant* Voss. Lov. 1. 3. Gaertn. *communita erant* Lov. 6.

§ 2 *Citerior Hispania eo anno in pace fuit*] *Ulterior* legendum, non *Citerior*, ut tertio antea anno in prætorum sorte c. 38. liquere potest, et sequente item libro duobus locis (capp. 1. et 2.) *Glar.* Omnes nostri

libri *Citerior Hispania in pace fuit eo anno.* Gebh. *Citerior Hispania* omnes scripti nostri, Hearnii L. 1. et edd. vett. quæ lectio aperte falsa est. Glareani conjecturam *Ulterior* recepit Vascos. Solent autem et alibi 'citerior' et 'ulterior' commutari. Vide ad XXXVI. 2. § 9. et Corte ad Sall. Catil. c. 42. Posses etiam *Cetera Hispania.* Deinde *in pace fuit eo anno* omnes scripti mei, et excusi ante Frob. qui a. 1535. ordinem vocum mutavit.

Quia et P. Sempronius proprætor diutino morbo] Omnes nostri libri *quia et P. Sempronius proconsul.* Gebh. Τὸ *et* omittunt Lovel. 3. et 6. Vide ad II. 44. § 3. Tum *proprætor* non adparet in Voss. et Gaertn. cujus loco *proconsul* Lovel. sex, Harl. Mead. uterque, Hearnii L. 1. et priores excusi. Primus iterum Aldus *proprætor* vulgavit: nam, et hunc anno præcedenti prætorem creatum Hispaniam ulteriorem sorte obtiuuisse, meminit Livium memorasse capp. 33. et 38. eamdemque hoc anno imperio prorogato ipsi cum exercitu suo servatam esse cap. 45. Eodem modo variant libri et editores l. XL. c. 16. § 7. Sed vide ad § præc. 'prætor' vocatur XL. 1. Deinde *divino morbo* Voss. *diurno morbo* Lov. 4. *diuturno morbo* Lov. 1. 2. 3. 6. Harl. et Gaertn. sæpius obvio errore. Vide quæ notantur ad l. XXVIII. c. 24. § 6. Mox *opportune* Lov. 3. Vide ad XXIX. 34. § 9.

§ 3 *A Q. Fabio consule gestum. M. Marcellus, ex Istria revocatus*] *A Q. Fabio gestum* Lov. 6. *a Q. Fabio est gestum* Lov. 3. *a Q. Fabio consule gestum est* Lovel. 2. *a Q. Claudio college gestum* corruptissime Harl. Deinde Marcelli prænomen *M.* deest in nostris, Hearnii L. 1. et edd. vett. *Marcellus, consul ex Istria* legit Lovel. 3. *ex Istria rev. M. Marcellus* in cod. suo invenerunt Moguntini: inde vero effecerunt quod nunc vulgo exstat.

§ 4 *Cn. Bœbium Tamphilum*] *C. Bœbium* Lov. 6. *M. Bœbium* Lov. 3. Sed *Cn. Bœbius* dicitur in Fast. Capitol. Cognomen hic recte exhibent scripti, nisi quod *Ramphilum* legat Voss. Ceteroquin passim corrumpitur in *Pamphilum.* Vide ad XXXI. 49. § 12. Mox *factus erat* Lov. 5. et edd. antiquiores. Aldus ex codice Mog. consentientibus nostris reliquis, dedit *esset.*

§ 5 *M. Valerius Lævinus, P. Æmilius iterum*] Ita habent quidam vetustiores codd. sed errant, quod initio libri statim sequentis patet. Quanquam in prioribus neque P. Æmylium, neque P. Manlium inter prætores invenio, Lucios utrumque. Certe anno XIII. hujus decados M. Valerio Messala et C. Livio Salinatore consulibus (XXXVIII. 35.) prætor Hispaniæ citerioris dicitur 'L. Manlius Acidinus,' tametsi rursus a. XV. hujus decados non ita longe ab initio hujus libri (c. 7.) 'C. Manlius' legitur, errore, ut puto, omnium codicum. Hoc igitur loco legam *L. Manlius iterum,* non *P. Manlius,* tametsi post orationem Demetrii libro sequente c. 16. repetatur *P. Manlius.* At ibidem quoque, ut initio sequentis libri, 'ulterioris Hispaniæ' dicitur fuisse prætor, qui an. XIII. paulo ante diximus 'citerioris' dictus est. Fortassis autem et hoc historia variatum est, aut author lapsus memoria in re non magni admodum momenti. *Glarean.* Hic prætor fuit primum a. DLV. quo loco dicitur 'P. Manlius.' Glareanus autem inscite hunc 'L. Manlium Acidinum' esse putavit. ['Magna inscitia scilicet.'] Vet. lib. *P. Manlium* et hoc loco, et in sequenti libro c. 1. edunt. *Sigon.* Omnes libri *P. Æmilius iterum.* Gebh. Similiter omnes nostri, Hearnii L. 1. et primæ edd. nisi quod *P. Valerius iterum* legat Mead. 2. Sed recte Aldus *P. Manlius iterum* edidit. Nam XL. 1. in longe plurimis Mss. *P.*

Manlius vocatur, et iterum prætor fuit, ut constat ex XL. 16. et quidem prior ejus prætura memoratur XXXIII. 44. Cur autem iterum prætor creatus sit, rationem reddere conatur Sigon. ad XL. 16. § 7. Sed vide quæ ibi notantur.

Q. Ogulnius Gallus, L. Cæcilius Dentrix] Vet. lib. *Denter*. Liviorum etiam fuit cognomen *Denter* ex Livio et Capitolinis tabulis. Livius XLII. 6. *M. Cæcilius Denter*. Sigon. *Ogulirius* Voss. *Ogulinus* Lov. 1. 6. *Ogolinus* Lov. 2. 3. Harleian. Mead. 1. et Hearnii L. 1. *Olgonius* Mead. 2. *Ogolnius* Lovel. 4. et Gaertn. Passim corrupte hoc nomen in Mss. exaratur. Vide ad X. 6. § 3. c. 23. § 11. XL. 1. § 2. et c. 16. § 6. Tum *L. Cælius* Voss. Lov. 2. 4. 5. Harleian. et Mead. ambo. Præterea *Dentus* Lov. 6. *Dentrex*, vel *Dentrix*, Lov. 5. et edd. vett. Sed recte Sigon. *Denter*, ut constanter XLII. 6. Idem cognomen in gente Livia corruptum etiam exstabat in Mss. X. 1. § 7.

§ 6 *Quod sanguinem per biduum pluisse in area Concordiæ*] Vet. lib. *sanguine*. Sigon. Jul. Obseq. de Prodig. c. 59. 'In area Vulcani per biduum,' in area Concordiæ totidem diebus sanguinem pluit.' *Sanguine* tamen, ut Sigonius emendat, omnes nostri; nisi quod *sanguine quem per biduum* præferat Lov. 3. ubi *τὸ quem* inde ortum videtur, quod librarius duplicem lectionem hoc modo *sanguine, nem, per biduum* servare conatus sit. Certe, *sanguinem* in Victor. esse, Crevierius testatur. Utrumque dici, vidimus ad III. 10. § 6. Adde Scheff. ad d. loc. Obseq. Tum *pluvisse* Voss. Lov. 4. 5. Gaertner. et edd. vett. Curio deinde *pluisse* dedit; quod, licet Sigonius interim *pluvisse* revocaret, reliqui servarunt. Vide ad I. 31. § 1. Præterea *in ara Concordiæ* Lov. 2. 4. 6. Harl. et Mead. 2. Male. 'Area Concordiæ' etiam memoratur XL. 19. Vide Scheff. ad Obseq. d. loco.

Haud procul Sicilia insulam, quæ nondum ante fuerat, novam editam e mari] Legendum *insulam, quæ non ante fuerat*. Gelenius. De ea insula agunt Scaliger ad Eusebii Chronic. num. CIↃIↃCCCXVIII. et Sam. Petitus I. Obs. 1. Sed videndum est, an recte dicant, Livium hoc conferre in eum annum, quo Cn. Bæbius Tamphilus et L. Æmilius consules fuerunt. Etsi enim Livius illud narrat, postquam hos consules creatos fuisse dixerat, tamen verbis 'extremo anno' aperte significat, id anno priore, M. Claudio Marcello et Q. Fabio Labeone consulibus, accidisse. Et ita Orosius lib. IV. c. 20. et Obseq. de Prodig. c. 59. qui haud dubie e Livio descripserunt; cui mos est narrationi de comitiis novorum consulum ac prætorum multa subtexere, quæ ad historiam illius anni, quo creati sunt, non quo magistratum gesserunt, pertinent. *Duk. Quæ nondum ante fuerat* solus, antiquioribus edd. concinens, Lov. 5. Reliqui cum Gelenio *quæ non ante fuerat*. Orosius IV. 20. 'quæ ante non fuerat' similiter dixit: apud quem in verbis proximis *repente e mari edita*, pro *in mari*, legebam ob imitationem Livii. Nunc tamen *repente mari edita* cum Haverk. malo, quia ita et Freculph. legit in Chron. tom. I. l. V. cap. 9. qui passim Orosium describere solet. Apud Obseq. c. 59. pro *insula nova maritima*, quæ verba omnino corrupta sunt, *insula nova e mari nata* legebat Pighius in Annal. ad an. IↃLXX. p. 314.

§ 7 *Hannibalem hoc anno Antias Valerius decessisse auctor est*] *Decessisse est auctor* Vossian. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Dissensum veterum circa annum mortualem Hannibalis notavit etiam Corn. Nepos in Hann. cap. ult. 'Atticus M. Claudio Marcello et Q. Fabio Labeone consulibus mortuum' Hanni-

balem 'in annali suo scriptum reliquit: at Polybius L. Æmilio Paullo et Cn. Bæbio Tamphilo: Sulpicius autem P. Cornelio Cetbego et M. Bæbio Tamphilo.' Mox Scipionis Asiatici prænomen *L.* deest in Voss. et Gaertn. copula *et* in Voss. Lov. 5. 6. Harl. Mead. utroque, Gaertn. et edd. vett. Eam primus Froben. 1531. adjecit. Voces *Scipione Asiatico et P.* ob vocis *Scipione* repetitionem neglegenter omisit scriba Lov. 2.

LIBER XL.

Cap. I. § 2 *Jurisdictio urbana M. Ogulnio Gallo*] Prænomen deest in Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambobus, et Gaertn. Dein *Ogolnio* legit Voss. *Ogolino* Lov. 2. et 3. *Ogonlio* Mead. 2. *Ugulino* Lovel. 6. a m. pr. *Ogulino* Harl. Mead. 1. Gaertn. Lov. 1. 4. et Lov. 6. a m. sec. Vide ad XXXIX. 56. § 5. Mox *peregrina,* pro *inter peregrinos,* Lov. 6. Antea § præc. *in provincias sortiti sunt* Harl. *provincias sunt sortiti* Lov. 2.

Hispaniarum Q. Fulvio Flacco citerior, P. Manlio ulterior] Hic est, qui extremo priore libro 'L. Manlius' a Glareano sine ratione dictus est. *Sigon. P. Valerio* Lov. 1. *P. Æmilio* Lovel. 3. Reliqui recte *P. Manlio.* Vide ad XXXIX. 56. § 5. Deinde *Hispania* Lov. 1. 2. 5. 6. Mead. 2. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm.

L. Cæcilio Dentrici] *Dentri* legendum, a recto casu 'Denter,' ut dixi. *Sigon.* Ita unus Lovel. 3. Reliqui servant *Dentrici.* Vide ad XXXIX. 56. § 5.

§ 3 *Periculumque esse, ne inpetus*] Ita Moguntini ex cod. suo, consentientibus omnibus nostris. Antea edebatur *periculosumque esse.* Paullo ante *Delectus habere consules jussi* scripti, et edd. ante Frob. 1535. quæ prima voces transposuit. Mox *ne in agrum Pisanum inpetum* Harl.

§ 4 *Luxuria et otio solutam disciplinam militarem esse*] Pal. alter *luxurie et ocio.* Vet. vero ed. *luxuriæ ocio.* Gebh. *Luxuriæ otio* Voss. Lov. 5. 6. Hearnii L. 1. et editi ante Aldum: *luxurie et otio* Lov. 4. et Mead. ambo. Vide ad XXXI. 6. § 5. In præcedentibus *æger esse prætor* Lov. sex, Harl. Mead. ambo, et typis excusi ante Aldum.

§ 5 *Quindecim millia peditum addita, et octingenti equites*] *XVIII. millia peditum* Voss. Tum *et trecenti equites* cod. Mogunt. ubi numeri quingenarii nota excidit; vide ad XXXVII. 40. § 11. *et D. equites* Hearnii N. Sed neuter numerus est mutandus. Infra cap. 18. 'Exercitus inde decreti: quatuor legiones consulibus, (quina millia ducenos Romanos pedites, trecenos haberent equites) et quindecim millia socium ac Latini nominis, octingenti equites.' c. 36. 'Novus omnis exercitus consulibus est decretus: binæ legiones Romanæ cum suo equitatu, et socium Latini nominis, quantus semper numerus, quindecim millia peditum, et octingenti equites.' Paullo ante *et trecenos* Lovel. 3. et Mead. 2. Vox *iisdem* deest in Lovel. 1.

§ 6 *Peditum sociorum ac Latini nominis, et sexcentos equites*] Libri nostri omnes *et quadringentos equites.* Gebh. Similiter omnes nostri, Hearnii L. 1. N. omnesque editi priores: *sexcentos equites* demum inveni in ed. Paris. 1573. Quum autem § præc. quindecim millibus peditum sociorum jungantur octingenti equites, ei magis convenit, si nunc septem millibus peditum quadringenti, quam sexcenti, equites addantur; quare priorem lectionem recepi. Ceterum vocem *peditum* deesse in L. 1. et N. Hearne testatur. Mox *cui ex senatusconsultu prorogatum imperium erat* Lov. 3.

§ 7 *Civium Romanorum et ducenti equites, et sociorum septem millia peditum*] Omnia hæc deerant in Harl. culpa librarii ob repetitionem vocis *peditum*. Vide ad IX. 11. § 11. *Et ducentos equites* legunt perperam Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Mead. ambo, et Gaertn. Vide ad cap. 18. § 5. Deinde vocem *sociorum*, quæ in quibusdam veterum edd. deerat, Aldus fide Msti Moguntini restituit. Neque aliter omnes nostri, et edd. Camp. Rom. 1472. et Parm. At vocem ultimam *peditum* non agnoscit Hearnii L. 1. Paullo ante τὸ *etism* neglegunt Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii L. 1. sed hausta videtur a posterioribus literis vocis præced. Tandem § seq. dictiones *in annum* omittit Lov. 6. *in annum prorogatum* legit Lov. 3.

Cap. II. § 1 *Pridie Parilia, medio ferme die*] Vox *Parilia* deest in Lov. 3. *pridie Aprilis* legit Vossian. *pridie Palilia* Lov. 5. 6. Mead. 2. Gaertn. et edd. vett. *pridie Parilia* primum vidi in ed. Ven. 1498. tum in Mogunt. post quam omnes aliæ hanc scripturam servarunt; quam præferunt etiam reliqui Mss. Vide Lindenbr. ad Censor. de Die Nat. c. 21. Dausq. Orthogr. part. II. voce 'Palilia,' Vossii Etym. voce 'Chorus,' et voce 'Pario,' Ciofan. ad Nason. Met. XIV. 744. N. Heins. ad Nas. Fast. IV. 741. Hardoin. ad Plinii XIX. 24. et vir. doct. ad Calp. Ecl. II. 63. Tum *a medio ferme die* Voss. et Lov. 3. *a media ferme die* Gaertn. Mox *exorta* Lov. 3. Vide ad V. 29. § 3.

§ 2 *Ex æde Lunæ, quæ in Aventino est*] Hanc ædem a Ser. Tullio dedicatam, auctor est Tacitus Ann. XV. 41. et Rufus in regione XII. 'Templum,' inquit, 'Lunæ in Aventino magnum.' Eruditissimus Lipsius tamen, quia scribit Tacitus vetustissimæ religionis hoc templum fuisse, et satis constat neque Lunam, neque Solem inter priscos Romanorum Deos jam a regum temporibus cultos censeri, his omnibus locis *Luæ*, non *Lunæ*, legendum existimat, quæ videtur Dea litationum et expiationum, dicta a 'luendo,' cujusque religio antiquissima est. Livius noster VIII. 1. 'Armorum vis magna, quum inter cæsa corpora hostium, tum in castris, inventa est. Ea Luæ matri dare se consul dixit.' Idem XLV. 33. 'Precatus Martem, Minervam, Luamque matrem, et cæteros Deos, quibus spolia hostium dicare jus fasque est,' &c. Vide Lipsium ipsum ad quem dixi Taciti Annalium librum. *Modius.* Quemadmodum Gronov. recte adversus eos, qui XLV. 33. § 2. *Lunamque matrem* servandum censent, a Turnebo substitutum *Luamque* tuetur; ita vicissim hoc loco *Lunamque* non immutandum censeo. Quin postea sua etiam Lipsio conjectura displicuit: curis enim secundis ad Tacit. loc. laud. vulgatam Taciti scripturam *Lunæ* defendit, eique adstruendæ non tantum laudat hunc locum Livii, sed etiam Rufum (intelligit P. Victorem, illa enim pars Rufi temporum injuria intercidit) in regione XII. (immo XIII.) et Ovidium, cujus locus exstat Fast. III. 883. 'Luna regit menses: hujus quoque tempora mensis Finit Aventino Luna colenda jugo:' ad quem locum Neapolis Gyraldum carpit, quod templum Lunæ in Aventino a templo Dianæ ibidem exstructo diversum faciat: quum enim Tacitus ibid. referat, templum Lunæ a Ser. Tullio exstructum esse; idemque rex etiam Dianæ templum exstruxerit, auctore Liv. I. 45. non verisimile ipsi videbatur, eumdem Servium duo templa in Aventino ædificasse, alterum Lunæ, alterum Dianæ. Quare etiam hic per 'ædem Lunæ, quæ in Aventino est,' intelligit templum Dianæ Aventinensis. Verum sententiæ ejus adsentiri nequeo. Licet enim 'Dianæ'

et 'Lunæ' unum numen olim vulgo habitum fuerit, diversæ tamen potestates existimatæ sunt. Idem numen credebatur 'Luna' in cœlo, 'Diana' in terra, et 'Proserpina' apud inferos; non tamen propterea hæc nomina facile, nisi forte apud poëtas, commutata sunt. Quemadmodum igitur nemo veterum ædem Dianæ vocavit 'ædem Proserpinæ,' vel 'ædem Lucinæ,' quæ eadem etiam ac Diana credebatur, ita neque 'ædem Lunæ.' Et cur, quæso, verisimile non est, eumdem regem Lunæ et Dianæ templa ædificasse? siquidem Tatius, teste Dion. Halic. II. 114. templa erexerit, arasque consecrarit Ἡλίῳ τε καὶ Σελήνῃ, καὶ Κρόνῳ καὶ Ῥέᾳ· πρὸς δὲ τούτοις Ἑστίᾳ, καὶ Ἡφαίστῳ, καὶ Ἀρτέμιδι, καὶ Ἐνυαλίῳ, καὶ ἄλλοις θεοῖς. Similiter Varro de Ling. Lat. IV. 20. Tatius rex, 'ut annales dicunt, vovit Opi, Floræque, Diovi, Saturnoque, Soli, Lunæque, Vulcano, Summanoque, itemque Larundæ, Termino, Quirino, Vortumno, Laribus, Dianæ, Cloacinæque.' Quin etiam, diversa Lunæ et Dianæ templa in Aventino fuisse, docet P. Victor Regione XIII. memorans 'Templum Lunæ in Aventino magnum. Templum commune Dianæ.' De utroque templo agunt Donat. de Urb. Rom. III. 13. et Nardin. Rom. Vet. VII. 13.

In posticis parietibus Cereris templi adfixit] Pal. 1. *in posticis partibus Cereris templi affixit.* Gebh. Barber. et Naud. *posticis partibus.* Pet. *in postibus posticis partibus.* Mediam lectionem probo argumento illius XXIII. 8. 'Hortus erat posticis ædium partibus:' sic Put. et omnes Gallicani integre, satis fidi et locupletes hic auctores contra Andream et Pall. quorum instinctu Gruterus τὸ *partibus* ejecit. Varro lib. 1. de vita populi Romani: 'In postica parte erat culina, dicta ab eo, quod ibi colebant ignem.' Idem Ταφῇ Μενίππου· 'Perrexit in interiores partes domus posticæ.' Valer. Max. V. 7. 'Cum domo postica clam esset egressus.' Sueton. Othon. c. 6. 'Proripuitque se postica parte Palatii ad constitutum.' Quibus omnibus firmatur apud Tacitum Histor. III. 85. 'Vitellius capta urbe per aversam Palatii partem Aventinum in domum uxoris sellula defertur:' ubi deleta voce *partem* præivit intempestivam correctionem ἄριστος ἀρίστῳ Grutero Lipsius. Voss. *Cereris posteris partibus affixit.* J. F. Gron. *In Cereris posticis adfixit*, reliquis omissis, Gaertn. *in postici parietibus Cereris templi adfixit* Lov. 5. et edd. principes, pro quo *posticis parietibus*, præeunte cod. Moguntino, Aldus dedit: *posteris partibus* præferunt Lov. 1. 6. et Harl. *postinicis partibus* Hearnii L. 1. *posticis partibus* Lov. 2. 3. 4. Mead. ambo, et Hearnii N. Quamvis autem Crevierius tam apte dici putet *posticis parietibus*, quam *posticis partibus*, et hinc utrumlibet eorum parvo discrimine habeat, posterius tamen, tot codicum fide fretus, recepi. Quin etiam Moguntini quidem se *posticis parietibus* in cod. suo reperisse testati sunt, verum prioris vocis caussa, pro qua male edebatur *postici*; ut de ea præcipue solliciti minus ad sequentem adtenderint. *Posticis partibus*, ut apud Plaut. in Sticho III. 1. 42. 'Posticam partem magis utuntur ædium.' Ita 'superiore parte ædium' est c. 7. *posteris*, quod quidam codd. exhibent, ex τοῦ *posticis* glossemate natum videtur. Ceterum *afflixit* Lov. 1. et 3. Sed vide ad XLI. 18. § 4. Mox *superexstabant* Gaertn.

§ 3 *In prodigium versa ea tempestas*] *Versa est tempestas* Lov. 2. *versa ea tempestas est* Gaertn. Paullo ante *sede dissipavit* idem Gaertn.

§ 4 *Et a Formiis ædem Apollinis ac Caietæ de cœlo tactam*] *Ac* vacat ex vet. lib. et libro Obsequentis de prodigiis, quem librum ex ipsius Livii verbis contexuit. In eo ita est c. 60.

'Ædes Apollinis Caietæ de cœlo icta.' *Sigon.* Ut Sigonius monuit legendum, ita comparet in Pall. utroque, *et Formiis ædem Apollinis Caietæ de cœlo tactam.* Gebh. Sigonio videtur τὸ *ac* vacare, partim quia non fuerit in vet. libro, partim quia Obsequens, *Ædes Apollinis Caietæ de cœlo tacta.* Sed cur nuntiatum a Formiis, quod factum erat Caietæ? immo maneat conjunctio, tollatur præpositio: *quod tripedem mulum Reate natum nunciatum erat, et Formiis ædem Apollinis ac Caietæ de cœlo tactam.* Utrobique, et Formiis et Caietæ, ædes Apollinis tacta erat. *J. F. Gron. Apollinis Caietæ* Lov. 1. 3. et Mead. 2. *Apollinis Ocaiete* Lov. 4. *Apollinis Cocaiectæ* Mead. 1. *Apollinis Aclede* Lov. 2. *Apollinis Aiectæ* Harl. *Apollinis ac Jedæ* Lov. 6. *Apollinis et Caietæ* Gaertner. et Crevierii Victor. *Apollinis ac Caietæ* Voss. et Lov. 5. Omnino cum Gronovio legendum puto *et Formiis ædem Apollinis ac Caietæ de cœlo tactam.* Quid si post voces *et Formiis* exciderit ædes Dei ibi tacta ob similitudinem sequentium, ac scribatur *et Formiis ædem .....* (puta Jovis, Apollinis vel alterius numinis) *item ædem Apollinis Caietæ de cœlo tactam?* Supra XXXII. 1. 'Ab Suessa nuntiatum est, duas portas, quodque inter eas muri erat, de cœlo tactum; et Formiani legati ædem Jovis, item Ostienses ædem Jovis.' Verum ita statuendum erit, errorem jam adeo antiquum esse, ut ante tempora Obsequentis commissus fuerit; qui prodigii, quod Formiis accidit, non meminit; et ita simul ratio dabitur, cur is vocem *Formiis* vel *a Formiis* neglexerit. Ea autem, recepta Gronovii emendatione, non adparet.

Hostiis majoribus sacrificatum est, et diem unum] Verbum *est* primus recepit Frob. a. 1535. quod non modo deest in excusis antiquioribus, sed exsulat etiam ab omnibus Mss. nostris, et ab Hearnii L. 1. Deinde *in diem unum* Lov. 2. *et in diem unum* edd. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et aliæ usque ad Frob. eamdem; quæ præpositionem, in nullo præterea Msto, quam in uno illo, a me inventam, recte iterum expunxit. Eamdem neque agnoscunt edd. principes. Vide ad X. 21. § 6.

§ 5 *Per eosdem dies ex literis A. Terentii proprætoris*] *Per eos dies* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Mead. ambo. Vide ad Liv. X. 10. § 6. Dein Terentii prænomen *A.* deest in omnibus scriptis nostris, Hearnii L. 1. et edd. antiqq. quod Moguntini, præeuntibus membranis suis, Livio reddiderunt. Hinc *prætoris* Lov. 2. Tum *in ulteriore Hispania* Lov. 3. 4. et Mead. 2. sed tres illæ voces exsulant ab Harl.

§ 6 *Legationes transmarinæ deinde in senatum introductæ*] *Leg. deinde transmarinæ introductæ* Voss. Lov. 3. 4. 6. Harl. et Mead. uterque. *Leg. deinde transmarinæ inductæ* Gaertn. Vide ad XL. 25. § 1. Voces *in senatum* desunt etiam in Lov. 1. et 2. Ceterum cum his conferendus Polyb. in Exc. Legat. num. LI.

Prima Eumenis et Pharnacis regum, et Rhodiorum querentium de Sinopensium clade] Quæ hæc fuerit clades, ne verbo quidem antea, quod sciam, meminit Livius. Hic vero quasi rem notam introducit. *Glar. Primæ Eumenis* legendum conjicit Crevierius, adducto simili loco ex c. 20. Deinde Vossius ad Melam II. 7. lin. 60. *clade Sinopensium* exponit cladem, non quam acceperunt, sed quam dederunt Sinopenses. In appendice vero ad Melam intelligit cladem Rhodiis inlatam esse, ac statuit Sinopenses, quum in potestatem Pharnacis venissent, invitos coactos fuisse naves Rhodiorum invadere. Certum est, plura vocabula reciprocam significationem, sive et activam et passivam admittere. Ita 'injuriæ vestræ' sunt vel inlatæ vobis ab aliis, vel inlatæ aliis

a vobis; vide ad v. 3. § 4. 'odium vestrum' est vel odium aliorum in vos, vel odium vestrum in alios; vide ad XXX. 44. § 7. et XLI. 23. § 11. 'verecundia hujus ordinis' est vel verecundia hujus ordinis, aliorum caussa; vel aliorum, hujus ordinis caussa; IV. 45. § 8. 'mora certaminis' est, vel quam infert certamen, vel quæ infertur certamini; vide ad XXXVI. 9. § 13. Ita 'strages Deum' active est, quam Dii inferunt; vide Burm. ad Valer. Flacc. II. 179. Similiter 'nex venatorum,' quæ a venatoribus inminet; vide eumdem ad Phædr. II. 8. 6. 'pudor patris,' quem reverentia paterna adfert filio, apud Terent. Andr. I. 5. 27. Alia vide apud Gell. IX. 12. Nihilominus præferenda est sententia Jac. Gronovii, qui ad eumdem locum Melæ docet, 'cladem Sinopensium' hic notare illam cladem, quam accepernnt, non quam dederunt Sinopenses; præsertim quum a Polyb. in Exc. Legat. num. LI. vocetur ἡ Σινωπέων ἀτυχία. Ex eodem Polyb. loco constat *querentium* non ad Eumenis et Pharnacis, sed ad solos Rhodiorum legatos referendum esse. Postquam enim uno verborum ambitu Eumenis, Pharnacis, Achæorum, et Lacedæmoniorum legatos Romam venisse narrasset, addit demum, Ἦκον δὲ καὶ Ῥόδιοι πρεσβεύοντες ὑπὲρ τῆς Σινωπέων ἀτυχίας. Eidem tamen Sinopensium negotio, si non etiam Eumenem, certe tamen Pharnacem inligatum fuisse, inde patet; quia non modo secundum Livium Eumenis, Pharnacis, et Rhodiorum legatis commune hoc datum est responsum, 'legatos ad eas res visendas missurum senatum;' verum etiam secundum Polybium magis definite, τούτοις, nempe Rhodiorum legatis, καὶ τοῖς παρ' Εὐμένους καὶ Φαρνάκου πρεσβεύουσι ἡ σύγκλητος ἀπεκρίθη· διότι πέμψει πρεσβευτὰς τοὺς ἐπισκεψομένους περί τε Σινωπέων καὶ περὶ τῶν τοῖς βασιλεῦσιν ἀμφισβητουμένων. Per cladem autem Sinopensium, cujus Livium ne verbo quidem antea mentionem fecisse Glareanus queritur, intelligenda videtur urbis istius olim liberæ ac sui juris a Pharnace rege Ponti expugnatio, memorata a Strab. XII. p. 545. Quod igitur ipsi Sinopenses a Pharnace subacti non poterant, hanc eorum cladem Romæ apud senatum per legatos questi sunt Rhodii, Sinopensium amici ac fœderati; qui antea iisdem Sinopensibus, quum a Mithridate Pharnacis patre bellum inlatum esset, auxilium tulerunt, teste Polyb. IV. 56. Eumenes vero neutri, neque Sinopensibus, neque Pharnaci opem tulit: non huic, utpote cum quo circa hoc tempus bellum gessit: (vide Polyb. Exc. Legat. num. LIII. et LV.) non illis, quia in legibus pacis inter Eumenem et Pharnacem initæ nihil de Sinopensibus cautum est. Vide Polyb. in Exc. Legat. num. LIX. Eumenis itaque legati Romam quidem venisse videntur, ut de Pharnace quererentur; non tamen, quod Sinopen in potestatem redegisset, sed potius, quod bellum sibi ab eo inlatum foret. Hoc colligo ex verbis Polybii superius relatis, quibus senatus promittit, se legatos missurum, non tantum ἐπισκεψομένους περὶ Σινωπέων, quod ad querelas Rhodiorum de Pharnace referendum, sed etiam περὶ τῶν τοῖς βασιλεῦσι ἀμφισβητουμένων. Adde Polyb. Exc. Legat. num. LIII. LV. et LVI. Eadem, quæ mihi, sententia placuit etiam Dukero, eamque iisdem Polyb. et Strabon. locis adstruebat.

§ 7 *Ad res Græciæ Macedoniæque visendas missus erat*] *Ad reges Græciæ* Mead. 2. scribarum errore. Vide ad XXXVI. 9. § 9. 'Visere res' obcurrit etiam hoc cap. et XLI. 19. alibi 'inspicere res' dicit. Vide ad XXVI. 51. § 8. et XXXIV. 62. § 16. *Ad res Asiæ* Lov. 3. *ad res Traciæ* inter versus. Tum *visendas a senatu missus erat* Lov. 6. Paullo ante *Philippi quoque legati*,

Achæorum, et Lacedæmoniorum, priori *et* omisso, Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harleian. Mead. uterque, et Gaertn. Mox in sequentibus τὸ *sunt* deest in Voss. Præterea § seq. *senatum missurum* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

Cap. III. § 1 *De Philippo auxerat curam Marcius*] Vetus ed. *De Philippo et iram auxerat Marcius.* Sed fugit illam ratio. *Modius.* Pall. uterque *De Philippo et iram hauserat Marcius.* Vet. ed. *De Philippo et iram auxerat.* Gebh. *De Philippo iram auxerat* Lov. 2. et 6. *De Philippo et iram auserat* Lov. 4. *De Philippo et iram auxerat* reliqui, cum typis descriptis ante Aldum, qui vulgatum ex fide cod. Moguntini recte recepit. Mox voces *ita fecisse eum* desunt in Lov. 3. earum ultima in reliquis omnibus scriptis, et edd. ante Froben. 1535. quæ prima illam exhibuit.

§ 2 *Omniaque, quæ tunc ageret diceretque, eo spectare*] Pal. 1. *omnia quæque tunc diceret ageretque.* Gebh. *Omnia quæque tunc ageret* Lov. 2. *omnia quæque ageret* Lov. 3. *omnia quoque tunc ageret* Voss. *omnia quique tunc ageret* Lov. 1.

§ 3 *Omnem fere multitudinem civium*] Sic scribe, non *equitum;* quod postremas edd. aliquot invasit. *J. F. Gron. Equitum* primum adparuit in ultima Gruteri ed. invitis prioribus edd. omnibusque scriptis nostris, et Hearnii; invito etiam Polyb. qui p. 1436. vocat τοὺς πολιτικοὺς ἄνδρας.

In Emathiam, quæ nunc dicitur, quondam adpellata Pæonia est] Plinius IV. 10. ait, 'Macedoniam' antea dictam 'Emathiam,' cujus partem septentrionalem 'Pæonia' ac 'Pelagonia' protegi subjungit. Sed ob vicinitatem hæc confusa videntur ab historiographis, quando ne a geographis quidem omnia ad amussim discriminata visuntur. Porro hujus loci compositio mihi non admodum placet. *Glar.* Polyb. l. laud. εἰς τὴν νῦν μὲν Ἡμαθίαν, τὸ δὲ παλαιὸν Παιονίαν προσαγορευομένην.

§ 5 *Ingentem ea res fremitum in tota Macedonia fecit*] Vet. lib. non habet particulam *in.* Sigon. Pall. uterque *Ingentem ea res fremitum Macedonia tota fecit.* Mox τὸ *penates* abdicant Pall. et vet. ed. *Gebhard. Fremitum Macedonia tota* Lov. 2. 3. 4. Harl. et Mead. ambo: *fremitum in Macedoniam totam* Lov. 6. *fremitum in Macedonia tota* Voss. Lov. 1. 5. et edd. usque ad Aldinam, quæ *in tota Macedonia* dederat. Mox *relinquentesque lares suos* Lov. 3. In reliquis scriptis omnibusque edd. vett. deest vox media, quam Moguntini ex cod. suo receperunt.

Exsecrationesque, quæ in agminibus proficiscentium audiri solent, in regem, vincente odio metum, exaudiebantur] Quid opus erat hic tot superfluas voces infulcire? an parum integrum videbatur *exs. in agm. profic. in regem, vincente odio metum, exaud.?* Gelen. Lectionem Gelenii firmant ex nostris Voss. Lov. 2. 3. 4. Mead. ambo, et Gaertn. Reliqui servant priorem lectionem, nisi quod vocula *quæ* desit in Lov. 1. 6. et Harl. Voces *in regem, vincente odio metum* insuper in Lov. 1.

§ 6 *His ferox animus*] *Hujus ferox animus* Voss. Lovel. 1. 6. Harl. et Gaertn. Ant. Perizonius ad marginem Livii legendum conjecit *Hinc ferox animus.* Mox § seq. *tutum quidquam sibi esse* Lov. 3. τὸ *sibi* deest in Harl.

§ 7 *Nisi liberos eorum, quos, &c.*] Hujus sententia meminit Euripides in Andromacha vs. 520. Καὶ γὰρ ἄνοια μεγάλη, λιπεῖν Τίοὺς ἐχθρῶν, ἐξὸν κτείνειν, Καὶ φόβον οἴκων ἀφελέσθαι. Et Aristoteles in Rhetor. II. 21. Καὶ ἐπὶ τὸ ἀναιρεῖν τῶν ἐχθρῶν τὰ τέκνα καὶ μηδὲν ἀδικοῦντα. Νήπιος ὃς πατέρα κτείνας παῖδας καταλείποι. *Sigon.* Aristoteles etiam Rhetor. l. I. in fine. Eamdem sententiam expressit Cyrus apud Herodot. I. 154. Vide Erasmi Adag. in

' Ultio malefacti.' *Duker.* Polyb. p. 1436. Ἔγραψε τοῖς ἐπὶ τῶν πόλεων διατεταγμένοις, ἀναζητῆσαι τοὺς υἱοὺς καὶ τὰς θυγατέρας τῶν ὑπ' αὐτοῦ Μακεδόνων ἐνηρημένων εἰς φυλακὴν ἀναθέσθαι, &c. ἐπιφθεγξάμενος ὥς φασι τὸν στίχον τοῦτον, Νήπιος ὃς πατέρα κτείνας υἱοὺς καταλείπει. Vide etiam Suid. v. Νήπιος, et Proverb. Metr. num. LXXXVIII.

Cap. IV. § 2 *Herodicum, principem Thessalorum*] *Heroditum* Voss. *Herodatum* Lov. 6. *Erodicum* Lov. 3. Mox *gentes quoque ejus* Voss. *generos quoque postea interfecit* Gaertn. *generos postea ejus interfecit* Harl. Tum *filios parvulos* Voss. et Gaertn.

§ 3 *Theoxena et Archo nomina his mulieribus erant*] Hæc verba omnia desiderantur in vet. ed. *Gebh.* Desunt etiam hæc verba in Voss. Lov. 1. 5. Hearnii L. 1. et edd. principibus, sed librariorum neglegentia ob repetitam vocem *Theoxena.* Vide ad IX. 11. § 11. *Theosena* Lov. 2. Harl. et Mead. 2. Sed ' Theoxenus ' dux Achæorum Rhodiis militantium memoratur XXXIII. 18. Sæpe alibi literæ *x* et *s* commutantur. Vide ad XXVI. 19. § 4. *Nomina iis erant mulieribus* cod. Mog. Hinc Frob. a. 1535. edidit *nomina his mulieribus erant.* Gronov. tandem pronomen omisit, quod etiam in scriptis reliquis, et in edd. Mediol. a. 1480. Tarvis. utraque, aliisque ante memoratam Frobenii deest. Mox *adspernata est nuptias* Voss. Lov. 1. 3. 6. et Gaertn.

§ 4 *Archo Poridi cuidam, longe principi gentis Ænianum, nupsit*] Legendum *Æneatum,* et mox *Æneam* pro *Æniam.* Urbs enim in Thracia ab Ænea condita hoc nomine est. De qua ait Stephanus: Αἶνεια, τόπος Θράκης ἀπὸ Αἰνείου. Θέων Αἰνιάδας ταύτην καλεῖ. Αἰνείας δὲ μετὰ τὴν Ἰλίου πόρθησιν εἰς Θράκην παρεγένετο, καὶ ἔκτισε πόλιν Αἰνιάδας, ὅπου τὸν πατέρα ἔθαψε· τὸ ἐθνικὸν Αἰνιεύς· ἔστι καὶ Αἰνεάτης. Hinc Æneas apud Virgil. in III. 18. ' Æneadasque meo nomen de nomine signo.' *Sigon. Principi gentis Ænianum* legendum, libenter crediderim, non *Æneatum:* quod de urbe *gentem* non dixisset, et ' gens Ænianum ' satis nota est. *Turneb.* Advers. XXX. 24. Libri omnes omittunt *Æneatum,* exhibentes *Poridi cuidam, longe principi gentis, nupsit.* Gebh. *Poridi, ejusdem longe principi gentis, nupsit* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn. *Poridi cuidam, longe principi gentis, nupsit* Lov. 2. 3. 4. 5. Harleian. Mead. ambo, Hearnii N. et edd. vett. *Ænianum* addidit Aldus auspiciis cod. Mog. id autem in *Æneatum* mutavit Sigonius, cujus emendationem contra Turneb. defendit J. Fr. Gronov. ad XXVIII. 5. § 15. variis adductis argumentis, quibus libens subscribo. Mox *parvulis admodum relictis omnibus* Gaertn. *parvis relictis omnibus* Lov. 6.

§ 5 *Ipsa enisa foret, suum sororisque filios in eadem habebat cura*] Τὸ *ipsa* omittitur in Mead. 2. Hinc *suum* deest in Voss. Lovel. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. utroque, et Gaertn. ejus loco *matris* exhibet Lovel. 3. Tum *filios* nesciunt Lovel. 3. 4. 5. Mead. ambo, et edd. Camp. Rom. a. 1472. ac Parm. Sed pro *filios* exstat *esset* in Vossian. Lov. 6. et Gaertn. *esse* in Lovel. 1. Tandem *in eadem cura habebat* Harl. Locutionem illustrat Burm. ad Suet. Cæs. c. 23.

§ 6 *Ludibrio futuros, non regis modo, sed custodum etiam libidini*] *Libidinis* omnes scripti nostri, Hearnii L. 1. omnesque typis excusi usque ad Sigonium, qui *libidini* edidit; cujus mutationis non modo in scholiis rationem non reddidit, sed ne mentionem quidem fecit. Hinc neque lectionem ejus probare audeo, invitis Mss. nostris, neque etiam in animum inducere possum, Livium ita locutum esse, ut dixerit ' esse ludibrio libidinis regis.' Vide igitur, num *libidinis,* in quod omnes libri conspirant, natum sit ex aberratione solita scribarum pro *libidinibus,* de qua vide ad

XXI. 60. § 7. *Libidinis* ferri non posse videtur, sed ratio loquendi vel *libidini*, vel *libidinibus* exigit. Val. Max. IX. 1. 8. ‘ Probrosa patientiæ corpora, lndibrio temnlentæ libidini futura :’ et c. 12. § 5. ‘ Ne ludibrio insolentissimis victoribns esset.’ ‘ Libidines ’ autem nnmero plnrium XXIV. 5. XXXIV. 4. et alibi obcurrit.

§ 7 *Se sua manu potius omnes interfecturam*] *Sua manu se potius* Harl. et Mead. ambo : *potius sua manu se* Lov. 5. et edd. Aldo priores : *se sua manu potius interfecturam omnes* Lovel. 6. Vox *omnes* deest in Lov. 2.

§ 8 *Athenas deportaturum eos ad fidos hospites*] *Achaneo deportaturum* Lov. 3. *a Theneo deportaturum* Mead. 2. *Atheneo deportaturum* reliqui nostri cum edd. Camp. Rom. a. 1472. et Parm. *Atheneon deportaturum* edd. Mediol. a. 1480. Tarvis. utraque, et plures aliæ, donec Frob. a. 1531. ederet *Athenas deportaturum ;* quod se in cod. suo invenisse Moguntini monuerant : *ad Ænon deportaturum* scribendum conjecit Pierius ad Virg. Æn. III. 18. Cni conjecturæ illud adversatnr, qnod Poris et Theoxena, qnum stato sacrificio Æneæ vel, ex sententia Pierii, Æni interfuissent, adsumtis iterum liberis navem conscenderint, tamquam redituri in Thessalonicam. Contra, recte Frobenium *Athenas* ex cod. Mog. recepisse, inde constare potest, quod Poridi et Theoxenæ ‘ trajicere in Eubœam ’ proposítnm fuisse dicatur. Ex Eubœa enim facilis in Atticam erat trajectus. Forte alicni in mentem venire posset, indicari Athenas Eubœæ, memoratas Stephano Byz. aliisque. Vide Meurs. de regno Attic. II. 14. Vernm qnnm Athenæ Atticæ reliquarum *ὁμωνύμων* gloriam obscnraverint, et Euboicæ *Διάδες* cognominatæ fuerint, posteriorem hanc nrbem innuens Livius eam vel illo, vel alio cognomine lectoribus notiorem reddidisset, ne priorem indicari putarent.

§ 9 *Proficiscuntur ab Thessalonica Æneam ad statum sacrificium*] Moguntini ediderunt *Æniam*, nnlla tamen codicis sui mentione in excerptis facta. Eamdem lectionem reliqui servarnnt usque ad Sigonium, qui *Æneam* restituit, ut præferunt non tantum editi ante Moguntinos, sed et omnes scripti nostri, nisi quod corrnpte *Ænoan* sit in Lovel. 1. *enī*, sive *enim* in Gaertner. Et recte legitur *Æneam*, ut distinguatur ab *Ænia* sive ab *Αἰνίᾳ διὰ τοῦ ι*, quæ dicitur *πόλις Περῤῥαιβῶν*, apud Steph. Byz. ea voce. Et ita etiam scribendum videri XLIV. 10. § 7. et c. 32. § 7. ad ea loca notabimns. Pierius ad Virg. Æn. III. 18. hic *Ænon* ex antiquo cod. legebat. Et quidem ex hoc loco constat, urbem, quo Poris profectns est, ab Æ-nea conditam fuisse. Jam vero Ænos ex quorumdam sententia Æneam conditorem habuit. Vide Vales. ad Amm. Marcell. XXII. 8. Verum secundum alios Æni conditores fuerunt Cymæi. Steph. Byz. voce *Αἶνος· Ἐν τῇ ἐκβολῇ τοῦ Ἕβρου διστόμου ὄντος πόλις Αἶνος, καὶ κτίσμα Κυμαίων.* Secundum alios incolæ ejus fuere Æoles ex Mitylene. Scymnus Chius in Descr. Orb. vs. 695. *Μετὰ τὴν Μαρώνειαν δὲ κεῖτ' Αἶνος πόλις, Ἔχουσ' ἀποίκους ἐκ Μιτυλήνης Αἰολεῖς.* At contra urbis, qno Poris abiit, conditor Æneas certns erat ex stato sacrificio, quod ipsi quotannis ibidem fiebat. Ea autem non alia erat, quam Thessalonicæ vicina Ænea ; quam ab Ænea conditam esse, multis narrat Dionys. Hal. Antiq. I. 39. Vide etiam Steph. Byz. voce *Αἴνεια*. Præcipue autem notanda sunt hæc Dionysii verba : *Αὕτη διέμεινεν ἕως τῆς Μακεδόνων δυναστείας τῆς κατὰ τοὺς διαδόχους τοῦ Ἀλεξάνδρου γενομένης· ἐπὶ δὲ τῆς Κασσάνδρου βασιλείας καθηρέθη, ὅτε Θεσσαλονίκη πόλις ἐκτίζετο· καὶ οἱ Αἰνειᾶται σὺν ἄλλοις πολλοῖς εἰς τὸν νεόκτιστον μετῴκησαν.* Unde ratio reddi potest, cur Poris, licet Thessalonicæ habi-

tans, tamen stato sacrificio Æneæ interfuerit. Dein *ad statuam sacrificium* Voss. Lovel. 1. 2. et Gaertn. *ad statutum sacrificium* Lov. 3. 5. 6. Hearnii L. 1. et edd. principes, pro quo recte Frob. a. 1531. *statum* reposuit. Vide ad XXXIX. 13. § 8. Mox *Æneæ conditori*, vocibus trajectis, Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harleian. Mead. ambo, et Gaertn. Et ita hæc verba ex antiquo cod. suo laudavit Pierius dicto loco. Denique *maxima ceremonia*, pro *cum magna*, Gaertn.

§ 10 *De tertia vigilia conscendunt, tamquam redituri in Thessalonicam*] Dele præpositionem *in*. J. F. Gron. Quum tamen proxime dixerit Livius, non contradicente Gronovio, 'Proficiscuntur ab Thessalonica,' cur etiam ipsi nunc dicere non licebit *redituri in Thessalonicam?* præsertim quum omnes scripti præpositionem hic agnoscant. Vide ad XLII. 26. § 7. Præterea *tertia vigilia*, omissa præpositione *de*, Voss. Lov. 1. 2. 5. 6. et antt. edd. Sed eam recte Frob. 1535. addidit, et reliqui codd. agnoscunt. Vide ad IX. 44. § 10.

§ 11 *Ad pertrahendam eam navim*] Ita Aldus ex cod. Mog. edidit, quum antea vulgaretur *ad protrahendum eam navem;* quod superest in solo Lov. 5. *ad retrahendam* legendum Perizon. conjecerat, teste Dukero in addendis ad Flori III. 19. § 7. Frequenter hoc verbum de fugitivis ex fuga reductis usurpari, vidimus ad II. 12. § 4. Verum reliqui scripti nostri membranis Mog. consentiunt, nisi quod *pertrahendum* sit in Lov. 1. *trahendam* in Lov. 3. Quum autem, eodem sensu et 'pertrahere' usurpari, dictum sit ad XXX. 12. § 2. ab optimi cod. scriptura, tot aliorum consensu firmata, non discedo. Ceterum *eandem navem* Lov. 1. et 6. Vide ad X. 10. § 6. *Navem* etiam Lov. 2. 3. 4. et Gaertn. Vide ad XXV. 30. § 7. Paullo ante *nequidquam eo tendentes* Vossian. et Lov. 6. Sed non audio.

§ 12 *Quoniam dies adpropinquabat*] Exemplaria, quorum fidem et inter se consensum libenter in hac ed. sequimur, habent *cum jam appropinquabant.* Gelenius. Libri omnes *quoniam dies appropinquabat.* Gebhard. Ita ex meis etiam Lov. 2. 4. 5. Mead. 2. et Harl. *quoniam dies appropinquabant* Mead. 1. et Gaertn. *quum dies appropinquabant* Lovel. 6. Reliqui propius ad lectionem codicum Gelenii accedunt: nam *quoniam appropinquabant* est in Lov. 3. *quum appropinquabant* in Voss. et Lovel. 1. Diei appropinquantis mentionem hic inportunam esse, et diem jam din exortam esse debuisse, inde colligitur, quod custodes navim de tertia vigilia ex portu egressam, sed in adversum ventum nequidquam tendentem, procul viderint.

Opem ut Dii ferrent, orabat] Membranæ *interdum manus ad cœlum tendens Deos, ut ferrent opem, orabat.* Modius. Pall. uterque *interdum manus ad cœlum tendens, opem ut ferrent, orabat.* Gebh. Vocem *Dii* in solis tantum Lov. 2. et 5. reperio, quorum prior adhuc transponens eam legit *opem Dii ut ferrent;* reliqui omnes eamdem ignorant, quod Moguntini cod. lectionem tanto verisimiliorem reddit. Tὸ *Deos* enim excidisse videtur ob similitudinem ultimæ syllabæ vocis præced. *tendens.*

§ 13 *Posito in conspectu poculo, strictisque gladiis*] Libri omnes *instrictisque gladiis.* Gebh. Similiter Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. et Mead. ambo. Eodem adludunt Lovel. 3. Harleian. et Gaertn. *instructisque* præferentes: *strictisque* Ascensius 1513. edidit, cui consentit Lovel. 6. Supra III. 50. 'Strictum etiam telum, respersusque ipse cruore, tota in se castra convertit:' ubi alia vide. Paullo ante *venenum ferrumque promit* Lov. 2. Reliqui omnes vocem *diluit* tuentur.

§ 14 *Viæ ad mortem hæ sunt*] Ultimam vocem nescit Lov. 1. Mox *effu-*

gito Lov. 4. et Mead. 2. Tum *sævior mors* Lov. 6. a m. sec.

§ 15 *Alii alio leto absumti semianimes e nave præcipitantur*] Prima vox deest in Voss. et Lov. 1. secunda in Lov. 3. Sed altera alteram intercepit. *Alii alio loco* male Harl. et Gaertn. Tum *e navi* legit Lov. 3. Vide ad XXV. 30. § 7. Hinc *præcipitabantur* Harl. et Mead. 2. Mox *amplexa* Lov. 2.

CAP. V. § 1 *Ut vulgo ipsum liberosque ejus exsecrarentur*] Τὸ *ejus* exsulat a Voss. Lov. 1. 2. 3. 6. Harleian. Mead. 1. et Gaertn. Ceterum observat Röellius, non videri hæc in Demetrium convenire; cujus favorem dignitatemque in dies magis apud Macedonum multitudinem crescere, ipse Livius mox narrabit. In verbis seqq. *quæ iræ* Voss. Vide ad XXXVIII. 25. § 8. *Quoad iræ* Lov. 6. Tum vocem *Diis* nescit Lov. 2.

§ 2 *Favorem dignitatemque Demetrii fratris apud Macedonum multitudinem crescere*] Pall. uterque, et vet. ed. *favorem et dignitatem Dem. fratris apud mult. Maced. crescere.* Gebh. *Favorem et dignitatem* omnes scripti, et edd. ante Frob. qui a. 1535. *dignitatemque* excudit. Tum *multitudinem Macedonum* Lov. sex, Harl. Mead. ambo, et edd. principes. Aldus deinde voces invertit. Mox *nisi scelere* Lov. 3. qui etiam *cogitationes convertit* præfert; quod ex glossa natum videtur. Hinc § seq. *singulos patris amicorum* Lovel. 1. 2. 4. Harl. et Mead. ambo.

§ 4 *Primo quidam ... speciem præbuerunt*] *Primo quidem* Voss. Lov. 1. 2. 4. et Gaertn. Vide ad XXXIX. 17. § 5. Tum *præbuerunt speciem* Vossian. Lov. sex, Harl. Mead. ambo, et edd. Froben. 1535. priores.

§ 5 *Philippi odio in Romanos, cui Perseus indulgeret*] Codices veterum haud minus corruptos fuisse, quam qui ad nos pervenerunt, exemplo Prisciani patet; qui probaturus, casum quartum nominum in *eus* desinentium, licet auctores magis accusativo Græco utantur, etiam more Latinorum in *eum* formari, hunc locum VII. 737. ita laudat, *odio cui Perseum indulgeret.* Omnes nostri *Perseus* recte præferunt. Et ita legendum esse, si animum adtendisset, Priscianus facile videre potuisset.

Exitum incauti a fraude fraterna juvenis, adjuvandum] *Exitum ut cautius adjuvandum* Lovel. 1. *exitum incautius adjuvandum* Vossian. Lov. 2. Harl. et Gaertn. *exitum incautus adjuvandum* Mead. 1. *exitum incaunis adjuvandum* Lovel. 4. et Mead. 2. *exitum in causis adjuvandum* Lov. 3. *exitum et cautius adjuvandum* Lov. 6. *exitum id cautius adjuvandum* Lov. 5. et edd. vett. Locum, in reliquis Mss. corruptum, optime Aldus ope membranarum Mog. integritati restituit, ut nunc legitur. *Exitum juvenis* est ejus mortem. Vide ad v. 27. § 10. et viros doctos ad Val. Max. I. 6. 10.

Foveudamque spem potentioris, Perseo se adjungunt] Copula *que* deest in priscis edd. Addidit primus Aldus. Servant eamdem codd. nostri: *rem potentioris* legit Lov. 2. Tum Priscian. VII. 738. locum ita laudat *Perseo adesse jungunt;* quod manifeste vitiosum esse, omnes vident. Vide ad v. 12. § 4.

§ 6 *Cetera in suum quæque tempus differunt*] Lege addendo *cætera in suum quæque tempus agenda differunt:* ubi hæc vox, *agenda,* interciderat. *Gelen.* Libri omnes *cætera in suum quæque tempus differunt,* non agnito τῷ *agenda.* Gebhard. *In suum quoque tempus* Mead. 1. solemni scribarum lapsu. Vide ad III. 27. § 7. c. 69. § 8. IV. 40. § 3. X. 40. § 6. XXXIV. 24. § 7. XXXVII. 24. § 2. et alibi: *agendo,* quod interposuit Gelenius, ab omnibus nostris abest. Tum *deferunt* male Harl. Ita variant etiam scripti VIII. 23. § 17. Mox vox *belli* deest in Lov. 2. Præterea *ad consilia belli, quæ jam sua sponte animum inclinassent* Voss.

§ 7 *Ex composito sermones ad spreti-*

onem Romanorum trahebant] Ita plerique habebant libri. Aliis 'spretio' vox insolens visa: *spem* reposuerunt: sed compositionem fecere, quam ego plane non intelligo. *Glar.* *Spem* habent etiam vet. libb. pro qua voce malim *speciem*, ut sit, ex composito quidam de dignitate Romanorum sermonem inferebant, ut alii redarguendi ejus sermonis gratia, præsente Demetrio, eos eluderent, atque ut a Demetrio defensionem Romanorum, quo suspectior fieret, elicerent. Vox certe *spem* Glareano non probatur. *Sigon.* Ita *ad spem Romanorum* esse in Mss. ait Sigonius: si ita habent, spem intelligit, quam Demetrius conceperat de Romanis: neque stare potest conjectaneum ejus *speciem*, quum repugnet narrationi. Sed ed. Ven. habet *ad spretionem*, quod non spreverim, si etiam esset in Mss. ii enim contemnebant Romana, ut elicerent defensionem eorum a Demetrio. *Gruterus.* *Ad spem Romanorum* Pall. uterque: sed *ad spretionem Romanorum* exhibet vet. ed. *Gebh.* An *spem Romanorum*, quam Demetrius habebat positam in Romanis? Immo merito Glareanus, qui τὸ *spem* hic reposuerint Moguntinæ ed. curatores, eo compositionem fecisse, quam nemo intelligat. Sigonius *speciem*, ut sit, eos de dignitate Romanorum sermonem intulisse. Nihilo melius. Aut restituenda vetus lectio *ad spretionem*, si potest hæc vox tolerari; aut ex ea faciendum *contemptionem*, vel *mentionem*. J. F. Gron. Antequam Moguntini *ad spem Romanorum* ex cod. suo reponerent, ita jam Veneti ediderant 1498. neque aliter est in omnibus nostris, nisi quod solus Lov. 5. cum edd. antiqq. præferat *ad spretionem Romanorum*; quod Gronov. in contextum revocavit. Verum, quamvis 'spretio' analogia defendi possit, ea tamen sola vocem non alibi obviam adversus tot codicum consensum tueri nequit. Neque etiam *spem* ferri posse, optime viri docti monuerunt. Nihil igitur propius video, quam ut cum Sigonio legamus *ad speciem*, id est, ad externam formam, habitum, qui in oculos incurrit. Supra IV. 33. 'Quæ militem terruerat species, nihil equos terruit.' v. 40. 'Ipsa res speciesque miserabilis erat.' XXII. 1. 'Capuæ speciem cœli ardentis fuisse.' c. 24. 'Speciem parti utrique præbuisse novi subsidii:' ubi vide Gronov. Neque adversabor ei, qui *ad speciem* cum Sigonio exponendum putet 'ad dignitatem,' modo ita accipiat, quosdam insidiose dignitatem Romanorum memorasse, ut alii eam irridendi occasionem haberent, et ita incautum Demetrium ad eam defendendam elicerent. Eo sensu vocem sumi, vidimus ad XXXIV. 52. § 11. Sæpe autem 'spes' et 'species' commutantur, ut dictum est ad III. 9. § 13. Doujatius ideo cum Gronovio vel *spretionem*, vel *mentionem* malebat, quia *speciem* mox iterum sequitur. Sed vide ad I. 3. § 9. Præterea *sermonem* Harl. Paullo ante *Insimul* Lov. 1. Vide ad XXII. 58. § 3. Tum *in dies* non agnoscit Lov. 6.

Ibi quum alii mores] *Ubi quum alii* Harl. et Gaertn. Male: *ibi* hic ponitur pro 'tum.' Vide ad VII. 23. § 4. Solent autem 'ubi' et 'ibi' confundi. Vide ad XXVII. 5. § 2.

Alii in singulos principes eluderent] Lege *alii singulos principum*, non *in singulos*. Gelen. *In singulos* omnes nostri. Sed recte præpositionem Gelenius delevit. 'Eludere aliquem' pro eum illudere, apud Nostrum et alibi obvium est. Supra XXVI. 22. 'Eludant nunc antiqua mirantes:' ubi vide Gronov. Vide alia exempla ad II. 45. § 6. et XXVIII. 44. § 17.

§ 9 *Totus in Persea versus*] Hic etiam Prisc. VII. 738. *in Perseum* invenit: quod apud me superest in solo Lov. 3. Vide ad c. 7. § 7. Mox *die ac nocte* Lov. 2. Sed vide ad XXXV. 40. § 8.

§ 10 *Redierant, quos forte miserat in Bastarnas*] *Basternas* per *e* plerique habent codd. in secunda syllaba: at Græci per α primam vocalem in secunda, ut Strabo atque Ptolemæus. Plinius IV. 14. vicinos Peucinis ac Dacis facit. Idem Ptolemæus in Sarmatiæ Europeæ descriptione III. 5. *Glar.* Libri nostri *in Basternas*. Gebh. *Ad Basternas* Lov. 2. *in Basternas* Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Harleian. Mead. ambo, Gaertn. et edd. ante Froben. qui 1531. *in Bastarnas* vulgavit; forte quia capp. 57. et 58. ita Moguntinos ex unico cod. edidisse observarat, (unde et cod. Mog. etiam hic ita legisse verisimile fit, licet nihil ex eo notetur) et ipse ita ex unico cod. Laurisseno editurus erat XLI. 19. Βαστάρνας vocavit etiam Polyb. Exc. Legat. num. LXII. Præterea *redierunt* Lov. sex, Harl. Mead. ambo, et Gaertn. quorum Lov. 2. mox etiam *adduxeruntque* præfert, sed invitis reliquis scriptis. Contra Gruteri ed. ultima, quæ *redierant* hic servat, ibi tamen perperam *adduxeruntque* admisit, pro quo demum Clericus recte *adduxerantque* revocavit. Mox *ad excienda auxilia* Lov. 3.

In matrimonium Philippi filio pollicebatur] *Filio Philippi in matrimonium pollicebatur* Harl. *in matrimonium filio Philippi pollicebatur* Lov. 4. et Mead. ambo: *in matrimonium Philippi pollicebatur* Lov. 2. Paullo ante *nobiles inde juvenes* Voss. Lov. 3. et 6. *nobiles exinde juvenes* Gaertn. Τὸ *inde* deest in Harl.

§ 11 *Quantum periculi fraude domestica*] Videtur excidisse præpositio *in*, vel *a*. J. F. Gron. Crevierio mihique magis placeret *in fraude;* ut *in*, vel ĩ interceptum sit a præced. vocis litera finali. Vide ad XXXVII. 41. § 8. Paullo ante *Tum* exsulat a Lov. 2. et Mead. 1. *Cum Perseus* legunt Lov. 4. et Mead. 2.

§ 12 *Proditorem nolo dicere, speculatorem citius, ex quo obses Romæ fuit*] Hoc loco nostra archetypa melius, *Prod. nolo dicere, certe spec. habemus in sinu: cujus ex quo obses, &c.* Gelen. Solus Lov. 5. lectionem veterum edd. præfert. *Prod. nolo dicere spec.: corpus nobis reddiderunt*, mediis omnibus omissis, Lovel. 1. *Prod. nolo dicere spec.: cujus ex quo* Voss. Lov. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii L. 1. *Prod. nolo dicere, spec. habemus: cujus ex quo* Lov. 2. Unice vera est Gelenii emendatio. Præterea *corpus nobis tradiderunt* Lovel. 2. et Harl. *corpus nobis ediderunt* Mead. 1. *corpus nobis addiderunt* Mead. 2. Male. Supra XXXIX. 47. 'Obsidem enim se animum ejus habere, etsi patri corpus reddiderint.'

§ 13 *Nec regem se alium rentur habituros esse, quam*] In archetypis nostris legitur *nec regem se alium habituros aiunt.* Gelen. Hoc [*nec regem se alium habituros aiunt*] Gelenii est, cui tamen nos non facimus secundas, sed tenemus prius editum, *nec regem se alium rentur habituros esse, quam quem Romani dedissent.* Idem verbum bis alibi Livio restituimus, et est ex illis quæ amavit auctor. Neque ignoro, quod libro præcedenti c. 53. 'Ad hoc Romanos Demetrium in paterno solio locaturos, Persei nullam apud eos gratiam esse. Hæc vulgo loquebantur.' Nimirum sermones hujusmodi indicio erant, quid sentirent: *dedissent* invidiose, quasi, vel ipso Philippo amoto, id jam facturi fuissent, si arbitrii eorum res essent. *J. F. Gron. Se alium habituros esse,* omissa voce vel *rentur*, vel *aiunt*, Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii L. 1. *se alium rentur habituros esse* Voss. Lovel. 5. 6. et Hearnii Oxonn. reliqui; quod Gronovius recte adversus Gelenium vindicavit, docens verbum hoc esse ex illis quæ amavit auctor. Supra I. 59. 'Quidquid sit, haud temere esse rentur.' v. 3. 'Concordiam ordinum dissolvendæ maxime tribuniciæ potestatis esse rentur.'

24. 37. 'Palam rentur agendum:' ubi vide Gronov. XXV. 12. 'Hæc est origo ludorum Apollinarium, victoriæ, non valetudinis ergo, ut plerique rentur, votorum.' Similiter 'rebatur' Livio restituit Gronov. XXVII. 25. § 11. Exemplis autem ibi laudatis adde hæc XXVII. 28. XXX. 9. XXXI. 39. XXXVIII. 48. et alibi. Mox *Romani* deest in Vossian. Lovel. 1. et Gaertn. Tum *cecidissent* Lov. 1. *credidissent* Gaertn. *dederint* legendum conjicit Crevier. Sed emphasin τοῦ *dedissent* explicat Gronovius.

§ 14 *His per se ægra mens senis stimulabatur*] *His a Perseo ægra mens* Voss. Harl. et Gaertn. Male. Mens senis ægra *per se*, id est, sponte, licet non stimularetur. Vide ad XXXIX. 12. § 8. *Ægra mens segnis* Lovel. 6. Mox τὸ *ea* neglexit Harl.

CAP. VI. § 1 *Forte lustrandi exercitus venit tempus*] Pall. uterque *advenit*. Gebh. Ξανθικὰ Macedones celebrabant; eratque militum lustratio. Hesychius: Ξανθικὰ ἑορτὴ Μακεδόνων, Ξανθικοῦ μηνὸς η' ἀγομένη· ἐστὶ δὲ καθάρσιον τῶν στρατευμάτων. Nempe ad diem VIII. Xanthici celebrari id festum solitum scripsit. Eam lustrationem militum hic describit Livius. Curtius X. 9. 'Macedonum reges ita lustrare soliti erant milites, ut discissæ canis viscera ultimo in campo, in quem deducerentur, ab utraque abjicerentur parte.' *Meursius*, Græc. Fer. lib. v. Vulgatum in solo inveni Lov. 5. Reliqui Mss. legunt *advenit*, quod ex alterius glossa marginali natum videtur. Vide ad v. 30. § 1.

Caput mediæ canis præcisæ et prior pars ad dexteram cum extis, posterior ad lævam] Omnium bonum loco *dextra*, vel *dextera posterior ad lævam* legunt Voss. Lovel. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. uterque, et Gaertn. nisi quod *destram* in contextu, *dextra* in margine præferat Mead. 1. *prior hostiæ pars dextra, posterior ad lævam* Lov. 5. Lov. 6. a m. sec. et edd. ante Aldum, qui vulgatum ex cod. Mog. adscivit, nisi quod Frob. demum a. 1535. vocem *prior* addiderit. Si ex Msto Mog. non intercedo: sin, ea vox haud magnopere necessaria est. Subjiciendo enim *posterior* indicat, ante memoratam esse priorem. Supra v. 20. 'Duæ senatum distinebant sententiæ: senis P. Licinii, quem primum dixisse a filio interrogatum ferunt, &c. altera Ap. Claudii:' ubi male plures codd. *una senis P. Licinii*. Vide ad III. 37. § 8. Forte etiam, mutata distinctione, legendum *et prior pars ad dexteram, cum extis posterior ad lævam*. Ut innuatur, canis mediæ præcisæ alteri parti caput, alteri exta, non vero uni eidemque parti caput et exta, alteri nihil additum fuisse. Mox § seq. *Primo præferuntur agmini* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn.

§ 4 *Si mens sana fuisset*] *Esset* habent Pall. Sed melius vet. ed. *fuisset*. Gebh. *Sana erat* Gaertn. Sed is tum voces sequentes *Mos erat* omittit: *sana esset* Voss. Lovel. 1. 3. 4. Harl. et Mead. ambo.

§ 5 *Exercitum decurrere, et divisas bifariam duas acies*] *Decurrere exercitum* Voss. Lovel. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. usque ad Frob. qui a. 1535. voces trajecit. Tum *divisas bifariam acies* Lov. 2. et Harl.

§ 6 *Tamquam de regno dimicaretur, ita concurrerunt, multaque vulnera sudibus facta*] Forsan et hic *rudibus*, et c. 9. ut XXVI. 51. *J. F. Gron. Tamquam de regno sudibus facta*, reliquis omissis, non tantum Hearnii L. 1. et edd. vett. sed etiam codd. nostri, nisi quod *subidus* legant Voss. Lov. 3. 4. et Mead. 1. *subsidiis* Voss. a m. sec. Lov. 1. 6. et Gaertn. Quæ nunc exstat lectio, a Moguntinis ex cod. suo recepta est, nisi quod voculam *ita*, ab Aldo demum additam, omiserint. Merito autem *sudes* Gronovio displicuerunt: quum enim iis æque, atque aliis telis, vulnera inferri potuerint,

id ardoris, quo juvenes pugnavere, signum dari nequit, sudibus vulnera facta esse. Vide Lipsium Poliorc. IV. 4. Recte igitur *rudibus* scribendum esse conjecit. Non modo enim, ut ex Livii lib. XXVI. docuit, 'rudes' in decursione ac simulacro pugnæ in usu fuerunt, verum etiam voces 'sudes' ac 'rudes' alibi a librariis confunduntur. Vide exempla XXVI. 51. § 4. et apud Burm. ad Nason. Fast. IV. 209. id autem fieri potuit ob similitudinem literarum *r* et *s*, unde facile in Mss. commutantur. Vide Gronov. ad Liv. X. 6. § 7. Observ. I. 15. et Salmas. ad Solin. p. 81. Mox § seq. *rem dicere ipsam* Voss. Lov. 1. 3. 5. 6. Gaertn. et editi, quos vidi, ante Froben. 1535. Hearnius vocem *ipsam* in Aleriensi principe deesse monet.

CAP. VII. § 1 *Cum vocatus ad cœnam*] *Convocatus* Mead. 1. sollemni scribarum errore. Vide ad IV. 24. § 7. Paullo ante *decurrerunt* Lov. 2.

§ 2 *Invitatio benigna et hilaritas juvenilis utrosque in vinum traxit*] Membranæ *hilaritas juvenalis:* de qua voce supra agere memini. *Modius.* Pall. *invitatio benigna et juvenilis,* fastidito τῷ *hilaritas.* Gebh. *Invitatio benigna* memoratur etiam XXXIII. 39. 'Primus congressus cum legatis et deinceps invitatio benigna et hospitalis fuit.' Quid in hac re sit 'invitare' et 'invitatio,' vide Obrecht. ad Dict. Cret. II. 52. Græv. ad Justin. I. 6. et Cort. ad Sall. Hist. II. p. 991. Vocem *hilaritas* ignorant Lovel. sex, Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. antiquiores, quam Moguntini ex cod. suo primi receperunt. Eadem tamen exstitit etiam in cod. Voss. si excerptis ejus fidem habere possum, in quibus nihil ad vocem illam notatur. Tum *juvenalis,* quod ex cod. Mog. profert Modius, erat etiam in Lov. 1. 4. et Mead. 2. Vide ad XXXVII. 20. § 5. Pessime deinde *utrosque in unum contraxit* Lov. 3.

§ 4 *Ad has accipiendas voces speculator ex convivis Persei missus*] Libri nostri omnes *ad has excipiendas voces ex conviviis missus.* Gebh. Sic [*accipiendas*] recentiorum fecit aliquis; in Modiana certe jam apparet: sed vetustæ omnes, ut conjeceram olim, *ad has excipiendas voces.* Sic dicuntur, quæ in hoc accipiuntur, ut serventur, ut earum aut in honorem, aut injuriam dicentis recordere. Tacit. in Vit. Agric. c. 45. 'Auget mœstitiam, quod adsidere valetudini, fovere deficientem, satiari vultu, complexu non contigit: excepissemus certe mandata, vocesque, quas penitus animo figeremus.' Idem Ann. VI. 24. ubi narravit, Tiberium, in Drusum Germanici filium etiam defunctum sævum, recitari dictorum factorumque ejus descripta per diem jussisse: 'quo non aliud atrocius visum, adstitisse tot per annos, qui vultum, gemitum, occultum etiam murmur exciperent.' Sed et proprium verbum est insidiarum. Lib. IX. c. 31. 'Si qua licentia populando effusus exercitus excipi ac circumveniri posset.' XXVII. 27. 'Si quos vagos pabuli aut lignorum caussa longius a castris progressos possent excipere.' XXXIII. 29. 'Alios vagos per hiberna milites ad varios commeantes usus excipiebant.' *J. F. Gron.* Non modo Modiana priores edd. sed et codd. Hearnii Oxonn. omnesque nostri *excipiendas,* nisi quod in Lov. 1. sit *expiandas.* Veterem igitur lectionem recte Gron. revocavit. II. 4. 'Sermonem eorum ex servis unus excepit, qui jam antea id senserat agi.' IV. 30. 'Legem de multarum æstimatione pergratam populo quum ab tribunis parari consules unius ex collegio proditione excepissent.' Suet. Tib. c. 21. 'Egresso post secretum sermonem Tiberio, vox Augusti per cubicularios excepta sit.' Insidiarum significatione verbum hoc Livio frequens est. Supra V. 41. 'Solitudine absterriti, ne qua fraus hos-

tilis vagos exciperet.' XXII. 42. 'Inter pabulatores excepti a Numidis fuerant:' quibus locis alia vide. XXXIV. 13. 'Exercebat ea res novos milites, et hostium magna vis excipiebatur.' Vide Tennul. ad Front. I. 2. § 4. Præterea *ex conviviis Persei* scripti nostri, et edd. principes. De hoc errore vide ad XXXII. 6. § 6. Mox *incaute* Lov. 2. Harl. et Mead. 1.

Exceptus . . . male mulctatur] Scribe *male mulcatur*. J. F. Gron. Vide ad XXVIII. 30. § 12. Perperam *multatur* Lov. 1. 2. 4. 5. et edd. principes. Vide ad VIII. 24. § 15. Præterea *receptus* male Lov. 3. et *egressus* Voss.

§ 5 *Quin comissatum, inquit, ad fratrem imus*] *Comessantium* Harl. *cõmsatum* Lov. 1. *commensatum* Lov. 2. *comesatum* Lov. 5. *comessatum* Lov. 6. et Mead. 2. *commessatum* Lovel. 3. Mead. 1. et Gaertn. *commissatum* Lov. 4. Similiter variant codd. III. 29. § 5. IX. 17. § 17. h. cap. § 8. hoc lib. c. 9. § 1. 8. et sæpius hac historia. De orthographia hujus vocis vide Faërn. et Bentl. ad Ter. Eun. III. 1. 52. Fabric. ad Ter. Ad. v. 2. 8. Lambin. ad Hor. IV. 1. 11. Voss. Etym. Ling. Lat. voce 'Comissari,' et Dausq. in Orthogr. part. 2. ea voce, ut et quos ibi laudavit. Mox vox *nostra* deest in edd. antiqq. quam Moguntini ex cod. suo addiderunt, consentientibus scriptis nostris. Tum *leniemus* male Lov. 5. et edd. Camp. Rom. an. 1472. ac Parm.

§ 6 *Omnes se ire conclamarunt*] *Et omnes ire secum conclamarunt* Harleian. Lov. 1. et Mead. 1. *Omnes ire se conclamarunt* Lov. 2. 3. 4. 6. Mead. 2. et Gaertn. Mox *ab se propulsati* Harl. et Mead. 1. Tum *quum eos Demetrius quoque traheret* Voss. Lov. 3. et Gaertn. Vox *quoque* deest in Lovel. 1. et 6. Tandem *ferrum veste addiderunt* scribarum errore Voss. Lovel. 1. 4. et Mead. 1. Vide ad II. 45. § 7. et IV. 56. § 5.

§ 7 *Nihil occulti esse in intestina discordia potest*] *Nihil occultum* Gaertn. Sed vide ad XXXVI. 7. § 6. *Nihil occulti in intestina discordia esse* Lov. 6. Præpositio *in* deest in Voss. Lov. 1. et Harl. Sed excidit ob primam syllabam vocis seq. Vide ad VIII. 33. § 6. Dein mox *proditorum et speculatorum* Lov. 5. et edd. ante Aldum, qui fide cod. Mog. *speculatorum et proditorum*, consentientibus ceteris scriptis, dedit.

Percurrit index ad Persea, ferro subcinctos nuncians] Melius nostri libri *Præcurrit*. Gebhard. *Prævucurrit* ed. Moguntina, non *Præcurrit*. Jac. Gron. *Præcurrit* edd. veteres usque ad Moguntinam, quæ ex optimo cod. admisit *Prævucurrit*. Ejus loco Modius revocavit *Præcurrit*. Postea Gruteri priores, sine dubio operarum errore, exhibuerunt *Percurrit*; unde Gebhardo occasio data est notandi, libros suos præferre *Præcurrit*, quod et ultima Gruteri adoptarat. Hinc Jac. Gronov. restituit *Prævucurrit*; Clericus dein *Præcurrit*; pro quo cod. Moguntini lectionem substitui, licet alterum sit in omnibus nostris, excepto solo Lov. 3. qui *Percurrit* legit. Vide ad VIII. 30. § 13. Tum *ad Perseum* Voss. et Lov. 3. Vide ad XL. 5. § 9. Præterea vocem *nuncians*, tamquam a moris Liviani ignaris adjectam, delet Crevierius: sufficere enim nomen *index*. Non adversarer, si lectio fide codicum niteretur, qui hic omnes eam dictionem agnoscunt. Paullo post vox *quatuor* deest in Lov. 1.

§ 8 *Etsi caussa adparebat*] Nostri libri habent *et sic caussa apparebat*. Gebh. Similiter Lovel. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. antiqq. perperam seq. vocis litera initiali in fine præcedentis repetita. Hinc *sic collegas*, pro *si*, erat in optimo Leid. v. 18. § 4. Sæpius *nec* datum est pro *ne*. Vide ad III. 11. § 5. IV. 3. § 7. c. 57. § 2. VIII. 18. § 3. IX. 11. § 6. et alibi: *illic carcerem* pro *ilti* III. 57. § 4. Præsertim id frequentissimum fuit in

litera *s;* vide ad XXVIII. 25. § 2. in litera etiam *m;* vide ad XXXVI. 43. § 8. etiam in litera *t,* aliisque fere omnibus. Sed, ne tædio sim, exempla non adjicio. Corruptius *et sic ea adparebat* Lov. 6. Vide ad XXXVIII. 58. § 11. Idem cod. *audiverat.* Sed vide ad XXI. 48. § 7.

Tamen, infamandæ rei caussa, januam observari jubet, et ex parte] Omittunt τὸ *tamen* Pall. *Gebh.* Eam vocem solus meorum Lov. 5. editionibus adsensus servat; in nullo reliquorum illa adparet. Solet autem τὸ 'tamen' post 'etsi,' 'licet,' 'quamvis,' similesque particulas sæpe omitti; vide ad XXII. 20. § 1. Deinde *infandæ rei caussa* Lov. 6. Vocem *caussa* delendam censet Barth. ad Statii Theb. VII. 417. et IX. 96. ubi conjecturæ hanc caussam reddit, quod *caussa* modo præcesserit. Sæpius quidem Livius eam omisit; invitis tamen Mss. qui hic constanter in vulgatum conspirant, eamdem ejicere periculosius est. Vide ad XXXI. 12. § 4. Neque ejiciendi justam caussam esse, quod modo præcesserit, vidimus ad I. 3. § 9. Insuper *januam observari* Gaertn. Sed vide ad V. 41. § 7. Tum vocula *et* exsulat a Voss. Lov. 1. 4. 6. Mead. 2. et Gaertn. quæ elisa est ab ultima syllaba vocis præced. Vide ad XXXV. 41. § 7. Mox *ad ædem suam* Lov. 1. *ad sedem suam* Gaertn. Vide ad IX. 23. § 1. Τὸ *suam* deest in Harl.

§ 9 *Demetrius, per vim quod excluderetur, paullisper vociferatus*] *Per vinum* quidam emendarunt: at mihi legendum videtur *per viam.* Sic enim facere solent adolescentes, et *viæ* paulo ante mentio. *Glar.* Ob oculos habuit Glareanus ed. Ascensii 1513. in qua operarum errore editum video *per vim.* Reliquæ omnes præferunt *per vinum,* excepta una, in qua operarum lapsu est *per unum.* Etiam codd. omnes *per vinum,* nisi quod Lov. 3. in contextu legat *per unum,* inter versus *per vim.* Nihil igitur mutandum: *per vinum* est per ebrietatem. Plaut. Aulul. IV. 10. 64. 'Ego me injuriam fecisse filiæ fateor tuæ Cereris vigiliis per vinum.' In Mil. Glor. III. 1. 59. 'Neque per vinum umquam ex me exorietur discidium.' Seneca Epigr. V. eorum quæ præmittuntur Consol. ad Helv. 'Sed tu perque jocum dicis vinumque: quid ad rem, Si plorem? risus si tuus ista facit?' Præterea *vociferatur* Lov. 3. a m. pr. et Lov. 6. Mox *rediit* Voss. Lov. 2. et Harleian. Vide ad XXXVI. 35. § 2.

CAP. VIII. § 1 *Quum primum conveniendi potestas patris fuit*] Libri omnes *quam primum.* Amplius Pal. 1. negligit τὸ *potestas.* Gebh. *Quod primum* Lov. 1. 3. 4. et Gaertn. *quam primum* Lov. 2. 5. et edd. Camp. Rom. 1472. Mediol. 1480. Parm. Tarv. utraque, et aliæ. Quum autem quædam per errorem dedissent *quin primum,* Ascens. postea a. 1513. *quum primum* emendavit. Prius itaque revocavi. Simili modo errabatur XXXIII. 48. § 7. Tum *conveniendi patris potestas fuit* Lov. 2. Sed vocem *potestas* ignorant Voss. Lov. 1. 3. 4. 6. a m. pr. Gaertn. et Mead. 1. *conveniendi patris tempus fuit* Lov. 6. a m. sec.

§ 2 *Cui pater, Satin salvæ? et, quænam ea mœstitia esset? interrogaret eum*] Libri omnes *cui cum pater, Satin' salve?* Gebh. Edd. ante Gruterum *cui quum pater.* Ubi particula necessaria est, supervacuum pronomen. Deinde vett. edd. *de ludicro tibi, inquit.* Sigonius præclare *de lucro:* sed quod pro *tibi* reponit *pater,* id neque confirmant libri nostri ullo vestigio, et τὸ *tibi,* ut sæpe apud optimos scriptores, eleganter παρέλκει. Naudæanus hic omnium integerrimus *interrogaret, de lucro, tibi, inquit,* ejecto etiam pronomine *eum,* et meo judicio recte. Veram scripturam puta: *tacitus procul constitit. Cum pater, Satin' salvæ? et, quænam ista mœstitia esset? interrogaret.* J. F. Gron. Non modo omnes ante Gruterum edd. sed

et codd. quos consului, *cui quum pater* constanter tuentur, nisi quod *quum* desit in solo Lov. 3. et *cui tum pater* legat Mead. 1. sollemni scribarum errore. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa fin. Omnibus his invitis vocem primam *cui* delere non audeo. Tum *satin' salvæ res* Lov. 5. 6. a m. sec. et edd. usque ad Aldum, qui τὸ *res* expunxit, quod etiam a ceteris omnibus exsulat. Vide ad I. 58. § 7. Illud *res*, quod subintelligendum Livius reliquerat, male liberalis librarius de suo addidit. Vide ad XXXVII. 18. § 1. Deinde pronomen *eum* non agnoscunt Lov. 2. 5. Harl. et ed. Camp. Ut tamen id ejiciam, pauci codd. iique non primæ auctoritatis, persuadere nequeunt. Si quid mutandum, unica litera mutata legerem *qui, quum pater,* vel, servata lectione vulgata, et verbis paullo aliter interpunctis, *cui, quum pater, Satin' salvæ? et, quænam ea mœstitia esset? interrogaret eum,* ut *qui,* vel *cui* referatur ad verbum ' inquit.'

De ludicro tibi, inquit, vivere me scio] Obscura sententia, et, ut puto, vitiata. Interrogaverat Perseum pater, cum eum perturbato vultu tacitum procul conspexisset, 'satin' salvæ, et quænam ea mœstitia esset?' Respondet filius, ' De ludicro tibi vivere me scio, jam non occultis petimur insidiis.' Hoc autem quid sit, vix intelligi potest. In veteribus libris nihil varietatis est, nisi quod legitur *De ludicro ter inquit.* Ex quo suspicor esse legendum *De lucro, pater, inquit, vivere me scito.* Est autem ' de lucro vivere' vitam ipsam in lucro ponere, quod ii facere solent, qui summo e periculo evaserunt, ex quo servatum se esse Perseus patri narraturus est. Sic loquitur Cic. ad Fam. IX. 17. ad Papirium: ' De lucro prope jam quadriennium vivimus, si aut hoc lucrum est, aut hæc vita, superstitem reipublicæ vivere.' Et Horat. Carminum I. 9. ' Quid sit futurum cras, fuge quærere, et, Quem sors dierum cumque dabit, lucro Appone.' Aptissima ergo sententia hæc est, quæ expositioni factarum sibi insidiarum præponitur, cum se lucrum ait putare, quod vivat. *Sigon.* Est emendatio Sigonii valde adblandiens auctori; frivola tamen, utpote conjectanea, si examines. Pall. uterque constanter habet, *De ludicro tibi, inquit, vivere me scio.* Intelligit ludicrum, quo inter se concurrerant fratres c. 6. Vet. ed. aliter hæc distinguit, et oculis ingerit, *cui cum pater Satin salvæ res? quænam ea mœstitia esset; interrogaret de ludicro: Tibi, inquit, vivere me scio.* Sed vulgatam scripturam defendimus. c. 9. ' Hesterna die in lustratione et decursu et simulacro ludicro pugnæ funestum prope prælium fecisti: nec me aliud a morte vindicavit, quam quod me et meos vinci passus sum.' *Gebh. De ludicro ter* solus Harl. *De ludicro tibi* reliqui. Sed cum Gronovio ad verba præcedd. probo Sigonii conjecturam *De lucro,* at servo vulgatum *tibi.* Locutionem ' de lucro ' inlustrant viri docti ad Ter. Phorm. II. 1. 16. Adde Vlit. ad Gratii Cyneg. 94. *Tibi* eleganter hic παρέλκει. Vide quæ notavi ad Silii I. 46. et Burm. ad Phædri I. 22. 3. Præterea *me vivere scio* Lov. 6. *vivere me scio* reliqui codd. nostri, Hearnii L. 1. et edd. antiqq. *scito* primus Curio dedit.

Jam non occultis a fratre petimur insidiis] Ita Moguntini ex cod. suo ediderunt. Consentiunt scripti nostri, excepto solo Lov. 5. qui cum primis edd. legit *occulto.* Mox vocabulum *domum* deest in Lov. 3. Tum *clausisque foribus per jocum præsidio* Voss. et Lov. 6. *clausisque foribus parietumque præsidio* Lov. 5. et edd. ante Aldum, qui *parietum præsidio,* ejecta copulativa, dedit.

§ 3 *Pavorem mixtum admiratione patri injecisset*] *Pavorem maximum* Voss. Hinc *admiratione patris* Lov. 4. a m. pr. Harl. et Mead. 1. Mox *præbere poteris* Lov. 1.

§ 4 *Seniores duos amicos, expertes inter fratres certaminum*] Ms. *expertes juvenalium inter fratres certaminum:* quæ vox an huic loco conveniat, viderint alii. *Modius. Amicos duos* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. et Mead. ambo. Dein *expertos inter fratres* Voss. Lov. 3. in contextu, Lov. 5. 6. Mead. 1. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. ante Curionem. Quin et cod. Mognnt. *expertos* (non, ut Modius dicit, *expertes*) *juvenalium certaminum* præfert. Quominus tamen in ea lectione adquiescam, illud obstat, quod alibi *expertus* cum adjuncto genitivo apud Livium non obcurrat, nisi XXIV. 22. 'Servitudinis indignitatisque homines expertos, adversus notum malum irritatos esse:' cui controversiam moverunt interpretes. Eamdem tamen locutionem etiam Livio ex conjectura reddere conatus sum ad IV. 9. § 9. *Expertis,* vel *expertes,* hic legunt ex scriptis nostris Lov. 1. 2. 4. Harl. et Mead. 2. Pro ea etiam lectione adferri potest, convenisse, ut certaminum inter fratres expertes eligerentur, quia, cum patre juvenum, judices quasi hujus controversiæ futuri erant. Sed eligat lector quid præferendum censeat. Mox *jam* deest in Harl. quæ tamen vocula vix abesse potest. Tum *in regiam* legunt Lov. 1. et 6. Præterea § seq. *inambulabat* Lov. 2. Harl. et Mead. 1.

§ 6 *Cum duobus amicis, totidem custodibus corporis*] *Et totidem custodibus* Lov. 2. et Harl. Sed ea particula opus non est. Livius enim per hanc adpositionem indicat, amicos, quibuscum canssam filiorum cognituras erat, ei etiam loco satellitum futuros. Tum *trinos inermes* Lov. 2. Vide ad XXIII. 49. § 6.

§ 7 *Ibi quum consedisset*] *Sedisset* Lov. 1. 2. 6. *consedissent* edd. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, ac plures eas secutæ, ut referatur etiam ad duos amicos, quos non tantum ut corporis custodes adcivit, sed ut secum judices forent. Judicum vero est 'sedere' ac 'considere;' vide ad III. 46. § 9. et XXVI. 48. § 9. Adde Markland. ad Statii Silv. I. 2. 45.

Aut conficti, aut admissi criminis labem] Ms. *aut commissi criminis.* Modius. Vulgatum tuentur omnes nostri. Utrumque vero, 'admittere' et 'committere,' in hac re Livius usurpavit. Vide ad II. 37. § 3. Verba hæc etiam a librariis confundi solent. Vide Burm. ad Nason. Art. Am. II. 365. et Met. IX. 478.

§ 8 *Jam pridem quidem hanc procellam*] Mediam vocem neglegunt Voss. et Lov. 1. 3. ac 6. Sed excidisse videtur ob similitudinem præced. *pridem.* Mox *timebam, quum tumultus quosdam exaudirem,* mediis omissis, Lov. 1.

§ 9 *Etiam hostes, armis positis, fœdus icisse*] *Fœdus jecisse* Voss. Lov. 2. a m. pr. Lov. 4. 5. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. principes: *fœdus inisse* Lov. 6. quod ex enarratoris glossa natum videtur. Vide ad XXII. 34. § 7. Locutionem 'icere fœdus' Livio familiarem esse, vidimus ad I. 25. § 1.

§ 11 *Horrendos eventus eorum retuli, quibus se stirpemque suam*] Pall. uterque, et vet. ed. *quibus stirpem suam.* Gebh. Legendum puto *qui se, &c.* nam si nil hic mutandum, legerem *earum.* T. Faber. *Eorum* adversus Fabrum tuetur Crevierius, subintelligens vocem 'fratrum,' quæ quodammodo inclusa latebat in τῷ 'fraternarum:' *quibus* autem referebat ad *eventus.* Si quis tamen cum Fabro *qui* pro *quibus* legere malit, se non magnopere repugnaturum profitetur. Codd. nostri et *eorum* et *quibus* tuentur, præterquam quod loco prioris *eos* legat Lov. 1. Deinde *quibus stirpem suam* omnes scripti nostri, Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum, qui vulgatum ex cod. Mog. recepit. Paullo ante *Quoties ergo* Lov. 3. Vide ad XXXVII. 53. § 11. Tum *stantibus vo-*

bis male Lov. 1.

§ 12 *Meliora quoque exempla parte altera posui*] *Et meliora quoque* Harl. Sed particula *et* adsumta est ex ultimis literis prioris vocis *evertissēt*. Vide ad XXXIX. 18. § 8. Tum *parte alia* Lovel. 3. Vide ad Epit. Liv. lib. L.

Sociabilem consortionem inter binos Lacedæmoniorum reges] Rara vox 'consortio,' sed apta tamen. Loquitur autem de iis qui, ab Aristodemi gemellis geniti, per multa deinceps tempora rempublicam Lacedæmoniorum concordi rexere imperio. Aristodemus enim quintus ab Hercule Procles ac Eurysthenem genuit gemellos, a quibus deinde regum Spartanorum duplex descendit genus. Vide de ea re Herodotum lib. VI. et Pausan. lib. III. *Glar.* Vocis 'consortio,' quæ rara Glareano dicitur, tria nobis exempla laudat Non. Marc. ea voce: 'Consortium neutri generis, Consortio feminini. Lucil. lib. XIX. 'Dejerat enim scripsisse, et post non scripturum; redi in consortionem.' M. Tull. de Offic. III. 6. 'Dissolvatur necesse est omnis humana consortio.' Titus Livius: 'Quænam ista suavitas? quænam consortio est?'' Observant autem viri docti, Mercerus ad d. loc. Nonii, et Ger. Joh. Vossius ad Fragm. Tragic. p. 11. locum Livii, quem quidam ad Livium Andronicum retulerunt, reperiri apud Nostrum VI. 40. atque inde patere, *societas* pro *suavitas* in Nonio emendandum esse. Eadem voce utitur et Vell. Pat. II. 99. 'Tribuniciæ potestatis consortione æquatus Augusto.' Ad quem locum Burm. alia Vell. et Valerii Max. exempla laudavit, et insuper monuit Stephanium ad Saxon. Gramm. Hist. Danic. p. 39. plenius hanc vocem illustrasse. Insuper ea usus est Plinius Hist. Nat. IX. 1. 'Animalium, quæ terrestria adpellavimus, hominum quasi consortione degentia, indicata natura est.' Ei obponitur 'dissortio' vel, ut antiqui scripserunt, 'disertio' apud Fest. ea voce: 'Disertiones, divisiones patrimoniorum inter consortes.' Donjatius vocem 'consortio,' præterquam ex Cic. de Offic. III. et Livii lib. VI. etiam illustrare conatus est ex Livii lib. X. in quo tamen libro hanc vocem non reperiri, audacter adfirmo. Antecessorum Parisiensium primicerius consulnerat Calepinum suum, sed nimia festinatione non satis ad verba ejus adtendit. Lexicographus enim, qui tria exempla a Donjatio adducta observarat, non monuit, vocem *consortio* obcurrere 'apud Livium lib. X.' sed 'apud Livium lib. X. dec. IV.' id est 'apud Liv. lib. XL.' et innuit ipsum hunc locum, quem præ manibus habemus.

§ 13 *Rapiendi tyrannidem exortus sit*] Ultima vox deest in Lov. 5. *exortus est* legit Harl. Mox § seq. *mihi, Antiocho, cuilibet regum*, sine copulativa, Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo. Tum *fraterna humanitate* perperam Harl.

§ 16 *Neque vos illorum scelus, similisque sceleri eventus, deterrere a vecordi discordia potuit*] Palatin. uterque *similesque*. Vetus vero editio, *similesque sceleri exitus*. Gebhardus. Ita Aldus ex integerrimis membranis Mog. edidit; quum antea datum esset *Neque vos illorum scelus, similesque sceleri exitus potuit*, reliquis omissis; quod exstat etiam in Lov. 5. In reliquis scriptis varie peccatur. Corruptissime, *Neque vos illorum silenq; scelus scel'i potuit potuit* præfert Lov. 1. *Neque vos illorum scelus similesque sceleri esse potuit* Lov. 2. 3. 4. Harl. et Mead. ambo: lacuna tamen, index aliquid deesse, post τὸ *esse* relicta erat in Mead. 1. *Neque vos illorum simileque scelus sceleri potuit* Voss. a quo non aliter differt Gaertn. quam quod *scelerique* præferat. *Neque vos illorum simileque scelus latere potuit*

Lov. 6. a m. pr. in quo *terrere*, pro *latere*, emendat manus altera. *Neque vos illorum exitus a scelere deterrere potuit* pro varia lectione inter versus adscriptum præfert Lov. 2. Solus igitur Moguntinus codex hic iterum Livio saluti fuit.

§ 17 *Hæreditatem meam ambo et spe et cupiditate inproba petitis*] *Crevistis* habet exemplar Moguntinum; quod certe magis antiquitatem sapit, quam suppositicia vox *petitis*. Gelen. *Petitis* Hearnii L. 1. omnesque nostri, excepto Lov. 3. qui habet *petistis*. Solus verum nobis servavit cod. Mog. Supra XXIV. 25. 'Quum clausis Andranodorus insulæ portis hæreditatem regni creverit:' ubi etiam librarii lectionem, quam non intelligebant, ferre non potuerunt. De ea vide Brisson. de Verb. Signif. in voce 'Cernere,' Popmam de Differ. Verb. in voce 'Adire et cernere hæreditatem,' et Schulting. ad Ulp. Fragm. tit. XXII. 27. 28. Voces *ambo et spe te* male desunt in Lov. 3.

§ 18 *Nec patrem potestis pati: nihil cari, nihil sancti nominis nostis; cujus vice regni*] Restituimus ad fidem veterum codicum hoc modo: *Nec fratrem, nec patrem potestis pati: nihil cari, nihil sancti est: in omnium vicem regni, &c.* Gelen. Pall. *nihil cari, nihil sanctimoniis, cui vice regni unius insitabilis amor successit:* vet. ed. *nihil cari, nihil sancti nominis nostis; cujus vice regni uniùs, &c.* Gebh. Duæ priores voces *Nec fratrem* desunt in omnibus nostris, Hearnii L. 1. et edd. vett. quas Moguntini in cod. suo invenerunt, et Gelenius recte Livio vindicavit. Deinde *nihil sancti nominis nostis; cujus vice*, ut olim edebatur, præferunt Lov. 5. et Hearnii L. 1. *nihil sancti nominis cujus vice* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn. *nihil sancti nominis cui vice* Harl. et Mead. 2. cujus posterioris librarius additis notis τὸ *nominis* delendum iudicavit: *nihil sancti nominis cui vitæ* Lov. 3. *nihil sanctimoniis cui vice* Lov. 4. et Mead. 1. *nihil sanctimoniis cujus vice* Lov. 2. Salutem hic iterum Livius debet integritati cod. Moguntini, unde horum verborum emendationem Gelenius accepit. Tum *insitabilis amor* Voss. et Lov. 4. *instabilis amor* Lov. 1. 2. 6. Harl. et Gaertn. *inextricabilis amor* Lov. 2. pro varia lectione in margine, et Lov. 3. Paullo ante τὸ *alterum* exsulat a Voss. *ambignum alterum regem* legit Gaertn.

§ 19 *Decernite criminibus, mox ferro decreturi*] Vocula *mox* non adparet in Lov. 2. Tum *ferro decerturi* Harl. unde suspicio oriri posset legendum esse *decertaturi*. Sed nihil mutandum. Nam 'decernere acie,' 'armis,' 'ferro,' 'certamine' Livio familiares sunt locutiones. I. 15. 'Obviam egressi, ut potius acie decernerent:' ubi quædam vide. XXXIV. 19. 'Constituant, ubi secum armis decernant.' XXXVI. 17. 'Crastino die acie decernamus.' XXXVII. 13. 'Decernerent navali certamine.' Et ita simpliciter 'decernere' III. 62. 'Si jam satis animi est, decernique placet.' XXXIV. 19. 'Parati de summa rerum decernere.' XXXVII. 13. 'Consilium habitum, utrum extemplo decernerent.'

Quidquid aut veri potestis, aut comminisci libet] *Quid veri potestis* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *quod veri potestis* Lov. 5. et edd. principes. Primus deinde Ascens. 1513. dedit *quod tueri potestis*, sed Aldus ex cod. Mog. *quidquid aut veri potestis*. Deinde *aut eminisci* Voss. Lov. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. Id etiam se in omnibus libris suis reperisse, monuit Gebhard. ad XXXVII. 5. § 5. Scriptum per compendium fuerat *cminisci*, id est, *comminisci*, quod non intellectum erroris caussa exstitit. Vide ad d. l. Livii. Hinc etiam factum *reminisci* in Lov. 3. et edd. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et proximis, donec Asc. 1513. *com-*

minisci emendaret, quod præfert Lov. 2. *aut libet comminisci* obfert cod. Mog.

§ 20 *Lacrimæ omnibus obortæ*] *Obortæ omnibus* Voss. et Gaertn. *abortæ omnibus* Lov. 1. 3. 6. *omnibus abortæ* Lov. 4. et Harl. Quod recte et eleganter dictum esse de lacrimis, quæ ubertim demanant, credidit, aliisque persuadere conatus est Gebhard. Crep. I. 12. Ego vero, quin errantibus librariis tribuendum sit, non dubito. Vide etiam ad I. 58. § 7. Mox vocula *et* abest a Lov. 3. et Hearnii L. 1. in præcedentibus etiam *sunt* a Lov. 1. 6. et Gaertn.

Cap. IX. § 1 *Aperienda nimirum nocte janua fuit*] Vocem *nocte* neglexerunt Voss. et Gaertn. Ea tamen servanda est, et inservit periculo ex mente Persei augendo. Et hinc passim Persens eam repetiit infra hoc cap. ‘ Demetrium cum armatis nocte intempesta in vestibulo meo deprehendisses.’ Tum, ‘ Credis nihil a gladiis nocte periculum fuisse?’ Et iterum, ‘ Quid hoc noctis, quid inimicus ad iratum, quid cum ferro subcinctis juvenibus venis?’

Quando non creditur, nisi perpetratum, facinus] *Quoniam*, sive per compendium *qm*, *non creditur* Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. quod ex glossa marginali in contextum inrepsit. Sæpissime enim Livius ita loqui amavit. Supra II. 15. ‘ Quando id certum atque obstinatum est.’ c. 29. ‘ Acerrimi cujusque arbitrio, quando ita placet, rem agemus.’ III. 35. ‘ Comitiorum illi habendorum, quando minimus natu sit, munus consensu injungunt.’ IV. 45. ‘ Quando nec ordinis hujus ulla, nec reipublicæ est verecundia.’ V. 13. ‘ Cujus insanabili pernicie quando nec caussa nec finis inveniebatur.’ c. 27. l. XXXIV. capp. 7. 33. 34. XXXV. 22. XXXVII. 57. XXXIX. 51. XL. 56. XLII. 51. XLV. 39. Alia exempla vide ad XXXIII. 2. § 9. Adde Burm. ad Valer. Flacc. VII. 156. et Cortium ad Sall. Jug. c. 102. § 9. Sæpe autem hæc vocabula in Mss. commutantur. Vide ad IX. 8. § 5.

Et eadem petitus insidiis audio] Pall. *facinus, ejusdem petitus insidiis audio.* Neque dissentit vet. ed. *Gebh.* Similiter *ejusdem* non tantum vett. edd. sed et omnes scripti nostri, excepto Lov. 3. qui legit *eisdem.* Ascensius postea a. 1513. *siquidem petitus* in contextu legit, *ejusdem* in marginem conjecit. Moguntini deinceps *eadem petitus* ex cod. suo adoptarunt; Frob. a. 1535. *et eadem petitus.* Sed *penitus* est in Lov. 1. et Gaertn. quorum posterior mox præfert *latro et insidiator.*

§ 4 *Nec adeo tibi vilis vita esset nostra, ut nec præterito periculo meo movereris*] *Adeo vilis tibi* Lov. 2. 3. 4. 6. Mead. ambo, et Gaertn. Pronomen *tibi* deest in Lov. 1. in quo iterum emphasis est: unde etiam abesse nequit. ‘ Est tibi vile mori ’ dixit Ovid. Her. VII. 48. Dein *periculo modo vereris* Voss. et Lov. 1. *periculo modo movereris* Lov. 3. *periculo meo modo movereris* Gaertn. Mox *nec futuro* Lov. 3. et Mead. 2. quomodo librarii scripsisse videntur, quia præcessit *nec præterito.* Sed vide ad IX. 9. § 14. Deinde *sit* deest in Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambobus, et Gaertn.

§ 5 *Itaque, si mori tacitum oportet*] *Ita* Lov. 1. Vide ad XXI. 53. § 7. Tum *si mori tantum oportet* Voss. errore librarii: *tacitum* enim verum esse adparet ex eo quod mox ei opponitur ‘ vocem mittere.’ Alibi etiam easdem voces librarii commutarunt. Vide ad XXVII. 17. § 4. et viros doctos ad Nason. Met. V. 498.

§ 6 *Circumventis in solitudine, &c.*] Quæri posset, quomodo in solitudine, si adsint homines, licet numquam visi, quorum fides inploratur? Verum *in solitudine* hic non tam est remotis omnibus omnino hominibus,

quam absentibus amicis, cognatis, notis. Ita 'solitudo' adscribitur liberis, qui parentibus orbati sunt, apud Cic. in Verr. I. 58. 'Consulere vivi ac prospicere debemus, ut liberorum solitudo et pueritia quam firmissimo præsidio munita sit.' Et ita Thais, quum apud Ter. in Eun. I. 2. 67. dixisset *sola sum*, id exponit addens, 'habeo hic neminem, neque amicum, neque cognatum.' Vide Gronov. ad Senec. Consol. ad Marc. XXIV.

Mittere liceat. Per te patriumque nomen, &c.] Videtur scribendum, *Itaque, si mori tacitum oportet, . . . tu petaris : sin autem (quod circumv. . . . implorent) mihi quoque ferrum in me strictum cernenti vocem mittere licet; per, te, patrium nomen.* Vel *per ego te patrium nomen.* J. F. Gron. Omnino Gronovio adsentior, aliter hæc et priora verba partim distinguenti, partim emendanti, et hoc quidem loco *per, te, patrium nomen,* expulsa copulativa *que,* legenti, quomodo etiam hic emendandum esse in pr. ed. not. ad XXIX. 18. monnerat. Vide etiam quæ notavi ad Silii I. 658. et V. 82.

Ita me audias, precor, tamquam si, voce et comploratione nocturna] De formula *tamquam si* vide ad XLV. 23. § 12. Deinde perperam *contemplatione nocturna* legit Lov. 1. Mox *quiritanti* deest in Lov. 2. *queritanti* præferunt Voss. Lov. 3. 5. Gaertn. et edd. priscæ. Vide ad XXXIX. 10. § 7. Recte ejus loco *quiritanti* ex cod. suo receperunt Moguntini; quod reliquorum nostrorum testimonio firmatur. Vide ad XXXIII. 28. § 3. Insuper *intervenisse Demetrium, &c. deprehendisses* Voss. Lov. 1. 4. 6. et Mead. 2. *intervenisse Demetrium, &c. deprehendisse* Lov. 3. 5. Harl. Mead. 1. Gaertn. et edd. principes. Sed male.

Quod tum vociferarer in re præsenti pavidus, hoc nunc postero die] *Quantum vociferarer* Mead. 1. *quod vociferarer* Harl. Tum *in re præsertim pavidus* Harl. et Mead. 1. Vide ad XXXIV. 62. § 15. Deinde *hæc nunc postero die* Lov. 1.

§ 8 *Obstat vetustus Mucedoniæ mos, obstat vero etium*] Non video cur hic quoque non legendum sit *Macedonum,* ut c. 11. 'Qui transcendere festinat ordinem ætatis, naturæ, moris Macedonum :' et c. 12. 'Cujus jure gentium, more Macedonum, &c. regnum est futurum.' *Duk. Obstat etiam vere* Voss. Ita variant etiam III. 56. § 13. IV. 60. § 1. et alibi : *obstat etiam vero* Lov. 1. 6. et Gaertn. Vox *vero* deest in Lov. 3. quæ hic adfirmandi particula est. Supra XXXIII. 38. 'Quod ad eas civitates adtineret, quas Antiochus intercepisset, id vero ferendum non esse, Romanos tanta pericula exhaustos, Antiochum belli præmia habere.' Vide ad X. 23. § 5. Paullo ante *jam vivimus,* omissa voce *diu,* Harl.

§ 9 *Huc transcendere*] Pall. *Hæc transcendere.* Gebh. Lege *Hæc transcendere.* Ut infra c. 11. 'Qui transcendere festinat ordinem ætatis, naturæ, moris Macedonum, juris gentium.' *J. F. Gron. Hoc transcendere* Voss. Lov. 6. Harl. Gaertn. et Victor. Crevierii. *Hæc transcendere* Lov. 1. 2. 3. et 4. quod recepi. Mox *omnia volvis et tentas* Voss. Tum *seu cura, seu fortuna* Lov. 3. Insuper *resistit parricidio* Voss. Lov. 1. 3. 6. Harl. Gaertn. et Lov. 4. a m. pr.

§ 10 *Hesterna die in lustratione, et decursu, et simulacro ludicro pugnæ*] *Hesterna die illustratione* Gaertn. *Hesterna illustratione* Voss. *Hesterno in lustratione* Lov. 1. *Hesterna in lustratione* Lov. 6. quod admittendum videtur, vel legendum *Hesterno die in lustratione.* Alibi enim semper Livium *hesterno die,* non *hesterna,* dixisse, videbimus ad XLIV. 38. § 1. Dein *simulato ludicro pugnæ* Lov. 3. et Harl. Male : 'simulacrum pugnæ' vocavit c. 6. Et ita 'simulacrum

navalis pugnæ' inlustratur ad XXVI. 51. § 6.

§ 11 *Tamquam fraterno lusu, pertrahere me ad cœnam*] *Fraterno tamquam jussu* Voss. et Gaertn. *jussu* etiam Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Mead. ambo. Tum *trahere* Voss. *protrahere* Lov. 3. Vide ad XXXV. 29. § 3. Pronomen *me* deest in Lov. 1. Mox *Credisne, pater, inter inermes convivas me cœnaturum* Lov. 3. 5. et edd. vett. Reliqui nostri stant pro vulgato, quod Frob. 1535. adscivit.

Credis nihil a gladiis nocte periculum fuisse] Lege *nihil a gladiis nocte periculi fuisse.* J. F. Gronov. Apparet unam vocem coalnisse, quum scriptum primo esset *periculi mi fuisse*, pro *periculi mihi f.* quomodo legendum puto, ut sic nulla lineola pereat. *Jac. Gron.* Jac. Gronovii conjecturam probat etiam Crevier. duplici reddita ratione, tolerari non posse *nihil periculum*, et τὸ *quem* quod sequitur, postulare in iis quæ præcedunt, *mi* vel *mihi*. Addit autem, in cod. Victor. exstare *mihi*, sed post verbum *fuisse*: quomodo etiam præfert Lov. 6. Mox etiam hic *rudibus* legendum esse, hoc lib. c. 6. § 6. conjecit J. F. Gronovius.

§ 12 *Quid hoc noctis, quid inimicus ad iratum, quid cum ferro subcinctis*] *Et quid hoc noctis* Lov. 2. et Harleian. quod, si plures codd. consentirent, placere posset. Virg. Ecl. 1. 27. 'Et quæ tanta fuit Romam tibi caussa videndi?' ubi vide viros doctos, et Nic. Heins. ad Nason. Am. III. 8. 1. Deinde *quid ut inimicus* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. 6. Gaertn. Hearnii L. 1. et priscæ edd. Verum ita legendum foret *quid ut inimicus ad iratum cum ferro subcinctis juvenibus venis.* Sed recte Frob. a. 1535. vocalam *ut* omisit. Mox *venientem* non adparet in scriptis nostris, Hearnii L. 1. et edd. priscis; quam vocem Aldus fide cod. Mog. recepit.

§ 13 *Funus meum parares hoc tempore, pater*] *Mecum parares* Voss. Tum *pater*, et mox *tamquam* desunt in Lov. 1.

§ 14 *Quid enim? negat se cum multitudine venisse*] Distinctione et una litera mutata animandam orationem existimo: *Nihil ego, tamquam accusator, criminose, nec dubia argumentis colligendo ago. Quid enim neget? se cum multitudine venisse ad januam meam? an ferro succinctos secum fuisse?* J. F. Gronov. Τὸ *enim* male exsulat ab Harl. Ea vox notari solet unica litera *n*, quæ intercepta est ab initiali vocis seq. Neque opus videtur, ut cum Gronovio distinctionem et unam literam mutemus. Solent enim τὰ *quid* et *quid enim* in interrogationibus acrioribus ita absolute usurpari. Vide ad XXVIII. 41. § 12. Ita Cic. de Fin. II. 19. 'Quid enim? te ipsum voluptasne induxit, ut adolescentulus eriperes P. Sullæ consulatum.' c. 22. 'Quid enim? fortemne possumus dicere eumdem illum Torquatum?' c. 28. 'Quid enim? summus dolor plures dies manere non potest.' Tusc. I. 25. 'Quid enim? obsecro te, terrane tibi aut sata aut concreta videtur tanta vis memoriæ?' Vide etiam Burm. ad Quinct. Instit. VII. 10. pag. 653. Præterea *venisse se cum multitudine* Voss. Lov. 1. 3. 4. 6. Harleian. Mead. ambo, et Gaertn. Mox *Quos nominavero, accersiri possunt: quidem omnia auderent* male Voss. et Lov. 1. ac 6.

Non tamen audebunt negare. Si deprehensos intra limen meum cum ferro ad te deducerem] Pall. *negare, se deprehensos intra limen meum cum ferro: si ad te deducerem.* Gebh. Similiter tantum non omnes nostri, Hearnii L. 1. et edd. vett. nisi quod Lov. 2. et Harl. præferant *comprehensos.* Sed recte ei substituit Frob. an. 1535. id quod nunc vulgo exstat. Negare enim non modo poterant, sed etiam debebant, se deprehensos, vel comprehensos cum ferro esse intra limen Persei,

quos Perseus aditu januæ prohibuit. Pauci codd. qui *Si deprehensos* servant, tamen *si ad te deducerem* legunt. Hinc suspicio nasci posset, legendum esse *audebunt negare. Scilicet deprehensos intra limen meum cum ferro si ad te deducerem:* ut *scilicet* per compendium scriptum sit *sc.* quod in *se* et *si* facile migrare potest,

§ 15 *Pro manifesto haberes*] Pall. *rem pro manifesto haberes.* Gebh. Potest intelligi *hoc*, quod præcessit. Fere tamen malim *pro manifestis haberes.* Tacitus Ann. XI. 6. 'Et cæteri, qui non judicium, (quippe in manifestos,) sed pœnam statui videbant.' *J. F. Gronov.* Et Plautus Menæchm. IV. 2. 28. 'Nec magis manifestum ego hominem umquam ullum teneri vidi.' Sed plerumque adduntur genitivi 'criminis,' 'sceleris.' Vide Cort. ad Sall. Catil. c. 52. extr. et ad Jugurth. c. 35. *Duk.* Gronovii emendationem probare nequeo. Perseus patri persuaderc conabatur, se non ut accusatorem criminose, nec dubia argumentis colligendo agere, quum contenderet fratrem nocte cum armatis domum ad se interficiendum venisse. Nunc itaque dicit, patrem, quod fratri objiciebat, pro manifesto habiturum, si ferro adcincti intra limen suum deprehensi essent. *Rem pro manifesto haberes* legunt omnes codd. nostri, Pall. Gebhardi, Hearnii L. 1. et edd. ante Frob. qui an. 1535. vocem *rem* omisit. Utinam Gelenius lectorem monuisset, qua auctoritate eam expunxisset. Nunc videri potest excidisse operarum neglegentia ob ultimam syllabam vocis præced. *deducerem.* Vide ad XL. 57. § 8. Recte autem dicitur *rem pro manifesto haberes.* Vide ad I. 3. § 2. Sin Gelenius præeuntem cod. Mog. secutus est, ex initio orationis intelligerem 'facinus.'

CAP. X. § 1 *Furias fraternas cogita*] *Concita* legi debet, non *cogita.* Gelen. *Concita* servant Voss. Lov. sex, Harl. Mead. 2. et Gaertn. Olim scriptum fuisse videtur *CŌCITA*, quod nullo negotio in *COGITA* ob simillimos literarum ductus abire potuit.

Discerne et dispice insidiatorem] Ἀσυνδέτως Pall. et vet. ed. *discerne, dispice insid.* Gebh. Copulam omittunt Voss. Lov. sex, Harl. Mead. 2. Gaertner. et edd. vett. Primus eam Frob. 1535. addidit.

Noxium huic esse caput] Cum præcedens oratio, ac item sequentes duæ bina habeant membra; miror quid sibi hæc verba velut mutila velint. Fieri autem potest, ut quid desit: quicquid id est, admonendus fuit lector. *Glar.* Aut hæc verba vacant, aut aliquid desideratur, quemadmodum censet Glareanus. Locum non mutavi, asterisco tantum signavi. *Sigon.* Sententia erit integra, si *esto* scribatur. *Gruter.* Pall. uterque *noxium hinc esse caput.* Gebb. Rubenius *et petitum insidiis: noxium incesse caput.* Suetonius Claud. c. 12. 'Populus et militem quasi proditorem, et senatum quasi parricidam diris exsecrationibus incessere non ante destitit.' Schelius ad Polyb. c. 14. 'in noxium exsecrare caput.' *J. F. Gron.* Nulli, vel scripti, vel editi, aliquid mutant, nisi quod *hinc esse* legant Lov. 4. et 6. Et tamen locus manifeste corruptus est. Gruteri conjectura, licet proxime ad vulgatum accedat, ideo minus placet, quod Perseus ita duo adprecaretur insidiatori, unum tantum insidiis petito. Schelii emendatio nimium a recepta lectione recedit. Eamdem ob caussam adsentiri nequeo Gronov. in priori nott. ed. reponenti *petitum insidiis innoxium hoc caput.* Sed ipse omittendo conjecturam illam tacitus damnavit. Omnium minime laudanda est temeraria Doujatii sententia, qui aliquid deesse, idque ita supplendum judicat: *illi scelestum puta, innoxium huic esse caput.* In nullo cod. nullave ed. ante Elzevir. Heinsii ulla adparet

lacuna. Inconsultum itaque est, tot infarcire vocabula, ubi sensus loco constare potest. Donec integriores codd. meliorem lectionem subjiciant, in sententia Rubenii adquiescam; quam verisimilem esse indicant codd. *hinc esse* præferentes; unde, unica litera expuncta, fit *incesse*. Crevierius, ut simul sensus clarior fiat, simul verba propius ad veteris scripturæ vestigia accedant, conjicit *noxium his*, (nempe exsecrationibus) *incesse caput*. Triller. Obs. Crit. lib. II. c. 17. tres novas conjecturas proposuit. Vel enim legebat *noxium huc arcesse caput:* proxime enim cap. præced. præcesserat 'Quos nominavero, arcesse:' vel *noxium hinc facesse caput*, ut I. 47. 'Facesse hinc Tarquinios aut Corinthios:' vel denique *noxium huic seca caput*. Magis tamen sibi placere fatetur binas præcedentes conjecturas. Ego sententiam non muto.

§ 2 *Perfugium in patris misericordia*] *Profugium* Harl. Sed vide ad lib. XXXVII. c. 27. § 2. Infra c. 12. 'Perfugium sibi nusquam gentium esse ait, ut ego ne apud te quidem quidquam spei reliquæ habeam.' Paullo ante *fraternos Deos* librarii errore idem Harl.

§ 3 *Cui non sollemne lustrale exercitus tui, non decursus militum, non domus, nec epulæ, &c.*] Pall. et vet. ed. *non domus, non epulæ*. Gebh. *Cui non sollemne lustrale exercitus, cui non decursus militum* Lovel. 5. et edd. ante Frob. qui a. 1535. dedit *exercitus tui, non decursus*, ut habent reliqui codd. nostri: *non domus, nec epulæ* in solis exstat prioribus Gruteri edd. qui ipse in ultima emendavit *non epulæ*. Ceterum Muret. Var. Lect. XIX. 14. in his sibi observasse videtur manifestam imitationem Cic. Catil. IV. 1. 'Ego sum ille consul, Patres conscripti, cui non forum, in quo omnis æquitas continetur; non campus, consularibus auspiciis consecratus; non curia, summum auxilium omnium egentium; non domus, commune perfugium; non lectus, ad quietem datus; non denique hæc sedes honoris, sella curulis, umquam vacua mortis periculo atque insidiis fuit.'

§ 4 *Si iero ad fratrem invitatus, moriendum est*] Verba hæc desunt in Lov. 1. errore librarii. Post illa lacuna unius folii est in Lovel. 3. usque ad cap. 14. § 2. Ceterum *Et si iero* legit Harl. In quo *Et si* exponi posset 'quod si.' Vide Muret. ad Cic. Catil. III. 1. Sed reliqui omnes voculam *Et* ignorant.

§ 5 *Deos, pater, et te colui: non Romanos*] *Et te solum, non Romanos* Lov. 1. 6. et Voss. *et te solum colui: non Romanos* Harl. Mox *periisse* Lov. 5. Gaertn. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad XXIX. 32. § 13. Tum *que tibi ademtas* Voss. *quia tibi ademtas* Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. 2. Gaertn. et edd. usque ad Gronovianam an. 1679. *qui tibi* præferentem. Quamvis autem Clericus hanc lectionem retinuerit, ea tamen quin inter sphalmata operarum referenda sit, non dubito; partim quia mutatæ lectionis in notis ratio non redditur; partim quia Gronovii ed. minor, quæ eodem tempore prodiit, *quia* servavit, quod recte Crevier. restituit. Tum voces *tot urbes* male desunt in Lov. 1.

Nec me, nec te incolumi, Macedoniam suam futuram sperant] Pal. 1. *Macedoniam suam futuram spectant*. Gebh. Similiter Voss. Vide ad lib. XXXIV. c. 27. § 4. Præterea *nec te, nec me incolumi* Harl. cujus librarius existimasse videtur, non decere, ut Perseus se memoret ante patrem. Verum hunc morem, quem hodie civiliorem ac moratiorem putamus, minus scrupulose veteres observarunt. Infra cap. 15. 'Ut me mihi tibique serves, precor.' Vide ad XXXIV. 34. § 4. et Burm. ad Lucani IX. 985. Ita l. VIII. c. 34. 'Nemo hominum, nemo Deorum verecundiam habeat.' Alia

vide ad XXI. 13. § 7.

§ 6 *Si me scelus fratris, te senectus, absumserit*] Libri omnes *Sed si me scelus*. Gebh. Nec aliter Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. priscæ. Sed additam particulam primus omisit Frob. 1535. Librarios similibus particulis additis male cohærentem, ut putabant, Livii orationem melius connectere conatos esse, vidimus ad VI. 32. § 8. Præterea *adsumserit* Lov. 4. et Mead. 1. *assumserit* Lovel. 1. Vide ad II. 42. § 4. et IX. 17. § 17. *Assumsit* Harl. Vide hoc lib. ad cap. 14. § 10. Mox *anne ea quod exspectata fuerit* sine sensu Harl. *aut nec ea quidem* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Mead. ambo, Gaertn. et omnes edd. ante Gronov. 1665. Vide ad I. 10. § 3. et VIII. 7. § 19. Tum vocula *id* exsulat a Voss.

§ 7 *Vidisti hesterno die inpetum in me militum*] Libri omnes *Vidisti hesterno die* (Pal. 1. vitiose continet *externa*) *impetum militum in me, quod illis defuit interdiu, convivæ fratris noctu sumserunt*. Gebh. *Inpetum militum in me* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harleian. et Mead. ambo. Mox verba *Quid illis defuit, nisi ferrum* ob similitudinem sequentium desunt in scriptis nostris, Hearnii L. 1. et edd. primis. Vide ad IX. 11. § 11. Ea ex cod. suo recepernnt Moguntini.

Convivæ fratris noctu adsumserunt] *Nocti* Voss. unde conjectura nasci posset scribendum esse *nocte*, idque mutasse librarios, quia præcessit 'interdiu.' Sed aliud observatur. I. 47. 'Nec nocte, nec interdiu virum conquiescere pati.' XXI. 32. 'Edoctus, interdiu tantum obsideri saltum, nocte in sua quemque dilabi tecta.' XXXVII. 11. 'Ubi quum interdiu quiesset, nocte in proxima terræ Samiæ trajecit.' XLIV. 39. 'Nec falleret nos, nec interdiu nec nocte abeundo.' Reliqui tamen *noctu* servarunt. Præterea *sumserunt* Lov. 4. 5. Harleian. Mead. ambo, et edd. ante Aldum, qui *assumserunt* primus vulgavit. Si ex codd. facile fero. Sin, vulgatum mutandi caussam non habuit. Infra cap. seq. 'Ad me interficiendum ferrum sumserunt.' cap. 14. 'Illos ita aperte sumsisse ferrum, ut omnes viderent.' Et eod. cap. 'Num tui occidendi caussa ferrum sumserint?' Ovid. Her. v. 35. 'Sumtisque decentior armis.' Her. XVI. 371. 'pro tanta sumere ferrum Conjuge:' ubi vide Burm.

§ 8 *In Romanis spem omnem dignitatis et fortunæ posuerunt*] *Spem omnis dignitatis* Lov. 6. et Mead. 2. cum edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. Et ita dare voluisse videtur scriba cod. Voss. qui tamen *omnibus* eo errore dedit, quem notavimus ad XXII. 8. § 7. Sed nihil mutandum. Supra IX. 4. 'Hic omnes spes opesque sunt.' XXXIV. 31. 'In illis spem omnem vincendi et retinendæ Hispaniæ esse.' Sall. Jug. c. 54. 'Spes omnis in fuga sita.' cap. 84. 'Mihi spes omnes in memet sitæ.' Tum *dignitatis, fortunæ*, sine copula, Lov. 1. Mox *in eo, quoniam apud Romanos potest* male Lov. 2. Harl. et Mead. 1. *in eo, qui apud Romanos omnia potest* Lov. 6.

Ut tibi quoque ipsi, et regi, et patri, præferant] *Tibi quoque ipsi, et patri* Lov. 4. 5. Harl. Mead. ambo, et edd. vett. *tibi ipsi quoque, et patri* Gaertn. *tibi quoque ipsi patri* Lov. 6. *tibi quoque ipsi regi patri* Voss. *tibi quoque patri* Lov. 2. *tibi quoque istum patri* Lov. 1. qui paullo ante vicissim vocem *istum* omiserat. Quod nunc editur, Aldus ex cod. Mog. adscivit. Mox § seq. *tuam senectam obligatam* Gaertn.

§ 10 *Macedones, qui pace Romana gaudent*] Libri omnes nostri *gaudebant*. Gebh. *Omnes Macedones* Lov. 6. Deinde *gaudebant* omnes scripti nostri, et edd. ante Aldum, qui cod. Mog. lectionem *gaudent* recte probavit.

CAP. XI. § 1 *Cum pluribus legatis*,

et primoribus quoque Macedonum, remittas eum] Pall. *et principibus Mac. remittas eum:* vet. ed. *et primoribus quoque ipsorum Mac. r. e.* Gebhard. *Hortatur, iterum* Harl. omissa particula *ut*, quæ post verbum *hortari* sæpe omitti solet. Supra VI. 15. 'Ut contra adhorter te, liberes fœnore plebem Romanam.' Eodem cap. 'Quid ego vos, de vestro inpendatis, hortor?' XLIV. 3. 'Quum alacres, protinus duceret ad castra hostium, consulem hortarentur.' Verum reliqui libri eam tuentur. Videtur igitur intercepta esse vel ab ultimis literis vocis præced. (vide ad lib. XXIX. c. 28. § 3.) vel ab initialibus seq. Tum vocula *et* priori loco deest in Lovel. 5. Mead. 1. et edd. antiqq. Eam auspicio cod. Mog. recepit Aldus; qui tamen simul, sed, credo, operarum errore, edidit *compluribus.* Deinde *et primoribus quoque ipsorum Macedonum remittas eum* Voss. Lovel. 1. 5. 6. et edd. primæ. Tò *ipsorum* primus omisit Aldus: *et primoribus quoque tῶr remittas eum* Hearnii L. 1. *et principibus Macedonum remittas eum* Lov. 2. et 4. *et primoribus Macedonum remittas eum* Harl. et Mead. ambo: *et primoribus eum remittas Macedonum* cod. Mog. Ex horum codd. et præsertim posterioris, auctoritate vocem *quoque* expunxi. Præterea legendum puto *cum pluribus legatis ex primoribus eum remittas Macedonum*, a cod. Mog. in nullo alio discedens, quam quod *ex* pro *et* reponam. Non enim legati et primores Macedonum erant diversi, sed legati debebant esse ex primoribus Macedonum. Potest tamen etiam *et* servari. Ita mox 'Quum te plures, et principes Macedonum, cum isto mittere jubet:' id est, plures, et eos quidem principes.

§ 2 *T. Quinctius nunc est auctor omnium rerum isti et magister*] Ed. prima habet *auctor omnium rerum istic et magister.* Ms. Thuan. *auctor omnium rerum iste et mag.* Libens legerim *T. Quinctius nunc est auctor omnium rerum; iste est magister.* Jac. Gronov. *Actor* Voss. sollemni scribarum errore. Vide ad I. 26. § 5. et innumeris aliis in codd. Livii locis. Adde Burm. ad Nas. Met. IX. 576. Cort. ad Plinii Ep. l. III. c. 19. § 2. et viros ad Suet. Cæs. c. 5. Tum vox *rerum* abest ab omnibus codd. nostris, Hearnii L. 1. et edd. antiqq. Supra XXXIX. 36. 'Philopœmenis, auctoris omnium, quæ Lacedæmone acta fuerant, factionis erat.' Quum tamen Aldus hanc vocem ex cod. Mog. adoptaverit, facile eam fero. Præterea *istic et magister* Lov. 5. et edd. principes: *iste et magister* Voss. et Lovel. 6. *iste magister* Lov. 1. et Hearnii L. 1. *isti* demum vidi in ed. Ven. a. 1495. Mox pronomen *te* non adparet in Lov. 1. 2. 6. Harleian. Mead. utroque, et Gaertn.

Illic ante omnia clandestina concocta sunt consilia] Non interpolanda hæc lectio, ut fecit princeps editor *clandestina concepta sunt consilia.* Gebhard. *Coacta sunt consilia* Voss. *concreta sunt consilia* Lov. 2. Harl. et Mead. 1. *concepta sunt consilia* Lovel. 5. et priscæ edd. pro quo Aldus ex cod. Mog. *concocta sunt consilia.* 'Coquere' pro clam parare, moliri, est III. 36. 'Instructi consiliis, quæ clam ab aliis coquebant.' VIII. 3. 'Principes occulto Romanum coquebant bellum.' Vide quæ notavi ad Silii II. 327. X. 430. et Barth. ad Silii VII. 403. An vero eodem modo 'concoquere' dicatur, vehementer dubito. 'Decoquere' eo sensu dixisse videtur Porcius Latro Declam. in Catil. cap. 4. 'Consilia nefarii facinoris in amplissimi civis M. Lecæ domo decoquebantur.' 'Excoquere' Plaut. in Pers. I. 1. 53. 'Dum excoxero lenoni malum.' 'Concoquere' Cicero pro Q. Rosc. c. 15. 'Tibi vero diu deliberandum et concoquendum est, utrum potius Chæreæ injurato in sua lite, &c. credas:' ubi locutio hæc Magno Grævio displicuit, qui culpa librario-

rum primam syllabam geminatam esse, Ciceronemque *coquendum* scripsisse putat. An ergo et hic eodem modo illos offendisse credendum est? præsertim quum unus cod. *coacta* præferat. Idem et Dukero in mentem venit.

§ 3 *Imbuti illinc et infecti Romanis delinimentis*] 'Delinimenta' pro veneficiis et incantamentis Livius perspicue posuit: quo de verbo jam aliquid me dixisse recordor Adv. XVII. 21. et XXV. 17. *Turnebus*, Adv. XXX. 24. Vide Duker. ad Livii XXXIX. 11. § 2. *Delenimentis* Lovel. 4. et Mead. ambo. Vide quæ ad eumdem locum notavi. Tum *imbuti illis* Lov. 1. *imbuti illic* Lov. 4. et Mead. ambo: *illīc*, sive *illinc*, et *illic* etiam commutantur XXX. 34. § 2. Paullo ante *auditores*, pro *adjutores*, perperam trajectis literis, Voss.

§ 4 *Eum jam regem, vivo patre, adpellant*] Pal. 1. *eum regem jam patre vivo appellant*. Gebh. *Patre vivo* Voss. Lov. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. quomodo etiam a m. sec. in margine legit Lov. 1. in cujus contextu omnia hæc verba a m. pr. desunt. Mox *apud te, pater* Lovel. 2. *a te patre* Gaertn.

§ 5 *Si in medio ponitur, non agnosco*] *In medio positum*, est, id quod controversum est et dubium, de quo ambigitur, et in controversiam vocatur. *Turneb.* Adv. XXX. 24. Ideo dixit *in medio ponitur*, quia pater utrumque filium hujus criminis suspectum habebat. Præcesserat enim c. 8. 'Vivo et spirante me, hæreditatem meam ambo et spe et cupiditate inproba crevistis.' Ita Senec. Thyest. 203. 'In medio est scelus Positum occupanti.'

Quem enim suo loco moneo, ut ipse in ejus locum succedam] Legendum *suo loco moveo* e libris nostris. Amplius Pal. 1. *ut ipse in eum locum succedam*. Gebh. *Moneo* error est operarum in primis Gruteri edd. pro quo ipse in ultima emendavit *moveo*. Recte vero *in ejus locum succedam* omnes nostri. Mox cap. seq. 'Ego minor in ejus succederem locum.'

§ 6 *Superstes ei ita sim, si merebor, ut ipse me esse velit*] Ms. *ut ipse me esse vult*. Sed illud postulat sententia. *Modius*. Scopæ dissolutæ. Lege, *Deos rogo. Superstes (et ita sim, si merebor, ut ipse me esse velit) hæreditatem regni*. Hæc Barberini, Petaviani, Naudæani, duumque Florentinorum scriptura est: distinctionem nos addidimus. Et sane si vel mera conjectura esset, satis se probaret intelligentibus. *J. F. Gron.* Unus tantum Lovel. 5. cum editis legit *Superstes ei ita sim*. Reliqui omnes, et Hearnii Oxonn. Gronovii emendationem probant. Tum *ut ipse me vult esse* cod. Mog. Forte scribere voluit *et ipse me vult esse*.

§ 7 *Frater major, ad quem jure, voluntate etiam patris, regnum pertinet*] *Major frater* Lov. 2. Harl. et Mead. 1. Tum perperam *voluntate etiam regnum patris* Lov. 1. 4. 5. Harl. Mead. ambo, et edd. Aldo priores. Paullo ante *naturæ* deest in Lov. 5. et 6.

§ 8 *Tollatur nunc primus, ut regno fraterna cæde potiar. Pater senex, et filio solus orbatus, magis timebit, ne irascatur, quam ut filii necem ulcisci patiatur*] Hic locus est egregie contaminatus. Ex collatione ad Mss. restituimus sic: *Tollatur: non primus regnum fraterna cæde petiero. Pater senex et filio solus orbatus de se magis timebit, quam ut filii necem ulciscatur.* Gelen. Pall. uterque hæc ita concepta exhibet: *Tollatur: non primus regnum paterna cæde potior. Pater senex, et filio solo orbatus, et magis timebit, ne irascatur, quam ut filii necesse* (ita prior; alter tamen *necem*) *patiatur*. Vet. ed. *Tollatur nunc primus in regnum, fraterna cæde sit potior. Pater senex et filio solus orbus magis timebit, ne irascatur, quam ut filii necem ulcisci patiatur*. Gebhard. Sic Gelenius ex

scripto. Qui levi conjectura adjuvandus, ut legatur, *Pater senex et filio solus orbatus, de se magis timebit, quam filii necem ulciscetur.* J. F. Gron. An non minus disjectum videtur *et filio orbatus, solus,* vel *et solus, filio orbatus?* De *ut,* quod Gronov. tollendum judicat, vide ad XXXVII. 37. *Duk. Tollatur nunc primus in regnum, fraterna cæde sit potior* Lov. 5. Hearnii Oxonn. et edd. vett. *Tollatur, ut primus regnum fraterna cæde potiar* Lov. 2. *Tollatur: non primus regnum fraterna cæde potior* Voss. et Lov. 1. Neque aliter differunt Lovel. 4. Harl. et Mead. 2. quam quod *paterna cæde* præferant, vel Mead. 1. quam quod *paterna cæde patiar* legat. *Tollatur: non primum regnum* (*regna* Gaertn.) *fraterna cæde potior* Lov. 6. et Gaertn. Deinde τὸ *et* non adparet in Mead. 2. Tum *orbatus magis timebit, ne irascatur, quam ut filii ulcisci necem patiatur* Lov. 5. Hearnii Oxonn. et edd. vett. *orbatus magis timebit, ne irascar, quam ut filii necem patiatur* Lov. 2. *orbatus et magis timebit, ne irascatur, quam ut filii necem patiatur* Voss. Lov. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertner. *orbatus et magis timebit, quam ut filii necem patiatur* Lov. 1.

§ 10 *Periculum vitæ propellere a me potes*] Pall. uterque *procellere.* Vide ad Propert. III. 6. 3. notas meas: 'Cum furibunda mero mensam procellis.' *Gebh. Percellere* Lov. 1. *procellere* Lov. 4. et Mead. uterque. Probum id quidem verbum, sed huic loco non convenit. Idem enim notat, ac percellere, id est evertere. Vide Broukh. ad d. l. Propertii. At periculum vitæ non 'procellimus ab aliquo,' id est evertimus, sed 'propellimus,' id est procul depellimus. Supra VII. 24. 'Propulistis a castris, supina valle præcipites egistis.' Non dubito igitur, quin 'procellere' tribuendum sit erranti librario, qui simili modo etiam alibi peccarunt. Vide ad III. 30. § 5. VI. 22. § 8. et c. 42. § 4.

Qui ad me interficiendum ferrum susceperunt] Ita habet Pal. 1. Sed melius vulgo *sumpserunt.* cap. 14. 'Num tui occidendi caussa ferrum sumpserunt?' *Gebhard.* Vide ad cap. præc. § 7.

Mortem meam idem tu persequi non poteris] *Persequi* est 'ulcisci.' Cic. pro Domo cap. 19. 'Mortem ejus se velle persequi dixit.' Phil. XIII. 18. 'Trebonii mortem persequi, an Cæsaris.' Cæsar Gall. VII. 38. 'Persequamur eorum mortem, qui indignissime interierunt, atque hos latrones interficiamus.' Vide Broukh. ad Tibull. I. 9. 28. et Cort. ad Sall. Catil. c. 9. et Jug. c. 14.

CAP. XII. § 2 *Deinde diu silentium fuit*] τὸ *diu* non comparet in Pall. et vet. ed. *Gebh.* Non comparet etiam in nostris, Hearnii L. 1. et edd. antiqq. Postea Moguntini monuerunt, se in cod. suo invenisse *deinde diu fuit silentium;* unde Aldus dedit *deinde diu silentium fuit.* Ceterum Crevierius hujus loci interpunctionem mutavit, quem secutus sum.

Quum perfusum fletu adpareret] Defenditur hæc lectio præeunte vet. ed. Sed Pall. uterque *cum præfuso fletu appareret omnibus loqui non posse.* Gebh. *Præfuso fletu* Lov. 1. et Mead. ambo. *perfuso fletu* Voss. Lov. 6. et Gaertn. *profuso fletu* Lov. 2. 4. et Harl. Vide ad IX. 10. § 7. Ovid. Fast. v. 407. 'Stabat, ut ante patrem, lacrimis perfusus Achilles.'

Quum dicere juberent: atque ita orsus est] Pal. 1. *itaque ita orsus est.* Gebh. Aut distinctio mutanda, ut sit, *Quum dicere juberent, atque ita orsus est;* et τὸ *atque* accipiendum ut XXVI. 39. aut scribendum, *Tandem vicit dolorem ipsa necessitas, quæ dicere juberet.* J. F. Gron. Hæc satis alioquin accommodata. Cæterum nemo illic jussit, nisi pater, ut fatetur ipse Demetrius cap. 15. 'Te iratum et jubentem dicere causam audivi:' ut parum placeat τὸ *juberent;* neque etiam aliam mutatio-

nem facile patiar, quum diserte liber Thuan. habeat, *necessitas, quum dicere juberetur*. Quod satis sincerum. *Jac. Gron.* Vellem distincte docuissent viri docti, quid præcipue vitii in scriptura recepta hujus loci sit. Non est quidem necesse, *atque* a præcedentibus στιγμῇ τελείᾳ separari: sed tamen credo, recte dici posse *vicit dolorem necessitas, atque*, vel *et ita orsus est*. Duk. *Jubetur* Lov. 1. *juberet* Victor. Crevierii: *juberetur* Hearnii L. 1. quod non displicet. Vide ad XXXVIII. 40. § 1. Eam lectionem etiam Crevierius recepit. Non tamen huc faciunt verba Demetrii cap. 15. quæ firmandæ illius, aut certe rejiciendæ vulgatæ lectionis caussa laudat Jac. Gronovius. Quum enim Demetrius ibi queratur, se patrem jubentem caussam dicere audivisse, id factum esse accipi debet, quum Demetrius primum arcessitus in conspectum patris venisset, antequam Perseus accusasset; quod sibi etiam videri, Jac. Perizonius ad marginem Livii sui monuit. Referendum id itaque ad verba Philippi cap. 8. 'Agite, conscelerate aures paternas: decernite criminibus, ferro decreturi: dicite palam, quidquid aut veri potestis, aut comminisci libet.' Loco enim a Gronovio laudato non tantum, se patrem 'jubentem dicere caussam' audivisse, Demetrius ait, sed etiam postea subjungit, se 'fratrem accusantem' audivisse. Quin etiam vulgatum *juberent* defendere conatur Perizon. ad Val. Max. II. 2. § 1. Præterea *itaque orsus est* Lov. 2. et Harl. *itaque ita orsus est* Lov. 4. et Mead. 2. Sæpe hæ voculæ *atque* et *itaque* a librariis commutantur. Vide exempla ad v. 21. § 17. x. 5. § 3. XXVII. 21. § 7. et alibi. J. F. Gronovius mutata distinctione *atque* accipiebat pro 'statim:' de quo vide ad XXVII. 21. § 7. Verum servata vulgata interpunctione illud *atque* solito sensu commode intelligi potest: *Necessitas, quum dicere juberent, vicit dolorem, atque ita orsus est.*

§ 3 *Quæ reorum antea fuerant auxilia*] *Ante* Mead. 2. et Gaertner. Ita sæpe variant scribæ. Vide ad v. 18. § 5. c. 19. § 6. VIII. 8. § 3. c. 9. § 2. IX. 22. § 2. c. 39. § 5. c. 45. § 3. XXI. 17. § 1. c. 63. § 7. XL. 13. § 4. et pluribus locis. Tum *fuerunt* Vossian. et Gaertner. Mox *simulatisque lacrimis* Lov. 5. et edd. ante Frob. quia. 1535. copulam omisit, quam nullus etiam reliquorum codicum agnoscit.

§ 4 *Quum ipse, ex quo ab Roma redii, per occulta cum suis conloquia*] Libri nostri omnes *per occulta cum suis colloquens*. Gebhard. Similiter codd. nostri, et edd. principes. Verum ita saltem dare debuissent *perocculte cum suis conloquens*. *Colloquia* autem primum inveni in Ven. ed. an. 1495. Præterea vox *ipse* deest in Lov. 2. et Harl. Tum *ab Roma ex quo redii* Lov. 1. 6. et Voss.

Insidietur ultro mihi, non insidiatoris] Distinguo, *Quum ipse, &c. insidietur ultro, mihi non insidiatoris modo, sed latronis manifesti et percussoris speciem induit.* J. F. Gron. Omnes, quas vidi, edd. vetustiores dubium relinquunt, qua ratione hæc verba interpungenda sint, nulla penitus distinctione adposita. Primus Ascens. a. 1513. edidit *insidietur ultro mihi, nunc non insidiatoris:* quod secuti editores servarunt usque ad Froben. qui a. 1535. dedit *insidietur, ultro mihi non insidiatoris*. Modius demum subposuit *insidietur ultro mihi; non insidiatoris*. Verum vel Gronovii, vel potius Frobenii distinctio probanda est, quam posteriorem etiam Crevierius recte recepit. Ita vero *ultro* erit 'insuper.' Supra I. 5. 'Captum regi Amulio tradidisse, ultro accusantes.' III. 11. 'Tribunum ad rem peragendam ultro incitabant.' c. 62. 'Sibi ultro per contumelias hostem insultare.' c. 65. 'Cavendoque ne metuant homines, metuendos ultro se efficiunt.' v. 37. 'Accepere, ultro hono-

rem habitum violatoribus juris humani, elusamque suam legationem esse.' XXVI. 41. XXVIII. 22. XL. 27. XLII. 50. aliisque locis. Vide Græv. ad Cic. pro Quinct. cap. 23. Cort. ad Sall. Fragm. Histor. III. pag. 965. et quæ notavi ad Silii VI. 678.

Percussoris speciem induit] *Percussoris faciem* Mead. 2. Interdum has voces librarii confuderunt. Vide Heinsium ad Nason. Met. IV. 229. Hic nihil mutandum est. 'Species percussoris,' ut IX. 11. 'Semper aliquam fraudi speciem juris inponitis.' XXII. 24. 'Speciem parti utrique præbuisse novi subsidii;' ubi vide Gron. XXIII. 16. 'Paucitatem maxime spernentibus Pœnis ingentis repente exercitus speciem fecerint.' Florus II. 2. § 35. 'Speciem viventium præferebant.' IV. 10. § 6. 'Elatis super capita scutis cæsorum speciem præbuissent.'

§ 5 *Ut ego ne apud te quidem quidquam spei reliquæ habeam*] Libri omnes *spei quicquam reliqui habeam.* Gebh. Quod nunc vulgo exstat, primum exhibuit Frob. 1535. quod, si ex cod. adscivit, haud displicet. In nullo tamen meorum hanc lectionem inveni. *Spei quidquam reliqui,* ut ante Frob. edebatur, Lov. 4. 5. Harl. et Mead. ambo: *spei quidquam reliquam* Lov. 1. *spei quidquam reliquum* Voss. Lov. 2. 6. et Gaertner. Vide ad II. 57. § 3. Paullo ante *nuspiam esse gentium* Lov. 1. *nuspiam gentium esse* Lov. 6.

§ 6 *Jam illud quam accusatorie, quod noctis hujus crimen miscuit cum cetera insectatione vitæ*] Libri Pall. omissis binis vocabulis, *Jam illud, quod noctis hujus crimen.* Gebh. Similiter Lov. 4. et Mead. 2. *Jam illud quidem accusatorie, quod noctis* Lovel. 2. *Jam illud quidem accusatorie noctis* Lov. 1. a m. pr. *Jam illud quod accusatorie noctis* Lovel. 1. a m. sec. Lovel. 6. et Harl. *Jam aliud quam accusatorie noctis hujus crimini cum cetera insultatione* Voss. *crimen immiscuit cum cetera insultatione animæ* Lov. 1. et 6. *insultatione* etiam Gaertn. De voce 'insectatio' vide ad III. 65. § 5.

§ 7 *Nocturno hoc ficto et composito argumento*] *Facto*, pro *ficto*, Lov. 1. 6. et Voss. librariis haud insolita aberratione. Vide Nic. Heins. ad Claudian. de Laud. Stilic. III. 22. Similiter 'confictus' et 'confectus' commutantur; vide ad XXXV. 2. § 6. 'effictus' et 'effectus;' vide Burmann. ad Suetonii Ner. c. 21. Et quidem id præcipue scribis ansam peccandi præbuisse videtur, quod non intelligerent, quo sensu *composito*, quod sequitur, hic accipiendum foret. 'Argumentum' autem 'compositum' non notat factum, sed fictum argumentum; quo sensu 'composita fabula' est III. 10. 'Tribuni coram in foro personare, fabulam compositam Volsci belli.' Justin. XXXIX. 1. 'Composita fabula, quasi per adoptionem Antiochi regis receptus in familiam regiam esset.' Similiter 'compositus et fictus' junguntur apud Senec. Consol. ad Helv. c. 16. 'Per ipsum tamen compositum fictumque vultum lacrimæ profunduntur.' Paullo ante *meorum* deest in scriptis nostris, Hearnii L. 1. et edd. antiqq. Primus adjecit Aldus, sed jubente cod. Mog.

§ 8 *Ut repentina et minime præparata accusatio videretur*] Sine copula Pall. et vet. ed. *repentina minime præparata.* Gebhard. Similiter codd. nostri, Hearnii L. 1. et principes excusi. Ascensius dein 1513. *minimeque præparata* vulgavit; pro quo Moguntini ex cod. suo receperunt *et minime præparata.*

§ 9 *Si proditor ego patris regnique eram, si cum Romanis, si cum aliis inimicis patris inieram consilia*] Subjiciam, ut hæc et sequentia conspiciuntur in Pall. utroque Msto: *Oportuit autem, Perseu, si prod. ego patris ingeram consilia, non exspectatam fabulam esse noctis hujus: sed proditionis me accusatum, si illa criminosa ac vana ac-

cusatio erat. Gebh. Voces omnes *patris regnique eram, si cum Romanis, si cum aliis inimicis* desunt in scriptis nostris, Hearnii L. 1. et vetustis excusis, sed neglegentia librariorum ob repetitam vocem *patris.* Vide ad IX. 11. § 11. Aldus primus, quæ omissa erant, fide cod. Mog. loco restituit. Præterea *ingeram consilia* Lovel. 4. Mox *non exspectare fabulam esse noctis hujus* Voss. *non exspectarem fabulam esse noctis hujus* Lov. 1. *non exspectare fabulam noctis hujusmodi* Lovel. 6. *non exspectatam fabulam esse noctis hujus* reliqui scripti, et typis inpressi usque ad Froben. qui a. 1535. voces ita trajecit, ut nunc eduntur.

Sed proditionis meæ ante me accusatum] Supervacuum τὸ *meæ.* J. F. Gronovius. Voces *meæ ante* desunt in scriptis nostris, Crevierii Victor. et edd. antiqq. usque ad Aldum, qui eas ex cod. Mog. contextui addidit.

§ 10 *Si illa criminosa ac vana accusatio erat, invidiamque tuam*] Incorrupta lectio *si illa separata ab hac vana, &c.* Gebh. Ut ante Gelenium edebatur, præferunt omnes scripti nostri, et Hearnii L. 1. nisi quod τὸ *si* non adpareat in Voss. ejusque loco *sed* legatur in Lov. 1. tum in nonnullis desit vocula *ac,* et denique copula *que* exsulet a Voss. et Lov. 1. Moguntini in cod. suo invenerunt *si illa separata ac vana accusatio erat;* ex cujus lectionis vestigiis Gelenius emendasse videtur, quod nunc vulgo exstat. Nondum tamen locum persanatum puto. Demetrius probare intendit, se falso proditionis accusari. Dicit igitur, si crimen verum foret, vel ejus se ante a fratre accusari, vel id nunc ab eo non objici, nec cum altero crimine jungi debuisse: sed ideo Persen noctis hujus crimen cum cetera insectatione vitæ miscuisse, ne, si alterum ab altero separasset, magis invidiam suam erga fratrem, quam crimen ejus, indicaret. Videtur itaque legendum *nisi illa separata.* Omnia igitur ita cohærere credo: 'Oportuit proditionis meæ ante me accusatum, aut hodie eam quoque prætermitti, et in aliud tempus differri, nisi illa separata ab hac vana accusatio erat.' Prima syllaba τοῦ *nisi* facile intercipi potuit ab ultima litera vocis præced. *accusatum.*

Hodie quoque eam aut prætermitti] Censeo fuisse *hodieque eam aut prætermitti.* J. F. Gron. Vide ad v. 27. § 1. *Jam,* pro *eam,* omnes scripti et priscæ edd. Eadem etiam vocula transposita, *hodie quoque aut jam prætermitti* Lov. 6. *eam,* præeunte cod. suo, restituerunt Moguntini. Solent et alibi ita variare librarii. Vide quæ notantur ad v. 32. § 4.

§ 11 *Ut perspiceretur, utrum ego tibi, an tu mihi, &c. insidias fecisses*] Ms. *utrum ego ipse tibi, an tu mihi.* Modius. Pall. *ut persequeretur.* Gebh. *Ut prosequeretur* Harl. *ut persequerer* Lov. 1. Voss. et Gaertn. *ut persequeretur* codd. reliqui. Illud *ipse,* quod codicem Mog. addere Modius monet, hic a manu librarii esse, nullamque emphasin habere videtur. Nisi forte, ut Röellius censet, legamus *ego tibi, an tu ipse mihi.* Tum *insidias fecissem* perperam Lov. 1. 6. et Voss.

§ 13 *Occidendi sui consilium me inisse*] *Inisse me* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. et Mead. uterque: *cepisse me* Gaertn. quæ lectio ex alterius expositione ac glossa nata videtur. 'Inire consilium,' pro capere, sæpe apud Cic. et alios obcurrit. Cic. pro Mnren. c. 38. 'Inita sunt in hac civitate consilia urbis delendæ, civium trucidandorum, nominis Romani exstinguendi.' Justin. II. 13. 'Consilium ineunt pontis interrumpendi.' Mox *et more Macedonum,* addita copula, Lov. 1. et 6. Tum *tuo, ut etiam ait, judicio* Lov. 6. *tuo etiam judicio, ut ait* Gaertn.

§ 14 *Quid ergo illa sibi vult pars altera orationis*] *Quid ergo sibi vult illa pars altera* Harl. τὸ *illa* deest in Lov.

5. Gaertn. et ed. Camp. Tum *fiducia eorum* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn.

§ 15 *Et meæ tantum apud eos gratiæ confidebam*] *Et me apud eos tantum gratiæ habere confidebam* ex librarii interpolatione Gaertn. Supra XXXIX. 53. 'Fidei regum nihil sane confisus.' Paullo ante *tantum momenti credebam esse* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo.

§ 16 *An, ut cruentum fraterna cæde diadema gererem*] *An cruentum* Lov. 4. et Mead. 2. *Incruentum*, omissis vocibus *An ut*, Mead. 1. Tum *diadema fraterna cæde* Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Mead. uterque, et Gaertn. Mox voces *si quam forte habeo* perperam desunt in Lov. 2. et Harl. errore scribarum omissæ ob repetitum verbum *habeo*. Vide ad IX. 11. § 11.

§ 17 *Cujus virtute et consiliis me nunc arguis regi*] Pall. cum vet. ed. *mea nunc arguis regi*. Gebh. Similiter Voss. Lov. 1. 4. 5. Harl. Mead. uterque, Gaertn. et olim typis excusi usque ad Ascens. qui, lectione illa in marginem rejecta, in contextum *me* recepit. Insuper *virtute* parum huic loco convenire Crevierio videtur, qui melius legi posse putat *auctoritate*. Persen enim cap. 11. objecisse, 'T. Quinctius nunc est auctor omnium rerum isti.'

§ 18 *Sed Macedonum judicia, ac pene omnium Deorum hominumque consensum*] Pall. uterque *ac Deorum pœne omnium consensum*. Vet. ed. *ac Deorum pœne hominumque consensum*. Gebhard. Aliter legerem, *sed Mac. pœne omnium judicia, ac D. hominumque*. T. Faber. *Ac D. pene omniumque consensum* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. 1. et Gaertn. *ac D. pene omnium consensum* Mead. 2. *ac D. pene hominumque consensum* Lov. 5. et typis olim descripti ante Aldum; qui, quod nunc editur, primus recepit, sed auspiciis cod. Mog. Paullo ante *non Romanorum gratiam solum* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Mox autem vocula *se* exsulat a Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn.

§ 19 *Idem, tamquam in aliis omnibus rebus inferior essem*] Scribe *crediderit; dein tanquam aliis omnibus rebus inferior essem*. J. F. Gron. Cicero Divin. in Q. Cæcil. c. 19. 'Tu quum omnibus rebus inferior sis.' Et, 'Si superior ceteris rebus esses.' *Duk.* Supra XXI. 31. 'Opibus aut fama inferior.' *Ideo tamquam in aliis rebus omnibus* Voss. et Gaertn. Mox *ultimam spem me confugisse* Voss. et Gaertn. *ultimam spem confugisse me* Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. et Mead. 2. Tum *insimulas* iidem octo. Sed quum præcesserit 'conlegit,' 'crediderit,' nunc etiam inferendum videtur *insimulat*.

§ 20 *Ut, uter timuerit, ne alter dignior videretur regno*] Prima vocula deest in Voss. et Lov. 1. ac 6. Sed eam intercepisse videntur priores literæ vocis seq. Dein *videretur regno dignior* Vossian. Lov. 1. 6. et Gaertn. Mox *consilium opprimendi judicetur cepisse* Voss. et Lov. 1. *consilium opprimendi fratris judicetur cepisse* Lov. 5. 6. Mead. 1. et edd. vett. *cousilium fratris opprimendi judicetur cepisse* Lov. 2. 4. Mead. 2. Harl. et Gaertn. In ordinem, quem nunc obtinent, voces digessit ed. Frob. 1535.

CAP. XIII. § 2 *Gladiis adcincti me secuti sunt*] Pall. et vet. ed. *gladiis cincti*. Gebh. Similiter omnes nostri, Hearnii L. 1. et edd. vett. Supra VII. 10. 'Hispano cingitur gladio.' lib. XXXVIII. c. 21. 'Gladio Hispaniensi est cinctus:' et ita alii passim. *Accincti* Aldus ex cod. Mog. adscivit. Verum in hac re Livius aliique potius utuntur composito 'subcinctus.' Supra c. 7. 'Ferro subcinctos nuncians cum Demetrio quatuor adolescentes venire.' c. 9. 'Quid cum ferro subcinctis juvenibus venis?' Eodem cap. 'Quid enim? negat ferro subcinctos secum fuisse?' VII. 5. 'Cultro subcinctus ad M. Pomponium tribunum pergit.' Paullo ante *quum simul concurrimus* Lov. 2. et 6. *quum currimus*

Lov. 4. Sed vide ad XXX. 25. § 3. et XXXV. 41. § 7.

§ 3 *Quis dies, qualis? quo lustratus exercitus*] Lege *Quid dies, &c.* Gelen. Pall. *Quid dies?* Gebh. *Quidem dies qualis?* Voss. Lov. 6. Gaertn. et Crevierii Victorin. *Quidem dies talis qualis?* Lov. 1. *Quid? dies qualis?* ut Gelenius voluit, et auctoritate ejus Frob. 1535. recepit, Lov. 2. 4. Harleian. et Mead. ambo : pro quo Gruter. iterum *Quis dies,* et recte Crevierius *Quid? dies qualis?* receperunt. Vide ad l. XXVIII. c. 41. § 12.

Macedoniæ regum armis reges duo solito more tua tegentes latera, pater, prævecti sumus] Antiq. lectio melior *prælatis o. q. u. f. M. r. armis regiis, duo soli tua teg. &c.* Gebh. *Reges,* ut olim edebatur, solus servat Lov. 5. Ita vero datum est, quia *regis,* ut præferunt reliqui codd. nostri, sensum commodum non habebat; quum tamen conjectu facile esset, id sollemni errore pro *regiis* positum esse. Vide ad XXXII. 6. § 6. In reliqua parte horum verborum corruptæ lectioni, quæ ante Gelenium vulgo exstitit, adhærent Lov. 5. et Hearnii L. 1. *duo solito more gentis latera paterna prævecti* legunt Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn. nisi quod eorum ultimus *provecti* præferat : *duo solito more native gentis latera paterna prævecti* Lov. 2. *duo solito more natæ gentis latera paterna prævecti* Harl. in contextu: *duo solito more latera paterna prævecti* Mead. 1. et Harl. in margine: *duo solit nate gentis latera paterna prævecti* Mead. 2. *duo solit uate gentis latera paterna prævecti* Lov. 4. in quibus duobus posterioribus manifesta adparent vestigia lectionis, quam feliciter Gelenius substituit. Non enim Philippi regis filii in sollemni lustratione latera paterna prævecti sunt; sed latera paterna tegentes inter divisam victimam prævecti sunt, ut Livius narravit c. 6.

§ 4 *Lustratus et expiatus sacro, tum cum maxime in hostiam, &c. intuens*] Vocula *et* non adparet in Lov. 4. et Gaertn. Præterea *sacratum cum maxime* Lov. 1. 4. 6. Harleian. Mead. 2. et Gaertn. *sacra tum cum maxime* Voss. Lov. 5. et edd. vett. *sacro, tum maxime* Lov. 2. Supra vidimus ad XXVII. 4. § 2. *cum maxime* notare ' hoc maxime tempore,' *tum maxime* ' eo maxime tempore.' Hinc sequitur per pleonasmum dictum ferri posse ' nunc cum maxime,' de quo vidimus ad l. XXIX. cap. 17. § 7. et 20. Ex eodem consequens est, jungi non posse particulas *tum cum maxime:* quare in mentem venit, probandam esse Lov. 2. lectionem, qui *cum* omisit. Id tamen ne audeam, partim obstat auctoritas reliquorum codd. particulam illam vel aperte servantium, vel quamvis corruptorum eamdem tamen se invenisse in exemplaribus, quæ secuti sunt, non obscure indicantium; partim plura Livii aliorumque scriptorum loca, ubi eædem voces junctæ obcurrunt. Ita XXXIII. 9. ' Sinistro tum cum maxime adpropinquante phalangis parte.' l. XL. c. 32. ' Castra amissa esse, et tum cum maxime ardere.' XLIII. 7. ' Quæ tum cum maxime Hortensius faceret.' Alia exempla vide apud Cellar. ad Curtii V. 7. § 2. Duker. ad Flori IV. 1. § 3. et Oudend. ad Front. II. 9. § 5. Credere igitur librarios in omnibus illis locis eodem modo peccasse, et alterutram particulam expungere, periculosum puto; et hinc etiam hic eam loquendi formulam non muto. Deinde *inde hostiam, &c. intuens* Voss. Vide ad X. 20. § 6. *In hostia, &c. intuens* Lovel. 4. Male. Cic. Tusc. II. 12. ' Dum honestas, dum dignitas, dum decus aderit, tuque iu ea iutuens te continebis, cedet profecto virtuti dolor.' De Univ. c. 10. ' Quales animalium formas mens, in speciem rerum intuens, poterat cernere.' Eadem loquendi forma ' inspicere in patinas, tamquam in specula,' dixit Ter. in Adelph. III.

4. 65. In præcedentibus *antea admisissem* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harleian. Mead. ambo, et Gaertn. Vide ad cap. præc. § 3. Quamvis perinde sit, utro modo legamus, veram tamen Livii manum puto, quod tot præferunt codd. Ultimam literam τοῦ *antea* intercepit initium vocis seq. Vide ad XXIII. 8. § 9.

Gladios, in comissationem præparatos, volutabam in animo] Pall. uterque *in comissatione præparatus*. Gebh. Similiter Lov. 4. Harl. Mead. 2. et Gaertn. *in comissatione præparata* Voss. et Lov. 1. *in comissationem præparatam* Lov. 6. *in comissatione præparatos* Lovel. 5. Mead. 1. et edd. vett. pro quo Frob. 1535. recte *in comissationem præparatos;* quod in Lov. 2. superfuisse videtur.

Ut quibus aliis deinde sacris contaminatam omni scelere mentem expiarem] Nulla hic fingi potest destinatio vel finalis caussa, quam particula *ut* explicet. Nemo enim unquam hac fini, ut expiaretur, proposuit sibi, se hominem occisurum, nedum parricidium commissurum. Lege, *venena, gladios, in comissationem præparatos, volutabam in animo. Et quibus aliis deinde sacris contaminatam omni scelere mentem expiarem?* Immo maneat τὸ *ut*. Sic XLIV. 39. 'Sine ulla sede vagi dimicassemus: ut quo nos victores reciperemus?' Adde quæ nuper ad Fabium Quintilianum avum properabamus Decl. CCCXXVIII. pag. 665. ed. Burm. Græci ἵνα τί. Plinius XIII. 3. 'Quæso, ut qualiter sentiretur, juvaretque ab ea parte corporis?' ubi male quidam *ut, qua iret, sentiretur, oleretque in ea, &c.* J. F. Gron. Omnino loci hujus sensum non intellexit librarius Lov. 1. qui dedit *ut, quibus aliis deinde sacris, &c. expiarem, non haberem.* Locum recte Gronov. exposuit. Præterea ordine inverso *deinde aliis sacris* Lov. 4. Harl. et Mead. ambo. Tum *gentem expiarem* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harleian. Mead. 2. Gaertn. et edd. vett. Primus Vascos. *mentem* emendavit: cujus lectionis vestigia adpareat in Mead. 1. Exhibet enim *in gentem expiarem.* Librarius indicasse videtur, se duplicem lectionem *mentem* et *gentem* invenisse; et utramque conservaturus dedit *m, gentem;* alii postea pro *m* substituerunt *in.* Passim autem 'gens' et 'mens' commutantur. Vide Burm. ad Nas. ex Pont. Ep. II. 1. 17. Rutil. Itin. 1. 493. Markl. ad Statii Silv. I. 2. 183. et quæ notavi ad Silii VI. 614. Mox *criminanda cupiditate animi* Lov. 4.

§ 6 *Quid minus aptum fuit*] *Actum fuit,* frequentissimo scribarum errore, Voss. et Gaertner. Vide exempla I. 9. § 6. III. 17. § 12. c. 27. § 6. V. 42. § 6. XXI. 28. § 8. c. 34. § 9. Vide etiam quæ notavi ad Silii IX. 117. Similiter 'coactus' et 'coaptus;' vide ad IX. 39. § 5. Mox *certamine, concursu iratum te* Harl. et Mead. 1. *certamine et concursu te iratum* Lovel. 2. et 6.

§ 7 *Utrum, ut placarem te, danda opera fuit, ut aliam quærerem occasionem*] Prius *ut* neglegitur in Vossian. Lov. 1. 6. et Gaertn. quorum librariis repetitio voculæ forte displicuit. Vide ad I. 17. § 11. Tum *pacarem te* Harl. et Mead. ambo: *te pacarem* Vossian. Gaertn. et edd. principes. 'Pacare' et 'placare,' quod hic rectius est, sæpius confunduntur. Vide ad III. 9. § 10. Mox *quia semel,* pro *quoniam,* Voss. Vide ad II. 32. § 1. III. 55. § 15. XXII. 29. § 9. XXIII. 28. § 1. et alibi.

§ 8 *An ab illo consilio velut trans.*] Prima vocula defit in Voss. Lov. 2. 6. Harl. et Mead. ambobus, intercepta vel a fine vocis præced. vel a sequenti. Tum *amisso consilio,* pro *ab illo,* Lov. 2. et Harl. Mox *die* exsulat ab omnibus Mss. nostris, et edd. antiquioribus. Moguntini id auctoritate codicis sui addidere. Præterea § seq. *ob eumdem metum* Lov. 2. Vide ad XXVI. 1. § 3.

Cap. xiv. § 1 *Non est res, qua erubescam*] *Quam erubescam* Voss. Utraque locutio in usu est. Vide Burm. ad Quinctil. Instit. Orat. vi. 4. p. 571. et ad Ovid. in Ibin 352. Cum casu sexto obcurrit etiam apud Tacit. in Agric. c. 41. ‘ Nec erubuit beneficii invidia.’ Justin. xxxviii. 6. ‘ Quia ipsi tales reges habuerint, quorum etiam nominibus erubescant.’ Sed uni codici obedire temerarium foret.

§ 2 *Quo lusu apud me celebratum hesternum convivium sit*] *Quo usu* Lov. 1. 2. 4. 6. et Voss. Dein *externum convivium* Voss. Lov. 6. et Harl. passim obvio errore. Vide ad i. 28. § 4. c. 51. § 4. ii. 31. § 10. c. 32. § 6. c. 42. § 9. c. 45. § 5. c. 51. § 7. iii. 48. § 1. iv. 9. § 3. c. 47. § 8. vii. 35. § 5. ix. 36. § 6. x. 35. § 11. aliisque locis. Paullo ante *τὸ velim* omittit Lov. 6.

Illic etiam pravo forsitan odio provehente] Legendum *illo etiam (pravo forsitan) gaudio provehente*. Gelen. *Illum* Voss. *ille* Lov. 1. 6. Harl. Mead. 1. et Gaertn. *illi* Lov. 2. *illic* Lov. 4. 5. et Mead. 2. Sed *illo* est in cod. Mog. Præterea *odio*, cui recte Gelenius *gaudio* substituit, omnes nostri, et Hearnii L. 1. Hic iterum desinit lacuna Lov. 3. quæ inceperat c. 10. § 4.

In juvenili armorum certamine] Pall. *in juvenali*. Gebh. Similiter Lov. 1. 4. et Mead. uterque. Vide ad xxxvii. 20. § 5. Præpositionem omittit Lov. 2. Mox *inferior erat* Gaertn.

§ 3 *Miseria hæc et metus crapulam facile excusserunt*] Quid sibi velit vox hæc *miseria*, nescio. Fortassis fratris invidiam intelligit, et patrem scire vult, quæ domi suæ sint acta, quæ item in domo Persei. Totum autem malum inde ortum, quod Perseus ad Demetrii domum speculatores mittere non dubitaverit. Sed judicet lector. *Glarean.* Ego minus scio, quid his ambagibus velit Glareanus. An ulla res magis propria reorum, quam *miseria*? Cicero pro Cluent. c. 71. ‘ Quod si qua calamitas hunc in hoc judicio adflixerit innocentem, næ iste miser,’ &c. Pro Muræna c. 41. ‘ Si hunc sententiis vestris adflixeritis, quo se miser vertet?’ Pro Sulla c. 33. ‘ Jam impedior egomet dolore animi, ne de hujus miseria plura dicam.’ Ergo ‘ miseria hæc et metus ’ nihil aliud, quam reatus et periculum capitis. *J. F. Gron.* Supra xxxix. 43. ‘ Hic indulgentem amatorem, unum ex illis miseris adtrahi jussum, securi percussisse :’ ubi vide quæ notavi. Cic. pro Planc. c. 34. ‘ Quod in eo me reprehendisti, quod nimium multos defenderim, &c. ad nos pleræque confluant, qui miseris et laborantibus nihil negare possumus.’ Præsertim autem ‘ miseri ’ erant, qui innocentes accusantur. Vide Abram. ad Cic. Philipp. ii. 38.

Quod si non intervenissent insidiatores, somno sopiti jaceremus] Quanto melior antiqua lectio? *quæ si non intervenissent, insidiatores nos sopiti jaceremus.* Quod enim dicit *insidiatores*, ironia est. *Gelen.* *Quod si non* Voss. Lov. 1. 3. et Gaertn. Reliqui cum Gelenio *quæ si non.* Vocibus *miseria* et *metus* subjungit neutrum plurale *quæ.* Supra x. 37. ‘ Voluntatem sibi ac favorem consentientis populi pro omnibus jussis esse, ac futura.’ Vide ad iv. 57. § 7. Præterea vocem *nos*, pro *somno*, a Gelenio receptam, non tantum tuentur omnes Mss. quibus usus sum, sed etiam edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. Deinde *jacemus* Lovel. 4. et Mead. 1. Per compendium scriptum fuerat *jac'emus ;* librarii vero additam compendii notam non animadverterunt. Alia exempla vide ad ii. 14. § 6. c. 27. § 6. c. 39. § 2. c. 59. § 3. iv. 14. § 2. c. 48. § 2. c. 58. § 5. c. 71. § 3. iv. 6. § 10. c. 19. § 2. et innumeris aliis locis. Vide etiam ad xxxix. 52. § 6.

§ 4 *Non temperassem vino in unum diem? non milites abstinuissem meos*] Palat. 1. *non temperassem vino? non*

unum diem? Gebh. Supra ‘ sodales ’ appellat. Forte hic *comites*. J. F. Gron. *Non temperassem vinum* male Gaertn. Tum *milites meos abstinuissem* Lov. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, et editi ante Aldum.

§ 5 *Nihil aliud scio, inquit, nihil arguo*] Pal. 1. *nihil scio, inquit, aliud; neque arguo.* Gebh. *Nihil aliud, inquit, scio, neque arguo* Lovel. 2. *neque arguo* etiam Lov. 1. 3. 4. 6. Harleian. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et priscæ edd. usque ad Frob. qui a. 1535. dedit *nihil arguo*. Recte. Cic. ad Fam. XIII. 29. ‘ Nihil aspere, nihil acerbe dixit.’ Plin. Ep. IV. 22. ‘ Quo viro nihil firmius, nihil verius.’ Similiter ‘ nulla arma, nullam vim expertus ’ VIII. 36. § 9. ubi alia vide. XXXIV. 13. § 7. ‘ Ipsi nullum imperatorem, nullos in ea milites haberent.’ Mox præpositio *cum* deest in Lov. 3.

§ 6 *Si quæram, unde id ipsum scieris*] Vocula *si* abest ab omnibus scriptis nostris, Hearnii L. 1. et edd. antiqq. Moguntini eam ex cod. suo addiderunt. Tum *quæro* Lov. 2. et 3. Deinde *scias* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. 6. Hearnii L. 1. et edd. vett. *sciat* Lov. 4. et Mead. 2. *sciam* cod. Mog. *sciens* Frob. 1535. vulgavit; sed, ut videtur, errore operarum, quem tamen editores servarunt usque ad Sigon. *scieris* emendantem; ut in Mead. 1. fuisse videtur, quia ex eo nihil in excerptis notatur.

Necesse erit, aut speculatorum] Addendæ duæ voces *te fateri: necesse erit te fateri, aut speculatorum.* Gelen. Voces a Gelenio additæ desunt in omnibus nostris, et Hearnii L. 1. Neque mox *tuorum* adparet in Lov. 2. neque *omnes* in Lovel. 1. 3. 6. et Voss.

§ 7 *Aut nunc criminose argumentari*] Vocnlam *nunc* expellunt Voss. Lovel. 1. 3. 6. et Gaertner. Mox *quæsisset* Lovel. 1. 3. 6. et Voss. Insuper *pro victis haberentur* scripti nostri, et typis exarati usque ad Aldum, qui *pro convictis* edidit fide cod. Mog.

§ 8 *Et sui se tuendi caussa sumsisse dicunt*] Placet, *Hoc enim videri vis: non illud, quod fatentur, (et palam est) sui se tuendi causa sumpsisse. Recte, an perperam fecerint, ipsi rationem reddent.* J. F. Gron. *Et caussa se defendendi sumsisse dicunt* Voss. et Lov. 1. ac 3. *et caussa se defendendi sumsisse dicuntur* Lov. 6. Voces *et* ac *dicunt* delenti Gronovio recte adsentitur Crevier. Dein *ipsi suam rationem reddent* Lov. 3. 5. et Gaertn. *ipsi sui rationem reddent* Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, et edd. ante Moguntinos, qui auspicio cod. sui dedere *sui facti.* Mox *aperte, aut clam* Lovel. 3. 6. et Gaertn.

§ 10 *Qui tuum speculatorem pulsarunt*] *Qui tum speculatorem* cod. Mog. Non sequor: *pulsaverunt* nostri. Vide ad XXI. 44. § 7.

§ 11 *Ut sopitum te adgrederentur*] Vide an tollenda sit nota interrogandi post *aggrederentur.* Duk. Eam etiam ex mente Dukeri sustuli.

Domus tua capi et expugnari potuit] Hæc per interrogationis notam leguntur in edd. usque ad ultimam Gruteri, quæ ejus loco στιγμὴν τελείαν dedit, quibusdam sequentium exemplum ejus imitantibus, aliis melius interrogandi signum reducentibus. Præterea *potuerit* Vossian. et Gaertn. quasi scriptum fuisset *potu'it*, et ex præcedentibus repetendum foret ‘ quomodo.’ Sed vulgatum præstat. Passim librarii utraque hæc verborum tempora notam compendiariæ scripturæ vel addendo, vel demendo commutarunt. Vide ad I. 22. § 7. c. 50. § 6. II. 20. § 9. c. 23. § 5. c. 32. § 9. c. 39. § 10. c. 43. § 10. c. 55. § 6. III. 9. § 10. c. 20. § 3. c. 24. § 4. c. 34. § 3. c. 40. § 12. c. 50. § 9. c. 70. § 15. IV. 4. § 7. 10. c. 10. § 9. c. 20. § 6. 11. c. 30. § 16. c. 40. § 7. c. 49. § 10. et mille aliis locis.

CAP. XV. § 1 *Quod doles, quod in-*

vidiam urit] *Quod invidia urit* Voss. Lov. 1. 2. 3. 6. Harl. Mead. 2. et Gaertn. quod ferri potest, si *invidia* capiamus casu sexto. Malim etiam *quod dolet*, et ad prius membrum *tibi*, ad alterum *te* intelligere.

§ 2 *Cur usquam regni tui mentio fit*] Forte *ut tui;* vel *in regno tui.* J. F. Gron. *Mentio fuit* scripti nostri, et editi. Froben. 1535. emendavit *mentio fit:* quod probo. Passim ita variarunt librarii. Vide ad IV. 9. § 8. VIII. 22. § 10. XXI. 46. § 3. XXVII. 40. § 13. et XXXIV. 7. § 4. Mox *quibusdam* non adparet in Lov. 3. qui deinde cum Lov. 6. legit literis transpositis *recta erat.* Solent et hæ voces a librariis commutari. Vide Burm. ad Gratii Cyneg. 7. et ad Lucani VII. 216. Præterea § seq. *Hoc sentit Perseus* male Lov. 1. 3. et Harl.

§ 4 *Nec nunc sperare regnum, nec ambigere umquam de eo*] *Nec nunc spectare regnum* Voss. et Harl. de quo scribarum errore vide ad XXXIV. 27. § 3. Deinde *nec ambire* Voss. Lov. 2. 6. et Harl. Male. Supra XXVIII. 21. ‘ De principatu civitatis, quam Ibem vocant, ambigentes.’ Vide ad VIII. 37. § 2.

Ut indignus te patre, indignus omnibus videar] *Ut te patre indignus omnibus videar* Lov. 2. omisso priori *indignus.* Idem etiam Gronov. in pr. ed. nott. se in Nandæano invenisse testatur, et hac parte non ineptum sensum effecturum judicat, modo *id*, quod sequitur, interpretabimur : ut te patre, et propterea successione in regnum, indignus omnibus videar. Et ita legendum esse, nulla tamen Gronovii mentione facta, monet Doujatius. Crevierius Gronovii conjecturam *indignus tibi, pater, indignus omnibus* probabat. Jac. Perizonius in margine Livii conjecit scribendum *indignus eo patri, indignus omnibus videar.* Quum tamen reliqui omnes codd. stent pro vulgata lectione, eamque servari non posse constet, præstare videtur, ut cum Schelio minima mutatione *ominibus*, pro *omnibus*, legamus. Sollemnis autem est illa scribarum aberratio, de qua vide ad Epit. Liv. lib. CXVII. Doujatius quidem Schelii conjecturam ideo rejicit, quod ea recepta diceret Demetrius, se nolle nec debere committere, ut indignus videatur votis destinantium sibi regni successionem : ejus autem rei mentionem ipsi ad diluendam fratris criminationem minuendasque patris suspiciones minime profuturam, nec Livio ex Demetrii persona excidere debuisse. Verum non puto, patrem ægre ferre posse, si filium dicentem audiat, se, licet fratri majori cessurus sit, simul tamen operam daturum, ne a patre degeneret, et regno indignus videatur.

§ 5 *Id enim vitiis meis, non cedendo, cui jus fasque est, non modestia, consequar*] Sed ne hæc quidem verba satis intelligo. Duo proposuit : alterum, nunc non sperandum regnum, quod minor sit, quod majori cedendum dicat pater : alterum, nec ambigendum unquam de eo forsitan. Nunc lector videat, ut hæc verba sequantur, et ut intelligenda, denique an putet in codice mendam esse. *Glar.* Hunc locum negat se intelligere Glareanus. Est autem sensus : Quemadmodum regnum sperare, quia minor sum, quia me majori cedere vis, non debeo; sic ne efficere quidem debeo, ut indignus te patre videar. Regnum enim vitiis meis, id est, non cedendo majori fratri, consequar ; ut autem te dignus videar, modestia. Quod cum ita sit, ergo legendum est, *Id enim vitiis meis, non cedendo, cui jus fasque est, hoc modestia consequar.* Sigon. Pall. uterque, *id enim vitiis meis, non cedendo, cui jus fasque est, modestia consequar.* Gebh. Ingenua confessio Glareani summa ratione nititur : qui eum docere sperat, vir doctus facit intelligendo, ut nihil in-

telligat. Sensum ait esse: regnum enim vitiis meis, id est, non cedendo fratri, consequar; ut autem te dignus habear, modestia: ideoque legendum *hoc modestia consequar*. Insanum bene profecto: ut accusatus majestatis et cogitati in fratrem patremque parricidii fateatur in ipsa defensione, etiam nunc se existimare, vitiis et non cedendo fratri se posse regnum consequi. Nihil vidi acutius. At, ut serio agamus, quem promptiorem ad ipsum se induendum laqueum Demetrio vel Perseus aptare posset? Quis judex tam probus ac simplex esset, ut, quem audiret ita sermocinantem, enm dubitaret regno potius inhiare, quam consectari æstimandam minimi laudem imperii cupido, patre dignum videri? Nihil est tota accusatio Persei: non tot delatores, tot suspicionum ipsius patris caussæ nocebant Demetrio: hoc unum dictum ad peragendum et condemnandum eum sufficit. Non sic excidere Livius solet, nec reos, innocentes utique, tam manifesta verborum imprudentia se ipsos jugulantes inducere. Ergo alia quæramus. Et mihi quidem non hæc modo vitio scripta, sed et proxime præcedentia videntur. Quid est enim, *indignus te patre, indignus omnibus?* Veniebat in mentem, *indignus te patre, indignus majoribus videar*. Sed acute Schelius *indignus ominibus:* nempe regnum illi haud dubia spe destinantium, et Demetrii, ut regnaturi, mentionem facientium. Quod sequitur, ita forsan melius erit: *id enim citius, non cedendo, cui jus fasque est, quam modestia, consequar*. Nempe, ut indignus videar. Tacitus Hist. III. 39. de Junio Blæso: ‘sanctus, inturbidus, nullius repentini honoris, adeo non principatus appetens, ut parum effugeret, ne dignus crederetur.’ Nisi malis *indignus tibi, pater, indignus omnibus:* nempe regno. *J. F. Gronov.* Recte Gronovius monuit, Sigonium hæc pessime emendasse, et interpretatum esse. Verum etiam ipsa ejus emendatio longius a vulgato et codicum lectione abit, quam ut placere possit; præsertim quum vel id, quod nunc receptum est, non ineptum sensum præbeat, vel codd. non rejiciendam emendationem suppeditent. Si *non modestia* per synthesin interpretari liceret inmodestia, vulg. servari posset, *vitiis meis, non cedendo, non mod.* accipiendo per adpositionem. Ita Demetrius dicit: *id*, id est, ut indignus te patre, indignus ominibus videar, *vitiis meis*, nempe *non cedendo, non mod.*, sive inmodestia, consequar. Id tamen paullo durius agnosco. Superest itaque adhuc alia ratio vulgatum sensu convenienti exponendi, hoc modo: *Id*, id est, ut indignus te patre, indignus ominibus videar, *vitiis meis consequar, non* consequar *cedendo, non* consequar *modestia*. Ita *cedendo* refertur ad id quod præcesserat, se nec nunc sperare regnum, nec ambigere umquam de eo forsitan debere, quia minor est; *modestia* ad id, quia pater eum majori cedere volebat. Præterea *non cedendo, non modestia* eadem forma dicta erunt, qua ‘non signa, non ordines servent’ VIII. 34. § 10. ubi alia vide: ‘non nocte, non die cessaverant’ XXI. 11. § 5. ubi etiam vide. Ita XXXVII. 18. ‘Non ex auctoritate senatus, non jussu populi Romani pepigerimus.’ c. 20. ‘Non stratos, non infrenatos magna pars habebant equos.’ XXXIX. 25. ‘Non in civitatibus suis, non in communibus gentis conciliis quisquam hiscere audeat.’ c. 34. ‘Non color, non vultus ei constaret.’ XLII. 3. ‘Quod non Pyrrhus, non Hannibal violassent.’ c. 43. ‘Nihil satis paratum ad bellum habeant, non exercitum, non ducem.’ Et hanc elegantiam duo codd. Plinio vindicant Ep. I. 6. ‘In proximo non venabulum, non lancea.’ Si neque hæc interpretatio satisfacit, aliam lectionem sug-

gerunt codd. Nimirum omnes omnino Mss. nostri, uno excepto Lov. 5. qui semper editionibus adhæret, delent τὸ *non* ultimo loco. Præterea *cedendi*, pro *cedendo*, legunt Lov. 3. Mead. 1. et Gaertn. An itaque legendum? *id enim vitiis meis, non cedendi, cui jus fasque est, modestia consequar.* Præterea *cujus fasque est*, una litera omissa, Voss. Lov. 1. et Gaertn. *cujus jus fas quod est* Lov. 3. et 6. *cujus fas est* Mead. 1. in margine: *cui fas est* Lovel. 2. et Harl. Sed sæpe in his 'jus' et 'fas' jungere solent Livius et alii. Supra VII. 6. 'Ut primum contacta sunt ab eo, a quo nec jus, nec fas fuerit.' c. 31. 'Sicut fas jusque est.' VIII. 10. 'Ut jus fasque erat.' c. 39. 'Secundum jus fasque restituerentur.' XLII. 21. 'Deditis contra jus ac fas bellum intulisset.'

§ 6 *Nec ut legatus mitterer, a te petii: missus ire non recusavi*] Magis arridet antiq. ordo: *Ego, nec obses Romanis ut traderer, nec ut legatus mitterer Romam, petii: a te missus ire non recusavi.* Gelen. *Nec ut legatus Romam mitterer, a te petii; missus ire non recusavi* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. ambo, et edd. vett. Frobenius deinde 1531. vocem *Romam* omisit; quæ etiam deest in Lov. 3. et 6. *Romam mitterer* in Gaertn.

§ 7 *Amicitiæ caussa tu fuisti, pater*] Pall. *pater, caussa amicitiæ tu fuisti.* Gebh. Similiter Voss. Lov. 1. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *pater, amicitiæ caussa tu fuisti* Lov. 2. Mox τὸ *esse* deest in Lov. 2. et Harl. Deinde *cœpit*, pro *cœperit*, Voss. Vide ad cap. præc. § 11.

§ 8 *Postulo; ne obsit, tantum deprecor: nec in bello cœpit, nec ad bellum reservatur*] *Postulo; ne obsit, ne* (alii *nec*) *ad bellum reservetur* Hearnii L. 1. et omnes nostri, excepto Lov. 5. qui insuper legit *id postulo.* Neque aliter edd. principes. Quum deinde Moguntini monuissent se in Msto suo reperisse *postulo: ne obsit, tantum deprecor: nec in bello cœpit, nec ad bellum reservetur*, Aldus lectionem eam recepit; pro quo Frob. demum 1535. dedit *reservatur.* Mox paullo ante *Romanorum gratia* scripti nostri, et edd. vett. Aldus *gratia Romanorum*, codicem Mog. secutus, dari curavit.

§ 9 *Si quid inpie in te, pater*] Hæc verba exsulant a Mss. nostris, Hearnii L. 1. et edd. antiqq. ob τῶν *si quid* repetitionem. Vide ad IX. 11. § 11. Aldus, quæ perperam exciderant, auspiciis cod. Mog. revocavit.

Nullam deprecor pœnam] *Veniam* Voss. et Lov. 1. ac 6. Sed scribæ ita dedisse videntur, partim quia meminerant, modo præcessisse 'deprecor ne obsit,' et mox sequi 'deprecor ne conflagrem,' pro, etiam atque etiam peto, ne obsit, ne conflagrem; quo sensu hic *deprecor pœnam* capi non posse animadvertebant; partim quia nesciebant, 'deprecari' etiam plane contrario sensu usurpari de eo qui aliquid recusat. De duplici sensu verbi 'deprecari' vide Manut. ad Cic. ad Fam. IV. 7. et ad VIII. 1. Licet semel ponatur, utroque tamen sensu capi debet apud Justin. XI. 9. 'Non mortem, sed, dum Darii corpus sepeliant, dilationem mortis deprecantur:' id est, non mortem subire recusant, sed mortis dilationem precibus obtinere conantur. Id non intelligens Bongars. aliique similiter male *vitam* ibi, pro *mortem*, legendum contenderunt.

Ne invidia conflagrem, quum crimine non possim] Bene habent hæc verba; sed non tam clara sunt, quam certam habent argutiam: et vide an *crimen* acceperit pro convicta culpa. *Glar.* Ideo dicit, se crimine conflagrare non posse, quia nullum crimen commiserat. *Invidiam conflarem* perperam Mog. cod. *invidiam conflagrem* Lov. 4. et Mead. 1. *invidia conflagremur, quum crimine non possimus* Voss. et Lov. 1. *quum crimine non possem* Harl.

§ 10 *Te errori veniam impetrare*] *Erroris veniam* Voss. et Lov. 1. Male. *Errori veniam impetrare*, ut ‘ locum seditioni quærere ;’ de quo vide ad III. 46. § 2. Paullo ante *pro minori deprecari* Voss. Lov. 5. 6. et Gaertn.

In eo, ubi præsidium esse oportebat, ibi exitium est] Mutuatus hanc sententiam Curtius VI. 9. accusatione Philotæ, ‘ Unde præsidium petieram, periculum existit.’ *Gebh.* Crevierius voces *in eo* glossema putat, quod ad explicandum τὸ *ubi* margini adpositum in contextum deinde irrepserit : notat insuper, τὸ *in* deesse in Victor. codice. Eadem præpositio exsulat etiam a Lov. 3. et 6. Si tamen illa *in eo* displicent, malo cum Lov. 2. legere *sed, ubi præsidium esse oportebat.*

§ 11 *E convivio et comissationibus prope semisomnus raptus sum*] *Ex convivio* Lov. 3. *et convivio* Lov. 1. et Harleian. *convivio* sine præpositione Mead. 1. Tum *comissatione* Vossian. Lov. 1. 3. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. usque ad Frob. qui a. 1535. *comissationibus* reposuit, quod Moguntini se in cod. suo reperisse antea testati sunt. Tum *semisomnis* Lov. 2. 3. 6. et Mead. 1. Utraque forma in usu antiquis fuisse, verum est. Sed Livius *semisomnus*, quam *semisomnis*, dicere amavit. Vide ad XXV. 39. § 3. et XXXVII. 20. § 13. Hinc *captus* sollemni scribarum errore Harl. Vide ad VI. 23. § 5. Denique *sum* abest a Lovel. 1. 3. 6. et Voss.

§ 12 *Ad meditandum et componendam orationem*] Pall. *ad meditandam, ad componendam orationem.* Gebh. Τὸ *meditandum* omittit Voss. *ad componendum et mittendam orationem* Lov. 1. et 6. *ad meditandum et componendum orationem* Lov. 3. *ad meditandum et ad componendum orationem* Gaertn. *ad meditandam et componendam orationem*, quod nunc exstat, primum inveni in Heinsii Elzevir. ed. ‘ Meditari orationem,’ ‘ caussam,’ ‘ accusationem,’ ‘ defensionem,’ et similia non damno. Verum eam lectionem nullius cod. nostri consensus probat. Nam reliqui omnes *ad meditundum et componendum orationem :* quod fuit etiam in omnibus ed. prioribus. Et ita *meditari* simpliciter Cic. utitur de Orat. I. 30. ‘ Ut, quid Crassus ageret, meditandi aut dicendi caussa :’ in Bruto c. 22. ‘ Illum non in agendo solum, sed etiam in meditando vehementem et incensum fuisse.’ Hinc ‘ paratus meditatusque ’ apud Cic. aliosque aliquoties observatur. Priscam igitur lectionem revocavi.

Te iratum et jubentem dicere caussam] *Te irascentem* Lov. 3. reliquis pro vulgato stantibus. Tum *te jubentem*, trajectis literis, Lov. 5. et edd. priscæ ; pro quo Frob. 1535. *et jubentem* vulgavit. Ei vero consentiunt ceteri, quos vidi, codd. Vide ad VI. 1. § 1. Mox § seq. voces *in me* desunt in Lov. 1. 6. et Voss. Tum *quid ageret* Voss. Vide ad X. 10. § 1.

§ 14 *Utrum momento illo horæ accusatorem audirem*] Pall. uterque, et vet. ed. *Utrum illo momento acc. aud.* Gebhard. Similiter codd. nostri, et edd. vett. Τὸ *horæ* etiam exsulare a suo L. 1. testis est Hearnius. Quod nunc vulgo exstat, primus Aldus ex cod. Mog. auctoritate recepit.

§ 15 *Apud quem etiumsi a fratre caritate vincor*] Scriptura antiqua *etiamsi caritate a fratre majore vincor.* Gelen. Ut ante Gelenium edebatur, præferunt Lov. 1. 3. 4. 5. 6. Harl. Mead. 2. et Gaertn. *etiamsi caritate a fratre vincor* Voss. *etiamsi a fratre caritate majore vincor* Lov. 2. et Mead. 1. Τὸ *majore* abest etiam ab Hearnii L. 1. Mox *reus* non adparet in Voss. et Lov. 1. *misericordia certe rei vinci non debeo* Gaertn. *misericordia certe revinci non debeo* Harl.

§ 16 *Quid eum, quum regnum ei tradideris, facturum credis esse*] Pronomen *eum* omittitur in Vossian. et

Gaertn. *enim* ejus loco legit Lov. 6. Vide ad XXVII. 17. § 11. Utraque lectione juncta, *Quid enim eum* exhibent Lov. 2. et Harl. et *Qnid eum enim* Lov. 1. et Mead. 1. Deinde *facturum credis in me esse* omnes codd. nostri, (nisi quod *facturum esse me credis* sit in Gaertn.) Hearnii L. 1. omnesque edd. ante Gronov. a. 1665. in qua primum voces *in me* omissæ sunt; sed forte operarum errore, licet reliquæ posteriores eam lectionem probarint. Veterem igitur scripturam revocavi. Paullo ante *me ut in securitatem* Voss. Lovel. 3. 6. et Gaertn.

Sanguine meo sibi indulgeri æquum censet] *Sanguinem eo sibi indulgeri* Lovel. 3. *sanguinem meum sibi indulgeri* Lov. 2. in marg. *sanguine meo eo sibi indulgeri* Lov. 1. in contextu: *sanguinem meum eo sibi indulgeri* Voss. Lov. 1. in marg. Lov. 6. et Gaertn. quomodo librarii junxisse videntur duas lectiones, in exemplaribus suis obvias, *sanguinem meum* et *sanguine meo*. Quamvis autem posterius in reliquis codd. perstet, prius tamen præferendum puto, quia 'indulgere alicui aliqua re' alibi non notaverim. 'Indulgere' autem male inter verba neutra referri, et accusativum adsciscere, docuit Sanct. Minerv. III. 3. voce 'Indulgeo.'

CAP. XVI. § 1 *Simul spiritum et vocem intercluserunt*] *Simul et vocem incluserunt* Lov. 3. Male. *Simul spiritum et vocem*, ut 'simul pacis libertatisque' XXXIII. 12. § 2. ubi plura vide. Utraque locutio 'intercludere,' vel 'includere spiritum,' 'vocem' probari potest. Vide ad II. 2. § 8. et XXI. 58. § 4. Hic tamen uni codici a reliquis dissentienti credere nimis calidum foret. Solent 'intercludere' et 'includere' sæpius commutari. Vide ad XXXIV. 30. § 2.

§ 2 *Inquirendo in utriusque vitam, mores*] Cur hæc ἀσυνδέτως, mox *dicta factaque*, non itidem *dicta, facta* dicit? Fortassis scriptum fuit *vitam ac mores*. Cic. pro Sex. Ros. Amer. c. 38. 'Vitam, naturam, moresque hominis.' Sallust. Jug. c. 85. § 27. 'Vita moresque mei.' *Duk.* Ovid. Trist. II. 89. 'vitamque meam, moresque probabas.' Codd. nostri nihil mutant.

§ 3 *Ut omnibus adpareret, noctis proximæ crimen facile revictum*] Hoc *revictum*, ut ingenue fatear, me male habet: videri poterat in utramque dictum partem, ut, uter peccaverit, 'convictus' diceretur, nisi sequeretur mox, suspectam nimiam cum Romanis Demetrii gratiam esse. Itaque non videntur esse responsi verba, sed auctoris, qui obiter populi de responso regio judicium narrat. *Glar.*

Suspectam nimiam cum Romanis] *Nimium* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Mox § seq. *consularis fuit provincia* Gaertn. *consularis erat provincia* Lov. 1. 3. et 6.

§ 5 *Ad extremum finem provinciæ Galliæ*] *Provinciæ et Galliæ* Lov. 2. et Harleian. Male. XLIII. 9. 'Galliæ provinciæ pleraque oppida adiit.' Vide ad XXV. 3. § 5.

§ 6 *M. Ogulnium prætorem*] *M. Ugolinum* Voss. *M. Ogulinum* Lov. 6. et Gaertn. *M. Ogolinum* Harl. *Ogolinum*, omisso prænomine, Lov. 2. et 3. *M. Ogulinum* Mead. 1. Vide ad XXXIX. 56. § 5.

Verius fuisse, consules] Recte Sigonius ad verba seqq. *Verius fuisse* exponit, 'æquius fuisse.' Vide ad II. 48. § 2. Mox verba *quid e republica esset, decernere* desunt in Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. utroque, et Gaertn. Adscripta tamen erant in margine Mead. 2.

Tum quoque non placere sibi, sed per deditionem Ligures recipi, et receptis arma adimi, atque eos ad consulem mitti, senatum æquum censere] Illic [in libris antiquis] legitur *si per deditionem Ligures recipiet, receptis arma adimi.* Gelen. Totus hic locus de recipien-

dis armatis Liguribus obscurus est: neque enim explicatur, quomodo recipiendi: deinde num *verius* pro 'melius' acceperit. Et quid hic senatui non placeat, obscurum est. Denique *ad cos.* pro *ad coss.* positum videtur. *Glar.* Sensus hujus loci vix intelligi potest, ut ait Glareanus: quare tueamur veterum librorum lectionem, quæ est, *Tum quoque non placere sibi, per deditionem Ligures recipi, et receptis arma adimi.* Inde verba, *Atque eos ad consulem*, legamus *Itaque eos ad consules:* repetita litera ex voce præcedenti, *adimi, atque, adimi. Itaque.* Inde elicietur hic sensus: Senatus rescribi jussit, æquius fuisse, Marcellum consules, quorum provincia Ligures erat, de Liguribus, qui se dedebant, quam se consulere. Tum quoque id sibi non placere, ut per deditionem Ligures reciperentur, et receptis arma adimerentur. Quamobrem eos ad consules mitti, senatum æquum censere. Sic l. XXXIX. c. 54. 'Neque senatui placere, deditos spoliari. Itaque se cum iis legatos ad cos. missuros.' Quod autem ait senatus, non placere sibi, ut receptis arma adimantur, id habet hanc vim, non videri sibi, eos, qui sponte se dedunt, armis suis esse spoliandos, perinde atque, qui subacti armis se dedidissent, ut supra sæpe dixit. Lib. XXXIX. c. 2. 'C. Flaminius consul Ligures in deditionem accepit, et arma ademit.' Item eod. cap. 'In deditionem Ligures concesserunt, tum conquisita cum intentiore cura arma, et omnia adempta.' Item eod. cap. 'Ligures subegit Æmilius, armaque ademit.' Quod autem paulo ante *verius esse* dixit, pro 'æquius esse' accipiendum est. Sic XXXIX. 27. 'Multo verius esse, quæ sub Antiocho fuerint, præmia belli Eumenem, quam Philippum, habere.' *Sigonius.* Pal. alter *non placerent, si per ded.* Vet. ed. *tum quoque non placere sibi: sed per ded. Ligures recipi, et receptis arma non adimi.* Gebh. Gelenius e scriptis notat, *placere, si per ded. Ligures recipiet, receptis arma adimi.* Quod spreverunt. Mihi vero id placet, modo rescribas *reciperet.* Deinde *ad consules remitti.* J. F. Gronov. Cum editis ante Gelenium stat Lovel. 5. *non placere, sed per ded. Ligures recipi, et receptis* Voss. Lov. 1. 6. et Mead. 1. in margine: *non placeret, sed per ded. Ligures recipi, et receptis* Lov. 3. *non placerent, si per ded. Ligures recipi, et receptis* Lovel. 4. et Mead. 1. in contextu: *non placere, si per ded. Ligures recipiet, receptis*, ut Gelenius in suis invenit, Gaertn. quo etiam duorum superiorum vestigia ducunt. Hanc itaque lectionem recepi. Deinde voculas *itaque*, quam Sigonius hic restituendam judicat, et *atque* sæpe quidem in Mss. commutari, vidimus ad hujus lib. c. 12. § 2. hic tamen nihil mutandum est. Senatus hæc tria Marcello rescribi jussit: primo oportuisse, ut de omni negotio potius consules, quam se, consuluisset: secundo quoniam tamen ad se decurrerit, videri, Liguribus sponte se dedentibus arma non adimenda esse: tertio non Marcellum, sed consules cognoscere debere, utrum Ligures in deditionem accipiendi forent. *Τῷ Itaque* hic locus non est. Recte vero Sigonius et Gronov. *ad consules*, pro *ad consulem*, restituerunt. Uterque enim consul Ligures provinciam sortiti erant, ut non modo hoc cap. sed etiam c. 1. Livius dixit. Alibi librarios ita peccasse, vidimus ad XXXIX. 38. § 7. Denique *æquum* deest in Harl. Verum ea vox in senatusconsultis fuit sollemnis, et senatus ita sententiam enunciare solebat, ut diceret 'se æquum censere.' Vide Brisson. de Formul. II. p. 194.

§ 7 *Prætores eodem tempore, P. Manlius in ulteriorem Hispaniam, quam et priore prætura prov. obt.*] Hunc P. Manlium in comitiis prætoriis exponendis 'prætorem iterum' nomina-

vit: fuit autem primum a. DLV. Movet autem, quod ait priore prætura ulteriorem Hispaniam provinciam obtinuisse, cum scripserit eo loco (XXXIII. 42.) in citeriorem esse consuli M. Catoni adjutorem missum, neque vero de alio prætore intelligi potest. Quod unusquisque probabit, qui prætores omnes, qui ante hunc annum Hispanias sortiti fuerint, sigillatim inspexerit. Æquum præterea est videre, an hic forte Manlius ille sit, quem senatu motum esse a Catone censore ait Plutarchus in Cat. Maj. p. 346. Βουλῆς τε ἐξέβαλεν ὑπατεύσειν ἐπίδοξον ὄντα Μανίλιον. Me, ut ita suspicer, impellit secunda, postquam senatu motus est, ejus prætura, quam, ut locum senatorium recuperaret, petiisse videtur; quod fecisse P. Lentulum tradit Dio XXXVII. p. 43. qui cum post præturam et consulatum a censoribus Gellio et Lentulo senatu esset motus, alteram consule Cicerone repetendæ senatoriæ dignitatis caussa gessit. Sic enim Dio: Λέντουλος ὁ Πούπλιος ὁ μετὰ τὴν ὑπατείαν ἐκ τῆς γερουσίας ἐκπεσών· ἐστρατήγει γὰρ, ὅπως τὴν βουλείαν ἀναλάβῃ. *Sigonius.* Priorem præturam a. IDLVIII. gesserat, XXXIII. 42. in qua quod hic ulteriorem Hispaniam provinciam habuisse dicitur, non posse in concordiam redigi cum iis quæ XXXIII. 43. scribit Livius, Pighius quoque ad an. IDLXXI. adnotavit. Adde XXXIV. 17. ubi successisse dicitur Q. Minucio, qui a. IDLVII. provinciam habuit Hispaniam citeriorem, et XXXIII. 36. et ex ea triumphavit XXXIV. 10. Quod autem Sigonius et Pighius conjiciunt, ei causam iterum petendæ præturæ potuisse esse, ut, quia forsitan senatu motus fuerat a censoribus, jure magistratus in eum venire posset, satis incertum est. Nam hoc tempore non insolens fuisse, præturam repeti, ostendunt exempla P. Ælii Tuberonis l. XLI. c. 8. M. Furii Crassipedis, A. Atilii Serrani, C. Cluvii Saxulæ, ibid. c. 28. et C. Memmii XLII. 9. quos omnes ob eam causam iterum præturam petiisse, non verisimile est. *Duk.* *Eo tempore* Voss. et Gaertn. Vide ad X. 10. § 6. Mox *Sempronii proconsulis* omnes scripti nostri, Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum, qui *proprætoris* subposuit. Vide ad hujus lib. c. 39. § 1.

§ 8 *Oppidum Hispanum, Urbicuam nomine*] Lectio hæc primum adparuit in ed. Ascensii 1513. Priores præferunt *Urbicnam;* quibus adsentitur ex scriptis Lovel. 5. Reliqui codd. admodum variant. *Uthicemam nomine* legit Voss. *Uthienam nomine* Lov. 2. et Harl. *Uthicnam nomine* Lov. 1. 4. et Mead. uterque: *Veicam nomine* Lovel. 3. *Vehicam nomine* Hearnii L. 1. *Athicam nomine* Lovel. 6. a m. pr. *Uthicam nomine* a m. sec. *Uticernam nomine* Gaertn. Occonem in nummo Augusti *Urbuicam* legisse, testatur Ortelius in Thes. Geogr. hac voce. Hanc nostram forte eam esse, quæ 'Urbica' vocatur in Antonini Itin. p. 447. conjecit Wesseling. ad d. loc.

Dura ibi prælia aliquot facta] Valer. Flacc. III. 710. *et duras obit horrida pugnas.* Sed Livium scripsisse puto *Dubia ibi prælia aliquot facta.* J. F. Gron. 'Dura prœlia,' 'bella,' 'dura pugna,' et similia alia sæpius obcurrunt; magis tamen apud poëtas, quam alios scriptores. Præfero igitur, quod Gronovius conjecit, *Dubia ibi prælia.* Ita 'dubia pugna' XXXIV. 17. 'Milites veteres, periti hostium bellique, haud dubiam pugnam fecerunt:' 'dubium bellum' XXXVI. 39. 'Qui jam tertium ibi annum dubio detineretur bello.' Ita 'anceps prœlium' IX. 32. 'anceps certamen' XXI. 29. et alia passim. Sæpissime autem 'durus' et 'dubius' in Mss. confunduntur. Vide Burmann. ad Val. Flacc. VI. 545. et Nemes. Ecl. I. 59. Corte ad Sall. Catil. cap. 10. et Plin. VIII. 14. § 20. Præterea *prælia aliquot acta* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo.

Supra XXII. 9. 'Levibus prœliis cum Gallis actis.' Vide ad Epit. Liv. lib. XLIX. non longe a fine. Reliqui tamen *facta* servant, quod damnare nolo. 'Actus' et 'factus' passim commutantur. Vide ad VI. 28. § 2.

Vicit perseverantia Fulvius] Melius quadrat *victi perseverantia Fulvii*, quam *vicit persev. Fulvius*. Gelenius. *Vicit perseverantia Fulvius* Gelenius e Moguntino, quum haberetur *Fulvii*. Forte non pejus sit *vicit pers. Fulvii, qui nulla vi abstrahi ab obs. potuit*. J. F. Gron. Veterum edd. lectio est *vicit perseverantia Fulvii*, quæ superest in Voss. et Lov. 5. et nuper Crevierio placuit. Ejus loco *vicit pers. Fulvius* præferunt membranæ Mogunt. Nec aliter Lov. 2. 3. 4. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii Oxonn. quod Aldus recepit. Gelenii emendationem, *victi pers. Fulvii, quod nulla vi abstrahi ab obs. potuit, Celtiberi, fessi prœliis variis, abscesserunt*, recepit Frob. 1535. Similiter ex nostris Lovel. 1. et 6. et Crevierii Victorin. Edd. deinde Sigonio posteriores reddiderunt lectionem Moguntinam; quod Gronovio inposuit, et effecit ut lectionem Moguntinam, ab Aldo receptam, sed a Gelenio rejectam, attamen ad Gelenium referret. Ceterum vel lectio optimi istius Msti probanda est, modo cum Gronov. etiam *quod* mutemus in *qui;* vel recipienda est emendatio Gelenii, a nonnullis nostris firmata: quam etiam admisi.

§ 10 *Fulvius, hoc oppido capto, P. Manlius, &c. exercitus in hiberna deduxerunt*] Utriusque prætoris Fulvii et Manlii prænomina memoravit h. cap. Postea eorum per partes res gestas relaturus, et a Fulvio incipiens, omisso ejus prænomine, inquit, *Fulvium Flaccum oppidum Hispanum, &c.* Videtur igitur convenire, ut de Manlio acturus ejus etiam prænomen hic omiserit, ac scripserit *Fulvius hoc oppido capto, Manlius.* Et sane ita præferunt Lov. 2. et Harl. Vide etiam ad IX. 13. § 6. Præterea vulgatum *exercitus*, quod superest in omnibus nostris, commode defendi potest ex illis quæ Gronov. notavit ad III. 24. § 5. Et ita, licet ambo consules junctis copiis ad Furculas Caudinas rem gesserint, tamen 'exercitus Romani' memorantur IX. 3. At cod. Mog. præfert *exercitum in hiberna deduxerunt*, nempe quisque suum. Ita cap. seq. 'Consules quoque dimittere exercitum voluerunt.'

§ 11 *Translatum argenti pondo millia CCCXX. auri LXXXII. pondo, aureæ coronæ LXVII.*] Quantum ad argentum attinet, exiguum est, quod Terentius in ærarium intulit præ eo, quod scriba locuples de suo adjecit, non minus liberalis in auro coronario. Credibilior summa est in Mss. codd. *Translatum argenti pondo IX. millia CCCXX., auri LXXX. pondo, et duæ coronæ aureæ pondo LXVII.* Gelen. Pro *millia* legendum puto *mille*, nec ad *CCCXX.* referendum; alioqui author dixisset *CCCXX. millia*, quæ fieret immensa summa. Sensus itaque est, mille pondo argenti translatum, ac præterea CCCXX. Atque ita facile conveniet cum aliis triumphantium de ea regione imperatorum summis. Quidam legunt *IX. millia, CCCXX.* Glar. Priscam lectionem in prima parte verborum inveni in solo Lovel. 5. Glareano consentit Pighius in Ann. ad a. IDLXXI. p. 328. argentum triumpho translatum ita enuncians, *argenti pondo mille CCCXX.* Sed pro Gelenii emendatione stant omnes reliqui codd. nostri, nisi quod in Lov. 2. et Harl. sit *argenti pondo trecenta viginti.* Præterea *auri LXX. pondo, et duæ coronæ aureæ*, tribus ultimis vocibus omissis, Vossian. *auri LXXII. pondo, et duæ coronæ aureæ*, iisdem vocibus neglectis, Lov. 6. *auri octoginta pondo et duo, coronæ aureæ sexaginta septem* Lov. 2. Harleian. et Mead. 1. *auri septuaginta pondo et duo, coronæ aureæ sexaginta septem* Lov. 4.

Mead. 2. et Gaertn. *auri septuaginta pondo, et duæ coronæ aureæ LXVII.* Lov. 1. 3. et Hearnii L. 1. *auri LXXX. duo pondo, coronæ aureæ pondo LXVII.* se in ed. Rom. principe invenisse, testatur Hearnius. Mihi contra *auri LXXII. pondo, cor. aureæ sexaginta septem* in edd. Camp. et Parm. ut et in Lov. 5. obvium fuit. In proximis demum *auri LXXXII. pondo, aureæ coronæ LXVII.* Frob. 1535. lectionem Gelenii recepit: Pighius vero l. laud. summam auri et numerum coronarum aurearum eadem forma enunciavit, qua proxime ante Gelenium concipiebatur. Eamdem lectionem probavit nuper Crevierius prætexens, nimium ceteroquin pondus esse, quod in duas coronas impendatur: neque Livio insolens esse, coronarum pondus non exprimere. An potius proxime lectionem, quam ex codd. Mss. Gelenius laudat, legendum *auri octoginta pondo et duo, coronæ aureæ pondo sexaginta septem?* Paullo ante *decessit* Lov. 2. et Harl.

CAP. XVII. § 1 *Regem Masinissam in re præsenti*] Vox *regem* deest in Harl. Sed vide ad XXXVIII. 48. § 5. Tum *in præsenti*, media voce neglecta, Lov. 5. et ed. Camp. Male. Vide ad XXXIV. 62. § 15.

§ 2 *In gratiam soceri Hasdrubalis*] *In gratiam generis Hasdrubal* Gaertn. *in gratia generi Hasdrubalis* Lov. 6. De locutione 'in gratiam alicujus' vide ad XXXIX. 26. § 12. Mox § seq. *Masinissam expulerant* male Lov. 3. *expulerat Masinissa* Lovel. 1. 6. et Gaertn.

§ 4 *Karthaginienses, quod primo majorum suorum fuisset*] Pall. *quod majorum suorum fuisset, deinde ab Syphace ad se venisset.* Gebh. *Quod more majorum* Voss. Lov. 2. 3. 4. 6. Mead. 1. Gaertn. et ed. Ven. 1498. *Karthaginienses more majorum* Lov. 1. *Karthaginiensesque more majorum* Harl. *Karthaginienses quod majorum* Mead. 2. Mox *deinde et a Syphace* Voss. hinc *venisset* Lovel. 4. et Mead. 2. Præterea *se recepisse* Lov. 3. 5. 6. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum, qui voculam *et* mediam interposuit. Tum *et habuisse* Lov. 2. Harleian. et Mead. 1. Tandem *gentium jure* Lov. sex, Harl. Mead. 2. et edd. vett. Aldus deinde ordinem invertit.

Et caussa, et possessione superiorem esse] *Potiorem esse* Voss. quod pro glossemate habeo, reliquis omnibus vulgatum tuentibus. 'Superior esse' dicitur, qui potius, melius jus habet. Supra XXXIV. 31. 'In ea controversia, &c. superior sum et æquitate rei, et vestra confessione.' Cic. Divin. in Cæcil. c. 19. 'Ego, si superior ceteris rebus esses, hanc unam ob caussam te accusatorem repudiari putarem oportere.'

§ 5 *Ne pudor Romanorum, &c. damno sit*] Etsi innumeris locis omittitur reciprocum, tamen id mihi hic valde durum videtur: *sibi* ante *sit* facile perire potuit. *Duk.*

Adversus communes suos atque illius hostes] Τὸ *suos* exsulat ab omnibus scriptis nostris, et edd. vetustis. Recte id Aldus ex cod. Mog. recepit. Paullo ante *in sua disceptatione* Voss.

§ 6 *Legati possessionis jus non mutarunt*] Pal. 1. *non imitarunt.* Forte *non immutarunt.* Gebh. *Possessiones non mutare* Lov. 1. 6. et Voss. *non mutare* etiam Lov. 2. Harleian. et Mead. 1.

Caussam integram Romam ad senatum rejecerunt] *Caussam in integrum* male cod. Mog. Liv. X. 25. 'Ut omnia integra ac libera Q. Fabio servarentur.' XXXVIII. 9. 'Re integra prætorem et principes consulerent.' XXXVI. 35. 'Integram se caussam eorum Romam rejicere.' XXXIX. 4. 'Ut ea disceptatio integra in adventum suum servaretur.' c. 38. 'De legionibus deportandis, quum de consulum prætorumque exercitibus ageretur, rem integram referri jusse-

runt.' Cic. ad Fam. XIII. 4. 'Quamobrem est tuæ prudentiæ, aut sequi ejus auctoritatem, aut certe illi integram omnem caussam reservare:' ad Brut. epist. 18. 'Omnino jam tempora integram tibi caussam reservant.' Vide Cort. ad Sall. Jug. cap. 108. Vox *Romam* male deest in Lov. 6. Mox *recesserunt* Lov. 1. 3. et 6. qui forte ita dederunt, quod sequitur 'dilapsi sunt.' Verum, plusquamperfecta et perfecta sæpissime jungi, vidimus ad XXXIV. 26. § 12.

§ 7 *Voluerunt, ac de ea re Patres consuluerunt. Alterum ex his*] *Ut de ea re* Voss. et Lov. 1. ac 6. Ea lectio placere posset, si plures codd. consentirent; modo ita distingueretur: *Dimittere exercitum voluerunt. Ut de ea re Patres consuluerunt, alterum ex his.* At reliqui codd. stant pro vulgato.

Alterum cum legionibus suis Pisis hiemare] In sequentibus subjungitur, inter consules convenisse, ut Cn. Bæbius ad comitia iret; unde sequitur, L. Æmilium ejus collegam cum legionibus suis Pisis hiemasse. Huic dispositioni adversantur, quæ obcurrunt cap. 19. 'Quod deerat militum, sumere a Cn. Bæbio proconsule, qui Pisis hibernabat, jussus prætor:' et cap. 25. ubi L. Æmilius, prorogato ex consulatu imperio, quum a Liguribus Ingaunis, in quos principio veris exercitum introduxerat, obpugnaretur, 'duos equites ad Cn. Bæbium proconsulem cum literis Pisas mittit, ut obsesso sibi per inducias quam primum subsidio veniret.' Sed hæc forte ita ex sententia Dukeri conciliari possunt, si dicamus, Ligures, altero exercitu e finibus suis abducto, ad arma rediisse, atque in eos L. Æmilium movisse: eo vero tumultu Romæ audito, quum duobus exercitibus adversus eos opus esse videretur, Cn. Bæbium, perfectis comitiis Pisas remissum, milites, quos dimiserat, ad signa revocasse, vel legiones urbanas, quæ ad incerta bellorum scribi solebant, eo secum adsumsisse. Crevierius putat neutrum e consulibus exercitum dimisisse. Mutatis enim temporibus mutatam esse et senatus et consulum sententiam.

§ 8 *Ita inter se consules compararunt*] *Tum inter se consules* Harl. *ita tamen inter se consules* Vossian. Lovel. 1. et Gaertn. quorum ultimus etiam legit *compararant*. Lov. 3. *comparaverunt*.

CAP. XVIII. § 1 *Creati P. Cornelius Lentulus, M. Bæbius Pamphilus*] Consulares tabulæ, quæ in Capitolio sunt, quibus tantum tribuo, quantum non depravatis alteris Romanorum monumentis est tribuendum, consules edunt P. Cornelium Cethegum, M. Bæbium Tamphilum. Item Plin. XIII. 13. ex Cassii Heminæ annalibus. Ita vero legendum esse etiam apud Livium apparet ex eo, quod P. Cornelius Cethegus biennio ante prætor fuit; Lentulus nullus prætor editus est. Nemo autem per hæc tempora ad consulatum fere, nisi prætorius, perveniebat. *Sigon.* Adde Pighium ad a. IDLXXII. *Cethegum* et *Tamphilum* etiam Fasti Idatiani; *Cetegum* et *Amphilum* Cæsarei hujus anni consules habent. Harduinus ad Plinii Hist. Nat. XIII. 13. probat vulgatam scripturam Livii, et Bæbii cognomen in omnibus Mss. Plinii *Pamphilus* esse dicit. Addit non credendum esse Fastis Capitol. *Tampilum* (*Tamphilum* debuerat scribere) Bæbiæ gentis cognomen esse asseverantibus, et auctoritatem nummorum veterum, e quibus viri docti Cornelio huic Cethegi, et genti Bæbiæ Tamphili cognomen assuererunt, suo more, id est, admirandis, sed nemini creditis nec credendis, commentis eludere conatur. Si vel sexcenti Mss. Livii et Plinii hujus anni consulibus Cornelio Lentuli, et Bæbio Pamphili cognomen tribuerent, nihil certius foret, quam eos omnes corruptos esse. *Duk. Lentulus* servant omnes nostri, ut et

Valer. Max. II. 5. 1. *Cethegus* contra, præter Plinium, etiam Nepos in Hann. c. 13. Mihi quoque verius videtur, notius Corneliorum cognomen 'Lentulus' minus frequenti alteri 'Cethegus' substitutum esse. Recte etiam *Tamphilus* omnes scripti, et edd. vett. pro quo demum Ascens. 1513. *Pamphilus* reposuit. Vide etiam ad XXI. 6. § 8. De sententia Harduini, 'Cethegorum' memoriam nummis conservatam, et gentis Bæbiæ familiam 'Tamphilorum' fuisse negantis, vide etiam Hav. in Comm. ad Thesaur. Morell. tom. I. pag. 134. et p. 43.

§ 2 *T. Claudius Nero*] *Ti. Claudius*, ut sæpe. *Sigon.* Ita legit Voss. reliqui *T. Claudius* et hic, et § seq. quibus ibi consentit Voss. Gruterus in ultima ed. subposuit *C. Claudius*, quod recentiores servarunt. Gruterus autem in eo secutus est Pighium, qui ita legendum monuit in Ann. Rom. ad a. IↃLXXII. p. 330. Rationem addidit, quia trieunio post *Ti. Nero* prætor reperitur. Vide Liv. XL. 59. Ideo vero potius Caii, quam aliud, prænomen substituisse videtur, quod Claudiis Neronibus apud Livium tantum Appii, Caii, et Tiberii prænomina tribuantur, et Ap. Claudius Nero prætor memoratus sit anno quarto decimo ante XXXIII. 42. Ti. Claudius Nero prætor triennio post sequatur. Verum quis pro certo adfirmare sustinebit, in gentis Claudiæ per plura capita latissime propagatæ familia Neronum non nisi unum Ti. Claudium Neronem, qui honorum capax erat, hoc tempore florusse ? Proxime igitur codd. scriptos cum Sigonio edidi *Ti. Claudius.*

Q. Petilius Spurinus] *Petillius*, ut XXXVIII. 50. in hujus tribunatu dixi. *Sigonius. Titi* prænomen ei mox § seq. tribuunt Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. ante Moguntinos, qui *Q.* restituerunt, concinentibus reliquis scriptis. Hoc etiam loco recte in idem prænomen consentiunt omnes scripti, et editi. Utrum *Petilius*, an *Petillius*, scribendum sit, vidimus ad XXXVIII. 50. § 5. ubi Sigonii sententiam probandam dixi. Vide etiam Dausq. in Orthogr. part. II. h. voce. Mox *Pusca* Voss. Lov. 1. 2. 4. Mead. ambo, et Gaertn. *Pisca* Harl. Tota vox deest in Lov. 3. et 6. Tum Duronii prænomen *L.* deest in Voss. et Lov. 1. qui iidem codd. cum Lov. 2. 3. 4. et Mead. 1. scribunt *Doronius.*

§ 3 *Q. Fabio Maximo peregrina, Q. Fabio*] Ex more Livii *Quintis Fabiis Maximo peregrina, Buteoni Gallia.* J. F. Gron. Morem hunc non semper observavit Livius ; certe non XXXVII. 50. 'Q. Fabius Pictor flamen Quirinalis Sardiniam, Q. Fabius Labeo classem.' In similibus igitur nihil mutandum sine consensu codicum, qui hic vulgatum tuentur, exceptis Lov. 3. et 6. a quibus quatuor priores voces exsulant, quæ non aliam ob caussam scribarum neglegentia omissæ sunt, quam quod τὰ *Q. Fabius* bis repetantur. Vide ad IX. 11. § 11.

§ 5 *Quatuor legiones consules, quina millia ducenos*] Lege *quatuor legiones consulibus, quæ quina.* Gelen. Ab Gelenio additum τὸ *quæ* sine ulla mentione librorum veterum. Certe nobis inspecti membranacei omnes una cum prius editis id non agnoscunt. Nihil certius, quam Livium more suo scripsisse, *Ex. inde decreti : quatuor leg. consulibus : quina millia duc. pedites, trec. hab. eq., et quind. millia soc. ac Lat. nom., octingentos eq.* J. F. Gron. *Quæ* a Gelenio additum non comparet in ullo vel nostro, vel Hearnii Msto; sed ejus loco *ut* legit Lov. 2. quod repetitum videtur ex ultimis literis præced. *consulibus.* Nam *consulibus*, ut Gelenius reposuit, vel per compendium *coss.* præferunt omnes scripti, et edd. vett. usque ad Aldum,

qui compendium *coss.* perperam extulit *consules*. Idem error sæpissime in Mss. obcurrit, librarios nempe hoc scribendi compendium non eo, quo debebant, casu reddidisse. Exempla vide ad II. 33. § 9. c. 37. § 6. c. 40. § 2. 4. c. 46. § 2. c. 47. § 10. c. 48. § 1. c. 55. § 3. Tot ex uno libro laudata testimonia docere possunt, innumera in reliquis omnibus superesse. In aliis similibus aliarum vocum compendiis pari modo librarios partim in casu, partim in numero evolvendo, obfendisse, vidimus ad X. 10. § 2. Præterea *ducentos* Lov. 1. 5. Harl. Gaertn. et ed. Camp. *ducentenos*, utraque lectione juncta, Voss. Vide ad III. 44. § 4. De voce 'ducentenus' vide ad XLV. 16. § 3. Verum et aliud hic latet. Voces sequentes hac forma concipiuntur: 'quindecim millia socium ac Latini nominis, octingentos equites,' quæ referri nequeunt nisi ad verbum proximum 'haberent.' Eo tamen illas referri non posse, vel tirones vident. Non enim hi milites sociales contributi erant in legiones. Quare omnino hæc verba casu primo enuncianda sunt, ut referantur ad remotius 'decreti.' Error hic ortus erit ex notis, quibus numeri perscripti erant, quasque librarii, quo casu proferendæ forent, adsecuti non sunt. Exempla alia passim obcurrunt. Ita mox § 6. cap. seq. § 6. hoc lib. c. 1. § 7. Adde II. 22. § 2. X. 2. § 11. XXXV. 9. § 7. XXXVI. 38. § 4. XLII. 12. § 9. Præterea numerus cardinalis *quindecim millia* et *octingenti* stricte sumtus indicat, ambobus consulibus simul tot milites sociales datos esse, sive cuique eorum septem millia quingentos pedites, quadringentos equites. Sed verisimile non est, consulibus, quorum cuique in duabus legionibus decem millia et quadringenti pedites, sexcenti equites decreti sunt, tam paucos milites socium ac Latini nominis adsignatos esse. Quamvis enim, quot socii milites conscriberentur, in arbitrio fuerit senatus, semper tamen vel totidem, vel plures fuerunt, quam legionarii. Vide ad XXXVIII. 35. § 9. Adde locum Livii XLII. 31. Hinc constare potest, numerum cardinalem in distributivum esse mutandum. Hoc etiam modo frequenter librarios lapsos esse, vidimus ad XXXII. 28. § 11. Totum igitur locum hoc modo scribendum puto: *Ex. inde decreti: quatuor leg. consulibus, (quina millia ducenos Rom. ped., trec. hab. eq.) et quina dena millia soc. ac Lat. nom., octingeni equites.* Partim hoc etiam vidit Crevierius. Si tamen Gelenius *quæ* ex cod. Mog. quem sub oculis habuit, addiderit, neque eam vocula rejicio. Certe Livius vel parentheses ulla connexione destitutas interponere solet, vel eas pronominibus cum reliqua periodo connectere. Vide ad c. 57. § 3. Præterea, si quis *quindecim millia* et *octingenti* servandum judicabit, haud præfracte ei adversabor, ob loca laudata c. 1. § 5. Ceterum, ne quis vocem *Romanos* eo prætextu delendam censeat, quod supervacua sit, quum milites non alii in legiones legantur, quam Romani, sive cives Romani, similiter locutum observo Livium cap. 26. 'Duas legiones civium Romanorum tumultuarias scriberet:' ubi vide.

§ 6 *Quos haberent: et in supplementum decreta tria millia civium Romanorum*] Malo *quos habebant*, vel *habuerant*. Dein ultimam vocem omittunt Lov. 2. Harl. et Mead. 1. Verum mox sequitur, 'naves viginti deductæ navalibus sociis civibus Romanis complerentur.' Supra cap. 1. 'In Hispaniam etiam utramque quæ ducerentur, quatuor millia peditum eivium Romanorum, &c. scribi jussa.' cap. 26. 'Duas legiones civium Romanorum tumultuarias scriberet.' c. 36. 'Novam legionem ei consules scribere jussi, et mille præterea pe-

ditum civium Romanorum.' XXXII. 8. 'In supplementum legionum tria millia militum Romanorum scriberet.' Mox *trecentos equites* Lov. 1. 3. 4. Harl. et Mead. nterque; de quo errore scribarum modo vidimus § præc.

§ 7 *Navalibus sociis civium Romanorum, qui servitutem servissent*] Lege *navalibus sociis civibus Romanis*, non *civium Romanorum*. Gelen. Vide libertinæne conditionis homines, an eos, qui postliminio redierint, dicere velit: nam servos vix credo, etiamsi continuo *ingenuos* subjungit. *Glar.* Ut ante Geleninm edebatur, præferunt Voss. Lov. 5. 6. Mead. 2. et Gaertn. *sociis civium*, proxima voce omissa, Lov. 3. *sociis populi Romani* Harl. Sed Gelenio *civibus Romanis* emendanti consentiunt Lov. 1. 2. 4. et Mead. 1. Et recte. Socii navales conscribebantur ex civibus Romanis, sed qui olim servitutem servierant. 'Libertini' vocantur XXXVI. 2. 'In eam classem socios navales libertinos legeret.' XLII. 27. 'Socios navales libertini ordinis in viginti et quinque naves ex civibus Romanis C. Licinius prætor scribere jussus.' c. 31. 'Recognosceret socios navales, dimissisque, si qui parum idonei essent, supplementum legeret ex libertinis, et daret operam, ut duæ partes civium Romanorum, tertia sociorum esset.' Patet ergo, postliminio reversos non intelligi; quos umquam 'libertinos' vocatos non memini: præterea, quum in omnia ingenuorum jura restituti reliquis deteriores non essent, caussa non erat, cur potissimum in hanc minus honoratam militiam ablegarentur. Deinde *servissent servitutem* Voss. et Lov. 1. ac 3. *servivissent servitutem* Lov. 6. et Gaertn. Vox *servitutem* omittit Harl. Male. Infra XLV. 15. 'In quam omnes, qui servitutem servissent, conjicerent.' Vide Sanctii Minerv. III. 3. in voce 'Servio.' Paullo ante *creare consules* Lov. 6. sed vocem *consules* male neglexit scriba Voss.

Ingenui tantum in iis præessent] Pall. et vet. ed. *ingenui tantum ut iis præessent*. Gebh. *In iis* primus edidit Frob. 1535. forte operarum lapsu: certe nullus meorum ita præfert, neque etiam Gelenius aliquid monuit. Eumdem tamen errorem omnes servarunt usque ad Gronov. qui an. 1665. priscam lectionem, omnium Mstorum fide firmatam, revocavit. Vide ad lib. XXVII. c. 15. § 15. Præterea *ut iis possent* Voss. Scriptum fuerat per compendium *pessent*; ex quo, evanescente linea superius priori literæ adjecta, facile factum est *possent*.

§ 8 *Promontorium iis Minervæ*] De eo intelligo, quod in Picentinis inter Surrentum ac Salernum e regione Prochytæ insulæ a Ptol. ponitur. Barium, eodem auctore, non longe a Salapia ad ostia Aufidi amnis. Meminit ejus Horat. Serm. Satyr. I. 3. 'via pejor ad usque Bari mœnia piscosi.' *Glar.* De promontorio Minervæ vide Cluv. Ital. Ant. IV. 3. p. 1162. de Bario ibid. c. 11. p. 1210. Præterea *usque in Barum* Voss. *usque in Barium* Gaertn. *usque ad Barum* Lov. 2. 6. Harl. et Mead. 1. Hinc *tuerentur* Lovel. 5. et edd. vett. usque ad Frob. qui anno 1535. dedit *tueretur*. Nec aliter, uno illo excepto, Mss. nostri.

Alter in dextram partem] Dele otiosam præpositionem. *J. F. Gron.*

CAP. XIX. § 2 *In area Vulcani et Concordiæ sanguinem pluit*] Hoc et alia hinc descripsit Obseq. de Prodig. c. 60. Schefferus ibi adnotat, non unam aream, sed duplicem, id est, ni fallor, aliam Vulcani, aliam Concordiæ fuisse, quia Obseq. c. 59. in a. IↃLXX. scribit, 'in area Vulcani per biduum, in area Concordiæ totidem diebus sanguinem pluit.' Verum si duplex fuit, in area Vulcani etiam aliam, quæ non Vulcani, sed Concordiæ, diceretur, fuisse oportet: nam 'ædes

Concordiæ in area Vulcani' crat, IX. 46. Sed hoc mihi non valde verosimile videtur, ac magis credo Livium aream Vulcani et Concordiæ pro eadem dicere, eamque modo 'aream Vulcani,' modo 'aream Concordiæ' appellare, quia ædes Concordiæ in area Vulcani erat; hic utramque conjungere. Obseq. c. 59. duo prodigia, quorum alterum Livius XXXIX. 46. in principio, alterum ibid. c. 59. in fine an. IↃLXX. factum refert, conjunxit; non ut significaret, aliam fuisse aream Vulcani, aliam Concordiæ, sed quia utrumque eodem anno acciderat. *Duk. Volcani* Lov. 4. Gaertner. et cod. Mog. Ita et scribebatur in optimo cod. XXXIX. 46. § 5. Alia vide ad XXXIX. 53. § 2. Tum *sanguine pluvit* Lovel. 1. *sanguine* etiam Lov. 3. Vide ad III. 10. § 6. *Pluvit* etiam Gaertn. Vide ad I. 31. § 1. Paullo ante § præc. prius *et* non comparet in Lovel. 1. 6. et Voss. *eo anno et Romæ visa* legit Lov. 3.

Pontifices hastas motas nunciavere] Lib. XXIV. c. 10. ubi prodigii similis Livius meminit, 'hasta Martis' memoratur: 'Hastam Martis Præneste sua sponte promotam.' Sæpius etiam apud Obseq. de Prodig. ut cap. 96. 'Hastæ Martis in regia motæ:' ubi viri docti alia exempla laudarunt. Etiam c. 60. ubi eadem refert prodigia, quæ Livius hoc loco, 'Hastæ Martis motæ.' Hinc Scheff. vocem 'Martis' ex Obseq. verbis Livii adjiciendam conjicit, quum cetera conveniant. Ego tamen nihil mutare audeo, partim quia non variant Mss. partim quia simpliciter 'hastæ motæ' etiam memorantur XXI. 62. 'Lanuvii hastam se commovisse.' Ad quem locum Sabellicus hastam Junonis Lanuvinæ, sive Sospitæ, indicari putat; cujus sententiam egregie inlustrant nummi gentis Prociliæ, imaginem Junonis, cornibus caprinis ornatæ, et hasta armatæ, exhibentes, et locus Cic. de Nat. Deor. I. 29. insignia hujus Junonis pellem caprinam, hastam, scutulum, et calceos repandos referens, quem optime ad hunc nummum advocavit Haverk. in Comm. ad Thes. Morell. tom. I. pag. 360. An igitur hic, ubi non *hasta*, sed *hastæ* memorantur, potius indicantur hastæ quum Martis Præneste, aliorumque Deorum, tum Junonis Sospitæ Lanuvii cultæ? nam et proximum prodigium, quod Lanuvii circa simulacrum ejusdem Junonis accidit, id suadere videtur. Præterea hoc, itidem ac sequens, prodigium non Romæ, sed alibi extra urbem accidisse, colligo ex verbo *nunciavere*, quo utitur Livius de illis prodigiis, quæ aliis locis accidisse Romam adferebantur. Vide ad XXXIV. 45. § 6. Et ipse etiam Livius § 1. distinguit inter prodigia 'Romæ visa et nunciata peregre.' Mox *Lanivii* Mead. 1. *Lavinii* Voss. Lov. 3. 6. Harleian. et Gaertn. de quo scribarum errore vidimus ad l. III. c. 29. § 6. de 'Junone Sospita' ad VIII. 14. § 2.

§ 3 *Et pestilentia in agris, forisque, et conciliabulis, et in urbe tanta erat, ut Libitina tunc vix subficeret*] Existimabam alias, 'conciliabula' dici posse loca illa in urbe, in quibus viri nobiles convenire solent negotiandi, vel insimul colloquendi causa, quales nunc Neapoli 'Seggi,' et Florentiæ 'Loggie' dicta. Hanc natam opinionem confirmabam Festi dictis lib. III. [ea voce] scribentis, 'conciliabulum' fuisse 'locum, ubi in concilium conveniebatur:' quo in significatu usus C. Gracchus apud Gellium III. 7. Sic Plaut. in Bacchid. I. 1. 46. 'Quid? si apud te veniat de subito prandium, aut potatio Forte, aut cœna, ut solet in istis fieri conciliabulis?' Idem in Trin. II. 2. 33. 'Ne penetrarem me usquam, ubi esset damni conciliabulum.' At, me haud recte sensisse, hæc verba Livii primum admonuere, deinde mox subsequenda certiorem reddidere. Namque loca

extra urbem ‘ conciliabula ’ fuisse, Livii verba hoc in loco, tum etiam paulo infra demonstrant cap. 37. ubi habet: ‘ Decemviri supplicationem in biduum valetudinis causa in urbe, et per omnia fora conciliabulaque edixerunt.’ Et rursus: ‘ Et veneficii quæstio ex senatusconsulto, quod in urbe propiusve urbem decem millibus passuum esset commissum, C. Claudio prætori, &c. ultra decimum lapidem C. Mænio, &c. decreta.’ Per ‘ fora ’ autem et ‘ conciliabula ’ Livius intellexisse videtur, ut mea fert sententia, omnia, quæ extra urbem erant, majora minorave oppida, castella, et loca, in quibus erant conventus aliqui juridici. ‘ Conciliabula ’ autem specifice loca fuerunt, in quibus jus dicebatur, foris tamen inferiora. Conciliabulum autem a municipio, colonia, oppido, præfectura, vico, castelloque separari et distingui, docet Paulus Jurisconsultus Sentent. lib. IV. tit. 6. Hanc sententiam confirmant Frontini dicta lib. de Limit. Agror. p. 41. ed. Gœs. ubi de controversia territorii loquitur. Quod vero in conciliabulis jus diceretur, præter loca adducta, clarissime ostendunt verba legum antiquarum de limitibus agrorum, puta Peduceæ, Alienæ, seu, ut aliis, Alianæ, Rosciæ, Flaviæ, vel, ut aliis, Fabiæ, in quibus legitur, in agrorum limitum litibus magistratus, qui in ea colonia, in qua erant agri controversi, municipio, præfectura, foro, conciliabulo jure dicundo præsint, facito, ut fiat. Non negandum tamen, et ‘ conciliabulum ’ nonnumquam accipi pro frequenti hominum conventu. Nec ab hac interpretatione discrepant Festi et Gellii dicta, si recte perpendantur. ‘ Conciliabulum ’ vero minoris fuisse conditionis municipio, declarat Front. l. cit. inquiens, ‘ Hoc conciliabulum fuisse fertur, postea in municipii jus relatum.’ Et Urbicus de Limit. Agror. p. 60. ed. Gœs. ‘ Sunt autem loca publica coloniarum, ubi prius fuere conciliabula, et postea sunt in municipii jus relata.’ Ex quibus colligimus, municipia melioris conditionis fuisse coloniis, quod et Gellius lib. XVI. cap. 13. ex Cæsaris D. Adriani oratione demonstrat. Sic Livius lib. XXXIV. c. 45. et Paterc. I. 15. scriptum reliquit, Puteolos primum coloniam fuisse, qui tamen paulo post ante Ciceronis consulatum in municipii conditionem mutati, uti constat ex eodemmet Cic. in orat. in Rull. II. 32. et in altera pro Cœlio c. 2. Ex superius etiam adductis satis constare puto, distinctionem inter ‘ forum ’ et ‘ conciliabulum ’ allatam a Car. Sigonio de Antiq. Jure Ital. II. 15. minime subsistere, dum inquit, in conciliabulis exercitas nundinas, in foro vero amplius jus dictum. Nam locus Livii, ab ipso adductus, VII. 15. ad suam confirmandam sententiam, tantum abest, ut illi faveat, ut illi adversari facile dignoscatur. Inquit enim, legem latam, ne ambiendi magistratus gratia nundinas et conciliabula obire liceret. Non enim Livium pro eadem re nundinas et conciliabula accepisse dicendum, sed inter se distincta fuisse, non ambigendum, et utrobique homines frequenter convenire consuevisse. In conciliabulis vero et jus dictum fuisse, satis jam probatum existimo. *M. Donatus.* Vocula initialis *et* deest in Voss. Lovel. 1. 2. 3. 6. Harl. Mead. utroque, et Gaertn. De ‘ foris ’ et ‘ conciliabulis ’ vide Turnebum hoc lib. ad c. 37. § 3. Tum *et in conciliabulis* Gaertn. Quamvis autem Livium præpositiones repetere solitum fuisse notarim ad VI. 28. § 6. unius tamen codicis testimonium non tantum pondus habere videtur, ut ei invitis reliquis credendum sit. Insuper *in urbe*, omisso præcedenti *et*, Lov. 3. 6. *in urbem* Lov. 1. *in urbemque* Voss. *in urbeque* Gaertn. ‘ Libitina vix sufficeret,’ ut XLI. 21. ‘ Ne liberorum quidem funeribus Li-

bitina sufficiebat.' De 'Libitina' vide Kirchm. de Funcr. I. 9. qui eam vocem hic poni existimat pro eo, quod ad curandum funus erat necessarium, quia similia in Libitinæ templo venalia erant: Crevierius pro iis, qui funebribus officiis obeundis præsunt.

§ 4 *Et decemviri libros adirent*] Copulativa deest in Vossian. et Gaertn. quam male elisit ultima syllaba vocis præced. *sacrificarẽt*, vel *sacrificarent*. Vide ad XXXVII. 59. § 1.

§ 5 *Iisdem auctoribus et senatus censuit, et consules edixerunt*] *Hi iisdem auctoribus* Mead. 2. Ejus scriba vel duas lectiones *hisdem* et *iisdem*, quas in codice suo invenerat, junxit. Vide ad III. 44. § 4. Certe *hiisdem auctoribus* est in Lovel. 4. vel scribere voluit *his iisdem auctoribus*. Supra III. 17. 'Arcem ab his iisdem Sabinis auro captam recepistis:' ubi vide, et adde Cort. ad Sall. Jug. c. 14. § 21. Præterea hic etiam priori loco copula exsulat a Lov. 3. Vide ad II. 44. § 3.

§ 6 *Bellumque a Biliensibus concitatum in Sardinia*] Quidam emendarunt *ab Iliensibus*. At ego legendum puto ex Strabonis l. v. p. 225. *Iolensibus*: nisi quis potius *Iluensibus*, per *u* in secunda syllaba, legere velit. 'Iluæ' duæ ejus nominis apud Ptolemæum sunt insulæ, altera e regione Populoniæ, altera inter Corsicam ac Sardiniam. *Glar.* Non recte *Iolensibus*, aut *Iluensibus* reponendum censet Glareanus, cum 'Ilienses' Sardiniæ populi a Plinio et Solino commemorentur. ['Lectio hæc apud auctores ambigua est.'] *Sigon. A Biliensibus*, male in voces suas divisis literis, olim unica serie scribi solitis, Lov. 4. 5. et Mead. 2. *ab Ylliensibus* Lov. 6. *ab Illibiensibus* Gaertn. *ab Iliensibus* reliqui codd. 'Iluenses' a nullo scriptore memorantur: in nullo etiam cod. *ab Iolensibus* inveni. Nihilominus cum Glareano, ita legendum exstimante, facit Merula ad Fragm. Enn. p. 569. Duplex in Sardinia populus exstitisse dicitur, Ἰολαεῖς vel Ἰολάειοι, dicti ab Iolao, qui ex Thespiensibus et Attico agro in hanc insulam coloniam duxit, et Ἰλιεῖς vel Ilienses, qui Troja capta huc adpulsi partem Sardiniæ obtinuerunt. Vide quæ notavi ad Silii XII. 362. Utrumque hunc populum confudit Harduin. ad Plinii III. 7. secundum quem Ἰλιεῖς Ilio everso huc confugere Iolao duce, unde et Ἰολάειοι vocantur. Verum error ejus ex Paus. in Phocic. c. 18. ab ipso laudato, qui multis 'Iolenses' et 'Ilienses' distinguit, satis refellitur. Quum itaque et Ἰολαεῖς et Ἰλιεῖς in Sardinia habitasse credantur, et codd. ferme omnes *ab Iliensibus* hic et c. 34. tueantur, nullus certe *ab Iolensibus* præferat, etiam lib. XLI. capp. 6. et 12. viri docti ex unico cod. *Ilienses* ediderint, legitima caussa esse nequit, cur vulgatum displicere debeat. Accedit, Ἰολαεῖς non *Iolenses*, sed *Iolaënses* Latine reddi debere. Salmasius quidem in Exerc. Plin. p. 70. ubi etiam passim in Livio *Iolenses*, pro *Ilienses*, scribendum censet, multa adfert, ut gentilis hujus *Iolensis* formam probet. Putat enim, ut non tantum 'Arcesilaus,' sed etiam 'Arcesilas' dicebatur, sic etiam dictum esse 'Iolaus' et 'Iolas,' a posteriori autem formari 'Iolenses:' id inde probat, quod Ἰόλεια, quæ aliter Ἰολάεια vocantur, sæpe apud Schol. Pindari memorentur; præterea quia, ut a Φωκαεῖς sunt *Phocenses*, ita ab Ἰολαεῖς formari possunt *Iolenses*. Sane frequenter 'Iolaia' apud dictum Schol. memorata reperi; verum simul, nomen ejus festi varie scribi. Ἰόλεια tantum tribus locis inveni, ut ad Pythion. IX. 154. et Isthmion. I. 2. et IV. 117. At Ἰολάεια ad Nemeon. IV. 32. et Isthmion. I. 79. ut et in Schol. recent. ad Olympion. VII. 154. neque aliter editur apud Diodor. Sic. v. p. 205. Contra Ἰόλαια vel Ἰολάϊα ad Olympion. VII. 153. IX. 148. Nemeon. IV. 21. et in Schol. recent. ad Olymp.

VII. 154. pro varia lectione, et IX. 143. quomodo etiam editur apud Pausan. in Phocic. c. 18. Et ita hoc festum vocant Meurs. Græc. Feriatæ lib. IV. voce Ἰολάϊα, et Fasold. de Festis Græcor. Decade IX. festo 9. Verius itaque puto, ad eumdem modum ubique apud Scholiast. scribendum esse. Præterea vox Φωκαεῖς huc perperam adducitur. Est enim a Φώκαια Ioniæ urbe, et etiam formatur Φωκαιεῖς, Latine *Phocæensis:* at *Phocensis* Græcis est Φωκεῖς, gentile τοῦ Φωκίς, quæ regio est Græciæ. Vide ad V. 34. § 8. Ut finiam, contra Salmasium, hic *ab Iolensibus* scribendum contendentem, ut modo contra Glareanum et Merulam, urgueo codicum undecim, quibus utor, dissensum, quorum nullus ita legit; quum fere omnes vulgatum tueantur.

Ex sociis Latini nominis scribi placuisset] Libri omnes *ire placuisset.* Gebh. *Ire* etiam omnes nostri, et edd. vett. quas vidi: *scire* se in Oxon. L. 1. et ed. Aleriensi principe invenisse, auctor est Hearnius. Moguntini monuerunt, sibi in membranis suis obvium fuisse *placuisset scribi;* unde Aldus *scribi placuisset* reposuit. Mox *trecenti* Lovel. 2. et Gaertner. Vide ad cap. præc. § 5.

§ 7 *Tantum ubique ægrorum*] *Tantum utrique ægrorum* Voss. unde conjici posset scribendum esse *utique.* Sed nihil muto.

Ut is numerus effici militum non potuerit: quod deerat militum] Postremam vocem e margine irrepsisse crediderim. *J. F. Gron. Numerus militum effici* Lovel. 6. Si alterutro loco vox *militum* ὑποβολιμαία est, eam priori potius delerem. Sed, similes vocum præcedentium repetitiones Livio familiarissimas esse, vidimus ad I. 3. § 9. Mox *hibernaverat* Lov. 6. Utrum ibi hibernarit Bæbius, vide ad c. 17. § 7.

§ 9 *Cui provincia Apulia evenerat, adjecta de Bacchanalibus quæstio est*] Pall. *objecta.* Gebh. Similiter Lov. 4. Gaertn. Harleian. et Mead. ambo. Præterea *provincia Apulia venerat* Harl. Lov. 3. Mead. 1. et Gaertn. a m. pr. Vide ad IX. 12. § 1. *Provincia Apuliæ venerat* Vossian. Lov. 1. 4. 6. Mead. 2. et Gaertner. a m. sec. Ita *pugnæ venisset* pro *pugna evenisset* erat in Mss. VIII. 31. § 5. Vide ad eumdem IX. 12. § 1. *Provincia Apuliæ evenerat* Lovel. 5. et edd. vett. quod eodem modo dici potuit, quo 'provincia Lucani et Galliæ' XXV. 3. 'lacus Lucrini' lib. XXIV. capp. 12. 13. 20. 'lacus Timavi' lib. XLI. capp. 1. 2. 'flumen Asturæ' VIII. 13. 'populus Atheniensium, Lacedæmoniorum' XLV. 23. 'arbor abietis' XXIV. 3. 'promontorium Pachyni' XXIV. 35. Vide Duker. ad Flori II. 6. § 18. Verius tamen videtur, seq. vocis literam initialem perperam in fine præced. repetitam fuisse. Vide ad hunc lib. c. 8. § 7. Præfero itaque vulgatum *provincia Apulia evenerat,* quod Frob. 1531. reposuit, et superest in Lovel. 2. Nam ita Livius loqui solet. Vide ad XXXVI. 39. § 1.

§ 10 *Apud L. Puppium prætorem*] Quidam codd. *T.* habebant, sed *L.* legendum. Consulibus enim M. Claudio Marcello et Q. Fabio Labeone L. Puppius fit prætor Apuliæ. Proximo autem ante eum anno Bacchanalium quæstiones cum omni cura executus erat L. Posthumius Tempsanus. De hujus autem Puppii executione nihil, quod sciam, meminit Livius. *Glar.* Prætoribus, qui Apuliam sortiebantur, quæstionem de Bacchanalibus adjectam fuisse significat. Sic enim de L. Postumio, qui triennio ante prætor fuerat, XXXIX. 41. 'Et L. Postumius prætor, cui Tarentum provincia evenerat, reliquias Bacchanalium quæstionis cum omni exsecutus est cura.' Hoc etiam loco L. Puppium priori anno, et L. Duronium sequenti prætores cum Apulia quæstionem eandem obtinuis-

se ait. Hoc dixi, ne quis *L. Postumium*, pro *L. Pupium*, hoc loco reponendum esse censeret, ut quidam fecerunt. *Sigon.* Et in prænomine, et in nomine gentili scripti et editi variant. Prænomen *Ti.* ipsi tribuit Voss. *T.* reliqui scripti nostri, Hearnii L. 1. et edd. vett. qui tamen lib. XXXIX. capp. 39. et 45. constanter *L.* vocatur, quod primus etiam Aldus hic reposuit. Dein *Puppium* Lov. 1. edd. Mog. et reliquæ, quia ita alibi apud Livium edebatur; sed recte Gronov. 1665. *Pupium* emendavit: ita enim non tantum edd. priores, sed et reliqui omnes codd. Eam etiam veram nominis orthographiam esse, vidimus ad XXXIX. 45. § 2. Insuper *proprætorem* ad marginem Livii conjicit Jac. Perizon. quia Pupius a. IↃLXX. prætor creatus Apuliam sortitus est; quam eum etiam proximo anno IↃLXXI. obtinuisse, et de Bacchanalibus, quorum residua quædam velut semina adparebant, jus dixisse, hic locus docet. Eo autem tempore non prætor, sed prorogato imperio proprætor fuit. Verum, 'proprætores' sæpe 'prætores' vocari, docuerunt Sigon. ad XXVIII. 38. § 4. et Duker. ad XXIII. 40. § 1.

Quam ad exitum ullum perductæ] Pall. *ullæ perductæ*. Gebh. Similiter Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. 6. Harl. Gaertn. Hearnii L. 1. et priscæ edd. Primus deinde Frob. 1531. dedit *ullum*; quod in reliquis fuisse videtur, unde nihil notatur.

§ 11 *Et leges de ambitu consules ex auctoritate senatus ad populum tulerunt*] In plerisque codd. hæc verba mutila erant, quanquam ne nunc quidem satis clara: quippe ea ita narrat, quasi ex prioribus nota sint; cum nusquam earum legum antea, quod quidem sciam, sit mentio. *Glar.* Pall. uterque, *Et legem de ambitu consules ex auct. sen. introduxerunt.* Vet. ed. *Et legem de amb. legationes consules ex auct. sen. introduxerunt.* Gebh. Quæ harum legum sententia fuerit, non constat. Vide Sigon. de Judic. II. 30. *Duk.* In omnibus etiam nostris, et Hearnii L. 1. plura verba exciderant ob repetitionem vocis *senatus* hoc loco, et *senatum* cap. seq. Ut vero verba præcedd. et seq. connecterent, varie ea interpolarunt: at singulas lectiones, manifesta scribarum somnia, recensere operæ pretium non est. Quod nunc exstat, Aldus ex Mog. cod. recepit. Ceterum Sigonius d. l. putat, hoc anno duas leges de ambitu, alteram ab Æmilio, [immo Cornelio; Livium enim anni IↃLXXI. gesta jam referre, ex verbis cap. præcedentis, 'His, inito magistratu, provinciæ ita sorte evenerunt,' patet] alteram a Bæbio latam esse. In dubium tamen res vocari potest, ac censeri, ambos consules simul unam legem tulisse, vel alternum alteri, et forte Cornelium Bæbio, eam ferendi provinciam concessisse: cur enim de eadem materia eodem tempore duæ leges ferri juberentur? una enim lex plura capita, quibus variæ ambitus speciei obviam iretur, continere potuit. An igitur, ut plures codd. omnesque edd. ante Aldum præferunt, legendum *Et legem de ambitu?*

CAP. XX. § 1 *Regum prima Eumenis*] Scribe cum antiquioribus *primas*, ut omnes tres includat numerus ille: sequitur enim, 'Lacedæmoniorum deinde exulum et Achæorum legati introducti sunt.' Est tamen vitium illud scripti Moguntini. *J. F. Gron.* Vox *Regum* deest in Lov. 3. sequens vox in Harl. Sed illa etiam utitur Polyb. eadem legatis responsa, quæ hic Livius, data referens, in Exc. Legat. num. LIII. Τούτοις, legatis regum, πρῶτον ἐχρημάτισεν ἡ σύγκλητος· *prima* quidem erat in cod. Mog. *primas* tamen, ut antea edebatur, Aldus, qui ex cod. Mog. lectionem vulgatam emendavit, retinuit; similiter reliqui usque ad Gruterum, cujus postuma ed. *prima* dedit. Sed recte Grono-

vius *primas;* neque aliter scripti nostri, nisi quod quidam eorum, qui *Legatos*, pro *Legationes*, ex glossa legunt, etiam præferant *primos*.

Ariaratis] *Ariarathis*, ut supra. *Sigon.* Vide ad XXXVII. 31. § 4. Adspirationem etiam agnoscunt plerique codd. et omnes edd. antiqq. Eam demum omisit Frob. 1535.

§ 3 *Et a Philippo, &c. duo legati venerunt, Philocles et Apelles*] Prima vocula deest in Lov. 3. Dein *Pholocles* Lovel. 1. 2. 6. et Mead. 1. *Pholoches* Voss. *Phelodes* Gaertn. *Pholodes* Lov. 3. et 4. Sed nihil mutandum cum reliquis. Nam *Philocles* etiam memoratur capp. 54. et 55. Utrumque etiam Ἀπελλῆ καὶ Φιλοκλῆ, tamquam legatos antea cum Philippi filio Demetrio Romam missos, refert Polyb. in Exc. Legat. num. XLVI. Mox *petenda ab senatu esset* Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. et Mead. ambo: *petenda esset ab senatu* Voss. et Gaertn. Præterea *speculatum magis, quam inquisitum missi* Lov. 3.

De iis, quorum Perseus Demetrium insimulasset sermonum] *Sermonibus* Lov. 1. 2. et Voss. quorum Lov. 2. etiam mox legit *habitis*, pro *habitorum*. Sed cum reliquis Mss. vulgatam lectionem præfero. Metabasis hæc sive, ut aliis videtur, enallage casus Livio est frequens. Supra III. 13. 'Summam pecuniæ quantam æquum esset promitti, veniebat in dubium.' v. 44. 'Periculum commune cogit, quod quisque possit in re trepida præsidii, in medium conferre.' XXIII. 10. 'Eum postulare, ut sibi dedatur.' XLV. 44. 'Omnium, qui in Macedonia imperatores fuerant, favore est adjutus.' Plura alia vide ad II. 57. § 3. IV. 41. § 6. V. 41. § 2. XXVII. 42. § 10. XXX. 31. § 9. XXXI. 44. § 2. XXXII. 10. § 5. XL. 36. § 7. XLII. 34. § 16. et adde Sanctium Minerv. IV. 12. et ad eum loc. Perizon. Burm. ad Rutilii Itiner. I. 191. Sueton. Calig. c. 43. et Cort. ad Sall. Jugurth. c. 14. § 11.

§ 4 *Fraudis in fratrem ministri et participes*] *Fraudibus* Lov. 4. quod eo modo dictum esse potest, quo 'amicus populo Romano;' de quo vide ad XXXIX. 47. § 10. Sed, dissentientibus reliquis scriptis, potius existimo *fraudibus* pro *fraudis* scribam illo lapsu dedisse, de quo vidimus ad XXII. 8. § 7.

§ 5 *Omnium, præterquam fraterni sceleris, &c. ignarus*] In Frobenio reperio primo; scripti editique veteres, nec non ipsa Moguntina, et tres eam secutæ *præterquam fraterno scelere*. Quo significatur, omnium, quæ de se patrem, fratrem, totam aulam agitare posset suspicari, inscium fuisse, præterquam quantum ex scelere fraternæ accusationis colligeret. *J. F. Gron.* Priorum edd. lectionem servant Hearnii Oxonn. Crevierii Victor. omnesque nostri, excepto Lovel. 2. ex quo quum nihil in excerptis notatum fuerit, eum *fraterni sceleris* exhibuisse, verisimile est. Huic tamen lectioni tanto minus tribuo, quod non in Frob. 1535. sed jam 1531. primum exstitisse videam. Mox *nec magnam, nec ullam* Lov. 3. *neque magnam, nec ullam* Lov. 4. *neque magnam, neque nullam* Harl. et Mead. 1. Vide ad l. IX. c. 9. § 14. Deinde *sibi* nescit Lov. 2.

Quum obsideri aures a fratre cerneret] Forte malis *cujus obsideri aures*. Potest tamen et illud tolerari. *J. F. Gron.*

§ 6 *Circumspiciens dicta factaque sua, ne cujus suspiciones augeret*] Pall. uterque *nec hujus suspicionis egeret*. Gebh. Similiter Lov. 2. 4. et 6. *nec hujus suspiciones egeret* Mead. 1. *ne hujus suspiciones egeret* Harl. *ne hujus suspicionis egeret* Lov. 3. et Gaertn. *factaque sua, ne hujus suspiciones ex re* Vossian. *factaque ex re*, mediis vocibus omissis, Lov. 1. Mox *cognitione Romanorum* Voss. et Gaertn. *cogitatione Romanorum* Lov. 1. 2. 3. et 6. Tum *sibi scribi* Gaertn. at *sibi* exsulat a Lov. 6. Tandem *exasperare animum sentiebat* Lov.

1. et Harl. *exasperari patris animum sentiebat* Lov. 2. et 6. *exasperari sentiebat* Voss.

Cap. xxi. § 1 *Stobos Pæoniæ exercitu indicto, in Medicam ducere pergit*] *Mædicam.* Græci enim Μαιδική, ut ante. *Sigon. Stobes* Lov. 3. *Stabos* Harl. *Scobos* Voss. Lov. 2. 5. 6. Gaertn. et ed. Camp. Vide ad xxxix. 53. § 15. Tum *exercitum indicto* Harl. *exercitu in diuo* Lov. 1. 3. 4. et Mead. 1. *exercitum in diuo* Voss. et Gaertn. Hinc *in Macedoniam ducere* omnes Mss. nostri, Hearnii L. 1. et edd. ante Frob. qui *in Mædicam* a. 1531. reposuit: *in Medicam* sola operarum errore ed. ipsius Sigonii. Vide ad xxvi. 25. § 6. Paullo ante *simul* priori loco deest in Lov. 2. Vide ad xxvii. 15. § 14. Voces etiam *a se* exsulant a Lov. 3.

§ 2 *Vulgatæ opinioni crediderat, Ponticum simul et Adriaticum mare, et Istrum amnem*] De hac re multa habet Is. Vossius ad Pomp. Melam ii. 11. *Duk. Vulgari opinioni* Gaertner. Sed mnx cap. proximo sequitur, 'Nihil vulgatæ opinioni degressi inde detraxerunt.' Tum *Adachum mare* corruptissime Voss. qui *Adriaticum* pro varia lectione ostentat. *Hadriaticum mare* Lov. 5. et edd. principes. Vide ad xxiv. 10. § 10. Hinc *Istrium amnem* Voss. *Histrium amnem* Lov. 1. *Histricum amnem* Harl. *Histrum amnem* Lov. 2. 3. 4. 6. et Gaertn. In additam adspirationem pronior videtur Dausq. in Orthogr. part. ii. ea voce. Similiter præcipuos Virgilii codd. præferre, testatur Nic. Heins. ad Maron. Georg. l. iii. vs. 350. et ita ex mente ejusdem Heinsii edidi apud Silium i. 326. qui in fronte exemplaris, ad cujus margines Mstorum lectiones adnotavit, auctor est, semper in integerrimo Silii cod. Coloniensi *Hister* scribi. Paullo ante *in vertice* Lov. 1. 3. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, et edd. ante Ascens. qui *in verticem* a. 1513. emendavit. In seqq. perperam *ex Alpibus* Lov. 3. et Gaertn.

§ 3 *Viam exercitui nullam esse*] Pall. *exercitui viam esse.* Vet. ed. *exercitui viam non esse.* Gebh. *Exercitui viam esse* Lov. 1. et 4. *exercitui viam non esse* Harl. Mead. uterque, Lov. 3. 5. et edd. vett. *viam exercitui non esse* Hearnii L. 1. *nedum exercitui viam esse* Lov. 2. et 6. *exercitui inviam esse* Voss. *exercitui minari esse* Gaertn.

Paucis et expeditis per difficillimum aditum] Minus ambiguum foret *per difficillima.* J. F. Gron. Nondum ita sentiebat Gronov. Obs. iv. 2. 29. sed putabat repetendum esse *viam.* Qua ratione ductus deinde sententiam mutaverit, non possum scire. *Duk.* Gronovii emendationem probat Crevier. Verum quum huic uni innitatur, quod vulgata scriptura ei nimis ambigua visa sit, ambiguum illud tolletur, et emendatio ipsius non necessaria erit, si una voce legamus *perdifficillimum.* Ita ediderunt Aldus, et quidam recentiorum; quod demum mutavit Sigonius, unam iterum vocem in duas dividens. Contra *perdifficillimum* probat Vossius Gramm. vii. 17. et exempla superlativorum non tantum cum *per* compositorum, sed quædam etiam, quibus aliæ intensivæ particulæ adduntur, in medium protulit. Adde Sanctium in Minerv. iv. 9. et quæ ibi notavit Perizon. Vide etiam Falster. in Supplem. Ling. Lat. voce 'Perdifficillimus.' Ejusdem generis sunt 'maxime gravissimus' apud Liv. xli. 23. ubi locutio iterum Gronov. displicet: 'quam pinguissimus' apud Colum. ii. 9. 'prælaltissimus' apud Apul. Met. viii. 168. ed. Pricæi: 'Seque in prælaltissimum puteum, &c. præcipitavit:' ubi quum Pricæus in Msto Oxon. invenerit *Seque peraltissimum*, etiam legi posset *Seque in peraltissimum.* Sed nec vulgatum damno. Positivus 'perdifficilis' obcurrit apud Liv. xxxii. 11. et xliv. 8. aliisque locis.

§ 4 *Quærit ab eo, Quum tanta difficultas itineris proponatur*] Hic quærit,

nemo respondet: itaque quidam suspicantur, defectam esse orationem. At ego nihil definio. Multa enim similia passim in hoc libro reperias. *Glar.* Quum postea addatur, Demetrio adsentiendum patri fuisse, ne invitum parere suspicio foret, Livius aperte indicat, Demetrium ad singula capita a patre proposita respondisse eadem adprobando. Ceterum *ut tanta difficultas* Mead. 1. ubi *ut* accipi posset pro 'quamvis;' de quo vide ad XXII. 25. § 2. Aliorum tamen in vulgatum consensus nihil mutandum esse persuadet. Paullo ante *mulceret* Mead. 1. Male. XXVIII. 25. 'Ipsis placido sermone permulcentibus notos.' XXXVI. 12. 'Placida oratione territos quum permulsisset.'

§ 5 *Qui, sæva tempestate jactatus, quum in eadem nave secum*] *Qui, a sæva* Harl. et Gaertn. Ovid. Trist. I. 11. 13. 'Sæpe ego nimbosis dubius jactabar ab Hædis.' Alii omnes vulgatum tuentur. Dein voculam *quum* omittunt fere omnes nostri, quorum quidam eam ante, quidam post voculam *secum* inserunt. Voces etiam *in eadem nave* nescit Harl. Paullo ante *tamen* abest a Voss. *rebus* a Lovel. 1. *oblivisci non posse Antigoni*, reliquis omissis, præfert Harl. *Antigoni inviti*, addita voce, legunt Voss. et Gaertn. in sequentibus *dicitur*, pro *diceretur*, Lov. 3. et *ut ipsi meminissent* Voss. et Lov. 3. ac 6. Vide ad lib. II. c. 44. § 3.

§ 6 *Remissurum in Macedoniam esse*] *Missurum in Macedoniam* Lov. 3. *remissurum se in Macedoniam* Gaertn.

§ 7 *Consultaret, quæ proxime itinera ad mare, &c. ducerent*] *Consultasset* Harl. *consultarent* Voss. quod etiam voluisse videtur Gaertn. *resultarent* præferens. Præterea *quia proxime itinera* Lov. 4. Harl. et Mead. 1. *quia proxima itinera* edd. priscæ: *qua proxima itinera* ed. Ascens. anni 1513. *qua proxima itinera* se in cod. suo invenisse, Moguntini monuerunt: neque aliter Lovel. 3. et Mead. 2. quod Aldus adscivit, et editores eum secuti servarunt usque ad Gronov. qui a. 1665. vulgavit *quæ proxime itinera*. Id vero utrum de industria, an typothetarum errore factum sit, non constat, quia mutatæ lectionis nulla in notis ratio redditur. Recentiores omnes ed. illam Gronovii secuti sunt; eademque lectio in reliquis Mss. nostris exstitisse videtur. Ipse tamen Gronov. hunc locum ad partes advocans ad I. 23. § 5. *qua proxime* laudavit, multisque ibi locutionem illam inlustravit. Eamdem itaque lectionem restitui. Mox *ratio belli esset futura* Voss. et Gaertn. *ratio belli futura esset* Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. et Mead. ambo.

§ 8 *Non solum parendum patri tum*] *Parendum patri tutum* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. ante Froben. 1531. perperam duabus prioribus literis voculæ *tum* iteratis. Similem errorem vidimus II. 12. § 8. et XXXVI. 15. § 1. Contra literas easdem in voce *tutum* geminare neglexerunt XXXV. 12. § 11. Vide ad X. 37. § 2.

§ 9 *Ut tamen iter ei tutum in Macedoniam esset*] *Iter et tutum* Harl. et Mead. 1. *ei iter tutum* Lov. 3. *iter tutum* Vossian. Lov. 1. 2. 6. et Gaertn. Hinc *in Macedoniam faceret* Lovel. 6. Mox *regiis* deest in Lovel. 3. 6. et Hearnii L. 1. *prætoribus regis* legunt Lov. 1. 2. 4. 5. Voss. Harleian. Mead. uterque, et edd. vett. Vide ad lib. XXXII. 6. § 6. *Regiis* primus dedit Aldus. Mox § seq. *haud cuiquam dubium* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harleian. Mead. ambo, et Gaertn. Tum *cæperit* Harl. et Mead. 1. Tandem *regis animo ita inclinato* Voss. Lovel. 1. 2. 3. 6. et Gaertn.

§ 11 *In præsentia dat ei omnia mandata*] *Omnia* redundat. *Gelen.* Illud *omnia* in solo tantum inveni Lov. 5. ceteri codd. ignorant: *dat ea mandata* legunt Lov. 1. 3. 6. et Voss.

Ut elicere omnia arcana, &c. possit]

Ac elicere omnia arcana, &c. posset Harl. et Mead. ambo: *posset* etiam reliqui omnes Mss. Hearnii L. 1. omnesque edd. usque ad ultimam Gruterianam, quæ, invitis exaratis et excusis, *possit* dedit. Alterum revocavi. Cur autem *ac elicere* displiceat, patebit ex x. 36. § 17. Neque repetitio τοῦ *ut* displicere potest: 'ut insinuaret se, ut elicere posset.' Vide ad i. 17. § 11.

Cap. xxii. § 1 *Septimis demum castris*] Non ita longe Æmus mons a Medica abest; sed parva regem fecisse itinera verisimile est. *Glareanus.* *Deinde*, sive *deiñ*, pro *demum*, Harl. sollemni librariorum errore. Vide ad ii. 38. § 5. c. 52. § 2. iii. 2. § 10. iv. 41. § 7. cap. 49. § 15. v. 45. § 6. viii. 15. § 7. cap. 26. § 6. ix. 17. § 11. xxi. 2. § 1. c. 25. § 11. xxii. 13. § 8. c. 17. § 6. c. 61. § 7. xxiii. 18. § 6. c. 19. § 11. xxiv. 26. § 15. xxxvi. 2. § 2. xxxviii. 39. § 5. xl. 32. § 1. Adde Gruter. ad Suet. Aug. cap. 7. viros doctos ad Suet. Aug. cap. 31. Torren. ad Val. Max. iii. 2. 9. et vi. 6. 5. et Ondend. ad Front. i. 1. § 7. 9. Paullo ante *prius*, pro *primum*, Lovel. 2. 3. 6. *primus* Harl. et Mead. 1. Tum *Hemo* plerique codd. Scribendum nempe *Hæmo*. Vide Dausq. Orthogr. parte ii. ea voce.

Ad deligendos, quos duceret secum] *Ad diligendos* Lovel. 1. Vide ad lib. xxxvii. c. 51. § 7. *Ad eligendum* Lov. 2. *ad eligendos* Voss. et Gaertn. Reliqui receptum tuentur. 'Deligere' seligendi significatione inlustravi ad ix. 17. § 15. Vide etiam ad Epit. Liv. xxvii. Ejus verbi litera initialis elisa erat ab ultima vocis præced. Vide exempla ad ii. 44. § 6. quibus, si operæ foret, innumera alia ex solis Livii Mss. addi possent. Quin et alibi, ubi eadem ratio erroris dari nequit, librarios 'deligere' et 'eligere' confudisse, vidimus ad lib. xxxiv. c. 29. § 10.

Tertio die iter est ingressus] *Posterò die* legendum. Ex notis numerorum manavit error, *II.* et *III.* Ita legendum esse, verba Livii indicant, qui ait, 'septimis demum castris ad radices montis pervenit: ibi unum moratus diem, tertio die iter est ingressus:' post autem, 'tertio demum die ad verticem perventum.' Quis est, qui non intelligat, ita accipiendum esse, ad radices montis unum diem regem esse moratum, postero die iter esse ingressum, tertio demum in verticem pervenisse? *Sigon.* Si hoc necessario emendandum est, pro nota *II.* non minus legi potest *secundo*, quam *postero*. Sed mihi nondum liquet, hic aliquid corruptum esse: nam numerus trium dierum sic iniri potest, ut septimus, quo Philippus ad radices montis pervenit, primus trium sit; quo ibi moratus est, secundus; quo iter in montem ingressus, tertius. Nec verba Livii, 'tertio demum die ad verticem perventum,' patiuntur interpretationem Sigonii, qui primum diem adscensus in montem eum putat, quo rex ad radices illius moratus est. Neque enim hic inter tres dies, quibus montem adscendit, numerari potest. Ex rationibus Sigonii non plures dies in adscendendo, quam in descendendo, consumti sunt. Sed hoc repugnat verbis Livii, qui regem 'triduo adscendisse, biduo degressum' dicit. Eadem ratione 'dies tertius' dicitur. xliv. 3. 'Quum alacres, protinus duceret ad castra hostium, consulem hortarentur, dies unus fessis labore viæ ad quietem datus est: tertio die consul ad hostem ducit.' *Duk.* Cum Sigonio facit Doujatius. Contra adversus eum vulgatum metur Crevierius, et tertium diem, quo Philippus iter ingressus esse dicitur, eodem modo numerat, quo Dukerus. Male etiam Sigonium verba ultima § 4. interpretatum, eodemque modo, quo idem Dukerus docuit, accipienda esse, ad marginem Livii monuit Jac.

Perizonius. Ceterum vox *iter* deest in Lov. 1. 3. 6. et Voss.

§ 2 *Invia loca excipiebant*] *Expediebant* Voss. An forte voluit *inpediebant?* Sed nihil muto. 'Excipere' pro non interrupta, continua serie sequi, Livio est familiare. Vide ad II. 61. § 1.

§ 3 *Pervenere deinde in opacum iter*] Ita demum postrema Gruteri ed. *In tam opacum iter* quidquid vidi priorum edd. et Mstorum meorum, cum Hearnii Oxonn. et Victor. Crevierii, qui recte hanc lectionem Livio restituit. Mox *inmixtorum aliorum ramorum*, duabus vocibus neglectis, Lov. 3. Sed, 'missus' et 'mistus,' vel 'mixtus,' passim a librariis confundi, vidimus ad III. 57. § 9. Tum *prospici cœlum* Lov. 1. et 3. An 'perspicere cœlum' hic est præ densitate arborum per earum ramos conspicere cœlum? Et eo forte sensu vox illa ferri potest XXII. 6. § 8. ubi malebam *prospicere*.

§ 4 *Quod rarum in aliis locis esset, adeo omnia contecta nebula*] *Raro* Lov. 3. Tum *adeo esse omnia* Vossian. et Gaertn. Sed librarii infinitivum de suo addiderunt, existimantes verba illa a proximis pendere, hoc modo: *rarum, adeo esse omnia contecta.* Sed intelligendum *sunt*, vel *erant*. Paullo ante *ut vero magis adpropinquabant* Gaertn. De sensu verborum 'tertio demum die ad verticem perventum' vide ad § 1. *Pervenerunt* legit Lov. 3. in contextu, *perventurum* in margine.

§ 5 *Nihil vulgatæ opinioni, degressi inde, detraxerunt*] *Volgatæ* cod. Mog. Vide ad XXXIX. 53. § 2. Tum *digressi* pauci codd. mei, et omnes edd. usque ad Gronov. qui recte *degressi* substituit, reliquis meis adsentientibus. Vide mox ad § 7. Tum *quam diversa*, elisa media voce *quod*, Harl. Vide ad XXXVII. 54. § 4. Tum *potuerunt* Harl. Mead. 1. et Gaertn.

§ 6 *Ante alios rex ipse*] *Ante illos* Voss. et Lov. 1. sæpius obvio scribarum lapsu. Vide ad XXIII. 7. § 3. De locutione 'ante alios' vide ad V. 25. § 11.

§ 7 *Duabus aris ibi Jovi et Soli sacratis quum inmolasset, (quatriduo adscenderat) biduo digressus est*] Quomodo 'quatriduo ascenderat,' si 'tertio demum die in verticem' pervenerit? Hæc parit menda lectorum, atque librariorum incuria. Pro certo habeo, tollendam esse parenthesim et legendum, *quum immolasset, qui triduo ascenderat, biduo digressus est.* Quamquam ne *digressus* quidem probo: non enim 'ascendere' et 'digredi' contraria sunt, sed 'degredi;' quo verbo usus est et alibi Livius, ut XXIX. 32. 'Cum quingentis peditibus degressum jugis Massanisam persecutus:' et XXIX. 2. 'Cum equitibus ad pedes degressus.' Descensum enim ex alto hoc verbum significat. *Sigon. Qui triduo* conjectura Sigonii est, quum antea legeretur *quatriduo ascenderat.* Ubi nulla mutanda litera, tantum dividenda vox erat, *qua triduo ascenderat.* J. F. Gron. Contrario errore *sedecim*, pro *se decem*, emendat Perizon. XLII. 21. § 2. Pariter *interdum*, pro *in triduum*, datum erat in Mss. III. 5. § 14. *nam quater*, pro *namque ter;* vide viros doctos ad Nas. Met. III. 351. *post triduum*, pro *postridie*, in cod. Sangerm. apud Colum. VI. 30. *Digressus* in solis inveni Lov. 1. 3. 6. et Voss. Reliqui cum Sigonio recte *degressus.* Vide modo ad § 5. et supra ad IV. 17. § 11. Præterea *sacratis* non comparet in Harl. Mox *similima brumalibus* Lov. 5. et edd. ante Frob. qui a. 1535. *similia* emendavit.

§ 8 *Nihilo lætiora in castris invenit: ubi summa penuria erat*] *Nihil lætiora in castra* Gaertn. *nihil lætiora in castris* Lov. 5. et edd. ante Frob. 1535. ubi vulgatur *nihilo*, quod servant reliqui codd. *nihilo lætiora castris* Lov. 3. et 6. Vide ad IX. 32. § 12. Sed reliqui præpositionem servant. Deinde *ibi summa* Harl. Vide ad XXVII. 5. § 2.

Ut in regione, quam ab omni parte solitudines clauderent] Prima vocula deest in Lov. 6. Tum *quam in omni parte* Gaertn. *quum omni parte* Harl. Infra c. 34. 'Gente ne nunc quidem omni parte pacata:' ubi vide. Verum alterum tuentur omnes Mss. reliqui. Supra XXX. 36. 'A parte omni circumdatis equitibus.' l. XXXVI. c. 9. 'Ab omni parte simul obpugnare mœnia est adgressus.' XLIV. 8. 'Ab omni parte muros firmat.' Horat. Od. II. 16. 27. 'Nihil est ab omni Parte beatum.' Ovid. Her. XV. 45. 'Omnique a parte placebam.' Similiter 'magna ex parte' Liv. XXXVIII. 3. 'in ulla parte' XXXIX. 36. 'omni ex parte' Cic. de Amic. c. 21.

§ 9 *Itinere inde simili fugæ in Dentheletas transcurrit*] *Dantheletas*, ut supra. *Sigon. Dentilētos*, seu *Dentilentos*, Lov. 3. *Dentiletos* Voss. Lov. 1. 4. Harleian. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii L. 1. *Denthiletos* Lovel. 2. 6. *Dentilocos* Lov. 5. et edd. principes. *Dentilochos* proximæ. *Dentheletas* demum Frob. 1535. reposuit: sed *Dentheletos* rescripsi. Causam vide ad XXXIX. 53. § 12. Vox *fugæ* exsulat a Lov. 1. 3. 6. et Voss. Tum *discurrit* præfert Gaertn.

§ 11 *Rapiendo enim passim villas primum, dein quosdam vicos etiam evastarunt*] *Rapiendo passim primum* Lov. 5. et edd. principes. *Τὸ enim* deest etiam in excusis tempore eis proximo. Quum autem postea Moguntini monuissent se in membranis suis invenisse *rapiendo enim passim per villas, τὸ enim* inde adscivit Frob. 1535. quod exhibent reliqui Mss. nostri. Tum *deinde etiam quosdam vicos vastarunt* Lov. 3. *deinde quosdam etiam vicos evastarunt* Lov. 1. *dein quosdam etiam vicos evastarunt* Voss. Mead. 1. Gaertn. Lov. 5. et edd. ante Froben. 1535. *dein quosdam et vicos evastarunt* Lov. 6. *dein quosdam vicos evastarunt* Lov. 2. et Harl. *dein quosdam etiam vicos vastarunt* Lovel. 4. et Mead. 2. Sed 'evastare' Livio frequens est, et hinc non mutandum. Vide ad XXXII. 33. § 14.

§ 12 *Frumento inde sublato, in Mædicam regressus*] Id nomiois hoc loco apud neminem invenio: sed ferri potest, ut cum re nomen quoque vetustate abolitum sit. *Glar. Frumento deinde sublato* Lov. 5. et edd. ante Aldum, qui emendavit *inde*, consentientibus ceteris codd. nostris. Tum *in Mædicam ingressus* Voss. Mox *ipse campestri aditu* Lov. 6. Dein § seq. *ab superioribus locis* Voss. Lov. 1. 2. 4. et Gaertn. *de superioribus locis* Lov. 3.

§ 14 *Iidem, postquam exercitus recessit, obliti obsidum*] *Idem* Lov. 1. Harl. Mead. 1. et Gaertn. Alia ejusdem erroris exempla vide ad II. 39. § 12. III. 30. § 1. IV. 50. § 8. V. 25. § 13. VI. 7. § 8. et passim. De caussa erroris vide ad XXXVIII. 27. § 8. Pro *idem*, sive *idē*, datum erat *īde*, sive *inde*, in Lov. 3. Vide ad XXXI. 38. § 9. Præterea duo ultima vocabula non agnoscit Harl.

§ 15 *Fraude prætoris Didæ*] *Fraude Didæ prætoris* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. et Mead. ambo. *Didæ fraude prætoris* Lov. 5. et edd. vett. Eo, qui nunc obtinet, ordine vocabula edidit primus Aldus. Mox *in Macedonibus* Voss. Lov. 1. 4. Mead. 1. et Gaertn. Tum *redit* Lov. 3. Vide ad XXXVI. 35. § 2.

CAP. XXIII. § 2 *Cui consilio adjutor Deum beneficio oblatus videbatur*] Omnia hæc desunt in Harl. culpa librarii, cui fraudi fuit similitudo inter ultimas syllabas vocum *meditabatur* et *videbatur*. Vide ad IX. 11. § 11. Mox § seq. *proditum* Lovel. 6. *prodit* Harl. Vide ad X. 10. § 1.

§ 4 *Inde Herodotus*] Ita primus vulgavit Ascensius, cujus errorem emendarunt Moguntini, ex membranis suis revocantes *Herodorus*, ut antea editum fuerat. Id sequentes editores servarunt usque ad Dan. Heinsium; cujus, tamquam qui Livium

recensuit, nomen præferens ed. Elzevir. iterum *Herodotus* substituit, lectionem illam retinentibus Gronoviis, Doujatio, et Clerico. At reliqui recentiores, præeunte Hearnio, recte iterum adsciverunt *Herodorus*, probantibus Mss. nostris, et Hearnii Oxonn. Mox corruptissime *Demetrius insimulatur adusari nisus* Voss. nec melius *Demetrius insimulatur adversarii visus* Lov. 1.

§ 6 *Legati, jam ante præmeditatis in Macedouia, quæ ab Roma renunciarent, venerunt*] Lege *præmeditati*. J. F. Gronovius. *Jam ante præmeditati*, ut Gron. conjecit, Voss. et Lov. 2. Ita XXXVIII. 3. 'Nihil, ne bellum haberent, prius, quam in conspectu hostis erat, præmeditati.' Omnes alii codd. stant pro vulgato, nisi quod *præmeditatis jam ante* legat Harl. Ob quorum consensum si quis vulgatam lectionem præferendam putet, non adversabor. Quum enim 'meditari' ac 'meditatus' sensu passivo usurpari, multis exemplis docuerit Vossius Gramm. v. 6. et quibusdam, quæ ex Calepino suo hausit, Doujatius, etiam compositum *præmeditatis* hic eodem modo capi posse videtur. Similiter Quinctil. Inst. Orat. v. 13. § 3. 'Accusator præmeditata pleraque domo adfert.' Solet autem et alibi deponentibus ita Livius uti. Vide ad XXXIV. 40. § 2. Ita autem hic deerit pronomen demonstrativum *illis*, vel *iis*, quod est supplendum. Vide ad XXIII. 15. § 4. Præterea voces *in Macedonia* desunt in Harl. *in Macedoniam* legunt Voss. Lov. 1. 5. 6. Mead. 1. Gaertn. et edd. antiquissimæ, quasi jungi deberent *in Macedouiam venerunt*. Sed recte Moguntini ex cod. suo emendarunt *in Macedonia*. Et ita ceteri Mss. nostri.

§ 8 *In literis, si quid adolescens, cupiditate regni prolapsus, secum egisset*] *In literis erat* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo. Tum *secum* omittitur in Harl. Hinc post *egisset*, ubi vulgo minor est distinctio, maximam cum Crevierio recepi. Mox *suorum quoddam* Voss. *suorum quiddam* Lov. 1. *suorum quemque* Mead. 1. *quemquam suorum* Lov. 2.

Sese esse, qui ullius inpii consilii auctor futurus] Vox *sese* deest in Lov. 2. sequens *esse* in Voss. Lov. 1. 3. 4. 6. Harl. Mead. 1. et Gaertn. Sed altera alteram intercepisse verisimile est. Tum *inpii consilii auctorem futurum* Voss. et Lov. 1. Mox § seq. *diu cruciatus indicio etiam ad patrem accusavit*, reliquis omissis, perperam Harl.

CAP. XXIV. § 1 *Demetrium iterum ad patrem accusavit Perseus, fuga per Pæoniam præparata: arguebant et corrupti*] Lege *fuga per Pæoniam præparata arguebatur*, non *arguebant*. Gelen. In vet. lib. *arguebant et corrupti quidam*. Hinc ego, sensum et auctorem secutus, legendum et distinguendum puto: *Demetrium iterum ad patrem accusavit Perseus de præparata per Pæoniam fuga: arguebant eum corrupti quidam*. Iccirco autem ait *iterum*, quod primum de insidiis sibi factis accusaverat; nunc de fuga, cujus indicia et comites et literas falsas T. Quinctii afferebat. *Sigon.* Pall. uterque præfert *Demetrium iterum ad patrem accusavit fuga per Pæoniam præparata: arguebant et corrupti quidam*. Nec alia visitur scriptura in vet. ed. *Gebh.* Andreas *accusavit fuga per Pæoniam præparata: arguebant et corrupti*. Et sic omnes usque ad Ascensium. Magontiaci primum dederunt *accusavit Perseus fuga:* et secuti Aldus, Juntas, Frobenius. Gelenius ex eodem codice, in quo passim male oculis usi, qui priores edidere variantem scripturam: *accusavit Perseus: fuga p. P. pr. arguebatur, et corrupti*. Hic Sigonius pannuceam facit: ex Mag. adsumit *Perseus*, ex edd. *arguebant*, de conjectura reddit *eum*, et inserit τὸ *de*. Primum inquit de insidiis, iterum de fuga, cujus indicia comites et falsæ literæ T. Quinctii. Quid, quæso, in literis

Quinctii de fuga? Immo accusavit proditionis et adfectati per Romanos regni: argumenta fuga et sollicitati comites, et literæ Titi adolescentem egisse secum de successione confessi. Nihil melius Geleniano: etsi olim explicabamus non incommode illud *accusavit fuga*. Sed vincat verum. *J. F. Gronov. Accusavit: fugam per Pæoniam præparatam arguebant et corrupti* Voss. *accusavit fuga* (*de fuga* Lov. 3.) *per Pæoniam præparata: arguebant* (*arguebantur* Lov. 2. et 6.) *et corrupti* Lov. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii L. 1. quod Gronovius etiam in Barber. et Pet. membranis, atque edd. Andreanis invenerat, et priori ed. nott. probarat, existimans *Demetrium accusavit fuga* similiter dici, ac 'dictatura legem tulit' VIII. 12. 'inopia et miseria civitatis istam legem scripsit' XXXIV. 6. ubi hoc genus loquendi pluribus inlustravit. Melius tamen curis secundis lectionem Gelenii prætulit. Mutatio enim verborum activorum in passiva, et vicissim passivorum in activa *accusavit*, *arguebatur*, *urguebant*, qua Livius delectatus est, genium sermonis ejus aperte præfert. Vide quæ notantur ad IV. 2. § 7. VIII. 34. § 9. et XXXV. 44. § 6. Librarii compendia *arguebaſ*, id est *arguebatur*, et *arguebā*, id est *arguebant*, confuderunt. Vide ad XXXVIII. 40. § 1.

§ 2 *Nihil tamen palam gravius pronunciatum de eo est*] Vox *palam* deest in Lov. 5. et ed. Camp. sequens *gravius* in Lov. 3. *de eo* in Lov. 5. et edd. principibus. Præterea *nunciatum* legit Harl. Mox *nequid cura* Vossian. Lov. 6. et Gaertn. *ne quidem cura* Lov. 1.

§ 3 *Ab Thessalonica Demetriadem*] *Ab Thessalonice* Voss. Lov. 2. 3. Mead. uterque, Gaertn. et præcipue cod. Mogunt. Utrumque Livium adhibuisse, *Thessalonica* et *Thessalonice*, vidimus ad XXXIX. 27. § 1. Optimum igitur codicem spernere nolui.

Ad Astræum Pæoniæ Demetrium mittit, &c. Perseum ad Philippopolin] Ptolemæi codd. III. 13. *Æstræum* cum *æ* diphthongo in utraque habent syllaba Αἴστραιον. *Glar.* Præpositio *ad* nominibus harum urbium juncta tollenda. Nam et vet. lib. habent tantum *Astræum Pæoniæ*. Et Priscianus VII. 738. ex lib. XL. T. Livii Hist. ab Urbe cond. citat hæc duo verba 'Perseum Amphipolim,' non 'ad Philippopolim.' Est autem Amphipolis oppidum item Thraciæ, quod in errorem inscios librarios aut imperitos, vel potius audaces emendatores impulit, ut *ad Philippopolim* scripserint, pro *Amphipolim*. *Asterium* porro legendum est ex vet. lib. Strabone, et Stephano, Ἀστέριον, πόλις Θετταλίας. *Sigon.* Membranæ *Perseum Amphipolim ad obsides, &c.* Sed sive cum Stephano *Philippopolim* in Macedonia, sive cum Plinio in Thracia statuamus, æque hic convenit: licet etiam scripta lectio recipi posse videatur, cum non tantum in Syria hujus nominis urbs a Seleuco juxta Euphratem condita sit; verum etiam Macedonia suam *Amphipolim* habuerit, habeatque etiam nunc, sed quæ hodie *Chrysopolis* mutato nomine vocetur, sitque officina cudendæ monetæ Turcicæ. *Modius.* Lectionem, quæ ante Sigonium vulgo exstitit, in uno tantum meorum Lov. 5. inveni: *dstreum Pæoniæ Demetrium, &c. Perseo ad Philippolin* Voss. *Astreum Pæoniæ Demetrium, &c. Perseo ad Philippopolim* Lovel. 1. *Astreum Pæoniæ Demetrium, &c. Perseum ad Philippopolim* Lov. 4. et Mead. ambo. Neque aliter Gaertn. et Lov. 2. nisi quod prior tres priores voces nesciat, a posteriori vox *Perseum* exsulet. *Astreum Pæoniæ Demetrium, &c. Perseum ad Philopolin* Lov. 3. 6. et Harl. Sigonium præpositionem ab initio recte delevisse, codd. confirmant. *Amphipolin* etiam, pro *ad Philippopo-*

lin, membranas suas legere, Moguntini testantur; et ita est c. 56. Alibi tamen semper *Amphipolim*, ut Sigonius emendat, scriptum invenio. Vide lib. XLIV. capp. 24. 43. 44. 45. 46. lib. XLV. capp. 6. 28. &c. Similiter *Neapolim*. Vide ad c. 41. § 2. Quod vero Sigonius *Asterium* legat, nemo, credo, inceptum ejus probabit. Nam, ut ipse agnoscit, Thessaliæ urbs est, eaque regio satis remota est a Pæonia, ubi sita erat urbs, in quam Demetrius a patre missus est; ut etiam Doujatius observat, qui *Æstræum* legendum censet, ut antea Glareanus emendarat. Et ita nomen hujus urbis scribendum contendit Harduin. ad Plin. IV. 10. monente Crevierio. Ob codicum tamen consensum in *Astræum*, nihil mutare audeo, nisi quis vellet *Astræam*. Quæ enim Ἄστραιον Ptolemæo, Ἀστραία vocatur Steph. Byz. ubi hoc poëtæ Hadriani fragmentum laudat: Οἵ δ' ἔχον Ἀστραίαν τε Δόβηράν τε. Junguntur hic Ἀστραία et Δόβηρα, ut Ἄστραιον et Δήβορα apud Ptolem. Certe, ejecta conjectura, quam Sigonius in contextum receperat, codicum lectionem revocavi, donec de vera lectione melius constet.

§ 5 *Seu institutum, seu simulatum est*] *Immolatum est* Voss. et Lov. 1. ac 6. *insimulatum est* Harl. Mox *datum venenum* Lov. 3. et 6. Dein § seq. *Poculo epotato* Lov. 1. et 3. a m. sec. Hinc *exortis doloribus* Lov. 6. Vide ad v. 29. § 3.

Heracleam venit] *Heracleam* puto Lyncestidos, quæ est ad Erigonem amnem. *Glar.*

§ 7 *Intromissi deinde Thyrsis quidam Stubaræus*] Vet. lib. *Stubereus*. Recte. 'Stuberæ' enim ante et post meminit Livius, et Græci Στυβήρας. Quam tamen vocem suspectam habet Glareanus ad XXXI. 39. § 4. *Stuberæus* tamen scribendum: omnia enim nomina oppidorum in *ra* desinentia eum edunt gentilis nominis finem, auctore Stephano in Αἴβουρα. *Sigon. Intromissis* (*intromissi* Lov. 6.) *deinde Thysis* Voss. et Lov. 1. ac 6. *intromissis deinde Thyrsis* Lov. 3. et Gaertn. *intromissis* (*intromissi* Lov. 2.) *deinde Thusis* Harl. Mead. 1. et Lov. 2. *intromissi* (*intromissis* Mead. 2.) *deinde Thressis* Lov. 4. et Mead. 2. Vox *Thyrsis* deerat in Hearnii N. lacuna tamen relicta. Eadem cum paucis sequentibus detrita erat in Hearnii L. 1. Præterea *Staburreus* Lov. 5. et edd. principes. *Stuberreus* Lov. 1. 4. et Hearnii N. Vide ad XXXI. 39. § 4.

Berreus Alexander, injectis tapetibus, &c. spiritum intercluserunt] *Berœæus* scribendum ab oppido 'Berœa.' Sic Stephanus Βέροια πόλις Μακεδονίας· τὸ ἐθνικὸν Βεροιαῖος. Mendosius est in Pisoniana c. 36. *Borea* pro *Berœa*. Sigon. *Bereus* Voss. Lov. 2. 3. Mead. ambo, et Gaertn. *Berreus* Lov. 4. 5. et edd. vett. *Beneus* Lov. 6. *Betreus* Harl. Vide J. F. Gronov. ad XXIII. 39. § 3. Tota illa vox, et mox *injectis* desunt a Lov. 1. Tum *incluserunt* Lov. 3. Vide ad XXI. 58. § 4. Mox § seq. *inimici sui fuissent* Lov. 2. et Harl.

CAP. XXV. § 1 *L. Æmilius Paullus, prorogato consulari imperio*] Legendum *prorogato ex consulatu imperio*. Gelen. Vox *Paullus* non comparet in Voss. Lov. 1. 3. 4. 6. Mead. utroque, et Gaertn. *L. Paullus Æmilius* legunt Lov. 2. et Harl. Vide ad XXVI. 22. § 13. et XLI. 21. § 8. Deinde *Paullus consulari imperio* Lov. 5. et edd. principes: sed proximæ demum vocem *prorogato* addiderunt, quæ etiam in omnibus ceteris scriptis superest. Insuper *prorogato consulatus imperio* legunt Voss. Lov. 1. 3. 6. et Hearnii L. 1. At recte Gelenius *prorogato ex consulatu imperio*, consentientibus Lov. 2. 4. Harl. Mead. ambobus, et Gaertn. Proprie enim consulatus non erat imperium, sed magistratus, cui imperium lege curi-

ata jungebatur. Hoc autem imperium solum prorogatum est 'ex consulatu,' id est, anno proximo, postquam consulatum gessisset. Ita passim præpositio illa apud Nostrum et alios sumi solet. Vide loca quæ laudavit Duker. ad Livii XXII. 49. § 11. Adde eumdem ad IV. 31. § 1. Similiter X. 5. 'Consul ex dictatura factus M. Valerius.' XL. 1. 'Cui ex consulatu prorogatum imperium erat.' Val. Max. III. 7. 6. 'Quum ex consulatu provinciam Galliam obtineret:' ubi vide viros doctos. Suet. Cæs. c. 8. 'Ex prætura ulteriorem sortitus Hispaniam.' Eodem sensu capienda est præpositio illa X. 26. 'Constare res incipit ex illo tempore:' id est, proxime post illud tempus.

Principio veris in Ligures Ingaunos exercitum introduxit] *In principio veris* Lovel. 1. Vide ad II. 30. § 14. Dein *Ligures Ingaunos*, omissa præpositione *in*, edd. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et reliquæ usque ad Ascens. qui eam a. 1513. adscivit. Mox Moguntini monnerunt, eamdem se in membranis suis invenisse. Exstat insuper non tantum in omnibus scriptis nostris, sed etiam in edd. principibus. Præterea vox *exercitum* deest in Mss. nostris, excepto solo Lov. 5. qui editis adhærens solus eam retinet. Si vero delenda est, insuper legendum videtur *in Ligures Ingaunos duxit*. De eo loquendi genere, apud Livium sæpissime obvio, vide ad I. 23. § 5. et XXIII. 18. § 13. Illis adde XXXII. 6. 'Ad hostem ducere pergit.' XXXIII. 6. 'Ducere ad hostem pergit.' c. 18. 'Alabanda, ubi hostes erant, ducere pergit.' XXXV. 4. 'Ad Mutinam agmine incanto ducebat.' XXXVII. 6. 'Præmisso fratre Africano, Amphissam ducit.' cap. 7. 'Per Macedoniam Thraciamque duceret in Asiam.' lib. XXXVIII. capp. 2. 20. l. XLII. capp. 65. 67. l. XLIII. capp. 21. 23. l. XLIV. capp. 2. 3. 8. 13. 30. l. XLV. c. 37. et passim. Si vero *exercitum* servari oportet, non tamen probandum puto *introduxit*. Livius quidem 'introducere exercitum in fines Istrorum' dixit XLI. 12. verum hoc loco non *in fines Ligurum*, sed *in Ligures exercitum introduxit* vulgo legitur; cujus locutionis nondum exemplum me observare memini. Mallem itaque *exercitum induxit*. Supra I. 37. 'Pergit porro in agrum Sabinum exercitum inducere.' VIII. 19. 'In agrum Fundanum exercitum induxit.' XXXV. 4. 'Exercitum in agrum Boiorum induxit.' XL. 37. 'In Apuanos Ligures exercitum induxerunt.' cap. 40. 'In Ligures exercitum induxerunt.' XLIV. 20. 'Exercitum per invios saltus in Macedoniam inductum.' Solent autem 'inducere' et 'introducere' in Mss. confundi. Vide ad XL. 2. § 6. Similiter 'inire' et 'introire;' vide ad III. 10. § 4. Vel etiam *exercitum traduxit*. Mox hoc cap. 'Exercitum ex Gallia traduceret in Ligures.' cap. seq. 'Exercitum in Ligures traduci posse.' XLI. 12. 'Exercitum traduceret in Ligures.' Prius tamen malo.

§ 3 *Negante Paullo, nisi cum deditis*] Ita demum Gronov. edidit an. 1665. Priores exhibent *neganti;* quod superest etiam in Lovel. 1. 3. 4. 5. 6. Harl. Mead. 2. Gaertner. et Hearnii L. 1. Livium participiorum præsentis ablativum singularem vel in *e*, vel in *i* formasse, vidimus ad VI. 14. § 13. et c. 21. § 1. Quum tamen ex Voss. Lov. 2. et Mead. 1. nihil notetur, et hinc eos *negante* legere verisimile fiat, Gronovii lectionem mutare nolui. Mox *se*, quod Frob. 1535. probantibus codd. nostris adscivit, male aberat a multis edd. prioribus. Tum *aiebant opus esse* Voss. Lov. sex, Harl. Mead. ambo, et edd. priscæ. Aldus substituit *opus esse aiebant*.

§ 4 *Ad hoc decem dierum inducias quum darentur*] *Ad hæc* Lovel. 5. Gaertn. et edd. vett. pro quo Aldus

emendavit *ad hoc*, consentientibus reliquis scriptis nostris. Moguntini in suo cod. obvium sibi fuisse testantur *ad hoc quum darentur induciæ*. Mox § seq. vox *montes* non adparet in Lov. 1. Tum idem legit *averterunt*. Præterea *coacta repente multitudine ingenti* Lov. 3.

§ 6 *Summa vi totum unum diem obpugnarunt*] Vocem *unum* ignorant Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et Victor. Crevierii, qui recte eam vocem delendam monet: quam etiam ex contextu ejeci. Sed præterea *diem totum* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo: *tota die* Victor. Crevierii: *totam diem* Lov. 6. Sed vide ad XXVII. 43. § 1. Insuper *oppugnaverunt* Lovel. 3. et Harl.

Nec ad explicandam aciem] Scribe *nedum ad explicandam*. Aut, deleto *τῷ quidem*, *ita ut nec eff. signa Rom. spatium, nec ad expl. aciem locus esset*. J. F. Gron. Priorem emendationem Gronov. etiam proposuit pr. ed. nott. ad XLIV. 38. Sed nihil muto. Similiter enim *nec* post ' ne quidem ' infertur I. 3. ' Ut ne morte quidem Æneæ, nec deinde inter muliebrem tutelam rudimentumque primum puerilis regni movere arma ausi sint.' Tum *explicandum aciem* Lov. 6. Vide ad XL. 49. § 1.

§ 7 *Pugnando castra tutabantur*] *Tuebantur* Lov. 4. et Mead. 2. Sed vide ad XXVIII. 20. § 1. Mox *Sub occasu solis* Lov. 1. 3. 5. 6. et editi ante Moguntinos, qui *Sub occasum* adsciverunt, ut est in reliquis Mss. Vide ad II. 55. § 1.

Ad M. Bœbium consulem cum literis Pisas mittit] Paullo ante c. 19. in ordinandis hujus anni exercitibus de M. Pinario, qui exercitum in Sardiniam ducturus erat, Livius hæc scribit: ' Sumere a Cn. Bæbio proconsule, qui Pisis hibernabat, jussus prætor.' Quare hoc loco legendum, *duos equites ad Cn. Bœbium proconsulem cum literis Pisas mittit*. M. Bæbius enim hujus anni consul nondum erat Pisis, ut ex paulo post sequenti contentione senatus ac consulum clarum evadit. *Glar.* Legendum *ad Cn. Bœbium proconsulem*. Sic enim supra c. 19. ' M. Pinarius prætor, quod decerat militum, sumere a Cn. Bæbio proconsule, qui Pisis hibernabat, jussus.' Item hoc loco, ' Bæbius exercitum M. Pinario prætori eunti in Sardiniam tradiderat.' Errorem intulit *M. Bœbius*, qui hoc anno consul est. De quo haud ita multo post c. 29. ait, ' Consules nisi confecto delectu negare se ituros, nec suam segnitiam, sed vim morbi in caussa esse, quo serius perficeretur.' *Sigon. Ad M. Bœbium consulem* Pall. et vet. ed. *Gebh.* Similiter omnes nostri. Sed recte locum emendarunt Glareanus et Sigonius; quorum conjecturam non tantum probavit Crevier. ad h. loc. sed etiam Noris. ad Cenot. Pis. Diss. I. 1. 12.

Ut obsesso sibi per inducias quamprimum subsidio veniret] Pall. *ut obsesso per indutias sibi quamprimum veniret subsidio*. Gebh. Non aliter Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Mead. ambo, et Gaertn. *ut obsesso per inducias sibi* etiam edd. ante Frob. 1535. *veniret subsidio* insuper Voss. et Harl.

§ 8 *M. Pinario prætori*] Ultimam vocem, quæ in scriptis nostris, et edd. vett. deest, Moguntini ex cod. suo addiderunt. Mox *literis* deest in Lovel. 6. Hinc *certiorem facit* cod. Mog.

§ 9 *Et L. Æmilium liberaret obsidione*] *Qui L. Æmilium* edd. Mediol. an. 1480. Tarvis. ambæ, et quædam aliæ; ubi *qui* accipi potest pro ' ut,' quemadmodum XXVI. 17. ' Mittit ad Neronem, qui in posterum diem conloquium differret:' ubi vide. Verum *et L. Æmilium* omnes scripti, et edd. principes, quod recte Aldus revocavit. Tum *liberaret ab obsidione* Gaertn. Utraque locutio apud Livium obcurrit: ' liberare a Philippo ' inlustravi ad XXXVI. 17. § 13. ' liberare servi-

tute' XXXVIII. 47. § 11. Verius igitur est, ut reliquos codd. qui præpositionem ignorant, quam unum, sequamur. Paullo ante *e Gallia* Voss. Lovel. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. uterque, et Gaertn.

§ 10 *Ligures postero die ad castra redcunt*] Ita Frob. a. 1535. evulgavit, quum priores, omnesque scripti constanter habeant *ad castra postero die redeunt*. Mox *futuros*, pro *venturos*, Gaertn. Vide ad XXXVI. 34. § 2.

Et ducere in aciem copias potuisset] Libri omnes *et educere in aciem copias*. Gebhard. Scripti omnes *et educere in aciem potuisset, intra vallum suos tenuit*. Nusquam *copias*: quod profecto insiticium est: nam ut τὸ *venturos* respicit ex præcedenti *Ligures*, ita *educere* (quod et Andreas tenet Moguntinaque cum tribus proximis) ex sequenti *suos*. Sed et per se intelligitur, et prorsus eodem modo auctor VIII. 9. 'Romani consules, priusquam educerent in aciem, immolaverunt.' XXI. 60. de Hannone: 'Itaque priusquam alienarentur omnia, obviam eundum ratus, castris in conspectu hostium positis, in aciem eduxit. Nec Romano differendum visum.' *J. F. Gron. Et ducere* demum vidi in ed. Froncof. Modii: omnes priores, omnesque scripti *et educere*. Verba 'ducere' et 'educere' etiam in Mss. sæpe commutantur. Vide ad IX. 12. § 11. XXIII. 9. § 1. XXVII. 12. § 9. c. 41. § 8. et c. 42. § 8. ubi vide Rhenan. *educere* est ducere ex castris. Vide ad III. 62. § 5. Præterea vocem *copias* in solis tantum inveni Lov. 4. 5. et Mead. 2. ab aliis omnibus abest. Livium ita absolute 'educere' usurpasse, vidimus ad I. 23. § 6. Exemplis ibi notatis adde XXI. 39. 'Priusquam educeret in aciem, talem orationem exorsus est.' XXII. 12. 'Quum Pœnus educeret in aciem, copiamque pugnandi faceret.' XXXII. 30. 'Quum in aciem eduxissent, neutrum iis cornu committere ausi.' Similiter absolute uti solet verbo 'ducere;' vide ad I. 23. § 5. Mox *in id ipsum tempus* Lovel. 6. Tum *venire a Pisis possit* Lovel. 3. *venire posset a Pisis* Gaertn.

CAP. XXVI. § 1 *Romæ magnam trepidationem literæ Bœbii fecerunt: eo majorem*] Suspicor, immo pœne pro certo habeo, τὸ *magnam* alienum esse, et distinctionem mutandam. Nam, præterquam quod inficeta prorsus est gradatio ex *magnam* in *majorem*, plenissimi sensus est: *Romæ trep. literæ Bœbii fecerunt eo majorem, quod paucos post dies Mar.* J. F. Gron.

§ 2 *Spem ademit .... traduci posse*] *Adimit* Lovel. 4. Tum *posse traduci* Lov. 1. 3. 6. et Gaertn. *posse transduci* Voss. Vide ad XLII. 22. § 6. Reliqui omnes *traduci*. Paullo ante τὸ *Marcellus* culpa librarii excidit in Voss. quæ vox tamen abesse nequit. In seq. etiam *erat*, pro *esset*, legit Lovel. 2. Tum *coloniam* exsulat a Voss.

§ 3 *Neque inde regredi*] Prima vocula non adparet in Harl. omittitur etiam in Mead. 1. relicta tamen lacuna. Tum *idem* præfert Lov. 4. Sed vide ad XXXI. 38. § 9. Mox § seq. *Una, et ipsa tardior* Lovel. 3. Male. IV. 31. 'Accito exercitu ab Veiis, eoque ipso ab re male gesta perculso.' XXIII. 12. 'Neminem, nisi equitem, atque eorum ipsorum primores, id gerere insigne.' Hinc *maturasset in provincia ire* Voss. *maturasset in provinciam*, omissa voce *ire*, Gaertn. At sequens *id* deest in Lov. 1.

§ 5 *Negare se ituros, nec suam segnitiem, sed vim morbi, in caussa esse*] Ms. *negare esse ituros*. Modius. *Negare ituros se* scripti omnes, et edd. priscæ. Postea Moguntini notarunt, membranas suas præferre *negare esse ituros*: unde Frob. a. 1535. fecit *negare se ituros*. Si tamen Moguntini lectio non placet, potius legerem *sese ituros*. Passim enim *esse* et *sese*, transpositis literis, in Mss. confunduntur.

Vide ad II. 32. § 4. c. 41. § 4. IV. 35. § 9. VI. 33. § 8. VIII. 38. § 13. XXI. 50. § 10. XXIII. 43. § 3. XXIV. 46. § 3. XXXIII. 31. § 9. XXXIV. 17. § 7. XXXVI. 20. § 3. aliisque locis. Adde Oudend. ad Front. I. 1. § 5. Tum *nec sua segnitia, sed vis morbi caussa esse* Harl. et Mead. I. *nec suam segnitiam* Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. 6. et edd. ante Modium, qui dedit *segnitiem.* Vide ad XXXI. 6. § 5.

Quo serius proficiscerentur] Lege *quod serius.* J. F. Gron. Non tamen, salvo v. clar. judicio, video causam, cur stare non possit lectio recepta, quam omnes agnoscunt codd. *qùo* enim sæpe eleganter ponitur pro *quod.* Ter. Eun. I. 2. 'Non quo quemquam plus amem.' Cicero aliique passim ita loquuntur, præsertim quando sequitur comparativus, ut 'quo minus:' ita hic *quo serius.* L. Bos. *Quo* tamen defendi potest. Plaut. Pœn. III. 1. 30. 'An vero non justa causa est, quo curratur celeriter, ut bibas, edas de alieno?' pro quare curratur. Et pro eo, quod apud illum Aulul. I. 2. 14. vulgatur, 'Ne causæ quid sit, quod te quisquam quæritet,' Meurs. in Exercit. Crit. part. I. p. 39. e Ms. legit *quo*, quod etiam vet. ed. Brixiensis habet. Præterea nihil obstare videtur, quo minus *quo serius* pro 'ut serius' accipiatur. Nam, *quo* sæpe pro *ut* dici, notum est, et *causa ut*, pro 'causa cur,' est in Liv. V. 55. 'Ea est causa, ut veteres cloacæ nunc privata passim subeant tecta.' *Duk.* Recte Bos vulgatum *quo*, quod omnes tuentur codd. vindicat. Supra XXXIX. 13. 'Se terrendi ejus caussa, non quo sciret quidquam, ea locutam esse:' ubi alia vide. *Quo* pro 'ut' usurpari, vidimus ad VI. 24. § 2. Ita XXX. 16. 'Ducentes paucos in speciem captivos, quo impetrabilior pax esset;' vide Burm. ad Ovid. Her. XX. 23. Vulgatum etiam præfert Crevier. Deinde *proficiscerentur* Voss. Lov. 1. 2. 5. 6. Harl. Mead. 1. et edd. principes: iis proximæ *proficiscuntur.* Moguntini ex cod. suo *perficeretur*, scilicet delectus; quo nisi perfecto se consules in provinciam ituros negabant. Eamdem lectionem editores probarunt usque ad Gronov. qui a. 1665. *proficiscerentur* revocavit. Caussam tamen non video, cur integerrimi codicis scripturam mutandam duxerit. Ejus vestigia supersunt in Lov. 3. 4. Mead. 2. et Gaertn. *perficerent*, sive *perficerẽt*, pro *perficereẽ*, præferentibus; de quo errore vide ad lib. XXXVIII. c. 40. § 1.

§ 6 *Quin paludati exirent, et militibus, quos conscriptos haberent*] Pal. 1. *quos constrictos haberent.* Gebh. Vocem *paludati* male omittit Hearnii L. 1.

Permissum, ut, qua irent, protinus subitarios] Omnibus scriptis et priscis editis τὸ *ut* exest. Librarius Moguntinus addidit. *J. F. Gron.* Illud *ut* nesciunt etiam nostri, Hearnii L. 1. Crevierii Victor. et editi ante Aldum, qui ex fidissimis membranis Moguntinis adscivit. Particula illa post 'permittere' modo omittitur, modo additur a Livio. Vide ad XXXIII. 45. § 3. Optimi igitur Ms. fidem sequor.

§ 7 *Et prætoribus, Q. Petillio*] *E prætoribus* Mead. 1. Librarios particulas *et* atque *e* etiam alibi commutasse, olim monui ad Silii XIV. 549. Eodem modo confuderunt *et* atque *ex.* Vide ad Livii XXVI. 45. § 1. Tum *Petilio* Mss. Sed vide ad cap. 18. § 2. Mox verbis seqq. *legiones civium tumultuarias*, voce *Romanorum* omissa, Hearnii L. 1. Male. XLI. 5. 'Duæ legiones civium Romanorum conscriptæ.' Vide ad cap. 18. § 6. Similiter 'legio Romana' XXIII. 24. XL. 36. et XLIII. 12. ubi etiam vox *Romana* ut non necessaria considerari posset, quia legio non nisi ex civibus Romanis conscribebatur. Tum *sociis Latinis*, pro *Latini nominis*, Lov. 3. et 6.

§ 8 *Duumviri navales creati M. Ma-*

cienus et C. Lucretius] Bis postea alter duumvirorum L. Cornelius Dolabella proditur: quare videndum, hic locus quam bene habeat. *Glar.* *C. Macenius* Lov. 3. *C. Macienius* Voss. Lov. 4. et Gaertn. *C. Matienius* Lov. 1. 2. et Mead. 2. *C. Matiemus* Harl. *M. Macienus* Lov. 5. et edd. vett. *C. Matienus* se in cod. suo reperisse, Moguntini monuerunt; quod etiam in Lov. 6. et Mead. 1. unde nihil adlatum in excerptis invenio, exstitisse videtur. Eam lectionem Froben. a. 1535. recepit, et reliquæ omnes edd. servarunt, exceptis ultima Gruteri, et Elzevir. Heinsii, quæ *C. Matienius* admiserunt. Vide ad XLI. 28. § 5. In alterius duumviri nomina *C. Lucretius* conspirant omnes codd. ut non audiendum censeam Vaillantium, qui, teste Hearnio, in Famil. Rom. tom. II. p. 70. legendum censet *Cn. Lucretius*, quia quemdam Cn. Lucretium in nummis memorari videbat: qui tamen ad alia tempora referri potest. Certe Haverk. in Comm. ad Thesaur. Morell. tom. I. p. 252. nummum eadem inscriptione potius ad tempora belli Punici refert, eumque cusum conjicit a quodam Cn. Lucretio, qui ea ætate quæstor urbanus exstitit. Videndum potius, an non legendum sit *M. Matienus;* ut is intelligatur, qui octennio post prætor creatur XLI. 28. et tum per 'C. Lucretium' intelligerem C. Lucretium Gallum, qui biennio post Matienum prætnram obtinet infra XLII. 28. Contra Pighius in Ann. Rom. ad a. IↃLXVII. pag. 305. eum 'C. Lucretium Trionem' vocat, et cognomen *Trio* in exemplaribus Livii hic periisse putat. Ejus sententiam si probamus, et vulgatum *C. Matienus* defendimus, simul credendum est, neutrum duumvirum postea ad majores honores pervenisse. Ceterum 'L. Cornelius Dolabella duumvir navalis' memoratus c. 42. ab utrovis horum diversus est. Memoratur enim anno sequenti, quo jam, qui hoc anno dignitatem illam obtinuerunt, honore abiisse verisimile est. Fatendum quidem est, Livium interim novos duumviros creatos non retulisse; verum id etiam alibi in minoribus his imperiis omittere solitus est.

Navesque iis ornatæ sunt] Pronomen *iis* deest in Harl. Sed male: *iis ornatæ* est ab iis ornatæ. Vide ad VI. 11. § 4. Ipsis enim duumviris naves deducendi et socios nauticos conscribendi cura datur c. 18. 'Nec rei navalis cura omissa. Duumviros in eam rem consules crearc jussi, per quos naves viginti deductæ navalibus sociis civibus Romanis, qui servitutem servissent, complerentur.' Id hic 'ornare' vocat. Vide ad IX. 40. § 17. et XXIV. 48. § 7.

Cujusque ad Gallicum sinum provincia erat, imperatum] Legendum *Matienoque, cujus ad Gallicum sinum.* Gelen. Sic [*Matienoque, cujus*] Gelenius. Docuit nos superius Livius cap. 18. inter duumviros ita divisam maritimam oram, ut promontorium Minervæ iis velut cardo in medio esset; alter dextram partem usque ad Massiliam, lævam alter usque ad Barium tueretur. Et Matieno evenisse dextram scimus ex c. 28. Itaque omnino censeo Livium hic distulisse ejus rei mentionem, et scripsisse, ut olim edebatur, et quos scriptos vidimus, *navesque iis ornatæ sunt: cujusque ad Gallicum sinum provincia erat, imperatum.* Ipsum genus loquendi antiquum et doctum. Plautus in Pœn. III. 5. 'Ita mihi renunciatum est, quibus credo satis:' hoc est, ab illis, quibus credo satis: ubi fuit, qui conjectaret *ibus.* Trinummo II. 4. 21. 'Pater cum peregre veniet, in porta est locus.' Frustra Douza *patri.* Noster IV. 3. 'Civis Romanus si sit ex plebe, præcisa consulatus spes erit.' Intelliges, ei præcisa erit. X. 25. 'Hodierno et crastino die qui nomina dederitis, mecum ducam:' ubi perperam Sigo-

nius *dederint*. XXVIII. 45. 'Imperiumque in annum prorogaretur, cui ea provincia evenisset:' sic omnes scripti: vulgo *ei prorogaretur*. J. F. Gron. Cum Gronovio faciunt omnes nostri, Hearnii Oxonn. et Crevierii Victor. Id autem loquendi genus antiquum et doctum esse agnosco. Vide ad XXIII. 15. § 4. Si tamen constaret, Gelenium lectionem quam restituit, ex membranis Mogunlinis hausisse, earum auctoritati cederem. Clericus, qui lectionem Gronovii recipere voluit, perperam vulgavit *cujus*, pro *cujusque*. Præterea Mogunlini monuerunt, se in Msto suo vidisse *imperatum est*, addita ultima voce; quod, quum etiam præferant Lovel. 1. 2. 3. 4. Harl. et Mead. ambo, recipere non dubitavi. Mox *classem quoque primo tempore* Harl. sed librarius non intellexit locutionem *primo quoque tempore*, existimans *quoque* hic conjunctionem esse. Sed vide ad XLII. 8. § 8.

Si quo usui esse L. Æmilio atque ejus exercitui posset] Ita alibi quoque. Sed tamen legendum credo *si qua usui:* id est, si qua ratione. Video quid ad illud alterum dici queat; sed *qua* magis placet. *T. Faber*. *Si quo* hic non magis displicere cuiquam potest, quam XXVI. 9. 'Alii offerunt se, si quo usus operæ sit.' XXVII. 28. 'Parati milites essent, &c. si quo opera eorum opus esset.' *Duk*. Mihi etiam *si quo* magis placet, quod constanter in omnibus scriptis et editis superest, et commode exponi potest, 'si quo modo,' 'si quo loco,' vel, ut Crevierius reddit, 'si aliquo,' 'si ad aliquid,' æque ac Faber *si qua* exponit, 'si qua ratione.' Præterea *exercitui ejus* Lovel. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. et Mead. ambo. Denique *possent* Voss. Lovel. 1. et Gaertn. De locutione 'classis possent' vide ad XXXV. 26. § 9. Potius tamen *possent* errorem scribarum esse puto.

CAP. XXVII. § 1 *Nihil usquam auxilii*] Vox *usquam* deest in Lov. 5. 6. et edd. primis. Sed *usquam nihil* datum est in edd. Mediol. 1480. et Tarvis. utraque, quod probant Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Moguntini deinde *nihil usquam* ex cod. suo emendarunt. Mox *qui segnius*, sine media voce, Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Mead. uterque, et Gaertn. *ut qui segnius* Lov. 3. et 6. Hinc *secordius* Lov. 5. Gaertn. ed. Camp. et quædam aliæ. Vide ad VI. 37. § 8. Tandem *pugnabant* Harl.

§ 2 *Ad quatuor portas exercitum instruxit*] Quæ Modius se ex variis locis commentarii Lipsiani ad Tacitum de portis castrorum ad hunc locum excerpsisse testatus est, omisi, partim quia ipse Lipsius pleraque eorum curis secundis omisit, partim quia, quæ huic materiæ inlustrandæ sufficiunt, legi possunt apud ipsum Lipsium de Milit. Rom. v. 5. Mox *eruptionem faceret* Lovel. 3. Sed passim 'exercitus' tamquam collectivum cum verbo plurali construi, vidimus ad III. 28. § 2.

§ 3 *Extraordinariis cohortibus duas*] Hiat indecore oratio. Scribe, *quatuor extraordinarias cohortes duabus adjunctis, pr. M. Val. legato, erumpere extr. porta jussit*. Duas intelligo, non ut Lipsius festinat II. 7. sive legionarias, sive alares, sed omnino alares: nam quidquid in legionibus, alibi occupatum: hastati et principes primæ ad dextram principalem; principes et hastati tertiæ ad sinistram; triarii utriusque in præsidio castrorum. 'Portam extraordinariam,' prætoriam; ubi tendebant extraordinarii, *ἐκλεχθέντες τοῖς ὑπάτοις οἱ ἐπιτηδειότατοι πρὸς τὴν ἀληθινὴν χρείαν ἐκ πάντων τῶν παραγεγονότων συμμάχων· τῶν μὲν ἱππέων, τὸ τρίτον μέρος· τῶν δὲ πεζῶν, τὸ πέμπτον*, ut ait Polyb. VI. 24. *J. F. Gron*. Oratio hians minore mole expleri potest copula *et* post *adjunxit* addenda, quam quatuor vocibus mutandis. *Duk*. Conjecturam Gronovii probat Crevier. Codd. vulgatum

tuentur. Neque video, cur locus hic magis indecore hiare dicatur, quam reliqui omnes, in quibus Livius more suo omisit pronomen *is*. Quid enim requireretur, si scripsisset, *Quatuor extraordinariis cohortibus duas adjunxit, pr. M. Val. legato. Eas*, vel *eum erumpere extr. porta jussit?* De ellipsi istius pronominis, quod interpolatores sæpe de suo addere conati sunt, vide J. F. Gronovium ad I. 1. § 11.

Erumpere extraordinariis cohortibus a porta jussit] Legendum est *erumpere extraordinaria porta jussit*. Sic enim constabit quatuor portarum numerus: ut sint duæ principales, una quæstoria, et quarta hæc ipsa extraordinaria. *Gelen.* Vulgo numerantur quatuor in castris Romanis portæ: decumana, prætoria, principalis, quintana: erat tamen in eis etiam porta extraordinaria, prope quam tendebant extraordinarii: quæstoria, quæ propinqua erat quæstorio: sed et duæ principales erant, dextra et sinistra a principibus nomen adeptæ. *Turneb.* Advers. XXX. 24. Vet. ed. *erumpere extraordinariis cohortibus a porta jussit*. Pall. *erumpere extraordinarios a porta jussit*. Gebhard. De porta extraordinaria insignem errorem Salmasii notavit Schelius ad Polyb. p. 1161. *Duk. Extraordinariis a porta* Lov. 1. 6. et Voss. *extraordinarios a porta* Lov. 2. 3. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Horum codicum scribæ duplicem, quam in exemplari suo repererant, lectionem simul servare voluisse videntur, *extraordinariis* vel *extraordinarios* et *extraordinaria porta jussit*. Pejus interpolatæ erant priscæ ante Gelen. edd. *extraordinariis cohortibus a porta*, quod superest etiam in Lov. 5. sed, *extraordinariis* vel *extraordinariis cohortibus jussit* solœcum esse, vidimus ad XXVII. 24. § 3. Quæ Turnebus ad hunc locum notavit, vix nomine ejus digna sunt. Ita statuendum. Portæ castrorum erant quatuor: prima est prætoria, alio nomine extraordinaria dicta; secunda et tertia principales dextra et sinistra; quarta decumana, quæ et quæstoria dicitur. Vide Lips. de Milit. Rom. v. 5. Porta quintana nulla fuit, a solo memorata Paullo Diacono in Compendio Festi ea voce: ‘Quintana adpellabatur porta in castris post prætorium.’ Sed viri docti vel vocem *porta* delendam, vel in *pars* mutandam docuerunt. Vide Lips. ibid. v. 3. Vel cum Dacierio ad d. l. Paulli pro *porta* legendum *via*. Ipse etiam Lipsius in loco, quem ex commentario ejus Corneliano Modius ad hunc locum excerpsit, erravit. Hic enim emendat *erumpere ordinaria porta*, eamque ita dici putat, quia legitimum et ordinarium erat ea erumpere in hostem. At recte in Milit. Rom. loco priori sententiam mutavit, et ‘extraordinariam’ portam adpellari docuit a turmis et cohortibus extraordinariis ad eam tendentibus.

§ 4 *M. Servilius et L. Sulpicius, tribuni militum, his præpositi*] Sic primus apud me Curio. Priores omnes ab Andrea ad Frobenium *M. Servilio et L. Sulpicio tribunis militum his præpositis*. Quod restituendum, ita tamen ut inducatur τὸ *his*. J. F. Gron. Non primus vulgatæ lectionis auctor exstitit Curio; ante quem ita ediderunt Frob. 1535. Basil. 1539. Vascos. et Gryph. ut verisimile fiat, Frobenium ita edidisse ex mente Gelenii; Gelenium autem eam scripturam in Msto Mog. invenisse: quo casu illam probandam putarem. Nam mox, legione tertia adversus portam principalem sinistram instructa, Livius similiter subjungit, ‘Sex. Julius Cæsar et L. Aurelius Cotta tribuni militum huic legioni præpositi sunt.’ Lectioni autem a Frobenio restitutæ favent Voss. et Lov. 1. nulla parte dissentientes, nisi quod unica litera perperam addita præferant *his præpositis*. Contra veterem lectionem, quam

Gronovius probat, unus tantum præfert Lov. 5. Reliqui octo legunt *M. Servilium* (in uno est *L. Servilium*) *et L. Sulpicium tribunos* (quidam *tribunum*, unus vel alter *tr.*) *militum his præpositis:* unde minima mutatione effici potest *M. Servilium et L. Sulpicium tribunos militum his præposuit;* quemadmodum Lov. 3. inter versus exhibet. Certe vel ita, vel ut Frobenius restituit, emendandum videtur, nisi quis insuper mallet *et C. Sulpicium* propter illa quæ dicam ad c. 28. § 8. Similiter *C. Sulpicium* scribendum conjecit Dukerus. Mox § seq. *sinistram principalem portam* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Mead. ambo, et Gaertn. Vocem *sinistram* male neglexit Harl.

§ 6 *Sex. Julius Cæsar et L. Aurelius Cotta*] *Et L. Valerius Cotta* omnes Mss. nostri, Hearnii L. 1. et priscæ edd. pro quo recte Frob. 1531. substituit *Aurelius. Cotta* enim non gentis Valeriæ, sed Aureliæ cognomen est. Librarii, qui primus ita erravit, memoriæ Valerius modo memoratus adhuc forte obversabatur. Infra c. 28. § 8. constanter in scriptis, et edd. *L. Aurelius Cotta* vocatur.

§ 7 *Q. Fulvius Flaccus legatus*] Idem fortassis, qui a. IↃLXVI. prætor Sardiniam provinciam habuit XXXVIII. 42. et a. IↃLXXIII. in locum C. Calpurnii consul suffectus est, infra cap. 37. Alter Q. Fulvius Flaccus, hujus frater patruelis, hoc anno Hispaniam citeriorem pro prætore obtinebat, capp. 18. et 30. Vide Sigon. ad c. 41. *Duk.*

Duæ cohortes et triarii duarum legionum in præsidio castrorum manere] Duas cohortes sinistræ alæ intelligit Crevierius: dextram enim alam et ambas legiones alibi occupatas esse. Ejusdem sinistræ alæ fuisse duas cohortes quatuor extraordinarlis junctas, quæ superius memorantur, existimat. Ita tamen scrupulum remanere agnoscit, quod quatuor tantum sinistræ alæ cohortes memorentur, quum tamen quælibet ala socialis, eodem modo ac legio civium Romanorum, in decem cohortes fuerit divisa. Huic difficultati non respondet; neque mihi etiam ei respondendi ratio adparet, nisi forte nodum Gordium gladio Alexandri secare, ac dicere velimus, in numero cohortium alariarum vel supra § 3. vel hoc loco, aut etiam utroque erratum, et pro *II.* vel *duas* aut *duæ* altero loco *IV.* altero *VI.* vel etiam utroque *V.* legendum esse. Videndum etiam, an sex, quarum nulla mentio fit, alibi occupatæ ac relictæ esse potuerint. Cogitent lectores. Deinde *in præsidio manere castrorum jussi* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo. Ceterum hic desinit Lov. 3. in fine mutilus.

§ 8 *Imperator circumiit; et, quibuscumque irritamentis poterat, iras*] *Circumivit* Lov. 2. et Harl. *circuivit* Lov. 1. et Gaertn. *circuit* Lov. 5. et primæ edd. pro quo Frob. 1535. reposuit *circumiit;* quod servant reliqui nostri. De litera *m* in hac voce servata, vel elisa, vide ad XXVI. 29. § 3. De errore, qui insuper in primis edd. committitur, vide ad XXXVI. 20. § 3. Præterea *et irritamentis, ut poterat, iras militum acuebat* Lovel. 1. 6. et Voss.

§ 12 *Qui hos ipsos Ligures . . . ceciderunt*] *Qui ipsos Ligures* Lov. 2. 6. et Harl. *qui eos ipsos Ligures* Lov. 5. et edd. ante Aldum. Tum *occiderunt* Lov. 1. 2. et Harl. Vide ad XXXVI. 36. § 6. Paullo ante § præc. *ætatis nostræ reges* Vossian. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 13 *Quem, scrutantes antea in devios saltus*] Tollenda est præpositio *in.* Gelen. *Scrutantes ante* Vossian. Lovel. 2. 4. Harl. Mead. uterque, et Gaertn. Tum *in devios saltus*, quod recte Gelenius damnavit, Voss. Lov. 5. et Gaertn. *indevios saltus*, una voce, Lov. 2. unde mihi nata est conjectura, priscæ lectionis auctorem eo mo-

do duplicem lectionem *invios* et *devios*, quam utramque in exemplari suo invenerat, reddere voluisse. Vide ad III. 44. § 4. Quum tamen modo 'saltus invios' præcesserit, non male hic viri docti *devios* prætulerunt, ne Livius sine necessitate eamdem vocem repeteret; præsertim quum etiam reliqui codd. idem vocabulum tueantur. De voce 'devius' vide ad III. 13. § 10. Paullo ante *Quid Hispani, quid Galli, quid Macedones Pœnive non audeant?* Voss. Lov. 1. 2. 6. Harl. Mead. 1. et Gaertn.

§ 14 *Reddebatur militum clamor, nullam militum culpam esse*] Vocem *militum* priore loco neque scripti ulli, neque editi principes agnoscunt. Itaque deleatur, invito quamvis Moguntino scripto, quem Aldus et deinceps alii secuti. *J. F. Gron.* Vocem *militum* priori loco non agnoscunt etiam nostri, et Hearnii Oxonn. Eam tamen ob codicis Mog. auctoritatem damnare non audeo: tanto autem minus, quod aliam integerrimis membranis fidem abrogandi caussam non habuerit Gronovius, quam quod mox iterum sequatur. Quomodo ergo verbis proximis ferre potuit, 'quibus nemo ad erumpendum signum dedisset: daret signum?' Vide ad I. 3. § 9. Præterea paullo ante *Ad hoc consentiens* Voss. Male. Vide ad XXI. 52. § 10. In fine cap. prius *et* non adparet in Lovel. 5. et edd. ante Aldum; nec sequens *esse* in Mead. 2.

CAP. XXVIII. § 1 *Pariter omnes compositi et instructi*] *Pariter compositi omnes instructi procedebant* Lov. 5. et edd. ante Aldum, cum quo, vulgatæ lectionis auctore, sentiunt scripti reliqui.

§ 2 *Ut quibus pro spe certum esset*] Legendum *ut quibus prope certum esset*. Muret. Emendationem hanc probat Crevier. *pro se certum* legunt Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. uterque, et Gaertn. Mox *signa non daturos* Lov. 5. et edd. principes, literis *el* in *d* ob ductuum similitudinem coalescentibus, ut et alibi factum est. Vide ad II. 16. § 7. VII. 24. § 5. VIII. 21. § 3. IX. 43. § 8. X. 11. § 6. aliisque locis. Moguntini deinde monuerunt, codicem suum velle *non elaturos signa*, sed ipsi ediderunt *signa non elaturos*, ut est in reliquis scriptis.

§ 4 *Aliqua forma pugnæ fuit: fuga deinde effusa, et fugientium*] Libri Pall. omnes *fuga deinde effusa effugientium*. Gebh. *Aliqua fortuna pugnæ fuit* Harl. Vide ad XLI. 20. § 1. *Aliqua pugnæ forma fuit* Gaertn. Nec aliter Voss. nisi quod vocem *fuit* omiserit. Tum *fuga deinde effusa, fugientium* præfert Lov. 6. *fuga deinde effusa effugientium* Lovel. 1. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *deinde effusa effugientium*, omissa ab initio voce *fuga*, Voss. quæ omnia inter aberrantium scribarum σφάλματα referenda: 'effusa fuga,' 'effuse fugere,' 'effundi in fugam' toties apud Livium aliosque obvia, ut exempla notare operæ non sit. Vide Jac. Perizon. ad XLI. 7. § 10. De lapsu vero scribarum, qui *effugientium* pro *et fugientium* dederunt, vide ad XXXVIII. 49. § 4.

§ 6 *Capta duo millia et quingenti*] Ms. *capti duo millia et trecenti tres*. Modius. Illud *capti* genium locutionis Livianæ refert. Vide ad XXXVII. 39. § 12. præsertim autem quum *capti* hic referri possit ad numerum, qui ultra millenarium excrescit: nam sæpe ejus potius, quam additæ vocis *millia*, in constructione rationem habet. Vide ad XXXIX. 7. § 1. Præterea copula *et* deest in Voss. Lov. 1. 5. et edd. vett. Quum autem Moguntini monuissent, se in Msto optimo vidisse *capti duo millia et trecenti tres*, ejus, ut videtur, fide Aldus voculam *et* adscivit.

Ligurum Ingaunorum omne nomen, obsidibus datis, in deditionem venit] Sic etiam Aldina. Tu vero scribe cum membranis et prius editis *in ditionem*: quod male Moguntini muta-

runt. *J. F. Gron.* Non Moguntini id mutarunt, sed Ascensius, qui an. 1510. *in deditionem* edidit, et triennio post *in ditionem* in margine ostentavit. Utrumque genus loquendi Livio usitatum esse, vidimus ad XXXIII. 37. § 4. Sæpius etiam librarios vocabula hæc inter se commutarunt. Vide ad XXVI. 21. § 17. Quum tamen codd. nostri, et Hearnii L. 1. *in ditionem* tueantur, neque de codicis Mog. lectione certo constet, Gronovio ita emendanti adsentior. Alterum malebat Crevierius; quod convenire posse non inficior, et tantum codicum auctoritati cedo. Tum *Ligurum Gaunorum* Voss. *Ligurum et Gaunorum* Harl. *Ligurum Inganorum* Lov. 2. Tum *nomen omne* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. uterque, et Gaertn.

§ 7 *Qui prædatores fuissent navibus, atque omnes in custodiam conjecti*] Crevierius conjicit *qui in prædatoriis fuissent navibus.* Nam, *prædatoriis* legendum esse, probare putat verba seqq. *naves ejus generis*, quibus indicatur, navium certi cujusdam generis prius mentionem factam fuisse. Tum *omnes* abest a Mead. voces *atque omnes in custodiam conjecti* ab Hearnii L. 1. Dein *conjecti in custodiam* legit Lov. 1. *in custodia conjecti* Voss. et Gaertn. Vide ad XXXIX. 41. § 7.

Et a Matieno duumviro] Vet. lib. *et a C. Matieno duumviro.* Sigon. Similiter Lov. 6. et Mead. 1. Sed *et a C. Macieno* Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. et Mead. 2. *et ca. Matieno duumviro* Lovel. 1. *et Amacremo duumviro* Gaertn. *et a M. Macieno* ed. Moguntina: *et a Matieno*, omisso prænomine, ed. Frob. 1535. Vide ad c. 26. § 8. Mox *duæ ac triginta captæ* primum adparuit in ultima Gruteri ed. priores omnes cum Lovel. 5. et 6. notis numeralibus *XXXII. captæ* legunt: *triginta duæ captæ* Lovel. 1. 2. 4. et Mead. ambo: *triginta duæ naves captæ* Vossian. et Gaertn. *viginti duæ captæ* Harleian. *XX.* pro *triginta*, etiam se in L. 1. invenisse, Hearne testatur. Reposui igitur *triginta duæ captæ.*

§ 8 *L. Aurelius Cotta, C. Sulpicius Gallus*] Codd. nihil mutant, nisi quod *Cn. Sulpicius Gallus* legat Lov. 2. *C. Sulpicius Galba* Lov. 6. Quum autem L. Aurelium Cottam tribunum militum fuisse adpareat, admodum probabile est, etiam 'C. Sulpicium Gallum' eumdem militiæ gradum obtinuisse. Imperatores enim vel legatos, vel tribunos militum victoriæ reportatæ nuncios ex provinciis mittebant. Legati memorantur l. XXXIX. c. 38. conlato cap. 31. unus legatus et duo tribuni hoc lib. c. 35. Gallus autem non fuit legatus; ita enim ante Cottam tribunum memorandus fuisset, ut infra fit loc. laud. Si Gallum tribunum fuisse statuamus, verisimile est, eumdem esse, qui cap. præc. 'L. Sulpicius' vocatur; adeoque vel hoc loco *L. Sulpicius Gallus*, vel potius ibi *C. Sulpicius* scribendum esse. Prænomen enim 'Lucius' in gente Sulpicia raro obcurrit; certe nullus circa hæc tempora 'L. Sulpicius' memoratur. Qui enim pontifex mortuus esse dicitur apud Liv. XXXII. 7. non *L.* sed *C. Sulpicium Galbam* adpellandum esse, recte Sigonius monuit. Contra 'C. Sulpicius Gallus' hoc eodem tempore notus fuit, et prætor creatur XLIII. 11. Neque adversatur sententiæ huic, quod 'C. Sulpicius Gallus tribunus militum secundæ legionis, qui prætor superiore anno fuerat,' memoretur XLIV. 37. Nihil enim impedit, quo minus iterum tribuni honore functus sit; præsertim quia senatus, quod bellum gravissimum cum Perseo Macedoniæ rege tum gereretur, decrevit, teste Livio XLIV. 21. 'tribunum militum creari neminem eo anno placere, nisi qui honorem gessisset.' Ceterum paullo ante voces *Hæc qui nunciarent, literasque ad senatum ferrent* perperam desunt in Harleian.

§ 9 *Sociis atque nomini Latino remittere delectum*] *Sociisque nomini Latino* Voss. et Lov. 1. *sociis nominique Latino* Lov. 6. Tum *dilectum* Lov. 1. 4. et Mead. ambo. Vide ad XXXVII. 51. § 7. Paullo ante *dimittere urbanas legiones* Voss. et Gaertn.

§ 10 *Uti prætor urbanus consulibus scriberet*] *Prout prætor* Voss. et Lov. 1. ac 6. *ut prætor* Lov. 2. Harl. et Mead. 1. Vide ad XXXVII. 46. § 10. Tum *consulibus rescriberet* Gaertn.

CAP. XXIX. § 1 *Colonia Graviscæ eo anno deducta est*] Pall. *Colonia Cravis eo anno.* Vet. ed. *Colonia Gravisæ.* Gebh. *Colonia Cravis* Lov. 1. 2. 4. et Mead. ambo. *Colonia Gravis* Vossian. Lov. 6. Harl. et Gaertn. *Colonia Gravisæ* Lov. 5. et editi ante Ascensium. Nomen minus vel notum, vel obvium librariis errori fuit.

§ 2 *Triumviri deduxerunt*] Pall. et vet. ed. *tresviri deduxerunt.* Gebhard. Barber. et Pet. *tresviri deduxerunt.* Neque aliter iidem, immo omnes præcedenti libro c. 44. 'Coloniasque deduxerunt iidem tresviri Q. Fabius Labeo, et M. et Q. Fulvii, Flaccus et Nobilior.' Quod retinuerunt editi, antequam Moguntinus mutavit. Sic et c. 34. hoc lib. Barber. 'tresviri deduxerunt, P. Cornelius Scipio Nasica,' &c. *J. F. Gronov.* Ernstius ad Valer. Prob. c. 19. ex hoc loco citat *treviri.* Cic. Epist. ad Fam. VII. 19. 'Treviri capitales.' Et Ernstii Mstum Valerii, 'Triumviri capitales, sive Treviri capitales.' *Duker. Triumviri* præferunt Voss. Lov. 2. 6. Gaertn. et Hearnii L. 1. quod primum in ed. Ven. 1495. tum in Ascens. 1513. et hinc in reliquis usque ad Gronov. adparuit. Contra *tresviri* Hearnius laudat ex Oxon. N. quod etiam habuisse videntur ceteri, quibus usus sum, codd. et pleræque edd. principes. Cic. de Orat. III. 19. 'Pontifices veteres propter sacrificiorum multitudinem tresviros epulones esse voluerunt.' Sed *treviri* inveni in ed. Mediol. a. 1480. Et ita, hunc locum laudans, profert Bembus in epistola ad Bernardinum Sandram apud Manut. ad Cic. ad Fam. VII. 13. et quidem eo animo profert, ut probet non modo *triumviri*, sed etiam *treviri* in usu fuisse. Quare ita vel in cod. reperisse, vel similem ed. ob oculos habuisse debuit.

C. Terentius Istra] *Hister* Lov. 5. et edd. vett. pro quo Moguntini ediderunt *Ister.* Iidem tamen monuerunt, codicem suum præferre *Istra*, quod Aldus admisit: et ita, vel *Histra*, præferunt reliqui codd. nostri, nisi quod *Lustra* sit in Lov. 1. Eodem cognomine *Istra* supra in prætura vocatur XXXIX. 54.

Inopia frugum insignis annus fuit] Omisso *fuit*, Pal. 1. *insignis annus.* Gebhard. Similiter Mead. 1. *insignis fuit annus* legit Lov. 3. Vox *insignis* non adparet in Voss.

Sex menses numquam pluisse, memoriæ proditum est] Jul. Obsequens, qui prodigia sua sæpe verbis Livianis memorat, c. 60. habet *sex mensibus.* Sed locutionem Livianam honestiorem esse, et *tot annos* continuationem, *tot annis* intervallum temporis notare, ex Servio monet Burmann. ad Nason. Art. Amat. I. 647. Tum *nusquam* Lov. 1. et 6. Vide ad XXXVI. 17. § 10. Hinc *pluvisse* Lov. 1. 4. 5. Mead. ambo, Gaertn. et edd. ante Curionem. Vide ad I. 31. § 1. Insuper *memoria proditum* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Gaertn. Hearnii L. 1. et primæ edd. pro quo Frob. a. 1535. *memoriæ* dedit. Quæ locutio frequentior est, præsertim apud Livium. Ita III. 54. 'Quem primum tribunum plebis creatum in Sacro monte, proditum memoriæ est.' IX. 27. 'Ad triginta cæsa aut capta Samnitium, proditum memoriæ est.' XXIV. 43. 'Ludos scenicos per quatriduum eo anno primum factos ab ædilibus curulibus, memoriæ proditur.' XXVII.

26. 'Inmolasse eo die quidam memoriæ prodidere consulem.' XXXVIII. 50. 'Auctoritas seniorum valuit, negantium, exemplum proditum memoriæ esse.' XL. 40. 'Quod sæpe Romanos equites cum magna laude fecisse sua, memoriæ proditum est.' Obcurrit etiam apud Cic. de Amic. c. 11. 'Inter se conjunctissimos fuisse M'. Curium et Ti. Coruncanium, memoriæ proditum est.' Horum locorum quibusdam eadem lectionis varietas in Mss. obcurrit. Alterum 'memoria prodere' obcurrit apud Val. Max. II. 6. 10. 'Quos memoria proditum est pecunias mutuas dare solitos:' ubi vide viros doctos. Denique *τὸ est* non adparet in scriptis nostris, et edd. Frobeniana 1535. antiquioribus.

§ 3 *Eodem anno in agro L. Petilii scribæ*] Operæ pretium fuerit videre, quæ Plinius XIII. 13. scribit, ut lector comparatione facta judicet, uter verisimiliora scribat: nam neque nomina propria, neque arcarum aut librorum numerus consonant. Sed est hoc quoque, ut pleraque alia, apud authores variatum. Meminit et Valerius I. 1. sed obiter. *Glar.* Ultima vox exsulat ab Lov. 2. et Harl. Ceterum multa, quibus historia hæc fraudis suspecta redditur, vide apud Nardin. Rom. Vet. VII. 11. quem Hearne laudavit. Adde Marc. Donatum ad § 5.

Dum cultores agri altius moliuntur terram] *Quom cultores* Gaertn. *cum cultores* Vossian. Vide ad I. 40. § 7. Tum vocem *agri* non agnoscunt Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. uterque, Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. vett. Simpliciter 'cultores' pro agricolæ apud Livium aliosque usurpari, vidimus ad VII. 39. § 11. Verum *cultores agri* Aldus auspiciis cod. Mog. restituit, quod et ipsum Livio haud insitatum est. Supra IV. 25. 'Famem cultoribus agrorum timentes in Etruriam frumenti caussa misere.' VII. 39. 'T. Quinctium in Tusculano agrum colere.' Ita 'cultus agrorum' IV. 12. 'agri cultura' apud Cic. de Sen. c. 15. et 'agri cultio' ibid. c. 16.

§ 4 *In altera Numam Pompilium, Pomponis filium, regem Romanorum*] Pall. uterque habent *Pompilium Pomponis, regem Romanorum.* Gebhard. Omnia hæc verba desunt in Voss. culpa librarii ob repetitionem vocum *in altera.* Vide ad IX. 11. § 11. At solæ voces *Pomponis filium* in Lov. 1. et Gaertn. unica vox *filium* in Lov. 4. *Numam Pompilium Pomponis* eodem modo dici potest, quo 'Hasdrubal Gisgonis' XXVIII. 12. § 13. Verum, id magis in peregrinis obtinere, Gronov. ad eum locum docuit. Errori ergo scribarum tribuere malo. *Pomponium Pomponii filium* Lovel. 6. et Harl. Tum *regem Romanum* Lov. 5. et edd. principes. Sed *Romanorum* jam inveni in ed. Ven. a. 1498. Nec aliter legunt scripti reliqui. Ita 'rex Macedonum' XXIII. 34. 'rex Numidarum' Epit. Liv. l. XXVIII. Paullo ante *scripta erat* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. In verbis seqq. *et in altera libros* Lov. 2. et Harl. Tum *Numæ Pompili* Mead. 1. Vide ad XXXVIII. 27. § 8.

§ 5 *Eas arcas quum ex amicorum sententia, &c.*] Hanc eandem historiam ex annalibus Heminæ Plinius recenset XIII. 13. cujus verba, quia in pluribus a Livio discrepat, transcribere libet: 'Cassius Hemina, vetustissimus author annalium, quarto eorum libro prodidit, Cn. Terentium scribam, agrum suum in Janiculo repastinantem, offendisse arcam, in qua Numa, qui Romæ regnavit, situs fuisset: in eadem libros ejusdem repertos, P. Cornelio L. F. Cethego, M. Bebio Q. F. Pamphilo consulibus, ad quos a regno Numæ colliguntur anni IↃXXXV. et hos fuisse e charta; majore etiam cum miraculo, quod tot infossi duraverant annis. Quaprop-

ter in re tanta ipsius Heminæ verba ponam. Mirabantur alii, quomodo illi libri durare potuissent, ille ita rationem reddebat: lapidem fuisse quadratum circiter in media arca vinctum candelis quoquo versus. In eo lapide insuper libros impositos fuisse, propterea arbitrarier, eos non computruisse.' Ex quibus discrepantia facile dignoscitur inter hosce scriptores. Nam Livius agrum L. Petilii fuisse tradit, Plinius Cn. Terentii; ille binas arcas, hic unam tantum; ille candelis libros involutos scribit, iste in lapide positos, illumque candelis vinctum. At quia uterque durationis causam in 'candelas' refert, ob id, quid per 'candelas' sit intelligendum, curque id præstare potuerint, perquirendum. Quum scirem, apud Græcos, a quibus persæpe Latini voces mutuati sunt, per *καυδύλη* arcam reponendis pretiosis vestibus significari, cogitabam *candelæ* appellatione intelligendum arcam, seu capsam; sed repugnabat scriptura vocis non per *y*, sed per *i* simplex exarata. Præterea verba illa 'involuti' Livii, et 'vinctum' Plinii, huic explicationi minime respondere videbam. Quamobrem 'candelas' accipiendum censui in communissima significatione; nec in earum formam longævæ asservationis causam rejiciendam, sed in illarum materiam; siquidem candelæ ut plurimum ex cera confici solent, quandoque et ex sevo, pice, et resina, quæ omnia, sui crassa visciditate, aëris contactum prohibere possunt, a quo putredinem et corruptionem ortum ducere, statuere naturalis philosophiæ periti, nec non et experimentum docet. Nam si flores fructusve testaceo alicui vasi imposuerimus, ore optime obturato, eodemque cera vel pice undequaque circumlinito, in plures menses incorruptos asservari videbimus: sic quæ oleo vel melle conduntur, diu asservari manifestum est, ea quidem ratione, quod aëris contactum arcent. Sic Æmilius Probus seu Cornelius Nepos in Agesilao, cui et Plutarch. p. 618. congruit, scribit c. 8. 'Ibi eum amici, quo Spartam facilius perferre possent, quod mel non habebant, cera circumfuderunt, atque ita domum retulerunt.' Quamvis Diodorus xv. 507. Agesilai corpus in melle Spartam deportatum scriptum reliquit. Ita Xenophon lib. v. de Reb. Græc. p. 564. cadaver Agesipolidis regis in melle conditum domum reportatum, quum non longe ab urbe Olyntho mortuus esset, memoriæ mandavit. Veruntamen quum horum scriptorum verba pondero, in eam venio sententiam, ut existimem, eas arcas seu arcam, commentitias fuisse; nec Numæ tempore infossas, sed longe postea a callido aliquo viro, ut postmodum repertæ admirationi essent effodientibus, et per consequens lucri causa. Hoc autem præcipue conjicio ex ipsius Livii verbis, dum inquit, nihil repertum in ea, quam Numæ corpus continere indicabat inscriptio, per tabem tot annorum consumptis ossibus; in altera vero repertos libros integra et recentissima specie. Nam Romæ pluries sepulchra effossa marmorea, nec non et in ædibus nunc sacris antiquis reperta, quibus apertis inesse corpora compertum per plures centenos annos sepulta, una cum vestibus suam speciem præ se ferentibus, quæ tamen mota statim in cinerem pulveremque evasere: tantum abest a veritate, ut per IↃXXXV. annorum circulum Numæ corporis vestigium nullum in arca illa fuerit repertum. Nec magis veritati consentaneum, quod per totidem annos solo candelarum beneficio chartacei libri illi potuerint adeo recenti et integra specie asservari. Ad hæc inquit Livius, libros hosce concrematos, quum animadversum fuisset, pleraque cou-

tinere ad dissolvendas religiones populi Romani, et nihilominus Numam condendæ religionis populo Romano authorem præceptoremque fuisse, atque religiosissimum habitum et vocatum semper, ex ipsomet Livio et Plutarcho colligimus. *M. Donatus.* Vide ad § 3. Præterea *quum amicorum sententia*, sine præpositione, Lov. 6. qui etiam *habebat*, pro *habuerat*, præfert. Mox *sine vestigio ullo corporis* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harleian. Gaertn. et Mead. 1. *sine vestigio corporis* Mead. 2.

Per tabem tot annorum omnibus absumtis] Suspicor legendum esse *ossibus absumptis.* Sic enim fere Plutarch. in Numa p. 74. Ἡ μὲν ἑτέρα κενὴ παντάπασιν ὤφθη, καὶ μέρος οὐδὲν οὐδὲ λείψανον ἔχουσα τοῦ σώματος. *Sigon.* Quamvis etiam Doujatius Sigonii conjecturam probet, attamen non ei magis, quam receptæ lectioni, favet Plutarchus. Codd. etiam *omnibus* tuentur.

§ 6 *Duo fasces candelis involuti*] Cassius Hemina apud Plinium XIII. 13. ‘Lapidem fuisse quadratum circiter in media arca vinctum candelis quoquo versus.’ Funiculis intellige pice vel cera illitis. Sic ‘candelis subigi’ apud eundem Plinium XXXIII. 7. *J. F. Gron.* Adde Hermol. Barbarum in Glossem. Plinii voce ‘Candela.’ Sed, quod ibidem etiam *caudellis* conjicit, a ‘caudex,’ id est contextus tabularum, nemo facile probabit. ‘Candelæ’ quidem primo videntur dictæ, quæ e funiculis, scirpis, aliave materia igni concipiendo et alendo apta, et pice cerave delibuta, ad usum nocturni luminis parabantur; sed deinde etiam funiculi pice illiti ad vinciendum. Guilandinus c. 24. comment. in Plinium de Papyro ‘fasces candelis involutos’ exponit candelis e cedro circumdatos, candelis cedrinis obductos et obvolutos. Sed ex iis non satis intelligitur, quid candelas esse putaverit, et, quod de candelis cedrinis dicit, de se largitur. Nam Cassius Hemina apud Plinium H. N. XIII. 13. non ‘candelas cedrinas,’ sed ‘libros cedratos’ fuisse, et propterea a tineis non tactos scribit. Nec verum est, quod c. 23. dicit Guilandinus, Livium scribere eo anno consules fuisse C. Bæbium Pamphilum et M. Æmilium Lepidum. Nam Livius c. 18. consules hujus anni prodit P. Cornelium et M. Bæbium, eosdem quos Cassius. *Duk. Candella involuti* Voss. *candela involuti* Lov. 1. *cedro involutis* Hearnii L. 1. pro varia lectione *cedro* vel *cera involuti* adscriptum erat margini Lov. 6. Pighius in Annal. ad a. IↃLXXII. p. 329. candelas ex cedri resina vel palimpissa confectas fuisse contra cariem ac tineas existimat, vel etiam *scandulis involuti* emendat, et scandulas cedrinas intelligit, quibus armati libri per tot secula ab interitu vindicati fuere.

§ 7 *Septem Latini de jure pontificio erant*] *Septem s. libri Latini* Lov. 1. 6. et Voss. *Septem libri Latini* Lov. 5. et edd. ante Frob. qui a. 1535. vocem *libri*, quam ceteri codd. ignorant, expunxit. Tum *de jure pontifico* Voss. Lov. 5. Mead. 1. et Gaertn. *de jure pontificum* Lov. 2. et Harl. Cic. de Senect. c. 11. ‘Jus augurum, pontificum, civile tracto.’ Sed reliqui vulgatum servant. Cato apud Gell. I. 12. ‘Volo jus pontificium optime scire.’ Apud Cic. locutio illa frequens est.

§ 8 *Vulgatæ opinioni, quia creditur, Pythagoræ auditorem fuisse Numam, &c. adcommodat fidem*] Lege *qua creditur*, et *accommodata fide.* Gelen. Pall. *vulgatæ opinioni, qua creditur Pyth. aud. fuisse Numam, mendacio probabili accommodat fidem.* Gebhard. *Qua creditur*, ut Gelenius emendat, omnes scripti, et edd. principes: *quia creditur* demum obcurrit in ed. Mediol. 1480. et sequentibus. In scriptis etiam sæpe hæ voculæ permu-

tantur. Vide ad I. 28. § 10. c. 36. § 8. c. 38. § 6. III. 3. § 7. IV. 10. § 7. c. 21. § 2. c. 35. § 11. c. 46. § 5. c. 59. § 5. et passim. Tum *vulgatæ opinionis, &c. mendacio probabili accommodat fidem* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *accommodat fidem* etiam Lov. 5. Si Gelenius *accommodata fide* præennte cod. Mog. reposuit, facile adsentior; sin ex conjectura, propius ad vulgatum mallem *accommodās*, id est *accommodans, fidem.*

§ 9 *Pluribus legentibus quum vulgarentur*] *Volgarentur* cod. Mog. Vide ad XXXIX. 53. § 2. Mox *prætor urb'* Lov. 1. et 4. *prætor urbis* Gaertn. Vide ad XXV. 1. § 11. Tum *hos libros* Lov. 5. et edd. *libros eos* cod. Mog. hinc Aldus *eos libros* reposuit, quod præferunt reliqui Mss.

§ 10 *Scribam eum quæstor Q. Petillius in decuriam legerat*] Magistratus suos scribas habebant, quos ipsi legebant. Hic L. Petillium in decuriam scribarum a quæstore Q. Petillio lectum fuisse Livius dicit, factumque scribam. *Turnebus*, Advers. XXX. 24. Recte Turnebus monuit, decuriam scribarum innui. ' Decurias scribarum ' memorat Suet. Claud. c. 1. Id quum in tanta antiquitatum luce notissimum sit, quis æquo animo ferre potest Doujatium, andabatum more oberrantem, ac rogantem, utrum verba hæc *scribam in decuriam quæstor legerat* intelligenda sint tamquam militem, an tamquam judicem, sive assessorem in provincia? an potius decuriam ministrorum habuerint quæstores? Quid enim? an quæstori jus erat vel militem legere, vel in judicum sive adsessorum decurias adsumere?

§ 11 *Quum animadvertisset, pleraque ad dissolvendas religiones esse*] Lege *pleraque dissolvendarum religionum esse*, non paullo elegantius, quam *ad dissolvendas religiones*. Gelen. Hoc genus dicendi, de quo supra admonuimus, quam vim habeat, ex Valerio, qui hæc eadem fere verba in primum suum librum c. 1. transtulit, perspici potest, cum ait, ' Quæ aliqua ex parte ad solvendam religionem pertinere videbantur.' Eandem historiam attigit Lactant. I. 22. *Sigon.* Pall. *cum animum advertisset.* Gebh. Similiter Lov. 4. Mead. 2. et Gaertn. Vide ad XXIV. 48. § 4. *Quum advertisset* Harl. et Mead. 1. Vide Burm. ad Nemes. Ecl. I. 41. Verum alibi etiam ' advertere ' et ' animadvertere ' commutari solent. Vide ad VI. 2. § 10. ubi alia dicta sunt, et XXXVI. 44. § 11. *Ad dissolvendam religionem*, quod demum Aldus recepit, in solo legi Gaertn. Reliqui Mss. cum edd. principibus *dissolvendarum religionum;* de qua locutione vide ad V. 3. § 5. Vocem *esse* ignorant Voss. Lov. 1. et 6.

L. Petillio dixit, sese eos libros in ignem conjecturum esse] *L. Petillio repetenti dixit* Lov. 2. Tum *sese libros eos* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Mox *ut, si quos jus*, pro *uti*, Gaertn. Vide ad XXXVII. 46. § 10. Præterea *extimaret* Voss. Lov. 4. et Gaertn. *æstimaret* Lov. 1. et Mead. 1. Vide ad XXXIV. 2. § 5. Hinc voculam *id* neglegunt scribæ Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. uterque, et Gaertn.

§ 12 *Scriba ad tribunos plebis adit*] Ita Lov. 5. et omnes, quas vidi, edd. principes. Aldus deinde præpositionem omisit, et post eum recentiores usque ad Grouov. qui eam a. 1665. restituit. At scripti reliqui faciunt cum Aldo. Et quidem utrumque in usu fuisse, ' adire aliquem ' et ' ad aliquem,' constat ex illis quæ notat Bronkh. ad Tibull. I. 5. 39. *ad tribunos* vero inde firmari posset, quod Livius sæpe præpositionem, cum qua verbum componitur, in regimine repetere soleat. Vide ad Livii Præfat. § 11. Quo minus tamen eam locutionem hic probem, illud obstat, quod Livium ' adire ad aliquem ' alibi

dixisse non meminerim. Præpositionem igitur expunxi.

Prætor se jusjurandum dare paratum esse aiebat] *Prætor jusjurandum dare paratum se aiebat* Lov. 6. *Prætor jusjurandum* etiam Voss. et Lov. 1. *Prætor eis jusjurandum* Lov. 2. et Harl. *Prætor ejus jusjurandum* Mead. 1. *Prætor ei jusjurandum* Lov. 4. Mead. 2. et Gaertn. *Prætor se et jusjurandum* Lov. 5. et edd. ante Froben. qui a. 1535. particulam *et* induxit.

§ 13 *Pretium pro libris, quantum Q. Petillio prætori majorique parti tribunorum plebis videretur, domino esse solvendum*] Omnia hæc neglegentia scribæ desunt in Harl. Hinc *tum Petillio* legit Lov. 6. Insuper *prætori et majori parti* Gaertn. *prætori, majori parti* Voss. Tum *domino solv. esse* Lov. 2. 4. et Mead. ambo. Paullo ante *libros quoque primo tempore* Voss. Lov. 1. 2. 6. et Gaertn. Vide ad c. 26. § 8.

§ 14 *Igne a victimariis in conspectu populi cremati sunt*] Lege addendo *igne a victimariis facto*. Gelen. Pal. 1. *libri in comitio ignea victima hiis facta in conspectu populi crem. s.* Vet. ed. *libri in comitio igne, victima his facta, in consp. pop. cremati sunt.* Gebh. *Ignea victima his facta* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Mead. ambo, et Gaertn. *igne, victima his facta* Lov. 5. et edd. principes : *igne a victimariis in consp. pop. crem. s.* Harl. et ed. Mediol. 1480. cum reliquis ante Gelenium. Quæ autem Modius ad hunc locum notarat, descripsit ex Lipsio ad Taciti Ann. IV. 35. ubi videri possunt. Vox *populi* deest in Lov. 6.

CAP. XXX. § 1 *Magnum bellum ea æstate coortum*] Quædam hic in L. 1. detrita esse, Hearnius monuit. *Est ea æstate coortum* legit Gaertn. Mox τὸ *quantum* exsulat a Mead. 1. vox *ferme* a Lov. 6. Tum *comparaverunt* præferunt Lov. 2. et Harl.

§ 2 *Et ipse, quanta poterat, a sociis auxilia contraxerat*] Quatuor priora vocabula desunt in Voss. Cui errori caussa fuit similitudo ultimarum literarum in vocibus *audierat* et *poterat*. Vide ad IX. 11. § 11.

§ 3 *Exercitum in Carpetaniam duxit*] Cum Q. Fulvius citerioris Hispaniæ prætor esset, Carpetani autem Lusitanis vicini; non video, quo pacto hæc divisio habeat, quod antea etiam testati sumus. *Glarean. Carpataniam* Voss. et Lov. 1. *Carpentaniam* Lov. 2. 5. 6. et priscæ edd. pro quo Ascens. 1513. *Carpetaniam* reposuit. Vide ad XXI. 5. § 7.

Castra locavit ad oppidum Eburiam] *Eburam* oppidum Ptolemæus in Lusitanis ponit, *Eboram* in Edetanis. *Eburiam* ubi reperias, nescio. *Glar. Æburam* scribo ex Stephano : Αἴβουρα πόλις Ἰβερίας, ὡς Στράβων· ὁ πολίτης Αἰβουραῖος· δύναται καὶ Αἰβουράτης. *Sigon. Eburiam* Lovel. 5. et edd. vett. pro quo Froben. 1535. *Eburam* emendavit, ut præferunt reliqui codd. Sed recte *Æburam* Sigonius. Lud. Nonius in Hispan. c. 63. *Æburam* Livii eam urbem esse putat, quæ Ptolemæo II. 6. Λιβώρα vocatur. Sane minima mutatione ex Λιβώρα fit Αἴβωρα. Summa enim ductuum adfinitas est inter Λ et A, et inter ω et ου.

§ 4 *Millia duo ferme inde*] Prima vox omittitur in Mead. 2. quam forte librarius, quod per notam scripta in codice suo esset, non intellexit, et hinc omisit. Vide ad XXXIX. 42. § 3. Tum *fere* Voss. Lov. 1. 4. 5. 6. Mead. ambo, et edd. ante Aldum. Ita mox § 6. Vide ad XXXVII. 38. § 5.

Ad castra hostium speculatum misit, ut viseret] Plus verborum habent hic nostra exemplaria *misit, proxime succedere ad vallum jussum, ut, &c.* Gelen. Una adhuc vocula auctius Frob. an. 1535. ex mente Gelenii edidit *misit, quam proxime.* Hoc autem supplementum petitum videtur ex cod. Mog. ex quo tot alias in Livio lacunas sublatas fuisse vidimus ad XXXVI. 19. § 13. Eadem desunt ab omnibus scriptis nostris.

§ 5 *Pugna abstineret, reciperetque sese*] Livii fuerat, *quam prox. succ. ad vall. jussum, ut vis., quanta essent; pugna abst., recipereque sese, si hostium:* nempe 'jussum.' *J. F. Gron.* Codd. dissentientibus, Gronovii conjecturam probare non audeo, et tamen *abstineret recipereque* refero ad 'jussum;' quasi foret 'jussum succedere, et ut abstineret.' Ita enim Livium in eadem periodo constructionem variare solitum fuisse, vidimus ad XXXIX. 14. § 9. Mecum sentit Dukerus, laudato loco Livii XXXVI. 1. 'Cum Boiis jussus bellum gerere utro exercitu mallet ex duobus, &c. alterum ut mitteret Romam.' Mox *hostium equitatum exeuntium* Harl. Tum *deinde subducerentur* Voss. Lovel. 1. 2. 5. 6. Harl. et edd. ante Aldum. Vide ad III. 3. § 6.

Ubi equitatus hostium castris procurrisset] Pall. uterque, *ubi eq. castris host. procucurrissent.* Gebh. Vox *castris*, quæ in Lov. 5. 6. et antiquioribus edd. omittitur, et ab Aldo ex cod. Mog. addita est, etiam in reliquis Mss. superest, sed inverso ordine legitur *castris hostium.* In solo Gaertn. τὸ *hostium* non adparet. Præterea *præcurrisset* Lov. 6. Vide ad X. 14. § 10. *Percurrisset* Voss. *percurrissent* Harl. Vide ad VIII. 9. § 14. *Procucurrissent* Lovel. 4. et Mead. ambo: quod probandum videtur: *equitatus* tamquam collectivum interdum adsciscit verbum plurale. Vide ad XXXV. 26. § 9. Præterea augmentum, quod verbum *curro* in perfectis adsciscit, etiam servant pleraque ejus composita. Vide ad I. 12. § 8. Ita ex optimo Sangerman. cod. legendum apud Colum. VII. 10. 'Per pascua subito, quum paullulum procucurrerunt, consistunt:' ubi vulgo editur *procurrerunt.* Vide etiam Oudend. ad Frout. II. 4. § 10. *Procucurrisset* jam Frob. a. 1535. ediderat: pro quo ed. Paris. a. 1573. *procurrisset* revocavit.

§ 6 *Postremo et Celtiberi, omnibus simul peditum equitumque copiis castris egressi*] Ms. *Postr. Celt. simul omnibus, &c.* quod magis probo. *Modius.* Pall. *Postr. et Celt., omnibus simul copiis peditum equitumque castris egressi.* Gebh. Voculam *et*, quæ a præcedentibus edd. aberat, primus addidit Aldus. Licet autem in excerptis reliquorum codicum nihil notetur, et hinc eamdem agnovisse videantur, attamen iterum delevi, quia locum habere nequit. Non enim præcessit, Romanos omnibus copiis ex castris egressos esse, (duas tantum equitum turmas quotidie ostendisse Livius narrat) ut nunc idem *et* Celtiberi fecisse dicantur. Quin etiam abest a cod. Mog. si credendum sit viris doctis, qui eum excusserunt. Præterea τὸ *simul* abest a Vossian. Lov. 5. et edd. antiqq. Quum autem Moguntini monuissent, in cod. suo legi *simul omnibus peditum*, mox Aldus *omnibus simul peditum* edidit: *omnibus simul copiis peditum equitumque* legunt Lovel. 1. 2. 6. Harl. et Mead. ambo: *omnibus simul copiis peditum, equitum* Lov. 4. Vide ad XXIV. 16. § 9. *Copiis peditum equitumque* etiam Gaertn. Vox *copiis* deest in Voss.

Acie directa medio ferme spatio inter bina castra constiterunt] *Acie decreta* Lovel. 1. 2. 5. 6. et Harl. Ita sæpe variant librarii. Vide ad I. 11. § 9. XXI. 19. § 1. et viros doctos ad Cic. Agrar. II. 17. et ad Suet. Cal. c. 19. Olim scribi solebat 'derectus;' vide ad XXII. 47. § 2. Inde transpositis literis fit *decretus.* Deinde *fere* Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. et Mead. 1. Vide ad § 4. Demum *constituerunt* Lov. 5. Vide ad XXVII. 16. § 11.

§ 7 *Campus erat planus omnis et aptus pugnæ*] Vocem *omnis* omittit Harl. Deinde *aptus*, vel *apertus*, Lovel. 2. et Voss. Vide ad XXXI. 22. § 8. Mox *hostes exspectantes* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Sed gratius auribus accidit vulgatum. Tum *intra vallum suum suos continuit*

Voss. *suos intra vallum continuit* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo.

§ 8 *Quia pugnæ copia non fiebat*] *Quod pugnæ copia* Voss. Vide ad lib. XXXVIII. c. 36. § 4. *Quia pugnæ caput* Lov. 1. Mox § seq. *uterque, &c. ibant* Voss. Vide ad XXIII. 46. § 5.

CAP. XXXI. § 1 *Satis tot dierum quiete credidit spem factum*] Construendum est *satis credidit*. Vide ad XXI. 8. § 3. Livio enim convenire non puto, ut dicat *satis spem faciam*, pro *satis spei factum;* licet alii ita loqui soleant. Vide Duker. ad I. 16. § 8. et Gebhard. ad III. 30. § 5.

Circumire montem jubet, qui ab tergo hostibus erat] *Montes, qui erant* Lov. 1. 5. Gaertn. et edd. vett. *montes* etiam Voss. Sed *montem, qui erat* emendavit Froben. an. 1535. quomodo etiam præferunt reliqui codd.

§ 3 *Præfectum socium ad vallum hostium cum equitibus extraordinariis*] 'Præfecti' vocabantur, qui socialibus auxiliis præerant. In exercitu autem Romano 'Extraordinarii' vocabantur, tertia pars equitatus socialis, quinta peditatus, ut a Polybio VI. 24. scribitur. Erant itaque in exercitu equites extraordinarii et pedites. *Turneb.* Advers. XXX. 24.

§ 4 *Effunditur castris: simul et peditibus signum ad exeundum datur*] Vox *castris* deest in Hearnii L. 1. Tum *datus* Lov. 4. et Mead. ambo, errore scribarum; pro quo *signum ad exeundum datum* ostentat Lovel. 2. *ad exeundum datum signum* Harleian. Sed sonus ingratus ex repetitione ultimæ syllabæ *um* præferendam docet scripturam vulgatam, pro qua stant reliqui Mss.

§ 5 *Ubi primum fremitum equestrium audivit*] Haud dubie *fremitum equestrem*. Sic alibi 'procella equestris.' *J. F. Gron. Procella equestris* obcurrit X. 5. XXIX. 2. XXX. 18. XXXV. 5. XXXVIII. 41. et apud Tacit. Hist. III. 53. Similiter 'auxilium equestre' IV. 32. quod inmerito Faber tentavit: 'equestris terror' VI. 12. et XXVII. 42. Eodem modo 'terror maritimus,' adventu classis objectus, l. XLI. c. 17. Præterea *ut primum* Lov. 5. et prisci typis descripti. Ejus loco Aldus *ubi primum* dedit, probantibus aliis omnibus Mss. Vide ad l. XXIV. c. 15. § 1. Paullo ante *ut præceptum* Voss. Lov. 1. 5. 6. et primæ edd. Hic etiam Aldus *uti* substituit, iterum adsentientibus reliquis scriptis. Vide ad l. XXXVII. c. 46. § 10.

§ 6 *Haud dubia spe, castra eo die se obpugnaturos*] Haud dubie *castra eo die se expugnaturos*. J. F. Gron. *Et dubia spe* Lov. 4. Harl. et Mead. ambo. An voluerunt *nec dubia spe?* Deinde 'oppugnare' et 'expugnare' sæpe a scribis permiscentur. Vide ad XXI. 57. § 6. Nulli tamen codd. Gronovio favent. Vulgatum etiam defendit Crevier. huc usque enim pugnam tantum inter bina castra sperasse addens. Verum, Romanis in aciem non prodeuntibus, jam diu ante hunc diem, si voluissent, castra eorum obpugnare Celtiberis integrum fuit. Nunc autem, quum Flaccus illis pugnandi copiam faceret, sperabant, se, hostibus in fugam conjectis, castra eorum non tantum obpugnaturos, sed etiam expugnaturos. Gronovii igitur conjectura probabilior videtur. Ceterum *castra se eo die obpugnaturos* Voss. et Gaertn. *castra eo die obpugnaturi* Lov. 6. Mox *passus quingentos ab vallo aberant* Lov. 5. et edd. principes. Quod nunc vulgatur, Aldus præeunte cod. Mog. adoptavit. Neque aliter reliqui Mss. nisi quod *ab vallo* legant etiam Voss. Lov. 1. et Gaertn. et *aut plus* Lov. 6. qui cogitasse videtur *haut*, vel *haud plus*.

§ 7 *Itaque, ubi Flaccus satis abstractos*] *Itaque Flaccus, ubi satis* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Mox *simul erumpit* non adparet in Lov. 5. et edd. vett. Moguntini voces illas ex cod. suo addiderunt; quas etiam agnoscunt reliqui scripti. Tum *ad ardorem excitandum*

pugnæ Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et editi ante Frob. 1535.

§ 8 *Ubi quinque millium armatorum, non amplius, relictum erat præsidium*] Cum L. Acilio missi erant sex millia auxiliariorum, et sinistra ala. Hostium vero in castris relictorum quinque millia hic produntur, qui, certe intra vallum ac fossam, facile sex millia Romanorum arcere poterant, nec memorabilis erat paucitas ad Romanos castra oppugnantes. Quare ego corruptum hunc numerum puto, et legendum, *ubi quingenti armati, non amplius, relicti;* aut *quingentorum armatorum, non amplius, relictum erat præsidium.* Quare exemplaria vetusta hic inspicienda: neque enim verisimilis videtur narratio. *Glarean.* Pall. et vet. ed. *ubi quinque millium armatorum.* Gebh. Glareani conjecturam in contextum Vascosanus adscivit. Sed priscam lectionem tuentur omnes membranæ nostræ, et Hearnii: quare eam revocavi. Nam cum L. Acilio non tantum missa sunt sex millia provincialium auxiliorum, sed etiam ala sinistra sociorum nominis Latini, id est, pedites istius alæ, et pars equitum; C. Scribonium enim cum equitibus extraordinariis ejusdem alæ sinistræ alia parte misit Flaccus ad hostem eliciendum. Quum vero ala socialis, si non major, certe haud minor sit, quam legio Romana, eaque circa hæc tempora quinque admodum millium peditum et trecentorum equitum fuerit, cum Acilio fuere ultra undecim millia militum, quibus quinque millia Celtiberorum, licet intra vallum ac fossam, haud facile resistere potuere. Recte igitur Livius Celtiberos præ hostibus castra obpugnantibus ut paucos consideravit, eorumque castra, præsertim quod impetus hostium improvisus esset, prope sine certamine capta dicit.

§ 9 *Quos quum et paucitas sua*] *Quod quum* Lov. 1. 6. et Voss. ut referatur ad præsidium. Præstat tamen vulgatum ob reliquorum codd. in id consensum. Mox *pugnantibus conspici*, pro *a pugnantibus*, Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harleian. Mead. ambo, et Gaertn. Vide ad VI. 11. § 4. Præterea *mittit*, pro *injecit*, Voss.

CAP. XXXII. § 1 *Castra amissa esse: et tum, quum maxime arderent*] Legendum *castra amissa esse, et tum cum maxime ardere*, non *arderent*, ut est in vulgatis edd. distinctione etiam confusa. *Gelenius. Et inde cum maxime* Harl. De particulis 'tum cum maxime' junctis vide ad XL. 13. § 4. Præterea *arderent* perperam omnes nostri, et Hearnii L. 1. Paullo ante *primum flammam conspexere* Lov. 6. et Hearnii L. 1. Tum *denum per totam aciem* Lov. 1. Vide ad c. 22. § 1.

§ 2 *Jam clamor suorum vincentium accendebat*] Legendum *clamor accidebat*, non *accendebat*. Gelen. Libri omnes nostri *accendebat*. Gebh. *Accendebat* Voss. Lov. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii L. 1. *accendebatur* Lov. 1. *ascendebat* Lov. 2. Sed recte Gelenius *accidebat*. Supra IV. 33. 'Clamor deinde accidit novus.' VIII. 39. 'Clamor inde novus accidens et Samnitium terruit animos.' X. 5. 'Concitatior accidens clamor ab increscente certamine.' c. 41. 'Ut vox etiam ad hostes accideret.' c. 43. 'Clamor eos utrimque par accidens sustinuit.' Alia exempla obcurrunt XXIV. 46. XXVI. 10. XXVII. 15. et XXIX. 6. Vide Nic. Heins. ad Nason. Fast. V. 360. viros doctos ad Val. Flacc. II. 452. IV. 580. et quæ notavi ad Silium XIII. 153. In præcedentibus *inde* exsulat ab Harl.

§ 3 *Nec usquam, nisi in certamine, spes*] *Nisi incerta in se est spes* Voss. *nisi in se incerta est spes* Gaertn. *nisi incerta est spes* Lov. 1. *nisi in certamine est spes* Lov. 6. Paullo ante *receptus pulsus nemo erat* Gaertn. in sequentibus vero *deinceps capessunt*

fugam Harl.

§ 4 *Acie media urguebantur acriter*] Pall. *Acie media urgebant acr. a quinta legione: adv. lævum cornu sui generis, in quo prov. aux. instr. R. c.* Gebhard. *Urgebant acriter* Lov. 4. Tum *adv. lævum cornu, quo* Gaertn. *adversus cornu, in quo* Lov. 1. Deinde *auxilia instituisse* Lov. 6. Vide ad v. 43. § 2. cap. 49. § 4. XXII. 5. § 1. aliisque locis.

§ 5 *In medio ardore pugnæ advenerunt*] Præpositionem omiserunt ed. Mediol. an. 1480. Tarvis. utraque, et seqq. quam Aldus ex Mog. cod. adscivit, et omnes nostri codd. itidem constanter agnoscunt. Paullo ante *Eburia* Lov. 5. et edd. princ. *Euburia* Lov. 6. *Ebura* reliqui codd. quod Frob. 1535. recepit. *Æbura* Sigonius emendavit; quem vide ad c. 30. § 3.

§ 6 *In omnes passim partes capessunt fugam*] Pall. et vet. ed. *in omnes partes capessunt fugam.* Gebh. Vocem *passim,* quam Moguntini ex cod. suo adjecerunt, ignorant omnes nostri, et Hearnii L. 1. Male. Ita 'toto passim campo' cap. seq. et XXXVII. 20. 'totis passim castris' XXX. 5. et XLI. 2.

Ad viginti tria millia hostium eo die cæsa] Ms. *ad XXIII. millia hostium occisa.* Modius. Pall. uterque *et tria et XX. milia hostium eo die occisa.* Vet. ed. *tria et XX. milia hostium eo die cæsa.* Gebh. *Tria et viginti millia* Lov. 2. 5. Hearnii L. 1. et edd. vett. Pro eo Aldus ex Mog. cod. emendavit *ad viginti tria millia.* Sed *et tria et viginti millia* habent Voss. Lov. 1. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. An ergo legendum *ad tria et viginti millia?* Præterea *hostium occisa* cod. Mog. *hostium eo die occisa* Lov. 1. 2. 4. Harl. et Mead. ambo.

Capta quatuor millia et octingenti, cum equis plus quingentis] Vulgatum in solo inveni Lov. 5. *septingenti,* vel *DCC.,* pro *octingenti,* reliqui nostri, et Hearnii L. 1. ac N. *capta quatuor millia ducenti, cum equitibus quingentis* cod. Mog. Hinc suspicor, cum reliquis Mss. legendum *capta quatuor millia septingenti,* vel *et septingenti;* librarium autem optimi codicis notam numeri quingenarii *IↃ* omisisse, et pro *IↃCC,* sive *septingenti,* dedisse *CC,* sive *ducenti.* Vide ad XXXVII. 40. § 11. Displicet autem equitum captorum mentio, quorum alibi in victoria de Hispanis aliisve hostibus non meminit Livius. Contra equi capti sæpe memorantur. Supra XXIX. 36. lib. XL. capp. 5. 33. 40. 48. et alibi. Ex *equis plus* scribæ errore *equitibus* natum puto.

Et signa militaria nonaginta octo] Vocnlam *et* nesciunt Lov. 2. 6. Harl. et Mead. 1. Deinde *LXXXVII.* Voss. Lov. 1. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. vett. *LXXXVIII.* Hearnii N. *octuaginta octo* Lov. 2. *octoginta octo* cod. Mog. Hinc Aldus eumque secuti plerique per notas ediderunt *signa militaria LXXXVIII.* Gruterus tandem in postrema ed. notas has vocibus redditurus, perperam dedit *nonaginta octo;* quod recentiores servarunt. Priscam igitur lectionem Livio restitui.

§ 7 *Romani de duabus legionibus milites paullo plus ducenti*] *Romani milites de duabus legionibus* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo. *Romanis de duabus legionibus* Lov. 6. Vide ad c. 26. § 7. Tot tamen codd. qui *Romani* defendunt, eam lectionem veriorem esse evincunt. Hinc *paullo plus ducentis* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo; quorum librariis genus loquendi displicuisse videtur, quod tamen Livio familiarissimum esse docebimus ad XLI. 12. § 8. Paullo ante τὸ *fuit* non adparet in Voss. ejus loco *erat* legit Gaertn. In verbis seqq. *remanserunt DCCCXXX.* Lov. 6. *XX.,* pro *triginta,* Hearnii L. 1.

Auxiliarium duo millia ferme et quadringenti ceciderunt] *Auxiliariorum duo*

millia ferme Gaertn. Vide ad XXI. 26. § 5. *Auxiliarium mille ferme* Lov. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, et edd. vett. *auxiliarium ferme*, lacuna tamen loco mediarum dictionum relicta, Hearnii N. cujus librarius notas numerales ∞ ∞ non intellexit. Vide ad XXXIX. 42. § 3. *Auxiliarium ferme duo millia* cod. Mog. unde Aldus edidit *auxiliarium duo millia ferme*, quod secuti editores servarunt. Neque aliter præferunt Voss. Lovel. 1. 6. et Hearnii L. 1. nisi quod ultimus eorum omittat vocem *ferme*. Insuper *et quadraginta ceciderunt* Harl.

§ 8 *Manere in castris ab se captis jussus*] *In captis ab se castris* Lovel. 1. 2. 4. Harl. et Mead. ambo. Mox copula *et* deest in Vossian. et Lovel. 6. Hinc *insignis virtus fuerat* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo.

CAP. XXXIII. § 1 *Per Carpetaniam ad Contrebiam deductæ legiones*] Haud temere id nominis reperias. *Contributam* autem Ptolemæus ponit ad Anam fluvium, non ita longe ab Ebura. Meminere et alii. *Glarean.* Quid in mentem Glareano venerit negare, 'Contrebiæ' oppidi nomen alibi exstare, nescio; cum et Velleius II. 5. et Valer. II. 7. § 10. et VII. 4. § 5. et Florus II. 17. et qui scripsit de Viris Illustr. c. 62. ubi de rebus Q. Metelli Macedonici in Hispania gestis agunt, ejus meminerint: apud Valer. tamen est mendose *Trebia* pro *Contrebia*. At Glareanus *Contributam* reponendum putat. *Sigon.* Verum est, ut Glareanus monet, 'Contributam' ad fluvium Anam poni, non ita longe ab 'Ebura.' Verum quum ad cap. 30. § 3. Sigonius verisimiliter *Æburam*, pro *Eburam*, scribendum conjecerit, ibidemque Nonium existimasse monuerim, *Æburam* eam esse, quæ Ptolemæo Λιβύρα vocatur, et ad Tagum sita erat, ex eo, quod 'Ebura' vicina erat 'Contributæ,' etiam hoc loco *Contributam* legendum esse, probari nequit. Præterea quum hoc loco *per Carpetaniam ad Contrebiam ductæ legiones* esse dicantur, et in fine cap. 'Flaccus, a Contrebia profectus, per Celtiberiam populabundus ducit legiones,' hinc patet, a Carpetanis Celtiberos adeunti Contrebiam obviam, et ab Ana longe remotam fuisse. Doujatius, refellere conatur Sansonem, existimantem *Contrebiam* eam esse, quæ Ptolem. II. 6. 'Caracca' vocatur, et putat esse Ptolemæi 'Condaboram,' sola nominis similitudine fretus. Si tamen alterutra earum Livii 'Contrebia' habenda foret, Sansoni potius adsentirer. Quum enim Flaccus demum post Contrebiam expugnatam legiones per Celtiberiam populabundus duxerit, sita esse debuit media inter Carpetaniam et Celtiberiam, quod Caraccæ convenit, quæ in finibus Carpetaniæ proxima Celtiberiæ a Ptolemæo memoratur. Contra idem Ptolemæus Condaboram recenset in altero Cantabriæ latere, ubi regio illa Edetanis vicina est; adeo ut Carpetania progressus Condaboram venire nequierit, nisi peragrata Celtiberia. Verum nihil inpedit, quo minus dicamus, neque Caraccam, neque Condaboram, Livii Contrebiam esse, nullamque Contrebiæ mentionem Ptolemæum fecisse. Quæ Livio 'Contrebia' adpellatur, Κομπλέγα vocatur App. Alex. in B. Hisp. pag. 278. De 'Contrebia' vide etiam Torren. ad loca Valer. Max. a Sigonio laudata. Quod vero Cellar. Geogr. Ant. II. 1. pag. 78. ejusdem urbis nomen restituendum putarit Valerio Max. v. 1. § 5. recte idem Torren. ad eum loc. refellit. Male *ad Trebiam* hic legit Hearnii L. 1. Deinde *deductæ legiones* Lovel. 1. 5. 6. Voss. et edd. vett. pro quo recte Frob. 1535. *ductæ* reposuit; quod servant reliqui codd.

§ 2 *Ea urbs circumsessa quum a Celtiberis auxilia accersisset*] Pall. *Ea urbe circumsessa cum a Celtiberis auxilia arcessisset*: Pal. 1. tamen *accessisset*.

Gebhard. *Ea urbe circumsessa* Voss. Lovel. 1. 2. 5. 6. Harleian. Mead. 2. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. vett. Sed recte Moguntini ex cod. suo *Ea arbs* emendarunt. Recte etiam Gronov. 1665. *arcessisset*, pro *accersisset*, substituit. Vide Gebhard. ad Livii II. 19. § 10. IX. 9. § 12. XXIV. 2. § 3. et XXXVI. 7. § 17.

Non quia ipsi cunctati erant, sed quia profectos a domo inexplicabiles] Ingerunt Pall. *sed quia profectos domo.* Gebhard. *Non quia cunctati* Voss. et Lovel. 1. Tum *profectos domo* Voss. Lov. 2. 4. Harl. et Mead. 1. *profecto domo* Gaertn. *domo profectos* Mead. 2. Mox § seq. habes *qui domo profecti erant*, ubi tamen alii codd. præpositionem addunt. Hinc *inexcabiles, &c. viæ* Voss. unde *inexecrabiles* fecit librarius Lov. 1. In verbis seqq. *desperato auxilio suorum* quædam in Oxon. L. 1. mutilata esse profitetur Hearnius.

§ 4 *Celtiberi, qui domo profecti erant*] Membranæ *Celtiberi, qui profecti erant a domo*: amplector. *Modius.* Membranæ sunt Mogunt. quæ eam lectionem servarunt. Præpositionem et alii codd. agnoscunt, sed in ordine verborum nonnihil dissentiunt. Nam *qui a domo profecti erant* legunt Voss. et Lov. 1. *qui profecti a domo erant* Lov. 6. Præpositionem itaque adjeci. Vide ad § præc. Paullo ante vox *quoque* perperam deest in Voss.

Superatis, ubi primum remiserunt imbres, amnibus] *Superatis, &c. omnibus* Lovel. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et priscæ edd. Ejus loco *amnibus* recte reposuit Ascens. an. 1513. quod deinde Moguntini in cod. suo superesse monuerunt. Vide ad II. 26. § 1. Mox *nulla castra intra mœnia* Lov. 1. *nulla castra extra mœnia* Lov. 2. 4. 6. Harl. et Mead. ambo. Hinc *aut decessisse* Lov. 2. Vide ad XXXV. 10. § 2.

§ 6 *Ad resistendum eos et ad capessendam pugnam inpediit*] *Et capessendam pugnam* Voss. et Gaertn. Sed Livius solet præpositiones repetere. XXXV. 50. 'Cum tribus ferme millibus militum et cum omni classe.' XXXVI. 17. 'Ab Ætolis et ab Antiocho liberare.' XXXVII. 54. XXXVIII. 60. XXXIX. 42. 44. XLII. 34. Vide ad VI. 28. § 6. et ad Epit. Liv. lib. XLVI.

§ 7 *Sparsi enim toto passim campo se diffuderunt*] *Pars enim toto* Lov. 1. 6. et Voss. Male. Supra XXII. 7. 'Decem millia sparsa fuga per omnem Etruriam.' XXXIII. 15. 'Se in fugam passim sparserant.' XXXVII. 20. 'Dilapsi ceteri sparserant se toto passim campo.' Tum *effuderunt* antiqq. edd. pro quo Aldus ex cod. Mog. adscivit *diffuderunt*, quod præferunt etiam scripti nostri. Mox *nec unquam* idem Mog. Verum hic vulgatum præstat. Sæpe ita variasse codd. vidimus ad XXXIX. 31. § 5.

Tamen ad duodecim millia sunt cæsa: capta plus quinque millia hominum] *Tum ad duodecim* Harl. Vide ad XXII. 17. § 5. Hinc *plus quinque millibus* Lov. 2. et Mead. 1. non audio. Vide ad XLI. 12. § 8. Vox *millia* deest in Lov. 1. Vide ad XXXI. 34. § 7. et XXXVI. 14. § 1. Reliquos tamen vocem servantes sequi tutius est. Denique *hostium*, pro *hominum*, Voss. et Gaertner. Sed vide ad XXIII. 37. § 2. et XXIV. 40. § 14.

§ 8 *Qui palati e fuga domum se recipiebant*] *Quidam Latini e fuga quum domum* Hearnii L. 1. *Quidam Latini qui e fuga domum* omnes Mss. mei, et vett. edd. *Qui e fuga domum* ed. Mog. *Quidam qui e fuga domum* ed. Froben. 1531. *Qui palati e fuga domum* Frob. 1535. Mox *venientium Celtiberorum* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo. Tum *omnes* exsulat ab Harl.

§ 9 *Multa castella obpugnavit, donec maxima pars Celtiberorum in deditionem venit*] Lege *expugnavit.* J. F. Gronov. *Nec maxima pars Celtib. in ded. venit oppugnando multa castella* Lov. 1. 6. et Voss. *multa castella oppugnando maxi-*

ma pars Celt. in ded. venit Mead. 2. et Harl. nec aliter Mead 1. et edd. antiqq. nisi quod præferant *nec maxima pars*. Voces *multa castella oppugnavit, donec* desunt in Hearnii L. 1. Pro *oppugnando nec maxima* Froben. 1535. *oppugnavit, donec maxima* reposuit. Gronovio *expugnavit* emendanti consentit Crevierius. Sæpe has voces confundi, vidimus ad XXI. 57. § 6. Adde XXIX. 7. § 5. XXXIV. 20. § 5. XXXVII. 24. § 13. XXXVIII. 20. § 1. XL. 31. § 6. cap. 50. § 6. Ep. Liv. lib. XLVIII. et LXVIII.

CAP. XXXIV. § 1 *Et in ulteriore Manlius prætor*] Ms. *In ulteriore M. Manlius pr.* Modius. Primam voculam non agnoscunt Lov. 2. 5. et edd. vett. Addidit eam Aldus, consentientibus reliquis scriptis. Videtur tamen nec in Mog. cod. fuisse ; et commode abesse potest. Tum *M. Manlius* cod. Mog. quasi prænomen illud excidisset ob primam literam nominis gentilis, ut supra Epit. Liv. VI. lib. VI. c. 14. § 2. c. 20. § 14. et XXV. 22. § 2. Ita prænomen *L.* excidit ante ' Lucretius ' v. 29. § 2. *C.* ante ' Claudius ' XXIV. 17. § 3. ante ' Calpurnius ' l. XL. c. 37. § 1. *A.* ante ' Atilius ' XXXIV. 54. § 3. *Sp.* inter duas voces, quarum prior litera *s* finitur, altera a litera *p* incipit, XXXIX. 6. § 2. Contra prænomen *M.* excidit ob ultimam literam vocis præced. Vide ad lib. XXXIX. c. 5. § 12. Verum, qui hoc et præcedenti anno Hispaniam ulteriorem obtinuit, *P. Manlius* dictus est. Vide supra c. 1.

§ 2 *Aquileia colonia Latina eodem anno*] Ea ut deduceretur, jam biennio ante senatus decrerat, XXXIX. 55. Ne tamen deduci potuerit, obstitisse videntur partim Galli Transalpini, in eum agrum, ubi Aquileia condita est, transgressi, lib. XXXIX. capp. 45. 54. partim quod M. Claudius, Gallis ex provincia exactis, Istricum bellum moliri cœpit, et a senatu potestatem accepit legiones in Istriam traducendi. XXXIX. 55. qui deinceps coloniam Aquileiam deduci prohibuerunt. XL. 26.

Tria millia peditum, quibus data quinquagena jugera, centurionibus centena ; centena quadragena equites acceperunt] Vetus scriptura *tria millia peditum quinq. jugera, centuriones centena, centena quadr. equites acc.* Gelenius. Ut ante Gelenium edebatur, præfert Lov. 5. *peditum, quibus data quinq. jugera, centurionibus centena, quadr. jugera equites acceperunt* Lov. 6. a m. sec. *peditum quinq.* (*quinquaginta* Gaertn.) *jugera centurionibus, centena quadragena jugera equites acceperunt* Voss. et Gaertn. *peditum quinquagena* (*quinquaginta* Lov. 2. et Mead. 1.) *jugera centurionibus, centena quadragena equites acceperunt* Lov. 1. 2. 6. a m. pr. et Mead. ambo : *peditum quinquagena jugera, centurionibus centena, centena quadragena equites acceperunt* Harl. et Lov. 4. Sed veram lectionem Gelenius ex cod. suo restituit.

§ 3 *Tresviri deduxerunt*] *Triumviri* Voss. Lov. 2. 6. Gaertn. et edd. Ven. 1498. ac sequentes usque ad Gronov. qui *tresviri* emendavit, et ad c. 29. § 2. testatus est, ita librum Barber. habere : nec aliter reliqui nostri cum Hearnii Oxonn. et edd. principibus : *treviri* habet ed. Mediol. 1480.

L. Manlius Acidinus] Hujus cum aliis duobus triumviris etiam mentio est ad præcedentis lib. finem c. 55. Cæterum aut duo fuere L. Manlii Acidini, ut paulo post duo M. Atilii Glabriones ; aut qui in Hispania ulteriore hoc anno prætor fuit, non ' Lucius,' sed vel ' Caius,' vel ' Publius ' dictus est : ut sit error vel anno XIII. hujus decados XXXVIII. 35. ubi in omnibus codd. ' Lucius ' dicitur, vel ad finem præc. lib. c. 56. initioque hujus cap. 1. ubi ' P. Manlius iterum ' prætor dicitur. Difficultatem facit nobis hoc *iterum*, quod ad finem prioris libri etiam admonnimus. *Glar.* Hi triumviri sunt. Hæret autem hoc

loco Glareanus, quia ‘ L. Manlium Acidinum’ eundem esse cum eo putavit, quem nos ‘ P. Manlium ’ prætorem scripsimus ad XXXIX. 56. § 5. et XL. 1. § 2. nec, quid sequatur, certi quicquam habet. *Sigon.*

§ 4 *Vota erat ab consule L. Porcio, Ligustino bello*] Atqui Livius præcedenti libro cap. 44. ab his consulibus nihil memorabile gestum scribit, nec licuit temere ædem vovere. Alii hunc locum asterisco notarunt, fortassis quod illud *aurata statua* bis repetitur. Quod tamen ego ideo factum puto, ne videatur dicere, illam primam fuisse statuam, sed primam auratam. *Glar.* Eum Ligures provinciam habuisse, dixit XXXIX. 38. nec quidquam deinde de rebus ab eo gestis prodidit. Ex hoc loco demum intelligitur, eum cum Liguribus pugnasse: nam in discrimine pugnæ Diis ædes vovere solebant. *Duk. Vota erat consule* Harl. *vota erat a consule* Vossian. Lov. 1. 2. 4. 6. et Gaertn. Tum *Ligustrio bello* Voss.

§ 5 *Statuamque auratam .... statua aurata est, patris Glabrionis posuit*] Valer. II. 5. 1. ita: ‘Statuam auratam nec in urbe, nec in ulla parte Italiæ quisquam prius aspexit, quam a M'. Acilio Glabrione equestris patri poneretur in æde Pietatis.’ Ex quibus verbis animadvertere licet, *patri Glabrioni* apud Livium, non *patris Glabrionis*, esse legendum; quæ lectio in Mss. etiam reperitur. *Sigon.* Libri nostri omnes *patris Glabrionis*. Forte ita distinguendum, *statua aurata est patris Glabrionis, posuit.* Gebh. Scio apud Manil. IV. 513. ‘Quum vitreum findens aurato vellere pontum:’ in Gemblacensi et Venetis membranis legi *auravit vellere pontum:* et Priscianum VIII. 828. ‘A metallorum quoque nominibus solent nasci verba, ut ab auro, auro auras; ab ære, æro æras: unde auratus et æratus.’ Nihilominus scripsisse Livium suspicor, *statuamque auratam, quæ ... statua aurata est, patri Glabrioni posuit.* Plautus Curcul. I. 2. 49. ‘ Tibi næ ego, si fidem servas mecum, Vineam pro aurea statua statuam, quæ tuo Gutturi sit monumentum.’ Cic. Philipp. IX. 7. ‘ Ut eam basim statuamque faciendam et in Rostris statuendam locent.’ Gellius IX. 11. ‘ Statuam Corvino isti D. Augustus in foro suo statuendam curavit.’ *J. F. Gron.* ‘ Statuere statuam’ dixit etiam Livius XXIII. 19. ‘Statua ejus indicio est, Prænestе in foro statuta.’ Cic. in Verr. II. 20. ‘ Illi Syracusani statuam postea statuerunt.’ Phil. V. 15. ‘ Eique statuam equestrem inauratam in rostris, &c. statui placere.’ Plaut. Bacchid. IV. 4. 1. ‘Huic decet statuam statui ex auro.’ Plinius XXXIV. 6. ‘ Non omittendum videtur, tripedaneas his statuas in foro statutas.’ Et it ı ‘ statuere aras’ Silius IV. 703. ubi vide quæ notavi. Similiter ante Gronov. scribendum monuit Pighius in Annal. ad a. IↃLXXXVII. p. 390. Potest tamen vulgatum servari, neque necesse est, ut jungamus *aurata est*, quasi præteritum verbi *aurari*. Quin et, si Hearnio credimus, *τὸ est* omittunt Oxon. L. 1. et ed. Aler. et *in Italia est statua aurata* apud me legunt Vossian. Lov. 1. 5. 6. Gaertn. et edd. vett. pro quo Aldus demum *statua aurata est* dedit. Præterea *patris Glabrionis* omnes Mss. et edd. ante Sigonium, qui *patri Glabrioni* contra codd. auctoritatem restituit, quia Valerius Max. ita locutus est. Sed cur, quæso, non æque dici potest *posuit statuam patris*, quam *patri?* Supra IV. 17. ‘ Legatorum, qui Fidenis cæsi erant, statuæ publicæ in Rostris positæ sunt:’ quod auctor Epit. ejusdem lib. IV. ita exprimit: ‘ Legatis Romanis a Fidenatibus occisis statuæ in Rostris positæ sunt.’ Eodem modo utrumque dixerunt, ‘ dedicare ædem Dei’ et ‘ Deo.’ Vide ad Livii V. 23. § 7. Proprium autem in hac re verbum esse ‘ ponere,’ docent viri docti

ad Phædri II. 9. 1. Ceterum in nupera Valer. Max. ed. loc. laud. male *M. Acilio* editur, pro *M'. Acilio*, sine dubio operarum culpa.

§ 6 *Is erat, qui ipse eam ædem voverat, quo die*] Concinnius membranæ, *Is erat, qui ipse eam voverat, quo die, &c.* Modius. *Is erat, qui eam ædem* Lov. 5. et edd. vett. vocem *ipse* Frob. 1535. interposuit, postquam Moguntini monuissent, se eam in membranis suis invenisse. Eamdem agnoscunt omnes nostri; nisi quod Lov. 1. legat *qui ipsam ædem*. Deinde cod. Mog. omittit vocem *ædem*: quod tamen utrum concinnius videri debeat, ut Modius judicavit, admodum dubito. Codicis Mog. vestigiis, nisi gravis obstet caussa, arcte insistere soleo. Hic tamen vox *ædem* vix expungi posse videtur, ne inperitiori ambiguum sit, utrum ædem, an statuam voverit, locaveritque. Puto igitur τὸ *ædem*, sive, ut scribebant, *edem*, excidisse ob similitudinem præcedentis *eam*. Eamdem dictionem agnoscunt omnes nostri, nisi quod ejus loco, transpositis literis, *qui ipse eadem voverat* scribat Harl. Verbum *voverat* male deest in Voss. et Lov. 1. Sed in Lov. 6. trajicitur post τὸ *depugnasset*.

Ad Thermopylas depugnasset] *Pugnasset* Aldus ejusque traduces. Recte Froben. 1535. *depugnasset* revocavit: et ita omnes Mss. nisi quod *depugnavisset* sit in Gaertn. Id verbum sæpe cum emphasi usurpatur de gladiatoribus, qui non antea a pugna cessant, quam adversarium, cum quo comparati erant, interfecissent. Vide ad VI. 3. § 9. Hinc 'depugnare' vel simpliciter pro pugnare, vel fortiter pugnare, vel ita pugnare, ut victoria reportetur, poni solet. Supra IV. 49. 'Pro vestris commodis adversus tam crudeles superbosque adversarios depugnant.' I. VII. c. 26. 'Depugnatumque haudquaquam certamine ambiguo cum Gallis est.' VIII. 19. 'Sine consilio, sine audacia depugnat.' X. 37. 'Cum egressis ad tuendos fines haud procul mœnibus ipsorum depugnat.' Cic. de Senect. cap. 10. 'Depugnavi apud Thermopylas M'. Acilio Glabrione consule.' Plinius l. XXII. c. 5. 'Depugnassetque centum viginti prœliis, semper victor.' Vide Burm. ad Phædri v. 2. 5.

§ 7 *L. Æmilius Paullus proconsul*] Ultima vox deest in Harl. *consul* exhibent edd. Rom. 1472. Parm. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, pluresque aliæ usque ad Aldum, qui *proconsul* ex cod. Mog. adoptavit; quod servant reliqui scripti. Et recte. Proximo enim anno consulatum obtinuerat, nunc vero, 'prorogato ex consulatu imperio,' cum Liguribus Ingaunis bellum gessit. Vide c. 25. Paullo ante *ædes hæ dedicatæ* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harleian. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 8 *Transtulit coronas aureas quinque et viginti*] Ms. *Transtulit coronas aureas mille et viginti.* Opinor utrumque numerum falsum esse, et medium quid hic tenendum, de quo ut laborem, ideo in animum inducere non possum, quia res non est tanti. *Modius.* Numerum *mille et viginti*, ut habet cod. Mog. falsum, ac justo majorem esse, Modio adsentior; non tamen, *quinque et viginti*, quod omnes codd. tuentur, nimis exiguum esse. Licet enim alibi plures in triumpho translatæ memorentur, paupertas tamen triumphi hujus, in quo præter coronas nihil auri argentive latum fuisse dicitur, efficit, ne numerum augendum putem, sed ut vulgatum probem. Mox *nec præter eas* Hearnii L. 1. Tum *auri et argenti* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn. Deinde vox *multi* non adparet in Lov. 1.

Æris trecenos militibus divisit] *Tricenos* Lovel. 1. 2. 4. Harl. et Gaertn. Verum summa illa indigna fuisset, quæ militibus obferretur. Verum est, tantummodo *septuagenos æris* in triumpho de Insubribus Cenomanisque, et totidem in triumpho de Liguribus

Boiisque, militibus dividi, quamvis non contemnenda pecuniæ summa ærario inferretur, XXXIII. 23. Verum, Asia nondum devicta, tempora magis sobria ac frugaliora erant. Solent autem eæ voces passim a librariis confundi. Vide ad VIII. 8. § 14. c. 21. § 11. XXII. 52. § 2. XXIX. 24. § 14. XXXII. 29. § 4. XLII. 52. § 8. Adde viros doctos ad Suet. Cæs. c. 38. et Aug. c. 41. Similiter infra peccari puto c. 59. 'Divisit tamen in singulos milites tricenos æris:' ubi *trecenos* itidem legendum arbitror.

§ 9 *Ita in animum induxisse Ligurum gentem*] *In animum duxisse* Harl. prima syllaba verbi *induxisse* elisa ab ultima litera vocis præced. Vide ad X. 13. § 3. De locutione 'inducere in animum' vide ad I. 17. § 4. Alio ordine *in animum Ligurum induxisse gentem* Vossian. Lov. 1. 6. et Gaertn. Paullo ante *Auxerunt ejus triumphum et triumphi famam* Lov. 2.

§ 10 *Orationi conveniens esset, ipsorum id plurimum referre*] *Conveniens esset, plurimum referre* Lov. 2. et Harl. *ipsorum ad plurimum referre* Voss. *ipsorum id ad plurimum referre* Lov. 1.

§ 11 *Nulli alii, quam consulibus, senatum creditum esse*] Dele hic τὸ *esse*. J. F. Gronov. Illud *esse* servant omnes nostri: neque aliam expungendi caussam habuit Gronovius, quam quod mox iterum sequatur. Sed Livium quasque voces repetiisse, vidimus ad I. 3. § 9. et quidem præcipue verbum *esse*, ejusque varia tempora, ad XXXV. 2. § 12. et XL. 35. § 6. Hinc neque Crevierii inceptum probo, qui unius Victor. auctoritate delenda censet verba seqq. *sincera fide in pace Ligures esse:* incommodam enim esse iterationem verbi *esse*, et sensum facile intelligi, etiamsi verba illa abessent. Constanter enim in omnibus Mss. nostris supersunt: et præterea locutio est adprime Liviana. 'Sincera fide' formula est sæpius apud eum obvia. Ita XXIX. 4. 'Nihil sincera fide cum Romanis acturum.' XXXIX. 2. 'Arma quia non sincera fide tradebant.' XLIV. 13. 'Sinceram ejus fidem æquali tenore egregiamque operam in eo bello fuisse.' Locutionem autem 'esse in pace' inlustravimus ad v. 4. § 13.

§ 12 *In Corsica pugnatum est cum Corsis*] Τὸ *est* exsulat a Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harleian. Mead. utroque, et Gaertn. Præterea *pugna tunc cum Corsis* Lov. 6. Mox *ad III. millia eorum* Gaertn. *ad CIↃ. CC. eorum* Lov. 1. at hic loci hiatus erat in Hearnii N. Tum *in acie cecidit* Lov. 6. Vide ad XXXVI. 36. § 6. Tandem *qua compulsi*, neglecta media voce, Harl.

§ 13 *Cum Biliensibus, gente ne nunc quidem omni parte pacata*] Quidam, ut antea admonuimus, *Iliensibus* emendarunt: quod, nescio, quam probem. Strabo vero V. 225. 'Iolensium' (ut diximus) prædonum in Sardinia meminit, de quibus profecto hic Livius. Cæterum quare Livii quoque ætate, quum Romana potentia omnia armis domita haberet, in alios latrocinando sævirent, rationem eodem exhibet loco Strabo, cum de iis, tum de aliis ejus insulæ montanis. *Glar.* Si ita scripsit auctor, feremus sane, ut XLI. 6. 'Invalido exercitu, et magna parte pestilentia absumto.' Interim confidenter suspicor, a Livio positum *ne nunc quidem omni perpacata.* Jac. Gron. Si codd. addicerent, Jac. Gronovii conjecturam probandam existimarem. Verbo enim 'perpacare' Livius etiam alibi utitur. Ita XXXVI. 21. 'Omnibus perpacatis, sine ullius noxa urbis exercitus Thermopylas reductus.' c. 42. 'Necdum enim omnia in Græcia perpacata erant:' et alibi. Verum quum in vulgatam lectionem consentiant scripti et excusi, nihil mutare audeo, præsertim quia et aliis locis Livius et reliqui ita loquuntur. Supra XXXI. 21. 'Quum omni parte cæde ingenti sternerentur.' Horat. Sat. I. 2. 37. 'Audire

est operæ pretium, procedere recte Qui mœchos non vultis, ut omni parte laborent.' 'Ab omni parte' dixit c. 22. 'In regione, quam ab omni parte solitudines clauderent.' Mecum sentiebat Dukerus.

§ 14 *Pacemque cum iis populus Romanus, non ab se tantum, &c. præstitit*] Neque ignoro illa Plautina 'servare cum aliquo fidem, cavere, captare cum aliquo:' tamen præpositionem *cum* hic apud Nostrum delendam esse censeo. Lib. IX. c. 20. 'Fœdus petitum venerunt, pacis per omnem Apuliam præstandæ populo Romano auctores.' Justinus XXV. 2. 'Ut Antigono pacem opinio hujus victoriæ non a Gallis tantum, verum etiam a finitimorum feritate præstiterit.' Idem XXXIX. 2. 'Gryphus octo annis quietem et ipse habuit, et regno præstitit.' *J. F. Gronov. Pacemque tum iis* Harl. quod forte conjecturæ Gronovii præferendum. Certe vix *cum* locum habere potest, licet supersit in omnibus reliquis. Ut enim 'pacem alicui præstare,' ita 'fidem alicui præstare' XXX. 15. 'Masinissam libenter primam ei fidem præstaturum fuisse.' Justin. VII. 4. 'Cujus filio et successori Alexandro cognatio Bubaris non Darii tantum temporibus pacem præstitit.' XLIII. 5. 'Quæ res illis et virium fiduciam auxit, et pacem ab hostibus præstitit.' Paullo ante vocem *centum* non agnoscunt Lovel. 1. 6. et Voss.

Qui tum præsidio armato agrum, &c. obtinebat] *Qui tamen præsidio* Lov. 1. Vide ad XXII. 17. § 5. At Harl. qui verbis præcedd. *tum*, pro *cum*, exhibuit, hic legit *cum præsidio*, quod Crevierius, præeunte cod. Victor. in contextum adscivit.

CAP. XXXV. § 1 *A. Postumium Albinum Luscum*] In fastis Capitol. ad a. IↃLXXIII. et IↃLXXIX. tantum vocatur A. POSTVMIVS. A. F. A. N. ALBINVS. Quare dubitari posse existimat Pighius in Annal. Rom. ad l. prior. p. 333. unde Postumii cognomen alterum, sive agnomen, 'Luscus' in Livianis exemplaribus inrepserit, quum a Postumiis peregrinum prorsus videatur; ejus vero vestigiis insistens Hearnius, illud sibi ejiciendum videri, pronunciat. Pro eorum sententia id etiam adferri posset, quod neque ipse Livius cognominis Lusci meminerit, quum eumdem Albinum ædilem curulem narret XXXIX. 7. vel prætorem XXXIX. 23. vel censorem XLI. 27. His non obstantibus iis adsentiri nequeo: nam eodem Lusci cognomine, quamvis priori Albini omisso, etiam vocatur XLV. 17. Quod vero id tum in Fastis Capit. tum in variis Livii locis negligatur, compendii caussa factum existimo, eodem modo ac mox § 3. et quemadmodum laudato loco alterum Albini omissum esse dixi. Similiter Ap. Claudius, qui hæreditarium a majoribus 'Crassi' cognomen habebat, et demum post gestos honores cæcus factus inde sibi novum cognomen invenit, attamen in iisdem Fast. Capit. censor a. CDXLI. et consul a. CDXLVI. vocatur AP. CLAVDIVS. C. F. AP. N. CAECVS. sine Crassi cognomine, quo tamen unico tum adpellatus est, nondum ex oculorum morbo 'Cæcus' dictus. Quod insuper Lusci cognomen Pighius a gente Postumia peregrinum putet, me a sententia non dimovet. Certe hujus ejusdem Postumii frater, septimo anno post consulatum adeptus, in Fast. Capit. ad a. IↃLXXX. vocatur SP. POSTVMIVS. A. F. A. N. ALBINVS PAVLLVLVS. At genti Postumiæ Paulluli cognomen alibi, quam in his Fastis, tributum non memini. Cognomina sæpe apud Romanos indita sunt ex corporis vitiis. Ita Horatius, M. Horatii Pulvilli consulis frater, qui Porsenæ milites ad pontem sublicium moratus effecit, ne hostes urbe potirentur, 'Cocles' dictus est ἐκ τοῦ κατὰ τὴν ὄψιν ἐλαττώματος, ἐκκοπεὶς ἐν μάχῃ τὸν ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν, teste

Dion. Hal. Antiq. v. p. 295. Similiter C. Mucio Cordo, qui, consilio interficiendi Porsenæ excidens, dextram foculo ardenti injecit, 'postea Scævolæ a clade dextræ manus cognomen inditum' est, teste Livio II. 13. 'Ex habitu corporis Cicerones, Rufos, Longosque' adpellatos esse, testatur Quinctil. Instit. Orat. I. 4. Ap. Claudius Crassus ex oculorum vitio 'Cæcus' cognominatus est. Ita forsitan A. Postumius Albinus hic memoratus 'Luscì' cognomine dictus est, quod luscus foret: ex quo eodem oculorum vitio etiam M. Furium ædilem plebis, cujus Livius meminit XXXIX. 7. 'Luscum' vocatum esse, verisimile est. Parem ob caussam gentis Semproniæ familia 'Blæsi' cognomen recepit, quod, qui primus illud tulit, lingua blæsus foret. Et quidem cognomina hæc interdum ad posteros transibant. Ita in gente Mucia 'Scævolæ,' in Sempronia 'Blæsi' et 'Longi,' in variis aliis 'Rufi' plures diu noti fuerunt. Interdum illa liberi eorum non recipiebant. Ita in gente Horatia unus tantum 'Cocles,' in Furia unus tantum 'Luscus,' in Claudia unus tantum 'Cæcus' obcurrit; quorum ultimus tamen posteros reliquit, a quibus novæ gentis Claudiæ familiæ 'Neronum,' 'Pulchrorum,' et 'Centhonum' incepisse dicuntur. Frequentius tamen id accidebat in agnominibus, ut vulgo vocantur; qualia hic A. Postumii 'Luscus' et fratris ejus Spurii 'Paullulus' fuerunt. Similiter in gentis Corneliæ familia Scipionum nota fuerunt agnomina 'Corculum' et 'Serapio;' at posteri eorum, qui illis adpellati sunt, non memorantur. Idem de Minuciorum Augurinorum agnomine 'Molliculus,' immo etiam Postumiorum 'Luscus' statuere videtur ipse Pighius in Annal. ad a. IDLXIII. p. 286. Livii lectionem vulgatam adversus Pigh. et Hearn. defendendam esse existimat, mecumque sentit Duk.

§ 2 *Prætores exinde facti*] *Inde* edd. priscæ; qua voce non tantum in proponendis novis consulibus Livius utitur, ut vidimus ad II. 49. § 9. sed etiam quum propositis consulibus subjungere vult novos prætores. Exempla exstant lib. XXVIII. capp. 10. 38. lib. XXIX. capp. 11. 38. XXXI. 49. XXXII. 7. XXXIII. 42. XXXVIII. 35. XXXIX. 6. 32. 56. et XL. 18. Aldus *exinde* primus dedit, quod præferunt omnes nostri Mss. Hanc etiam vocem eodem sensu a Livio adhiberi, videbimus ad XLII. 9. § 8.

P. Cornelius Mammula] *P. Cornelius Mamertus* Harl. et Gaertn. *P. Cornelius Mamerchus* Voss. *P. Cornelius Mamercus* Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Mead. ambo, Hearnii L. 1. et edd. usque ad Gruterum, cujus ultima reposuit *Mammula* ex sententia Pighii in Annal. ad a. IDLXIV. p. 291. ubi conjicit, eum fuisse fratrem A. Cornelii Mammulæ prætoris XXXV. 24. filium A. Cornelii Mammulæ proprætoris XXIII. 21. Memoratur et M. Cornelius Mammula XLII. 6. *Mamercus* autem inter gentis Corneliæ cognomina alibi non reperitur.

T. Minutius Melliculus] Vet. lib. *Ti. Minucius Molliculus.* Supra ostendimus, Tiberii prænomen fuisse etiam Minuciorum. *Sigon.* Sigonii conjecturam probat Pighius in Annal. ad a. IDLXIII. p. 286. qui ex Tiberii prænomine colligit, eum ex plebeia gente Minucia Augurinorum fuisse; alterum autem cognomen *Molliculus*, a Livio hic expressum, illi ex proprietate quadam inditum esse. 'Tiberius' gentis Minuciæ prænomen fuisse, docuit Sigon. ad IX. 44. § 2. Ejusdem gentis nomen per *c* scribendum esse 'Minucius' ad II. 34. § 1. 'Melliculus' in uno superest Lov. 5. *Mollitulus* præfert Voss. *Moliculus* Lov. 6.

Ii omnes magistratum Idibus Martiis inierunt] Ita edidit Aldus ex cod. Mog. cui consentiunt Lov. 1. 2. 6.

Harl. et Mead. 2. proxime accedunt Lov. 4. et Mead. 1. *magistratuum* præferentes. Antea edebatur *magistratus*, quod superest in Lov. 5. et Gaertn. *magistratus in Idibus* legit Voss. quod emendatum videtur ex *magistratus, m, Idibus;* ita autem datum esse, ut librarius doceret, se duplicem lectionem *magistratus* et *magistratum* in exemplari suo reperisse. Vide ad III. 44. § 4.

§ 3 *T. Manius et L. Massaliota*] Pal. 1. *T. Minutius et L. Terentius Massaliota.* Reliqui quoque duo, Pal. alter, et vet. ed. inserunt τὸ *Terentius.* Gebh. Prioris tribuni prænomen deest in Voss. et Lov. 1. *Mevius*, pro *Mœnius*, legit Harl. Tum secundi tribuni nomen gentilitium *Terentius* deest in Lov. 1. idem etiam omisit ed. Paris. 1573. eamque secutæ usque ad Gruter. cujus postuma ἔκδοσις recte revocavit. Præterea *Massalioca* Voss. *Massalica* Lov. 6. *Massaliotha* Lov. 5. et edd. principes. *Massaliota* Lov. 1. 2. 4. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii Oxonn. et edd. prioribus proximæ usque ad Gruteri ultimam, quæ *Massa* dedit ex sententia Pighii in Ann. ad a. IↃLXXVI. p. 346. Vide ad XXXI. 50. § 3. Sed legendum est *Massitiota*, ut præfert Harl. Vide ad XXXVIII. 42. § 4. Paullo ante *venerunt* Voss. et Gaertn. Tum vox *Futvio* exsulat a Mss. nostris, Hearnii L. 1. et edd. principibus; quod tamen jam receperunt Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et tempore posteriores omnes.

§ 4 *Deditionem Celtiberiæ, confectam provinciam nunciassent*] Ms. *in deditionem Celtiberiæ.* An forte legendum, geminata syllaba, *inde deditionem Celtiberiæ;* ut illud *inde* significet, prœliis duobus adversis ita fractos Celtiberorum animos, ut post illa statim de deditione cogitarint? *Modius.* Alibi etiam *iñ*, sive *inde*, et *in* commutantur. Vide ad X. 20. § 6. Hic tamen librarium cod. Mog. errasse, nihilque mutandum puto. Omnes nostri vulgatum tuentur. Mox *nec stipendium, &c. nec frumenta portata ad exercitum in eum annum opus esse* Lov. 6. *nec stipendium* etiam Lov. 1. Sed reliqui scripti stant pro recepta lectione.

§ 5 *Petierunt ab senatu primum, ut ob res prospere gestas Diis*] *Petierant a senatu* Voss. Tum *ob res prospere gestas ut Diis* Lov. 4. 5. Mead. ambo, et edd. antiqq. *ob res bene gestas ut Diis* Lov. 2. et Harl. Voculam *ut* nesciunt Voss. et Lov. 6. Eam autem interdum post verba petendi deesse, vidimus ad XXXII. 35. § 5. Ordo verborum nunc obtinens, quem Aldus induxit, superest in Lov. 1. et Gaertn.

§ 6 *Ut Q. Fulvio decedenti de provincia*] *L. Fulvio* male Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Mead. uterque, et Gaertn. Tum voces *decedenti de provincia* cum sequentibus usque ad *quod ita deberet* in Oxon. L. 1. detritas esse, Hearnius testatur. Mox *multi ante ipsum* Lov. 6. Tum *usi sunt* Voss.

Etiam prope necessarium esset] Scripsit Livius, *quod fieri, præterquam quod ita deberet, etiam prope necessarium esse: ita enim obstinatos esse milites, &c.* qualiter cum alibi, tum l. XXXI. capp. 8. et 11. XXXV. 49. restituimus. *J. F. Gronov.* Emendationem Gronovii probat etiam Crevier. Neque morari debet, quod mox τὸ *esse* iterum sequatur. Supra XXXIV. 49. ‘Temperatam eam salubrem et singulis, et civitatibus esse: nimiam et aliis gravem, et ipsis, qui habeant, effrenatam et præcipitem esse.’ XL. 34. ‘Nulli alii, quam consulibus, senatum creditarum esse, sincera fide in pace Ligures esse.’ Vide Jac. Gronov. ad I. 41. § 5. Adde quæ notavi ad XXXV. 1. § 12. Mox § seq. *injussuque inde abituri* Lov. 4. 6. et Mead. 2. *injussuque inde habituri* Lov. 1. 2. et Mead. 1. *injussuque habituri inde* Gaertn. Vide ad XXII. 59. § 19.

§ 8 *Peregrina obvenit, P. Cornelio*

Sicilia, C. Mænio Sardinia] Pall. et vet. ed. *peregrina evenit*. Gebh. Similiter Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Hearnii L. 1. et edd. veteres: *venit* Lov. 6. *obvenit* Aldus ex Mog. Msto adscivit. Utrumque verbum, 'evenire' et 'obvenire,' in hac re frequens est. Vide ad IX. 31. § 1. Hinc, cum recentioribus editoribus integerrimi codicis auctoritati cedens, *obvenit* servavi. Tum voces *Sicilia, C. Mænio* male desunt in Voss. Lov. 1. 6. et Hearnii L. 1. Paullo ante *provinciam esse Ligures* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo.

§ 9 *Hispanias sortiti, L. Postumius ulteriorem, Ti. Sempronius citeriorem*] Pall. et vet. ed. *Hispanias sortiti sunt, L. Postumius citeriorem, Ti. Sempronius ulteriorem*. Gebh. *L. Postumius citeriorem, Ti. Sempronius ulteriorem* perperam etiam Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Mead. ambo.

§ 10 *Successurus Q. Fulvio Flacco*] Ultimam vocem non agnoscunt Lov. 1. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. primæ: quam servant Voss. et Lov. 2. et jam vidi in edd. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et reliquis posterioribus. Mox *ne vetere exercitu provincia exspoliaretur* Voss. Sed vide ad XXXVIII. 14. § 10.

§ 11 *Et habendum illic utique exercitum censes*] Pall. uterque, *et habendum illic ut illum exercitum censes*. Vet. vero ed. *et habendum illic utile exercitum censes*. Gebhard. Vulgata lectio primum adparuit in ed. Frob. 1531. verum nullius cod. consensu firmatur. Priores ediderunt *et habendum illic utile exercitum censes*, quod præferunt Voss. Lov. 5. 6. et Hearnii Oxonn. *illic utilem exercitum* Lov. 1. et Gaertn. *illic ut illum exercitum* Lov. 4. Harl. et Mead. ambo: *illic ullum exercitum* Lov. 2. Mox voces *in Hispaniam* desunt in Voss. Tum *misceantur* legit Lov. 1.

§ 12 *Deductis de provincia veteribus legionibus, novas conscribendi*] Præpositio *de* omittitur in Hearnii L. 1. Supra II. 13. 'Si Janiculo præsidium deduci vellent.' XXXII. 27. 'Finibus Attali exercitum deduxisset.' Unius tamen cod. auctoritas levior est, quam ut reliquorum consensui præferri possit: præsertim quum vulgata lectio conveniat stilo Livii, qui præpositionem, cum qua verbum componitur, in regimine repetere solet. Vide ad Præfat. Liv. § 11. Tum *novas scribendi* Lov. 6. Sed vide ad XXXV. 41. § 7. Mox *mitiores barbaros* Harl. solita varietate. Vide ad XXII. 47. § 9.

§ 13 *Quas vicina maxime hiberna premebant, in jus ditionemque venerunt*] Vox *maxime* non adparet in Lov. 6. et Harl. Sed vide ad V. 40. § 5. Deinde *in jus deditionemque* Lov. 5. et edd. ante Froben. qui a. 1535. *ditionemque* substituit: et merito. Ita enim reliqui omnes Mss. et Livius passim 'jus ditioque' jungere solet. Vide ad XXXVI. 14. § 9. et Duker. ad XXXII. 33. § 8.

§ 14 *Ego tamen hæc prædico, Patres conscripti*] Antiqui codd. *ego jam hinc prædico*. Gelen. Sic fere Pal. 1. nisi quod *tam:* alter autem exhibet *ego tamen hic prædico:* vet. ed. *ego tamen hæc prædico*. Gebh. Gelenio consentit Lov. 1. 6. et Mead. 2. Scriptum primo fuerat *ego iã hĩc prædico;* inde ab aliis factum *ego tã hĩc prædico*, ut præferunt Voss. Lovel. 4. et Mead. 1. ab aliis *ego iã hic prædico*, quod inveni in Lov. 2. et Harl. *iã*, vel *iam*, et *tã*, vel *tam*, sæpe commutantur; vide ad XXI. 11. § 12. similiter *hĩc*, sive *hinc*, et *hic;* vide ad XXVI. 13. § 13. Inde pronum fuit librariis, ut *ego tamen hæc prædico* darent, ut præfert Lov. 5. vel *ego tamen hĩc prædico*, quod inveni in Gaertn. Compendia enim scribendi *tã* et *tñ* effecerunt, ut voces *tam* et *tamen* sæpissime confundantur. Vide ad XXII. 59. § 13.

Loca pacata me ad hibernacula elec-

turum] Membranæ *loca pacata ad hybernacula lecturum*. Modius. Immo Moguntini tantum monuerunt, codicem suum *lecturum*, pro *electurum*, exhibere; quod Hearnius probavit. Voces hæ sæpe commutantur. Vide ad XXVIII. 42. § 5. Eamdem lectionem quum etiam Gronovius ex cod. Mog. probarit XXXIX. 52. § 2. locum ei in contextu concedere non dubitavi. Pronomen autem *me*, quod Modius etiam in Moguntino deesse perperam notavit, exsulat a Lov. 2. et Harl. Id autem quum præcesserit, commode deleri posset, si certiores codd. in eam mutationem consentirent.

CAP. XXXVI. § 1 *Respondit, Neque se, neque quemquam alium divinare posse*] *Respondit, se ne quemquam alium dijudicare posse* Harl. Prius *neque* deest etiam in Lov. 2.

§ 3 *Novo autem, an vetere exercitu opus sit, ejus esse dicere, qui possit*] Adde infinitivum verbi *scire: ejus esse dicere, qui scire possit*. Gelen. Pall. *novo autem, an ut vetere exercitu possit cujus esse, dicere quo possit:* vet. ed. *novo autem, an veteri exercitu possit, tutius esse dicere, qui possit*. Gebh. *Novo autem, an ut vetere exercitu possit, tutus esse dicere* Lov. 1. 2. 6. et Voss. *novo autem, an ut vetere exercitu possit cujus esse dicere* Lov. 4. Mead. 2. et Gaertn. *novo autem, an vetere exercitu possit, tutius esse dicere* Lov. 5. Harl. Hearnii L. 1. Mead. 1. in margine, (*cujus*, pro *tutius*, habet in contextu) et edd. ante Moguntinos, qui vulgatum, quod nunc exstat, ex cod. suo receperunt. Præterea *quo possit* Lov. 1. 4. 6. Harl. et Mead. ambo: *quo possint* Mead. 1. in margine: *quo possum* Hearnii L. 1. *quod possit* Voss. et Gaertn. *qui possit* Lov. 2. et 5.

Simul et qui illos exploratum habeat] Antiqui codd. *illud exploratum*, non *illos*. Gelen. Pall. continent *simul et qui illis exploratum habeat*. Gebh. *Qui illis imploratum* Voss. et Lov. 1. *qui illis exploratum* Lov. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *qui illos exploratum* Lov. 5. *qui satis exploratum* Lovel. 2. et 6.

§ 4 *Quod aut inter se loquantur, aut subclamationibus apud concionantem*] *Quod inter se loquantur* Voss. et Lov. 1. *quod aut inter se loquentur* Harl. *quod aut interloquantur* Mead. 2. Tum *clamatoribus* Mead. 1. *clamoribus* Voss. Lov. 2. Mead. 2. et Gaertn. *clamationibus* Lov. 1. 4. 5. 6. Harl. Hearnii L. 1. et vetustæ edd. pro quo Moguntini ex cod. suo recte *subclamationibus* restituerunt: 'subclamare' et 'subclamatio' voces sunt apud Livium passim obviæ. Supra III. 50. 'Hæc Virginio vociferanti subclamabat multitudo:' ubi quædam exempla vide. VI. 40. 'Putate me ex media concione unum civem subclamare.' XXVI. 3. 'Tanta ira accensa est, ut capite anquirendum concio subclamaret.' XXVIII. 26. 'Ferociter in forum ad tribunal imperatoris, ut ultro territuri subclamationibus, concurrunt.' XLII. 28. 'Subclamationes frequentes erant interrogationesque.' c. 53. 'Quum per omnem orationem satis frequenti adsensu subclamatum esset.' XLIV. 45. 'Quidam ausi sunt media ex concione subclamare:' et alibi.

Imperatorem in provincia retenturos] Pal. 1. *in provinciam retenturos*. Gebh. Similiter Lov. 1. 2. 4. Harl. et Mead. ambo. Paullo ante *conjecturandum sit* Lov. 2. et Harl. Sed verbum est nihili, quod lexicographi in antiquis Senecæ edd. legi observarunt, sed emendandum esse viri docti monuerunt.

§ 5 *Consulum relatio interrupit*] Pal. 1. *consul ut legatio int.* alter *consulum legatio*. Gebh. *Consul ut relatio* Lov. 1. *consulum legatio* Mead. 2. *relatio consulum* Harl.

Qui suas armari provincias, priusquam de prætoris] Codd. habent *ornari provincias*, non *armari*. Gelen. Pall. *quia suas ornati provincias, quam de*

prætoris. Gebh. *Quia suas* Voss. Lov. 1. 4. Mead. 2. et Gaertn. Vide ad XXXVI. 33. § 5. Dein *sortiri provincias* Hearnii L. 1. *armari provincius* Lov. 5. *ordinari provincias* Lovel. 6. Sed recte Gelenius *ornari provincias*, quod servant reliqui nostri, nisi quod *ornati* habeant Lovel. 4. et Mead. 2. Quid sit 'ornare provinciam,' vel 'magistratum,' in provinciam profecturum, vide Sigon. de Jur. Ant. Provinc. II. 3. et Torrent. ad Suet. Cæs. c. 18. Solent autem 'ornare' et 'armare' a librariis confundi. Vide ad I. 43. § 8. Epit. Liv. lib. LII. Broukhus. ad Propert. III. 7. 15. et Burmann. ad Nason. Met. XII. 462. Similiter 'ornare' et 'ordinare;' vide ad XXIV. 48. § 7. Præterea *quam*, pro *priusquam*, Lov. 4. Harl. et Mead. ambo. Mox *æquum esse censebat* Lov. 5. et edd. vett. Sed mediam vocem expunxit Frob. a. 1535. quæ nec in aliis Mss. nostris comparet.

§ 6 *Socium Latini nominis, quantus semper numerus, quindecim millia peditum et octingenti equites*] Hunc locum tractavit Lipsius ad Vell. Pat. II. 15. et de Milit. Rom. II. 7. Ibi conjicit legendum *XX. millia peditum*, nec quidquam præterea mutat: hic emendat, *quantus tum semper numerus, XV. millia peditum, et mille ducenti equites.* Rationem emendationis hanc reddit, quod vocula *tum* addita verba Livii ad illa tempora et annos adstringat; et quod hic numerus, etiam in equitibus ipsis, sæpe apud Livium in rebus sub bella Macedonum aut Antiochi gestis reperiatur: idque sibi eredi, aut in Livio quæri jubet. Certum est, jam olim multo majorem in exercitibus Romanis fuisse numerum sociorum, quam civium Romanorum. Vide III. 22. lib. X. capp. 18. et 26. Sed hoc quoque negari non potest, numquam finitum fuisse certum numerum militum, quem socii darent, ne illis quidem temporibus, ad quæ hic præcipue respici putat Lipsius. Hoc manifestum est e multis locis Livii, in quibus numerus sociorum duabus legionibus Romanis iis ipsis temporibus, quæ inserta vocula *tum* designata credit Lipsius, additus memoratur. XXXIII. 43. quinque millia (hoc mihi suspectum est) socium Latini nominis, et quingenti equites. XXXIV. 56. sociorum et Latini nominis XV. millia peditum, equites sexcenti. XXXV. 20. viginti millia peditum, et equites nongenti. Ibid. c. 41. viginti millia peditum, et octingenti equites. XXXVII. 2. quindecim millia peditum, equites sexcenti. XXXVIII. 35. quindecim millia peditum, et mille ducenti equites. XXXIX. 20. viginti millia peditum, et equites mille trecenti. His plane, ni fallor, evertitur fundamentum emendationis Lipsianæ. Aliquanto probabilius, mea sententia, dixisset, particulam *tum* ad duos priores annos referri: nam iis socios eumdem numerum peditum equitumque, quem hic vulgata lectio habet, dare jussos esse capp. 1. 18. et 26. Sed neque Livium de duobus annis *tum semper* dicturum fuisse credo, neque tamen aliam rationem hunc locum cum superioribus conciliandi invenio. Nam, quod quis suspicari possit, quia Livius antea ter hoc libro hunc numerum sociorum memoraverat, fortassis aliquem oblitum eorum, quæ superioribus libris scripta erant, sibi persuasisse, id perpetuum fuisse, et verba *quantus semper numerus* in margine libri sui scripsisse, vereor, ne sit secare nodum, non solvere. Quod autem dixi, non finitum fuisse certum numerum militum, qui sociis ad duas legiones imperaretur, etiam ex iis quæ libris sequentibus de hac re leguntur, liquet. Vide lib. XLI. capp. 5. 9. 14. et 21. lib. XLII. capp. 1. 31. et 35. XLIII. 12. et XLIV. 21. *Duk.* De numero sociorum in exercitu Romano quædam vide ad XXXVIII. 35. § 9. Crevierius, proposita emendatione Lipsii, *quantus*

tum semper, ex lib. de Milit. Rom. hanc *ἐπίκρισιν* addit, etiamsi illud *tum* non exprimatur, facile ex ipsa re suppleri posse; intelligendum igitur tantummodo, hoc jam a multis annis servatum esse. Sed non videtur animadvertisse vim vocis *semper*, quæ hanc explicationem non admittit. Deinde *quindecim millia peditum, octingenti equites*, sine copula, Lov. 2. 4. Harl. Mead. 2. et Gaertn. Similiter præferunt edd. Sigonii. Si quis cum Lipsio malit *mille ducenti equites*, error ortus esse censeri potest ex confusis notis numeralibus ıↃ. ccc. et cıↃ. cc.

§ 7 *Dimisso, quem haberent, exercitu reverterentur Romam*] *Dimisso, quem haberent exercitum* Mead. 1. Id autem dictum videri potest ad formam illius c. 20. ‘ De iis, quorum Persens Demetrium insimulasset sermonum :’ ubi alia vide. Quum tamen reliqui nihil mutent, vulgatum loco movere temerarium foret. Paullo ante, ‘cum hoc exercitu T. Sempronius Apuanis Liguribus ut inferret bellum’ pessime Gaertn. trajectis vocibus *ut inferrent bellum* etiam Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. et uterque Mead. Tum *donec eo consules venissent* Lov. 2. Harl. et Mead. 1.

§ 8 *Novam legionem ei quinque millium et ducentorum peditum*] *Quinque millia* Voss. Posset igitur videri, per adpositionem scribendum esse *novam legionem ei, quinque millia et ducentos pedites*. Ita III. 5. ‘ Antiates, mille milites, &c. cum ignominia dimissi.’ XXIII. 17. ‘ Perusina cohors, homines quadringenti sexaginta.’ XXIV. 36. ‘ Romana classis, triginta quinqueremes.’ cap. 47. ‘ Præsidium, quinque millia armatorum.’ XXVIII. 28. ‘ Tota legio, millia hominum quatuor.’ Lib. XXXVIII. cap. 16. ‘ Galli, magna vis hominum.’ c. 25. ‘ Statio pabulatorum, sexcenti equites.’ XL. 53. ‘ Galli Transalpini, tria millia hominum.’ XLI. 13. ‘ Lunam colonia, duo millia civium Romanorum sunt deducta.’ c. 21. ‘ Cum legione nova, quinque millibus peditum, trecentis equitibus.’ XLII. 18. ‘ Ut supplementum sibi ad exercitum daretur, tria millia peditum, centum et quinquaginta equites in Romanas legiones.’ c. 56. ‘ Cum exercitu navali, decem millibus armatorum.’ c. 59. ‘ In hunc modum maxime instructæ acies, par ferme utrimque numerus equitum ac levis armaturæ, concurrunt.’ Vide J. F. Gron. ad XXX. 8. § 6. Jac. Gronov. ad VII. 35. § 6. et quæ notavi ad XXV. 34. § 10. et XXXIX. 31. § 3. Quum tamen reliqui codd. in vulgatum consentiant, potius videtur, ut lectionem cod. Voss. ex scribæ errore ortam credamus, quod olim per notas scriptum fuerit *legionem VCIↃ*, vel *legionem V. M.* Vide ad XXV. 9. § 16.

Cum equitibus quadringentis] Si in hoc numero non variant libri, dicendum est cum Lipsio de Milit. Rom. II. 6. centum præter morem additos fuisse. Nam justus numerus equitum in legione erant trecenti equites: nec aliud exemplum de quadringentis in Livio habeo, quam XXIII. 34. Vide ad XXII. 36. *Duc. Quadringentis* constanter nostri omnes.

Et mille præterea peditum Romanorum] Vet. lib. *peditum civium Romanorum*. Recte: sic enim c. 1. ‘ Quatuor millia peditum civium Romanorum, et ducenti equites.’ *Sigon.* Lectioni a Sigonio probatæ favere videtur Voss. ex quo nihil notatum invenio. Ita cap. 18. ‘ In supplementum decreta tria millia civium Romanorum, ducenti equites.’ XLI. 15. ‘ Ut in supplementum his tria millia civium Romanorum cum equitibus ducentis mitterentur.’ Sed dissentiunt reliqui codd. Nam *et præterea civium Romanorum quinquaginta equites* præfert Harl. *et præterea peditum Romanorum quinquaginta equites* Lov. 4. et Gaertn. *et præterea peditum Romanorum mille* Mead. 2. *et mille præterea peditum Romanorum*, ut ante Sigonium

edebatur, Lov. 1. 2. 5. 6. et Mead. 1. Infra c. 44. 'In supplementum consules scribere jussi ad tria millia peditum Romanorum.' XLI. 21. 'P. Furio Philo in citeriorem tria millia peditum Romanorum.' XLII. 1. 'Supplementum Hispaniæ tria millia peditum Romanorum scriberent.' Ibid. 'Mille et quingenti pedites Romani cum centum equitibus scribi jussi.' XLIII. 12. 'In Macedoniam peditum Romanorum sex millia.' Quibus omnibus locis 'pedites Romani' itidem, ut hic, opponuntur 'sociis nominis Latini.'

§ 9 *Et sociis e nomine Latino imperare septem millia peditum, trecentos equites*] Si lectio hæc genuina est, non jungenda sunt *sociis e nomine Latino;* Livium enim alibi ita locutum esse, nondum observavi: sed potius ordo erit 'imperare sociis septem millia peditum e nomine Latino.' Nullus tamen codicum vulgatum firmat, nisi perpetuus editionum adsecla Lov. 5. Pighius in Annal. ad a. IↃLXXIII. p. 334. hæc verba laudans profert *e sociis et nomine Latino*, transpositis vocibus. Sed neque ei codd. adsentiuntur: *et sociis a nomine Latino imperare* legunt edd. Sigonii 1572. Paris. an. 1573. et reliquæ usque ad Dan. Heinsium, qui priscam lectionem reduxit: *et sociis nomine Latino* Voss. Lov. 1. 4. Harl. et Mead. ambo: *et sociis nominis Latini* Lov. 2. 6. et Gaertn. quæ ordinaria ac sollemnis formula est. Tum *imperari* Voss. Lov. 1. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, et edd. vett. pro quo Frob. 1531. dedit *imperare*, concinentibus Lovel. 2. et Gaertn. Denique *V^c equites* Voss. et Hearnii N.

Cum hoc exercitu placuit ire in Hispaniam citeriorem Ti. Sempronium] Transpositis vocibus, Pall. *cum hoc exercitu Ti. Sempr. ire in Hisp. placuit cit.* Gebh. Similiter scripti et edd. ante Frob. a. 1535. quæ vocabula in eum ordinem digessit, quem nunc obtinent.

§ 10 *Ante Sp. Postumium et Q. Marcium consules, cives Romani sociire*] Ita primus edidit Aldus, invitis omnibus scriptis. Priores, adstipulante Lov. 5. præferunt *ante Sp. Post. consulem Q. Marcium consulem*, omissa particula copulante, quam nullus codicum agnoscit: *ante Sp. Postumium* (*Sempronium Postumium* Harl. *Sp. Postumum* Mead. 1.) *consulem, Q. Marcium eo cives Romani* Lovel. 4. 6. Harleian. Mead. ambo, et Gaertn. in quibus illud *eo* mutatum ex *co.* id est *consulem. Ante Sp. Postumium consulem Q. Marcium cives Romani* Voss. et Lov. 1. *ante Sp. Postumium, Q. Marcium consules* Lov. 2. quomodo edidi. Vide ad II. 17. § 1.

Quot amplius duabus legionibus, quam decem millia] Hearnius *quod amplius* edidit, ac notavit *quot* exstare in Gronoviorum edd. secus atque in aliis. Verum, *quot* in multis primarum editionum etiam legi, certum est: *que amplius* præfert Mead. 1. *quo amplius* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. 2. et Gaertn. *quot amplius* Lov. 5. Deinde *in duabus legionibus* scribendum conjicit Pighius in Annal. ad annum IↃLXXIII. p. 333. Sed præpositionem ignorant omnes scripti: et commode *duabus legionibus* casu tertio accipi posse videtur. Mox verbis proximis et § seq. *mille centum equites*, pro *sexcenti equites*, perperam Mogunt. cod. Librarius notas numerales *IↃ*. et *CIↃ*. commutavit. Alia ejus erroris exempla vide ad l. XXXIII. c. 1. § 2. XXXIX. 20. § 3. et c. 29. § 6.

§ 11 *Socium Latini nominis duodecim millia*] Una voce auctior Hearnii L. 1. *duodecim millia peditum:* quam lectionem Crevier. adoptavit. Verum constanter abest ab omnibus scriptis nostris, et etiam abesse potest, quum subsequens *sexcenti equites* priora hæc *duodecim millia* de peditibus intelligenda esse doceat. Præterea sæpe eo casu Livius vocem il-

lam omisit. Supra c. 18. 'In supplementum decreta tria millia civium Romanorum, ducenti equites.' Infra c. 44. 'Quinque millia sociorum Latini nominis, et quadringentos equites.' XLI. 15. 'Tria millia civium Romanorum cum equitibus ducentis, quinque millia socium Latini nominis, et trecenti equites mitterentur.' Mox dictio *duobus* exsulat ab Harl. Præterea *quos si videret* perperam Voss. Lov. 1. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. neque rectius *portaret* Harl.

§ 13 *Q. Fabio Buteoni prorogatum in Gallia imperium est*] Vet. lib. *in Galliam*. Utraque locutio Livio usitata. *Sigon.* Pall. uterque *prorogatum in Galliam imperium est*. Gebhard. Et hic Sigonius *in Galliam* ex suis veteribus libris, (quibuscum non certe faciunt nostri,) et utramque locutionem esse Livio usitatam observat. In quo etiam fallitur: nam, ut dixi, imperium populus Romanus non dabat magistratibus in provincias, sed in exercitus in provinciis: neque aliud erat *imperium* hoc sensu, quam potestas exercitum habendi et ei imperandi, remve bellicam administrandi. Sic l. XXVI. c. 1. 'Et prætoribus prioris anni M. Junio in Etruria, P. Sempronio in Gallia, cum binis legionibus, quas habuerant, prorogatum est imperium.' Sic utique sine ulla varietate et veteres et vulgati libri. Eodem, cap. 18. 'Omnes non centuriæ modo, sed etiam homines, P. Scipioni imperium esse in Hispania jusserunt.' Sic Mss. Lib. XXVII. c. 7. 'His quoque est enim prorogatum in Sicilia imperium.' XXX. 40. 'Latum ad populum esse, cujus vellent imperium in Africa esse.' Nec longe ibidem c. 41. 'P. Scipioni cum exercitibus, quos haberet, in provincia Africa prorogatum imperium.' Iterumque, 'M. Servilio in Etruria prorogatum imperium.' Denique 'cui juberent in Hispania imperium esse.' Lib. XXXI. extremo, (c. 50.) 'Plebes Cn. Cornelio Lentulo et L. Stertinio proconsulibus imperium esse in Hispania jussit.' Videntur induxisse Sigonium illa XXVI. 2. 'Quem cum imperio mitti placeret in Hispaniam ad eum exercitum, cui Cn. Scipio imperator præfuisset.' XLII. 10. 'C. Sicinius, prætor designatus, cum imperio in Apuliam missus.' Et si quæ similia. Sed, hæc alius, atque superiora, generis esse, nemo non videt. *J. F. Gron.* *In Galliam* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Hearnii L. 1. ac N. Sed recte Gronov. vulgatum tuetur; quem etiam vide ad XXVI. 28. § 7. et Duker. ibid. ad § 9.

Præter exercitum veterem, qui in Liguribus . . . erat] *Erant* Lov. 4. Harl. et Mead. ambo; quæ lectio defendi posset, vocem *exercitus* conlective accipiendo: de quo vide ad III. 28. § 2. Videri etiam posset, legendum esse *præter exercitus veteres, qui in Liguribus erant*. Anno enim proximo Ligures provincia consulibus adsignati cum quatuor legionibus cap. 18. binæ scilicet unicuique decretæ sunt: et ita duo in Liguribus exercitus fuerunt. Verum reliqui codd. vulgatam scripturam tuentur: et Livius inquit hoc cap. 'Dimisso, quem haberent, exercitu, reverterentur Romam:' et c. 38. 'Quum veterem exercitum Romam deduxissent:' quibus locis tamen intelligi potest, quisque suum. Vide ad c. 16. § 10.

§ 14 *Et is ipse exercitus ægre explebatur propter pestilentium, quæ jam tertium annum*] Omissa *et* copula, Pal. 1. *is ipse ex. ægre explebatur propter pest., quæ tertium jam annum*. Gebh. *Ex his ipse exercitus* Voss. et Lovel. 1. *et ex his ipse exercitus* Lov. 6. Hinc voces *propter pestilentiam* desunt in Lov. 5. et ed. Camp. Tum *tertium jam annum* Lovel. 1. 2. 4. 6. Harl. et Mead. ambo.

CAP. XXXVII. § 1 *Post consul C.*

Calpurnius moritur, multique alii omnium ordinum] *Post eos C. Calpurnius* Mead. 2. et Gaertn. Perperam etiam alibi *cos,* sive *consul,* et *eos* commutantur. Vide ad II. 64. § 7. *Consul Calpurnius,* omisso prænomine, Lov. 2. Verum nota ejus intercepta est a prima litera vocis seq. Vide ad XL. 34. § 1. Tum *multi alii* Hearnii L. 1. et priscæ edd. Copulam *que* postea Moguntini ex cod. suo addiderunt. Ea autem in scriptis nostris omnibus superest.

§ 2 *Pontifex maximus piacula iræ Deum conquirere*] *Pontifex maxima piacula* Gaertn. At C. Servilius Geminus 'pontifex maximus' creatur XXXIX. 46. moritur vero XL. 42. Vox *Deum* non adparet in Lov. 1. Tum mox *libros inspexere* Hearnii L. 1. Sed omnia pendent a verbo 'jussus.' Insuper *consules* Voss. et Gaertn. Sed alter consul mortuus, eique nondum novus substitutus erat; præterquam quod sequatur 'vovit deditque.' Vide ad X. 10. § 2. *Consulem* Lov. 1. 2. et 6. a m. pr. *consulere* a manu altera in margine.

Saluti dona vovere] *Salutis dona* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo. Sed 'Salus' hic unum est numinum, cui consul dona vovere, et statuam auratam dare jussus est. Eidem numini olim C. Junius Bubulcus censor ædem locavit IX. 43. Eam autem antea consul voverat, et postea dictator dedicavit X. 1.

§ 3 *In urbe et per omnia fora conciliabulaque edixerunt*] 'Forum' locus erat nundinationis et negotiationis, ubi etiam jus dicebatur: ut forum Flaminii, forum Julii, forum Licinii, de eorum nominibus, qui ea fora constituenda curarunt. Quare cum scribit Varro de Re Rust. I. 2. 'Ejusdem gentis C. Licinius tribunus plebis cum esset post reges exactos annis CCCLXV. primus populum ad leges accipiendas in septena jugera forensia e comitio eduxit:' significat, assignata fuisse viritim a Licinio septena jugera in eo foro, quod ipse constituit, 'forumque Licinii' vocatum est. Municipia autem coloniis præferebantur, coloniæ præfecturis, præfecturæ foris, fora conciliabulis. Nam 'conciliabula' cum loca essent, in quibus jus diceretur, et in concilium conveniretur, tamen foris inferiora erant. Interdum tamen in municipii jus ascendebant. Frontin. de Limit. Agr. p. 41. ed. Goes. 'Hoc conciliabulum fuisse fertur, et postea in municipii jus relatum.' Cum autem Frontinus dicit 'conciliabulum fuisse' (interprete Urbico de Lim. Agr. p. 60. ed. Goes.) intelligit locum quendam coloniæ fuisse, et quandam coloniæ partem, ubi conventiculum esset juridicum. Ejus verba sunt, 'Sunt autem loca publica coloniarum, ubi prius fuere conciliabula, et postea sunt in municipii jus relata.' Cæterum in conciliabulis jus dictum fuisse, ostendit antiqua lex in variis auctor. de Limit. in L. Mamil. Roscia, Peducea, Aliana, Fabia; cujus, si quis forte dubitat, hæc sunt verba: 'Cum curator hac lege non erit, tunc quicunque magistratus in ea colonia, municipio, præfectura, foro, conciliabulo juridicundo præerit, ejus magistratui de ea re jurisdictio, judicisque datio, addictio esto.' Livius tamen (hoc loco, et mox) per 'fora' et 'conciliabula' omnia, quæ extra urbem erant, majora et minora oppida, castella, loca intellexisse videtur, in quibus essent conventus aliqui juridici. *Turnebus,* Advers. I. 11. Hic finiunt Pall. nec non vetus ed. *Gebh.* Duæ priores voces *in urbe* desunt in omnibus nostris Mss. Hearnii L. 1. et edd. vett. quas recte Moguntini ex cod. suo addiderunt. Similiter 'urbs' a 'foris' et 'conciliabulis' distinguitur, et hinc fora et conciliabula extra urbem fuisse indicatur XXXIX. 14. 'Non Romæ modo, sed per omnia fora et conciliabula.' In-

fra XLIII. 14. ' Hoc edicto literisque censorum per fora et conciliabula dimissis, tanta multitudo juniorum Romam convenit, ut gravis urbi turba insolita esset.' Ita mox hoc cap. quæstio veneficii ' in urbe' propiusve urbem decem millibus passuum commissi C. Claudio, ultra decimum lapidem ' per fora conciliabulaque ' C. Mænio decreta est. De foris et conciliabulis vide etiam Marc. Donatum ad XL. 19. § 3. qui sua pleraque Turnebo debuit. Ab explicatione loci Varroniani, quam Turnebus hic dedit, diversam vide apud Pighium in Annal. ad a. IDCVIII. p. 464. Ceterum in his vocibus desinunt omnes non tantum edd. antiquæ, sed etiam codd. Mss. præter Moguntinum, ex quo reliqua pars hujus libri in lucem emissa est.

§ 4 *Decem millibus passuum esset commissum*] *Decem millibus esset passuum* ed. Mog. et aliæ usque ad Frobenium, qui a. 1535. dictiones in eum ordinem digessit, qui nunc obtinet.

§ 5 *Suspecta consulis erat mors maxime: necatus*] Ita recte Aldus hunc locum distinxit. Moguntini male ita interpunxerant: *Suspecta consulis erat mors: maxime necatus, &c.*

§ 6 *Q. Fulvius Flaccus in locum vitrici consul est declaratus*] Aut error est in prænomine, aut duo fuere uno tempore Q. Fulvii Flacci, alter hujus anni consul, Calpurnio subrogatus; alter sequentis, quod mihi non fit verisimile. Nisi quis dicat, quod hodie quoque in quibusdam urbibus observatur, ut, qui subrogatus fuerit, sequenti anno fiat consul. *Glar.* Verisimile non videtur Glareano, duos Q. Fulvios Flaccos consules fuisse, alterum hoc anno C. Calpurnio subrogatum, alterum cum L. Manlio insequenti anno; et, ne idem utroque anno consul sit, veretur: cum tamen duos esse, eosque patrueles, appareat ex tabulis Capitolinis, in quibus ita est: [' Recte tabulæ Capitolinæ. Verumtamen in re non admodum magna Glareanus nihil asseverat, sed hæsitat.']

A. POSTVMIVS. A. F. A. N. ALBINVS
C. CALPVRNIVS. C. F. C. N. N. PISO
IN. M. M. E. IN. E. L. F.
Q. FVLVIVS. CN. F. M. N. FLACCVS
L. MANLIVS. L. F. L. N. ACIDINVS
FVLVIAN.
Q. FVLVIVS. Q. F. M. N. FLACCVS.

Sigon. Recte hoc modo Frobenius 1531. edidit. Moguntini aliique priores ante Frobenium *consulis* vulgarunt: quorum error ortus est ex compendio *COS*, quod *consulis* reddiderunt, ut conveniret proximo *vitrici*, quum *consul* reddi, et ad remotius ' Q. Fulvius Flaccus ' referri deberet. Vide ad X. 10. § 2.

Exprobratum ei a matre dicerent] Ita vestigia literarum proxime secutus feliciter emendavit Frob. 1531. quum antea sine sensu Moguntini edidissent *exprobratam etiam hac re dicerent*. Recte etiam mox § seq. eadem ed. *adjecisse*, pro Moguntina lectione *adjecisset*, adoptavit.

CAP. XXXVIII. § 1 *Improviso oppressi, ad duodecim millia*] Hanc lectionem Frob. a. 1535. recepit. Moguntini eosque secuti ediderunt *improviso oppressi sunt: ad duodecim millia, &c.*

§ 2 *Nullum alium ante finem rati fore*] Vel *alium*, vel *ante* superest: sed potius *ante*. J. F. Gron. Tamen recte dicitur ' si umquam ante alias.' Vide I. 28. XXXI. 7. ' si quando umquam ante alias ' XXXII. 5. et ' quod numquam alias antea ' XXII. 58. Quæro igitur, cur ratio linguæ Latinæ non ferat *nullius alius ante?* Duk.

§ 3 *Qui Taurasinorum traducere Ligures*] Hæc verba in nullo exemplari bene habent. Vide num de *Telesinorum* agro loquatur. *Taurasinos* enim in Samnitibus non memini me legere. *Glar.* Hujus extremi XL.

libri nisi unum (ut reor) manuscriptum exemplar exstat, quod in Germania est, unde ad cæteros hæc pars translata est. Cum igitur Germani primum impressissent, *qui Taurasinorum traducere Ligures*, deinde ab aliis emendatum est *qui Taurasinorum fuerat, cum traducere*. Recte, ut mihi videtur; verum ad explendum hunc sensum nimis præcise. Plene autem sic legetur: *qui Taurasinorum fuerat. In eum cum traducere*. Sic paulo post ait c. 41. 'In Samnium traducti, agerque his inter populares datus.' 'Taurasini' porro qui sint in Italia, nemo prodit: 'Tauraninos' edit Stephan. *Sigonius*. Vet. editio *Tauraninorum*, quos a 'Taurania,' cujus meminit Plinius III. 5. et Stephanus, dici putat Camillus Peregrin. Diss. de Capua II. 23. *J. F. Gron. Taurasinorum* omnes, quas vidi, vett. edd. *Tauraninorum* demum Sigonius ex conjectura in contextum recepit. Et quidem 'Taurania' a Plinio memoratur III. 5. unde 'Tauraninus' Stephanus format. Verum ibi 'in agro Campano' fuisse dicitur; hic vero 'ager in Samnitibus' memoratur. Cluver. Ital. Antiq. IV. 8. p. 1200. intelligi putat 'Ligures, qui cognominantur Corneliani, et qui Bæbiani' Plin. Hist. Nat. III. 11. ita dicti forte a Cornelio et Bæbio, per quos in regionem, quam postea obtinuerunt, traducti sunt ex sedibus antiquis. Eorumdem, observante Harduino ad d. loc. Plinii, meminit etiam Frontin. de Colon. p. 106. 'Liguris Bæbianis et Cornelianis muro ductis triumvirali lege:' et p. 139. 'Liguris Vevianus et Cornelianus muro ductus triumvirali lege.' Hos Ligures Cluverius traductos putat in Hirpinos, qui Samnitium non tantum contermini, sed et consanguinei, adeoque pars fuere, et quidem citra Apenninum ad Calorem amnem, ad cujus dextram ripam perantiquum fuit oppidum 'Taurasium,' nunc *Taurasi* dictum. In hujus fluminis utraque ripa statuit fuisse latissimos campos, ubi Romani prœlium cum Pyrrho conseruerunt: eorum camporum meminisse Florum I. 18. Frontin. Strateg. IV. 1. § 13. et Oros. IV. 2. Verum apud illos male partim *Aurusinis* partim *Arusinis campis* legi. Contra *Arusinos campos* defendunt viri docti ad d. loc. Flori. Vide etiam Cellar. Geogr. Antiq. II. 9. p. 556. Quin etiam, *Aurasinorum*, pro *Taurasinorum*, hoc loco legendum esse, contendit Ortelius in Thes. Geogr. in voce 'Tauraninorum ager.' Sententiæ Cluverii pondus adderetur, si aliorum testimonio confirmatum viderem, id quod adfirmavit, iisdem locis oppidum superesse, vulgo nunc *Taurasi* dictum. Ceterum *qui Taurasinorum traducere Ligures* ediderunt Moguntini: *qui Taurasinorum qua traducere Ligures* Cervicorn. *qui Taurasinorum fuerat, cum traducere Ligures* Froben. 1535.

Edixerunt, Ligures ab Anido montibus descendere] Neque hic locus perfectus est. Deest enim alterius montis nomen; quanquam ne 'Anidi' quidem mentio est. Asteriscum iccirco apponendum censeo. *Sigonius*. Lege *ut Ligures Apuani de montibus descenderent*. Muretus. Ita quidem omnia vulgata hactenus exemplaria habent orationem hanc corruptam, et saniore sensu carentem: quid enim hoc erat dicere *Cornelius et Bæbius edixerunt Ligures descendere?* quid item *ab Anido montibus?* Ego ita legendum censui *Ligures ab Anido monte ut descenderent*. 'Anidus' vero 'mons' is forte fuerit, qui, Macram effundens flumen, vulgo nunc appellatur *Monte Borgada*, et *Monte Borgalla*. Hunc Anidum montem etiam XXXIX. 32. intellexisse Livium, ubi ait 'Apuanos montem, antiquam sedem majorum suorum, cepisse,' patet ex eo quod continuo ait, 'Sempronium, a Pisis profectum, vastando agros, urendoque vicos et castella

eorum, aperuisse saltum usque ad fluvium Macram et Lunæ portum.' Hic scilicet in dicto Borgada sive Anido monte apud fontes Macræ 'antiqua majorum ipsorum sedes' fuit, in antiquissimo eorum oppido 'Apua,' unde Apuani dicti. *Cluver.* Ital. Antiq. I. 10. p. 76. Ut nunc vulgatur, Moguntini omnesque reliqui ediderunt, solo excepto Clerico, qui ex Mureti vel Cluverii conjectura arreptum *descenderent* adoptavit; reliqua, quæ tamen corruptiora erant, reliquit. Videtur enim *edixerunt descendere* aliquo modo defendi posse, et eadem ratione formatum esse, qua 'hortaretur petere;' de quo diximus ad XXXVII. 49. § 1. Neque id rejiciendi legitima caussa putanda est, quod subjungatur 'portarent.' Nam 'edixerunt descendere, portarent' similis esse potest variatio, ac inlustravimus ad XXXIX. 14. § 9. Nihilominus integram vel Mureti vel Cluverii conjecturam, et præsertim priorem, Msti unici lectioni cum Crevierio præfero; ita tamen, ut voculam *ut*, quam inserendam censuit, non necessariam judicem. Pro ea quidem facit, quod facile intercipi potuerit a literis ultimis vocis proximæ *edixerunt*, vel *edixerût*. Vide ad XXXVII. 24. § 13. Verum notum est, eamdem sæpe omitti per ellipsin post verba jubendi, edicendi, monendi, hortandi, ac similia. Vide ad X. 41. § 8. et XXVIII. 11. § 11. Præterea *de montibus descendere* refert genium stili Liviani, præpositione, cum qua verbum compositum est, repetita. Vide ad Præfat. Liv. § 11.

§ 5 *Neque vires ad rebellandum erant*] In primo exemplari Germanico fuit *ad bellandum*: quod magis huic loco convenit. *Sigon.* Frobenius est, qui a. 1535. *bellandum* mutavit in *rebellandum*. Id autem haud male convenire videtur. Nam Ligures deditionem fecisse narrantur supra hoc cap. Vires igitur nunc defuisse dicuntur non tam ad bellum inferendum, quam ad desciscendum ab obsequio et fide. Sæpe autem 'bellare' et 'rebellare' commutantur. Vide ad Epit. Liv. libb. VIII. XI. XXXIV. XLIX. LX. ad Livii VIII. 37. § 2. XXXIII. 35. § 6. XXXIV. 17. § 7. c. 62. § 2. XXXV. 12. § 17. c. 45. § 4. XL. 47. § 3. aliisque locis.

§ 6 *Argenti data centum et quinquaginta millia*] Adjiciendum puto *H-S.* Nam, si 'pondo' intelligamus, nimis magna erit summa, quam in ablegatos Ligures erogare voluisse Romanos non est verisimile. *Glar.* Vocem *sestertiûm* ex conjectura Glareani receperunt Vascos. et hinc reliqui omnes editores. Sed recte observat Crevierius, ex usu Latinorum non fuisse, ut per 'sestertios' numerantes adderent vocem 'argenti,' quum nulli alii forent sestertii, quam argentei. Vide etiam Gron. de Pec. Vet. III. 15. Præterea centum et quinquaginta millia sestertium nimis exiguam summam esse, quam ut in quadraginta millia hominum divideretur. Eum itaque secutus vocem *sestertiûm*, ex Glareani conjectura adscitam, iterum delevi, et credo, numerum hoc loco depravatum esse, quia, licet per τὸ *argenti* denarios intelligamus, etiam sic numerus justo minor erit; contra vero nimis magnus, si pondo: præterquam quod credibile non sit, Liguribus argentum non signatum datum esse. Mox idem Crevierius *in novas sedes*, pro *in novas ædes*, scribendum conjicit. Ita paullo ante, 'ne penates, sedem, in qua geniti essent, sepulcra majorum, cogerentur relinquere.' Solent autem hæ voces confundi. Vide ad V. 42. § 1. Id autem hic tanto proclivius erat, quod litera ultima vocis præced. primam hujus haurire potuit.

§ 9 *Tantum hostes ducti ante currum*] Non video, qui hostes ante currum potuerint duci, ubi nulli fuerunt. Forte *obsides*. Mox lege, *nec quod fer-*

retur, neque quod duceretur captum, neque quod mil. daretur, quicquam in tr. eorum fuerat. J. F. Gron. *Quod*, non *quid*, etiam Pighius habet ad annum IↃLXXIII. *Duk.* Crevierius vel Gronovii conjecturam *obsides* probat, vel per ‘ hostes ’ intelligit eos, qui se in initio cap. dedidisse dicuntur, duodecim millia hominum : probat etiam ter *quod*, pro *quid*, repositum.

CAP. XXXIX. § 1 *In Hispania Fulvius Flaccus proprætor*] Hæc lectio debetur Aldo, cujus loco Sigonius *pro prætore* edidit. At Moguntini vulgarant ex unico codice suo *proconsul*, quod revocavi. Plerumque enim, qui circa hæc tempora vel prætores, vel post finitum annuum magistratum prorogato imperio proprætores Hispaniæ præerant, ‘ proconsules ’ vocatos video. Ita C. Sempronius Tuditanus prætor creatus Hispaniam citeriorem sortitus est lib. XXXII. capp. 27. 28. et ‘ proconsul ’ vocatur XXXIII. 25. M. Fulvius Nobilior prætor Hispaniam ulteriorem obtinuit lib. XXXIV. capp. 54. 55. eidem anno sequenti imperium prorogatur XXXV. 20. et ‘ proconsul ’ dicitur XXXV. 22. similiter in plerisque Mss. et edd. vett. XXXVI. 2. L. Æmilius Paullus prætor fit XXXV. 24. sortitur Hispaniam ulteriorem XXXVI. 2. ‘ proconsulis ’ titulus ei tribuitur XXXVII. 46. eum autem cum imperio proconsulari in provinciam missum esse, observat Plutarch. in ejus vit. p. 256. ut Sigonius ad eum locum monuit. L. Manlio Acidino prætori obvenit Hispania citerior XXXVIII. 25. at ‘ proconsul ’ ex Hispania redit XXXIX. 29. A. Terentius Varro et P. Sempronius Longus prætores creantur XXXIX. 32. sortiti sunt Hispanias, ille citeriorem, hic ulteriorem XXXIX. 38. ambo vero ‘ proconsules ’ vocantur XXXIX. 56. et iterum posterior XL. 16. quibus locis ter Aldus ‘ proprætor, ’ pro ‘ proconsul, ’ substituerat. Q. Fulvius Flaccus prætor fit XXXIX. 56. sortitur Hispaniam citeriorem XL. 1. in Hispania prætor bello Celtiberico ædem Fortunæ Equestris vovit XLII. 3. et tamen ædem Fortunæ Equestris ‘ proconsul in Hispania dimicans cum Celtiberorum legionibus ’ vovisse dicitur XLII. 10. Ti. Sempronius Gracchus et L. Postumius Albinus prætores sortiuntur Hispanias, hic ulteriorem, ille citeriorem XL. 35. et ‘ proconsules ’ vocantur Epit. Liv. l. XLI. M. Titinius Curvus et T. Fonteius Capito prætores creantur XL. 59. In hoc magistratu Hispaniæ iis obvenerunt ; et quidem Titinio citerior XLIII. 2. et ‘ proconsules ’ vocantur XLI. 15. Ap. Claudius Centho, qui prætor Hispaniam ulteriorem administravit, ‘ proconsul ’ dicitur XLI. 28. Idem mos adhuc diu postea obtinuit. Certe L. CORNELIVS. DOLABELLA. PRO. COS. AN. IↃCLV. EX. HISPANIA. VLTERIOR. DE. LVSITAN. triumphasse dicitur in Fastis Triumph. Capitol. qui tamen numquam consul exstitit. Similiter C. Julius Cæsar ‘ ex prætura ulteriorem sortitus Hispaniam ’ est, teste Sueton. ejus vit. c. 18. idemque ‘ in Hispania pro consule ’ a sociis pecunias accepisse dicitur ibid. c. 54. ubi vide viros doct. Ex his exemplis colligendum videtur, singulare quid in iis, qui Hispaniam obtinebant, constitutum fuisse ; quamvis tamen non negem, interdum et alios, quibus post annuum præturæ honorem imperium prorogabatur, ‘ proconsules ’ vocatos esse. Certe Ti. Claudius Nero prætor memoratur l. XL. c. 59. Eumdem anno sequenti ‘ proconsulem ’ vocat XLI. 12. ‘ Ti. Claudius proconsul, qui prætor priore anno fuerat. ’ Vide Dukerum ad XXXIX. 29. § 4.

§ 2 *Et, clam comparatis copiis, saltum Manlianum, &c. obsederunt*] Opinor *ut clam comparatis copiis, &c. obsederint.* Jac. Gronov. Attamen, similiter Livius particulis copulantibus usum esse, vidimus ad XXXVI. 31. § 5.

§ 3 *Ut Q. Fulvium certiorem faceret, Tarraconem exercitum adduceret*] Crevierius exponit, ut juberet Q. Fulvium adducere exercitus in urbem Tarraconem, simulque dubitat, utrum locutio satis congrua et ex usu bonæ Latinitatis habenda sit: se certe nullum aliud ejus exemplum nosse.

§ 4 *Ibi dimitti veteranos*] Forte *dimittere*. J. F. Gron.

§ 5 *Hæc nova adlata res, omissisque, quæ agere instituerat Flaccus, raptim, &c.*] Quidam hunc locum sanatum putarunt, si *que* conjunctionem sustulerint. At ego miror, si Livius ita loqui voluerit: recipit tamen excusationem. *Glar.* Ed. Mogunt. Aldus, et eorum traduces *omissisque, quæ agere instituerat Flaccus, raptim.* Frob. 1531. copulam *que* ejecit, quæ hic perperam repetita erat ex sequenti pronomine *quæ*. Vide ad VI. 3. § 3. et XXXIV. 40. § 1. Idem Frob. quadriennio post *Flaccus* in *Flaccum* mutavit, altera etiam interpunctione adscita.

§ 8 *Ut tempus et locus postulabat*] Ita Basil. a. 1554. ediderunt; quod anno sequenti Sigonius recepit, et post eum omnes editores servarunt. Ita sæpe etiam Livius locutus est. XXXIV. 19. 'Diem locumque constituant, ubi secum armis decernant:' ubi plura vide. At Moguntini et alii usque ad Basileenses vulgarunt *ut tempus, ut locus postulabat;* quod revocavi. Supra III. 6. 'Ut anno ante, ut semper alias.' IV. 4. 'Ut hominum, ut civium numero simus.' XXV. 6. 'Ut virorum, ut militum officio fungamur.' XXXI. 7. 'Ut linguam, ut nomen secutos crederes.' XL. 46. 'Has ut hodie, ut in isto templo finiatis simultates, quæsumus.' Et eodem cap. 'Id ita ut vere, ut ex animo velitis evenire.' XLII. 42. 'Ut aures, ut animi audientium sunt.' Cic. de Senect. c. 5. 'Ut urbium expugnationes, ut pedestres navalesque pugnas, ut bella a se gesta, ut triumphos recordentur.' Plinius Epist. IV. 8. 'Ut sacerdotium idem, ut consulatum multo etiam juvenior, quam ille, sum consecutus.' Ita optimus Medic. Vide Longol. ad Plinii Ep. X. 42. Adde quæ notantur ad Livii V. 35. § 4.

Cum vim deditis remisisset admonens] In archetypo est *cum bis deditis rem esse admonens.* Id qui legere non potuit ob characterum formas, ut opinor, nostro seculo ignotiores, male divinando sensum vitiavit: atque idem fere ex eadem causa in ceteris accidit, quæ deinceps usque ad finem libri indicabuntur. *Gelen.* At quomodo *bis dediti?* nisi imperator pro duplici deditione numerari voluerit, tum quod urbs Contrebia in deditionem venerit, tum quod maxima pars Celtiberorum deditionem fecerit. Vide c. 33.

§ 9 *Reditum ignobilem in patriam, clarum ac memorabilem eos sibi fecisse*] Ita Froben. 1535. edidit; forte ex fide membranarum Moguntinarum, quas Gelenius ante oculos habuit. *Reditum ignobilem* vocat, quum milites, qui ex provincia Romam deducuntur, in itinere ab hostibus non infestantur. Antea vulgatum fuerat *reditum nobilem in patriam.*

§ 10 *Invehebant se hostes*] Turnebus Advers. XXX. 24. locutionem 'invehere se' ab equitibus translatam esse docet. De equitibus locutio usurpatur II. 20. 'Valerius, &c. subdit calcaria equo, &c. Valerium, temere invectum in exsulum aciem, ex adverso quidam adortus transfigit.' VIII. 39. 'Equitum acies invecta in dissipatos.' Vide etiam XXV. 34. XXXVIII. 18. et alibi. Hinc de universo exercitu, adeoque de peditibus æque ac de equitibus, ut hoc loco, etiam adhibetur X. 14. 'Integræ vires sistunt invehentem se jam Samnitem.' XXVIII. 15. 'Quum eo ipso acrius victores se undique inveherent.'

In partibus extremis jam obpugna-

banlur] *Jam pugnabatur* in archetypo scriptum est. *Gelen.*

Cap. xl. § 1 *Varia fortuna erat tertiæ legionis: nec segnius*] *Egregie legiones* in archetypo scriptum est, non *tertiæ legionis.* Gelen.

§ 3 *Quacumque parte perculere inpetu suo*] Ego legendum arbitror, *quumcumque in partem pertulere impetum suum.* Potest tamen retineri *quacumque parte:* sed alteram lectionem venustiorem puto. *T. Faber.* Nihil mutandum videtur. Suppleri potest 'hostem:' et 'impetu percellere' Livio usitatum est. II. 65. 'Fessum stando et vigiliis Volscum primo impetu perculit.' xxiii. 44. 'Aliquot primo impetu perculsi cæsique sunt.' xxxiv. 15. 'Fatigatos adorti hostes primum acri impetu, velut cuneo, perculerunt.' *Duk.* Crevierius legebat *pertulere impetus suos.* Verba 'perculi' et 'pertuli' a librariis sæpissime male commutata fuisse, vidimus ad xxxv. 27. § 16. Vocum autem 'inpetus suos' literæ ultimæ videri possunt interceptæ fuisse a primis sequentium. Vide ad xxxvii. 29. § 5. At cum Dukero vulgatum recte servari posse existimo.

Turbatæ legiones sunt, prope interrupta acies] Novi Livium sæpe ἀσυνδέτως loqui solitum fuisse. Hic tamen legere malo *prope interrupta acie.* Idem etiam Dukerus judicabat.

§ 4 *Et, Ecquid auxilii in vobis est? Actum jam*] Conjicio scribendum, *et, ni quid in vobis auxilii est, actum jam de hoc ex. erit.* Et sane sensus dictat, non aliter concepisse auctorem. *J. F. Gronov.* Similiter ad marginem Livii scribendum conjecit Jac. Perizonius. At Doujatius non minori elegantia vulgatum servari posse existimat.

§ 5 *Permittite equos in cuneum, &c. id cum majore vi equorum facietis, si effrenatos in eos equos inmittitis*] Delendum puto τὸ *equorum.* T. Faber. Non aliam caussam ejiciendi vocem *equorum* Faber habuisse videtur, quam quod modo præcesserit *equos.* Ob eamdem ei etiam displicere potuisset mox sequens iterum vox *equos:* et eo magis, quod ter repetita ultima syllaba *os* auribus ingratior sit; et hinc legendum videri *si effrenatos eos inmittitis.* Verum Livium in una periodo etiam ter eadem voce usum esse, ostendunt quædam exempla eorum, quæ supra laudantur ad I. 3. § 9.

§ 7 *Bis ultro citroque cum magna strage hostium, infractis omnibus hastis, transcurrerunt*] Vix apud me definio, ut illud *infructis* explicandum. Nec id mirum cuiquam videri debet, cum grammatici etiam apud Virgil. hæsitent Æn. xii. 1. 'Turnus ut infractos adverso Marte Latinos.' Et in vii. 332. 'Ne noster honos infractave cadat Fama loco:' quanquam diversum videtur. *Glar. Infractis hastis* exponendum esse 'fractis,' 'diffractis,' apud se definire potuisset Glareanus, si ad usum hujus vocis apud optimi ævi scriptores et ipsum Livium diligenter animum advertisset. Ita enim vidisset, non alio sensu apud eos usurpari. Exempla ex Livio vide ad xxxviii. 16. § 14. Ex aliis apud Erythr. Ind. Virgil. voce 'Infracta.' Taubm. ad Virgil. Æn. xii. 1. Cortium ad Plinii Epist. v. 6. § 14. et Burm. ad Calpurn. Ecl. iv. 3. Ita etiam hoc loco vocem capiendam esse, si ad sensum Livii adtendimus, patet. Verisimile enim non est, equites Romanos magnam hostium stragem edidisse, et tamen omnes eorum hastas infractas, id est non fractas, fuisse. Contra si redeuntium omnes hastas infractas, id est fractas, fuisse dicamus, manifestum erit indicium, omnes eos cum hoste congressos esse, illosque, quibus obcurrerant, percussisse. Præterea *vis ultro citroque* ed. Mogunt. pro quo *bis* substituit Frob. 1531. Passim litera *b* et *u* in Mss. confunduntur. Vide ad c. 51. § 3.

§ 10 *Ædem Fortunæ Equestri*] Hanc Romæ fuisse testantur multi scriptores, a Gyraldo Histor. Deor. Syntagm. XVI. et ab interpretibus Taciti ad Annal. III. 71. laudati. Livius c. 44. lib. XLII. capp. 3. et 10. Vitruv. III. 2. Valer. Max. I. 1. 20. Obsequens cap. 113. Lactant. II. 7. et P. Victor. in Reg. IX. urbis. Tacitus contra l. d. in rebus Tiberii, 'Delubra ejus Deæ' (Fortunæ) 'multa quidem in urbe, nullum tamen tali cognomento' (Equestris) fuisse scribit. Locus hic valde torsit viros doctos: quorum alii eum pro deplorato habuerunt, alii *Sequestri*, pro *Equestri*, legendum conjecerunt; quod Nic. Heinsius quoque ad Ovidii Fast. I. 287. videtur probasse. Egit de eo etiam Episcopus Adriæ in Monum. Vet. Antii c. 1. qui neminem aptius, quam Freinshemium, honori Taciti consuluisse censet. Is autem hoc ita expedit, potuisse antiquitus exstructam fuisse tali cognomento ædem, mox incendio periisse, ac demum post Tiberii tempora restitutam esse. Eadem fere est sententia Donati de Urb. Rom. III. 22. et Nardin. Rom. Vet. IV. 3. *Duk.*

§ 11 *Vivi capti plus tria millia, ducentis septuaginta septem*] Hanc lectionem Froben. a. 1531. commentus est. Antea edebatur, *tria millia, mille ducenti septuaginta septem.* Forte per notas olim scriptum fuit, *vivi capti plus* ↀ ↀ ↀ ↀ *CCLXXVII.* Inde effici potest, ita ut nulla pars lectionis, quam ex unico codice publicarunt Moguntini pereat, *vivi capti plus quatuor millia, ducentis septuaginta septem.*

§ 12 *Nullis castris eo die victor exercitus mansit*] *In illis castris* ed. Mogunt. et proximæ: quæ lectio aperte falsa est, et ferri nequit. Nulla enim antea castrorum mentio facta est, quo pronomen demonstrativum referatur. Ejus loco Froben. a. 1535. *Nullis castris* substituit; quod probum videtur. Ideo enim exercitus *nullis castris* mansit, quia iter facientem hostes Celtiberi ex insidiis in saltu invaserunt. Non potuit igitur in sua castra regredi, quæ, si proxima nocte castra munierant, inde moventes diruerant; neque etiam in castris hostium manere, qui tantum variis locis saltum Manlianum obsederant. Simili errore *in illodum*, pro *nullodum*, plures codd. exhibuerunt IX. 12. § 3.

§ 13 *Cum his tria millia militum auxiliariorum*] *In his tria millia* sine sensu ed. Moguntina. Froben. a. 1531. emendavit *cum his tria millia.* Videtur scriptum fuisse *cũ his;* ex quo, evanescente linea, facile *in his* dari potuit.

§ 15 *Exauctoratis militibus in naves inpositis*] *Ex authoritate* ed. Mog. quod recte Frob. a. 1531. in *exauctoratis* mutavit.

CAP. XLI. § 2 *Postumius prima et tertia legione*] *Primo tertia legione*, et mox § seq. *secundo quarta legione* ed. Moguntina. Quod nunc obtinet, recte Frob. a. 1531. reposuit.

Balistam Suismontiumque montes obsedit] Lectio hæc debetur Frobenio, qui eam priori editione recepit, et forte ex loco Livii XXXIX. 2. ubi vide. Moguntini, et priores dederunt *vallis verum tum tamquam montis obsedit.*

§ 3 *Ad septem millia hominum in naves inpositos*] In primo exemplari Germanico erat *imposita*, quod magis probo. *Sigon.* Contra recte fecisse, quisquis Germanici exemplaris lectionem mutavit, existimat Crevierius. Is autem est Froben. qui a. 1535. *impositos* dedit, jubente forsitan Gelenio, qui Mogunt. codicem eo tempore consuluerat: quem etiam secutum illum credo. De locutione ipsa vide ad XXXVII. 39. § 12. Paullo ante *Macran* ed. Mog. Sed Frob. a. 1531. *Macram* dedit. Vide ad XXXIX. 32. § 2.

Neapolin transmisit] Ita constanter editi. Supra tamen potius *Neapolim* efferre solitus est. Ita XXIII. 1. et XXV. 25. ubi quidem pars urbis Syracusarum eo nomine indicatur, sed eadem ratio est. Similiter 'Palæpolim' VIII. 22. 'Megalopolim,' vide ad XXXVI. 31. § 7. 'Amphipolim,' vide ad XL. 24. § 3.

§ 6 *Ad visendam oram*] *Ad visendam Amarram* edd. ante Froben. a. 1531. quæ lectio nata videtur ex perperam repetitis ultimis literis vocis *visendam* in initio sequentis.

§ 7 *Qui Pisas inductus erat*] Legendum censeo *indictus erat*. Nam 'inducere exercitum' est in hostem adducere: at Pisæ pro Romanis stabant. Itaque paullo ante dixit 'adortus a Pisis Apuanos Ligures:' *indictus* ergo restituendum. Nam 'edicere' et 'indicere exercitum' aliquo ad conveniendum est usitatum, ut paulo ante c. 21. 'Stobos Pæoniæ exercitu indicto.' *Sigon.* Ed. Mog. *ductus*. Frob. a. 1535. *inductus*. Sed recte Sigonius *indictus*. Supra VI. 12. 'In agrum Pomptinum, quo a Volscis exercitum indictum audierat, pergit.' X. 38. 'Exercitus omnis Aquiloniam est indictus.' XLIII. 1. 'Aquileiam indicto exercitu.' Solent autem passim 'indictus' et 'inductus' commutari. Vide ad X. 38. § 4.

A. Postumius et frater Q. Fulvii M. Fulvius Nobilior] A. Postumius hic alius erat, quam consul; qui et ipse A. Postumius dicebatur. *Sigon.* Copula *et* deest in ed. Mog. quam Froben. a. 1531. interposuit. Si constare posset, eum codicis Msti auctoritatem secutum esse, nihil adversarer. Nunc malo *A. Postumius, fraterque Q. Fulvii*: ut prænomen *Q.* copulam *que* interceperit. Vide ad XXIV. 11. § 2.

§ 8 *Is mensibus suis dimisit legionem*] Obscurus sane locus, et præterea corruptus cum sequentibus aliquot versibus. Nam modo de M. Fulvio tribuno, mox de consule Fulvio loquitur, iterum 'consulem certiorem facit;' sed quis, et utrum, nescio. *Glar.* Nihil vitii insidere in hoc loco puto, contra atque censet Glareanus. Sensus est: Ante adventum consulum præfuisse exercitui, qui Pisas erat indictus, A. Postumium et M. Fulvium Nobiliorem, fratrem Q. Fulvii Flacci consulis; ita ut menses, quibus singuli præessent, inter se diviserint, æque ac consules fasces, et Fabius ac Minucius dictatores quondam imperium. M. autem Fulvius mensibus suis dimisit legionem secundam, cujus ipse erat tribunus militum. Hac de re Valer. II. 7. § 5. Frontin. IV. 1. § 32. sic: 'Q. Fulvius Flaccus censor Fulvium fratrem suum, quia legionem, in qua tribunus militum erat, injussu consulis dimiserat, a senatu movit.' Hinc Velleius I. 10. ait, 'Aspera censura Fulvii Flacci et Postumii Albini: quippe Fulvii censoris frater, et quidem consors, Cn. Fulvius senatu motus est ab iis censoribus.' Et Livius XLI. 27. 'Creati censores Q. Fulvius Flaccus, A. Postumius Albinus legerunt senatum. Insignis nota L. Fulvii, qui frater germanus, et (ut Valerius Antias tradit) consors etiam censoris erat.' Qui autem censor Fulvius Fulvium notavit, is non hoc anno, sed sequenti est consul. Hic enim Cn. F. ille Q. F. est ex tabulis Capit. Neque Fulvius tribunus militum frater est germanus hujus consulis, sed illius censoris. Credo autem, hunc tribunum Fulvium recte et *M.* et *Cn.* dici, at *L.* mendose. Quod ex sequenti Fulviorum stemmate intelligetur:

M. Fulvius Q. F. M. N. Flaccus cos. a. 486.

- C. Fulvius Flaccus, frater Quinti, legatus a. 539.
  - Q. Fulvius Q. F. M. N. prætor. Hisp. an. 568. consul an. 571. censor a. 576. filius Quinti, qui Capuam cepit. Velleius.
    - M. Fulvius Flaccus, frater Quinti: de eo Liv. in a. 570. cum fratre est in Hispania.
      - M. Fulvius M. F. Q. N. Flaccus cos. a. 625. interfectus cum C. Graccho.
- Q. Fulvius M. F. Q. N. Flaccus cos. 513. 526. 538. 541. censor: dictator Capuam cepit.
  - Cn. Fulvius Flaccus, frater germanus Quinti censoris, notatus ab eo, quia legionem dimisit Q. Fulvii consulis a. 570. Idem, adoptatus a M. Fulvio Nobiliore, M. Fulvius Nobilior dictus.
    - L. Manlius L. F. L. N. Acidinus Fulvianus, consul 571. cum fratre suo germano Q. Fulvio. Velleius.
- Cn. Fulvius Flaccus, frater Quinti, qui Capuam cepit: prætor a. 538.
  - Q. Fulvius Cn. F. M. N. Flaccus prætor Sardin. a. 563. cos. a. 570. cujus consulis legionem M. Fulvius Nobilior frater patruelis dimisit.

Sigon. Opinor hanc esse sententiam: Cum sex tribuni militum essent in legione, in duabus duodecim, ita inter se partiri solitos esse, vel comparare, ut per semestre bini duobus mensibus legionibus duabus impe-

rarent. Polybius hujus rei mihi auctor, qui ita scribit lib. VI. cap. 32. Κατὰ δύο γὰρ σφὰς αὐτοὺς διελόντες ἀνὰ μέρος τῆς ἑξαμήνου τὴν δίμηνον ἄρχουσι. Cum igitur imperandi vices ad Fulvium pervenissent, is suis mensibus, id est, suo bimestri, legionem dimisit. *Turneb.* Adv. XXX. 24. Quæ hic Sigonius adnotat de fratribus Q. *Fulvii*, qui Capuam cepit, habet ex Livii lib. XXVI. capp. 3. 33. et XXVII. 8. Quæ de filiis illius, 'Q. Fulvio,' qui a. IↃLXXIV. consul, et quinquennio post censor fuit, e Velleio II. 8. et Fastis: de 'M. Fulvio' e Livio c. 30. de 'Cn. Fulvio,' qui hic est 'M. Fulvius Nobilior,' e Liv. XLI. 27. Vellei. I. 10. et Frontin. IV. 1. § 32. de 'L. Manlio Acidino' e Vell. II. 8. et Fastis in a. IↃLXXIV. 'Q. Fulvium' denique patruelem, et Cnæi filium facit e Fastis, in quibus a. IↃLXXIII. *Cn. F. M. N.* dicitur. Vir doctus putat eum, qui tribunus militum legionem dimisit, hic male vocari *M. Fulvium*, quum Velleio *Cn.* sit, et pro prænomine illius *L.* quod antea in Livio XLI. 27. legebatur, nunc ibi recte cum Sigonio et Glandorpio legi *Cn.* Mihi de neutro satis liquet. Non de primo; quia, quum ex cognomine illius constet, eum a Fulvio Nobiliore adoptatum fuisse, Livius nomini et cognomini patris illius adoptivi ejusdem prænomen *M.* addere debuit: idque est, quod Sigonius hic scribit, se credere eum etiam recte *M.* dici. Nec de secundo; quia non video, cur Sigonius et Glandorpius XLI. 27. pro *L.* maluerint scribere *Cn.* quam *M.* Velleius quidem *Cn.* vocat, sed hoc non satis caussæ est, cur in Livio quoque ita scribendum sit: nam ille potuit non habere rationem adoptionis: quam cur Livius, qui eum hoc cap. bis *M.* appellat, XLI. 27. aliquot post annis, quam hic a M. Fulvio Nobiliore adoptatum fuisse significaverat, habere non voluerit, dici non potest. *Duk.* Verius voces *mensibus suis* Turnebus exposuit, quam Sigonius. Adde Lipsium de Milit. Rom. l. v. c. 10.

Jurejurando adactis centurionibus, æs in ærarium ad quæstores esse delaturos] Crevierius intelligit, stipendium militare, quod jam a quæstoribus numeratum jubet Fulvius in ærarium referri, tamquam nihil pertineus ad eos milites, qui dimittebantur.

§ 9 *Hoc ubi Placentiam (nam eo forte erat profectus) Fulvio nunciatum est, &c. consulem certiorem fecit. Eo referente, senatusconsultum factum est*] Duorum Fulviorum hic fit mentio, 'Q. Fulvii' consulis, et 'M. Fulvii' tribuni militum: cum autem 'M. Fulvius,' antequam consul veniret ad exercitum, injussu ejus dimisisset legionem, mirum videtur, cur subdat Livius, 'Hoc ubi nunciatum Placentiam Fulvio est, nam eo forte profectus erat.' Nam si Fulvius consul ad exercitum nondum venerat, quomodo forte Placentiam, quasi ab exercitu erat profectus? deinde cum ait 'certiorem consulem fecit.' Quem consulem? collegam dicet aliquis: at *collegam* erit dicendum. Perspicuum est igitur, cum dicat, antequam consules ad exercitum venirent, præfuisse ei A. Postumium et M. Fulvium: cumque addat, dimissam a M. Fulvio legionem, Fulvium, qui forte Placentiam profectus erat, persecutum esse, deque ea re consulem certiorem fecisse, et, consule referente, senatusconsultum factum esse, non Fulvium consulem legionem persecutum esse, qui adhuc Romæ erat, sed A. Postumium, qui item exercitui cum præesset, Placentiam tum forte concesserat, ab ipsoque Aulo Fulvium consulem certiorem factum esse, et Fulvio ipso consule senatusconsultum factum esse. Quare pro *Fulvio* reponendum est *Aulo*, immutatis paulum literis, ut de A. Postumio intelligamus. Glareanus plures

hic versus mendose esse censuit; nos, uno nomine restituto, omnia patefecimus. Et sunt tamen, qui diligentem hanc nominum Romanorum emendationem, ut minime necessariam, improbent: quasi vero, et hoc loco, et aliis, nihil intersit, quo quisque nomine affectus fuerit, certo scire. *Sigon.*

Deduxit castigatos Pisas] Lege *reduxit*. J. F. Gronov. Librarios ita sæpe peccasse, vidimus ad VI. 26. § 8.

§ 10 *Eo referente, senatusconsultum factum est, ut M. Fulvius*] Moguntini ex unico cod. ediderunt, *Eo referente factum est, ut cos. Fulvius.* Aldus mox *consul*, pro *cos*, substituit; Frobenius deinde, videns aliquid deesse, sine quo sensus vix constaret, 1531. ita emendavit, ut nunc circumfertur. Sensum videtur adsecutus esse. In illo *cos*, quod Aldus in *consul* mutavit, verisimile est latere vocem *senatusconsultum*, quæ per compendium scribitur *SCon.* In eo sæpius scribas lapsos esse, vidimus ad XXII. 10. § 1. Minore igitur mutatione forte scribendum *Eo referente factum est senatusconsultum, ut M. Fulvius.*

Remitteret, quæ ei datæ sunt a consule ad P. Manlium in Hispaniam ulteriorem milites deferri jussit: ad signa redire] Non erat opus asterisco, si acrius oculos atque animum advertere non piguisset. Scriptum enim est hoc modo: *literæque ei datæ sunt a consulibus ad P. Man. in Hisp. ult. deferendæ. Milites jussi ad signa redire.* Gelen. Gelenio debemus, quum prius editum esset *remitteretque ei datæ sunt.* Et criminatur ille quidem, editores non satis intentos oculos in veterem librum habuisse. Quicquid sit, fieri non potest, quin ambigua vestigia illius lectionis, aliter, quia sensu carent, non placituræ, apparuerint: eaque suspicor significasse, *SC. literæque ei datæ sunt a consule.* Ita namque simili in re solet Livius. Ut XXVI. 15. 'Eques citus ab Roma venit, literasque a C. Calpurnio prætore Fulvio et senatusconsultum tradit.' XXXVII. 57. 'Hoc senatusconsultum literæque a Sp. Postumio prætore in Etruriam missæ sunt.' XLI. 12. 'Et C. Claudius literis Ti. Claudii et senatusconsulto accepto ex Istria legiones in Ligures traduxit.' Quæ et valde firmant conjecturam nostram XXII. 26. 'Acceptisque in ipso itinere literis senatusque consulto de æquato imperio.' *J. F. Gron.* Quum tamen Gelenius attente cod. consideravit, et ex eo lectionem, quæ nunc vulgo exstat, protraxerit, ei potius credo. Exempla, quæ Gronovius laudavit, agunt de tali senatusconsulto, quod exsequi debebat, ad quem mittebatur. Hic contra Fulvius senatusconsulto relegatur, et literæ tantum dantur ad P. Manlium, qui provinciæ, in quam relegabatur, præerat: ex quibus nosceret, quam ob causam Fulvius eo venerit.

§ 11 *Uti semestre stipendium eum annum esset ei legioni, decretum*] Scriptum est *in eum annum*, non *eum annum;* et *consul jussus*, non *jussit.* Gelen. Hic mos exponitur apud Nonium: 'Ære diruti,' inquit, 'appellabantur milites, quibus propter ignominiam stipendium, id est merces menstrualis aut annua, quæ esset in nummis æris, subtrahebatur.' Varro de Vita Populi Romani lib. II. 'Stipendium appellabatur, quod æs militi semestre aut annuum dabatur; cui datum non sit propter ignominiam, ære dirutus esset.' Et Festus: 'Dirutum ære militem dicebant antiqui, cui stipendium ignominiæ causa non erat datum, quod æs diruebatur in fiscum, non in militis sacculum.' *Sigon.* Vide Schelium post notas in Hygin. Grom. et Polyb. de Castram. Rom. c. 3.

CAP. XLII. § 1 *Ex Illyrico cum decem navibus, inde in portu Brundusino*

relictis navibus cum venisset Romam] Et hic ab archetypo discessum est, quod sic habet: *ex Illyrico cum decem navibus Brundusium redisset, inde in portu relictis navibus cum venisset Romam.* Gelen. Mogunlini, Aldus, et proximi edidere *cum decem navibus inde in portu Brundusium relictis,* pro quo Froben. 1531. *Brundusino* dedit. Sed Gelenius verum ex unico cod. restituit.

§ 2 *De his rebus se legatos misisse, nec conveniendi*] In unico codice Germanico, unde pars hæc libri hujus publicata est, non fuit τὸ *se*, ut apparet ex prima ed., et Aldina, et quotquot eas fideliter expresserunt: recentiores ex lubitu adjecerunt; itaque nobis religioni non sit tollere. Lib. IV. c. 57. 'Tum Ahala Servilius tribunus militum, tacuisse tamdin, ait, non quia incertus sententiæ fuerit.' Sic Fulvianus, Cujacianusque, et Vossianus alter codd. Vulgo *tacuisse se tamdiu.* Lib. XXIII. c. 13. 'Quum id nescire Mago diceret:' ut nos ibi ex melioribus. Et eodem lib. c. 34. 'Deinde ubi celeritate vinci senserunt, tradunt se Romanis.' XXV. 26. 'Achradinam inde, trinis castris per idonea dispositis loca, spe ad inopiam omnium rerum inclusos redacturum circumsedit:' ita scripti, non *redacturum se.* Et habes pariter XXII. 13. 'Edoctus a peritis regionum, si eum saltum occupasset, exitum Romano ad opem ferendam sociis interclusurum.' XXVII. 19. 'Eo die, quo pugnatum cum Romanis esset, inscio avunculo, clam armis equoque sumto, in aciem exisse.' XXX. 22. 'Nec meminisse per ætatem dicerent legati.' Quæ duo loca vulgo eadem labes insederat. Lib. XXIX. c. 5. 'Duos exercitus Romanos, unum in Gallia, alterum in Etruria esse satis scire.' lib. XXXIV. c. 11. 'Ad ea consul, moveri quidem vel periculo eorum, vel metu dicere:' ubi Andreas, invitis scriptis, *moveri se.* Hoc lib. cap. 44. 'Vovisse, quo die postremum cum Celtiberis pugnasset, ludos Jovi optimo maximo, et ædem Equestri Fortunæ sese facturum: in eam rem sibi pecuniam collatam ab Hispanis.' Sic prima ed., sic Aldina. Recentiores nec quid, nec quare, *vovisse se:* et deinde *in eas res.* J. F. Gron. Pronomen *se* a Livio omitti solere, innumeris locis confirmari potest. Vide ad I. 23. § 5. et XXV. 26. § 2. Hic tamen prima addidit ed. Froben. 1535. cui quum præfuerit Gelenius, isque codicis Mogunlini, minus diligenter a prioribus expressi, lectiones passim reduxerit, eum ita in unico Msto reperisse probabile est. Non temere itaque *se* ejiciendum putavi, et loco pristino restitui.

§ 4 *Criminibus in se. Quintius ad ea dedisset Duronius*] Et hic locus corruptus erat, in novissimo Frobenii codice egregie restitutus. Narratur Duronii responsio. At illud *Corcyræ* lectorem turbat: nisi in Gentii potestate eam fuisse tum insulam existimemus, quod dubito. *Glar.* Per novissimum Frobenii cod. Glareanus intelligit ed. Froben. 1535. a qua restitutam lectionem servarunt recte posteriores editores. An forte per *Corcyram* intelligenda est Corcyra nigra, sinus Hadriatici insula, Plinio et aliis memorata? Mox pro *retineri* Jac. Perizon. *detineri* in margine emendabat. Eas voces in Mss. commutari, vidimus ad XXXVI. 39. § 7.

§ 5 *Romam adduci placuit*] Ita Frob. 1535. restituit. Priores ediderant *adduci placere.*

§ 7 *P. Manlius, . . . triumvir epulo*] *C. Manlius* ed. Mog. pro quo mox recte Aldus *P. Manlius* restituit. Eo enim prænomine vocatur supra, quum Hispaniam ulteriorem sortiebatur XL. 1. et quum triumvir epulo creabatur XXXIII. 42.

Tum prætextatus erat] De sacerdotibus prætextatis, vel admodum adolescentibus, vide viros doctos, quos

laudat Dukerus ad XXIX. 38. § 7. Ceterum Jac. Perizon. ad marginem Livii legendum conjicit *dum prætextatus erat*. Voculas *tum* et *dum* in Mss. sæpius confunduntur. Vide ad II. 29. § 3. III. 8. § 11. V. 27. § 2. c. 50. § 8. VI. 33. § 1. IX. 21. § 5. c. 43. § 21. l. XXXIV. c. 40. § 5. et passim: 'nec tum' et 'necdum;' vide ad IV. 45. § 4. 'nihildum' et 'nihil tum;' vide Burm. ad Suet. Cæs. c. 7. Hic tamen nullam mutandi caussam video.

§ 8 *In locum C. Cornelii Dolabellæ*] Hic anno IDLXII. quo rex creatur, dicitur 'Cn. Cornelius.' Itaque hoc etiam loco *Cn. Cornelii* lego. Quod prænomen tulerunt Dolabellæ, cum *Caium* non item. *Sigon.* 'Cn. Cornelius' vocatur XXVII. 36. Titulus 'regis sacrifici' alibi, quam hoc loco, non obcurrit. Vide ad II. 2. § 1. An igitur, una syllaba addita, legendum *De rege sacrificulo?*

§ 9 *Recusante quod sibi faceret*] In archetypo est *recusantique id facere.* Gelen. Et hæc verba non minus in eodem novissimo Frobenii codice recte emendata sunt. *Glar.*

§ 10 *Quum plures jam tribus, intro vocatæ*] Lib. XLV. c. 36. 'Intro vocatæ primæ tribus.' Vide Gruch. de Comit. Rom. II. 4. p. 680. *Duker.*

Ultimum de cœlo, quod comitia turbaret, intervenit] Hoc *ultimum* mihi suspectum. Quod si vel *fulmen*, vel *monstrum*, vel *portentum* legeretur, melius intelligeretur. Sed lectoris esto judicium. *Glar.* *Ultimum* mendose est. Glareanus *portentum* restituit, in quo portenta loquitur. Ego *vitium*: unde 'vitio creati' et 'vitiosi magistratus' dicuntur, qui contra auspicia creati sunt. Cicero de Divinat. II. 18. 'Comitiorum solum vitium est fulmen, quod idem omnibus rebus optimum auspicium habemus.' *Sigon.* Vitiosa est utriusque, Glareani et Sigonii, emendatio, et vulgata lectio retinenda. *Ultimum* enim, loco adverbii positum, postremum significat: quo sensu Livius usus est I. 29. 'Nunc errabundi domos suas, ultimum illas visuri, pervagantur.' Magna inter pontificem maximum et duumvirum contentio: jubet pontifex, contradicit duumvir, multa dicitur, provocatum ad populum, inita comitia tributa: *ultimum*, id est tandem, postremum, certamen illud cœlum diremit. Vitium comitiorum solum fulmen est. Itaque, Jove tonante, fulgurante, comitia haberi nefas. Et cum illa haberentur, et tonuisset, obnunciatione ipsa dicebantur vitiari. Quod fuse Gruchius exsequitur de Comit. I. 4. ad quem lectorem rejicio. Ille, quid sit 'de cœlo servare,' 'de cœlo renunciare,' perdocte explicavit. Sed in cœlo nullum vitium vidit, quod posset Livii lectionem receptam impedire. Rectissima illa quidem est, *ultimum de cœlo, quod comitia turbaret, intervenit.* Hoc est, fulgur apparuit, aut tonitru auditum est: magistratui de cœlo renunciatum, dirempta comitia, nihil de Dolabellæ contumacia transactum. Elegans locutio 'ultimum intervenit:' nam 'intervenire' est in medio negotio quasi ex insidiis supervenire. Donat. in Terent. Adelph. III. 3. 52. nos Galli dicimus *venir à la traverse.* Atque 'de cœlo intervenire' sic Latine dicitur, ut 'de cœlo servare,' 'de cœlo renunciare.' Nec tamen doctissimi Sigonii emendationem improbarem, quæ Latina certe est, sed non satis huic loco accommodata, qui sine vitio est, quod quidem vitium semper ex augurali disciplina subauditur, et ex superioribus liquet. Juvat Sigonium Terentius in Hecyr. prologo primo, ubi hæc sunt verba vs. 1. 'Hæc cum data est Nova, novum intervenit vitium et calamitas:' ubi Donatus: 'Bene,' inquit, 'secundum augures: vitium enim est, si tonet tantum; vitium et calamitas, si tonet et grandinet simul atque fulminet.' Sed paria sunt 'vitium in-

tervenire,' et 'de cœlo intervenire:' quare *ultimum* illud in Livio mihi primum est. Facit Sigonii auctoritas, ut multum animadversioni tribuam; sed vulgata magis placet, et elegantior videtur. *Gutherius* de Vet. Jure Pontif. I. 11. Non recte Gutherius locum Livii I. 29. cum hoc componit. Nam ibi *ultimum* est 'numquam post hac.' Curtius V. 12. § 8. 'Ultimum illum visurus amplectitur.' Terent. in Andria II. 1. 22. 'postremum' dicit: 'Hodie postremum me vides.' Non dubitandum est, quin certa sit conjectura Sigonii. *Duk.* Sigonii conjecturam in margine Livii probavit Jac. Perizon. Potest etiam *vitium* facile errore scribarum in *ultĭum* corrumpi. Contra Ant. Perizon. vulgatum tuebatur, et *ultimum* adverbialiter positum accipiebat, pro ad ultimum, ultimo. Neque aliter olim locum interpretatus est Gronov. in pr. ed. nott. ad Livii XLV. 19. receptam lectionem adversus Glareanum et Sigonium vindicans. Eidem sententiæ etiam calculum adjecit Snakenb. ad Curtii III. 1. § 7. Eadem forma 'postremum' est XXXIV. 23. 'Achæos, Philippi quondam milites, postremum ab inclinata ejus fortuna transfugas:' etiam 'summum,' pro ad summum, l. XXXI. c. 42. 'Binis ternisve summum ex manipulis aquandi caussa missis.' Pariter 'summum' et 'minimum' inlustravit Hadrian. Cardin. de Serm. Latin. p. 404. Quum igitur unici codicis lectio servari possit, quin et, quod Sigonius substituit, tautologum videri possit, quia vitium solum comitiorum fulmen est, idque de cœlo adpareat, a vulgato recedere religioni fuit.

§ 11 *P. Clœlium Siculum*] *P. Cœlium Siculum* ed. Mog. pro quo recte Froben. 1531. *P. Clœlium* reposuit. Gens enim Cœlia plebeia, at Clœlia patricia, quam ex Albanis Hostilius rex in Patres legit. Vide Liv. I. 30. Nullus autem rex sacrorum creari poterat, nisi patricius. Præterea 'Siculus' non Cœliorum, sed Clœliorum erat cognomen. 'C. Clœlius Siculus' memoratur IV. 11. 'Q. Clœlius Siculus' VI. 31.

Inaugurarunt, qui secundo loco inauguratus erat] Quis mirum non putet esse, eum inauguratum fuisse, qui jam secundo loco inauguratus fuerat? Sed, ut suspicio est, vel Dolabella, quem inaugurare noluit pontifex, aliud sacerdotium habebat, cui ante Clœlium inauguratus fuerat. Sed cum religio esset pontificibus, eum inaugurandi sacerdotio regis sacrifici, qui secundo loco inauguratus fuerat eidem, cui Dolabella sacerdotio inauguratus erat: vel potius cum pontifex maximus inaugurare Dolabellam nollet, velut in subsidium et secundo loco Clœlium inaugurat, si primo Dolabella non inauguraretur. *Turnebus*, Advers. XXX. 24. In his Livii verbis hæreo, quibus Glarcanus et Sigonius non sunt immorati. Sudavit tamen Turnebus, literatorum omnium, qui post illum fuere, dux et princeps, in hujus loci explanatione. Fatebor ingenue, non assequor illius mentem. Leve mendum in Livio puto sic emendari posse, ut pro *inauguratus* legendum sit *inaugurandus*. Frustra enim, si Clœlius inauguratus erat, denuo inauguraretur. Cum ergo religio fuisset pontificibus inaugurandi Dolabellæ, quod de cœlo servatum esset, controversiaque nondum a tribunis dijudicata, Dolabellam prætermiserunt, et Clœlium, qui secundus ab illo erat, inaugurarunt primum. *Gutherius*, de Vet. Jure Pontif. I. 11. Turnebo mirum videtur, eum inaugurari, qui jam secundo loco inauguratus fuerat. Suspicatur autem, vel Dolabellam aliud sacerdotium habuisse, cui ante Clœlium inauguratus fuerat; vel, cum pontifex maximus inaugurare Dolabellam nollet, velut in subsidium et secundo loco Clœlium inaugurasse, si primo Dolabella non inauguraretur. Gutherius scribit *in-*

augurandus. At mihi videtur nihil hic esse difficultatis, nisi negare volumus, et pontifices inauguratos fuisse, perinde ut alios sacerdotes. Et Dionysius clare II. p. 133. παραλαμβάνει δὲ τὴν ἱερατείαν ὁ δοκιμασθεὶς, ἐὰν εὐόρνιθες τύχωσιν οἰωνοὶ γινόμενοι. *P. Cœlium Siculum inaugurarunt,* nempe regem sacrorum, *qui secundo loco inauguratus fuerat,* nempe pontifex. *J. F. Gron.* Cum Gronovio sentit Grævius in Præfat. tom. 5. Antiq. Rom. Sed nihilo plus, forsan mea culpa, ad intelligendum hunc locum me juvant, quæ viri summi dicunt, quam quæ ante eos a Turnebo et Gutherio scripta fuerant. P. Cœlium *tunc inauguratum* dicunt, qui ante *secundo loco* pontifex inauguratus fuerat. Hoc, si recte sententiam illorum perspicio, non aliter accipi potest, quam Cœlium ante, quam rex sacrorum inauguraretur, una cum alio quodam pontificem factum, sed hunc primo, Cœlium secundo loco pontificem inauguratum fuisse. Verum primum probandum fuerat, eumdem simul regem sacrificulum et pontificem esse potuisse: quod Gruchius de Comit. Rom. I. 2. p. 597. non obscure negat; nec scio cuiquam ejus rei exemplum observatum. Nam inscriptionis mutilæ apud Gruter. CIↃLXXXVII. 8. in qua idem 'rex sacrorum et augur' fuisse dicitur, non maxima potest esse auctoritas, non solum quia in ea idem non 'rex sacrorum et pontifex,' sed 'rex sacrorum et augur' vocatur; verum etiam, quia plane incertum est, ad quam ætatem ea pertineat. Deinde, si ostendi possit, etiam hoc tempore regem sacrificum simul pontificem esse potuisse; unde constat, Cœlium ante una cum alio pontificem factum? Denique quo argumento probabile reddi potest, e duobus, qui una pontifices creati erant, Cœlium secundo, alterum primo loco pontificem inauguratum fuisse? Si hoc voluit Livius, mihi non immerito accusari posse videtur, qui tanta obscuritate verborum mentem suam involverit, ut Œdipus ipse eam divinando vix adsecuturus fuisse videatur. Aliam viam hujus loci explicandi ingressus est Gruchius de Comit. Rom. I. 4. pag. 613. cujus sententia huc redit: Quemadmodum in comitiis centuriatis magistratuum plures candidati erant, sic in comitiis centuriatis regis sacrorum pro candidatis fuisse duos tresve, quos pontifex maximus inaugurasset, et ex iis populum suffragiis suis, quem vellet, regem sacrorum creasse: Dolabellam primo, Cœlium secundo loco a pontifice maximo inauguratum, ac deinde, quum vitium de cœlo comitia Dolabellæ diremisset, Cœlium a populo Romano regem sacrorum factum fuisse. Non multum quæram, an, et quibus comitiis hoc tempore creatus fuerit rex sacrorum. Dionys. Halic. v. 1. statim post exactos reges a pontificibus et auguribus creatum fuisse auctor est. Id hac ætate adhuc obtinuisse, ex eo plane verosimile est, quod hic pontifex Dolabellam, sine ulla mentione comitiorum, quibus rex sacrorum factus fuerit, inaugurare voluisse dicitur. Sed etiamsi concedamus, eum comitiis centuriatis, quod contendit Gruchius, creatum fuisse, tamen interpretatio illius recipi non potest. Nam primo, hæc non fuerunt comitia 'centuriata' regis sacrorum creandi, sed 'tributa,' quibus de mulcta Dolabellæ a pontifice maximo dicta certabatur. Deinde, quum Livius scribit Dolabellam a pontifice jussum fuisse se magistratu abdicare, ut 'inaugurari' posset, et post vitium comitiorum religionem fuisse pontificibus illius inaugurandi, evidens est eum nondum inauguratum fuisse, quum hæc comitia haberentur. Præterea sacerdotes nusquam 'inaugurari' dicuntur ante, sed postquam a collegio cooptati, aut ab iis, quibus id jus erat, creati fuerant. Denique nullum ex antiquitate proferri potest testimonium, eam ra-

tionem unum e pluribus regem sacrorum faciendi fuisse, quam sibi Gruchius finxit. Dixi, cur in virorum doctissimorum interpretationibus hujus loci adquiescere non possim: ipse quidem nihil melius habeo dicere. Sed ex iis, quæ Turnebus dixit, mihi in mentem venit, si pro *erat* legi liceret *est*, hunc paullo tolerabiliorem sensum futurum: Quum pontifex maximus primo inaugurare voluisset Dolabellam, deinde, injecta religione ex vitio comitiorum, loco illius Cœlium 'velut in subsidium et secundo loco' inauguratum fuisse. Sed vel sic ineptum aliquid in importuna hac laciuia est. Nam fortassis nec recte *secundo loco* inauguratus dicitur, ante quem alius primo loco inauguratus non fuerat; nec, si sine vitio dici potest, opus erat addi, quod ex iis quæ jam dicta erant satis intelligi poterat. *Duker.* Gronovii explicatio displicet etiam Crevierio, secundum quem satius fuisset dicere, vel hæc verba vitiata esse, vel breviter, atque adeo obscure, hic indicari morem aliquem Romanorum nobis incognitum. Mihi hic etiam aqua hæret, et ignorantiam fateri malo, quam incertis conjecturis inprudenti lectori fucum facere: nisi quis forte in animum inducere velit, verba *qui secundo loco inauguratus erat* a mala mann inserta esse; quod tamen audacius arbitror.

C. Servilius Geminus pontifex maximus decessit] Paucis ante versibus 'C. Servilius pontifex maximus' dixit sine cognomine 'Gemini:' ita vero scribendum esse, jam bis supra ostendi. *Sigon.* Non bis, sed quater, Sigonius vocem 'Geminus' delendam esse, supra monuit. Vide ad XXIX. 38. § 3. XXX. 1. § 1. cap. 39. § 4. et XXXIX. 46. § 1. Pro ejus sententia illud quoque facere videtur, quod sæpe a Livio ante consulatum simpliciter *C. Servilius* vocetur. Ita dum pontificatum adipiscitur XXVII. 6. (eumdem enim postea pontificem maximum, cujus nunc mors refertur, factum esse, recte censet Noris. ad Cenot. Pis. diss. I. 5. p. 60.) in ædilitate plebeia XXVII. 21. magisterio equitum XXVII. 33. ædilitate curuli XXVII. 36. et prætura l. XXVIII. c. 10. Præterea quod etiam pater ejus, quem in consulatu ex servitute liberavit XXX. 19. etiam sine cognomine 'C. Servilius' dicatur XXI. 25. Veriorem tamen puto Perizonii sententiam, qui ubique cognomen 'Geminus' servandum docuit. Vide quæ notantur ad XXIX. 38. § 3.

Pontifex in locum ejus L. Acilius cooptatus. Q. Fulvius Flaccus ante pontificem maximum Æmilius Lepidus] Archetypi scriptura *pontifex in locum ejus a collegio cooptatus Q. Fulvius Flaccus: in pontificem maximum Æmilius Lepidus.* Lib. XXXIX. c. 46. per occasionem depravatæ scripturæ indicavimus, Servilium hunc Crasso in eo sacerdotio successisse. Confer locum hunc cum illo, agnosces utrobique germanam lectionem. *Gelenius.* Et hæc verba in codice novissimo Frobenii optime sunt restituta. Nam L. Acilius pontifex quidem factus est, sed non maximus. Æmilius autem factus est pontifex maximus, ut ex sequentibus liquido patebit. *Glareanus.* In primo exemplari Germanico erat *ante pontificem maximum Æmilius:* inde emendatores fecerunt *in pontificem maximum Æmilius.* Ego vero *at pontifex maximus M. Æmilius.* Ut sit, pontifex in locum ejus a collegio cooptatus est Q. Fulvius Flaccus: at pontifex maximus M. Æmilius Lepidus. Me enim movet hæc nova dicendi forma 'in pontificem cooptari:' deinde agnosco erroris causam. Librarius enim *M.* prænominis Æmilii notam cum voce præcedenti præcisa *max.* conjunxit, et *maximum* fecit. Unde coacti alii postea sunt, pro *at, ante* reponere. 'M. Æmilii pontificis maximi' post in aliis libris magna est mentio. *Sigon.* Hæc Sigonii conjectura est. Unicus

cŏdex *ante pontificem maximum Æmilius Lepidus.* Unde Gelenius *in pontificem maximum.* Sed non modo vitiosus sermo est, ‘in pontificem maximum cooptari,’ quod merito carpit Sigonius, verum etiam ‘pontificem maximum cooptari.’ Nam et ante legem Domitiam, quæ jus subrogandorum sacerdotum a collegiis ad populum transtulit, ut loquitur Suetonius, pontifex maximus tribuntis comitiis creabatur. Videtur ergo Livius scripsisse, *cooptatus est Q. Fulvius Flaccus, creato ante pontifice maximo M. Æmilio Lepido.* J. F. Gronov. Sigonii conjecturam ei, quam Gronovius proposuit, omnino præferendam judico. Quo minus enim Gronovio accedere possim, illud obstat, quod ita pontifici maximo novus pontifex maximus substitutus fuisset, antequam in locum ejus pontifex a collegio pontificum cooptatus foret; quum tamen contrarium ordinem potius observatum, et primo pontifici maximo pontificem, ac tum demum pontificem maximum sublectum fuisse, non tantum ex hoc loco Livii, sed etiam lib. XXV. cap. 2. juncto c. 5. et XXXIX. 46. dudum docuerint Gruchius de Comit. Rom. II. 2. p. 663. et Noris. Cenot. Pis. Diss. I. 5. p. 60. Ut igitur Gronovii emendatio verisimilis fieret, exemplum erat producendum, unde ordinem hunc interdum mutatum fuisse probaretur. Obstare quidem videtur Sigonii emendationi difficultas, quam movit Gronovius; ejus tamen solvendæ ratio superest. Nimirum frequens est utriusque linguæ scriptoribus antiquis, ut duobus tribusve vocabulis subjungant unum verbum, quod uni tantum præcedentium respondeat, et ad reliqua referri nequeat; ad quæ commodum aliud subintelligendum est. De Græcis vide Raphel. in Observ. Xenoph. ad Euang. Lucæ I. 64. Et ita Æschyl. dixit in Prom. Vinct. 21. *Οὔτε φωνὴν, οὔτε μορφὴν βροτῶν ὄψει·* ubi vide Stanlei. De Latinis vide Burmannum ad Phædr. IV. 17. 31. Græv. ad Justin. I. 9. § 12. Duker. aliosque ad Flori l. II. c. 17. § 12. lib. III. c. 21. § 27. et Markland. ad Statii Silv. I. 82. Ita Virgil. Æn. VII. 444. ‘Bella viri pacemque gerant.’ Frontin. II. 5. § 31. ‘Eam, quæ in propinquo erat, subinde a levi armatura infestari, ulteriorem autem vetuit ab ullo armato adiri.’ Justin. XXXI. 2. ‘Negantes enm æquo animo sub legibus vivere, semperque novas belli caussas circumspicere.’ Eadem figura frequentissime Livius utitur. Supra II. 19. ‘Ætate et viribus erat gravior:’ ubi *gravior* pertinet ad *ætate*, sed referri nequit ad *viribus.* Nam ‘viribus gravior’ foret robustior; sed ad eam vocem intelligi debet ‘invalidior’ ex Livii VII. 39. ‘Alios graves jam ætate, aut viribus parum validos.’ II. 30. ‘Postquam impressionem sensere ex adverso factam, et ante oculos micare gladios:’ ubi ad posterius orationis membrum intelligo ‘viderunt.’ III. 55. ‘Hac lege juris interpretes negant quemquam sacrosanctum esse; sed eum, qui eorum cuiquam nocuerit, sacrum sanciri:’ quo loco prioris membri *negant* non pertinet ad sequens membrum, sed ibi supplendum *dicunt* vel simile. Cap. 67. ‘Esquilias quidem ab hoste prope captas, et scandentem in aggerem Volscum hostem nemo submovit.’ Hic *submovit* ad initium istius loci referri nequit, sed ad prima verba intelligendum *defendit.* VI. 25. ‘Proposita omnia in medio vidit, intentosque opifices suo quemque operi, et ludos literarum strepere discentium vocibus, ac repletas semitas.’ Ad verbum *strepere* ex præcedenti repeti nequit ‘vidit,’ sed intelligendum ‘audit.’ XXXI. 46. ‘Et pondere ingenti saxa jaciebant, et cuniculos:’ ubi ad ultimam vocem supplendum est ‘agebant.’ Alia laudari exempla possent; sed hæc suffi-

cere videntur. Similiter Livius, dicens 'pontifex maximus M. Æmilius Lepidus,' non ex sequentibus repeti voluit verbum 'est cooptatus;' sed potius ab attento lectore intelligi 'est creatus:' quod indicare voluisse videtur addendo 'quum multi clari viri petissent.' Verbum enim 'petere,' quamvis generale sit, sollemne tamen est de candidatis, qui honorem ambiunt, et civium suffragia sibi conciliare conantur. Supra XXXVII. 57. XXXIX. 32. XL. 37. Similiter 'petitio.' VI. 25. 'Ne cui album in vestimentum addere petitionis caussa liceret:' et sæpe.

§ 13 *P. Scipionem, filium Africani, augures cooptarunt*] Duo Africani filii fuisse traduntur P. et Cn. Scipiones. Publius hic est, qui augur nunc cooptatur, quique, Cicerone auctore in Bruto c. 19. et in Catone c. 11. Æmilianum adoptavit, a quo ille P. Scipio dictus est, imbecilla valetudine ille quidem, sed summo tamen ingenio præditus. Eundem ædilem curulem fuisse arbitror L. Anicio, M. Cornelio consulibus. Est enim in indice Adelphorum Terentii ita scriptum: 'Acta ludis Q. Fabio Maximo, P. Cornelio Africano ædilibus curulibus, L. Anicio, M. Cornelio consulibus:' nec de alio potest intelligi. Cnæus is est, qui captus ab Antiocho rege in prœlio fuit, quique sordidam præturam gessit, et a patris gloria degeneravit, Valerio auctore III. 5. IV. 5. *Sigon.* Vide ad XXXVII. 34. § 5. et XLI. 27. § 2.

Cumanis eo anno petentibus, &c.] Ex hoc loco Floridus Sabinus Lection. Succisiv. II. 1. adversus eos disputat, qui sermonem Latinum veterum Romanorum tempore omnibus Romanis promiscuum fuisse negabant. Folieta de Linguæ Lat. Usu et Præst. p. 119. scribit, Cumanos a senatu Romano impetrasse, ut sibi decreta et acta publica Latina lingua liceret conficere. Et Lipsius de Recta Pronunciat. Lat. Ling. c. 3. se hoc de scriptis decretisque publicis accipere dicit; ac præterea hinc colligit, Romanos aliquamdiu recusasse linguam suam cum finitimis communicari. Mihi hic adhuc tenebræ sunt. Primum enim non video ullius scriptoris Latini auctoritate probari, verba 'publice Latine loqui' hanc interpretationem posse recipere; deinde, si hic eorum sensus est, (nam de publico omnium usu sermonis Latini ea intelligi non patiuntur illa, quæ de præconibus addit Livius) cur Cumani 'præconibus' præcipue 'jus Latine vendendi' a senatu petere voluerint; denique, quum Cumæ municipium essent (vide ad VIII. 14.) quam causam habuerint Romani municipibus usum sermonis Latini, nisi suo permissu, negandi. *Duk.*

CAP. XLIII. § 1 *M. et P. Popilii Lenates*] *Lænates*, ut ante ad VII. 12. § 1. *Sigon. Porcii* Moguntini, *Popilii* Frob. 1531. *Popillii* Sigonius ediderunt: quod posterius recipiendum est. Vide ad XXVI. 6. § 1.

§ 3 *Aut eam sibi esse defendendam, aut provinciam dimittendam*] C. Menii provincia erat Sardinia: dubium igitur, de eane loquatur, an negocium veneficii *provinciam* vocet: sed judicet lector. *Glarean.* Si sententiam explicuero, neminem puto futurum, cui non probem *deserendam*, pro *defendendam*, esse reponendum. C. Mænio, inquit, cum Sardinia provincia evenisset, additum erat, ut quæreret de veneficiis longius ab urbe decem millibus passuum. Ab hoc igitur allatæ literæ, se jam tria millia hominum damnasse, et crescere quæstionem indiciis, propterea se cogi, ut aut veneficiorum quæstionem inchoatam deserat, aut provinciam Sardiniam dimittat. Ergo ne hic quidem recte Glareanus, qui de 'provinciæ' nomine dubitat, an quæstio, an Sardinia intelligi debeat. *Sigon.* Hic 'defendere' valere crediderim prohibere; ut dicat, sibi faciendum esse, ne quæri ultra jubebat.

Quæ significatio non est omnino insolens, cum præsertim dicat Cicero in Officiis III. 18. 'defendere injuriam,' pro prohibere, non absimili notione verbi. *Turneb.* Advers. XXX. 24. 'Defendere injuriam,' 'pericula,' 'vim' apud Cic. obvia sunt, pro ea depellere, propulsare, arcere, efficere, ne alicui inferantur, ne alicui noceant. Ita de Offic. III. 18. 'Is, qui non defendit injuriam, neque propulsat a suis, quum potest, injuste facit.' Pro Muren. c. 3. 'Quod legem de ambitu tuli, certe ita tuli, ut eam, quam mihimet ipsi jam pridem tulerim de civium periculis defendendis, non abrogarem.' Pro Milon. c. 4. 'Tempus illud est non modo justum, verum etiam necessarium, quum vis illata defenditur.' Et ita notum illud Virgilii Ecl. VII. 47. 'Solstitium pecori defendite:' et, quem ad eum locum laudat Servius, Horat. Od. I. 7. 3. 'Defendit æstatem capellis:' ubi vide Lambin. Eo sensu 'defendere alicui quæstionem veneficii' est eam ab aliquo propulsare, efficere, ne quis veneficii caussam dicat; non vero, ne quis de veneficio judicet. Præferenda itaque est Sigonii conjectura Turnebi expositioni, quæ menti Livii convenire nequit.

§ 4 *Q. Fulvius Flaccus ex Hispania rediit Romam, &c. consul est creatus cum L. Manlio Acidino*] Hos consules, Q. Fulvium et L. Manlium, fratres germanos fuisse, scriptum est in tab. Capit. sic: L. MANLIVS. L. F. L. N. ACIDINVS. FVLVIAN. Q. FVLVIVS. Q. F. M. N. FLACCVS. HEI. FRATRES. GERMANI. FVERVNT. Idem scribit Vell. II. 8. 'Non minus clarum exemplum et adhuc unicum Fulvii Flacci ejus, qui Capuam ceperat, filiorum, sed alterius in adoptionem dati, in collegio consulum fuit: adoptivus in Acidini Manlii familiam datus.' Hoc adscripsi, ut et Capitolinorum auctorum diligentiam, et Velleii sententiam, quæ vulgo corrupta est, indicarem. *Sigon.*

Quum extra urbem triumphi caussa esset, consul est creatus] Tempore Julii Cæsaris id non licebat, qui, teste Suet. in Cæs. c. 18. 'pacata provincia' Hispania ulteriore, 'ad triumphum simul consulatumque decessit. Sed quum, edictis jam comitiis, ratio ejus haberi non posset, nisi privatus introisset urbem, et ambienti, ut legibus solveretur, multi contradicerent, coactus est triumphum, ne consulatu excluderetur, dimittere.' Nondum igitur hoc tempore lata esse videtur lex, quæ jubebat *μετιόντας ὑπατείαν, παρόντας ἐν τῇ πόλει τοῦτο πράττειν*, apud Plut. in Cæs. p. 713. Ea vero quo tempore primum sancita sit, et quem auctorem habuerit, a nemine indicatum est.

§ 5 *Urbem ingressus est vectus*] In archetypo legitur *urbem est invectus.* Gelen.

§ 6 *Signati Oscensis nummum centum septuaginta tres ducentos. Militibus de præda quingenos denarios dedit*] In archetypo legitur *centum septuaginta tria millia ducentos.* Neque *quingeni* sunt divisi, sed *quinquageni.* Gelen. Haud dubie hic locus corruptus est. Nam post auri numerum sequi debebat et argenti, et nummorum summa, quæ hic temere confunduntur; ut taceam, quod in immensum summa hæc excresceret, *et signati Oscensis nummum centum septuaginta tria millia.* Porro argenti Oscensis mentio cum alias sæpe, tum XXXIV. 10. in M. Ælii et Q. Minucii prætorum triumphis. Illud, quod continuo adnectitur, *Militibus de præda quingenos denarios dedit*, corrupte pro *quinquagenos* legitur. Nimia enim esset summa, si ad dona aliorum imperatorum compares, quemadmodum ex prioribus satis liquet. *Glar.* Per 'signati Oscensis nummos' non nummi aurei, sed argentei, intelligendi sunt. Certe 'aurum Oscense' alibi non memoratur, at 'argentum Oscense' XXXIV. 10. et 46. quod hic 'signati Oscensis nummos' vocat.

Et ita evanescit omnis difficultas, quam movit Glareanus. Auro enim subjungitur argentum, et quidem signatum Oscense. Si autem per signatum Oscense intelligis argentum, summa in immensum non excrescit, ut ex priori loco Livii constat, ubi plura de 'argento Oscensi' videnda. Recte vero Gelenius numerum nummorum signati Oscensis emendavit. Forte scriptum fuit per notas *CLXXIII.* ∞ *ducentos.* Quum autem, qui codicem primi vulgarunt, notam numeri millenarii vel non intellexissent, vel potius nimia festinatione omisissent, facile formari potuit lectio, quæ ante Gelenium receptа erat. Recte etiam Gelenius et Glareanus postea emendarunt *quinquagenos denarios.* Quin et hæc summa nimia videri poterit, quod duo ex Hispania reversi imperatores militibus tantum diviserint denarios quinos vicenos; consul etiam ex Liguribus, sed pauperiore, quam Hispania, provincia, triumphans, militibus dedit denarios quinos denos XLI. 13. At majoris liberalitatis caussa esse potuit, quod paucos tantum milites, quibus emerita stipendia fuerant, deduxerit; nisi forte omnibus militibus, quorum opera in bello usus fuerat, donativum dederit.

CAP. XLIV. § 1 *Eo anno rogatio primum lata est ab L. Julio tribuno plebis, quot annos nati quemque magistratum peterent caperentque*] Miror hoc anno primum latam hanc rogationem scribi, cum XXV. 2. ita de Scipione tradiderit: 'Huic petenti ædilitatem quum obsisterent tribuni plebis, negantes rationem ejus habendam esse, quod nondum ad petendum legitima ætas esset.' Post autem XXXII. 7. in consulatu mandando T. Quintio Flaminino, quem nondum annos XXX. natum fuisse Plutarchus in Quinct. 369. prodit, hujus legis ne verbum quidem fecerit, imo vero ita scripserit: 'Patres censuerunt, qui honorem, quem sibi per leges capere liceret, peteret, in eo populo creandi, quem velit, potestatem fieri, æquum esse.' Nam quæ lex Flamininum a consulatu dejiciebat, ea erat, quod a quæstura ad consulatum transcendendo ædilitatem et prætoram transibat. Legitimam autem petendo consulatui ætatem fuisse annum XLIII. ex Ciceronis Philipp. v. 17. colligitur. Puto præterea *L. Villio Annali* scribendum: nam in lib. Epistolarum Cœlii VIII. 8. pro *L. Julio Annali* in Mss. est *L. Villio:* et apud Valer. IX. 11. 6. *L. Tullius Annalis,* pro *L. Villius.* Sic ante *L. Villius Tappulus* consul, *L. Julius* evaserat, neque Villiæ gentis ulla in libris impressis mentio relicta erat. *Sigonius.* Optarem adjecisset ex lege Livius magistratuum singulorum annos proprios, quos conjecturis tantum et varia lectione nunc inquirere cogimur. Atqui, plures de tempore magistratuum leges fuisse ante hanc latas, ex Livio et aliis facile colligimus, quæ ab antiquis (ut Sex. Pompeius Festus voce 'Annaria' et Lampridius in Commodi Imp. Vita c. 2. testantur) communi voce vocabantur 'annariæ leges.' L. Villius tamen exactius quid de magistratuum curulium annis lege sua constituisse videtur, cum inde cognomen adeptus sit. Eos ut obiter lectori suggeram, ne longi simus, vel unus M. Tullius exemplo nobis erat, qui, tamquam quis ἡγεμόνιος Ἑρμῆς in perplexo quadrivio positus, viam nobis monstrabit. Is quæstor in Siciliam ivit anno ætatis suæ XXXI. ædilis curulis sexto post anno fuit, ætatis scilicet XXXVII. dein prætor XL. consul XLIII. *Pighius* in Annal. ad a. IↃLXXIII. p. 334. Non habeo, quod addam iis, quæ de hac re ad XXV. 2. dixi, nisi Dodwell. quoque in App. Prælect. Camden. p. 780. existimare, jam ante legem Villiam legitimam ætatem honoribus petendis statutam fuisse. Nihil adfert, cur mihi sententiam mutandam putem. *Duker.* Recte, pro *L. Julio,*

ut Moguntini ex unico cod. ediderunt, Sigonius emendavit *L. Villio*. Passim ita peccarunt librarii. Vide ad III. 54. § 13. XXV. 2. § 9. XXIX. 38. § 4. XXX. 1. § 9. XXXI. 4. § 3. c. 49. § 12. XXXV. 13. § 6. c. 23. § 5. et c. 39. § 5. Ipse hic 'L. Villius Annalis' infra, quo tempore prætor creabatur, 'L. Julius' eodem errore vocatus est in unico cod. XLII. 28. Ceterum difficultati, quam ex Livii XXVII. 2. viri docti moverunt huic loco, 'hoc anno rogationem primum latam esse a L. Villio tribuno plebis, quot annos nati quemque magistratum peterent caperentque,' Crevierius eodem ferme modo respondet, quo Dukerus ad l. laud. Livii: nempe ideo tribunos plebis Scipioni petenti ædilitatem curulem obstitisse, et negasse rationem ejus habendam esse, quod nondum ad petendum legitima ætas esset, quia ante legem Villiam tantummodo sancitum erat, ne quis ullum magistratum caperet, antequam dena stipendia emerita haberet, (ut colligitur ex Polyb. VI. 17.) et Scipio tum, quum ædilitatem peteret, nondum dena stipendia meruisse poterat. Heineccius ad l. Jul. et Pap. Popp. II. 6. 203. per ætatem nondum ad petendum legitimam intelligit majorennitatem: tribunos plebis enim existimasse, indignum fore Romanorum prudentia, si juveni vix viginti duorum annorum rempublicam crederent, quem lex Lætoria paullo ante lata ne majorennem quidem habebat. Tandem Bynkersh. Obs. VI. 17. statuit, ante hæc tempora unam eamdemque ætatem honoribus capessendis fuisse præscriptam, sive legibus sive moribus, postea Villium annos definivisse in singulis magistratibus, ut majorem minoremve prudentiam desiderabant, et revera deinceps omnium ætatem distinctam reperiri: ita opus non esse, ut Livium Livio opponamus, et de conciliatione utriusque loci, hujus et illius, qui XXVII. 2. obcurrit, hæreamus. Huc refer, quod Livius cum emphasi dixit *quemque magistratum*. Alia difficultate narrationem Livianam premere, ac probare conatus est Langl. Otii Semestr. VII. 10. p. 377. ante L. Villium legem annalem exstitisse, quia Cic. de Orat. II. 65. meminit Ruscæ, quo legem annalem ferente, dissuasit eam M. Servilius. Verum respondit Heineccius l. laud. incertum esse, utrum Rusca ille et Servilius ante Villium vixerint. Quin et Pighius in Annal. ad a. IↃCXX. p. 22. statuit, M. Pinarium Ruscam illo anno tribunum plebis fuisse, et in eo magistratu legem annalem tulisse, adeoque diu post L. Villium vixisse. Insuper ex Cicerone, qui solus legis annalis a Rusca latæ meminit, non constat, utrum lex jussa, an vero antiquata fuerit; utitur enim Cic. locutione 'Rusca cum legem ferret annalem;' jam vero 'ferre legem' non tantum est perferre, sed etiam promulgare. Vide Duker. ad Flori III. 17. § 9. Denique de annis, quibus quique magistratus peti capique possent, vide Manut. de Legib. c. 6.

§ 2 *Prætores quatuor post multos annos lege Bæbia creati, qui a ternis ad quaternos jubebat creari*] In archetypo non est *qui a ternis ad quaternos*, sed *qui alternis quaternos*. Gelen. De hac lege nulla in anterioribus, quod equidem sciam, mentio, sicut nec ejus senatusconsulti, quod paulo post (§ 11.) sequitur de ludis factum L. Æmilio, Cn. Bæbio consulibus: ubi obiter etiam notandum, *Cn.* legendum, non *C.* ut falso in codd. scriptum est. *Glareanus*. Pighius ad a. IↃLXXIV. verba *post multos annos* hoc sensu accepit, post multos annos, quam lex Bæbia de quatuor prætoribus creandis lata fuerat. Eam autem suspicatur a. IↃLXI. a M. Bæbio prætore latam fuisse, quum ipse Hispaniam citeriorem, A. Atilius ulteriorem sortiti, pro eis alias provincias accipere, et prioris anni prætores in

Hispaniis imperio prorogato manere jussi fuissent; de quo est in Livio XXXV. 20. Ant. Augustinus in incerto relinquit auctorem et tempus hujus legis latæ; sed fieri potuisse dicit, ut alter Bæbiorum, qui a. IↃLXXI. et sequenti consules fuerunt, aut alius Bæbius in tribunatu eam tulerit. Si hujus rei aliquod argumentum esset, sententia verborum *post multos annos* esse posset, post multos annos, quam pro quatuor prætoribus sex creari cœperant, quod a. IↃLV. factum Livius XXXII. 27. narrat. Sed quia hoc omnino incertum est, malo amplecti conjecturam Pighii, maxime ideo, quod post a. IↃLXI. duobus prætoribus Hispaniarum semper, excepto triennio belli cum Perseo XLV. 16. in annum prorogatum est imperium; ob quam causam satis erat alternis annis tantum quatuor prætores creari. Quamquam ne hoc quidem dubitatione aliqua caret. Nam quum ex enumeratione cujusque anni prætorum apud Livium certum sit, totis tredecim annis post a. IↃLXI. semper sex prætores, ut antea, numquam quatuor creatos fuisse, non sine ratione quæri potest, cur lex illa tamdiu sine effectu fuerit? de quo nihil aliud dici potest, quam quacumque, sed nobis incognita, de causa otiosam, ut ait Pighius, mansisse. An alio tempore, id est, post a. IↃLXXIV. recepta fuerit, incertum esse scribit Ant. Augustinus. Sed satis constat, eam numquam post hunc annum valnisse. Nam a. IↃLXXVI. (comitia consulum ac prætorum a. IↃLXXVIII. in Livio desiderantur) usque ad a. IↃLXXXVI. in quo desinit liber XLV. Livii, omnibus annis, quibus quatuor prætores ex hac lege creari debuerant, sex facti sunt. Vide lib. XLI. capp. 8. 28. XLII. 28. XLIII. 11. et XLV. 16. Nec quidquam in aliorum scriptis inventum est, unde appareat, eam umquam post hunc annum obtinuisse. De hac lege Pighius in Annal. et Franc. Hotomannus in Indice LL. Romanarum putant intelligendum esse, quod apud Festum in voce 'Rogat' legitur: 'Cato in dissuasione, Ne lex Bæbia derogaretur, ait, 'Hoc potius agam, quod hic ait.'' Hunc locum Festi Augustinus præterit, fortassis quod putavit, non satis certum esse, ad hanc legem Bæbiam, an ad leges de ambitu, quas a. IↃLXXII. a consulibus P. Cornelio Cethego et M. Bæbio Tamphilo latas scribit Livius c. 19. Festus respexerit. Sed Sigonius de Judic. II. 30. non dubitandum adfirmat, a Festo legem Bæbiam de ambitu significari, inque eam rem non contemnendo argumento ex Nonio in voce 'Largi' utitur: 'Cato lege Bæbia: 'pecuniam inlargibo tibi.'' Verum hoc quidquid est, oportet legem Bæbiam de quatuor prætoribus ante a. IↃLXXVI. abrogatam fuisse, quia eo, ac deinde aliis, quibus quatuor prætores ex ea esse debebant, sex, ut dixi, fuerunt. *Duk.* Vide etiam Pighium in Annal. ad a. CCCLXXXVII. p. 266. *Quæ alternis,* pro *qui,* primus dedit Vascos.

C. Cornelius Scipio, L. Valerius Lævinus] *Cn. Cornelius* ex consulatu, quem biennio post geret. Tabul. Capitol. Tum *C. Valerius Lævinus* ex consulatu, quem biennio post geret. Tabul. Capitol. et ipsemet Livius. *Sigon.* Adsentitur Sigonio Pighius in Annal. ad a. IↃLXXIV. p. 339. itidem docens, iisdem nominibus eos vocari in Fastis Capitolinis. Infra etiam 'Cn. Cornelius Scipio Hispalus' consul memoratur XLI. 14. et 'C. Valerius Lævinus,' qui priori in consulatu mortuo subfectus est capp. 17. et 18.

Q. et M. Mucii Scævolæ] In primo exemplari Germanico *Q. et P. Mucii P. filii Scævolæ.* Optime, si *Q. filii* legas ex Capit. eorum consulatibus. Uterque enim *Q. F. P. N.* proditur, ut germani fratres collegæ in prætura sint. *Sigonius.* Lectionem, quam Sigonius ex prima ed. recte revoca-

vit, mutarat Froben. 1535. Sigonio hic etiam adsentitur Pighius l. laud.

§ 9 *Vovisse, quo die postremum*] Froben. 1535. edidit *vovisse se, quo die.* Si auctoritate Gelenii, isque ita ex cod. Mog. restituit, rectum est, et sequor. Sin, facio cum Gronovio, qui supra cap. 42. § 2. observat pronomen *se* deesse in ed. Moguntina aliisque, idque necessarium non videri. Eo magis autem deleri malo, quod mox sequatur 'sese facturum.' Vix enim Livio dignum videtur *vovisse se, sese facturum.*

§ 10 *Ludos facienti decreta esset*] *Ludos faciendi* ed. Moguntina, quod per ellipsin τοῦ *caussa* capi posset, pro 'ludos faciendi caussa decreti.' Vide ad XXXI. 12. § 4. Malo tamen *facienti*, quod Frob. 1535. recepit.

§ 11 *L. Æmilio, Cn. Bœbio consulibus*] *C. Bœbio* ed. Mog. Sed recte Glareanus supra ad § 2. *Cn. Bœbio* scribendum conjecit, quod Vascos. recepit. Et ita non modo XXXIX. 56. et variis locis hoc libro constanter in Mss. et edd. vocatur, sed etiam in Fastis Capitol.

§ 12 *T. Sempronii ædilis*] *Ti. Sempronii* ex consulatu Cap. *Sigon.* Intelligitur celebris Sempronius Gracchus, cujus tribunatum et prætu̇ram supra Livius memoravit, consulatum vero infra XLI. 8. is autem in Fastis Capitol. vocatur TI. SEMPRONIVS. P. F. TI. N. GRACCVS. Familiare autem admodum genti Semproniæ est illud prænomen *Tiberii.* Vide ad XXII. 57. § 9. et XXXIV. 42. § 3. rarissimum vero prænomen *Titi.* Solent passim scribæ librarii prænomina illa confundere. Vide ad II. 61. § 1. VIII. 2. § 1. XXI. 6. § 3. XXXIV. 1. § 3. et alibi. Vide etiam ad XLI. 6. § 3. c. 8. § 1. c. 21. § 9.

CAP. XLV. § 1 *Nive sæva et omni tempestatum genere fuit*] Ita Frob. a. 1535. emendavit: ed. Mog. et proximæ legunt *nive et sæva omni.* An forte legendum *nive et omni tempestatum genere sæva fuit?* Malo etiam *tempestatium*, quemadmodum passim 'voluptatium,' 'simultatium' Livius dicere amavit.

Decussit cunctas: et ea tum aliquanto, quam alias, longior fuit] In primo exemplari Germ. *deussit.* Sic enim Virgil. Georg. I. 93. 'penetrabile frigus adurit.' Et XXI. 40. Livius 'perustos artus' dixit 'frigore:' et superiore c. 2. 'M. Æmilius consul agros Ligurum deussit.' *Sigon. Deusserat* primum exemplar. Deinde lege *sed et tum aliquanto.* J. F. Gron. Verius Gronovius *deusserat*, quam Sigonius *deussit*, in ed. Mog. legi monuit: nam *deussit* demum substituit Frob. a. 1535. pro quo Basileenses a. 1554. et 1555. *decussit* dederunt, sine dubio operarum errore. 'Urere' ejusque composita de frigore, nive, glacie, ac similibus passim usurpantur. Silius IV. 68. 'Hostem, miles, habes fractum ambustumque nivosis Cautibus:' ubi vide quæ notantur, et Robert. Titium ad Calpurn. Ecl. V. 107. Verbo autem 'deurere,' quamvis propria significatione, utitur Livius X. 4. 'Tecta semiruta vici per vastationem agrorum deusti:' et XL. 41. 'Vineæ cæsæ frumentaque deusta.'

§ 2 *Latinas mox subito coorta*] Crevierius vel *mox* exponit paullo post hiemem exactam; vel scribendum conjicit *nox subito coorta*, atris nempe nubibus cœlum obscurantibus.

§ 3 *Aliquot signa constravit*] Vir doctus et subacti judicii locutionem hanc sine exemplo esse monuit, et hinc legere malebat *prostravit*, ut apud Suet. Vesp. c. 5. 'arbor prostrata.' Eo sensu 'consternere' usurpari non subcurrit. Jul. Obseq. c. 41. hoc prodigium referens dicit 'signa aliquot dejecta.'

Ædem albam Capuæ] *Albam.* Livius XXXII. 9. 'De cœlo tacta Capuæ ædes, quæ Alba dicitur.' *Sigon.*

§ 4 *Nunciatum et ab Reate, tripedem natum mulum*] Idem prodigium anno præcedenti etiam ab Reate nuncia-

tum est c. 2. 'Simul procuratum est, quod tripedem mulum Reate natum nunciatum erat.' Jul. Obsequens id quidem anno præcedenti memoravit c. 60. at hoc anno silentio præteriit c. 61.

§ 5 *Et ob fulminibus complura loca deformata, ad ædem Jovis, &c.*] *Et fulminibus complura loca deformaret ædem Jovis* ed. Moguntina. Quod nunc editur, Froben. 1531. restituit.

§ 7 *Sæpe multis in senatu et ad populum atrocioribus celebratæ*] Vetus exemplar unicum *et ad populum civibus atrox celebratæ.* Scribe *sæpe multis et in senatu et ad populum atrocibus celebratæ*, ut jam edidit Sigonius. *J. F. Gron. Et in senatu et ad populum* ed. Mog. omnesque reliquæ usque ad Gruterum, cujus postuma demum *et* primo loco omisit, quod Livio reddidi. Dein *ad populum atrocibus celebrata* ex depravata unici cod. scriptura jam emendavit Froben. 1531. quod servarunt reliqui editores, et cum iis Sigonius usque ad Gruter. qui in ultima ed. *atrocioribus* vulgavit: 'inimicitias atroces' mox vocat cap. seq.

§ 8 *Comitiis confectis, ut traditum*] Sic iterum Frob. an. 1531. restituit. Antea Moguntini publicarunt *Comitiis confecti sunt traditus.* Ceterum hanc gratiæ reconciliationem inter Æmilium et Fulvium censores celebrant etiam Cic. de Prov. Consul. c. 4. Valer. Max. IV. 2. 1. et Gell. XII. 8.

In Campo ad aram Martis] De hac ara Martis in Campo vide Nardin. Rom. Vet. I. 9. et VI. 7. Adde superius dicta ad XXXV. 10. § 12.

CAP. XLVI. § 1 *Et nos a vobis admonefieri, non vos a nobis debere*] Pro *admonefieri* in archetypo est *admoneri et regi.* Gelen. Moguntini ediderunt *et nos a vobis ea admoneri et fieri, non vos a nobis his debere.* Eorum loco Frob. 1531. subjecit *et nos a vobis admonefieri, non vos a nobis debere;* at quadriennio postea, jubente Gelenio, *et nos a vobis et admoneri et regi, non vos e nobis debere*, licet Gelenius illius *et* secundo loco non meminerit in notis.

§ 2 *Aut certe mutatum malit*] Quidam *malint* emendarunt, sed haud scio, itane authores casuum regimen, quod vocant, in verbis commutare consueverint. *Glar.* Forte *mutatum malimus.* J. F. Gron. Frobenius est, qui a. 1531. *malit* mutavit in *malint.*

§ 3 *Singulos quum intuemur, M. Æmili, M. Fulvi*] Vir doctus ad marginem editionis Curionis scribendum conjecit, *Singulos quum intuemur, te, M. Æmili, te, M. Fulvi.*

§ 4 *Ambo quum simul aspicimus, non possumus non vereri*] *Ambo* in accusativo legitur pro *ambos*, ut Virgilius *duo* pro *duos* dixit Æn. XI. 285. 'Si duo præterea tales Idæa tulisset Terra viros.' Quamquam major necessitas Virgilium urgebat. Et poterat etiam hoc in Livio corruptum videri, si non adeo frequens esset in vetustioribus codd. *Glar.* Utrum *ambo* casu quarto recte dicatur, dubitare non debuerat Glareanus. Vide quæ notantur ad VII. 19. § 5. cap. 40. § 9. et XXXV. 21. § 5. Præterea *non possumus vereri* ed. Mog. Sed recte *non possumus non vereri* emendavit Frob. 1531.

§ 6 *Nisi forte inplacabiles fueritis, inplicaverint animos vestros*] Legendum puto *impl. vestræ iræ impl. an. vestros.* Glar. In Germanico exemplari erat, *nisi forte implacabiles fueritis implicaverint.* Glareanus autem, pro *fueritis*, restituit *iræ vestræ.* Ego desiderari alias voces puto: itaque asteriscum apposui. *Sigon.* Non optime sic Glareanus, ut cuivis videre pronum. Consultissime forsan Sigon. qui apposito asterisco desperat. In scripto fuit, *impl. fuer. implicaverint.* Vide an potuerit fuisse *multa succurrunt, quæ dicerentur, nisi forte placabiles gravius implicarent animos vestros:* vel *irritarent.* Nisi verendum foret, inquit, ne ista relata et repetita animos vestros, nunc forte placabiles,

dum ea quodammodo obliterata silentur, acrius irritarent, recrudescentibusque odiis facem subjicerent. *J. F. Gron.* Conjecturam Glareani satis refellit ingrata τοῦ *vestræ* et *vestros* repetitio. Gronovius in prima notarum ed. duas alias proposuerat conjecturas: vel legendum esse, *si forte implacabiles furiæ irarum implicarent animos vestros;* vel *si forte implacabilis furor iris implicaret animos vestros:* ut dicat Metellus, ideo se pericula, reipublicæ ex discordia eorum imminentia, pluribus non enarrare, quia sperat, facile illos hoc daturos precibus principum senatus, ut bona fide inter se reconcilientur atque in concordiam redeant; secus, si pertinaces crederet, multis eadem exaggeraturus. Doujatius scribere malebat *quæ dicerentur, et quæ, nisi impl. fueritis, placaverint animos vestros.* Facile enim potuisse librarium, quum *implacabiles* scripsisset, scribere *implacaverint* pro *placaverint.* Verum non scripsit *implacaverint,* sed *implicaverint;* deinde de suo interponit voces *et quæ.* At præterea, si crederet Metellus, quæ subcurrebant, animos eorum placare posse, cur ea etiam non in medium protulit, sed potius ad preces et obtestationes convertitur? Clericus conjici posse opinatur *quæ dicerentur, nisi forte implacabiles fieretis in placandis animis vestris,* hoc sensu: succurrunt quidem, quæ dicerentur; ea tamen silebo, ne forte, dum placare vos conor, implacabiles fiatis. Si ex his conjecturis una eligenda foret, vel Gronovianam in repetitis curis, vel illam Clerici ceteris præferrem; et quidem præsertim Gronovianam, quod proxime ad codicis Mog. lectionem accedat, unde adhuc minus discedemus, si pro *forte implacabiles* non *forte placabiles* cum Gronovio, sed *forsitan placabiles* legerimus. Nondum tamen mihi satisfacio; et forte præstabit, ut Crevierius judicat, si pro desperatis relinquenda inanibus conjecturis non sollicitemus.

§ 7 *Quos . . . hac etiam reconciliatione*] Ita Frob. 1535. edidit: si autem ex cod. hanc lectionem Gelenius eruit, per me probari licet; sin, rationem nondum video, cur *hos etiam reconciliatione,* ut Moguntini ediderunt, displicuerit.

§ 8 *Uno consilio legatis senatum*] *Eligatis* ed. Mog. pro quo recte Frob. 1535. substituit *legatis.* Vide ad II. 1, § 10.

§ 9 *Quod in omnibus fere precationibus nuncupabitis verbis*] *Quod omnibus* edidit Frob. a. 1535. Sed Gronovius præpositionem *in* ab eo ejectam, quam Moguntini exhibuerant, an. 1665. restituit. Præterea *nuncupatis his verbis* præfert ed. Moguntina, pro quo Froben. a. 1535. adscivit quod nunc vulgo exstat.

Ut ea res mihi collegæque meo bene et feliciter eveniat] Precatio solennis censorum hæc est, de qua sic Varro de Ling. Lat. v. p. 61. ' Ubi noctu in templo censor auspicaverit, atque de cœlo nunciatum erit, præconi sic imperat, ut viros vocet. Quod bonum, fortunatum, felixque, salutareque siet populo Romano Quiritium, reique publicæ populi Romani Quiritium, mihique, collegæque meo, fidei, magistratuique nostro: omnes Quirites pedites, armatos, privatosque curatores omnium tribuum, si quis pro se, sive pro altero dari rationem volet, voca inlicium.' *Sigon.*

Id ita ut vere, ut ex animo velitis evenire] Voculam *id,* quam exhibet ed. Moguntina, omisit Frob. an. 1535. et post eum recentiores usque ad Gronov. qui eamdem an. 1665. restituit. Præterea vir doctus ad marginem ed. Curionis conjecit *et vere, et ex animo.* Male. Vide ad c. 39. § 8.

§ 12 *Amicitias inmortales, inimicitias mortales debere esse*] Vocem *mortales,* quæ a prioribus edd. etiam prima Moguntina, aberat, Froben. 1531. addidit. Eamdem etiam necessariam ju-

dico; sed potius ita transpono: *amicitias inmortales, mortales inimicitias debere esse.* Ita enim vox exciderit ob similitudinem præcedentis. Vide ad XXXIII. 27. § 4. Contra Erasmus in Adagiis tit. 'Amicitia' p. 124. una voce ejecta legendum censuit *amicitias immortales esse debere:* idque proverbium ex Aristot. Rhetor. II. 21. inlustravit. Verum sententiam priorem præferendam puto.

§ 14 *Questus quum alia, tum bis a L. Fulvio se certo*] *M. Fulvio* perspicue. *Sigon.* Corruptissime ed. Moguntina et proximæ *questus eum allatum vis a M. Fulvio seereto.* Quod nunc exstat, Frobeu. 1531. recte emendavit: *vis* pro *bis* scriptum erat errore scribæ, qui literas *b* et *v* confudit. Vide ad c. 51. § 3. *A L. Fulvio,* pro quo Sigonius dedit *a M. Fulvio,* in una tantum ed. Basil. 1554. invenio, ubi operarum culpa ita excusum videtur.

Et in probrum suum sponsionem faetam] De hac sponsione nihil in superioribus, quod sciam, dixit, quum duobus præcedentibus libris harum inimicitiarum multis sæpe meminerit verbis. *Glar.*

§ 15 *Omnibus instantibus, qui aderant, dexteras fidemque dedere*] Corrupte ed. Mog. *Omnibus stantibus, qui aderant, dederant dexteras, fidemque dedere.* Adparet illud *dederant* natum esse ex præcedenti *aderant.*

Deducti sunt in Capitolium] In Capitolium eos deductos esse ad capienda magistratus insignia jurandumque in leges, utpote qui statim, postquam creati erant, magistratum inibant, docet Gruchius de Comit. Rom. I. 6. circa fin. Contra Abram. ad Cic. de Prov. Consul. c. 9. post laudatum Livii hunc locum illustraturus censorum deductionem in Capitolium addit, illos eo primum omnium, ut initi magistratus officium auspicarentur, se contulisse, idque probare conatur loco Plutarchi in Quæst. Rom. c. 97. ubi censores inito magistratu nihil prius egisse, quam anseribus sacris cibaria et Jovis simulacrum miniandum locasse dicuntur. Unde colligendum videtur, eum existimasse, ideo nunc censores in Capitolium deductos esse, ut locationem hanc peragerent: quod tamen nemini eum probaturum puto. Omnes enim locationes censoriæ in foro Romano hasta posita peractæ sunt. De locationibus vectigalium vide Burm. de Vectig. c. 8. de locationibus ædium sacrarum tuendarum, equorum Curulium præbendorum, ac similium rerum, vide Liv. XXIV. 18. Aliud vero in locandis cibariis anserum et miniandæ Jovis facie, quam in reliquis locationibus censorum, obtinuisse, erat probandum. Præterea verba Plutarchi nihil aliud indicant, quam censores inter prima eorum, quæ sibi ratione magistratus peragenda erant, has locationes curasse. Verior itaque Gruchii sententia videtur; nisi quod forte inter caussas aditi Capitolii referendum sit, ut Jovi ceterisque Diis pro adepto honore gratias agerent, et vota susciperent; ob quam eamdem caussam consules primo initi honoris die sollemni pompa Capitolium petiisse, notissimum est.

Et cura super tali re prineipum] *Et quum super tali re* ed. Mog. pro quo Frob. 1531. emendavit *et curæ super tali re;* quod proximi editores servarunt usque ad Basil. qui a. 1555. dederunt *et cura super tali re.* Eamdem lectionem deinde Paris. 1573. et reliqui recentiores adoptarunt.

§ 16 *Ut pecuniæ summa sibi, qua in opera publica uterentur, adtribueretur*] Ultima vox exsulat ab ed. Moguntina; quam Frob. 1531. addidit. Ea in hac re propria fuisse videtur. Certe eadem usus est Livius XLIV. 16. 'Ad opera publica facienda quum eis dimidium ex vectigalibus ejus anni adtributum ex senatusconsulto a quæstoribus esset, Ti. Sempronius ex ea

pecunia, quæ ipsi adtributa erat, ædes P. Africani, &c. emit.' Hoc lib. c. 51. 'Opera ex pecunia adtributa divisaque inter se hæc confecerunt.' Similiter 'adtributam pecuniam' vocari, 'quæ in stipendium militum de ærario a tribunis ærariis adnumerari quæstori solet,' docet Ascon. Ped. ad Cic. in Verr. I. 13. Et ita Varro de Ling. Lat. IV. 42. 'Ab hoc ea, quæ adsignata erat, adtributum dictum: ab eo quoque, quibus adtributa erat pecunia, ut militi reddant, tribuni ærarii dicti: id quod adtributum erat, æs militare.'

Vectigal annuum decretum est] Ita Frob. 1535. Priores perperam dederunt *annum*. Per *vectigal annuum* autem intelligendum conjicit Crevierius vectigal aliquod, quod in eam rem uno tantum anno penderetur: id autem Livium pluribus verbis non explicare, quia res pervulgata erat, et omnibus nota. Verum locus Livii XLIV. 16. ad verba præcedd. laudatus, ubi censoribus adtributum dicitur 'dimidium ex vectigalibus ejus anni,' docet, hic intelligendum esse integrum vectigal, sive omnia vectigalia hujus anni.

CAP. XLVII. § 1 *In Hispania L. Postumius et Ti. Sempronius proprætor*] Scribe *proprætores*, quia dixit c. 44. 'In Hispaniis duabus Ti. Sempronio et L. Postumio, cum iisdem exercitibus, quos haberent, prorogatum imperium.' *Sigon.* Ut Sigonius emendat, vel per compendium *proprr.* præferunt omnes edd. præter Basil. 1554. quæ perperam *proprætor* exhibet.

Ut in Vacceos per Lusitaniam iret Albinus] Hæc verba per aliquot versus male habent, et egregie confusa videntur. Albino in Vacceos eundum erat, Gracchio in Celtiberos. Cæterum 'Munda' oppidum Bæticæ est, ulterioris Hispaniæ, hic tamen a Gracchio oppugnatur; quapropter et loca quoque corrupta videntur. 'Certimæ' nomen apud nullum authorem invenio. *Glar.* Scribendum *Vaccæos* per diphthongum, ut Sigonius, et nuper Hearnius, Clericus, et Crevierius hoc loco, recentiores editores alibi semper dederunt. Vide ad c. 50. § 6. Mox *inde in Celtiberiam* Frob. 1535. edidit: scripturam priorum editionum *in Celtiberium inde* Gronov. probavit; quam Clericus recepit.

Si Gracchus majus sibi bellum esset, in ultima Celtiberiæ penetraret. Mundam vi cepit urbem, primo adgressos nocte. Acceptis deinde ex improviso obsidibus et castella obpugnare: præsidioque inposito deinde agros urere] Hic præter alia vitia ordo quoque multipliciter luxatus est. Rectius legetur hoc modo: *Gracchus, quod majus ibi bellum esset, in ultima Celtiberiæ penetravit. Mundam urbem primum vi cepit, nocte ex improviso aggressus. Acceptis deinde obsidibus, præsidioque imposito, castella oppugnare, agros urere.* Gelen. Ab Gelenio est. Magontiaci ediderunt, *in Celtiberiam inde reverteretur si Gracchus majus sibi bellum esset in ultima Celtiberiæ penetraret.* Scribe, *in Celtiberiam inde reverteretur, si majus ibi bellum esset; Gracchus in ultima Celtiberiæ penetraret.* J. F. Gronovius. Causam mutandi *penetravit* credo fuisse, quod *esset* requirere videbatur *penetraret*. Sed, si ita legas, sequens periodus abrupta est, nec apte cum præcedenti cohæret. *Duker.* Verisimilem Gronovii conjecturam in contextum receperunt Clericus et Crevierius. Vide, num propius Msti lectionem, una voce transposita, unaque litera expuncta, legi possit *in Celtiberiam inde reverteretur. Gracchus, si majus ibi bellum esset, in ultima Celtiberiæ penetraret.* Si bellum, quod Albinus ibi gereret, gravius esset, quam proprætores existimarant, Gracchus in ultimam Celtiberiam penetraret. *Gracchus, si* dedi, pro *si Grucchus*, deinde *majus ibi bellum*, pro *sibi*. Solent autem voces illæ passim in Mss. commutari. Vide ad XXVI. 26. § 1.

Id autem tanto hic facilius fieri potuit, quod prima litera ex fine vocis præced. sit repetita. Vide ad I. 55. § 5.

§ 2 *Mundam urbem primum vi cepit*] 'Munda' urbs Bæticæ est, procul a Celtiberia, in qua Graccho bellum gerendum erat, distans. Hinc Doujatius *Mantuam* legendum conjicit, et intelligit notissimam Carpetanorum, qui a Celtiberis haud longe remoti sunt, urbem. Id unum certum est, nisi et altera urbs, 'Munda' adpellata, vel in Celtiberia, vel in regione vicina sita fuerit, ejus mentionem hic ferri non posse, et locum vitiosum esse. Præterea *primo* ed. Moguntina. Quod si codex unicus confirmat, frustra Gelenius in *primum* mutavit.

Castella obpugnare, agros urere] Lege *expugnare*. J. F. Gron. Vide ad XXI. 57. § 6. et XL. 33. § 9. Insuper *deinde agros urere* ed. Mogunt. Sed primam vocem Gelenius expunxit.

Ad prævalidam urbem aliam] *Pervalidam* Moguntini: *prævalidam* Froben. 1535. emendavit; qua voce et alibi Livius utitur. Ita III. 43. 'Quum ipse se prævalidus pari viribus animo circumventus tutaretur.' VII. 5. 'Se solum, inermem; illum prævalidum juvenem, et stolide ferocem viribus suis.' XXVI. 16. 'Quibusdam delendam censentibus urbem prævalidam, propinquam, inimicam.' Ita 'prævalere' in Præfat. 'Prævalentis populi vires se ipsæ conficiunt.' II. 55. 'Et prævalens ipse, et adjuvantibus advocatis repulso lictore, se in turbam confertissimam recipit.' V. 15. 'Prævalens juvenis Romanus senem infirmum ad suos transtulit.'

Certimam adpellant Celtiberi] Oppidum hoc diversum esse a *Cartima*, sive municipio Cartimitano, pluribus docet Lud. Nonius in Hispan. c. 25. Mox *cui quum jam opera*, pro *ubi*, legendum conjicit Crevierius.

§ 3 *Non dissimulantium rebellaturos esse*] In archetypo est *non dissim. bellaturos, si vires essent*. Gelenius. Sic [*bellaturos*] primus Curio. Sed unicus liber, et ex eo Mag. Ald. Juntas, Frobenius *rebellaturos*, i. repugnaturos. *J. F. Gron.* Non primus Curio, sed Froben. 1535. *bellaturos* recepit, idque jubente Gelenio, qui cod. unicum secutus est. 'Bellare' est bellum gerere. III. 19. 'Magis bellantes, quam pacati, propitios habemus Deos.' VIII. 6. 'Curam acuebat, quod adversus Latinos bellandum erat.' XXXIII. 12. 'De conditionibus pacis semper, non ut ad internecionem bellaretur, dissernisse.' cap. 19. 'Ne simul et cum Philippo foret bellandum.' Eodem cap. 'Facilius cum singulis bellatum est.' l. XXXV. c. 18. 'Tamquam non, utrum bellandum esset, nec ne, consuleretur; sed ubi, et qua ratione bellum gereretur.'

§ 4 *Ad auxilia accipienda*] Lege hic quoque *accienda:* nam mox sequitur 'si non impetrassent.' Itaque voce dubia opus fuit, qualis est *accienda*. T. Faber. X. 19. 'Ne collegæ auxilium, quod adciendum ultro fuerit, sua sponte oblatum sperneretur:' ubi librarios sæpissime 'accire' et 'accipere' confudisse docui. Et ita Gronov. legendum conjicit XLV. 25. 'Cibyratarum adciverant auxilia.'

Tum separatim cos ab illis se consulturos] Forte *tum separatim oppidanos sibi consulturos*. J. F. Gron. Mitius esse existimat Crevierius, si, sola voce *eos* deleta, et τῷ *se* in *sibi* mutato, ceteris intactis, legamus *tum separatim ab illis sibi consulturos*. An legendum *tum separatim sibi ab illis se consulturos?*

§ 5 *Ut bibere sibi juberet dari*] Pro, ut potum sibi juberet dari. Vide ad XXXVII. 33. § 5. et Hadr. Cardin. de Serm. Latin. p. 129.

§ 8 *Tribunisque militum imperat, ut, &c. jubeant*] Ita Frob. publicavit a. 1535. Priores præferunt *tribunoque* et *jubeat*.

Ab hoc spectaculo legati missi] 'Mittere' sæpe dici pro 'dimittere,' no-

tum est. Sed credo hic quoque scriptum fuisse *dimissi*. XXVIII. 33. 'Ab hac oratione dimissos ad iter se comparare in diem posterum jubet:' et aliis locis, quæ vide ad XXIII. 6. § 1. *Duk.*

§ 9 *Quum ignes nocte turribus nequidquam, &c. sustulissent*] Videndum puto, an melius sit *e turribus*. Cic. Verr. v. 35. 'Ignis e specula sublatus.' *Duk. Nocte*, vel *noctu e turribus*, conjicit etiam Crevierius. Præterea *nequiquam* ed. Mog. quomodo optimus cod. Mog. etiam legit XXXIII. 18. § 22. c. 42. § 4. c. 44. § 9. et ita passim alii integerrimi. In prima parte Livii hanc orthographiam præferunt Flor. et Leid. 1. in bello Hannibalico idem Florent. Vide insuper Gifanii Collect. in Lucretium voce 'Nequiquam.' Carrion. ad Val. Flacc. I. 287. Broukh. ad Prop. II. 3. 5. et Cortium ad Sall. Catil. c. 20. § 2. Alteram tamen scripturam *nequidquam* antiquiorem esse, docuit Gronov. ad Livii XLII. 64. § 4.

§ 10 *Nummum quater et vicies ab iis est exactum*] Ita legebatur in quibusdam codd. at alii adjecerunt *sestertium*, quasi non idem sit 'sestertius' qui 'nummus.' *Glar.* Prima ed. et Aldina *numum quat. et vic.*, omissa prima voce [*sestertium*,] æque corrupte. Non potuit aliter scribere Livius, quam *sestertium quater et vicies ab iis est exactum*. Vidit primus Scaliger: nos luculente probavimus de Pec. Vet. II. 4. p. 75. *J. F. Gron.* Frobenius est, qui a. 1535. *sestertium nummum* edidit. Si jubente Gelenio, isque ita in unico cod. invenit, illud *nummum* ex glossemate natum credendum est.

CAP. XLVIII. § 1 *Ad Alcen urbem*] Vide Wesseling. ad Antonin. Itiner. p. 445.

§ 2 *Armaturam levem inmittendo in stationes*] *Mittendo* ed. Mog. pro quo Froben. an. 1535. dedit *immittendo*. Forte in unico cod. scriptum fuit *imittendo*, et primi editores primam literam cum addita linea neglegenter omiserunt. Si vero *mittendo* in ipso cod. exaratum exstitit, nihilominus recte *inmittendo* substitutum fuisse arbitror, et primam syllabam a sequenti, vel ab ultima litera vocis præced. perperam elisam esse. Quin et passim 'inmittere' et 'mittere' confundi solent, ubi tamen similis erroris caussa reddi nequit. Vide ad IX. 4. § 10. Sollemne autem Livio esse, verbis cum præpositione, adeoque etiam cum *in*, compositis eamdem præpositionem in regimine addere, vidimus ad Præfat. § 11. Sollemne etiam in hac re est verbum 'inmittere;' vide ad II. 30. § 2.

§ 3 *Ubi, quod petebatur, sensit effectum*] *Quod petebat is* Moguntini ex cod. suo vulgarunt. Postea Froben. a. 1531. pronomen *is* delevit; at quadriennio post insuper *petebat* mutavit in *petebatur*.

CAP. XLIX. § 1 *Duxit ad populandam Celtiberiam legiones*] *Ad depopulandum Celtiberiam* editores Moguntini; quos reliqui recentiores secuti sunt usque ad Gruterum; cujus postrema ed. adscivit *ad populandum Celtiberiam;* Gronovius denique a. 1665. *ad populandam Celtiberiam*. Hinc patet, Livium verisimiliter verbo composito usum, et verbum simplex ex mendosissima Gruteri ed. natum esse. Utrum vero *depopulandum* cum unico codice, an *depopulandam*, quam formam Gronovius restituit, legi debeat, incertum est. Idem dicendum de similibus locutionibus XLII. 5. § 6. ubi Gronov. et c. 43. § 1. ubi Gruterus eas, invito unico cod. ex quo pars illa Livii publicata est, mutarunt. Hoc certum est, Livium potius participiis passivis in *dus* delectatum esse, quam ita dictis gerundiis verborum. Vide ad I. 53. § 3. Observavi autem continua codicum Mstorum Livii tractatione eos, quo antiquiores et integriores sunt, eo constantius hanc for-

mam servare, ubi pejoris notæ libri gerundia subponunt. Innumera hujus rei exempla laudare possem, nisi vererer ne tædio forem. In genere dixisse sufficiat, codd. Medic. Leid. 1. et Mogunt. observationem hanc firmare. Hinc probare nequeo Gronovii conjecturam, qui II. 46. § 3. invitis omnibus Mss. legebat *explicandi ordines spatium*, pro *ordinis:* ut nec sententiam Modii, qui ad XXIX. 35. § 12. ex ed. antiq. proferens *omnia experiendo*, pro *omnia experiens*, addit, Livium amare ita loqui. Nihilominus adfirmare nolo, Livium alteram loquendi formulam ubique evitasse. Occurrunt enim in eo quædam loca, ubi pleriqne codd. interdum etiam optimi, testantur, ipsum illam etiam adhibuisse. Ita VII. 5. § 9. XXX. 13. § 9. XXXII. 7. § 10. et alibi quibusdam locis. Hoc modo *ad tentandum ultimam spem* in optimo Mogunt. fuisse videtur XXXVIII. 3. § 7. *nec prætermittendum spem ullam* in unico cod. XLII. 43. § 1. Plura vide apud Gronov. in prima ed. notarum ad Livii XXX. 37. De loco Livii, qui et ab aliis profertur, XXVI. 48. § 3. notandum est, in plerisque et meis, et aliorum codd. etiam fidissimis, magnam ibi lacunam reperiri; certe ex quatuordecim meis tres tantum lacuna carent; quorum duo *obpugnandam*, unus *obpugnandum* præferunt. De hac materia plura vide apud Sanctium in Minerv. III. 8. et Perizon. ad eum locum, Duker. ad Livii VII. 5. § 9. Cortium ad Sall. Jugurth. c. 22. § 5. et Oudend. ad Frontin. III. 6. § 7. et ad Cæsar. B. Gall. III. 14. Ceterum hic cod. Moguntinum, qui solus nobis hanc particulam operis Liviani servavit, deserere nolui, sed ejus lectionem contextui reddidi.

§ 4 *In ditionem se suaque omnia Romanis permiserunt*] *In deditionem* ed. Mog. *in ditionem* Frob. a. 1535. substituit. Utrumque 'in ditionem' et 'in deditionem venire' recte dici, vidimus ad XXXIII. 37. § 4. Hic tamen lectionem Frobenii præferendam puto, partim quia verisimile est, eum ita edidisse volente Gelenio, Gelenium vero codicem Moguntinum secutum esse, cujus scripturam primi editores male expresserant, partim ob additam vocem *Romanis;* quæ efficit, ut credam, si codex ille *in deditionem* exhibuit, librarium errasse. Solent autem passim hæ voces commutari. Vide ad XXVI. 21. § 17.

Inter quos et Turri filii] *Thurri* omnes edd. usque ad Gronovium, qui adspirationem omisit. Id utrum consilio, an casu factum sit, et quæ orthographia præferri debeat, non habeo dicere. Priscam tamen lectionem editorum Moguntinorum fide revocavi.

§ 6 *Quæsivit ab eo, ne sibi liceret ac suis vivere*] Lege *et primum quæsivit ab eo, liceretne sibi ac suis vivere?* Sic enim minus dura erit compositio, sensusque dilucidior. *Glarean.* Forte *et primum quæsivit, Liberone sibi liceret ac suis vivere?* J. F. Gronov. Idem Gronov. in prima ed. notarum ad XXXVII. 17. tres alias conjecturas proposuit. Vel enim legendum suspicatur *sibine liceret ac suis vivere*, vel *num sibi liceret ac suis vivere*, vel denique *pacatone sibi liceret ac suis vivere.* Clericus conjicit *anne sibi liceret ac suis vivere*, ejusque conjecturam haud inprobabilem judicat Crevierius.

§ 7 *Quoniam illos ad me propiunt suspicere*] Quidam emendandum putant *prodeunt suspicere;* sed non placet. Quidam *piguit suspicere;* sed nec illud omnibus placet. Locus a nobis relinquitur dubius. *Glar.* Forte *piguit respicere.* J. F. Gron. Gronovii emendationem parum claram judicat Crevierius. Ipsi satius videtur in ejusmodi locis silere, quam incertas admodum tentare conjecturas. Triller. Obs. Crit. III. 8. variis conjecturis locum tentavit. Vel enim legebat *quoniam illos ad me prô! puduit respi-*

cere; vel *quoniam illuserunt,* vel *eluserunt ad me propius respicere;* vel denique *quoniam illi se proripiunt respicere.* Cervicorn. et Ascens. a. 1530. *prodeunt suspicere* ediderunt, sed forte operarum aberratione.

Cap. L. § 1 *Ergavia inde, nobilis et potens civitas*] Ptolemæus II. 6. 'Ergavicam' nominat in Celtiberis, hanc ut opinor urbem: quanquam idem in Vasconibus *Ergaviam* ponit (ut Græcum nostrum habet exemplar) Ilergetibus vicinam. Res non magni momenti. *Glar. Ergavica* ex Ptolemæo et primo exemplari Germ. in quo est paulo post (§ 3.) *Erbicæ*, pro *Ergavicæ*. Sigon. Emendationem hanc probat Cellar. Geogr. Ant. II. 1. pag. 83. Licet vero vulgatam lectionem (quæ in primo exemplari Germanico seu Moguntino exstitit, non *Ergavica*, ut Sigonius adfirmat) in contextu servarim, nihilominus viris doctis adsentior. Eam enim, non Vasconum Ergaviam, intelligi, Celtiberorum in sequentibus mentio evincit. Si enim Ergaviam Vasconum indicasset, inter populos a fide desciscentes non solos Celtiberos, sed etiam Vascones memorasset. Addita etiam descriptio *nobilis et potens civitas*, Ergavicam Celtiberorum, non obscuram Vasconum Ergaviam memorari, docet, ut Cellarius monuit.

§ 2 *Eam deditionem oppidorum*] *Jam deditionem* ed. Mog. *Eam deditionem* emendavit Frob. a. 1531.

Magnoque eum postea prælio ad montem Caunum] Pronomen *eum*, quod ab edd. Moguntina aliisque proximis abest, Frobenius demum a. 1535. addidit. Præterea *ad montem Chaunum* edd. usque ad Basileenses, qui anno 1554. adspirationem expunxerunt. Eorum vero lectionem constanter recentiores servarunt. At Is. Vossius ad Melæ III. 1. legendum monet *ad montem Caium*, ac laudat hunc locum Julii Oratoris: 'Fluvius Durius nascitur in Carpetania, exiens de monte Caio juxta Pyrenæum.' Ejusdem nomen etiam restituere conatur Martiali IV. 55. ex libris manu exaratis, et I. 55. ex conjectura. Hodie mons ille vocari dicitur *Moncayo*, nomine ex illo, quo Julius Orator adpellavit, detorto. Verum, a codicis lectione discedere in re ambigua, religio fuit.

§ 3 *Nec aliud magnopere victores fuisse Romanos*] In primo exemplari German. est, *nec aliud magnopere Erbicæ:* quam vocem, qui non intellexerunt, induxerunt. Ego *Ergavicæ*, cujus quatuor ante versibus deditæ meminit, puto legendum. Præterea quod in eodem exemplari est, *nec aliud magnopere Erbicæ crederes fuisse*, puto legendum *nec aliud magnopere Ergavicæ credere se fecisse Romanos.* Etenim aliorum narrat opinionem de rebus a Romanis ad Ergavicam gestis, et prœliis cum Celtiberis commissis. *Sigon.* In primo exemplari Germanico exstabat *nec aliud magn. berbice crederes fuisse Rom., nisi qui postero die accesserint manentes prœlio spolia intra vallum per totum diem legisset.* Quæ quidem mirifice corrupta et turbata sunt. Sigonius, *cecidisse (nec aliud magn. Ergavicæ credere se fecisse Rom., nisi quod manentes intra vallum prœlio lacessierint) postero die spolia.* Sed si legeris apud ipsum omnia quæ huc pertinent, facile animadvertes, non nisi admodum inepte ista, quæ vult, interjecta parenthesi huc loci applicari. Neque convenit illos, quos auctores refert Livius, dicere, *credere se, nihil aliud fecisse Romanos:* non est hic historicorum in tali re sermo. Si scirent certo, uteumque esset adfirmarent, non dicerent *credere se:* si dubitarent, famam fuisse, sic a pluribus relatum creditumque, scriberent. Jam cum legimus *manentes intra vallum*, de castris utique, non de urbe, agi audimus; idque haud dubie de Celtiberorum vallo, non de Ergavicensium

mœnibus intelligendum. Censeo vulgatæ lectionis auctorem, non Sigonium, penetrasse omnino in Livii mentem. Nihil de Ergavica hic voluit: totum est de prœlio cum Celtiberis: et hæc quidem narratio non soli illi de Ergavicensium deditione, sed toti narrationi præcedenti capitis hujus opponitur, tamquam diversa de illis omnibus, quæ retulerat, quorundam scriptorum traditio. Volunt autem illi, non Ergavicæ modo, sed etiam Alces centumque trium illorum oppidorum deditionem haud cum fide factam: sed qua eorum ex regione legiones abduxisset, inde extemplo rebellatum: ita coactum denuo ingenti prœlio cum Celtiberorum copiis contractis de summa rerum discrimen facere: ex prœlio pares fere partes discessisse: una re visos fuisse Romanos potiores, quod die insequenti rursus in aciem processerint, et obtulerint se certamini, tenentibusque se intra munimenta castrorum hostibus spolia pridie cæsorum legerint, et quæ porro. Itaque præstat omnino vulgata Sigonianæ, quæ omnem sensum trucidat. Sed propius vestigia scripturæ veteris ita, licebit, reponas: *signis collatis pugnasse: multos utrinque cecidisse: nec aliud magn., ne victos crederes, fecisse Rom., nisi quod postero die lacessierint prœlio manentes intra vallum, spoliis per totam diem lectis.* Lib. XXVII. c. 2. 'Postero die Romani ab sole orto in multum diei stetere in acie: ubi nemo hostium adversus prodiit, spolia per otium legere.' Et inferius c. 42. 'Romanus in aciem copiis adactis, posteaquam neminem signa contra efferre vidit, spolia legi cæsorum hostium, et suorum corpora collata in unum sepeliri jussit.' *J. F. Gron.* Idem Gronovius in prima notarum ed. conjecit, *nec aliud magn. superiores fuisse Rom., nisi quod postero die lacessierint prœlio manentes intra vallum, spolia per totum diem legisse.* Perizonius ad marginem Livii scribendum putavit, *nec aliud magn. victores fuisse Rom., nisi quia postero die lacessierint prœlio; manentibus intra vallum spolia per totum diem legisse.* Quæ primæ ed. lectio fuerit, Gronovius indicavit; eam primus mutavit Frobenius, qui a. 1531. edidit, *nec aliud magn. victores fuisse Rom., nisi quod postero die manentes intra vallum prœlio lacessierint. Spolia per totum diem legisse.* Clericus deinde, non monito lectore, primam partem conjecturæ Gronovianæ, quemadmodum curis repetitis legendum censuit, *nec aliud magn., ne victos credcres, fecisse Rom.*, in contextum recepit. Verum ita convenire nequeunt ultima verba *spolia per totum diem legisse*, quæ vel ea forma proponenda erant, qua emendavit Gronovius, vel propius vestigia lectionis, quæ est in cod. scripto, *spolia per totum diem legerint.* Ex duobus his colligebatur, Romanos victos non fuisse, primo quod Celtiberos intra vallum manentes prœlio lacessierint; secundo quod, quum ex castris non prodirent, spolia per totum diem legerint. In priori parte horum verborum, quum scripta lectio aperte mendosa, et conjecturis standum sit, integram Gronovii emendationem recepi; in ultimis verbis, ubi conjectura ejus nimium a cod. scripto recedit, *legerint*, pro *legisset*, in contextum admisi.

Postero die manentes intra vallum prœlio lacessierint, spolia per totum diem legisse. Tertio die prœlio maj. it. pugn.] Has voces *postero die* transferendas ad initium sequentis membri puto, ut sit, *postero die spolia per totum diem legisse.* Primo enim die a prima luce ad sextam horam diei Sempronium pugnasse, multos utrimque cecidisse: postero spolia per totum diem legisse: tertio die majore iterum prœlio pugnatum esse. Reliqua parenthesi includenda esse existimo, id est, *nec aliud magn. Ergavicæ credere se fecisse Rom., nisi quod manentes intra vallum*

prælio lacessierint, hoc modo: Ergavica nobilis civitas, aliorum circa populorum cladibus territa, portas aperuit Romanis. Eam deditionem oppidorum haud cum fide factam, quidam auctores sunt, a qua regione abduxisset legiones, extemplo inde rebellatum, magnoque postea prælio eum ad montem Caunum cum Celtiberis a prima luce ad sextam horam diei signis collatis pugnasse: multos utrinque cecidisse (nec aliud magnopere Ergavicæ credere se fecisse Romanos, nisi quod manentes intra vallum prælio lacessierint) postero die spolia per totum diem legisse: tertio die prælio majore iterum pugnatum, et tum demum haud dubie victos Celtiberos, castraque eorum capta et direpta esse. *Sigon.*

§ 5 *Inde debellatum*] *Inde bellatum* ed. Mog. pro quo Frob. 1531. recte restituit *inde debellatum.* Sæpius 'bellare' et 'debellare' a librariis confundi, vidimus ad Epit. Liv. lib. XXXVII. Hic vero prima *τοῦ debellatum* syllaba intercepta est ab ultima vocis præced.

Veramque pacem, non fluxa, ut ante, fide, Celtiberos fuisse] Si construendum *veram pacem fuisse*, pro *non fluxa* legam *nec fluxa:* alioqui addenda erat conjunctio, ut diligenter expendenti facile patebit. *Glarean.* Sensus et Latina ratio postulat, ut legamus *fecisse*, ut etiam paulo ante *fecisse Romanos.* Sigon. *Non ut fluxa ante fide* ed. Mog. ut æque legi possit *non, ut ante, fluxa fide*, quam *non fluxa, ut ante*, quemadmodum Frob. an. 1531. emendavit. Deinde recte Sigonius *fecisse* pro *fuisse.* Passim hæc verba commutarunt scribæ. Exempla vide I. 39. § 6. c. 51. § 4. IV. 19. § 5. c. 20. § 9. c. 46. § 10. VII. 20. § 5. c. 22. § 11. X. 9. § 13. c. 42. § 7. XXIV. 7. § 5. XXXI. 45. § 2. XXXIV. 54. § 3. XXXVII. 60. § 6. XL. 50. § 3. et apud Burm. ad Suet. Ill. Gramm. cap. 10. Similiter 'defui' et 'defeci;' vide ad Epit. Liv. l. XLIV.

§ 6 *Bis cum Bracharis egregie pugnasse*] Plinius IV. 20. ait Durium amnem Turdulos a Bracharis discernere. *Glarean.* Quidam Liviani correctores pro *Vacceis* esse restituendos *Braccareis* arbitrantur. Quam recte, nihil hic decerno. *Pighius* in Annal. ad a. IↃLXXIV. p. 540. *Cum Brachis* ed. Mog. pro quo *cum Bracharis* substituit Froben. 1531. at rectius quadriennio postea *cum Vacceis*, nisi quod per diphthongum legendum sit *cum Vaccæis*, ut Sigonius, et postea recentiores ediderunt. Plinius quidem sæpe *Bracarûm* meminit, hic tamen *cum Vaccæis*, quam *cum Bracaris*, malo. Exsequitur enim Albinus, quod inter ipsum et Gracchum convenisse narravit Livius c. 47. ut 'in Vaccæos per Lusitaniam iret:' ita ibi præfert ed. Mog. Præstat igitur hic *Vaccæis*, pro *Brachis*, legi, quam c. 47. *Bracaros* pro *Vacceaos*, et hic *Bracaris* pro *Brachis* mutari: præsertim quum *Vaccæi* ab hoc itinere haud multum remoti fuerint, Durio tantum flumine a *Lusitanis*, per quos in Vaccæos iret, divisi: *cum Bracaris* placet etiam Crevierio. Mox *millia hostium* ed. Mog. et reliqui usque ad Gruter. cujus ultima demum ed. *millia hominum* adscivit. Priorem itaque scripturam revocavi.

Et castra obpugnasse] Lego rursus *expugnasse.* J. F. Gronov. Vide ad XXI. 57. § 6. et XL. 33. § 9.

§ 7 *Propius vero est, serius in provinciam pervenisse, quam ut ea æstate*] Superius Livius ait, collegam T. Sempronium eunti in ulteriorem Hispaniam Albino mandasse, ut Q. Fulvium certiorem faceret, Tarraconem exercitum duceret, &c. Si igitur hac æstate T. Sempronius tot ac tanta egit, potuit et Albinus, prægressus Sempronium, ea æstate res gerere. Diversos authores opinor secutum Livium. *Glar.* Postumius et Gracchus a. IↃLXXIII. sortiti fuerant His-

panias, hic citeriorem, ille ulteriorem, c. 35. et eo anno in illas venerant, c. 39. Iidem an. IↃLXXIV. eas imperio prorogato obtinuerunt, c. 44. et Postumius in Vaccæos ivit, Gracchus cum Celtiberis bellum gessit, c. 47. Quum ergo omnia, quæ post c. 44. leguntur, æstate illius anni, quo imperium iis prorogatum fuerat, gesta narret Livius, quomodo nunc dicit, Postumium, quem jam anno priore in provinciam venisse, et hoc anno in ea imperio prorogato fuisse, antea scripserat, serius in illam venisse, quam ut ea æstate res gerere potuerit? Hoc non facile intellectu est, si superiora suo tempore ac loco relata sunt. *Duk.* *Propius vero, et serius* ed. Mog. *τὸ et* in *est* mutavit Frob. 1531.

CAP. LI. § 1 *Senatum legerunt: princeps electus est*] *Legerunt* recte emendavit Froben. 1531. pro *elegerunt*, quod habuere priores edd. 'Legere' enim in hac re sollemne verbum est. Vide ad II. 1. § 10. Verum ita etiam reponendum erat *princeps lectus est.* Ut enim in hac re locutio 'legere senatum,' vel 'in senatum,' ita etiam 'legere principem senatus' placuit. Supra XXVII. 11. 'Senatus lectionem contentio inter censores de principe legendo tenuit. Sempronii lectio erat.' Eodem cap. 'Lectus a Sempronio princeps in senatu Q. Fabius consul: inde alius lectus senatus.' XXXIV. 44. 'Principem senatus P. Scipionem consulem, quem et priores censores legerant, legerunt.' XXXVIII. 28. 'Senatum perlegerunt: princeps in senatu tertium lectus P. Scipio Africanus:' ubi *legerunt* scribendum dixi. XXXIX. 52. 'Principem senatus ipsum L. Valerium censorem lectum invenio.' Eodem cap. 'Alius princeps in locum ejus lectus non esset.' XLI. 27. 'Legerunt senatum. Princeps lectus M. Æmilius Lepidus.' XLIII. 15. 'Senatum deinde censores legerunt. M. Æmilius Lepidus princeps ab tertiis jam censoribus lectus.' Epit. Liv. l. XLVII. 'Princeps senatus lectus Æmilius Lepidus.' Epit. l. XLVIII. 'Princeps senatus ab sextis jam censoribus erat lectus.' His locis Livii Dukerus, qui similiter legendum putabat, addit loca Gell. IV. 10. 'Princeps in senatum lectus fuerat:' et XIV. 7. 'Qui princeps in senatum lectus esset.' Addit autem M. Æmilium Lepidum a collega Fulvio principem senatus lectum esse, ut P. Scipio Africanus et L. Valerius Flaccus a collegis censoribus XXXIV. 44. et XXXIX. 52. ea autem de re videndum esse Manut. de Senat. Rom. c. 2. *Lectus est* etiam Crevierius scribendum conjecit.

Retinuit quosdam Lepidus a collega præteritos] Unius censoris judicium neque ad senatorem senatu movendum, neque ad aliorum ordinum cives notandos valuisse, Cicero quoque pro Cluent. c. 43. ostendit. Vide Gronov. ad Liv. XLII. 10. *Præteritos* autem intelligo, quos præterire Fulvius voluerat: quia fideli concordia senatum legisse dicuntur. Plura hujus generis loquendi exempla in superioribus adnotata sunt. Adde Gron. ad XXXIV. 1. *Duk.*

§ 2 *Privatamque publicæ rei inpensam insuerat*] An *insumserat?* Gruter. Sane non displicet, quod olim mihi in mentem. Leg. *infulserat.* Et nosti vim illius verbi. *T. Faber.* Cui persuaserit Palmerius, Sallustium in Catilinario Bello c. 24. scripsisse, 'plurimos cuique generis homines adsuisse sibi dicitur;' et iterum in Jugurth. c. 35. 'sicut multa consuerat:' a 'consuo,' non 'consuesco:' eidem et 'insuere impensam' placere posse puto. Legendum *privatamque publicæ rei impensam injunxerat.* Quo verbo inter alia delectatur Livius. Addam unum alterumve exemplum, quæ proprie ad hunc usum pertinent. Lib. XXVI. c. 35. 'Privatis id seu æquum, seu iniquum onus injungendum esse: nam

unde, quum pecunia in ærario non esset, petituros navales socios?' Lib. XLII. c. 50. 'Erant, quibus vel stipendium pendendum, si injungeretur, vel agri parte cedendum, si mulctarent, videretur.' Nisi malis *imposuerat*. J. F. Gron. Qui vel obiter tantum et animo alibi occupato proximam Gronovii notam inspexit, is numquam sibi persuadere poterit, Palmerium in Livio emendasse *insuerat*. Et tamen non modo, ut ita sentiret, in animum inducere potuit Doujatius; sed etiam, ut *insuerat* contra aliorum conjecturas defenderet, quod exponit implicarat, adjunxerat. Credidisse videtur, Livium indicasse, Lepidum privata inpensa opus publicum construxisse. Ut ita existimem, illud efficit, quod addat, etiam legi posse *inseruerat*, vel *inferserat*. Neque aliter sensum Livii intellexerunt vel Gruterus, vel Faber. Verum, an illud *ingratum opus* foret vel populo, qui onere levabatur, vel ipsi Lepido, qui sponte, a nemine coactus, rem susceperat? Deinde *insuerat* non est Palmerii conjectura, sed ed. Moguntinæ, quæ diu ante Palmerium natum excusa est, lectio, per omnes deinde recentiores propagata, nisi quod Clericus Gronovii conjecturam priorem adoptarit. Posterior placuit Crevierio. Alterutra earum probanda est, et quidem posterior propius inhæret vestigiis scriptæ lectionis. Moles ad Terracinam ingratum populo opus erat, quod Lepidus, qui ibi prædia habebat, insignem fructum inde percepturus esset, et utilitatis, quam ex ea in se redundaturam prævidebat, caussa rem suscepisset, et ita reipublicæ injunxisset, vel inposuisset inpensam privatam; id est, publica pecunia construxisset opus, quod ipse aliique, qui itidem ibi prædia habebant, privata inpensa facere debuerant. De usu verbi 'injungere' vide ad XXXII. 3. § 3. verbi 'inponere' ad IV. 32. § 7. et X. 37. § 5.

§ 3 *Theatrum et proscenium ad Apollinis*] *Theatrum ut proscenium* perperam ed. Mog. pro quo Froben. 1531. emendavit *et proscenium*. Sæpe *et* atque *ut* a librariis commutari, vidimus ad XXI. 28. § 8.

Circa poliendas albo locavit ... incommode obposita] *Apposita* legendum puto: quanquam id parvi momenti. *Glar.* Pighius in Annal. ad a. IↃLXXIV. p. 338. *circumpoliendas albario*. Non probo. Est enim illius idem sensus. 'Album,' ut IV. 25. 'Album in vestimentum addere.' Multo minus ejusdem *incommode apposita*. *Opposita* sunt obstantia, et ita columnas minus conspectas reddentia. Similis error Sigonii c. 59. 'Lana, quæ Jovi opposita fuit.' Corrigit ex Julio Obseq. *apposita:* atqui ex Livio corrigendus Obsequens. *J. F. Gronov. Poliendas alvo* ed. Mogunt. literis *v* et *b* commutatis; quo errore *vis* pro *bis* datum est in eodem libro Mogunt. c. 40. § 7. et c. 46. § 14. Alia plura vide ad V. 24. § 5. Recte *albo* adversus Pighium defendit Gron. Vide ad IV. 25. § 13. Recte etiam *opposita*, pro quo *apposita* fide Glareani Vascos. in contextum recepit. Vide ad XXVIII. 13. § 6.

§ 4 *Portum et pilas pontis in Tiberim*] *Pontem et pilas pontis* fortasse rectius. *Pigh.* in Annal. ad a. IↃLXXIV. 338. Nec portum, nec pontem a M. Fulvio censore locatum usquam alibi inveni. Donat. de Urb. Rom. III. 21. et Nardin. Rom. Vet. VIII. 3. hunc locum citantes, retinuerunt *portum*, nec tamen, ubi ille fuerit, docuerunt. Pontem autem, cujus pilas Fulvium locasse scribit Livius, cum aliis eum intelligunt, quem P. Victor 'Palatinum' vocat. Ex illorum sententia ergo pons jam ante censuram Fulvii fuit. *Dukerus.* Male *pontem* Pighius. Pons enim constat ex pilis et fornicibus. Si autem alii censores pilis a Fulvio exstructis postea fornices inponi curarunt, ergo Fulvius non integrum pontem fieri curavit. Portus

tamen Tiberini alibi mentionem non invenio. ‘Emporium ad Tiberim’ factum memorat Livius XXXV. 10. quod postea lapide stratum refert XLI. 27.

P. Scipio Africanus et L. Nummius censores] Miror, quod in omnibus fere codd. legatur *L. Nummius*, pro *L. Mummius*. Is est, qui Corinthum cepit bello Achaico, unde ipse quoque Achaicus dictus est, consul cum L. Cornelio Lentulo, post primum Scipionis Æmyliani consulatum. *Glar.* Pro *Nummius*, ut præferunt edd. principes, ante Glareanum *Mummius* edidit Frob. 1535. Est autem sollemnis librariorum error, quem etiam castigavit Sigonius ad XXXVIII. 54. § 5. ubi Glareanus siluit. Recte autem Glareanus vidit, L. Mummium, Scipionis in censura collegam, eum esse, qui bello Achaico Corinthum cepit: de quo postea idem dubitavit ad Valer. Max. VI. 4. 2.

§ 5 *Basilicam post argentarias novas, et forum piscatorium*] Distinctio post vocem *novas* interposita videtur indicare, Fulvium locasse basilicam, eumdem etiam locasse forum piscatorium; quum tamen fori piscatorii Livius jam meminerit XXVI. 27. Delet igitur Crevierius interpunctionem, ut sensus Livii sit, basilicam a Fulvio locatam fuisse post argentarias novas et post forum piscatorium: ex eodem autem Livii loco docet idem Crevier. argentarias novas et forum piscatorium jungi, tamquam loca vicina.

§ 6 *Porticum extra portam Trigeminam, et aliam post navalia*] *Tergeminam* Priscianus de Numeris. *Sigon.* Tres porticus extra hanc portam memorat Livius: unam a. IↃLX. a L. Æmilio Paullo et M. Æmilio Lepido ædilibus curulibus factam XXXV. 10. quæ a. IↃLXXIX. a censoribus refecta est XLI. 27. alteram a. IↃLXI. a M. Tuccio et P. Junio Bruto ædilibus curulibus XXXV. 41. tertiam hanc. *Duk.* Apud Priscianum de Numeris p. 1358. nihil aliud invenio, quam inter compositiones et derivationes multifarias verborum numeralium referri vocem *tergeminus*, nullo addito exemplo ex Livio, multo minus hoc loco. Servanda igitur est vulgata scriptura, quam firmat ed. Mog. Certe ‘portæ Trigeminæ’ sæpius meminit Livius, ut IV. 16. lib. XXXV. capp. 10. 41. et XLI. 27. sed ubique in hanc scripturam conspirant codd. Vide ad Epit. Liv. l. I. Præterea *et alia* ed. Mog. pro quo Froben. 1531. recte *et aliam* dedit. Non enim verisimile est, postea Fulvium alia navalia, vel alia opera post navalia locasse.

Ad Tiberim ædem Apollinis Medici] Ædes hæc multis postea sæculis ibidem permansit, sæpius ob vetustatem reparata. Vidi ipse antiquum ejus ædis titulum, basi marmoreæ insculptum: quæ non procul inde ex ruinis extracta, parieti vicinæ domus privatæ cujusdam inserta est, ad ipsam fere ripam Tiberis, retro cerdonum plateam. Et hic talis est: [Gruter. Inscr. XXXVIII. 6.]

APOLLINI. SANCTO
MEMMIVS. VITRASIVS
ORFITVS. V. C.
BIS. PRÆF. VRBIS
ÆDEM. PROVIDIT
CVRANTE. FL. CLAVDIO
EVANGELO. V. C. COMITE.

Quæ reparatio facta est tempore imperatorum Constantii et Juliani Apostatæ, sub quibus hic Vitrasius Orfitus urbis præfectus fuit, ut nobis ex antiquissimo Ms. præfectorum urbis catalogo compertum est, Valeriano II. et Gallieno consulibus exordium sumente, cui suffragatur etiam Ammianus Marcellinus XIV. 6. Sed hæc aliquanto latius, ut inquisitoribus antiquitatum urbis Romæ gratificarer. *Pighius* in Annal. ad a. IↃLXXIV. pag. 338.

§ 7 *Habuere et in promiscuo prætores pecuniam*] Loquitur de censori-

bus. Itaque vox *prætores* perspicue mendosa est, et sine ullo sensu: suspicor legendum *præterea*. Sic enim ait c. 46. 'Censoribus postulantibus, ut pecuniæ summa sibi, qua in opera publica uterentur, attribueretur, vectigal annuum decretum est.' Item hoc cap. 'Opera ex pecunia attributa divisaque inter se hæc confecerunt.' Postremo: 'Habuere et in promiscuo præterea pecuniam: ex ea communiter locarunt aquam adducendam;' id est, præter eam, quam inter se diviserant, habuerunt aliam promiscuam. *Sigon.* Ab Sigonio est [*præterea,*] quum scriptus *prætores*. Scribe, *Habuerunt et in promiscuo partem pecuniæ*. J. F. Gronov. Sigonii conjecturam, quæ propius vestigia cod. scripti servat, Gronovianæ præfero.

§ 8 *Sacella publica, quæ occupata a privatis, publicaque sacra ut essent, paterentque populo, curarunt*] Mutuati sunt a Pighio. Membrana, *publicaque sua occupata a privatis*. Lege *complura sacella publica, quæ fuerant occupata a privatis, publica rursus ut essent, paterentque populo, curarunt*. J. F. Gronov. Edd. principes præferunt *sacella publicaque sua occupata a privatis publicaque sacra ut paterent essentque populo curarunt*. Sed mox in prima parte horum verborum, *τῷ sua* ejecto, Froben. 1531. vulgavit *sacella publicaque occupata*. Inde Pighius in Annal. ad a. IↃLXXIV. p. 338. emendavit *sacella publica quæ occupata;* quod ultima Gruteri ed. in contextum recepit. Sed optime Gronovius, vestigiis Msti insistens, reponendum conjecit *sacella publica, quæ fuerant occupata:* quod recte Crevierius adoptavit: ex *fuerant* sive, ut forte per compendium scriptum fuerat, *fu'āt* factum est *sua*. Posteriorem partem verborum Pighius ibid. transpositis vocabulis ita refinxit: *publica sacraque ut essent, paterentque populo, curarunt*. Hinc ultima Gruteri ed. adscivit *publicaque sacra ut essent, paterentque*. Gronovius legendum putat *publica rursus ut essent, paterentque:* quod Clericus et Crevierius admiserunt. Sed Pighii emendatio, quæ propius ad scripturam codicis accedit, et sensui convenit, magis placet. Privati sacella publica occupando non tantum ea quodammodo privati juris, sed et profana effecerant: curarunt itaque censores, ut publica et sacra iterum fierent. Ei igitur in contextu locum dedi.

§ 9 *Regionutimque generibus hominum, caussisque, et quæstibus, tribus descripserunt*] Regiones quatuor urbis, quatuor sunt tribus urbanæ; reliquæ tribus rusticæ regiones et præfecturæ sunt in Italia. In suffragiorum ratione descripserunt tribus illi censores ex ordinibus et generibus, artificiisque et quæstibus: ut homines unius ordinis et generis, ut unius causæ et quæstus simul ferrent suffragium. Itaque in regione tribus Sergiæ omnes, qui calcearii erant, simul suo ordine suffragium ferebant: ac sic genera et quæstus certo ordine descripserant per omnes regiones et tribus: ut, cum ad tribum aliquam ventum esset, scirent senatorii et equestris ordinis viri, quando sibi in suffragium eundum esset, et deinceps alii inferiorum ordinum et quæstuum. *Turnebus*, Advers. XXX. 24. Multus est in explicando hoc loco Gruchius de Comit. Rom. II. 4. ubi hanc mutationem suffragiorum ad tributa, non ad centuriata comitia pertinuisse disputat. *Duk.* Vide Octav. Pantagathum, cujus sententiam, ab Ant. Augustino literis mandatam, et ad se transmissam, F. Ursinus inseruit notis ad Livii I. 43. § 12.

CAP. LII. § 1 *Ante annis octo vovisset*] Insolens admodum locutio, cujus me alibi in Livio exemplum observare non memini. Quod enim secundum vulgatam lectionem huc adferri posset ex Livii XXXVIII. 52. § 8.

optimi codicis fide emendavi. Proxime tamen huc accedit, Livium dixisse *post aliquanto, post paucis diebus*, ut vidimus ad II. 31. § 4. et ita *post aliquot annis* erat in multis codd. VII. 2. § 8. Hic tamen mallem *ante annos octo*, vel *annis ante octo*.

§ 4 *Dedicavit ædem Larium Permarinum: voverat eam annis quadraginta ante*] Hic locus magnam habet difficultatem. Primum quidem, qui sint ‘ Lares Permarini,’ quod adhuc quæro, nec uspiam me legere memini. Deinde quod ait *voverat eam annis quadraginta ante L. Æmylius Regillus*, id non ita habet: nam hic Æmylius classe adversus Antiochum pugnavit a. XI. hujus decados, L. Cornelio Scipione et C. Lælio consulibus, ut ipse Livius author est lib. XXXVII. capp. 29. 30. videlicet ante magnam illam pugnam apud Magnesiam ad Sipylum montem. Quapropter pro *quadraginta* legendum *XII.* Et ipsi numeri, in codd. arrosi, facile errorem præbere poterant, *XL.* et *XII.* Talia sæpe negligunt, qui alia optime emendare solent. *Glar.* Meminit hujus ædis Macrobius I. 10. ‘ Kal. Januar.’ inquit, ‘seriæ sunt Laribus dedicatæ, quibus ædem bello Antiochi L. Æmilius Regillus prætor in campo Martio curandam vovit.’ Quod autem scriptum est *annis duodecim*, intelligendum est esse legendum *undecim*. Cum enim ante legeretur *quadraginta*, Glareanus, vitio agnito, *duodecim* restituit. [‘ Glareanus toties clamat, pro uno anno cum nemine se certaturum, quod loquendi diversitas apud authores hoc cogat. Et hic Sigonius id sibi adscribit, quasi a nemine antea animadversum.’] Error enim ex notis natus est *XL.* et *XI.* Docui autem, in ejusmodi loquendi genere anni extremi, quo res geritur, rationem non haberi. Sic paullo ante dixit ‘ annis ante octo,’ cum tamen *novem*, nisi hanc formulam tueretur, fuisset ei dicendum. Quod item ait ‘ præfectos regis,’ supra ‘ præfectum’ dixit XXXVII. 58. ‘ L. Æmilio Regillo, qui classe præfectum Antiochi regis devicerat.’ Polyxenidam autem intelligit; affuisse autem etiam Annibalem, tradit Florus de bello Syriaco II. 8. de quo in ea pugna nihil Livius. *Sigon.* ‘ Lares Permarini’ in vet. lexico apud Turneb. Adv. XX. 35. dicuntur θεοὶ διαπόντιοι. In ea voce turpis menda est in Glossar. Gr. Lat. Labbæi, Διαπόντιοι, *permanet*, pro *Permarini*, ut recte in Glossar. Lat. Gr. editum est. ‘ Permarinos’ autem eosdem esse, quos ‘ Marinos’ vocat Varro apud Nonium voce ‘ Strophium,’ putat Turneb. Advers. XXVIII. 13. ubi, ut et in Scaligeri edd. Varronis, emendatius leguntur verba Varonis, quam in vulgatis libris Nonii. *Duker.* De ‘ laribus Marinis’ ac ‘ Permarinis’ vide Taubm. ad Plauti Bacchid. II. 1. 3. Barth. ad Calpurn. Ecl. II. 64. et Abresch. Animad. II. 27. Recte vero Sigonius pro *annis quadraginta ante* legit *annis undecim ante*, et errorem ortum esse docet ex confusis notis numeralibus *XL.* et *XI.* Vide alia exempla ad l. XXVII. c. 40. § 14. et XXXIX. 20. § 7.

§ 5 *Tabula cum titulo*] Hunc titulum misere habitum repræsentavi, quemadmodum ex unico libro proditus est, ut doctis integra facultas esset divinandi; nisi quod τὸ *Camuchumque* mutavi. Fulvii *regnumque ejus in potestatem populi Romani redactum* nimium videtur. *J. F. Gron.* Ut locus exhibeatur ad fidem cod. Moguntini, infra § 7. prius *ejus*, a Sigonio ex conjectura additum, expunxi.

*Duello magno regibus dirmendo * caput subigendis patrandæ pacis*] Hæc alia hujus loci difficultas invincibilis absque vetusti codicis fide: *Inter Ephesum Camachumque*, inquit. ‘ Camachus’ quid sit, nemo, opinor, novit. Forte dicere voluit *inter Ephesum Samumque*. Quanquam Myonnesum insulam inter Teium et Samum lib.

XXXVII. c. 12. 13. depinxerit Livius, quam Strabo XIV. 643. ait inter Teon et Lebedum. Porro id magis corruptum, *inspectante consule ipso.* Consul enim longe aberat in Thracia, transitum parans per Hellespontum: nisi diversos secutus sit authores, ut solet, Livius. Quæ deinde sequuntur verba, æque obscura sunt, præcipue de navibus, quas hic ait captas sexaginta duas, cum XXXVII. 30. quadraginta duas dicat captas: qui error haud dubie etiam ex numerorum transpositione ortus est, *LXII.* pro *XLII.* Glar. Miror hunc locum, non depravatum solum, sed ex omni parte divulsum ac laceratum, ne asterisco quidem in optimis Gallorum exemplaribus esse notatum. Quo de loco quid sentiam, dicam: nam omnino illum restituere non possum, præsertim vero cum veterum exemplarium fide destitutus sim. Primum igitur dico, ad explendum horum verborum sensum, *Duello magno regibus dirimendo caput subigendis patrandæ pacis* multa desiderari: neque enim hæc aut inter se, aut cum insequentibus ullo modo consentiunt. Reges autem videntur intelligere Antiochum et Eumenem. Etenim cum Eumenes a Selenco, Antiochi filio, obsideretur, L. Regillum advocavit, teste Livio et Appiano. Itaque hunc titulum pugnæ suæ prætulisse videtur Regillus, ut prælium regum dirimeret, et pacem componeret. Deinde ne hæc quidem, *hæc pugna exeunti L. Æmilio M. Æmilii filio* congruunt cum iis, quæ sequuntur, *auspicio, imperio.* Desideratur enim verbum, cui vox *pugna* jungatur: præterquam quod et magistratus et cognomen L. Æmilii intercidit, quæ in hujusmodi re affingi accuratissime solent, ut in tabula Gracchi XLI. 28. 'Ti. Sempronii Gracchi consulis auspicio imperioque,' &c. Præterea nec hæc inter se conveniunt, *auspicio, imperio, felicitate, ductuque ejus inter Ephesum Camuchumque,* nisi quod pro *Camuchumque, Samum, Chiumque* legendum est ex verbis Livii, ubi hanc pugnam descripsit. At vero hæc *inspectante consule ipso Antiocho, exercitu omni, equitatu, elephantisque* luxata verba sunt, et ex alio loco temere, nescio quo pacto, in hunc translata: neque enim pugnatum est præsente aut consule, aut Antiocho: neque equitatus, neque elephanti ad pugnam navalem pertinent: ergo sine controversia e medio tollenda, atque ita oratio connectenda: *auspicio, imperio, felicitate, ductuque ejus classis regis Antiochi, &c.* Quod autem scriptum est *classis regis Antiochi antea sit victa, fusa, contusa,* vitiose est. Legendum est enim, *classis regis Antiochi ante D. XI. K. Jan. victa.* Etenim Macrobius hoc die in prœlio votam esse ædem a L. Regillo ait: et in notis facilis lapsus est *ante D. XI. Kal. antea sic:* et in tabula hac diei factam esse mentionem, quo pugnatum est, apparet ex verbis quæ sequuntur *ibique eo die naves longæ.* Hoc autem ita esse, ex eo etiam perspici potest, quod L. Æmilius eodem anno Kal. Feb. triumphasse ob hanc victoriam a Livio ipso traditus sit. Postremo ne hæc quidem verba *ea pugna pugnata rex Antiochus regnumque* expletam continent sententiam. Suspicor autem librarium, cum scripsisset *regnumque ejus,* oculis in seqq. verba conjectis *ejus rei ergo,* versum, quo sententia perficiebatur, per incuriam transcendisse. Nam vox *ejus* bis scribenda est, ut et *regnum ejus* dicamus, et *ejus rei ergo.* Nam in extrema etiam Gracchi tabula hæc verba sunt: ' cujus rei ergo hanc tabulam donum Jovi dedit.' Quamobrem sic hunc locum describendum censeo: *Duello m. reg. dirimendo * caput * subigendis * patr. pacis **. hæc pugna ex. L. Æmilio M. F. Regillo prætori*** ausp., imp., fel., duct. ejus inter Ephesum, Samum, Chiumque classis regis Ant. ante D. XI. K. Jan. victa, fusa, contusa,*

fugataque est: ibique eo die naves longæ cum omn. soc. captæ XLII. Ea pugna pugn. rex Ant. regn. ejus ***. *Ejus rei ergo ædem Laribus Permarinis vovit.* ‘ Permarinos ’ autem ‘ Lares ’ vocavit L. Æmilius, quia mari sibi affuerant. Nam Curius aram dedicaverat K. Maiis Laribus Præstitibus, quod præfuissent mœnibus urbis, auctore Ovidio Fastor. v. 129. *Sigon.* Prima hujus tabulæ verba Jac. Perizonius in margine Livii ita scribenda existimat: *Duello magno dirimendo regibus subigendis.* Et sane ita exhibet Atilius Fortunatianus in Arte apud Putsch. inter Grammaticos Vett. p. 2680. ‘ Apud nostros autem in tabulis antiquis, quas triumphaturi duces in Capitolio figebant, victoriæque suæ titulum Saturniis versibus prosequebantur, talia reperi exempla. Ex Regilli tabula: ‘ Duello magno dirimendo, regibus subigendis.’’ Ex quo constat, titulum versibus Saturninis conceptum fuisse. Verum quid fiet de voce *caput?* an corrupta, et loco non suo posita ita emendari potest? *caussa patrandæ pacis.* Per ‘ reges subigendos ’ forte intelligendi Antiochus ejusque filius Seleucus: nam filii regum etiam ‘ reges’ vocantur; vide ad II. 2. § 11. vel *regibus subigendis* est ‘ cogendis,’ et tum per ‘ reges ’ cum Sigonio intelligendi Antiochus et Eumenes.

L. Æmilio M. Æmilii filio] Sigonius existimat, hic intercidisse cognomen L. Æmilii, et nomen magistratus, quem gesserit, quum victoriam obtineret; quæ in ejusmodi re adfingi adcuratissime solebant. Legit itaque *L. Æmilio M. F. Regillo prætori.* Jac. Perizonius etiam in margine Livii emendandum censuit *L. Æmilio M. F. Regillo*, omissa voce *prætore.* Sigonio favet fragmentum inscriptionis, quæ est in basi columnæ rostratæ. Ejus prima, quæ supersunt, verba ita ex quorumdam sententia concepta sunt: *C. D.....M. F. M. N. C.....L*, quod supplent *C. Duilius M. F. M. N. consul:* ubi cognomen omissum est, quia nullum habuit; certe id non additur in Fastis Capitol. consularibus et triumphalibus a. CCCCXCIII. At T. Quinctius Cincinnatus in simili tabella triumphali dignitatis quidem nomen addidit, sed cognomen omisit VI. 29. ‘ Jupiter atque Divi omnes hoc dederunt, ut T. Quinctius dictator oppida novem caperet.’

Inter Ephesum, Samum, Chiumque] Hujus tabulæ, cujus Atilius Fortunatianus etiam meminit, postrema verba ita videntur emendanda: *inter Ephesum, Samum, Chiumque, insp. eos ipso Ant., ex. omni, eq., eleph., classis regis Ant. victa, fusa, fugataque est: ibique eo die naves longæ cum omn. soc. captæ XIII. Ea pugna pug., rex Ant. regnumque ejus in potestatem populi Romani redactum. Ejus rei ergo ædem Laribus Permarinis vovit.* Ursin.

§ 6 *Naves longæ cum omnibus sociis captæ LXII.*] Supra l. XXXVII. c. 30. ‘ Capessunt fugam, quadraginta duabus navibus in ea pugna amissis, quarum decem et tres captæ in potestatem hostium venerunt, ceteræ incensæ aut demersæ.’ Ex hoc loco patet, non tantum male hic in unico cod. legi *captæ LXII.* sed etiam melius Ursinum *captæ XIII.* emendasse, quam Sigonium, qui malebat *captæ XLII.* Mecum sentit Dukerus, qui insuper laudat App. Alex. in Syriac. p. 104. *ὧν τρισκαίδεκα αὐτοῖς ἀνδράσιν ἐλήφθησαν*: ubi tollendum putabat relativum *ὧν*, quia naves captæ non possunt numerari inter eas quæ *διεφθάρησαν.*

CAP. LIII. § 1 *Per invios montes vallesque saltus*] Vir doctus in Miscell. Obs. tom. II. p. 307. *montes callesque* emendat. Crevierius vocem *vallesque* occupasse putat locum alicujus epitheti, quod Livius *τῷ saltus* adposuerat, ac legendum esse conjicit *per invios montes difficilesque saltus.* Quidam ad marginem ed. Curionis, transpo-

sita copula, scribebat *per invios montes, valles, saltusque.* Verum, si id voluit Livius, mallem *vallesque et saltus.* Aliud latere arbitror, vel integrioris Msti, vel felicioris ingenii ope emendandum. Dukerus nihil mutandum putabat, quia *valles* semper sunt, ubi *montes*, et per eas plerumque difficilis et inpeditus est transitus.

§ 3 *Celeriter et ex provincia*] Videtur *Celeriter, ut ex prov. literæ Romam venerunt, suppl.* Jac. Gron. Particulæ illæ sæpius commutantur in membranis vetustis. Vide ad XXI. 28. § 8. At, judice Crevierio, gravius ulcus latet, et *Celeriter* hic omnino superfluum est, nec a Livio profectum videtur.

§ 5 *Galli Transalpini, tria millia hominum, in Italiam transgressi*] *Italiam transgressi* sine præpositione ed. Moguntina. ' Transgredi regionem ' est eam transire. Supra c. 22. ' Mædicam primum, deinde solitudines interjacentes Mædicæ atque Hæmo transgressus.' Verum is sensus hujus loci non est. Recte igitur Frob. 1535. emendavit *in Italiam transgressi.* ' Transgredi in regionem ' notat, transitis aliis locis in eam ingredi. Supra l. II. c. 39. ' In Latinam viam transversis tramitibus transgressus.' XXIII. 13. ' Qua die Hannibal in Italiam est transgressus.' XXXIX. 22. ' Galli Transalpini transgressi in Venetiam.' cap. 45. ' Galli Transalpini per saltus ignotæ antea viæ in Italiam transgressi.' XLI. 5. ' Ex Liguribus in provinciam Galliam transgressus.' XLII. 55. ' Postquam in Athamaniam est transgressus.' Vocula *in*, quæ in cod. aut certe ed. Mogunt. non adparet, elisa est ab ultima litera proximæ vocis. Vide ad X. 13. § 3.

Agrum a consule et senatu petebant] *A COSS. et senatu*, id est, *a consulibus*, ed. prima: *a COS. et senatu* Frob. 1531. *a consule et senatu* Sigon. et ed. ultima Gruteri, ac recentiores reliqui. Verum ambo consules Ligures provinciam sortiti erant; a quibus etiam et a senatu agrum Galli petisse videntur: at senatus alterutri consulum Fulvio rem commisit. Priscam igitur lectionem *a consulibus* revocavi.

CAP. LIV. § 2 *Quum desiderio anxius filii, tum pœnitentia crudelitatis suæ, quæ stimulabat animum: et alter filius, haud dubie, &c.*] Assentior Florebello ita legenti: *cum des. anxius filii, tum pœn. crud. suæ. Stim. animum et alter filius.* Sigon. Bene Florebellus. Sed malim adhuc illud *quæ* converti in *quin.* Gruter. Forte etiam legendum *haud dubius et sua et aliorum opinione rex.* Vide ad XXXIV. 43. § 5.

§ 4 *Et cum eo Antigonus Echecratis filius*] Philippi pater fuit Demetrius, qui decem regnavit annis: cui in regno successit Antigonus Echecratis frater, Philippi tutor, de quo multa Polyb. lib. II. ad finem. Hic igitur Antigonus, quicum Philippus hic loquitur, nepos ex fratre tutoris Antigoni fuit. *Glar.* Particulam *et* omittit ed. Moguntina, quæ etiam præfert *Euchecratis filius.* Frobenius a. 1531. *Echecratis* reposuit, quadriennio autem post vocalem connectentem addidit. Utrumque recte. ' Echecrates ' usitatissimum Græcis nomen est. ' Echecrates Thessalus ' memoratur Polybio l. V. capp. 63. et 82. ' Echecrates,' qui tempore Timæi vixit, et Dionysii tyranni nomine legationem obiit, eidem in Excerpt. de Virtut. et Vit. p. 1395. ' Echecrates ' sacerdos Apollinis Tegyræi Plutarcho in Pelop. p. 286. ' Echecrates Phliasius,' philosophus Pythagoreus, Diogenes Laërt. de Vit. Philos. VIII. 46. ' Echecrates,' Eetionis pater, Herodot. V. 92. Γόργοπας Ἐχεκράτους in marmore apud Gruter. p. CCXVII. Iisdem etiam usitatum fuit inde formatum nomen Ἐχεκρατίδης. Vide Suid. ea voce. Ὀρέστης ὁ Ἐχεκρατίδου υἱὸς τοῦ Θεσσαλῶν βασιλέως occurrit apud Thucyd. I. 91. Ἐχεκρατίδης ἀνὴρ Λαρισσαῖος apud

Paus. in Phoc. c. 16. Ceterum secundum Ludovicum Nonnium Comment. in Goltzii Græc. p. 202. Antigonus Gonatas præter filium Demetrium, qui in regno Macedoniæ successit, et Philippi pater, Persei avus exstitit, alium habuit filium Alcyoneum, unde nati Antigonus, qui tutor Philippi fuit, et Echecrates Antigoni hoc loco memorati pater. Alcyoneum sive Halcyoneum Antigoni Gonatæ filium fuisse, constat ex Plut. in Pyrrh. p. 406. et Diog. Laërt. de Vit. Phil. IV. 41. Echecratem, Antigoni tutoris fratrem, alterius Antigoni patrem recte statui, hic locus docet: denique Alcyoneum exstitisse patrem Antigoni tutoris et Echecratis, probatur ex conlatis locis Plutarchi et Pausaniæ, quorum ille Antigonum tutorem vocat ἀνεψιὸν Demetrii in Æmil. Paull. p. 258. hic vero in Achaic. c. 7. eumdem Philippi ἀνεψιόν. Vox autem ἀνεψιὸς æque patruelem ac fratris filium notat, eaque priori sensu apud Plutarchum, posteriori apud Pausaniam usurpari videtur. Hunc Antigonum tutorem viduam regis Demetrii uxorem duxisse, et ea ratione Philippi, qui successit, vitricum exstitisse, narrant Justin. XXVIII. 3. et Plutarch. ac Pausan. locis laud.

Regis vir majestatis] Malim *regiæ vir majestatis*. Rex enim fuerat. Ita ante legebatur. *Sigon.* Illud *regis* in una tantum ed. Basil. a. 1554. legitur, verisimiliter operarum errore. At *regiæ*, ut Sigonius emendavit, omnes reliquæ edd. præferunt.

Nobili etiam pugna adversus Cleomenem Lacedæmonium clarus. Tutorem eum Græci, &c. adpellarunt] Hunc Græci Euergeten et Sotera vocarunt, auctore Suida: Ἀντίγονος Εὐεργέτης νικήσας μάχῃ Κλεομένην τὸν τῶν Λακεδαιμονίων βασιλέα, ἐγκρατὴς ἐγένετο καὶ τῆς Σπάρτης, καὶ οὐ μόνον ἐκρίθη παρ' αὐτὸν καίρον Εὐεργέτης, ἀλλὰ καὶ μεταλλάξας Σωτήρ. Tutor autem Philippi pueri fuerat, ut Plutarch. quoque tradit in Paulo p. 258. qui hunc eundem Δώσωνα vocatum scribit. Et Pausanias in Achaic. c. 7. *Sigon.* Locus, quem Sigonius ex Suida laudavit, plenius apud eum videri potest; is autem, ut viri docti observarunt, sua hausit ex Polyb. v. 9. Prœlium vero inter Antigonum et Cleomenem describit idem Polyb. II. 67. et seqq. Hunc Antigonum Philippi tutorem fuisse, passim tradiderunt Plutarch. Pausan. et Justin. locis laud. Adde Polyb. II. 45. et Prologos Pompeii Trogi lib. XXVIII. Tutoris autem cognomine adpellatum fuisse, quod hic memorat Livius, aliunde nondum didici. Nummum ejus ediderunt Spanhem. de Us. et Præst. Num. diss. V. pag. 367. ed. Amstel. et Beger. in Thes. Brand. tom. I. p. 247. Verum nomini ejus nullum cognomen additur.

§ 6 *Nequaquam amicum Persea, inimicissimum reddiderat*] Scripsisse Livium existimo *neque ante amicum Persea*. J. F. Gronov. Recte Crevierius judicat, vulgatam lectionem satis claram per se videri. 'Persea nequaquam amicum,' id est inimicum, 'fecit inimicissimum.' Supra XXIV. 26. 'Cædemque, per se miserabilem, miserabiliorem casus fecit.' XLII. 25. 'Sua sponte infestum Persi senatum insuper accenderunt.' Epit. Liv. lib. XLVIII. 'Id nunciantes infestum jam senatum Karthaginiensibus infestiorem fecerunt.' Sall. Jugurth. c. 10. 'Tua virtute nobis Romanos ex amicis amicissimos fecisti.' Mox § seq. *hæreditas ventura regni esset ad Persea* edd. ante Froben. 1535.

§ 8 *Quum multa adsoleat veritas*] *Adsolet* ed. Mog. et ejus traduces: *adsoleat* emendavit Frob. 1535.

§ 9 *Qui Romam legati fuerant*] *Romani legati* ed. Mog. pro quo recte Frob. a. 1531. *Romam legati* restituit. Ita l. XXVIII. c. 9. 'Quum Q. Fabius, Maximi filius, legatus ab M. Livio consule Romam ad senatum nunciasset.' XXXIII. 48. 'Legatum se Tyrum

dici jussit.' XXXIX. 35. 'Legationem Romam adversus gentem Achæorum ita de ipsis meritam suscepissent.' Epit. Liv. l. XXXV. 'P. Scipio Africanus legatus ad Antiochum.' Paullo ante Crevier. legendum conjicit *Suspecti ex ministris.* In sequentibus vero male ed. Mog. *Flaminii:* Frob. a. 1535. recte dedit *Flaminini.*

CAP. LV. § 1 *Eas falsas esse, et a scriba vitiatas*] Non prima ed. non Aldina, non plures aliæ habent τὸ *Eas:* est ergo recentiorum, non Livii. Adde quæ ad XXXIV. 56. *J. F. Gronov.* Voculam *Eas,* quam recte Gronov. expunxit, primum inveni in ed. Lugdunensi 1553. tum in Sigonianis, et hinc in reliquis recentioribus ante Gronovium. Vide etiam Gronov. ad I. 1. § 11.

§ 2 *Forte Xychus obvius fit Antigono*] De hoc Xycho ne uno quidem verbo ulla in superioribus fit mentio, quum alios Persei fautores nominarit, ut Philoclem et Apellem. *Glar.* Ideo forte Livius nullam antea Xychi mentionem fecit, quia eos tantum nominatim memoravit, qui, maxima dignitate in aula Philippi præditi, præcipui auctores exstiterunt fraudis ac perfidiæ, qua Demetrius periit. Inter eos refero Apellem et Philoclem, τοὺς τότε δοκοῦντας εἶναι πρώτους φίλους τοῦ βασιλέως, teste Polyb. Exc. Legat. num. XLVI. Hi enim legati Romam missi exitiales Demetrio literas iude adtulerunt, ut Livius narrat, non tantum cap. præc. sed etiam capp. 20. et 23. Xychus vero non ejus erat dignationis, sed legatorum tantum minister, et forte scriba. Certe modo præcessit, rumorem in aula fuisse, literas, sub nomine Flaminini a legatis Apelle et Philocle adlatas, falsas esse, et *a scriba* vitiatas. Sequitur vero Xychum ordinem omnem facinoris legatorum, 'ministeriique sui' exposuisse.

§ 3 *Magno te æstimaturum*] Ita recte Froben. a. 1531. emendavit, quum priores præferrent *existimaturum.* Vide ad XXXIV. 2. § 5.

§ 4 *Forte vocatum perductumque in regiam vocari juberet*] Locum asterisco notavi, quia sententia explcta non est. Quæ quidem hæc videtur fuisse: *Hortatur inde, ut eum forte vocatum, &c.* Hic autem Xychus scriba legatorum videtur fuisse, quia subdit, 'ordinemque omnem facinoris legatorum, ministeriique sui exposuit.' *Sigon.* Quid hoc *forte vocatum?* dein *vocari forte vocatum?* Leg. *forte oblatum.* Et vere: nam antea dixit 'forte obvius.' *T. Faber.* Locus asterisco signat Sigonius, quippe implenam sententiam requirere *Hortatur inde, ut eum forte vocatum.* Fieri potest, sed nihil requiret tale integra sententia, si scribas *jube.* Quis autem non offenditur illo *vocatum vocari?* præsertim quum falsum sit *vocatum.* 'Forte Xychus obvius fit Antigono' dixerat. Scribe, *Forte oblatum perductumque in regiam vocari jube.* Lib. V. c. 13. 'Palantes, veluti forte oblati, populatores Capenatis agri.' *J. F. Gronov.* Recte Crevierius viris doctis, *oblatum* pro *vocatum* legentibus, adsentitur. 'Forte oblatum' est forte obviam factum. Ita XLII. 66. 'Phalanx, &c. captivorum agmini oblata, vehiculisque frumento onustis.' Similiter 'se obferre' dicuntur, qui obviam eunt, obcurrunt. Supra II. 60. 'Concordiæ ducis exercitusque non ausi obferre se.' III. 50. 'Non satis audentibus singulis invidiæ se obferre.' Idem vero Crevierius judicat, necesse non esse, ut *juberet* mutemus in *jube:* mutationem enim orationis directæ in indirectam, quamvis non admodum frequens sit, non carere tamen exemplis. In eam rem laudat orationem Quinctii ad Achæos XXXV. 49. in qua varie modo indirectam, modo directam orationem iterum iterumque adhibet.

§ 5 *Parvo metu admoto*] *Amoto* ed. Mog. pro quo recte Froben. a. 1531.

dedit *admoto.* Passim hæc verba a librariis commutantur. Vide ad II. 12. § 13. III. 38. § 11. V. 32. § 7. c. 51. § 9. VI. 16. § 8. c. 25. § 11. c. 33. § 5. aliisque locis. Adde Rob. Titium ad Calp. Ecl. v. 44. et Modium Novant. Ep. XVII. Pari modo librarios ubique confudisse omnia verba cum præpositione *a* et *ad* composita, olim docui ad Silii XI. 14. Ejusdem rei varia in Mss. Livii exempla obcurrunt. Ita 'abdere' et 'addere' II. 45. § 7. 'abducere' et 'adducere' XXVII. 29. § 1. 'abesse' et 'adesse' XXIII. 8. § 11. 'abjicere' et 'adjicere' X. 30. § 6. 'abire' et 'adire' VI. 13. § 4. 'abjudicare' et 'adjudicare' IV. 1. § 4. 'ablatus' et 'adlatus' III. 42. § 6. 'ablegare' et 'adlegare' V. 2. § 4. 'abnuere' et 'adnuere' XXXVI. 34. § 6. 'abortus' et 'adortus' IV. 33. § 9. 'abripere' et 'adripere' II. 33. § 7. 'abscisus' et 'adcisus' III. 10. § 8. 'absumere' et 'adsumere' II. 42. § 4. 'amoliri' et 'admoliri' V. 22. § 3. 'amonere' et 'admonere' III. 4. § 1. 'aversus' et 'adversus' II. 31. § 6. 'avocare' et 'advocare' IV. 61. § 4. Verum hæc sufficiunt.

§ 6 *Missi, ... Philoclem, &c. obpresserunt*] Lectio hæc debetur editioni Frob. 1531. In prioribus fuit *misit, ... Philoclem, &c. obpresserunt.* Mox *ad Chæream persequendam quemdum* ed. Mog. Ordinem dictionum mutavit eadem Frobenii ed.

§ 7 *De Philocle nihil certi vulgatum est*] *Negatum est* ed. Mog. quod quum sensui non conveniret, Frob. a. 1531. edidit *traditum est*, at quadriennio post *vulgatum est:* quod propius ad primam lectionem accedit, et æque sensui satisfacit atque illud quod prius receperat.

Audacter negantem, postquam in conspectum adductus sit Xychus, non ultra tetendisse] Prima et eidem proximæ edd. *audaciter.* Idem restituimus lib. XXII. cap. 25. 'Audaciter se laturum fuisse de abrogando Q. Fabii imperio.' *J. F. Gron. Audacter*, pro *audaciter*, primum obcurrit in ed. Paris. 1573. Præterea *negant, postquam in conspectum adductus sit, Xychum non ultra tetendisse*, et mox *adfirmabant* edd. principes, pro quo recte Froben. an. 1531. dedit quod nunc vulgo exstat.

§ 8 *Quod alter perisset*] Melius *superesset*, ut referatur ad Perseum, non ad Demetrium, quemadmodum placet Florebello. *Sigonius.* Muretus *quod alter superesset.* J. F. Gronovius. Virorum doctorum conjecturam Crevierius optime adstruit loco Livii cap. seq. 'Quando in eam fortunam veni, inquit, Antigone, ut orbitas mihi, quam alii detestantur parentes, optabilis esse debeat.'

CAP. LVI. § 2 *Qui, spe potiundi ad pœnam*] Primam vocem, quæ ab edd. prioribus aberat, Frob. 1531. adscivit. Antea vero § præc. *Omnia Perseus certior factus detecta esse* præfert ed. Mog. Sed seriem vocabulorum Froben. 1535. mutavit.

§ 3 *Obnoxius erat, neque pudendum aut pœnitendum*] Moguntini ex cod. suo vulgarunt *et neque pudendum.* At Frob. 1531. voculam *et* ejecit; quod probare nequeo, si invito unico cod. fecit: *neque* enim commode accipitur pro 'non,' ut sæpe alibi. Plant. in Menæchm. IV. 3. 13. 'Neque edepol te fraudandi caussa posco.' Paullo ante *Antiochus eum igitur appellat* ed. Mog. pro quo idem Frob. 1531. *Antigonum igitur* emendavit.

§ 4 *Tutela ejus custoditum*] *Concustoditum* male ed. Mog. *custoditum* refinxit Frob. a. 1531. 'Concustodire' alibi nondum observavi; neque etiam, si vox probæ notæ foret, sensus eam hic exigeret.

§ 7 *Omni genere honoris producere eum*] Elegans in hac re verbum est *producere.* Cic. de Amic. c. 20. 'Non enim tu possis omnes tuos ad honores amplissimos producere:' ubi vide Grævium.

§ 9 *Eum diris agitarent*) *exstinctum esse cum exsecrationibus alterius*] Antea legebatur, *cum identidem species et umbræ insontis int. filii cum diris agitarent, extinctum esse cum ex. alterius.* Qui postea emendarunt, fecerunt recte *eum diris*, non ita autem recte, quod *extinctum esse cum execr. alterius* scripserunt. Quantum autem ipse intelligere possum, ii germanum hujus loci sensum assecuti non sunt, qui ex hac verborum dispositione nullus percipi potest. Ineredibile est enim, quam luxata fuerint verba hujus extremi lib. XL. in illo exemplari Germanico. Itaque, nisi sæpe ea in ordinem suum redigas, vix sensum invenias. Quod, qui ante me hunc librum emendarunt, et senserunt etiam, et fecerunt. Hæc igitur verba in hunc modum mihi videntur esse ordinanda: *curisque et vigiliis, cum id. species et umbræ insontis int. filii eum diris ex. alt. agitarent, extinctum esse.* Sic locutus est XXVI. 25. 'Diram execrationem in populares obtestationemque, quam sanctissimam potuerunt, adversus hospites composuerunt.' Et X. 41. 'Dira execratio et furiale carmen.' Item lib. XXVIII. Et Plinius XXVIII. 1. 'diras precationes' dixit. Sensus per se ex verbis ipsis perspicuus est. *Sigon.* Recte Sigonius, in libro, unde hæc habemus, fuisse *cum diris*, deinde *extinctum esse execrationibus:* recte, multa in eodem libro luxata fuisse. Sed non probat, quod conjicit, *eum diris exsecrationibus alterius agitarent, extinctum esse.* Longe melius illæ exsecrationes conveniunt morienti, quam ante mortem a manibus filii agitato et vexato. Sic igitur potius, *curisque et vigiliis (quum id. species et umbræ insontis int. filii agitarent) ext. esse cum diris exsecrationibus alterius.* Sive malis, *filii eum agitarent*) *extinctum inter diras exsecrationes alterius. Tamen admoveri.* Nam et hoc ordine postremorum dum verborum scriptus, quibus sine caussa locum mutarunt. *J. F. Gron.* Ed. Mog. legit *filii cum diris agitarent, exstinctum esse exsecrationibus alterius.* Eam autem lectionem omnino vitiosam esse, nemo non videt. Frob. primo a. 1531. *eum diris* pro *cum diris* edidit; quadriennio vero postea, inserta voce, *exst. esse cum exsecrationibus.* Eam lectionem Sigonius rejecit, et vicissim Sigonii emendationem J.F. Gron. cujus prior conjectura, qua, nulla litera mutata, seriem vocum turbatam in ordinem justum composuit, præferenda est. Clericus utramque Gronovii conjecturam commiscuit, et ex secunda recepit *eum agitarent*, ex priori *cum diris exsecrationibus;* cujus lectionem Crevierius servavit. Verum pronomen *eum*, quod necessarium non est, et facile ex præcedentibus subintelligi potest, iterum expunxi. Posses unius tantum vocis trajectione *filii agitarent, cum diris exstinctum esse exsecrationibus alterius.*

§ 10 *Tamen admoveri potuisset Antigonus*] Mogruntini sine distinctione *exs. alterius tamen admoneri potuisset.* Aldus *exs. alterius tamen: admoneri potuisset.* Froben. an. 1535. *exs. alterius: admoneri tamen potuisset.* Parisini deinde 1573. *admoveri* dederunt, pro *admoneri.* Gronovius denique an. 1665. vocum ordine restituta, *tamen admoveri.* Sane licet vox *tamen* alteri voci sæpe subjungatur, id tamen non semper religiose observatum est, et hinc invitis codd. ordo vocum mutari non debet. Vide Cortium ad Plinii Ep. I. 12. § 12. et ad Sall. Catil. cap. 20. § 12. Adde Ondendorp. ad Cæs. B. Gall. v. 35. *Admoveri* autem Crevier. exponit, nempe 'ad spem regni:' præcessit enim, 'haud dubium fuit, quin eum in possessione regni relicturus fuerit.' Ita 'ad curam reipublicæ admovere' dixit Sueton. Aug. cap. 64. 'ad spem successionis admovere' in Calig. cap. 12. Solent autem 'movere' et 'moncre' eorumque composita a librariis commu-

tari. Vide ad XXXV. 35. § 5. Sed omnino legendum est, ut olim edebatur, *tamen admoneri*. Antigonus enim eo tempore, quo Philippus moriebatur, aberat, ab eo legatus ad Bastarnas, ut constat ex cap. seq.

Si haud statim palam facta esset mors regis] Videtur altera parte defecta oratio, et *aut* legendum pro *haud:* nam alioqui nullus sensus est. Neque enim haud statim palam facta est mors regis. *Glar.* Glareanus sic: 'Videtur altera parte,' &c. quod laudo. ['Hic semel propitium habet Sigonium Glareanus. Verum tot locis ante eum restitutis nulla est gratia.'] *Sigon.* Emendat Glareanus, aut putat locum defectuosum. Frustra. Statim palam non facta fuit, nempe per regiam: at statim Perseo innotuit per medicum. *Gruterus.* Ant. Perizonius Glareano in margine Livii adsentitur, ac legendum censet *si aut adfuisset, aut statim palam facta esset mors regis.* Et ita Crevier. nisi quod malit *si aut tum adfuisset.* Si tamen verbis præcedd. *admoneri* verior lectio, ea conjectura admitti nequit, et præstat ut Gruteri expositionem amplectamur; vel, ut Roëllius conjicit, τὸ *haud* deleamus.

§ 11 *Nuncios prædispositos, ita ut convenerat, misit*] Quid si legas *nuncios per dispositos equos?* ut XXXVII. 7. 'Gracchus per dispositos equos die tertio Pellam pervenit.' *Sigonius.* Ejus conjecturæ non nihil favet ed. Mog. *nuncios perdispositos* præferens, pro quo *prædispositos* Frohen. a. 1535. emendavit.

CAP. LVII. § 3 *Inde prægressi, qui nunciarent regi, Antigonus et Cotto (nobilis erat Bastarna) ea res Antigonus sæpe Junius cum ipso, &c.*] Locus est mire corruptus, quem nos sanare non possumus. Cæterum etiam hoc dubium, de eodemne Antigono loquatur, an de alio: sed videtur de eodem Echechratis filio loqui, quasi dicat, si aut statim palam facta esset mors regis, aut Antigonus domi fuisset cum patre, si modo ille adhuc vivebat, admoneri potuisset. Sed ea omnia mihi suspecta sunt. Scio quosdam emendare conatos, sed mihi non satisfecere. *Glar.* Ante legebatur *ea res Antigonus.* Quidam fecerunt *de ea re.* Ego malim *erat Antigonus.* Cur enim dicat *de ea re*, cum addat 'ad concitandos Bastarnas?' Malim ergo, *erat Antigonus perinvitus cum ipso Cottone legatus.* Nam cum dicturus fuerit cap. præc. 'Admoneri tamen potuisset Antigonus, si aut statim palam facta esset mors regis, aut tum apud regem fuisset.' Ne statim patefieret mors regis, Calligenes medicus causam attulit. Ne tum adesset Antigonus, incidit, quod perinvitus erat legatus cum Cottone ad Bastarnas concitandos missus. Reddit ergo rationem, cur uterque, et Cotto et Antigonus, ad Bastarnarum adventum nunciandum regi prægressus erat, alter quia Bastarna erat, alter perinvitus. Quod autem ait etiam *nobilis erat Bastarna*, malim *nobilis is erat Bastarna.* Sic enim fere loqui solet Livius, et lapsus facilis est et usitatus, ut XLI. 1. 'Castra ad lacum Timavi posuit: imminet mari is lacus:' et XLII. 43. 'Prætor novus Ismenias: is erat vir nobilis ac potens.' Item c. 51. 'Leonides Lacedæmonius: regii is generis ferebatur.' *Sigon.* Livius edidisse videtur, *Id, prægressis, qui nunc. regi, Ant. et Cot. (nobilis erat Bastarna, et Ant. per. cum ipso Cott. legatus ad conc. Bastarnas missus) haud procul Amph. famæ incertæ nuncii occurrerunt.* Exemplar scriptum *nobilis erat Bastarna ea res Antigonus:* unde alii *de ea re Antigonus.* Sigonius *nobilis is erat Bastarna. Erat Antigonus.* J. F. Gron. *Id* pro *inde* cum Gronovio reponere necesse non videtur. Per se enim patet, ad quid nunciandum prægressi sint. Contra *prægressis, qui nunciarent regi, Antigono et Cottoni* cum eodem emendan-

dum puto. Nisi enim ita legamus, periodus male cohæret. Mox recte idem Gronov. pronomen *is*, quod Sigonius ex conjectura adoptavit, deleudum censuit. Verum quidem esse agnosco, innumeris locis Livium voculam hanc addidisse, ut parenthesiu cum reliqua oratione connecteret; at vicissim negari nequit, parentheses simili connexione defectas Livio frequentes esse. Ita I. 4. 'In proxima adluvic, ubi nunc ficus Ruminalis, (Romularem vocatam ferunt) liberos exponunt.' II. 32. 'In sacrum montem secessisse (trans Anienem amnem est) tria ab urbe millia passuum:' ubi vide. Lib. v. cap. 28. 'Poscentes, ut confestim inde ad castra hostium duceret, (in conspectu erant posita in plano,) nihil pœnæ recusabant, ni ea ante noctem expugnassent.' XXIII. 15. 'Postquam Neapolim a præfecto Romano teneri accepit, (M. Junius Silanus erat,) petit Nuceriam.' XXV. 26. 'Major pestis Pœnorum castra, quam Romana, (diu circumsedendo Syracusas cœlo aquisque adsuerant magis,)adfecerat.' XXVI. 6. 'Inmissis ab Hannibale, qui (habuit quosdam) gnari Latinæ linguæ juberent consulum verbis.' XXVII. 32. 'Postero ad castellum (Pyrgum vocant) copias omnes eduxit.' c. 33. 'Magistrum equitum C. Servilium (tum ædilis curulis erat) dixit.' XXVIII. 3. 'Ad obpugnandam urbem (Oringin barbari adpellabant) mittit.' XXXVII. 27. 'Ad aversa insulæ (objecta aquiloni ad Chium et Erythras sunt) quum pararent trajicere.' Eodem cap. 'In portu urbis (Geræsticum ipsi adpellant) navibus constitutis.' c. 47. 'Prætores exinde facti duo Q. Fabii, Labeo et Pictor, (flamen Quirinalis eo anno inauguratus fuerat,)' &c. XXXVIII. 41. 'Ad vicum Maronitarum (Saren adpellant) posuerunt castra.' XL. 58. 'In montem ingentis altitudinis (Donucam vocant) concesserunt.' XLIV. 28. 'Inde Subota (insula est interjecta Eleæ et Atho) trajiciunt.' Quum itaque ex tot, et quæ plura laudari possent, exemplis constet æque Livium hoc modo locutum esse, quam illo quo ipsum loqui solere Sigonius adfirmavit; in his sequi debemus fidem codicum, vel, si dissentiant, qui eorum fide dignissimi et integerrimi sunt. Præterea quum Moguntini, qui primi ex unico cod. ultimam hanc partem lib. XL. publicarunt, pronomen *is* omiserint, id temere a Sigonio additum esse judico. Eamdem ob caussam faveo viris doctis, eam vocem similesque auspiciis Mstorum delentibus v. 32. § 8. VII. 5. § 4. XXII. 46. § 9. XXVIII. 3. § 2. XXXIV. 8. § 4. Contra eorum sententiæ favere nequeo, ubi vel ex conjectura addiderunt, ut XXII. 1. § 19. XXV. 25. § 5. XXVIII. 8. § 6. vel ex optimo cod. Mog. adscitam ejecerunt, ut XXXIV. 56. § 1. XXXVI. 16. § 3. Iusuper *ea res Antigonus sæpe Junius* ed. Mog. quæ corruptissima esse satis adparet: *de ea re Antigonus sæpe invitus* ed. Frob. 1535. *erat Antigonus perinvitus* Sigonius: *et Antigonus perinvitus* J. F. Gronovius. Contra *sæpe invitus*, ut Frob. edidit, ex vestigiis cod. Mog. legebat in margine Livii Jac. Perizonius. Antigonum tamen sæpe ad Bastarnas missum esse, aliunde nou constat. Trienuium ferme erat, ex quo Philippus eos concitandi consilium cepit. Supra h. lib. cap. 5. Ultimis autem vitæ ejus temporibus adeo frequenter Antigonus ab eo abfuisse non videtur, qui unus ex honoratis ejus amicis incorruptus permanserat, c. 54. Quum autem Antigonus successor regni a Philippo destinaretur, perinvitus legationem ad Bastarnas susceperat.

Haud procul Amphipoli famæ incerti nuncii obcurrunt] In ed. Moguntina, quæ prima ex unico codice ultima hujus libri vulgavit, reperio *fama*. Unde vix aliter existimare possum,

quam Livium dedisse *fama, dein certi nuncii occurrerunt.* Solent enim res magnæ, qualis est mors regis alicujus, primum famæ velocitate, et postea demum certis nunciis significari. Atque ita plane XXXVII. 51. 'Fama deinde de rebus in Asia gestis temere vulgata sine auctore, et post dies paucos nuncii certi literæque imperatoris Romam allatæ.' Cicero ad Quintum Fr. I. 1. 'Etsi non dubitabam, quin hanc epistolam multi nuncii, fama denique ipsa esset sua celeritate superatura.' *Jac. Perizon.* Si primæ edd. præferrent *famæ incerti*, quam lectionem demum Frob. 1531. proposuit, Perizonii conjectura, quæ mire Crevierio placet, verisimillima videretur: nunc vero, quum præferant *fama incerti*, verius existimo *fama, inde certi nuncii.* Ut autem ita sentiam, exigunt ductus literarum. Scriptum fuerat *iñ* pro *inde;* evanescente autem compendii nota factum est *in.* Vide ad X. 20. § 6. *Inde* vero est 'deinde.' Vide ad XLII. 55. § 6.

§ 4 *Et commeatus ut Philippus Bastarnis præstaret*] Et hic audacter recentiores: nam veteres illæ, ut fuit in unico libro, *ut Philippus daret.* J. F. Gron. *Præstaret* reposuit Frob. 1535. quum autem cod. Moguntinum ob oculos habuerit eo tempore, incertum est an non ita in unico libro invenerit. Non sustinui igitur *daret* cum Clerico et Crevierio revocare. Mox *facere possit* ed. Mog. pro quo Frob. 1531. *posset* recepit.

§ 5 *Inque eorum agro sedes dare Bastarnis*] Scriptus *se fundare.* Recte *sedes:* sed verbum erat integrum retinendum. Imitatur Virgilii, mutato sensu, VIII. 478. 'saxo incolitur fundata vetusto Urbis Agyllinæ sedes.' *J. F. Gronov.* Et Æn. V. 759. 'Erycino in vertice sedes Fundatur Veneri Idaliæ.' *Duk.* Iterum Frob. 1531. *sedes dare* adscivit.

§ 7 *Nec enim aut lingua aut moribus æquales abhorrere*] Nam utrique Gallicæ originis erant. De Scordiscis vide Just. XXXII. 3. de Bastarnis Vales. ad Excerpt. Peiresc. p. 79. Sed hic locus mihi, non tam quod ad rem ipsam, quam quod ad verba attinet, suspectus est. Sententia eorum aperta est, Scordiscorum linguam et mores nihil, aut non multum a Bastarnarum lingua et moribus discrepare. Verum hoc mihi non admodum commode ita videtur exprimi, Scordiscos 'non abhorrere Bastarnas aut lingua aut moribus æquales,' pro et lingua et moribus, sive tam lingua, quam moribus æquales. Scio Gronov. ad Livii IV. 44. scribere, se non offendi hoc genere loquendi 'abhorrere æquales.' Nec quisquam alio loco eo offendi possit. Nam ita Cic. pro Cluent. c. 14. 'Nemo illum aditu, &c. dignum judicabat; omnes adspernabantur; omnes abhorrebant; omnes ut aliquam pestem fugiebant.' Et Sueton. Aug. c. 83. 'Pumilos atque distortos et omnes generis ejusdem, ut ludibria naturæ malique ominis, abhorrebat.' Sed hoc interest, quod in his 'abhorrere' est aversari, aversum esse, quo pro eo, quod Suetonio est 'abhorrere,' utitur Seneca Ep. 50. 'Ipse enim aversissimus ab istis prodigiis sum.' Verum quum hæc significatio verbi 'abhorrere' neque in Liv. IV. 44. neque hic locum habeat, non immerito quis hoc genere loquendi tam hic, quam ibi, offendi possit. Forsitan temere facturus videbor, si receptam scripturam hujus loci sollicitare audeam; sed hoc nihil me movet, quo minus libere dicam, me dubitare, an vox *æquales* potius ab alio quovis, quam a Livio, sit. Causa hæc est, quod nusquam alibi invenire potui, eos, qui eadem lingua, aut iisdem moribus utuntur, 'lingua' aut 'moribus æquales;' quibus alia lingua, alii mores sunt, 'lingua' aut 'moribus inæquales' dici. 'Similis,' 'consimilis,' 'dissimilis moribus,'

'similitudo' ac 'dissimilitudo linguæ' ac 'morum,' et alia hujusmodi in Cicerone et plerisque scriptoribus Latinis sæpe leguntur. Liv. VIII. 6. 'Lingua, moribus congruentes.' XXVIII. 12. 'quibus non lex, non mos, non lingua communis.' I. 18. 'dispares moribus.' Sallust. Catil. cap. 6. 'Dissimili lingua, alius alio more viventes.' Cic. Orat. III. 7. 'Dissimilitudines linguæ.' Donec igitur didicero apud probatos scriptores legi *æqualis lingua*, aut *moribus*, non desinam suspicari *æquales* ab aliquo interpretandorum verborum 'nec abhorrere' causa in margine scriptum, ac deinde pro Liviano habitum fuisse. Certe nihil opus erat eo hic inculcato. Liv. XXI. 33. 'Per eosdem Gallos, haud sane multum lingua moribusque abhorrentes, quum se immiscuissent colloquiis montanorum, eductus.' In quo, ut in multis aliis, 'abhorrere' est differre, discrepare; quæ significatio, expulsa voce *æquales*, huic loco convenientissima est. *Duk.* Dukero tantum non consentit Crevierius. Vocem enim *æquales* aut tollendam, aut inmutandam censet.

§ 8 *In omnem eventum consilia commodabantur*] Malim *accommodabantur*, a litera ex præcedenti voce *consilia* repetita. Sic Cicero ad Fam. IV. 15. 'Id si scissem, ad id meas literas accommodavissem:' et alibi (de Divin. II. 52.) 'Ut iidem versus in aliam rem accommodari posse viderentur.' Et Livius XLI. 24. 'Ad hæc, quæ palam geruntur, consilia nostra accommodare oportet.' *Sigon.* Cic. pro L. Manil. c. 20. 'Majores nostros semper ad novos casus temporum novorum consiliorum rationes accommodasse.' *Duk.* Recte Sigonius, adsentiente etiam Crevierio. Eodem verbo utitur Liv. III. 20. 'Suos potius mores ad ea adcommodabat.' XL. 29. 'Vulgatæ opinioni adcommodata fide.' Pari errore *commoda* præfert eod. Mogunt. XXXVII. 52. § 10. ubi alii partim *accommoda*, partim *adcommoda*, partim *accommodata* legunt. Et quidem syllaba *ac* facile excidere potuit ob literam ultimam præced. vocis *consilia*, et primam hujus *commodabantur*, quas duplicare librarii neglexerunt. Eadem ratione 'ita pulsæ,' pro 'ita appulsæ' datum est XXX. 10. § 3. 'loco munito,' pro 'loco communito,' XXX. 7. § 3. 'quanta soleret,' pro 'quanta assoleret,' XXXIV. 44. § 2. 'consules Postumius,' pro 'consules Sp. Postumius,' XXXIX. 6. § 2. ubi alia vide. Mox *forent Dardani Bastarnæ tamen sublatos* edd. ante Frob. 1531. Præterea *ex reliquis Bastarnarum* eædem edd. Similiter variant librarii IX. 40. § 18. XXIX. 32. § 3. XXXVI. 19. § 9. et alibi. Vide ejus generis plura ad XXXII. 6. § 6. et XXXVIII. 27. § 8.

§ 9 *Sive prospere gessissent*] Ita olim edebatur XXV. 22. 'Quia consules, ubi summa rerum esset, ad id locorum prospere gererent:' ubi ex præcedenti *summam rerum* subintelligit Gebhard. *prospere rem gererent* ex vestigiis Mstorum Gronov. scribendum conjicit. Hic vero nihil præcessit, quod ad *prospere gessissent* subintelligatur. Si quis tamen *rem* subintelligendum existimet, non adversabor, modo mihi integrum sit existimare, *rē* vel *rem* potius intercidisse ob ultimam syllabam vocis præced. ac legendum esse *prospere rem gessissent*. Vide quæ ad d. l. Livii notantur. Ita forte in optimo Mog. c. 10. § 15. *τὸ rem* excidisse monui ob ultimam syllabam vocis præced. *deducerem*. Gronovius hunc locum laudavit ad XXXIX. 54. § 10. ut probet 'gerere' et 'agere' promiscue poni.

Romanis aversis in Bastarnarum bellum] *Reversis* ed. Mog. quod Froben. 1531. recte in *aversis* mutavit. Infra XLIII. 18. 'Ne quid, averso se in Romanum bellum, periculi subesset.' Vide ad VI. 23. § 8. et XXXV. 31. § 1.

CAP. LVIII. § 1 *Ingressi sunt paca-*

to agmine, fide Cottonis] Ita Frob. 1531. edidit; priores legebant *Digressi sunt pacato agro deinde Cottonis.* Et quidem *Digressi sunt* nempe ex antiqua patria, in qua antea habitarant, vel a flumine Istro, quem eos trajecisse cap. præc. dixit. ‘ Pacatus ager ’ est II. 59. XXXVI. 20. XXXVII. 46. et XLIII. 4. Præstat tamen vulgatum. Cap. præc. ‘ Fide sua obligata, pacato agmine transituros Bastarnas.’ ‘ Pacatum agmen ’ etiam est XXIV. 20.

Sed haud multo post famam mortis Philippi] *Et haud multo* ed. Mog. cujus loco recte Frob. 1531. emendavit *sed.* Particulas illas passim a librariis confundi, vidimus ad XXI. 26. § 6. Adde XXXII. 34. § 6. XXXVI. 35. § 7. c. 43. § 4. XXXVIII. 33. § 11. et c. 47. § 8. *Haud multo post famam*, ut Cic. post Redit. in Senat. c. 2. ‘ Non multo post discessum meum universi me revocavistis.’ Malim tamen *haud multo post ob famam*, vel *propter famam.* Forte scriptum fuerat *ℙpt' famam*, et prior earum vocum intercepta est a præcedenti ob ductuum similitudinem. *Haud multo post* absolute, ut XXXVII. 52. ‘ Haud multo post M. Aurelius Cotta, &c. Rhodiique Romam venerunt.’ Posses etiam *haud multo post famam mortis Philippi adlatam*, vel quid simile. Sed prius malo. Mox corruptissime ed. Mog. *erant, Bastarnæ euito contentio esse poterant.* Quod nunc editur, Frob. eodem tempore reposuit.

§ 3 *Quo ubi ire Bastarnæ vellent*] Lege *quum subire Bastarnæ vellent.* J. F. Gron. Conjecturam Gronovii probat Crevierius.

Gullos spoliantes Delphos] Hanc historiam plenissime scribit Pausanias in Atticis c. 4. *Sigon.* Adde Pausan. in Phocic. XXIII. Justin. XXIV. 8. et quos viri docti ibi laudarunt. Mox *nequiquam* ed. Mog. Vide ad c. 47. § 9.

§ 4 *Fulguribus præstringentibus*] *Fulgoribus* ed. Mog. quod recte Frob. 1531. mutavit in *fulguribus.* Sueton. Aug. c. 29. ‘ Cum expeditione Cantabrica per nocturnum iter lecticam ejus fulgur præstrinxisset.’ De verbo ‘ præstringere ’ vide quæ notavi ad Silii I. 358. et Cannegiet. in Diss. de Aviano c. 22.

§ 5 *Ut lucere viderentur corpora*] Pro *lucere, peti* habet archetypon. *Gelen.* Moguntini ediderant *ut luce viderentur.* Cervicorn. *ut lucere viderentur.* Mox § seq. *Deos res fugæ esse* primæ edd. Idem Cervic. *autores* pro *res* admisit.

§ 7 *Dissipati procella, quum, tamquam ex naufragio, plerique semiermes in castra, &c. redissent*] Corruptissime ed. Mog. *dissipati procellarum tamquam ex naufragio prœliique se inermes :* postea Ascens. 1530. pro duabus ultimis vocibus dedit *cum inermes.* Quod autem nunc vulgo circumfertur, Frob. 1531. restituit. Quum autem Moguntini verbis seqq. *consultarique, quid agerent* edidissent, eadem Frobenii ed. superfluam copulam *que* delevit.

§ 8 *Clondico duce profecti erunt*] Ex epitome lib. XLIII. legendum est *Elonico.* Sigon. *Elonico* legendum, ait Sigonius, ex Epit. lib. XLIII. At valde dubium est, an ibi eodem de homine agatur. Tum libri illic *Olonico.* Retineamus igitur, quod erat in unico codice, *Clondico.* J. F. Gron. Ed. Mog. præfert *Claudico,* pro quo Froben. 1531. restituit *Clondico.* Infra XLIV. 26. memoratur ‘ Clondicus,’ sed regulus Gallorum.

Transdanubianum regionem repetiit] *Apolloniam meridianam regionem* ed. Mog. Sed vulgatæ lectionis auctor Frob. 1531. exstitit : idem tum etiam *repetiit* reposuit, quum in prioribus legeretur *repetit.* Vide ad v. 51. § 3. et XXVII. 42. § 16. Adde quæ notantur ad XXXVII. 45. § 2.

§ 9 *Tum firma re tres legatos*] *Dum firmaret res,* pro *tum firma re tres,* legendum. *Gelen.*

CAP. LIX. § 2 *In singulos milites trice-*

nos æris] Clericus, *tricenos æris* exponens tres dueatones aut Philippeos, voces *tricenos* et *trecenos* confudit. Sane *trecenos* legendum videtur, quod altera summa nimis sit exigua. Vide hoc lib. ad c. 34. § 8. Et ita legunt edd. Cervicorni, Paris. 1529. et Ascens. 1530. Crevierius etiam eam lectionem probat.

§ 4 *M. Attilius Volso. Prætorum inde, tribus creatis*] Cassiodori catalogus habet *Cn. Manlius Volso.* Sane Manliorum cognomen *Volso* fuit. Alii *A. Manlium* vocatum putant. Omnino *Attilius* nomen non placet, utut fuerit prænomen. Hoc etiam mirum, trium prætorum nomina omissa. At in fragmentis decados sequentis, hujus anni prætores T. Ebutius et P. Ælius Tubero iterum nominantur prætores, si forte ea vera sint omissorum prætorum nomina, quod equidem indiscussum relinquo. *Glar. Vulso*, ut ante. *Sigonius.* Duorum ex his tribus prætoribus nomina investigavit Pighius. Vide ad XLI. 5. *Duk. M. Attilius Volso* ed. Mog. quod Frob. 1531. mutavit in *A. Manlius Volso.* Consulem hujus anni *A. Manlium* dictum esse, docet Pighius in Ann. ad a. IↃLXXV. p. 431. De cognomine *Vulso* vide ad XXII. 35. § 1. Ceterum, trium prætorum nomina non a Livio omissa esse, sed scribarum culpa excidisse, Crevier. putavit.

§ 5 *Ante diem quartum Idus Martias*] Comitia prætorum interdum postridie, interdum biduo, postquam consules creati erant, haberi solita multis locis significat Livius. XXVII. 34. XXXII. 27. XXXIV. 54. l. XXXV. capp. 10. 24. XXXVI. 45. et alibi. Si id hoc anno quoque factum est, comitia consularia longe serius solito habita fuerunt. Nam XXXVIII. 42. consul, qui ea ante diem XII. Kal. Mart. habuit, 'solito serius' ad ea habenda Romam venisse dicitur. Non scio usquam proditum, statum diem consulibus et prætoribus creandis fuisse. Gruchius extr. lib. I. de Comit. Rom. et lib. II. c. 6. scribit, ea, quo tempore consules et prætores adhuc Idibus Martiis magistratum inibant, quod usque ad a. IↃC. obtinuit, Januario et Februario habita fuisse. Si verum est, quod de Februario putat, non multo post eum inchoatum habita ex l. d. XXXVIII. 42. colligi potest. Adde XLII. 28. et XLIII. 11. Dodwellus Dissert. de Cyclis sect. X. 35. hic legendum censet *ante diem V. Id. Mart.* De hoc judicabunt, qui subtilissimas illius rationes chronologicas examinare possunt, et volunt. *Duk.*

M. Titinius Curvus, T. Claudius Nero, T. Fonteius Capito] Veteres codd. *C. Claudium* habebant, non *T.* quod mihi placet. Nam T. Claudius prætor fuerat a. IↃLXXIII. Hinc igitur *C.* legendum. *Glar.* Cognomen *Curvus*, quod in prioribus edd. omissum erat, Frob. a. 1535. addidit. Quum autem sequens prætor *C. Claudius Nero* in edd. primis vocaretur, idem Frobenius, sed quadriennio antea, reposuit *T. Claudius;* pro quo demum *Ti. Claudius Nero* legendum esse Pighius monuit in Annal. ad a. IↃLXXV. p. 341. Eam vero ejus emendationem Gronov. 1665. recepit. Idem error et commissus erat XLI. 5. § 6. c. 12. § 1. c. 14. § 1. XLII. 19. § 8. et c. 45. § 1. Verum, *Titi* prænomen circa hæc tempora in gente Claudia usitatum non fuisse, jam dixi ad XXIX. 11. § 11. Recte ergo *Ti. Claudius*, pro *T. Claudius*, apud Cic. de Offic. III. 16. scribendum monuit Langius.

§ 6 *Cn. Servilio Cepione*] *Cæpione*, ut ante. *Sigon.* Vide ad XXV. 2. § 2.

Ap. Claudio Centone] *Centhone*, ut ante. *Sigon.* Vide ad XXII. 34. § 1.

§ 7 *Terra movit in foris publicis, ubi lectisternium erat*] Mirum vero, terram in solis foris publicis, et quidem tantum in iis partibus eorum, ubi lectisternium erat, movisse. Nihil ineptius atque absurdius dici, aut

fingi potest. Plane mihi persuadeo, hæc, mutata distinctione et emendata voce *foris*, ita constituenda esse: *Terra movit. In fanis publicis, ubi lect. erat, Deorum capita, quæ* (an *qui?*) *in lectis erant, averterunt se.* Auctor emendandi est Livius XXXVI. 1. 'Patres, priusquam de provinciis agerent, res divinas facere' (consules) 'majoribus hostiis jusserunt in omnibus fanis, quibus lectisterniuin majorem partem anni fieri solet.' Et XLII. 10. 'Consules quum circa omnia fana, in quibus lectisternium majorem partem anni esse solet, majoribus hostiis immolassent.' Et Labeo apud Festum voce 'Sistere,' fana et lectisternia conjungens, 'Antistius Labeo ait, fana sistere esse lectisternia certis locis et Diis habere.' Hoc est, quod sæpe in Livio legitur, 'supplicatum fuisse ad omnia pulvinaria,' id est, ad omnia fana, in quibus lectisterniuin erat. Vide Turneb. Advers. XXX. 32. Obsequens de Prodig. c. 61. nec *fora* nec *fana* memorat: nam ita hæc descripsit: 'In lectisternio Jovis terræ motu Deorum capita se converterunt.' Sed eum nihil moror. Perperam de suo ex iis quæ hic paullo post de lana Jovi opposita leguntur, obtrusit 'lectisternium Jovis,' de quo nihil dicit Livius; quod non intelligebat, credo, quæ essent 'lectisternia in foris publicis,' et quomodo terra tantum in iis movere potuerit. Unde conjectura fieri potest, jam illius ætate, ut nunc, locum hunc lectum fuisse. *Duker.* Distinctionem, quæ merito Dukero displicuit, demum inveni in edd. Gruteri. Ex prioribus vero, quæ in verbis interpungendis variant, plurimæ tamen Dukeri sententiam firmant.

§ 8 *Lanaque cum integumentis, quæ Jovi opposita fuit, decidit*] *Apposita* legendum ex Obsequente in libro de Prodig. c. 61. 'Lana cum integumentis, quæ Jovi apposita erat, decidit.' *Sigon.* Viri docti ad d. l. Obsequentis et illius scriptoris, et Livii verba varie emendare et inlustrare conati sunt. Schefferus pro *lana* legebat *læna*, monens ita vocari vestimentum, quo utebantur, qui e balneo ad cœnam ituri erant: id autem mirifice huic loco convenire, quum lectisternium nihil aliud fuerit, quam cœna, quæ Diis in lectis discumbentibus præbebatur. Oudendorp. per 'lanam' intelligit vittam laneam, qua Dii et omnia sacra diebus festis ornabantur: tandem tamen huic explicationi præfert emendationem Gisb. Cuperi, a Burmanno sibi indicatam, 'lanxque cum integumentis, quæ Jovi adposita fuit, decidit:' ubi per 'integumenta' indicari Cuperus putabat vel opercula, quibus lances opertæ in epulis adponebantur, vel vestem stragulam, qua mensa erat strata: Oudendorp. vero pro *integumentis* etiam legi posse suspicatur *intrimentis.* Mihi etiam Cuperi conjectura verisimillima videtur. Facile *lanx*, vox librariis minus cognita, et non ubivis obvia, mutari potuit in notissimam *lana:* et eo magis, quod literæ *X* et *A* passim in Mss. commutentur. In optimis membranis Puteaneis plus centum vicibus id factum esse, auctor est Gronov. Obs. IV. 4. p. 52. Ea ratione passim voculæ *ea* et *ex* confunduntur. Vide ad III. 53. § 3. VI. 42. § 6. VII. 3. § 5. VIII. 18. § 3. IX. 14. § 13. c. 46. § 7. X. 9. § 3. c. 22. § 4. c. 42. § 5. XXII. 22. § 10. XLII. 21. § 8. Similiter 'interea' et 'interrex' VII. 17. § 12. *A vir* et *X vir* IX. 34. § 1. *via* et *vix* XXXV. 30. § 4. Quamvis autem Gronov. h. lib. c. 51. § 3. *opposita* tueatur, si tamen *lanxque* pro *lanaque* placet, omnino etiam *apposita* pro *opposita* scribendum est; quod verbum in epulis earumque adparatu frequentissime occurrere, Oudendorp. ad d. l. Obsequentis observavit. Ovid. Her. XVII. 75. 'Illa quoque, ad-

posita quæ tu facis, inprobe, mensa, (Quamvis experiar dissimulare) noto:' ubi frustra Heinsius *ad positam mensam* emendandum conjicit. Cic. ad Att. XIV. 21. 'Hæc ad te scripsi, adposita mensa secunda.' Martial. Epigr. IV. 78. 'Auro, non dapibus, oneratur mensa; ministri Adponunt oculis plurima, pauca gulæ. Tunc ego: Non oculos, sed ventrem pascere veni; Aut adpone dapes, Vare, vel aufer opes.' Vide Burm. ad Petron. Satyr. c. 20. Similiter usi sunt Græci verbo παρατιθέναι. Ita mensa dicitur παρατίθεσθαι apud Lucian. in Asin. p. 110. Τραπέζαν μοι παραθεῖναι εἶπε. Ælian. Var. Hist. II. 17. Φυλάξαι τὸν Ὦχον τῆς τραπέζης παρατεθείσης. Similiter prandium, cibi, et similia dicuntur παρατίθεσθαι. Lucian. Asin. p. 88. Καὶ παρέθησαν ἄριστον, καὶ τοῖς κτήνεσιν ἡμῖν παρέβαλον κριθίδια. Ælian. Var. Hist. XII. 45. Ὑπὲρ τοῦ γάλακτος παρατιθεῖσαι μέλι. Vide Pricæum et Raphel. in Observ. ex Xenoph. ad Euang. Lucæ X. 8. Ita παρατιθέμενα sunt fercula, quæ in mensam inferuntur. Vide Budæi Comment. Ling. Græc. p. 433. Denique 'apponere' et 'opponere' sæpe commutantur; vide quæ notavi ad Silii XIV. 335.

Ad ea expianda nihil ultra, quam ut ludi instaurarentur, actum est] Pighius in Annal. ad a. IDLXXV. p. 341. existimat in fine hujus et in initio sequentis libri temporum injuria apud Livium interiisse quæ in principio anni de republica, provinciisque, et exercitibus in senatu decreta fuere; provinciarum insuper sortitiones, et multa alia ejus anni acta. In initio libri sequentis multa ejus generis desiderari, satis patet. Verum a fine hujus libri nihil deesse contendo. Livius enim provinciarum sortitionem et exercituum inter novos magistratus divisionem rarius in finem libri, at frequentissime in initium sequentis conferre solet, licet præcedentem anni proximi comitia enarrando finiisset. Exempla videri possunt lib. XXXI. in fine, et lib. XXXII. in principio; lib. XXXVI. in fine, et lib. XXXVII. in principio; lib. XXXIX. in fine, et lib. XL. in princ. Quæcumque itaque in narratione Livii hoc loco intercidernnt, non calci hujus libri, (eum enim his verbis desiisse puto,) sed capiti libri sequentis XLI. olim adnexa fuisse puto. Unicum exstat exemplum, provinciarum sortitionem narrari in fine lib. XXV. quis autem cuique exercitus adsignaretur, in initio lib. XXVI. Verum ibi uno verborum ambitu magistratus creatos, et quæ illis provinciæ obvenerint, refert.

LIBER XLI.

Cap. I. (VI.) *A patre in pace habitam*] Reliquos quinque libros, quos nemo adhuc commentariis editis emendandos suscepit, quanquam manuscriptorum librorum ope destituti, dabimus operam, ut ex ingenio aut corrigamus, aut, ubi correctionis indigeant, demonstremus. Atque hoc quidem loco multa deesse intelligendum est, ut sortitionem provinciarum, et consularium, et prætoriarum. Consulibus A. Manlio Gallia, M. Junio Ligures: prætoribus M. Titinio Hispania citerior, T. Fonteio ulterior, Neroni Etruria, T. Æbutio Sardinia obtigerunt: præterea quæ de igne Vestæ exstincto, de rebus a Ti. Graccho et L. Albino in Celtiberia et Lusitania gestis, de Antiocho, de lustro a censoribus condito, de lege Q. Voconii in Epitoma traduntur, postremo res a M. Junio consule in Liguribus gestæ desiderantur. Hoc autem principium est earum, quas A. Manlius consul, ex provincia sua Gallia in Istriam transgressus, cum Istris gessit. *Sigon.*

§ 1 *Consilium de Istrico bello*] *De Histrico bello* ed. prima, quæ passim hanc orthographiam retinuit. Eam rejecit Sigonius ad XXI. 16. § 4. et mox hoc cap. ad § 4. Vide etiam ad X. 2. § 4. et Dausq. in Orthogr. part. II. voce ' Histria.'

Consulendum prius senatum] Satis constat, bella a senatu decreta, ac deinde ex auctoritate illius lege ad populum lata jussa fuisse. Vide Liv. lib. IV. capp. 30. 58. XXXVI. 1. lib. XXXVIII. capp. 45. 46. infra cap. 7. Videtur tamen senatus iis, qui provinciis præerant, injussu populi potuisse permittere, ut in terras hostium vicinorum, a quibus provinciis periculum metuebatur, legiones inducerent. Lib. XXXIX. c. 55. ' M. Claudius consul, Gallis e provincia exactis, Istricum bellum moliri cœpit, literis ad senatum missis, ut sibi in Istriam traducere legiones liceret. Id senatui placuit.' *Duk.*

§ 3 *Qui tuendam viginti navibus mari superiore Anconam, velut cardinem haberent*] Mirum, qua felicitate restituerit hunc locum Florebellus hoc modo: *qui tuendæ viginti navibus maris Superi oræ Anconam velut cardinem haberent.* Probatur autem eo magis hæc conjectura, quod libro superiore c. 18. ita scripsit: ' Inter duumviros ita divisa tuenda denis navibus maritima ora, ut promontorium iis Minervæ velut cardo in medio esset.' *Sigon.* Non Ancona, sed mare omnisque ora maritima defendenda erat. Lege igitur cum Mureto *tuendæ viginti navibus maris Superi oræ Anconam.* Libro præcedenti c. 18. ' Inter duumviros ita divisa tuenda denis navibus maritima ora, ut promontorium iis Minervæ velut cardo in medio esset.' *J. F. Gronov.* Cluverius Ital. Antiq. I. 19. p. 174. conjicit *qui ad tuendam viginti navibus maris Superi oram Anconam.* Deinde Gron. 1665. edidit *veluti cardinem;* quod recentiores servarunt. Priores dederant *velut cardinem;* quod sine caussa mutatum est.

§ 4 *Histriæ fines*] *Istriæ:* sic enim Græci. *Sigon.* Vide ad § 1.

Quinque ferme millia a mari] A lacu

Timavo, ad quem consul castra posuisse dicitur, usque ad mare quum hodie haud amplius tria milliaria reperiantur, castra inde paullum remota fuisse in superiora loca, vel numerum *quinque millium* hoc loco corruptum esse, suspicatur Cluver. Ital. Antiq. I. 20. p. 193.

§ 6 *In Istriamque suum præsidium stativum*] Scribe, *et, quo id tutius fieret, stat. ab omn. castr. part. circ. sunt: in Istriam versum præs. stat., rep. cohors Plac., opp. inter mare et castra.* Lib. v. c. 1. 'Alia munimenta in urbem et contra oppidanos versa.' Vel, si mavis, *Istriam versus.* Lib. XLIV. c. 40. 'Et aliud pro castris stativum erat præsidium sub C. Cluvio legato, tres cohortes.' *J. F. Gron.* Præferenda est prior Gronovii conjectura; propius enim vulgatam lectionem accedit, et locutionem Livio familiarissimam revocat; de qua vide ad XXXVI. 15. § 7. *Præsidium stativum*, ut apud Cic. Philipp. XII. 10. 'Hæc mea sedes est, hæc vigilia, hæc custodia, hoc præsidium stativum.'

Repentina cohors Placentina] Lib. III. c. 4. 'Latini, Hernicique, et colonia Antium dare Quintio subitarios milites (ita tum repentina auxilia appellabant) jussi.' 'Subitariorum militum' crebra mentio est in Livio. Vide XXXI. 2. lib. XL. capp. 26. 28. et Lips. de Milit. Rom. III. 4. Iidem etiam videntur dicti 'tumultuarii' lib. XXXV. capp. 2. 23. XL. 26. Ob quam causam autem hæc repentina cohors Placentina scripta fuerit, fortassis in deperditis ex hoc libro dixerat Livius. *Duk.* Similiter Crevier. 'repentinam cohortem' exponit ex eo genere militum, qui 'subitarii' passim a Livio nominantur, laudato loco ex hujus lib. c. 10. 'Repentinus et tumultuarius exercitus.'

§ 8 *Carmelus pro regulo erat*] Primus Curio ita edidit; antiquiores *Catmelus.* Perizonius in Epist. ad Nic. Heinsium, edita a Burmanno Syllog. Epist. IV. p. 779. monet, *Camelum* quemdam memorari apud Vell. Paterc. II. 64. quod idem nomen, et alterum ex altero castigandum esse suspicatur. Vide etiam ad Epit. Liv. l. CXX. Ceterum hæc verba Crevierio sunt suspecta; quæ tamen ita utcumque explicari posse putat: 'Carmelus quidam loco reguli, qui ipse non aderat, in iis castris erat.'

Tribus aut amplius millibus armatorum] *Haud amplius* legit Florebellus. Sic XXIX. 29. 'Cum ducentis haud amplius equitibus.' Et XLV. 44. 'Triginta haud amplius dies.' *Sigonius.* Lege *tribus haud amplius millibus armatorum.* J. F. Gron. Lib. XXVIII. c. 2. 'Duo haud amplius millia peditum, &c. effugerunt.' XXIX. 5. 'Cum quinquaginta haud amplius equitibus, &c. se eripuit.' XLII. 7. 'Thracum decem haud amplius millia viam circumsederunt.' XLV. 44. 'Moratus circa urbem triginta haud amplius dies.' Voculas vero *aut* et *haud* passim in Mss. confundi, dictum est ad XXVIII. 2. § 11. Adde ad XLV. 44. § 21. et N. Heins. ad Virg. Æn. III. 43.

CAP. II. (VII.) § 2 *Nec quidquam eos, quæ terra marique agerentur, fallebat*] *Eos fallebat* est, eos latebat: ut IV. 11. 'Ut plebem tribunosque falleret judicii rescindendi consilium initum.' V. 47. 'Tanto silentio in summum evasere, ut non custodes solum fallerent, sed ne canes quidem excitarent.' Vide Castal. ad Rutil. Itin. I. 613. Malim tamen *nec quidquam eorum, quæ:* ut *fallere* absolute sine casu ponatur. Supra v. 47. 'Vigiles ejus loci, qua fefellerat adscendens hostis, citati.' VII. 36. 'Decius, quum non fallerent, clamorem tollere jussis militibus, torpidos somno, insuper pavore exanimat.' VIII. 38. 'Nec tamen fallere propter propinquitatem castrorum potuit.' X. 14. 'Non fefellere ad Tifernum hostes,

in occulta valle instructi.' XXII. 33. 'Speculator Karthaginiensis, qui per biennium fefellerat, Romæ deprehensus.' XXV. 9. 'Ne quis agrestium procul spectator agminis falleret.' XXXI. 26. 'Non fefellere insidiæ.' XLIV. 6. 'Quod, ut furto fefellerant, ita propalam non poterant.' c. 11. 'Fallere autem se posse, si, &c. in custodiam ejus loci propugnatores urbis avertisset.' c. 29. 'Vecti nocte binis aut ternis plerumque lembis Macedones fallebant.' Seren. Sam. vs. 867. 'Quæ magis in tenui latitantes corpore fallunt:' ubi necesse non est, ut cum Heinsio invitis Mss. legamus *corpora*. Scriptum hoc loco Livii fuerat *eoꝝ*: quod facile in *eos* mutari potuit. Si vulgatum servamus, non est, quo referatur τὸ *quæ*. Sæpe quidem pronomen demonstrativum omitti solet; vide ad XXIII. 15. § 4. Livium tamen *nequidquam*, vel *nihil, quæ*, pro nequidquam, vel nihil eorum quæ, dixisse, nondum observavi.

§ 3 *Esse pro castris, eorum turba inermis frequens inter, &c.*] Nemini obscurum est, hæc quoque corrupta admodum verba esse. Jos. Scaliger ad marginem in exemplari suo posuisse dicitur *forum*. Legas ergo, *Postq. stat. invalidas esse pro castris, forum turba inermi frequens inter castra et mare merc., sine ullo terr. mun., viderunt*. Supra c. 1. 'In portu emporium brevi perfrequens factum.' *J. F. Gron.* Idem Gronovius priori ed. nott. conjecit *esse pro castris cum turba inermi frequente inter castra et mare mercantium*, vel *commeantium*. Sed recte in curis secundis hanc conjecturam ipse damnavit, et Scaligeri palmaria emendatione adscita insuper legit, *forum turba inermi frequens inter mare et castra mercantium*. Vox *forum* corrupta erat in *eorum* ob similes ductus literarum *F* et *E*. Hinc 'Afropo' datum erat pro 'Aëropo' XXIX. 12. § 11. 'qui fuerunt' pro 'quieuerunt' XXXV. 40. § 3. 'fidem' pro 'eidem;' vide ad XXVII. 36. § 9. Pariter *forum* in *eorum* mutandum censuit Perizon. c. 9. § 11. ubi vide. Contra EIDEM pro FIDEM datum in lamina ærea, quam vulgavit Brencmann. Epist. de consulibus, quorum in Pandectis fit mentio, edita post Petr. Relandi Fast. Consul. p. 857. Adde Sciopp. de Art. Critic. pagg. 40. et 47. In voce autem 'inermis' ultima litera adhæsit ob similitudinem primæ in voce sequenti 'frequens;' vide ad IV. 33. § 10. *Mercantium* autem in *commeantium* mutari, necesse non esse, vox *forum* ex veriori sententia recepta docet.

§ 7 *Id forte temere ab uno exclamatum*] Quæ Gronov. de formula *forte temere* in prima nott. ed. ad hunc locum notarat, postea aliis additis contulit ad X. 43. § 12.

§ 8 *Itaque primo, velut jussi id facere*] Vir doctus, amicus meus, me monuit, vulgatum quidem defendi posse; melius tamen sibi videri voces *id facere* omitti.

§ 9 *M. Licinius Strabo*] Pighius in Annal. ad a. IDXC. p. 406. legendum existimat *M. Licinius Stolo*. Certe 'Strabonis' cognomen in gente Licinia nondum observatum est. Mox vir doctus, quem ad § præc. innui, malebat *obvium esset*. Solitos esse librarios has voces confundere, vidimus ad XXVII. 44. § 3.

§ 11 *Prætorio dejecto, direptis, quæ ibi fuerunt*] Ita constanter edd. omnes, eaque lectio defendi potest. Malo tamen *direptisque, quæ;* ut copula *que* a pronomine sequenti intercepta sit: quod genus erroris in membranis antiquis frequens est. Vide ad III. 48. § 8. IV. 16. § 8. XXII. 11. § 7. XXV. 17. § 2. XXVII. 5. § 1. XXVIII. 31. § 6. XXIX. 6. § 8. XXXI. 17. § 8. XXXIV. 22. § 3. XXXVII. 43. § 10. XXXIX. 18. § 2. et c. 32. § 1. Adde Corte ad Plinii Ep. IV. 19. § 6. Contra *quæ* nonnumquam intercidit

ob præcedentem conjunctionem *que;* vide ad XXIX. 6. § 8.

Ad quæstorium forum quintanamque] *Quæstorium* in castris quum dicunt Latini, intelligunt tabernaculum quæstoris, ut ' prætorium ' tabernaculum prætoris. Illud ταμιεῖον, hoc στρατήγιον vocat Polyb. VI. 29. Liv. X. 32. ' Captum quæstorium, quæstorque ibi C. Opimius Pansa occisus.' Nec usquam credo legi *quæstorium forum.* Schelius in notis ad Polyb. p. 1165. distinctione post *quæstorium* posita, citat *ad quæstorium, forum, quintanamque.* Hoc quidem exponi potest ad forum, quod in quintana erat: sed mihi tamen suspecta est vox *forum*, tamquam glossa magistri, qui docere voluerit, forum castrorum in quintana fuisse, quod Livii ætate nemo ignorabat. De quintana vide Lips. de Milit. Rom. v. 3. Schel. l. d. et ad Hygin. de Castramet. p. 1083. *Duk.* Post vocem *quæstorium* etiam distinguit Lipsius loc. laud. At vocem *forum* omisit, hunc locum laudans, Dacierius ad Festum voce ' Quintana.'

§ 12 *Strutos lectos in quæstorio*] Contra morem ac disciplinam militarem, quam valde solutam in his castris fuisse apparet. Vide Lips. de Milit. Rom. v. 16. et Schel. ad Polyb. cap. 10. *Duk.*

CAP. III. (VIII.) § 1 *Nequaquam eadem est tum rei forma*] Voces *est tum* exturbandæ bono sententiæ. *Gruter.*

Terra marique trepidatur] Ita ed. Clerici contra fidem priorum editionum, quæ copulam ignorant. Sed Livium conjunctiones frequenter neglegere, vidimus ad XXXV. 44. § 5. Eam igitur iterum expunxi.

§ 5 *Tunc demum nuncius ad tertiam legionem revocandam, et Gallorum præsidium. Et simul*] Duæ voces aut paulo plures huic sententiæ deesse videntur, hæ: *opprimendum venit:* ut sit, *Tum demum nuncius ad tertiam legionem revoc. et Gall. præs. opprimendum venit.* Sic enim ait paulo post: ' Egregiam gloriam tertiæ legionis fore, si castra metu secundanorum amissa sua virtute recipiant, et recipi facile esse, si in præda occupati barbari subito opprimantur.' *Sigon. Et Gallorum præsidium venit* edidit Sigonius. Sed tamen illud *venit* in nulla est præterea ed. *Gruter.* Vox *venit* non erat in scripto unico, neque in editis est ante Sigonium, ut et verbo monet Grunerus. Sed illi duæ minimum voces, si non multo plures, abesse visæ, hæ nempe: *opprimendum venit:* ut sit, *et Gallorum præsidium opprimendum venit.* Si satis capio Livium in præcedentibus, Galli steterunt a parte Romana: ideoque non debuerunt a Romanis opprimi, sed in auxilium vocari. Deinde quid est, *nuncius venit ad opprimendum præsidium Gallorum?* ad tertiam legionem nuncius venit, ut eam revocaret: hoc Latine dicitur, *ad tertium legionem revocandam:* haud scio, quo sensu idem nuncius venisse dicatur ad Gallos, ut illos opprimeret. Sin accepit, nuncium revocasse tertiam legionem hac fini, ut Gallorum illa præsidium opprimeret, primum neque satis bene hic sensus illis verbis exprimitur: deinde Istri erant, non Galli, qui castra ceperant; denique non hoc *præsidium* dixisset Livius. Quæ aut omnia, aut in parte occurrerunt editoribus post Sigonium, qui, omisso importunissimo *opprimendum,* alteram vocem receperunt. Nos vero sanum esse locum statuimus, ut conceptus olim fuit: *Tum demum nuncius ad tertiam legionem revoc. et Gall. præs.: et simul ex omnibus locis ad castra recip. dem. ign. rediri cœptum est.* Illud *venit*, quod docti viri deesse putarunt, ex sensu supplendum in compendio orationis satis eleganti. Plinius Ep. VI. 20. ' Nobis tamen ne tunc quidem, quamquam et expertis periculum et exspectantibus, abeundi consilium, donec de avunculo nuncius.'

Sic scripti veteresque edd. et ex illis Gruterus: nam recentiores hic quoque adjecerant de suo *veniret*. Statius Thebaid. v. 715. 'Caussa viæ genitrix, nec inhospita tecta Lycurgi Præbuerant aditus, et protinus ille tyranno Nuncius exstinctæ miserando vulnere prolis.' Noster XLIV. 24. 'Eodem tempore et ad Enmenem et ad Antiochum communia mandata, quæ subjicere conditio rerum poterat:' ubi intelligitur, dedit, vel misit per Telemastum Perseus: sic enim vocatur legatus apud Polybium. Adde quæ ad XXXVII. 10. notavimus. Gallos existimo fecisse cum Romanis: et ideo ad eos mille passus a consule castra habentes nuncius missus, qui edoceret sociorum periculum. Ea re mox etiam, *et simul ex omnibus locis*. Quæ illa omnia? nempe a mari et navibus, qui e castris aufugerant, tum a via, quæ ferebat Aquileiam, legio tertia cum pabulatoribus, denique a præsidio Gallorum, etsi horum postea mentionem omittat, sive non adfuerint in tempore, sive operam eorum non ducens tanti: secus non *ex omnibus locis*, sed *utrimque* dixisset. Quod si omnino constaret, Gallos hic Romanis adversos fuisse, facile foret corrigere, *ad tertiam legionem revocandam et pabulatorum præsidium:* etenim tertia legio tum præsidio pabulatoribus erat profecta. Sed illud teneo, donec ex aliquo auctore alio doceatur, Gallos Istrorum socios fuisse. *J. F. Gronov.* Vide eumdem Gronovium ad Senecæ Troad. 844. et viros doctos ad Front. Strateg. I. 1. § 10. Præterea Clericus edidit *Tum demum*, ad quod ansam ipsi dedisse videtur Sigonius. Clerici lectionem recepit etiam Crevierius. Interim tamen omnes edd. reliquæ *Tunc demum*. Perinde esse fateor: at eo minus erat mutandum.

§ 6 *Tribuni militum tertiæ legionis pabulum lignaque projicere jubent*] Intelligendum milites, vel pabulatores ac lignatores; ut sit, tribuni militum jubent, milites projicere pabulum. Vide ad XLII. 24. § 5.

Equites, ut singulos e juvenibus pedites secum in equos tollant] Ita Gron. 1665. distinxit. Priores interpunctionem post *equites* omiserunt. Tum constructio erit, ut equites tollant singulos pedites. Sed illud hanc lectionem incommodum premit, quod præcesserit 'centurionibus imperant.' Id igitur etiam hic erit repetendum, centurionibus imperant ut equites tollant. Verum equitibus, quæ peragere debebant, non adnunciabantur per centuriones, qui non ipsis, sed peditibus præerant. Vide igitur an, licet 'centurionibus imperant' præcesserit, tamen sola vox *imperant* ad hæc verba intelligeuda sit, atque ad consuetudinem Livianam orationem quacumque ratione variandi referri debeat, quod dixerit, 'centurionibus imperant, ut inponant; equites,' imperant, 'ut tollant,' pro equitibus imperant: an vero, ut vir doctus in margine ed. Curionis conjecit, legendum sit *equitibus, ut singulos*. Certe distinctionem Gronovii, quæ nullo modo locum tueri potest, et tamen a plerisque posterioribus editoribus servata est, iterum delevi.

§ 8 *Ferunt citati signa*] Supra IX. 23. 'Ferte signa in hostem.' XXVII. 47. 'Signa ferri jussit:' ubi vide.

§ 9 *L. Atius, tribunus primus secundæ legionis*] Ita recte in unico cod. scriptum exstat tribuni nomen, quod vulgo librarii alibi passim in *Attius, Actius, Accius* mutarunt. Vide Nic. Heinsium et Burm. ad Virg. Æn. v. 568. hunc etiam et Torrent. ad Suet. Aug. c. 4. De 'tribuno primo' vide Lipsium de Milit. Rom. I. 3.

CAP. IV. (IX.) § 1 *Signiferum suum*] Cupio mihi explicari, cur addat *suum*, quasi peculiarem aliquem signiferum tribuni. Tribuni militum præerant toti legioni, cujus tot erant signiferi, quot signa, id est manipuli. Quemad-

modum autem nusquam alibi manipulum tribuni, ita nec signiferum illius dici credo. *Duk.*

§ 2 *Ille, si unum se sequerentur, quo celerius fieret, facturum dixit*] Quod apertius, quam scribendum, *notæ fortitudinis virum inferre signum jussit. Ille unum, si se sequerentur, quo celerius fieret, facturum dixit.* Non modo scilicet inlaturum, quod jubebatur. Illud *unum*, quale apud Cæsarem B. Gall. v. 40. 'Cicero ad hæc unum modo respondit, non esse consuetudinem populi Romani, accipere ab hoste armato conditionem.' Civil. II. 34. 'Ille unum elocutus, ut memoria tenerent milites ea, quæ pridie sibi confirmassent, sequi sese jubet.' *Facturum*, ut XXVI. 5. 'Secundi hastati signum ademptum signifero in hostem infert, facturum in medios eos minitans, ni se propere sequantur milites.' Sic et XXXIV. 46. restituimus ex scriptis membranis *signa adempta signiferis in hostes jecerunt*. J. F. Gron. *Facturum* legendum esse, ut Gronov. conjecit, ostendunt verba quæ sequuntur, 'quum trans vallum signum trajecisset.' Solent autem hæ voces sæpius a librariis commutari. Vide ad I. 53. § 5. V. 49. § 7. VII. 2. § 7. XXII. 26. § 1. Adde Burm. ad Ovidii Fast. II. 590. viros doct. ad Suet. Claud. c. 15. et Observat. Miscell. tom. II. p. 186.

§ 3 *Et parte alia T. et C. Ælii*] Modius edidit *E parte alia*, quod recentiores retinuerunt usque ad Gronov. Is autem, in prima ed. nott. *Et parte alia* ex antiquioribus editis legendum monens, postea a. 1665. priscam lectionem recepit, sed adnotationem priori editioni insertam omisit.

§ 4 *Qui modice vinosi erant, memores fuerunt fugæ*] Ita primus Modius edidit, eamdemque lectionem recentiores servarunt; quam etiam sententia exigere videtur. Priores habebant *memores fuerant.*

§ 6 *C. Popilii equitis*] Legendum *C. Popillii.* Vide ad XXVI. 6. § 1. Ita etiam edidit Sigonius: quem vera monentem spreverunt omnes posteà secuti editores.

Longe plurimum hostium occidit] Hæc lectio primum obvia fuit in ultima Gruteri ed., quam ejus auctoritate reliqui editores probarunt. Priores legunt *plurimos hostium.* Ita 'pauci Istrorum' hoc cap. 'plerique principum' XLII. 5. Gronovius etiam in prima ed. nott. ita rescribi jussit, sed nota ejus in sequentibus edd. subpressa est.

CAP. V. (X.) § 1 *Novelli Aquileienses*] Gronovius ad II. 39. nonnihil dubitat, qui hic sint *novelli Aquileienses:* et videtur existimasse Gavillios ita vocari, quod e colonis Aquileiæ, recens deductæ coloniæ, erant. Nihil melius invenio. Aquileiam ante quinquennium a. IↃLXX. deducta erat colonia Latina. Livius XXXIX. 55. *Duk.*

§ 3 *Nec fuga, quæ vera erant, sed perditas res*] Jac. Perizon. in margine Livii vocem deesse, ac scribendum conjecit *nec fuga deserta.* Si quid tamen desit, mallem *nec fuga milites evasisse*, ut obponantur sequentibus 'deletumque exercitum omnem.' Præterea *quæ vera erat* edd. ante Gronov. qui a. 1665. dedit *erant*, quod recte Crevier. probavit. Romam duo erant adlata, et perditas res, et omnem exercitum deletum, pro quibus hæc, quæ vera erant, nunciari debuerant, castra tantum ab hostibus capta esse, et fuga milites evasisse.

§ 6 *Ut Ti. Claudius prætor*] Livius XL. 59. e sex prætoribus hujus anni tantum trium nomina habet, M. Titinii Curvi, Ti. Claudii Neronis, et T. Fonteii Capitonis. Ceterum nomina, et quæ cuique provincia evenisset, haud dubie deinde retulerat. Sed quia pars hujus libri, in qua hæc scripta fuisse verisimile est, periit, ex iis quæ supersunt, utrumque horum, quoad ejus fieri potest, constituendum est. Hoc præstitit diligentia

Pighii in Annal. ad a. IↃLXXV. qui alterum ex tribus, quorum nomina Livius XL. 59. præteriit, 'T. Æbutium' Sardiniam provinciam habuisse, alterum 'M. Titinium' Hispaniam citeriorem sortitum ostendit. De illo est hujus lib. cap. 6. et 15. de hoc capp. 9. 16. 26. et XLIII. 2. Tertio quod nomen, quæque provincia fuerit, Livio et aliis scriptoribus tacentibus, pro certo dici non potest. Hoc solum verisimile est, quod Pighius putat, eum Siciliam habuisse: cujus conjectura hoc argumento confirmatur, quod Livius ab a. IↃXXXVI. quo primus Ti. Sempronius consul eam sortitus est, XXI. 17. constanter, qui eam quotannis obtinuerit, memorat, excepto a. IↃLXVIII. quo omnium provinciarum sortes omisit. Vide ad XXXIX. 29. et a. IↃLXXVIII. et IↃLXXXIII. quorum historiæ magna pars post XLI. 18. et post XLIII. 3. intercidit. Ex prætoribus hujus anni, quos XL. 59. nominat Livius, 'T. Fonteium' Hispaniæ ulteriori præfuisse, e c. 15. et omnibus locis, quibus M. Titinius Hispaniæ citerioris prætor fuisse dicitur, constat. Quod *Ti. Claudio* jurisdictionem inter cives et peregrinos evenisse conjicit Pighius, eo probabile est, quod prætores peregrinos, si res posceret, mandata prætoribus urbanis jurisdictione, ad bella missos non uno loco tradit Livius. 'M. Titinium' denique prætorem urbanum fuisse, ideo non potest dubitari, quod c. 6. Ti. Graccho et L. Postumio ex Hispania reversis senatum dedisse dicitur: quod absentibus consulibus prætoris urbani fuisse, extra controversiam est: quo argumento eum a Gruchio quoque c. 5. Refutation. ad posterior. Sigonii Disputat. prætorem urbanum dici arbitror. Verum quum prætor urbanus ab urbe abesse non potuerit, nec exemplum sit prætoris, qui jurisdictionem inter cives sortitus erat, eo anno in provinciam missi, hic scrupulus incidit, quomodo 'M. Titinius' eodem anno prætor urbanus esse, et Hispaniam citeriorem provinciam habere potuerit. Sed hunc quoque exemit Pighius, et firmis argumentis ostendit, duos hoc anno 'M. Titinios' prætores fuisse, alterum urbanum, alterum Hispaniæ citerioris. Nam quod Gruchius scribit eum, qui hoc anno prætor urbanus fuit, sequenti in Hispaniam citeriorem imperio prorogato missum fuisse, nullam veri speciem habet; utpote ex quo sequeretur, eam hoc anno, quo M. Titinius prætor urbanus Graccho ex ea reverso Romæ senatum dedit, sine imperio fuisse. Sed quum hoc legibus ac moribus Romanis repugnet, quibus non licebat prætoribus ante adventum successorum de provinciis decedere, easque sine imperio relinquere; necessario statuendum est, eam quoque, ut alias provincias, hoc anno prætorem suum habuisse. Is autem non alius, quam alter M. Titinius, esse potuit. Nam primum Livius c. 9. in principio sequentis anni IↃLXXVI. statim postquam novi consules magistratum inierant, ita de illo scribit, ut satis appareat eum jam anno priore in provincia illa fuisse. Deinde cap. 15. 'M. Titinium' et 'T. Fonteium' proconsules etiam a. IↃLXXVII. manere cum eodem imperii jure in Hispania jussos tradit. Postremo, quo sententia Pighii plane confirmatur, XLIII. 2. 'M. Titinium' A. Manlio M. Junio consulibus, qui fuit a. IↃLXXV. prætorem in Hispania fuisse dicit. *Duk.* Recte Sigonius, et post eum Gronov. *Ti. Claudius* ediderunt, pro *T. Claudius;* quod reliqui receperunt. Vide ad XL. 59. § 3.

Equitibus ducentis quinquaginta] Hæc lectio debetur Gronovio, qui ita edidit 1665. quum priores haberent *equitum.* Id servari potest, ut dictum sit pro ducentis quinquaginta ex numero equitum. Modo dictum est, hoc anno præter pedites conscriptos esse

quingentos equites sociales, qui ita inter Claudium et Titinium divisi sunt, ut eorum ducenti quinquaginta unicuique adtribuerentur.

§ 7 *Ariminum convenire juberet*] Dan. Heinsius apud Elzevir. edidit *Arimini:* pro quo Gronov. in priori nott. ed. recte *Ariminum*, ut habent priores, restituit. Ita § præc. 'Pisas ut convenirent, ediceret.' c. 10. 'Ediceret, Aquileiam ut convenirent.' l. XLIII. c. 14. 'Tanta multitudo juniorum Romam convenit.' Vide ad XXXI. 11. § 1.

§ 8 *Nero paludatus Pisas in provinciam*] M. Titinius neque provinciam tutari jussus est, neque in eam profectus dicitur. Hoc quoque argumento est, eum prætorem urbanum fuisse. *Duk.*

§ 9 *Militibusque colonis imperatis*] Doujatius legendum conjicit *coloniis:* quod non displicet. Ita peccatum erat V. 33. § 9. VIII. 3. § 9. et alibi. Plura vide ad XXXVIII. 27. § 8. Hic milites imperantur 'coloniis;' contra 'coloniæ' milites dare abnuerunt XXIX. 15. *Per colonias*, pro *colonis*, malebat Crevierius; quod longius a vulgato recedit.

CAP. VI. (XI.) § 2 *Licinius Nerva et C. Papirius Turdus*] Omissum est a librariis prænomen Licinii *A. Licinius Nerva.* Sic enim post in prætura vocatur: neque par est, omisisse id in Licinio Livium, at non in Papirio. De 'Papiriis Turdis' Cicero ad Papirium Pætum ad Famil. IX. 11. *Sigon.* De pondere argumenti, quo Sigonius probat Licinii prænomen a librariis omissum esse, quodque inde deducit, quia eo Papirius ornatur, vide ad IV. 49. § 1. Ea si legitima locum emendandi caussa est, emendatione etiam egebit Liv. cap. seq. ubi Sempronii Gracchi prænomen omittitur § 1. quo tamen ornatur L. Postumius § 2. nisi id ibi variandi caussa factum sit: quos enim primo 'Sempronium Gracchum' et 'L. Postumium,' mox 'Ti. Gracchum' et 'Albinum' vocat. Si vero prænomen addendum est, dubium erit utrum dicendus sit *A.* an *C. Licinius.* Ut enim 'A. Licinius Nerva' prætor memoratur lib. XLV. cap. 44. ita 'C. Licinius Nerva' eadem dignitate anno priori functus obcurrit XLV. 16. ubi sortitur Hispaniam ulteriorem. Is autem anno ante, quam prætor fieret, in Illyrico militavit, et ab Anicio prætore Romam missus regem Gentium captum nunciavit XLV. 3. nisi is potius a C. Licinio Nerva prætore diversus sit, et forte idem, qui, quo anno alter præturam gerebat, ab Anicio prætore urbibus Illyrici Rhizoni et Olzonio præfectus erat XLV. 26. quique unus legatorum fuit, qui obsides in Thraciam reducerent ibidem cap. 42.

Prorogatæ namque consulibus jam in annum provinciæ erant] Non in totum annum, credo, sed quoad successores venissent. Nam anno sequenti Claudius consul eos cum suis exercitibus dimisit c. 10. *Duk.*

§ 4 *Ti. Sempronius Gracchus*] Ita recte hic et cap. seq. § 2. et c. 26. § 1. Froben. 1535. edidit, quum quadriennio antea vulgasset *T. Sempronius.* Indicatur enim Ti. et C. Gracchorum pater, qui Τιβέριος Γράκχος vocatur Plut. in Vit. Gracchor. p. 824. Supra etiam XL. 35. ubi prætor creatus Hispaniam citeriorem sortitus narratur, constanter 'Tiberius' vocatus est. Adde pronomen 'Tiberius' in gente Sempronia frequens fuisse: vide ad XXII. 57. § 9. at prænomen 'Titus' rarius in ea reperiri. Vide ad XXXIII. 36. § 5. Solent autem hæc prænomina a librariis confundi. Vide ad XL. 44. § 12. et XLI. 8. § 1.

Ad disserendas res, quas gessissent, postulandosque honores meritos, ut Diis inmortalibus] Scribo *ad edisserendas res, quas gess., post. hon. meritos, et ut Diis inm. haberetur honos.* Verbum 'edisserere' et XXII. 54. et XXVII. 7. restituimus. Copulativæ autem in-

terpositæ auctor nobis ipse Livius quum alibi, tum l. XXXIX. c. 4. 'Ut æquum censerent ob rempublicam bene ac feliciter gestam et Diis immortalibus honorem haberi jubere, et sibi triumphum decernere.' *J. F. Gronov.* Nescio, cur *disserendas* præter auctoritatem Mstorum mutari debeat. Lib. XXIII. c. 26. 'Quid peditum equitumque, quid civium, quid sociorum in exercitu esset dictatoris, disseruit.' XXVIII. 38. 'Quas res in Hispania gessisset, disseruit.' Sallust. Catil. c. 5. 'Paucis instituta majorum domi militiæque disserere.' Vide ibi Cort. *Duk.* Si codex unicus adsentiretur, omnino cum Gronovio *edisserendas* legendum censerem. Id enim Livio familiare esse, locis laudatis docuit. Verum quum, in membranis illis *disserendas* legi, fidem faciat ex illis procurata ed. Froben. 1531. nihil etiam mutandum existimo. Multo minus placuit institutum Clerici, qui contra fidem datam non præmonito lectore Gronovii conjecturam in contextum adscivit. Eamdem postea ejus exemplo adoptavit etiam Crevierius. Gronovii emendationem probat, et hoc argumento firmat Doujatius, quod 'edisserere aliquid,' sed 'disserere de aliquo' Latini dixerint. Posterioris locutionis exempla habemus XXXVI. 39. 'Quum de rebus ab se gestis disseruisset:' et l. XLI. c. 13. 'Quum in senatu de rebus in Istria Liguribusque prospere gestis disseruisset.' Nihilominus tamen Latini etiam dixerunt 'disserere aliquid.' Cic. ad Fam. XII. 7. 'Quod autem et in senatu pluribus verbis disserui, et dixi in concione, in eo velim, fidem meam liberes.' De Amicit. c. 1. 'De amicitia ea ipsa dissereret, quæ disputata ab eo meminisset.' Colum. Præfat. lib. XII. Rei Rust. 'Hæc in Œconomico Xenophon, et deinde Cicero non inutiliter disseruerunt.' Phædrus Prolog. lib. V. vs. 10. 'Quare, Particulo, quoniam caperis fabulis, Quas Æsopias, non Æsopi, nomino, Quasi paucas ostenderit, ego plures disseram:' ubi plura exempla laudavit Burmann. Adde Torren. ad Valer. Max. VI. 9. ext. 1. et Bünemann. ad Lactant. Divin. Instit. 1. 1. 10. Facile autem patior, addita particula legi *et ut Diis inmortalibus.* Supra XXVIII. 9. 'Postulassent, ut pro republica fortiter feliciterque administrata et Diis inmortalibus haberetur honos, et ipsis triumphantibus urbem inire liceret.' XXXVIII. 44. 'Postulasset, ut ob eas' [res ab se gestas] 'Diis inmortalibus honos haberetur, sibique triumphanti urbem invehi liceret.' Particula *et* ob similitudinem sequentis *ut* facile culpa minus adtenti librarii excidere potuit. Vide ad XXIX. 13. § 11. et XXXII. 11. § 6.

§ 6 *Ilienses, adjunctis Balarorum auxiliis*] 'Balaros' Sardiniæ populos, æque atque 'Ilienses,' commemorat etiam Strabo. *Sigon.* De 'Iliensibus' vide ad XL. 19. § 6. *Balarorum*, præter Strabonem V. 225. meminerunt Plinius Hist. Nat. III. 7. et Pausan. in Phocic. c. 17.

Et magna parte pestilentia absumto] Supra IX. 24. 'Portæque ab semisomnis ac maxima parte inermibus refringuntur.' Ita 'omni parte' XL. 34. 'majore parte' Colum. de Re Rust. III. 3. 'Nam frumenta majore quidem parte Italiæ quando cum quarto responderint, vix meminisse possumus:' ubi cod. Sangerm. præfert *majorem quidem partem.* 'Magna ex parte' dixit Liv. XXXVIII. 3. § 4. ubi vide. Si igitur tot ablativi juncti displiceant, conjici potest legendum *et magna ex parte*, vel potius *et magnam partem pestilentia absumto;* licet non exciderint, quæ recte monuit Duker. ad IX. 24. § 12. Est autem illa locutio a Livio usurpata v. 14. 'Patricios omnes, magnam partem honoratissimum quemque, tribunos militum consulari potestate creavere.'

Nemini tamen invito hanc conjecturam obtrudo.

§ 8 *Æque miserabilis legatio Lyciorum*] Confer Polyb. Exc. Legat. num. LX. ubi tamen hanc legationem, aut certe responsum legatis Lyciorum datum, in annum sequentem rejicit: Μετὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν ὑπάτων Τιβερίου καὶ Κλαυδίου τὴν πρὸς Ἴστρους καὶ Ἀγρίους ἡ σύγκλητος ἐχρημάτισε τοῖς παρὰ τῶν Λυκίων ἥκουσι πρεσβευταῖς, ἤδη τῆς θερείας ληγούσης.

§ 9 *Fuisse sub ditione Antiochi*] Forte *fuisse se sub ditione:* ut pronomen exciderit ob præced. vocis syllabam finalem. Vide ad XXXIV. 11. § 7.

Non publico tantum se premi imperio, sed singulos] *Imperium publicum* est imperium civitatis Rhodiorum. Sed civitati Rhodiorum aptius videntur opponi potuisse privati Rhodii, quam ea, quæ singuli Lycii patiebantur. Fortassis melius est, *non publice tantum se premi imperio,* id est, Rhodios non tantum in publicum et commune Lyciorum grave imperium exercere, quod tributorum exactionibus, legum violatione, multisque aliis rebus fieri potest; sed etiam singulos Lycios mancipiorum loco habere. Imperium publice sævum et injustum esse potest, ut privati et singuli tamen non patiantur eam servitutem, qua se premi queruntur Lycii. Si hoc non placet, vide an legi possit *sed singulorum* (scil. Rhodiorum) *justum pati servitium.* Duk.

§ 10 *Justos conjuges liberosque vexari*] *Justos* mendose est. Suspicor *juxta se* reponendum. Est autem *juxta* 'æque ac pariter.' Sic XXIX. 17. 'Omnia scelera Pleminius in nos, liberosque nostros, conjugesque edidit.' Et XLIII. 7. 'Domos suas plenas turba nautica esse, versari inter se, conjuges, liberosque suos.' *Sigonius.* Licet verum sit, quod Doujatius prætendit, 'justas nuptias,' 'justam uxorem,' 'justosque liberos' recte dici pro legitimis; indigniusque esse, si justa conjux, justique liberi male habeantur, quam si in concubinam, aut in filios, sive spurios, sive naturales, sæviatur: id tamen numquam efficiet, ut credam, veram esse lectionem *justos conjuges liberosque,* aut Sigonii emendationem rejiciendam. Præstare enim videtur, ut cum Sigonio legamus *juxta se, conjuges, liberosque.* Livio autem familiare est, ut *juxta* pro 'æque,' 'pariter,' utatur. Supra l. XXV. cap. 12. 'Diomedis campos et Cannam flumen juxta atque ipsam cladem agnoscebant.' XXXII. 14. 'Aliaque castella juxta ignobilia.' Lib. XXXVII. c. 54. 'Vestrum nomen imperiumque juxta ac Deos inmortales jam pridem intuetur.' XXXVIII. 29. 'Interiorem semper, juxta validum, obstruentes murum.' Alia exempla vide ad I. 54. § 9. et III. 34. § 10. Solent etiam librarii has voces commutare. Vide ad VI. 6. § 18.

§ 11 *Motus is senatus*] Lege *Motus his senatus.* Sigon. Illud *is* in nulla mihi ed. obvium fuit. Omnes legunt *his,* ut Sigonius emendat, nisi quod *iis* sit in Basil. 1554.

Literas Lyciis ad Rhodios dedit] Legatos Rhodum mittendos senatum decrevisse, refert Polyb. Exc. Legat. num. LX. Τέλος εἰς τοῦτο ἤγαγον τὴν σύγκλητον, ὥστε πέμψαι πρεσβευτὰς εἰς τὴν Ῥόδον. Eosdem etiam missos esse, constat ex num. LXI. Εἰς τὴν Ῥόδον παραγενομένων τῶν ἐκ τῆς Ῥώμης πρεσβευτῶν. Potuit autem senatus redeuntibus Lyciorum legatis literas Rhodum perferendas dedisse, et postea legatos misisse: quorum prius Livius, posterius Polybius narravit. Potuit tamen illud prius etiam Polyb. retulisse in illis quæ hodie ex scriptis ejus interiere.

Nec Lycios Rhodiis, nec ullos alicui, quam qui nati liberi sint] Primæ edd. e scripto, *nec Lycios Rhodiis, nec ullos alicuiquam, qui nati liberi sint, in serv. dari plac.* Vox proba *aliquisquam,* ut

aliquispiam apud Cicer. in Orat. pro Sext. cap. 29. 'Atque ille, si aliquapiam vi expelleretur illis temporibus ex hac urbe, facile pateretur.' Sic enim ibi codex Gemblacensis apud Gruterum: et conjecerat Manutius fiducia hujus loci Liviani. Nos utrique exemplum addemus. Alterum ex de Divin. II. 50. 'Epicurusue, qui negat aliquidquam Deos nec alieni curare, nec sui?' Vulgo *quicquam:* ante quam vocem in optimo codice Vossiano litura erat, ostendens *τὸ ali* erasum esse. Alterum ex Tuscul. III. 9. 'Num manus adfecta recte est, cum in tumore est? aut num aliquodpiam membrum tumidum ac turgidum non vitiose se habet?' ubi vulgo inepte *aliquod quoppiam.* Non igitur necesse est Heraldi *alii cuiquam.* J. F. Gron. Vulgata lectio ferri nequit, quia menti Livii adversatur. Nihil tamen commodius obcurrit, quam quod summus Gronovius post Manutium ex primis edd. probavit, ut nempe una voce *alicuiquam* legamus, pro quo Basil. duabus vocibus 1539. *alicui quam,* Lugdunenses, interposita etiam distinctione, *alicui, quam* an. 1553. dederunt. Quominus tamen lectio a Gronovio reducta omnibus placeat, quidam objiciunt, vocem *aliquisquam* Latio incognitam esse. Hanc difficultatem præsentiens J. F. Gronovius eam adserere, et ex Msti vestigiis Ciceroni de Divin. II. 50. restituere conatus est. Eamdem postea filius ejus in contextum recepit, et insuper reddidit Cic. de Nat. Deor. II. 65. ubi vulgo legitur: 'Hæc igitur sive vis, sive ars, sive natura, ad scientiam rerum futurarum homini profecto est, nec ab alio alicui quam a Diis immortalibus data:' pro quo ex vestigiis Msti Buslid. a quo voces *ab alio* exsulant, legendum conjicit *nec alicuiquam a Diis immortalibus data.* Ei adversatur Davies. et, utroque loco codicum suorum auctoritatem codd. Gronovianis obponens, priori loco *aliquisquam* fictam vocem vocat, posteriori non constare dicit, vocem illam in Latio receptam esse. Addit autem, Balbum, si dixisset divinationem a Diis immortalibus *alicuiquam* non esse datam, suo se gladio jugulaturum: ipsum enim ex rerum futurarum prædictionibus contendere, Deorum providentiam rebus humanis consulere: id vero nullo modo patere, si Dii harum nemini dant scientiam. His quidem evincit, eo loco vocem illam admittendam non esse; nondum vero priori. Quod enim codices codicibus obponat, nihil aliud inde probatur, quam librarios vocem rarius obviam in notiorem commutasse, ut passim facere soliti sunt. Vir doctus ad marginem ed. Curionis hoc loco Livii notarat, *τὸ quam* abundare. Cui igitur *alicuiquam* displicet, videat, num probare possit, quod mihi in mentem venit, librarium forte duplicem lectionem *alicui* et *cuiquam* invenisse, et, ut genuinæ ignarus utramque exprimeret, dedisse *alicuiquam.* Id autem librariis sollemne fuisse, vidimus ad III. 44. § 4. Delendas igitur esse vel priores syllabas *ali,* vel ultimam *quam.*

§ 12 *Lycios ita sub Rhodiorum simul imperio et tutela esse, ut in ditione populi Romani civitates sociæ sint*] Socios *in ditione* Romanorum esse, etiam lib. XXI. cap. 60. dicit Livius: 'Omnem oram usque ad Iberum fluvium, partim renovandis societatibus, partim novis instituendis, Romanæ ditionis fecit.' Et XXII. 20. 'Sed qui vere ditionis imperiique Romani facti sunt, populi fuerunt amplius centum viginti.' Hoc cap. 21. vocat *socios.* Duk. Hæc ita exprimit Polyb. in Exc. Legat. num. LX. *διασαφήσοντας, ὅτι τῶν ὑπομνηματισμῶν ἀναληφθέντων ἃ οἱ δέκα πρέσβεις ἐποιήσαντο κατὰ τὴν Ἀσίαν, ὅτε τὰ πρὸς Ἀντίοχον ἐχείριζον, εὕρηνται Λύκιοι δεδομένοι Ῥοδίοις, οὐκ ἐν δωρεᾷ· τὸ δὲ πλεῖον, ὡς φίλοις καὶ συμμάχοις.* Et num. LXI. *ἀγανακτούντων*

ἐπὶ τῷ μὴ φάσκειν ἐν δωρεᾷ δεδόσθαι τοὺς Λυκίους αὐτοῖς, ἀλλὰ κατὰ συμμαχίαν.

CAP. VII. (XII.) § 2 *Ti. Gracchus transtulit*] Vide ad cap. præc. § 3. De Gracchi prænomine § præc. omisso vide ibid. § 2.

§ 8 *Quando id bellum senatus decrevisset, quando id bellum populus*] Duas voculas per errorem repetisse librarius videtur, et scripsisse Livius *quando id bellum senatus decresset? quando populus Romanus jussisset?* J. F. Gron. Cum Crevierio adsentior Gronovio, censenti duas voces, ingrata repetitione iteratas, delendas esse. An vero *decresset* scribendum sit, incertum est. Eam contractionem Livium amasse, evincunt notata ad II. 27. § 8. non tamen propterea libris invitis ubique id obtrudere audeo.

§ 9 *Quod peditum, quod equitum in castris fuerit*] Præcessit 'castra Romana capta;' ex illis ad hæc verba *captum* repeti nequit, quia supra cap. 2. nulli in castris capti memorantur. Hinc Crevierius conjicit, adjici debere vocem *cæsum*, ut intelligantur M. Licinius tribunus militum tertiæ legionis et milites trium ejusdem legionis signorum, qui inruentibus Istris resistentes interfecti sunt: nisi quis intelligendos censeret ægros in castris relictos, quorum mentio fit cap. 4.

§ 10 *Ceteros inermes fusosque, ... ad mare ac naves fugisse*] Non victi, nec fusi, sed metu consternati castra reliquerant effuso cursu, antequam hostis adesset, vel castra oppugnaret. Vide cap. 2. Rectius forte leges *effusosque*, quæ vox sæpissime de præcipiti fuga usurpatur. Sic 'effusa fuga' I. 27. XXXIII. 10. XLIV. 28. 'Effusis eadem fugam impediit' I. 37. 'Fugientes effuse' l. XLIV. c. 10. 'Longo agmine effusi' XLIII. 10. *Jac. Perizon.* Recte hic Perizonius *effusosque* emendasse videtur. 'Fundi' enim et 'fusi' de his usurpantur, qui superati et in fugam acti sunt; vide ad II. 54. § 9. Contra 'effundi' et 'effusi' de illis, qui aliquid dispersi, inordinati, non servatis ordinibus faciunt. Ita 'non effuse cedere' XXI. 46. 'effusi ad agrum populandum' XXII. 31. 'effusa populatio' XXXII. 31. 'effuse populari' XLI. 10. 'effusus per neglegentiam' XL. 33. 'effuse sequi' XL. 48. XLIV. 44. 'effusius persequi' XLIII. 23. 'effusus vagari' XLII. 55. 'effusus cursus' XXVIII. 7. Ita hic milites Romani 'effusi fugerunt,' id est, non quidem ab hoste victi, attamen incompositi et non servatis ordinibus fugerunt. Ita 'effusa fuga,' 'effuse fugere,' 'in fugam effundi,' et similia frequentissime occurrunt. Solent autem voces 'fusus' et 'effusus' a librariis permutari. Vide ad II. 30. § 12. c. 47. § 3. IV. 46. § 6. V. 37. § 5. aliisque locis. Hic autem facile prima syllaba in *effusosque* excidere potuit ob similitudinem ultimæ in præcedenti *inermes*. Doujatius vulgatum tuetur, et existimat adversarios consulis in ipsius invidiam incommoda exercitus in majus auxisse: at Crevierius *fusos* exponit 'sparsos,' 'nullo ordine dilabentes,' laudato loco Livii II. 54. et Cic. pro Sext. c. 42.

CAP. VIII. (XIII.) § 1 *C. Claudius Pulcher, Ti. Sempronius Gracchus*] *Pulcer* edd. Frobenii. *Pulcher* proximæ, aliæque omnes. De orthographia hujus vocis veteres dissentire, constat ex Dausq. in Orthogr. part. II. voce 'Pulcher,' et Voss. Etymol. in voce 'Pulcer.' Adspirationem retinui, quia ita Fasti Capit. Præterea *T. Sempronius* Froben. a. 1531. *Ti. Sempronius* Frob. 1535. Vide ad cap. 6. § 3. Et eo prænomine usum esse, constat ex Fast. Capit. in quibus vocatur TI. SEMPRONIVS. P. F. TI. N. GRACCVS. Idem error exstitit olim XLII. 34. et XLIII. 14.

P. Ælius Tubero iterum] Post intervallum XXIV. annorum. Nam a.

IDLII. prætor fuerat. XXX. 40. *Duk.*

C. Mummius] Hic post cap. seq. *L. Mummius* dicitur. Idem a. DLXIII. tribunus plebis fuit XXXVIII. 54. quo loco *L. Nummius* dicebatur. *Sigonius.* Prænomen in prima ed. abesse, Crevier. male monet. *Caii* enim in eadem huic Mummio tribuitur. *L.* idem Crevierius a Sigonio monitus in contextum recepit.

Cn. Cornelius Scipio] Ita constanter omnes editi. At biennio ante *Cn. Cornelius Scipio* præturam obtinuit XL. 44. qui verisimiliter anno sequenti consulatum adeptus, et dictus est 'Cn. Cornelius Scipio Hispalus,' vel potius 'Hispallus,' hoc lib. cap. 14. Hanc forte caussam habuit Pighius, cur in Annal. ad a. IDLXXVI. p. 345. hujus anni prætorem, mutato prænomine, *C. Cornelium Scipionem* vocarit. Verum gentis Corneliæ familia Scipionum tanta sobolis multitudine hoc tempore floruit, ut in ea facile duo 'Cnæi' esse potuerint ejus ætatis, ut prætores crearentur, quorum alter 'Hispalli,' alter aliud agnomen habuerint.

P. Valerius Lævinus] *C. Valerius* omnes typis descripti usque ad Gruterum, qui in ed. ultima dedit *P. Valerius*, secutus, ut videtur, Pighium in Annal. ad a. IDLXXVI. p. 345. Is autem mutati prænominis caussam dedit, quod 'C. Valerius Lævinus' biennio ante prætor fuerit XL. 44. et anno abhinc proximo consul futurus sit c. 17. Ea tamen non satis gravis videtur: nihil enim obstat quo minus duo Valerii Lævini eodem prænomine esse potuerint. Quin et, licet eodem prænomine, potuerunt tamen fratres esse: exempla enim obcurrere duorum fratrum, qui idem prænomen habuerint, constat ex illis quæ notavi ad III. 17. § 8. et Dukerus ad XXXIII. 43. § 7. Accedit, ipsum Pighium sibi non constare, ut docui ad XXXI. 50. § 4. Mihi consentit Dukerus, monens, quæ Pighius adfert, cur hic *P.* non *C.* scribendum sit, nihil nisi incertas conjecturas esse.

§ 2 *Sed ea propter belli magnitudinem provincia consularis facta. Gracchus eam sortitur, Istriam Claudius*] Quinque posteriora vocabula, quæ in omnibus edd. constanter exstant, admodum suspecta sunt, et ex margine in contextum migrasse videntur. Nam demum cap. seq. narratur, Sardiniam et Istriam provincias consulibus decretas esse: multis deinde interjectis additur, Claudio Istriam, Sempronio Sardiniam obvenisse. Præterea, licet Livium ab iterandis modo usurpatis vocabulis non abhorruisse, multis exemplis monuerim ad I. 3. § 9. hic tamen repetitio *sortitur* et *sortiti sunt* nonnihil movet, ut voces illas ab alio, quam a Livio, profectas putem. Denique compositio sermonis non videtur Liviana esse, 'sed ea provincia consularis facta. Gracchus eam sortitur;' quum commode dici posset *quam Gracchus sortitur.* Si cui tamen tot verborum ejectio nimis temeraria videatur, judicet, utrum legendum potius sit, *sed eam, propter belli magn., provinciam consularem factam Grac. sortitur, Istr. Cl.; Sc. et Læv. Galliam, in duas divisam provincias. Idibus Martiis, &c.*

§ 4 *Et utriusque hostibus fuit, qui in his provinciis bellum conscivissent*] Ita demum Basileenses 1554. ediderunt; quod Sigonius et post eum recentiores omnes servarunt. Non exciderunt quæ de ea locutione Gron. notavit ad XXI. 8. § 7. hic tamen edd. antiquiores sequor, quæ præferunt *concivissent.* 'Concire bellum' est bellum concitare, movere, inferre; vide ad XXXIII. 49. § 2. eodem modo 'concire turbas' II. 29. 'Non miseriis, sed licentia tantum concitum turbarum:' 'concire seditionem' IV. 48. 'Relatum ad senatum esset de seditione, quam Mæcilius Metiliusque largitione pessimi exempli concirent.' Ita 'concitor belli' est auctor belli.

Vide ad XXIII. 41. § 2. ut autem pro eo etiam 'concitator belli' dicitur, ita 'concitare bellum' quoque pro *concire*. Vide ad v. 5. § 11. Ceterum totum hoc *qui in his provinciis bellum concivissent* Crevierio non videtur esse Livii, cui suffecerat *utriusque hostibus*, id est, hostibus, qui in utraque provincia erant. Minori audacia potius deleri posset unica vox *utriusque*, nisi hic etiam displiceret vocis *provinciis* repetitio, quæ alterutro loco abesse poterat.

§ 5 *Legati Sardorum, ... in senatum venit*] Forte *venerunt*, ut commodius referatur et ad Sardorum legatos. *J. F. Gron.* Copula *et* post *erant* omissa iusuper ingratam ac duram reddit orationem. Perrenonius Animadv. II. et Var. Lect. XXVI. vitiosa ed. Livii usus, pro *dilati*, descripsit *delati*, atque inde ostendere conatur, 'deferre' etiam significare 'mittere' et 'ablegare.' Non facile hoc cuiquam persuadebit. Legationem Sardorum ad novos magistratus 'rejectam' fuisse, dixerat Liv. c. 6. *Duk.* Addita copula *et L. Minucius* edit. Clerici, quod servat Crevierius. Neuter tamen dictionis additæ lectorem monuit. Jac. Perizonius, ut vulgatum *venit* adversus Gronov. defendat, margini adscripsit locum Livii hoc lib. cap. 12. 'Literis Ti. Claudii et senatusconsulto accepto.' Plura similia vide ad XXXVII. 5. § 3. Crevierius nos remittit ad Bentl. ad Horat. Od. I. 24. 8.

§ 6 *Quæ et censores et priores consules fatigaverunt*] Lege *fatigaverant*. J. F. Gron. Conjecturam Gronovii admiserunt Clericus et Crevierius; sed ille nihil monito lectore, contra quam promisit.

§ 8 *Neque eo minus aut hos aut illos in delectum militum dare*] Itane et ratio est, cur Fregellani, ad quos quatuor millia familiarum transierant, propterea minus in delectum darent? haud quaquam: sed procul omni dubio excidit τὸ *plus* inserendum hoc modo, *Freg. quoque millia quatuor fam. transisse ab se, Samnites Pelignique quer.: neque eo aut minus hos aut plus illos in del. mil. dare.* J. F. Gronovius. Neutiquam tamen desideres τὸ *plus*, si dicas sensum esse: Samnites Pelignique querebantur, quatuor millia familiarum ab se transisse ad aliam civitatem, neque tamen aut hos aut illos, id est Samnites Pelignosve, adeoque neutros illorum, eo minus militum in delectum dare. *Jac. Perizonius.* Eo ipso tamen, quod Fregellanos tanto numero familiarum auctos ideo *nihilo plus* militum in delectu dare dicebant Samnites ac Peligni, non parum ponderis ad querelas eorum accedebat. Adde quod *plus* post *illos* vitio librariorum male exprimi, ac deinde omitti potuit. Sed utrumcumque horum scripserit Livius, illud non satis adsequor, cur Samnites ac Pelignos, qui de se loquuntur, inducat dicentes eo minus *hos*, non eo minus *se*, quod hic ratio sermonis Latini videtur requirere. Nam non puto hoc eo referri posse, quod interdum, qui de se loquuntur, δεικτικῶς dicunt *hic*, ut Terent. Heaut. II. 3. 115. 'huic homini verbera.' Pro *in delectum* magis placeret scribi *in delectu*. 'Dare' milites 'in delectum' fortassis nusquam alibi legitur: nec absurde quis suspicetur, ultimam literam vocis *delectum* e prima sequentis temere repetitam esse. *Duk.* Partem tantum emendationis suæ in contextum recepit Gronov. Inseruit enim voculam *plus*, at dictionum *eo minus aut* ordinem ex mente sua non inmutavit. Eamdem lectionem proximi editores servarunt: verum nuper τὸ *plus* Crevierius iterum expulit; quod tutius videtur.

§ 9 *Lex sociis ac nominis Latini, &c. dabat*] Vel, copula sublata, *sociis nominis Latini*, vel, si mavis, *sociis ac nomini Latino* legendum videtur. Ad marginem quidem Livii Perizonius

notavit τὸ *ac* promiscue modo addi, modo omitti, adscripto exemplo ex cap. seq. 'Qui socii ac nominis Latini, ipsi majoresve eorum, M. Claudio, T. Quinctio censoribus postque ea, apud socios nominis Latini censi erant.' Verum locus huic similis non est. Ibi enim ante vocem *socii* præcedit pronomen *qui*, unde sequens *nominis Latini* pendet; idem enim est, ac si dixisset *qui socii, ac qui nominis Latini:* hic contra nihil præcedit; sed vox *sociis* requirit, ut, addita vocula *ac*, sequens *nomen Latinum* eodem casu ponatur. Ut rem vel tironibus notam exemplis firmem, necesse non est. Vide tamen quædam XXXI. 7. XXXV. 7. XXXVI. 3. XLI. 14. et passim.

Qui stirpem ex sese domi relinquerent] Quæ sequuntur, omnino volunt *qui stirpem ex sese domi non relinquerent.* J. F. Gron. Hunc locum satis difficilem Manutius de Legib. Rom. c. 17. Ant. Augustin. de Legib. in Lege Claudia, Sigon. de Antiq. Jur. Ital. III. 1. Gruchius de Comit. II. 3. p. 672. Turneb. Advers. VII. 21. Lipsius ad Tacit. Annal. III. Exc. C. et Spanhem. Orb. Rom. Exercit. I. c. 10. magis verbo attigerunt, quam totam illius sententiam explicuerunt. Summum Gronovium credo verbis, quæ paullo post leguntur, *ne stirpem domi relinquerent*, inductum fuisse, ut hic legendum putaret, *qui stirpem ex sese domi non relinquerent.* Sed omnes, quos dixi, etiam Spanhemius, qui conjecturam Gronovii ignorare non potuit, in his citandis vulgatam scripturam sequuntur. Nec mihi admittere particulam negantem videntur ea quæ deinde dicit Livius, eos, 'quibus stirps deesset,' quam domi relinquerent, tamen cives Romanos factos fuisse, et ad extremum promiscue quosvis sine lege ac 'sine stirpe' in civitatem Romanam transiisse. Nam his aperte indicatur, jus hoc non aliis lege datum fuisse, quam qui stirpem domi relinquerent. Cur enim, si stirpem non relinquentibus concessum fuisset, hi primum fraudem legi faciendo per imaginarias mancipationes, ac deinde, etiam his imaginibus juris spretis, per migrationem et censum cives Romani fieri maluissent, quam jure, quod iis, ex sententia Gronovii lege datum fuerat, uti? Nec ulla probabilis causa excogitari potest, cur Romani sociis, qui stirpem domi non relinquerent, honorem civitatis Romanæ impertiri voluerint. Nam ratio hujus legis, cujus solus Livius memoriam conservavit, procul dubio fuit, ne apud socios soboles juventutis ad bella deficeret, et ut iidem, proposito patribus, qui stirpem domi relinquerent, præmio civitatis Romanæ, cujus miro semper desiderio tenebantur Latini, ad liberos procreandos invitarentur: unde et Lipsius hoc recte inter præmia παιδοποιΐας recensuit. Sed, Romanos neutrum horum, civitatem iis, qui stirpem domi non relinquerent, dando, adsecuturos fuisse, nemo non videt. Etsi autem ex his patet negationem hic inseri non posse, tamen non facile est invenire, quo fundamentum emendationis Gronovianæ, quod in verbis, *ne stirpem domi relinquerent*, positum est, subruatur. Nam, si ita scripsit Livius, recte judicasse videri debet vir acutissimus. Verum, quum iis, quæ dixi, satis probatum putem, non fuisse eam, quam ille credidit, hujus legis sententiam, evertendum est fundamentum emendationis, ac dicendum, *ne* illud a Livio, nisi eum sibi non constare, et paucis his versibus repugnantia scripsisse volumus, proficisci non potuisse. Qui attento animo totum hunc locum, in quo, si *ne* retineatur, nihil tolerabilis sensus inveniri potest, considerare volent, me non temere huc descendere existimabunt. Nec primus hic aliquid vitii subesse suspicari cœpi, sed idoneum habeo suspi-

cionis auctorem Sigonium, cui dudum suspectum fuisse *ne* ex eo deprehendi, quod de Antiqq. Jur. Ital. III. 1. hæc ita citat: 'Nam et qui stirpem domi relinquerent.' Eum veram hujus loci sententiam vidisse, nec ullam aliam posse esse, mihi certissimum est. Nam et ita 'quibus stirps deesset' recte opponuntur iis, 'qui stirpem domi relinquerent,' et simul liquet, ut mox dicam, quodnam fuerit primum genus fraudis, mutandæ civitatis causa inductum; quod, nisi *ne* ejiciatur, intelligi non potest. *Duk.* Gronovii emendatio etiam Donjatio displicuit. Putat enim legem exegisse, ut re vera liberos in civitate sua relinquerent, qui cives Romani fieri vellent, quo stirps eorum in patria propagaretur ad subeunda ejus onera. Verba autem seqq. *ne stirpem domi relinquerent*, accipit de patribus, qui, in colonia sua remanentes, liberos oneribus patriæ subtrahebant, eos cuivis civi Romano mancipando in imaginariam servitutem, contracta tamen fiducia eos manumittendi, ut manumissione fierent cives Romani; non quidem ingenui, sed tamen libertini. Et quidem hac ratione injuriam factam putat populo Romano, qui externo sanguine sic dehonestabatur. Verum Dukeri sententia verior videtur.

Ex sese] Hoc liberorum adoptivorum excludendorum causa in lege scriptum fuisse puto. Nam hi, quum per eos numerus juventutis non augeatur, non magis prodesse debebant patribus, qui eos adoptaverant, ad impetrandum beneficium civitatis Romanæ, quam jure Romano iis proderant ad vacationem et excusationem munerum publicorum, l. 2. § 2. D. de Vacat. et Excusat. Muner. Sallustius Jugurth. c. 5. 'Is' [Micipsa] 'Adherbalem et Hiempsalem ex sese genuit.' Hos scilicet habuit filios naturales, Jugurtham adoptivum c. 9. Ser. Sulpicius ad Cicer. Ep. Famil. IV. 5. 'An ut ea liberos ex sese pareret.' *Duk.*

Ut cives Romani fierent] Ita tamen, si relicta patria Romæ sedem ac domicilium collocassent: quod indicant verba legis, qui stirpem 'domi relinquerent.' *Duk.*

§ 10 *Liberos suos quibusquibus Romanis, &c.*] Non constat, lege, quæ jus civitatis Romanæ patribus, qui stirpem domi relinquebant, non filiis eorum, dabat, quidquam de numero filiorum, qui domi relinquendi essent, cautum fuisse. Sed ex his verbis colligi potest, eos, qui plures filios habebant, verba legis callide ita interpretatos fuisse, ei satis factum esse, si e multis filiis unum alterumque fortassis domi relinquerent; et, ut ceteri cives Romani fieri possent, eam rationem, quam Livius exponit, inivisse. Hoc erat unum genus fraudis quæ legi fiebat. Alterum haud dubie indicatum fuit verbis, 'et quibus stirps deesset, quam relinquerent, ii cives Romani fiebant.' Sed ex his, sive scripturam vulgatam *ut cives Romani fiebant* retineamus, sive conjecturam Sigonii *ii cives Romani fiebant*, amplectamur, non apparet, in quo fraus illa sita fuerit. Hoc mihi intelligi posse videtur, si pro *ut* non *ii*, sed *ita* legatur; id est, eodem modo, quo priores illi; nempe, se civibus Romanis in eamdem conditionem mancipio dando. Nam hos perinde atque illos per has imagines juris cives Romanos factos significat Livius, quum postremo alios 'his quoque spretis' per migrationem et censum in civitatem transiisse scribit. Dixi, quæ mihi videatur esse hujus loci sane obscuri sententia: sed suum cuique est judicium. Meliora docentes lubens audiam. *Duk.*

Et quibus stirps deesset] Non illud prætereundum, in membranis fuisse *quibus stirpes deesset*, ut servavit Aldina. Quod, non video, cur non

æque antiquitus potuerit dici, cur non Livius usurpare, quam *plebes*. J. F. Gron. *Stirpes* omnes antiquiores typis descripti, etiam edd. Sigonii, quas Aldinæ nomine hic indicat Gronovius: *stirps* demum inveni in Paris. 1573. Sed vide ad I. 1. § 11.

Ut cives Romani fiebant] Malim *ii cives Romani fiebant*. Sigon. Licet Sigonius ita in notis conjecerit, priscam tamen lectionem et ipse, et postea secuti editores retinuerunt. Gronovius demum in prima ed. voculam *ut*, nulla alia substituta, sustulit: sed a. 1665. Sigonii conjecturam admisit. Crevierius existimat aliquid deesse: et quidem Livium procul dubio hic exposuisse genus fraudis ab iis inductum, quibus stirps deesset, et injuriam factam populo Romano: eam fraudem forte in eo positam esse, quod, quibus stirps deesset, ii adoptarent quosdam cives suos, quos fortasse postea emancipatos domi relinquerent, ut ipsi, quasi stirpem relinquentes in patria, cives Romani fierent: hac autem re factam injuriam populo Romano, in quem inquilini nullo jure et adversus legis mentem sese inmiscebant. Nullum itaque vitium inesse in vocula *ut*, Liviumque scripsisse *ut cives Romani fierent* . . . . . Reliqua se sine libris supplere non posse fatetur. Verum neque hic displicet conjectura Dukeri, supra hoc § proposita.

§ 11 *Per migrationem et censum transibant*] Ita primus Curio emendavit. Priores præferunt *transiebant*.

§ 12 *Ne quis quem civitatis mutandæ caussa suum faceret, neve alienaret*] Sigonius arbitratur τὸ *suum* esse mendosum pro *servum*, in Emendat. Robortelli II. 39. cavisse enim legem, ne quis filium mancipio daret, vel servum faceret. Verum duæ sunt partes hujus capitis, altera contra accipientem mancipio, altera contra dantem: itaque prior recte dicitur ‘ suum facere,’ quem mancipio accipit, posterior ‘ alienare,’ quem tradit. Huc pertinet, quod est apud Appuleium Met. IX. p. 223. ed. Elm. ‘ Pistor ille, qui me pretio suum fecerat.’ Plaut. Amphitr. I. 1. 219. ‘ Nam pugnis usu fecisti tuum.’ *J. F. Gron. Seruus*, sive *s'uus*, et *suus* sæpe in Mss. commutantur. Vide ad III. 16. § 3. IX. 14. § 11. XXX. 15. § 4. et XXXV. 30. § 3. Hic tamen adsentior Gronovio. Appul. Met. l. X. p. 244. ed. Elmenh. ‘ Miles ille, qui me nullo vendente comparaverat, et sine pretio suum fecerat.’ Recte etiam Gronov. *alienaret* exponit, ‘ mancipio daret.’ De verbo ‘ alienare ’ simili sensu vide Schulting. ad Calpurn. Declam. XLIX. Et ita *alienus*, qui non pertinet ad eamdem familiam, apud Ter. Heaut. V. 4. 5. ‘ Ne istuc in animum inducas tuum, Alienum esse te.’ Hinc ‘ propinqui ’ et ‘ alieni ’ obponuntur apud Cic. de Amic. c. 5. ‘ Cives potiores, quam peregrini; et propinqui, quam alieni.’ Doujatius ‘ alienare ’ hic exponit, manumittere. Crevierius vero, si conjectura, quam ad ultima verba § 10. exposuit, vana non est, putat hic excidisse legis caput contra fraudulentas adoptiones.

Et, si quis ita civis Romanus factus esset. Hæc impetrata ab senatu] Librarius tres voces transcendisse videtur. Nam hæc futura erat oratio: *Romanus factus esset, civis non esset.* Vox *esset* decepit librarium, ut sæpe. *Sigon.* Et sermonis brevitas, et assueta Romanis formula subjiciunt, Livium scripsisse *et ne quis, ita civis Romanus factus, esset.* Lib. XLII. cap. 10. ‘ Edixerat, qui socium redire in civitates suas debuissent, ne quis eorum Romæ, sed omnes in civitatibus suis censerentur.’ XLIII. 16. ‘ Edixerunt, ne quis eorum ad hastam suam accederet: ’ et passim. *Jac. Gron.* Doujatius, inhærens vestigiis Sigonii, quod deest, ita supplendum censet, *civis ne esset:* quod probat Crevierius.

CAP. IX. (XIV.) § 1 *Provinciæ* . . .

Sardinia atque Istria decretæ] Quibus provinciæ decretæ sunt? Adparet consules intelligi: quam vocem etiam excidisse Jac. Perizonius ad marginem Livii conjecit. Scribendum igitur *Sardinia atque Istria consulibus decretæ.*

§ 2 *Naves, si deducere ex navalibus vellet*] Videtur scripsisse, *et decem quinq. naves, quas deduceret, ex quibus nav. vellet.* J. F. Gron. Jac. Gronov. in Dissert. Epistol. in Livii loca Quæd. Geogr. VI. p. 46. scribendum conjicit *et decem quinq. naves deduceret ex nav., quibus vellet.* Forte ratio fuit, quod *decem quinqueremes naves* referri non posse videatur ad proxime præcedens 'scribi jussæ.'

§ 3 *Et legionem unam cum equitibus trecentis*] Ultima verba non ita intelligenda sunt, quasi præter legionem, quæ ex quinque millibus ac ducentis peditibus et trecentis equitibus constabat, alii trecenti equites, ut ad M. Titinium in Hispaniam mitterentur, scribendi fuerint, et ita Titinius sexcentos equites Romanos acceperit. Quum enim veteris exercitus exauctorati vel deducti nulla mentio fiat, ita plures equites Romani in castris ejus, quam alterutrius consulis, fuissent: quod verisimile non videtur. Trecentos igitur equites illos ipsos intelligo, qui legioni semper addi solent. Ita XL. 36. 'Novus omnis exercitus consulibus est decretus: binæ legiones Romanæ cum suo equitatu.'

Ducentos quinquaginta mittere equites] Pighius in Annal. ad a. IDLXXVI. p. 345. milites hoc anno scriptos ex Livio referens, *trecentos quinquaginta*, pro *ducentos*, memorat: cui omnes edd. constanter adversantur: quam ob caussam diversitatem numeri vel ex memoriæ vel ex calami errore natam puto, præsertim quum paullo post pag. 348. sociorum peditum quinque millia, 'equites trecentos' referat, additis quinquaginta neglectis.

§ 4 *Lapidem in agro Crustumino in lacum Martis de cœlo cecidisse*] Cluver. Ital. Ant. II. 9. p. 657. hunc locum laudans, profert *in lucum Martis:* deinde p. 658. se ex antea productis testimoniis colligere profitetur, Crustumerium eo tractu fuisse, quo nunc turris in edito colle conspicitur, juxta viam Salariam mille amplius passus supra Fidenarum ruinas et castellum Jubileum; juxta quod orientem versus loco nemoroso ruinæ quædam etiamnum visuntur antiquorum ædificiorum, et circa illum locum haud dubie fuisse 'lucum Martis,' Livio hic memoratum. Holstenius in Adnotat. in Cluverii Ital. p. 101. hanc sententiam firmat loco Festi in voce 'Lucaria:' 'Lucaria festa in luco colebant Romani, qui permagnus inter viam Salariam et Tiberim fuit: pro eo, quod victi a Gallis fugientes e prœlio ibi se occultaverunt.' Hunc autem lucum 'inter viam Salariam et Tiberim' existimat fuisse lucum Martis in agro Crustumino. Omnes quidem edd. in vulgatum consentiunt: sed 'lacus Martis' alibi non memoratur, neque 'lapis in lacum de cœlo cadens' facile notari potuit. Voces autem 'lacus' et 'lucus' facile commutari potuerunt ob literarum *a* et *u* in scriptura Longobardica similitudinem. Ob eamdem caussam commutantur *quum* et *quam;* vide ad XXVII. 28. § 5. 'luna' et 'lana;' vide ad XXII. 1. § 12. 'cupiens' et 'capiens;' vide ad Silii XVII. 169. et ad Livii X. 35. § 4. 'alius' et 'alias;' vide Salm. ad Flori I. 3. § 5. 'unguis' et 'anguis;' vide N. Heins. ad Val. Flacc. II. 28. et innumera alia. Vide Scalig. ad Catulli Carm. VI. et XXX. Huic emendationi magna conciliabitur verisimilitudo, si vera est conjectura proposita c. 13. § 1.

§ 5 *Puerum trunci corporis*] Prodigia quidem hujus anni Julius Obseq. non memoravit; sed supplementa ex

Livio adjecit Lycosth. qui hic legit *trucis corporis*, sine sensu. Recte vulgo editur *trunci corporis*, id est corpore mutilo, non integro, cui quædam membra corporis humani deerant. Ita Acheloo in taurum mutato, cui Hercules alterum cornu præfregit, ideo 'truncam frontem' tribuit Silius III. 42. ubi plura vide.

§ 6 *Lupus etiam Romæ interdiu agitatus*] Lycosth. hoc prodigium referens, ultimam vocem omisit, quæ tamen in omnibus Livii edd. superest, et optime convenit. Unus Sillus sæpius in eadem re eo verbo utitur. Ita II. 437. 'Lætior at circa facies, agitata ferarum Agmina venatu, et cælata mapalia fulgent.' IV. 563. 'agitet Gargano terga ferarum.' X. 77. 'Ut canis occultos agitat cum Belgicus apros.' XIII. 130. 'incursu sævorum agitata luporum Cerva.' XVI. 575. 'Nec timidos agitare canes latratibus aprum.' Vide N. Heins. et Burm. ad Ovidii Metam. V. 605.

§ 9 *Legem deinde sociis C. Claudius tulit senatusconsulto*] Scribe *Legem dein de sociis C. Claudius tulit ex SC.* J. F. Gron. Prior Gronovianæ emendationis pars *Legem dein de sociis* Doujatio displicet, qui, si electio detur, vulgatum malebat; quod exponit, legem tulit sociorum caussa, et secundum quam socii viverent. At Gronovii conjecturam probant primæ edd. et *Legem deinde sociis* demum adparuit in ed. Curionis, ex qua eadem lectio per recentiores propagata est: nisi quod nuper Hearne, Londin. et Crevierius Gronovio dicto audientes fuerint. Recte vero idem Doujatius alteram Gronovii conjecturam *ex senatusconsulto* probavit. Cic. ad Att. I. 13. 'Deinde ex senatusconsulto consules rogationem promulgasse.' Paullo post, 'Operam dat, ut ea rogatio, quam ipse fert, et fert ex senatusconsulto, et de religione, antiquetur.' Ep. 14. 'Quum dies venisset rogationi ex senatusconsulto ferendæ.' Similiter 'ex auctoritate senatus' Liv. XL. 19. 'Leges de ambitu consules ex auctoritate senatus ad populum tulerunt.' XLII. 21. 'Ex auctoritate deinde senatus eam rogationem promulgarunt.'

M. Claudio, T. Quinctio censoribus, postque ea] Hi a. IↃLXIV. censores facti erant, XXXVII. 58. *Postque ea* non vitiosum quidem est; forsitan tamen Livius hic quoque scripserat *postque eos*, ut XXXIX. 3. 'C. Claudio, M. Livio censoribus, postve eos censores.' *Duk.* Supra l. XXXVIII. c. 11. 'Qui eorum L. Quinctio, Cn. Domitio consulibus, postve eos consules armis subacti, aut voluntate in ditionem populi Romani venerunt.' At, etiam vulgatum probum esse, indicat Cic. in Verr. I. 41. 'Qui ab A. Postumio, Q. Fulvio censoribus postve ea fecit, fecerit.' In his *postque ea, postve ea* ponuntur pro 'et postea,' 'aut postea.' Cic. Agrar. II. 15. 'Quod publicum populi Romani factum sit L. Sulla, Q. Pompeio consulibus, aut postea.'

Ante Kalendas Novembris redirent] Ita primum editum vidi Basil. 1539. inde vero Curio et sequentes acceperunt. Priores præferunt *Cal. Novembres.* Licet autem subinde Vascos. Gryphius non una ed. quæ ex officina ejus prodiit, Basileenses 1554. et Sigonius id retulissent, posteriores tamen editores iterum *Novembris* receperunt: quare nunc priscam lectionem restitui. Vide ad IV. 37. § 3. et ad c. 16. § 1.

§ 11 *Dictator, consul, interrex, censor, prætor*] Apud quos manumitti possit, docent JCti. Ex hoc loco intelligitur, tum apud omnes magistratus majores manumitti potuisse. Sed dictatoris, interregis, et censoris nullam mentionem faciunt JCti, quod illi dudum nulli amplius fuerant, quo tempore hi scribebant. *Duk.*

Qui nunc esset apud forum, quem manumitteretur, in libertatem vindicaretur,

ut jusjurandum daret, qui eum, &c.] Ne hæc quidem sententia perfecta est, cum futura fuerit ejusmodi: *ut dict., cons., int., cens., pr., qui tunc esset apud forum, darent op., ut, qui manumitteretur, in lib. vindicaretur, jusj. daret, qui eum manumitteret, civ. mut. caussa non manumittere.* Sigon. Sic Sigonius: quum illud *darent operam* nullum vestigium in autographo haberet. Erat autem ibi: *forum, quem manumitteretur, in lib. vindicaretur, ut jusj. daret.* Ex quo faciendum, *ut dict., cons., int., cens., pr., qui tunc esset apud forum, quem manumitterent, in lib. vindicaretur, si jusj. daret.* J. F. Gron. Si Gronovius *manumitterent* ita intelligi volnit, quem dictator, consul, ceteri manumitterent, non statim amplecti possum illius conjecturam; quia non scio, 'magistratus ipsos' alibi dici 'manumittere.' 'Apud magistratum manumittere' obvium est in libris juris civilis. Pannum, quem Sigonius adsuit, retinuit Hotomannus, et pro *eum manumittendum* conjecit *ab eo manumittendum* in indice Legum Romanarum. Non credo, locum mutilum sine ope Mss. in integrum restitui posse. *Duk.* Sigonius in prima scholiorum ed. *qui nunc esset* retinebat, et demum altera ed. *qui tunc esset* substituit; quod recte Gronov. probavit. Contra Lambec. loco, quem mox indicabo, priscam lectionem *qui nunc esset* defendit auctoritate legis antiquæ de viatoribus et præconibus apud Briss. de Formul. II. 142. quæ reperitur etiam apud Gruter. in Inscr. DCXXVIII. 1. COSS. QVEI. NVNC. SVNT. IEI. ANTE. K. DECEMBREIS. PRIMAS. &c. Verum alia res. Quæ enim dicta lege constituuntur, peragenda erant a consulibus ejus anni, quo lex lata est; verum hic in genere jubetur, quid et hoc et quocumque postea anno observandum esset magistratibus, quum quis apud eos manumitteretur. *Qui nunc esset* notat, qui hoc anno esset. At, quum SCtum illud fiebat, dictatorem vel interregem fuisse non constat: *qui tunc esset* idem est ac si dixisset, *qui nunc esset, quique posthac fuerit*, ut est in lege Plætoria apud Censor. de Die Nat. c. 24. Solent autem *nunc* et *tunc* sæpe in Mss. confundi. Vide ad XXXVII. 4. § 9. In reliquis verbis recte constituendis admodum dissentiunt viri docti. Gronov. in priori ed. nott. vocibus *darent operam*, quas Sigonius integrandæ sententiæ caussa addidit, controversiam non movit; sed id tantum in conjectura ejus sibi displicere testatus est, quod voculam *ut* loco motam transposuerit, quam vel duplicandam, vel suo loco relinquendam censuit; vel itaque reponendum esse, *darent op., ut qui manumitteretur, in lib. vindicaretur, ut jusj. daret:* vel *darent operam, qui manumitteretur, in lib. vindicaretur, ut jusj. daret.* At rectius nunc iteratis curis judicavit, τὰ *darent operam* male a Sigonio interposita esse. In emendata ejus lectione id incommodi est, quod voces *dictator, consul, &c.* non habeant, quo referri possint, nisi forte verbum *manumitterent.* At, quæ difficultas huic constructioni obstet, jam Dukerus monuit. Pighius in Annal. ad a. IↃLXXVI. p. 346. Livii verba ita proponit, quasi scriptum foret, *qui nunc essent, apud forum darent op., ut, qui in lib. vindicaretur, quique eum manumitteret, jusj. daret, civitatis mutandæ caussa non manumittere: qui id non juraret, eum manumittendum non esse.* Quæ a vulgato nimium quantum aberrant. Doujatius legebat, *qui tunc esset apud forum, quum manumitteretur, in lib. vindicaret, ubi jusj. daret, qui eum manumitteret, &c.* Jac. Perizonius ad marginem Livii adscripsit, una tantum litera in vulgata lectione mutata, sibi legendum videri, *ut, dict., cons., int., cens., pr. qui tunc esset, apud eorum quem manumitteretur, in lib. vindicaretur, ut jusj. daret, qui eum manumitte-*

ret, civ. mutandæ caussa manu non mittere. Firmandæ huic conjecturæ *apud eorum quem* addidit locum Livii lib. XLIII. c. 3. ‘ Senatus decrevit, uti nomina sua apud L. Canuleium profiterentur, eorumque si quos manumisisset, eos Carteiam ad oceanum deduci placere.’ Adde XXI. 26. ‘ Ceteros adcolas fluminis Hannibal, et eorum ipsorum quos sedes suæ tenuerant, simul perlicit donis :’ pro quos eorum ipsorum. Vide quæ ad eum locum notantur. Ordo verborum ita emendatorum hic erit, ut apud quem eorum, qui tunc dictator, consul, interrex, censor, prætor esset, manumitteretur, in libertatem vindicaretur, ut, qui eum manumitteret, jusjurandum daret. Ita *forum* tantum mutat in *eorum;* quorum facilis est commutatio ob similitudinem literarum *F* et *E.* Similiter *forum*, pro *eorum*, emendarunt viri docti h. lib. c. 2. § 3. ubi vide quæ notantur. Sed quid plura? Hanc Perizonii conjecturam ipsius unici cod. auctoritate firmari, patet ex Lambec. in Biblioth. Vindob. II. 8. p. 945. ubi indicavit quemadmodum ultima pars hujus cap. in membranis illis exhibeatur. Ipse Lambecius, quibusdam interpolatis, legit, *apud eorum quem quis manumitteretur, in lib. vindicaretur, operam daret, ut is jusjurandum daret, qui, &c.* putat autem *quis* in Msto excidisse ob præcedens *quem; operam daret*, quod mox vox *daret* iterum sequatur; et *is* ob primas literas vocis sequentis. Sed plane adsentior Crevierio; qui, servata reliqua codicis lectione, unam tantum vocem *qui* ob præcedens *quem* intercidisse putans, legit *apud eorum quem qui manumitteretur*, et hunc verborum sensum constituit; jurandum esse, non manumittenti, se, sed manumittendo, eum, qui manumitteret, civitatis mutandæ caussa manu non emittere. Moram autem facere non debere, quod ab eo, qui manumittitur, jusjurandum exigatur de mente et consilio manumittentis: id enim requirere verba *qui id non juraret, eum manumittendum non censuerunt:* deinde, quum fraus, quæ hoc SCto cavetur, præsertim in manumissi commodum cederet, illum etiam totius rei caput habitum, et ideo ab eo jusjurandum exactum esse. Ceterum virorum doctorum Sigonii et Gronovii aliorumque conjecturæ jam olim displicuerunt Cour. Sam. Schurzfleischio, qui, inspecto Livii Msto, quem servat bibliotheca Vindobonensis, comperit, locum hunc non usquequaque bona fide pridem esse evulgatum, et in schedis suis monuit, ex membranæ illius auctoritate et indiciis veram Livii manum erui restituique posse. Vide Henric. Leon. Schurzfl. in Præfat. ad Acta Literaria.

Qui id non juraret] Codex unicus *n. quid non jurare:* unde Lambec. legit *nam qui id non juraret.* Qua emendatione admissa, hæc verba non constituunt partem SCti, sed sunt ipsius Livii, indicantis, quid statuendum foret, si quis jurare recusaret.

§ 12 *Jurisque dictio C. Claudio consuli decreta est*] Lambecius testatur, Mstum præferre *jussique edicto C. Claudi coñs. Claudio decreta est:* lectionem autem, quæ nunc exstat, ex primi editoris Sim. Grynæi emendatione natam esse.

CAP. X. (XV.) § 1 *In fines Istrorum exercitum introduxerunt*] Gronovius in prima ed. notarum conjicit *induxerunt;* sed in addendis vulgatum tuetur ex Cæs. B. Gall. III. 20. ‘ In Sotiatium fines exercitum introduxit.’ Hinc postea curis secundis conjecturam omisit. Eadem locutione utitur idem Cæsar B. Gall. II. 5. ‘ Si suas copias Ædui in fines Bellovacum introduxerint :’ et c. 10. ‘ Quorum in fines primum Romani exercitum introduxissent.’

§ 5 *Non votis nuncupatis, non paludatis lictoribus*] Imperatorum ‘ paludamenta ’ esse propria, et ‘ paludatos

exiisse' dictos, cum in expeditionem ab urbe proficiscerentur magistratus Romani, nemo ignorat. Livio solo utar XXXVI. 1. de Manio Acilio Glabrione: 'ipse ante diem quintum Nonas Maias paludatus urbe egressus est.' XXXVII. 4. de L. Cornelio Scipione, 'et omnibus jam paratis, paludatus ab urbe est profectus.' XL. 26. 'Consules non tamen potuerunt sustinere consensum senatus, quin paludati exirent.' XLII. 27. 'Ad omnia præparata Cn. Sicinius prætor, paludatus ex urbe profectus, Brundusium venit.' Eodemque, cap. 49. 'Per hos forte dies P. Licinius consul, votis in Capitolio nuncupatis, paludatus ab urbe profectus est.' Cicero centies, et alii. 'Lictores' autem 'paludatos' unicus hoc et XLV. libro Livii librarius in scenam produxit: quos tanquam personatos histriones, Agamemnone vel Creonte desaltato, tempus est tandem indumento imperatorio spoliari, et in sua saga redire. Bis præterea hoc loco ostentatur idem error. Ut mox: 'Secundum vota nuncupata lictoribus paludatis profectus ab urbe esset.' Et deinde: 'Paludatis lictoribus votisque in Capitolio nuncupatis.' Habetur et XLV. 39. in concione M. Servilii. Quibus adversatur agmen ingens et infinitum locorum apud veteres, ubi perpetuo imperatores, nusquam lictores, nisi hic, 'paludati' dicuntur. Obstat et nomen vestimenti, a quo 'paludati' appellantur, quod sine controversia usu recepto imperatoribus tribuitur solis apud attentius locutos. Ut Noster IX. 5. 'Tum a consulibus abire lictores jussi, paludamentaque detracta.' Et XXV. 16. de Tiberio Graccho proconsule, 'Paludamento circa lævum brachium intorto.' At lictorum sunt 'sagula.' Cicero in Pison. cap. 23. 'Togulæ lictoribus ad portam præsto fuerunt, quibus illi acceptis sagula rejecerunt, catervam imperatori suo novam præbuerunt.' Obstat vero illud maxime, quod ineptissimum sit, summi ducis egredientis pompam, tacito ipsius habitu et ornatu, ab amictu lictorum describi. Sed et quum 'lictores paludatos' volunt, oportet, explicent nobis aliquid singulare in illis, non simpliciter militarem habitum sic denotari nos doceant: secus non modo lictores, sed totam cohortem ad bellum proficiscentis, omnes omnino milites quoque 'paludatos,' quia militariter haud dubie ornati fuerunt, dici conveniret. Qui ergo tam conspecti lictores, ut præ cæteris horum saga inciderentur 'paludamenta?' Quæ stultitia fuit lictoribus paludamenta dare, quum tumultu decreto sagis senatus, tot censorii, tot consulares, prætorii viri essent contenti; 'saga parare,' 'ad saga ire,' 'in sagis esse' dici non dedignarentur, 'paludamenta' imperatoribus populi Romani relinquerent? Scilicet hi non adspirarent ad eam dignitatem vestis, qua conspicuus incedebat minimus inter liberos adsecla imperatoris? Adversatur denique, quod in locis certæ integritatis ac scriptorum codicum et vetustate et multitudine longe munitissimis aliter multo Livius loquitur, et illis, qui nasum habent, facile subjicit, quæ dubiis istis verba concepisse debeat credi. Ut l. XXI. extremo, (cap. 63.) de C. Flaminio: 'ne auspicato profectus in Capitolium ad vota nuncupanda, paludatus inde cum lictoribus ad provinciam iret, lixæ modo, sine insignibus, sine lictoribus profectum, clam furtim.' Ut XXXI. 14. 'Tum Sulpicius, secundum vota in Capitolio nuncupata paludatus cum lictoribus profectus ab urbe Brundusium venit:' ubi non mediocriter me confirmat, quod Andream secutæ edd. et scripti etiam quidam habeant similiter *paludatis lictoribus*. Sed ratione et melioribus scriptis auctoribus absurda lectio est a doctis

viris mutata: cur hic minus liceat? Repone igitur sine scrupulo, *non votis nuncupatis, non paludatus, sine lictoribus.* Deinde, *quum is more majorum, secundum vota in Capitolio nuncupata, cum lictoribus, paludatus profectus ab urbe esset.* Iterumque, *non ultra triduum moratus Romæ, paludatus, cum lictoribus, votisque in Capitolio nuncupatis, in provinciam, æque ac prius, præcipiti festinatione abiit.* Nam ita quoque sensus legendum dictat: non *æque amplius præcipiti.* Gruterus pro insiticia eam vocem delebat. Sic etiam XLV. 39. scribe, *Consul proficiscens prætorve paludatus cum lictoribus in provinciam et ad bellum vota in Capitolio nuncupat.* Neque me fugit, virum multæ lectionis in nupero ad Ciceronis orationes commentario colores et splenia vulgatæ præparasse. Varro producitur de L. L. VI. p. 72. ‘ Paluda a paludamentis. Sunt hæc insignia et ornamenta militaria. Ideo ad bellum cum exit imperator, ac lictores mutant vestem, et signa incinuerunt, paludatus dicitur proficisci: quæ, propterea quod conspiciuntur, qui ea habent, et fiunt palam, paludamenta dicta.’ Ἔτυμον palam ineptum, cum Paluda viragine, et a paludamentis dicta, illi remitto. Sed etsi dicat, lictores ‘ mutare vestem,’ non tamen dicit, eos amiciri paludamentis, aut fieri paludatos, aut paludatis iis imperatorem proficisci; verum dicit ‘ paludatum imperatorem proficisci.’ Ergo, si integer locus est, vestem mutant ipsi sumptis sagulis loco togularum: forte ‘ mutant ’ et ‘ vestem ’ imperatori præbito et circumjecto paludamento: neque enim mirum hac in re lictorum, non servorum, ministerio usos, ut magis omnia publice fieri significaretur. Obtenditur et Festus: ‘ Paludati in libris auguralibus significat, ut ait Veranius, armati, ornati; omnia enim militaria ornamenta paludamenta dici.’ Equidem non negabo, originem dare his vocibus genericam significationem: sed usum magistrum loquendi eas ad imperatorium cultum arctasse et aptasse aio. Sic quoque verum est, quod sentiunt illi, modo non promiscue de vulgo militum, sed de imperatoribus audiantur. Concedamus et intelligi de quibusvis, sed meminerimus, id eos observare ex auguralibus libris, in quibus sermo vetustissimus et originibus propior, necdum pro varietate rerum per artem inventarum distinctis vocabulis, ut ætas curiosa postea voluit. Ubi nisi foret singulare, quid opus allegare libros augurales? quis ferret hoc frigus et jejunitatem in Veranio et Festo, quum tot celeberrimi et politissimi scriptores easdem voces totidem iterarint, quum in ore omnium quotidie versarentur occasione ducum ad bella exeuntium? Videtur autem ‘ paludamentum ’ dictum quasi ‘ pallulamentum.’ ‘ Palla ’ ut et ‘ pallium ’ prima significatione quodvis amiculum, tam virorum, quam fœminarum; etsi usus postea illud mulieribus, et histrionibus, et citharœdis attribuerit: inde ‘ pallula,’ et hinc ‘ pallulamentum,’ ut a ‘ penis,’ ‘ peniculus,’ mox ‘ peniculamentum.’ Ob ingratam repetitionem, liquidam medio loco jusserunt liquescere: et sic prima syllaba, natura brevis, positione longa, in naturam suam rediit: (esse autem primæ syllabæ *A* breve ex origine apparet: eamque quantitatem ostendunt, in quibus servata est ‘ supparus,’ et ‘ siparium:’ nam qui post inventam divine proditamque ab Salmasio omnium horum scaturiginem venasque *pallam* a πάλλειν cum Servio ad Virg. Æn. I. 648. derivant, ignoscat mihi genius ipsorum, βαλανηφαγοῦσι) vis vero liquidæ producentis antecedentem syllabam brevem, liquescente ea in proxime sequentem vocalem *V* transfunditur, unde syllaba antea brevis in ‘ pallula ’ fit longa: postremo loco etiam

liquidam mutarunt in *D*, quarum literarum translatitia variatio est. Ut ‘impelimenta’ pro impedimenta apud Festum, ‘Melicæ aves,’ pro Medicis, ‘Delicare’ pro dedicare: sic ‘dacrimas’ pro lacrimis dixit Livius Andronicus, et ‘dautia’ pro lautia: descendit enim ab δώτιον: cum in multis AV et O promiscue usurparent, maluerunt *lautia*, ut distinguerent a *lotium*: sic a μελετῶ fecerunt *meditor*, sic *odefacit*, *dingua*, et *capitodium* dixerunt, pro quibus posteriores *olefacit*, *lingua*, *capitolium* maluerunt. A ‘paludamento’ porro quum deberent dicere ‘paludamenti,’ ut rotundius aptiusque esset, maluerunt extrita syllaba ‘paludati:’ quod dictum accipiemus, non quod olim ‘paludare’ fuerit, sed quasi fuisset, ut in pluribus a vocabulis indumentorum denominatis accidit, sic ‘palliolatus,’ ‘crepidatus,’ ‘amethystinatus,’ ‘sardonychatus.’ Eandem proprietatem vocis respexit Lucillius, quum scripsit lib. x. ‘Pone paludatus stabat rorarius velox.’ At etiam ‘Curiatii paludamentum’ memoratur apud Nostrum i. 26. Qui profecto non fuit lictor, sed quamvis non imperator, instar tamen et imperatoris et exercitus, homo illustrissimus, in quo simul cum fratribus summa belli, summa rei Albanæ, ut in Horatiis Romanæ, periclitaretur. Eos vero ab utraque parte insignitius ornatos fuisse quid miri? An non ex sacra historia novimus, Davidem, pari pæne sorte certamen cum Palæstino Goliatho inituram, a Saulo rege Hebræorum et vestimentis et armis regiis ornari jussum? Non igitur Curiatii cultus habitusque promiscuum imperatori et lictoribus faciet paludamentum. De Agrippina meminimus ex Annali xii. 56. Taciti: ‘Ipse insigni paludamento neque procul Agrippina chlamyde aurata præsedere.’ Hoc narrando et Plinius si recte dicitur et mulieri paludamentum tradere xxxiii. 3. dicatur et Suetonius peltam et galeam mulieri tradere, quum narrat in Caligula c. 25. ‘ut sæpe chlamyde peltaque et galea ornatam’ (Cæsoniam suam) ‘et juxta adequitantem militibus ostenderet.’ Sane Hieronymus [De muliere septies icta] paludamentum dat lictori, neque consulem ad bellum comitanti, sed supplicium a damnato exigenti: itaque illum, suo jure interdum disertum, in aliis admirantes cum Livio comparare mittamus. *J. F. Gron.* Quæ hic de ‘paludatis lictoribus’ vere disputantur, opposita sunt Nic. Abramo ad Cicer. in Pison. c. 13. Sed is omnia fere, quæ de iis habet, debet Gruchio c. 43. Refutat. ad posterior. Disput. Sigonii. De lictoribus paludatis eadem, quæ horum, est sententia Hotomani ad Cicer. de Provinc. Consul. c. 15. Lipsii de Milit. Rom. ii. 12. Ferrarii de Re Vestiar. part. ii. l. iii. c. 5. et Sigonii de Antiq. Jur. Provinc. ii. 4. et de Lege Curiata c. 6. ubi perperam tamquam verba Livii hæc laudat, quæ in eo non leguntur: ‘Romam ex provincia rediit ad solemnia vota in Capitolio nuncupanda, paludatosque lictores accipiendos.’ *Duk.* Vera sunt, quæ contra ‘paludatos’ lictores Gronovius erudite disputavit. ‘Rubens sagulum’ lictoribus tribuit Silius ix. 419. ‘Isque ut Varronem procul inter prœlia vidit, Et juxta sagulo circumvolitare rubenti Lictorem:’ ubi quædam vide. Videtur tamen locus ille indicare, inter sagulum lictorum et militum gregariorum saga aliquod discrimen fuisse. Quæ enim alia ratio dari potest, cur præcipue lictorum sagulum ibi Silius memorarit? Certe ducum, non summorum, sed inferioris ordinis, ut tribunorum militum, ac centurionum, vestem a sagulo militum similiter diversam exstitisse innuit Livius vii. 34. ‘Hæc omnia’ [Decius tribunus militum] ‘sagulo gregali amictus, centurionibus item manipularium militum

habitu ductis, ne ducem circumire hostes notarent, perlustravit.' In quo vero differentia constiterit, discere cupio. *Φοινικοὺς χιτῶνας* lictoribus triumphantis imperatoris tribuit Appian. Alex. in Punic. p. 35. *Αὐτοῦ δ' ἡγοῦνται τοῦ στρατηγοῦ ῥαβδοῦχοι φοινικοὺς χιτῶνας ἐνδεδυκότες.* Vertit interpres, *Ipsum imperatorem præcedunt lictores paludati.* Id displicet Dempster. in Etrur. Reg. III. 36. 329. qui *χιτῶνας* vertere malebat *tunicas*, et lictores ideo in triumpho tunicatos fuisse putat, ut hostibus victis ignaviam objicerent: vel *φοινικοὺς χιτῶνας ἐνδεδυκότες* reddebat *sagati purpureis vestibus.* Ceterum *Curiatii paludamentum* vix interpretationem Gronovii admittit. Livius enim I. 26. vocat paludamentum, 'quod ipsa,' nempe Horatii soror, 'confecerat.' Dion. Halic. Antiq. III. 157. dicitur *πέπλος ποικίλος, ὃν αὐτὴ μετὰ τῆς μητρὸς ἐξυφήνασε.*

§ 6 *Adversis auribus militum*] Gronov. ad Livii XXIV. 26. § 10. hunc locum laudans, adfert *aversis auribus.* Sed *adversis* constanter ed. prima, omnesque postea secutæ servant. Et recte. Non tantum enim Claudius *aversis*, id est, non adtendentibus, sed etiam *adversis*, id est, adversantibus militum auribus illa jactavit. Vide ad I. 46. § 2. Mox *ingessit probra*, omissa copula, editi ante Modium.

§ 7 *Quod quum milites consulis imperio dicto audientes futuros sese dicerent*] Quid hic negotii militibus? Manlius et Junius provincia decedere jubebantur. Cur pro illis respondent milites? Scribe, *ad extremum utrumque decedere provincia jussit. Quumque illi se consulis imperio dicto audientes futuros esse dicerent:* nam *esse*, non *sese*, quod subjecerunt, ibi scriptus. *J. F. Gronov.* Nihilominus illa *quod quum* mutanda non censebit, qui inspiciet notata ad XXXVIII. 9. *Jac. Gronov.* Primæ editionis lectionem *esse* in *sese* mutavit mox Frob. 1535. Doujatius, rejecta Gronovii conjectura, probat scripturam autographi, *Quod quum milites consulis imperio dicto audientes futuros esse dicerent:* sive milites indicare voluerint, ipsos se paratos esse ad parendum consuli, sive Manlium et Junium paratos esse; eam enim lectionem utrumque sensum ferre. Putat autem congruentius esse, a militari turba confuse ortas voces resistentium consuli, quam a ducibus, quemadmodum in L. Papirii dictatoris et Q. Fabii magistri equitum dissidio VIII. 32. Verum in exemplo, quod laudat, milites quierunt, quamdiu verbis inter dictatorem et magistrum equitum certabatur, et tum demum tumultum miscere inceperunt, postquam hinc Papirius spoliari magistrum equitum, ac virgas et secures expediri jussit; inde Fabius, fidem militum implorans, lacerantibus vestem lictoribus, ad triarios sese recepit. Illustrandæ itaque sententiæ ejus non convenit. Quin etiam, ut lectio, quam probat, placere possit, et verisimile fiat, tacentibus Manlio et Junio, solos milites consuli respondisse, ratio ipsi reddenda erat, cur Claudius, omissis militibus, iram adversus proconsules exserat, et se eos vinctos Romam missurum minitetur. Potius existimo, primo ipsos proconsules, mox qui pro quæstore Manlii erat, et tum demum circumfusum exercitum, imperatorum causæ faventem et consuli infestum, ostendisse, se consulis imperio dicto audientes non fore. Vel igitur cum Jac. Gronovio legendum videtur *Quod quum illi se consulis imperio dicto audientes futuros esse dicerent*, vel *Quod quum illi tum consulis imperio dicto audientes futuros esse dicerent, quum is, &c.* omisso pronomine *se*, quod sæpe intelligi vidimus ad I. 23. § 5. *tum* subsequente *quum*, ut apud Cic. Phil. II. 44. 'Tum rex fuit, quum esse Romæ regem liceret.' Voculam denique *quod* sæpe eleganter abundare,

vidimus ad XXXII. 37. § 6. Adde Cortium ad Sallust. Jug. c. 14. § 21.

Quum is more majorum, secundum vota] Dodwell. dissert. de Cyclis X. 41. scribit, si consul non factis sacris in monte Albano, nec votis in Capitolio nuncupatis, nec paludatus cum lictoribus urbe exisset, reipublicæ omen infaustum creditum fuisse, nec milites ipsos se sacramento militari ad obsequium teneri credidisse. Quæ se de militibus in hoc loco Livii invenisse putat, mihi non facile persuadebit. Milites, quamdiu dimissi non erant, sacramento obligabantur; dimissi eo solvebantur. Cic. de Offic. I. 2. Sed hi dimissi nondum erant, nec magis propter solemnia illa a Claudio consule neglecta, se non teneri sacramento credere potuerunt, quam exercitus C. Flaminii credidit, qui neque Latinis factis, neque votis nuncupatis, neque paludatus cum lictoribus in provinciam profectus fuerat, XXI. 63. Nec quidquam in hac narratione Livii est, unde id de his militibus colligi possit. Hi juraverant in verba A. Manlii et M. Junii, quibus imperium prorogatum erat. Quum autem sibi id ob eam caussam, quam dicit Livius, non dimittendum existimarent, milites imperatoribus suis adsensi sunt, et sub iis in Istria militare perseverarunt; ac demum, postquam consul Romam profectus, votis in Capitolio nuncupatis, cum lictoribus in provinciam redierat, ab eo cum ducibus suis dimissi, et sacramento soluti sunt. *Duker.*

Cum lictoribus, paludatus profectus] Ita legendum esse, recte Gronov. docuit ad § 5. Antea edebatur *sec. vota in Cap. nuncupata lictoribus paludatis profectus.*

§ 13 *Paludatus, cum lictoribus, votisque*] Hæc etiam verba recte a Gronov. ibidem emendata sunt. Priores edd. præferebant *paludatis lictoribus, votisque.*

Æque amplius præcipiti celeritate abit] Florebellus legit, *æque ac prius:* egregie: nam paulo ante dixit, 'In provinciam nocte profectus præceps abiit.' *Sigon.* Est a glossa *amplius.* Gruter. Gruterus delet τὸ *amplius.* Quid si *æque, ac prius, præcipiti?* J. F. Gron. Vide etiam Gronov. hoc cap. § 5. Eam autem conjecturam longe præferendam puto illi Doujatii, qui legebat *æque aut amplius præcipiti.*

CAP. XI. (XVI.) § 1 *Oppidum Nesartium*] Ita major Jac. Gronovii ed. sed, ut videtur, errore operarum. Certe minor ejusdem ed. *Nesattium,* ut legunt edd. priores, nisi quod Curio et quidam alii dederint *Nesatium.* Et tamen *Nesartium* Clericus et Crevierius servarunt. Cluverius Ital. Antiq. I. 21. 213. *Nesactium* legendum monet auctoritate Plinii Hist. Nat. III. 19. et Ptolem. III. 1. cui Νέσακτον vocatur. Emendationem Cluverii probavit Cellar. Geogr. Ant. II. 9. 448.

Regulus ipse Æpulo] *Apulo* malebat Salmas. ad Flori II. 10. § 3. Sed, Reinesium Var. Lect. I. 25. vulgatum *Æpulo* defendere, ad eum loc. Flori docuit Dukerus. Mox *oppugnant* omnes editi usque ad Gronov. qui a. 1665. emendavit *oppugnarunt;* quod, præter Doujatium, recentiores editores receperunt.

§ 4 *Miraculo terruit abscissæ aquæ*] Edd. antiquiores præferunt *abscisæ aquæ:* sed Basileens. 1554. dedit *abscissæ;* quod Sigonius, Modius, et inde reliqui omnes servarunt. Vide ad XXXI. 34. § 4. et Gronov. in prima ed. nott. ad Livii XLIV. 5.

§ 9 *Trium oppidorum exscidio*] Ita J. F. Gronovius 1665. edidit, quum priores omnes constanter præferant *excidio.* Vide ad V. 15. § 9. Priscam lectionem, nullam justam ob caussam loco pulsam, restitui.

CAP. XII. (XVII.) § 1 *Ti. Claudius proconsul, qui prætor priore anno fu-*

erat] *T. Claudius*, et mox § 7. *T. Claudii* edd. principes. Sed recte *Ti. Claudius*, et *Ti. Claudii* Sigonius emendavit. Vide ad XL. 59. § 5. Hic Ti. Claudius anno præcedenti jurisdictionem urbanam, ut viri docti docuerunt, sortitus erat; verum, quum castra A. Manlii ab Istris capta Romam adlatum esset, senatus decrevit, ut militibus legionis quartæ et socium Latini nominis quinque millibus, equitibus ducentis quinquaginta ediceret, Pisas ut convenirent, eamque provinciam, dum M. Junius consul, ex Liguribus in Galliam transire jussus, inde abesset, tutaretur, c. 5. Videtur igitur hic locus indicare, eum, quo majori auctoritate provinciæ præesset, cum imperio proconsulari Pisas missum esse.

§ 5 *Duodecim millia armatorum cæsa*] Pighius in Annal. ad a. IↃLXXVI. pag. 345. hanc victoriam memorans *duo millia* cæsa refert; quod errori vel calami, vel memoriæ tribuendum. Paullo ante 'Balarorum auxilia' sunt auxiliariæ Balarorum copiæ: quod utrum eo sensu dici posset, male dubitabam ad l. IV. c. 17. § 11.

§ 8 *Plus septingentis in prœlio aut in castris, &c. capti*] *Septingenti*, ut alioqui solet Livius. Lib. XLII. c. 7. 'Amplius septingenti passim capti.' *J. F. Gronov. Septingentis* profluxit ex postrema Gruteri ed. Priores omnes per notas exhibent *plus DCC.* quod ambiguum est, et æque *septingenti*, quam *septingentis*, reddi potest. Prius tamen Gronovio placuit, quia Livius ita loqui amavit. Lib. XXIII. c. 35. 'Cæsa plus duo millia.' c. 46. 'Hominum plus quinque millia cæsa.' XXIV. 17. 'Plus tamen duo millia hostium eo die cæsa.' XXX. 12. 'Non plus quinque millia occisa.' XXXI. 34. 'Paullo plus ducentos passus;' ubi vide. c. 50. 'Plus quinque dies.' lib. XXXIV. c. 1. 'Plus semunciam auri haberet.' XXXVI. 40. 'Plus partem dimidiam ex quinquaginta millibus hominum cæsam.' XXXVII. 44. 'Ceciderunt non plus trecenti pedites.' XXXIX. 4. 'Ubi plus tria millia hostium sint cæsa.' c. 31. 'Paullo plus sexcenti ceciderunt.' Lib. XL. capp. 32. 50. XLI. 7. lib. XLII. capp. 8. 52. 57. lib. XLIII. capp. 12. 13. et alibi. Vide etiam ad XXIX. 24. § 2. et Heins. ac Burm. ad Vell. Pat. II. 110. § 2. Similiter Livius construit vocem *amplius*; vide ad XXI. 29. § 3. vocem etiam *minus*; vide ad III. 64. § 9. Præterea *aut in prœlio, aut in castris* edd. vett. Prius *aut* Modius omisit, quod suo loco restitui.

CAP. XIII. (XVIII.) § 1 *In Crustumino avem Sangualem (quam vocant) sacro lapidem rostro cecidisse*] De Sanguali ave ita Plinius X. 7. 'Sangualem avem atque Immissulum augures Romani in magna quæstione habent. Immissulum aliqui vulturis pullum arbitrantur esse, et Sangualem Ossifragæ. Massurus Sangualem ossifragam esse dixit, Immissulum autem pullum aquilæ, priusquam albicet cauda. Quidam post Mutium augurem visos non esse Romæ affirmaverunt. Ego (quod verisimilius est) in desidia rerum omnium non arbitror agnitos.' Ex his Plinii dictis elicimus, Sangualem avem fuisse Ossifragam appellatam, quam avem dixit Aristoteles esse aquilæ persimilem, sed majorem tamen, et coloris leucophæi seu fusci, hoc est, in nigro albicantis. Ex aquilarum genere, quas 'Haliæetos' vocant, esse Ossifragam, docet Plinius X. 3. nascique ex diverso aquilarum coitu. Albertus Magnus libro de Animalibus et ipse inter aquilam Ossifragam reponit, minorem tamen statuit, in hoc ab Aristotele discrepans. Cur vero Livius Sangualis avis rostrum 'sacrum' nuncupaverit, non ita manifestum. Puto ego eo, quod augures hujus avis volatum magnificarent, avem sacram

habitam Sangualem, ob idque et 'sacrum' illius rostrum appellasse Livium; vel forte etiam propterea, quod in Sangi Dei sacrificiis hujus avis aliquis esset usus. De hoc gentilium Deo ita Sex. Pompeius lib. XIV. 'Propter viam fit sacrificium, quod est proficiscendi gratia Herculi aut Sango, qui scilicet idem est Deus.' Alii profecturi viam Herculi aut Jano sacrificabant. Est et Janus secundum aliquos Sabina lingua 'Sangus.' De templo hujus Dei Plinius VIII. 48. et Varro de Ling. Lat. IV. p. 19. inquit: 'Ælius Gallus. Dius Fidius dicebatur Diovis filius, ut Græci Διόσκουρον Castorem, et putabant hunc esse Sangum ab Sabina lingua, Herculem ab Græca.' Sangi ædes de cœlo tactas scribit Livius per initia lib. XXXII. c. 1. et lib. VIII. c. 20. ubi legitur *Semonis Jani:* eam lectionem dispungendam doctissimi quidam censuere, et reponendum *Sabino Sangi.* Dionys. Antiquit. II. 113. scribit, Sabinorum genti inditum nomen ex Sabino Sangi Divi gentilis. Sangi sacellum statuit P. Victor in VII. Urbis regione. Nonnulli non *sacro*, sed *sacrum* legendum dixere; et non ad avem, sed ad lapidem adjungunt: quam lectionem si admiserimus, quid per 'sacrum lapidem' sit intelligendum, erit indagandum. Veniebat in mentem historia, cujus meminit Livius I. 36. in hæc verba: 'Id quia inaugurato Romulus fecerat, negare Attius Navius, inclytus ea tempestate augur, neque mutari, neque novum constitui, nisi aves addixissent, posse. Ex eo ira regi mota, eludensque artem, ut ferunt, agedum, inquit, divina tu, inaugura, fierine possit, quod nunc ego mente concipio: quum ille, in augurio rem expertus, profecto futuram dixisset: atqui hoc animo agitavi, inquit, te novacula cotem discissurum, cape hæc, et perage, quod aves tuæ fieri posse portendunt. Tum illum haud cunctanter discidisse cotem ferunt. Statua Attii posita capite velato, quo in loco res acta est, in Comitio, in gradibus ipsis ad lævam curiæ fuit: cotem quoque eodem in loco sitam fuisse memorant, ut esset ad posteros miraculi monumentum.' Hujusmodi lapidem, ob miraculum *sacrum* appellatum, prius novacula discissum, mox ab ave Sanguali cæsum, forte Livium intellexisse cogitabam: sed cum id in Crustumino oppido, non Romæ, contigisse scribat, utique non recipienda præsens explicatio. Author est Pausanias Corinth. c. 31. apud Trœzenios ante Dianæ Lycææ templum lapidem exstitisse 'sacrum' appellatum: scribit Lampridius in Heliogab. VII. illum lapides 'Divos' dictos e templo Dianæ Laodiceæ auferre voluisse. Dicamus itaque, in Crustumino forte et lapidem hujusmodi fuisse. Quod si nec expositio ista arriserit, alia erit subsequens recipienda. Fictilia seu lapidea Deo signa et simulacra, 'sacros lapides' dictos, cum ea religiosissime colerent Romani, unde et per Jovem lapidem jurabant, si Plinio credimus id XXXIII. 7. affirmanti. Ita et agrorum termini lapidei 'sacri' dicti, quod Arnobius scripsit. Eorum aliquem Sangualem avem rostro cecidisse in agro Crustumino existentem forte existimandum, idque pro prodigio habitum. De sanguali ave legenda, quæ a Julio Obseq. Prodigiorum libro c. 63. literis mandata fuere. *M. Donat.* Tibull. I. 1. 15. 'Nam veneror, seu stipes habet desertus in agris, Seu vetus in trivio florida serta lapis.' Appuleius in Florid. in princ. 'Neque enim justius religiosam moram viatori objecerit lapis unguine delibutus.' Idem in Apolog. p. 310. ed. Elm. 'Negant vidisse se, qui fuere, unum saltem in finibus ejus aut lapidem unctum, aut ramum coronatum.' Arnob. I. 22. 'Si quando conspexeram lubricatum lapidem, et ex olivi unguine ordinatum, tanquam inesset vis præsens,

adulabar, affabar.' Sciendum est autem, in prima ed. *sacrum* esse, non *sacro*. In utroque frustra se fatigat M. Donatus. *J. F. Gronov.* De ave *sanguali*, sive *sanquali*, est in Festo voce 'Alites.' 'Alites volatu auspicia facientes istæ putabantur: buteo, sanqualis, immusculus, aquila, vulturius:' et in Servio ad Virgil. Æn. I. 394. Eum versum Ennio adscribebat Janus Parrhas. sed nullo certo argumento, ut putat Merula ad Enn. p. 630. De sacris lapidibus eorumque cultu apud veteres multa scripserunt quum alii, tum Casaub. et du Portus ad Theophr. Charact. c. 16. et Cuperus ad Auctor. de Mortib. Persec. c. 11. *Dukerus.* Hardnin. ad Plin. X. 7. monuit, hujus avis nomen in codd. scribi *Sanqualis.* Ea autem orthographia præferenda erit, si vera est sententia, *sanqualem* vocari, quia erat in tutela Dei 'Sanci.' Literarum enim *c* et *qu* usum promiscuum fuisse, docent 'coquus' et 'cocus,' 'arcus' et 'arquus,' unde 'arquites.' De Deo 'Sanco' vide ad Livii VIII. 20. § 8. De hac ave vero vide Gesner. de Avib. III. 181. Deinde *sacrum lapidem rostro cecidisse* edd. principes: *sacro lapidem rostro* demum substituit Basil. 1554. quam inprovide Sigonius secutus est. Alii rectius *sacrum* revocarunt. An vero per 'sacrum lapidem' intelligendus est, quem 'in agro Crustumino in lucum Martis de cœlo cecidisse,' inter prodigia hujus anni Livius retulit c. 9.? Id si placeret, inde probaretur ibidem lectio *lucum*, pro *lacum.* Si enim lapis *in lacum* cecidisset, eum rostro cædere sangualis non potuisset. Lycosthen. in Supplem. Jul. Obseq. c. 63. *portasse*, pro *cecidisse*, legisse videtur; sed alterum constanter est in omnibus edd.

Bovem in Campania locutum] An non *locutam?* quum mox quoque sequatur *bos alenda publice data.* Jac. Gronov. Prodigium hoc in utriusque sexus bubus accidisse, aliis locis Livius narravit: bovem feminam locutam refert III. 10. et XLIII. 13. at bovem marem XXIV. 10. XXVII. 11. XXVIII. 11. XXXV. 21. et XLI. 21. Utriusque generis exempla exstant etiam apud Jul. Obseq. de Prodig. et quidem prioris capp. 74. 85. 86. posterioris capp. 103. et 113. Verum, ut ultima primis conveniant, vel hic *locutam*, vel mox *alendus publice datus* legendum videtur. Prius placuit Gronov. et verisimilius est; id tamen Clericus inscio lectore, contra fidem datam, in contextum recipere non debuerat.

Vaccam æneam Syracusis] Prodigium hoc inlustrari potest vacca ænea Myronis, quam pro vera vacca pastor abigere, taurus inire, cujusque ubera vitulus sitiens adpetere voluit. In eam multa exstant epigrammata Anthol. l. IV. c. 7. et apud Auson. Epigr. LVIII. et seqq.

§ 4 *Lunam colonia eodem anno duo millia civium Romanorum sunt deducta*] Quadriennio post deductam Aquileiam. Vell. I. 15. Ab eo dissentire Livium, qui triennio post deductam tradat, scribit Sigon. de Ant. Jur. Ital. II. 5. Sed hoc nusquam tradidit Livius. Nam XL. 34. Aquileiam deductam dicit P. Cornelio Cethego et M. Bæbio Tamphilo consulibus, qui est a. IↃLXXII. Hic Lunam Ti. Sempronio Graccho, C. Claudio Pulchro consulibus a. IↃLXXVI. Itaque convenit Livio cum Velleio. *Duk. Lunam* præfert ed. princeps; *Lucam*, quæ quadriennio postea prodiit an. 1535. Eam autem scripturam servarunt reliquæ edd. usque ad Gronov. qui a. 1665. *Lunam* revocavit. Altera tamen lectio verior videtur, quia Vell. Paterc. coloniam eodem anno Lucam deductam esse testatur I. 15. 'Cn. autem Manlio Vulsone, M. Fulvio Nobiliore consulibus Bononia deducta colonia abhinc annos ferme ducentos septemdecim, et post quadriennium Pisaurum ac Potentia, interjectoque trieunio Aquileia et

Gravisca, et post quadriennium Luca.' Præterea Lucam coloniam fuisse indicat etiam Plinius III. 5. ' Primum Etruriæ oppidum Luna portu nobile. Colonia Luca a mari recedens, propiorque Pisæ.' At, Lunam coloniam deductam esse, nondum reperire potui aliunde adfirmari. Id indicare videtur locus Livii XLV. 13. ' Disceptatum inter Pisanos Lunensesque legatos: Pisanis querentibus, agro se a colonis Romanis pelli; Lunensibus adfirmantibus, eum de quo agatur, a triumviris agrum sibi adsignatum esse.' Verum, eo loco pro *Lunensesque* et *Lunensibus* legendum esse *Lucensesque* et *Lucensibus*, illud verisimile efficit, quod ' Luca,' quam ' Luna,' propior ' Pisis ' fuerit, et hinc potius inter ' Lucenses ' et ' Pisanos,' quam inter ' Lunenses ' eosdemque ' Pisanos' controversiæ de terminis agrorum oriri potuerint. Et ita hunc locum laudavit Cluver. Ital. Ant. II. 3. 506. quasi *Lucensesque* et *Lucensibus* editum invenisset. Insuper *Lunam coloniam* vulgavit Clericus, quum antea editum foret ab omnibus *colonia;* neque tamen vel hujus emendationis lectorem certiorem fecit, vel cur ita legendum censuerit, ullam rationem subjunxit. Nihil puto mutandum, licet etiam Crevierius eamdem lectionem receperit. Capienda hæc sunt per adpositionem ' Colonia, duo millia civium Romanorum sunt deducta Lucam.' Vide ad XL. 36. § 8.

§ 5 *P. Ælius, L. Egilius, Cn. Sicinius*] Medius horum triumvirum non unam ob caussam mihi suspectus est. Primum me movit gens circa hæc tempora Romæ incognita ' Egilia,' vel, ut alii scribunt, ' Ægilia,' cujus alibi mentio non obcurrit, nisi apud Cic. de Orat. II. 68. ' Cum Q. Opimius consularis festivo homini Egilio dixisset, Quid tu, Egilia mea, quando ad me venis cum tua colu et lana?' Ultimam partem horum verborum laudavit Non. Marcell. in voce ' Colus;' apud quem in antiquioribus edd. legitur *Decilla mea*, et in recentioribus demum ex vulgata apud Cic. lectione *Egilia mea* repositum est. Deinde Pighius in Annal. ad a. IↃLXXV. p. 343. suspicatur, eum anno præcederti tribunum plebis, hoc vero cum Ælio et Sicinio, duobus prætoriis, triumvirum coloniæ deducendæ creatum esse. At verisimile non videtur, L. Egilium tribunicium medium memorari inter duos prætorios, quum Livius tantum non ubique observare solitus sit, ut, qui majores dignitates gesserint, etiam prius memoret. Forte igitur legendum *L. Æmilius*, ut intelligatur L. Æmilius Regillus prætorius itidem. Qua emendatione admissa Livium triumviros ordine dignitatum, quas gesserunt, more suo recensuisse adparebit. Nam P. Ælius Tubero prætor memoratur XXX. 40. et iterum hoc anno XLI. 8. L. Æmilius Regillus XXXVI. 45. et Cn. Sicinius XXXIX. 6. Dixi vero, Livium morem hunc tantum non ubique observasse. Ne quid tamen dissimulem, exemplum, eum id neglexisse, est XXXIX. 55. ubi triumviri referuntur M. Æmilius Lepidus, T. Æbutius Carus, et L. Quinctius Crispinus; quorum Æmilius consul fuit XXXVIII. 42. Æbutius demum prætor memoratur hoc lib. c. 6. Quinctius antea prætura gessit XXXIX. 6.

CAP. XIV. (XIX.) § 1 *Dum is triumphus de Liguribus agebatur*] An *Cum*, vel *Quum agebatur?* Vide ad XXXV. 8. § 1.

Non consularem tantum exercitum Romam adductum] Scribe, ut pluribus aliis locis, *abductum*. J. F. Gronov. Vide ad XXVII. 29. § 1. Mox *Ti. Claudio* hic et in fine cap. hujus edidit Sigonius, quum male utrobique antea legeretur *T. Claudio*. Vide ad XL. 59. § 5.

§ 2 *Superatis montibus in campos degressi*] Ita Gronovius 1665. edidit.

Priores male præferunt *digressi*. Vide ad IV. 17. § 11.

§ 3 *Coloniam ex hostibus eripere*] Abesse poterat præpositio. Sed sic etiam Terent. Eun. IV. 6. 1. ‘ Ut illam a me eripiat.’ Ibid. vs. 14. et Adelph. III. 2. 30. Et Cic. pro Marcell. c. 10. ‘ Arma ab aliis posita, ab aliis erepta sunt.’ Quod viris eruditissimis rationi sermonis Latini repugnare videbatur. *Duk.*

§ 4 *Cn. Cornelius Scipio Hispalus*] *Hispallus* geminata liquida Fasti Capitol. Si idem est, qui a. IↃLXXIV. prætor fuit apud Liv. XL. 44. Pighius in utroque anno non recte *L. F. L. N.* fecit, qui in Fastis *L. F. P. N.* est. *Duk. Hispalus* præferunt omnes edd. et ita apud Val. Max. I. 3. 2. scribendum monet Colerus ex lib. Dan. et Fastis Capitol. Ita sane in illis, quos vulgavit Sigonius in Fast. Consul. p. XX. In illis tamen Fastis, quos Pighius edidit in initio tomi II. Annal. p. XIV. Smetius in Inscript. Ant. p. LXII. et Gruter. in Inscript. p. CCXCIII. ediderunt, SCIPIO HISPALLVS vocatur. *Cn. Cornelius Scipio Hispalli filius* memoratur Valerio Max. VI. 3. 3. at corrupte Γναῖος Κορνήλιος ὁ Ἱσπανὸς ἐπίκλησιν apud App. Alex. in Punicis p. 46. Præterea in Smetii et Gruteri edd. illorum Fast. vocatur *L. F. P. N.* at in Sigonii et Pighii *L. F. L. N.*

Q. *Petilius Spurinus*] *Petillius* ex consulatu Capitolino. *Sigon.* Vide ad XXXVIII. 50. § 5.

§ 5 *M. Popillius Lænas*] Ita recte Sigonius edidit; quum ante editum fuisset *Popilius*. Vide ad VII. 12. § 1.

M. Cornelius Scipio] Hic c. 15. ‘ M. Cornelius,’ nullo addito cognomine; c. 27. ‘ M. Cornelius Maluginensis,’ omisso cognomine Scipionis. Hinc suspicio oriri potest, ei hic a sciolo quodam cognomen *Scipionis*, utpote celeberrimum et notissimum in gente Cornelia, additum fuisse; eo magis, quod in familia Scipionum rarissimum est, si modo usquam est, prænomen *Marci*, in Maluginensium autem satis usitatum. Accedit, quod ‘ Scipiones ’ et ‘ Maluginenses ’ duæ diversæ gentis Corneliæ familiæ fuerunt, nec facile, stante veteri republica, uni homini duarum familiarum gentis suæ cognomina addita inveniuntur. Sed hanc suspicionem elevant verba Cic. de Orat. II. 64. ‘ Quod aiunt Maluginensem illum M. Scipionem, quum ex centuria sua renunciaret Acidinum consulem,’ &c. Nam quod Robortellus ibi pro *Scipionem* legit *Cæpionem*, recte rejecit Sigonius de Nominib. Rom. c. 5. Et quum deinde Robortellus Adnotat. I. 29. negasset, cognomina Scipionis et Maluginensis in gente Cornelia umquam conjuncta, et Scipionibus prænomen Marci inditum fuisse, Sigonius utrumque ex his locis Livii constare respondit, et plane probabile esse, eumdem a Cicerone M. Scipionem Maluginensem intelligi, qui apud Livium idem prænomen eademque cognomina habet, contendit: ac denique exemplum duorum cognominum gentis Corneliæ uni ex ea gente additorum protulit e Fast. Capitol. in quibus a. IↃↃↃLXIII. consul suffectus est Ser. Cornelius Cn. F. Cn. N. Lentulus Maluginensis. Equidem non video, quid contra hæc disputari possit. Nam scripturam vulgatam horum locorum, præsertim Ciceronis, in quo non est nomen Cornelii, in dubium vocare velle, non magnam rationem habere videtur: etsi constat, nomina propria in omnibus libris veterum quam plurimis locis incredibilem in modum corrupta, et alia pro aliis scripta esse. Nec tamen ob causas, quas dixi, adhuc a me impetrare possum, ut pro certissimo habeam, huic prætori nomina fuisse ‘ M. Cornelius Scipio Maluginensis.’ Exempla Ser. Cornelii ‘ Lentuli Maluginensis’ in Fastis, ‘ Cn. Lentuli

Cossi' in nummo apud Pighium ad a. IↃCCLII. 'P. Lentuli Scipionis' apud Goltz. ad a. IↃCCLIX. et 'Æmilii Lepidi Paulli' in Dione XLIX. p. 416. posterioris ætatis sunt, qua ratio cognominum, quæ prisca republica obtinuerat, multum mutata erat. *Duk.*

L. Aquilius Gallus] *Aquillius* ex tabulis Capitolinis, et Græcis. *Sigon.* Vide ad II. 4. § 1.

§ 6 *De provincia deduxisset*] Adjice, quod deesse videtur, 'mandatum.' *Muret.* Si hoc e verbis Livii periisse putavit, non recte sensit. Multa hujus generis ellipseos exempla in Livio sunt. XXX. 27. 'Cn. Tremellius Siciliam sortitus est, ut ab Q. Villio Tappulo prætore prioris anni provinciam et duas legiones acciperet.' Et ibidem in verbis, 'ut eos ludos consules, priusquam ad bellum proficiscerentur, facerent.' XXXV. 11. 'Pollicetur se, parte utra vellet, cum suis erupturum; tantum ut diceret, utra pars frequentior vicis esset.' XXXIX. 12. 'Jam id ipsum consul laudare, quum initiatam se non inficiaretur; sed et cetera eadem fide expromeret.' *Duk.* Illud *mandatum* satis per se intelligi, existimat Doujatius. Eadem mens fuisse videtur Jac. Perizonio, qui eam ob caussam ad oram Livii adscripsit locum ex XLIII. 6. 'Masinissæ legati tritici eamdem summam polliciti, et mille et ducentos equites, duodecim elephantos; et si quid aliud opus esset, ut imperaret senatus:' ubi intelligebat *rogarunt:* et hunc Flori IV. 2. 16. 'Consulatus, absenti quem decem tribuni, favente Pompeio, nuper decreverant, tum, dissimulante eodem, negabatur. Veniret, et peteret more majorum.' His adde Livium cap. seq. 'Manere cum eodem imperii jure in Hispania jussi: et ut in supplementum his tria millia civium Romanorum, &c. mitterentur:' ubi subintelligitur 'decretum,' vel simile. De pari aliarum vocum ellipsi vide ad IV. 20. § 7.

§ 7 *In jecinore caput non inventum*] *In jocinore* et *jocinori* cap. seq. § 3. omnes edd. usque ad ultimam Gruteri, quæ *in jecinore* et *jecinori* dedit, quia ejus tempore ita passim in Livio edebatur, ut VIII. 9. § 1. XXV. 16. § 3. XXX. 2. § 13. aliisque locis, ubi variant codd. ut et apud Sueton. in Aug. capp. 81. 95. Vitell. cap. 13. Vide ibi viros doctos, et Vossium Gramm. IV. 8. Verum, quum nunc in Livio ubique *jocinoris* editum sit, et ita hic et cap. seq. edd. antiquiores habeant, nescio cur alia scriptura duobus illis locis magis placere potuerit. Utrobique priscam lectionem reduxi.

Bove perlitare jussus] Hoc de genere, non de numero hostiarum dictum accipio. Nam incertum erat, an *uno* perlitare posset. Ipse paullo post se 'tribus' perlitasse negat, et senatus eum 'majoribus hostiis' usque ad perlitationem sacrificare jussit.' *Duk.*

§ 10 *Binas legiones novas scriberent, et trecentos equites; et dena millia, &c. et sexcentos imperarent equites*] Vix dubitari posse existimat Crevierius, quin aliquid exciderit; et quidem Livium expressisse, quantum peditum equitumque novæ legiones continerent; numerum autem peditum intercidisse, ac legendum esse *binas leg. novas scrib., quina millia in singulas et ducenos pedites, trecenos equites.* Prætcrea pro *sexcentos* scribendum puto *sexcenos*, ne contra usitatam loquendi rationem numerus cardinalis et distributivus jungantur; de quo vide ad XXXII. 28. § 11. Huic autem emendationi favent edd. antiquæ, per notas numerales *CCC.* et *DC.* legentes, quod Lugduni a. 1553. Paris. a. 1573. et deinde recentiores omnes mutarunt in *trecentos* ac *sexcentos.* Consules jussi sunt scribere 'binas legiones,' et sociis imperare 'dena millia peditum et sexcenos

equites,' id est, quisque duas legiones, quisque decem millia peditum socialium, sexcentos equites.

CAP. XV. (XX.) § 1 *C. Cornelius*] Haud dubie vitiosum, pro *Cn. Cornelius*, ut nunc edidi. *Jac. Gron.* Recte *Cn. Cornelius;* sed ita legunt omnes edd. usque ad ultimam Gruteri, quæ forte operarum errore *C. Cornelius* substituit.

Bovis sescenaris] Sescenar bos iste cornu ferit, nec ipse cavere possum, quin prehensis cornibus traham. Vox sacrorum est 'sescenar,' quam ex Festo interpretor in verb. 'Scena.' Illi enim 'Scena seu sacena genus est cultri, sed utrum securis, an dolabra sit, ambiguum' dicit. Nam 'Cincius in libro, qui ei est de verbis priscis, dolabram ait esse pontificiam. Livius in Lydio: 'Corruit quasi ictus scena.'' Sed 'dolabra' securis fuit, qua boves cæderentur, ut ex antiquis sacrorum figuris constat: hostiæ aliæ aut malleo, aut cultro. Quod igitur Festus scribit 'scenam' dictam esse a 'sacena,' forte a *sescena* scriptum. Veteres enim in geminatis primam syllabam servare solent ex usu grammaticorum; unde conjicio 'sescenarem' bovem dictum sescena a victimariis percussum. Qui anderet legere *bovis sagenaris*, non reprehenderem, ut esset opimi bovis et publice saginati. Nam Varro de Re Rust. I. 1. dixit *sagenantur*, pro *saginantur:* et in sacris vocabula in *ar* multa desinebant, ut 'lar,' 'pulvinar,' 'far,' 'bustar,' ubi corpora cremabantur. Sosipater I. p. 25. *Gutherius*, de Jur. Pontif. IV. 18. Quis in animum inducere possit, victimam nomen traxisse a cultro, quo jugulabatur, aut excoriabatur, aut a dolabra, qua cædebatur? Nugæ. Mihi videtur locus esse contaminatus a librariis, et scribendum duabus litteris immutatis *bovis sexcenarii*, hoc est, sexcentarum librarum, qui grandior erat, præcipue in Italia: hinc portentum tanto habebatur tristius, quod tanti ponderis bovis jecur defluxisset. Pro *sexcenarius* scripserunt vitiose librarii *sescenari*, ut sæpe *X* in inscriptionibus et codd. antiqq. ponitur pro *S*. Sic in illis habetur apud Gruterum *conflississent* pro *conflixissent*, *Sestius* pro *Sextius*, *cojus* pro *cojux*, hoc est, *conjux*. *Sexcenarius* autem dicitur, ut 'tricenarius,' 'ducenarius.' 'Ducenarii judices,' qui tantum ducenta possidebant, apud Sueton. Aug. c. 32. 'ducenarii procuratores' apud eumdem in Claud. c. 24. quorum stipendium erat ducenta sestertia. 'Trecenariæ vites' apud Varron. de Re Rust. I. 11. 'quod jugerum trecenas amphoras reddat,' ut ipse Varro declarat, æque ut apud Livium 'sexcenarius bos,' cujus pondus erat sexcentarum librarum, et apud Plinium VII. 20. 'quinquagenarius thorax,' quinquagenum pondo. *Grævius*, in Præf. tom. V. Antiq. Rom. In Buleng. de Sortib. I. 7. editum est *fescennaris*, ab ipso, an vitio operarum, non scio; nec, si ita scripsit, quid sit *fescennaris*, intelligo. *Duk.* Vir doctus ad marg. ed. Curionis adscripserat, forte legendum esse *bovis sexennis*.

Jecur defluxisse] Lege *diffluxisse*, hoc est, in aqua dissipatum esse, et in liquorem abiisse. Sic Phædr. Fab. LXXXI. 'Sudore multo diffluentes.' 'Defluere' est de loco superiore labi, seu cadere. Supra II. 20. 'Moribundus ad terram defluxit.' Hic vero jecur omne in olla inenarrabiliter absumptum fuisse traditur, quod non nisi effusa aqua cognosci potuit. *Jac. Perizon.* Hæc etiam alibi permutantur. Terent. Heaut. v. 1. 72. 'Qui nunc luxuria et lascivia diffluit.' Cic. pro Marcell. c. 8. 'Omnia, quæ dilapsa defluxerunt, severis legibus vincienda sunt.' Hic quidam Mss. habent *diffluxerunt*, et in Terentio *defluit*. Gronovius in Livio non improbavit *defluxisse*. Vide eum ad XXVII. 17. Non dubium est, quin ita in Ms.

fuerit. Nec tamen sermo Latinus hic *diffluxisse*, nec in Cicerone *diffluxerunt* respuit. *Duk.* Vulgatam scripturam tuetur Cortius ad Sall. Jug. c. 1. § 4. contendens, illud *de* in compositione non semper de loco superiore labi notare, sed nullam potius differentiam esse inter verba 'defluere' et 'diffluere,' et ad antiquitatem propius accedere 'defluere,' quam alterum. Nondum tamen, quæ vir de literis nostris optime meritus mihique, dum viveret, amicissimus hinc adtulit, exempla id verum esse evincunt. In loco Sallustii, 'per socordiam vires, tempus, ingenium defluxere,' utrumque, vel *defluxere*, vel *diffluxere*, legi posse videtur. Si prius, refer ad 'tempus,' quod dicitur 'defluere,' metaphora desumta ab amne, cujus unda continue decurrit, ex loco nempe superiori in inferiorem: at si alterum præferas, refer ad 'vires,' 'ingenium.' In notis Gronovii ad Livii XXVII. 17. § 4. nihil video, quod magnopere Cortii sententiam tueatur. Ibi enim tantum agit de translata significatione verbi 'fluere,' et de iis illud dici docet, quæ facile dilabuntur, non constant. Præter hunc autem locum Livii in omnibus exemplis, quæ laudavit, nullum est, ubi vel 'defluere' vel 'diffluere' obcurrat, nisi in uno Senec. de Brev. Vit. c. 1. ubi habes 'vita defluit:' quod quo sensu dicatur, modo vidimus. Neque Cortium juvat locus Colum. in Præfat. lib. XII. 'luxu et inertia defluant.' Optimus enim et integerrimus cod. Sangerm. recte præfert *diffluant*. At 'luxu diffluere' similiter dicitur, ac 'deliciis diffluere' apud Cic. de Amic. c. 15. ubi vide Lambin. Hoc autem loco *diffluxisse* legendum esse, confirmare videtur 'distabescere' apud Fest. voce 'Monstrum:' 'Monstra dicuntur naturæ modum egredientia, ut serpens cum pedibus, avis cum quatuor alis, homo cum duobus capitibus, jecur quum distabuit in coquendo.' Quod 'extabescere' dixit Obseq. de Prodig. c. 64. 'Quum immolassent victimas consules, jecur extabuit.'

§ 3 *Caput jecinori defuisset*] *Jocinori* edd. ante ultimam Gruteri; quod restitui. Vide ad cap. præc. § 7.

§ 4 *Pisæ Cn. Cornelio, Ligures Petillio*] Si scripsit Livius *Cn. Cornelio*, prorsus quoque scripsit *Q. Petillio*. Jac. Gron. Vide ad IV. 49. § 1.

§ 6 *Et T. Æbutium prætorem*] Suspicor, *Gracchum eam provinciam pacare: ei T. Æb. præt. adj. ab senatu datum esse.* Justinus XIII. 6. 'Ibi Crateron et Antipatrum opperiri jubetur: adjutores ei dantur cum exercitibus frater Perdiccæ Alcetas et Neoptolemus.' *J. F. Gron.* Gronovio adsentior. Sæpe hæ voculæ in Mss. commutantur. Vide ad III. 43. § 7. c. 51. § 9. IV. 46. § 10. V. 26. § 10. VII. 40. § 4. VIII. 25. § 13. IX. 34. § 16. X. 25. § 12. et alibi. Adde Rhenan. ad Liv. l. XXVII. c. 11. § 2. Gronov. ad Livii XXI. 38. § 6. Burmann. ad Suet. Aug. cap. 58. et Corte ad Plinii lib. VII. c. 5. § 5. et l. IV. c. 25. § 3. Caussa est similitudo literarum *I* et *T* in scriptura Romana et Longobardica, ob quam caussam et commutantur *ui* et *ut*. Vide ad IV. 51. § 6. Præterea T. Æbutius hic *prætor* vocatur, quod intelligendum esse Jac. Perizonius in margine Livii monuit, eum prætorem fuisse, quo tempore adjutor datus est. Verum biennio ante prætor creatus Sardiniam sortitus est; quod Livium in initio hujus libri deperdito narrasse colligi potest ex c. 6. Verum quum eo anno gravius bellum ibi exarsisset, Sardinia provincia consularis facta est, et Ti. Sempronio Graccho obvenit. Vide capp. 8. et 9. Ex hoc loco colligitur, Gracchi adventu Æbutium ex provincia non decessisse, sed ibidem subsistentem simul cum consule bellum adversus

Sardos gessisse, id quod auctor supra exponere omiserat. Hinc constat, Æbutium neque hoc tempore, neque anno proximo, quo Graccho adjutor dahatur, prætorem fuisse, sed 'prætorem' hic vocari, qui erat 'pro prætore.' Vide Duker. ad XXIII. 40. § 1. Ceterum eodem prætextu, quo M. Popilius deprecatus est, ne in provinciam iret, etiam usi sunt trihuni plebis prohibituri, ne provincia T. Quinctio prioris anni consuli erepta successori daretur XXXII. 28. Vide etiam IX. 18.

§ 11 *In eadem verba jurejurarunt*] Rarum est verbum 'jurejurare,' cujus alibi nullum exemplum notavi. Neque sine caussa dubitavit Crevierius, utrum ex hoc uno loco deformati miserum in modum libri verbum alias incognitum in linguam Latinam facile admittendum sit.

CAP. XVI. (XXI.) § 1 *Ante diem tertium Nonas Maii*] Forte *Nonas Maias.* Mox, 'Comitia in ante diem tertium Nonas Sextiles, Latinæ in ante diem tertium Idus Sextiles edixit.' Cap. seq. 'In ante diem tertium Nonas Sextiles edicta erant.' Et paullo post, 'Nonis Sextilibus paludatus,' &c. hoc lih. c. 9. 'In suam quisque civitatem ante Kalendas Novembres redirent:' uhi similiter peccatum erat; ut et c. 22. XLII. 21. 'In libertatem restitutus ante Kalendas Sextiles primas non esset.' c. 22. 'Si non ante Idus Novembres in urhem Romam introisset.' Mox, 'Idibus Martiis adesse reum jussit.' c. 27. 'Equites Idihus Februariis Brundisii adesse juheret.' XLIV. 37. § 8. Vide ad IV. 37. § 3. Mox *populo Romano Quiritibus,* pro *Quiritium,* legendum existimat Brisson. de Form. I. p. 62. Sed vide ad I. 32. § 13.

§ 2 *Quia non recte factæ Latinæ essent*] Malim *rite,* ut semper alias. *Sigon.* Immo vide ad XXVII. 25. § 8. et XXXIV. 44. § 2.

Latinæ essent, instauratis Latinis, placuit Lanuvinos, quorum opera instauratæ essent] Frequentissime Livium voces, quæ modo præcesserunt, repetiisse, vidimus ad I. 3. § 9. Diffiteri tamen nequeo, hic trium vocum *Latinæ, Latinis; essent, essent; instauratis, instauratæ* repetitionem admodum displicere. Dicam igitur, quid in mentem venerit. Vel voces *instauratis Latinis* ex glossa inrepsisse, ac scrihendum esse conjicio, *pont., quia non recte factæ Latinæ essent, placuit, Lanuvinos, quorum opera instaurandæ essent, hostias præbere:* vel refingendum esse, *pont., quia non recte factæ essent, instaurari Latinas placuit, Lanuvinosque, quorum opera instaurandæ essent, hostias præbere.* Posses etiam, *quia non recte factæ Latinæ essent, instaurari eas placuit.* Insuper Doujatius malebat *quorum gratia,* vel potius *quorum culpa.* Sed nihil muto. *Quorum opera,* ut apud Plaut. in Asin. II. 2. 9. 'Mea quidem, Hercle, opera liber numquam fies.'

§ 3 *Concidit: et, parte membrorum captus*] Supra XXXIII. 1. 'Obmutuit, et concidit. Et dum regem auferunt perferuntque parte membrorum captum.' Consulem 'membris captum' esse, refert Obseq. de Prodig. c. 64. 'Cornelius, ex monte Albano rediens, membris captus ad aquas Cumanas moritur.' Descriptio illa convenit apoplexiæ, at verba Livii 'parte membrorum' innuunt paralysin. Celsus III. 27. 'Resolutio nervorum frequens ubique morhus est. Sed interdum tota corpora, interdum partes infestat. Veteres auctores illud ἀποπληξίαν, hoc παράλυσιν nominaverunt. Nunc utrumque παράλυσιν adpellari video.'

§ 5 *Comitia in diem tertium Nonas Sextiles, Latinas ad diem tertium Idus Sextiles edixit*] Lego utrobique *in A. D.* id est, *in ante diem.* Sic enim XLIII. 16. 'In ante diem VIII. et VII. Kalend. Octoh. dicta dies.' Et XLV. 3. 'Latinæ edictæ a consule sunt in ante IV. III. et prid. Idus Novemb.' Sic igitur et hic *in A. D.*

III. *Nonas* edicta erant. *Sigon.* Ant. Perizon. ad margiuem Livii monuit, in hac loquendi formula esse trajectionem verborum veteribus amatam, pro *in diem tertium ante Nonas, Idus.* At quomodo tum explicabit alteram formulam ‘ex ante diem quintum Idus Octobres?’ qua utitur Livius XLV. 2. ‘Supplicatio pro concione populi indicta est ex ante diem quintum Idus Octobres cum eo die in quinque dies.’ In hac trajectio illa statui nequit. Statuenda igitur potius est ellipsis *in* diem *ante diem tertium,* et *ex* die *ante diem quintum.* Vide epistolam Gronov. apud Burm. in Syllog. Epist. tom. II. num. 313.

§ 8 *Ante triduum, quam obpugnare cœperat, receptam*] Quicquamne absurdius dici potest, urbem post triduum, quam ex hostibus jam recepta erat, oppugnari? Is enim in his verbis est sensus. Repone, quod proximum est vestigiis vulgatæ lectionis, *intra triduum.* Sic XXXVI. 10. ‘Intra decimum diem, quam Pheras venerat.’ XLIII. 9. ‘Intra dies sexaginta, quam in provinciam venit.’ Epit. l. XLIX. ‘Tertii belli Punici intra quintum annum, quam erat cœptum, consummati.’ Florus II. 2. ‘Intra sexagesimum diem, quam cæsa silva fuerat.’ *Jac. Perizon.* Ita emendanti prælusit Pighius, qui in Annal. ad a. IↃLXXVII. p. 351. hanc historiam ita refert: ‘Mutinam *intra triduum* ab hostibus recepit, et colonis restituit.’ Licet autem *intra* mox iterum sequatur, nihilominus emendationem hanc veram judico: in contextum tamen cum Clerico recipere non sustinui. Doujatius putat, vulgatæ lectionis non eum sensum esse, quem statuit Perizonius, sed potius, non totorum trium dierum obpugnatione ex hostibus receptam esse. Verba igitur *ante triduum quam* accepit pro ‘ante triduum postquam,’ quem usum hujus formulæ aliis exemplis probare debuerat; quum semper notet ‘triduo antequam,’ ut ‘post triduum quam’ est triduo postquam. Vide Hadrian. Cardin. de Serm. Lat. p. 66. At *intra triduum quam* est ‘intra triduum postquam;’ eodem modo, quo ‘anno quinto quam’ pro anno quinto postquam habuimus ad XXVIII. 16. § 14.

§ 9 *Neminem jam cis Alpes hostem populi Romani*] Ita demum Lugduni a. 1553. editum vidi: antiquiores per notas legunt *hostem PR.* vel *hostem PR.* An legendum *hostem superesse?* Si tamen *P. R.* vocum notas esse placet, æque reddi posset *hostem populo Romano,* quam *populi Romani.* Supra III. 9. ‘Tribunos plebis vos creatos, non hostes Patribus.’ XXI. 1. ‘Se, quum primum posset, hostem fore populo Romano.’ XXIV. 48. ‘Syphax erat rex Numidarum, subito Karthaginiensibus hostis factus.’ XLI. 24. ‘Cur soli omnium hostes ei sumus?’ Ita *hostis tribuiciæ potestati* codd. et inter eos non contemnendi, II. 34. ‘socius temeritati’ VI. 24. Pariter ‘amicus populo Romano,’ vide ad XXXIX. 47. § 10. ‘finis populationibus;’ vide ad II. 30. § 9. ‘locus seditioni’ III. 46. § 2.

Agrique aliquantum captum] Reor Claudii gloriantis, vel potius Livii esse, *agrique ad id tantum captum.* Jac. Gron. Non id agitur, utrum genus illud loquendi *aliquantum agri* probum ac Livianum sit, de quo vide ad XXI. 28. § 11. sed utrum hic convenire possit. Id adfirmare videtur Perizonius ad marginem adscribendo locum Livii XLII. 4. ‘Quum agri et Gallici, quod bello captum erat, aliquantum vacaret.’ Verum observandum est, aliter ex rei veritate loqui potuisse ipsum Livium, aliter de rebus a se gestis ad senatum scripsisse C. Claudium, cujus jactatio non permittebat, ut se tantummodo *aliquantum agri* ex hostibus cepisse nunciaret: insuper illud *aliquantum agri* non convenire sequentibus, *qui multis millibus hominum dividi viritim possit.* Ant. Perizonius ad marginem Livii adscripserat, forte

legendum *agrique tantum.* Sed propius ad apices vulgatæ lectionis accedit conjectura Jac. Gronovii; nec multum inde abit illa Donjatii, qui malebat *agrique a se tantum.*

Cap. xvii. (xxii.) § 5 *Quæ in ante diem tertium Nonas Sextiles edicta erant*] *Quæ ante diem tertium* ed. prima; proxima an. 1535. *quæ ad diem tertium;* quod reliquis adhæsit usque ad Sigonium. Is autem recte *quæ in ante diem tertium* emendavit. Vide ad cap. præc. § 5.

§ 6 *Creavit M. Valerium Levinum*] *C. Valerium Lævinum* ex consulatu ejus Capit. et ipsomet Livio infra, c. seq. *Sigon.* Consuli huic nomen *Caii* vindicantem Sigonium nemo ante Gronov. qui lectionem illam a. 1665. recepit, audire dignatus est. Est autem idem C. Valerius, quem prætorem habuimus xl. 44. et qui censuram petet xliii. 16. De orthographia vocis 'Lævinus' vide ad Epit. Liv. l. xiii.

Nonis Sextilibus paludatus, literis auditis, tumultus ejus caussa] Vocabula isthæc [*literis auditis*] turbandæ potius sunt sententiæ, quam firmandæ. *Gruter.* Livius et alii scriptores ubique dicunt, magistratus 'paludatos urbe exivisse,' 'paludatos urbe egressos,' et 'paludatos in provinciam profectos' esse. Vide Livium ii. 49. xxi. 63. xxxi. 14. xxxvi. 3. xxxvii. 4. xl. 26. lib. xli. capp. 5. et 10. lib. xlii. capp. 27. 49. et xlv. 39. Cic. Verr. v. 13. de Provinc. Cons. c. 15. in Pison. c. 13. Ep. Famil. viii. 10. et 15. et Cæs. B. Civ. i. 6. Hic contra constantem usum hujus generis loquendi consul non dicitur 'paludatus urbe exivisse, egressus, in provinciam profectus' esse, sed paludatus legionem tertiam in Galliam proficisci, et duumviros navales oram Ligurum circumvectari jussisse. Atqui hæc etiam non paludatus jubere poterat, nec ad ea jubenda paludamento sumto opus erat. Suspicor locum non integrum esse, et hic aliquid de profectione consulis paludati in provinciam dictum fuisse. Sed ea tamen in 'Nonas Sextiles' conferri non potest, quia Latinæ post eas 'in a. d. iii. Idus Sextiles' edictæ erant c. 16. nec licebat magistratibus ante in provincias exire, quam iis in monte Albano operam dedissent. Liv. xxi. 63. xxii. 1. xxv. 12. xlii. 35. et supra c. 16. *Duk.*

Cap. xviii. (xxiii.) § 1 *Ad Sculennam flumen*] De hoc flumine vide Merulæ Cosmogr. part. ii. lib. iv. c. 11. p. m. 119. et Cluver. Ital. Ant. i. 36. p. 417.

Montes Letum et Balistam ceperunt: muroque insuper amplexi, tardius ex agris] Ita omnes distinguunt quas vidi, edd. ante Crevierium, qui ita interpunxit, *ceperunt, muroque insuper amplexi. Tardius ex agris.* Ita et sibi interpungendum videri monuit Dukerus: quo judice insuper hæc lenius fluerent, si scriberetur *amplexi sunt.* Distinctionem recepi. De Balista monte vide ad xxxix. 2. § 7.

§ 2 *Ad mille et quingentos perierunt*] Ita primum editum video in ultima Gruteri ed. ex qua id per recentiores propagatum est. Antiquiores per notas exhibent *ad M. et D. perierunt;* quod more Livii æque reddi potest *ad mille et quingenti.* Vide ad x. 17. § 8.

§ 4 *Parietibus adfigunt*] Hæc primarum editionum lectio est. Sigonius substituit *adfligunt,* Gronovius revocavit *adfigunt,* ac vicissim Crevierius *adfligunt,* quod interpretatur in parietes inpingunt. Et ea lectio omnino præferenda est. Ad sævitiam enim in prædam Mutinæ partam pertinet, quod inanima 'parietibus adflixerint,' non vero iis 'adfixerint.' Solent hæc verba a librariis commutari. Exemplum habuimus xl. 2. § 1. Alia vide ad iv. 19. § 5.

Quam ornamento in speciem, facta] Vasa facta ornamento, et facta in speciem nihil ferme differunt. 'Spe-

cies' enim pro ornamento, splendore, dignitate ponitur. Vide ad XXXII. 36. § 10. Hinc Crevierius vocem *ornamento* delendam censet, tamquam quæ e margine, ubi interpretandis sequentibus *in speciem* addita erat, in contextum inrepserit. Mitius esse videtur, si una vocula addita *ornamento et in speciem facta* legamus.

§ 5 *Campis Macris se eum exspecaturum*] Mox, 'Exercitum ad campos Macros consuli tradidit:' et XLV. 12. 'Profectus in Galliam circa Macros campos stativa habuit.' Vide Cluver. Ital. Antiq. I. 28. p. 280.

§ 6 *Eodem paucis post diebus*] Ed. prima *Eodem tempore paucis post diebus*. Sed recte Frob. 1535. vocem *tempore* expunxit. Cap. præc. 'Eodem et Q. Petillius consul ad conveniendum exercitui diem dixerat.'

§ 7 *Priusquam digrederentur*] Ita recte Frob. 1535. vulgavit: sequitur enim, 'Profecti inde in diversas regiones.' Male ed. princeps *congrederentur*.

§ 8 *Quod in templo fuisset: in Petillio, &c.*] Hinc colligo, sortitionem magistratuum fieri debuisse in templo, id est in loco, qui augurio erat consecratus. Ut autem sortitio auspicato fieret, observandum fuisse, ne quis sortem in sitellam conjiceret, nisi quum sitella in templum adlata foret.

§ 10 *Se eo die Letum capturum esse*] Val. I. 5. 9. ita: 'Petillius consul in Liguria bellum gerens, cum montem, cui Letum cognomen erat, oppugnaret, interque adhortationem militum dixisset, hodie ego Letum utique capiam, inconsideratius prœliando fortuitum jactum vocis leto suo confirmavit.' *Sigon.* Ita auctor est Plinius XV. 19. Crasso navim adversus Parthos conscendenti omen fecisse vocem prædicantis venales Cauneas, quasi hac ei voce denunciaretur *Cave ne eas*. Modius. Omen ex voce fortuito emissa vide etiam v. 55.

§ 11 *Suos quidem a fuga revocavit*] Nihil temere mutandum. Vide tamen an præstet *fusos quidem*. Supra X. 28. 'Obsistere cedentibus, ac revocare fusos:' ubi male plures scripti *revocare suos*.

Missili trajectus cecidit] Consulis mortem senatus in milites ultus est. Jussit enim legionem, in cujus acie ceciderat, totam infrequentem referri; eique stipendium ejus anni procedere, et æra dari noluit. Vide Valer. Max. II. 7. 15. et Frontin. IV. 1. 46.

§ 15 *C. Valerius audita*] Hoc loco hæc desiderantur. Expositis rebus ab altero consule Q. Petillio in Liguribus gestis, et morte ejus, jam ordiebatur narrationem earum, quas collega ejus C. Valerius gessisset, his verbis: *C. Valerius, audita morte collegæ*. Quæ res et ipsæ interciderunt, et comitia consulum P. Mucii Scævolæ et M. Æmilii Lepidi: itemque prætorum, una cum sortitione provinciarum; præterea expositio rerum, quas in Gallia Liguribusque consules gesserunt; nam ait cap. 19. 'Ob eas res in Gallia Liguribusque gestas duorum consulum ductu auspicioque senatus in triduum supplicationes decrevit.' Quod autem ad comitia consulum pertinet, reperi sententiam perbellam jacere apud Priscianum lib. XVII. quam suo loco interjiciendam esse duxi. Ea est hæc: 'Livius ab urbe condita lib. XLI. 'Periti religionum jurisque publici, quando duo ordinarii consules ejus anni alter morbo, alter ferro periisset, suffectum consulem negabant comitia habere posse.'' Ordinarios autem appellat consules, qui primis comitiis sint creati, neque in demortuorum locum suffecti. Fuerant autem Cn. Cornelius Scipio Hispalus et Q. Petillius Spurinus, quorum ille morbo, hic ferro absumptus fuerat, ut et Livius et Valerius tradunt. Suffectus autem in Scipionis

locum C. Valerius Lævinus, quem religionum, inquit, periti negabant comitia rogandis consulibus habere posse. Hac autem de re sic scriptum est in tabulis Capitolinis:

CN. CORNELIVS. L. F. L. N. SCIPIO HISPALVS
IN. MAG. MORT. EST. IN. EIVS. L. F. EST
C. VALERIVS. M. F. P. N. LAEVINVS
Q. PETILLIVS. C. F. Q. N. SPVRINVS
IN. MAG. POSTEAQVAM. SIBI. CONLEG.
SVBROGASSET. OCCIS. E.

Sigon. Desunt nonnulla: inter alia puto talia quædam: *morte collegæ, exercitum in Ligures deduxit.* Cluverius, Ital. Ant. I. 8. 58. et c. 10. p. 77. Connectit igitur Cluverius hoc cum ultima voce hujus cap. et cum illis quæ cap. sequenti adduntur, omissis illis, quæ Sigonius media ex Prisciano inseruit.

§ 16 *Periti religionum jurisque publici, &c.*] Fragmentum hoc, quod Sigonius ex Prisciani lib. XVII. eruit, duobus ibidem locis exstat, et p. 1050. et p. 1097. Ex priori autem loco, addita voce, edidi *negabant recte comitia habere posse:* in posteriori vox *recte* erat omissa.

CAP. XIX. (XXIV.) § 1 *Trans Apenninum Briniates fuerant*] Ita constanter omnes, quas vidi, edd. Cluverius tamen Ital. Ant. I. 10. 77. ex hoc loco profert *Friniates*, ut contra ex XXXIX. 2. § 1. *Briniatibus*, ubi exstat *Friniatibus*. Vide quæ notantur ad eum locum.

Inter Audenam amnem] Ut in præcedenti oratione multa desunt, sic in his etiam nonnihil interiit. Hic quidpe sermo est omnino mutilus, *Inter Audenam amnem bellum gessit.* Sed, quidquid adjunctum fuerit, 'Audena' hic 'amnis' (modo ne hoc quoque mendosum sit vocabulum) haud dubie is est, qui, in sinistram Macræ ripam defluens, vulgo nunc accolis vocatur *Ula* et *Aula*, et cum articulo *La Ula* et *L' Aula:* quod vulgi simplicitas etiam facit *Laula.* Cluverius Ital. Ant. I. 10. 78. Cluverius existimasse videtur, alterius loci nomen, inter quem et Audenam amnem Mucius bellum gessit, excidisse. Difficultati, quam movit, obcurrit Crevierius legendo *Intra Audenam*, id est, ratione Romæ ab hac ejus parte, fluvium non transgressus. Solent autem voces illæ a librariis confundi. Vide ad v. 27. § 2.

Q. Mucius cum iis] Scribe *P. Mucius* ex consulatu Cap. et Cassiodoro: collegam enim M. Lepidi quærimus. *Sigon.* Panvinius quoque e Fastis Capit. et Cassiodoro collegam M. Æmilii Lepidi in secundo hujus consulatu 'P. Mucium' vocat. Et sic est in recentioribus edd. operum Cassiodori. Pighius tamen in eo mendose *Q. Mucius* legi scribit. Fortassis scutus est Cuspiniani ed. Fastorum Cassiodori, in quibus et hoc et sequenti anno Q. Mucius consul est. Verum hoc anno consulem fuisse 'P. Mucium Q. F. P. N. Scævulam,' fratrem, quod e Fastis et Livio XL. 44. scimus, 'Q. Mucii,' qui anno sequenti consul fuit, dubitare nos non sinunt Fasti Capit. e quibus Pighius quoque post Sigonium non solum Livium, verum etiam Obsequentem de Prodig. c. 65. in quo 'Q. Mucius' collega M. Æmilio additur, emendavit. Sed hoc scribarum peccatum esse verosimile est. Obsequens ipse quomodo culpa liberari possit, qui in consulatum M. Æmilii conferat prodigia, quæ Livius c. 21. anno sequenti Sp. Postumio Albino et Q. Mucio consulibus facta scribit, non video. *Duk.*

Omnibusque in ditionem redactis] Pighius hæc verba laudans in Annal. ad a. IↃLXXVIII. p. 355. profert *in deditionem*, quod in sola inveni editione Gryphii 1554. Reliquæ, quæ mihi ad manus fuerunt, edd. in vulgatam lectionem conspirant. Ea si præferenda est, subintelligi debet 'in diti-

onem populi Romani.'

§ 4 *Et legati, qui missi ad res visendas*] Missum fuisse A. Postumium cum nonnullis e junioribus, constat ex Polyb. Exc. Legat. num. LXII.

§ 6 *Ut sanctum haberet fœdus, quod ei cum Romanis esse videri posset*] Hæc sunt absurda. Certe enim erat ei cum Romanis fœdus et tum maxime, et XLII. 25. legati Romani Perseum admonent fœderis cum Philippo icti, cum ipso eo post patris mortem renovati. Itaque peropportuna emendatione sensum Livii eruo, scribens, *ut sanctum habere fœdus, quod ei cum Romanis esset, videri posset.* Jac. Gronov. Vulgatum contra Gronovium defendit Cortius ad Sall. Catil. c. 52. § 3.

§ 7 *Bastarnarum erat, convenerunt*] Ita demum exhibet ultima Gruteri ed. Omnes priores legunt *conveniunt;* quod mutandi nullam legitimam caussam video, et hinc revocavi.

§ 10 *Circumsident urbem*] Ita Clericus edidit: reliqui *circumsidunt*, quod Crevierius servavit. Supra IX. 21. 'Plistiam ipsi socios Romanorum circumsidunt:' ubi vide quæ notantur. XXXVI. 13. 'Inde Pellinæum et circumsidunt, et mittunt ad Philippum, qui moneret.' Similiter 'subsidere' penultima brevi apud Silium XIII. 221. 'subsidere sæpe leonem, Nudus inire caput pugnas, certare juvenco.'

CAP. XX. (XXVII.) § 1 *More, sella eburnea*] Desiderantur pauca, quibus mores Persei regis describebat, de quo dicere cœperat. Itaque subsequitur, *Perseus regio more, sella eburnea posita, jus dicebat.* Sigon. *Romano more.* Muret. De Antiocho Epiphane, seu potius Epimane, accipiendum fragmentum hoc T. Livii, quod non animadvertentes viri eruditissimi de Perseo acceperunt. Atque id si conferas cum alio Polybii fragmento, quod exstat apud Athenæum v. 4. rem invenies unam eandemque ab utroque narrari, et T. Livium Polybii narrationem pæne interpretari. *Heraldus* ad Arnobium p. 249. Nemo aliter sentit, quam fragmento isthoc describi Perseum: quam opinionem, licet, deinceps exuant. Nam quis unquam de Persei moribus similia prodidit? Omnes profecto ad unum sugillant summam ejus avaritiam, nedum ut in ipsum ulla cadat magnificentia. Quid ergo? Quum hæc omnia et alia plura Polybius apud Athenæum lib. v. Deipnos. attribuat Antiocho Epiphani Syriæ regi, nemini dubium esse debet, eidem adscribenda item Liviana. Quod ipsum si etiam animadvertisset amicus noster Casaubonus, nunquam ibidem affirmasset, templum Jovis Olympici a Perseo inchoatum: quod nemo unquam scripsit. *Gruter.* In eodem errore, hic de Perseo agi, etiam alii versati sunt, quos notavit Jac. Gronovius in Præfat. tom. VI. Antiq. Græc. Adde iis Stephanum Schediasm. IV. 7. et Lipsium Saturn. I. 10. et II. 9. *Duk.* Non *regio*, ut putabat Sigonius, sed *Romano*, ut docet Muretus, præcessisse, constat ex laudatis Polyb. et Diodor. Sic. locis: eorum prior apud Athen. v. 4. ita narrat: Καθίσας ἐπὶ τὸν ἐλεφάντινον δίφρον κατὰ τὸ περὶ Ῥωμαίοις ἔθος. Alter in Excerpt. Vales. pag. 306. καθώς ἐστι Ῥωμαίοις ἔθιμον. Recte vero Herald. et Gruter. fragmentum hoc referunt ad Antiochum Epiphanem Syriæ regem, non, ut Sigonius fecit, ad Perseum, Philippi filium, Macedoniæ regem: idque ex ipso Livii fragmento colligi potuisset. Dicitur enim rex, de quo hic agit Livius, 'Antiochiæ Jovis Capitolini' templum magnificum pollicitus esse; quod Syriæ, non Macedoniæ, regi convenit. Errori ansam dedisse videntur ultima verba Epitomes hujus libri; quæ loco mota esse recte Gronov. docuit.

Jus dicebat, disceptabatque] Verba Polybii, quæ vertit Livius, pæne ad

verbum transcripsit Diodorus Exc. Vales. p. 306. Ἐκάθιζεν ἐπὶ δίφρον ἐλεφάντινον, καὶ καθὼς ἐστι Ῥωμαίοις ἔθιμον, διηκούετο τῶν πρὸς ἀλλήλους ἀμφισβητούντων περὶ τῶν ἐν τῷ βίῳ συμβολαίων. *Valesius.* Polyb. apud Athen. loc. laud. Διήκουε συναλλαγμάτων, καὶ διέκρινε μετὰ πολλῆς σπουδῆς καὶ προθυμίας.

§ 2 *Nulli fortunæ adhærebat animus*] Rubenius *formæ*. Tacit. Ann. I. 74. 'Qui formam vitæ iniit, quam postea celebrem miseriæ temporum et audaciæ hominum fecerunt.' Posset etiam legi, *adeoque nulli firme adhærebat animus, per omnia genera vitæ errans. Nulli*, scilicet 'generi.' *J. F. Gronov. Forma* et *fortuna* sæpe in Mss. commutantur. Vide ad I. 23. § 10. III. 12. § 5. c. 48. § 7. Lib. XXVIII. c. 24. § 10. XXXV. 22. § 4. XL. 28. § 4. et Burm. ad Nason. ex Pont. I. 10. 17. Similiter 'formatus' et 'fortunatus;' vide ad IV. 7. § 3.

§ 3 *Magnoque æstimantibus se*] Utrum hoc est magno æstimantibus regem et præter alios colentibus? an æstimantibus se ipsos, et quia apud regem honorati erant, sive ob hanc, sive ob illam caussam lauta ab eo munera exspectantibus? Mihi neque 'illi magno æstimant regem,' neque 'magno æstimant se ipsos' videtur sermo Livianus esse, et parum abest, quin hoc referam inter vestigia barbariei, quibus hoc fragmentum deturpatum esse dicit Heraldus ad Arnob. IV. 249. *Duk.*

Escæ aut lusus munera dare, alios nihil exspectantes ditare] Athenæus: Καὶ γὰρ περὶ τὰς δωρεὰς ἦν παραπλήσιος· ἐδίδου γὰρ τοῖς μὲν ἀστραγάλους δορκαδείους, τοῖς δὲ φοινικοβαλάνους, ἄλλοις δὲ χρυσίον· καὶ ἐξ ἀπαντήσεως δέ τισι τυγχάνων, οὓς μὴ ἑώρακέ ποτε, ἐδίδου δωρεὰς ἀπροσδοκήτους. *Vales.*

§ 4 *Ludere eum simpliciter*] Diodorus: ὡς τοὺς χαριεστάτους ἄνδρας ἀπορεῖν περὶ αὐτοῦ· οἱ μὲν γὰρ ἀφέλειαν, οἱ δὲ ἀλογίαν, τινὲς δὲ μανίαν αὐτοῦ κατεγίνωσκον. Athenæus: ἐξ ὧν εἰς ἀπορίαν ἦγε τῶν ἀνθρώπων τοὺς ἐπιεικεῖς· οἱ μὲν γὰρ ἀφελῆ τινα αὐτὸν εἶναι ὑπελάμβανον, οἱ δὲ μαινόμενον. *Vales.*

§ 5 *In urbium donis, et Deorum cultu*] Locus hic de Antiocho Epiphane totus est ex Polybio translatus, cujus verba exstant apud Athenæum lib. V. et hac parte sic se habent: Ἐν δὲ ταῖς πρὸς τὰς πόλεις θυσίαις καὶ ταῖς πρὸς τοὺς θεοὺς τιμαῖς πάντας ὑπερέβαλλε τοὺς βεβασιλευκότας. Valde laborat magnus interpres in vocabulo θυσίαις, sed apparet ex Livio δωρεαῖς vel δόσεσι scribendum: quorum alterum et Heraldo ad Arnobium p. 249. in mentem venit. *J. F. Gron.*

§ 7 *Cyzici in Prytaneum*] Melius *in Prytaneo*. Cap. 28. quidem antea vulgabatur, *Tabula in ædem Matris Matutæ cum indice hoc posita est:* sed hoc Sigonius recte ex XL. 52. emendavit *in æde*. Signa, statuas 'in templo,' 'foro,' 'Capitolio ponere,' Livius et alii sæpe dicunt. XLII. 6. 'Ut ponerent ea' (vasa aurea,) 'in quibus templis videretur.' cap. 20. 'Columna rostrata in Capitolio bello Punico priore posita.' *Duk.*

Id est, penetrale urbis, ubi publice, quibus is honos datus est, vescuntur] Hæc in animadversionibus Casauboni ad Athen. XV. 19. sublata distinctione post vocem secundam, recte concluduntur signis parentheseos: est enim ac si dixisset, ita vocant penetrale urbis. Prytanea in penetralibus, id est, in media parte urbium, sita fuisse, scribit Spanhem. ad Callimachi H. in Cerer. 129. ubi plura vide de Prytaneis, et in ejusdem diatriba de Vesta et Prytanibus Græcorum; in cujus parte priore sect. 15. errore, credo, typographorum perperam ex hoc loco adscriptum legitur 'in Prytaneum, id est, in penetrale urbis.' *Duker.* Vide Meursii Athen. Attic. I. 8.

Rhodiis nihil unum insigne] Emendaveram, *Rhodiis ut nihil unum insig-*

ne, ita. Sed video id præcepisse Freinshemium ad Tacitum. *J. F. Gronov.* Ita legendum monuerat Gron. Observ. IV. 14. 230.

§ 8 *Jovis Olympii templum Athenis*] De hoc multa habet Meursius Athen. Attic. I. 9. nonnulla etiam Casaub. ad Spart. Hadrian. XII. Cellarius scribit ad Vell. Pat. I. 10. ab Antiocho inchoatum fuisse, quo tempore a Romanis, apud quos diu obses fuerat, dimissus Athenas, in Syriam profecturus, venerat. Nam quum ibi nuncium de morte fratris, ut refert Appian. in Syriac. pag. 116. accepisset, eum ob subitum discessum id inchoasse tantum, non perfecisse dici. Sed Polybius et Livius et hoc et cetera omnia ab eo, quum jam rex esset, facta produnt. Nec credibile est, eum, qui privatus sine ulla spe regni obtinendi Athenas venerat, de tantæ molis ac tam immensi sumtus opere inchoando cogitasse, ac deinde, accepto nuncio de morte fratris, ibi tamdiu moratum fuisse, donec id inchoare posset. *Duk.*

§ 9 *Sed et Delon maris insignibus statuarumque copia exornavit*] Scribendum videtur *Deli aram insignibus.* Polybius, καὶ τῶν περὶ τὸν ἐν Δήλῳ βωμὸν ἀνδριάντων. *Heraldus* ad Arnob. pag. 249. Lege cum Ger. Vossio ad Vell. I. 10. *aris.* Hic quoque notandus error memoriæ Causaboni, qui hoc ab nullo scriptore, præterquam Athenæo, tradi autumat. *J. F. Gron.* Polybius apud Athen. V. 5. iis, quæ de Antiochi magnificentia in cultu Deorum scripserat, hæc addit: Τοῦτο δ' ἄν τις τεκμήραιτο ἔκ τε τοῦ παρ' Ἀθηναίοις Ὀλυμπιείου, καὶ τῶν περὶ τὸν ἐν Δήλῳ βωμὸν ἀνδριάντων. Putat ibi Casaubonus, de statuis ab Antiocho circa aram in Delo positis aliud testimonium in scriptis veterum non inveniri. Ea in re errorem memoriæ illius notat Gronovius. Adsentirer, si idem prodidisset Livius, quod Polybius. Sed quum hic unam 'aram in Delo,' ille non aram, sed ex Vossii et Gronovii sententia insulam 'Delon aris insignibus' exornatam dicat, nec Polybii narratio testimonio Liviano, nec Livii Polybiano confirmari potest. Polybium de insigni aliqua ara in Delo loqui, articulus τὸν indicio est; quæ mihi non alia videtur esse, quam celeberrima illa et multis scriptoribus memorata ara cornea Apollinis in Delo. Sed hujus nulla mentio est in Livio, si is ita, ut viris doctissimis placet, scripsit. Voss. quidem ad Vell. Pat. I. 10. judice, Livius non tam religiosus interpres Polybii fuit, ut ejus verbis se ubique adstrinxerit. Verum aliud est verbis, aliud rebus se non adstringere. Illud fido interpreti interdum licet; hoc Livium, si Polybium hic interpretatus est, sibi licere, et a mente auctoris, quem interpretabatur, abhorrentia tradere voluisse, non nimis verosimile est. Conjectura Heraldi ad Arnobium VI. 249. non indigna est, quæ consideretur. Verum hoc in ea incommodi est, quod, si quid ei loci detur, ex ea non apparet, quæ sint 'insignia,' quibus ara illa exornata fuerit. Si hic in tam lacero fragmento vestigium aliquod lacunæ esset, conjici posset, substantivum, cui additum fuerit *insignibus*, excidisse. *Duk.*

Sed parietibus totis lamina inauratum] Forte *inductum,* vel *inducta.* Justinus XII. 7. § 6. 'Phaleras equorum ac arma militum argento inducit.' *J. F. Gronov. Inauratum* merito offendit Gronovium. Sed sive *inducta,* sive *inductum* legas, aliquid supplendum relinquitur. An ex præcedentibus 'laqueatum auro' intelligi potest 'aurea,' vel 'ex auro?' *Duk.* Si quid mutandum, cum Gronovio malim *lamina inducta,* sc. 'auri' ex præcedenti 'laqueatum auro.' Plinius XXXV. 6. 'Leucophron fit, hoc est, glutinum auri, quum inducitur ligno.'

Perbreve tempus regni] Appian. in

Syriac. 131. eum tantum duos annos regnasse scribit. Sed, hunc certissimum errorem sive ipsius Appiani, sive librariorum esse, alii ostenderunt. Nam ex Eusebii Chronico, et Canone, aliisque satis constat, eum XI. annos regnasse. Quod ergo Livius 'perbreve tempus regni ejus' fuisse dicit, accipiendum puto de tempore, quo post illa Antiochiæ et aliis urbibus promissa superstes fuit. Nam 'perbreve tempus' longe minus, quam XI. annorum, spatium est. Vide Cicer. in Verr. III. 9. et Ovid. Trist. IV. 10. 70. *Duk.*

§ 10 *Reliquorum sui moris, et copia Græcorum artificum*] Conjicio *religione sui moris.* Memineris autem τὸ 'magnificentia' accipere nominativo casu. Spectaculorum ab Antiocho ludorumque datorum magnificentiam superasse ait priores reges duabus rebus istis. *Sui moris* addit, ne quis eam exigeret ad Romanos. *J. F. Gronov.* Polybius apud Athenæum scribit, simulacra omnium, quotquot apud homines vel dicuntur, vel habentur Dii, et heroum in pompa prælata fuisse. Si eo respexisse putamus Livium, *religione* ex iis quodammodo confirmari potest. Sed vix possum credere, 'magnificentia' nominativum, et verbum *vicit* ad alium, quam ad Antiochum, referendum esse, de quo omnia superiora 'dedit, instituit, posuit,' et porro cetera, ac deinde 'dedit, fecit, accendit' dicuntur. Mihi hic quoque quædam, in quibus de Asiaticis artificibus actum fuerit, videntur periisse. *Duker.* Aliquid hic latere, quod male habet, certum mihi est. Vide num vitium tolli possit ejiciendo voculam *et. Reliquorum* (spectaculorum) *sui* (id est Syriaci) *moris* (magnificentia Antiochus superiores reges vicit,) nempe 'copia Græcorum artificum:' ut sensus sit, exsuperantem Antiochi magnificentiam ratione spectaculorum moris Syriaci constitisse in copia Græcorum artificum. Opponuntur hic 'spectacula sui moris' et 'gladiatorum munus Romanæ consuetudinis.' Per 'artifices' hic recte Crevier. intellexit histriones similesque, quorum opera spectacula eduntur. Vide ad V. 1. § 5. et VII. 2. § 6.

§ 11 *Gladiatorum munus Romanæ consuetudinis*] Forte *Gladiatorium munus.* Vide XXXIX. 42. § 9.

§ 13 *Jam suo...*] Lipsius Saturn. II. 9. conjicit, Livium his subjecisse *e regno Romam mittebat*, aut quid tale. Dicit enim se credere, gladiatores, quibus 'Thraces' nomen erat, non solum ab armatura, quod veteres prodiderunt, dictos fuisse; sed etiam, quia ex ea gente erant. Fuisse autem eos natione Thraces ex eo sibi odorari videtur, quod Perseus, qui 'ante' gladiatores 'Roma' arcessere solitus fuerat, deinde dicatur *jam suo....* quam lacunam verbis, quæ scripsi, apte suppleri posse putat. Lapsus est eodem errore vir eruditissimus, quo alii, qui hæc de Perseo scribi crediderunt. *Duk.*

CAP. XXI. (XXIX.) § 1 *Suo pio inter peregrinos*] Hoc loco intercederunt comitia consularia, quibus consules creati sunt Sp. Postumius Albinus, Q. Mucius Scævola. Comitia item prætoria. De sortitione autem provinciarum prætorum subsequitur hoc modo: 'Jam prætores sortiti provincias erant, C. Cassius Longinus urbanam, L. Cornelius Scipio inter peregrinos.' *Sigon.* Sigonius vocem *suo*, notæ initio præscriptam, huc retulit ex fine fragmenti præcedentis, quod desinit in ejus ed. voce *jam*, non, ut habent priores edd. vocibus *jam suo.* Ex *suo pio* autem fecit *Scipio*, et in contextu edidit *L. Cornelius Scipio inter peregrinos;* quod nomen supplevit ex c. 27. Sententiam ejus veram puto, indicium tamen supplementi superesse volui; ut etiam Crevierius voluit. Adde Pighium in Annal. ad a. IↃLXXIX. p. 357.

§ 2 *M. Atilio prætori*] Ita recte Sigonius emendavit. Priores præferunt *M. Attilio*. Vide ad v. 13. § 3.

In Corsicam jussus est transire] Hoc extra ordinem factum est; fortassis quod, etsi Sardinia nuper a Graccho pacata erat, c. 17. tamen ea nondum ita tranquilla erat, ut tutum esset exercitum Romanum inde in Corsicam abducere. Nam alioqui, auctore Sex. Rufo in Breviar. c. 4. harum provinciarum administratio jam olim conjuncta fuerat: quod etiam ex Liv. l. XL. capp. 18. 19. 34. et lib. XLII. capp. 1. 7. intelligi potest. *Duk.*

Cornelio prorogatum imperium] Fuisse Ser. Cornelium Sullam, existimat Pighius in Annal. ad a. IↃLXIX. pag. 313. eum autem anno proximo prætorem creatum Sardiniam obtinuisse ad a. IↃLXXVIII. p. 353. Ratio est, quia XLV. 17. numeratur inter prætorios, qui legati ad Macedoniam constituendam e senatu missi sunt; ejusque prætura alibi non memoratur.

Ut obtineret Sardiniam] Ita demum ultima Gruteri ed. et post eam recentiores omnes. Priores *uti obtineret*. Licet nihil intersit, priscam tamen lectionem revocavi.

§ 3 *L. Claudio sine supplemento*] Suetonius tamen in Tiber. cap. 1. 'Geus Claudia quum prænominibus cognominibusque variis distingueretur, Lucii prænomen consensu repudiavit, postquam e duobus gentilibus præditis eo alter latrocinii, cædis alter convictus est.' Id si verum, qua ratione ergo hic 'L. Claudius' memoratur? Sed forte dicendum, repudiationem prænominis 'Lucii' a Suetonio relatam his temporibus posteriorem esse. Alter tamen eodem prænomine alibi apud Livium non obcurrit.

§ 4 *Cum justo numero peditum equitumque*] Vocula *cum* inducenda videtur. Duæ legiones debebant esse justo numero peditum equitumque. Supra XLII. 35. 'Ut quatuor legiones scriberet urbanas, justo numero peditum equitumque.' Eadem præpositio Dukero etiam suspecta erat.

§ 5 *Pestilentia, quæ prior anno in boves ingruerat*] Obseq. de Prodig. c. 66. 'Gravi pestilentia hominum boumque cadavera, non sufficiente Libitina, quum jacerent, vulturius non adparuit.' Scheff. ad eum locum notat *boumque* videri posse compendium esse vocabuli *brutorumque*; postea tamen nihil mutat ob Livii verba seqq. 'in tanta strage boum hominumque:' sed per 'boves' omne genus pecoris armentique intelligendum autumat. Non video tamen caussam, cur ita proprie dicti boves intelligi nequeant, præsertim quum veteris ævi monumenta doceant similem pestilentiam bubus non semel incubuisse. Notum est carmen 'de Mortibus boum,' quod sub Severi Sancti, id est Endeleichi, Rhetoris nomine vulgo circumfertur, et notis Weitzii inlustratum ante aliquot annos recusum est. Ejusdem morbi boum meminere Annales, quos alii Adelmi, alii Eginharti nomine laudare solent, ad a. IↃCCCX. 'Tanta fuit in ea expeditione boum pestilentia, ut pene nullus tanto exercitui superesset; quin omnes usque ad unum interirent. Et non solum ibi, sed etiam per omnes imperatori subjectas provincias in illius generis animalia mortalitas inmanissime grassata est.' Quæ tantum non eadem apud Reginon. et Annalist. Saxon. ad eumdem ann. reperiuntur. Aliud exemplum memorat Regin. ad a. IↃCCCCXLII. 'Sidus simile cometæ per quatuordecim noctes visum, et inmensa mortalitas boum secuta est:' et Annalista Saxo ad a. IↃCCCCXLIII. 'Cometas et inundationem pestilentia boum secuta est.' Aliud rursus Meyer. in Annal. Flandr. ad a. MCCCXIX. Utinam pleræque Belgii nostri regiones numquam expertæ fuissent, quantum damni respublica ex simili boum morbo a. CIↃIↃCCXIII. et seqnentibus sensisset! ut Deus postea similem cladem a

patria avertere velit, omnes vovemus.

Eo verterat in hominum morbos: qui inciderant, haud facile septimum diem superabant] Suspicor sic legendum *eo verterat in homines. In morbos qui inciderant, haud fac. sept. diem sup.* quamquam usus est etiam ejusmodi genere dicendi XXV. 26. 'Ut neglecti, qui incidissent, morerentur.' Et Cic. in Pison. cap. 35. 'Neque se recreare quisquam posset, qui semel incidisset.' *Sigon.* Sic [*verterat in homines. In morbos qui inciderant*] Sigonius mutavit, quod erat *in hominum morbos. Qui inciderant.* Sed ipse præbet quo refutetur: nempe, *qui inciderant*, sic breviter poni XXV. 26. et Ciceroni in Pison. c. 35. Conferuntur autem hominum morbi non cum bobus ipsis, sed cum pestilentia, quæ in boves ingruerat. *J. F. Gron. Verterat* primus Sigonius, et post eum reliqui ediderunt. Priores legunt *verteret*, quod reduxi.

Qui superabant, longinquo, &c. inplicabantur morbo] Primæ edd. exhibent *qui superaverant.* Postrema Gruteri *qui superarant.* Gronoviana 1665. *qui superabant.* Sed priscam lectionem revocavi. 'Longinquus morbus' est diuturnus. Vide ad VII. 29. § 1.

§ 8 *Ti. Sempronius T. F. Longus*] Lege *Ti. Sempronius C. F. Longus:* nam a. DXLI. (XXVII. 6.) ait, 'Decemvir sacris faciundis in locum Ti. Sempronii Ti. F. Longi Ti. Sempronius C. F. Longus suffectus.' Qui ergo creatur eo anno, hoc moritur. Ibi autem idcirco prænomina apposuit, ut internoscerentur. *Sigon.* Vetus et genuina scriptura fuit *Ti. Sempronius T.* (pro *Ti.*) *F. Longus.* Mutavit eam Sigonius ex XXVII. 6. qui locus potius corrigendus erat ex hoc, ut recte illic fecit et edidit ὁ πάνυ, membranarum auctoritate, ut videtur, ad id inductus. Verum eo minus auscultandum hic fuit Sigonio, contra Ms. codicis et historiæ fidem antiquam lectionem rejicienti. Revera enim Ti. Sempronius fuit Ti. non Caii F. sed Caii N. suffectus in hoc sacerdotium, quod sæpe factum esse vel ex hoc eodem cap. apparet, patri suo Ti. Sempronio C. F. qui consul fuit cum P. Scipione anno primo belli Punici secundi, quorum filii itidem fuere collegæ in eodem magistratu XXIV. annis post, ab a. IDLIX. quo anno in fastis Capitolinis, quorum fides in dubium vocari nequit, hic Ti. Sempronius scribitur *Ti. F. C. N.* ad quod dignitatis fastigium per omnes honorum gradus productus est a. XVI. postquam sacerdotium hoc adeptus erat. *Jac. Perizon.* Vetus scriptura fuerat *T. Sempronius T. F. Longus;* pro quo Frob. 1535. substituit *Ti. Sempronius T. F.* Sed viris doctis *Ti. Sempronius Ti. F.* legentibus adsentior. Videnda sunt quæ notantur ad XXVII. 6. § 16. ubi decemvir sacrorum creatus esse dicitur, et ad XXXIV. 42. § 3. Cn. Servilius Cæpio, qui præcedit, pontifex factus memoratur XXV. 2. Qui sequitur P. Ælius Pætus augur creatur XXVII. 36. Ti. Sempronius Gracchus idem sacerdotium admodum adolescens obtinet XXIX. 38.

C. Attilius Æmilius curio maximus] Ut dixi supra in eo anno, quo creatur curio XXVII. 8. § 2. legendum est *C. Mamilius Vitulus curio maximus.* Sigonius. Recte Sigonius *C. Mamilius Vitulus.* Nisi paullo plus obsequendo vetustis apicibus malis, *C. Vitulus Mamilius.* J. F. Gron. Lectio hæc *C. Attilius Æmilius* demum adparuit in edd. Gryphii 1554. et Basileensibus ejusdem ac sequentis anni. Priores *C. Attelius Æmilius* præferunt. Quæ lectio Gronovio ansam legitimam dedit potius *C. Vitulus Mamilius*, quam *C. Mamilius Vitulus*, legendi. Nam et XXVII. 8. § 2. pro *Vitulus* legebatur *Attelius.* Ex *Mamilius* autem abjecta prima litera factum est *Amilius*, et inde *Æmilius.* Nomina autem hoc ordine interdum obcurrere, vidi-

mus ad XXVI. 22. § 13. et XL. 25. § 1. Ceterum M. Sempronius Tuditanus, qui verbis seqq. memoratur, pontificatum adeptus legitur XXXIX. 46.

§ 9 *Pontifices subfecti sunt C. Sulpicius Galba in locum Tuditani*] Excidit nomen pontificis, suffecti in locum Cn. Servilii Cæpionis demortui. Ait enim, *pontifices suffecti sunt C. Sulpicius Galba in locum Tuditani, ... in locum Cæpionis.* Neque enim, si de Galba solum dixisset, *pontifices suffecti*, sed *pontifex suffectus*, dixisset. *Sigon.* Recte jam primi hujus partis Livianæ editores adposito in margine signo indicarunt, locum non integrum esse; Sigonius vero monuit, quædam, et quidem pontificis in locum Cæpionis demortui nomen, excidisse: legendum tamen mihi videtur, *pontifices suffecti sunt, C. Sulpicius Galba in locum Cæpionis, *** in locum Tuditani.*

In Gracchi locum T. Veturius Gracchus Sempronianus] Ita præferunt edd. primæ. Sed *Sempronius*, pro *Sempronianus*, errore librariorum exhibuit ed. Basil. a. 1539. quod servarunt Curio, edd. Lugd. 1553. Basil. 1555. Paris. 1573. et omnes recentiores usque ad Gronov. qui in prima ed. *Sempronianus* revocavit, et monuit intelligendum esse Sempronio patre natum, qui in Veturiam gentem adoptione transiisset. Notum est, enim, qui alteri in adoptionem dabatur, nominibus, quæ antea obtinuerat, omissis, patris adoptantis nomina recepisse, iisque nomen gentis, unde natus erat, paullulum inmutatum adjecisse. Recte igitur ex gente Sempronia in Veturiam adoptatus dictus est *Sempronianus*; verum unde habuit cognomen *Gracchus*, quod non genti Veturiæ, sed Semproniæ, competiit? Pighius in Annal. ad a. IↃLXXXIII. p. 371. eum vocat *Ti. Veturium Sp. F. Ti. N. Calvinum Gracchum Sempronianum*, et a Ti. Graccho augure adoptatum, et in locum ejus augurem factum esse censet. Sed antiquitatum peritior Pighius exstitit, quam ut hæc ipsi scienti et adtento excidisse potuerint. Si enim a Ti. Graccho adoptatus esset, unde ipsi nomina *Veturius* et *Sempronianus* adhæsissent? unde *Sp. F. Ti. N.* diceretur? Si ex gente Veturia natus a Ti. Sempronio Graccho augure adoptatus fuisset, dici debuisset *Ti. Sempronius Ti. F. . . N. Gracchus Veturianus.* Potius igitur Pighius dicere voluisse videtur, natum fuisse Ti. Graccho augure, eique in sacerdotio illo sublectum esse, sed adoptione transiisse in gentem Veturiam. Insuper credibile non est, (quod tamen Pighius statuere debebat, si illa, quam dixi, mens ejus fuit) patrem ejus adoptivum Veturium 'Calvini' cognomen habuisse. Calvinorum enim in gente Veturia diu antea mentio facta non est: unde verisimile fit, familiam illam ante hæc tempora desiisse. Quin insuper, si tamen 'Calvini' cognomen pater adoptivus habuit, alterum cognomen 'Gracchus,' quod patris naturalis erat, ei post adoptionem convenire nequit. Sigonius edidit *T. Veturius Crassus Sempronianus;* sed mutatæ lectionis in Scholiis caussam dare omisit. *Crassus*, pro *Gracchus*, scribendum esse, etiam Jac. Perizonius ad oram Livianæ editionis conjecit: in epistola autem ad Morellum de Numm. Consular. pag. 238. hanc conjecturæ rationem reddit: 'Crediderim, librarios, quum notissimum illis esset 'Gracchi' cognomen, et apud Livium legerent in 'Sempronii Gracchi' locum hunc 'Semproniaunm Veturium' suffectum, ideo pro *Crassus*, usitato Veturiorum tunc cognomine, temere repetiisse cognomen Semproniorum *Gracchus.*' Magnæ verisimilitudinis speciem huic emendationi conciliasset, si vel uno exemplo probasset, verum esse, quod adfirmabat, 'Crassus' usitatum Veturiorum tunc cognomen fuisse. Verum, quum per duo ferme secula, sive post a. CCCLXXXVI. nullus Vetu'

rius memoretur, qui Crassi cognomen habuerit, quod sententiæ Pighii, qui eum Calvini cognomen habuisse credidit, obstare modo dixi, multo magis huic Perizonii obstabit. Verisimilius itaque puto, *Philo*, pro *Gracchus*, restituendum esse, et librarios inde errasse, quod eorum menti præcedens vox *Gracchi* obversaretur. Natus autem videtur patre Ti. Graccho, cui in sacerdotio auguratus successit, adoptatus autem esse a Ti. Veturio Philone, qui Flamen Martialis memoratur XXIX. 38. hinc legendum erit *Ti. Veturius Philo Sempronianus*. Prænomina autem 'Tiberius' et 'Titus,' sive eorum notas *Ti.* et *T.* passim in Mss. commutari, sæpius dictum est. Vide ad XL. 44. § 12.

Curio maximus C. Scribonius curio] Altera vox *Curio* cognomen est Scriboniorum. Itaque majore litera notanda est, ut distinguatur a priore voce, quæ sacerdotium significat. *Sigon.* Vide ad XXXIII. 42. § 10.

§ 11 *Q. Marcio Philippo verba præeunte*] Eum decemvirum sacrorum fuisse, constat ex XL. 42. Eorum autem sacerdotum erat in his verba præire. Supra IV. 21. 'Obsecratio itaque a populo duumviris præeuntibus est facta.' Infra XLIII. 13. 'Omnia, uti decemviri præierunt, facta.' Vide ad XLII. 2. § 3.

§ 12 *Oximi puella cum dentibus*] Oppidi nomen pariter scribitur cap. 27. et XLII. 20. At, verum ejus nomen 'Auximum' esse, monuit Cluver. Ital. Ant. II. 11. p. 737. Vide etiam Cellar. Geogr. Ant. II. 9. p. 479. Corrupta, quæ nunc obtinet, lectio formata videtur ex ejus nomine hodierno *Osimo*, vel *Osmo*.

§ 13 *Faces, &c. lapsæ sunt in Lanuvino: Cæritesque*] Priscianus IV. 633. citat hunc locum sic: 'Livius histor. ab urbe cond. lib. XLI. 'Lanuvini, Cæritesque anguem jubatum nunciarunt.'' Itaque legendum est ita, *lapsæ sunt. Lanuvini, Cæritesque*. Sigon. Si quis conjecturam Sigonii ob Prisciani auctoritatem recipiendam putabit, non adversabor; et ita faces per cœlum lapsæ referendæ sunt ad prodigia Romæ visa, ut dixi ad XXIX. 14. § 3. Verum, quum Prisc. laudet *Lanuvini Cæritesque anguem jubatum apparuisse nunciarunt*, eadem ratione *nunciarunt*, pro *affirmabant*, recipiendum erit. Potius videtur, ut, servata Msti lectione, credamus, Priscianum neglegentius Livium consuluisse; qui tantum locum laudavit, ut doceret antiquos non tantum *Cæretes*, sed etiam *Cærites* dixisse.

Anguem in oppido suo jubatum] Angues 'jubatos' alii cristatos interpretantur, alii crinitos. Vide Turneb. Advers. XXIX. 4. Cerd. ad Virgil. Æn. II. 206. et Interpretes Plauti Amphitr. v. 1. 56. *Duk.*

CAP. XXII. (XXX.) § 1 *Legati Nonis Julii*] Ut dixi alio loco, si *Julias Nonas* intelligeret, *Quinctiles* dixisset, quomodo ante Cæsarem dictatorem loquebantur. Itaque *Junias* repono, ut alibi ex veterum librorum auctoritate feci. Plutarchus sæpe Καλάνδας Κυντιλίας, ἃς νῦν Ἰουλίας καλοῦμεν. *Sigon.* Vide ad XXII. 33. § 14. Quum autem primæ edd. præferant *Non. Jul.* ejusque loco legendum sit *Non. Jun.* id non solvendum est per *Nonis Junii*, ut Vascos. et post eum reliqui fecerunt, sed potius *Nonis Juniis*, quia Livius ita loqui amavit. Vide hoc lib. ad c. 16. § 1.

§ 5 *Religionibus quibusdam animo objectis*] *Animum objectis* edd. Sigonii a. 1572. et 1592. pro quo Pithœum *ad animum objectis* conjecisse, Hearnius testatur. At potius *animo*, quod omnes ante Sigonium, et ipsius Sigonii prima ed. servant, verum est; *animum* autem ex operarum errore originem ducit. Mox *Delphos ascendit* edd. quod in *escendit* mutare proclive foret. Vide ad XXIX. 11. § 5. ubi viri docti ex Mss. emendarunt *Delphos quum escendisset*. Verum hic uni-

cus cod. servat *ascendit*, et similiter infra cap. seq. § 13. legit, ut et *ad Gitonas*, sive, ut Jac. Gronov. emendat, *Ægilipa ascenderent* XLII. 38. § 1. Deinde *ad regem Eumenen* edd. principes. Gryphius postea *Eumenē* ambigue, hinc mox *Eumenem* Curio; et recte. Nam quartum casum Græci formant Εὐμένεα, vel Εὐμένη.

§ 6 *Per Phthiotidem Achaiam, Thessaliamque*] Male Clericus, interposita distinctione, *per Phthiotidem, Achaiam, Thessaliamque*. De Phthiotis Achæis vide ad XXXVI. 15. § 7. Quod hic *Phthiotidem Achaiam, Thessaliamque* vocat, id XLII. 40. 'Thessaliam et Maliensem agrum' vocavit.

§ 7 *Nec earum tantum civitatum*] Ita demum exhibent Vascos. Gryph. Curio, et post eos reliqui recentiores. Priores legunt *civitatium;* quomodo etiam scriptum inveni in hac parte ultima Livii l. XLII. capp. 25. 30. 39. 42. 45. 53. 67. XLIII. 6. lib. XLV. capp. 23. 29. 34. omnibusque aliis locis, præterquam XLIII. 19. et XLIV. 24. quod revocavi. Vide ad XXXIII. 20. § 11. Si cod. adsentiretur, mallem etiam mox, ob perpetuam Livii consuetudinem, *simultatium*. Vide ad XXXIX. 44. § 2.

Animos sibi conciliare: aut legatos, aut literas dimisit] Legendum est, *sed aut legatos, aut literas dimisit*. Sigon. In veteri cod. defuit τὸ *sed*, quod Sigonius de conjectura addidit. Videntur plura deesse: sin, ne hoc quidem adjecto opus est. *J. F. Gronov.* Vide ad XXVIII. 39. § 11. et XXXVI. 19. § 10. Livium forte dedisse, Crevierius conjecit, *sed circa omnes Græciæ civitates aut legatos, &c.*

CAP. XXIII. (XXXI.) § 2 *Quum finibus suis interdixissent*] Jac. Perizonius ad marginem Livii scribendum conjecit, *quum finibus suis iis interdixissent*. Quomodo verbis proximis præcessit, 'Eo processerat irarum, ut finibus interdiceret Macedonibus.' Et mox hoc cap. sequetur, 'Regibus Macedonibusque ipsis, finibus interdixissemus.' Facile pronomen excidere potuit ob similitudinem literarum finalium proximæ vocis. Videtur tamen commode abesse posse.

§ 3 *Comprensis omnibus, literas. Ceterum ne similis*] Post vocem *literas* exciderunt verba aliquot, quæ hunc sensum explerent: 'comprensis omnibus literas ad Achæos misit, quibus se servos eorum, qui ad se transfugerant, benigne remittere illis scripsit. Cæterum, ne similis fuga servorum postea fieret, cogitandum et illis esse.' Hæc sententia elicitur ex sequentibus Callicratis verbis: 'Inde literas ad nos cum muneris specie misit, et cogitare jubet, quo modo in reliquum hoc munere non egeamus.' *Sigon. Comprehensis* ediderunt Paris. 1573. et omnes recentiores. Priores habent *comprensis;* quod mutari necesse non erat, quum in bello Punico passim ita codd. Put. habere Gronovius notarit, eamque lectionem receperit. Optimi meorum hanc verbi formam passim alibi probant. Vide ad II. 29. § 4. Sigonius verba, quæ excidisse putavit, in contextum recepit, nullo ea signo a Livii verbis distinguens: recentiores eadem uncinolis circumscripserunt. Gronovium sequi malui, qui, sufficere existimans, si supplementum in notis Sigonii legeretur, lacunam in contextu Liviano reliquit.

§ 6 *Ego maxime gravissimam omnium non agique tantum*] Lege, *maximam et grav. omnium neque agi tantum*. J. F. Gronov. Utramque Gronovii conjecturam nimis calide, ut videtur, Clericus in contextum recepit. Nam, quod ad priorem adtinet, etiam alios scriptores vocem *maxime* superlativis addere, Vossius docuit Gramm. VII. 17. et Burm. ad Gratii Cyneg. 133. Simili modo 'penitus infestissimus' dixit Vell. Pat. II. 27. Neque Livium plane ab hoc genere loquendi alienum esse, docet 'perdifficillimum'

XL. 21. § 3. ubi vide quæ notantur; et 'longe altissimus' XLIV. 31. Id etiam inde colligere licet, quod comparativo junxit voculam 'magis' IX. 7. 'Tristior deinde ignominiosæ pacis magis, quam periculi, nuncius fuit:' ubi videnda quæ notavi. Adde Scalig. et Taubm. ad Virgilii Culic. 78. Similiter apud Græcos ἧσσων μᾶλλον dixit Thucyd. VII. 29. ubi vide Duker. Quod autem adtinet ad alteram Gronovii emendationem, minori mutatione legi posset *non agi tantum*, particula *que* inducta, quam *neque agi tantum*. Eadem particula etiam alibi in Mss. abundat. Vide ad III. 29. § 6. c. 64. § 7. XXXIX. 16. § 5. et passim. Præsertim id frequens esse in codd. qui bellum Punicum secundum contineut, monuit Jac. Gronov. Dissert. Epist. ad Livii Loca Quæd. Geogr. II. p. 15.

Nam qui regibus Macedonum, &c. finibus interdixissemus, manereque id decretum, scilicet, ne legatos, &c.] Præcisa sententia, imo manca, sic expleri possit: *manereque id decretum voluimus, scilicet ne*. Sic paullo post, 'Ut decretum, quo arcentur Peloponneso Macedones, tollamus.' *Sigon.* Verbum *voluimus* iterum est ex additione Sigonii. Tu vero mitius ita restitue: *Nam quum reg. Mac. Maced. ipsis finibus interdixissemus, maneretque id decr., scil. ne legatos, ne nuncios adm. regum.* J. F. Gronov. *Maneretque* præfert etiam ed. Basil. 1554. et hoc modo emendandum censebat Gronov. in prima ed. nott. servato τῷ *qui*. Ego cum Crevierio sentio, hic *qui*, et mox *ii*, pro quo Gronovius *hic*, vel *nunc* malebat, servandum esse: sibi enim mutuo respondere duo illa membra *qui regibus Macedonum* et *ii concionantem*. Verum ita vitium latebit in verbis *interdixissemus manereque*, cui medicina ab integriore codice exspectanda est.

§ 7 *Ii concionantem*] Forte *hic concionantem*, vel *nunc concionantem*. J. F. Gronovius.

§ 9 *Viam regiæ societatis quæri, qua Romanum fœdus, &c. violetur*] Forte *regiæ societati*, quod etiam Crevierius vidit. Vide quæ notantur ad XXXVII. 11. § 10. Deinde *Romanorum fœdus* Sigonius; quod servarunt editores usque ad Gronov. qui a. 1665. priscam lectionem *Romanum*, sine caussa hinc ejectam, revocavit. Supra XXI. 10. 'Nec umquam, donec sanguinis nominisque Barcini quisquam supersit, quietura Romana fœdera.' XXIII. 8. 'Sanguine Hannibalis sanciam Romanum fœdus.' XLI. 24. 'Quid hoc adversus Romana fœdera est?' Eodem modo 'societas Romana' sæpius apud Nostrum obcurrit. Ita VII. 42. VIII. 27. XXII. 22. XXIII. 43. XXXI. 29. XXXII. 21. XXXIII. 16. XLI. 24. 'amicitia Romana,' vide ad XXVII. 4. § 6.

§ 11 *Persea, quem populus Romanus prius pœnæ, quam regni, hæredem futurum sciebat*] Cujus pœnæ? et unde sciret populus Romanus de hac pœna, quam nemo, credo, unquam scivit? Prima ed. *quem P. R. prius pœnæ*. Parum juvat. Emendabam, *quem in populum Romanum prius odii, quam regni, hæredem futurum sciebat*. Commodius fortasse Alb. Rubenius, *quem belli in populum Romanum prius pœne, quam regni*. Muretus, *quem populi Romani hostem prius pœne*. J. F. Gron. Non prima tantum ed. sed multæ sequentes *quem P. R. prius pœnæ* præferunt, nisi quod in Ascens. 1530. supplemento *pœne* repererim. Vulgatum *quem populus Romanus prius pœnæ* demum in Lugdun. 1553. inveni, idque, quum Sigonius *quem populi Romani prius pœnæ* interim edidisset, ed. Paris. 1573. aliæque revocarunt. Si liceret, una voce addita, mallem *quem odii populi Romani prius pene, quam regni, hæredem futurum sciebat*. Per 'odium populi Romani' intelligo odium Philippi erga populum Romanum. Supra XXXIII. 47. 'Parum ex

populi Romani dignitate esse ducebat subscribere odiis accusationibusque Hannibalis:' id est, odiis Karthaginiensium quorumdam erga Hannibalem. Ita 'vestrum odium' est odium aliorum erga vos, XXX. 44. § 7. ubi vide. Adde quæ notantur ad XL. 2. § 6.

§ 12 *Quid hic post mortem patris egit aliud, quam bellum paravit*] Dubitari non potest, quin τὸ *egit* sit insiticium et falsæ manus. Vide omnino ad XXVI. 2. *Jac. Gronov.* Si verbum *egit* a cod. abesset, huic sententiæ libens subscriberem. Nunc vero, quum id retineat, ei consentire periculosum judico. Nam sæpius quidem Livium ita locutum esse vidimus ad XXXIV. 2. § 12. Verum, ut ubique eidem loquendi formulæ adstringatur, lactea ejus ubertas pati nequit. Insuper eadem locutio obcurrit IV. 26. 'Simul edicitur et justitium: neque aliud tota urbe agi, quam bellum parari:' ubi quidem J. F. Gronov. similiter τὸ *agi* unius cod. fide ejiciendum censuit; sed reliquorum auctoritate, et ejusdem Msti a m. sec. consensu nihil mutandum monui. VII. 17. 'Quumque intercedendo tribuni nihil aliud, quam ut differrent comitia, voluissent:' ubi brevius potuisset *nihil aliud, quam differrent comitia*, reliquis omissis. Nepos in Hannib. c. 10. 'Neque aliud quidquam egit, quam regem armavit.' Vide etiam ad XXVI. 2. § 16. Hic etiam mecum sentit Dukerus.

Bastarnas primum ad terrorem omnium Dardaniam inmisit] Lege *Dardaniæ*, vel *in Dardaniam*. J. F. Gron. Præfero *in Dardaniam*, partim quia ita minima mutatione vera scriptura huic loco restituitur, inserta præpositione *in*, quam elisit præced. vocis litera finalis *m*; vide ad X. 13. § 3. partim quia Livius ita loqui solet: IX. 4. § 10. Eumdem præpositionem, cum qua verbum componitur, in constructione repetere, vidimus ad Præfat. § 11.

§ 13 *Nec provinciis de controversis ad disceptationem P. R. audivit*] Excidit vox una ad sensum complendum necessaria; ea est *revocantem*. Sic enim ait: *Dol. armis subegit, nec prov. de contr. ad discept. pop. Rom. revocantem audivit*. Hoc probatur ex eo, quod paulo ante dixit c. 22. 'Et de quibus ambigebatur rebus, ab rege ad Romanos revocabant.' *Sigonius. Provincias controversas* ab auctore non esse arbitror, τὸ *revocantem* vero spurium esse certo scio: neque fuit enim in scripto, sed supplementum est Sigonii; qui, dum sensum quærit, non animadvertit orationem se minus Latinam reddidisse. Quid enim est simpliciter *revocantem*? aut quam bonum, 'revocare de controverso ad aliquem?' Nam, quem allegat ad firmandam conjecturam suam locum, non ibi verbum ponitur sine casu: 'quia quidam Dolopum non parebant, et, de quibus ambigebatur rebus, disceptationem ab rege ad Romanos revocabant.' In quo apponendo Sigonius τὸ *disceptationem*, memoriæne vitio, an judicii errore, quum in omnibus habeatur libris, omittit. Ut ergo Latinum esset, dicendum erat, *provinciis de contr. discept. ad pop. Rom. revocantem*. Sed tamen melius puto, *Dol. armis subegit, nec provocantem de contr. ad discept. pop. Rom. audivit*. Vel *provocantes*, ut Dolopes intelligas. *J. F. Gron.* Primæ edd. exhibent *ad disceptationem P. R. adivit*, pro quo demum Basil. 1554. admisit *audivit*. Gronovios igitur, qui priscam lectionem, qualis in unico cod. exstitit, revocandam censuerunt, accusandi, quod male *adivit* ediderint, caussam non habuit Hearnius: idem enim facere potuisset, quod vocem *provinciis* servarint: quam tamen J. F. Gron. ab auctore non esse arbitrabatur. Quamvis autem Sigonii, integram vocem *revocantem* inserentis, conjecturam probare nequeam, non tamen, eum

orationem minus Latinam reddidisse, accusandi ansa Gronovio fuisset, si pronomen *se* subintelligi debere monuisset. Perseus non audivit revocantem se ad disceptationem populi Romani. *Ad disceptationem populum Romanum adivit* præfert ed. Lugd. 1553. notæ autem *P. R.* quæ in prioribus edd. exstant, æque *populum Romanum*, ac *populi Romani*, exponi possunt, immo debent, ut videtur, ex sententia ejus, qui *adivit* in unico cod. exaravit: quare hanc etiam expositionem recepi, non tamen probavi. Præsertim, ut Gronovio, ita mihi etiam displicet vox *provinciis*. Non enim verisimile est, Dolopas, populum haud ita magnum, 'de provinciis' cum Perseo controversias habuisse; et supra etiam cap. præc. 'de quibus ambigebatur rebus,' non 'provinciis,' Livius dixit. Nihil verius video, quam quod Gronovius subjecit. Scriptum fuerat *provocantis*, pro *provocantes*, quod minima mutatione in *provinciis* eorrumpi potuit: similiter *controversiis* in *controversis*; vide ad XXXII. 6. § 8. 'adire' et 'audire' etiam a librariis commutari, vidimus ad X. 12. § 2. De locutione 'Delphos ascendit,' quæ mox sequitur, vide ad cap. præc. § 5.

§ 14 *Quod sine ullius eorum, quos oderat, noxia*] Hoc c. 22. est 'sine damno injuriaque.' Hac significatione Perizonius ad Sanct. Minerv. IV. 4. 22. hic accipit vocem *noxia*. Sed Livius aliique pro damno, injuria, malo, magis dicunt *noxam*, quam *noxiam*. Liv. XXXVI. 21. 'Omnibus perpacatis sine ullius noxa urbis.' Sueton. Cæs. c. 81. 'Quod sine ulla noxa Idus Martiæ adessent.' Justin. XII. 8. 'Exercitus ejus sine noxa discurrit.' Curtius IV. 13. 'Haud dubius sine noxa transcursuros, si nemo se opponeret.' Ovid. Met. XV. 334. 'Nocte nocent potæ, sine noxa luce bibuntur.' *Duk.* Vide ad II. 54. § 10. et VIII. 28. § 8. Insuper Roëllius hic legere malebat *quos adierat*. Id convenit ei, quod cap. præc. dixerat *per quos iter fecit*.

§ 16 *Inmiscemur Macedonibus*] Procul dubio *immisceamur* legendum est, pendetque et hoc membrum a superioribus. Hoc est, ut decretum tollamus, ut legatos regios, exercitus Macedonum, et mox ipsum a Delphis trajicientem in Peloponnesum videamus, immisceamur Macedonibus armantibus se adversus Romanos. *Sigon.*

§ 17 *Donec ad certum dirigatur*] Tribus mutatis literis scribendum teneo *donec ad certum redigatur*. Ea enim vere Latina phrasis, non 'dirigere ad certum,' hoc certe sensu. Sic XXVI. 37. 'Ab L. Marcio tumultuario duce ad vanum et irritum victoriam redactam esse.' XXVIII. 31. 'Spem ad irritum redactam, qua venissent:' ubi contra meliores frustra Rhenanus *in irritum*. Lib. XLIV. c. 15. 'Et, si id ante dubium fuisset, legatorum paullo ante verba ad certum redegisse.' M. Seneca Controv. c. 9. 'Dum insanos imitatur, dum lenocinium ingenii furorem putat, quod simulabat, ad verum redegit.' Noster iterum v. 25. 'Eum prædam Veientanam publicando sacrandoque ad nihilum redegisse.' Cic. pro Cæcin. c. 13. 'Cui perspicuum non sit, ad incertum revocari bona, fortunas, possessiones omnium.' *J. F. Gronov. Dirigatur* primus apud Elzevir. edidit Dan. Heinsius: corruptius priores *dirigantur*. Sed recte Gronov. emendat *redigatur*. Plinius Hist. Nat. XX. 9. 'Cicatrices ad planum redigere.' Solent autem librarii ita peccare. Vide ad III. 52. § 2.

CAP. XXIV. (XXXII.) § 1 *Arco, frater Xenarchi*] Forte legendum *Archon*, vel *Archo*. Non memoranda nunc *Archo*, Herodici, principis Thessalorum, filia, cujus meminit Liv. XL. 4. sed potius Ἄρχων gentis Achæorum prætor apud Polyb. in Exc. Legat. num.

LXIII. Idem, vel alios Ἄρχων, itidem prætor Achæorum, ibid. num. LXXIV. Ἄρχων Αἰγειράτης, Acbæorum legatus, ibid. num. XCI. Qui autem Græcis Ἄρχων dicitur, Latinis, abjecta ultima litera, *Archo* vocatur. Vide ad XXXIV. 61. § 10. Mecum hic sentit Dukerus.

§ 3 *Quæ occulte facta sunt*] *Facta sint* in margine Livii scribendum conjecit Jac. Perizonius. Nulla tamen mutatione opus videtur.

§ 4 *Quæ futura fuerant, si Philippus*] Donatus et Priscianus jubent reponi *quæ futura fuerint*. J. F. Gron. Ita cum illis reponendi necessitatem se non videre, profitetur Jensius Lection. Lucian. I. 4. p. 3. *fuerant* enim poni pro *fuissent* more Liviano; quom et *fuerint*, si legeretur, positum esset pro *fuissent*. Ita plusquamperfecti indicativus pro ejusdem subjunctivo est XXXIV. 29. ‘ Difficilior facta obpugnatio erat, ni T. Quinctios supervenisset.’ Vide Freinsb. ad Curtii v. 11. § 9. Quum igitur utrumque recte dici possit, ei potios adhæreo lectioni, quam in unico cod. fuisse primæ edd. fidem faciunt.

§ 5 *Nec quid Philippus, si vixisset, facturus fuerit*] Ita Sigonios, et post eum omnes ediderunt, quum antea legeretur *facturus fuerat;* quod pro *facturus fuisset* poni, modo vidimus. Caussa mutationis fuisse videtur, quia præcessit ‘ perierit,’ et displicebant modi diversi ‘ nec quemadmodum perierit,’ ‘ nec quid facturus fuerat.’ Sed ita sæpe Livius et alii. Supra VI. 15. ‘ Cur, quod in sinu vestro est, excuti jubetis potius, quam ponatis.’ IX. 32. ‘ Tantum vulnerum fuit, ut plures post prælium sancii decesserint, quam ceciderant in acie.’ XXX. 44. ‘ Quum spolia victæ Karthagini detrahebantur, quum inermem jam cerneretis:’ ubi vide quæ notavi. Cic. ad Famil. XIII. 29. ‘ Non his modo caussis, quæ speciem habeant magnæ conjunctionis, sed iis etiam, quæ familiaritate et consuetudine tenentur.’ Colum. in Præf. in princ. ‘ Quia et cuncta peperit semper, et deiuceps paritura, sit.’ Auctor Dial. de Causs. Corr. Eloq. c. 6. ‘ Sive adcuratam meditatamque adfert orationem, &c. sive novam et recentem curam adtulerit.’ Quem locum solœcismi accusabat vir doctus in Supplem. Act. Erudit. Lipsiens. tom. x. p. 228. sed, quo jure, ex præcedentibus patet. Vide insuper Munker. ad Hygin. Fab. CXLVIII. Burmann. ad Phædr. IV. 25. 19. et Corte ad Plinii v. 8. § 1.

§ 6 *Ac scimus, Persea, regno accepto, ad legatos Romanos venisse, ac regem Persea a populo Romano adpellatum*] Id nescit historia Livii: sed memorat libro præcedente, cap. 58. statim potitum regno, dum firmaret res, legatos Romam ad amicitiam paternam renovandam petendumque, ut rex ab senatu appellaretur, misisse. Ita ergo hic lege: *Ac sc., Persea, regno acc., leg. Romam misisse, ac regem a pop. Rom. appellatum: audimus, leg. Rom. venisse ad regem, et ab eo ben. exceptos.* J. F. Gronov. Jac. Perizon. in margine Livii scribendum conjecit *At scimus.* Voculas *at* et *ac* a librariis commutari, vidimus ad III. 61. § 4. Hic tamen parum interesse videtur, utrum recipiatur; et hinc vulgatum præfero. Contra adsentior Gronovio emendanti *legatos Romam misisse,* et credo τὰ *ad legatos Romanos venisse* ex proxime sequenti periodo formata esse; ut etiam Crevierius monuit. Vocem vero *Persea* secundo loco cum eodem Gronov. ejicere non audeo, licet eam induxerit Clericus, et inutiliter atque odiose repetitam Crevier. censuerit. Vide ad I. 3. § 9. Gronovius ipse in priori nott. ed. ipsi quæstionem non movit. Deiode servo etiam *et eos benigne,* pro quo idem malebat *et ab eo benigne.* Denique revocavi *exceptos,* cujus loco Gronovius, sed forte operarum

errore, *acceptos* edidit; quam lectionem recentiores omnes tacite probarunt. Supra I. 22. 'Ab Albanis' legatis 'socordius res acta: excepti hospitio ab Tullo blande ac benigne, comiter regis convivium celebrant.'

§ 8 *Immo contra ea, vel viribus nostris*] Dele τὸ *ea*, aut scribe *contra vim*. J. F. Gron. Ant. Perizonius ad oram Livii monuit, non opus esse priore Gronovii conjectura; nam *contra ea* poni pro simplici *contra*. Doujatius conjicit *contra eam*, nempe Macedoniam. Agnoscit etiam *contra ea* suam habere significationem: esse enim *contra ea*, quæ dicuntur ab adversario; ut ostendat, ea vera non esse, sed quæ ipse contra proferat. Gronovii conjectura, voculam *ea* delendam, displicet etiam Crevierio: si enim non exprimatur, intelligi debere; unde sequitur, necesse non esse, eam deleri, si quando exprimitur: neque se videre, cur non tam dicamus *contra ea*, quam 'præterea,' aut 'postea:' Livium etiam alibi usurpasse, ut XXI. 20. Recte omnes viri docti, quos memoravi, Gronovii conjecturæ adversati sunt. Sæpissime enim hac formula 'contra ea' Livius usus est. Supra III. 57. 'Contra ea Virginius, &c. aiebat:' ubi vide quæ notavi. XXXIII. 31. 'Nihil contra ea de libertate urbium alii dicebant.' l. XLIV. c. 43. 'Perseo regii pueri præsto erant: contra ea amicorum nemo ad eum venit.' Similiter Cæsarem et Nepotem locutos esse, Lambin. et Gebhard. ad Nepotis Præfat. § 6. docuerunt.

§ 9 *Sed sumus æque subjecti ac Thessali Ætolique*] Nulla ratio est quare hic Ætolorum mentio fiat: itaque aut delenda ea vox, aut scribendum *ac Thessali Dolopesque*. Sed potius *Epirotæque* ex sequentibus. *J. F. Gronov.* Doujatius *Almopique* legendum conjicit. Sed posteriorem Gronovii conjecturam recte Crevierius probavit. Non opus tamen est, ut cum eodem legamus *æque suspecti*. Nam, ut ipse vidit, *subjecti* idem est ac supra 'opportuni propinquitate.'

§ 11 *Cur soli omnium hostes ei sumus*] Scribo, *Quid P., &c. meruit, cur soli omn. hostes ei simus?* J. F. Gron.

§ 12 *Si quæ forte fuerunt, utique post mortem*] Sensus docet, deesse verbum *oblivisceremur*: ut sit: si quæ forte fuerunt, oblivisceremur utique post mortem. *Sigon.* Clericus, quod deest, supplet per voces 'oblivisci deberemus;' idque servat Crevierius. At Doujatius, invito Prisciano, interponit 'oblivioni tradendæ essent.'

§ 13 *Cenchris staret, consul cum exercitu Velatiæ esset*] *Cenchreis* et *Elatiæ* scribendum sine dubio ex XXXII. 19. et seqq. *Sigon.*

§ 14 *Nonnihil metus præsens*] Apparet Arcouem in speciem largiri adversariis, quo cæteroquin ipse in rem suam uti posset: nempe licet nihil affirmare se astute simulet, haud obscure tamen innuit Romanorum metu subactos Achæos cum illis amicitiam junxisse, non contra, ut videtur velle vulgata lectio, cum nihil magis adversum sit suæ sententiæ; quippe qui tanta fuisse Philippi in Achæorum gentem merita contendat, ut non facile videantur ab illo ad Romanos fuisse defecturi. Sensus totius loci est: cum triduo in concilio fuerimus, deliberantes utrum Romanis, an Philippo, nos adjungeremus, eo ipso tempore, quando classis illorum Cenchreis staret, exercitus Elatiæ esset, quis non videt, etiamsi nihil metus præsens a Romanis tam ex propinquo cum classe et exercitu nobis imminentibus sententias nostras ad se inclinaverit, fuisse tamen aliquid, quod nos tam diu ab ineunda societate et amicitia cum tam potente populo et tam prope in cervicibus nostris hærente retinuerit. Expunganus igitur τὸ *non*, ut omnia sint plana et perspicua. *Jac. Perizon.*

Deliberationem faceret] Ita primus

Vascosanus. Priores legerunt *fecerat*. Si quid mutandum, mallem *fecerit*.

§ 15 *Ne id, quod non agitur*] Postrema Gruteri ed. voculam *non* omisit. Eam restituendam esse, Gronov. in prima ed. nott. monuit. In altera vero ipsam quidem adnotationem neglexit; omissam tamen negantem particulam a. 1665. contextui inseruit.

§ 16 *Commercium tantum juris præbendi repetendique*] Hoc explicat Spanhem. ad Julian. Orat. I. p. 34. *Duk.*

§ 18 *Suspectos alios ac invisos*] Lege *et invisos*. Numquam enim Livium ita locutum esse, ut particulam *ac* vocibus a vocali incipientibus præmiserit, vidimus ad x. 36. § 17. Idem hic sentit Crevierius.

§ 19 *Orationi, qui literis regis adsentierant, adsentirentur*] Ocius tolle τὸ *adsentierant:* non est enim Livii. At forte ejus *adsentarentur*. J. F. Gronov. Doujatius pro *adsentierant* sua fide corrigi jubet *adsensi erant;* quomodo ante Doujatium etiam scribendum vidit Freinshem. ad Curtii IX. 7. § 9. ubi simili errore *jusserant*, pro *jussi erant*, ante se editum monet. Ejusdem peccati alia exempla vide ad XXIII. 29. § 16. Clericus, eumque secutus Crevierius τὸ *adsentierant* expunxerunt, Gronovio obsecuti: cui totam illam vocem delendi ansam forte dedit sequens *adsentirentur*. Sed ita Liv. XLII. 34. 'A Flacco inter ceteros, quos virtutis caussa secum ex provincia ad triumphum deducebat, deductus sum.' Dukerus, si verbum hoc a Livio est, vel Freinshemii conjecturam probat, vel legit *adsenserant* a perfecto 'adsensi,' quod apud Ciceronem, Virgilium, et Ovidium est. De verbo 'adsentio' forma activa vide ad XXXIX. 52. § 1.

Literis paucorum versuum imperaret] Non imperabat utique, nec aut jus id ejus, aut tanta auctoritas. Scribe *impetraret*. J. F. Gron. Librarios alibi simili modo peccasse, vidimus ad IX. 30. § 10.

CAP. XXV. (XXXIII.) § 1 *Ætolorum in semet ipsos versus furor*] Huc forte pertinet fragmentum Polyb. in Exc. Peirescian. p. 1451.

§ 3 *Exsulibus Hypateis*] *Hypatæis* ex Stephano, Ὕπατα, Ὑπαταῖος. *Sigon.* Recte *Hypatæorum* editum est XXXVI. 14.

§ 4 *Eupolemus etiam obvius exierat*] Addidi voculam *etiam*, quam omiserant postrema Gruteri ed. et reliquæ recentiores, quum constanter in antiquioribus supersit. Mox *quum salutatione benigna excepti essent* non male conjicit Crevierius.

§ 6 *Magno certamine agerent*] *Egerint* edd. principes; pro quo Curio *agerent* substituit.

Damnataque eo crimine in exsilium abiit] Commodius foret *quæ damnata*. J. F. Gron. Perizonius ad XXVIII. 12. emendat *damnata quæ eo crimine*. Nihil mutandum puto. Vide ad III. 38. *Duk.* Vide etiam Dukerum ad XXVIII. 12. § 13. et XXXVI. 31. § 8. Sed Perizonio adsentitur Crevierius.

§ 7 *Ceterum induciæ et antea sex mensium fuerunt*] Lege, *cæterum inducias tantum sex mensium fecerunt*. J. F. Gron.

§ 8 *Lycii quoque per idem tempus*] De hoc bello quædam vide cap. 6. et apud Polyb. in Exc. Legat. num. LX. et LXI.

Satis superque oneris sustinenti res a populo Romano gestas scribere] Crevierio delendum videtur verbum *scribere*, quod et otiosum putat, et deformare orationem. Livium enim dicere, se satis superque oneris ferre, nempe, res a populo Romano gestas. At verbum illud satis ferri potest.

CAP. XXVI. (XXXIV.) § 1 *Se Ti. Graccho dediderant*] Frob. an. 1531. edidit *T. Graccho*, at rectius quadriennio postea *Ti. Graccho*. Vide ad c. 6. § 3.

§ 4 *Urguentes deinde alii alios secuti*

evaserunt] Ex sententia Crevierii nemini non adparet, vocem *secuti* hic ita positam esse, ut impediat potius sensum, quam adjuvet. Non dubitat igitur, quin rescribendum sit *urguentes deinde alii alios scutis.* Aliter ad verba seqq. huic loco consulere conatur Gronovius. Sed Crevierii emendationi calculum adjicere malo, quia minus a vulgato recedit.

Et exæquari cornibus hostibus, quibus circumibantur, possent] Video quid spectaverint, quibus hæc tolerata lectio : *cornibus* auferendi, *hostibus* dandi easu acceperunt. Nec sic tamen cohæret *quibus circumibantur.* Melius fortasse, *ut pandere aciem et ex. cornibus hosti, a quo cir., possent :* aut legendum, *cornibus hostium, quibus circ.* Forsitan omnia sic concipienda : *urgentes deinde alii alios seque, ubi ev. ex. vall., ut pandere aciem et ex. cornibus host., a quibus circ., possent, ita repente irruerunt, ut sustinere, &c.* J. F. Gronov. Idem Gronov. in prima ed. nott. legebat *et exæquari cornibus hostibus, a quibus circumibantur;* quod Clericus, non monito lectore, recepit. Forte parva mutatione legendum *cornibus hostilibus, quibus circumibantur.* Interdum ita peccasse librarios, videbimus ad Livii Epit. l. LXXVI. *Quibus circumibantur* pro a quibus. Vide ad VI. 11. § 4.

§ 5 *Signa ademta duo et triginta*] Pighius in Annal. ad a. IↃLXXVIII. p. 353. hanc victoriam memorans, tantum *XXII. signa ademta* fuisse narrat. Sed numeri denarii nota, vel neglegentia operarum, vel alio casu, contra mentem Pighii excidisse videtur ; quia in vulgatum et prima et reliquæ omnes edd. conspirant.

Dilapsi sunt : quieti deinde] Poterat abesse *sunt,* estque supplementum grammatici inertis. *Grut.*

CAP. XXVII. (XXXV.) § 2 *Qui biennio ante prætor in Hispania fuerat*] Supra quidem c. 15. narrat Livius M. Cornelium Scipionem Maluginensem prætorem creatum, Hispaniam ulteriorem sortitum esse ; verum etiam addit, quum P. Licinius Crassus, cui Hispania citerior obvenerat, præstito pro concione jurejurando, se sollemni sacrificio detineri, impetrasset ne in provinciam iret, ipsum quoque, et ab se uti jusjurandum acciperet, postulasse, ne in Hispaniam ulteriorem iret ; et hinc proconsules, qui antea Hispanias obtinuerant, manere cum eodem imperii jure ibidem jussos esse. Quum itaque falsum sit, M. Cornelium Maluginensem biennio ante prætorem in Hispania fuisse, hinc Perizon. in Animadvers. Histor. cap. 8. p. 342. ut sua Livio fides constet, voces *in Hispania,* tamquam ex glossemate ortas, delendas existimavit. Eodem modo huic loco subcurrendum, aut Livium memoria lapsum esse, arbitratur Crevierius.

L. Cornelii Scipionis prætoris] Pighius in Annal. ad an. IↃLXXIX. pag. 357. hunc Scipionis Africani filium degenerem fuisse colligit ex C. Cicereii prætura anni sequentis, cap. 28. Eum enim, qui olim Africani scriba fuerat, a præturæ petitione destitisse, quod se omnibus centuriis Scipioni anteferri videret. Vide Valer. Max. III. 5. 1. et IV. 5. 3. et hinc verisimiliter anno proximo dignitatem obtinuisse. In prænomine tamen Livio cum Valerio Max. non convenit : quem enim ille hic et cap. 21. ‘ L. Cornelium,’ Valerius Max. loco posteriore ‘ Cn. Cornelium ’ vocavit, de quo jam vidimus ad XXXVII. 34. § 5. Adde Torren. ad priorem locum Val. Max.

Et L. Fulvii] Hunc Velleius I. 10 ‘ Cn. Fulvium ’ vocat : et recte, ut lib. priore c. 41. docui, ‘ Aspera,’ inquit, ‘ censura Fulvii Flacci et Postumii Albini fuit : quippe Fulvii censoris frater, et quidem consors, Cn. Fulvius senatu motus est ab iis censoribus.’ *Sig.* Emendationem Sigonii probat Pighius in Annal. ad a. IↃLXXVI.

p. 346. Sed vide Dukerum ad XL. 41. § 8. et Oudendorp. ad Front. IV. 1. § 32.

Qui frater germanus, et, &c. consors etiam censoris erat] Simpliciter ‘ fratrem censoris ’ vocat Vell. I. 10. ‘ germanum ’ autem ‘ fratrem ’ vocari, qui est, vel *ὁμοπάτριος*, vel uterinus, vel adoptivus, docuit Rutgers. Var. Lect. I. 9. p. 40. Similiter etiam vocatur frater iisdem parentibus ortus. Vide Gebhard. ad Corn. Nepot. Præfat. § 4. Certo itaque ex vi vocis definiri nequit quo sensu ea hic capienda sit. Suspicio tamen oritur, primo sensu pro fratre *ὁμοπατρίῳ* accipi debere. Certe viri docti observarunt, Livium ita vocem accepisse XL. 8. ubi Philippus se sperasse ait, ‘ subituram aliquando germanitatis memoriam ’ filiis suis Perseo et Demetrio, qui fratres *ὁμοπάτριοι* fuerunt. Nec adversabor tamen, si quis contendat, utrumque iisdem parentibus natum fuisse, et vocem ‘ germanus ’ majoris emphasis caussa, et ad arctius sanguinis vinculum indicandum, additam fuisse. Eadem dubitatio est circa L. Manlium Acidinum Fulvianum, quem Q. Fulvii Flacci ‘ fratrem germanum ’ vocant Fasti Capit. ad an. IↃLXXIV. Censoris ‘ consors ’ etiam vocatur Vell. l. laud. ubi Lipsius interpretatur *κοινόβιος* sive ejusdem mensæ, ejusdemque lecti particeps. Malo tamen cum Burm. ad eumdem loc. per ‘ consortes ’ intelligere cohæredes, qui communi et nondum diviso patrimonio pariter utuntur. Eo sensu ‘ fratres consortes ’ memorantur l. 31. § ult. D. de Excus. Tutor. Hinc Tatius, qui simul cum Romulo regnum Romæ obtinuit, ‘ consors Romuli ’ vocatur apud Suet. Tiber. c. 1.

§ 3 *Votis etiam in Capitolio nuncupatis*] Recte, Crevierius tollendam judicat particulam *etium*, quæ hic nullum sensum habet, et facile inrepere potuit ex præcedentibus ‘ consors etiam censoris.’

Ex iis M. Æmilio senatus negotium dedit] Hoc nomen consulis est mendose: non enim hoc anno, sed priore, M. Æmilius consulatum gessit: qui autem proxime ante L. Postumium Albinum et M. Popillium Lænatem, qui subsequuntur, consules fuerunt, ii Sp. Postumius Albinus et Q. Mucius fuerunt. Neque vero de M. Æmilio intelligi potest, quia ille sortitus Galliam est, hic autem Istros nihil memorabile gessit. P. Mucii res in Liguribus gestæ apud Livium omnino interciderunt. Illud enim tantum exstat c. 19. ‘ Ob eas res in Gallia Liguribusque gestas duorum consulum ductu auspicioque senatus in triduum supplicationes decrevit, et quadraginta hostiis sacrificari jussit.’ *Sigonius.* Similiter Crevierius. Quid, si legamus *Exin M. Æmilio?* Ut sensus sit, senatum id negotium M. Æmilio dedisse, postquam consules votis nuncupatis in provincias profecti essent. Vocula ‘ exin ’ Livius etiam utitur XXVII. 5. ‘ Exin Mutine, et si quorum aliorum merita erga populum Romanum erant, in senatum introductis.’ Vel *Exin M. Æmilio*, id est, *Exinde.* Supra XXIV. 42. ‘ Ad Mutinam exinde castra Punica mota.’ Vide ad XLII. 9. § 8. Verum ita mox § seq. legendum foret *adventus proconsulis.*

Et ipsorum legati adtulerant] Vel delendam esse particulam *et*, vel excidisse prius orationis membrum, judicat Crevierius.

§ 5 *Glarea extra urbem substernendas marginandasque primi omnium locaverunt*] Lipsius de Magnit. Rom. III. 10. hæsitat, quomodo Livius dicat *primi omnium*, quum dudum ante hos censores viæ Appia et Flaminia fuerint. Bergierius de Public. et Milit. Imp. Rom. Viis II. 5. de glarea dictum accepit; quod Lipsio quoque inter alia, quibus hoc expediri possit, in mentem venerat. Si hoc ita est, etiam dicendum videtur, eos primos omnium vias extra urbem margiuan-

das locasse. Nam nulla ratio est, cur verba *primi omnium* tantum ad remotius ' substernendas,' non etiam ad propius ' marginandas ' referri debeant. Vias in urbe silicibus sterni, usitati moris fuisse scribit ibidem Bergierius. Livius idem de duabus viis brevioribus extra urbem prodidit: de via a Martis ad Bovillas x. 47. et a porta Capena ad Martis XXXVIII. 28. De glarea et usu ejus ad vias multa habet Bergierius l. d. et sect. 3. de marginatione viarum II. 31. et nonnulla Fabrett. in Apolog. advers. Jac. Gronovium pag. 79. Ceterum pro *substernendas*, quod hic recentiores edd. habent, in vetustis *substruendas* esse intelligo. Et ita legunt ii, a quibus hæc verba citari dixi; quod Bergierius II. 31. ad aggerem medium viarum aliquantum eminentiorem pertinere putat. *Duk. Substruendas* ed. princeps, pluresque aliæ: *substernendas* demum invenio in Paris. 1573. nescio qua auctoritate. Eam lectionem reliqui editores servarunt. Nihilominus priorem reduxi.

§ 6 *Et carceres in circo*] Panvinus de Lud. Circens. II. 5. ex hoc loco scribit, carceres in circo ' institutos ' fuisse. Bulenger. de Circo Rom. Ludisque Circens. I. 10. ex præcedentibus videtur supplere *locaverunt*. Neutrum ex verbis Livii effici potest, et plane incertum est, quid hic de carceribus circi scriptum fuerit. Sed eos an. CCCCXXIV. primum in circo statutos esse, VIII. 20. tradit Livius. *Duk.* An in loco hoc fracto et mutilo verbum excidisse censendum est, quo Livius carceres in circo instauratos, vel cultius ornatos indicavit?

*Et ova ad notas curriculis numerandas et * dam et metas trans* et caveas ferreas pe* intromitterentur * ferreis in monte Albano*] *Feriis* legendum, ut de Latinis intelligatur, quæ agebantur in monte Albano. Ceterum hic locus sanari ne conjectura quidem potest. *Sigon.* Legendum *et ova ad metas, curriculis numerandis.* Ovorum enim super metas erectionibus (ut ex Varronis loco de Re Rust. I. 2. intelligitur) septem illa circensium ludorum curricula numerabantur: quod etiam Cassiodorus apertius indicat, cum ait Variar. III. 51. ' Nec illud putetur irritum, quod metarum circuitus ovorum erectionibus exprimatur, ' &c. Dio quoque XLIX. 417. scribit, ' Agrippam, quod videret errare homines in circo propter circuituum numerum, delphinos et ovata opera posuisse, quibus cursuum circuitiones et conversiones ostenderentur.' Hujusmodi ova et Delphini metis impositi, in ipsa circi maximi descriptione, quæ habetur in veteribus tum numismatibus, tum lapidibus, diserte expressi sunt. Erant autem ova hæc, quæ metis superimponebantur, Castori et Polluci dicata, ut ait Tertull. lib. de Spectacul. c. 8. Et metæ ipsæ, cum prius ligneæ fuissent et topbinæ, postea marmoreæ a Claudio imperatore factæ sunt, ut scribit Sueton. c. 21. De septem vero circensibus curriculis cum plures alii scriptores faciunt mentionem, tum Varro apud Agellium l. III. c. 10. cum ait, ' Ludorum circensium curricula sollemnia septem sunt.' *Ursin.* Locus hic hactenus deploratæ restitutionis habitus; nos tamen lacunas replere, et genuinam lectionem reddere, et una sensum verum elicere conabimur. Legendum itaque puto, censores curasse *carceres in circo* faciendos, *et ova ad notas curriculis numerandas, et rhedam, et metas transitus, et caveas ferreas, per quas intromitterentur feræ:* sicque omnes lacunæ replentur, et lectio sensui congruit. Circo maximo ædificando locum assignatum scribit Livius I. 35. in eo vero fuisse carceres, hoc est, locum, in quo equi coërcerentur, ne inde intempestive exirent, sed signum exspectarent se movendi, quod a ma-

gistratu qui ludis præsidebat dari solebat, adeo manifestum est, ut nulla prorsus indigeat probatione. Quæ vero *ova* dicerentur, et in quem usum parata, non æque manifestum. Ex marmoribus et numismatibus antiquis, quorum icones Onuphrius Panvinus typis cudendos curavit, conspicimus columnas modo binas, quaternas nonnumquam, juxta postremas metas circi positas, quibus veluti quendam lectulum superstructum, cui superposita corpuscula quædam ovali forma ad amussim figurata, quina quandoque numero, ut plurimum septena; horum usum tradit fuisse Petrus Ligorius antiquitatum peritissimus, libro quem de antiquitatibus Italice conscripsit, quod aurigis singulo transcursu singulum ovum daretur; sed perperam, ut ego conjicio. Alius enim ovorum usus erat, nempe ut aurigantibus ostenderent, quot circuitus in cursu perficiendi essent: nam a loco, ubi siti erant, non amovebantur: ob id non semper eodem numero fuisse, ex iconibus prædictis oculata fide dignoscimus. Ut plurimum vero in circensibus fuisse septem curricula, colligimus ex Propert. El. l. II. vs. 19. ad Cynthiam scribente: ' Aut prius infecto deposcit præmia cursu, Septima quam metam triverit arte rotam.' Hoc idem ex Senec. Epist. Gellio III. 10. Lactant. VII. 27. Cassiod. Var. III. 51. Hæc tamen Domitianus, si Suetonio credimus in illo cap. 4. ad quina tantum corripuit spatia, scilicet ut quino tantum circuitu currerent aurigæ, ut multiplicaretur cursus: nam cum antea viginti quinque essent, usque ad centum propagavit. Huic nostræ sententiæ favent Livii dicta, dum ait Ova in circo posita ad notas numerandas curriculorum, hoc est, ad signandum numerum curriculorum, quæ ab aurigis perficienda erant. Et *rhedam* lego, ubi particula illa *dam:* præcedenti lacuna duorum vel trium elementorum spatium continente. *Rhedam* autem fuisse vehiculum, constat ex Nonio Marcello et Cicer. ad Att. l. v. c. 17. ' Hanc ' inquit, ' epistolam dictavi sedens in rheda.' Et Quinctil. I. 5. et ex Jurisconsultis l. 60. § 8. Locati, et in l. 4. D. de Supell. Leg. unde et ' rhedarius ' ipse rhedæ ductor Cic. orat. pro Milon. c. 10. et ' rhedarius mulus ' Varro de Re Rust. III. 17. Erat autem rheda, ut plurimum, unius equi currus, aut alterius jumenti, quamvis et aliquando duorum, scribente Cic. ad Att. VI. 1. ' Hic venit Vedius mihi obviam cum duobus essedis et rheda equis juncta.' Hac vero Romanos primum in circensibus usos, docet Servius ad illud Virgilianum in III. Georg. ' magnis circensibus actis :' qui currus etiam ' Celes ' vocabatur, ut scribit Budæus in l. 4. de his, qui not. infam. et ante eum docuit Aristophanis interpres ad Νεφέλ. vs. 15. et Plinius XXXIV. 5. Postea Romani in circensibus usi bigis et quadrigis, postremo Nero decemjugi curru in ludis aurigavit, ut tradit Sueton. in illo c. 14. Itaque sensus erit, additam rhedam circo, ut illa, quæ unius equi esset, in ludis transcurreret. *Et metas trans....* lego *et metas transitus,* seu *transcursus:* in circo namque erant ab utroque capite metæ, circum quas currus agebantur, quod in prædictis iconibus cernimus, et ideo *transitus* seu *transcursus metas* Livius appellavit: *pe. . . . intromitterentur ferreis* legendum non dubito *per quas intromitterentur ferœ.* In circensibus enim non solum curru certatum, sed et cum feris pugnabatur, uti ex historica lectione palam fit, præsertim ex Livio XLIV. 18. scribente, ' ludis circensibus P. Cornelii Scipionis Nasicæ et P. Lentuli ædilium curulium sexaginta tres Africanas, et quadraginta ursos et elephantos lusisse.' Ex Suetonio in Calig. c. 18. inquiente, ' E-

didit et circenses plurimos a mane usque ad vesperam, interjecta modo Africanarum venatione, modo Trojæ decursione.' Hæ autem feræ ferreis caveis continebantur, quibus reclusis in circi arenam exibant, cum hominibus ad id muneris destinatis concursuræ, quod ex marmoris antiqui icone æneis typis exarati et passim venalis videre licet. Itaque, ni me fallit animus, locus hic, antea habitus incurabilis, pristinæ sic integritati restitutus. *M. Donatus. Notas curriculis numerandis* legi debet, non *numerandas.* Ova illa veluti notæ fuerunt, quibus curricula numerabantur. Fuere autem *ὠοειδῆ δημιουργήματα*, ut ea vocat Dio XLIX. 417. fabricæ quædam ex ligno, ovali figura factæ cum basi, qua sisti possent et erigi. Poterant etiam hinc inde transferri et portari: quod Varro innuit, in hanc sententiam scribens de Re Rust. I. 2. 'Nam non modo ovum illud sublatum est, quod ludis circensibus novissimi curriculi finem facit quadrigis.' Ex his nec vane auguror, septem ova tot numero statuta fuisse, quot curricula erant peragenda. Primo curriculo peracto unum ovum e medio tollebatur, secundo curriculo facto alterum. Ita de reliquis. Sexto spatio confecto, unum restabat ovum, quod novissimi curriculi indicium faceret: quo absoluto etiam illud ovum auferebatur. Ad eam sententiam manifestis et expressis vestigiis ducunt verba illa Varronis, quæ superius attulimus. Poterat et contraria ratione numerus curriculorum per ova oriri, ut singulis peractis spatiis unum ovum produceretur in medium, atque erigeretur; quibus omnibus prodnctis et statutis omnia curricula finita indicarentur. Huic rationi videtur adstipulari Cassiodorus, ut in vulgatis edd. descriptus est. Sic enim ait Var. III. 51. 'Nec illud putatur irritum, quod metarum circuitus ovorum erectionibus exprimatur, quando actus ipse, multis superstitionibus gravis, ovi exemplo genitorum se aliqua profitetur.' Ut hæc sunt, eum sensum efficiunt, quem proxime diximus. Sed eam lectionem falsi damnant veteres libri, qui pro *ovorum erectionibus* habent *exceptionibus.* Legerim *exemptionibus.* Ovorum exemptionibus exprimebatur circuitus curriculorum, quia post singula spatia evoluta unum eximebatur ovum. Nihil verius. Idem sensus potest inesse et lectioni scriptæ *exceptionibus.* Nam 'excipere' est *ὑπεξαιρεῖν*, et 'exceptio' *ὑπεξαίρεσις.* 'Excipere aliquem de grege,' 'de numero' idem est, quod eximere. Glossæ, *Exceptis ὑπεξηρημένων. Salmas.* ad Solinum p. 640. Argolus ad Panvinum de Ludis Circens. I. 14. p. 162. ita has lacunas explet: *et spinam lateritiam circumeundam, et metas trans ipsam statuendas, et caveas ferreas, per quas feræ in arena intromitterentur.* Bulenger. de Circo Rom. et Lud. Circens. I. 19. *et rhedam et metarum transitus, et caveas ferreas, per quas transmitterentur feræ.* Impune licet in his ingenium experiri. *Duk.* Ursino et Salmasio *numerandis* emendantibus adsentior, quod jam Gronov. 1665. recepit. At probare nequeo *ad metas*, quod idem Ursinus conjecit, pro *ad notas:* mox enim *et metas* sequitur. In verbis proximis plures sunt lacunæ, quas M. Donatus supplere conatus est. Sed infeliciori successu hic versatus videtur. Pro *et . . . dam* legit *et rhedam*, et sensum putat, additam rhedam circo, ut in ludis transcurreret. Censores peregisse 'locationem curulium equorum præbendorum' Livius narravit XXIV. 18. At sub illis comprehendi possunt equi rhedis juncti: rheda enim species est currus, quemadmodum etiam bigæ et quadrigæ. Insuper probam non puto locutionem 'locare rhedas,' pro equos rhedarios. Ad

hæc ipsi probandum erat, hoc tempore demum in ludis circensibus rhedas exhibitas, aut umquam rhedas singulis equis junctas spectandas in ludis circensibus datas fuisse. Pergit Donatus: et pro *metas trans.... legit metas transitus*, vel *transcursus*. Sed rogo, quid sint *metæ transitus*, vel *transcursus?* cur addita sit vox *transitus*, vel *transcursus?* an ergo etiam fuerint metæ non transitus, vel transcursus? an metæ transitus, vel transcursus ante hos censores in circo non fuerint? Denique pro *caveas ferreas pe.... intromitterentur .... ferreis* supplet *caveas ferreas per quas intromitterentur feræ*. Similiter Lipsius de Amphith. c. 9. sententiam, si non verba, hujus loci fuisse suspicatur, exstructas fuisse caveas ferreas, per quas bestiæ intromitterentur in arenam. Verum antea probandum erat, jam tum instituisse Romanos, ut cum feris in circo depugnaretur. Ad id quidem laudat locum Livii lib. XLIV. cap. 18. Sed, quum Livius ibidem quadriennio post hunc annum spectacula, 'jam magnificentia crescente,' edita dicat, forte similium depugnationum in circo initium ab eo tempore deducendum est, quibus nunc, antequam invalescerent, censores caveas ferreas locare non potuerunt. Non urgueo nunc locutionem *caveas ferreas per quas intromitterentur feræ*, sed addo potius, conjecturis his receptis, tamen vane gloriari Donatum, omnes lacunas repletas esse, et lectionem sensui congruere, antequam ostenderit quomodo hæc cohæreant verbis quæ sequuntur, *in monte Albano consulibus*. Verius videtur ex illis vocibus, pro *ferreis* cum Sigonio legendum esse *feriis*, ut accipiatur de feriis Latinis: ante illam autem dictionem pluscula excidisse, quæ sine ope cod. emendationis sola conjectura restitui nequeunt.

§ 7 *Et porticum ab æde Saturni in Capitolium ad senaculum, ac super id curiam*] *Senatulum* aut *senaculum* quoddam inter Capitolium et forum fuisse, Nicostratus memoriæ prodidit in libro, qui inscribebatur 'de Senatu habendo' apud Festum voce 'Senacula:' ubi deinde fabricata est ædis Concordiæ: quod si in eo loco, plane situs ejus humilior, quam ut extendi commode porticus potuerit ab æde Saturni, quæ et ipsa in imo clivo Capitolino. Puto igitur præpositivam in Livio νοθεύεσθαι, rescribendumque *et senatulum, ac super id curiam:* vult enim ea loca pariter silice strata, sicut porticum illam Capitolinam: nam et hujusmodi ædificia sic sterni consuesse, Livius etiam infra probat, cum ait, 'extra portam Trigeminam in Aventinum porticum silice sternendam curavisse,' et nonnulla alia, quæ loci corruptela nobis invidit. 'Curiam illam, quæ super senaculum,' *Kalabram* intelligo, quæ plane in illo tractu; ut veteres quædam parietinæ adhuc testantur. *Just. Rycquius* de Capitol. c. 34. Rycquius ideo pro *ad* legendum censet *et*, quia ait Livium velle, non tantum porticum, verum etiam *senaculum et curiam super id silice strata* fuisse: nam ejusmodi ædificia etiam silice sterni consuesse. De porticibus hoc certum est; de senaculis et curiis incertum, nec ullum in eam rem testimonium scriptorum veterum profertur. Nam verba Livii non tam clara sunt, ut id ex iis satis probari possit. Non improbo *et;* verum non ob eam causam, ob quam ita legendum vult Rycquius; sed quia mihi persuadeo, hæc mutila esse, ac desiderari *fecerunt, locaverunt*, aut aliud aliquid, quod nemo divinare possit. Certe neque *et* ex sententia Rycquii, neque vulgatum *ad* locum habere potest, nisi hæc duo ostendantur; primum, senacula et curias silice sterni consuevisse: deinde in Capitolio senaculum, et super id curiam fuisse.

Senatum quidem sæpe in Capitolio habitum fuisse legimus, sed in æde alicujus Dei, non in curia in Capitolio; quæ non sunt eadem. Quod Rycquius hic 'curiam Calabram' in Capitolio intelligit, rationem aliquam haberet, si constaret in ea his temporibus unquam senatum habitum fuisse. Ex eo enim, quod Servius ad Virgil. Æn. VIII. 654. scribit, a Romulo institutum fuisse, 'ut ibi Patres calarentur,' ad hanc ætatem argumentum duci non potest. In curia calabra tantum 'sacrorum rationem' habitam fuisse, auctor est Festus. Quæ autem sacra illa fuerint, docent Servius et Macrobius Saturn. I. 15. e quo præterea discimus, quod de sacris dicit Festus, præcipue ad ea tempora, quibus a Cn. Flavio nondum publicati erant Fasti, pertinere: nam etiam deinde usum aliquem curiæ calabræ ad hanc rem mansisse, significat Varro de Ling. Lat. v. 49. Sed etsi senatus tum interdum in ea habitus fuisset, tamen Livius hic de illa intelligi non posset: quia nullum ex tribus senaculis, quæ Romæ fuisse apud Festum voce 'Senacula' scribit, et suum cuique situm adsignat Nicostratus, in Capitolio fuit. Ubi autem situm, et quod nomen curiæ super illud fuerit, non magis scio, quam qui ex professo de Urbe Roma scripserunt, qui sibi hunc locum silentio prætereundum existimarunt. Porro *senaculum*, an *senatulum* scribendum sit, dubitat Rycquius. Hoc probant Pontan. ad Macrob. et Barthius ad Statii Theb. v. 98. illud Casaubon. et Salmas. ad Lamprid. Elagab. c. 4. et ad Vopisci Aurelian. c. 49. Vossius in Etymologico, et Perizon. ad Valer. Max. II. 2. 6. quorum judicio paullo plus, quam illorum, tribuo. Quod denique Nicostratus apud Festum senacula dicit fuisse loca, 'in quibus senatus haberi solitus sit,' parum verum esse, recte censet Zamoscius de Senatu Rom. II. 6. *Duk.* Crevierius legit *et porticum ab æde Saturni in Capitolio ad senaculum:* intelligit autem porticum, quæ ab æde Saturni in clivo Capitolino porrecta erat ad senaculum ac curiam, quæ est super id senaculum. Non alienus etiam est a Rycquii conjectura *et senaculum.* Verum ita minori mutatione legi potest *ac senaculum.*

§ 8 *Porticum Æmiliam reficiendam*] Quæ tantum nonodecimo anno antea exstructa fuisse narratur XXXV. 10.

§ 9 *Et extra eamdem portam in Aventinum porticum*] Quum Aventinum Ancus rex urbi addidisse dicatur I. 33. quomodo ergo hic 'porticus extra portam eamdem,' sive Trigeminam, 'in Aventinum' fuisse dicitur? An porticus illa transcendit muros urbis? Jac. Perizon. ad marginem Livii ob hanc caussam conjecisse videtur *et intra eamdem portam.*

Et eo publico ab æde Veneris fecerunt] Forte, *et basilicam ad ædem Veneris fecerunt.* J. F. Gron. Sed nusquam quid de basilica ab his censoribus ad ædem aliquam Veneris, quæ multæ Romæ fuerunt, facta traditum inveni. *Duk.* Doujatius suspicatur, Livium velle *eo publico*, pro ex emporii paullo ante memorati proventu, factam porticum ab æde Veneris, quam in regione Circi maximi fuisse opinatur, in Aventinum. Jac. Perizon. ad oram exemplaris sui adscripsit prioribus vocibus latere clivum Publicium, qui prope Aventinum erat.

§ 10 *Oximi muros faciendos*] *Auximi* legendum esse, dictum est ad c. 21. § 12. Et ita hunc locum laudarat Pighius in Annal. ad a. IↃLXXIX. pag. 356. et hinc Gruterus in postrema ed. lectionem in contextum recepit, quam mox iterum D. Heinsius in ed. Elzevir. mutavit, priori recepta.

§ 11 *Nam Postumius nihil, nisi senatus Romani populive jussu, se locaturum esse ipsorum pecunia) Jovis ædem*] Ma-

lim *nam Post. nihil, nisi senatusconsulto populive jussu, se loc. ips. pecunia dicebat.* Sic enim loqui solet, ut senatusconsultum vel auctoritatem jussui populi opponat. *Sigon.* Vox ultima *dicebant* est a Sigonio, neque reperitur in libris. *Gruter.*

Et Pollentiæ etiam aquam adducendam] *Potentiæ,* ut supra. *Sigon. Potentiæ,* pro *Pollentiæ,* emendavit Sigonius ad XXXIX. 44. § 10. inter alia eam lectionem firmans auctoritate Vell. Pat. I. 15. ubi 'Pisaurum' et 'Potentia' junguntur, quæ et nunc junguntur. Verum ad eumdem Livii locum monui, et 'Potentiam' et 'Pollentiam' in Piceno fuisse, illam maritimam, hanc mediterraneam. Vide igitur, num mediterraneæ Pollentiæ mentio nunc magis conveniat: nam ea potius, quam Potentia maritima, non longe a fluvio Misione vel Miseone sita, aqua indiguisse videtur. Insuper Crevierius non male legebat *et Pollentiam aquam adducendam,* vel in voce *etiam* latere putabat nomen alterius urbis, in quam Fulvius aquam adducendam locavit.

§ 12 *Et Sinuessam a ga * aviariæ*] Legendum puto *et Sinuessæ glarea viam,* silice sternendam scilicet: nec levis conjectura me admonet: nam transpositis elementis, et uno corrupto aut omisso librarii vitio vel incuria, ea lectio depravata: namque ablata litera *m* a voce *Sinuessam,* et loco illius posita postremæ dictionis *aviariæ* diphthongo fit *Sinuessæ;* et dempta a voce *aviari,* quæ relinquitur, *a* priori, etiam syllaba *ri,* et addita *m* a priori voce, ut diximus, ablata, legitur *viam:* et in dictione seu syllaba *ga* interposita *l,* quæ prætermissa fuit, et addita *ri,* quam a voce *aviari* dempsimus, fit *glari,* et *i* in *e* transmutato et insuper addita *a* antecedente, fit *glarea.* Et sic locus, cujus nullus percipi poterat sensus, clarus evadit. *M. Donat.* Ideo hæc conjectura minus placet, quia spatium a primis editoribus relictum pluscula excidisse indicat, quæ ex conjectura supplere periculosum est. An tamen legendum *et Sinuessæ magna opera ac varia: in his, &c.?* Nisi enim eo vel simili modo locum suppleas, non est quo referantur voces *in his:* ob quam etiam caussam Donati conjecturam probare nequeo.

*In his et clo*um circumducend* et forum*] Puto legendum *cloacam in fluvium circumducendam, et forum.* Sic I. 38. 'Cloacis e fastigio in Tiberim ductis.' *Sigon.* Supplementum Sigonii ideo vix locum obtinere posse videtur, quia Sinuessa, ubi censorem hæc opera fieri curasse puto, sita fuit ad mare, et remotior exstitit a fluminibus Liri et Savone, inter quæ media erat, quam ut eo cloacæ circumducerentur.

Et Janos tres faciendos] Janos intelligit Livius summum, medium, et imum, qui in foro erant Romano ad basilicam Æmiliam, ut scribit Porphyrio in versum Horatii Ep. I. 1. 54. 'Hæc Janus summus ab imo Perdocet.' Suetonius in Domit. cap. 13. 'Janos,' inquit, 'arcusque cum quadrigis et insignibus triumphorum per regiones urbis tantos ac tot exstruxit,' &c. et in August. c. 31. 'Pompeii quoque statuam contra theatri ejus regiam marmoreo Jano superposuit.' Quibus locis, ut hic apud Livium, 'Janus' accipiendus est pro arcu marmoreo et fornicata transitione. 'Jani primi' mentio est in veteri apud me inscriptione, [apud Gruter. IDLXXVI. 9.] in qua est:

C. IVLIVS. C. L. NICO
MACHVS. A. IANO
PRIM. PAL.

'Medii' in altera item apud me inscriptione, [apud Gruter. IDLXXVII. 2.] quæ habet:

C. LEPIDVS
C. L. ANICETVS
A. IANO. MEDIO.

Sed 'Jani medii' meminit etiam Cic.

in Philipp. VI. 5. ubi scribit, 'Fœneratores, qui ad Janum medium erant, statuam L. Antonio posuisse cum hac inscriptione: A. IANO. MEDIO. PATRONO.' Ita enim est in V. C. non IANI. MEDII, quod substitutum est ab aliis ob formulæ ignorationem. *Ursin.* De Janis tribus in foro Romano hunc locum itidem exponunt Nannius apud Torrent. ad Horatii Epist. I. 1. 54. Nardin. Romæ Vet. v. 7. et Dacier. ad Horat. Sat. II. 3. 18. Ipse Torrentius ibid. plures Janos Romæ exstructos fuisse observat, et hinc incertum esse, utrum de Janis in foro agatur. Verum non de Janis Romæ, sed in aliqua coloniarum exstructis agi, docent verba seqq. 'Hæc ab uno censore opera locata cum magna gratia colonorum.' Et quidem agitur de Janis, quos Fulvius Flaccus Sinuessæ locavit, si admittitur conjectura nostra in verbis superioribus, *et Sinuessæ magna opera ac varia, in his, &c.* Flaccus Sinuessæ forum porticibus tabernisque claudendum locavit: ut vero aditus in forum pateret, tres itidem Janos locavit. Per 'Janos' autem, ut viri docti docuerunt, transitus pervii, per quos in forum descenditur, intelliguntur. Cic. de Nat. Deor. II. 27. 'Ex quo transitiones perviæ Jani, foresque in liminibus profanarum ædium januæ nominantur.'

CAP. XXVIII. (XXXVI.) § 2 *Et alterum diem supplicatio*] Unum diem ob res prospere gestas in Hispania, et unum ob terræ motum; in universum tantum biduum. Gronov. de Pec. Vet. IV. 5. 'Supplicatio diem unum Romæ ad omnia pulvinaria, alterum in Capenate agro ad Feroniæ lucum indicta.' Et XXXVII. 47. *Duk.*

§ 4 *M. Popilius Lænates*] *M. Popillius Lænas* ex Capit. Lap. *Sigon.* Vide ad VII. 12. § 1. et XXVI. 6. § 1.

§ 5 *Cn. Fabius Buteo*] Alio loco ostendi *N. Fabios, Cn. Fabios* mendose scribi. Est profecto N. Fabius Buteo consul a. IDV. in Tabul. Cap. Neminem autem *Cn. Fabium* reperi, nisi mendose. *Sigon.* Sigonio consentit Pighius in Annal. ad a. IDLXXI. 327. Antiqui per solum *N.* indicarunt prænomen *Numerius*: quod quum minus frequens fuerit, hinc librarii non adsecuti, quid litera hæc notaret, et tamen prænomen esse videntes, ejus loco dederunt *CN.* sive *Cnæus.* Vide ad IV. 43. § 1. c. 57. § 12. c. 58. § 6. XLII. 4. § 1. Alii illud *N.* mutarunt in *M.* Vide ad IV. 49. § 1.

M. Matienus] Ita præfert prima ed. non hoc tantum loco, sed etiam XLII. 1. et XLIII. 2. Neque dissentiunt recentiores, nisi sola Gruteri postrema, quæ locis laudatis *M. Matienius* præfert, in quo secutus videtur Pighium, qui in Annal. ad an. IDLXXX. 360. prætorem hujus anni 'Mattienium' vocavit. *Matienius* legit etiam Gruterus lib. XL. capp. 26. 28. et Epit. l. LV. at *Matienus* servat l. XXIX. capp. 6. et 9.

M. Furius Crassipes iterum] Hic primum an. IDLXVI. prætor fuerat, XXXVIII. 42. A. Atilius quinquennio ante, XXXV. 10. Cluvii prima prætura ante non memorata est. Eam Pighius in an. IDLXVIII. ponit, cujus anni comitia prætorum cum eorum nominibus et sortitione provinciarum interciderunt. *Duk.*

§ 7 *Tabula in ædem Matris Matutæ cum indice hoc posita est*] Lege *in æde.* Sic XL. 52. 'Eodem exemplo tabula in æde Jovis in Capitolio supra valvas fixa est.' *Sigon.* XXXVI. 35. 'Donumque ex auro liceret ponere in æde Jovis.' XLII. 6. 'Ut ponerent ea, in quibus templis videretur.' Et ita ultima litera voci *ædem* adhæsisse potuit ex initio proximæ. Vide ad lib. XXXVI. c. 43. § 8. Sed et vulgatum ferri potest. Ovid. Rem. Am. 719. 'Omnia pone feros (pones invitus) in ignes.' Met. VIII. 452. 'in flammam triplices posuere sorores.' Ita æque dici 'ponere in gratiam,' quam 'in gratia,' notat Gronov. ad XLIV. 14. §

7. Eodem modo 'deponere in aram,' de quo vide ad XXIII. 11. § 6.

§ 8 *Ti. Sempronii Gracchi consulis imperio*] *T. Sempronii* prima ed. pro quo recte Froben. 1535. *Ti. Sempronii* dedit. Vide ad c. 8. § 1. Præterea Pighius in Annal. ad a. IDLXXVIII. p. 354. et ex eo Reines. in Inscript. Class. IV. 1. indicem hunc referentes, legunt *Gracchi procos. imperio.* Nempe Graccho consuli a. IDLXXVI. Sardinia obvenit, et in ea res prospere gessit. Vide capp. 9. et 12. Eamdem provinciam anno proximo, imperio prorogato, obtinuit ac pacavit, c. 15. Eodem tempore multis secundis prœliis Sardos perdomuit, et cum exercitu illo anno in provincia manere jussus est, cap. 17. Anno deinde IDLXXVIII. Romam reversus de Sardis triumphavit. Patet igitur res, quarum caussa triumphum egit, partim consulem, partim proconsulem gessisse. Insuper Reines. ibid. notat, in Mss. Ligorii legi *Gracchi cos. II. imperio*, quod fictum est ex verbis Aurel. Vict. de Vir. Illustr. c. 57. narrantis Ti. Sempronium Sardiniam 'altero consulatu' domuisse. Sed merito *ἀνιστορησίας* accusatur Grutero. Vide etiam Pighium loc. laud. Unici codicis omniumque edd. lectionem servavi.

Cæsa aut capta supra octoginta millia] Primo anno, quo in Sardinia bellum gessit, duodecim armatorum millia cæsa sunt, c. 12. altero anno cæsa sunt quindecim millia, c. 17. Tantum vero captivorum inde adduxit, ut in proverbium venerit 'Sardi venales, alter altero nequior.' Vide Aurel. Vict. de Vir. Illustr. cap. 57. et quos viri docti ibi laudarunt. Ceterum Pighius et Reinesius locis laud. omiserunt vocem *supra*, quam agnoscunt omnes edd.

§ 9 *Atque liberatis vectigalibus restitutis*] Deesse mihi vox aliqua videtur, ut, *atque liberatis vectigalibus et reipublicæ restitutis.* Sigon. Inter duo hæc verba *liberatis vectigalibus* asteriscum posuerunt. Male: nam *liberata vectigalia* sunt salva reddita populo Romano, quæ defectores averterant. At, quod sequitur, truncatum. Sigonius *et reipublicæ restitutis.* Pighius in Annal. ad a. IDLXXVIII. *reipublicæque restitutis.* Forte *sociisque restitutis.* J. F. Gron. Satis dubium est, ante *liberatis* aliquid perierit, an ante *restitutis.* Sed 'restituere vectigalia' minus insolens esse videtur, quam 'liberare;' quod eo sensu, quo id hic dici volunt, a Latinis scriptoribus usurpatum, vellem docuissent viri erunditissimi. Si tamen vera est eorum sententia, ante *restitutis* aliquid excidisse, nihil vetat hariolari, pro *liberatis* scribi posse *duplicatis.* Cap. 17. 'A Graccho stipendiariis veteribus duplex vectigal imperatum exactumque.' *Duk.* Sigonius est, qui post vocem *liberatis* asteriscum recepit, ejusque exemplo Heinsius in ed. Elzevir. At Sigonii ultima ed. præfert *liberatis sociis, vectigalibus restitutis.*

§ 10 *T. Flaminii*] *Flaminini,* ut supra. Est enim filius T. Quinctii Flaminini, qui de Philippo triumphavit. *Sigon.* Vide ad XXII. 33. § 8. et XXV. 2. § 2.

§ 11 *Magni tamen muneris ea summa fuit*] Non intelligo quam 'summam magni muneris' dicat. Credo corruptum esse *summa.* Sententia forsitan fuit 'magnum muneris ejus sumtum fuisse.' *Duk.*

Quatuor et septuaginta homines pugnarint] Livium hoc libro de lege Voconia egisse, colligitur ex auctore Epitomes. Eam autem latam esse, postquam A. Postumius et Q. Fulvius censores creati essent, patet ex Cic. in Verr. I. 41. ex quo constat eorum in illa lege mentionem factam esse. Hi autem demum creati memorantur cap. præc. Hinc Crevierius existimat, librum hunc extrema sui parte mutilum esse, Liviumque in

ejus fine de lege Voconia egisse. Obstat huic sententiæ auctoritas Cic. qui de Senect. c. 5. eam quinquennio post, Cæpione et Philippo II. consulibus, latam dicit. At respondet primo, non mirum esse, duos scriptores aliquot annos inter se de eadem re discrepare. Deinde suspicatur, ideo Livium et Ciceronem circa annum legis Voconiæ dissentire, quia dissenserunt circa ætatem Catonis, qui legem Voconiam suasit, et Livium eum quinque annis seniorem facere, quam Ciceronem; vide ad XXXIX. 40. § 12. et hinc annum sexagesimum quintum Catonis, quo legem Voconiam suasit, secundum Ciceronem incidere in Cæpionem et Philippum II. consules, at secundum Livium in Sp. Postumium et Q. Mucium consules. Si autem, ultimam partem hujus libri intercidisse, statuere licet, ibidem etiam actum erit de Marcelli legatione ad Ætolos et Achæos, de qua auctor agit lib. seq. capp. 5. et 6. Quinque legatos eo missos, nullum autem inter eos Marcellum, memoravit c. 25. Verum hi jam c. 27. legationem renunciarunt. Hinc sequitur postea demum Marcellum legatum eo missum esse; quod Livius narrare non potuit, nisi forte in fine hujus libri.

LIBER XLII.

Cap. 1. § 2 *Dena millia peditum et sexcentos equites*] Displicet, duplicis generis numeros jungi. 'Decem millia,' hanc exercitus consularis ordinationem referens, memorat Pighius in Annal. ad a. IↃLXXX. p. 359. verum illi lectioni adversantur edd. Lego igitur *dena millia peditum et sexcenos equites*. Id autem permittunt typis descripti, *et DC. equites* exhibentes; pro quo demum Paris. 1573. *et sexcentos equites* dederunt. Vide ad lib. XXXII. c. 28. § 11.

Et supplementum Hispaniæ] Sic et XXVI. 11. 'Milites sub vexillis in supplementum Hispaniæ profectos audivit.' Solet alias dicere 'in Hispaniam.' Infra c. 10. 'Postulantibus deinde, ut novos exercitus scribere, aut supplementum veteribus liceret, utrumque negatum est. Prætoribus quoque in Hispaniam supplementum petentibus negatum, M. Junio in citeriorem, Sp. Lucretio in ulteriorem.' XXIX. 13. 'Ad novas scribendas in Bruttios legiones, et in cæterorum exercituum supplementum.' XLIII. 12. 'In incertum, ne quid gratia momenti faceret, in utramque provinciam, quod res desideraret supplementi, decerni.' Quod ne cui fraudi sit, prioribus duobus locis τὸ *Hispaniæ* accipiat dandi casu. *J. F. Gron.* Vide ad XXVIII. 37. § 4.

§ 4 *A. Atilius Serranus*] *Attilius* Froben. 1535. et alii ante Sigonium, qui dedit *Atilius*, ut est in prima ed. Tum *Seranus* Frob. 1531. Sed rectius *Serranus* quadriennio postea. Vide ad XXXIV. 54. § 4.

§ 5 *Cn. Fabius Buteo*] Scribe *Num. Fabius*, ut dixi. *Sigon.* Vide ad lib. præc. cap. ult. § 5. Mox *Matienius* postrema Gruteri ed. Vide ibid.

§ 7 *Ut sibi magistratus obviam exiret*] Is, qui summo magistratu apud Prænestinos fungebatur. Præneste municipium erat. Fest. voce 'Municipium,' et Flor. III. 21. § 27. In eo unus summum magistratum videtur gessisse, ut Tusculi L. Mamilius dictator, Liv. III. 18. Lanuvii Milo dictator, Cic. pro Mil. c. 10. 'magistratus Lanuvinus' Liv. XLI. 16. quod itidem de uno accipio: nam 'magistratum' numero singulari de pluribus, id est de collegio multorum, non recte dici, docent Gronov. ad Livii XXXIV. 61. et Grævius ad Justin. II. 10. *Duk.*

Ubi diverteretur] Forte *deverteretur*, et § 10. *deverti*, pro *diverti*. Vide ad I. 51. § 8.

§ 8 *Ante hunc consulem*] Tamen jam ante hunc prætores nonnullos provincialibus sumtui fuisse indicio est, quod XXXII. 27. de Catone prætore Sardiniæ scribit Livius: 'Fugati ex insula fœneratores, et sumtus, quos in cultum prætorum socii facere soliti erant, circumcisi.' Vide Sigon. de Ant. Jure Provinc. II. 5. *Duk.*

§ 11 *Singula jumenta*] Hinc originem cursus vehicularis arcessendam esse, putat Spanhem. Dissert. de Præstant. et Us. Numism. XIII. p. 562. *Duk.*

Iter qua faciendum erat] Parvum est, sed tamen monendum, ita demum edidisse Vascos. Gryph. 1548. et Basil. 1554. quos Sigonius ac recentiores secuti sunt; quum primæ edd. le-

gant *faciundum*. Supra hoc cap. 'Sacrificii in templo Fortunæ faciundi caussa.' Vide ad l. XXVI. c. 36. § 11. Mox *impetrabant* pro *imperabant* malebat Triller. Obs. Crit. III. 8.

§ 12 *Injuria consulis, etiamsi justa, non tamen in magistratu exercenda et silentium*] Scribe, ut et visum Schelio nostro Dissert. ad Polyb. c. 5. pag. 1211. *Ira consulis, etiamsi justa.* J. F. Gron. Minus a vulgato recedit altera Schelii conjectura: *In ira consulis, etiamsi justa, non tamen in magistratu exercenda, silentium*, deleta conjunctiva *et*. 'Exercere iram,' ut 'exercere victoriam,' de quo vide ad VI. 22. § 4. et 'exercere inimicitiam,' de quo vide Cortium ad Sall. Catil. c. 49. § 2.

CAP. II. § 3 *Pacemque Deum peti precationibus, quæ editæ ex fatalibus libris essent*] Lege, *pacemque Deum peti prec., qui editi ex fatal. libris essent.* Mox enim, 'editumque ab decemviris est, quibus Diis, quibusque hostiis sacrificaretur.' *J. F. Gron.* Decemviros ex libris Sibyllinis edidisse Deos, quibus sacrificaretur, satis constat. Vide Liv. XXI. 61. XL. 45. et alibi. Eosdem tamen ex libris fatalibus etiam precationes edidisse, et in votis concipiendis verba præiisse, indicat Liv. XLI. 21. 'Senatus decrevit, uti decemviri libros Sibyllinos adirent. Ex decreto eorum diem unum supplicatio fuit, et Q. Marcio Philippo verba præeunte, populus in foro votum concepit,' &c. Q. Marcium Philippum, qui verba præiit, decemvirum sacrorum fuisse, ad eum locum dictum est. Ob hanc igitur caussam vulgatum servandum puto; in quo adsentientem habeo Crevierium, qui urguet verba finalia hujus capitis, 'sacrificatum est, ut decemviri scriptum ediderunt.' Recipiendam non esse Gronovii emendationem, ostendit etiam vox *precationibus*, quæ supervacua erit, nisi ad eam referantur verba seqq. Tum enim suffecisset *pacem Deum peti.*

§ 4 *Classis magnæ species in cœlo visæ dicebantur*] Sæpiusne? an legendum *visa dicebatur*. J. F. Gron. Nihil mutandum, docet ipse Livius XXIV. 44. 'Et alia ludibria oculorum auriumque credita pro veris: navium longarum species in flumine Tarracinæ, quæ nullæ erant, visæ.' *Jac. Gron.* Perizon. ad marginem Livii observat, non exacte convenire 'species navium visæ' et 'species classis visæ.' Hic enim voci *species* jungi nomen singulare *classis;* adeoque indicari unius classis plures species, aut unam classem sæpius visam: ibi vero jungi vocabulum plurale *navium*, id est visas esse species plurium navium. Idem dicendum de exemplo, quod obcurrit XXIV. 10. 'Hadriæ aram in cœlo, speciesque hominum circa eam cum candida veste visas esse.' Non displicet itaque J. F. Gronovii conjectura. Supra VIII. 6. 'In quiete utrique consuli eadem dicitur visa species viri majoris, quam pro humano habitu.'

In Veienti apud Rementem] Locusne fuerit in Veienti agro, nomine 'Remens,' an Livius scripserit *apud Cremeram*, nemo facile dixerit. *Cluver.* Ital. Ant. II. 3. 537. Doujatius suspicatur, tractum aut locum quemdam agri Veientis consecratum fuisse memoriæ Remi, fratris Romuli, et inde 'Rementem' adpellatum esse, ut Romæ 'Remuriam.' Ita a Lauris agrum 'Laurentem,' et populum 'Laurentes' dictum esse. Omnia locorum nomina ἅπαξ λεγόμενα tentare, temerarium puto, et unico invito cod. vulgatum mutari displicet. Non tamen Doujatii etymologiam probo. Unde enim ex nomine Remi Albani, adeoque Latini, nomen nactus erit locus in Veienti?

§ 5 *Sub exsistentibus glebis pisces emersisse*] Suspectum est *existentibus*, pro quo melius legi puto *exstantibus*. Nam aratro inducto glebæ e sulco exstant et emiuent. In Plinio qui-

dem H. N. XVII. 15. vulgo legitur *ut cacumine existant.* Sed hoc quoque non scio, quam recte. Eodem libro enim c. 14. dicit, 'duos digitos insito exstante:' et XIII. 25. 'Harum cacumina exstant.' *Duker.* Interdum 'exsistere' et 'exstare' a librariis commutari, vidimus ad III. 38. § 2. Ceterum pisces fossiles variis locis inveniuntur. Mela II. 5. 'Graiis nostrisque etiam auctoribus, verine ignorantia, an prudentibus etiam mendacii libidine, visum est tradere posteris, in ea regione piscem e terra penitus oriri, quia, ubi ex alto hnc usque penetravit, per ea foramina ictu capulantium interfectus extrahitur:' ubi vide Vossium. Adde Strab. IV. 182. et ibi Casaub. XII. 562. Athen. VIII. 1. 2. et Plin. H. Nat. IX. 57. Prodigium itaque constitisse videtur in eo, quod inventi sint, ubi inveniri non solebant. Per Galliam enim, in qua secundum Melam, Strab. et Athen. inveniuntur, intelligenda est Transalpina; hic vero 'ager Gallicus' est Cisalpinus.

§ 7 *Quæ priore anno valetudinis populi caussa, &c.*] Lib. præc. c. 21. 'Si morbus pestilentiaque ex agro Romano emota esset, biduum ferias ac supplicationem se habiturum.'

CAP. III. § 1 *Ædes Junonis Laciniæ detecta*] Ita primus edidit Sigonius, quem recentiores omnes secuti sunt. Priores *ædis Junonis;* quod mutandi caussa non est. Vide ad IV. 25. § 3.

§ 5 *Ortus est; ex omnibus*] Malo, *Frem. igitur in curia ortus, et ex omnibus partibus post.* J. F. Gron. *Est* atque *et* a librariis commutari, vidimus ad VII. 40. § 1. Hic tamen vulgatum commode servari potest.

§ 7 *Nudatum tectum patere imbribus*] Magis probarem *nudatum tecto,* scil. templum. Tectum semper patet imbribus, et imponitur ædificiis ad arcendas pluvias, ne iis putrescant, quæ sub tecto sunt. XXVII. 4. 'Jovis ædis culmen fulmine ictum, ac prope omni tecto nudatum.' Et XLV. 28. 'Nudare tegulis muros urbis.' *Duk.*

Sarta tecta exigere sacris publicis, et loca tuenda] *Sacris publicis* potest esse casus tertius, pro ad sacra publica, id est, ut in iis sacra publica fieri possint. Sed locus mihi salebrosus videtur. Non scio alios de sartis tectis ædium sacrarum ita loqui, aut, quum de hac parte muneris censorii agitur, 'loca' simpliciter dicere pro locis publicis, quorum tutela ad curam censorum pertinebat. Adde quod nonnihil scabri in hoc sermone est, 'cui sarta tecta exigere, et loca tuenda traditum esset:' etsi non omnino dissimilia sunt, quæ XXVI. 32. et XXVII. 5. leguntur. Livius fortassis aliquid de sartis tectis ædium sacrarum, et locorum publicorum scripserat, ut Cic. Epist. Fam. XIII. 1. 'Sarta tecta ædium sacrarum locorumque communium tueri:' et Verr. I. 50. 'Quum consules ædes sacras locavissent, neque potuissent omnia sarta tecta exigere.' *Duk.*

§ 8 *Id Deum inmortalium templa demolientem facere*] Vox *templa* exsulat ab omnibus ante Curionem edd. ut ad voces *Deum inmortalium* ex præcedenti repetendum sit 'ædificia.' Falso autem monet Hearnius, τὸ *demolientem* abesse ab edd. Bas. et Sig. unde deceptus Crevierius conjicit *id in Deum inmortalium templis facere.*

CAP. IV. § 1 *Cn. Fabius Massiliæ moritur*] *N. Fabius,* ut dixi. *Sigon.* Vide ad lib. præc. cap. ult. § 5.

Inter se sortirentur, uter citeriorem] Locus sine dubio mancus. Quod ex diuturna observatione Livianæ orationis intelligi potest. Possem sexcentos proferre locos, quibus Livius ita locutus sit, 'compararent inter se, aut sortirentur.' Verum paucis quibusdam ero contentus, quæ sunt in extremis his libris. Lib. XLI. c. 6. 'Senatusconsultum factum est, ut

consules inter se compararent, uter eorum ad comitia habenda Romam rediret:' et hoc lib. c. 31. 'Senatusconsultum inde factum est, ut consules inter se provincias compararent sortirenturve:' et XLIII. 12. 'Primo quoque tempore provincias, aut comparare eos inter se Italiam et Macedoniam, aut sortiri placuit:' et XLV. 17. 'Aut compararent eos inter se, aut sortirentur.' Cum igitur et ex his locis, et ex iis quæ supra a me collecta sunt, satis constet, non consuevisse dicere Livium, 'sortiri inter se,' sed 'comparare,' non est dubium, quin legendum sit *inter se compararent aut sortirentur:* præsertim vero, quum subsequatur, 'Sors opportuna fuit:' quasi dicat, ex duabus propositis rationibus una opportuna fuit. *Sigon.* Locus sine dubio mancus Sigonio, quod ex diuturna observatione Livianæ orationis intelligi possit. Sexcentis locis ita loquutum Livium, 'compararent inter se, aut sortirentur.' Unde quum constet, non consuevisse dicere 'sortiri inter se,' sed 'comparare,' non est ei dubium, quin legendum sit *inter se compararent aut sortirentur.* Fateor equidem 'comparare inter se' frequentius auctori nostro esse, et sæpe hæc duo conjungi, 'compararent aut sortirentur:' non tamen video quare 'sortiri inter se' non æque dicere potuerit, ac divinus Poëta 'Vis igitur inter nos, quid possit uterque, vicissim Experiamur?' Et Cicero de Fato c. 20. 'Num sortiuntur inter se, quæ declinet, quæ non?' Aut ipse XXIII. 32. 'Consules inter sese jusserunt, Fabio exercitum tradi, cui M. Junius Pera præfuerat, Ti Sempronio volones, qui fierent, et sociorum viginti quinque millia.' Non video deinde, quare non possit aliquibus præcipi sortitio sine comparatione, æque ac comparatio potest præcipi sine sortitione; aut verbum 'sortiri' solum poni sine mentione alterius, perinde ut 'comparare' potest poni sine mentione alterius. Hujus autem testimonium est apud Nostrum l. IV. c. 46. 'Tandem ita comparatum est, ut alternis diebus summam imperii haberent.' VIII. 20. 'Comparare inter se provincias jussi, et Mamercinus, cui Gallicum bellum evenerat.' Habes et XXIII. 24. XXVI. 8. XL. 47. Cur non et hic sexcentis illis locis abutitur, et hæc sine dubio manca statuit? Jam manifestus est error, quod verba, quæ proxime sequuntur, 'Sors opportuna fuit,' in suam sententiam detorquet, et interpretatur: ex duabus propositis rationibus, sortitionis nempe vel comparationis, una opportuna fuit. Quis enim non videat, rectius interpretari illa verba Livium ipsum? quum subjungit, 'P. Furius idem, cujus ea provincia fuit, remansit.' Fuit ergo ideo sors opportuna, quod non Cn. Servilium ex ulteriore provincia transire in citeriorem jussit, sed P. Furium, in qua jam erat, retinuit. Sed inprimis auctor se salvum præstat illis quæ dixerat XXVIII. 45. 'Hi et sortirentur inter se compararentve, uter in Bruttiis duabus legionibus, quas consul reliquisset, rem gereret:' ubi iterum Sigonius urget sexcenta sua loca, ut persuadeat, quod profert ex vet. lib. 'sortirentur, inter seve compararent.' Potest ita fuisse in libro illo depravato toties: neque enim fidem tanti viri suspectam reddere velim: sed certe omnes nostri sartam tectam servant vulgatam. *J. F. Gronov.* Formulæ istius, qua consules jubebantur 'provincias inter se comparare aut sortiri,' plura exempla vide ad XXVIII. 45. § 9. et apud Brisson. de Formul. II. p. 265. Recte tamen Gronovium adversus Sigonium vulgatum hoc loco defendisse reor: non ubique enim Livium comparationem et sortitionem junxisse, sed ut hic solam sortitionem, ita alibi comparationem solam mandasse observa-

vit. Exemplis quæ protulit, adde illud ex XXIX. 20. 'Cum tribunis plebis actum est, ut compararent, qui duo cum prætore ac legatis irent:' quem locum librarii antea pariter corruperant, substituentes *actum est, aut compararent inter se, aut sortirentur*. Sed verba adjecta ex auctoritate optimorum codd. ὁ πάνυ deleri jussit.

§ 3 *P. Furius idem, cujus ea provincia fuerat, remaneret*] Lege *remansit*. J. F. Gron. Si quid mutandum, nimium a vulgato recedit *remansit*, quod τῷ *remaneret* substituendum censet Gronovius. Perizonius, unica litera deleta, ad oram Livii conjecit *remanere*. Pighius, historiam hanc narrans in Annal. ad an. IↃLXXX. pag. 162. inserta particula legit *ut P. Furius*. Et ita Exc. Pithœi apud Hearnium, quod Crevierius quoque probavit. Videri igitur potest τὸ *ut* excidisse ob similitudinem ultimarum literarum vocis præced. Vide ad XXXIX. 37. § 19. Id præferendum videtur Gronovii conjecturæ. Doujatius vulgatum servandum, et voculam *ut* commode subintelligi posse contendit.

Ut is ager viritim divideretur] Ex sequentibus patet, divisum fuisse inter cives et socios nominis Latini. Licet autem res a se gestas augens C. Claudius XLI. 16. senatui scripserit, agrum a se captum 'multis millibus hominum dividi viritim' posse, non tamen omnibus civibus ac sociis Latinis suffecit. Forte igitur excidit hic numerus civium sociorumque, inter quos viritim divideretur: quo errore potius § 5. infectum esse, Crevierius arbitratur. Contra Doujatius putat, agrum inter veteranos exercitus Ligustici et Gallici, legionarios et sociales, dividi jussum fuisse, et Livium accusat, qui apertius id narrare neglexit. Supra XXXII. 1. 'Militibus, qui in Hispania, Sicilia, Sardinia stipendia per multos annos fecissent, agrum adsignandum curaret.' Sed potius culpam in librarios confero.

§ 4 *T. Æbutium Carum*] Ita legendum docuit Pighius in Annal. ad a. IↃLXIV. pag. 291. eamque lectionem Gruteri postrema ed. recepit, et recentiores aliorum servarunt. Antea vulgabatur *T. Ebutium Parrum*, nisi quod interim Sigonius recte *Æbutium* per diphthongum scripsisset. Vide ad II. 19. § 1. 'T. Æbutius Carus' memoratur XXXIX. 55. et is forte 'T. Æbutii prætoris' nomine indicatur XLI. 6. 'Parrus' inter cognomina gentis Æbutiæ numquam memoratur.

CAP. V. § 3 *Quæ sub ditione ejus urbes essent*] Ultimam vocem ignorant edd. principes. Eam primus interposuit Curio. Quamvis vero interim Sigonius omiserit, postea tamen iterum in contextum inrepsit. Quum autem sine damno abesse possit, hinc ejicere non dubitavi.

Fortunam secum mutatam vellent] Acidalius Divinat. in Plauti Captiv. c. 1. Latinitatis rationem ferre negat, ut verbo 'mutare' præpositio *cum* addatur. Sed recte Gronov. eum aliosque, qui ita sentiunt, errare docuit ad Plauti Prolog. Captiv. vs. 28. laudatis locis Ovidii Met. VII. 59. Sallust. in Jug. c. 44. et Justin. I. 2. Quibus adde illud Ovidii Met. III. 196. 'Cum pedibusque manus, cum longis brachia mutat Cruribus.' Similiter antiqui dixerunt 'commutare rem re aliqua,' et 'cum re aliqua.' Vide Turneb. ad Cic. Agrar. I. 5. Ceterum non tantum dicimus, mutare rem quam accipimus, cum re quam damus, quomodo Livius hic loquitur, sed etiam mutare rem quam damus, cum re quam accipimus, ut Ovidius loc. laud. Vide Gronov. ibid. Adde quæ notantur ad V. 30. § 3.

§ 6 *Ad spernendam originem novi regni*] Ita primus edidit Gron. 1665. eamque lectionem servarunt qui postea Livio manus admoverunt. Priores

præferunt *ad spernendum originem.* Vide ad XL. 49. § 1.

§ 7 *Ea contagione, velut tabes, in Perrhæbiam quoque id pervaserat malum*] Recte, si recidas *τὰ id malum.* Sed, si hoc nimium est, scribe, *et cont., velut tabes, in Perrh. quoque id pervaserat malum.* J. F. Gronov. Mitior longe medicina est, quam Gronovius secundo loco proponit, *ea* in *et* mutans, quam *id malum* recidens. Solent autem *ea* atque *et* a librariis in codd. scriptis confundi. Vide ad III. 54. § 15. V. 17. § 4. VI. 14. § 12. VIII. 37. § 9. IX. 23. § 14. et alibi.

§ 8 *Legatum ad eas res adspiciendas componendasque misit*] Malis forsan, *Quum Thess. in armis esse nunciat. esset, Ap. Cl. leg. ad eas res inspiciendas comp. senatus misit.* J. F. Gron. 'Inspicere rem' et 'res' multis locis dicit Livius. IV. 36. 'Ad rem inspiciendam tribuni militum proficiscuntur.' XXI. 6. 'Placuissetque, mitti legatos in Hispaniam ad res sociorum inspiciendas:' et XXVI. 35. lib. XXVII. capp. 21. 36. Justinus XXXIV. 1. § 4. 'Legatos se ad inspiciendas res sociorum in Græciam missuros.' Sic 'inspicere legem' Liv. III. 25. 'inspicere æs alienum' VI. 27. quod ibid. c. 31. dicit *noscere:* 'inspicere legiones' XXIX. 1. 'inspicere singulos milites' ibid. cap. 24. 'inspicere urbem' Justin. XXXVIII. 8. § 11. Adde quæ ad Livii XXVI. 51. dicta sunt. 'Adspicere' quidem eadem significatione est in Livii XXXIX. 48. 'Jussus idem in Peloponneso sociorum res adspicere:' et infra c. 6. 'Quinque legati ad regem missi, qui res in Macedonia adspicerent:' et cap. 37. 'Inde Bœotiam atque Eubœam adspicere jussi.' Non improbo tamen sententiam Gronovii, quem loca illa fugisse non credo, etsi nihil ad ea adnotavit. Si ea sana sunt, 'inspicere' et 'adspicere' fere omnibus locis scriptorum veterum, quibus 'res' aliquæ 'inspici' dicuntur, permutari possunt, quod non velim affirmare. 'Adspicere' minus est, quam 'inspicere,' et non habet significationem animi intenti ad rem aliquam accurate considerandam, et penitus noscendam. *Duk.* 'Inspicere res' sollemnem in hac re locutionem esse, negari nequit. Vide de ea ad XXXIV. 62. § 16. Non tamen propterea vulgatum damnare, vel in animum inducere audeo, 'adspicere' de minus intento dici. Præter loca quæ ex Livio laudantur, eadem locutio obcurrit hoc lib. cap. 67. 'Dubitari inde, utrum Demetrias prius adgredienda foret, an in Bœotia adspiciendæ res:' ita ex unico codice ibi prima pluresque aliæ edd. XXVI. 51. 'Nunc operibus adspiciendis tempus dabat, quæque in officinis, quæque in armamentario ac navalibus fabrorum multitudo plurima in singulos dies ingenti certamine faciebat.' XXXII. 5. 'Quum situm omnem regionis adspexisset, maxime idoneum ad muniendum locum credidit esse præter amnem Aoum.'

§ 9 *Injusto fœnore gravatum æs alienum*] Hic locus quoque valet adversus Salmasium, qui de Usur. c. 2. p. 33. et c. 5. p. 121. 'fœnus' improprie et per abusum pro usura, quæ pecuniæ creditæ præter sortem accedit, dici contendit. Sed illius argumenta confutavit Gronovius de Pecun. Vet. IV. 1. et Mant. Pecun. Vet. 1. *Duk.*

Crediti solutionem in annorum pensiones distribuit] Edd. principes *in . . annorum pensiones:* unde patet excidisse notam numeralem, qua indicabatur, quot annorum pensionibus creditum solvendum esset: ut etiam Crevierius ex conjectura deprehendit. Ea vero ex ingenio restitui nequit.

§ 10 *Quas intestino gesserant bello*] Suspicor *τὸ gesserant* addidisse aliquem supplendæ sententiæ, quum jam *τὸ quas* corrupte legeretur: scripsisse autem Livium, *hostilibus actas*

animis, quasi intestino bello. Non enim bellum verum fuit, sed factionum rabies. *J. F. Gron.* Audacior videtur Gronovii sententia, quam ut ei adsensum præbeas. Mallem *quæque intestino;* ut particula *que* exciderit ob similitudinem vocis præced. Vide ad XXXIX. 16. § 13. Ponit Gronovius, non verum bellum, sed factionum rabiem fuisse; et ita 'discordias seditionesque' vocavit Livius cap. præc. At de eadem re habuimus XLI. 25. 'Inde gravius de integro bellum exarsit.' Et mox hoc cap. 'Abstinerent bello, et oblivione præteritorum discordias finirent.' Et plane ἐμφύλιον πόλεμον vocat etiam Polyb. de Virtut. et Vitiis p. 1451.

CAP. VI. § 1 *Marcellus in Peloponnesum trajecit*] Hunc in Græciam, illos, de quibus paullo post dicit, in Syriam missos fuisse, haud dubie in iis narraverat, quæ ex lib. XLI. perierunt. Sed quod Marcellus Achæis 'conventum in Peloponnesum' edixisse dicitur, satis obscurum est. Nam quomodo in Peloponnesum, in qua omnes Achæi sedes habebant? Videtur excidisse nomen loci, quo eos convenire voluit. *Duk.* Similiter sentit Crevierius.

§ 5 *Cn. Lutatius Cerco*] Puto legendum *C. Lutatius.* Neque enim Cnæum prænomen esse Lutatiorum reperi. Supra in Capitolinis consulibus est *Q. Lutatius C. F. C. N. Cerco.* Sigon.

§ 7 *Quod stipendium serius quoad diem præstaret*] Hoc Sigonio et Gronovio non displicuisse, ex eorum silentio colligo. Non possum hoc genus loquendi aliorum scriptorum auctoritate confirmare. Nam pro eo quod in Plauti Pseud. II. 2. 28. legitur 'dies præstituta est, quoad referret,' Passeratium maluisse *quam ad referret,* scribit Pareus in Lexic. Plaut. Ea conjectura hic quoque locum habere potest. *Duk.* Vocem *quoad* pro 'quantum ad,' 'quod adtinet ad,' apud probos linguæ Latinæ scriptores non obcurrere, inter plerosque viros doctos constat. Unus eam defendere conatus est Andr. Borrichius in Append. non modo ex hoc loco Livii, sed et ex altero Varr. de Ling. Lat. VII. 93. 'Hæc sigillatim triplicia esse debent, quoad sexum, multitudinem, casum:' quibus addere potuisset tertium ex ejusdem Varr. de Re Rust. I. 9. 'Sic magna tria discrimina terræ, quod refert, utrum sit macra, an pinguis, an mediocris: quoad culturam, pinguis fœcundior ad multa, macra contra.' Respondit Mariang. in Auctar. ad Gramm. Philos. p. 17. barbaros ex *quod ad* fecisse *quoad;* et hunc solœcismum indoctorum librariorum opera duobus Varronis locis insedisse. De loco hoc Livii Vorstius olim Gronovium consuluit, qui in Epistola a. CIↃIↃCLXX. scripta, quam Vorstius Valerio Max. præfixit, respondit, se legendum censere *serius quam ad diem;* alibi autem in talibus malle *quod ad.* Hanc conjecturam probavit Vorstius, cujus verba in libro de Latinit. Mer. Suspect. c. 32. digna sunt, quæ hic legantur: 'Fortassis pro *quoad*, ut Gronovius conjecit, legendum *quam ad diem.* Sane *serius quoad diem* non potest esse *serius secundum diem:* foret enim locutio plane inepta. Si quidem quod serum, aut serius est, id non aliter quam secundum diem, vel secundum tempus serum, aut serius esse potest: atque ita τὸ *quoad diem* plane supervacuum esset. Si autem, ut vult Gronovius, *serius quam ad diem* legatur, locutio plane concinna erat. 'Ad diem pecuniam solvere' dicebant veteres, si constituta die solveretur. Subaudiebant enim 'dictam,' vel 'constitutam:' quæ vocabula interdum et diserte adjiciebant, &c. Ergo 'serius quam ad diem,' quod apud Livium est, erit pro 'serius quam ad dictam diem,' 'serius quam par erat.' Ego etiam Gronovii conjecturæ subscribo.'

Facile autem *quã ad diem* in *quoad diem* corrumpi potuit; ut observat Cellar. in Discuss. Append. Danic. p. 90. Unde vero factum esse dicemus, Gronovium in ultimis curis hujus conjecturæ non meminisse?

§ 10 *A. Atilius prætor urbanus*] Ita primum editum vidi Lugd. a. 1551. Omnes enim priores, et quædam posteriores per notas exhibent *A. Atilius pr. urb.* Ex quo ambignum manet, utrum Livius dederit *prætor urbis*, an *prætor urbanus*. Utrumque enim ei in usu esse, dictum est ad XXV. 1. § 11.

§ 11 *Centum millium æris munus*] Vide Perizon. de Ære Gravi p. 116. *Duk.* Vide ad c. 19. § 6.

Ædes liberæ hospitio datæ] ‘ Ædes liberas’ interpretor, quæ nulli alii vel inquilino, vel habitatori servirent, quasque is, cui dabantur et qui in eis collocabatur, solus cum sua familia incoleret. Sic a Planto ‘ locus liber’ dicitur, ubi remotis interpellatoribus et interventoribus aliquis voluptati, remotis arbitris, operam dare potest: nam sic in Pœnula scribit I. 1. 49. ‘ Locum sibi velle liberum præberier, Ubi nequam faciat clam.’ Iterum III. 3. 25. ‘ Liberum ut commonstraremus tibi locum et voluptarium.’ *Turnebus*, Advers. XXX. 32. De ædibus liberis vide ad Livii XXX. 17. et XXXV. 23. *Duk.*

CAP. VII. § 2 *Voverat, &c. ædem Junonis Monetæ*] Casus dandi requiritur: sic enim semper loquitur. Res exemplis non eget. *Junoni* igitur scribe. *Sigonius.* Vide tamen ad XXXII. 6. § 7.

Exacta ceræ ducena millia pondo] Ita constanter omnes editi. Crevierius tamen malebat *ducenta.* Sed vide ad IV. 16. § 6.

§ 3 *In agro Statiellati pugnatum ad oppidum Carystum*] *Statellati* hic et alibi omnes edd. usque ad postremam Gruteri, qui primus *Statiellati* recepit. In eo secutus est Cluverii sententiam Ital. Ant. I. 10. p. 82. Dein *Caristum* ed. Basil. 1554. et quædam aliæ: quarum forte orthographiam Cluverius probavit. Omnes priores et recentiores scribunt per vocalem Græcam *Carystum:* quomodo etiam nomen urbis Euboicæ scribitur XXXI. 45. et l. XXXII. cap. 16. et 17.

CAP. VIII. § 1 *Nec enim plus quam decem millia hominum erant*] Ita Clericus edidit; nescio quam ob causam, quum omnes reliquæ edd. τὸ *quam* ignorent, et Livius sæpe particulam illam omittere soleat. Vide ad XLI. 12. § 8. Recte eam Crevierius expunxit; qui insuper observat, vel hic numerum justo majorem esse, vel numerum cæsorum in pugna justo minorem. In proxime enim præcedentibus dictum esse, Statiellates in prœlio multo majorem civium numerum amisisse, quam superesset.

§ 5 *Statiellates, qui uni*] Editi ante Gruter. *Statellates.* Vide ad cap. 7. § 3.

§ 7 *Quas ob res placere senatui, M. Popillium*] Suspicor legendum, *Quas ob res S. C. factum est, placere senatui, &c.* Dixit enim, atrox res visa senatui est, Statellates Ligures, deditos in fidem populi Romani, armis et libertate spoliatos esse. Quare S. C. factum est, placere senatui, M. Popillium consulem Ligures in libertatem restituere, &c. De hoc S. C. ita paulo post c. 9. ‘ Postulare a Patribus, ut S. C. in se factum tolli juberent.’ Hæc autem verba, *ob eas res placere senatui, ut, &c.* solennia esse senatusconsultorum, adparet ex senatusconsultis Philippicarum apud Ciceronem. *Sigon.* Scriptus *Quas ob res placere senatui.* Sigonius ex conjectura *Quam ob rem senatusconsultum factum est, placere.* Hujus partem adoptarunt, partem neglexerunt vulgatæ architecti. Ego vero et in scripto delere malim τὸ *senatui:* tantum abest, ut deesse aliquid putem, aut

non intelligam senatusconsultum factum esse, etsi factum esse non exprimatur. *J. F. Gron.* Vulgatæ architecti, de quibus Gronovius hic, vel potius ipse Sigonius in contextu Liviano edi curavit, *Quas ob res senatusconsultum factum est, senatui placere.* In prioribus Scholiorum Sigonii edd. conjectura ejus operarum errore ita proponitur: *Quam ob res senatusconsultum.* Quod eo inscio postea ab aliis emendatum est *Quam ob rem*, quum ipse potius conjicere voluisse videatur *Quas ob res*, tum quia in contextu ita edidit, tum quia in hoc scholio *ob eas res* sollemnia senatusconsultorum verba esse agnoscit: quare ita in scholio ejus emendavi. Formulam *Quas ob res* inlustravit Brisson. de Form. II. 172. alteram *placere senatui* ibid. pag. 194.

§ 8 *Arma quoque tempore fieri in ea gente*] Corrige *Arma primo quoque tempore fieri.* Nam de consule paulo ante dixit, 'At ille arma omnibus ademit.' Quæ ergo arma a consule Liguribus adempta fuerant, ea primo quoque tempore fieri censuit senatus, et factum consulis improbavit. Nota dicendi forma est. *Sigon.* Credo *finiri.* Nec enim sensus alioquin est. XXV. 34. 'Tempus esse id jam agi, ut bellum in Hispania finiretur.' Et sic quoque legendum videtur XLIV. 34. 'Aut victoria egregia, aut morte memorabili finituros bellum:' non *inituros*, ut vulgo. *Jac. Gronov.* Formula *primo quoque tempore* innumeris locis apud Livium obcurrit. Vide II. 48. III. 40. lib. XL. capp. 26. 28. 29. lib. XLII. capp. 18. 27. 28. lib. XLIII. capp. 7. 8. 11. 12. 16. lib. XLIV. capp. 17. 21. 28. XLV. 17. et alibi. Similiter *primo quoque die.* Vide ad IV. 58. § 8. Expositio vero verbi *fieri*, quam Sigonius dedit, ferri nequit. Si enim id vellet Livius, non opus fuisset, nova arma fieri, quum ademta reddi possent. Crevierius opinatur, ideo senatum jussisse arma fieri in ea gente, ut rescinderet id, quod fecerat consul, qui non tantum arma Statiellatibus ademerat, sed procul dubio nova etiam fabricari vetuerat. Gronovius *finiri* pro *fieri* scribendum conjicit, et *arma finiri* pro bellum finiri accipit. 'Finire bellum' dixit etiam XXVIII. 7. 'Quum de finiendo Ætolico bello ageretur.' Verum quamvis *arma* pro bello, præsertim apud poëtas, sæpe ponantur, exemplum tamen ex prosaico scriptore requiro, unde 'finire arma' eo sensu usurpari constet. Locus nondum sanus videtur.

Vincendo obpugnantes] J. Clericus conjecit, scribendum *pugnantes.* Non enim de oppugnatione urbium aut castrorum agi: quod probavit Crevierius.

CAP. IX. § 1 *Qua ferocia animi usus erat in Liguribus*] Pro in Ligures, adversus Ligures. Supra v. 11. 'Minime convenire, quibus iratos quisque Deos precatus sit, in iis sua potestate non uti.' Val. Max. v. 1. 1. 'Clementia in Perse usus est.' Similiter Sallust. Catil. c. 52. § 3. 'Cavere ab illis, quam, quid in illis statuamus, consultare:' et § 12. 'Sint sane liberales ex sociorum fortunis, sint misericordes in furibus ærarii:' ubi vide Cortium, et Burm. ad Ovid. Met. IX. 274. Adde quæ notavi ad XXVIII. 43. § 8.

§ 2 *Infestus prætoribus, Romam rediit*] Lege *prætori.* A. enim Atilium intelligit. Itaque addit, 'Invectus est in prætorem, qui adversus se pro hostibus senatusconsultum fecisset.' *Sigonius.*

§ 3 *Ob bello rem bene gestam*] Ita ultima Gruteri ed. eamque secutæ recentiores. Priores legunt *ob rem bello bene gestam;* quod sine caussa loco motum restitui.

§ 5 *Quam absentes ex literis*] Lege, *quam absenti sibi ex literis de bene gesta rep. missis dec. deb., præsenti honoris.* J. F. Gron. Pithœus, teste Hearnio,

conjecit *absente se ex literis*, et mox *præsente honoris*. Posses etiam, *quam absentis ex literis, de bene gesta repub. missis, dec. deb., præsenti sibi honoris*. Doujatius vulgatum tuetur, et *absentes* intelligit, nempe a se consule, sive ab eo loco, ubi ipse erat. Nec displicere videtur Crevierio, qui notat tam abfuisse senatum a Popillio, quam Popillium ab senatu. Ambo vero non adverterunt Gronov. etiam *præsenti*, pro *præsentes*, emendasse.

§ 6 *In provinciam rediit*] Ita Gronov. a. 1665. edidit, et ejus exemplo reliqui. Priores omnes *redit*. Vide ad XXXVI. 35. § 2.

§ 8 *Prætores deinde facti*] *Exinde* edd. ante D. Heinsii Elzevirianam, quod restitui. Supra XXXI. 4. 'Prætores exinde facti Q. Minucius Rufus,' &c. XXXVII. 47. 'Prætores exinde facti duo Q. Fabii,' &c. XL. 35. 'Prætores exinde facti Ti. Sempronius Gracchus,' &c.

M. Junius Pœnus] *Pennus*, ut ante. *Sigon.* Vide ad XXIX. 11. § 13.

C. Memmius iterum] Primam illius prætoram Pighius ex verosimili conjectura ponit in a. IDLXXVIII. cujus anni comitia et nomina prætorum lib. XLI. desiderantur. *Duk.*

CAP. X. § 1 *L. Postumius Albinus*] *A. Postumius* ex censura Capitolina, et Livio supra XLI. 27. *Sigon.* Hanc conjecturam recepi. Receperat etiam Sigonius; sed seqnentes priorem lectionem male revocarunt. *L. Postumius Albinus* hoc anno consul fuit. Supra XLI. 28. XLII. 1. Hinc censuram gerere non potuit. A. autem et L. Postumii Albini fratres fuisse videntur; ambo enim in fastis dicuntur *A. F. A. N.*

§ 2 *Ducenta sexaginta novem millia et quindecim*] Epitome hujus lib. numerat *ducenta quinquaginta septem millia ducenta triginta unum*, quæ qua ratione commode in concordiam redigantur, non video. Pighius in Annal. ad a. IDLXXIX. p. 356. veriorem pronunciat lectionem Epitomes, ea motus ratione, quod Livius subjungat, civium numerum numerum 'multo minorem' solito fuisse. Lustro autem priore, ut testatur auctor Epit. l. XLI. 'Censa sunt civium capita ducenta septuaginta tria millia ducenta quadraginta quatnor.' At mihi dubium est, uter numerus verior sit: eo enim, quem Epit. libri præcedentis edit, minor est, non modo quam Epitome hujus libri, sed et ipse Livius hic præfert: neque Livius 'multo,' sed 'aliquanto minorem' fuisse tradit. Sufficere igitur videtur, quatuor millibus et quod excurrit minorem civium numerum hoc, quam proximo, lustro censum fuisse.

§ 3 *Ne quis eorum Romæ, sed omnes in civitatibus suis censerentur*] Ita primus Curio edidit. Et tale quid sensus exigit. Priores typis excusi legunt *Romæ, et omnes*. Solent autem voculæ *et* ac *sed* in Mss. confundi. Vide ad XL. 58. § 1. Forte tamen minori mutatione legi potest *Romæ, at omnes*. Hæ autem particulæ similiter a librariis confundnntur. Vide ad XXXVI. 35. § 7.

§ 4 *Neque ab altero notatum probavit*] Corrigo, *neque ab altero notatum alter probavit*. Sic XLV. 15. 'Neque ullius, quem alter notaret, ab altero levata iguominia.' Hac de ratione censoria sic Cicero pro Cluent. c. 43. 'Atqui ipsi inter se censores sua judicia tanta esse arbitrantur, ut alter alterius judicium non modo reprehendat, sed etiam rescindat; ut alter de senatu movere velit, alter retineat; alter in ærarios referri, aut tribu moveri jubeat, alter vetet.' *Sigon.* Vox *alter*, quam Sigonius addidit, operarum neglegentia in una tantum deest ed. Basil. 1554.

§ 5 *Annos sex post, quam voverat*] Jac. Perizon. in margine Livii scribendum conjicit *annos octo*. Voverat ædem consulibus A. Postumio Albino Lusco et C. Calpurnio Pisone.

Vide XL. 40. conlato c. 35. Illi autem secundum Fastos Capitol. consulatum obtinuerunt an. IↃLXXIII. nunc vero dedicatur L. Postumio Albino et M. Popillio Lænate consulibus, qui in iisdem Fastis est a. IↃLXXX. Inter utrumque annum intersunt sex medii anni, et nihil in Livio mutandum erit, si in numerandis annis omittamus et illum, quo vota, et illum, quo dedicata ædes est. Ita Livium numerare solitum fuisse, docet Sigon. ad XXV. 15. § 19. et XL. 52. § 4. Vide etiam quæ dixi ad XXXIII. 44. § 2. XXXIV. 44. § 2. et XXXVIII. 52. § 7. Sunt tamen etiam exempla, ubi alterum terminum numero comprehendere Livius solet. Vide ad IV. 20. § 8. et XXXIV. 1. § 3. Ad priorem autem Livii locum alii docuerunt, eum interdum utrumque terminum numerasse; quod etiam exemplis probare conatur Dodwell. de Cyclis Diss. x. § 26. pag. 493. ubi docet 'tertium annum,' 'diem' vocari, licet inter utrumque terminum unus tantum dies medius sit. Exemplis ejus adde alia Livii lib. XLIV. capp. 3. 4. 5. XLV. 1. § 6. cap. 9. § 3. Video quid Perizon. in errorem induxerit, ut ita emendaret. Primo enim numeravit alterutrum tantum annum, quo ædes vel vota vel dedicata est; deinde dedicationem retulit in annum sequentem, quo C. Popillius Lænas et P. Ælius Ligus consules fuere, quia eorum creationem Livius jam cap. præc. memoravit. At posterius male. Cn. Sicinius, qui eodem tempore prætnram, quo illi consulatum, obtinuit, postea hoc cap. adhuc 'prætor designatus' vocatur; et ulterius eodem cap. sequitur, 'Principium insequentis anni, quo C. Popillius et P. Ælius fuerunt consules, residuas contentiones ex priore anno habuit.' Inde autem demum gesta istius anni referre incipit.

Et scenicos ludos per quatriduum] Voverat ludos Jovi optimo maximo et ædem Fortunæ Equestri, XL. 40. Ludos Jovi fecit in consulatu, XL. 45. Hi, quos nunc edit, fuerunt ludi dedicationis ædis Fortunæ Equestris: nam, dedicationis templorum caussa ludos fieri, mos erat. Vide XL. 52. *Duker.*

§ 6 *In locum ejus subfectus A. Postumius Albinus*] Non intelligo A. Postumium virum consularem, hujusque lustri censorem. Vix enim verisimile videtur, sacerdotium illud, licet inter præcipua sacerdotia Romæ habitum fuerit, nunc demum in virum provectæ ætatis tantæque dignitatis conferri: sed intelligi potest alius, quem Cic. Academ. IV. 45. prætorem fuisse refert P. Scipione et M. Marcello consulibus, sive a. IↃLXXXXVIII. consulem vero cum Lucullo, sive a. IↃCII.

§ 8 *C. Sicinius prætor designatus, cum imperio in Apuliam missus*] Sigon. Disput. Poster. cum Gruchio p. 748. hoc non 'imperium magistratus,' sed 'imperium militare' fuisse contendit, quia Sicinius magistratum nondum inierat, sed tantum prætor designatus erat. Respondit ei Gruchius cap. 33. Refutat. ad Poster. Sigonii Disput. Quæ Sigonius cap. ult. de Lege Curiata reponit, non videntur evertere sententiam Gruchii. *Duker. C. Sicinius* operarum errore primæ exhibuerunt Gruteri edd. pro quo Hearne et Crevier. recte restituerunt *Cn. Sicinius*, ut habent edd. antiquiores. Et ita vocatur cap. præc. et mox hoc ipso cap.

§ 11 *Incœpto perstabant*] Dividendæ voces sunt *in cœpto*. Et XLV. 15. 'in bene cœpto perseverare' ait. *Sigon.* Etiam conjici potest *in incepto*. XXXII. 23. 'Pertinacius Quintius in incepto perstabat.' Adde Jac. Gronov. ad VIII. 33. *Duker. In cœpto*, divisis vocibus, ut Sigonius scribendum monuit, omnes edd. ante Basil. a. 1554. quæ librariorum lapsu una voce *incœpto* dedit.

§ 15 *Consules, ob ea irati senatui, Latinis feriis*] Non moverem, si hæc verba caussis irarum statim subjicerentur, non interjectis, quæ de provinciis prætorum proxime præcedunt. Nunc suspicor ab Livio relictum *Consules obirati senatui*. Quo verbo usus et I. 31. 'Aut Romana sacra susceperant, aut fortunæ, ut fit, obirati, cultum reliquerant Deum.' Seneca de Tranq. Anim. cap. 2. 'Et ex hac deinde aversatione alienorum processuum et suorum desperatione obirascens fortunæ animus, et de sæculo querens.' Appuleius in Apologia p. 275. ed. Elmenh. 'Cum etiam hi, qui sibi delicti alicujus conscii sunt, tamen, cum male audiunt, commoveantur et obirascantur.' Est et apud Cicer. ad Attic. VI. 3. 'obiratio.' Prorsus τὸ *ea* insiticium ab ignorantibus id verbum videtur. *J. F. Gron.* Appul. in Florid. pag. 357. 'Summum argumentum amoris frequentibus delectari, cessantibus obirasci.' Gronovio adversari videtur Perizon. qui ad marginem Livii notavit, quæ de provinciis interponuntur, per occasionem dicta esse, quia et illis supplementum negatum fuit æque ac consulibus. Verba igitur 'Prætoribus quoque in Hispaniam, &c. Sp. Cluvius Sardiniam' quasi per parenthesin interjecta esse, et ad ea quæ verba illa præcedunt, referendum quod sequitur *Consules ob ea irati senatui: ob ea*, nempe quod provincia Macedonia, et vel novos exercitus, vel supplementum veteribus scribere negaretur. At Gronovii emendationem probavit Græv̈ius ad Cic. ad Att. VI. 3.

In provinciam abituros se denunciarunt] Ita Frob. ed. 1535. sed prima legit *abituros esse denunciarunt* sine pronomine, quod commode intelligi potest. Supra hoc cap. 'Præ se ferens, si quid decernerent, intercessurum, collegam deterruit.' Et deinde, 'Macedoniam decreturos negant, ni de M. Popillio referretur.' c. 17. 'Facturum pollicitus proficiscitur.' c. 24. 'Si aliquid possent Masinissæ honoris caussa, et fecisse, et facturos esse.' c. 26. 'Pollicitosque, omnia, quæ populus Romanus imperasset, præstaturos.' c. 38. 'Singulis enim civitatibus de se ipsis consulendi potestatem facturos.' c. 55. 'Ne Romani quidem abnuunt, magna sua cum clade fuisse pugnaturos.' XLIII. 16. 'Juravit, si collega damnatus esset, comitem exsilii ejus futurum.' XLIV. 14. 'Iis pollicitum, deprecatorem apud senatum futurum.' XLV. 13. 'Masinissam meminisse, regnum a populo Romano partum, auctumque, et multiplicatum habere.' c. 44. 'Quum prætor senatum ei, si velit, eo die daturum dixisset.' Eodem cap. 'Responsum est, legatos ad rem inspiciendam missuros.' Vide Gronov. ad XL. 42. § 3. et quæ notavi ad I. 23. § 5.

CAP. XI. § 3 *Supra quam ne optare quidem auderet*] Addendam esse vocem *quidquam*, monet Crevierius.

Ut Persei conatis obviam iret] Observat Doujatius, Livium minus usitata inflexione *conatis* dixisse pro *conatibus*. Eadem etiam utitur XXI. 50. 'Statum deinde insulæ et Karthaginiensium conata exposuit.' Et ita Silius, perpetuus Livii imitator, XII. 434. 'Verterat et mentem Tyria ad conata Tarentus.' Cæsar Bell. Gall. I. 3. 'Perfacile factu esse illis probat, conata perficere.' Vide Nic. Heinsium ad Vell. Paterc. II. 35. et Vorstii Indic. Corn. Nepot. voce 'Conata.'

§ 5 *Jamjam primum alere ac fovere*] Lege *tanquam primum alere*. Lib. XXXIV. c. 58. 'Quandoquidem, inquit, honesta pensamus, sicut aut sola aut prima pensari decet.' *J. F. Gronov.* Non adsequor, cur hoc loquendi genus durius, quam pro Liviana elegantia, Crevierio visum sit.

§ 6 *Usu belli jam inde a puero*] Ita

edidit Jac. Gronov. 1679. operarum errore omissa majori distinctione post vocem *belli;* quam non modo servant priores editores, sed ipse etiam in minori ed. quæ eodem tempore lucem vidit. Distinctionem etiam omiserunt Clericus et Crevierius: quorum hic insuper majorem interpunctionem post vocem *contubernio* interposuit.

§ 9 *Quæ longo tempore, multis magnisque meritis pararetur, auctoritatem*] Ita demum inveni in ed. Basil. 1554. Priores præferunt *pareretur:* quod non est, cur displicere debeat. 'Parere' passim pro adquirere, nancisci, consequi adhibetur. VI. 25. 'Sibi gloriam ingentem peperit.' XXI. 63. 'Res, &c. invidiam apud nobilitatem suasori legis Flaminio, favorem apud plebem alternmque inde consulatum peperit.' XXX. 14. 'Multo majus decus, majoremque victoriam sibi peperit, quam nos Syphacc victo habemus.' XXXIV. 44. 'Gratiam ingentem apud eum ordinem pepererunt.' XLII. 61. 'Similem gloriam ex hoste pariendi occasionem optabant.' Vide Duker. ad Livii XXVII. 45. § 5. et Bentl. ad Ter. Eun. I. 2. 69. Solent autem verba 'parere' et 'parare' passim confundi. Vide ad v. 6. § 1.

CAP. XII. § 1 *Nam apud Græciæ atque Asiæ civitates vereri majestatem ejus omnes*] Vulgatum defendi posse, haud ignoro. Vide tamen an præstet, una voce deleta legi *Nam Græciæ atque Asiæ civitates vereri majestatem ejus omnes.* Infra c. 13. 'Cernebam nobilissimas Asiæ et Græciæ civitates, in dies magis nudantes judicia sua.' c. 44. 'Omnibus civitatibus Græciæ atque Asiæ curæ erat, quid Persei legati, quid Eumenes in senatu egisset.' Insuper *Asiæ cives* ed. princeps, pro quo proxima 1535. *civitates* reposuit.

§ 3 *Seleuci filiam duxisse eum*] Philopatoris, qui fuit Antiochi Magni filius, Demetrii Soteris pater. Nomen ejus Laodice. Marmor Arundellianum p. 277. Ὁ δῆμος ὁ Δηλίων βασίλισσαν Λαοδίκην βασιλέως Σελεύκου, γυναῖκα δὲ βασιλέως Πέρσεως, ἀρετῆς ἕνεκεν καὶ εὐσεβείας τῆς περὶ τὸ ἱερὸν καὶ εὐνοίας εἰς τὸν δῆμον τῶν Δηλίων. Hinc potest juvari Seldenus, qui notat Laodicen aut hujus uxorem, aut illius filiam alibi occurrere, se non meminisse: uxorem autem Persei, sed sine nomine, appellari Plutarcho in vita Paulli p. 269. Ex Livio tanto amplius scimus, Seleuci filiam fuisse. *J. F. Gronov.* Sponsam Persei Laodicen dictam esse, omisso tamen patris nomine, monet etiam Polyb. Exc. Legat. num. LX. ex ed. Gronovii p. 1224. nam in prima Ursini non habentur. Καὶ γὰρ ξύλων πλῆθος εἰς ναυπηγίαν ἐδίδοτο παρὰ τοῦ Περσέως τοῖς Ῥοδίοις· καὶ στελγίδα χρυσῆν ἑκάστῳ τῶν * φρακτήτων ἐδεδώρητο, τῶν νεωστὶ νενυμφαγωγηκότων αὐτῷ τὴν Λαοδίκην. Ad quem locum jam Ursinus hunc Livii laudavit. Forte ibi legendum στελγίδα χρυσῆν ἑκάστῳ τῶν καταφράκτων ἐδεδώρητο, quod redderem *strigilem aureum cuilibet cataphractorum equitum donaverat:* στελγίδα ibi vertitur nunc *tæniam.* Hæc autem uxor Laodice diversa fuisse videtur ab illa quam post patris mortem manu sua occidisse dicitur c. 5.

Sororem dedisse Prusiæ precanti ac oranti] Legendum *et oranti.* Vide ad X. 36. § 17. Prusiam Persei sororem uxorem habuisse, Livius etiam innuit c. 29. Hæc autem prima ejus uxor fuisse videtur, ex qua suscepit filium Nicomedem, patri in regno succedentem. Postea enim et aliam uxorem duxit, Diegyllis Thracis filiam; unde sustulit liberos, quorum caussa ex priori natum Nicomedem interficere voluit: sed is patrem occupans interfecit. Vide Justin. XXXIV. 4. et Appian. in Mithrid. pagg. 172. et 174. Ex hac posteriori uxore procreatus videtur Prusias, cognominatus 'Monodes;' de quo vide Valer.

Max. I. 8. ext. 12. et Fest. voce 'Monodes.' Vide ad Epit. l. L.

§ 4 *Utrasque nuptias gratulatione, &c.*] Appianus, Διέβαλλε δὲ αὐτοῦ καὶ τὰς ἐπιγαμίας βασιλικὰς ἄμφω γενομένας, καὶ τὰς νυμφαγωγίας ὅλῳ τῷ Ῥοδίων στόλῳ παραπεμφθείσας. *Ursinus.* Est in Appiani Legat. XXV. qui sine dubio e Polybio descripsit. Nam eadem, quæ Appianus, quod recte animadvertit Ursinus, habet etiam Livius; hic autem Polybium interpretatus est, non Appianum. Sed Livius hic *auspices* de suo, orationis hoc quasi emblemate exornandæ caussa, videtur addidisse, ad auspices, qui apud Romanos ad nuptias adhibebantur, respiciens; a quibus tamen sponsas ad sponsos deductas fuisse, ut apud Græcos ab iis qui νυμφαγωγοὶ dicebantur, fortassis nusquam traditum est. Nec valde usitatum genus loquendi est 'nuptias deductas esse,' pro sponsas deductas esse; nam ita interpretatus est Græca Polybii τὰς νυμφαγωγίας παραπεμφθείσας. *Duk.* De auspicibus in nuptiis vide Brisson. de Rit. Nupt. p. 37. et Hotom. de Vet. Rit. Nupt. c. 2.

§ 6 *Altero ad Sidenum, augustissimo et celeberrimo in templo, tertio Delphis*] Videtur legendum *ad Delum* ex Suida voce Περσεὺς, qui de Perseo ait, καὶ τούτων ἐξετίθει προγραφὰς εἴς τε Δῆλον καὶ Δελφούς. *Sigon.* Locus Suidæ, a Sigonio laudatus, descriptus est ex Polyb. cujus fragmentum exstat in Excerpt. Peiresc. p. 1440. Verum ex eo, æque atque ex Suida, inspecto patet, hue non pertinere. Narrat enim Polybius, Persea post mortem patris, renovata cum Romanis amicitia, Græcos omnibus modis sibi conciliare conatum esse, ideoque eos, qui vel æris alieni caussa, vel judicio damnati, vel ob majestatis crimina ex Macedonia profugerant, revocasse, et edicta de ea re proposuisse εἴς τε Δῆλον, καὶ Δελφοὺς, καὶ τὸ τῆς Ἰτωνίας Ἀθηνᾶς ἱερόν. Ita enim plenius, quam Suidas, locum Polybii exhibet cod. Peiresc. nisi quod præferat τῆς Σιτωνίας Ἀθηνᾶς, perperam in voce sequenti repetita ultima articuli τῆς litera, pro quo recte Ἰτωνίας legit Valesius. Licet autem de alia re Polybius, de alia Livius agant, veram tamen puto Sigonii conjecturam, nisi forte legendum sit *ad insulam Delum*, pro *ad Sidenum*.

§ 7 *Suos honores, &c.*] Qui tamen postea, Attalo Eumenis fratre operam dante, restituti sunt. Vide Polyb. Exc. Peiresc. p. 1445. et Exc. Legat. num. LXXIV. De his honoribus vide etiam Vales. ad Exc. Peiresc.

§ 8 *In decem annos frumentum præparare*] Confer Plutarch. in Æmil. Paull. p. 259. Ceterum *præparatum* scribendum conjicit Crevier. et ex præcedentibus supplendum esse *habere*.

§ 9 *Ut decem millia mercenariorum*] Quem fugere potest, scribendum esse *decem millibus?* J. F. Gron. Recte. Forte olim per notas scriptum fuerat *ut X. ɔɔ*, vel *ut X. M.* quod perperam postea a librariis *ut decem millia* redditum est, pro *millibus*. Eos alibi sæpe ita errasse, vidimus ad XXV. 9. § 16. XXXII. 23. § 10. XXXVI. 1. § 8. Similiter eos in reddendis aliis numerorum notis lapsos esse, vidimus ad XL. 18. § 5. et XLII. 18. § 7. ut et in quibusvis vocibus per compendium scriptis ad X. 10. § 4. Aut. Perizon. ad marginem Livii notavit etiam legi posse *ut in decem millia*.

Ex metallis regiis] Id est, locis, unde metalla eruuntur, metallifodinis. Supra XXXIX. 24. 'Metalla etiam et vetera intermissa recoluit, et nova multis locis instituit.' XLII. 52. 'Se et pecuniam et frumentum, præter reditus metallorum, in decem annos seposuisse.' XLV. 18. 'Metalli quoque Macedonici, quod ingens vectigal erat, locationesque prædiorum rusticorum tolli placebat.' c. 29. 'Metalla

quoque auri et argenti non exerceri, ferri et æris permitti.' c. 30. 'Prima pars Bisaltas habet, fortissimos viros, et multas frugum proprietates, et metalla.' c. 40. 'Tantum pecuniæ partim ex fructu metallorum, partim ex vectigalibus aliis coacervatum fuerat.' Justin. l. VIII. c. 3. 'Auraria in Thessalia, argenti metalla in Thracia occupat.' Vide Goesii Indicem in Rei Agrar. Script. voce 'Metalla.' Pari modo Græci utuntur voce μέταλλα. Pausan. Att. c. 1. Ἔνθα ποτὲ Ἀθηναίοις ἦν ἀργύρου μέταλλα.

§ 10 *Vel tribus tantum exercitibus*] Corrigo *vel tribus tantis*: quo de dicendi genere libro priore dictum est. *Sigon.* Vide ad XXXIX. 44. § 3.

CAP. XIII. § 5 *Quum ille vobis bellum, vos ei securam pacem præstaretis*] Notari jubet hoc Muretus: verbum enim 'præstandi' non convenire ad utrumque. At ego aio, Livium scripsisse, *cum ille vobis bellum pararet, vos ei pacem præstaretis*. Cur ita? quia sequitur,' quamquam mihi quidem non parare, sed gerere pæne bellum videbatur.' Est enim correctio, tamquam minus, quam res est, dixisset. Oportuit igitur etiam eum dixisse, quod corrigit. *J. F. Gron.* Ut integræ vocis interjectio, ubi nulla lacuna adparet, eo tolerabilior videatur, cogitandum est partem hanc Livii ex unico cod. evulgatam esse; multisque de causis vocem ex cod. illo excidere potuisse, et passim voces ex quibusque codd. excidisse. Vide ad l. XXXVI. c. 19. § 13.

§ 6 *Abrupolim, socium atque amicum vestrum*] Appianus in Exc. Legat. num. XXV. Καὶ τῶν ὑμετέρων φίλων καὶ συμμάχων Ἀβρούπολιν μὲν ἀφῄρεται τὴν ἀρχήν· Ἀρθέταυρον δ' ἐν Ἰλλυριοῖς καὶ δυνάστην ἔκτεινεν ἐπιβουλεύσας, καὶ τοὺς ἐργασαμένους ὑποδέδεκται. Non est dubitandum, quin a Polybio sumserit Livius, unde Appianus etiam fere ad verbum accepit. *Ursin.* ad Exc. Legat. p. 121. De hoc, et Artetaro rursus est capp. 40. 41. Adde Sylburg. et Kuhn. ad Pausan. VII. 10. *Duk.* Prima et reliquæ edd. hic *Abrupolim* præferunt; sed capp. 40. et 41. omnes ante Sigonium *Abrypolim*. Veriorem autem esse hujus loci lectionem docent, quæ Ursin. ad Exc. Legat. p. 121. notavit. Fuisse hunc Abrupolim Σαπέων vel Σαπαίων βασιλέα, ex Pausan. in Achaic. c. 10. patet.

Artetarum Illyrium] Eum Ἀρθέταυρον ἐν Ἰλλυριοῖς δυνάστην vocat Appian. in Exc. Legat. num. XXV. p. 364. Si autem Ursini emendationem loci Pausaniæ, quam ad d. l. Appiani proponit, recipimus, Perseus Artetarum in exsilium pepulit, quem tamen interfectum esse Livius hic, infra capp. 40. 41. et Appian. referunt. Doujatius male *Aretarum* edidit, eumque a Polybio *Arthetærum* vocari dixit. At in Polyb. nulla ejus mentio occurrit. Forte scribere voluit, eum ita ab Appiano vocari. Verum ita errorem operarum in ed. Gronov. 1679. Ἀρθέταιρον pro Ἀρθέταυρον fideliter expressit.

§ 7 *Euersam*] Malo *Euercam*, quod nomen Græcum est. *H. Vales.* Conjecturam hanc Clericus in contextum recepit, quum tamen c. 40. *Euersam* servarit. Crevierius utrobique edidit *Euercam*. Sane εὐερκὴς nomen Græcum est; verum inde *Euercam* casu quarto formari nequit: ut enim a Græco Δημοσθένης Latini fecerunt *Demosthenem*, ita ab Εὐερκὴς faciendum erat *Euercem*.

Callicritum] Puto legendum *Callicratem*, quem nominat Pausanias in Laconicis [immo in Achaic. c. 10.] Achæorum res ad Romanos trahentem. *Ursin.* Fulvius legendum putat *Callicratem*, quem nominat Pausanias in Laconicis res ad Romanos trahentem. At Callicrates ille satis ex Polybio notus Achæus fuit; hi Thebani principes. *J. F. Gron.* Recte Gronov. *Callicritum* adversus Ursinum defendit. Non modo enim Callicrates ex

Polybio satis notus Achæus fuit, at hic memoratus dicitur Thebanus fuisse; verum etiam ex variis locis ejusdem Polybii constat, Callicratem Achæum finito bello Macedonico, quo Perseus a Romanis captus est, diu superfuisse. Vide Exc. Legat. num. XCIV. CV. et CXXXIX. et quidem paullo ante bellum Achaicum *κατὰ τὴν Ῥόδον τελευτῷ νόσῳ*, teste Pausan. in Achaic. cap. 12. At Callicritus, antequam bellum Macedonicum cum Perseo gereretur, interfectus erat, ut ex hoc loco, et c. 40. constat; et quidem tali casu, qui excusationi Persei, Thebanos illos 'naufragio periisse,' verisimilem prætextum præbere poterat. Vide c. 41. Quin etiam 'Callicritus' quidam Bœotorum legatus Romam missus memoratur apud Polyb. in Exc. Legat. num. XXXVIII. Formatur autem id nomen ut 'Theocritus,' 'Damocritus,' et plura similia.

Thebanos, principes civitatis] Forte *Thebanæ principes civitatis.* J. F. Gronovius.

§ 8 *Dolopiæ bella intulit*] Quot, quæso? haud dubie *bellum.* J. F. Gronov.

§ 11 *Vos videritis*] Vide Pricæum ad Euang. Matth. c. XXVII. vs. 4. N. Heins. ad Nas. ex Pont. I. 2. 9. et Burm. ad Petron. Satyr. c. 61.

CAP. XIV. § 3 *Exasperavit animos ferocia animi Harpali*] Lege *ferocia nimia Harpali.* J. F. Grou. Livium a repetendis vocibus, quibus modo usus erat, non abhorrere, multis exemplis me ad I. 3. § 9. docuisse memini. Hic tamen vulgatum displicet, et probo Gronovii conjecturam; sive error natus sit ex trajectione literarum, sive voci *nimia* male adhæserit litera ultima præced. *ferocia*, et contra ejus ultimam eliserit similitudo primæ in voce sequenti *Harpali.*

Harpali, qui princeps] Appianus Exc. Legat. num. XXV. *Ἁρπαλόν τε πεμφθέντα παρὰ Περσέως εἰς ἀντιλογίαν Εὐμένους καὶ Ῥοδίων τινὰ πρεσβευτήν. Ursin.* ad Exc. Legat. p. 122. Eodem *Harpali* nomine adpellatus est, qui cum pecunia Alexandri Athenas aufugit. Vide Justin. XIII. 5. Diod. Sic. XVII. 619. et Plutarch. in Phocion. 751. et in Demosth. 857. Ejus etiam meminit Dinarchus in Orat. contr. Demosth.

§ 6 *Et legatio Rhodiorum erat*] Videtur deesse *Inter cæteras et legatio Rhodiorum:* aut quid simile. *J. F. Gron.* Vir doctus malebat, *Et legationis Rhod. erat Satyrus princeps.* An forte *Et legatio Rhod. venerat, ac Satyrus princeps.*

§ 8 *Quod quum contigisset*] Aliter Appianus Legat. XXV. Senatus legatum Persei et Rhodiorum *βουλομένους εἰς ὄψιν τὸν Εὐμένη διελέγχειν, παρόντος μὲν ἔτι τοῦ Εὐμένους οὐ προσήκατο· μεταστάντος δὲ ἐδέξατο.* Si hoc verum est, hic particula negans excidit, et legendum est *non contigisset.* Prima syllaba vocis *contigisset* facile absumere potuit *τὸ non.* Duk.

Libertate intemperantius invecti] Lege *intemperanti.* Appianus ibid. *ἀγανακτοῦντες καὶ παῤῥησίᾳ χρώμενοι πλέον. J. F. Gron.*

§ 10 *Favorem apud Romanos fecit*] Forte *auxit.* Jam enim ante satis erat favorabilis. *J. F. Gron.*

CAP. XV. § 1 *Quanta eximia celeritate poterat*] Lege *quanta maxima.* Ut X. 29. 'Quanto maximo possent impetu incurrerent.' Et cap. 39. 'Quanta maxima vi possent, Cominium oppugnare.' Sic et Muretus. *J. F. Gron. Quantus maximus* passim apud Livium obvium est. Exempla obcurrunt XXII. 3. XXIII. 16. l. XXIV. capp. 22. 35. l. XXVII. capp. 41. 43. 49. lib. XXVIII. capp. 1. 36. XXX. 25. XXXVII. 59. XLII. 7. XLIV. 27. Vide etiam ad VII. 9. § 8. et IX. 10. § 10. Ex aliis exempla vide apud Burm. ad Suet. Cæs. c. 44. et Cortium ad Plinii III. 21. § 6. 'Quanta maxima celeritate' est apud Liv. XXI. 41. 'Quan-

ta maxima celeritate potui, in radicibus Alpium obvius fui.' XXVIII. 8. 'Eo, quanta maxima posset celeritate, tenderet.' XXXVI. 44. 'Ipse, quanta maxima celeritate potest, concitat naves.' Curt. IV. 8. 'Ad cujus interitum vindicandum, quanta maxima celeritate potuit, contendit.'

§ 3 *Ad Praxo hospitam*] Periz. ad marginem Livii adscripsit, *F. Πράξων erit nomen:* quo quid voluerit, non intelligo. *Praxo* est nomen muliebre, etiam infra obvium cap. 17. Eodem modo ut 'Archo' XL. 4. 'Sappho,' et similia.

§ 4 *Delphos adscensurum*] Similiter mox 'adscendentibus ad templum.' An tamen legendum *escensurum?* et mox *escendentibus?* Vide ad XXIX. 11. § 5.

Progressi cum Euandro] Forte *Prægressi.* J. F. Gron. Vide ad IX. 10. § 7.

§ 5 *Ad templum a Cirrha*] De *Cirrha*, utrum eadem sit, ac *Crissa*, an vero duo diversa oppida fuerint, vide Palmer. Græc. Antiq. l. VI. capp. 3. 4. Maasvic. ad Polyæn. Strateg. VI. 13. viros doctos ad Front. III. 7. § 6. et Histoir. de l'Academ. Royal. des Inscript. tom. III. p. 89.

Labe terræ in aliquantum altitudinis diruta erat] Non nihil dubito an Latine dicatur *aliquid in altitudinem diruere:* quia, quæ diruuntur, non in altitudinem, quasi specu et hiatu quodam, considunt, sed per planum disjiciuntur et disperguntur. Fortassis melius sit 'derupta erat.' XXXVIII. 2. 'Deruptior tumulus.' XXXIX. 2. 'Rupes deruptæ.' Vel 'desederat.' Cic. de Divin. I. 35. 'Ut multa oppida corruerint, multis locis labes factæ sint, terræque desederint:' et c. 43. 'Labes agri Privernatis, quum in infinitam altitudinem terra desedisset.' Liv. XXX. 2. 'Arpini campestro agro terra in ingentem sinum consederat.' XXXII. 4. 'Terra Velitris trium jugerum spatio caverna ingenti desederat.' *Duk.* Lib. XXX. c. 38. 'In Veliterno agro terra ingentibus cavernis consedit:' 'Labes terræ,' ut apud Justin. XXX. 4. 'Idem motus terræ Rhodum multasque alias civitates gravi ruinarum labe concussit.' Vide Brisson. Lexic. ea voce.

§ 7 *Primo a mari circumfusa turba*] An *Primo agmine circumfusa?* J. F. Gron. Pro *Primo a mari* non legerem hic cum viro celeb. *Primo agmine:* nam venerunt a Cirra, maritimo loco, ut est in præcedentibus: ideo dicit *a mari.* Sequitur etiam *deinde*, quæ vox respondet *τῷ primo* adverbialiter posito. *L. Bos.* Adversus Gronovium vulgatam scripturam defendunt etiam Doujatius et Crevierius. Et recte. Cirrha enim ad mare sita navale erat Delphensium. Pausan. in Phocic. c. 37. Ἐς δὲ Κίρραν τὸ ἐπίνειον Δελφῶν ὁδὸς μὲν σταδίων ἑξήκοντά ἐστιν ἐκ Δελφῶν, Quod autem Appian. Exc. Legat. num. XXV. dicit ἐκ Κίρρας ἐς Δελφοὺς ἀνέβαινε, id Plutarch. de Fratern. Am. p. 489. (quem locum opportune observavit Crevier.) vocat, αἰσθόμενοι βαδίζοντα πρὸς τὸν θεὸν ἀπὸ θαλάσσης. Quomodo tamen Gronov. qui passim cavere solet, ne Livius voces, quibus modo usus est, repetat, hic *Primo agmine* emendare potuit, quum mox sequatur *agmen?*

§ 8 *Cum quo institutus regi sermo erat*] Ita primus edidit Vascos. At priores legunt *regis sermo*, perperam prioris vocis fini adhærente litera initiali sequentis. Vide ad XXVIII. 25. § 2. *Institutus regi* pro a rege. Vide ad VI. 11. § 4.

§ 9 *Altero humerus sopitus*] 'Sopitum' dicit Livius id, cui sensus ablatus est, propterea, quod somno consopiti nihil sentimus. Iterum cap. seq. 'Tollentes sopitum vulnere ac nihil sentientem.' *Turnebus*, Advers. XXX. 32. Supra I. 41. 'Jubet bono animo esse, sopitum fuisse regem subito ictu.' VIII. 6. 'Inpactus imo ita est saxo, ut sopiretur.' Quæ loca

et aliorum alia laudat Gronov. Obs. IV. 8. 120.

Ex semita proclivi in declive, &c.] Mihi *et* ante *ceteri* delendum, et locus ita distinguendus videtur: *altero humerus sopitus. Ex semita proclivi i. d. m. s. p. j. saxis congestis, ceteri quidem.* Duk. Jac. Periz. ad oram Livii emendat et distinguit, *sopitus. Ex semita proclivi i. d. m. s. p. j. saxis congestis, et ceteri quidem e. a. et s. p. cadentem videre, diffuguunt, P. c. i. m. a. p. regem, et latrones, &c. in juga Parnassi refugerunt.* Sane interpunctio hæc melior est, et vel cum Dukero particula *et* delenda est ante *ceteri*, vel cum Perizonio inserenda ante *latrones*, ut verba cohæreant. Præterea redundare credit Crevierius vel *proclivi*, vel *in declive*.

CAP. XVI. § 1 *In jugum Parnassi refugerunt*] Ita demum J. F. Gronov. edidit, quem recentiores secuti sunt. Superiores omnes unico sibilo hic et mox scribunt *Parnasi;* quam orthographiam restitui. Vide quæ notavi ad Silii XV. 311. Adde Casaub. ad Persii prologum vs. 2. et Broukhus. ad Prop. II. 23. 13.

§ 9 *Dissimulare et tacite habere id patique*] Forte *tacitum habere id patique*. Supra VII. 1. 'Non patientibus tacitum tribunis, quod pro consule uno plebeio tres patricios magistratus, &c. nobilitas sibi sumsisset.' Et ita 'tacitum ferre,' de quo vide Gronov. ad I. 50. § 9.

Quin uxoris petendæ præmaturam festinationem] Sic Plutarch. in Apophthegm. p. 184. Ὁ δὲ Εὐμενὴς φιλοφρόνως ἀσπασάμενος αὐτὸν, καὶ πρὸς τὸ οὖς εἰπών· Μὴ σπεῦδε γῆμαι πρὶν τελευτήσαντα ἴδῃς. *Sigon.* Uxor illa erat Ariarathis Cappadociæ regis filia. Vide Liv. XXXVIII. 39. et XLII. 29. Adpellabatur autem Stratonice. Strabo XIII. 624. et Plutarch. de Frat. Amor. pag. 489.

CAP. XVII. § 1 *C. Valerius ex Græcia, qui legatus ad visendum*] Forte *quo legatus ad visendum statum regionis ejus missus erat.*

§ 2 *Et L. Rammium Brundisinum*] Ita hic et passim ultimis quinque Livii libris editur, quum in præcedentibus olim constanter vulgatum sit *Brundusium* et *Brundusinus*. Utroque modo hæc nomina prolata fuisse, satis constat: sed, ut hic scribitur, in plerorumque auctorum optimis et antiquissimis membranis exaratum obcurrit. De Livianis vide ad X. 1. § 4. XXI. 48. § 9. XXIII. 33. § 4. XXIV. 10. § 4. c. 11. § 3. c. 13. § 5. XXXII. 9. § 6. XXXV. 24. § 7. XXXVII. 4. § 1. et alibi: de aliis vide N. Heinsium ad Silii VIII. 576. et Burm. ad Suet. Cæs. c. 34. Ceterum, quem Livius *L. Rammium* vocat, Ἐββένιος dicitur apud App. in Exc. Legat. num. XXV. ubi vide Ursinum, ex quo c. 41. Ἐρέννιος laudatur.

§ 7 *Aut satis efficacia ad rem peragendam, aut tuta ad rem celandam dentur*] Non sit religio delere τὸ *rem* posteriore loco: quod sæpius jam ex veterum librorum auctoritate fecimus. Non ovum ovo similius, atque præsentibus verbis illud XXXIII. 28. 'Non tam idoneum ad celandam rem eum videri sibi, quam ad augendam rem fuerit.' Sic enim prima ed. Gelenius recte alterum delevit. Forte et malis *efficax, tutum, detur.* J. F. Gron. Si quis Gronovii sententiæ subscribere malit, per me licebit. Vide ad II. 18. § 2. unde etiam præsidium petere poterunt, qui vulgatum defendendum credent. Certe id æque concoquo, quam illud Cic. de Inv. II. 30. 'Ab utroque ex omnibus partibus honestatis, et ex omnibus utilitatis partibus, exemplis, signis, ratiocinando, quid cujusque officii, juris, potestatis sit, quæri oportebit.' Ita in duobus codd. se reperisse, idque imminuere ac refingere ad placitum Gruteri non audere, testatur Jac. Gronov. Præterea servari etiam possunt *efficacia, tuta, dentur,* licet re-

nenum numero singulari præcedat, et numero eodem etiam sequatur. Similia alia vide ad XXXIII. 24. § 6. et apud Arntzen. ad Plinii Paneg. XII. 4.

CAP. XVIII. § 3 *Classem adpellere tuto, et copias per commoda exponere*] *Percommode:* respondet enim voci *tuto*. Sigon. *Per commodum* primæ edd. *percommodum* una voce Basil. 1539. *per commoda* Basil. 1554. Si itaque Sigonius primas edd. consuluisset, nulla opus esse vidisset conjectura, sed tantum revocandam priscam lectionem *per commodum*, ut postea a viris doctis factum est. Vide Gronov. ad XXX. 29. § 3.

§ 4 *Quum primum tuto potuit*] Clericus *quam primum*. Utrum vero ita dedita opera ediderit, an vero lectio illa typothetarum errori tribuenda sit, dubito. Vulgatum tamen servandum judicans priscarum edd. scripturam revocavi.

§ 6 *Ad exercitum daretur: tria millia, &c. in Romanas legiones, in socialem*] Ita primus interpunxit Vascosanus, et post eum reliqui. Antiquiores hoc modo distinguebant: *ut supplementum sibi ad exercitum daretur tria millia peditum, centum et quinquaginta equites in Romanas legiones: in socialem exercitum, &c.* quod iterum adoptavi. Ita *supplementum tria millia peditum, centum et quinquaginta equites* dictum erit per adpositionem. Vide ad XL. 36. § 8. In vulgata lectione illud incommodi est, quod *imperare sociis jussi* ad supplementum quidem exercitus socialis, non vero legionum Romanarum, referri possit; cui ut subcurreret, Crevierius post voces *centum et quinquaginta equites* supplendum vel legendum putabat *scribere*.

§ 7 *Et trecenti equites, imperare sociis jussi*] Omnes priores edd. per notas numerales dederunt *et CCC. equites:* pro quo Gruteriana ultima dedit *et trecenti equites*. Id secuti editores concoquere potuerunt usque ad Crevierium, qui recte *et trecentos equites* emendavit. Idem etiam Dukero in mentem venit.

In Hispanias cum prætoribus novis portatum est] Ita primæ edd. Postea Modius operarum aberratione *in Hispanis* vulgavit, quod retinuerunt priores edd. Gruteri: at in postrema refinxit *in Hispania:* pro quo recte Gronov. in curis prioribus ex edd. antiqq. *in Hispanias* legendum monuit.

CAP. XIX. § 1 *Tribunus plebis promulgavit, ut*] 'Promulgare' simpliciter pro legem, plebiscitum promulgare, alibi nondum observavi. Videtur igitur vox excidisse, ac legendum *tribunus plebis legem promulgavit*.

§ 2 *Quod factum tot annis post captam Capuam non fuerat*] Factum fuerat a. IDXLIV. biennio post Capuam captam, M. Cornelio Cethego et P. Sempronio Tuditano censoribus. l. XXVII. c. 11. 'Hi censores ut agrum Campanum fruendum locarent, ex auctoritate Patrum latum in plebem est, plebesque scivit.' Adde ibid. c. 3. Sed deinde videtur intermissum fuisse. *Duk.*

§ 3 *Legati Ariarathis*] *Ariaratis* primæ edd. sed recte adspirationem addidit Sigonius. Vide ad XXXVII. 31. § 4.

§ 6 *Decreverunt, ut Cn. Sicinius prætor ædes instructas locaret, ut filius regis*] Ita J. F. Gronovius edidit; sed lectio illa inter aberrationes operarum referenda videtur, quam tamen recentiores servarunt usque ad Crevier. qui ex priscis edd. *ubi filius* Livio reddidit. Doujatius verba *ut prætor ædes instructas locaret* Gallice reddit, *que le Préteur prit a loüage une maison garnie et meublée*, quasi invenisset *conduceret*, non *locaret*. Livius indicat senatum Cn. Sicinio prætori negotium dedisse, ut ædes omnigena supellectile a redemtoribus instrui curaret. *Locavit ædes instructas*, pro

instruendas, vel instructas præbendas.

Munera binum millium æris summæ in singulos missa] Forsitan alibi quoque sic loquitur Livius. Sed certum est, plerisque locis, quibus non solum de hac re, verum etiam de pecunia a triumphantibus in ærarium illata, et de præmiis publice datis agit, abesse vocem *summa*. Duk. Pighius in Annal. ad a. IↃLXXXI. 365. *munera bis denum millium æris* legendum censet: cujus emendationi non unam ob caussam calculum adjicere nequeo. Primo enim displicet genus loquendi *bis denum millium* pro vigenum millium. Caussam vide ad XXXIII. 4. § 5. et XXXVIII. 1. § 6. Præterea obcurrunt quidem nonnulla exempla extraordinariæ liberalitatis senatus Romani in legatos ad se missos: ita uni Apollonio, principi legatorum Antiochi, 'centum millium æris munus missum' legitur hoc lib. c. 6. verum is, præter stipendium legibus pacis pactum, adtulerat insuper donum 'vasa aurea quingentum pondo,' ejusque ratione Romani tantum donum principi legationis dedisse videntur; quem insuper in maximo apud Antiochum honore esse, amicissimumque populo Romano, qui in Syria fuerant, renunciaverant. Vide Perizon. de Ære Grav. § 26. Legatis Saguntinis senatus jubet 'muneris ergo in singulos dari ne minus dena millia æris' lib. XXVIII. 39. Legatis Masinissæ 'dona ne minus quinum millium æris' mittuntur XXX. 17. legatis Ptolemæi regis Ægypti 'quinum millium æris' XXXI. 9. 'quaternum millium æris' XXXVII. 3. Verum id factum videtur partim ob merita, partim ob dignitatem eorum, quorum nomine legati advenerant. Eorum neutrum Thracum legatis convenire potest. Unde vulgatum *binum millium æris* servandum puto, præsertim quum etiam sollemne et ordinarium hoc tempore fuisse videatur, ut legatis binum millium æris munera in singulos darentur. Exempla vide l. XLIII. capp. 5. 6. 8. l. XLIV. capp. 14. 15. et l. XLV. c. 42. Omnia hæc loca in controversiam vocare videtur Pighius idem in Annal. ad a. IↃLXXXV. p. 379. ubi, verba Actorum diurnorum, *lautia legatis Ætolorum data* ↀↀIↃↃ ↀↀIↃↃ *æris gravis in singulos*, exponens iterum *bis dena millia*, addit: 'In Livianis fere semper, ubi de lautiis, *bina millia*, non *bis dena* leguntur: nescio an recte.' Verum omnibus illis locis unicus codex, unde hæc pars historiæ Livianæ evulgata est, *bina millia* præfert: cui fidem abrogare præceps ac temerarium videtur. Accedit, fragmenta actorum diurnorum, quorum fide Pighii sententia nititur, non sine caussa viris doctis suspecta esse. Vide ad XLIV. 18. § 6. Insuper confundit Pighius 'lautia' et 'munera' legatis data: quæ tamen diversa et alterius generis fuerunt. Vide Duker. ad Livii XXVIII. 39. § 19. et Marc. Donat. ad XXX. 17. § 14.

§ 7 *Ti. Claudium Neronem*] Ita recte edidit Sigonius. Priores exhibent *T. Claudium*. Vide ad XL. 59. § 5. et Ursin. ad c. 45. § 2.

CAP. XX. § 1 *Columna rostrata in Capitolio, bello Punico consule, cui collega*] Et hic locus mancus ita sanari fortasse possit: *Columna rostrata in Capitolio bello Punico priore posita a M. Æmilio consule, cui collega Ser. Fulvius fuit.* Hi autem consules fuerunt a. CDXCV. de quibus Cassiodorus et Capitolini auctores. *Sigon.* Locus hic hiulcus et mutilus est, verbaque desiderantur quædam, ac inprimis nomen collegæ Ser. Fulvii, cujus ob victoriam columna illa in Capitolio posita fuerat. Et quando constat ex Fastis, fuisse hunc M. Æmilium Paullum, profecto locum istum, non secus ac C. Sigonius sentit, paucis interjectis in hunc fere modum supplere et restaurare, historia sic postulante, vix dubitarem: *columna ros-*

trata in Capitolio M. Æmilii, primo bello Punico consulis, cui collega Ser. Fulvius fuit. Pighius in Annal. ad a. CDXCIX. p. 44. Magis verisimilis videtur Pighii, quam Sigonii, conjectura; nisi quod, una voce mutata, *priore bello Punico*, non *primo*, malim. Quum enim eo tempore tantum adhuc duo bella Punica gesta fuerint, Livius potius *prius*, quam *primum*, *bellum* dixisse videtur. Ita, post decretum secundum bellum Macedonicum, 'prioris Macedonici belli' meminit c. 32. Sigoniano igitur supplemento ex contextu ejecto, locum, tamquam mutilum, asterisco notavi.

§ 3 *Decemviri, lustrandum oppidum*] Sic XXII. 1. prodigiis aliis ex alio loco nunciatis, tamen Ardeæ sacrificatum ait: 'Decemviri in foro Ardeæ majoribus hostiis sacrificarunt.' *Sigon.* Quoniam Sigonius hoc scholium ad illa verba Livii notavit, sequi videtur, eum existimasse, per *oppidum* intelligendum esse locum a Roma diversum, cujus nomen adponere Livius omisit. Verum Scalig. in Append. Conject. in Varr. de Ling. Lat. p. 185. contendit, quotiescumque historici Romani 'oppidi' mentionem faciunt, nihilque præterea addunt, non dubium esse, quin antiqua Roma intelligatur; quam 'quadratam' Ennius vocavit. Ita intelligi potest locus Livii XLV. 16. § 5. de quo vide quæ ibi notantur. Verum ita exponi nequit alius hoc lib. c. 36. 'Legati ab rege Perseo venerunt: eos in oppidum intromitti non placuit:' ubi *in oppidum* pro in urbem positum videtur. Vide etiam ibi notata. Similiter et hic, quum procurandum foret prodigium, quod in Capitolio acciderat, per 'oppidum' non Roma quadrata, quæ erat in Palatio, sed tota urbs intelligenda videtur. Nam prodigiorum, quæ Romæ acciderant, caussa urbs lustrata fuisse etiam alibi dicitur. Vide Dukerum ad XXXV. 9. § 5.

§ 5 *Saturniæ nunciatum erat, sanguine per triduum in oppido pluisse*] Videri posset legendum esse *Saturnia nunciatum erat:* ut XXVI. 23. 'Et Anagnia et Fregellis nunciatum est, murum portasque de cœlo tactas.' l. XLIII. c. 13. 'Anagnia duo prodigia eo anno sunt nunciata.' At vulgatum defendunt sequentia 'Calatiæ' et 'Auximi:' verum locus juvandus est distinctione *Saturniæ, nunciatum erat, sanguine*, ut ita jungantur *Saturniæ in oppido pluisse.* Supra XXXII. 9. 'Suessæ Auruncæ, nunciabant, agnum cum duobus capitibus natum; et Sinuessæ porcum humano capite.' l. XLV. c. 16. 'Calatiæ in publico agro, M. Valerius civis Romanus nunciabat, e foco suo sanguinem per triduum et duas noctes manasse.' Præterea *pluvisse* hic et § seq. editi ante Curionem, qui dedit *pluisse.* Vide ad I. 31. § 1. Mox *Calatiæ* recte Sigonius emendavit, quum antea vulgatum foret *Calateiæ.*

§ 6 *Oximi terram pluisse*] Forte *Auximi.* Vide ad XLI. 21. § 12.

CAP. XXI. § 2 *Cum Statiellatibus Liguribus proconsul pugnasse se scripsit*] *Statellatibus* edd. vett. pro quo Gronov. 1665. *Statiellatibus* ex sententia Cluverii reposuit. Vide ad c. 7. § 3. Similiter *Statiellis*, pro *Statellis*, recepit hoc cap. § 5. Præterea *proconsule pugnasse se scripsit* conjicit Jac. Perizonius in margine Livii.

Pugnasse se scripsit, ac se decem millia] Forte *sedecim.* Ingrata enim auribus accidit repetitio voculæ *se* tam propinquis in locis. *Jac. Perizonius.* Contrario errore *quatriduo*, pro *qua triduo*, dederant librarii XL. 22. § 7.

§ 3 *Et pacatos ad rebellandum incitasset*] Hoc ab ultima Gruteri inolevit. Priores omnes, ut et fuit in unico codice, *ad rebellium incitasset:* quod doctissimo viro displicuisse nollem, si tamen ab ipso hæc mutatio est. Ut 'contagium' et 'contagio,' 'consortium' et 'consortio,' 'oblivium' et 'oblivio,' 'obsidium' et 'obsidio,' sic et 'rebellium' et 'rebellio' commo-

dissime dicuntur. *J. F. Gron.*

§ 4 *Q. Marcius Scylla*] Pighius in Annal. ad a. IDLXXVI. 347. testatur, se alibi Marciorum cognomen *Scylla* non reperisse, contra vero in ea gente frequens ac familiare esse *Ralla:* videndum itaque, an illud hoc loco restituendum sit. Postea ad a. IDLXXXI. 364. tribunum plebis hujus anni 'Q. Marcium Rallam' vocat. Verum jam sæpe alibi monui, nimis temerarium et audax videri, nomina non modo urbium locorumque, sed et hominum, quorum subinde in historia mentio fit, eo prætextu suspecta reddere, quod alibi non obcurrant. Vide ad XXXIX. 7. § 9. Si ea ratio emendationis subficeret, eodem jure tentare potuisset præcedentis tribuni M. Marcii cognomen 'Sermo,' quod et ipsum alibi non obcurrit. Id solum hic Pighium in eam sententiam traxisse creditur, quod quædam literæ vocis *Scylla* itidem obcurrant in voce *Ralla*. Idem ferme sentiebat Dukerus: certe, licet non valde improbabile esse putabat, cognomina illa a librariis depravata esse; tamen, quia plane incertum est, quid pro iis substitui debeat, eadem potius relinquenda censuit.

§ 5 *Ut qui ex Statiellis deditis*] Ego haud video, quorsum iteratio particulæ *ut* in his verbis, inquit vir doctus. At norat id Livius. Sic sequenti cap. 'SC. factum est, ut, qui Ligurum post Q. Fulvium, L. Manlium consules hostes non fuissent, ut eos.' Sic etiam capp. 28. et 30. Adde quæ XXVIII. 9. *J. F. Gronov.* Vide ad VIII. 6. § 14. et XXII. 11. § 4. Vir doctus, adversus quem Gronovius iterationem particulæ *ut* recte vindicavit, est Cluverius, quem vide Ital. Ant. I. 10. p. 82. Insuper Gronov. *Statiellis*, pro *Statellis*, ut præferunt edd. vett. ex sententia Cluverii reposuisse, modo dictum est ad § 2. Ipse vero Cluverius, postquam ibidem docuisset universam gentem dictam esse *Statiellos*, eorum caput fuisse oppidum nomine 'Aquas Statiellas,' hujusque oppidanos dici 'Statiellenses' et 'Statiellates,' addit verendum esse, ne vox *Statellis* vitiosa sit, quemadmodum innumeræ aliæ in quinta decade historiarum Livii: se autem omnino credere, ubique Livium usurpasse *Statiellates*. Verum, quum ipse Cluverius fateatur, variis scriptoribus *Statiellos*, *Statiellenses* et *Statiellates* in usu fuisse, Plinium etiam Hist. Nat. III. 5. 'Aquas Statiellorum' memorasse, Livio concedendum videtur, ut populum hunc modo 'Statiellos,' modo 'Statiellates' appellare, et, ut facere solet, orationem quadam varietate distinguere liceat. Certe *Statiellatibus*, pro *Statiellis*, in contextum recipere, non præmonito etiam lectore, ut fecit Clericus, res pessimi est exempli.

Cujus dolo is in servitutem venisset] Scribe *cujus dolo is in servitute mansisset*. J. F. Gron.

Ut juratus senatus decerneret] Pighius in Annal. ad a. IDLXXXI. p. 364. *ut rogatus senatus decerneret*. Inepte ac sine sensu. Alterum unde intelligas, habes ad XXVI. 34. *J. F. Gron.* Adde Lipsium ad Tacit. Ann. IV. 21. et Casaub. ad Suet. Aug. c. 35. *Duk.* Vide Hansen. de Jurejur. Vet. c. 8.

§ 8 *Ex eo plebiscito C. Licinius prætor*] Ita primus Curio. Priores duplicato sibilo *plebisscito;* ut forsan duabus vocibus *ex eo plebis scito* legendum sit, ut Gryphius 1548. edidit. Nam, ita olim locutos esse, inde colligi potest, quod etiam inverso ordine *scitum plebis* dixerint, vel inserta voce *plebis etiam scitum*. Vide ad XXXI. 50. § 10.

Quem quærere ex rogatione vellent] Omnino legendum *quem quærere ea rogatione vellent*. Supra XXXVIII. 55. 'Ser. Sulpicio deinde referente quem rogatione Petillia quærere vellent, Q. Terentium Culleonem patres jusserunt.' Epit. Liv. l. CXX. 'Postula-

tique ea lege M. Brutus, C. Cassius, D. Brutus, absentes damnati sunt.' Senec. in Apocoloc. 'Ducit illum ad tribunal Æaci: is lege Cornelia, quæ de sicariis lata est, quærebat.' Plinius Epist. v. 21. 'Caussa dilationis Nepos prætor, qui legibus quærit.' Similiter 'caussam dicere rogatione Marcia' cap. seq. et 'caussam lege Petillia dicere' XXXIX. 6. Solent autem literæ *a* et *x* in Mss. confundi. Vide ad XL. 59. § 8.

CAP. XXII. § 1 *Exercitumque a M. Popillio ceperunt*] Captus una syllaba locus. Scribe *a M. Popillio acceperunt*. Sic enim Latine loquimur. Lib. XXXVI. c. 2. 'M. Æmilius Lepidus a L. Valerio, cui successurus esset, simul provinciam exercitumque accipere jussus.' Nihil frequentius in Nostro. Cic. ad Attic. XIII. epistola ad Pompeium: 'Vidi T. Ampium delectum habere diligentissime, ab eo accipere Libonem.' Curtius III. 3. 'Ut omnes peregrinos milites, in quis plurimum habebat spei, a Pharnabazo acciperet.' *J. F. Gron.* Livius XXXII. 1. 'Lentulus consul novas legiones scribere jussus; Villius a P. Sulpicio exercitum accipere.' cap. 9. 'Exercitumque ab L. Lentulo acceptum prætori tradidit.' XXXVII. 2. 'Ad eum exercitum, quem a M'. Acilio accepturus esset:' et innumeris locis.

§ 2 *De quæstione in se posita*] An forte legendum *in se apposita*, id est, *proposita?* Vide ad IX. 32. § 3.

§ 3 *Ut, si non ante Idus Novembris in urbem Romam introisset*] Sic primum exemplar. Postea deleverunt τὰ *in urbem*. Male. Plautus Amphitr. II. 1. 70. 'Quin introire in ædes nunquam licitum est.' Milite IV. 4. 'Ne ille mox vereatur introire in alienam domum.' *J. F. Gron.* Liv. XXX. 43. 'Petieruntque, ut sibi in urbem introire, et conloqui cum civibus suis liceret:' ubi vide. Gruteri ultima ed. primum voces *in urbem* omisit. Eadem etiam *ante Idus Novembris* dedit, omnibus recentioribus probantibus; quum priores præferant *ante Idus Novembres:* quod Livio reddidi. Vide ad XLI. 16. § 1.

§ 6 *Traductisque Padum ager est adsignatus*] *Transductisque* editi ante Modium. Quod si mutarit Modius, quia 'transducere' non recte dici putabat, cur ergo id reliquit hoc lib. c. 60.? Antiqui modo integram servarunt præpositionem *trans* in compositione. Ita 'transducere' in uno cod. est XL. 26. § 2. in pluribus XXXI. 21. § 1. 'transnare' XXI. 47. § 4. ubi vide; 'transjicere' in uno codice XXXV. 46. § 9. 'transdere' apud Ter. Phorm. Prol. vs. 2. Modo ultimas ejus literas eliserunt, ut 'travehere,' 'tramittere.' Vide ad XXIV. 21. § 7. XXVIII. 5. § 18. et alibi. Sequendum igitur quod servant codd. ac primæ edd. unde etiam hic *transductisque* restitui.

CAP. XXIII. § 1 *Gulussa filius Masinissæ*] Video propter auctoritatem Græcorum *Massanisa* vulgo in Livio hodie scribi. Sed, ut sæpe testificor, longe aliter ista Græci pronunciant, quam Latini; et Silius Ital. XVII. 414. 'Fervidus ingenii Masinissa et fervidus ævi,' scribens, vulgo receptam comprobat scripturam. *Turnebus*, Advers. XXX. 37. Vide ad XXIV. 49. § 1. De nomine 'Gulussa' vide Cortium ad Sallust. Jug. c. 5. Ceterum Doujatius ad h. loc. monet, Gulussam inter filios Masinissæ maximum fuisse, eique in regno successisse. At contra auctor Epit. Liv. l. 50. docet P. Scipionem Æmilianum, Masinissa mortuo, inter tres liberos ejus Micipsam, Gulussam, et Mastanabalem partes administrandi regni divisisse. Quæ autem unicuique pars obtigerit, distinctius tradunt Appian. B. Punic. p. 64. et Zonar. Annal. IX. 27. qui ambo Micipsam filiorum Masinissæ πρεσβύτατον vocarunt. Gulussa deinde et Mastanabale mortuis,

solum regnum paternum tenuisse Micipsam, constat ex Sallust. Jug. c. 5.

§ 2 *Qui re præsenti cognoscerent*] *In re præsenti* legendum. Liv. XXXIV. 62. ' Missuros se in Africam, qui inter Carthaginienses et regem in re præsenti disceptarent.' Legi etiam exemplum tabulæ cujusdam æneæ perantiquæ in agro Genuate repertæ [vid. Gruter. Inscr. CCIV.] ubi ita est: DE. CONTROVERSIIS. INTER. GENVATEIS. ET. VEITVRIOS. IN. RE. PRÆSENTE. COGNOVERVNT. ET. CORAM. INTER. EOS. CONTROVERSIAS. COMPOSVERVNT. *Sigon.* Plura de hoc genere loquendi habent Budæus ad l. 2. D. de O. J. et Grævius ad Cic. de Offic. I. 10. *Duk.* Vide ad XXXIV. 62. § 15.

§ 4 *Quamquam sciant in suis finibus*] Jac. Perizon. ad oram Livii adscripsit, legendum videri *Et quamquam sciant.*

§ 5 *Non pati posse. Karthaginienses missos esse*] Lege *non pati posse Carthaginienses. Missos sese, qui orarent senatum.* J. F. Gronov. Omnes edd. antiquiores vocem *Karthaginienses* referunt ad priora, et distinguunt *non pati posse Karthaginienses,* quod demum mutavit ultima Gruteri ἔκδοσις, sed Gronov. reduxit, qui insuper pro *esse* conjecit *sese.* Vide ad XL. 26. § 5. Posses etiam *non pati posse Karthaginienses: sese missos esse, &c.* Ut vox *sese* intercepta sit ab ultimis literis vocis *Karthaginiẽses.*

§ 10 *Non sibi magis misericordiam, quam regi*. Interrogari*] Expleveris sensum, si ita leges: *non sibi magis mis., quam regi invidiam concitarunt. Deinde int. Gul. placuit.* Sigon. Sensus etiam constabit, si ex supplemento Sigonii ultima vox *Deinde* omittatur.

CAP. XXIV. § 3 *Unde præterea legatos occultis cum mandatis Romam mitti*] Recte Clericus observavit, locum lacerum ac mendosum esse: sensum autem desiderare putabat *inde se nihil audisse, præterquam legatos, &c.* Vir doctus ad marginem ed. Curionis adscripsit legendum videri *unde præterea legatos occultis cum mandatis Romam mitti placuit,* adscripto loco ex cap. seq. ' Literas mitti consulibus placuit.' Quod deest, ita expleri posse arbitror: *consilium principum habuisse: inde nihil emanasse, præt. legatos occ. cum mand. Romam mitti.*

§ 4 *Qui deprecarentur senatum*] *Deprecaretur,* perspicue. *Sigon. Deprecarentur* in solis reperi Basileensibus 1554. et 1555. Reliquæ recte *deprecaretur.*

§ 5 *Senatus, de postulatis Karthaginiensium consultus, respondere ita jussit*] Doujatius testatur se malle *responderi:* posse tamen intelligi *consules respondere.* Verum non meminerat, Livium cap. 22. narrare eos in provinciam profectos esse. Vide etiam cap. seq. Rectius itaque Crevierius vel legendum putat *responderi,* vel addendum *prætorem.* Prætoris enim urbani erat, absentibus consulibus, eorum munere fungi. Potest tamen ea vox, vel ' eum qui senatum consuluit ' subintelligi. Similia sæpius apud Livium obcurrunt. Ita XXXI. 5. ' De auxilio mittendo tum respondere placere, quum consules provincias sortiti essent.' XXXIV. 39. ' Quinctius receptui canere jussit.' XLI. 3. ' Tribuni militum tertiæ legionis pabulum lignaque projicere jubent.' XLII. 61. ' Signa referri, peditumque agmen in castra redire jubet, equitibus receptui canere.' cap. 66. ' Clamor jubentium referre signa ruinæ quoque prope similem trepidationem fecit.' Vide Burm. ad Virg. Æn. II. 3. Duker. ad Livii XXIV. 15. § 5. et Oudend. ad Frout. II. 5. § 46.

§ 7 *Jus gratiæ non dare*] Ex eo, quod Carthaginienses cap. præc. in senatu dicunt, ' si gratia plus, quam veritas, apud eos valeret,' facile intelligi potest, sententiam horum ver-

borum esse, plus apud se jus valiturum, quam gratiam; se gratiæ caussa jus non violaturos; omnia juri, nihil gratiæ daturos esse. Barthius Advers. XLVII. 11. non male explicat, se gratiæ caussa cuiquam nolle jus negare; sed parum apte cum hoc Liviano componit illud satis vexatum Lucani in princ. lib. I. 'Jusque datum sceleri.' *Duk.*

§ 8 *Sed veteres observari in animo habere*] Immo *observare*. J. F. Gron. Vide tamen ad III. 51. § 2.

§ 10 *Munera ex instituto data utrisque, aliaque hospitalia comiter conservata*] Quia hic *munera* ab hospitalibus distinguuntur. Cerda ad Virg. Æn. I. 196. putat *munera* esse viaticum, quod quondam hospitibus abeuntibus dari solebat. Sed hoc non erat instituti Romanorum. *Munera* hic, ut aliis locis Livii, quæ vide ad cap. 19. sunt aliquot millia æris, legatis regum et populorum amicorum, qui Romam venerant, mitti solita: *hospitalia jura*, nam hoc non incommode suppleri potest, intelligi possunt loca, lautia, et quæ plura hospitii et honoris causa iisdem tribui mos erat. *Duk.* Forte *comiter observata*, vel *comiter servata*. Infra XLV. 20. 'Nullum hospitale jus in iis servandum censuerunt.' Solent autem 'conservare' et 'servare' a librariis commutari. Vide ad XXXVIII. 25. § 13.

CAP. XXV. § 1 *Cn. Servilius Cæpio, Ap. Claudius Cento*] Hanc legationem, et quidem de tanta re, in Macedoniam missam fuisse, nusquam in superioribus dixit. Sed si hi legati ea, quæ iis tribuit, in senatu loquuti sunt, apparet eos post Eumenis adventum in urbem missos fuisse. *Duk.* Claudiorum cognomen non *Cento*, sed *Centho* scribendum esse, sæpius Sigonius monuit. Vide ad XXII. 34. § 1.

Renunciandamque amicitiam regis missi] *Regi* legendum est. Sic enim XXXVIII. 31. 'Decreverunt societatem renunciare Achæis.' Et XXV. 8. 'Badium Campanum T. Quintio Crispino Romano renunciare hospitium.' Suet. in Calig. c. 3. 'Ac ne tum quidem ultra progressus est, quam ut amicitiam ei more majorum renunciaret.' *Sigon.* Livius XXXVI. 3. 'Num prius societas eis et amicitia renunciauda esset.' Cic. in Verr. II. 36. 'Vehementer Sthenio infensus hospitium ei renunciat.' Ita 'denunciare alicui inimicitias' Cic. Philipp. V. 7. De renunciatione amicitiæ vide viros doctos ad Tacit. Ann. VI. 29.

§ 2 *Sua sponte infestum Perseo senatum insuper accenderunt*] Sic prave recentiores: nam in scripto fuit, ut in Aldina, *infestum Persi senatum*. Eadem fraus innexa cap. seq. 'Illyrios speculatores Romæ esse, Perse auctore missos.' c. 52. 'Diu meditatum Philippo primum, deinde et Persi, Romanum bellum.' XLIII. 7. 'Patienda esse ducant potius, quam se dedant Persi.' Et iterum sequente: 'Bellum Persi, et ante Philippo patri ejus intulisse populum Romanum.' Sic ubique Aldina, sequens primam ed. ubi nunc vulgo habemus *Perseo*. Lib. XLV. cap. 19. 'Altero nec Romanis, nec Persi fido socio:' ubi fecerunt *Persei*. Augustinus de Civit. Dei III. 11. 'Retulerunt tale prodigium et Antiochi et Persidis bello in eodem apparnisse figmento.' Pro *Persidis* alii *Xerxis*, Lud. Vives *Persæ*, sed membranæ Noricæ *Persi:* quod verum est. Etenim et *Perses* et *Persa* dicimus, non tantum *Perseus*, a quo et patrio casu *Persi*. Sallustius Histor. lib. I. 'Bellum Persi Macedonicum.' Ut 'Achilli,' 'Ulyssi' apud Virgilium; 'Euripidi,' 'Theodecti,' 'Mithridati,' 'Sophocli' (quod a Mss. et restituendum XIII. 17. 'et in tragœdia Sophocli scriptus est') apud A. Gellium: immo et 'Themistocli,' 'Aristoteli,' 'Theophani,' 'Ariobarzani' eodem casu apud Ciceronem. *J. F. Gron.* Primo

Persei editum vide in Paris. 1573. quod proximæ servarunt usque ad Dan. Heins. qui in Elzevir. dedit *Perseo*. Ejus loco recte Gronov. ex vett. edd. *Persi* revocavit. Vide ad IX. 19. § 15. XXXVII. 57. § 5. XXXVIII. 7. § 1. ad Epit. Liv. libb. XL. XLI. XLIV. XLV. XLVI. Scalig. ad Euseb. Chron. pag. 141. Vossium Gramm. III. 36. et Torren. ad Val. Max. I. 5. 3. De genitivo nominum tertiæ declinationis formato in *i* vide Gruter. ad Cic. de Orat. I. 19. lib. II. capp. 22. 23. 74. in Bruto c. 15. et Nic. Heins. ad Ovid. Art. Am. I. 743.

§ 3 *Quum desperato jam conloquio profecti essent*] Sine caussa vocula *jam* deest in ed. Clerici.

§ 6 *Samothraciæ præterea per multos dies*] Ita primus Vascos. eademque forma obcurrit c. 50. 'Samothraciam aliamve quam insulam petere ab Romanis.' XLV. 2. 'Existimari Samothraciam petiturum.' At priores legunt *Samothracæ*. Ita XLIV. 25. 'Samothracæ in templo depositurum.' c. 45. 'Die postero Samothracam perveniunt.' c. 46. 'Nuncio deinde accepto, Persea Samothracam trajecisse.' XLV. 5. 'Classis Cn. Octavii Samothracam est adpulsa.' Eodem c. 'Ab se Samothracæ Euandrum occisum.' Et paullo post: 'Regios pueros Macedonasque alios, qui Samothracæ essent.' Id igitur recepi.

Cum legationibus civitatium Asiæ] Ita primæ edd. Sed *civitatum* substituit Vascos. priscam vero lectionem Gronovius a. 1665. reposuit; quam, paucis dissentientibus, recentiores servarunt. Vide ad XXXIII. 20. § 11.

§ 13 *Nec sibi, aut venientibus, aut moventibus*] Placet lectio Florebelli, *aut venientibus, aut manentibus*. Sigon. Ita omnes edd. usque ad Basil. 1554. quæ operarum aberratione dedit *monentibus*. Id magis corrupit Sigonii ed. quæ sola præfert *moventibus*.

§ 14 *Ut uter eorum esset*] Lege *poset*. J. F. Gron.

CAP. XXVI. § 3 *Perse auctore missos*] Ita edd. vetustiores. Curio deinde *Perseo auctore* substituit, et reliqui servarunt, donec Gronov. cap. præc. § 2. priscam scripturam restitueret; cui ex recentioribus solus eorum, quos vidi, Doujatius adsensus est. Lectionem itaque, quam Livii esse excusi principes testantur, adoptavi.

§ 5 *Ecquid ita non adissent magistratum*] Hanc lectionem in primo Vascos. reperi. Priores *et quid ita*. Vide ad V. 36. § 5.

Ut ex instituto loca, lautia, acciperent] Legendum arbitror *loca et lautia*: quod est hospitium et munera. *Turneb.* Advers. XXX. 32. Recte interpretatur Turnebus: sed non putem ego scripsisse Livium *loca et lautia*. Solet enim ille absque copula hæc efferre. Sic XLIV. 16. 'Senatus in formulam sociorum eum referri jussit: locum, lautia præberi.' Rursum XLV. 20. 'Consulti ab M. Junio consule Patres, stantibus in comitio legatis, an locum, lautia, senatumque darent.' *L. Bos.* Copulam modo addit Livius, ut XXVIII. 39. et XXXIII. 24. modo omittit, ut XXX. 17. 'Ædes liberæ, loca, lautia legatis decreta.' XXXV. 23. 'Ædes liberæ, locus, lautia decreta, et munera data.' Inde colligo necesse non esse, ut cum Turnebo copulam, invito unico cod. addamus. Idem etiam Dukero visum est. Ceterum *lautia* quidem munera fuerunt; sed qualia, vide apud Duker. ad XXVIII. 39. § 19.

§ 6 *Tamquam legatis, ut qui adire senatum*] Crevierius conjicit *tamquam legatis iis, qui adire*.

Qui socii quererentur] Videtur fuisse, *qui nunc., quod socii quer. apud sen., ex. a rege ag., non æquum eum facere, qui ab soc. suis non abst. inj.* Τὸ *quod* est 'quoniam.' Ut apud Petron. c. 104. 'Excolpion quod quæris, scito a me in navem tuam esse perductum:' ubi male corrigunt *quem quæris*. Cicero

ad Quintum III. 5. 'Quod quæris, quid de illis libris egerim, quos, cum essem in Cumano, scribere institui, non cessavi, neque cesso.' Silius Ital. lib. XI. vs. 327. 'summum quod credis, et æquas Hannibalem superis, o quantum nomine major Jam Pœno tibi natus erit!' sic Mss. et prima ed. Supposuerunt *tu credis*. J. F. Gron. Lib. XXXIX. cap. 39. 'Referre se ad eos dixit, quod nec jure ullo, nec exemplo tolerabili liberæ civitati ædilis curulis designatus præturam peteret, sibi in animo esse, e lege comitia habere.' XLII. 30. 'Ferre ad populum consules jusserunt, ut, quod Perseus, &c. sociis populi Romani arma intulisset, &c. ut bellum cum eo iniretur.' Ovid. Her. XVII. 51. 'Quod genus, et proavos, et regia nomina jactas, Clara satis domus hæc nobilitate sua est:' ubi vide Heins. et Burmann. Adde quæ notantur ad Silii XI. 327. Jac. Perizonius ad oram Livii adscripsit forte legendum esse *quia socii quererentur*.

§ 7 *C. Plætorius*] Ita edidit Sigonius. Priores male legunt *Pletorius* sine diphthongo. Vide ad XXXIV. 45. § 5.

Ptolemæum in Alexandria] Scribe *Ptolemæum Alexandriæ convenisse sese*. J. F. Gron. Livius tamen sæpe nominibus urbium præpositiones addidit. Supra v. 52. 'In monte Albano Lavinioque.' Lib. XL. c. 4. 'Redituri in Thessalonicam.' Vide ad IX. 24. § 1. Gronov. ad Epit. Liv. lib. CII. et Sanctium in Minerv. II. 5. et IV. 6. ut et quæ ad ultimum locum notavit Perizon.

CAP. XXVII. § 4 *A. Atilius Serranus*] *A. Atilius Seranus* ed. princeps. *A. Attilius Serranus* Froben. 1535. *A. Atilius Serranus* Sigonius. Vide ad c. 1. § 4.

§ 5 *Cn. Sicinius prætor qui exercitum*] Scribe *deligitur. Cn. Sic. prætor quo ex. paratum ad traj. haberet, C. Pop. consuli ex auct. sen. C. Lic. prætor scribit, ut et leg.* J. F. Gron. Ita emendans Gronov. *quo* pro 'ut' accepit. De eo autem hujus voculæ usu vide ad XL. 25. § 5. Verum eodem sensu usurpatur etiam vocula *qui*. Supra XXVI. 17. 'Mittit ad Neronem, qui conloquium differret:' ubi vide. Ter. Andr. II. 1. 7. 'Operam dare, qui istum amorem ex animo amoveas tuo:' et vs. 34. 'Efficite, qui detur tibi; ego id agam, mihi qui ne detur.' Vide Oudend. ad Front. I. 4. § 9. Necesse igitur non est vulgatum tentari.

Et socios Latini nominis quatuor millia peditum] Solet Livius dicere *socium*. J. F. Gron. Solet sane Livius, sed non semper: nam et alibi, ut hoc loco, per epexegesin loquutus est. Vide Duker. ad XXXV. 20. § 5. et Sanctii Minerv. IV. 8. ut et Perizon. ad eum loc. *socios* itaque, pro quo Gronovius *socium* adsciverat, pristino loco restitui. Mecum sentit etiam Crevierius.

§ 7 *L. Porcius Licinius*] *Licinus*, ut ante. *Sigon.* Vide ad XXVI. 6. § 1.

CAP. XXVIII. § 1 *Cui primo quoque tempore magistratus creare, &c. jussum erat*] Usus loquendi dictat, *quippe primo quoque temp. mag. creare, quum tantum bellum immineret, jussus erat*. Vel *quem jussum erat*. J. F. Gronov. Locutionem 'jubeo tibi' non esse ævi Liviani, viris doctis adsentior. Vide ad XXVII. 24. § 3. Locum itaque mendosum in unico cod. lectum fuisse existimo. Crevierio primo in mentem venerat, vel cum Gronovio legendum *quem jussum erat;* vel, in quam conjecturam etiam Doujatius antea inciderat, *qui jussus erat*. Postea tamen recte observavit, pronomen *cui* longius abesse a nomine *consul*, interjecta etiam mentione *senatus*, quam ut commode eo referri possit. Pronomen igitur ad proximum *senatus* referens, legendum conjicit *cui primo quoque tempore magis-*

tratus creari, &c. visum erat. Sane *creari* legunt edd. ante Vascos. qui primus *creare* ejus loco subjecit. Solent autem scribæ voces *jussum* et *visum* in membranis commutare. Vide ad IX. 24. § 4. Perizonius, qui tamen locutionem 'jubere alicui' defendit ad Sanctii Minerv. II. 4. 6. hic ad marginem Livii conjecit legendum *qui primo quoque tempore mag. creari jusserat:* quæ etiam conjectura verisimilis est. Sæpe enim voculæ *qui* et *cui* in Mss. confunduntur. Vide ad IX. 34. § 14. Librarii autem scripserunt *jussum erat* pro *jusserat*, ut contra *persuaserat* pro *persuasum erat* V. 45. § 1. Vide ad XXIII. 29. § 16. Vix dubito quin alterutra conjectura, aut ultima Crevierii, aut illa Perizonii, vera sit.

§ 4 *Diem, in ante diem Kalendas Martias*] Corruptissime et male Latine sic Gruteri ultima, ex qua in citeriores eadem labes defluxit. Repone ex primo exemplari, *Com. cons., in quam edicta erant diem, ante diem duod. Kal. Martias sunt habita.* J. F. Gron. Primæ edd. præferunt *diem, ad XII. Cal. Mart.* Sigonius emendavit *diem, A. D. XII. Calendas Martias.* Vide ad l. XXVII. c. 23. § 7.

§ 5 *L. Villius Annalis*] *L. Julius Annalis* ed. princeps. *L. Junius Annalis* Froben. a. 1535. Sed recte *L. Villius Annalis* Sigonius. Vide ad XL. 44. § 1.

§ 6 *Ut uni sors integra esset, quo senatus censuisset*] Infra cap. 31. 'L. Furius Philus Sardiniam, C. Lucretio Gallo, quo senatus censuisset, sors evenit.' XXVII. 22. 'P. Licinio Crasso pontifici maximo peregrina, et quo senatus censuisset.' *J.F. Gron.* Idem Gronov. in priori ed. nott. conjecerat *et ut uni sors;* quod recte curis secundis omisit.

§ 7 *Ut id prosperum eveniret*] Τὸ *ut* delesse Pithœum, monet Hearnius. Male. Livius enim id citra necessitatem duplicare solet. Vide ad cap. 21. § 5.

§ 8 *C. Popillius consul ludos per dies decem Jovi optimo maximo voveret, donaque circa omnia pulvinaria dari*] *Ut C. Popillius,* addita prima vocula, scribendum conjecit, et edidit Crevier. Facile autem ea excidere potuit ob ultimas literas vocis præced. Vide ad XXVIII. 38. § 12. Deinde Perizon. ad marginem Livii conjecit deesse, vel excidisse verbum *fieri*, ac legendum *ludos per dies decem Jovi optimo maximo fieri voveret;* idque patere ex sequentibus, 'In Capitolio vovit consul ludos fieri, donariaque dari.' Verum, ut hoc loco *fieri* subintelligitur, *dari* exprimitur, ita contra *facturum* exprimitur, *daturum* subintelligitur XXXI. 9. 'Tanta pecunia quantam tum, quum solveretur, senatus censuisset, ludos donaque facturum vovit.' Insuper caussam non video, cur displiceat 'vovit ludos Jovi,' et 'vovit dare dona.'

§ 9 *Decresset senatus. Quum centum et quinquaginta non minus adessent, præeunte verba Lepido*] Locus vulgo prava distinctione laborat. Interpungendum est hoc modo: *quanta ex pec. decr. senatus, quum centum et quinq. non minus adessent. Pr. Lep. pont. maximo id votum susc. est.* Gronovius, licet mendosa distinctio in edd. ejus servata sit, tamen veriorem hanc novit, ut constat ex his verbis ab eo ita fere laudatis ad XXVI. 33. § 14. Eamdem etiam Crevier. recte recepit. Non centum et quinquaginta senatores adfuerunt, quum, Lepido verba præeunte, votum susciperetur; verum tot in senatu adesse debuerunt, quum definiretur pecunia in ludos et donaria absumenda. De numero senatorum quædam notavit Gronov. supra l. laud. et Duker. ad XXXIX. 18. § 9. Posset etiam hoc loco legi *quum centum et quinquaginta, ne minus, adessent.* De formula 'ne minus' vide ad XXXVIII. 24. § 5. Invito tamen unico cod. nihil muto.

§ 10 *Sacerdotes publici mortui*] Supra XXV. 2. 'Et aliquot publici sacerdotes mortui eo anno sunt.' XXVI. 23. 'Sacerdotes publici aliquot eo anno demortui sunt.' XLI. 21. 'Sacerdotes publici ea pestilentia mortui.' Similiter memorantur 'sacra publica,' et obponuntur 'sacris gentiliciis' v. 52. 'An gentilicia sacra ne in bello quidem intermitti, publica sacra et Romanos Deos etiam in pace deseri placet? et pontifices flaminesque neglegentiores publicarum religionum esse, quam privatus in sollemni gentis fuerit?'

L. Æmilius Papus] *Pappus* edd. principes, pro quo *Papus* dedit Sigonius. Vide ad XXVIII. 38. § 11.

§ 13 *M. Valerius Messalla*] Ita Sigonius edidit: priores *Messala*. Vide ad XXVII. 5. § 1.

Ænobarbus, oppido adolescens sacerdos lectus] *Ahenobarbus* Sigonius, eumque secutus Crevierius ediderunt. Vide ad XXXIV. 42. § 4. Notat insuper Crevierius, manifestum esse, τὸ *sacerdos* vacare, ac proinde delendum esse.

CAP. XXIX. § 2 *Quod scelere ejus prope ut victima mactatus Delphis esset*] Infra c. 40. 'Eumenes rex, ab Roma quum in regnum rediret, prope ut victima Delphis in sacrato loco ante aras mactatus, quem insimulet, piget referre.' Ceterum pronomen *ejus* non habet quo referri possit. Forte igitur legendum *scelere Persei;* nisi potius supra malis *vetus odium stipulabat in Persea, tum recens ira.*

§ 3 *Et apud Persea victorem*] Vide Gronov. ad XXXI. 42. § 8.

§ 4 *Ariarathes, Cappadocum rex*] Ita edidit Sigonius: priores, omissa adspiratione, *Ariarates*. Sed vide ad XXXVII. 31. § 4. Mox *ex quo erat junctus* malebat Crevier.

§ 7 *Quo vindicarent Cœlesyriam*] Parvum est, sed in prisco fuit *Cœlemsyriam*. Sic XXXII. 5. Petavianæ membranæ, *ad condendam Megalempolin*. Nisi utrobique mavis, *Cœlensyriam, Megalenpolin*. Ut XXXVII. 22. 'Ad portum, quem Megisten vocant.' *J. F. Gronov. Cœlesyriam* primus edidit Curio, quum paullo ante Vascos. et Gryph. 1548. dedissent, ut Gronovius conjecit, et Clericus ac Crevierius receperunt, *Cœlensyriam*. Sed malo divisis vocibus *Cœlen Syriam*. Ita enim constanter editur XLV. 11. 'Ægyptum petens in Cœlen Syriam processit.' Et ita paullo ante hoc capite lego *ambigendo de Cœlo Syria*, ubi olim etiam junctim vulgabatur *de Cœlesyria*. Nam et ita præferunt edd. XXXIII. 19. 'Omnibus, quæ in Cœle Syria sunt, civitatibus Ptolemæi in suam potestatem redactis:' et apud Plin. H. Nat. v. 20. 'A tergo ejus mons Libanus orsus mille quingentis stadiis Simyram usque porrigitur, qua Cœle Syria cognominatur:' et XXI. 18. 'Ob id et odorati juncti medicinæ dicentur, quoniam et in Syria Cœle nascitur.' Pariter Græcis Κοίλη Συρία vocatur. Quin et simpliciter *Cœle* dicitur. Mela I. 11. 'Syria late litora tenet, terrasque etiam latius introrsus, aliis aliisque nuncupata nominibus. Nam et Cœle dicitur, et Mesopotamia, et Damascene,' &c. Vide Cluver. Geogr. Ant. III. 12. p. 266.

§ 8 *Misagenemque filium mittere*] Vetus *Misagenenque*. J. F. Gron. *Misagenemque* primi ediderunt Vascos. et Gryphius 1548. tum Basil. 1554. hinc Sigonius eam lectionem recepit; forsitan caussam hanc habuit, quia ita constanter, etiam in antiquissimis edd. legebatur cap. 67. Gronovius postea 1665. restituit hoc loco *Misagenenque;* at infra *Misagenem* servavit. Sed Sigonium sequi, et alterum hic revocare malui.

§ 9 *Vim Karthaginiensibus adferri*] Supra IX. 16. 'Quonam se pacto paucos et inermes crederent præsidio tum valido et armato vim adlaturos.' XXXVIII. 20. 'Non pugnare

cum iniquitate locorum, neque inexsuperabilibus vim adferre.' XLV. 19. 'Quid adtineret vim adferre rei, sua sponte mox ad eum adfuturæ.' Justin. XVIII. 7. 'Quam rem etsi indigne ferret pater, non tamen vim adferre religioni ausus est.' Similiter 'virgini,' 'pudicitiæ vim adferre.' Liv. III. 45. 'Pudicitia saltem in tuto sit. Huic si vis adferetur,' &c. IV. 4. 'Nemo plebeius patriciæ virgini vim adferret.' Ovidius Her. XVII. 21. 'An, quia vim nobis Neptunius adtulit heros, Rapta semel, videor bis quoque digna rapi?' ubi vide Heins. et Burmann. Ita 'adferre stuprum' in uno cod. erat in Epit. Liv. l. III.

§ 11 *His aut illis se adjuncturus*] Ita recte Gronovius edidit. Omnes priores præferuut *iis aut illis*.

CAP. XXX. § 1 *Plebs utique omnis ferme*] Ita postrema Gruteri ed. quod adoptarunt, præter Hearnium, recentiores omnes; Crevierius etiam alteri lectioni *ubique*, quam servant priores typis excusi, præfert, et exponit, plebs quidem certe omnis, ut obponatur principibus, de quibus mox agetur: quæ tamen obpositio, si *ubique* legas, non perit. Unico codici ut adhæream, tutius videtur. Formula *omnes ubique*, vel *omnes qui ubique sunt* Ciceroni frequentissima est.

Deterioribus erat ob regem Macedonasque inclinata] Posses *deterioris erat*. Sed videtur in hoc vocabulo intelligi voluisse τὸ *studiis*. Itaque distinguendum et legendum, *plebs utique omnis ferme, ut solet, det. erat ad regem Mac. inclinata; princip. div. cern. studia.* J. F. Gron. Non dubitari potest, quin *ad* legendum sit, pro *ob*. Cap. 5. 'Erant tamen magna ex parte hominum ad favorem ejus inclinati animi.' III. 65. 'Nihil magnopere ad Patrum aut plebis caussam inclinati.' *Duker.* IV. 25. 'Plebem ad suos studia inclinaturam.' c. 55. 'Inclinante deinde fortuna ad caussam plebis.' XXIII. 33. 'Ad fortunam inclinavit.' XXX. 43. 'Inclinatis omnium ad pacem animis:' ubi vide. XXXI. 45. 'Quum desiderium quoque patriæ facilius ad credendum inclinaret animos:' ubi etiam quædam dicta sunt. XL. 5. 'Inpellique ad consilia belli, ad quæ jam sua sponte animum inclinasset:' et alibi sæpe. Solitos autem fuisse librarios præpositiones *ob* et *ad* perperam commiscere, vidimus ad XXXVII. 27. § 5. Gronovii conjecturam *ad regem* probat etiam Crevierius. Sed quod ad *deterioribus* vocabulum *studiis*, quod sequitur, Livium intelligi voluisse putet, ipsi displicet, quia asperior est illa trajectio, et aliquid pingue ac redundans redolet hæc oratio *deterioribus studiis erat ad regem inclinata*. Verisimilius igitur ipsi videbatur, excidisse hic verbum aliquod, quale esset *favens: deterioribus favens erat ad regem Macedonasque inclinata:* quod inlustrat gemino loco Livii ex c. 63. 'Pravo studio, quo etiam in certaminibus ludicris vulgus utitur, deteriori atque infirmiori favendi.'

§ 4 *Quos æs alienum*] Vide Gronov. ad XXXVI. 6. *Duk.*

§ 6 *Pacem ex eo manere*] Lego, *sed, ill. pot. vir. utr. partis, pacem ex æquo manere.* Liberius vertit Polybium: *ὧν μία μὲν ἦν τῶν οὐχ ἡδέως μὲν ὁρώντων κρινόμενα τὰ ὅλα, καὶ τὴν τῆς οἰκουμένης ἐξουσίαν ὑπὸ μίαν ἀρχὴν πίπτουσαν, οὔτε δὲ συνεργούντων οὔτ' ἀντιπρατόντων ἁπλῶς Ῥωμαίοις οὐδέν. J. F. Gronov.* Gronovii conjectura Crevierio placet. Potest tamen et vulgatum servari, et *ex eo* exponi, quod inlibatæ partis utriusque vires essent. Et ita fere sentit Doujatius. Paullo ante Crevierius emendat *si liberum arbitrium fortunæ esset*, expuncta particula *inde*.

§ 7 *Optimam conditionem civitatium fore*] Ita prima et reliquæ omnes edd. excepta sola nupera Londinensi, quæ *civitatum* adscivit. Sed vide ad lib. XXXIII. c. 20. § 11.

§ 8 *Quo die magistratum inierunt ex senatusconsulto*] Ita vulgo distingnitur, quasi Livius indicaret consules non ordinario, sed per senatusconsultum definito die magistratum occepisse, ut IX. 8. 'Quo creati sunt die, (sic enim placuerat Patribus,) magistratuum inierunt.' Sed recte nuper Crevier. distinxit *magistratum inierunt, ex senatusconsulto quum circa:* ut consules dicantur ex senatusconsulto circa omnia fana majoribus hostiis inmolasse. Id enim senatus imperarat c. 28. 'Consulibus designatis imperavit senatus, ut, qua die magistratum inissent, hostiis majoribus rite mactatis precarentur, ut, quod bellum populus Romanus in animo haberet gerere, ut id prosperum eveniret.' Similis locus est l. XXXVI. c. 1. 'P. Cornelium Cn. filium Scipionem et M'. Acilium Glabrionem consules, inito magistratu, Patres, priusquam de provinciis agerent, res divinas facere majoribus hostiis jusserunt in omnibus fanis, in quibus lectisternium majorem partem anni fieri solet.'

Circa omnia fana, in quibus lectisternium, &c.] Cum legimus *supplicatum ad omnia lectisternia*, ad omnia templa intelligere debemus, propterea quod Dii in lectulis et pulvinaribus cum suis Deabus collocati fere erant majorem anni partem: Jupiter cum Junone, Latia (sic enim in Gellio XIII. 22. legendum putem a Latio) cum Saturno, Hora cum Quirino, Maia cum Vulcano, Salacia, quæ Tethys est, cum Neptuno, Nerio cum Marte. Id ita esse, declarat Livius his verbis. Servius in Æn. XII. 199. 'lectisternia' interpretatur, ubi homines solent in templis sedere. *Turneb.* Advers. XXX. 32. Vide ad v. 13. § 6.

Inde preces suas acceptas ab Diis, &c. factam] Existimat Crevierius fore, ut omnia structa elegantius, et aptius inter se cohærentia viderentur, si omnia hæc verba loco mota post § sequentis verba ultima *imperii portendi* rejicerentur. Ceterum dicendo *acceptas ab Diis* videtur respexisse Livius ad sollemnem formulam precantium, qua rogabant, ut Dii preces suas acciperent. Eam inlustrat Brisson. de Form. I. 33. Id moneo, ne quis legendum putet *acceptas Diis.*

§ 9 *Prorogationem imperii portendi*] 'Prorogatio imperii' ferri hic nequit, nec dicitur, nisi cum iis, qui vel in magistratu, vel extra ordinem cum imperio in provinciam mittuntur, finito imperii dati anno, potestas et jus imperii in sequentem iterum annum vel longius tempus extenditur. Breviter 'prorogatio' semper temporis ac durationis involvit significationem, sumtam a comitiis, quorum proprium est vocabulum 'rogatio,' et quæ inde oriuntur, in quibus etiam 'prorogare' h. e. longius vel in proximum annum rogare imperatoribus imperium. At hic agitur de terminis regionum subjectarum imperio populi Romani proferendis. Legendum itaque omnino *propagationem imperii*, vocabulum a vineis ad omnia ea, quæ per latius spatium extenduntur, translatum. Et ita XXXVI. 1. 'Haruspices responderunt, eo bello terminos populi Romani propagari.' XXXVIII. 60. 'Imperium populi Romani propagaverit in ultimos terrarum fines.' Cic. de Provinc. c. 12. 'Finium imperii nostri propagatio.' Nepos Hamilc. c. 2. 'Fines imperii propagaverit.' Sueton. Ner. c. 18. 'Augendi propagandique imperii neque voluntate ulla, neque spe motus unquam.' Sæpe autem 'prorogare' et 'propagare' fuere invicem a librariis confusa, et sæpius hoc in illud abiit, quia longe altero infrequentius apud auctores. *Jac. Periz.* Animadv. Hist. c. 6. 229. Vide ad XXIII. 25. § 11.

§ 11 *Quodque belli parandi adversus populum Romanum consilia iniisset*] Forte *patrandi*, id est gerendi. *J. F.*

Gron. 'Patrare' et 'parare' sæpe in Mss. confundi, vidimus ad XXVIII. 41. § 8. Hic tamen nihil mutandum. Non enim 'patrare bellum' est gerere, sed perficere, ad finem perducere. Supra XXVIII. 41. 'Egregiam istam palmam belli Punici patrati petis.' Florus II. 15. 'Tertium cum Africa bellum et tempore exiguum, (nam quadriennio patratum est,) et, in comparatione priorum, minimum labore:' ubi vide Duker. Vell. II. 30. 'Hujus' belli 'patrati gloria penes M. Crassum fuit.' c. 123. 'Quum Germanicum nepotem suum, reliqua belli patraturum, misisset in Germaniam.' Hinc 'cœptum' et 'patratum bellum' obponuntur apud Sallust. in Jug. c. 19. 'Uno die inter duos reges cœptum atque patratum bellum foret:' ubi similem Taciti locum Ciaccon. et Cortius laudarunt. Similiter 'commissum' et 'patratum prœlium' apud Vell. II. 21. 'Cujus' prœlii 'commissi patratique sub ipsis mœnibus oculisque urbis Romanæ pugnantibus spectantibusque, quam fuerit eventus exitiabilis.' Et ita 'patrare pacem' non tantum notat agere de pace, sed eam firmare, tractationi de pace finem optatum inponere. Vide ad II. 26. § 4. Illa autem significatio hic locum habere nequit. Non enim Perseus, nondum bellum gerens, iniit consilia belli adversus populum Romanum patrandi, id est perficiendi, sed belli populo Romano inferendi, et se ad id gerendum parandi. Illud autem 'parare bellum' explicat verbis sequentibus per 'arma, milites, classem ejus rei caussa comparare.' 'Paratur' itaque bellum, antequam geritur. Liv. II. 43. 'Præter ceteras imperatorias artes, quas parando gerendoque bello edidit plurimas.' XXXI. 33. 'Ab consule non parabatur, sed gerebatur jam bellum.' XLII. 13. 'Quamquam mihi quidem non parare, sed gerere pene bellum videbatur.' Præterea *consilia inisset* editi ante Gronov. qui *iniisset* substitnit. Forte tamen ea lectio errori typographorum adscribenda est, quem emendare recentiores neglexerunt.

CAP. XXXI. § 2 *Id præcipue provinciæ Macedoniæ datum*] Lipsius de Milit. Rom. II. 5. citat *Id præcipui.* Si quid mutandum est, non minus recte scribi potest *Id præcipuum*, ut paullo post, 'Illud quoque præcipuum sorti Macedoniæ datum.' XXVII. 10. 'Additum Fabio consuli centum pondo auri præcipuum.' XLIII. 5. 'Duobus fratribus regulis hæc præcipua.' Terent. Ad. II. 3. 5. 'Unam hanc rem me habere præter alios præcipuam arbitror.' J. F. Gronovium quoque probasse *præcipuum*, ex adnotatis illius ad hæc verba c. 52. 'cum duabus legionibus Romanis' colligo. *Duker.* Similiter *præcipuum* conjicit Crevierius. Minus tamen *præcipui*, quam *præcipuum*, a vulgato recedit. Et ita fere XXXIV. 18. 'Nec quidquam in exercitu suo præcipui præter honorem atque imperium haberet.' Pari modo 'id cognominis,' et similia alia; de quibus vide ad VII. 26. § 12.

Quina millia et duceni equites ex vetere instituto] Observa 'vetus institutum' adpellari *quina millia*, quia novitium Scipionis XXIX. 24. nondum habebat firmitatem. At enim 'equites duceni' adtribuuntur quasi ex more. Falso. Rescribe *pedites:* quod spondeo esse certum. Nam plerumque *ducenti* isti supra quatuor, quinque, sex millia addi solent, et male exscriptor, qui in *equites* mutavit. Nam illi ecce sequuntur, 'treceni æqualiter in singulas.' Variatum, inquit, in pedite fuit, nihil in equite, et treceni 'æqualiter' (tam in quina millia, quam in sena) adscripti. *Lipsius* de Milit. Rom. II. 5. Si æqualiter in singulas quatuor legiones scripti sunt treceni equites, quid hic nominantur *duceni* equites: iique ex *vetere instituto*, quod non bello Anni-

balis, non Philippi, non Antiochi obtinuit? Et tamen τὸ 'æqualiter' pertinere ad quatuor legiones omnes constat, quia ineptum foret cogitare, in consulari exercitu uni legioni plures equites attributos fuisse, quam alteri; ac proinde ineptius, monere, fuisse æqualiter in duas legiones descriptum equitum numerum: quum id semper factum sit. Legendum omnino, *quina millia et duceni pedites*. Id erat jam vetus institutum: lib. XL. capp. 1. 18. XLI. 9. XLIV. 21. *Jac. Perizon.* Illa quæ defendendæ vulgatæ lectioni Doujatius adtulit, ex his Perizonii satis refelluntur. Voces 'equites' et 'pedites' sæpe a librariis commisceri, vidimus ad XXXVII. 40. § 5.

§ 4 *Sorti Macedoniæ*] Vide Gronov. ad Tacit. Ann. III. 32. *Duk.*

Usque ad quinquaginta annos] Vide capp. 33. 34. et Lipsium de Milit. Rom. I. 2. a cujus sententia de annis stipendiorum et numero equitum in legione propter ea quæ Casaubon. Epist. 65. scripsit, nondum discedo. *Duk.*

§ 5 *Ne tribuni militum eo anno suffragiis crearentur*] Recte Doujatius intelligit suffragiis populi. Liv. VII. 5. 'Quum eo anno primum placuisset, tribunos militum ad legiones suffragio fieri, (nam et antea, sicut nunc, quos Ruffulos vocant, imperatores ipsi faciebant) secundum in sex locis tenuit.' Et IX. 30. 'Duo imperia eo anno dari incepta per populum, utraque pertinentia ad rem militarem: unum, ut tribuni militum seni deni in quatuor legiones a populo crearentur; quæ antea, perquam paucis suffragio populi relictis locis, dictatorum et consulum ferme fuerant beneficia.' Addit autem, antea cautum fuisse, ut tribuni militum, qui olim magistratuum et belli ducum judicio eligebantur, in comitiis a populo 'pro dimidia parte' crearentur. Verum, id secus fuisse, laudata loca Livii evincunt. Cuilibet legioni sex, quatuor legionibus viginti quatuor tribuni militum creabantur. Jam vero Livius priori loco docet, ex viginti quatuor tribunorum numero sex, sive quartam eorum partem, suffragiis populi constitutos esse; posteriori vero sedecim, id est duas tertias partes. At, in ea re ad hæc usque tempora aliquid mutatum fuisse, non constat. Forte Doujatio errori fuit, quod quadriennio post a senatu decretum narret Livius XLIV. 21. 'ut in octo legiones parem numerum tribunorum consules et populus crearent.'

§ 9 *L. Junius Annalis*] *L. Villius*, ut ante. *Sigon. L. Junius* dedit Frob. 1535. at *L. Julius* ed. princeps, pro quo recte Sigonius *L. Villius*. Vide ad c. 28. § 5.

CAP. XXXII. § 1 *Sine sorte se Macedoniam obpugnaturum*] Alb. Rubenius *optaturum*. Lib. XXVI. cap. 29. 'Quum extra sortem collegæ optionem dari provinciæ iniquum fuerit.' *J. F. Gronov.* 'Optare' pro eligere est VI. 25. 'Permissoque, ut ex collegis optaret quem vellet, contra spem omnium L. Furium optavit.' Silius XIII. 688. 'Excelsæ turris post ultima rebus in artis Subsidium optaram:' ubi vide quæ notavi, ut et Muncker. ad Lactant. Narrat. Fabul. XI. 3. Hinc 'optio' est electio apud Cic. pro Quinct. c. 9. 'Cui hæc optio tam misera tamque iniqua daretur, ut aut ipse se capitis damnaret, si satisdedisset, aut caussam capitis, si sponsionem fecisset, priore loco diceret.' Vide Cort. ad Sall. Jugurth. c. 79. Hinc 'adoptio' est quasi allectio, electio in filium; unde contra 'in filiorum locum eligere,' pro adoptare, dixit Vopisc. in Aurel. c. 14. 'Ab optimis quibusque in filiorum locum fortissimi viri semper electi sunt.' Rubenii conjecturam in contextum admiserunt Cleric. et Crevier.

§ 3 *Si senatus, non quid vellet in*

consulatu] Negativam particulam delendam esse censeo. Nam qui dicit, se in senatus futurum potestate, significat se obtemperaturum senatui, etsi decernant Patres contra studium ipsius. At, ut, non quid vellet in consulatu potius, quam quid in prætura jurasset P. Licinius, animadverteretur, hoc erat, quod desiderabat, et faciendum censebat Cassius. Nunc autem ait in contrarium; si tamen Patres tantum indulgerent Licinio, ut potius rationem haberent ejus quod ille cuperet consul, quam ejus quod jurasset prætor, se daturum hoc Patribus, ut, contra quam justum putet, in sortem provincias mittat. *J. F. Gron.*

§ 5 *Secunda et quarta ut in Italia remanerent*] Intellige 'secundam' et 'quartam' ex numero earum, quæ hoc anno a consulibus scriptæ, et ex senatusconsulto iis adsignatæ erant. Ceteroquin secunda jam cum Cn. Sicinio in Macedoniam trajecerat c. 27.

§ 6 *Licinius veteres quoque scribebat milites*] Lipsius de Milit. Rom. I. 4. hæc describens habet *quosque*. Et melius est. c. 31. 'Ut centuriones militesque veteres scriberet, quos vellet, consul.' *Duk.*

§ 7 *Quum tribuni militum centuriones, sed primum quemque, citarent*] Hoc ex loco intelligimus, quod et historiarum monumentis a Polybio VI. 18. mandatum est, tribunos militum solitos esse delectum habere. *Turneb.* Adv. XXX. 32. Vocula *sed* Crevierio hic supervacua est, eique prodere videtur aliquod hoc loco mendum. Libenter itaque legeret *centuriones vetustissimum quemque*. Tribunos delectui præfuisse, et centuriones etiam, sed consulum jussu ac permissu, constituisse, docet Lipsius de Milit. Rom. II. 8.

Ad consules rejiciebant] Forte *ad consules rem rejiciebant*, vel *eos rejiciebant*. J. F. Gron. Non dubito, quin locus corruptus sit; licet Livius cap. seq. dixerit, 'si quid in ea re dubium esset, ad senatum rejicerent:' facile enim ibi vel *id* ex *quid*, vel *rem* ex *re* subintelligi potest. Utra tamen Gronovii conjectura præferri debeat, anceps hæreo: ambæ enim magnam veri speciem præferunt. Si priorem malis, vox *rẽ*, id est *rem*, elisa erit a prima syllaba vocis seq. *rejecerunt*. Simile exemplum habuimus XXVIII. 8. § 3. Eamdem vocem contra intercepit syllaba finalis vocis præced. XXV. 22. § 1. Si alteram, hausta erit vox *eos* a præcedenti *cos.* vel *coss.* id est *consules*. Non tantum autem Livium dixisse *rem*, sed etiam 'homines rejicere ad aliquem,' docent exempla hujus locutionis, quæ laudavi ad II. 22. § 5. Arbitrium igitur sit penes lectores.

§ 8 *Quibus delectus, quibusque bellum mandatum esset*] *Dilectus* Excerpta Pithœi præferre, testatur Hearnius. Utrumque 'delectus' et 'dilectus militaris' dici posse, certum est. Vide ad XXXVII. 51. § 7. Verum quid vulgatum, unici codicis fide nisum, mutari adtinet?

CAP. XXXIII. § 1 *M. Popillius consularis advocatus, centuriones, et consul venerunt*] Forte *M. Pop. cons. adv. centurionibus, et consules venerunt*. J. F. Gron. *Advocatus centurionibus*, ut XXXVIII. 33. 'Ierunt alii etiam inlustres viri, et advocati privatis, et quia pertinere caussam eorum ad rempublicam censebant.' Cic. pro Cæcin. c. 9. 'Se Æbutio cum armatis servis venisse advocatum.' Pro Sylla c. 29. 'Consul reo de pecuniis repetundis Catilinæ fuit advocatus.' de Offic. I. 10. 'Si constitueris, te cupiam advocatum in rem præsentem esse venturum.' Ita vero censendum erit, pro *centurionibus* primo scriptum fuisse *centurionis*, sollemni librariorum errore; de quo vide ad XXI. 60. § 7. id autem postea mutatum esse in *centuriones*. Posses etiam legere *advocatus centurionum*. Ita enim

Livius locutus est XXVI. 48. ' C. Lælio et M. Sempronio advocatis partis utriusque P. Cornelium Candinum de medio adjecit.' Quin et minori mutatione, verbis aliter distinctis, loco subcurri potest, si legamus *M. Popillius consularis, advocatus, centuriones, et consul:* ut de eodem Popillio duo prædicentur, eum fuisse consularem, et fuisse advocatum, nempe centurionum, ut ex sequentibus patet. Incommodum quidem huic lectioni esse videtur, quod centuriones medii memorentur inter Popillium consularem et consulem. Sed animadvertendum, Livium primo memorasse Popillium consularem ejusque clientes centuriones, quos ab eo vix disjungere poterat, inde consulem. At longe incommodius in emendatione Gronovii videtur, ita nullam centurionum, ad quos præcipue caussa pertinebat, mentionem fieri; quum tamen ante alios in judicio adesse deberent, et etiam adfuerint, ut non tantum inde patet, quod Livius cap. seq. Sp. Ligustini, unius eorum, qui tribunos plebis adpellaverat, orationem referat, sed etiam eumdem reliquos centuriones ita adloquentem inducat: ' Vos quoque æquum est, commilitones, &c. in potestate senatus ac consulum esse.' In eo etiam magno Gronovio adsentiri nequeo, quod *consules*, pro *consul*, legendum putet. Solus enim Licinius consul, qui Macedoniam sortitus erat, veteres quosque scribebat milites centurionesque, et ab ejus tribunis militum centuriones viginti tres tribunos plebis adpellaruut: mox etiam numero singulari addit ' Consuli inde postulanti.' Illud *consules* etiam sibi displicere, monuit Jac. Perizonius ad marginem Livii.

§ 2 *Consuli inde postulanti*] Per notas *Cos. inde postulanti* edd. principes: pro quo Sigonius dedit *consuli inde postulanti;* quasi *advocatus consuli* sit, advocatus ad consulem. Ad id autem eum permovisse videtur, quod credere ret *postulanti* esse casum tertium. Sed malo *Consule inde postulanti*, et *postulanti* capio casu sexto: de quo vide ad VI. 14. § 13.

§ 3 *Corpora, et ætate, et assiduis laboribus, confecta*] Supra v. 10. ' Quum confecta labore, vulneribus, postremo ætate corpora retulerint.' v. 3. ' Confectaque paucitas oppidanorum opere, vigiliis, vulneribus.'

Quo minus operam P. R. dent] Inversæ literæ sunt, et *R. P.* scribendum est, ut sit *reip.* non *populo Romano.* Hæc enim usitata locutio. *Sigonius.* Vide ad IX. 26. § 8. Et ita præferunt antiquæ edd. Alterum operarum, ut videtur, errore primum obvium fuit in ed. Gryphii 1548.

§ 4 *Consul senatusconsultum recitari jussit. Primum, quod bellum, &c.*] De hoc loco egerunt duo viri celeberrimi, Perizonius ad Sanctii Minerv. III. 14. 16. et Burmannus ad Nemes. Ecl. III. 35. Ille tuetur scripturam receptam, et *quod* hic bis pro infinitivo poni, ex eo patere scribit, quod tertia pars hujus senatusconsulti per infinitivum *esse* exprimatur: hic non tria, sed duo membra esse, et infinitivos *scribi* et *esse* a *censuissent* pendere dicit; et quamquam vulgatam lectionem alia ratione defendi posse putat, tamen potius legendum censet *primum, quo,* et *deinde, quo.* Prius horum evidens est: nam duo facta erant senatusconsulta; alterum, quo consules jussi fuerant ad populum ferre de bello cum Perseo ineundo, c. 30. alterum, quo, postquam populus bellum jusserat, senatus censuerat, quam plurimos veteres centuriones et milites ad id bellum scribi, nec ulli, qui minor quinquaginta annis esset, vacationem esse, c. 31. Horum utrumque recitari jussit consul. Posterius mihi plane probabile, certe longe præferendum horrido sermoni scripturæ vulgatæ videtur. *Duk.* Mihi etiam Burmanni expositio et emendatio expositioni Perizonii plurimum præsta-

re videtur. Passim autem vocnlas *quo* et *quod* a librariis confusas fuisse, vidimus ad XXXVI. 33. § 3. At insuper cum Crevierio pergendum, et legendum puto, *consul senatusconsulta recitari jussit: primum, quo bellum, &c. jussisset: deinde, quo veteres, &c.* Non enim unum tantum, sed plura senatusconsulta facta esse, ex c. 31. constat: primum, ut consul, cui Macedonia obvenerat, regem Persea bello persequeretur: alterum, quo eidem consuli potestas data est augendi pedites legionum suarum, et legendi centuriones militesque veteres, quos vellet. Edd. antiquissimæ præferunt *C. Licinius cos. SC. recitari jussit.* Primus deinde Sigonius notam *SC.* reddidit *senatusconsultum,* quum debuisset *senatusconsulta.* In compendio hoc exponendo librarios passim errasse, vidimus ad XXII. 10. § 1. et XXXVIII. 60. § 1. Adde ad III. 21. § 6. IV. 50. § 8. c. 51. § 2. et Corte ad Plinii v. 14. § 7. Vulgato defendendo prætendi posset, Livium, plurium SCtorum verba uno quasi complexu per compendium reddentem, numero singulari *senatusconsultum* etiam alibi dixisse. Vide ad III. 21. § 6. Verum id commode nunc facere non potuit, quia ipse per partes plurium senatusconsultorum meminit, dicens *primum, deinde.* Posset etiam legi, *senatusconsulta recitari jussit: primum, quod bellum Perseo jussisset; deinde, quod veteres centuriones,* voce *senatus* inducta. Ita *quod* non conjunctio erit, sed pronomen; *primum* illud, *quod jussisset; deinde* illud, *quod veteres, &c.*

Bellum senatus Perseo jussisset] Malim *cum Perseo.* Sigon. Maluit Sigonius *cum Perseo,* et ita edi curavit. Non ausim sequi; quum habeamus infra totidem litteris c. 36. ‘ Quum jam bellum regi eorum et Macedonibus et senatus decresset, et populus jussisset.’ *Gruter.* Sigonius *cum Perseo.* Negat se sequi Gruterus, quia c. 36. ‘ Quum jam bellum regi eorum et senatus decresset, et populus jussisset.’ Sed forte et illic legendum *cum rege.* Sic certe XXXI. 8. et XXXVI. 2. *J. F. Gron.* Senatum bellum jussisse, etiam l. VI. c. 14. dicit: ‘ Dictator exercitum in stativis tenuit, minime dubius, bellum cum his populis Patres jussuros.’ Sed hoc populi erat, non senatus; nec senatusconsultum sine jussu populi ad eam rem satis erat. Senatus censebat, ac decernebat bellum ineundum esse; populus, quum ex auctoritate senatus ad eum latum esset, comitiis centuriatis vel antiquabat legem, vel bellum jubebat. Vide lib. IV. capp. 30. 58. 60. l. XXXI. c. 6. et seqq. lib. XXXVI. capp. 1. 2. lib. XXXVIII. capp. 45. 46. l. XLII. capp. 30. 36. Quod ergo ‘ senatus ’ hic dicitur ‘ bellum jussisse,’ puto accipiendum esse de senatusconsultis, quæ populi jussum sequebantur, de genere ac numero militum, de sortitione vel comparatione provinciarum, alioque apparatu ad bellum non segniter gerendum: ut lib. XXXI. cap. 8. lib. XXXVI. cap. 1. 2. 3. l. XLII. c. 30. et seqq. *Duk.* Necesse non puto, ut cum viris doctis legamus *cum Perseo.* Non tantum enim, ut Gruterus monuit, ita Liv. cap. 36. locutus est, quo loco, itidem ut hoc, tanto facilius credi posset librarios errasse, quum pars hæc Livii ex unico tantum cod. vulgata sit, sed etiam IX. 43. ‘Jam enim Anagninis Hernicisque aliis bellum jussum erat.’ Neque vulgatum defendens faveo locutioni ‘ jubere alicui,’ a plerisque viris doctis damnatæ, ut et a me ipso XXVII. 24. § 3. Nam, ut ibi dixi, dativus *Perseo* non regitur a verbo *jussisset,* sed potius ab omisso infinitivo *inferri,* vel *fieri.* Ita plene dixit Livius IX. 45. ‘ Populus Romanus bellum fieri Æquis jussit.’ Si autem *cum Perseo* legamus, illa etiam locutio est elliptica, supplenda per ‘ esse,’ ‘ geri,’ ‘ sumi,’ vel simile. Nam ita plene dixit XXXVI. 2. ‘ Quod populus Ro-

manus eo tempore duellum jussisset esse cum rege Antiocho.' Et paullo post, 'Si duellum, quod cum Antiocho rege sumi populus jussit.' Verbum *jussisset* Crevierio suspectum est, quia populi est 'jubere,' senatus 'decernere,' 'censere.' Verum difficultati huic satisfecit Dukerus.

Veteres centuriones quam plurimum ad id bellum scribi censuisset] Lege *quam plurimos*. J. F. Gron. Doujatius, ut vulgatum adversus Gronov. tueatur, *quam plurimum* dici posse putat pro 'maxime,' 'inprimis,' 'præsertim:' nam *plurimum* apud comicos sumi pro 'ut plurimum,' seu 'magna ex parte.' Sed rectius Crevierius Gronovii conjecturam probavit. Nisi nimium a vulgato abiret, posses etiam *centuriones, quos placeret, ad id bellum*. Supra enim dixit c. 31. 'Ut centuriones militesque veteres scriberet, quos vellet, consul usque ad quinquaginta annos.'

Cap. xxxiv. § 2 *Hodieque ibi habito*] Vide ad v. 27. § 1. et xxxi. 7. § 9.

§ 3 *Quum primum in ætatem veni*] 'Ad ætatem venisse' dicitur, qui adolevit, juvenisque est, quod adolescentia et pubertas prima ætas videtur esse; proinde in ætatibus pueritia non sit habenda. Hinc 'ab ineunte ætate,' id est a principio adolescentiæ, dicimus: et Cic. de Legib. 4. 'Nam a primo tempore ætatis juri studere te memini.' *Turnebus*, Advers. xxx. 32. 'Ineuntem ætatem' et 'adolescentiam' pro eodem dicit Cic. pro Dejot. c. 1. et de Off. i. 34. 'Ab ineunte ætate,' 'a prima ætate,' 'a principio ætatis' obvia sunt in scriptoribus Latinis, quibus pueritia fere excluditur. Cic. de Offic. ii. 13. 'Si quis ab ineunte ætate habet causam celebritatis et nominis.' Suet. Cæs. c. 30. 'Usum occasione rapiendæ dominationis, quam ætate prima concupisset:' ubi forsitan non deterius sit *quam jam ætate prima*, aut *quam ab ætate prima concupisset:* ut in Aug. c. 84. Idem Aug. c. 3. 'Octavius pater a principio ætatis et re et æstimatione magna fuit.' De nuptiis patruelium et aliorum eodem gradu conjunctorum agunt interpretes ad § 4. Instit. de Nuptiis, et alii docti JCti peculiaribus dissertationibus. *Duk.* Vide num legendum sit *in eã*, sive *in eam ætatem veni*, nempe quæ matrimonio ineundo apta est: ut τὸ eã interciderit ob similitudinem initii vocis seq.

§ 4 *Utræque jam nuptæ*] Lege *utraque*, ut xxxvi. 16. *J. F. Gron.* Nihil mutandum esse invitis codd. docent quæ notavi ad xxxvi. 16. § 6.

§ 5 *Miles gregarius fui*] *Miles gregarius* miles est in reliquorum militum grege, qui in militia nullam promotionem habet, qui nec est centurio, nec tribunus, nec decurio, nec optio, nec cornicularius. *Turnebus*, Advers. xxx. 32. Recte. Inter se enim hic obponuntur 'miles gregarius' et 'decumum ordinem hastatum ducens.' 'Gregarium militem' et 'imperatorem' opponit Justin. v. 2. Ideo autem hæc in libros Adversariorum conjecisse Turnebus videtur, ut emendaret errorem lexicographorum sui temporis, qui docuerunt 'militem gregarium' dici non electum, sed tumultuarie undecumque conlectum.

Mihi T. Quinctius Flamininus decumum ordinem hastatum adsignavit] Hastatorum in legione Romana numerus erat ad mille ducentos, interdum etiam major: 'decumus' igitur 'ordo' est decimi centurionis hastatorum. Sic 'primus hastatus' dicebatur primi hastati centurio, qui ducenarius erat, duasque centurias ducebat, ut Vegetius ii. 8. ait; quamquam existimo duos centuriones primi hastati fuisse: unum prioris centuriæ, alterum posterioris. 'Secundus hastatus' secundi hastati centurio, qui centuriam semis ducebat.

Livius mox scribit, ‘ Hic me imperator dignum judicavit, cui primum hastatum prioris centuriæ assignaret.’ In primo hastato duæ erant centuriæ, ut diximus, quæ suum quemque primum hastatum vel centurionem primi hastati habebant. Earum centuriarum altera prior, altera posterior dicebatur : honestior autem ordo erat prioris centuriæ. Ait Livius ‘ a M'. Acilio mihi primus princeps prioris centuriæ est assignatus.’ ‘ Primus princeps,’ inquit Vegetius II. 8. ‘ centuriam semis, hoc est centum quinquaginta homines, ducebat.’ Ego putem, eum duas duxisse centurias, duosque eis præfuisse, unum priori, qui ordo honoratior erat, alterum posteriori. *Turneb.* Advers. XXX. 32. Quis ‘ decumus ordo hastatus’ sit, quæque ratio fuerit promotionum militarium, melius et adcuratius, quam Turnebus, exposuit Lipsius de Mil. Rom. II. 8. unde toti huic orationi Ligustini egregia lux adfulget. Ceterum *Flaminius* ed. princeps; pro quo recte Froben. 1535. *Flamininus* recepit. Vide ad XLI. 28. § 10.

§ 6 *Quum in Italiam portati*] Perizonius ad oram libri scribendum conjecit *reportati*, ut mox, ‘ Expulso rege Antiocho, subactis Ætolis, reportati sumus in Italiam.’ Similiter etiam scribendum conjicit Dukerus. Verbum illud hoc sensu usurpari, vidimus ad VI. 33. § 12. Posses etiam *deportati;* nam id quoque verbum in hac re sollemne esse; vidimus ad XXXIX. 38. § 9.

Continuo miles voluntarius cum M. Porcio consule in Hispaniam] Nescio quam bene hæc divisa sint temporibus. T. Quintius consul a. IDLV. tertio anno belli cum Philippo in Macedoniam venit, XXXII. 7. et in ea, ac deinde in Græcia fuit usque ad a. IDLIX. quo P. Africanus II. et Ti. Sempronius Longus consules fuerunt, eodemque anno, reducto in Italiam exercitu, triumphavit, lib. XXXIV. capp. 43. et 52. et quidem exitu illius anni, ut probabiliter e XXXV. 10. colligit Pighius. Cato consul a. IDLVIII. in Hispaniam profectus, XXXIV. 8. anno sequenti in Italiam cum exercitu rediit, et ante Quintium triumphavit, lib. XXXIV. capp. 43. 46. Quomodo ergo Ligustinus a. IDLIX. demum cum Quintio in Italiam reportatus, anno priore cum Catone voluntarius miles in Hispaniam proficisci potuit? Non aliam hujus nodi solvendi rationem invenio, quam ut conjiciamus Ligustinum forsitan non multo post Philippum victum, quod a. IDLVI. factum est, cum aliis, qui ab initio belli in Macedonia militaverant, dimissum in Italiam ante Catonis profectionem in Hispaniam rediisse. Nam milites non sine intermissione omnibus annis militabant, sed sæpe post stipendia aliquot annorum in provincia facta senatusconsulto ad tempus dimitti jubebantur. Sed vix credo verba Livii hanc conjecturam admittere : nam iis significare videtur Ligustinus, se in eo exercitu fuisse, qui cum T. Quintio in Italiam reportatus, et ab eo post triumphum, ut solebat, dimissus fuit. *Duk.*

§ 8 *A M. Cœlio*] Lege *a M'. Acilio.* Glabrionem enim intelligit aperte eum, qui cum Ætolis bellavit et cum Antiocho. *Sigon.*

§ 9 *Deinceps bis, quæ annua merebant legiones, stipendia feci*] In his talpa cæcior sum. Dicit se, postquam primus princeps prioris centuriæ fuerat, bis stipendia fecisse, quæ legiones merebant. Horum verborum, non video, quis alius sensus esse possit, quam se meruisse stipendium militum legionariorum. An ergo, qui dudum primus hastatus, et primus princeps fuerat, deinde rursus miles gregarius factus est? Hoc non verosimile est, nec in militia Romana moris fuisse credo, nisi fortassis ignominiæ causa; etsi de eo quoque

disertum testimonium non habeo. Si hæc sententia esset, potius sine ambitu illo verborum, *quæ annua merebant legiones*, quæ mihi Cimmeriis tenebris obscuriora sunt, dixisset, *deinceps bis in legione stipendia feci;* vel *militavi*. Nec ad ea intelligenda juvant, quæ habet Schelius ad Polyb. c. 3. ubi, postquam multis probaret, milites olim totius anni stipendium accepisse, etiamsi tantum aliquot mensibus in expeditione fuissent, tandem addit, se ambigere, an vetus illud institutum semper manserit, ac non potius abrogatum fuerit minuendi impendii causa per illa tempora, quibus tot tantisque legionibus respublica gerebatur: nam Sp. Ligustinum apud Livium de more, tamquam sua ætate antiquato loqui. Videtur hoc collegisse e verbo *merebant:* nam si tum adhuc meruissent, putavit, opinor, debuisse dici *merent*. Si hoc voluit Ligustinus, mens verborum illius erit, deinceps bis stipendia feci, verum non accepi stipendium totius anni, quod olim etiam paucorum mensium expeditionibus merebant milites, sed pro rata mensium, puta, quatuor, quinque, sex, quibus in expeditione fui. Sed hunc sensum plane ineptum esse arbitror. Nam quid commemoratio stipendii, sive annui, sive aliquot mensium, ad argumentum orationis et institutum Ligustini facit? Præterea nec tum adhuc quidquam ex vetere instituto mutatum fuisse, non obscure ex eo videtur colligi, quod victo Perseo senatus socios navales dato 'annuo stipendio' dimitti jussit, XLV. 2. *Duk.* Doujatius existimat, Ligustinum his verbis indicasse, se pro sedecim annis, quibus militia apud Romanos vetustis temporibus finiebatur, duos ac triginta implevisse, et sic consuetum militiæ tempus continuando duplicasse. Sententiam ejus duplici argumento refellit Crevierius: primo pedites Romanos non sedecim, sed viginti annua stipendia merere debuisse: deinde Ligustinum ipsum infra dicere, se tantum 'viginti duo stipendia annua in exercitu emerita habere.' His adde tertium, a P. Sulpicio, C. Aurelio consulibus, quo anno se militem factum esse Ligustinus supra testatus est, ad P. Licinium, C. Cassium, hujus anni consules, tantum effluxisse viginti novem annos, sive hunc agi annum trigesimum, quo temporis spatio Ligustinus triginta duo stipendia annua conficere non potuit. Addit deinde Crevierius, se nihil plane habere, quod de hoc loco dicere possit: quod idem etiam de me profiteor.

§ 10 *A Ti. Graccho rogatus, in provinciam ii*] Intelligendum est, a Ti. Graccho rogatum fuisse, ut post triumphum Fulvii in provinciam rediret: nam Gracchus in Hispaniam venit, quum in ea adhuc esset Fulvius; et hi tum inter se composuerunt, quos dimitterent, quosque retinerent milites, lib. XL. capp. 39. et 40. *Duk. A T. Graccho* ed. princeps, quod mox Froben. 1535. recte mutavit, substituens *a Ti. Graccho*. Vide ad XLI. 8. § 1. Præterea vir doctus ad marginem editionis Curionis legendum conjecit *in provinciam ivi*. Sed necesse non est. *Isti* pro *ivisti* est c. 40. et 'iere,' 'isse,' atque 'iisse' sæpe apud Livium obcurrunt.

§ 11 *Viginti duo stipendia annua in exercitu emerita habeo*] Olim hunc locum tentaverat Lipsius ad Tacit. Ann. I. ac legendum judicaret *triginta stipendia annua*, duplici emendationis caussa adjecta, prima quod Servius ad Virg. Æn. II. 157. doceat milites per viginti quinque annos ordinario militare debuisse; unde Ligustinus, si tantum viginti duo stipendia confecisset, nondum emeritorum stipendiorum foret: altera, quod triginta annorum spatium effluxerit inter P. Sulpicium et C. Aurelium, quibus consulibus se militem factum esse

Ligustinus supra hoc cap. retulit, et P. Licinium ac C. Cassium, hujus anni consules. Postea tamen, sua ipse vineta cædens, non modo hæc in curis secundis omisit, verum etiam emendationem hanc damnavit, et de Milit. Rom. I. 2. ingenue confessus est, se a Servio in errorem perlectum, nihilque hoc loco mutandum esse. Pediti enim conficienda esse viginti stipendia; Ligustinum vero hic tradere, se duplicem ob caussam militiam detrectare posse: primo, quod stipendia largiter confecerit, duo nempe supra ordinarium numerum: deinde, quod jam ætatis beneficio vacationem haberet. Quæ sententia verior est.

§ 14 *Ordinem quo me dignum judicent*] Haud scio an excusari possit. Malim *ordine*. J. F. Gron. Locutionem, ut in vulgatis edd. concipitur, Doujatius inter Hellenismos refert, et similem pronunciat illi Virgiliano, 'Meme adsum, qui feci.' Locus exstat Æn. IX. 427. et ita editur: 'Meme (adsum qui feci) in me convertite ferrum:' unde patet inde vulgatum defendi non posse. Non dubito igitur quin locus Livii sit corruptus. Si *ordine quo me dignum* cum Gronovio malis, genus loquendi conveniet ei quod inlustravi ad XL. 20. § 3. Potius tamen videtur hic verbum aliquod intercidisse, et legendum esse *ordinem adsignare*, vel *ordinem adtribuere, quo me dignum*. Ita enim c. 33. 'Id tantum deprecari, ne inferiores iis ordines, quam quos, quum militassent, habuissent, adtribuerentur.' Et paullo post, 'ne prohiberent consulem, quem cuique ordinem adsignari e republica esset, eum adsignare.' Ejusdem sententiæ fuisse Lipsium, video; qui hæc verba de Milit. Rom. II. 8. ita laudat: 'ordinem, quo me dignum judicent tribuni militum, adsignare ipsorum est potestatis.' Crevierius supplendum censet per 'definire,' 'statuere.'

Ut semper ita fecisse me] Corrige *et semper ita*. J. F. Gron. Voculas illas a librariis sæpe commutatas fuisse, vidimus ad XXI. 28. § 8. Crevierius putat voculam *ita* plane hic redundare.

§ 15 *Nihil adversus magistratuum senatusque auctoritatem usquam feceritis*] *Usquam* plerumque locum designat: sed eo sensu hic capi non posse, indicat subjunctum *nunc*. Conjici igitur posset legendum esse *umquam feceritis*, cui recte opponitur *nunc*. Voces autem 'usquam' et 'umquam' a scribis commutari, vidimus ad XXXIX. 31. § 5. Non opus tamen vulgatum mutari, sed jungendum est *nihil usquam feceritis;* et *nihil usquam* eodem modo accipi debet, ut *nullus usquam;* de quo vidimus ad XXXII. 35. § 2. Ita vocula *nunc* quæ sequitur, obponitur præcedenti *adolescentes*.

CAP. XXXV. § 3 *Latinæ Kalendis Juniis fuere*] Doujatius ad hunc locum notavit Latinas posterioribus temporibus V. Kalendas Maias celebratas fuisse; alias longe tardius, veluti XLI. 16. ante diem III. Non. Maii; et XLV. 3. ante quartum, tertium, et pridie Idus Novembris, sed forte extra ordinem. Verum, hæc qui scribere potuit, omnino naturam non novit Latinarum, quæ fuerunt feriæ conceptivæ, et celebrabantur eo anni die, in quem a consulibus erant edictæ. Vide Varr. de Ling. Lat. V. 49. et Macrob. Saturn. I. 16. Dici ergo nequit, eas posterioribus temporibus V. Kalendas Maias, extra ordinem vero pridie Idus Novembres celebratas esse.

§ 4 *Iisque quatuor tribunos militum ex senatu legeret, qui præessent*] Secundum Doujatium in singulis legionibus sedecim erant tribuni; hic autem jubetur, ut quarta eorum pars, quatuor nempe tribuni, e senatorum numero eligerentur. At sex tantum erant tribuni in quaque legione secundum Polyb. VI. 25. Ἐξ ὑπαρχόν-

των χιλιάρχων ἐν ἑκάστῳ στρατοπέδῳ κατὰ τὸν ἄρτι λόγον, δυοῖν δὲ στρατοπέδων ὄντων τῶν Ῥωμαϊκῶν μεθ' ἑκατέρῳ τῶν ὑπάτων, φανερὸν ὅτι δώδεκα χιλιάρχους ἀνάγκη συστρατεύειν ἑκατέρῳ τῶν ὑπάτων. Vide etiam cap. 17. Præterea Livii verba non indicant quatuor tribunos militum ex senatu lectos cuique legioni præfuisse; tum enim non *quatuor*, sed *quaternos tribunos* dixisset: verum indicant quatuor illos tribunos militum ex ordine senatorio lectos præfuisse *iis*, id est quatuor illis legionibus urbanis, adeoque cuilibet legioni unum præfuisse. Et ita fere locum etiam accepit Crevierius; qui tamen insuper conjecit in numero mendum esse, legendumque *quatuor et viginti tribunos*. Si tamen id tantum extraordinarium circa tribunos harum legionum constitutum fuisset, ut omnes e senatu legerentur, nihilque de solito numero mutatum foret, Livius potius *iisque tribunos* dixisset, quam *iisque quatuor et viginti tribunos*.

§ 6 *Ligurum mille millia*] Scribe *Ligurum MM.* id est, duo millia. *Sigon.* *Mille millia* una tantum præfert Basil. ed. 1554. reliquæ *Ligurum MM.* quod recte Sigon. exponit *duo millia*.

Quantum rogati auxilia Cretenses misissent] Vox *auxilia* videtur invito Livio repetita. *J. F. Gron.* Non aliam ob caussam vox *auxilia* Gronovio suspecta fuisse videtur, quam quod verbis proximis præcesserit. Non enim displicere potuit locutio 'rogare auxilia;' qua, ut et 'rogare subsidium,' Cæsar usus est. Ita B. Gall. I. 11. 'Legatos ad Cæsarem mittunt rogatum auxilium.' B. Gall. VII. 5. 'Legatos mittunt, subsidium rogatum.' Quanti vero ponderis sit argumentum pro ejectione vocabuli, a proxima ejus repetitione desumtum, constat ex illis quæ notavi ad I. 3. § 9. Minus autem probo factum Clerici et aliorum, qui vocem a Gronovio quidem confixam, sed in contextu servatam, inde ejecerunt; quam pristino loco restituendam censui.

§ 7 *C. Decium, A. Licinium Nervam*] Emendo *C. Decimium*. Uterque enim horum post prætor fit, lib. XLIII. c. 11. et l. XLV. c. 44. Decios præterea hoc prænomine usos non comperio. *Sigon.* 'C. Decimius Flavus,' forte pater ejus, cujus hic mentio fit, memoratur XXXIX. 32. et alibi, ubi etiam simili errore in nonnullis codd. *C. Decius* vocatur. Vide ad IX. 30. § 4. et XXVII. 14. § 8.

CAP. XXXVI. § 1 *Eos in oppidum intromitti*] *Oppidum* eam Romæ partem vocat Livius, quæ intra mœnia erat, ut ab urbe differat. *Turnebus*, Advers. XXX. 32. Immo *oppidum* vocat, quod alibi 'urbem' dicit: ut XXX. 21. 'Q. Fulvius Gillo, legatus Scipionis, Karthaginienses Romam adduxit: quibus vetitis ingredi urbem hospitium in villa publica, senatus ad ædem Bellonæ datus est.' XXXIII. 24. 'Legati et a T. Quinctio et ab rege venerunt. Macedones deducti extra urbem in villam publicam, ibique eis locus et lautia præbita: et ad ædem Bellonæ senatus est habitus.' *Oppidum* ergo hic dicitur de urbe Roma; vide ad c. 20. § 3. Mox *bellum cum rege eorum* legendum, conjecit Gronov. ad cap. 33. § 4. Id tamen non necesse esse, sed supplendum *bellum inferri*, vel *fieri, regi eorum*, ad eumdem locum monui.

§ 2 *In ædem Bellonæ in senatum introducti*] Scribe *In æde Bellonæ*. J. F. Gronov. Si conjectura codicis auctoritate firmaretur, non displiceret: nunc unici Msti lectionem mutare non audeo. *In ædem Bellonæ in senatum*, ut XXXII. 4. 'In Macedoniam in hiberna copias reduxit.'

§ 6 *Neminem eorum per Italiam ire liciturum*] Forte *iter tuto facturum*. J. F. Gron. Nescio an vox ultima mutari debeat. XXXII. 21. 'Non quemadmodum hodie utrumque vobis li-

cet, sic semper licitnrum est.' Et sic 'gressus licens' Martiali IV. 8. 'Gressu timet ire licenti:' ut potius conjicias *nemini eorum per Italiam ire licituram*. Jac. Gron. Certum est, *licet* sæpe dici sequente accusativo et infinitivo. Hoc non ita pridem multis ostenderunt viri eruditi Observ. Miscell. Amsteled. tom. v. p. 13. et ad Cæsar. B. Civ. III. 1. e quibus testimonia scriptorum veterum describi nihil attinet. Sed quum itidem certum sit *licet* natura sua non magis accusativo jungi posse, quam *lubet* et *placet*, sed semper dativum personæ adsciscere, dicendum est omnibus locis, quibus tantum accusativo et infinitivo jungitur, supprimi dativum nominis, cujus accusativus plerumque expressus est, eumque, ut integra sit oratio, et structura verborum constet, supplendum esse. Ita v. g. in Terent. Heaut. IV. 2. 5. 'Si licet me latere tecto abscedere,' et in Cic. pro Ligar. c. 6. 'Liceat esse miseros,' plena oratio est; in illo, 'si licet' mihi, 'me latere tecto abscedere;' in hoc, *liceat* nobis, nos *esse miseros*. Hoc intelligi potest e locis Ciceronis et Quintiliani, in quibus huic verbo uterque casus additur. Nam quod ille pro Balbo c. 12. dicit, 'quod civi Romano licet esse Gaditanum,' plenum est, eum *esse* civem Gaditanum; et quod hic Inst. Orat. VII. 1. 'potest incidere quæstio, an huic esse procuratorem liceat,' ita suppleri debet, *an huic liceat* hunc, vel eum *esse procuratorem*. Et confirmatur exemplo verbi, 'expedit' apud Terent. Heaut. II. 4. 8. 'Expedit bonas esse vobis;' quod integrum est, *vobis expedit*, vos *esse bonas*. Eadem ratio est verbi 'permitto' in hoc Virgilii Ecl. I. 9. 'Ille meas errare boves, ut cernis, et ipsum Ludere, quæ vellem, calamo permisit agresti.' Sed hoc supplementum his verbis Livii adhiberi non potest, nec quisquam ferat ea ita supplentem, *nemini licituram neminem eorum per Italiam ire*. Viri Perizonius ad Sanctii Minerv. III. 7. 4. et Cortius ad Sallust. Jug. cap. 106. § 3. tamen hic retinendum censent *neminem*, idque in *non quemquam, non aliquem* dividi ac solvi volunt; quemadmodum *nolo* in *non volo*, et *nego* in *non aio* solvitur; quod multi apud Cortium l. d. et in Exc. II. ad Jugurth. et apud Burmann. ad Phædr. IV. 17. observarunt. Ita supplementum dativi hic quoque locum habere, et integra oratio esse poterit, *non licituram cuiquam, quemquam eorum*, vel *alicui, aliquem eorum per Italiam ire*. Sed nondum mihi persuaserunt, hoc ea ratione expediri posse: primo, quia, quum verbo *licet* sæpe multorum nominum accusativi cum infinitivo adponantur, non ostenderunt, ullum probatum auctorem linguæ Latinæ eo cum accusativo nominis *nemo* et infinitivo ita usum, ut illa omnia ad eamdem personam pertineant; deinde, quod omnibus locis, quæ de usu vocum *nemo, nolo, nego* earumque sive dissolutione, sive divisione prolata vidi, non unum tantum, ut hic, sed duo in eadem periodo membra orationis sunt, quorum in altero illæ negandi, in altero adfirmandi significatione dicuntur. Ob has causas adhuc nec conjecturam Jac. Gronovii improbabilem esse, nec tamen absurde conjici posse puto *nemini enim eorum*. Nam *enim* compendio scriptum cum præcedente *nemini* in unam vocem coalescere potuit. *Duk.* Vulgatum non aliter defendi potest, quam eo modo, quo id facere conatus est Perizon. *neminem* dissolvendo in 'non quemquam,' 'non aliquem;' quomodo 'negare' sæpe dividi debet in 'dicere non;' vide ad II. 52. § 5. III. 55. § 8. XXII. 53. § 7. XXVIII. 27. § 6. *nec* in *et non;* vide ad XXXII. 10. § 10. 'prohibere' in 'non permittere,' 'cedere' in 'non pares esse;' vide ad X. 32. § 4. 'nullus' in 'non ullus;' vide ad V. 3. § 4. Similia vi-

denda apud Manut. ad Cic. ad Fam. IV. 5. Gronov. Obs. IV. 2. Oudend. ad Lucani v. 149. et quæ notavi ad Silii XII. 65. Præstare tamen puto, ut cum Jac. Gronov. legamus *nemini*, vel potius cum Dukero *nemini enim eorum*.

§ 7 *Ita dimissis, P. Licinio consuli mandatum, intra undecimum diem juberet eos Italia excedere*] Potest ferri. Malim tamen *Ita dimissos*, ut referatur ad verbum *excedere*. J. F. Gron. Recte Ant. Perizon. ad marginem Livii observavit, si Gronovii conjectura recipiatur, ulterius pergendum, et pronomen *eos* delendum esse. Sed potius nihil muto. *Ita dimissis* ponitur pro *Ita dimissis iis*. Supra hoc lib. c. 31. ‘Recognosceret socios navales, dimissisque, si qui parum idonei essent, supplementum legeret ex libertinis:’ cap. 38. ‘Nunc, ubi primum posset, ad Penenm fluvium, qua transitus ab Omolio Dium esset, præmissis, qui nunciarent regi, venturos.’ Simili forma hæc dicta sunt, qua I. 41. ‘Tum demum palam facto, et comploratione in regia orta, Servius,’ &c. ubi plura vide. Neque displicet *Ita dimissis iis eos excedere*, pro ita dimissos eos excedere. Ita enim et locutus est XXXVIII. 54. ‘Quorum princeps fuit M. Porcius Cato, qui, vivo quoque eo, adlatrare ejus magnitudinem solitus erat:’ ubi etiam Gronov. invitis codd. locum illum tentabat. Idem genus loquendi placuit auctori Epit. Livianæ, lib. LXVIII. ‘Junctis ejusdem Catuli et C. Marii exercitibus, prœlio victi sunt ab eis:’ ubi vide. Etiam Val. Max. I. 8. 6. ‘Non audentibus Romanis prœlium ingredi, eximiæ magnitudinis juvenis primum eos hortari ad capessendam fortitudinem cœpit.’ Vide Vavass. de Vi et Us. Quor. Verb. in voce ‘Florus,’ et Burmann. ad Quinct. Inst. Orat. XI. 1. 980. Similiter apud Græcos Thucyd. VII. 43. Προϊόντων δὲ τῶν Ἀθηναίων ἐν ἀταξίᾳ, &c. οἱ Βοιωτοὶ πρῶτοι αὐτοῖς ἀντέσχον. IV. 40. D. Lucas Euang. XII. 36. Ἵνα ἐλθόντος καὶ κρούσαντος, εὐθέως ἀνοίξωσιν αὐτῷ. XVIII. 40. Ἐγγίσαντος δὲ αὐτοῦ ἐπηρώτησαν αὐτόν. XIX. 33. XXIV. 41. et sæpe. Vide Gronov. ad Herodot. p. 746. Nihil mutandum esse, etiam Dukerus putabat. Ceterum legatis Persei hic præstituitur dies undecimus, intra quem Italia excederent; at legatis Ætolorum dies quintus decimus, lib. XXXVII. c. 1. ‘Ita infecta pace dimissi urbe eodem die, Italia intra quindecim dies excedere jussi.’ Primæ edd. hic præferunt per notam *XI. diem*, an ergo *XV.* pro *XI.* substituendum, ac legendum est *intra quintum decimum diem?*

§ 8 *Ad classem et ad exercitum præmissus*] Ita edd. principes. Postea Basil. 1554. vulgarunt *et ad classem et ad exercitum;* quod Sigonius anno sequenti servavit. At recentiores priscam lectionem non male revocarunt.

Trajectis in Epirum quinque millibus peditum, trecentis equitibus] Livius c. 27. narrat, Cn. Sicinio prætori negotium datum esse, ut peditum octo millia, quadringentos equites a sociis Latini nominis exigeret, quem militem Brundisii acciperet, atque in Macedoniam mitteret A. Atilius Serranus. Insuper legionem secundam, et quatuor millia peditum ac ducentos equites ex Liguribus evocatos, Brundisii adesse jussos esse; quo exercitu Cn. Sicinius provinciam Macedoniam obtineret, donec successor veniret. In his voces *quo exercitu* non tantum pertinent ad milites ex Liguria evocatos, sed etiam ad illos, quos Sicinius a sociis nominis Latini exigere, et A. Atilius in Macedoniam mittere jussi erant. Id inde constat, quod Liv. c. 31. testetur, Cn. Sicinium ‘sexcentos equites,’ nempe sociales, in Macedoniam duxisse, antequam P. Licinius consul cum novo exercitu eodem adveniret. Nimirum

quadringentos Sicinius a sociis Latini nominis exegerat, ducenti ex Liguribus evocati erant. Si ergo verba ‘quo exercitu’ ad omnes illos referenda sunt, Sicinius sub signis habuit legionem civium, quæ eo tempore erat quinque millium peditum, trecentorum equitum; præterea duodecim millia peditum socialium et sexcentos equites. Velim igitur doceri, qua ratione Sicinius hic tantum dicatur quinque millia peditum et trecentos equites in Epirum trajecisse.

Ad Nymphæum in agro Apolloniati] Vide Palmer. Græc. Antiq. I. 28.

§ 9 *Dassaretiorum et Illyriorum*] *Dassaritiorum* edidit Sigonius, quod eum secuti mox iterum repudiarunt. Vide ad XXVII. 32. § 9.

CAP. XXXVII. § 2 *Quem, si aliquem respectum amicitiæ eum habere cerneret, tentare, &c. jussus*] Brevius dici potuisset, *eum, si quem resp. am. habere cerneret, tentare jussus*, ut Perizon. ad marginem Livii notavit, adscripto etiam loco ex hoc lib. cap. 46. ‘quæ serva atque obnoxia fore, si nullus alio sit, quam ad Romanos, respectus,’ pro ea serva et obnoxia fore.

§ 7 *Qua fide adjuvissent Romanos*] *Adjuvassent* edd. principes: id exhibent etiam priores Sigonii edd. licet interim Lugduni a. 1553. *adjuvissent* substitutum foret; quod Basil. 1555. receperunt, et recentiores probarunt. Recte: *juvavi* enim et *adjuvavi* non sunt hujus ævi. Vide Voss. Gramm. l. v. c. 20. Burm. ad Petron. c. 18. et Cort. ad Sall. Jugurth. c. 47.

§ 8 *Eodem se loco esse, &c. quo Messenii atque Elii*] Nempe *sint*. Cic. pro Cluent. cap. 36. ‘Hoc dico, eamdem tum fuisse P. et L. Cominiis controversiam cum Staleno, quem accusabant, quæ nunc mihi est cum Attio.’ Sed usitatius est ‘Messenios atque Elios.’ VIII. 14. ‘Cumanos Suessulanosque ejusdem juris conditionisque, cujus Campanos, esse placuit.’ XXXIX. 24. ‘Civitates Thessalorum in eadem caussa, qua Ætolos, fuisse.’ Sueton. Tib. 34. ‘Dimidiatum aprum eadem habere, quæ totum.’ *Duk.*

CAP. XXXVIII. § 1 *Ad Gitanas, Epiri oppidum decem millia ab mari, quum adscenderent*] Lectio hæc, quæ in omnibus editis superest, displicet Jac. Gronov. in Diss. Epist. ad Livii Loc. Quædam Geogr. Epist. v. p. 41. partim quod ‘Gitanæ,’ oppidum Epiri, veteribus sit ignotum, partim quod Livius hic dicat ‘adscendere ad Gitanas,’ qui multis aliis locis præpositionem omisit. Legendum itaque censet *Ægilipa, Epiri oppidum*, quod Homero, Straboni, ac Stephano memorari docet.

Ut præsidio essent liberatis ab se Macedonibus] Crevierius putat, *ab se* referendum esse ad Epirotas, et sensum hunc constituere; ut præsidio essent Macedonibus, qui per Marcium liberati erant ex manu Epirotarum: eam tamen expositionem postea hanc ob caussam rejicit; quod Marcius, qui tantummodo a Corcyra in Epirum venerat, nullos potuerat liberare Macedonas, quum ne Macedoniam quidem attigisset. Existimat igitur forsan aliquod mendum latere. Quid si, deleto pronomine *se*, legamus *liberatis ab Macedonibus*; ut quadringenti juventutis Epirotarum præsidio essent Orestis, liberatis a potestate et imperio Macedonum? Orestæ gens erat Macedonum, quibus, quod tempore belli cum Philippo primi ab rege defecissent, Romani suas leges reddiderunt. Vide Livium XXXIII. 34. et Polyb. in Exc. Legat. num. IX.

§ 2 *Et Lycisco præfecto facto*] Vitium est recentissimarum. Frobenius ex scripto edidit, *et Lycisco Pr. facto*. Unde Sigonius *prætore facto*: alii *et Lycisco præfecto*: inepte postremi. *J. F. Gron. Et Lycisco præfecto* primum vidi in ed. Paris. a. 1573. Hujus Lycisci Romanis enise faventis multiplex mentio fit apud Polybium.

Legati Acarnanum, et Bœotoram exsules] Forte *Bœotorum exsulum*. Potest tamen et vulgatum defendi; venernnt legati Acarnanum, et exsules Bœotorum: verum ita verba post τὸ *Acarnanum* minima interpunctione distinguenda sunt. *Exsules Bœotorum*, ut XXXVIII. 33. 'Exsules Lacedæmoniorum Achæi secum adduxerant in fines.'

§ 3 *Acarnanes nunciare jussi*] Puto legendum *renunciare*. A Marcio nempe et Atilio domum renunciare jussi sunt. Mox cap. seq. 'Renunciare domum certa, quæ audissent, volebant.' Vide ad Epit. Liv. l. XLVII.

Decepti pollicitationibus regis] Cujus regis? Philippi, an Antiochi? ambo enim modo memorati sunt. At uterque rex intelligitur, et, utriusque pollicitationibus deceptos Acarnanas fuisse, legati Romanorum innuunt. Legendum itaque *pollicitationibus regum*, vel potius *pollicitationibus regiis*. Ut librarii hic eodem modo lapsi sint, quo sæpius eos peccasse vidimus ad XXXII. 6. § 6. Similiter legendum observarunt Dukerus et Crevierius.

§ 5 *Iis, quum culpam in Ismeniam*] Jac. Perizonius in margine codicis sui conjecit legendum *Ii quum culpam in Ismeniam, &c. conferrent*. Sed invito Msto nihil muto. *Iis* enim pendet a sequenti *respondit*. *Iis Marcius respondit*.

§ 10 *Qua transitus ab Omolio Dium esset*] *Homolium* vocatur, et Magnesiæ adscribitur apud Plinium H. Nat. IV. 9. A Græcis plerumque per adspirationem Ὁμόλιον, Ὁμόλις et Ὁμόλη dicitur. Vide Strab. IX. 443. Dicæarch. pagg. 3. 20. 23. ed. Oxon. Pausan. in Bœot. IX. et alios. Sitam fuisse hanc urbem ad fluvium Peneum, testis est Scyl. in Peripl. p. 12. ed. Oxon. Eamdem esse, quæ Ὅμιλαι vocatur Ptolem. III. 13. existimat Ortel. in Thes. Geogr. in voce 'Homolium:' qui quidem in voce 'Omole' ejus nominis montem Thessaliæ memorat ex Strab. et Steph. Byz. Verum utrobique nunc additur adspiratio, quam etiam in Livio adscivi. Vide viros doctos ad Steph. Byz.

CAP. XXXIX. § 1 *In interiora regni recepit se*] Hæc lectio demum obvia fuit in ed. Paris. a. 1573. et, ita sibi legendum videri, vir doctus ad marginem ed. Curionis monuerat. Ea autem cum omnibus antiquioribus excusis præfert *recepit se*, quod reduxi.

§ 2 *Et legationibus civitatium*] *Civitatum* edidit Curio, et post eum recentiores omnes usque ad Gronov. qui a. 1665. recte *civitatium* reposuit, ut est in edd. primis. Vide ad XXXIII. 20. § 11.

§ 5 *Quod Philippo ipsi cognomen erat*] Accipiendum de Q. Marcio, qui 'Philippus' cognominabatur; et hinc jocum captans Marcius, quum Persei pater fuerit rex Philippus, inquit, Persen, si ad se Philippum cognominatum transiret, transiturum esse ad patrem itidem Philippum dictum. De eo nullus dubitat. Quod autem ad originem hujus cognominis Marciorum attinet, Donjatius, credens 'Philippi' cognomen Q. Marcio inditum esse ex amicitia et hospitio patris cum Philippo Macedoniæ rege, Persei patre, quam hospes fuerit in historia Romana, palam ostendit. Nam cognomen illud in gente Marcia diu notum fuit ante hunc Q. Marcium, qui id a majoribus hæreditarium habuit. Certe in Fastis Capitol. Triumph. memoratur Q. MARCIVS. Q. F. Q. N. PHILIPPVS, qui AN. CDLXXII. COS. DE. ETRVSCIS. K. APRIL. triumphavit: in Fast. vero Consul. Capitol. a. CDXC. Q. MARCIVS. Q. F. Q. N. PHILIPPVS. MAG. EQ. Ejus Marcii Philippi nepos fuit *L. Marcius Q. F. Q. N. Philippus*, qui pater exstitit hujus Q. Marcii Philippi, secundum Pighium in Ann. ad a. IↃXXIV. pag. 108. unde patet, non primum hunc Q. Marcium 'Philippi' cognomen

accepisse, sed jam proavum ejus id obtinuisse. Alii existimant, eum, qui primus ex hac familia 'Philippi' cognomen invenit, ita dictum esse ab equorum studio; eoque referendum, quod in multis Marciorum Philipporum nummis vel statua equestris, vel imago Castoris equo gaudentis exhibeatur. Vide Ursin. in Famil. Rom. Spanhem. de Præst. et Usu Numism. Diss. VI. p. 525. ed. secundæ, et Haverk. in Comm. ad Thesaur. Morell. tom. I. p. 262. Ea tamen hic me moratur difficultas, admodum rarum esse, Romanos jam eo tempore, id est ante bellum Punicum primum, cognomina Græca adscivisse. Malo igitur judicium sustinere.

§ 6 *Vel, si tantum agmen traduceret, obsides daret*] Scribe tuto, *leg. vel cum trib. venire jub., vel, si tant. agmen trad., obs. dare, nihil fr. fore in cont.* Nam τὸ *dare* pendet a τῷ *jubebant*. Monitum sæpe, et proxime ad XL. 35. *J. F. Gron.* Licet Gronovio adsentirer, utrumque verbum *venire* et *daret* pendere a verbo 'jubere,' nondum tamen inde sequeretur legendum esse *dare*. Nam *jubebant, daret*, omisso τῷ *ut*, quemadmodum sæpe fit post verba jubendi; vide ad X. 41. § 8. et XXXII. 16. § 9. Neque inprobandum *jubebant vel venire, vel daret*. In regimine enim similibus aliisque modis variare, Livio est familiarissimum. Vide ad XXXIX. 14. § 9. Verum necesse non est, ut statuamus, *daret* æque ac *venire* pendere a verbo *jubebant*. Similis enim constructio, ut *jubere* ad unum tantum verbum, non ad reliqua ejusdem periodi, referatur, sæpius apud Livium obcurrit. Vide quæ notantur ad XXVI. 22. § 7.

§ 7 *Hippian et Pantaucum, quos et legatos miserat*] *Hippian* hoc loco constanter omnes excusi, qui contra uno consensu *Hippiam* legunt c. 54. et l. XLIV. c. 23. Insuper legendum est *Pantauchum*, ut nunc editur passim lib. XLIV. ubi primæ edd. similiter in omittenda adspiratione errarunt. Græcis vocatur Πάνταυχος. Vide Polyb. Exc. Leg. num. LXIX et LXXXVI. Πάνταυχος dux Demetrii Poliorcetæ, a rege Pyrrho vulneratus et pulsus, memoratur a Plutarch. in Pyrrh. 386. 387. Ita et Crevierius hic edidit.

CAP. XL. § 1 *Exspectari nos, inquit Marcius, arbitror, ut respondeamus*] Ant. Perizonius ad marginem Livii monuit videndum esse, an non melius τὸ *nos* abesse possit. Verum, integram vocem delere, præceps puto. Si quid igitur mutandum, mallem *Exspectare vos, inquit*. Quum tamen mox subjungatur *literis tuis, quas Corcyram misisti*, et reliqua omnia numero singulari concipiantur, licet et ipsa illa numeri singularis et pluralis commutatio a stilo Livii haud abhorreat, non adversabor, si quis vulgatum tueri malit, modo ita distinguat *Exspectari, nos, inquit*, ut ita jungantur hæc, *Exspectari, ut nos respondeamus*.

§ 3 *Acerbitatem adversus hospitem, utcumque est, subibo*] Crevierius *utcumque est* supplet, scilicet 'res.' Magis tamen ipsi placebat legi *quæcumque est*. Idem etiam observat, mox vocem *quum* sine dispendio sensus abesse posse.

§ 4 *Quod legatos Romam ad renovandum judicat potius, quam, &c.*] Hoc modo perfici hæc sententia videtur posse: *quod leg. Romam ad ren. fœdus miseris: quod ipsum tamen tibi non fuisse ren. judicat potius, quam, cum renovatum esset, viol.* Fecit enim iteratio hujus vocis *renovandum*, ut librarius a priore ad posteriorem transierit, verbis mediis præteritis. *Sigon.*

§ 5 *Abrypolim, socium atque amicum populi Romani, regno expulisti*] Hujus rei historia excidit apud Livium. Priore autem libro, quo in loco de origine Persici belli agebat, ut puto, eam tradidit: præsertim vero cum in Epitome ejus libri hæc verba sint

'Initia belli Macedonici continet.' Miserat ad Carthaginienses legationem, et ab iis nocte audita erat. Sed et alias Græciæ civitates sollicitabat, qui præter religionem, quod quam multa templa magnifica multis locis erexit Athenis Jovis Olympii, et Antiochiæ Capitolini, vilissimum regem egit. Narrat autem Pausanias in Achaic. c. 10. eum Perseus fœdus, quod sibi cum Romanis erat, violandum esse decrevisset, Abrupolim Sapensium regem aggressum esse, et populi Romani socios vexasse. Verba sunt hæc, Περσεῖ γὰρ τῷ Φιλίππου πρὸς Ῥωμαίους ἄγοντι τὴν εἰρήνην κατὰ συνθήκας, ἃς ὁ πατὴρ, ὁ Φίλιππος ἐποιήσατο, ἐπῆλθεν ὑπερβῆναι τοὺς ὅρκους, καὶ ἐπί τε Σαπέων τὸν βασιλέα Ἀβρούπολιν στράτευμα ἀγαγὼν ἐποίησεν ἀναστάτους Ῥωμαίων συμμάχους ὄντας. *Sigon. Abrypolim* hic, et cap. seq. § 10. et 11. præferunt primæ edd. Male. Vide ad c. 13. § 6. Ceterum Sigonius, scribens Persen, præter religionem, vilissimum regem egisse, perperam Persen Macedoniæ et Antiochum Syriæ reges confudit. Vide ad XLI. 20. § 1.

Artetari interfectores] Vide ad cap. 13. § 6.

§ 6 *Per Thessaliam et Maliensem agrum*] Id supra dixit XLI. 22. 'Per Phthiotidem Achaiam Thessaliamque:' ut ager 'Maliensis' alio nomine 'Phthiotis Achaia' vocari, aut certe istius Phthiotidis pars fuisse videatur.

§ 7 *Euersam et Callicritum*] Vide ad c. 13. § 6.

§ 11 *Faveo orationi tuæ*] *Rationi* lego, id est causæ: etenim sic sequitur: *et opto, ut al. mihi mat. præbeas agendæ tuæ apud sen. causæ.* Videtur autem litera *o* ex fine vocis *faveo* repetita. *Sigon.* Sæpe quidem voces 'oratio' et 'ratio' commutantur a scribis, ut vidimus ad XXXV. 25. § 9. idque hic, quam alibi, facilius accidisse potuit ob caussam a Sigonio adlatam: nihilominus tamen necesse non videtur, ut, dissentiente unico codice, receptam lectionem mutemus. Intelligitur enim 'oratio,' qua accusationi Marcii Perseus responsurus erat, et quam Marcius optabat, ut aliquam materiam præberet agendæ ejus apud senatum eaussæ.

CAP. XLI. § 2 *Eorum autem, quæ objecta sunt mihi, partim ea sunt*] *Partim eorum sunt ea*, pro pars eorum, sive quædam eorum, sunt ea, ut exponit Gellius N. Attic. X. 13. Plura vide apud Gronov. Obs. III. 2.

Quæ verbo objecta verbo negare sit] Hoc est, si Perizonium ad Sanctii Minerv. IV. 4. 52. sequimur, detur mihi, sit mihi per vos 'illud negare:' quasi hæc optandi, non adfirmandi modo dicantur, et Perseus sibi hoc pro beneficio a legatis Romanis dari petat, ut sibi per eos liceat verbo objecta verbo negare. Mihi hic sensus esse videtur, partim ejusmodi sunt, quæ uti sine ullo certo indicio aut argumento verbo tantum objecta sunt, ita verbo quoque negari possint, ita verbo quoque negare liceat. Frequentissimus, in primis apud poëtas, est hic usus verbi substantivi cum verbo infinitivo. *Duker.* Eleganti Græcismo, pro verbo negare possim, verbo negari possint. Vide Vechner. Hellenol. lib. I. part. II. cap. 31. et Nic. Heins. ad Nason. Art. Am. II. 28. Frustra igitur Hearnius, ejusque exemplo Londinenses ediderunt *negare satis sit.*

Index Brundisinus] Appian. Exc. Legat. num. XXV. p. 367. Ἐρέννιον τὸν ἐκ Βρεντησίου τίς ἂν πιστεύσειεν, ὅτι Περσεὺς, Ῥωμαῖον ὄντα καὶ φίλον ὑμέτερον καὶ πρόξενον, εἵληφεν ἐπὶ τὴν τῆς βουλῆς φαρμακίαν; Sic enim vocat *Herennium*, quem Livius *Rammium*. Mox p. 368. Ἀλλ' Ἐρέννιος μὲν ἐψεύσατο, τοῖς ἐπιτρίβουσιν ἐς τὸν πόλεμον ὑμᾶς πρόφασιν εὐσχήμονα διδούς. *Ursinus.* Nota hæc Ursini excerpta est in ed. Livii Gronoviana 1665. ex ejus notis ad Exc. Leg. p. 123. Verum utroque loco App. et

ab ipso Ursino non Ἐρέννιος et *Herennius*, sed Ἐῤῥένιος et *Herrenius* vocatur; neque alterius lectionis vel conjecturæ Ursinus ibi meminit. Vide ad c. 17. § 2. Recte autem Perseus Ramnium Brundisinum 'indicem' vocat. 'Index' enim 'est, qui facinoris, cujus ipse est conscius, latebras indicat, impunitate promissa,' teste Ascon. ad Cic. Divin. in Cæcil. c. 11. Ramnius autem Perseo promiserat, se ducibus et legatis Romanis, hospitio suo uti adsuetis, quibus eorum rex scripsisset, venenum dari curaturum. Vide c. 17. ubi bis eodem sensu voce *indicium* utitur. Ita Fecenia et Æbutius, qui scelera a celebrantibus Bacchanalia committi solita ad consulem Postumium detulerunt, 'indices' vocantur Liv. XXXIX. 14. ubi aliquoties ea vox hoc sensu usurpatur, ut et c. 19. Vide ad VII. 39. § 5.

§ 4 *Eumenes, quum tam multis gravis publice ac privatim sit*] Appian. in Exc. Legat. num. XXV. p. 367. Ἀλλὰ τὴν ἐπιβουλὴν τὴν ἐν Δελφοῖς αὐτῷ γενομένην προσγράφετε Περσεῖ, πόσων Ἑλλήνων, πόσων βαρβάρων κατ' Εὐμένους πρεσβευσάντων πρὸς ὑμᾶς· οἷς πᾶσιν ἐχθρὸς ἐστὶ τοιοῦτος ὤν.

§ 5 *In qua tamen nihil ultra objicitur, quam, &c.*] Appian. ibid. Ἀλλὰ Ἀρθέταυρον τινὲς ἀνελόντες ἐν Μακεδονίᾳ διέτριβον, κοινῷ γε πάντων ἀνθρώπων νόμῳ, καθὰ καὶ ὑμεῖς τοὺς ἑτέρων φεύγοντας ὑποδέχεσθε· μαθὼν δὲ καὶ τοῦθ' ὅτι ἔγκλημα ποιεῖσθε, ἐξεκήρυξεν αὐτοὺς τῆς ἀρχῆς ὅλης.

§ 11 *Abrupolis fines mei regni*] Appian. ibid. p. 366. Ἀλλὰ Ἀβρούπολιν ἐξέβαλεν τῆς ἀρχῆς ἐπιδραμόντα γε τοῖς ἡμετέροις ἀμυνόμενος.

§ 12 *Donec Pellam et in regiam meam*] Suspecta copula. Lib. V. c. 38. 'Ut multo major pars Veios in hostium urbem fugeret.' Sallust. Jugurth. c. 75. 'Thalam pervenit in oppidum magnum et opulentum.' Tacit. Ann. IV. 67. 'Capreas se in insulam abdidit.' XII. 51. 'Iberos ad patrium regnum pervadit.' *J. F. Gron.*

Qui potest queri sibi accidisse] Ita demum editum vidi Paris. 1573. quod recentiores servarunt. Omnes priores præferunt *quid potest queri*; quod Livio reddidi: *quid* hic accipiendum est, 'cur.' *Quid potest queri sibi accidisse* scilicet ea quæ victis accidunt, vel casum devictorum; quod præcessit.

§ 13 *Quod Dolopas armis coërcuerim: quia, etsi non merito, &c.*] Appian. Exc. Legat. num. XXV. p. 367. Δόλοψι γὰρ ἐπεστράτευσεν οὐσι τῆς ἰδίας ἀρχῆς· καὶ δεινὸν, εἰ τῶν ἑαυτοῦ λογισμῶν ὑμῖν ὀφλήσει, δίδωσι δ' ὅμως περὶ πολλοῦ ποιούμενος ὑμᾶς καὶ δόξαν ἀγαθήν· ἔκτειναν δὲ οἱ Δόλοπες οἳ δὲ τὸν ἡγούμενον αὐτῶν ἀκισάμενοι, καὶ ζητεῖ Περσεὺς τί ἂν ὑμεῖς ἐδράσατε τοὺς ὑπηκόους τοιαῦτα πράξαντας.

CAP. XLII. § 1 *At, quum processissem inde*] *Ac quum* omnes edd. ante Modianam, quæ prima exhibuit *At quum*; quod probum est. Eleganter enim Perseus particulam illam hic usurpavit, ut proponeret aliud caput accusationis sibi intentatæ, aliudque crimen objectum. Ita cap. præc. 'At enim bello quidem justo sum persecutus; sed vinci non oportuit eum.' Passim autem vocula illa inservit proponendis exceptionibus. Vide ad I. XXXIX. c. 37. § 12.

Larissam, et Antrona, et Pylleon] Legendum videtur *et Pteleum*, vel ex Homeri catalogo, cujus versus est Il. B. 697. Ἀγχίαλόν τ' Ἄντρωνα, ἠδὲ Πτελεὸν λεχεποίην. *Turneb.* Advers. lib. XXX. cap. 37. Verissimam puto Turnebi conjecturam. Tria hæc oppida etiam junguntur c. 67. 'Cum exercitus parte profectus in Achaiam Phthiotim, Pteleum desertum fuga oppidanorum dirnit a fundamentis, Antrona voluntate colentium recepit. Ad Larissam deinde exercitum admovit.' 'Ptelei' etiam meminit Livius XXXV. 43. Donjatius ad hunc

locum notans, Herodot. memorasse 'Pyleam,' oppidum Trachiniæ ad Œtam montem, unde et 'Pylaicus' conventus juxta Thermopylas, forte respexit locum Herodoti VII. 213. Τῶν Ἀμφικτυόνων ἐς τὴν Πυλαίην συλλεγομένων· unde constat *Pylæam* per diphthongum scribi debere. At insuper Πυλαία ἐκαλεῖτο ἡ εἰς τὰς πύλας σύνοδος τῶν Ἀμφικτυόνων, teste Harpocr. in voce Πύλαι. Et ita capi debet ea vox apud Philostr. in vita Apollon. Tyan. IV. 23. Ἐπρέσβευσε δὲ καὶ παρὰ τοὺς Θετταλοὺς ὑπὲρ τοῦ Ἀχιλλέως κατὰ τοὺς ἐν Πυλαίᾳ ξυλλόγους. Vide Wolfium ad Demosth. p. 1290.

Delphos sacrificandi caussa adscendi] An *escendi?* Vide ad XXIX. 11. § 5.

§ 3 *Queratur unusquilibet militis mei injuriam*] *Unusquislibet* ed. Francof. 1578. quod proximæ servarunt usque ad Gronov. qui prima ed. nott. *unusquilibet* ex antiquioribus edd. reponendum monuit, eamque lectionem postea recepit. Vide Gronovium ad Senec. Controv. 26.

§ 4 *Ætolis et Byzantiis præsidia misimus, et cum Bœotis, &c.*] Appian. in Exc. Legat. num. XXV. Βυζαντίοις δὲ καὶ Αἰτωλοῖς καὶ Βοιωτοῖς, οὐ καθ' ἡμῶν, ἀλλὰ καθ' ἑτέρων συνεμάχησε· καὶ ταῦτα πρὶν ὑμῖν ἡμέτεροι πρέσβεις ἐμήνυον· καὶ οὐκ ἐμέμφεσθε μέχρι τῆς Εὐμένους διαβολῆς· ἣν οὐκ εἰάσατε τοὺς ἡμετέρους πρέσβεις εἰς ὄψιν αὐτὸν ἐλέγξαι.

§ 6 *Antiochum ultra juga Tauri remotum*] *Emotum* malnisse videtur Gronov. infra ad c. 50. § 6. ubi vide.

Supra capita finitimarum civitatum] Ita primus vulgavit Curio, quem recentiores omnes secuti sunt: priores præferunt *civitatium*, quod restitui. Vide ad XXXIII. 20. § 11.

CAP. XLIII. § 1 *Auctor fuit mittendi Romam legati*] Non unus missus est legatus, sed plures. Infra mox, 'Quonam modo tutum iter legatis esset:' c. 46. 'Legatos Romam de inchoatis cum Marcio conditionibus pacis misit:' et c. 48. 'Senatum tamen præberi legatis placuit. Eadem fere, quæ in conloquio ab rege dicta erant, relata ab legatis.' An ergo legendum *mittendi Romam legatos?* quomodo etiam Hearnius scribendum conjecit.

Nec prætermittendam spem ullam censuisset] Ita demum exhibet postrema Gruteri ed. cujus lectionem recentiores servarunt. Superiores typis descripti omnes *nec prætermittendum spem ullam.* Quid de similibus locutionibus judicem, dixi ad XL. 49. § 1. Ex illis constat magis quidem Livianum videri *prætermittendam*, quam *prætermittendum;* nihilominus tamen alterius etiam locutionis exempla apud Livium obcurrere. Hinc Gruteri lectionem, unico codice adversante, in contextum non admittendam esse censeo.

§ 3 *Ni spes vana pacis obcæcasset consilia*] 'Obcæcare animum' Livio aliisque frequens est. Exempla vide ad XXII. 43. § 11. sed 'obcæcare consilia' an commode dici possit, vehementer dubito. Vide igitur num ita distinguendum sit: *quum Perseus (ni spes vana pacis obcæcasset) consilia omnia præp. atque instr. hab.* Mallem tamen vocem *consilia* expungere, si liceret.

Suo maxime tempore atque alieno hostibus] Gronov. Obs. IV. 17. 278. non male futurum putat, si legeretur *hostium*, laudato hoc loco Varr. de Re Rust. III. 5. 'Ne reliqui, si viderint, despondeant animum, atque alieno tempore venditoris moriantur.'

§ 4 *Legati Romani in Bœotiam comparati sunt*] 'Comparare legatos' dixit, ut 'comparare consules' et 'censores,' id est, ut alibi dixit, legere, et in legationem conjicere. *Sigon.* Sigonius observat 'comparare legatos' dixisse Livium, ut 'comparare consules' et 'censores,' quod sit, ut alibi dixerit, legere, et in legationem conjicere. Quod possem tolerare, si ex pluribus aliquot ad hoc

munus excreti essent. Sed fuerunt iidem, qui apud Persea fuerant, Marcius et Atilius, ut apparet ex cap. sequenti. Mallem igitur *conversi sunt*. J. F. Gronov. Adsentior Gronovio, vulgatum, quod Sigonius exponere conatus est, hic commodum sensum non recipere. Quid tamen ei substituendum sit, non invenio. Nimis enim a recepta lectione recedit Gronovii *conversi sunt*. Eamdem ob causam displicet Doujatii *profecti sunt*, vel *delati sunt*. Propius quidem accedit ejusdem Doujatii conjectura *comportati sunt:* nihilominus tamen et hanc probare nequeo. Legati enim Romani itinere terrestri a Peneo in Bœotiam profecti sunt; *comportari* autem de illis dici, qui simul itinere terrestri regionem aliquam adeunt, nondum observavi. Cogitent igitur acutiores, qua ratione loco melius subveniatur. Clerico etiam nescio quid aliud, quam quod Gronovius substituere volebat, hic latere visum est. Triller. Observ. Crit. III. 8. vel *comportati sunt*, quod etiam Doujatio in mentem venerat, vel *comitati sunt* scribendum conjicit, sibique prius præ altero magis placere testatur.

§ 6 *Primi a Chæronea legati*] Ita primus edidit Sigonius. Priores *a Cheronia*. Vide ad XXXV. 46. § 4. ubi ipse Sigonius *Chæroniam* servavit.

Queis legati nullo in præsentia] An non *quos legati, nullo in præs. resp. dato, Chalcidem se sequi jusserunt?* J. F. Gronov. Perizonius ad Sanctii Minerv. II. 4. 180. vulgatum *queis* defendit, et refert ad verbum sequens *jusserunt*, ut inde adstruat locutionem ‘jubere alicui;’ quam non optimi ævi esse, docuimus ad XXVII. 24. § 3. Neque ego hic aliquid mutandum puto; sed, quæ etiam Dukeri est sententia, *queis* refero ad proximum *dato*. Hoc quoque Doujatio verius visum est. Illud *queis*, vel, ut scribendum videtur, *quîs* apud Livium obcurrit XXI. 62. § 2. XXIV. 16. § 13. XXX. 35. § 7. XLIV. 3. § 2. et alibi. Idem etiam vocabulum Livio Gronovius ex conjectura restituere conatus est ad XXIV. 16. § 18. et ad XXV. 23. § 9.

§ 9 *Prætor (Ismenias is erat, vir, &c.*] Vascos. loco aliter interpuncto edidit *prætor Ismenias, is erat vir nobilis*. Ejus exemplum proximi quidam editores secuti sunt; ut Sigonius priscam distinctionem iterum induxit. Ita XXIV. 34. ‘Archimedes is erat, unicus spectator cœli siderumque:’ ubi alia vide.

Caussam cum Perseo societatis] Verbum aliquod excidisse, ac legendum esse *caussam initæ cum Perseo societatis*, existimat Crevierius. Ita XXIX. 24. ‘Monet eum, ne jura hospitii secum, neu cum populo Romano initæ societatis fallat.’

§ 10 *Utriusque tamen partis legati, &c.*] Cum his conferendus est Polyb. in Exc. Legat. num. LXIII.

CAP. XLIV. § 1 *Principes, id quod maxime gratum erat Romanis, &c.*] Polyb. Exc. Legat. num. LXIII. Οἱ μὲν περὶ Λασὺν ἐνεχείριζον τὴν ἑαυτῶν πατρίδα Ῥωμαίοις. Ὁ δὲ Ἰσμενίας κατὰ κοινὸν πάσας τὰς ἐν τῇ Βοιωτίᾳ πόλεις διδοὺς εἰς τὴν τῶν πρεσβευτῶν πίστιν· ἦν δὲ τοῦτο μὲν ἐναντιώτατον τοῖς περὶ τὸν Μάρκιον· τὸ δὲ κατὰ πόλιν διελεῖν τοὺς Βοιωτοὺς οἰκειότατον.

§ 4 *Et turba Coronæorum Haliartiorumque*] Forsan *eo et turba Coronæorum*, nempe Thebas. Polyb. Exc. Legat. num. LXIII. Οἱ δὲ Κορωνεῖς καὶ Ἁλιάρτιοι συνδεδραμηκότες εἰς τὰς Θήβας ἀκμὴν ἀντεποιοῦντο τῶν πραγμάτων, καὶ μένειν ἔφασαν δεῖν ἐν τῇ πρὸς τὸν Περσέα συμμαχίᾳ. *J. F. Gronov. Coroneorum* sine diphthongo hic et passim infra edidit Crevierius, excepto tamen loco c. 46. Sed vide Berkel. ad Steph. Byz. voce Κορώνη, et supra ad XXXVI. 20. § 2. Tum *Aliartiorumque* edd. principes. Sed recte adspirationem in initio vocis addidit Vascos. hic et variis aliis locis hujus libri.

§ 5 *Auctoresque et his separatim singulis fuerunt*] Puto *auctoresque et his, et sep. singulis. His* Thebanis, *et separatim singulis* Bœotiæ civitatibus. *J. F. Gronov.* Polyb. ibid. Εὐθύς τε παρήγγειλαν πρεσβεύειν πᾶσι τοῖς ἀπὸ τῶν πόλεων εἰς τὴν Ῥώμην διδόντας αὐτοὺς εἰς τὴν πίστιν κατ' ἰδίαν ἑκάστας.

§ 6 *Discusso Bœotico concilio*] Hoc mox c. 47. 'distrahere' dicit: 'Bœotorum quoque se concilium arte distraxisse.' Polybius καταλύειν καὶ διασκορπίζειν in Exc. Legat. LXIII. Τὸ τῶν Βοιωτῶν ἔθνος ἐπὶ πολὺν χρόνον συντετηρηκὸς τὴν κοινὴν συμπολιτείαν, τότε κατελύθη καὶ διεσκορπίσθη κατὰ πόλεις. *Duk.* Ibid. etiam Polyb. vocat κατὰ πόλιν διελεῖν τοὺς Βοιωτοὺς, et διαλύσαι τῶν Βοιωτῶν τὸ ἔθνος. Ceterum *consilio* edd. principes, pro quo *concilio* ed. Basil. 1554. recte substituit: intelligitur enim communis respublica conjunctorum populorum, quod 'concilium' dicitur. Vide Gronov. ad XLIV. 2. § 5.

§ 8 *Principio hiemis Romam redierunt*] Polyb. ibidem: Ταῦτα διαπράξαντες ἐν τοῖς Ἕλλησι κατὰ χειμῶνα, καὶ τῷ Ποπλίῳ συμμίξαντες ἀπέπλεον εἰς τὴν Ῥώμην. Casaubonus vertit *His rebus per hiemem in Græcia gestis.* Ursinus in Notis in Polyb. distinctionem ante et post κατὰ χειμῶνα posuit, et hæc non cum διαπράξαντες, sed cum ἀπέπλεον εἰς τὴν Ῥώμην conjunxit, ut inter Livium et Polybium conveniret, puto. *Duk.*

CAP. XLV. § 1 *In Asiam circum insulas missa*] Cum his conferendus est Polyb. Exc. Legat. num. LXIV. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς ἐπιπορευόμενοι τὰς νήσους καὶ τὰς κατὰ τὴν Ἀσίαν πόλεις. Ex quibus verbis hic legendum videtur *in Asiam et circum insulas:* in quo mihi consentit Dukerus.

T. Claudius, P. Postumius, M. Junius] Romanos legatos, quos hic nominat Livius 'T. Claudium, P. Postumium,' Polyb. in Fragm. LXIV. edit οἱ περὶ τὸν Τιβέριον καὶ Ποστούμιον, ut *Ti. Claudius* videatur apud Livium scribendum esse. *Ursin. T. Claudius* edd. principes. *Ti. Claudius* Sigonius; quem nulli editorum audierunt ante Gronov. licet interim Ursinus in notis tum ad hunc loc. tum ad Polyb. eamdem lectionem restituendam docuerit. Vide ad XL. 59. § 5. Displicet etiam alterius legati prænomen *P.* Id enim licet in gente Postumia obcurrat II. 16. nullum tamen vel hoc, vel proximis temporibus 'P. Postumium' invenio. Videtur igitur legendum *Sp. Postumius;* ut prior duarum literarum, quibus id prænomen notari solet, intercepta sit ab ultima vocis præced. quemadmodum integrum illud prænomen eliditur partim ab ultima litera præced. partim a prima seq. vocis. Vide ad lib. XXXIX. c. 6. § 2. Plures autem Spurii Postumii circa hæc tempora apud Livium memorantur. Tertium legatum 'M. Junium' non memorat Polyb.

§ 3 *Auctore Hegesilo*] Apud Polyb. vocatur hic Ἡγησίλοχος. Ergo ex utroque alter est corrigendus; ut apud Polyb. sit Ἡγησίλοχος, apud Livium *Hegesilocho. Ursin.* ad Polyb. Exc. Legat. num. LXIV. Recte Ursinum *Hegesilochi* nomen Polybio et Livio restituisse, ex ipso illo Polybii loco doceri potest. Ibidem enim testatur, eum, cujus nomen in fragmento hoc corruptum est, postea legatione Romana functum esse. Nullus autem 'Gesilochus' vel 'Hegesilus' legatus obcurrit, at 'Hegesilochus' in Exc. Legat. num. LXXIII. Quin et Ἀγεσίλοχος a Rhodiis legatus Romam missus memoratur iterum ibid. num. LXXX. ubi similiter Ἡγησίλοχος Ursinus reponendum docuit.

§ 4 *Pervicerat Rhodios, ut, omissa*] Malim *pervicerat, Rhodii ut, omissa, &c.* Sæpissime enim 'pervincere' pro obtinere, persuadere apud Livium obcurrit, sed semper sine casu. Ita II. 40. 'Pervicere certe, ut et Veturia et Volumnia secum in cas-

tra hostium irent.' IV. 12. 'Neque, ut de agris dividendis plebi referrent consules ad senatum, pervincere potuit.' c. 16. 'Pervicerunt igitur, ut tribunorum militum comitia haberentur.' c. 30. 'Pervicere tribuni, ut consules de bello ad populum ferrent.' c. 55. 'Pervincunt, ut senatusconsultum fiat de tribunis militum creandis.' X. 24. 'Ipsa virtus pervicerit, ne in ullo genere hominum inhonorata esset.' XXII. 9. lib. XXIII. capp. 5. 9. XXVI. 38. XXXII. 28. XXXIII. 16. XLII. 18. aliisque locis.

§ 8 *Ad conciliandos animos civitatum*] Ita primus edidit Curio. Edd. antiquiores præferunt *civitatium*, ut sæpe antea monui. Vide ad XXXIII. 20. § 11.

CAP. XLVI. § 1 *Byzantium et Rhodum literas legatis ferendas dedit*] Hic aliquid corruptum esse, vel excidisse monet Crevierius. Id autem probare putat primo ea quæ sequuntur, 'In literis eadem sententia ad omnes erat:' vocem enim *omnes* latius quid sonare, quam ut de duabus tantum civitatibus, Byzantio et Rhodo, dici possit: secundo Polybium, ex quo hæc omnia descripta sunt, significare Exc. Legat. num. LXV. plures fuisse populos, ad quos hæ literæ missæ fuerint. Postquam enim exposuit, quid literæ continerent, eum subjungere, πρὸς μὲν οὖν τοὺς ἄλλους δι' αὐτῶν τῶν γραμματοφόρων ἔπεμπε τὰς ἐπιστολάς· εἰς δὲ τὴν Ῥόδον καὶ πρεσβευτὰς συναπέστειλεν. Hunc igitur Livii locum culpa librariorum deformatum, ejusque sententiam ex Polybio refingendam esse.

§ 2 *Quæ audisset, quæque dixisset, ita disposita*] Fortassis *exposita*. Polybius tamen ibid. κατέταττεν εἰς τὴν ἐπιστολήν. *J. F. Gron.*

§ 3 *Si pergerent Romani contra fœdus, &c.*] Polyb. l. laud. Ἐὰν δὲ Ῥωμαῖοι παρὰ τὰς συνθήκας ἐγχειρῶσι τὰς χεῖρας ἐπιβάλλειν τῷ Περσεῖ καὶ Μακεδόσιν, πειρᾶσθαι διαλύειν.

§ 4 *Quum ceterorum id interesse, tum præcipue*] Polyb. ibid. Τοῦτο γὰρ πᾶσι μὲν συμφέρειν, πρεπεῖν δὲ μάλιστα Ῥοδίοις.

Qui plus inter alias civitates dignitate atque opibus excellant] Observat Crevierius, si hoc modo legatur, vacare τὸ *plus*. Legit igitur *quo plus*, et laudat locum Polyb. ibid. ὅσῳ γὰρ πλεῖον ὀρέγονται τῆς ἰσηγορίας καὶ παῤῥησίας, καὶ διατελοῦσι προστατοῦντες οὐ μόνον τῆς αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἐλευθερίας.

Quæ serva atque obnoxia fore] Ita legunt edd. principes: *forent* substituit ed. Paris. an. 1573. pro quo Gronov. an. 1665. priscam lectionem reposuit. Verum antea ad Senec. de Ira, III. 8. monuit se emendare *omnia serva atque obnoxia fore*. At memoriæ culpa ibi *omnia*, pro *quæ*, laudasse videtur. De significatione vocis 'obnoxius' pluribus eo loco egit. Adde quæ notantur ad VII. 30. § 2.

§ 6 *Disjungeret sibi ab Romanis*] Ita Clericus edidit. Priores *dijungeret*. Vide ad c. 59. § 4.

§ 7 *Ab Rhodo redeuntes, Bœotiæ quoque civitates, et Thebas, et Coroneam, et Haliartum, adierunt*] Alios legatos Rhodum, alios in Bœotiam missos esse, Polybius narrat. Nam εἰς τὴν Ῥόδον πρεσβευτὰς συναπέστειλεν Ἀντήνορα καὶ Φίλιππον· vide Exc. Legat. num. LXV. in Bœotiam vero Ἀντίγονον ἐξαπέστειλε τὸν Ἀλεξάνδρου πρεσβευτήν· vide ibid. num. LXVI. quod fragmentum cum hac parte Livii conferendum est. Quum autem ibid. in cod. scriptum fuisset εἰς δὲ Κορῶνειαν καὶ Θήβας, ἔτι δ' Ἀνάρτον, et Ursinus Ἀλίαρτον, pro Ἀνάρτον, legendum monuisset, postea Casaub. non recte mediæ civitatis nomini asteriscum adposuit, idque in interpretatione omisit, verba ita reddens *Coroneam vero atque Haliartum adiit;* quum Livius hic 'Thebarum' etiam meminerit.

CAP. XLVII. § 6 *Faliscis vinctum traditum proditorem liberorum regis*]

Alios sequi videtur auctores, quam quos secutus est v. 27. ubi de magistro proditore loquitur; non enim liberos eos fuisse regis significat, sed principum Faleriorum. Idem tradit Plutarchus in Camill. p. 133. *Sigon.* Vox ultima adversatur narrationi Livianæ v. 27. quare videri potest inepti alicujus magistelli partus. *Gruter.* Sigonius hic Livium alios sequi putat auctores, quam quos secutus sit lib. v. ubi de magistro proditore loquitur. Gruterus ultimam vocem delet. Quid si legamus *prod. lib. magistrum?* J. F. Gron. Vir doctus conjicit *proditorem liberorum. Leges has Romanas esse.* Sed seniores et antiquorum morum memores de moribus, non de legibus Romanorum loquuntur, et mores priscorum Romanorum cum moribus suæ ætatis hominum comparant, plane ut Annibal moriturus l. XXXIX. c. 51. Adde quod insolens genus loquendi est *leges* (id enim in hac conjectura repetendum foret) *versutiarum Punicarum et calliditatis Græcæ.* Si quid mutandum esset, sufficeret pro *Romana* legi *Romanorum.* Sed verba satis sana esse credo. De re ipsa, quod post conatus virorum doctissimorum dicam, non habeo. *Duk.* Livium prioribus narrationibus interdum contraria postea narrare, quod alios hoc, alios illo loco auctores secutus sit, non diffiteor. Exempla vide ad I. 7. § 12. V. 54. § 7. VII. 32. § 9. X. 3. § 2. aliisque locis. Id tamen utrum hic cum Sigonio statuendum sit, vehementer dubito, quia nondum legi scriptorem antiquum, qui tradiderit, liberos regis Faliscorum fuisse, quos magister Romanis prodidit: omnes enim testantur, fuisse liberos principum Faliscorum, vel simpliciter liberos Faliscorum. Vide Flor. I. 12. § 5. et quos ibi laudat Freinshem. Adde Polyæn. Strat. VIII. 7. § 1. Dion. Cocc. in Exc. Peiresc. p. 579. et Zonar. Annal. VII. 22. Quin etiam ex nullo scriptore probari potest, Faliscos eo tempore regi paruisse. Nimis etiam temerarium videtur, ut cum Grutero vocem *regis,* tamquam a glossatore additam, deleamus. Haud alienus itaque sum a sententia eorum, qui locum corruptum esse, et vocem *regis* in menda cubare judicant. Pro ea *principum* legebat Clericus ex v. 27. ac putabat, *princip.* mutatum esse in *regis* a librario, qui *principem* et *regem* idem credebat. Utrum vero hæc, an Gronovii conjectura probanda, an alia ratione loco huic subveniendum sit, in re ancipiti aliorum judicio committo.

§ 8 *Justo ac pio bello esse superatum*] Ita Frob. 1535. edidit. Sed princeps ed. præfert *justo ac pio esse bello superatum.*

§ 9 *Et eodem rursus in Græciam cum quinqueremibus remitteretur*] Videtur excidisse numerus quinqueremium, sive de quinqueremibus ad bellum accipiatur, sive, quod verosimilius puto, de iis, quæ legatis ad exteros missis dari solebant; de quibus vide XXX. 26. et XXXI. 11. Etiam videndum censeo, an ex his duobus *eodem* et *in Græciam* alterum supervacaneum sit. Mihi *in Græciam* magis suspectum est, quam *eodem.* Duk. Voces *in Græciam* a mala manu additas esse, et numerum quinqueremium excidisse, existimat etiam Crevierius. Contra vero *in Græciam* servandum, sed pro *eodem* legendum esse *idem,* scilicet Marcius, ad marginem Livii adscripsit A. Perizonius. Verisimile autem et mihi videtur, navium numerum, quibuscum Marcius in Græciam missus sit, non ipsius Livii, sed librariorum neglegentia omissum esse. Supra hoc libro c. 27. senatus decrevit, ut quinquaginta quinqueremium classis instrueretur, mox vero cap. 48. refertur, Lucretium prætorem cum quadraginta quinqueremibus ab urbe profectum esse, quia ex refectis navibus alias in alium usum retineri ad urbem placuit. Reliquas igitur de-

cem, vel quasdam earum Marcio tributas fuisse puto. Interim tamen observandum, infra etiam c. 56. referri, Q. Marcium Chalcidem venisse 'cum navibus,' non addito itidem earum numero.

§ 10 *Præsidio misso, caput Thessaliæ in potestate haberet*] *Præsidio eo misso* inpressi usque ad Gronovium, qui *τὸ eo* omisit, sive id de industria fecerit, sive, quod potius videtur, scribarum culpa acciderit. Voculam igitur, a nullo recentiorum restitutam, Livio reddidi.

§ 12 *Treceni milites Italici generis dati*] Numeralia distributiva pro cardinalibus poni, vidimus ad IV. 16. § 6. et ita *treceni milites* hic accipi possunt pro trecenti. Utrum tamen hæc lectio vera sit, merito dubito. Primæ edd. per notas habent *CCC. milites*, postrema Gruteri *treceni milites*, quod reliqui omnes servarunt. Verum id si permittatur, eodem jure passim in hac parte operis Liviani, ubi primæ edd. exhibent notas numerales, distributiva admitti possunt, quod absurdum puto. Emendavi igitur *trecenti milites*. Eumdem errorem eadem Gruteri ἔκδοσις sæpius commisit. Vide ad c. 66. § 5.

CAP. XLVIII. § 1 *Quamquam ad bellum consilia, &c.*] Conferendus cum his Polybius in Exc. Legat. num. LXVIII. unde constat Persei legatos adpellatos esse Solonem et Hippiam.

§ 3 *Denunciatum, extemplo mœnibus urbis*] Polybius Exc. Legat. num. LXVIII. Προσέταξαν αὐτοῖς ἐκ μὲν τῆς Ῥώμης εὐθέως ἀπαλλάττεσθαι καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι Μακεδόσιν, ὅσοι παρεπιδημοῦντες ἔτυχον· ἐκ δὲ τῆς Ἰταλίας ἐν τριάκονθ' ἡμέραις ἐκχωρεῖν. Appianus in Exc. Legat. num. XXV. Ὁ δὲ ὕπατος ἐκέλευε τοὺς πρέσβεις ἐκ μὲν τῆς πόλεως αὐτῆς ἡμέρας, ἐκ δὲ τῆς Ἰταλίας τριάκοντα ἄλλαις ἐξιέναι· τὰ δὲ αὐτὰ καὶ τοῖς ἐπιδημοῦσι Μακεδόνων ἐκήρυττε· καὶ θόρυβος αὐτίκα μετὰ τὸ βουλευτήριον ἐπίφθονος ἦν ἐν ὀλίγαις ὥραις ἐλαννομένων τοσῶνδε ὁμοῦ· καὶ οὐδὲ ὑποζύγια εὑρεῖν ἐν οὕτῳ βραχεῖ διαστήματι, οὐδὲ πάντα φέρειν δυναμένων· ὑπὸ δὲ σπουδῆς οἱ μὲν οὐκ ἔφθανον ἐπὶ τοὺς σταθμοὺς, ἀλλ' ἐν μέσαις ἀνεπαύοντο ταῖς ὁδοῖς· οἱ δὲ παρὰ ταῖς πύλαις μετὰ παίδων ἑαυτοὺς ἐῤῥίπτουν, καὶ μετὰ γυναικῶν. *Ursin.*

§ 6 *Præmissus a prætore est frater Lucretius*] Excidit prænomen una litera designatum. Scribe *frater M. Lucretius*. Sic appellatur cap. 56. *J. F. Gron.* Fratri huic prætoris prænomen *Marci* fuisse, credit etiam Pighius in Annal. ad a. IDLXXXI. p. 364. Insuper autem existimat, eum esse M. Lucretium, qui anno præcedenti tribunus plebis rogationem promulgavit, ut censores agrum Campanum fruendum locarent, supra c. 19. filium M. Lucretii tribuni plebis, cujus meminit Livius XXVII. 5. Clericus et Crevierius Gronovii conjecturam receperunt.

§ 7 *Ab Rheginis triremi una, ab Locris duabus, ab Uritibus quatuor*] Turnebus Advers. XXX. 37. *a Brutiis.* Cluverius Ital. Ant. IV. 14. p. 1265. *ab Thuriis.* Forte *ab Uriatibus.* Uria Apuliæ oppidum: unde Urias sinus. *J. F. Gronov.* Gronovii conjectura Doujatio displicet, partim quod Uria Apulorum non fuerit oppidum opibus maritimis clarum, partim quod a Rhegiuis ac Locris hic memoratis remotus sit: ipse vero conjicit *ab Veliatibus.* Sed vicissim in animum inducere nequeo, Livium ultimo loco memorasse Veliates, qui Roma Locros abeunti primi obcurrebant. Quærendum itaque puto locum inter Locros et Calabriæ extremum promontorium in mari Ionio; is vero qui fuerit, non invenio. Ceterum 'ab Rheginis triremis' est triremis Rheginorum. Ita 'ab sociis naves' sunt naves sociorum c. 56. 'fides a consule;' vide ad XXVII. 5. § 6. 'literæ a Porcio;' vide ad XXVII. 39. § 1. 'principes a Cora' II. 22. Forte etiam excidisse potuit vox *exactis.* Supra XXXVI. 42. 'Quum

ab Rheginis, Locrisque, et ejusdem juris sociis debitas exegisset naves.'

CAP. XLIX. § 2 *Præcipue tamen convertit oculos*] Vox *tamen* exsulat ab edd. vett. Eam primum vidi in Lugdun. a. 1553. tum Paris. a. 1573. et hinc in reliquis.

§ 3 *Summam P. R. tuendam commiserunt*] Inversæ literæ sunt; *Reip.* legendum est, non *populi Romani*. Sigon. *Summam P. R.* in solis inveni Basil. 1539. et 1554. omnes priores *summam R. P.* quod quidem Sigonius hic reddit *summam reipublicæ*, sed rectius in contextu *summam rempublicam*. Vide ad XXXVIII. 50. § 9.

§ 7 *Persi autem regi*] Ita edd. principes. Postea Lugdun. 1553. substituerunt *Perseo;* quod Paris. a. 1573. eosque secuti reliqui servarunt usque ad Gronovium, licet interim Sigonius et alii priorem lectionem revocassent. Post Gronovium, qui et ipse eam Livio reddidit, nihilominus Hearnius iterum *Perseo* adoptavit. Vide ad c. 25. § 2.

Inter multa prospere gesta] Hæc est editionis principis lectio. Sed quadriennio post Frob. vulgavit *prospera gesta;* id vero obtinuit usque ad Modium, qui priorem lectionem reduxit, servantibus eam deinceps omnibus editoribus. Et recte. Supra XXII. 28. 'Tantum animorum fecerat prospere ante pancos dies res gesta.' XXIX. 30. 'Fama hujus modicæ rei in principio rerum prospere actæ:' ubi quidam codices *prosperæ actæ.* XLIII. 11. 'Hæc et alia haud prospere in Macedonia gesta.' Eodem cap. 'Quas res ea æstate prospere gessisset rex Perseus.'

§ 9 *C. Claudius, Q. Mucius*] De tribunis militum consularibus vide ad XXXVI. 17. Quod hi cum consule 'missi' dicuntur, indicio est id ex senatusconsulto factum fuisse. Nam, tribunos militum interdum ex SCto lectos et creatos fuisse, e cap. 35. et XLIV. 21. constat. Sed Q. Mucium deinde c. 67. 'legatum consulis' vocat. *Duk.*

Et duo Manlii Acidini: alter M. Manlii, alter L. Manlii filius erat] Atqui nullus *Marcus* Manlius post Capitolinum, quum decreto gentis id prænomen abdicasset gens Manlia. Forsan igitur *alter Manii, alter L. Manliorum filius erat.* J. F. Gronov. Nisi forte codicum adserendæ lectioni placeat, hos Manlios Acidinos non fuisse e patriciis, sed e plebeiis Manliis. *Spanhemius* de Præst. et Usu Numism. Dissert. VI. p. 518. ed. secundæ. Quod si ulla unquam conjectura processit temere, hæc utique illa est, ut perspicue suo loco demonstrabitur ab aliis, quorum doctrinam reveremur. *Jac. Gron.* Conjecturæ J. F. Gronovii obstat, quod neque Manliorum Acidinorum, neque aliorum totius gentis Manliæ quisquam prænomine *Manius* invenitur. Jacobo respondet Spanhem. in postr. edit. de Præst. et Us. Numism. Diss. X. pagg. 33. et 34. Sed quod vir summus ibi, quod in priore ed. scripserat, ita defendit, ut dicat aliquem e Manliis Acidinis patriciis ad Manlios plebeios (qui scil. prænomen *Marci* non repudiaverant) adoptione vel alia de caussa transferri potuisse, probabilius esset, si ostendi posset, in gente Manlia plebeia quoque cognomen Acidini fuisse. Mihi non dubium quidem est, prænomen Manlii hic corruptum esse; sed an aliquis demonstraverit, conjecturam Spanhemii temere processisse, juxta atque ipse scio, qui sibi id incompertum testatur. Alter horum Manliorum potuit esse filius L. Manlii Acidini Fulviani, qui a. IↃLXXIV. cum Q. Fulvio Flacco consul fuerat, XL. 43. *Duker.* Spanhemius in ultima ed. operis eximii de Præst. et Usu Numism. defensurus id, quod in priori ed. vindicandæ vulgatæ Livii lectioni *alter M. Manlii, alter L. Manlii* adtulerat, statuit, licet Manlii Acidini

inter patricios Manlios olim relati fuerint, id non obstare tamen, quin, uti subinde a Romanis factum est, unus e dictis Manliis Acidinis e patriciis ad plebeios Manlios, adoptione, seu alia de caussa, transferri potuerit: adversus quem observo, licet sæpe patricius adoptatus fuerit a plebeio, et contra plebeius a patricio, inde tamen evenire non potuisse, ut gens partim plebeia, partim patricia evaderet. Nam, exempli gratia, Manlius patricius a plebeio adoptatus ipse quidem plebeius fiebat; verum tantum abest, inde partem gentis Manliæ factam esse plebeiam, ut contra idem ille, a plebeio adoptatus, amissa gente sua, ad gentem patris adoptivi transire, ejusque nomina adsumere debuerit. Adsentior vero eidem Spanhemio, id alia de caussa fieri potuisse, et quidem transitione a patriciis ad plebem. Ita, Minucium a Patribus ad plebem transisse, ex aliorum sententia narrat Liv. IV. 16. 'Hunc Minucium apud quosdam auctores transisse a Patribus ad plebem, undecimumque tribunum plebis cooptatum seditionem motam ex Mæliana cæde sedasse invenio.' De gente Octavia idem narrat Sueton. Aug. cap. 2. 'Gens Octavia a Tarquinio Prico rege inter Romanas gentes adlecta, in senatum mox a Ser. Tullio in patricios transducta, procedente tempore ad plebem se contulit: ac rursus magno intervallo per Divum Julium in patriciatum rediit.' Potuit igitur transitione ad plebem factum esse, ut Manlii Acidini partim plebeii fuerint, partim patricii; an tamen revera factum sit, vehementer dubito, quum non modo nondum omni exceptione majori argumento probatum sit, Manlios partim patricios, partim plebeios, verum etiam nondum aliunde constet, ullos Manlios Acidinos plebeios fuisse. Cum Dukero itaque credo, licet nec J. F. Gronovii conjectura placeat, prænomen Manlii *M.* corruptum esse. Pro eo *Cn.* scribendum censerem, quia prænominum illorum notæ *M.* et *Cn.* sæpe commutantur, ut vidimus ad VII. 12. § 1. si illo prænomine, quod Manliis Capitolinis, Vulsonibus, aliisque in usu fuit, etiam Manlios Acidinos usos esse constaret. Nunc igitur judicium sustinere malo. Sed aliud adhuc hoc loco restat. Videtur enim a more Livii abhorrere, duos hos Manlios patrum prænominibus designari, ipsa eorum prænomina omitti; accedit trium tribunorum militum præcedentium prænomina addita esse. Forte igitur hic etiam prænomen excidit, et legendum est *et duo L. Manlii Acidini.*

Cum iis consul Brundisium ad exercitum] Verbum huic sententiæ deest. Forte legendum *ad exercitum venit,* vel potius *abiit.*

CAP. L. § 1 *Consilium habuit*] Ita antiquiores typis descripti. Modius, Gruterus, et alii *concilium.* Sed recte Gronov. ad l. XLIV. c. 2. § 5. errorem hunc corrigendum, et legendum censuit *consilium;* quod etiam a. 1665. in contextum recepit.

Aliquam diversis sententiis certatum est] *Aliquamdiu diversis.* Sigon. Illud *diu,* a Sigonio recte additum, interceptum erat a primis literis vocis seq. *diuersis.*

§ 6 *Karthaginiensium opes fregisse sese*] Crevierio vox *sese* redundat, et nata esse videtur ex vitiosa repetitione ultimarum literarum verbi præced. Verius tamen puto, pronomen servandum esse. Pendent enim hæc a præcedentibus hoc modo: Romanos scire, sese opes Karthaginiensium fregisse, et cervicibus eorum præpotentem finitimum regem (intelligitur Masinissa) inposuisse. Tolle jam pronomen *sese,* et vide num commodus sensus in his verbis inveniri possit.

Ultra juga Tauri remotum] Nisi dixit *emotum,* ut l. XXXVII. c. 53. 'Ultra Tauri juga Antiochum emostis.' Et

rursus XXXVIII. 47. 'Antiocho ultra Tauri juga emoto.' Item cap. 48. 'Quo longius Antiochus emotus esset.' Et XLII. 42. *J. F. Gron.* Verbum illud Livio frequens est. XXX. 23. 'Emotis deinde curia legatis:' ubi plura vide. XXXVIII. 12. 'Nequidquam Antiochus emotus ultra juga Tauri montis esset.' cap. 53. 'Antiochum ultra Tauri juga emovit.' XLI. 21. 'Si morbus pestilentiaque ex agro Romano emota esset.' XLV. 15. 'Omnibus quinque et triginta tribubus emovere posse.' Eodem cap. 'Plures, quam a superioribus, senatu emoti sunt.' Vide Burm. ad Sulpiciæ Satyr. vs. 26. qui ibi laudavit Lambin. et Torrent. ad Horat. IV. Od. ult. vs. 11.

§ 7 *Sicubi populus Romanus sua fortuna labet*] Fortassis, *et quod, sicubi populi Romani fortuna labet, sua fortuna antiquos animos regibus suis videatur posse facere.* J. F. Gron. Sic 'labantem fortunam populi Romani' dicit XXVI. 41. Perizonius ad Sanctii Minerv. II. 12. § 1. nihil mutat, nisi quod pro *populus Romanus* legit *populo Romano.* Non male: nam et minor est mutatio, et 'labare' cum dativo personæ est XXVII. 1. 'Labare iis fidem adversus Pœnos senserat:' et apud alios in Lexicis. Librarii e *P. R.* vel *Po. Rom.* suo arbitratu potuerunt facere *populus Romanus.* Duk. Omnes edd. vetustiores per notas *P. R.* primus deinde Sigonius eas reddidit *populus Romanus,* et hanc veram lectionem esse plerisque reliquis editoribus persuasit. Perizonius demum, non tantum ad Sanctium, ut jam Dukerus monuit, sed etiam in margine Livii *populo Romano* legendum indicavit. Id postea etiam Clerico in mentem venit, quod recte deinde Crevierius probavit, et in contextum recepit.

§ 8 *Dum integræ res apud animum suum Persea debere*] Imperfectum sensum ita expleveris: *Dum int. res sint, cogitare apud an. suum Persea debere.* Sigon. Duas voces, explendo sensui a Sigonio additas, Clericus et Crevierius in contextum receperunt, diverso tamen charactere inpressas, ut ex conjectura adsumtas esse pateret. Verum primo dicendum erat *Dum integræ res sunt,* non *sint.* Vide ad I. 40. § 7. Deinde, utrum recte dicatur 'cogitare apud animum,' non nihil dubito: certe, alibi ita Livium loqui, non memini. 'Secum cogitare' dixit Cic. ad Fam. IV. 5. et Ter. Eun. I. 1. 19. et alibi. 'Cum animo suo cogitare' Cic. Orat. Agr. II. 24. 'in animo cogitare' Ter. Ad. I. 1. 5. Qui præfuit editioni Sigonianæ, quæ ipso mortuo prodiit Venet. 1592. ejecta lectione, quam Sigonius receperat, dedit *dum integræ res sint, apud animum suum Persea statuere debere:* unde facio *dum integræ res sunt, statuere apud animum suum Persea debere.* Locutio autem 'statuere apud animum,' vel 'apud animum suum' obcurrit VI. 39. 'Ipsi primum statuerent apud animos, quid vellent:' et XXXIV. 2. 'Ego vix statuere apud animum meum possum.'

§ 11 *Postremo ita bello et pace quæri*] Quin potius *ita bellum et pacem quæri.* Lib. I. c. 27. de Metio: 'Igitur ut prius in bello pacem, sic in pace bellum quærens.' *J. F. Gron.* Doujatius legit *ita bello et pacem quæri,* id est, bellum necessarium esse ad pacem tolerabilem obtinendam, et tentandam belli sortem, quandoquidem omnium confessione sine bello regnum abdicare probrosum habetur. Crevierius se sensum ægre, verba nullo modo adsequi posse fatetur. Ego etiam ab integriori codice, vel feliciori ingenio, medicinam loco huic corrupto sperandam existimo. An forte legendum *ita bello pacem præferri?*

CAP. LI. § 1 *Citium* (*Macedoniæ oppidum est*)] In Excerptis Strabon. lib. VII. pag. 330. memoratur πόλις

Πύδνα, ἡ νῦν Κίτρον καλεῖται. Ad quem locum Palmer. in Exerc. ad Opt. Script. Græc. p. 302. monet dubium esse, utrum ex Strabone apud Livium *Citrum*, an ex Livio apud Strabonem Κίττιον legendum sit. Sed recte Wesseling. docuit ad Antonin. Itiner. p. 328. neutro opus esse: nam Excerpta illa Strabonis esse recentioris Græculi, qui indicavit, quo nomine urbs, antiquis Pydna vocata, suo tempore adpellata sit. Fuerunt autem duæ diversæ urbes *Citium* et *Pydna*. Utriusque meminit Livius, prioris hoc loco, posterioris XLIV. 6. Harum quidem *Pydna* notior est, et apud alios etiam memoratur: at *Citium*, Macedoniæ urbem, apud neminem præter Livium invenio. *Citium* montem circa Ætoliam memorat Livius l. XLIII. c. 21.

§ 2 *Minervæ, quam vocant Alcidem*] Animo incessit meo libido *Alcidemon* scribendi: nam Λαόσας vocabatur et Ἀλκιμάχη: quidni etiam Ἀλκίδημος vocari potuerit a Macedonibus? Ut nunc quidem vocabulum formatum est, originem olet Græcam, non tamen integram. Erant et Ἀλκεῖδαι Dii quidam apud Lacedæmonios. *Turneb.* Advers. XXX. 37. Doujatius legendum censet vel *Alcimum*, id est fortem; vel *Alcidæ*, id est Herculis, a quo Macedonum reges originem ducunt. Jac. Perizon. ad marginem Livii potius nihil mutabat, et *Alcidem* deducebat a recto *Alcis*. Crevierius Turnebi conjecturam probat, quæ mihi quoque verisimilior videtur.

§ 3 *Omnesque armatos in campo struxit*] Cur non *instruxit*? J. F. Gronov. 'Instruere aciem,' 'exercitum' locutiones sunt apud Livium et alios passim obviæ. Exempla habemus l. I. capp. 1. 12. III. 2. V. 38. lib. VIII. capp. 8. 38. et alibi sæpe. Vide ad III. 8. § 8. cap. 60. § 3. et XXV. 4. § 4. Verum eodem sensu et simplex 'struere' adhibetur. VIII. 8. 'Hoc postea manipulatim structa acies cœpit esse.' IX. 31. 'Jam sine præcepto ullius sua sponte struebatur acies.' XLII. 7. 'Progressi ante portas aciem struxerunt.' Et ita sæpe Tacitus, ut Ann. XI. 24. Hist. IV. 24. et lib. V. cap. 11.

Summa omnium quadraginta millia armata fuere] Erratum in summa copiarum Macedonicarum: non enim *quadraginta millia*, sed *quadraginta tria millia* posuit Livius, quum non longe post, 'Summa totius exercitus triginta novem millia peditum erant, quatuor equitum.' Rotundius Plutarch. in vit. Æmil. p. 261. ἱππεῖς μὲν τετρακισχίλιοι, πεζοὶ δὲ εἰς φάλαγγα τετρακισμυρίων οὐ πολλοῖς ἀποδέοντες. *J. F. Gron.* Non repugnarem legenti *armati*, pro armatorum. l. XXVIII. c. 2. 'Erant autem in Celtibero exercitu quatuor millia scutati.' *Armati* sunt milites, idoneis ad pugnam armis instructi, a quibus distinguitur inutilis turba lixarum et calonum. Vide Cic. pro Cæcin. cap. 21. Liv. XXVIII. 18. XXXI. 49. Curt. VI. 8. § 23. *Duk.* Recte locum Gronov. emendasse videtur. Scriptum fuerat $\overline{XLIII}$. *armata*, unde factum *XL. M.* Vide ad XXXIV. 13. § 2. Locus tamen Plutarchi, quem laudat, huc non pertinet. In eo enim refert quibus copiis Perseus instructus fuerit, quo tempore cum Æmilio Paullo dimicaturus erat. Id vel ipsa, quæ proferuntur, verba docent. Nam secundum Plutarch. πεζοὶ εἰς φάλαγγα, seu pedites phalangitæ, efficiebant non multo minus quam quadraginta millia. Contra, ut Livius hic testatur, quadraginta, vel quadraginta trium millium armatorum 'pars ferme dimidia phalangitæ erant.'

Hippias Bereus præerat] *Berœæus*, ut ante. *Sigon.* Vide ad c. 58. § 7.

§ 4 *Hanc ipsi legionem vocabant*] Lib. XXX. capp. 26. et 33. *legionem* vocat quatuor millia militum, a Philippo Carthaginiensibus auxilio missa. Sed ibi legionem dicit manum peditum,

ut sæpe aliorum populorum. ‘ Legio Fidenatium ’ I. 27. ‘ Legiones Sabinorum ’ I. 37. ‘ Etruscorum ’ II. 6. ‘ Gallorum ’ lib. XXXVIII. capp. 17. et 48. ‘ Celtiberorum ’ XLII. 10. eadem ratione, qua scriptores Romani summos magistratus et belli duces aliarum gentium ‘ consules ’ et ‘ dictatores ’ vocant, Romanas appellationes ad easdem dignitates et imperia apud illas, apud quas alia nomina habebant, transferentes. Hic alia ratio est: nam, quod dicit *hanc ipsi legionem vocabant*, non aliter videtur accipi posse, quam Macedones nomen ‘ legionis ’ a Romanis sumtum huic corpori militum imposuisse, et id λεγεῶνα appellasse. Si hoc ita est, nam ab aliis nihil de eo proditum legi, credi potest per bella Macedonum cum Romanis institutum fuisse. *Duk.* Quid si legamus *ita hanc ipsi legionem vocabant?* ut innuat, hanc legionem proprio nomine a Macedonibus ‘ Agema ’ vocari. Vide ad c. 58. § 9. Vocula autem *ita* intercepta erit ab ultimis literis præced. *agemata.*

Leonatum et Thrasippum Eulyestas] Turnebus Advers. XXX. 37. *Elymiotas.* Forte *Lyncestas.* J. F. Gronov. Doujatius conjicit *Eurystios* ab ‘ Eurysto ’ vel ‘ Andaristo,’ Pelagoniæ urbe. ‘ Andaristi ’ solus meminit Ptolem. III. 13. quæ urbs in quibusdam edd. vocatur Ἀνδάτηστος, pro Ἀνδάριστος : at *Eurysti* mentionem apud neminem inveni. Ceterum *Leonatus* scribitur etiam apud Justin. Sed Græcis vocatur Λεοννάτος, *Leonnatus* apud Nepot. Curtium, et alios : quæ scriptura vulgo præfertur.

§ 5 *Dux erat Antiphilus Edissæus*] *Edessæus* ab ‘ Edessa.’ Stephanus. *Sigon. Edessæus* legunt omnes edd. excepta Basil. 1554. in qua operarum errore excusum est *Edissæus.*

Ex Paroria et Parstrymonia] *Parorea.* Græce Παρώρεια. Sic ante. *Sigon.* Supra l. XXXIX. c. 27. § 10. ubi videnda sunt quæ notantur, servata diphthongo Græca editur *Paroreia*, etiam in ipsa Sigonii ed. Eam autem Latinos vel per *i* vel *e* efferre, vidimus ad XXXI. 43. § 5. Potest igitur *Paroria* servari.

§ 7 *Ab Heraclea ex Sintiis*] ‘ Sintii ’ fuerunt incolæ Lemni, qui in Thraciam migrantes dicti sunt ‘ Sinti,’ si fides habenda est Schol. Thucyd. ad II. 98. Σίντιοι ἐλέγοντο ἐν ὅσῳ τὴν Λῆμνον ᾤκουν, εἰς δὲ τὴν Θράκην ἐλθόντες μετωνομάσθησαν Σίντιοι. Scribendum itaque *et Sintis.* Σίντους bis eodem capite vocavit Thucyd.

Susum Phalasarneum et Syllum Gnossium] Forte *Phalasarnium.* Ita enim Steph. Byz. Φαλάσαρνα πόλις Κρήτης, ἀπὸ Φαλασάρνης. Ὁ πολίτης Φαλασάρνιος, ὡς Ξενίων φησί. Deinde *Gnosium* edd. ante Gronov. qui literam sibilantem duplicavit. Vide ad XXXVII. 60. § 3.

§ 11 *Secundum eum exercitum, quem Magnus Alexander, &c.*] Videtur hic statuere Livius, exercitum, quo Alexander Magnus Persiam invasit, aut majorem fuisse, aut numero æquasse eum, quem nunc Perseus contraxerat. Eum autem fuisse dicit triginta novem millium peditum, quatuor equitum : at exercitum Alexandri Magni constitisse ipse IX. 19. credere videtur ex non pluribus, quam triginta millibus peditum et quatuor equitum ; ubi vide. Copiarum Alexandri numerum, secundum eos qui minimum edunt, fuisse peditum triginta millia, quinque equitum ; qui maximum, peditum quatuor et triginta millia, equitum quatuor, refert Plutarch. in Alexandr. M. p. 672. quem ut et Justin. XI. 6. ad hunc locum laudavit Crevier. et insuper nos remisit ad Freinsh. Supplem. Curtii II. 3.

CAP. LII. § 1 *Sextus et vicesimus annus agebatur*] Lege *tertius et vicesimus.* Tot enim numerantur a P. Cornelio, Ti. Sempronio consulibus. Error ex notis manavit *III.* et *VI.* Ex duobus enim *II. V.* factum est. *Sigon.*

Lapsus vehementer vir diligentissimus. Nam non illis, verum triennio ante C. Cornelio, Q. Minucio consulibus, a quibus ad hos consules revera sunt XXVI. anni, pacem Philippus petiit, et ab Quintio impetravit; (vide lib. XXXIII. capp. 12. 13.) quæ deinde anno sequente ab senatu confirmata est, lib. XXXIII. capp. 24. et 30. Decepit eum, quod meminerat, pacem Philippo dedisse T. Quintium, qui ex Græcia decessit, ac de Philippo et Nabide triumphavit iis, quos posuit ipse, consulibus lib. XXXIV. capp. 48. et 52. oblitus interim mansisse illum, postquam cum Philippo debellasset, in Græcia per triennium, ut eam ordinaret ac componeret, et bellum contra Nabidem gereret. *Jac. Perizon.* Errorem Sigonii Dodwell. quoque animadvertit Diss. de Cyclis X. 34. *Duk.*

§ 3 *Meditatum Philippo primo, deinde et Persi*] Ita edd. principes; pro quo postrema Gruteri substituit *Perseo.* Sed recte priscam lectionem Gronov. ad hujus lib. c. 25. § 2. vindicavit, et in contextum recepit. At Hearne contra, ea repudiata, Gruterianam iterum adscivit.

§ 4 *Ne stetisse tantum*] Transponit Muretus *non justo dec. tamen; tantum ne stet. in armis vid.* J. F. Gron. *Sed* præcedente *quidem* sæpe omittitur iis locis quæ Gronov. ad IV. 71. et IX. 19. citat. Si exemplum de *tamen* haberem, crederem *ne stetisse tantum* per ellipsin istius particulæ dictum. *Duk.* Similiter etiam locum supplet Doujatius. Simplicissimum videtur, si, admissa parenthesi, legamus, *Mota par. acies, (non justo dec. tamen) ne stetisse tantum in armis vid.* Ceterum 'decursus' hic ponitur pro exercitio militari, quod plerumque 'decursio' dicitur. Tacit. Ann. II. 55. 'Exercitio equitum, decursibus cohortium interesse.' III. 33. 'Præsedisse nuper feminam exercitio cohortium, decursu legionum.'

§ 6 *Injuriam populi Romani in patrem seque commemoravit*] Magis placet Crevierio *injurias*, laudato loco Livii II. 38. 'Veteres populi Romani injurias, cladesque gentis Volscorum.' Adde XXIX. 8. 'Modicas injurias æquo animo pati possent.' c. 17. 'Magis indignemini, bonis ac fidelibus sociis tam atroces atque indignas injurias ab legato vestro militibusque fieri.' Ibidem, 'A Karthaginiensibus injurias tanto minores acciperemus.' Iterum, 'Illos, qui faciunt, nondum tantarum injuriarum satietas ceperit.' XLII. 36. 'Regem de injuriis, si quas sociis factas quererentur, arbitratu senatus satisfacturum esse.'

§ 8 *Quæ tricenos equites habeant, et pari ferme numero sociorum*] Corrigo *trecenos*, quod est æque ac trecentenos: sic paulo post c. 55. 'Non plus quam trecenti equites erant in castris Romanis.' Sic lib. priore c. 9. 'Quina millia et duceni pedites, et treceni equites.' *Sigon.* Locus defectus, quem miror non integrasse Sigonium, cum sub manu haberet, monens *trecenos* scribendum, pro *tricenos*, ut male erat in antiquis, cumque id illi facillimum esset. Quid enim certius, quam Livium scripsisse, *quæ singulæ sena millia peditum et trecenos eq. habeant, et parem ferme numerum soc. ped. eq.* Quo enim equitem annumeraret, nisi et peditum copias expressisset? Fuit autem, ut supra c. 31. id præcipuum provinciæ Macedoniæ datum, quod, cum alterius consulis legionibus quina millia et duceni equites ex vetere instituto darentur in singulas legiones, in Macedoniam sena millia peditum scribi jussa, equites treceni æqualiter in singulas legiones. *J. F. Gron.* Si pro certo sumimus, Perseum scivisse, hoc præcipuum provinciæ Macedoniæ datum fuisse, ut legiones in eam scriptæ sena millia peditum haberent, locus ita suppleri potest. Sed, sive hoc scivit, sive ig-

noravit, non potest non corruptus esse numerus in iis quæ paullo post dicit, cum sociis et auxiliis Eumenis ac Masinissæ ' non plus septem millia peditum in exercitu Romano futura.' Nam utique scire potuit, duas legiones Romanas et parem numerum sociorum peditum plus, quam septem millia peditum, efficere. *Duk.* Voces *trecenos* et *tricenos* perperam etiam alibi commutari, vidimus ad XL. 34. § 8. Ceterum in recensendis copiis Romanis Perseo magis conveniebat, ut eas minueret, quam augeret. Hinc, licet id Macedoniæ præcipuum datum fuisse, tum ex aliis gentis Macedonum Romæ morantibus, tum ex legatis inde reversis, rescire potuerit, ut legiones eo mittendæ ex pluribus peditibus constarent, id tamen apud milites dissimulasse, et pristinum tantum numerum retulisse videtur. Id ex eo colligo, quod pedites equitesque sociales Romanorum legionariis numero ferme pares fuisse dicat, quum tamen Livius supra cap. 31. eos ipsos, et præsertim equites, numero auctos fuisse narrarit. Pro *sena* igitur in lacuna a Gronovio suppleta potius lego *quina*. Præterea ferri nequit, quod Gronovius conjecit, *et parem ferme numerum sociorum*. Quid enim? an legiones Romanæ habebant sena millia peditum, trecenos equites, et parem ferme numerum sociorum equitum ac peditum? Servandum igitur vulgatum *et pari ferme numero sociorum*. In priori etiam ed. nott. Gronovius hæc verba non tentavit, sed tantum, ut videtur, calami errore, voculam *ferme* omisit: in repetitis curis id etiam erranti calamo tribuendum puto, quod *parem ferme numerum* dederit.

§ 9 *Eo ut accedant, &c. non plus septem millia peditum, duo equitum futura*] Verba hæc mendosa esse, Dukerus ad § præc. monuit; cui adsentior. Non tamen mendum in numero latere autumo, sed eum ita explico, auxilia Eumenis et Masinissæ tantum septem millia peditum, duo equitum futura. Potius in initio periodi vitium latere, ac scribendum esse puto, *Eo accedent regum auxilia.*

§ 11 *Arma illos habere ea, quæ sibi quisque paraverit pauper miles*] Milites Romanos sibi de suo quemque arma paravisse, non, ut Macedonas, publica impensa facta ex armamentariis publicis accepisse, ostendit narratio Livii I. 43. de censu a Ser. Tullio instituto, et Polybius VI. 21. Nam Ser. Tullius, quum belli pacisque munia pro habitu pecuniarum fieri voluisset, sua cuique classi arma ex censu imperavit. Idem ostendit locus Livii XLIII. 13. ' In domo L. Atræi hasta, quam filio militi emerat, arsisse dicebatur.' Probabile quoque in eam rem argumentum præbet, quod Gellius XVI. 10. ex Ennio et Julio Paullo scribit, proletarios asperis reipublicæ temporibus publicitus armatos fuisse, et publico sumtu arma accepisse. Hi enim, quia in classibus, quibus arma ex censu imperata erant, non censebantur, ipsi arma non habebant. Nec memini in Livio usquam armorum cura publica paratorum mentionem fieri, nisi XXII. 57. quod de servis, quos publice emtos, ut militarent, ibidem scribit, accipiendum reor. Ad ea fabricanda autem tum quoque officinæ armorum in urbe extra ordinem institui potuerunt; quas alioqui nullas in urbe fuisse, argumento sunt verba Ciceronis in senatu Philipp. VII. 4. de tempore, quo Hirtius et Pansa consules bellum adversus Antonium Mutinam obsidentem gerere jussi fuerant, ' armorum officinas in urbe videtis.' Nam ex iis liquet, id insolitum atque extraordinarium, et non nisi difficilibus reipublicæ temporibus factum fuisse, quum arma, quæ ad manum erant, non sufficerent armandis omnibus, qui sublatis vacationibus nomina de-

derant. Sed si milites Romani sibi suo sumtu arma pararunt, quid est, quod Polybius VI. 37. dicit, quæstorem de stipendio eorum pro frumento, veste, 'et si præterea armis aliquibus indigerent,' certam pecuniam deduxisse? et quod apud Tacit. Ann. I. 16. miles Percennius queritur, 'denis in diem assibus animam et corpus æstimari; hinc vestem, arma, tentoria redimi?' Nam si miles ipse sibi arma parabat, cur pro iis aliquid de stipendio illius detrahebatur? Pro frumento et veste deducebatur, quia ea de publico accipiebat: unde consequens est, quia pro armis quoque aliquid deducebatur, ea, itidem ut frumentum et vestem, de publico præbita fuisse. Lipsius de Milit. Rom. v. 16. levi explicatione verborum Polybii et Taciti defungitur, nec quidquam aliud, quam horum testimonio docet, pro armis pauxillum pecuniæ de stipendio militum deductum fuisse. Sed hoc non satis est ad intelligendum, qui milites, et quando arma publica acceperint. Mihi non dubium est, quin uterque de armis militum, qui adversus hostes rem gerebant, et maxime eorum, qui in provinciis militabant, loquatur, non de armis eorum, qui, delectu in urbe habito, in legiones descripti, primum ad bella mittebantur. Polybius frumentum, vestem, et arma militum conjungit, et pro his omnibus aliquid de stipendiis eorum detractum fuisse auctor est: τοῦ τε σίτου, inquit, καὶ τῆς ἐσθῆτος, καὶ εἴ τινος ὅπλου προσδεηθῶσι, πάντων τούτων ὁ ταμίας τὴν προστεταγμένην τιμὴν ὑπολογίζεται. Jam vero quemadmodum frumentum et vestem non primum ab urbe ad bellum exeuntes, ita neque arma, sed hæc omnia demum in bello et provinciis de publico accipiebant. Quomodo autem intelligendum sit, quod de armis dicit, non admodum obscurum est: nam verbis his, καὶ εἴ τινος ὅπλου προσδεηθῶσι, *si iis præterea armis aliquibus opus esset*, significat, si quid armorum, puta, galea, lorica, scutum, aliudve quid inutile factum fuisset, iis hoc quoque de publico, sed eadem conditione, qua frumentum et vestem, datum fuisse. Arma illa autem in provinciis ex armamentariis publicis et officinis armorum fabricandorum, si quæ in iis essent, ut Carthagine Nova in Hispania apud Livium XXVI. 51. sumi, vel aliunde impensa publica in eas portari potuerunt. Armamentaria publica in urbe, e quibus Cic. pro Rabir. Perduell. Reo c. 7. propter seditionem Saturnini 'arma populo Romano, C. Mario consule distribuente, data' scribit, ad hoc primum instituta fuisse credo, ut, si tempora reipublicæ postularent, ex iis cives militia immunes armarentur; deinde ut, quia jam ante id tempus quod Cicero designat, respublica seditionibus turbari, et in urbe pugnari cœperat, arma ad manum essent, quibus clientes optimatum aliique infimi ordinis cives, qui eorum sectam sequebantur, ad comprimendas seditiones instruerentur. *Duk.*

§ 13 *Quæ regia cura præparanda fuerant*] Oratio obliqua postulat *fuerint*. Duk. Vide ad III. 2. § 3. XXXVI. 39. § 10. et alibi.

§ 14 *Incognitum famæ aperuerint armis orbem terrarum*] *Fama*, perspicue. *Sigon.* Curtius VIII. 10. § 1. 'Patrem Liberum atque Herculem fama cognitos esse.' Virgil. Æn. II. 21. 'Tenedos, notissima fama Insula.' Gronovius tamen Obs. I. 4. retinet *famæ*. Duk. Doujatius etiam existimabat vulgatum *incognitum famæ* elegantius esse, quam quod ipsi substituebat Sigonius. Locutioni *incognitum famæ* obponitur altera 'scit fama,' quam variis auctoribus restituit Gronov. Gust. ad Statii Theb. II. 108. et Obs. II. 13. Recte autem *aperuerint*. Pomp. Mela III. 6. 'Britannia qualis sit, qualesque progeneret, mox certiora et magis explorata dicentur. Quippe

tam diu clausam aperit ecce principum maximus.' Vide Broukhus. ad Tibull. I. 3. 36.

§ 15 *Spèciosum Græciæ liberandæ tulisse titulum*] Lege *prætulisse*. J. F. Gron. XXXIV. 23. 'Vano titulo libertatis ostentato.' XXXV. 16. 'Specioso titulo uti vos, Romani, Græcarum civitatum liberandarum video.' Pro his nemo dixerit 'ferre titulum.' *Duk.* Vide ad XXVII. 34. § 5. 'prætendere' dixit XXXVII. 54. 'Quem titulum prætenderitis prius adversus Philippum, nunc adversus Antiochum belli.' Paullo ante *Indicæ oris* edd. principes, pro quo recte *Indiæ* emendavit Vascos.

CAP. LIII. § 2 *Tantum jussis ad iter parare*] *Parari*, perspicue. *Sigonius.* Posses etiam *parare*, nempe *se*. Vide ad c. 24. § 5. Mox *civitatum* primus edidit Curio, et reliqui servarunt. Priores *civitatium*, quod adoptavi. Vide ad XXXIII. 20. § 11.

§ 5 *Eordeam petens*] Sigonius ad l. XXXI. c. 39. § 7. emendavit, et edidit *Heordæam;* unde Grouov. recepit *Eordæam:* quem etiam vide ad lib. XXXIII. c. 8. § 5. Quum autem hoc loco similiter Sigonius edidisset, nemo tamen ei dicto obediens fuit. Pariter igitur hic etiam *Eordæam* operas scribere jussi. Diphthongum enim requiri, constat ex Græcis; quorum testimonia vide apud Sigon. d. loc. Adde nummum Hadriani apud Harduin. in Numm. Antiq. Pop. et Urb. cum hac inscriptione EOPAAIA MAKE.

In Elimeam ad Haliacmona fluvium] De Elimea vide Sigon. ad XXXI. 40. § 1. Observat autem Cellar. Geogr. Ant. II. 13. p. 660. longe hinc abesse fluvium Haliacmona, mediam Macedoniam percurrentem, quum Ptolemæi positio Aoum potius fluvium poscat, qui Elimeorum regionem vel finiat tangendo, vel penitus etiam interluat. Aut ergo Livium in nomine fluminis errasse, aut omnia Ptolemæi in hac ora immutanda esse. Contra Doujatius per *Elimeam* intelligit urbem Emathiæ, regionis Macedonicæ, ad lævam fluminis Erigoni supra Edessam; quam diversam statuit ab ea quæ Elimiotis, Macedoniæ Illyricæ sive occidentalis populo, nomen dedit. Vellem nobis indicasset scriptores, quorum auctoritate hæc distinctio nititur. Interim tamen ex illis quæ sequuntur, satis patet *Elimam* sive *Elimeam* Ptolemæi hic intelligi non posse. Præterea locutio *in Elimeam processit* potius indicare videtur, per *Elimeam* regionem aliquam, quam urbem, intelligendam esse. Ei convenit alia XXXI. 40. 'In Elimeam se recepit:' et XLIII. 21. 'In Elimeam profectus:' ubi tamen Crevier. vel, omissa præpositione, *Elimeam*, vel *ad Elimeam* legendum, et urbem ejus nominis intelligendam putat. Vide quæ notantur ad locum priorem.

§ 6 *Pythoum et Dolichen*] Πύθιον vocant Plutarchus in Paullo p. 262. et Stephanus. Quare lego *Pythium*. Sigon. Idem error committitur l. XLIV. capp. 2. 32. 35.

§ 8 *Urbem, nihil cunctatis, &c.*] Recte monuit Crevierius, excidisse hic nomen urbis, quam primo adventu Perseus recepit.

§ 9 *Cyretias obpugnare coactus*] *Conatus*, perspicue. *Sigon.* Optime vidit Crevierius, licet omnes editores Sigonii conjecturam receperint, perspicuum tamen esse, primo nihil minus convenire huic loco, quam vocem *conatus;* non enim Persea Cyretias obpugnare conatum esse, sed oppugnasse revera et cepisse: deinde vocem *coactus* hic apprime quadrare. Nam, ut Livius narrat, Persea primo adventu urbem in Perrhæbis recepisse; at non eadem facilitate Cyretiis potitum esse. Eas enim oppugnare, 'coactum,' et etiam primo die repulsum esse. Mox idem vir doctus vocem *omnes*, quam nullum hic locum habere, et ex proxima voce *omnibus* repetitam credit, delendam censuit.

Cap. LIV. § 1 *Probris quoque in ipsum Macedonasque procacibus jaculati sunt*] Usitatiora 'jaculari aliquid' vel pro scopo, ut 'corvos,' 'dextra sacras arces,' vel pro telo, velut 'ignem puppibus,' aut 'e nubibus,' 'panes de Capitolio,' 'ornos;' tum sine casu 'jaculari ex summo,' 'jaculari in dextrum latus.' Sed et sic Quintil. Instit. IX. 2. 'Si pater, qui infamem in matrem filium secreto occidisset, reus malæ tractationis, jacularetur in uxorem obliquis sententiis:' sed, ibi in Ms. fuisse *jocularetur*, testatur Gebhardus Crepund. l. III. c. 1. Ut apud Nostrum VII. 10. 'Inter carminum prope modum incondita quædam militariter joculantes.' Utrum igitur hic quoque in Livio *joculati sunt*, an legimus *probra?* Apud Fabium 'jacularetur in uxorem obliquas sententias.' Petronii certe est cap. 109. 'Dicta voluit in calvos stigmososque jaculari.' Fabii II. 11. 'Abrupta quædam, ut forte ad manum venere, jaculantur.' Lib. XI. cap. 3. 'Qui sententias vibratis digitis jaculantur.' Idem VI. 3. 'In hac veluti jaculatione dictorum.' Muretus *jocati*. J. F. Gronov. Sane perquam insolenter dictum est 'jaculari probris in aliquem.' Ferri posset, si omitteretur præpositio *in*. Ita enim locutus est Ovid. Am. III. 3. 35. 'Jupiter igne suo lucos jaculatur et arces.' In Ibid. 49. 'Sic ego te ferro nondum jaculabor acuto:' ubi plura notavit Burm. et hic etiam præpositionem delendam esse existimavit. Si vero τὸ *in*, quod unicus codex agnoscit, expungere audacius videtur, legi posset *probris quoque inde ipsum*. Sæpe vero *inde*, sive *iñ*, et *in* confunduntur. Vide ad X. 20. § 6. Mureti *jocati* defendi posset ex Livii XXXII. 34. 'Jocatus in valetudinem oculorum Phæneæ.'

§ 5 *Fugientesque per patentem*] Forte *fugientesque et* (vel *etiam*) *per pat. por. hostes acc.* Nam partem eorum jam trans muros acceperant. *J. F. Gron.*

§ 7 *Velatias et Connum*] *Elatiam et Gonnum*. De utrisque dictum est ante ex Stephano. *Sigon.* De Elatia vide Sigonium ad XXVIII. 7. § 7. de Gonno alibi eum agere non memini: sed de Gonnocondylo egit ad l. XXXIX. c. 25. § 16. De Gonno vide quæ alii notarunt ad XXXVI. 10. § 11.

§ 8 *In faucibus sunt, quæ Tempe adeunt; magis Gonnus*] Lege *qua Tempe adeuntur*. J. F. Gronov. Situm hujus oppidi Gonni describit etiam Liv. l. XXXVI. c. 10. 'Oppidum Gonni viginti millia ab Larissa abest, in ipsis faucibus saltus, quæ Tempe adpellantur, situm:' et hoc lib. c. 67. 'Ad Gonnum castra movet, si potiri oppido posset. Ante ipsa Tempe in faucibus situm Macedoniæ claustra tutissima præbet, et in Thessaliam opportunum Macedonibus decursum.'

§ 9 *Ad Sycurium progressus*] Ita constanter hæc urbs vocatur in unico cod. et inde propagatis edd. omnibus, non tantum hoc loco, sed etiam aliquoties infra hoc lib. ut capp. 56. 57. 62. et 64. At Συκύριον apud Polyb. in Exc. Legat. num. LXIX. ubi forte ex Nostro emendandum Συκούριον.

Cap. LV. § 3 *Vexatis hominibus equisque*] *Vexatis*, nempe difficultate viæ, ut plene dixit XL. 22. 'Vexati omnes, et ante alios rex ipse, quo gravior ætate erat, difficultate viæ est.' Simpliciter 'vexatio' est XLIII. 21. 'Cum ingenti vexatione, præcipue jumentorum, altero die ad templum Jovis posuit castra.' c. 23. 'Non minore vexatione jumentorum hominumque in Macedoniam rediit.' Lib. XLIV. c. 5. 'Provolventes se simul cum armis aliisque oneribus, cum omni genere vexationis processerunt.' Justin. XLII. 1. 'Dolentes tantum iis itineris frustra emensum, quum vel stipendium pro vexatione, vel alium hostem sibi dari poscerent.' 'Vexationem viæ,' 'itineris' dixerunt Colum. de Re Rust. I. 3. Apul. Metam.

1. in fin. et alii.

Ne Romani quidem abnuunt] *Abnuebant*, ni fallor. Nam de scriptoribus Romanis sensisse non puto. Consulem Romanum exercitum tironem habere, etiam Perseus cap. 52. dicit. Atqui senatus decreverat, 'ut centuriones militesque veteres scriberet, quos vellet,' cap. 31. et ipse 'veteres quosque milites centurionesque scripserat' c. 32. *Duk.*

§ 6 *Inde, quum tria millia ferme abesset a Tripoli (Sceam vocant) super Peneum*] Recte, si τὸ *Inde* significat 'deinde,' vel 'postea.' Sed potest et significare ab Larissa; et tum legendum foret, *Inde quum tria millia ferme abesset, ad Tripolin (Scæam vocant) super Peneum amnem posuit castra.* J. F. Gronov. Innumeris locis apud Livium *inde* pro 'deinde' ponitur. Ea autem omnia cumulare, operæ non est. Quædam vide 1. 2. § 6. c. 3. § 9. II. 39. § 5. c. 62. § 5. III. 5. § 15. VI. 6. § 8. IX. 10. § 2. c. 24. § 1. et alibi. Serv. ad Virg. Æn. II. 2. '*Inde*] Aphæresis est pro deinde, vel, ut quidam volunt, tunc.' Ad Æn. VIII. 587. '*Inde*] Hic deinde significat: et est polysemus sermo.' Præterea Gronov. hic *Scæam* per diphthongum laudat. Et sic scribendum monet Doujat. ita vocari existimans, quod sita sit ad lævam Penei ripam. Ceterum inter varias urbes, *Tripolis* nomine dictas, alteram Macedoniæ, alteram Perrhæbiæ memorat Steph. Byz. in voce Τρίπολις, ubi Pinedo in notis hunc Livii locum de Tripoli Macedonica intelligendum putat: similiter Cellarius Geogr. Ant. II. 13. 681. quam tamen intelligi non posse, Larissa et Peneus, quibus vicina fuisse significatur, quæque in Thessalia erant, docent.

§ 7 *Philetero fratre relicto Pergami*] *Philetæro*, de quo Appianus in Syriaca. *Sigon.*

§ 10 *Thessalorum omnis equitatus separatus erat*] *Separatus erat*, nempe per præsidia urbium. Ita cap. præc. narravit, Hippiam, Thessalorum prætorem, cum præsidio Gyrtonem intrasse. Similiter locum exponendum censet Crevierius. Si vulgatum displicet, legi posset *speratus erat;* vel insuper etiam, *Thess., quorum omnis eq. speratus erat, non plus quam trec. erant eq. in castris Rom.* ut *quorum* ob literarum similitudinem haustum sit ab ultima parte vocis præcedentis *Thessalorum.*

CAP. LVI. § 6 *Tum quinque Rhodiæ quadriremes*] Polybius, hanc historiam narrans, vocat τριήρεις in Exc. Legat. num. LXVII. Παραυτίκα καταρτύσαντες τριήρεις ἓξ, πέντε μὲν ἐξαπέστειλαν ἐπὶ Χαλκίδος, ἡγεμόνα συστήσαντες ἐπ' αὐτῶν Τιμαγόραν.

§ 7 *Prætor, quia nusquam erat maritimum bellum, remisit sociis*] Polyb. l. laud. Ὁ δὲ Λουκρήτιος πάντας ἀποδεξάμενος φιλανθρώπως, τοὺς κατὰ θάλατταν παραγεγονότας συμμάχους ἀπέλυσε τῆς χρείας· φήσας οὐ προσδεῖσθαι τὰ πράγματα τῆς κατὰ θάλατταν βοηθείας. *Remisit sociis*, concessit sociis, ne auxilium navale mittere necesse foret: ut c. 53. 'Omnibus gratiæ actæ, remissum omnibus.' Illa igitur locutio hic locum habere nequit, quia socii jam naves miserant, et classi Romanorum junxerant. Legendum igitur puto *remisit socios*, id est, eos domum dimisit. Mox *Halope* omnes edd. ante Gronov. qui recte a. 1665. adspirationem omisit.

§ 8 *Ad vastandum agrum Pheræorum misit*] Vocem *agrum*, quam priores ignorant, demum inveni in ed. Paris. 1573. Cap. seq. 'Regis creverunt animi, vastatione concessa sibi ab hoste Pheræi agri.'

§ 10 *Prædam quidem, præterquam hominum*] Forte *prædæ quod erat.* J. F. Gron.

CAP. LVII. § 1 *Consilium et consul et rex habuerunt*] Quum constanter edd. vett. præferrent hoc loco *consilium*, et § 4. *in consilio*, ac *consilio*

dimisso, primi Basil. 1554. eam lectionem mutare conati sunt, reponentes *concilium* et *concilio*. Licet autem postea Parisini 1573. priscam scripturam restituerint, alteram tamen deinde Modius revocavit; quæ iterum Gronovio displicuit. In notis enim ad XLIV. 2. § 5. hic *consilium* reponendum monuit, eamque lectionem tribus memoratis locis a. 1665. contextui reddidit.

§ 2 *Regis creverunt animi*] Crevier. scribendum conjicit *Regi creverant animi*. Ex his *creverant* probandum videtur. Alterum anceps est. Æque enim dici ‘ crescunt animi regis,’ ac ‘ regi,’ vidimus ad XXVIII. 19. § 16. Id igitur non, nisi fide Mstorum, recipiendum.

Cunctandi, censebat. Et Romani censebant] Jac. Perizonius ad marginem Livii τὸ *censebat* delendum putavit, ut oratio sit infinitiva. Non aliam ad id caussam habuisse videtur, quam quod *censebant* mox repetatur. Verum, Livium a vocum repetitione minime abhorrere, vidimus ad I. 3. § 9. Quum itaque unicus codex illam vocem agnoscat, nihil etiam mutandum puto.

§ 5 *Centum equites et parem numerum jaculatorum peditum*] Licet omnes edd. ita ex Msto præferant, numerus tamen hic erroris suspectus est. Mox enim equites nunc memorati, quum in conspectum Persei venissent, fuisse dicuntur ‘ duæ alæ, et levis armaturæ centum fere et quinquaginta.’ Præterea quum Perseus adversus eos duas turmas Thracum, duas Macedonum, cum binis Cretensium cohortibus et Thracum, misisset, tamen ‘ pares numero ’ esse dicuntur § 9.

§ 6 *Perseus ferme diei quarta*] Lego *Perseus hora ferme diei quarta:* neque enim in ejusmodi ἔλλειψιν adhuc apud Livium incidi. Paullo post c. 58. ‘ ante horam quartam.’ *Sigon.*

Cotys cum eo ducesque, &c. præcesserunt] Manifestum esse, ultimam vocem vacare, recte monuit Crevierius.

§ 7 *Mysi aut Cretenses*] Fortassis *ac Cretenses*. Nam non apparet cur dubie dicat *aut*. Duk.

§ 11 *Pugnaturos fuisse adparebat*] Videndum an melius sit *pugnaturos esse*. Si Perseus mutasset consilium adgrediendi Romanos, recte diceretur *pugnaturos fuisse*. Nec multum me movet *dimicassent*, pro dimicarent. *Duk.*

CAP. LVIII. § 1 *Postquam inceptum non succedebat*] Locutionem hanc inlustravi ad VIII. 25. § 12. Quum tamen *inceptum succedit* non alibi in Livio notarim, quam illo loco, quem optimi codicis varians scriptura dubium facit, et hoc, quem præ manibus habemus, ubi tamen, quia hæc pars ex unico cod. edita est, librarius errare potuit, de ea dubitare incipio: neque alienus sum a conjectura Gronovii, qui lib. VIII. ex vestigiis integerrimi Msti legebat *successisset inceptis;* hic vero, unica litera expuncta, *inceptu non succedebat* legendum esse, ferme persuasum est, et *inceptu* accipiendum pro *inceptui*. Vide ad VIII. 25. § 6. Utrum malit, judicet lector.

§ 5 *Circa tumulum, quem Callicinum vocant*] Ita primi typis excusi: *Calicinum* unica liquida dedit Vascos. idque servarunt editores usque ad Gronov. qui 1665. *Callicinum* reposuit. Alibi hujus tumuli mentionem non reperio. Neque huc referendi sunt Καλίκωνοι, Macedoniæ populus, apud Polyb. v. 108. Eos enim in Thraciæ confinio sitos fuisse, statuit Ortel. Thes. Geogr. ea voce.

§ 7 *Huic armaturæ Midon Bereus*] *Milo Berœæus*. Plutarch. enim in Paullo 263. Μίλωνα nominat. *Sigon.* Polyb. in Fragm. LXIX. habet Μήδων Βεροιεύς: unde videtur apud Livium *Medon Berœus* scribendum, sive *Berœæus* ex Græco nummismate BE-

ΡΟΙΑΙΩΝ. *Ursin.* Similiter pro *Midon* Sigonius *Milo* emendat, et in contextum recepit infra lib. XLIV. capp. 32. et 45. De illis locis, quum eo pervenerimus, videndum erit. Hic vero Sigonio adsentiri nequeo. Plutarchus enim Μίλωνος quidem meminit, non tamen eum Berœæum fuisse addit, deinde agit de gestis Æmilii in Macedonia, qui Persen devicit. Verius igitur est, ut cum Ursino ex Polyb. legamus *Medon*, vel *Medo;* eamdem enim, quam Livius, patriam ei adsignat. Rectius contra Sigonius *Berœæus*, quam Ursinus *Berœus*. Nam Polybii Βεροιεὺς non est Latinorum *Berœus*, sed *Berœensis*. Stephan. autem a Berœa Macedoniæ format gentile Βεροιαῖος. Supersunt etiam plures nummi cum inscriptione ΒΕΡΟΙΑΙΩΝ, qualem inter alios memorat Wasse ad Thucyd. in Addendis p. 666. Verum, hos nummos ad Berœam Syriæ referendos esse, docuerunt Tristan. Comm. Hist. tom. I. 414. Harduin. in Numm. Pop. et Urb. et ad Plinii Hist. Nat. v. 23. aliique.

Equitibus et summæ partis ejus] Legendum *parti*, non *partis*. Sigon. Genitivus pronominis non patitur legi *parti*. Meno præerat quidem equitibus, sed ita, ut simul ei tradita esset summa imperii totius illius partis, id est, totius dextri cornu. Quum Cotyn sinistrum cornu, regem mediam aciem tenuisse dicat, non debuit præterire, quis dextro cornu præfuerit. Curtius IV. 12. § 8. 'Illi partibus copiarum, summæ Orsines præerat.' *Duk.* Vulgatum adversus Sigonium tuetur etiam Doujatius. Id autem eodem modo exponit Crevierius.

§ 8 *Hic et Pœoniæ præfectus Didas*] Legendum *his*, id est auxiliis gentium præerat. *Sigonius.* Lege *his*. J. F. Gron. Jac. Perizon. ad marginem Livii existimabat, necesse non esse, ut invitis membranis vulgatum mutetur: *hic* enim poni pro 'in hac parte.' Ejus generis esse videtur 'præesse in Bruttiis' XXV. 16. et 'regere in parte dextra' apud Sil. Ital. IX. 227.

§ 9 *Circa eum agema, quod vocant, equitumque sacræ alæ*] Græcis ἄγημα dicitur *vehementia*, a qua etiam ἄγημα *agema* illud dictum, teste Arriano, peditum, equitum, et elephantorum, quod in bello ducem præcedebat, utpote quod fortis et vehemens esset in pugna. 'Agemata' dixit Livius hoc eodem lib. XLII. c. 51. Macedonum legiones; inquit enim, 'Delecta deinde et viribus et robore ætatis ex omni cetratorum numero duo erant agemata, hanc ipsi legionem vocabant.' Q. Curtius de Gest. Alex. IV. 13. ubi de acie Alexandri Macedonis scribit: 'In dextro cornu locati sunt equites, quos agema appellant.' Et de eadem v. 4. meminit idem author. Polyb. v. 25. de agemate ita scriptum reliquit: 'Vocatis ad se scutatis et quos Macedones Agema vocant.' Et in alio loco ejusdem lib. c. 65. 'Eurylochus Magnes tribus millibus hominum præerat, quos reges Agema vocant.' Quibus in locis ἄγημα legendum, non ἄγεμα, ut in codd. qui circumferuntur, mendose legitur. De 'ala sacra,' seu sacris militibus, alibi fuse verba fecimus. *M. Donat.* Ejus iterum meminit c. 66. et XLIV. 42. Ubi de illis egerit Donatus, incertum est. De 'sacris alis' se nihil certi adferre posse, profitetur Crophius Antiq. Maced. I. 23. quæ de ἱερῷ λόχῳ Thebanorum e Cælio Rhodig. IX. 22. descripsit sutor centonum Godelev. nihil ad rem faciunt. *Duk.* Crevierius ad c. 66. suspicatur, alas has equitum 'sacras' vocari, quia circa ipsum regem pugnare solitæ, eique tuendo speciatim addictæ erant. Nec aliam esse ducebat 'regiam alam,' memoratam Livio XXXVII. 40. Similiter Crophius l. laud. conjicit,

'sacram' alam esse, quæ Arriano III. 11. ἡ ἴλη ἡ βασιλικὴ vocatur.

§ 11 *Consuli intra vallum*] Lege *Consul* perspicue. *Sigon.* Ita sola Basil. a. 1554. et quidem, ut videtur, operarum errore. Reliqui recte, ut Sigonius monet, *Consul, intra vallum.* Mox *emisit* primum adparuit in ultima Gruteri ed. Priores omnes *misit,* quod reduxi: quamvis tamen *emisit* forte verius sit.

§ 12 *Equites habebat, ejusdem gentis*] Videtur copula excidisse, ac legendum esse *et ejusdem gentis.*

§ 13 *Cum delectis equitibus extraordinariis*] Romani ex omni numero sociorum deligebant expertæ virtutis equites ac pedites, quos 'extraordinarios' vocabant; ἐκτραορδιναρίους, ὃ μεθερμηνευόμενον ἐπιλέκτους δηλοῖ, ait Polyb. VI. 24. In exercitu Licinii erant mille et quadringenti equites sociorum. capp. 27. et 31. Ex his si tertia pars, ut fieri solitum auctor est Polybius, in extraordinarios delecta fuit, hi nondum erant quadringenti et septuaginta; et hinc detractis ablectis, qui circum imperatorem erant, ut ibid. cap. 28. Polybius, et ex eo Lipsius de Milit. Rom. II. 7. scribit, vix plus quadringenti. Jam si ex his præterea delecti fuerunt, qui cum Q. Mucio in media acie essent, admodum exiguus equitum extraordinariorum numerus in ea fuit. Hoc et quod nusquam alibi in Livio neque equites, neque pedites extraordinarios 'delectos' memorari inveni, mihi suspectam facit vocem *delectis.* Duk. Vox *delectis* itidem suspecta erat Crevierio, qui eam eradendam putat, tamquam adpositam ab aliquo, qui exponere voluerit sensum vocis *extraordinarii:* vel potius excidisse copulativam, ac legendum putabat *cum delectis equitibus et extraordinariis;* per equites autem delectos intelligit, qui a Polyb. VI. 28. οἱ τῶν ἐπιλέκτων ἱππέων ἀπόλεκτοι vocantur, et a Lipsio *ablecti* redduntur.

De auxiliis Eumenis Cyrtiorum gentis trecenti] *Cyrtios* non alios reperio, quam vel populum Mediæ apud Strab. XI. 523. vel populum Persiæ apud eumdem Strab. XV. 727. quos priori loco *Cartios,* Καρτίους vocat; sed ubi Κυρτίους restituendos esse Casaub. monet. Hi sive Persæ sive Medi Cyrtii intelligendi videntur per *Cyrtæos,* quos in exercitu Antiochi M. memorat Livius XXXVII. 40. Similiter in exercitu Molonis, qui Mediæ præfectus cum fratre Alexandro Persiæ præfecto ab Antiocho M. defecerat, funditores Cyrtii fuisse dicuntur apud Polyb. V. 52. Ex hac igitur gente, quæ proprie ad regnum Antiochi Syriacum pertinuit, forte Eumenes transfugas quosdam stipendio conductos Romanis auxilio adduxit.

§ 14 *Thessali quadringenti equites*] Cap. 55. 'trecentos' dicit. Potuerunt deinde plures ad eos accedere. *Duk.*

CAP. LIX. § 2 *Claustris retentæ feræ*] Proprie *claustra.* Eadem metaphora utitur XXXV. 18. 'Nosse se spiritus ejus, nosse animum: scire ferarum modo, quæ claustris aut vinculis teneantur, ingentes jam diu iras eum in pectore volvere.' Vide Nic. Heins. ad Silii I. 569.

§ 3 *Gladiis hastas petere pedites. Nunc succidere*] Suspicor conjungenda esse verba, *gladiis hastas petere pedites, nunc succidere.* Nam hæc omnia peditum sunt in equites opera, ut alii hastas eorum gladiis peterent, alii crura equis succiderent, alii ilia suffoderent. *Sigon.* Et ante et post quatuor priora vocabula vacuum spatium relictum erat in antiquioribus edd. quasi aliquid deesset. Hoc igitur lacunæ indicium tollendum, et verba jungenda esse, Sigonius monuit.

§ 4 *Perseus, in mediam invectus aciem, Græcos primo inpetu avertit*] *Græcos* dicit Ætolos, qui instar alæ unius erant, c. 55. et ceteros equites sociorum ex Græcis populis c. 60. Hoc mihi non facile intellectu est. Nam

quum cap. 58. hos in sinistro cornu Romanorum, in media autem eorum acie equites extraordinarios, et Gallos cum auxiliis Eumenis fuisse scribat, quomodo Perseus, qui mediam aciem Macedonum tenebat, in mediam aciem Romanorum invectus Græcum equitatum, qui in ea non erat, primo impetu avertere potuit? *Duk.*

Quibus quum gravis] *Gravius* Gruterus edidit. Sed *gravis*, ut præferunt antiquiores typis descripti, Gronov. a. 1665. restituit. Similem errorem ope codd. e Livii XXVII. 4. § 1. sublatum esse, memorat hoc loco Crevier.

A lævo cornu brevi spatio disjunctus] Primum exemplar *dijunctus*. J. F. Gron. Similiter *dijungeret* ex eodem edebatur supra cap. 46. § 6. pro quo Clericus *disjungeret* substituit, ut hoc loco *disjunctus* primi dederunt Basil. a. 1554. obsecuti præceptis grammaticorum. Vide Prisc. Gramm. XIV. p. 1002. Alcuin. in Gramm. pag. 2141. Velium Long. in Orthogr. pag. 2227. et Cassiod. de Orthogr. pag. 2294.

§ 6 *Nec regii, sparsi jam ipsi passim sequendo*] Male Doujatius per 'regios' intelligit Eumenis milites; quum vel cæco adpareat, indicari milites regios Persei, qui jam ipsi sparsi erant, passim sequendo Romanos, post rem inclinatam fuga dissipatos. Similiter 'regii' vocantur, et Romanis obponuntur cap. seq.

Certo incidentibus gradu] Lego *incedentibus*, ut XXI. 35. 'Cum signis prima luce motis segniter agmen incederet.' Et Ovidius Met. X. 49. 'incedere passu' dixit. *Sigon.* *Incedentibus* omnes, quas vidi, edd. una excepta Basil. a. 1554. quæ, verisimiliter operarum lapsu, *incidentibus* exhibet.

§ 7 *Si adjuvisset, debellatum esset*] *Debellaturus* ut legatur, sensus postulat. *Sigon.* Forte *debellaturus esset*. J. F. Gron. Doujatius monuit, sententiam absque hac correctione constare. Etenim *debellatum esset* sub hypothesi dici, 'si victor equestri prœlio rex parvo momento adjuvisset.' Locum itaque distinctione adjuvi; licet tamen mihi, æque ac Crevierio, magis placeat Sigonii et Gronovii conjectura.

Opportune adhortanti supervenit phalanx] Non sine caussa rogat Crevierius, si adhortabatur suos Perseus ad peragendam victoriam, cur igitur tam bona occasione segniter usus est? Conjicit itaque legendum *adhuc stanti supervenit*, id est, nondum receptui canere jubenti, quod paullo post fecit. Quod mihi verum videtur.

Ne audaci cœpto deesset] *Deessent*. Refertur enim ad Hippiam et Leonatum, non ad phalangem. *Sigon.* *Deesset* tuetur Doujatius, et tamen non ad phalangem refert, sed ad ipsum Persea. Conjecturam Sigonii præferendam puto. De orthographia nominis 'Leonatus' vide ad c. 51. § 4.

§ 8 *Postquam agmen inpeditum venientium sub signis vidit*] Intelligit phalangem, quæ opportune regi supervenisse dicitur. Cur autem *impeditum agmen* vocetur, non video, cum, expediti ad pugnam et ab ipso rege instructi, eodem, quo solebant, loco steterint pedites c. 58. 'Impeditum' vero 'agmen' est, quod impedimenta secum habet, atque iter facit. Vide XLIII. 23. Contra 'ad pugnam exibant expediti' XLIV. 4. Scribe *agmen peditum*. Paulo post de iisdem 'peditumque agmen redire in castra jubet.' *Jac. Periz.* Phalanx *inpeditum agmen* dici potest ratione pugnæ, quæ ineunda erat. Melior enim illa, si pugna stataria committenda foret; ut contra admodum inpedita propter longitudinem hastarum, si loco moveri, et vel cedere, vel cedenti hosti instare deberet. Vide Livium IX. 19. XXXI. 39. XXXII. 17. l. XXXIII. capp. 8. 9. et lib. XLIV. capp. 37. 41. Ad-

modum tamen blanditur Perizonii conjectura.

§ 11 *Equitibus receptui canere*] Nempe eos, quorum id munus erat. Vide ad c. 24. § 5.

CAP. LX. § 1 *Cecidere eo die ab Romanis*] Summam colligit omnium Plutarch. in Apophth. p. 197. duo millia octingentos, qui aut cæsi, aut capti sint. *Sigon.* Alium et a priori, et a Livii numero diversum edit idem Plut. in vita Æmil. Paull. pag. 259. Πόπλιόν τε γὰρ Λικίννιον ἐμβαλόντα πρῶτον εἰς Μακεδονίαν, τρεψάμενος ἱππομαχίᾳ δισχιλίους πεντακοσίους ἄνδρας ἀγαθοὺς ἀπέκτεινε, καὶ ζῶντας ἄλλους ἑξακοσίους ἔλαβε.

§ 2 *Cum cantu enim superfixa capita hostium portantes redierunt*] Postrema dictio nihil facit ad rem: abesse poterat. *Gruter.* Videtur excidisse τὸ *hastis*, aut simile teli genus. *J. F. Gron.* Potuit hic excidisse vox *hastis*. Verisimilius tamen videtur, librarios vocem minus notam, quam non intelligebant, omisisse. Videndum igitur, num Livius dederit *cum cantu enim romphæis* (vel *rumpiis*) *superfixa*. Nam 'romphæa' erat genus teli Thracum, teste Gell. x. 25. cujus et Livius meminit XXXI. 39. 'Thracas quoque romphææ, ingeutis et ipsæ longitudinis, inter objectos undique ramos inpediebant:' ubi quædam vide. Verbum autem 'superfigere,' lexicorum compilatoribus antea incognitum, Falster. in Supplem. Ling. Lat. eruit ex Treb. Poll. in Claudio Goth. c. 3. 'Illi totius orbis judicio in Rostris posita est columna, cum palmata statua superfixa.' Majorem tamen verbo illi auctoritatem conciliat hic locus Livii, modo sanus et integer sit. 'Infigere' in eadem re dixit Liv. x. 26. 'Gestantes capita lanceis infixa, ovantesque moris sui carmine.' 'Subfigere' Suetonius in Galb. c. 20. 'Hasta subfixum non sine ludibrio circum castra portarunt.'

§ 8 *Et in consilio apud consulem*] Ita primæ edd. pro quo *in concilio* substituit Modius. Sed recte Gronov. ad XLIV. 2. § 5. priscam lectionem vindicavit, eamque a. 1665. in contextum recepit.

In Ætolos conferebant caussam: ab iis fugæ] Falso hanc culpam in Ætolos conlatam esse, testatur Appian. Alex. in Exc. Legat. num. XXVI. Αἰτωλῶν δὲ καὶ ἑτέρων Ἑλλήνων κατεψεύσατο, ὡς πρώτων τραπέντων.

§ 9 *Et ceteros socios Græcorum populorum*] Intelliguntur Græci, qui erant socii Romanorum. Notandum genus loquendi *socii Græcorum populorum* pro socii Græci. 'Socios ex Græcis populis' vocavit c. 58.

§ 10 *Thessali pro concione laudati*] Appian. Exc. Legat. num. XXVI. Ἐκκλησίαν συναγαγὼν Θεσσάλοις μὲν ἐμαρτύρησεν ὡς ἀνδράσιν ἀγαθοῖς περὶ τὴν συμφορὰν γενομένοις.

CAP. LXI. § 2 *Dona ex his, aliis, &c. dono dabat*] In his non quidem offendit repetitio vocis 'donum:' sæpissime enim Livium voces modo usurpatas repetere solitum fuisse, vidimus ad I. 3. § 9. sed potius ipsa locutio 'donum dono dare,' cujus aliud exemplum nondum notavi: 'donis donare' habemus l. XXV. c. 18. 'Laudatusque ibi magnifice et donis donatus:' at multum adhuc differunt 'donis donare' et 'dona dono dare.' Vel igitur alterutrum, aut *dona*, aut *dono*, expungendum arbitror, vel pro *dono dabat* legendum esse *donabat*.

Scuta erant supra mille quingena] Ita Gruteri postrema editio. Priores per notas exhibent *supra MD.* quod reddendum erat *supra mille quingenta*, ut recte edidit Crevierius. Vide ad XXXII. 28. § 11. et XLII. 66. § 5.

Loricæ thoracesque mille amplius summam explebant] Lege *millenum*. J. F. Gron. Vulgatæ lectionis sensus est *loricæ thoracesque explebant amplius summam mille*, id est amplius quam summam mille partim loricarum, par-

tim thoracum. Gronovius *millenum* conjecit, ut per numerum distributivum indicaret, explesse amplius, quam summam mille loricarum et mille thoracum. Lieet autem primæ edd. per notas legant *M. amplius summam*, tamen *millenum* cum Clerico in contextum admittere non audeo.

§ 4 *Meliorem partem hostium, equitatum Romanum*] Vide Spanhem. ad Orat. Juliani I. 112. Sed miror Livium in describendo prœlio nihil de equitatu Romano fuso, quo se tantopere jactat Perseus, dixisse; sed tantum equitatum Græcorum ab eo victum narrasse. *Duk.*

§ 9 *Humeris gerentes ante ora sua audivere*] Bifrontes utique fuere hoc genus hominum, qui, quæ humeris gerebant, ante ora sua habuere. Expiemus hoc monstrum scribendo, *et qui vic., al., spolia cæs. host. humeris gerentes, facinora sua audivere.* Vel *decora sua.* J. F. Gronov. Doujatius, licet emendationem Gronovii non modo ingeniosam, sed etiam valde probabilem et rebus congruentem fateatur, ut tamen vulgato patrocinium paret, statuit, si Macedonico more ex imitatione Herculis inposita capiti atque humeris ponamus spolia, (cujusmodi ferarum pelles, quibus galearum ae thoraeum vice uterentur) nihil vetare, quominus, quæ humeris gerebantur, potuerint etiam partem oris aliquam vestire: potuisse et alacres videri, quod *ante ora sua* (quæ Hebraica loquendi forma idem significat ac coram se) audirent, quæ a rege de se ipsis pronunciata publice fuerant. Quid hoc homine facias, cui similia excidere potuerunt? Per ' spolia cæsorum hostium ' intelliguntur arma cæsis hostibus erepta, qualia scuta, loricæ, thoraces, galeæ, gladii et similia supra hoc cap. memorata: qua autem ratione illa humeris gestata partem oris vestire potuerunt? aut quid hic faciunt ferarum pelles? Statuere enim, milites Romanorum cæsos (illis enim erepta spolia erant) Macedonico more ex imitatione Herculis, ferarum pellibus galearum ae thoracum vice usos esse, quæ demum dementia est? Cur denique, ut vulgatam scripturam probam esse doceret, huc adtulit, Hebraicam loquendi formulam *ante ora sua* idem significare, ac coram se? An Livium eam imitatum esse sani capitis judicium videri potest? Neque probare possum Clerici sententiam, qui quidem agnoscit, *ante ora sua* referri non posse ad arma, quæ humeris gerebantur, sed tamen minime mutatione opus esse contendens jungit *ante ora sua audivere;* quod exponit coram ipsos laudantem Persea audivere. Mirum loquendi genus ' ante ora sua audire ' pro coram se laudantem audire, cujus simile exemplum adductum oportuerat. Nihil magis placet, quam prior Gronovii conjectura: addita litera *f*, quæ elisa erat ab ultima litera vocis præced. parva mutatione ex *ante ora* fit *facinora.*

§ 11 *Ad Mopselum posuit castra*] *Mopsium* lego ex Stephano: *Μόψιον πόλις τῆς Πελασγιώτιδος χώρας Θετταλίας· Στράβων ἐννάτῃ. Sigon.* Locus Strabonis a Stephano laudatus exstat lib. IX. p. 443. ubi docet Thessaliæ urbem Mopsium dictam esse a Mopso Lapitha, expeditionis Argonauticæ socio. De Mopso illo vide Burm. in Catalogo Argonaut. quem Valer. Flaec. præfixit.

Cap. LXII. § 3 *Consilium habenti regi de summa*] Ita edd. vett. usque ad Modium, qui, nescio quo odio vocem *consilium* prosecutus, ut innumeris locis antea, ita etiam hic ei *concilium* substitnit. Id merito displicuit Gronovio, qui ad XLIV. 2. § 5. priscam lectionem vindicavit, et a. 1665. contextui restituit. Præterea, *summa* ita absolute poni, nullum suppetit exemplum. Puto igitur excidisse vocem, et legendum esse *de*

summa belli. Ita XXXI. 37. ‘ Non in præsentis modo certaminis gloriam, sed in summam etiam belli profectum foret.’ XXXII. 17. ‘ Ad summam universi belli pertinere ratus.’ XXXVI. 14. ‘ Consul Larissam est profectus, ibi de summa belli consultaturus.’ XLIV. 2. ‘ Consultare de summa gerendi belli cœpit.’ c. 3. ‘ Postquam summam belli tam e propinquo conspexerunt.’ Eodem modo *summa rei*, vel *rerum;* de quo vide ad VIII. 26. § 6. Similiter etiam Dukerus legendum censuit, laudato loco Virgil. Æn. IX. 227. ‘ Consilium summis regni de rebus habebant.’ Posses etiam *de summo bello.* Vide Oudend. ad Cæsar. B. Gall. VIII. 6. et ita ‘ summa res’ ac ‘ summa respublica,’ de quo vide Gronov. ad XXVI. 10. § 1. et XXXVIII. 50. § 9. Ceterum cum his conferendus est Polyb. in Exc. Legat. LXIX. qui refert similiter, quosdam eorum, quos Perseus in consilium vocarat, ei auctores fuisse, ut de pace legatos ad Romanos mitteret, eumque illis obtemperasse. Appian. Alex. in Exc. Legat. num. XXVI. aliis de caussis legatos missos suspicatur.

Ut secunda fortuna in conditione honestæ pacis uteretur] Forte *in conditionem.* J. F. Gron. Doujatius vulgatum adversus Gronov. tuetur, ac docet *in conditione pacis* poni pro in pace condenda, cum pacem faceret. Malo tamen *in conditionem honestæ pacis,* id est ad condendam pacem honestam. Vide ad XXII. 25. § 19. De usu vocis ‘ conditio ’ hac notione vide ad XXIV. 30. § 1.

§ 6 *Neque finiri bellum magnificentius*] Omnino hic desiderari vocem *posse,* judicat Crevierius.

§ 9 *Legati, ad consulem missi*] Qui a Polyb. Exc. Legat. num. LXIX. vocantur Πάνταυχος Βαλάκρου καὶ Μήδων Βεροιεύς. Utriusque Livius jam supra meminisse creditur. De Pantaucho vide ad c. 39. § 9. de altero ad c. 58. § 7.

§ 10 *Pacem petere, vectigal, &c. daturum Persea*] Ultimum verbum Crevierio videtur esse a mala manu, quæ Livio succurrere voluerit, ne nimium hiaret oratio. Similem ob caussam se conjecisse, delendam esse vocem *censebat* XXX. 7. § 7. *censeo* XXXVI. 7. § 3. Minori mutatione, unica tantum litera inserta, *Pacem petiere* legit Jac. Perizon. ad marginem Livii.

Cessurum primum] Pro *primum* repono *Perseum,* evidente sensu: nam dixit etiam, ‘ vectigal, quantum Philippus pactus esset, daturum Persea Romanis pollicentes.’ *Sigon. Cessurum Perseum* Sigonii est, quum ex codice singulari edidissent *cessurum primum.* Ille quidem evidente sensu conjecturam suam probari putat. At quis credat Livium ibi repetere voluisse vocem *Persea;* dein non *Persea,* sed *Perseum* dicturum fuisse? Lege potius *cessurum et ipsum.* J. F. Gron. Sigonii conjecturam admitti non posse, optime J. F. Gronovius ostendit. Vel igitur cum eo legendum *cessurum et ipsum,* vel, quod Jac. Perizonio ad marginem Livii visum erat, *cessurum quam primum.*

§ 12 *Ita pacem dari, si de summa rerum, &c.*] Eadem sententia est apud Plutarch. in Apophtheg. P. Licinii consulis p. 197. *Sigon.* Polyb. id ita exprimit in Exc. Legat. num. LXIX. Πλὴν τότε γε τοιαύτην ἔδωκαν τὴν ἀπόκρισιν· ἐκέλευον γὰρ ἐπιτρέπειν τὸν Περσέα τὰ καθ’ αὑτόν· καὶ καθόλου διδόναι τῇ συγκλήτῳ τὴν ἐξουσίαν, ὡς ἂν αὐτῇ δοκῇ βουλεύεσθαι περὶ τῶν κατὰ τὴν Μακεδονίαν. Appian. in Exc. Legat. num. XXVI. Ὁ δὲ Περσεῖ μὲν ἀπεκρίνατο, Ῥωμαίων ἀξίας οὐκ εἶναι διαλύσεις αὐτῷ, εἰ μὴ καὶ Μακεδόνας καὶ ἑαυτὸν ἐπιτρέψειε Ῥωμαίοις.

§ 13 *Miraculo ignaris * * moris pertinacia*] Tolle asteriscos: nihil enim prorsus abest: *Hæc quum ren. legati, miraculo ignaris moris pertinacia Rom. esse.* Nihil est difficultatis, nisi quod

τὸ *Romanorum*, quasi bis positum, accipiendum est hoc sensu: miraculo erat pertinacia Romanorum ignaris moris eorundem Macedonibus. *J. F. Gronov.* Asterisci, quos Gronovius recte sustulit, absunt etiam ab omnibus edd. antiquioribus. Dan. Heinsius demum eos addidit in ed. Elzeviriana: *ignaris moris*, cujus nempe modo meminerat: ‘Ita tum mos erat, in adversis vultum secundæ fortunæ gerere, moderari animos in secundis.’

Cap. lxiii. § 1 *Quidam vim superbiamque experti*] Videtur excidisse *Macedonum*. J. F. Gron. Clericus nihil excidisse existimat, et intelligit vim et superbiam Romanorum, propter quas victos eos nonnulli Græcorum gaudebant: sperantes nempe, eos ideo mitius secum acturos, vel commodam rerum novandarum occasionem emersuram. Sed omnino præferenda est Gronovii sententia. Non videtur enim Livius satis decore fateri posse, Romanos suos violenter et superbe cum Græcis egisse; qui alibi gentis suæ vitia in quosdam tantum eorum duces ac magistratus conferre solet. Præterea, si tamen id vel vi veritatis victus, vel inprudenter fassus est, ‘pravum studium’ vocare nequit, quod vim et superbiam Romanorum experti adversam eorum fortunam læti audirent. Denique ‘deteriori favere’ dici non possunt, qui vim et superbiam Romanorum experti Macedonibus favent. At contra merito ‘pravum studium’ adpellat, quod quidam Græcorum Macedonibus faverent, a quibus inpotenter habiti essent; idque recte dicit ‘deteriori favere.’

§ 2 *Deteriori atque infirmiori favendo*] Scribe *favendi*. Adhæret enim hoc verbum τῷ *studio*. J. F. Gron. Si codex vel priscæ edd. *favendi* præferrent, ei lectioni controversiam non censerem movendam. Nunc vulgato adhæreo, idque expono per appositionem sive epexegesin, quasi diceret pravo studio, id est, deteriori atque infirmiori favendo. Ant. Perizon. ad marginem Livii adscripserat sibi etiam nihil mutandum videri, et verba hæc referenda esse non ad τὸ ‘studio,’ sed ad proxima ‘quo etiam in certaminibus ludicris vulgus utitur.’

§ 3 *Prætor obpugnarat*] Sensus requirit, ut legamus *obpugnabat*. Non enim destiterat ab obpugnatione. Et ita legendum esse, conjecit etiam Dukerus.

Prima obsidione mœnia intraverant] Jac. Gronov. ad II. 33. § 7. *prima obsidione* accepisse videtur pro prima parte obsidionis, pro initio obsidionis. Ita autem vocem ‘primus’ sumi posse, certum est. Hic tamen *prima obsidione* proprie accipiendum est, ut distinguatur a secunda. Vide c. 56. Et ita locum exponendum esse, Doujatius docuit.

§ 4 *Si qua declinarent, qui agebant, ictum*] Locus varie accipi potest, pro ratione, qua interpungatur. Si jungas *qui agebant ictum*, sensus erit, si illi, qui agebant ictum, id est, qui libramento plumbi incusso arietem ad terram urguere conabantur, ab eo declinarent, et aberrarent, eaque re fieret, ut aries murum discuteret. Si interpungas *declinarent, qui agebant, ictum*, sensum puto, si qua declinarent ictum, nempe molis illius plumbeæ, qui agebant, scilicet arietem, et hinc aliquam muri partem proruerent. Hoc posteriori sensu verba Livii interpretatur Crevierius, idque verius puto, quia ‘agere ictum’ potius de iis, qui murum ictu arietis feriebant, quam de propugnatoribus, dici posse videtur. ‘Declinare ictum,’ ut fere ‘declinare ictus arietis’ XXXVI. 23. ‘Quum ariete quaterentur muri, non laqueis, ut solet, exceptos declinabant ictus.’

Ex ipsa strage congestis saxis] *Ex ipsa ruinæ strage* omnes edd. ante Gruterum, cujus ultima vocem *ruinæ*

perperam omisit. Eam vero Crevierius demum restituit. 'Strages' sunt subversa ac strata quævis corpora, sive animata, sive inanimata. Ita 'strages corporum armorumque' II. 59. § 8. ubi vide: 'strages pruinæ' apud Val. Flacc. v. 159. ita hic 'strages ruinæ,' sunt saxa ac lapides, ex proruto muro passim strata. Similiter strata prœlio cadavera 'stragem ruinæ similem' vocavit Livius IV. 33. § 8. ubi vide. Adde Dukerum ad v. 43. § 3. Hoc modo 'strata ruinis' XXI. 12. 'Strataque omnia recentibus ruinis advenienti Hannibali ostendit.' Et mox hoc cap. 'Super stratum ruinis locum fascibus aridis sarmentorum injectis.'

§ 5 *Ut corona undique mœnia adgressurus*] Et re vera etiam adgressus est. Quare redundat vocula *ut*, quam deleo, ut natam ex ultimis literis præced. *jussit*. Vide etiam ad XLV. 20. § 3. Contrario errore eamdem particulam a literis illis interceptam esse, vidimus ad XXIV. 16. § 17.

§ 7 *Incendio intercepti ab hoste*] Legit Florebellus *intersepti*, quod est melius. *Sigon.* *Intersepti* omnes edd. præter Basil. 1554. quæ operarum, ut videtur, errore *intercepti* exhibet. Verum 'intersepire' inlustratur VI. 9. § 7. et XXV. 39. § 2.

§ 10 *Seniores inpuberesque*] Ita primus Modius. Priores *inpubesque*, quod invito cod. mutatum non oportuerat. Vide ad II. 13. § 10. et Vossium Gramm. III. 13. Veterem itaque scripturam Livio reddidi.

§ 12 *Inde Thebas ductus exercitus*] Observat Crevierius, Thebanos c. 44. decrevisse, ut tolleretur regia societas, et fidei legatorum Romanorum civitatem commendasse: et c. 46. tentatos a rege Perseo nihil motos esse. Vel igitur hic alterius civitatis nomen Livium posuisse, vel aliquid de Thebanis omisisse, unde nosse possemus, cur adversus eos Romanus exercitus ducatur.

CAP. LXIV. § 2 *Spicas falcibus desecantem*] Ita demum Gronov. 1665. edidit. Omnes priores *fascibus desecantem* pro desecantem de fascibus stramenti. 'Secare de manipulis' dixit Varro de Re Rust. I. 50. Utrum *falcibus* admitti possit, non constituo. Falcibus utebantur ad demetendum frumentum. Utrum vero milites demessi frumenti spicas falcibus, an alio instrumento desecuerint, mihi non constat. Si tamen falcibus fecerint, quid adtinebat id memorari, aut quæ in ea re emphasis est? Priscam igitur lectionem revocavi.

§ 3 *Ut prima luce adgressus falleret*] Vir doctus ad marginem ed. Curionis conjecit, legendum esse *adgressos*. Si quid mutandum, legerem *adgressurus*. 'Fallere' absolute sine casu inlustravi ad XLI. 2. § 2.

§ 4 *Nequidquam primæ stationes oppressæ*] Duas puto voces deesse huic sententiæ; quod apparebit, si ita legeris: *atque ita media nocte prof., ut pr. luce agg. falleret, neq. tentavit: nam primæ stationes oppressæ tumultu ac ter. suo cæteros exc., sig. datum est arma ext. cap.* Aliter si legas, nullum elicies sensum. *Sigon.* Sigonius: 'Duas puto voces deesse huic sententiæ; quod apparebit, si ita legeris: *atque ita media nocte prof., ut pr. luce agg. falleret, neq. tentavit: nam primæ stat. oppressæ, &c.* Aliter si legas, nullum elicies sensum.' Sic ille, stili historici persæpe non adsecutus acumina. Nos omnino aliter legimus: nihil addi patimur, tantum distinguimus, *atque ita media nocte prof., ut prima luce agg. falleret. Neq.; primæ stationes oppressæ tum. ac terrore suo cæteros exc.* Hoc compendium loquendi agnosce in auctore de B. Gall. VIII. 5. 'Equites tamen et auxiliarios pedites in omnes partes mittit, quascumque petisse dicebantur hostes. Nec frustra: nam plerumque magna præda potiti nostri revertuntur.' Idem ibidem cap. 19. 'Hostes concidunt animis, atque itineribus diversis

fugam quærunt.' Nequicquam; nam quibus difficultatibus locorum Romanos claudere volnerant, iis ipsi tenebantur.' Cornelius Nepos Alcibiade c. 9. 'At Alcibiades, victis Atheniensibus, non satis tuta eadem loca sibi arbitratus, penitus in Thraciam se supra Propontidem abdidit, sperans ita facillime suam fortunam occuli posse. Falso: nam Thraces, postquam eum cum magna pecunia venisse senserunt, insidias ei fecerunt.' Florus IV. 11. 'Regina ad pedes Cæsaris provoluta tentavit oculos ducis. Frustra: nam pulchritudo intra pudicitiam principis fuit.' Ita distinguendum. Amat et Lucretius. Lib. IV. vs. 465. 'Quæ violare fidem quasi sensibus omnia quærunt. Nequicquam; quoniam pars horum maxima fallit.' Eodemque libro vs. 1106. 'junguntque salivas Oris, et inspirant pressantes dentibus ora. Nequicquam; quoniam nihil inde abradere possunt.' Moxque vs. 1130. 'unguenta, coronæ, serta parantur. Nequicquam; quoniam medio de fonte leporum Surgit amari aliquid.' Lib. V. vs. 1332. 'Nam transversa feros exibant dentis adactus Jumenta, aut pedibus ventos erecta petebant. Nequicquam; quoniam ab nervis succisa videres Concidere.' Neque offendat quemquam, quod in his exemplis ubique comparent particulæ *nam*, aut *quoniam;* apud Livium non comparent. Possemus multa dare exempla orationum causalium sine particula causali, quemadmodum auctoritate veterum librorum compluribus eam locis ejecimus. Eorum nonnulla recordabitur lector. Sed pro omnibus opportunum sit hic illud Valerii VI. 248. 'Contra autem geminis fidens thoracibus ictum Sustulit, et gladio Siboles ferit ultima tali. Nequicquam: jam cuspis inest, nec fragmina curat Ambenus.' Ejus particulæ, quia proditam a quoquam legisse non memini, origo et ratio hæc est: *Nequicquam* breviter dicitur pro *ne*, quod est *non*, vel *nec ad quicquam*: eo modo ut 'nec aliud,' 'nihil aliud' interdum pro nec vel nihil aliud, aut ad nihil aliud positum notavimus ad l. XXXI. c. 24. Quod autem non fit, aut juvat ad quidquam, id frustra et incassum fit: ideo *nequidquam* idem est, quod 'incassum.' Sed et potest intelligi verbum 'facere,' cum dicimus *nequicquam*: ut sit 'fecit,' 'fecerunt,' 'facit,' 'faciunt,' prout contextus orationis requirit. Nam et jurisconsultis, qui non jure agit, sic ut irritum reddi possit, quod agit, *nihil egisse* dicitur. Hinc apparet, quid sentiendum sit de scriptura, quam Giffanio Schoppioque auctoribus omnia fere hodie præla receperunt *nequiquam*. Vetustissimi utique dixerunt *nequidquam*, vel *necquidquam*: postea molliores auriculæ fecerunt *nequicquam*. Si quibus amplius placuit *nequiquam*, ut scribi in plerisque vett. lib. scio, non intercedo: sed mihi legem aut edictionem, ut sequar, inhiberi non patior. *J. F. Gron.* Locum recte distinxit, et concisum loquendi genus inlustravit Gronovius. Similiter Curtius III. 5. § 12. 'Darius ergo, quum tam superbas literas scriberet, fortunam meam in consilio habuit. Sed nequidquam, si mihi arbitrio meo curari licet:' et Plinius Hist. Nat. XVIII. 5. 'In agro quæstuosissimam judicat vitem: non frustra: quoniam ante omnia de inpensæ ratione cavit.' De orthographia vocis 'nequidquam' vide ad XL. 47. § 9.

§ 7 *Romani ad Crannonium intactum agrum*] Altera litera *n* ejecta, *Cranonium*, mox *Cranona*, et cap. seq. *Cranonis* legendum esse, vidimus ad lib. XXXVI. cap. 10. § 1. Adde Cellar. Geogr. Antiq. II. 13. 683.

§ 8 *Pridie per meridiem profecti*] Forte *de meridie*. Censorinus c. 24. 'Tunc meridies, quod est medii diei nomen: inde de meridie.' *J. F. Gron.* *De meridie* est paullo post meridiem,

ut ‘ de tertia vigilia ’ est post tertiam vigiliam inceptam, ante eam exactam. Vide ad IX. 44. § 10. Præstat tamen vulgatum servari: *per meridiem* est meridie, in ipsa meridie. Eo sensu ‘ per eos,’ vel ‘ per eosdem dies ’ pro iisdem diebus, eodem tempore exposuimus XXX. 38. § 5. ‘ per inducias ’ pro tempore induciarum est XXX. 31. et c. 37. aliisque locis: ‘ per noctem ’ pro noctu, tempore nocturno apud Justin. lib. I. capp. 8. 10. et XI. 15. ‘ per tenebras ’ apud Ovid. Her. IV. 141.

CAP. LXV. § 1 *Ad Mopsium castra movit*] Ita Sigonius legit, quum priores haberent *Mopselum*. Vide ad c. 61. § 2.

In Phalanneum agrum transeunt] *Phalannæum*. Steph. Φάλαννα, Φαλανναῖος. *Sigon.* Strab. Geogr. IX. 440. Ὀρθην δέ τινες τὴν ἀκρόπολιν τῶν Φαλανναίων εἰρήκασιν. Unde perperam *Phalannæam* Thessaliæ urbem nobis finxit Pinedo ad Steph. de Urbib. voce Φαλανναία.

§ 2 *Quantum adcelerare poterat*] Recte *poterat*, si de solo rege dictum est; ut XXIII. 28. et XXVII. 28. Sed credo ad omnes pertinere, et vel *poterant*, vel *accelerari* scribendum esse. III. 46. ‘ Et quantum accelerari posset, Virginium acciri e castris.’ *Duk.*

§ 4 *Juncta vehicula*] Liv. V. 23. ‘ Curru equis albis juncto urbem invectus.’ XXXIV. 1. ‘ Neu juncto vehiculo in urbe oppidove veheretur: ubi vide.

§ 7 *Ab jactu sagittarum*] Quia densandis scutis non extra jactum telorum erant, nec hostes ea re ab jactu sagittarum et jaculorum prohibere, sed se tantum ab eorum ictu tueri poterant, dubito an pro *jactu* legendum sit *ictu*. ‘ Jactus ’ et ‘ ictus ’ sæpe ita permutantur, ut non facile sit decernere, utrum præferendum sit. Hic ob eam, quam dixi, causam melius videtur *ictu*. XXVIII. 2. ‘ Quæ ’ (tela) ‘ quum Romani conferti, ut solent, densatis excepissent scutis.’ I. XXXII. c. 17. ‘ Velut in constructam densitate clipeorum testudinem pilis nequidquam emissis.’ *Duk.* Vide ad XXVI. 40. § 10.

§ 9 *Cestrosphendonis vulnerabantur*] Descriptionem hujus teli cum illa, quam Suidas in voce Κέστρος verbis, ut creditur, Polybii dedit, contulit, et utramque pluribus inlustravit Lipsius Poliorc. IV. 3.

§ 10 *Huic ad libramen pinnæ tres, velut sagittis solent, circumdabantur, &c.*] Id est, ei pinnæ tres additæ erant, ut libratior et directior certiorque esset volatus teli: nec erranti diverseque nutanti parte ejus posteriore ictus irritus esset, telo eodem tenore non eunte. ‘ Funda,’ inquit, ‘ media duo funalia imparia habebat:’ medio hastili inhærebat funda: sed ea duplex, ut latior ejus sinus telum melius libraret: nam ‘ funalia duo ’ interpretor fundam duplicem, alteram alteri continentem. Funale enim opus funarium est: hic funda e funibus, posterius funale majus et latius erat, ut ictum teli adigeret vehementius, meliusque telum sustineret. Duo autem funalia, quæ fundam unam faciebant, in nodum nectebantur, ut opinor, ansula facta, cui inserebatur habena, qua telum rotabatur. ‘ Cum,’ inquit, ‘ majori sinu libratum funditor habena rotaret, excussum velut glans emicabat.’ Hic majorem sinum interpretor, majoris fundæ et tanquam duplicis majorem capacitatem, in qua pendebat et librabatur telum. Hoc genus teli nomen adeptum est a funda et cestro, id est, verriculo. Sic enim ‘ cestrum ’ Plinius vertit l. XV. c. 11. *Turneb.* Adv. XXX. 32. Ultima etiam illa vox *circumdabantur* aures meas radit. Sublatam cuperem. *Gruter.* In adnotatione Turnebi quædam Lipsio displicuerunt, quæ apud ipsum loco laud. videnda sunt.

Funda media duo funalia imparia habebant] Ita edidit Gronov. sed forte

operarum aberratione, quam tamen omnes recentiores, præter Crevierium, inprudenter servarunt. Priscam lectionem *habebat* recte Crev. revocavit.

§ 11 *Pars vulnerata militum esset*] A. Perizonius ad marginem Livii conjecit, forsitan vocabulum hic excidisse, ac legendum esse *pars magna vulnerata militum esset.*

§ 13 *Ad firmanda levium armorum auxilia*] Ita ex prima ed. emendavit Gronov. ad XLIII. 18. § 4. Basileenses a. 1539. eosque secuti dederant *levium armatorum.* Vide ad XXII. 37. § 7.

CAP. LXVI. § 5 *Amissis trecenis peditibus*] Sic demum exhibet ultima Gruteri, quum priores per notas dederint *amissis CCC. peditibus.* Clericus igitur recte dedit *trecentis.* Simili errore sæpe Gruteri ed. illa infecta est. Vide hoc lib. c. 47. § 12. c. 61. § 2. XLIII. 12. § 4. aliisque locis.

§ 7 *Iis cæsis, ingens ibi vexatio*] Aliquid mendi hic latere, Crevierius monuit: sive enim *cæsis* referas ad vehicula, ineptum esse; sive ad captivos, parum verisimile.

Nullo exspectante, utcumque] Videtur fuisse, *nullo exspectante, dum ut. exp. agmen.* J. F. Gron.

§ 9 *Sunt, qui eo die magno prælio pugnatum auctores sint*] *Auctores sunt* edd. principes. Horat. I. Od. 1. vs. 3. 'Sunt, quos curriculo pulverem Olympicum Collegisse juvat:' ubi vide Bentlei. et vs. 19. 'Est, qui nec veteris pocula Massici, Nec partem solido demere de die Spernit.' Sallust. Catil. cap. 19. 'Sunt, qui ita dicunt:' ubi vide Cortium. Verum *auctores sint* substituit Sigon. Et ita Livius loqui solet. Supra II. 41. 'Sunt, qui patrem auctorem ejus supplicii ferant.' III. 57. 'Sunt, qui ædiles functos eo ministerio scribant.' IV. 7. 'Sunt, qui propter adjectum Veiens bellum tribunos militum tres creatos dicant.' c. 26. 'Sunt, qui male pugnatum ab his consulibus in Algido auctores sint.' c. 61. 'Sunt, qui Artenam Veientium fuisse credant.' V. 36. 'Erant, qui extemplo Romam eundum censerent.' c. 41. 'Sunt, qui devovisse eos se pro patria tradant.' VII. 27. 'Sunt, qui hanc multitudinem captivam servorum fuisse scribant.' X. 26. 'Sunt, quibus ne hæc quidem certamina exponere satis fuerit.' Et 'Sunt, qui Umbros fuisse tradant.' Alia exempla vide XXI. 6. XXVI. 49. XXX. 37. XXXI. 37. XLIII. 4. et pluribus locis.

Vivos captos circiter duo millia octingentos] Primæ edd. per notas numerales scribunt *MMDCCC.* Vascos. *MMCCCC.* Pessime omnium ultima Gruteri ed. *bis mille trecentos.* Recte Gronov. 1665. *duo millia octingentos.* Vide ad XXXIII. 5. § 5. et XXXVIII. 1. § 6.

CAP. LXVII. § 1 *Hic dies et Romanis refecit animos, et Persea perculit, ut, &c. reciperet copias*] Vel excidit hic particula *ita*, vel *adeo*, cui deinde respondet *ut: Persea ita perculit, ut;* vel, quod malim, legendum est *perpulit*, id est, 'adegit,' 'permovit.' Supra III. 30. 'Is metus perpulit, ut scribi militem tribuni sinerent:' ubi olim itidem edebatur *perculit.* Vide quæ plura ad eum locum notantur. *Hic dies* est acta hujus diei, prælium hoc die commissum. Cic. pro Sext. c. 12. 'Equites Romanos daturos illius dies pœnas, quo, me consule, cum gladiis in clivo Capitolino fuissent.' Pro Marcell. c. 4. 'Hunc tu igitur diem tuis maximis et innumerabilibus gratulationibus jure antepones:' quem locum varie tentans Patricius non intellexit. Justin. IX. 3. 'Hic dies universæ Græciæ et gloriam dominationis, et vetustissimam libertatem finivit:' ubi vide Gronov. Flor. II. 6. § 58. 'Non fuit major sub imperio Romano dies, quam ille, quum duo omnium et antea et postea ducum

maximi, ille Italiæ, hic Hispaniæ victor, conlatis cominus signis direxere aciem :' ubi vide Duker. IV. 12. § 35. ' Varus perditas res eodem, quo Cannensem diem Panllus, et fato est et animo secutus.' Vide Gronov. ad Senec. de Ira III. 36.

Ad Mopsium moratus] *Ad Mopselum* edd. principes : *ad Mopsium* emendavit Sigonius, quem vide ad c. 61. § 2. Præterea mox *Connum* editi ante Sigonium, qui *Gonnum* emendavit ad c. 54. § 7.

§ 4 *Corragum Eumenis præfectum*] Ita Frob. a. 1535. At prima ἔκδοσις *Corracum.* ' Corragus Macedo,' sed dux Eumenis, memoratur XXXVIII. 13. 'Eodem et Athenæus, Eumenis et Attali frater, cum Cretensi Lenso et Corrago Macedone venit: mille pedites mixtarum gentium et trecentos equites secum adduxernnt.'

§ 7 *Quum et loco et præsidio valido inexpugnabilis res esset*] Forte *inexpugnabilis urbs esset.* J. F. Gron.

§ 8 *Misagenem Numidasque*] Vide ad c. 29. § 8.

In proximis Thessaliæ urbibus] Hæc lectio ex ultima Gruteri ed. per posteriores omnes propagata est. Antea vulgabatur *Thessalis urbibus,* quod sine caussa mutatum est: ut *Thessalæ urbes,* ita 'Thessali equites' IX. 19. 'Quatuor millibus equitum maxime Thessalorum.' XLII. 58. 'Thessali quadringenti equites parvo intervallo super lævum cornu locati.' Justin. l. VII. c. 6. ' Exercitui suo robur Thessalorum equitum adjungere gestiebat.'

§ 9 *Græcarum civitatum socios*] Hujus lectionis auctor est Curio. Priores omnes *civitatium,* quod revocavi. Vide ad XXXIII. 20. § 11.

§ 11 *Dubitari inde, utrum*] Non est quo referri possit *dubitari.* Fortassis *dubitare,* nempe *cœpit,* noto usu infinitivi activi cum ellipsi hujus verbi. Vel *dubitavit inde.* Dnk.

In Bœotia adipiscendæ res] Ita, literis operarum lapsu perperam trajectis, edidit Gruterus, quem tamen omnes recentiores imitati sunt. Antea legebatur *adspiciendæ,* quod revocavi. Et ita legendum esse, Crevierius conjicit. De locutione ' adspicere res ' hoc sensu vide hoc lib. ad c. 5. § 8.

§ 12 *Vexantibus eos Coronæis*] In hos Licinium crudeliter consuluisse, apparet ex cap. 4. libri sequentis. *Duk.*

LIBER XLIII.

Cap. I. § 1 *Equestri pugna vicere Romani*] Parum verecunde. Quid enim factum eo prœlio, quod describit præcedenti libro cap. 59. Tum certe victi sunt: sed superiores fuere illo, quod refertur c. 66. Fuit igitur forte, *qua in Thess. eq. prœlio primum victi, deinde vicere Romani.* J. F. Gronov. Donjatius, Livium uniee respexisse putans ad pugnam, XLII. 66. memoratam, nihil mutandum contendit. Contra Clericus, docens Livium aperte testari l. XLII. c. 59. Romanos victos esse, hic etiam *equestri pugna victi Romani* legit. Crevierius, observans priorem pugnam descriptam l. XLII. c. 59. majorem multo clarioremque fuisse quam posteriorem, vestigiis Clerici insistens existimat Livium scripsisse *equestri pugna victi fuere Romani.* Verum Livius, Romanis suis favens, dissimulasse, et, quod Gronov. conjecit, nobis reliquisse videtur; nisi quod tantum transpositis vocibus legam *equestri pugna victi primum, deinde vicere Romani.* Repetitio τοῦ *vicere* post *victi* caussa fuisse videtur, cur tria vocabula *victi primum, deinde* ab oscitantibus librariis omitterentur.

Legatus, in Illyricum a consule missus] Puto deesse hujus legati nomen, nisi intelligamus 'Q. Mucium,' de quo paulo ante dixit lib. XLII. extremo: 'Q. Mucium legatum cum duobus millibus ad obtinendam Ambraciam misit.' Quem tamen eodem libro 'tribunum militum' appellaverat c. XLIX. 'Duo consulares,' inquit, 'tribuni militum cum eo missi, C. Claudius, Q. Mucius.' *Sigon.*

Opulenta duo oppida] Gebhardus ad Nepot. Chabr. cap. 3. hic invenisse in aliqua ed. videtur *opulentia.* Omnes tamen illæ, quas ego consului, *opulenta* constanter servant. Vide ad Livii IX. 36. § 2.

§ 2 *Carnuntem munitam urbem*] Recte *Carnuntem,* non *Carnuntum* vel *Carnotum* cum aliis, ut constat e Ms. De situ istius urbis dissertationem scripsit P. Lambecius, multaque antiquitatis rudera eodem spectantia congessit. Vide ad calcem lib. II. Comm. de Bibl. Cæs. p. 997. Consulas etiam Cellarii Geogr. Ant. II. 8. p. 350. *Hearn.*

§ 3 *Quam prius intactam urbem reliquerat*] Corrigo, *quas prius intactas urbes.* Nam dixit 'opulenta duo oppida vi atque armis coëgit in deditionem, omniaque iis sua concessit.' Item 'ne duabus oppugnationibus nequicquam fatigatus miles esset.' *Sigon.*

§ 4 *In Gallia, quam sortitus erat*] Lib. XLII. c. 31. consulibus Macedoniam et Italiam decretas, et cap. 32. Cassium Italiam sortitum fuisse scribit. Hæc non pugnant inter se: nam nomine Italiæ Liguria et Gallia designantur. Liguria superioribus aliquot annis utrique consuli decreta fuerat, lib. XL. capp. 35. 44. lib. XLI. capp. 17. 18. et l. XLII. capp. 1. 9. 10. quorum alterum cum Liguria Galliam quoque obtinuisse, ex lib. XLI. capp. 17. 18. colligitur, et eo quoque probabile est, quod nusquam refert Livius, qui prætores post an. IↃLXXVI. Galliam, ut ante, sortiti fuerint, quorum postremi fuerunt Cn. Cornelius

Scipio et P. Valerius Lævinus, XLI. 8. Hoc anno, quum consulibus P. Licinio Macedonia, C. Cassio Italia evenisset, hic Ligures et Galliam provincias habuit, ut A. Atilius consul anno sequenti, c. 9. *Duk.*

§ 8 *Triginta dierum frumentum militi datum*] Vide Schelium ad Polyb. c. 7. *Duk.*

§ 9 *Ut suam provinciam relinqueret, in alienam transiret*] De hac re vide quæ notantur ad XXVII. 43. § 6.

Novo periculoso itinere] *Novo et periculoso* vir doctus ad marginem ed. Curionis scribendum conjecit; quod sibi quoque verius videri, Clericus monuit. Ratio emendationis esse videtur, quod ipsis displicuerint duo epitheta uni substantivo *ἀσυνδέτως* juncta. Sed vide ad I. 14. § 7. Mox *ducere* et *aperire* edd. ante Gronov. qui *duceret* et *aperiret* substituit.

§ 10 *Ut C. Sulpicius prætor*] Valde festinavit Sigonius, quum de Ant. Jur. Prov. II. 2. hoc ad legatos imperatorum in bello retulit. *Duk.*

§ 11 *Nisi cum qua senatus gerendum censuerat*] Forte legendum *censuerit.* Et ita Jac. Perizonius sibi scribendum videri ad marginem Livii notavit.

Legati ii profecti] Corrigo *legati III. profecti*, id est, legati tres profecti. Sic XLI. 22. 'In Macedoniam quoque mittendos legatos senatus censuit. Tres missi sunt: C. Lælius, M. Valerius Messalla, Sex. Digitius.' *Sigon.* Conjecturam suam Sigonius in contextum adscivit, quam rectius alii iterum rejecerunt. Nam præcessit jam, 'Decernunt, ut C. Sulpicius prætor tres ex senatu nominet legatos.' Gronovius *Legati hi profecti* edidit.

P. Marcius Rex] Nusquam alibi prænomen *P.* in familia Regum gentis Marciæ, ac ne in ulla quidem alia ejusdem gentis apud Livium inveni. 'Q. Marcius Rex' est XXXIII. 35. quo prænomine etiam aliarum familiarum Marcii multum usi sunt. *Duk.*

CAP. II. § 1 *Legati aliquot populorum in senatum introducti*] *In senatu introducti* edd. principes; pro quo Sigonius dedit *in senatum.* Supra X. 45. 'Legationes sociorum a M. Atilio prætore in senatum introductæ:' ubi vide quæ notavi. XXXVI. 35. 'Philippi regis legati sub idem tempus in senatum introducti.' XLIII. 3. 'Gulussa prior in senatum introductus.' XLV. 17. 'Legationes introducere in senatum placuit.' c. 20. 'Introductus in senatum, gratulatus victoriam.' c. 42. 'Eis in senatum introductis, responsum ex auctoritate senatus est.' Vide Sigonium ad XXVII. 51. § 5. Ultima litera vocis *senatum* a prima syllaba vocis seq. intercepta videtur. Idem error commissus est apud Cæs. B. Civ. I. 7. 'Novum in republica introductum exemplar queritur:' ubi recte unus cod. *in rempublicam* præfert, probante in variis lectionibus Oudend.

§ 3 *L. Canuleio prætori, &c. negotium datum est*] A senatu extra ordinem, quia leges et quæstiones de repetundis nondum constitutæ erant. Sigon. de Judic. II. 27. *Duk.*

§ 5 *L. Æmilium L. F. Paullum*] *L. Æmilium M. F.* omnes edd. ante Gruterum; cujus ultima dedit *L. Æmilium L. F.* ex sententia Pighii. Is enim in Annal. ad an. IↃLXXXII. p. 367. monuit, *L. Æmilium M. F. Paullum* fuisse, qui obiit in prœlio Cannensi: ejus filium fuisse, qui in prætura Hispaniam ulteriorem sortiebatur apud Liv. XXXVI. 2. Is autem an. IↃLXXI. consul creatus in Fastis Capit. vocatur L. AIMILIVS. L. F. M. N. PAVLLVS.

§ 6 *Bis ampliatus, tertio absolutus est reus*] In judiciis antiquis 'ampliare' verbum forense erat, et significabat interloqui, seu sententiam differre, quum causa adhuc esset obscura, unde judex pronunciabat 'non li-

quet.' Cic. pro Cluent. cap. 28. 'Homines sapientes, qui neque absolvere hominem nocentissimum possent, neque re incognita primo condemnare vellent, non liquere dixerunt.' Hoc verbum 'ampliare' non exstat in Pandectis, exstant tamen reliquiæ formulæ 'non liquet' apud Ulpian. l. 13. § 4. D. de Recept. Arbitr. Scribit A. Gellius XIV. 2. 'A verbo ampliare derivata vox ampliatio, et amplius pronunciare, quæ idem significabant:' quod ex Cic. facile deprehenditur, quum in Orat. pro Cæcin. c. 10. 'Quum caussam non audisset, et potestas esset ampliandi, dixit, sibi non liquere.' Et in Verr. I. 9. 'Glaucia primus tulit, ut comperendinaretur reus, antea vel judicari primo poterat, vel amplius pronunciari:' et rursus c. 29. 'Ut de Philodamo amplius pronunciaretur:' alias, ampliaretur. Et iterum I. 9. 'Ut etiamsi lex ampliandi faciat potestatem, tamen iste turpe existimaret, non primo judicare.' Et ad Herenn. IV. 36. 'Quid fuit, judices, quare istum nefarium ampliaveritis:' et de Claris Orat. c. 22. 'Quum consules, re audita, amplius de consilii sententia pronunciavissent.' Rem hanc clare aperit Asconius ad Cic. in Verr. I. 29. 'Mos veterum fuerat, ut, si quis absolvendus esset, statim absolveretur, si damnandus, statim damnaretur, si causa non esset idonea ad damnationem, absolvi tamen non posset, amplius pronunciaretur.' Verum quum Romanis mos esset, etiam judicia proferre per tabellas, tres dabantur tabellæ diversis notis insculptæ, quarum quam vellent, in urnam imponerent. Una habebat signatum *A*, quæ erat absolutionis nota; altera *C*, quæ condemnationis; tertia *N. L.* quæ 'non liquere' significabat, et sic causam vel reum ampliandum; quod colligimus ex Cic. in Divin. Paullo l. 36. D. de Re Judic. et l. fin. de Injur. Juncta l. 'Decurionum,' § fin. ex quibus caus. major. Omitto enim quod alii scripsere, nempe *D* damnationis notam fuisse, et θ literam Græcam mortis notam fuisse, ex Pers. Sat. IV. 'Tu potis es vitio nigrum præfigere theta.' Et Martial. Epigr. VII. 36. ad Castricium, 'Nosti mortiferum quæstoris, Castrice, signum, Est operæ pretium discere theta novum.' Et Ausonio Epigr. CXXVIII. 'Tuumque nomen theta sectilis signet.' Nam de litera *D* nihil apud probatum auctorem me legisse memini; de θ autem quod diximus, spectat potius ad Græcorum, quam Romanorum morem. Sed ad rem nostram revertentes 'ampliatos' scribit Livius P. Furium Philum, et M. Matienum reos, hoc est, judicium illorum dilatum, et quum dicenda de integro causa esset, excusatos exsilii causa solum vertisse: et M. Titinium bis ampliatum, tertio absolutum. Itaque 'ampliati' dicebantur, ut in Annot. Budæus tradit, quorum damnatio vel absolutio differebatur, aut quia coram testes sistendi essent, et cum illis committendi, aut quia nondum plene liquebat aut de crimine, aut de modo pœnæ, aut quia argumenta et probationes nondum satis erant idonea ad absolvendum vel condemnandum. Ad quod videtur spectare Plautinum illud in Amphitr. 'Jacent rationes, silet judicium, nescio quid dicam.' Verum quia comperendinatio et ipsa erat judicii ferendi prorogatio, ob id Budæus idem, Sigonius lib. de Judiciis II. 22. et F. H. Hotom. in Comm. verbo 'Jus,' et in Comm. in Cic. in Verr. I. 9. in differentiis assignandis inter ampliationem et comperendinationem plurimum laboravere. Nos, quas præcipuas arbitramur, breviter adducimus. Ampliatio libera erat et in judicum potestate posita, comperendinatio necessaria et legis Serviliæ imperio constituta; cujus rei passim in Verr. exstant exempla. Ampliatio

quoque sæpius fieri poterat, comperendinatio semel tantum: bis factam ampliationem ex hoc Livii loco colligimus. Publicanorum quorundam causam tribus ampliationibus prolatam, tradit Cic. de Clar. Orat. c. 22. Valer. Max. VIII. (1. absol. 2.) scribit, causam L. Cottæ, repetundarum accusati a L. Scipione, septies ampliatam fuisse, at comperendinatione semel judicium dilatum alias docuimus. Tertia differentia est, quod ampliationis tempus in judicis arbitrio positum erat, comperendinationi vero perendinum diem tantum assignatum, hoc est diem tertium, Græci μεταύριον dicunt, id est, 'postcrastinum,' quod ex Cic. in Bruto c. 22. clare percepimus. Hisce tribus differentiis præcipue ampliationem et comperendinationem distingui puto, cæteras minus forte veras, vel saltem haud necessarias censeo, ut puta quod in comperendinatione posset esse ampliatio, nequaquam in ampliatione comperendinatio; et quod in comperendinatione defensor seu reus primum diceret, secundo loco accusator, in ampliatione primum accusator, deinde defensor; et aliæ ejusdem generis, quas lubens omitto, quum ex dictis Livii satis sententiam apertam existimem. *M. Donat.*

§ 8 *Ab ulterioribus M. Matienus*] Ita priscæ edd. Sed ultima Gruteri substituit *M. Matienius.* Caussam vide ad XLI. 28. § 5.

§ 9 *Prætor fuerat*] Edd. principes per compendium *pr. fuerat.* An forte scribendum *prætores fuerant?* Nam ita paullo ante, 'Ad recuperatores adducti a citerioribus populis P. Furius Philus, ab ulterioribus M. Matienus:' et mox, 'Furius Præneste, Matienus Tibur exsulatum abierunt.'

§ 10 *Furius Præneste, Matienus Tibur exsulatum abierunt*] Mirum fortasse videri potest, eos Præneste et Tibur exsulatum abiisse: id enim est propemodum 'Exquilias a ferventi migrare Suburra;' ut cum Satyrico loquar. Sed enim urbes erant aliquot Latinorum, in quas exsilii causa solum vertere jus erat jam inde ab ultima prope antiquitate, in quibus hæ duæ numerabantur, quod Halicarnasseus declarat. *Turnebus*, Advers. XVI. 21. Livius XXVI. 3. 'Priusquam dies comitiorum aderat, Cn. Fulvius exsulatum Tarquinios abiit: id ei justum exsilium esse scivit plebs.' Ita Ardeæ Camillus exsulavit v. 43. in quod exsilium eum ante judicium perfectum abiisse constat ex v. 32.

§ 11 *Nobiles ac potentes compellure*] *Compellare* pro accusare poni solet a bonis scriptoribus: cujus notionis multa apud reliquos exstant exempla, quæ rescribere longum esset. *Turneb.* Advers. XVI. 21. Vide Manut. ad Cic. ad Fam. VIII. 12. et Burm. ad Suet. Cæs. c. 17.

§ 12 *Ne frumenti æstimationem magistratus Romanus haberet*] Hoc de frumento emto et æstimato accipiendum arbitror, et simul hinc colligo; ante hoc tempus nondum senatusconsulto solitum fuisse finiri modum pecuniæ, quæ pro eo provincialibus solveretur, sed æstimationem illius in arbitrio magistratuum fuisse: deinde autem senatum, avaritia eorum offensum, ipsum pretium, quo socii frumentum Romanis venderent, constituisse. Nam quod Sigonius de Antiq. Jur. Prov. II. 5. scribit, frumenti emendi et imperandi auctoritatem prætoris totam fuisse, repugnat iis quæ Cicero Verr. III. 70. et seqq. tradit. *Duker.* Crevicrius existimat, de duplici frumenti genere hic agi, nempe æstimato et emto. Per æstimatum intelligit id, quod magistratibus Romanis in cellam, id est, in domesticum usum, a provincialibus sumere licebat, sed pro quo usu invaluerat, ut pecuniam sibi numerari juberent. De eo agit Cic. in Verr. III. 81. Adde Burm. de Vectigal. c.

2. p. 20. Quum autem magistratus in eo prædarentur provinciales, quod frumentum grandi pretio æstimarent, Hispanos hic impetrare, ut magistratus Romani frumentum ipsum accipere cogerentur, non frumenti æstimationem, seu pro frumento pecuniam: vel ne liceret magistratibus Romanis pretium imponere frumento illi, quod in cellam sumere poterant; sed, si pro frumento pecuniam mallent, æstimatione communi et publica uterentur. Per emtum frumentum intelligit id, quod provinciales Romanis vendere jubebantur. De eo agit Cic. in Verr. III. 70. Adde Burm. de Vectig. c. 2. p. 19. In illam rem magistratus Romani pecuniam e publico accipiebant: ex qua ut aliquid averterent, frumentum, quod emere debebant, vilissimo pretio æstimabant: in eo itaque Hispanos impetrasse putat, ne vicesimas frumenti vendere cogerentur, quanti vellent magistratus Romani.

Neve cogeret vicesimas vendere Hispanos, quanti ipse vellet] Plures vicesimas et differentes apud scriptores observamus. Dion Cass. LV. 565. refert, Octavium Augustum vicesimam hæreditatis et legatorum, exceptis quæ genere proxime junctis ac pauperibus morte aliorum relinquebantur, statuisse inferri in ærarium militare Cæsaris. Hinc 'lex Julia de vicesima' dicta. Leges addidisse de hæreditatum vicesima Antoninum Philosophum, scribit Julius Capitolinus ejus vit. c. 11. quas omnes sustulisse Justinianum constat ex C. de Edicto D. Hadr. tollendo. Hujus vicesimæ ibid. l. ult. fit mentio, et a Paulo lib. Sentent. IV. c. 6. et a Plinio in Panegyr. c. 37. et seqq. lib. VII. Ep. ad Corelliam ep. 14. et alia ejusdem lib. ad Fabatum. De eadem Æmilius Macer binos libros conscripsit. Fuit et alia vicesima portorii, vectigal, inquam, quod pendebatur pro exportatione rerum; cujus meminit Cic. in Verr. II. 75. inquiens, 'Scribit H-S LX socios perdidisse ex vicesima portorii Syracusis.' Quum Plinius locis allegatis 'vicesimæ' verba facit, sunt, qui intelligant de vicesima rerum venalium, cujus tamen impiissimæ et infandæ exactionis nullibi meminisse scriptores observavi. Fuit et alia vicesimæ lex, longe antiquior, lata a. CCXCVIII. cujus meminit Livius lib. VII. c. 16. in hæc verba: 'Ab altero consule nihil memorabile gestum, nisi quod legem novo exemplo ad Sutrium in castris tributim de vicesima eorum, qui manumitterentur, tulit: Patres, quia ea lege haud parvum vectigal inopi ærario additum esset, auctores fuerunt.' Hac libertini tantum tenebantur, ob idque etiam ad Ciceronis usque tempora retentam, ipsemet uti ad Attic. scribens II. 16. 'Portoriis Italiæ sublatis, agro Campano diviso, quod vectigal superest domesticum, præter vicesimam? quæ mihi videtur una conciuncula clamore pedissequorum nostrorum esse peritura.' Hanc Neronem cum aliis per initia sui imperii, ut popularem auram aucuparetur, sustulisse vel remisisse, testari videtur Tacit. XIII. 31. 'Aurum vicesimarium' hinc deductum putant doctiores, quod ex hac vicesima colligeretur, cujus Livius XXVII. 10. in hæc verba scribens, meminit: 'Cætera expedientibus, quæ ad bellum opus erant, consulibus, aurum vicesimarium, quod in sanctiore ærario ad ultimos casus servaretur, promi placuit: prompta ad quatuor millia pondo auri.' De hac vicesima, de qua Pomponius ait A. Ofilium primum scripsisse l. 2. § 44. D. de Orig. Jur. intelligendum opinatur F. Hotom. At de nulla harum vicesimarum Livii verba intelligenda, tum temporum computatio, tum ratio ipsa suadet. Namque nulla earum in Hispanorum ita erat potestate, ut eam quoquo modo vendere possent, sed eorum

omnium exactio ad Romanos magistratus seu vicesimarios exactores spectabat. Quamobrem ego per vicesimas hoc loco interpretor vigesimam partem frumenti, quam Hispanorum unusquisque possidebat: duo enim impetraverunt Hispani a senatu: unum, ne magistratus Romani eorum frumento pro libitu pretium constituerent; alterum vero, ne cogere possent eosdem vicesimam frumenti, quam haberent singuli, partem vendere, quanti ipsi magistratus vellent. *M. Donatus.* Hæc nullo testimonio scriptorum veterum nituntur. Quarum rerum 'vicesimas' dicat Livius, nondum e Cujacio Obs. XXVII. 9. Sigonio de Ant. Jur. Prov. I. 1. et II. 5. Bulengero de Vectigal. c. 9. Spanhem. de Præst. et Usu Numism. XIII. 551. (qui in priore ed. p. 797. non videtur alienus fuisse a sententia Donati) et Burmanno de Vectig. c. 9. discere potui. *Duk.*

CAP. III. § 2 *Ex militibus Romanis et ex Hispanis mulieribus, &c.*] Qui ex mulieribus suscepti essent, quibuscum jus connubii non esset, servorum in numero fuisse videntur. Quidam Latinæ conditionis fuisse credunt, quod hoc Livii loco probare conantur. Sed aut nihil video omnino, aut servos esse Livius ostendit: manumitti enim eos senatui placuisse scribit; quo significat, ingenuos non fuisse. Sed et eam coloniam Latinorum fuisse, libertinorumque appellatam esse scribit, quæ firmissima sunt nostræ sententiæ adjumenta. *Turnebus,* Advers. XVI. 21. Ex hoc loco Sigonius de Ant. Jur. Civ. Rom. I. 6. et 9. et Emendat. in Disputatione adversus Robortellum de nominibus Romanorum II. 7. scribit eos, qui ex mulieribus, cum quibus connubium non esset, nati erant, 'in numero servorum habitos fuisse, et ne libertatem quidem habuisse;' et Turnebus 'servorum in numero, non ingenuos fuisse.' Hoc non in universum de omnibus, qui nati erant e mulieribus, cum quibus connubium non erat, verum esse arbitror. Nam qui ex cive Romano et muliere libera, cum qua connubium non esset, nati erant, non illi quidem cives Romani, sed tamen liberi erant; nec ullam rationem invenio, cur servorum numero haberi debuerint: partus enim, quod dicunt JCti, sequitur ventrem. Eos, de quibus hic agit Livius, servilis conditionis fuisse, argumento sunt, quæ de eorum manumissione et appellatione coloniæ, in quam deducti sunt, dicuntur. Hinc suspicor matres eorum fuisse captivas Hispanas ancillas, quarum liberi conditionem matrum sequebantur. Ulpian. tit. v. § 9. 'Ex cive Romano et Latina Latinus nascitur, et ex libero et ancilla servus: quoniam, quum his casibus connubia non sint, partus sequitur matrem.' Attigit hunc locum etiam Ill. Spanhem. in Orb. Rom. Exercit. II. 22. sed ita, ut non videatur in eo vidisse, quod Sigonius et Turnebus. *Duk.* Eamdem sententiam, quam Dukerus, fovent etiam Doujatius et Crevierius; quorum dictis nihil habeo quod addam.

§ 3 *Eorumque si quos manumisisset*] Quum in provinciam venisset scilicet, ut præsens singulorum causas cognosceret. Nam quod non dicit Livius *ut eos manumitteret,* sed *eorum si quos manumisisset,* indicio est, non eamdem omnium causam fuisse, sed alios manumitti potuisse, alios non potuisse. Si quid veri in eo est, quod de matribus illorum dixi, qui post mortem patrum in alterius domini potestatem non venerant, manumitti potuerunt; qui justo titulo venerant, non potuerunt. *Duk.*

§ 4 *Latinam eam coloniam fuisse*] Quando? aut ex quo? Immo cum maxime fiebat, deductis eo quatuor millibus hominum, qui ex militibus Romanis et Hispanis mulieribus, quibuscum connubium non esset, erant

nati. Lege igitur *Latinam eam coloniam esse*, (hoc est, in posterum esse, vel haberi) *Libertinorumque appellari.* J. F. Gron.

§ 5 *Eodem tempore ex Africa*] Ad hæc verba in margine primæ ed. asteriscus est adpictus, quasi quædam desint. Verum quum nihil desiderari videatur, recte secuti editores asteriscum omiserunt.

Cap. iv. (ix.) § 1 *Tantum pavorem ingressi castra*] Hoc loco desiderantur comitia consularia, quibus A. Hostilius Mancinus et A. Atilius Serranus consules facti sunt. Hostilio Macedonia evenit, Atilio Italia. Item comitia prætoria cum sortitione provinciarum. Ad hæc vero desunt res a P. Licinio proconsule in Macedonia gestæ. Qua de re sic in Epitoma: ' P. Licinius Crassus proconsul complures in Græcia urbes expugnavit et crudeliter diripuit:' quamquam ex Livio videtur legendum *consul*, non *proconsul*, quia ait paulo post, ' Quo crudelius avariusque in Græcia bellatum et ab consule Licinio, et ab Lucretio prætore erat.' Accedit quod prorogatio imperii in P. Licinio non fuit necessaria, cum A. Hostilius consul hoc anno cum imperio in Macedoniam venerit, atque ibi hoc tempore esset. Loquitur hic de quodam prætore, qui hostes sine sanguine domuit: deinde qui a P. Licinio consule in servitutem adducti erant, restitutos in libertatem exponit. Qua de re sic in Epitoma: ' ob id captivi, qui ab eo sub corona venierant, postea restituti sunt.' Post autem, quæ a L. Hortensio prætore avare et crudeliter in socios facta sint, exponit: de quibus sic in Epitoma: ' Item a præfectis classium Romanorum multa impotenter in socios facta.' Si quæ alia hoc loco desiderentur, paulo post c. 18. § 2. indicabo. *Sigon.* Hoc caput de ' Olonico,' quod sub finem Epitomes hujus libri legitur, quasi *Olonicus*, sive, ut alii codd. habent, *Elonicus*, mendose scriptum sit, refert Sigonius ad ' Clondicum ' Bastarnarum ducem, qui in Dardaniam cum triginta millibus hominum, ceteris in patriam reversis, pervenisse memoratur xl. 58. Hac de caussa pro eo, quod in fine hujus Epitomes scribitur *in Hispania*, legit idem Sigonius *in Pæonia*, quæ Macedoniæ regio Dardanis vicina. Inde conjiciebam narrationem hanc totam ad Cn. Sicinium, prætorem anni prioris, pertinere; qui, quum jurisdictionem inter peregrinos sortitus esset, adjecta præterea aliorum negotiorum cura, uti ex Nostro liquet libri superioris capp. 9. 10. et 18. prorogato deinde in annum imperio, navalibus terrestribusque copiis attributis, provinciam Macedoniam obtinere jussus fuerat: trajectoque ad Apolloniam exercitu, tribunos cum valida manu ad occupanda Dassaretiorum atque Illyriorum, ipsis volentibus, castella miserat; quod refertur ejusdem libri capp. 27. 31. 36. Unde non improbabile videbatur, Licinio consule et præfecto classis Lucretio eorumque legatis Perseum circa maritima distinentibus, Sicinium, quo Dardanis Romanorum sociis contra Bastarnas Thracasve bellantibus sese adjungeret, in intimam Macedoniam, qua Dardanis proxima est, cum exercitu penetrasse; ita ut, quæ de Olonico interempto scribuntur, Clondico convenire potuerint. Idque suadebant argumenta duo ex Floro, quibus confici videbatur, ea, quæ de Salondico Hispano apud eum referuntur, ad hæc tempora revocari non posse. Alterum, quod ante Salondicum ponantur Metelli Macedonici, junioris Africani, D. Bruti in Hispania gesta; quæ sane hoc tempore posteriora sunt: et quod Florus castra ' cousulis ' adita dicat ab Olonico, quum tamen per hosce annos nullus esset in Hispania consul, citeriorque et ulterior per proprætores rege-

rentur. Verum huic sententiæ vehementer obstat, quæ fit postea, Clondici mentio l. XLIV. capp. 26. et 27. Licet enim ibi Gallorum regulus dicatur, dubium tamen esse non potest, quin idem sit cum superioris anni Clondico Bastarnarum regulo. Bastarnæ quippe Gallicæ originis, ejusdemque cum Scordiscis generis fuerunt, nec sermo nec mores abhorrebant, teste Livio. Quin et Plutarchus in Paullo Æmil. p. 259. Bastarnas hos ipsos vocat Gallos; et Clondicus Gallus e Thracia (quo Clondicus Bastarna advenerat) a Philippo vocatur; narraturque, spretis Persei conditionibus, retro cum suis ad Istrum rediisse; ad cujus fluminis ripam ulteriorem Bastarnarum sedes. Obstat et 'Hispaniæ' nomen, quod vocabulum quum constanter et editi et scripti servent, in *Pæoniæ* appellationem transferre mihi quidem religio est. Tentabam, num in Hispania congruens quid per hosce annos accidisset: nec vere deerat Metellus, in quem convenire posset, quod hic ait Noster, 'lenitatem prætoris, qua sine sanguine ferocissimam gentem domuerat, gratam plebi Patribusque fuisse.' Metellus sane apud Florum, quum Contrebiam memorabili cepisset exemplo, Nertobrigæ majori gloria pepercit: aut, ut Valer. Max. ait v. 1. quum urbem Centobricam obsideret, etjam admota machina partem muri, quæ sola convelli poterat, disjecturus videretur, humanitatem propinquæ victoriæ prætulit. Nam quum Rethogenis filios (qui ad eum transierat) Centobricenses machinæ ictibus objecissent, ne pueri in conspectu patris crudeli genere mortis consumerentur, (quamquam ipse Rethogenes negabat esse impedimento, quo minus etiam per exitium sanguinis sui expugnationem perageret) ab obsidione discessit. Quo quidem tam clementi facto, etsi non unius civitatis mœnia, omnium tamen Celtiberarum urbium animos cepit; effecitque ut ad redigendas eas in ditionem populi Romani non multis sibi obsidionibus opus esset. Erat et in Appiano Fulvius Nobilior, a quo Carus Segedensis Celtiberorum dux primo victor, dein, dum Romanos fugientes effuse insequitur, cæsus fuit. Sed hæc in consulatum Q. Opimii, L. Postumii Albini annumque incidunt IↃXCIX. Cæcilii autem Metelli proconsulis res abhinc remotiores in an. IↃCXII. abeunt, qui annus ab hoc consulatu trigesimus est. Potior idcirco visa conjectura Gronovii, quæ et salvis loci hominisque appellationibus consistere, et, si quid contra opponatur, idoneis adversus ea responsis adstrui potest. Nam nec magni momenti videri debet 'consulis' nomen, quo utitur Florus. 'Consulis' enim et 'prætoris' nomina auctores promiscue usurpant: quod hæc utraque dignitas haud multum dispari potestate imperium militare in provinciis continebat. Sic, ut alios taceam, Appianus M. Fulvium Flaccum, qui Lusones aliosque Hispanos circa centesimam quinquagesimam Olympiadem devicit, vocat ὕπατον, quo vocabulo consules Romanos Græci exprimunt. Illum tamen prætorem tunc fuisse, constat ex Livio Nostro lib. XXXIV. c. 51. et XXXV. 7. Nec nisi biennio post consul cum M. Vulsone est creatus XXXVII. 48. Quod autem Salondici post Metellum, Lucullum, Scipionem, Brutum in rebus Hispaniæ commemorandis meminit Florus, apparet hunc non ordinem temporum accurate sequi, sed populorum fata, ac præsertim diversos Hispaniæ duces strictim delibando inter se componere. *Hearne.* Non satis caussæ est, cur ob id, quod hic Licinius 'consul' avare et crudeliter in Græcia bellasse dicitur, in Epitoma quoque pro *proconsul* legendum sit *consul;* quia et consul et proconsul id facere potuit. Nam argumentum de proro-

gatione imperii in eo non necessaria non magnam vim habet; quoniam non constat, quando Hostilius in provinciam venerit: quem non improbabile est, procuratione prodigiorum aliisque sacris, in primis Latinis, ut plerosque consules, et Q. Marcium, successorem Hostilii, aliquamdiu retentum, ne statim, accepta provincia, in eam proficisceretur, atque interim Licinio imperium, quoad successor venisset, prorogatum fuisse. *Duker.* Idem, quod Dukerus, sensit etiam Jac. Perizon. qui, ut in Epit. recte *proconsul* scriptum esse adversus Sigonium, prorogationem imperii in P. Licinio non necessariam esse credentem, doceret, hæc ad marginem Livii adscripserat: 'Sed solebat sæpe prorogari imperium, donec successor venisset. Sic c. 17. 'Ad Hostilium proconsulem.' Sic et C. Antonius 'proconsul' dicitur vicisse Catilinam Epit. l. CIII. quia tunc annus consulatus jam exierat.'

§ 9 *Caussam exscidii fuisse urbi*] Ita Clericus edidit, ejusque lectionem Crevierius adoptavit. Antea edd. exhibebant *excidii*, quod restitui. Vide ad v. 15. § 9.

Spatium petierunt, quo de ea re] Latinius *petierint*. J. F. Gron. Si quid mutandum, *petierint* cum Gronovio malo, quam *petierant* cum Doujatio.

§ 11 *Indigna senatui visa*] Utrum *Indigna ea senatui visa*, an *Indigna res senatui visa?* J. F. Gron.

§ 12 *Sex. Julius Cæsar*] Pighius in Annal. ad a. IDLXXXIII. p. 371. inter quæstores provinciales hujus anni refert *Sex. Julium Sex. F. L. N. Cæsarem*, quem a. IDXCVI. consulem exhibent Fasti Capitol. Verum vel duo hoc tempore Sex. Cæsares florere debuerunt, vel hic locus quæsturam ejus in alium annum referendam esse ostendit. Si enim eo magistratu hoc anno functus esset, legationem illam obire non potuisset.

CAP. V. (X.) § 1 *Legati regis Gallorum Cincibili*] Nisi Carni mox distinguerentur a Gallis, quorum rex 'Cincibilus' fuit, conjecturam se Doujatius profitetur, Cincibilum inter Carnos regnum obtinuisse: nunc igitur se credere, regem alicujus Transalpini populi fuisse; quales memorantur lib. XXXIX. capp. 54. et 55. Verum, licet Carnos a Gallis, apud quos Cincibilus regiam dignitatem obtinebat, non distingueret Livius, tamen ex ejus verbis colligi posset, eum populi Transalpini regem fuisse. Sequitur enim mox, 'legatos mitti duos ad regulum trans Alpes placet.' Et postea, 'Legati cum Gallis missi trans Alpes C. Lælius, M. Æmilius Lepidus.' In Gallia autem Transalpina plures hoc tempore reguli erant. Præter hunc Cincibilum memoratur etiam Balanus XLIV. 14.

§ 3 *Istrorumque et Iapidum legati*] Græci Ἰάποδες. Tabulæ Capitolinæ *Iapudes* edunt. *Sigon.* Verum est, a quibusdam scriptorum Græcorum, ut Strab. V. 217. VII. 313. et seqq. ac Stephano Byz. posteriores populos Ἰάποδας vocari; ab aliis tamen, ut Ptolem. II. 17. et Dion. Cass. XLIX. 412. dicti sunt Ἰάπυδες, ut docet Cellar. Geogr. Ant. II. 8. 386. quam orthographiam, nempe *Iapydum*, utpote receptæ lectioni proximam, secutus sum. Eadem obtinet in optimis edd. Plinii Hist. Nat. III. 18. 19. et 21. *Iapudum* Sigonius edidit hic, et in Epit. Liv. lib. LIX. quod auctoritate Fast. Capitol. Triumph. fecit, in quibus a. IDCXXIV. C. SEMPRONIVS. C. F. C. N. TVDITAN. COS. DE IAPVDIBVS. K. OCT. triumphasse dicitur. Vide etiam Pighium in Ann. ad an. IDCXXIV. pag. 26. Verum, ut ILLVRII in his fastis vocantur a. IDXXV. IDXXCVI. et IDCCXI. qui vulgo dicuntur *Illyrii;* ita etiam IAPVDES, qui adpellandi more Romano sunt *Iapydes*. Viri docti, qui infra Epit. lib. LIX. (ubi Sigon. etiam *Iapudas* ediderat) *Iapydas* receperunt, hic tamen

Iapidum male servarunt. Similiter iidem illi et ipse Sigonius ediderunt in Epit. Liv. l. CXXXI. Et ita adhuc peccatur apud Tibull. IV. 1. 108. Virgil. Georg. III. 475. et Servium ibidem: in multis etiam edd. Servii ad Virg. Æn. XI. 247.

§ 8 *Munera mitti legatis ex binis millibus æris*] Donjatius intelligit bina millia pondo æris, quia, si bina millia assium intelligerentur, quum asses jam ad semunciam æris redacti essent, viliora, quam par sit, munera futura existimat. At asses intelligendos esse, indicare videtur addita vox 'summa' XLII. 19. 'Munera binum millium æris summæ in singulos missa:' ubi vide quæ notantur. Ceterum Perizon. de Ære Gravi § 25. festinatione lapsus scribit, hæc et quæ capp. 6. et 8. dicuntur, post victum jam Persea et captum facta esse.

§ 9 *Ut denorum equorum iis commercium esset*] Brisson. de Verbor. Sign. voce 'Commercium' ita hunc locum laudat: 'ut militarium equorum iis commercium esset.' Sane, teste Macro JCto l. 12. § 1. D. de Re Milit. 'Paternus quoque scripsit, debere eum, qui se meminerit armato præesse, parcissime commeatum dare, equum militarem extra provinciam duci, non permittere.' Nihilominus et prima et reliquæ edd. constanter hic præferunt *denorum equorum*. Prudentiæ etiam Romanæ convenire non videtur, ut in genere, non finito numero, equorum militarium commercium populis bellicosis concederent. Videntur igitur *denorum equorum*, id est, cuique legato, aut cujusque populi legatis decem equorum commercium indulsisse.

§ 10 *C. Sicinius, P. Cornelius Blasio, T. Memmius*] Prioris legati nomen emendandum, legendumque esse *Cn. Sicinius*, existimat Pighius in Annal. ad a. IↃLXXI. p. 327. quia eo prænomine in prætura adpellatur. Indicabitur ergo Cn. Sicinius, qui prætor memoratur XLII. 9. quemque Pighius diversum putavit ab alio Cn. Sicinio, qui ædilis obcurrit XXXIX. 39. et prætor ibidem c. 45. Illum enim in Annal. ad a. IↃLXVIII. p. 307. et a. IↃLXX. p. 315. vocavit *C. F. CN. N.* hunc vero ad a. IↃLXXI. p. 327. et a. IↃLXXXI. p. 363. *Q. F. CN. N.* Peccatum insuper putat in tertii legati prænomine, ac rescribit *C. Memmius* in Annal. ad a. IↃLXVIII. p. 308. indicari enim *C. Memmium*, qui bis præturam obtinuit. Vide ad Livii XLII. 9. § 8. Prænomen vero 'Titi' Memmiis insuetum esse. Illum tamen Memmium, qui bis prætura functus est, hic innui, Pighio, licet in his versatissimo, vix adsentiri possum. Non videtur enim Livius, contra morem suum passim observatum, P. Cornelium Blasionem, nondum ullis honoribus gestis insignem, ante Memmium memoraturus fuisse, si Memmius, qui bis prætor fuit, indicaretur. Per me itaque licet, ut *C. Memmius* legatur, modo bis prætoris filius, vel alius quilibet a bis prætore diversus intelligatur. Hæc quidem difficultas tolletur, si legamus *Cn. Cornelius Blasio*, et intelligamus eum, qui prætor memoratur XXXIV. 42. Verum inde simul alia orietur; nempe, Livium in memorandis virorum nobilium nominibus plerumque seriem temporis, quo ad honores pervenerunt, observare solitum fuisse, et hinc Cn. Cornelium ante Cn. Sicinium nominandum fuisse. Quæ et altera mihi ratio est, cur C. Memmium bis prætorem intelligi non posse putem. Ita enim hic etiam ante Cn. Sicinium nominandus fuisset: quia, quo anno Sicinius prætor creatus est, Memmius eodem iterum præturam natus est: nisi quis utrosque Sicinios, quos Pighium distinguere vidimus, confundere mallet. At denique vel sic obstabit, omnes tres legatos fuisse prætorios; quale exemplum nondum notavi.

CAP. VI. (XI.) § 1 *Græciæ Asiæque civitatum legati*] Ita demum Curio vulgari volnit; priores *civitatium*. Vide ad XXXIII. 20. § 11.

§ 3 *Ipsosque etiam agrestes peregrino frumento alerent*] Demosth. Orat. adv. Leptinem p. 545. Ἴστε γὰρ δήπου τοῦθ', ὅτι πλείστῳ τῶν ἁπάντων ἀνθρώπων ἡμεῖς ἐπεισάκτῳ σίτῳ χρώμεθα.

§ 5 *Templum urbis Romæ*] Hoc Smyrnæi se primos M. Porcio Catone consule, id est a. IↃLVIII. ante viginti quinque annos fecisse jactant apud Tacit. Ann. IV. 56. *Duk.*

§ 7 *Hoc Lampsaceni octogintorum pondo coronam*] Scribe, *Hoc et Lamps. octoginta pondo coronam aff., pet.* Frobenio per notas signatus numerus *LXXX. Hoc et*, nempe ut donum in Capitolio ponere ac sacrificare liceret. *J. F. Gronov.* Per numerorum notas *LXXX.* præferunt omnes edd. usque ad Gruterum, cujus postrema dedit *octogintorum*. Præterea mallem *Et hoc Lampsaceni.*

§ 9 *Exciperentur, ne in regiam potestatem reciperentur*] Postremum mendosum tinnit. Malim *reciderent*. Lib. XLIV. c. 31. de Gentio: 'Vix gladiatorio accepto, decem talentis ab rege rex, ut in eam fortunam recideret.' Exstat III. 37. 'Avide ruendo ad libertatem, in servitutem elapsos juvare nolle.' Guilelmius *relapsos*. J. F. Gron. Postremum illud *reciperentur* mendosum esse, ait vir summus; et pro eo mallet *recideret*. Ego malim *redigerentur*: quod et propius ad vulgatam scripturam accedit, et Livio familiare est. Sic c. 11. hujus lib. 'Tot urbibus in potestatem regis redactis:' in Epit. lib. I. 'Gabios in potestatem suam redigit.' Curtius V. 6. 'Vicisque compluribus redactis in potestatem.' *L. Bos.* Locum mendosum esse, inter omnes constat. Quamvis enim Livius easdem voces in eadem periodo sæpe repetat (ut vidimus ad I. 3. § 2.) hic tamen, ter locis adeo vicinis *reciperentur, exciperentur, reciperentur* iterari, nemo ferre potest. De ratione tamen, qua Livio subveniatur, viri docti dissentiunt. *Ne in regiam potestatem restituerentur* malebat Doujatius: *redigerentur* L. Bos. Licet autem utrumque Latine dici non diffitear, præferendum tamen puto Gronovii *reciderent*, quia ea lectio propius ad Msti vestigia accedit. Ex *reciderent* primo factum est *reciperent*, commutatis ob ductuum similitudinem literis *D* et *P*. De eo vide Bentl. ad Horatii Od. III. 9. 8. et inprimis Victor. ad Cic. ad Fam. I. 8. et 9. Horum autem ultimo loco ob hanc eamdem caussam confunduntur 'accidere' et 'accipere.' Similiter 'concidere' et 'concipere;' vide ad Livii II. 10. § 4. 'decidere' et 'decipere;' vide Græv. ad Cic. ad Attic. I. 8. Quum vero *reciperent* commodum sensum non efficeret, inde fecerunt *reciperentĩ*, sive *reciperentur*. Sæpe autem illa terminatio verbi passivi, quæ nota indicari solet, a librariis pro lubitu vel addita, vel detracta est. Vide ad X. 10. § 1. 'Recidere' autem 'in potestatem regiam,' ut XXIV. 32. 'In antiquam servitutem recidernnt.' Cic. pro Sext. cap. ult. 'Multo præstat in eamdem illam recidere fortunam.' Similiter in jure Romano 'recidere in potestatem,' vel 'in potestate patris' sæpius occurrit. Vide Brisson. de Signif. Verb. in voce 'Recidere.'

§ 11 *Tritici decies centum millia, et hordei*] Pighius inserit *τὸ modium*: quod videtur elegantius subaudiri. Ut apud Senecam de Brev. Vit. c. 18. 'Ut tibi multa millia frumenti bene committerentur.' *J. F. Gronov.* Optime Gronov. monuit vocem *modium*, quam Pighius in Annal. ad a. IↃLXXXIII. 369. hoc modo inserui *tritici decies centum millia modium*, rectius abesse. Abest certe supra h. cap. 'Eos frumenti sibi centum millia imperasse.' XXXIII. 42. 'Tritici decies centum millia binis æris populo

diviserunt.' Vide Sanctium in Minerv. IV. 4. 605. Simili ellipsi Græci omittunt vocem Μέδιμνος. Demosth. orat. adversus Leptin. p. 546. Οἱ τοίνυν παρ' ἐκείνον δεῦρο ἀφικνούμενοι σίτου μυριάδες, περὶ τετταράκοντά εἰσι. Vide Bos de Ellips. L. Græc. voce Μέδιμνοι. Ceterum locutio *decies centum millia* obcurrit etiam infra c. 8. 'Multamque decies centum millium æris dixerunt:' et loco modo laudato lib. XXXIII. c. 42. Eam viri docti prosaicis scriptoribus non usurpatam, ejusque loco adhibitum fuisse existimant *decies centena millia:* quos errasse, auctoritate monumenti Ancyrani, in quo aliquoties 'quadragiens centum millia' reperitur, docuit Gronov. de Pec. Vet. II. 8. p. 83. In verbis præcedd. Crevierius vel superfluam esse judicat vocem *simul*, vel potius indicare pluscula excidisse, ac fortasse legendum esse, *legati simul Karth. et Mas. venerunt: Karth. tritici, &c.*

Hordei quinquaginta] *Quingenta* corrige. Sic enim locutus est de iisdem Carthaginiensibus XXXVI. 4. 'Hordei quingenta millia.' *Sigon.*

§ 13 *Ut imperaret*] Ita demum postrema Gruteri ed. Antea circumferebatur *uti imperaret.*

CAP. VII. (XII.) § 4 *Quos milites inter præsidia regis Persei haberent*] Hanc lectionem demum obfendi in ed. Modii, et hinc in pluribus; sed contra fidem primæ et proximarum edd. in quibus constanter *intra præsidia;* quod revocavi. Supra XXV. 24. 'Præmittit Syracusanos, qui intra præsidia Romana fuerant:' ubi vide quæ notantur. XLV. 23. 'Si quæreret, ubi miles noster, ubi navis intra præsidia sua fuisset.' Aliud est 'inter præsidia,' de quo vide ad XXXV. 11. § 10. De differentia utriusque vide ad V. 27. § 2. et Duker. ad XXXVIII. 11. § 4. qui hic quoque *intra* probavit. *Intra præsidia* recepit etiam Crevier.

§ 5 *Micion princeps eorum*] *Mictio* ex Plut. in Paullo, ut ante. *Sigon.* In Plutarchi Paullo nullus *Mictio* memoratur. Supra vero ad XXXV. 38. § 1. *Mictio* non ex Plutarcho, sed ex veteri libro legendum Sigonius monuit, quum Μικιθίων Appiano diceretur: pro eo *Micythio* reponendum esse, Gronovius ibid. conjecit. Pro *Micion*, ut est in ed. principe, *Miccion* dedit Frob. 1535. *Mictio*, ut Sigon. conjecit, Heinsius apud Elzevir. *Miction* Jac. Gronovius, et hinc reliqui. Sed, ultima litera iterum deleta, *Mictio* restitui, ut antea editum est. Ceteroqui *Micion*, vel *Micio* notum Græcorum nomen est. Μικίων Atheniensis memoratur Plutarcho in Arato p. 1046. qui Μικύων sive *Micyo* vocatur Polyb. V. 106. Μικίων dux Macedonum occurrit apud Plut. in Phocion. 452. *Micio* a Terentio inducitur in Adelphis.

Ultimæ necessitatis extemplo visa res] Non admodum eleganter dici videtur 'legatio visa est res.' Melius abesset *res.* Si tamen est a Livio, non multum abest quin suspicer, ante vocem *ultimæ* aliquid desiderari: verbi gratia 'omnes convertit;' aut si quid melius sententiæ loci convenit, et scriptum fuisse, *est introlatus, omnes convertit. Ultimæ nec. ext. visa res.* 'Convertere' homines dicuntur, quæ insolentia et novitate aliqua in oculos incurrunt. III. 38. 'Velut nova res mirabundam plebem convertit.' XXII. 51. 'Præcipue convertit omnes substratus Numida mortuo superincubanti Romano vivus.' *Duk.* Locutio 'legatio visa res ultimæ necessitatis' etiam pingue quiddam et inelegans redolet Crevierio, qui alia ratione mederi conatur. Delet enim vocem 'legatio,' et legit *quorum ipso introitu &c. ultimæ nec. ext. visa res.* Vide num vocula *res* in *est* mutata, legendum sit *quorum legatio ipso introitu, &c. ultimæ nec. ext. visa est.* An tamen *legatio* hic dicitur *res ultimæ necessitatis*, ut 'leges res surda, inexo-

rabilis' II. 3.?

§ 9 *Potius, quam se dedant Persi*] Ita Gronov. ex antiquioribus edd. restituit XLII. 25. § 2.

§ 10 *Qui exclusissent eos, Emathiam, Amphipolim*] Malim *quæ:* sunt enim hæc urbium nomina. *Sigonius.* Per Emathiam, Amphipolim, Maroneam, Ænum, intelliguntur earum urbium incolæ, ut sæpe fieri solet. Ea ratione jam ferri potest *qui exclusissent*, ut etiam Donjatius et Crevier. viderunt, pro quo Sigonius male *quæ exclusissent* legendum conjecit, et in contextum recepit; quod iterum ejeci. Liv. VIII. 11. 'Latium Capuaque agro multati.' XXXII. 17. 'Elatia clausit portas, nec, nisi vi cogerentur, recepturi mœnibus videbantur aut ducem, aut exercitum Romanum.' Vide quæ notantur ad XXXVIII. 29. § 9. et mox ad cap. seq. § 6. Insuper τὸ *eos* inducendum sibi videri, vir doctus ad marginem edit. Curionis monuit, forte quia modo præcessit, et inde hic commode repeti potest. Invito tamen cod. uon muto. 'Emathia' autem urbs ea est, quæ olim 'Œsyma' vel Οἰσύμη dicebatur. Vide Stephan. Byz. ea voce (ubi consulenda sunt quæ viri docti notarunt) et ad vocem Ἡμαθία.

Spoliataque sacrilegiis C. Lucretium navibus Antium devexisse] Corrige *Spoliaque sacrilegii.* J. F. Gron. Vulgatum commode videtur exponi posse, quæ spoliata erant per sacrilegia, quæ spolia contraxerat sacrilegia committendo. Certe probare nequeo consilium J. Clerici, qui Gronovii conjecturam in contextum Livii recepit *Sacrilegiis*, nam 'templa' Chalcidensium 'omnibus ornamentis compilata' erant.

§ 11 *Versari inter se, conjuges, liberosque suos*] Freinsh. in Ind. Flori voce 'dubium,' eliminari jubet *se.* Hoc aliquam rationem habet; nec tamen omnino necessarium est. *Duker.* Quam caussam habuerit Freinsh. cur illud *se* delendum censeret, invito unico cod. videre nequeo: commode enim servari potest.

Quibus nihil neque dicere pensi, neque facere] Malim *pensi sit:* ut XLII. 23. 'Id illi, cui nihil pensi sit, facile est.' *Sigon.* Illud *sit* facile elidi potuit ab ultimis literis vocis præced. facile etiam subintelligi potest.

CAP. VIII. (XIII.) § 2 *M. Juventius Talva*] *M'. Juventius Thalna* ex consulatu Capitolino. *Sigon.* Edd. admodum variant. Antiquissimæ præferunt *M. Juventius Talva*, pro quo Curio dedit *M. Juvencius Talva.* Licet autem interim Sigonius veram scripturam ex Fastis Capitol. indicasset, et in contextum admisisset, secuti tamen editores Curionis lectionem revocarunt, etiam Gruterus in postrema ed. cum in prioribus dedisset *M. Juventius Talna.* Heinsius deinde apud Elzevirios edidit *M. Juvencius Thalna*, Gronovius an. 1665. *M'. Juvencius Thalna.* Clericus et Crevierius *M. Juvencius Thalna.* Sed solus Sigonius verum vidit et hic, et ad XLV. 21. § 1. *Juventius*, non *Juvencius*, scribendum esse, vidimus ad l. XXXIII. c. 22. § 8. *Thalna* etiam ad XXXIV. 42. § 4. Male Pighius in Ann. ad a. IↃLXXVIII. p. 353. eum *M. Juventium* in Fastis Capit. et nummis vocari contendit. Verum, quod ad Fastos adtinet, in ipsis illis, quos Annalibus suis inseruit Pighius, vocatur M'. IVVENTIVS a. IↃXC. idque Pighius ipse agnoscit pag. 403. Præterea nummum, quem laudat, publicavit Goltzius in Fast. ad d. annum; sed ibi etiam M'. IVVENTIVS vocatur.

§ 3 *In concionem etiam pertracto*] 'Producere' in hac re usitatum verbum esse, vidimus ad XXVII. 51. § 5. Videri itaque posset, hic etiam legendum esse *protracto:* et ita etiam legisse videtur Pigh. in Ann. ad a. IↃLXXXIII. p. 370. At nihil mutandum. Liv. XLV. 10. 'In concionem quoque eos iisdem precibus pertraxerunt.'

§ 5 *Quem non posse existimare*] Nisi cum interrogatione legas, nullus erit sensus. *Sigon.*

§ 6 *Bellum Persi, et ante Philippo patri*] Ita Gronov. legendum docuit ex antiquioribus edd. ad Livii XLII. 25. § 2. Gruteri postrema ed. operarum lapsu dederat *Persei*, quod D. Heins. apud Elzev. in *Perseo* mutarat.

Non ut ea a magistrotibus sociis atque amicis poterentur] Lege, *non ut ea a mog. socii otque amici paterentur.* J. F. Gron. Vellem addidisset *suis*, et emendasset *non ut ea a mag. suis socii et amici poterentur.* Duk. Gronovii conjecturam, nihil monito lectore, in contextum recepit Clericus. Doujatius contra vulgatum tuetur, ac nihil interesse judicat, utrum dicantur Chalcidenses a Romanis sociis atque amicis, an a Romanis pati aliquid Chalcidenses Romanorum socii atque amici. Eodem animo Crevierius locum ita interpretatur: non ut Græci talia paterentur a magistratibus sociis atque amicis, qualia Chalcidenses ab Lucretio et Hostilio passi fuerant. Gronovii tamen conjecturam elegantiorem videri posse, fatetur. Ego etiam vulgatum defendi posse, et *paterentur* referendum esse existimo ad præcedens *Græciæ*. 'Græcia paterentur' dictum, quasi foret 'Græci paterentur,' nomen regionis pro ejus incolis, de quo vide ad XXXVIII. 29. § 9. Nihilominus Gronovii conjectura magis placet; eam tamen in contextum recipi, invito singulari libro, nolim.

§ 9 *Multamque decies centum millium æris dixerunt*] Vide ad c. 6. § 11.

CAP. IX. (XIV.) § 2 *Milites duarum legionum, &c. divisit*] *Dimisit* lego: nam præcedit 'satis explorata pace ejus anni.' De consule A. Atilio loquitur. *Sigon.* Sæpe hæc verba confundunt librarii. Vide ad XXVIII. 2. § 16. Mox verba proxima laudans Pighius in Annal. ad a. IDLXXXIII. p. 369. præfert *intra dies XL.* sed, ut videtur, calami errore pro *LX.*; ita enim, vel *sexoginta* servant omnes editi.

§ 6 *Ut adcolas Illyrici tutarentur*] Jac. Perizonius ad marginem Livii monuit forte legendum esse *tutaretur*, quod verius: de uno enim Ap. Claudio eo misso intelligendum. Et ita conjecit etiam Crevier.

§ 7 *Ad octo millia hominum vario genere armavit*] Non omnino quidem improbo *homines vario genere*, pro *varii generis;* sed hoc tamen melius esse puto: nam illud etiam de varietate armorum accipi potest, quæ non est mens Livii, qui de variarum gentium auxiliis loquitur. Justin. XI. 1. 'In exercitu Philippi sicut variæ gentes erant.' 'Mistos' et 'mistum genus hominum' alibi dicit Livius. XXXVII. 39. 'Duo millia mistorum Macedonum, Thracumque:' et ibid. cap. 40. XLII. 51. 'Quingentis ex Græcia, misto generi hominum, præerat:' et c. 58. 'Mistum genus, delecta plurium gentium auxilia.' *Duk.*

Ad Lychnidum Dossaretiorum] Græci enim Λύχνιδον. *Sigon. Lycnidum* ante Sigonium edebatur hic, et bis cap. seq. Vide ad XXXIII. 35. § 11. Præterea *Dassaritiorum* Sigonius edidit. Vide ad XXVII. 32. § 9.

CAP. X. (XV.) § 3 *Ex iis, qui venerant, quemquam retinerent*] Ita demum Gronovium 1665. edidisse video. Omnes antea typis descripti constanter legunt *qui venerunt*, quod revocavi.

Nec fidem occiperet] Jurejurando, puto: XXII. 58. 'Nec pignus aliud fidei, quam ut jurarent se redituros, acceptum.' *Duk.*

§ 5 *Ubi primum sub jactu teli fuerunt*] Cod. nihil mutat, ut nec typis impressi: malim tamen *sub ictu teli.* Aliquoties in Livio obcurrunt locutiones 'esse sub ictu,' 'venire sub ictum,' 'esse extra ictum.' Supra XXVII. 18. 'Ut sub ictum venerunt, telorum primo omnis generis vis in-

gens effusa est in eos.' XXXIV. 28. 'Romani quum tantum a muro recessissent, ut extra ictum teli essent.' XXXVII. 27. 'Adpropinquare non ausæ naves, ne sub ictu superstantium in rupibus piratarum essent.' Vide etiam quæ notavi ad Silii XII. 277. βελῶν ἔξω dixit Xenoph. in Cyropæd. III. 85. ἔκτος βέλους Polyb. l. v. c. 13. Solent autem 'ictus' et 'jactus' confundi; vide ad XXVI. 40. § 10.

CAP. XI. (XVI.) § 2 *M. Fulvium Flaccum*] Ita Frob. 1535. edidit; ed. princeps perperam præfert *M. Furius Flaccus*. In verbis præc. *ne qua major* sibi legendum videri, A. Perizon. ad marginem Livii monuit: quod haud displicet. XXIII. 35. 'Ne qua exprobratio discordiam sereret:' ubi vide. XLIII. 23. 'Ne qua vis sociis inferri possit.'

§ 3 *Uti mense Januario comitia haberi possent*] Tolle τὸ *comitia*. Sufficit eam vocem paullo ante expressam esse. *J. F. Gron.* Gronovio adsentitur Crevierius. Sed vide ad l. I. c. 3. § 9.

§ 4 *M. Recio prætori mandatum*] Ita uno consensu omnes typis descripti legunt usque ad Crevierium, qui *M. Retio* edidit, quoniam ita scriptum reperit XXVII. 36. § 3. ubi *M. Retius*, fortasse hujus prætoris pater, sic nominatur. Sed præfero sententiam Pighii in Annal. ad an. IↃLXXXIII. p. 369. qui per diphthongum *M. Rœcio* scripsit. Ita enim in optimo Msto Flor. id nomen exaratum inveni supra l. laud. Similiter in pluribus marmoribus apud Gruter. Reines. Fabrett. et alios, semper est RÆCIVS, numquam RECIVS, vel RETIVS. Denique Græcis etiam vocatur Ῥαίκιος. Ita apud Phleg. Trall. de Reb. Mirab. c. 22. Ῥαικίου Ταύρου, ἀνδρὸς στρατηγικοῦ, τῆς γυναικὸς θεράπαινα τῶν τετιμημένων ἀπεκύησε πίθηκον. Quemadmodum igitur supra, ita etiam hic eam orthographiam recepi.

§ 5 *Ne quis ultra mille passuum ab Roma abesset*] In edit. Gronoviana 1679. operarum lapsu editum fuit *ab Roma abessent*, et tamen error adeo manifestus ab Amstelædamensibus in ed. 1710. deprehensus non est, quia Gronovius inter errata notare neglexerat.

Comitia consularia ante diem quintum Kalendas Septembres fuere] Malim legere *ante diem V. Kal. Febr.* Nam paullo ante refert, senatum decrevisse, ut A. Hostilius consul comitia novis consulibus subrogandis ita ediceret, uti mense Januario comitia haberi possent. Igitur conciliandus ille locus est: alioquin suimet oblitus videtur Livius: neque illo tantum loco, sed etiam ubi, post comitia consulum prætorumque, legatos ex Macedonia, exacto admodum mense Februario, rediisse dicit. *Pighius* in Annal. ad a. IↃLXXXIV. p. 372. Forte *Februarias*, ut vidit Pighius. *J. F. Gronovius.* Primæ edd. *ad V. Kal.* Sigonius vero admisit, divisis literis, quæ male cohærebant, *a. d. V. Kal.* id est, *ante diem quintum Kalendas.* Sæpius autem hanc locutionem, a librariis vitiatam, Livio restituit. Vide ad XXVII. 23. § 7. Probo etiam conjecturam Pighii aliorumque, qui *Kalendas Febr.* reposuerunt. Pro *Kal. Febr.* scriptum primo est *Kal. VIIbr.* et inde *Kal. Septembr.* Mecum vero miratur Dukerus, Dodwell. de Cyclis Diss. x. pagg. 494. et 509. vulgatam Livii lectionem servare, eamque pro fundamento ponere observationum chronologicarum.

§ 6 *Q. Servilius Cæpio*] *Cn. Servilius* ex consulatu Cap. et Cassiodoro. *Sigon.* Recte Sigonius. Cic. in Bruto c. 20. 'Q. Marcio, Cn. Servilio consulibus mortem obiit Ennius.' Vide Pigh. in Annal. ad a. IↃLXXXIV. p. 372. ubi hunc Cic. locum laudavit, et Cassiodorum ac Marianum, etiam *Q. Servilium* legentes, pariter emendandos monuit.

§ 7 *M. Sulpicius Gallus*] *C. Sulpicius* ex prætura et consulatu ejus. *Sigon.* Et hic Sigonius bene Sulpicio prænomen *Caii* reddidit. Sulpicios enim *Marci* prænomine usos esse, nondum notavi. Infra c. 15. *C. Sulpicius* etiam in ed. principe vocatur. Vide quoque Scriver. curas posteriores ad Frontin. Strateg. I. 12. § 8.

§ 11 *Patres acceperunt, qui*] Hæc tria verba expunxit Freinshemius, et, ut videtur, jure. Sed et *referebant* in fine hujus periodi aut delendum, aut pro eo scribendum *referentes.* J. F. Gron. Freinshem. in Indice Flori in voce ' Dubium ' duas dictiones *qui* et in fine periodi *referebant* certe, istas autem *Patres acceperunt* forte ex contextu Livii eliminandas esse existimabat. Contra Clericus et Crevierius monuerunt, merito Freinshemium et Gronovium delenda judicasse duo vocabula *Patres acceperunt*, sed nihil præterea novandum. Et sane potius a mala manu addita videntur, quæ Freinshemius dubitanter, quam quæ certe delenda censuit. Si quis tamen omnia illa quatuor vocabula ejicienda contendet, haud multum adversabor. Ceterum Doujatius neque Freinshemium, neque Gronovium satis diligenter vel adtente consuluit; scribere enim sustinet, duumviros hos voces *elevare eos* expungere; quas ipse, sed nemine contradicente, servandas opinatur. Ceterum τὰ *elevare eos* referenda sunt ad consulem et tribunos militum; quorum sententiam de clade Claudii legati ex Macedonia reversi senatui exposuerunt.

§ 13 *Hoc anno intercalatum est, tertio die post Terminalia Kalendæ intercalares fuere*] Tempora annorum dimensionibus terminantur. Est autem annus, ut generaliter definitur, certum temporis intervallum, quod fit, dum sidus aliquod errans signiferum orbem suo motu per signorum ordinem integre absolvit. Quamobrem observamus apud scriptores annum lunarem, solarem, et omnium planetarum annum, quem magnum dixere, quum scilicet omnia simul errantia sidera ad sua quæque loca recurrunt. Sed lunaris annus quadrifariam accipitur: primus namque est, quum luna, XXVII. diebus et VIII. horis Zodiacum percurrens, ad signum, ex quo egressa est, revertitur. Secundus duobus diebus et quatuor horis prolixior, qui consuete ' mensis ' appellatur, quum solem, a quo nova digressa est, XXIX. diebus et XII. horis exactis, jam defecta repetit. Tertius, qui XII. mensibus hujusmodi, id est diebus CCCLXIV. expletur, et vocatur communis. Quartus, qui ἐμβόλισμος Græce dictus, id est, superaugmentum, et habet menses XIII. id est, dies CCCLXXXIV. qui apud Hebræos a principio mensis paschalis incipit, ibidemque finitur. Apud Romanos vero ab incipiente luna mensis Januarii sumit initium, ibidemque terminatur. Item solis est annus, quum ad eadem loca signorum redit, peractis diebus CCCLXV. et horis sex, hoc est, quadrante unius diei, quæ pars quater ducta cogit interponi diem unum, quem Romani ' bissextum ' vocant, ut ad eundem circuitum redeatur, et sic annus bissextilis efficitur, qui et ' intercalaris ' etiam appellatur; eo quod mense Februario dies addatur, et, sicuti diebus XXVIII. perfici solet, in anno bissextili, die intercalato seu interposito, diebus XXIX. constet. Quamvis apud Græcos aliquando aliter sit intercalatum, scribente Cicerone in Verr. II. 52. ' Tunc Cephaleditani decreverunt intercalarium XLV. dies longum, ut reliqui menses in suam rationem reverterentur.' Et rursus ibid. ' Est consuetudo Siculorum cæterorumque Græcorum, quod suos dies mensesque congruere volunt cum solis lunæque ratione, ut nonnunquam; si quid discrepet, eximant unum aliquem diem, aut summum biduum ex

mense, quos illi exhæresimos dies nominant: item nonnunquam uno die longiorem mensem faciunt, aut biduo.' His sic præmissis, sciendum adhuc, Romulum, primum Romanæ urbis parentem, annum ex trecentis et quatuor diebus constituisse; sed quum ea dierum ratio neque lunæ neque solis cursui conveniret, Numa Pompilius sex et quinquaginta dies addidit, ratus ea temporis intercapedine lunares cursus confici: namque ex hoc dierum numero et prioribus, duodecim menses constituit, quod prius fecisse Ægyptios scribit Herodotus II. 4. Verum, quia ad solis cursum conficiendum aliquot adhuc dies deerant, Græcorum more mensem intercalarem adhibuerunt, quod Macrobius Saturn. I. 14. his verbis annotavit: 'Quum Romani ex distributione Pompilii ad lunæ cursum, sicuti Græci, annum proprium computarent, necessario etiam mensem intercalarem instituerunt more Græcorum:' et reliqua, quæ de intercalatione author idem prosequitur. Et Livius I. 19. de Numa rege: 'Omnium primum ad cursum lunæ in duodecim menses describit annum, quem, quia trecenos dies singulis mensibus luna non explet, desuntque dies solido anno, qui solstitiali circumagitur orbe, intercalares mensibus interponendo, ita dispensavit, ut vicesimo anno ad metam eandem solis, unde orsi essent, plenis annorum omnium spatiis dies congruerent.' Quod vero intercalares dies non omnibus mensibus interposuerit, ut prima facie Livii verba sonare videntur, sed altero mense, 'intercalari' dicto, comprehenderit, si recte illius dicta perpendantur, satis constare puto. Clarius autem id aperit idem Livius XXXVII. 59. ubi habet de L. Scipione, 'Triumphavit mense intercalario, pridie Kalendas Martias.' Ita in l. 98. D. de Verb. Signif. ex Catone habemus apud jurisconsultos, mensem intercalarem esse additum, omnesque dies ejus pro momento temporis observari. In cujus loci annotat. Budæus inquit, mensem intercalarem dici non modo eum, qui intercalatur, sed et in quo intercalatur, et priorem 'intercalatitium,' posteriorem 'intercalarem' dici, ejusmodi hodie est Februarius. Unde apud Cic. in Epist. ad Fam. VI. 14. 'ad VI. Kalendas intercalares priores.' Et ad Lig. 'Ego tamen quum ad tertium Kalendas intercalares venissem.' Et in Orat. pro Quinct. c. 25. 'Dic, Nævi, diem: ante V. Kal. intercalares.' Et rursus ibid. 'Pridie Kal. intercalares.' Etsi vero intercalandi apud Romanos certam notam habitam colligamus ex Livii loco primum allegato, ut scilicet singulo quoque XX. anno mensis intercalaretur, nihilominus, quum intercalandi munus ad pontifices spectaret, factum est, ut illi in intercalando fraude uterentur, publicanis morem gerentes; cujus rei certissimum testem habemus Suetonium, scribentem ita in Cæsare dict. c. 40. 'Conversus hinc ad ordinandum reipublicæ statum fastos correxit, jam pridem vitio pontificum per intercalandi licentiam adeo turbatos, ut neque messium feriæ æstate, neque vindemiarum autumno competerent. Annumque ad cursum solis accommodavit, ut CCCLXV. dierum esset, et, intercalario mense sublato, unus dies quarto quoque anno intercalaretur. Quo autem magis in posterum e Kalendis Januariis nobis temporum ratio congrueret, inter Novembrem et Decembrem menses interjecit duos alios, fuitque is annus, quo hæc constituebantur, XV. mensium cum intercalari, qui ex consuetudine in eum inciderat.' De hac eadem re Amm. Marcell. XXVI. 1. 'Hæc nondum extensis fusius regnis diu ignoravere Romani, perque secula multa obscuris difficultatibus implicati, tunc magis errorum profunda caligine fluctuabant, quum in

sacerdotes potestatem transtulissent intercalandi: qui, libenter gratificantes publicanorum vel litigantium commodis, ad arbitrium suum detrahebant tempora, et augebant.' Ex jam dictis itaque satis patere puto, Livii dicta intelligenda esse de anno, in quo intercalatum est, hoc est, in quo XIII. menses fuere, scilicet XII. ex consuetudine, et tertiusdecimus intercalaris. Quo autem in loco inter cæteros consuetos menses intercalaris reponeretur, ex Livii verbis intelligimus, nempe die tertio post Terminalia Kalendas intercalares fuisse. Terminalia autem sacrificia erant, quæ fiebant Termino Deo ad VIII. Kalendas Martias ex Lactantio Divin. Instit. I. 20. de his Terminalibus Cic. in Philipp. Horat. Od. II. 9. Varro de Ling. Lat. lib. V. et Ovid. Fast. II. Itaque, circa finem Februarii intercalatum a Romanis, constat ex hoc loco Livii, et ex eodem XLV. 44. ubi ait, 'Intercalatum eo anno: postridie Terminalia intercalares fuere,' Kalendæ scilicet, ut ego interpretor: ubi notandum, hanc intercalationem a præcedenti distare per tres annos tantum: nam prior a. IↃLXXX. posterior a. IↃLXXXIII. Et Censorinus ait, intercalatum a Romanis inter Terminalia et Regifugium, et sicuti Terminalium festum celebrabatur VI. Kal. Martias, ita postridie Regifugii festum in memoriam Tarquinii fugæ, qui eo die Roma profugit, quod pariter Macrob. confirmat. Ex quibus patet, quum apud Catonem legimus de Re Rust. c. 150. 'Si intercalatum erit Kal. Maiis, agnos XXX. non amplius promittat,' legendum *Kalen. Mart.* Postremo sciendum, et intercalandi modum a Cæsare inventum, et a nobis observatum, vitio non carere: quod docuere Plinius XVIII. 25. et Budæus in Poster. Annot. et Beda de ratione temporum, et denique omnes illi, qui de Gregoriano Kalendario constituendo scripsere. *M. Donat.* Ex Macrobio Sat. I. 13. videmus mensem adoptivum inter Terminalia et Regifugium adscitum. Sed an constanti tamen lege ac ritu? Abire Livius videtur hoc loco. Equidem existimo verbum potius in Livio, quam tempus in intercalatione mutatum. Forte librarius *postriduo*, pro *postridie*, legerit: unde natum sit *triduo*, vel *tertio die post*. Vere igitur XLV. 44. 'Intercalatum est eo anno postridie Terminalia.' At Varro [immo Cato] de Re Rust. c. 150. Kalendas Maias videtur assignare: 'Si intercalatum erit Kal. Maiis, agnos XXX. ne amplius promittat.' Sed videtur: sola hic enim distinctione locus lucem capit. Prorsus non ad intercalationem Kalendæ Maiæ, sed ad agnos referendæ sunt: 'Si intercalatum erit, Kal. Maiis,' &c. Quippe si intercalatum non erit, 'Kalendiis Juniis' (Varronis [Catonis] hæc quoque sunt) 'emtor fructu decedet.' *E. Puteanus* de Bissexto c. 2. Vulgatam lectionem *tertio die post Terminalia* defendit Dodwell. in Append. ad Prælect. Camden. pagg. 743. 751. 761. et de Cyclis Dissert. X. § 26. p. 492. Agnoscit Romæ ordinarium fuisse, ut postridie Terminalia forent Kalendæ intercalares: sed addit, interdum evenire potuisse, ut inter Terminalia et Kalendas intercalares dies medius intercederet; si nempe dies ante ex anno exemtus esset, ne nundinæ in Nonas alicujus mensis, vel in Kalendas Januarias inciderent, qui postea supplebatur interponendo alium diem inter Terminalia et Kalendas intercalares: id autem hoc anno accidisse putat, et hinc Livium notare, hoc anno Kalendas intercalares fuisse 'tertio die post Terminalia:' primum enim diem numerat Terminalia; secundum, diem interpositum; tertium, Kalendas intercalares; quem numerandi morem, ut utriusque termini ratio habeatur, Livio sollemnem fuisse, præsertim posteriori loco ali-

quot exemplis probat. Vide ad XLII. 10. § 5.

Sucerdotes intra eum annum mortui, L. Fluminius. Pontifices duo] Deest nomen sacerdotii, quo præditus erat L. Flaminius. Erat autem augur factus in locum P. Furii Phili a. IↃXXXVIII. Quare *L. Flamininus augur* legendum. *Sigon.* J. F. et Jac. Gronovii ediderunt *L. Flamininus * pontifices duo*, ut aliquid deesse significarent. Postea L. T. Gronovius in Observat. ad Marmoream basim Colossi Tiberiani c. 11. experturus, an Livium asterisco, quo oneratur, levare possit, notat Mstum incomparabilem et unicum Cæsareum legere *In sacerdotes intra eum annum mortuus est L. Flaminius Pontifices, &c.* Hinc emendandum putat, *Inter sacerdotes intra eum annum mortuus est L. Flaminius: Pontifices duo decesserunt.* Nondum tamen ita locum persanatum puto. Verisimile enim videtur, cum Sigonio legendum esse *L. Flamininus*, et indicari *L. Quinctium Flamininum*, qui XXV. 2. augur creatus memoratur: et hinc non tantum excidisse hoc loco vocem *augur*, quam in contextum Sigonius et alii receperunt, sed etiam, ut Crevierius observat, et Dukerus me monuit, nomen ejus, qui in Flaminini locum augur factus est. Livius enim plerumque addit, quinam sacerdotes in mortuorum locum suffecti sint; quod quum hoc ipso loco in suffectis pontificibus observarit, non neglexisse videtur in successore L. Flaminini. Si autem suspicari liceret, successorem hunc fuisse ex Quinctiorum familia Flaminina, ex qua et mortuus erat, similis vocis repetitio caussa esse potuisset, cur unici Msti librarius aliquot voces perperam omiserit: et hinc verisimile fieret, Livium scripsisse *Inter sac. intra eum annum mortuus est L. Flam. augur: ei augures suffecerunt T. Flamininum. Pont. duo decesserunt, &c.* Per *T. Flamininum* autem intelligerem celeberrimi T. Quinctii Flaminini filium, qui munus gladiatorium mortis caussa patris sui dedisse dicitur XLI. 28. et a. IↃCIII. consulatum gessit.

C. Livius Salinator] Hic potest esse *C. Livius*, quem XXVI. 23. non addito cognomine, a. IↃXLII. pontificem factum dixit. *Duk.*

CAP. XII. (XVII.) § 1 *Placuit: priusquam*] Lenius procedet oratio, si legatur *placuit, et priusquam.* Duker. Vide ad IX. 41. § 10.

§ 2 *Priusquam id sors cerneret, in incertum*] Sors 'cernere' dicitur, quum ejus aleæ aliquid permittitur, ut id disceptet; ut eventus sit, quem dijudicaverit. *Turneb.* Advers. XVI. 21. Id est, priusquam sors, tamquam judex, dijudicaret, utra utri consuli provincia obventura esset. Vide Periz. ad Sanctii Minerv. IV. 15. pagg. 769. 776. et Kuster. Diatr. de verbo 'Cerno' § 9. De illo *in incertum* vide Gronov. Observ. I. 25. fine.

§ 4 *Sena millia peditum, trecenti equites*] *CCC. equites* omnes typis descripti usque ad Gruterum, cujus ultima ed. substituit *trecenti equites.* Sanam loquendi rationem non permittere, ut diversi generis numeri hac ratione conjungantur, vidimus ad XXXII. 28. § 11. Notæ igitur numerales erant reddendæ *treceni equites.* Ita mox, 'Id modo finitum, ut duas legiones scriberet, quæ quina millia peditum et ducenos haberent, equites treccnos.' Vide ad XLII. 66. § 5.

§ 6 *Peditum Latinorum major, quam collegæ*] Inducendum τὸ *Peditum.* J. F. Gron. Recte. Consuli enim, cui Italia obveniret, non modo major *peditum*, sed et *equitum* Latinorum numerus decretus est.

§ 7 *Tribunos iis non permissum ut consules facerent*] Corrigo *Trib. mil. non permissum.* Sigon. *Trib. militum non permissum* Sigonii est. Unicum exemplar *Tribunos iis non permissum.* Quod facile fero. Respicit, quod scripserat superiori libro cap. 31. Perinde

est, ac si dixisset 'Tribunos ut consules facerent, non est iis permissum.' *J. F. Gron.* Si hic sensus est, valde, et forsan sine exemplo disjecta sunt verba. Lipsius de Milit. Rom. II. 9. hæc citat e correctione Sigonii, et itidem putat, ad ea respici, quæ XLII. 31. scripta sunt. Sed dubitari potest, an non pronomen *his* tantum ad quatuor illas legiones pertineat, quæ præter duas legiones alterius consulis scribi jussæ sunt; quibus consules videntur præficere voluisse tribunos militum. Confirmat dubitationem locus non dissimilis XLII. 35. e quo simul conjectura fieri potest, has quatuor legiones urbanas fuisse: 'C. Sulpicio Galbæ prætori negotium datum, ut quatuor legiones scriberet urbanas, iisque quatuor tribunos militum legeret, qui præessent, &c. Is exercitus uti paratus esset, quo senatus censuisset.' *Duker.* Optime Dukerus *tribunos iis* exponit tribunos quatuor illis legionibus. Neque aliter Crevierius verba accepit, qui insuper conjecit legendum *Tribunos his*, pro *iis*. Sed ita jam Gronovius an. 1665. et post eum reliqui omnes ediderunt.

§ 9 *Cives Romani libertini ordinis, ex Italia scribi jussi*] Hæc non solum prava distinctione laborare, verum etiam mutila esse, mihi persuadeo. Vix dubitari potest, quin conjungenda sint verba *cives Romani libertini ordinis:* nam socii navales Romani fere ex hoc genere civium legebantur, et præter eos alii sociis imperabantur. Hos 'socios navales libertini ordinis ex Italia' numquam, illos 'socios navales cives Romanos libertini ordinis' sæpe vocat Livius. XL. 18. 'Naves viginti deductæ navalibus sociis civibus Romanis, qui servitutem servissent, complerentur.' XLII. 27. 'Socios navales libertini ordinis in quinque et viginti naves ex civibus Romanis C. Licinius prætor scribere jussus; in quinque et viginti parem numerum Cn. Sicinius sociis imperaret.' Et aliis locis apud Schefferum de Milit. Nav. II. 4. Posterioris generis, id est, sociis imperati, fuerunt, qui hic dicuntur *ex Italia* scribi jussi: nimirum ex sociis maritimis Italiæ, qui usum rei nauticæ habebant, et Romanis etiam naves ex fœdere dare tenebantur. Sed quia, si verba *libertini ordinis* cum præcedentibus conjunguntur, sequentia *ex Italia* sine idoneo sensu sunt, notam numeri sociorum ex Italia scribi jussorum excidisse, et locum signo adposito ita distinguendum ac legendum puto: *cives Romani libertini ordinis, ex Italia* scribi jussi.* Ita expressus fuerit numerus sociorum e civibus Romanis, et ex sociis Italicis, quem his additum fuisse etiam ex eo intelligitur, quod totidem ex Sicilia scribi jussi dicuntur. Qui autem sociorum navalium ex civibus Romanis, qui ex sociis Italicis numerus scribi soleret, adfirmare non possum. Unum de ea re habeo locum XLII. 31. 'Prætorem, &c. Brundisium ad classem ire placuit, utque ibi recognosceret socios navales, &c. et daret operam, ut duæ partes civium Romanorum, tertia sociorum esset.' Sed ex eo solo non confici potest, id semper servatum fuisse. *Duk.*

In Macedoniam, ubicumque classis esset] Id est, quacumque in parte orave Macedoniæ classis esset. Quid ergo, si forte alio loco esset, quod fieri potuit, an tamen in Macedoniam deportandi erant? Hoc non admodum credibile est. Fortassis *in Macedoniam, aut ubicumque classis esset.* Classem sortitus est C. Marcius Figulus cap. 15. Ea autem, quum ad illam venit Marcius, Chalcide erat. XLIV. 1. *Duk.*

§ 10 *Peditum quina millia, trecenti et triginta equites*] Hanc lectionem demum inveni in ed. Francof. 1578. quæ deinde ad omnes posteriores propagata est. Quæ paullo ante præ-

cesserat, Paris. 1573. exhibet *peditum quina millia, treceni et triginta equites.* Omnes autem antiquiores *peditum quina millia, treceni et XXX. equites.* Modo dictum est ad § 4. perperam diversæ potestatis numeros jungi. Si itaque nota numeralis literis exprimenda foret, dici deberet *peditum quina millia, treceni et triceni equites.* Verum quum plures, quam trecentos, equites legioni additos esse non constet, certe alibi triginta supra trecentos memorari non meminerim, locum mendosum esse mihi persuadeo. Forte legendum *peditum quina millia, treceni equites*, vel *et treceni equites*, vel *peditum quina millia duceni, et treceni equites.* Quidnam horum verius sit, sine emendatioris Msti ope dijudicari nequit.

CAP. XIII. (XVIII.) § 1 *Vulgo nunc credant, neque nunciari admodum nulla*] Scribe *credunt, neque nunciari admodum ulla.* J. F. Gron. *Ulla* hic recte legi potest. Vide tamen ad XXI. 22. Adde Yvon. Villiomar. ad Loca Controv. Titii I. 22. et Fabrott. ad Theophil. § 10. Instit. de Susp. Tutor. *Duk.* Dukero adsentior, quum certum sit Latinos more Græcorum duplicem negationem pro simplici usurpasse. Vide ad III. 26. § 5. et Cort. ad Sall. Jug. c. 13. § 5. Clericus et Crevierius Gronovii conjecturam in contextum recepernnt.

§ 2 *Religio tenet, &c. ea pro dignis habere*] *Religio tenet*, sive 'Religio est,' aut 'Religioni est facere' tum dicitur, quum religio sive superstitio impedit ne quid faciamus. Supra v. 13. 'Religioni deinde fuisse, quibus eam opem Dii tulissent, vinciri:' ubi vide alia. Eodem modo 'religiosum est facere' v. 52. 'Ex hostium urbibus Romam ad nos transferri sacra, religiosum fuit:' ubi vide quæ notavi. Pari modo 'religio cepit conandi,' quum superstitio obstat ne quid conemur, XXVIII. 15. 'Quosdam etiam religio ceperit ulterius quidquam eo die conandi.' Usus perpetuus et constans hujus locutionis docet, locum hunc corruptum esse. Quid enim, an Livius quotannis prodigia retulit, quia tenuit religio ea *pro dignis* habere, quæ in annales referret, id est, quia superstitio impediebat ne pro dignis haberet? Immo contra, quia prodigia, quæ majores susceperant, non audebat *pro indignis* habere, quæ in annales referret. Recte igitur Crevierius monuit, sibi videri *indignis*, pro *dignis*, legendum esse. Ceterum si idem Crevier. observasset, in indice erratorum ed. Gronovianæ an. 1679. moneri, operarum incuria *sit animus* pro *fit* datum esse, ejus lectionis in notis posterioribus mentionem non fecisset.

§ 3 *Bovem feminam locutam publice ali*] Hoc etiam alias, eodem prodigio nunciato, factum fuerat ex responso aruspicum XXXV. 21. Adde XLI. 13. Sed, quia hoc nondum editum erat, quo tempore Anagnini prodigium illud Romam nunciabant, id, quod dicunt bovem publice ali, aut ita intelligendum est, eam interim, dum resciscerent, quid aruspices jussuri essent, publice apud se ali, aut importune hoc loco positum videri potest. *Duk.*

Cœli ardentis species adfulserat] Malim *effulserat.* Lib. XLI. c. 22. 'Tres simul soles effulserunt.' *J. F. Gronov. Effulserat* probat etiam Burm. ad Val. Flacc. VI. 27. ubi docet, verbum hoc de illis usurpari quæ subito fulgent. Supra XXII. 1. 'Faleriis cœlum findi velut magno hiatu visum, quaque patuerit, ingens lumen effulsisse. XXVIII. 15. 'Qualis' (sol) 'inter graves imbre nubes effulget.'

Imbri lapidavit] Mire dictum, pro *pluit imbre lapideo*, quod est XXX. 38. 'Lapidens imber,' 'imber saxeus,' 'imber lapidum' etiam apud alios leguntur: 'imber carnis' Liv. III. 10. *Duk.*

§ 4 *Cumis in arce Apollo triduum ac*

tres noctes lacrimavit] Verum est, ut Hearnius ad hunc locum notat, Julium Obseq. de Prodig. c. 87. *quatriduum* absque mentione noctium habere, quod idem Hearnius ad Obseq. etiam notat; verum vir doctus ex nominibus consulum, quæ ad initium capitis illius adscripta sunt, videre potuit, Livium et Obsequentem non de eodem prodigio egisse.

§ 5 *In æde Primigenæ Fortunæ, quæ in colle est*] Sic et Frobenius: sed scribendum *Primigeniæ*, ut habent lapides antiqui, et ipse Livius alibi. *J. F. Gronov.* XXIX. 36. 'Principio pugnæ ædem Fortunæ Primigeniæ vovit.' XXXIV. 53. 'Ædem Fortunæ Primigeniæ in colle Quirinali dedicavit Q. Marcius Ralla.' Unde constat, *in colle* hoc loco intelligendum de colle Quirinali. Et quidem additur, *quæ est in colle*, ut distinguatur ab alia ejusdem Fortunæ Primigeniæ æde, quam Servius rex in Capitolio construxit. Plutarch. de Fortun. Rom. p. 322. Ἱδρύσατο δ' οὖν Σέρβιος Τύλλιος Τύχης ἱερὸν ἐν Καπιτωλίῳ, τὸ τῆς Πριμιγενείας λεγουμένης. Ejusdem meminit idem Plutarch. in Quæst. Rom. p. 281. Mox *pluvisse* primæ edd. pro quo Curio dedit *pluisse*. Vide ad I. 31. § 1.

§ 6 *Palmam enatam inpluvio suo*] Lege *in impluvio*. J. F. Gron. Supra XXXII. 1. 'In Herculis æde capillum enatum.' Eodem cap. 'Scriptum erat, laurum in puppi navis longæ enatam.' Paullo ante hoc cap. 'Palmam in area enatam.' Facile autem præpositio excidere potuit ob primam syllabam dictionis sequentis. Vide ad VIII. 33. § 6.

Fregellis in domo L. Atrei] Legendum conjicio *L. Atrii*. Nam 'Atreus' inter nomina Romana non notavi. At 'C. Atrius Umber' obcurrit XXVIII. 24. Similiter et sibi legendum videri, Dukerus monuit.

§ 7 *Consules sacrificarent, et addiderunt, uti supplicatio fieret*] Locus haud dubie mendosus, quem sic restituendum putamus: *Publ. prod. causa libris decemviri aditis, quadr. maj. host. quibus Diis consules sacrificarent, ediderunt, et, uti suppl. fieret.* Hæc restitutio confirmatur fere, quot locis negotii similis fit mentio. Lib. XXXVI. c. 37. 'Eorum prodigiorum causa libros Sibyllinos ex SC. decemviri quum adissent, renunciatum, &c. et unum diem supplicatio fieret; coronati supplicarent, et consul P. Cornelius, quibus Diis quibusque hostiis edidissent decemviri, sacrificaret.' XXXVII. 3. 'Supplicatio quoque earum religionum causa fuit; quibus Diis, decemviri ex libris, ut fieret, ediderunt.' XL. 45. 'Ob ea decemviri jussi adire libros edidere, quibus Diis et quot hostiis sacrificaretur: et ob fulminibus complura loca deformata ad ædem Jovis ut supplicatio diem unum esset.' XLI. 13. 'Syracusanumque prodigium expiatum, editis ab aruspicibus Diis, quibus supplicaretur.' XLII. 2. 'Ob hæc prodigia libri fatales inspecti, editumque ab decemviris est, et quibus Diis quibusque hostiis sacrificaretur, et ut supplicatio prodigiis expiandis esset.' *J. F. Gronov.* Clericus, professus se contextum Livii ad mentem Gronovii emendaturum, edidit *libris a decemviris aditis, quadr. maj. host., quibus Diis consules sacrificarent, ediderunt, et uti suppl. fieret.* Ex qua lectione commodus sensus effici nequit. Doujatius in referenda Gronovii emendatione omisit verbum *ediderunt*. Crevicrius dubitari non posse fatetur, quin Livius scripserit *ediderunt*. Cetera vero, etsi haud dubie mentem Livii exprimunt, nec possunt longe abire ab ejus scriptura, habere tamen putat aliquid densius quodammodo et quasi confertius, quam solet Livius. Quid igitur? si, reliqua emendatione Gronovii servata, in prioribus tantum verbis legamus *libri a decemviris aditi; qui qua-*

draginta; ita pressius inhærebimus vulgatæ lectioni in qua Gronov. *libri a decemviris aditi* mutat in *libris decemviri aditis;* ego tantum post illa verba addo pronomen *qui,* quod facile elidi potuit a seq. vocis syllaba initiali. In ultima parte verborum adsentior Gronovio, et *ediderunt* lego pro *addiderunt.* Id autem proprium in hac re verbum esse, vidimus ad XXI. 62. § 7. 'Edere' etiam et 'Addere' interdum in Mss. commutantur. Vide Burmann. ad Phædr. I. 14. 13.

Uti decemviri præierunt] Obsecrationem a populo duumviris sacrorum 'præeuntibus' factam scribit IV. 21. et populum, decemviro 'verba præeunte,' votum concepisse XLI. 21. Sed ita 'præire' hic non potest accipi. Malim *præceperunt,* pro *præierunt.* Nam decemviri dicuntur 'imperare' et 'jubere,' quæ res divinæ prodigiorum expiandorum causa faciendæ essent, XXXI. 12. et XXXVIII. 26. et aruspices de prodigiis consulti 'jubere' XXXV. 21. XXXVI. 37. 'Præire' pro 'præcipere' nusquam alibi in Livio legi puto. Quod autem e Plinio Epist. X. 54. quidam afferunt, 'Te rogo, ut mihi præire digneris, quid me putes observare debere:' id in recentioribus edd. quoque est *mihi præcipere.* Duk.

CAP. XIV. (XIX.) § 1 *P. Mucius Scævola, C. Junius Brutus*] Scribe *M. Junius Brutus.* Qui enim censuram petebant hoc tempore, consulares erant. Consul autem fuit *M. Junius Brutus,* non *Caius,* ex consulatu ejus Capitolino et Cassiodoro. *Sigon.*

Ti. Sempronius Gracchus] *T. Sempronius* ed. princeps, pro quo Froben. a. 1535. dedit *Ti. Sempronius;* et ita vocatur in Fastis Capit. ad annum IↃLXXXIV. ubi censura ejus refertur. Vide ad XLI. 8. § 1.

§ 2 *Quod et juniores*] Superest τὸ *et,* aut plura desunt. *J. F. Gron.* Jac. Perizon. in margine Livii vulgatum adversus Gronovium tuetur, et existimat *et* hic poni pro 'etiam.' Nimirum biennio ante, quo tempore 'delectus consules multo intentiorem, quam alias, curam habebant, Licinius veteres quoque scribebat milites centurionesque: et multi voluntate nomina dabant, quia locupletes videbant, qui priore Macedonico bello, aut adversus Antiochum in Asia stipendia fecerant,' teste Livio XLII. 32. nunc vero tantopere militum animi mutarant, ut non modo seniores, sed *et,* id est 'etiam,' juniores non responderent. Nihil notius est, quam hæc voculæ *et* significatio; et tamen sæpe accidit, ut ad eam non adtendentes viri docti ex locis ceteroquin facillimis se non expedirent. Vide ad V. 26. § 10. et XXIII. 42. § 13. Ita apud Ovid. Her. XX. 181. 'Nec bove mactato cœlestia numina gaudent, Sed, quæ præstanda est et sine teste, fide:' ubi frustra Francius conjecit *vel sine teste.* Notat hunc ejus particulæ usum Burmann. ad Suet. Aug. c. 14. Donjatius etiam recte vidit voculam *et* eo sensu hic capi debere.

§ 3 *C. Sulpicius et M. Claudius tribuni plebis*] Non invenies in Livio ullum tribunum plebis e gente Sulpicia, quæ adhuc integra erat inter patricias: immo neque in omni historia Romana ante Marii et Sullæ tempora, quando P. Sulpicius Rufus seditiosus ille tribunus plebis fuit. Pighius tamen in Annalibus suis ex hoc loco duos hos, non tantum tribunos, sed et quæstores et ædiles facit, ac cæteris ornat honorum titulis, Rufumque et Flamininum, si Diis placet, cognominat. Verum ego illos confidenter ex historia Romana exsulare jubeo, nullosque eo nomine hoc tempore fuisse tribunos plebis affirmo. Nempe erant hi C. Sulpicius Gallus, M. Claudius Marcellus prætores hoc anno facti supra c. 11. Hi plebis causam egerunt contra consules, et, quia ipsi prætores erant, receperunt, præ-

tores vel communiter omnes, vel se solos, si ita senatui videretur, delectum perfecturos esse; quapropter etiam his ipsis C. Sulpicio, M. Claudio non sine suggillatione consulum ab senatu mandata est ea cura. Itaque ait Livius c. 15. 'Quatuor a C. Sulpicio prætore scriptæ legiones sunt.' Et deinde, 'Ut C. Sulpicius, M. Claudius prætores ex his, quas scripsissent, legionibus, quas videretur, consuli darent.' Eodem quoque modo hic restituendum *C. Sulpicius, M. Claudius prætores plebis causam egerunt.* Scripta haud dubie fuit vox *prætores* per duas literas *PR.* unde librarii pro solita oscitantia, maxime quia sequebatur continue *plebis,* fecerunt *TR.* h. e. tribuni. *Jac. Perizon.*

Neminem iuvitum militem ab iis fieri] Monebat me vir doctus scribendum *neminem, nisi invitum.* Id mihi secus videtur. Nam ambitiosorum est fugere offensiones, eoque neminem cogere, quod jure possis. Servius ad Virg. Æn. II. 81. 'Palamedes, quum delectum militum per Græciam ageret, simulantem insaniam Ulyssem duxit invitum. Quum enim ille junctis dissimilis naturæ animalibus salem sereret, filium ei Palamedes opposuit. Quo viso Ulysses aratra suspendit, et ad bellum ductus habuit justam causam doloris.' Hanc illi si contempsissent, et severitate, qua Man. Curius bello Pyrrhi, usi essent, facilis fuisset delectus. *J. F. Gron.*

§ 5 *Magna Patrum non sine sugillatione consulum*] Deest huic sententiæ vox una; ut, *magna Patrum consensione.* Sigon. Unica litera *g sugillatione,* non *suggillatione,* ut vulgo fit, scribendum monuit Gebhard. ad Livii IV. 35. § 10. Vide quæ ibi notantur.

Legem censui censendo dicturos esse] Legem *censui censendo* dicere, pro censui agendo æstimandisque civium fortunis et facultatibus, veteri dicendi formula hic usurpavit Livius. Cic. pro Flacc. c. 32. 'Illud quæro, sintne ista prædia censui censendo.' *Turneb.* Advers. XVI. 21. Vide Græv. ad Cic. d. loc. De verbo 'adjurare,' quod sequitur, vide Nic. Heins. ad Ovid. Her. XX. 159.

§ 6 *Tu minor annis sex et quadraginta es*] Dodwell. in Prælect. Camden. p. 266. omnino scribendum dicit *quinque et quadraginta.* Non magis hic ita, quam in Polybio, qui VI. 17. dicit, civibus Romanis necessario explenda esse stipendia ἐν τοῖς τετταράκοντα καὶ ἓξ ἔτεσι, pro ἓξ, πέντε legendum esse credo. Seniores non qui infra, sed qui 'supra quadragesimum sextum' annum essent, appellatos fuisse, auctor est Tubero apud Gellium X. 28. *Duk.*

Ad delectum prodito] Considerandum puto, an legendum sit *prodibis.* Ita enim concipi solent hæ formulæ jurisjurandi. c. 15. 'Tu in provinciam Macedoniam redibis.' Petron. c. 109. 'Ut tu, Tryphæna, neque injuriam tibi factam a Gitone quereris.' Et, 'Tu Encolpium nec verbo contumelioso insequeris.' *Duk.*

Quotiescumque delectus erit, quem hic censores magistratum habebunt] Voces *quem hic* mendosæ sunt: mihi reponendum pro iis videtur *quicumque.* Erravit librarius, quia scriptum legit *quic.* et in *quem hic* mutavit. Respondent autem hæc inter se *quotiescunque* et *quicunque.* Porro autem *in delectum* lego; ut paulo ante 'ad delectum prodito.' *Sigon.* Locus est mendosissimus, ut videtur, sed qui aliquo modo restitui possit, si legamus *et, quotiescunque delectus erit, quum hi censores mag. habebunt.* Ursin. Hæc lectio *quicumque censores* ab Sigonio est, quam vel ideo repudiamus, quod credibile non est, censores de bello, quod in manu erat, tam male ominatos, ut proximis quoque censoribus, et pluribus deinceps eum magistratum gerentibus, reipublicæ parem necessitatem fore delectus acerrime habendi animis præciperent. Vetus lectio erat *quem hic censores.* Ita sci-

licet reddiderunt librarii vel editores, quod fuit olim, *quem his censs.* hoc est, *et, quot. delectus erit, quem his censoribus mag.'habebunt, si miles factus non eris, in delectum prodibis.* Refertur ergo τὸ *quem* ad *delectum:* et sic hi censores tempus sui magistratus non egrediuntur. Sic omnino scripsit Livius. Fulvius, *quum hi censores magistratum habebunt.* Saltem *dum* scripsisset. Quod diximus, verum est. *J. F. Gron.* Doujatius se non inprobare testatur *quem hi censores magistratum habebunt:* verum hæc verba commodum sensum efficere nequeunt. Quum tamen ipse ea exponat, *quamdiu ipsi censores essent*, operas aberrasse, eumque legere voluisse puto, *quum hi censores magistratum habebunt;* quomodo præter Ursinum emendat etiam Latinius. Sed potius Gronovio adhæreo, qui inde locum corruptum putat, quod olim per epitomen scriptum fuerit *his censs.* Vide ad x. 10. § 2. Optime autem et Livio familiarissima locutione 'habere delectum' poni pro milites legere, conscribere, non opus est, ut multis exemplis probem, quum ea passim sponte obcurrant. Utrum vero cum Sigonio legas *in delectum*, an, ut vulgo editur, *in delectu*, nihil interesse videtur. Ab unici igitur codicis scriptura non discedo.

§ 7 *Per ambitionem imperatorum ab exercitu abesse*] Imperium in Macedonia hoc anno obtinebant A. Hostilius Mancinus consul, qui exercitui terrestri, et L. Hortensius prætor, qui classi et oræ maritimæ præerant. Verum, quum legati, a senatu in Macedoniam missi, inde retulerint, 'exercitum consulis infrequentem commeatibus vulgo datis per ambitionem esse,' copiarum vero prætoris non meminerint, verisimile videtur, hic legendum esse *per ambitionem imperatoris;* unde etiam addit *ab exercitu*, non *ab exercitibus*, abesse. Forte hic etiam per compendium scriptum fuerat *imp.* in quo exponendo librarii errarunt. Vide ad x. 10. § 2.

P. Ælio, C. Popillio consulibus] Respicit ad ea quæ XLII. 17. de apparatu belli Macedonici scripsit. *Duk.*

§ 8 *Qui in patris aut avi potestate essent*] Jusjurandum, quod præter commune omnium civium jusjurandum præstari volebant censores, ad eos tantum pertinebat, qui ita censebantur, ut eorum censui censendo lex diceretur, id est qui patres familias essent. Quum autem in patris aut avi potestate erant, ipsi ita non censerentur, eorum nomina ad se edi jusserunt, ut hos quoque, æque atque eos, qui censi erant, in provinciam redire cogerent. *Duk.*

Ante emerita stipendia gratiosa missio] 'Gratiosa missio,' præter causariam, et ignominiosam, et honestam confectis stipendiis, est, quæ per ambitionem et gratiam impetrata est. *Turneb.* Advers. XVI. 21. De missionibus vide Lips. de Milit. Rom. v. 19. de gratiosa missione ibidem, et Salmas. ad Jus Attic. et Rom. c. 21. 423. *Duk.*

CAP. XV. (XX.) § 3 *Cn. Servilio Italia*] Ita recte Sigonius edidit, quum priores haberent *Q. Servilio.* Vide ad c. 11. § 6.

§ 5 *Indigne patiente prætorum arbitrio consulem subjectum*] Illud *patiente* nullo modo cohæret cæteræ orationi. Scribe *Indigne patiens prætorum arbitrio cons. subj.* Ante τὸ *Indigne* intelligendum vel relativum *is*, aut *ille;* vel substantivum *consul*, aut *Cn. Servilius Cæpio.* De hac ellipsi jam sæpius egimus. Non possum, vel inprimis ad confirmandam scripturam veterem, quam attigimus XXXVII. 20. non addere insigne exemplum ex XXV. 35. quod imperitis hujus rei non potest non esse obscurissimum. 'Et inde una nocte ignaris hostibus, et ob id quietis, aliquantum emensus est iter. Luce, ut senserunt profectos hostes, præmissis Numidis, quam poterant maxime citato agmine se-

qui cœperunt: ante noctem adsecuti Numidæ nunc ab tergo, nunc in latera incursantes. Consistere cœperunt ac tutari agmen, quantum possent.' Hic *emensus est* dicitur de Cn. Scipione: *senserunt* et *cœperunt* de Pœnis. Dein iterum *cœperunt* de Romanis: quum tamen nusquam compareant nominativi: sed placuit auctori sic attentum lectorem suum facere. Fortasse tamen malis, *Indigne patiens prætorum arbitrio consul se subjectum.* J. F. Gron. Doujatius minus necessariam putat Gronovii conjecturam: *patiente* enim hic absolute sumi, et velut sequelam esse superioris sive commatis, sive periodi, ubi est *Cæpione deinde referente.* Verum firmo stomacho esse debet, qui concoquere potest hoc genus loquendi, 'Cæpione indigne patiente Cæpio stans postulavit.' Probo priorem Gronovii conjecturam, *Indigne patiens prætorum arbitrio consulem subjectum:* altera *consul se subjectum* minus placet. Ita enim pleraque vis et ἐνεργεία, quæ est in obpositione vocum *prætorum* et *consulem* periret. Cæpio indigne patiebatur, non tam se, quam se consulem, prætorum arbitrio subjectum esse.

Prætores consuli in eligendo arbitrium fecerunt] Tuto corrige *consulis.* Sic XXVII. 8. restituimus, 'Senatus populi potestatem fecit:' ubi vulgo erat *populo.* Lib. XLII. c. 31. 'Non tribuni eo anno suffragiis crearentur, sed consulum prætorumque in eis faciendis judicium arbitriumque esset.' *J. F. Gron.* XXXVII. 52. 'Munificentiam eorum in se fratresque suos, ipsorum arbitrii debere esse.' Nepos in Conon. c. 4. 'Id arbitrium Conon negavit sui esse consilii, sed ipsius, qui suos optime nosse deberet.' Doujatius vulgatum mavult. Sed vide ad XXVII. 8. § 3.

§ 7 *Milites, &c. in provinciam cogebant*] Vide ad XXXII. 26. § 3.

Caussas stipendiis missorum cognoscebant] Videtur excidisse *emeritis.* J. F. Gron. Sed non erat, cur horum caussas cognoscerent: nam omnes, qui emeritis stipendiis missi erant, justam causam missionis habebant. Itaque credo hoc intelligendum esse de caussis eorum, qui nondum confectis stipendiis missi erant, et præcipue, quorum missio iis gratiosa videbatur, c. 14. 'mitti stipendiis' tamen non valde usitatum est, nec adhuc usquam alibi id inveni, quam in Valerio Probo Ernstii, in quo *st. mis.* exponitur *stipendio missus.* Duker. Doujatius vulgatum defendit, et 'stipendia' hic poni putat pro militia, 'stipendiis missos' pro a militia dimissos. Gronovii vero emendatio ipsi displicet, quod, si omnes 'emeritis stipendiis missi' essent, non potuisset non missio eorum justa videri, nec opus fuisset 'caussæ cognitione.' Verum oportuerat, ut locutionem 'missus stipendiis' eo sensu sumi exemplis docuisset: at Gronovii conjecturam *stipendiis emeritis missorum* expono, qui missi erant hoc prætextu, quasi forent emeritis stipendiis. Id itaque utrum verum, nihilque gratiæ datum esset, censores cognoscebant. Crevierius duas voces excidisse, ac legendum conjecit *caussas stipendiis nondum emeritis missorum cognoscebant.*

§ 8 *Ita jusjurandum adigebant*] Locutionem hanc inlustrat Doujatius loco Cincii apud Gell. XVI. 4. 'Jusjurandum eos tribunus militaris adigebat in verba hæc.' Adde Gell. IV. 20. 'Censor adigebat de uxoribus solemne jusjurandum:' ubi vide Gronov. et Davis. ad Cæs. B. Gall. VII. 67. Dixerunt etiam 'adigere ad jusjurandum,' et 'adigere jurejurando.' Vide Davis. loc. laud. et Cortium ad Sallust. Catil. c. 22.

Quod sine dolo malo facere poteris] Nota interrogationis addenda est. *Sigon.*

CAP. XVI. (XXI.) § 2 *In ea quum equestrem ordinem obfendissent*] Ita er-

rore operarum Gronovius 1665. edidit; quod, licet nihil sit quo *ea* referri possit, tamen omnes posteriores servarunt usque ad Crevierium, qui recte priorum editionum lectionem *in ea re* restituit.

§ 3 *Tribunum pl. Rutilium*] Ego *tribunum pl. P. Rutilium.* Sic enim etiam lib. sequenti c. 16. vocatur. *Sigon.*

§ 4 *Clientem libertinum parietem, &c. demoliri jusserunt*] Pronomen deesse videtur, et fuisse *Clientem ejus libertinum;* vel *Hujus clientem libertinum.* J. F. Gronov. Pronomine opus non esse, existimat Doujatius: neminem enim non videre, Rutilii clientem indicari. Quia tamen nihil præcessit, unde id certo colligi possit, Gronovio pronomen deesse censenti adsentior. Et ita etiam Crevierius. Præterea *jusserant* omnes ante Curionem edd. quod postea quidem Sigonius loco restituit; sed nemo ipsum audire dignatus est ante Crevierium, qui nuper recepit.

§ 5 *Adpellati a privato tribuni, quum præter Rutilium*] Ita primus distinxit Vascos. Sed recte maximam interpunctionem post *tribuni* admiserunt priores typis descripti, quos Crevier. secutus est.

§ 6 *Hic contentione orta*] Hanc lectionem demum in ultima Gruteri ed. inveni; quum omnes priores *Hinc* legant. Errorem Crevierius deprehendit, et priscam lectionem recte Livio reddidit.

§ 8 *Diem ad ejus rogationem*] Cujus *ejus?* Non potest aliter accipi, quam *ejus rogationis.* Sed omnino insolens est, diem dixit 'ad rogationem rogationis.' Tolerabilius esset *diem ad eam dixit*, nempe perferendam vel jubendam. Sed hoc quoque fortassis sine exemplo est. *Duk.*

§ 9 *Avocatam a se concionem tribunus questus*] 'Avocare concionem' est concionem a magistratu, qui eam advocavit, abducere: quod, ut apud Gellium est XIII. 14. jus erat aliquibus magistratibus facere: sed a tribuno avocare, ut ex hoc loco Livii auguramur, nefas. *Turneb.* Advers. XVI. 21.

Postero die ingentes tumultus ciere] Videtur studiosæ elegantiæ. Nisi tamen scripsit Livius, *Postremo die, ing. tum. ciens, Ti. Gracchi primum bona cons., quod, &c. coëgisset: C. Claudio diem dixit.* J. F. Gronov. Mihi nihil mutandum videtur. Licet vero reliqua τοῦ πάνυ emendatio probanda foret, nondum tamen caussam viderem, cur pro *Postero die* malnerit *Postremo.*

§ 11 *Et utrique censori perduellionem se judicare*] Tribunus non tantum mulctam irrogat, sed etiam crimen judicat, cum quem de crimine condemnat: qua de re apud populum post certabatur ex provocatione. Proinde Cicero scripsit de Legib. lib. III. cap. 3. 'Cum magistratus irrogassit, judicassitve.' *Turneb.* Advers. XVI. 21. Gronovius ad XXIII. 14. § 3. ambigit sitne hic et alibi restituendum *perduellionis se judicare.*

§ 12 *Quo minus primo quoque tempore*] Hæc lectio per recentiores edd. omnes propagata est ex Gronoviana an. 1665. Priores quas vidi habent *qui minus:* quod Livio reddidi. Vide ad XXVIII. 43. § 18.

§ 13 *Signatis tabellis publicis, clausoque tabulario*] 'Tabularium' locus erat Romæ, refertus omnibus instrumentis, tabulis, literisque publicis, in quibus omnia pascua, prædia, vectigalia, portoria, civitates, redemtionesque publicanorum perscripta erant. Erat autem in atrio Libertatis. De eo Maro Georg. II. 502. sic scripsit: 'Insanumque forum et populi tabularia vidit.' *Turneb.* Advers. XVI. 21. Vide Casaub. ad Suet. Aug. c. 29.

Dimissis servis publicis] Qui in publico tabulario, id est, loco, in quo publicæ scripturæ custodiebantur, inserviebant tabularum obsignationi, 'tabularios' dictos in Ammiani diluci-

dationibus ad l. XXVIII. docebimus; hos vero servos publicos fuisse, patet ex l. ult. C. de Serv. Reip. et Capitolinus in Gordianis cap. 13. tabularios 'servos publicos' appellat: 'Non scribæ, non servi publici, non censuales illis actibus interessent.' Quod etiam ex hoc Livii loco facile confirmari potest. Postea vero Arcadii et Honorii constitutione sancitum est, ut nulli deinceps ad tabularii officium pateret aditus, qui obnoxius esset servituti. Hi autem huic conditioni erant addicti et mancipati, ut non possent ad aliam aspirare militiam et dignitatem, quod patet ex l. 11. C. Qui potior. in pign. et l. 3. 5. 7. 8. C. Th. de Num. Act. His tamen adversari videtur Taciti locus Ann. XIV. 40. ubi de Balbo prætorio, sene orbo et divite, cujus propinquus Valerius Fabianus subdit testamentum, accitis Vicio Rufino et Terentio Latino, equitibus Romanis, et aliis minus illustribus, qui testamenti tabulas obsignarent. Taciti hæc sunt verba: 'Igitur Fabianus tabulariis, quos memoravi, et aliis minus illustribus obsignat.' Si itaque Vicium et Terentium equites et alios minus illustres 'tabularios' nominat, non ergo veritati consentaneum, quod diximus cum Livio, hosce fuisse servos, seu generis servilis. Facile diluitur difficultas, si a Corneliano textu mendam auferamus, et literam genuinam legendam subdamus: namque postrema ed. præsertim a Lipsio et Vertranio recepta, ita habet: *Igitur Fabianus tabulas iis, quos memoravi, &c.* sicque patet Tacitum locutum non de tabulariis publicis, sed de testibus testamentum obsignare solitis, qui septem erant antiquitus, quemadmodum et hoc tempore observatur: l. 1. C. de Testam. et Imperator. § 1. Instit. de Testam. Ordin. ad quod spectat illud Cicer. in Verr. I. 45. 'Tabulæ testamenti obsignatæ non minus multis signis, quam e lege oporteat.' Nos vero obsignatores nobiles deligi solitos colligimus ex Cic. pro Quinct. c. 6. 'Testificantur isti, P. Quinctium non stetisse, et se stetisse. Tabulæ maximæ signis hominum nobilium consignantur:' et ad Attic. VII. 2. 'Curii testamentum Ciceronum signis obsignatum.' *M. Donat.* Eadem fere habet Bosius in Cicer. ad Att. XII. 21. Sed recte accipi potest de servis publicis, qui, quemadmodum aliis magistratibus, ita etiam censoribus, non solum ad hanc rem, quæ forsan non tam veteris instituti est, verum etiam ad alia, eaque varia, ministeria apparebant. Vide Sigon. de Antiq. Jur. Civ. Rom. II. 15. et Lips. Elect. I. 22. *Duk.*

§ 14 *Quum ex duodecim centuriis equitum*] Quare *duodecim* potius, quam *octodecim?* quot scilicet fecerat Servius Tullius. *J. F. Gron.* Et ita etiam Grnchius legendum censuit de Comit. Rom. I. 4. p. 602. Thes. Antiq. Rom. tom. I. Nec aliter citat Sigonius de Judic. III. 15. *Duk.* Primæ edd. vulgo per notas numerales scribunt, *quum ex XII. centuriis equitum VIII. censorem condemnassent.* Octavius Pantagathus, notante A. Augustino apud Ursin. ad Liv. I. 43. § 12. malebat *quum XIIX. centuriæ equitum censorem condemnassent.* Jac. Perizon. ad oram Livianam scribendum conjecit, *quum ex octodecim centuriis equitum duodecim censorem condemnassent.* Verisimilius puto Livium scripsisse, *quum ex duodeviginti centuriis equitum tredecim censorem condemnassent;* olim enim per notas exaratum fuisse *quum ex XIIX. centuriis equitum XIII. censorem condemnassent:* ex quo parva mutatione effici potuit, quod vulgo nunc editur.

Principes civitatis] Pro his verbis Sigon. de Antiq. Jur. Civ. Rom. II. 3. et P. Faber, Semestr. II. 10. non longe a principio laudarunt *equites.* Duk. Ita memoriæ nimium confisi laudarunt contra mentem Livii; qui, si equites indicasset, 'principes ju-

ventutis' dixisset. Vide ad II. 20. § 11. At per 'principes civitatis' intelligit senatores, aut etiam nobilissimos ferme ordinis senatorii. Vide ad XXXV. 34. § 3.

§ 15 *Graccho non esse conceptis verbis juravit*] Distinguenda verba ita, ut iutelligamus, plebe acclamante periculum Graccho non esse, Gracchum conceptis verbis jurasse. Ita enim factum esse, tradunt etiam cæteri. *Sigon.*

CAP. XVII. (XXII.) § 1 *Postulantibus Aquileiensium legatis, ut numerum colonorum augeret*] Perspicue legendum est, *postul. a senatu Aquil. legatis.* Nam sequitur *augeret*, et *ex S. C. scriptæ.* Sigon. Forte *numerus colonorum augeretur.* J. F. Gron. Jac. Perizon. ad Valer. Max. II. 2. 1. nihil aliud mutat, nisi quod pro *augeret* legendum censeat *augerent;* quod refert ad morem Livii, de quo egi ad XXXIV. 56. § 11. Hæc, ut et Gronovii conjectura propius ad vulgatam lectionem accedunt, quam Sigoniana.

Mille et quingentæ familiæ ex senatusconsulto scriptæ] Certus videtur in coloniis fuisse familiarum numerus, cui injussu senatus adjicere non licebat. Tacitus Hist. I. 78. 'Emeritensibus familiarum adjectiones:' quem in sensum esse Taciti verba accipienda, quæ tamen nonnullos in errorem induxerunt, ostendit hic Livius. Sic etiam 'adjectione locorum' in quadam inscriptione apud Gruter. CCXLVI. 8. legitur: TRIBVS. XXXV. QVOD. LIBERALITATE. OPTIMI. PRINCIPIS. COMMODA. EARVM. LOCORVM. ADIECTIONE. AMPLIATA. SINT. *Turneb.* Advers. XVI. 21. Nihil hic reconditæ antiquitatis latet. Simplex et apertus est sensus verborum, Aquileienses petiisse, ut sibi numerus colonorum augeretur; nec quidquam præterea in illis viderunt Cujacius Observ. XVIII. 21. et Lipsius, aliique interpretes Taciti ad Hist. I. 78. Priore anno questi fuerant, coloniam suam novam et infirmam esse, et peticrant, ut senatus curæ haberet, quomodo ea muniretur c. 1. Id nunc senatus præstitit, et numerum colonorum mille et quingentis familiis auxit. Crebra est in Livio mentio numeri colonorum propter infrequentiam coloniarum ex senatusconsulto suppleti. Vide II. 21. IV. 11. XXXI. 49. XXXII. 11. XXXIII. 24. I. XXXVII. capp. 46. 47. Eorum numerum, haud secus ac quum novæ coloniæ deducebantur, pro modo agrorum majorem minoremve finiebat senatus; cui injussu illius nec adjici, nec demi quidquam poterat. *Duk.*

§ 2 *C. Popillius et Cn. Octavius legati, qui in Græciam*] Eorum gesta latius vide apud Polyb. in Exc. Legat. num. LXXIV.

§ 3 *Hoc fiduciam in posterum quoque præbuerat*] A. Perizon. ad marginem Livii monuit videri sibi legendum esse *præbuit.* Mox *oneribusque inpensisque* ed. princeps. Sed copulam *que* priori loco jam omisit ed. Frob. a. 1535. quam restitui.

§ 4 *Achaico concilio Argis agitato*] Scribendum ex Polybio *Ægii*, non *Argis:* nam sic est in Fragm. LXXIV. Διὸ συναχθείσης αὐτοῖς τῆς βουλῆς εἰς Αἴγιον. Et ipse Livius XXXV. 48. 'C. Quinctio Ægii datum est concilium.' *Ursin.* Similiter Ursinus emendandum censuit ad Polyb. locum laud. Ægii habitum Achaicum concilium memorat etiam Liv. XXVIII. 7. et XXXVI. 35. At de emendatione hac dubitare videtur Jac. Perizonius, ad marginem Livii adscribens, supra narrari lib. XXXVIII. 30. Philopœmenem aliosque id mutare, atque obtinere conatos esse, ne semper Ægii concilium haberetur. Quamvis autem Livius l. laud. tradat Ægium a principio Achaici concilii semper conventus gentis indictos esse, supersunt tamen loca, unde constat conventus illos alio ante ea tempora indictos esse. Nam Argis habetur XXXI. 25. Sicy-

one XXXII. 19. Vel itaque Polybius ex Livio, vel, quod Ursinus voluit, Livius ex Polybio emendandus est: quod mihi etiam potius placet. Verisimilius enim est, ex nomine urbis minus notæ 'Ægii' apud Livium notiorem urbem 'Argos,' quam contra apud Polybium, datam esse. Forte etiam pro *agitato* legendum *coacto*, vel simile. Nam 'agitare concilium' apud Livium me legere non memini.

Egregia spe futuri status fidissima gente relictu] Muretus *fidissimæ genti.* Sed et alterum habet, quo placeat. *J. F. Gron.* Mureti conjecturam Clericus in contextum recepit, ita Gronovium recte emendasse testatus. Eam sibi etiam placere, in margine Livii monuit Jac. Perizonius, vel legebat *egregia spe futuri status et fidissima gente relicta.* Ego tamen potius cum Gronovio puto, vulgatum habere quo placeat; et hinc nihil mutandum esse. Legati Romanorum gentem Achæornm fidissimam reliquerunt egregia spe futuri status. Quid in hac locutione culpandum sit, non video. 'Gens relicta egregia spe,' pro in egregia spe, ut Crevierius voluit, eodem modo dictum est, quo 'esse eodem statu;' vide ad III. 68. § 3. Mox § seq. *criminum* est criminationum. Vide ad VI. 14. § 11. et c. 15. § 7.

§ 7 *Tyrrei concilium legatis Acarnanes dederunt*] Lege *Thyrii.* Stephanus, Θύριον πόλις Ἀκαρνανίας. *Sigon.* Supra ad XXXVIII. 9. § 2. diximus, *Thurreo,* sive *Thyrreo* ibi scribendum esse, non *Purreo;* quæ lectio hic quoque reponenda est, ut *Thurrei,* sive *Thyrrei* legamus, non *Purrei.* Nam Polybius in Fragm. LXXV. habet, Κατὰ τὴν Ἀκαρνανίαν συναχθείσης τῆς ἐκκλησίας εἰς Θούριον. *Ursin. Typri* ed. princeps. *Tyrrei* Frob. an. 1535. *Thyrii,* quod Sigonius voluit, D. Heinsii Elzeviriana recepit. *Thurei* Ursinus emendat ad Polyb. Exc. Legat. num. LXXV. Vide ad XXXVI. 11. § 10. De iis quæ legati Romanorum apud Acarnanas egerint, vide Polyb. Exc. Legat. num. LXXV.

Adversus amentiam eorum, qui ad Macedonicam gentem trahebant] Videtur deesse verbum *res,* quod alibi positum est a Livio, et habetur apud Polybium in hujus rei narratione fragm. LXXV. Εἶναι δὲ περὶ αὐτοὺς, τοὺς προφέροντας τὰ πράγματα πρὸς Περσέα καὶ Μακεδόνας. *Ursinus.* F. Ursino videtur deesse verbum *res,* quod alibi positum sit a Livio, et habeatur apud Polybium in hac narratione. Sed non adhæsit singulis vocabulis Livius, et inepte hic illa *Macedonica gens* commemoratur. Repone *qui ad Macedonas gentem trahebant.* Sic XXIII. 8. 'Princeps factionis ejus, quæ traxerat rem ad Pœnos.' *J. F. Gronov.* Lib. XXXV. c. 50. 'Trahentibus ad Antiochum quibusdam spe largitionum venalem pretio multitudinem.' Et XLII. 44. 'Aliis ad regem trahentibus civitatem, aliis ad Romanos.' *Duk.* Vide ad XXIII. 8. § 2. Adde Gronov. Obs. IV. 4. p. 49. ubi eamdem emendationem profert. Sane, si singulis vocabulis Polybii Livius inhærere voluisset, dicere debuisset *qui res ad Perseu et Macedonas trahebunt.*

§ 8 *Ne, quod bello captis et hostibus mos esset*] Nec pejus foret, *ne, quod bello captos et hostes mos esset.* Intelligitur enim 'accipere ignominiæ.' *J. F. Gron.* Gronovii emendationem probat, et genus loquendi inlustrat Cortius ad Sallust. Catil. c. 3. § 2.

CAP. XVIII. (XXIII.) § 2 *Ne quid, averso se in Romanum bellum, periculi subesset, quum a Thracia*] Jac. Perizon. ad calcem Livii, quo uti solebat, monuit interpungendum sibi videri *subesset. Quum a Thracia.* Verum nemini non diligentius adtendenti patebit, orationem, ab initio hujus capitis deductam, etiamnum suspendi, et demum post § 4. ad verba 'Stuberam venit' finem accipere. Ut antea

intercidi posset, inserendum esset verbum substantivum hoc modo: *occas. esse ratus est frang. fin. spes an., ne quid, averso se in Rom. bellum, periculi subesset. Quum a Thracia, &c.*

Quum a Thracia pacem Cotys, ab Epiro Cephalus repentina defectione a Romanis præstarent] De Cotye rege Thraciæ, et, ut ipse ait, l. XLII. capp. 29. 51. Odrysarum alii multi. De Cephalo Acarnaniæ duce sic Straho X. p. 461. Φασὶ τοὺς Ταφίους καὶ τοὺς Τηλεβόας λεγομένους οἰκεῖν τὴν Ἀκαρνανίαν πρότερον, καὶ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Κέφαλον. Fuere autem hæc multorum regulorum nomina, non unius duntaxat. *Sigon.* Quid venit in mentem Sigonio, ut hic notaret de Cephalo Acarnaniæ duce scribere Strabonem lib. X.? Astute autem abrumpit verba in illa, καὶ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Κέφαλον, ne quid ultra scilicet de eo sciremus, et cogitaremus eundem esse, qui hic Livio nominatur. At sequitur apud Strabonem καταστασθέντα ὑπὸ Ἀμφιτρύονος κύριον τῶν περὶ τὴν Τάφον νήσων. Ergo hic Cephalus Sigonianus vixit ante tempora Trojana, nec magis ad hunc locum pertinet, quam Cotys ille, ad quem scripsit Ovidius. At si de hoc Cephalo, quem hic appellat Livius, cognoscere vis amplius, et cur deseruerit invitus partes Romanas, vide Excerpta ex Polybii lib. XXVII. *J. F. Gron.* Cephali historiam, præter Polyb. in Exc. Peiresc. a Gronovio laudatum, refert, sed pancioribus verbis, Appian. Alex. in iisdem Excerpt. p. 309. Ceterum *præstarent* omnes typis descripti ante Gronovium, qui operarum, ni fallor, sphalmate exhibuit *præstaret;* quod tamen recentiores secuti sunt præter Crevierium, qui recte alterum restituit. Vide ad I. 31. § 7.

Dardanos recens domuisset bello] Pars ea, qua Perseum domuisse Thracas et Dardanos tradebat Livius, desideratur in superiore hujus libri fragmento. Nam in Epitoma etiam est, 'Res præterea a Perseo rege in Thracia prospere gestas continet, et victis Dardanis et Illyrico, cujus rex erat Gentius.' Reliqua igitur omnia, de Thracia et Dardanis ibi tractabantur. Nunc res Illyricas exorditur, cum ait, 'Solum infestum esse Macedoniæ latus, quod ab Illyrico pateret, cernens, neque ipsis quietis Illyriis, et aditum præbentibus Romanis, si domuisset proximos Illyriorum, Gentium quoque regem jam dudum dubium in societatem perlici posse.' Ex his autem, et quæ supra dixi, intelligi potest, multas paginas eo loco intercidisse. *Sigonius.*

§ 3 *Et aditum præbentibus Romanis*] Minore ambiguitate legeres *aditum præbentibus Romano.* J. F. Gronovius. Conjecturam hanc probat Crevierius.

§ 4 *Et duobus millibus levium armatorum*] Scribe *levium armorum.* Lib. XLIV. c. 4. 'Præcipue qui gravium armorum erant, spectatores pugnæ stabant:' mendum, quod et alibi sustulimus. XXV. 34. 'Fuga confestim ex acie, duce amisso, fieri cœpta est: cæterum ut ad erumpendum inter Numidas leviumque armorum auxilia haud difficilis erat.' Sic Mss. cum vulgo sit *Numidas aliaque levium armatorum auxilia.* Lib. XLII. c. 65. 'Ipse, velitibus ad firmanda levium armorum auxilia adjectis, ad tumultum præcedit.' Sic prima ed. Nescio quis nugator in post secutis (habent enim, quas video) auctor fuerit τοῦ *armatorum.* J. F. Gron. Vide ad XXII. 37. § 7.

§ 5 *Tertio die ad Uscana*] Infra semper *Uscanam* edit. *Sigonius.* Invenio apud Steph. Byz. Ὕσκανα πόλις Ἰλλυρίδος, οὐδετέρως. Πολύβιος η'. Τὸ ἐθνικὸν Ὑσκανεύς. Sed puto Stephan. in depravatos Polybii codd. incidisse, ac legendum esse Οὔσκανα et Οὐσκανεύς. Forte etiam hoc loco nihil mutandum est. Notum enim hanc generum ac numerorum enallagen in nominibus urbium frequentem esse, et simili

modo ‘ Hierosolyma’ numero singulari genere sequiori, et numero plurali genere neutro inveniri. Vide Salmas. ad Solin. p. 98.

Penestianæ terræ ea maxime urbs est] Forte *maxima*. J. F. Gron. *Maxima* edidit etiam Sigonius. Supra c. 10. dixerat Livius ‘ oppidum finium plerumque Persei’ esse: cujus eo tempore præsidio etiam tenebatur, et frustra a Romanis obpugnata est: nunc vero in ea ‘ cum juventute Illyriorum Romanum præsidium erat.’ Interim igitur in potestatem Romanorum pervenit. Quod qua occasione factum fuerit, Livius narrare omisit; sed ex hoc loco intelligi volnit.

§ 6 *Prius tamen, quam vim admoveret, missis, qui tentarent*] Jac. Perizonius ad marginem Livii legendum censuit *missi, qui tentarent*. Si quid mutandum, legerem *missi sunt, qui tentarent*. Solet autem *sunt*, unica litera *s̄* scriptum, vocabulo præcedenti adcrescere: vide ad XLV. 17. § 6. vel, mutata distinctione, *prius tamen, quam vim admoveret, missi, qui tentarent, &c. animos, (erat autem ibi, &c. præsidium) postquam nihil pacati.*

§ 7 *Est adortus, et corona eam capere conatus est*] Alterum *est* supervacuum. *J. F. Gron.* Vide tamen ad XXXV. 1. § 12. Forte autem legendum est *est adorsus*. Ita variant codd. XXII. 9. § 1. Vide ad VIII. 29. § 13. et XXXI. 40. § 6. *Adortus* contra est XXXVII. 5. § 5. c. 32. § 1. XLIII. 21. § 4. XLIV. 12. § 8.

Pars scalas muris, ignem portis inferrent] Suspicor fuisse, *alii aliis suc. scalas muris, pars ignem portis inferrent*. Vide ad III. 37. *J. F. Gron.*

§ 11 *Primum arma ademit*] Crevierius observat hic alterum orationis membrum excidisse, quod respondeat τῷ *primum:* ex sequenti autem cap. adparere, Romanos a rege retentos esse; id igitur Livium hic significasse. Id verum puto; sed quibus verbis, quæ exciderunt, concepta fuerint, sine ope integrioris Msti dici non potest.

Uscanenses se urbemque dediderunt] *Uscanienses* omnes edd. antiqq. quæ tamen cap. seq. *Uscanensibus* præferunt. Sigonius deinde hic *Uscanenses*, ibi *Uscanensibus* edidit. Ultima Gruteri *Uscanienses* servavit, et cap. seq. *Uscaniensibus* substituit. Sed Dan. Heinsius in Elzeviriana Sigonium secutus est. Et recte Stephanus enim de Urb. in voce Ὕσκανα, pro quo Οὔσκανα modo conjeci legendum, ejus gentile esse docet Ὑσκανεὺς (lege Οὐσκανεὺς) ὡς Δανεὺς, Τυανεύς. Ubi etiam recte Holsten. Ἀδανεὺς legisse, ex eodem Steph. voce Ἄδανα et Τύανα constat. Οὐσκανεὺς autem Latine est *Uscanensis*, non *Uscaniensis*.

CAP. XIX. (XXIV.) § 1 *Multitudinem omnem deditorum, quæ prope numero exercitum æquabat*] Dediderunt se Illyriorum cohors et Uscanenses. Cohortem Illyriorum fuisse quingentorum militum, cap. præc. dixit: urbem autem Uscanam decem millia civium habere, supra testatur cap. 10. His adde præsidium Romanum, quod Perseus contra fidem datam detinuit. Id autem quatuor millia hominum præter principes fuisse, mox addit. At Perseus Uscanam obpugnaturus eo profectus est cum decem millibus peditum, duobus millibus levium armatorum, et quingentis equitibus, ut Liv. cap. præc. tradit. Quomodo igitur hic inferre potest, *multit. omnem prope numero ex. æquasse?* quum potius numero exercitum superarit. Persuasum mihi est, vitium latere § seq. in numero præsidii Romani. Propemodum enim incredibile videtur, id quod etiam Dukerus observavit, tot millia militum Romanorum se tam facile, licet in magna frumenti et aliarum rerum inopia, Perseo dedidisse. Sine codicis autem auctoritate constituere, qua ratione id vitium, numero tantum, ut videtur, inhærens, emendari debeat, admodum anceps

est. Vide tamen an numerus notis scriptus ita corrigi possit: *M M autem hominum erant*, id est *duo millia*, et ex prioris millenarii numeri nota *M* factum sit *IIII*. Mallem nihilominus si liceret, *mille autem hominum erant*.

§ 2 *Ad Oœneum oppidum*] Ita constanter omnes typis exarati; nisi quod solus Doujatius, incertum qua auctoritate, *Œneum* hic et infra semper hoc cap. dederit. *Oœnæum*, et *Daudracum*, quod Livio § seq. *Draudacum* dicitur, passim vocat Palmer. in Græc. Ant. I. 36. p. 217. et seqq. Alibi hujus oppidi mentionem non inveni.

§ 3 *Situm, et transitus ea est in Labeates*] An *situm, et quod transitus?* Duk. A. Perizonius in ora cod. sui emendat *et transitu in Labeates*. Sed verba hæc majori distinctione a præcedentibus divisi, eaque per se accipio: oppidum Oœneum alioqui opportune situm est, eaque transitus est in Labeates. Si quid tamen mutandum, emendationem Dukeri ei Perizonii longe præferrem. Ceterum qui hic *Labeates*, Plinio III. 22. vocantur 'Labeatæ.' Inde casus quartus formatur 'Labeatas' XLV. 26. casus secundus 'Labeatarum,' vel 'Labeatûm' XLIV. 31. Non tamen audeo hic *Labeates* mutare in *Labeatas*, licet accusativus ille æque a recto 'Labeates,' quam a 'Labeatæ,' formari possit. Videtur enim utrumque *Labeatæ* et *Labeates* antiquis in usu fuisse. Vide ad XLIV. 31. § 10.

§ 4 *Opportunius enim ad omnia positum esse*] Ita demum ultima Gruteri ed. Priores præferunt *opportunius etiam;* quod recte Crevierius Livio restituit.

§ 7 *Ad Oœneum perventum*] Valde abruptum est. Fortassis *Inde ad Oœneum perventum*. Duk.

Et majore aliquanto, quam cetera, juventute, et validum oppidum mœnibus erat] Forte *in cæteris*, puta oppidis. *J. F. Gron.* Non opus esse puto, ut Gronovii emendationem probemus. Oœneum erat oppidum et majore aliquanto juventute, quam cetera sc. oppida erant, et validum mœnibus. De Artato fluvio, cujus Livius § seq. meminit, vide Palmer. Græc. Ant. I. 36. p. 218.

§ 13 *Ad Gentium legatos, Pleuratum, &c.*] Cum his conferendus est Polyb. in Exc. Legat. num. LXXVI.

Aputeum Macedonem a Berœa mittit] *Adœum* ex Polybio Legat. LXXVI. *H. Vales. Aputeum* ante Valesium suspectum etiam fuit Ursino ad d. loc. Polybii. Ceterum Palmer. Græc. Ant. I. 36. p. 218. Livio vitio vertit, quod ἐκ Βερροίας, vel ἀπὸ Βερροίας verterit *a Berrœa*, quum deberet *Berœensem:* non enim missum esse a Berrœa, sed a Strubera. Verum primo notandum est, Livium hic reddidisse verba Polybii, eumque loco laud. scripsisse τὸν Βεροιαῖον Ἀδαῖον, ut Ursinus emendavit ex Livio, quum in Msto legeretur τὸν Βερόλιον Ἀδαῖον. Deinde non jungendum esse *a Berœa mittit;* ipse enim Livius dicit Persea Oœneo Strubera revertentem legatos hos misisse, quæ loca a Berœa satis erant remota; sed jungi debere *Macedonem a Berœa*, id est Macedonem Berœensem. Est autem Livio familiare hoc genus loquendi. Ita 'legati ab Ardea' IV. 7. § 4. 'coloni a Velitris' VI. 17. § 7. quibus locis plura notantur. Ejusdem generis est 'captivi ex Illyrico,' pro captivi Illyrii, cap. seq. Palmerium perperam Livium reprehendisse, observavit etiam Dukerus.

§ 14 *Gentium in amicitiam secum*] Magis placeret Crevierio, si legeretur *ad amicitiam*.

CAP. XX. (XXV.) § 1 *Jugum Scordi montis*] Ursinus ad Polyb. Legat. LXXVI. ex Polybio et Ptolemæo II. 17. *Scardi* legendum contendit. Idem ex Ptolemæo et Strabone suspicatur Ortelius in Thes. Geogr. Sed Ursi-

nus sibi non satis constat: nam ipse in Polybio edidit *ὑπὲρ τὸ Σκόρδον ὄρος*, quod etiam ed. Jac. Gronovii expressit. Cellarius Geogr. Ant. II. 8. a corrigendo abstinet, et ita scribit, quasi putaverit, montem, qui Græcis Σκάρδος est, a Livio *Scordum* dici. *Duk.*

Scodram labore ingenti] Urbs hæc Κόρδα vocatur in Msto apud Polyb. Exc. Legat. LXXVI. pro quo nunc *εἰς Σκόρδαν* in optimis edd. vulgatur, quum tamen *εἰς Σκόδραν* ex hoc loco Livii et Plinii III. 22. Ursinus legendum monuerit. Et recte. In Msto Polybii datum erat *εἰς Κόρδαν*, vel Κόδραν, pro *εἰς Σκόδραν*, prima litera posterioris vocis ab ultima præced. intercepta. *Scodra* etiam vocatur lib. XLIV. capp. 31. 32. et XLV. 25. et apud Ptolem. II. 17. Holstenius insuper in Annot. ad Ortelii Thes. Geogr. p. 171. ex Ligorio laudat nummum Imperatoris Claudii cum hac inscriptione: COL. CLAVDIA. AVGVSTA. SCODRA.

§ 3 *Tum maxime captivos*] Ita et primæ, et reliquæ edd. omnes uno consensu legunt. Vide ad XXVII. 4. § 2.

§ 4 *Ancyram*] Hujus nusquam alibi mentionem in hoc tractu inveni. Ex eo, quod dicit *populatus*, colligo regionem fuisse, non urbem. *Duk.*

Firmatisque Uscanæ, &c. præsidiis] Hic locus tuetur vulgatam scripturam XXXII. 40. quæ viris doctis suspecta erat. Similiter XLIV. 8. 'Ab Dio ad Philam ducit, simul ut præsidium ejus firmaret.'

CAP. XXI. (XXVI.) § 1 *L. Cælius, legatus Romanus*] Ita primum ed. Paris. 1573. et pleræque postea excusæ. Priores omnes, quas vidi, cum nonnullis recentiorum *L. Cœlius*. Utroque modo hoc nomen in marmoribus exarari, rationemque, cur id fiat, docet Pighius in Annal. Rom. ad a. IↃCXXV. p. 28. In nummis vero tantum vel COELIVS, vel COILIVS scriptum vidi. Priorem orthographiam revocavi, quia eam semper antea receperunt editores Livii.

Qui, moveri non ausus] Hæc constans est omnium, quas consului, editionum lectio. Doujatius autem monet *moveri* hic poni pro movere, vel se movere, id est, aliquid adgredi. Malim tamen credere, locum corruptum, ac legendum esse *movere*, quomodo vir doctus ad marginem ed. Curionis, A. Perizonius ad oram Livii sui, et Heumannus scribendum conjecerunt. Livium autem id verbum sæpissime, quasi neutrum foret, sine casu usurpasse, patet ex illis quæ notantur ad X. 4. § 9. Mox *Lycnidum* primæ edd. Sigonius addita adspiratione emendavit *Lychnidum*. Vide ad XXVII. 32. § 9.

§ 3 *Ab utraque gente sine tumultu exigi*] Scribe *exegit*, vel potius *exacti*. J. F. Gron. *Exegit* probat Palmer. in Græc. Ant. I. 34. 182. contra *exacti* Cleric. et Crevier. quorum prior etiam in contextum recepit. Paullo ante *Partinos* edd. principes. Postea quidem Sigonius *Parthinos* emendavit; eum tamen secuti editores alteram lectionem servarunt, donec ultima Gruteri ed. bona fide emendationem Sigonii reciperet. Vide ad XXXIII. 34. § 11.

§ 4 *Phanotem Epiri castellum*] Hoc oppidum *Φανότεια*, *Φανότη*, *καὶ Φανοτεὺς* dictum est, auctore Stephano; quibus modis variavit etiam Livius. *Sigon.* Recte observat Doujatius Sigonium hic confundere urbem Phocidis, quæ Stephano vocatur *Φανοτεὺς*, *Φανότη* et *Φανότεια*, cum castello Epiri, hoc loco memorato. De urbe Phocidis vide ad XXXII. 18. § 6. Castellum Epiri memoratur etiam XLV. 26. 'Cum reliquo exercitu in Epirum est profectus, ubi prima Phanota ei dedita:' qui locus exigere videtur, ut etiam hic *Phanotam* legamus, sive, ut Crevierius edidit, *Phanoten*. Utrumque locum distinguit

etiam Vales. ad Exc. Peiresc. p. 24. Mox scribendum videtur *adorsus obpugnare*. Vide ad c. 18. § 7.

§ 5 *In Elimeam profectus, et circa eam exercitu lustrato*] Crevierius, qui hic *Elymeam*, alibi semper *Elimeam* edidit, judicat, quæ Livius dicit de exercitu circa Elimeam lustrato, melius convenire urbi, quam regioni. Quum autem in regione Elimiotide sit urbs Elima vel Elimea, hic etiam *Elimeam*, vel *ad Elimeam profectus* legendum censet. Sed vide ad XLII. 53. § 5. Idem etiam Crevier. in verbis proximis *Ætolis*, pro *Epirotis*, legendum colligit ex sequentibus, ubi Stratus dicitur urbs Ætoliæ, quæ regi traditur per Archidamum principem Ætolorum, et refert Livius, regem exspectasse, ubi ad Stratum accessit, in fidem suam venturos omnibus portis effusos *Ætolos*. His adde Livium cap. seq. § 3. referre, principes Ætolorum, præsentis Archidami auctoritate compulsos, regem arcessivisse.

§ 6 *Sita est super Ambracium sinum*] Palmer. Græc. Ant. III. 5. hic notandam dicit supinitatem Livii, qui, quod Polyb. scripserat ὑπὲρ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον, interpretatus fuerit *super Ambracium sinum*, quum vertendum fuisset *ultra Ambracium sinum*. Sane *super Ambracium sinum* ex Livii consuetudine loquendi est ad Ambracium sinum, in litore sinus Ambracii. XXXII. 15. 'Sita est urbs super Peneum amnem.' XXXIII. 6. 'Super Onchestum amnem posuit castra.' XXXIX. 28. 'Ad Sellasiam super Œnunta fluvium pervenit.' XLII. 55. 'Super Peneum amnem posuit castra.' Hoc alibi 'super ripam fluminis' dicit. XXVII. 48. 'Quum castra metari Pœnus in tumulo super fluminis ripam vellet:' et XXXV. 33. 'Castris super ripam Tiberis positis.' Sed, Stratum longius a sinu Ambracio abfuisse, quam ut ita 'super eum' sita fuisse dici possit, apertum est e testimonio veterum apud Palmerium. Verum nolim adfirmare, *super* a Livio et aliis scriptoribus semper hac significatione usurpari, nec loca, quæ a mari ad interiora et mediterranea tendentibus sunt, unquam dici 'super mare' esse. Etsi autem non difficulter Palmerio largior, Livium hæc ex Polybio sumsisse, tamen eum satis confidenter pronunciare puto, Polybium scripsisse ὑπὲρ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον, et id a Livio debuisse verti *ultra Ambracium sinum*. Nam quum in iis, quæ ex Polybio supersunt, nihil de situ Strati legatur, nemo pro certo dicere queat, quid ille scripserit, aut quomodo Livius, quod ab eo scriptum inveniebat, vertere debuerit. Quin etiam si concedamus, Livium hæc a Polybio accepisse, tamen primum non certum foret, hunc potius scripsisse ὑπὲρ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον, quam ὑπὲρ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, quemadmodum Thucyd. I. 48. Ἐξ Αἰθιοπίας τῆς ὑπὲρ Αἰγύπτου. Et Dio LIV. 524. οἱ Αἰθίοπες οἱ ὑπὲρ Αἰγύπτου οἰκοῦντες. Deinde non major causa esset ὑπὲρ vertendi *ultra*, quam *supra:* nam hoc etiam de situ locorum, quæ ad interiora terrarum recedunt, dicunt Latini. Plin. H. N. XXXIII. 7. 'Supra Ephesum Cilbianis agris.' Ita interpretes Thucydidis et Dionis verterunt ὑπὲρ, et Livius quoque hic fortassis non *super*, sed *supra*, scripsit. *Dak.*

§ 7 *Ad Citium montem*] *Citium* Macedoniæ oppidum Livius memorat XLII. 57. sed, montis 'Citii' mentionem alibi factam, me reperire non memini. Ortelius in Thes. Geogr. voce 'Cittus,' Citium esse existimat, quem Κίττον ὑπὲρ τῆς Μακεδονίας vocat Xenophon de Venat. p. 995. Mihi verius videtur, montes Citium et Cittum diversos esse: illum inter Macedoniam et Ætoliam, ut itineris Persei ratio docet; hunc versus Thraciam, et forte eum, qui ab aliis Κισσὸς vocatur; de quo vide ipsum

Ortelium ibid. voce ‘ Cissus.’ Puto vero haud male Doujatium statuisse, *Citium* esse partem Pindi, qua proxime ad Acroceraunios accedit.

§ 9 *Ad Arachthum inde flumen*] De hoc flumine vide Palmer. Græc. Ant. II. 7. 305. 318. et alibi.

Retentus altitudine amnis, mansit] Jac. Perizon. ad oram Livii testatur, sibi videri hic excidisse vocem *diem, biduum*, vel similem; aut potius *mansit* hic capiendum esse ‘ pernoctavit.’ Prius verius esse puto. Ita enim mox verbis proximis recte subjungitur ‘ Quo spatio temporis.’ Et ita *mansit* est ‘ substitit,’ ut paullo ante: ‘ Profectus inde, magis quia manere non poterat, quam quod tolerabilis aut via, aut tempestas esset.’ Supra v. 55. ‘ Hic manebimus optime.’ Idem etiam sibi in mentem venisse Crevier. monuit.

Obviam Archidamum principem Ætolorum] Ita edidit Gronov. Omnes priores constanter legunt *obvium;* quod recte Crevierius reduxit. Vide ad I. 26. § 2.

Cap. XXII. (XXVII.) § 8 *Trans Petitarum amnem*] Vide Palmer. Græc. Antiq. III. 13. p. 421.

§ 9 *Ibi consilio advocato*] Hæc antiquissimarum edd. lectio est. Eam primus mutavit Vascos. substituens *concilio:* quod pleræque postea edd. retinuerunt usque ad Gronovium, qui a. 1665. alterum revocavit, et pluribus adstruxit ad XLIV. 2. § 5. Nihilominus *concilio* iterum edidit Crevierius. Mox per ‘ Epirotas’ idem Crevierius illos intelligit, qui erant ex factione Cephali, superius c. 18. memorati, quos ‘ transfugas’ vocatos putat, quia, quum primo ab Romanis stetissent, postea ab iis defecerunt: vel pro *Epirotarumque* legit *Ætolorumque*. Vide ad cap. præc. § 5.

§ 11 *Aperantii eum, propter Archidami*] De Aperantia dictum est ad XXXVI. 33. § 7. Adde Palmer. Græc. Ant. IV. 4. Secundum Stephan. Byz. Ἀπεράντεια πόλις Θεσσαλίας est. Palmerius in Aperantia nullum oppidum memorari testatur, nisi quis huic Stephani loco fidem habere velit. Sigonius Stephani locum laudans ad Livii XXXVI. 33. § 7. inde adfert χώρα Θεσσαλίας: qua tamen fide, ignoro. Præterea Palmerius *Aperantiam* magno errore in *Thessalia* poni contendit, et pro Θεσσαλίας legendum censet Αἰτωλίας. Insuper ab Aperantia τὸ ἐθνικὸν Ἀπεραντοὶ, ὡς Ἀμαραντοὶ, ὀξυτόνως, teste Stephano. Id si verum, hoc loco legendum erit *Aperanti eum;* et apud Plutarch. in Flaminino p. 377. Ἀγομένων δὲ καὶ φερομένων ὑπὸ τοῦ Μακεδόνος τοῦτο μὲν Δολόπων καὶ Μαγνήτων, τοῦτο δὲ Ἀθαμάνων καὶ Ἀπεραντῶν. ubi nunc est Ἀπεράντων.

Cap. XXIII. (XXVIII.) § 1 *Rex cum minore vexatione jumentorum hominumque*] Immo *Rex non minore.* Vidit quoque Freinshemius. *J. F. Gronov.* Potuit Perseus in reditu minoribus incommodis vexatus esse, vel quod anni tempestas clementior, vel quod regio, in quam rediret, non adeo aspera, vel quod viæ minus difficiles essent. Non igitur omni exceptione major est conjectura virorum doctorum, quam confidenter in contextum receperunt. Solet autem Livius in similibus locutionibus præpositionem *cum* adhibere. Supra c. 21. ‘ Cum ingenti vexatione, præcipue jumentorum, altero die ad templum Jovis, quem Nicæum vocant, posuit castra.’ XLIV. 5. ‘ Cum omni genere vexationis processerunt.’ Similiter ‘ cum ferro ignique excursiones facit ’ IV. 9. ‘ venit nullis cum aliis mandatis ’ lib. XXXIV. 30. ‘ cum qua fama venerunt ’ XXXVIII. 17. ‘ vagari eos cum belli terrore ’ c. 42. ‘ rediit Romam cum magna fama gestarum rerum ’ XL. 43. ‘ exceptus cum tanto honore ’ XLII. 11. ‘ ingenti cum invidia in senatum venit ’ c. 22. Si tamen non levioribus malis Persen in reditu vexatum velis,

legerem *cum non minore vexatione.*

Ab obsidione Phanotis] Scribe *Phanotes.* Est enim Φανότη. *Sigon.* Malim *Phanotæ.* Infra enim XLV. 26. non *Phanote,* sed *Phanota* vocatur. Vide ad c. 21. § 4.

§ 3 *In campo, quem Eleona vocant*] Τῆς Καλυδωνίας χωρίον ὀχυρὸν, ὃ καλεῖται Ἐλαῖος, memoratur Polyb. IV. 65. Verum locus ille huc non pertinet. Forte indicatur campus urbi Elæunti vicinus. Urbs autem Ἐλαιοῦς inter mediterraneas Epiri memoratur apud Ptolem. III. 14. Hinc saltem per diphthongum *Elæona* scribendum foret. Alia est 'Elæus' Chersonesi Thracicæ urbs, de qua vide ad XXXI. 16. § 5.

Philostrato, qui Epirotarum gentem habebat] Crevierio hoc obscurum erat; cui mendi suspicionem augebat id, quod sequitur, 'Philostratus cum cohorte sua,' quia gens Epirotarum in unam cohortem contribui non poterat. Legendum igitur conjicit *Epirotarum transfugas,* si recte illi nominati sunt cap. præc. § 9.

§ 6 *Per Parthinorum socias urbes*] *Partinorum* edd. vett. *Partynorum* ed. Curionis. *Parthinorum* recte Sigonius. Vide ad XXXIII. 34. § 11. Ceterum verba hæc aliquid ambiguitatis habere, sed Parthinorum urbes socias Romanorum, non urbes socias Parthinorum intelligendas esse, monuit Palmer. Græc. Antiq. I. 34. p. 182.

In hiberna militibus dimissis] Modo præcessit, 'dimissis Chaonumque, et si qui alii Epirotæ erant, præsidiis.' Hinc A. Perizon. in margine Livii hoc loco legendum censet *in hiberna militibus divisis:* quam emendationem se adprobare Jac. Perizon. monuit. Voces illas frequenter a librariis commutari, et utrumque verbum de hac re usurpari, docuimus ad XXXVII. 45. § 19. Contra solam dictionis repetitionem idoneam caussam non esse, cur locus suspectus habeatur, vidimus ad I. 3. § 9.

§ 7 *Cassandriam, præsidio ut essent, misit*] Alibi fere semper a Livio 'Cassandrea' vocatur. Ita XXVIII. 8. XXXI. 45. et XLIV. 11. Et tamen hic nihil mutandum est. Græce dicitur Κασσάνδρεια, vel Κασάνδρεια, quod Latini reddunt *Cassandrea* et *Cassandria;* unico etiam sibilo *Casandrea,* teste N. Heinsio ad Virg. Æn. II. 343. Simili modo promiscue dixerunt 'Antigonea' et 'Antigonia,' 'Alexandrea' et 'Alexandria.' Vide ad XXXI. 43. § 5. et XLIV. 19. § 11.

§ 8 *Ab Gentio eadem adferentes redierunt*] Confer cum his Polyb. in Exc. Legat. num. LXXVII.

Nec tamen impetrare ab animo posset] Corrigo *nec tamen impetrare ab homine posset.* Loquitur de Perseo rege, qui impetrare ab animo suo non posset, ut pecunia Gentium in societatem suam alliceret. Cæterum quæ de Elonico traduntur in Epitoma a Perseo facta esse, hic desiderantur. Itaque finis libri est asterisco signandus. *Sigon.* Abjeci Sigonii conjecturam *nec tamen impetrare ab homine:* nam apparet, sollicitatum ab Perseo Gentium: quum tamen interim non imperaret animo suo, ut pecuniam una mitteret, quia pecunia expugnari posset Gentius. Hæc scripseram, cum vidi, ipsum in ed. sua postrema revocasse hanc emendationem, revocata lectione vulgari. Bonum factum. *Gruter.* Corrigo, inquit Sigonius, *nec tamen impetrare ab homine posset.* Loquitur enim de Gentio rege, a quo societatem impetrare non posset Persens. At ego intercedo, et corrigere eum veto. Ab illo impetrari debebat, cujus erat sumtum facere: ait enim, 'nec impetrare posset, ut impensam in rem maximi ad omnia momenti faceret.' Hic non erat Gentius, cui dudum superius dixit pecuniam præcipue defuisse. Loquitur ergo de Perseo, eum 'ab animo' suo pusillo et contracto, hoc est a se ipso propter ingentem avaritiam, impetrare non potuisse, ut

daret in sumptum belli Gentio. Cœlius ad Ciceronem ad Fam. VIII. 12. ' Et cum homo avarus, ut ea solveret, sibi imperare non posset.' Hoc est Liviana phrasi ' ab animo impetrare ' non posset. Sic dicimur ' parcere animo,' cum frenum laxamus, ' vincere animum,' cum resistimus affectibus alia dictantibus, quam honestas aut tempus imperat. *J. F. Gronovius.* Emendationem *ab homine*, pro *ab animo*, cum illa interpretatione, quam hoc loco carpit Gronovius, proposuit Sigonius in prima Scholiorum ed. eamque lectionem in contextum recepit. Hæc emendatio et explicatio ipsi postea displicuit. Itaque in illa Sigoniana ed. quæ a. 1592. diu post ejus mortem prodiit, restituta est prisca lectio, et priori expositioni alia supposita est, quæ hic sub nomine ejus adparet. Ut tamen ea locum habere posset, delenda erant verba initialia: corrigo *nec tamen impetrare ab homine posset:* quæ perperam reliquit is, qui post ejus mortem editionis istius curam gessit. Ceterum, quod Sigonius ad finem libri deesse putet, quæ in Epitome hujus libri de Olonico sive Elonico referuntur, refutavit Gronov. ad Epit. et docuit ejus rei narrationem intercidisse in initio c. 4. hujus libri. Donjatius etiam in fine libri desiderari existimavit historiam latæ legis Voconiæ; de qua tamen Livium lib. XLI. egisse, ejus Epit. docet. Unde Crevierius eam fini libri istius subtexuit. Ipse igitur Crevierius nihil ex fine hujus libri periisse autumat. Omnino tamen librum hunc mutilum esse arbitror, et in fine ejus Livium inter alia retulisse, quemadmodum Perseus Hippiam ad Gentium miserit, per quem Illyriorum regi trecenta argenti talenta pactus est, ut Romanis bellum inferret. Id enim Livium alicubi narrasse, ex XLIV. 23. colligitur. Et quidem, quum legati ad Gentium missi eadem renunciassent, quæ priores renunciarunt c. 21. Perseus Hippiam iterum ad eum misit ad fœdus firmandum, nulla facta mentione pecuniæ, qua sibi ad bellum gerendum opus esse Gentius indicarat. Vide Polyb. Exc. Legat. num. LXXVII. Is postea redux factus adtulit Gentium paratum esse bellum adversus Romanos suscipere, si trecenta sibi talenta numerarentur. Vide Polyb. in Exc. Legat. num. LXXXV. Ejus itaque et aliarum rerum narrationem hic deesse mihi persuadeo.